BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
39
10

Tavarez
in Philo
soph. nara
lem

Digitized by Google

PETRI TATARETI PARISIENSIS,

Ioan. Duns Scoti, Doctoris Subtilis, ſectatoris fideliſsimi.

IN ARISTOTELIS PHILOSOPHIAM, Naturalem; Diuinam, & Moralem, exactiſſima commentaria,

QVIBVS PASSIM INSERVNTVR queſtiones quamplurimæ, tanto ingenij acumine, diſcuſſæ, vt nihil amplius deſiderari poſſe videatur.

Additæ ſunt in calce duę quæſtiones R. P. M. Iacobini Bargij, Scotiſtæ Clariſsimi.

Omnia nunc à mendis expurgata per R. P. F. Saluatorem Bartol. de Aſſiſio, Theologum Franciſcanum, atque in Patauino Gymnaſio Metaphyſicam publicæ profitentem.

CVM SYLLABO COPIOSISSI

Conuent. SS. Cosme et Damiani

VENETIIS, Apud Hæredes Melchioris Seſſæ.
M D L X X X I.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

14-3-5-10

SYLLABVS RERVM MEMORABILIVM.

A

AB æterno,& perpetuum differunt 128.d
Abſtinentia an poſſit differri in caſu extremæ neceſſitatis 357.b
Accidens non dicitur ens,niſi quia entis,quomodo 3.b
Accidens abſolutum cur negauerunt Phyloſophi poſſe eſſe ſine ſubiecto 21.h
Accidens an poſſit eſſe principium actiuum generandi,vel corrumpendi ſubſtantiam 200.f
Accidens dupliciter 320.g
Accidentia an ſint compoſita ex materia & forma 30.b
Accidentia diuerſa an arguãt diuerſas ſpecies cauſas 221.f
Accidentia an magnam partem conſerant ad cognoſcendum quod quid eſt 243.f
Actio quotuplex 62.b
Actio,& paſſio quomodo sũt vnus motus, & in quo ſunt ſubiectiue ibidem
Actio,& factio an differant 387.g
Actus duplex 30.a
Actus entitatiuus, & actus formalis quid 36.g
Actus humani libri non reguntur à cęlo 215.a
Act⁹ omnis an ſit circa ſingularia 300.e
Actus,vt moraliter dicatur bonus, q̃d requirit 349.b
Actus potentiarum,& habitus circa ſingularia, vel circa vniuerſalia ſunt 384.d
Actus difficilior,an melior 369.d
Aeris media regio vnde frigida 212.c
Aer aſcẽdẽs an aſcendat violenter 110.f
Aeternitas q̃d,& cui⁹ eſt mẽſura 90.h
Aeuum quæ menſura 89.c
Affabilitas an ſit virtus 344.f
Agens duplex 40.a
Agens aliquando cur fortius agit in diſtans,quam in non diſtans 120.e
Agens,& patẽis, an debeant communicare in materia 197.a
Agens in agendo an recipiatur ibidem
Agens,& patiens idem eſſe non inconuenit 260.a
Agens quomodo nobilius paſſo 275.b
Agere in aliud tripliciter 83.f
Albedo an poſſit eſſe ſine quantitate 20.g
Alterans & alteratio duplex 157.c
Alteratio per ſe an ſit ad qualitates primæ ſpeciei, & ad formas 118.f
Amicitia quotuplex & an ſit virtus moralis 328.d
Angelus quomodo eſt in loco 71.a
Angelus quomodo mouetur 115.e 114.a.h.154.e
Angelus an alteretur 117.d
Angelus ſi creatus fuiſſet ab æterno, an poſt mediam horam potuiſſet aliquid operari 128 b.
Anima quid 148.h. & inde
Anima dupliciter 243.a
Aĩa q̃uo differt a cęteris formis 244.a

Anima quomodo mouetur 145.d
Anima an alteretur 103.a
Anima an poſſit informare non quantum 242.a
Anima quomodo eſt de numero diffi cillimorum 246.d
Anima an poſſit diſtinctè cognoſci a nobis 246.h
Anima omnis an dicatur eſſe ſubſtantia 250.c
Anima ſeparata, quare non ſentit 250.d
Anima ſenſitiua, & vegetatiua an extẽdatur ad extentionem corporis, & an habeant idem eſſe cum eſſe totius ibidem.a
Anima an ſit tota in toto, & tota in qualibet parte totius ibid.
Anima, humana, an ſit immortalis 276.l
Anima, an habeat rationis proprias, quibus non communicet, corpori 247.b
Anima ſeparata an intelligat quiditates ſibi notas ante ſeparationem an ſire poſſit de nouo, vel prętеritorum recordari 282.f
Animæ conſideratio an pertineat ad philoſophum naturalem 245.f
Animalia an moueant ſeipſa 136.c
Animalia an poſſint habere notitiaam complexam 271.b
Animalia cæca cur melius impinguantur 291.a
Animalis motus qualis 135.g
Animalis an ſit pars animal 251.d
Animalis definitio quomodo intelligenda ibidem
Animaſtica ſcientia an dignior, & nobilior cæteris naturalis philoſophiæ partibus 252.g
Animaſticorum librorum ſubiectum quod 236.f
Ante omnem motum eſt motus, & mo tus eſt ante omnem motum differunt 116.c
Appetibile dupliciter 247.a
Appetibile propter ſe tantum an perfectius appetibilis propter ſe, & propter aliud 331.a
Appetitur triplex 36.b.330.f
Appetitus ſenſitiuus, & appetitus intellectiuus cur dicuntur cognoſcitiui 345.b
Apprehenſio veritatis rerum an poſſibilis 308.b
Aqua vt fluat, & refluat, quid requiritur 227.b
Aqua propriè frigida eſt ibidem.f 230.g
Aquarum quæ melior 226.g.h
Aquæ fontalis an naturaliter aſcendãt ad orificium montis 222.f
Aquæ fluuiorum, & fontium quando maiores 223.a
Aquis fontalibus vnde variæ qualitates 127.c
Ars dupliciter 304.g
Ars, & virtus, an ſint circa difficilia 340.c
Ars prudentia & ſcientia quomodo differunt 390.b
Artes an dicantur eſſe virtutes 385.c
Aſina prægnans ſi fuiſſet producta ab eterno an potuiſſet generare in inſtanti æternitatis 130.b
Aſſenſus veritatis rerum cum certitudine an poſſibilis 310.c
Aſtra omnia an habeant lumen a ſole 173.h
Aſtra quomodo calefaciunt hæc inferiora 18.

Aſtra omnia an ſint eiuſdem ſpecies 175.a
Aſtrologia quomodo eſt ſcientia media 48.h
Actio viuentis duplex 191.f
Augeri aliquid an verum 190.c
Augmentabilis an quælibet pas augeatur 190.d.h
Augmentatiua an ſit potentia 257.g
Augmentatio quomodo fit 247.a
Aues cur non mingunt 279.e

B

Baculus in aqua vnde apparet fractus 239.a
Baſiliſcus quomodo oculis inficit hominem 268.b
Bona corporis quadruplicia 326.a
Bona corporis, cum reliquis bonis exterioribus an requirantur ad fęlicitatem 326.h
Bona propria an poſſit quis ad libitum dimittere 361.b
Bonitas, & malitia quomodo opponuntur 351.b
Bonitas & malitia quomodo attribuũtur habitui 341.g
Bonum multiplex 245.h.323.b
Bonum ſimpliciter dupliciter 320.h
Bonum an omnia appetant 327.e
Bonum an contrarietur bono 329.g

C

Cæci a natiuitate an ſapientiores ſurdis à natiuitate 285.g
Calefacta cur magis fetent, quam infrigidata 287.h
Caliditas ignis, & caliditas aeris an eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ 199.c
Cardinales virtutes quæ, & cur ita dictæ 347.a
Carnes cur citius putreſcunt in ęſtate, quam in hieme 273.b
Carthuſienſium ſuperſtitio 357.g
Caſtitas quid, quotuplex, & aliæ de ea conſiderationes 355.g
Caſus quid 53.f
Caſus, & fortuna an ſint cauſæ agentes 55.e
Caſus, & fortuna in quibus fiunt 56.a
Caſus quotuplex 8.d.40.e
Cauſa exemplaris, quæ cauſa 47.e
Cauſa quomodo cauſat 48.f
Cauſa finalis an detur 49.b
Cauſa in actu, & effectus in actu an ſimul ſint, & non ſint ibidem.
Cauſa prima, an magis influat in effectum, quam ſecunda 50.b
Cauſa prima, quicquid poteſt cum cauſa ſecunda, poteſt ſe ſola, quomodo 38.a
Cauſa naturalis, indeterminata, & libera quomodo differunt 340.d
Cauſæ plures quomodo, concurrunt ad eundem effectum 46.g
Cauſæ ad cauſatum an neceſſaria connexio 47.a
Cauſæ an coincidant adinuicem ibidem.b
Cauſæ eſſentialiter ordinatę an abeunt in infinitum 309.b
Cauſatum circulus an detur 47.a
Cęli an differant ſpecie 152.h
Cœlum an ſit ens phyſicum 31.b
150.d
Cœlum an poſſit generare cœlum ex igne, & in ſe ignem conuertere 31.c
Cœlum an incorruptibile eodem modo, quo elementa ibidem.

Cęlum quo motu mouetur 147.b
Cęlum extra an ſit aliquid 156.b
Cœlum an moueatur cum fatigatione, & an in eo realiter reperiantur ſex differentiæ poſitionum 165.d
Cęlum ex mente Ariſtotelis an ſit formaliter animatum 166.g.251.e
Cęlum quomodo agit in hęc inferiora 167.b.212.a
Cęlum ſi non moueretur, an eſſet generatio rerum ibid.c
Cœlum aliud poſt cęlum ſtellatum an detur ibidem
Cœlum an ſit ſphericæ figuræ 164.h
Caunotes quid 365.d
Chimera differt à Petro, an concedenda 29.e
Circa triplicem habitudinem dicere poteſt 36.a
Circuli ecentrici, concentrici, & epicicli, an dentur 163.h
Circulus in cauſis an detur 50.f
Clementia an differat à manſuetudine 365.f
Cognitio duplex 305.h.306.e
Cognitio perfecta an requirat omnes cauſas 8.b
Cognitio vna perfectior altera dupliciter 10.d
Cognitum an ſit realiter in cognoſcere 245.e
Color, quid quotupliciter, & videatur quid exigit 285.c.f.g
Colores medii an componantur ex extremis 287.a
Colobum quid, & eius conditiones 319.g
Cometa quotuplex, vnde, & quę portenta incidit 210.a.& h
Commenſurabilia omnia, an eadem menſura menſurentur 276.e
Communia an omnia ſint de iure naturæ 381.a
Commutabilia an ſint mēſuranda numiſmate 387.b
Commutabilia quomodo appretiandá 278 g
Commutatio duplex 380.f.& inde
Comparatio quid eius cōditiones &c. 122.b.& inde
Comparatiua dupliciter, exponnntur 23.d
Complexio duplex 204.a.300.a
Conceptus connotatiuus quid 309.f
Concluſio, quomodo dicitur neceſſaria 5.e
Concupiſcentia quotuplex, & quando ea contingent peccare 357.b
Concupiſcibilis vbi ſita 280.d
Condenſatio an ſit poſſibilis 86.a
Confuſum apprehendere, & confuſe apprehendere, differunt. 10.f. ſic diſtinctum, & diſtincte
Conſtantia & pertinatia quomodo differunt 344.a
Conſiliabile, & eligibile differunt 346.h
Contactus duplex 119.b
Continentia quintuplex 13.h
Continui an ſint infinitæ partes 60.d 110.g
Continuum poteſt diuidi in omnem ſuam partem, an concedenda 67.e
Continuum an ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia 100.g
Continuum an componatur ex indiuiſibilibus 101.h
Contradictoria an admittant medium 313.f

Contraria multipliciter 315.g
Contraria duplicia 40.c
Contraria an ſimul eſſe poſſint in eodem ſubiecto 247.f
Contrarietas dupliciter 28.h
Contrarietas pœnes quid attenditur 256.f
Contrarietas vera,& formalis in quibus 205.h
Contrarietati motuum quid requiritur 150.d
Contrarium quomodo fit ex contrario 29.g.h
Contrarium, an cauſet contrarium 195.a
Contrariorum ſi vnum eſt in rerum natura, & reliquum, quomodo 165.g
Corpora duo eſſe ſimul in eodem loco an implicet 82.d
Corpora ſimplicia vniuerſi quot 152.a
Corpora cęleſtia, quomodo agunt in hęc inferiora 214.b. & inde
Corpora diaphana an ſint colorata 240.f
Corporeitatis forma an detur in homine 252.d
Corpus vnum, & idem an ſimul in diuerſis locis eſſe poſſit 80.h
Corpus omne an moueatur 136.c
Corpus ſimplex an vno tantum motu moueatur 150.a
Corpus, quod nunquam moueatur localiter, an detur ibidem.g
Corpus vnum an ſimul pluribus motibus moueri poſſit 144.e
Corpus aliud pręter cęlum,& quatuor elementa, an detur 152.c
Corpus vt luceat quid requirit 169.g
Corpus vnum grauius alio in aere, an eodem grauius in aqua 173.a
Copus vnum & idem an poſſit informari, pluribus animabus 287.d
Corpus eē terminatū tripliciter 181.a
Corrumpi aliquid, dupliciter dicitur 294.a
Corruptio duplex 84.f
Corruptio in naturalibus an fiat reſolutio vſque ad materiam primam 188.d
Corruptibile an neceſſario corrumpatur 156.f
Corruptum an poſſit redire idem numero 205.e
Creabile,& generabile differunt 157.e
Creatio, & generatio quomodo differunt 28.d
Creatio non oportet, quod ſit inſtantanea.
Creatum eſſe,& fuiſſe ab æterno an implicet 130.d

D

Dei ſcientia, an poſſit augeri, vel minui 131.h
Delectationes multorum an contrariē tur ſibi inuicem 333.a
Deum neceſſario agere ad extra dupliciter 16.b
Deus an poſſit creare motum 64.d
Deus an poſſit facere aliquod corpus ſenſibile actu infinitum 70.a
Deus an neceſſario agat ad extra 130.c
Deus quomodo immediatè poteſt aliquod cauſare 141.h
Deus an cognouerit ab æterno exiſtentiam poſſibilium 245.f
Diaphana corpora an ſint colorata 241.f
Diaphaneitas quid 290.e
Digeſtio multiplex 250.a

Difficultas cognoſcendi res, vnde 301.b
Dimenſiones interminatæ an ponendæ in materia prima 36.g
Diſcholia quid 364.a
Diſpoſitio duplex 93.h
Diſtantia dupliciter 158.e.159.h
Diſtantia maxima, à qua viſu poſſet videri an detur 260.d
Diſtinctè cognoſci dupliciter 9.a
Diſtingui aliqua adinuicem dupliciter 19.b
Diſtributio duplex 371.f.371.& inde
Diſtributiua, & commutatiua iuſtitia quid 367.b
Diuerſum multipliciter 315.h.319.d
Diuiſibile dupliciter 101.a
Diuiſibilitas duplex 19.d
Domini homini hominum tres 375.d
Dormientes an poſſit exercere operationes, vigilantium 395.f
Dormitio duplex 290.a

E

Ebrius an poſſit peccare, mortaliter 344.h
Effectus quomodo dependent a cauſa 46.g
Effectus vnius & eiuſdem an poſſint eſſe plures cauſę 48.a
Electio, quomodo differt, a volitione 346.d
Electio cuius eſt, finis, an eorum, quę ſunt ad finem 346.e
Elementa quomodo manent in mixto 192.f.203.e
Elementa quomodo dicuntur corpora ſimplicia 192.g
Elementa nullius odoris ſunt, ſaporis, lucis, aut coloris 195.e
Elementa a quo conſeruantur in proprijs locis 196.a
Elementa an ſint pura 206.f
Elementa, ſi eſſent infinita, an infinitæ eſſent contrarietates. Vel an quodlibet haberet infinitas qualitates 202.e.203.a
Elementa an ſint generabilia, & corruptibilia 223.a
Elementa ex vno quando generatur, aliud an remaneat aliquod accidẽs abſolutum 202.c
Elementorum formæ ſubſtantialis an intendantur 91.e
Elementum quomodo dicitur prędominari mixtis 151.d
Elementum graue ſimpliciter, vel leue ſimpliciter, vel graue, & leue in reſpectu an detur 177.e
Elementum in proprio loco an habeat grauitatem 180.a
Elementum quodlibet an determinet ſibi vnam qualitatem in sũmo 192.f
Elementum vnum an immediate poſſit tranſmutari in aliud 203.a
Elementum tertium ex duobus elemẽtis an poſſit generari 204.a
Eligibile propter aliud dupliciter 327.b
Eligibile dupliciter 336.b
Eligibile quomodo diuiditur 336.b
Ens multiplex 63.e.204.f.247.a
Ens, & res ſynonime ſe habent 2.h
Ens quomodo diuiditur 3.a
Ens an ſit obiectum adæquatum noſtri intellectus 279.h
Ens inquantum ens an ſit ſubiectum in Metaphyſica 301.b
Ens, & vnum an dicant eandem naturam 312.b.313.b

Ens per accidens quid, quotupliciter, & an de eo ſit ſcientia 316.b.h
Entia naturalia, an ſint determinata ad maximum, & minimum 22.h 26.e
Entia naturalia multiplicia 23.e
Entia naturalia an habeãt principium actiuum ſuæ generationis, & corruptionis 42.b
Entis paſſiones, duplices, & an ordinata inter ſe 302.d
Epiitia an ſit virtus &c. 378.g
Eſſe duplex 312.e
Eſſe in loco quotupliciter 20.b
Eſſe ſub modo quantitatiuo, & non quantitatiuo quid 21.c
Eſſe in actu, & eſſe in potentia dupliciter 35.g.h
Eſſe cognitum quid 243.h
Eſſe realiter an diſtinguetur ab eſſentia, & exiſtentia 313.d
Eſſe quando prædicatur de aliquo, quã entitatem dicit 33.d
Eubulia quid 385.d
Euidentia duplex 306.d
Eutrapelia quid 366.b
Ex, multipliciter 28.g.h, 332.a.h
Ex nihilo nihil fit an verum 25.f
Ex albo fit muſicum per accidens, quo modo 30.e
Exhalatio, & vapor an ſint corpora 209.g
Ex forma, & materia fit magis vnum per ſe, quam ex ſubiecto & accidente quare 250.a
Expergefactio duplex 295.e
Experientia dupliciter 302.f
Extenſio an diſtinguatur realiter a ſubſtantia, & quantitate 14.b
Extrema, quomodo opponuntur 337.f
Extremum an demonſtretur per extremum 301.f
Extra cœlum an ſit aliquid 156.b
Ex alio multipliciter 316 g

F

Felicitas dupliciter 325.f.327.g
Felicitas an ſit quid ſufficientiſſimum ibidem
Felicitas an conſiſtat in bonis exterioribus, in honoribus, in voluptatibus in operatione, in virtute, in bono ſeparato 324.a.& inde
Fœlicitas an ſit de numero honorabilium, & laudabilium 330 e
Felicitati, an requiratur vſus virtutis 330.a
Falſum multipliciter 317.f
Fatigatio quid, quomodo, & vnde 165.g
Fatum quid 56.d
Figura duplex 43.a
Figura quæ entitas, & an diſtinguatur a re figurata ibidem
Finalis cauſa an det, & quomodo cauſat 46.c
Finis quid, & quotuplex ibidem. & 326.g
Finitum per ablationem finiti an tandem conſumetur 24.f
Firmitas veritatis, & firmitas aſſenſus quid 309.e
Fontes, & fluui quomodo generãtur, & quales eorum aquæ 246.f
Forma quotuplex 28.e.189.b
Forma quomodo eſt magis natura, quam materia 43.b
Forma mixti, & forma elementi quæ nobilior 193.e
Formę inſenſibilis an ſit dare primum intenſum

intenſum 122.c
Fortis iunginatio tranſmutat corpora, an verum 272.a
Fortitudo an ſit virtus, quotupliciter circa quę,& aliæ,quam plures de ea conſiderationes 246.c.& inde per lõgum proceſſum
Fortuna an detur,quid, quotuplex,& quotupliciter. 54.e.& inde
Fortuna,& caſus an ſint cauſæ agentes 55.e
Fulgor oculorum, an ſit in oculis 288.e
Fluxus, vel motus diſtinctus à ſubiecto,& an alterabilis, an detur 62.e

G

Galaxia ex qua naturalem 217.c
Generabile & corruptibile dupliciter 36.h
Generabile, & creabile differunt 160.e
Generabile,&corruptibile, in generabile& in corruptibile aut ſint idẽ 161.a
Generari an poſſit aliquid & ſolum durare per inſtans 142.d
Generare ſibi ſimile, an ſit opus naturaliſſimum, in viuentibus 258.b
Generatio quotuplex, & quotupliciter 41.b.42.h.97.h.f.185.h
Generatio, & creatio quomodo differunt 29.d
Generatio quomodo poteſt dici mutatio realis 34.d
Generatio eſt mutatio huius totius in hoc totum quomodo 48.e
Generatio, an ſit mutatio ſucceſſiua 98.b
Generatio quomodo dicitur naturalis 163.e
Generatio quomodo ſit 266.b
Generatio an ſit alteratio 288.e
Generatio vnius eſt corruptio alterius quomodo ibid.d
Generatio ſimpliciter, an detur 184.f
Generationibus an abitur in infinitum 106.b
Generationis terminis duplex 186.h
Generatiua an ſit potentia 258.h
Genita,& corrupta duplicia 188.e
Genita ex putredine,& genita, ex ſemine an eiuſdem ſpeciei 156.b
Genito & in corrupto an maneat aliqua forma ſubſtantialis,vel accidentalis 284.g
Genitum,& corruptum duplex ibidem
Genus multiplex 316.b
Gnome quid 384.f
Grando quomodo, & vbi generatur & eius accidentia 222.h.223.h
Graue multiplex 133.f
Grauia,& leuia an moueantur localiter ex ſeipſis 133.d
Grauia æqualiter & inæqualiter ſecundum ſpeciem quid 180.h
Grauia ſimpliciter,& in reſpectu quid; & quotupliciter 183.g
Grauia, & leuia à quo mouentur 181.h
Grauia an appetant deſcendere,& leuia aſcendere per lineas breuiſſimas 182.f
Grauia quotupliciter aſcendunt 222.g
Grauitas & leuitas quid dicuntur,formæ ſubſtantiales an qualitates motiuæ 179.b

Graui-

Grauitas terræ;& grauitas aquæ an ſint eiuſdem rationis 202.a
Guſtus an ſit ſenſus neceſſarius animali 275.f

H

Habere multipliciter 317.g
Habitus multipliciter 318.h
Habitus ſcientificus quotuplex 4.g
Habitus alicuius duplex finis 353.a
Halo quomodo,& quando generatur 241.a
Habitus apparens circa candelas, vbi eſt 242.b
Hiatus & voragines an appareant nocte ſerena 212.b
Hoc fit hoc,an vera de ſubiecto 35.c
Hominis duplex finis 336.e
Hominis quælibet pars, an ſit homo 252.b
Hominum tria genera 322.e
Hominum quintuplex ſtatus 141.f
Homo maximus an detur 22.f
Homo,qui nunc generatur,an ſit mutatus 64.b
Homo, vltra animam intellectiuam, an habet etiam ſenſitiuam 251.d
Honeſtum multipliciter 344.b
Honorabile, & honeſtum idem 242.h
Humida duplicia 223.h
Humiditas,& ſiccitas quomodo dicuntur qualitates paſſiua 200.b
Humidum an ſit ſubiectum odoris 290.b

I

Iactantia quid 170.b
Idem numero tripliciter 18.c
Idem inquātum idem ſemper natum eſt facere idem,quomodo 210.b
Ignis maximus an detur 24.d
Ignis quomodo augmentabili in infinitum ibidem
Ignis in concauo orbis lunę an corruptibiles 300.a
Ignorare quid dupliciter 343.d
Ignoranter facere, & peccare propter ignorantiam differunt 343.h
Illiberalitas quid, & an peior prodigalitate 356.d
Immediate qualem propoſitionem facit 105.b
Immediatum dupliciter 105.d
Impetus duplex 141.g
Impreſſio tripliciter 212.e
Impreſſiones meteoricas, quomodo, poſſumus perſuaderi eſſe, in cœlo 212.a
Impreſſiones ignitæ naturaliter, an violenter generantur ibidem.g
Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe,an ſit primum principiū firmiſſimum,& euidentiſſimum 312.g
Indiuiſibile an poſſit moueri, vel alterari 110.g.& indè
Indiuiſibile additum indiuiſibili non facit maius 105.d
Indigentia humanę naturę an ſit menſura commutabilem 373.g
Infantes cur melius dormiunt viris 294.d
Infinitum inquantum infinitum, an ignotum 22.h
Infinitum dupliciter ibidem.55.h
Infinitum in actu an detur 56.f
Infinitum quis terminus 66.h
Infinitæ partes ſunt in continuo quomodo ibidem.
Influentia quid, & quomodo differt à lumine

lumine 202.a.b
In hac parte horæ Deus, poteſt creare vnum lapidem,&c 70.h
In iuſtificans an iniuſtus 379.a
Iniuſte facere quis ſibimet an poſſit 376.d
Iniuſtum facere an peius quam iniuſtum pati 380.f
Incenſibilitas,an ſit vitium 354.f
Inſtans quæ menſura 90.b
Inſtans an poſſit corrumpi 90.g
Inſtrumentum multipliciter 113.c
Intellectio duplex 271.a
Intellectio prima an fuit a caſu 50.g
Intellectio a quo cauſatur 270.b.271.b
Intellectui cui res ſunt difficiles cognitu 242.d
Intellectus abſtrahit ab hoc, & nunc, quomodo 243.d
Intellectus poſſibilis an ſit pura potentia 270.h
Intellectus,& obiectum quomodo integrant vnum principiũ totale 272.c
Intellectus quo intelligit ibidem
Intellectus agens,& intellectus poſſibilis,an diſtinguantur ibidem
Intellectus an debeat eſſe denudatus ab eo,quod intelligit 273.e
Intellectus,obiectum,an ſit et iam obiectum,voluntatis 275.h
intellectus obiectum quod 277.b
Intellectus an ſe ſe intelligat 276.d
Intellectus noſter pro ſtatu iſto an poſſit cognoſcere ſubſtantias abſtractas 305.h
Intelligere quæ operatio 247.h
Intelligibile finitam intelligibili finito repugnat 25.b
Intelligens aliquid an determinet voluntatem ad illud 50.c
Intelligentem an oporteat phantaſiari 274.a
Intuitiua cognitio an requirat omnes cauſas 8.d
In vnoquoque genere eſt vna prima contrarietas, quomodo 28.h
Inuoluntarium,& non voluntarium, differunt 346.c
Inuoluntarium,an ſit triſte 342.d
Ira,vel irraſcibilitas quid 363.e.& inde
Iracunde facta an ſint delectabilia 344.c
Iraſcibilis,vbi ſita 277.d
Iris qualis,quotuplex,& vbi 237.d.& inde
Ironia quid 370.f.
Iudex an debeat iudicare ſecundum allegata, cum aliter de facto ſibi conſtat 377.h
Iudex corruptus,& pars corrumpens vter eorum magis peccat 378.h
Iuſtitia quid quotuplex, an ſit virtus & plures eius cõſiderationes 366.e.& inde
Ius naturale an detur 375.c
Ius poſitiuum an differat a iure dominatiuo,paterno,& vxorio 374.g
Iuſtum multiplex 375.g
Iuſtum lex,iuſtitia,& iuſtificatio differunt 367.d
Iuſtum, & æquale contra paſſum an idem 372.e

L

Laus quid,& quomodo differt ab honore 328.g
Leue ſimpliciter,& in reſpectu quid 171.a.& inde
Leuitas aeris,& leuitas ignis an eiuſdem rationis 200.g

Liberalitas quid, an virtus, & aliæ de ea conſiderationes 358.f
Liberi omnes an æqualiter ſumus iure naturali 378.h
Linea triplex 238.c
Lineæ, an ſint ponenda indiuiſibilia 109.b
Locus quotuplex, & quotupliciter 75.g
Locus quę entitas, & in quo ſubiectiue 75.e
Locus an æqualis locato 76.b
Locus an terminus corporis continentis ibid.
Localis motus quid 151.f
Lotio capitis, & pedum quomodo proſit memoriæ 289.f
Lucrum an ſtet cum iuſtitia 370.d
Ludorum defectus, & exceſſus 365.h
Lumen quid 235.f
Lumen, ad lucem videmus in aere 237.e
Lumen an requirantur ad videndum 260.f
Lumen quomodo differt a luce ibid.g
Lumen quomodo cauſat calorem in his inferioribus 167.c
Luna quō recipit lumen a ſole 173.c
Luna an dominetur humidis 222.h
Lux, & opacitas quomodo differunt 285.d
Lux in his inferioribus an conſequatur mixtionem qualitatum primarum contrariarum 200.c

M

Macula apparens in luna, quid 173.g
Magnanimitas quid circa quæ, an virtus moralis, &c. 165.g
Magnes, quomodo attrahit ferrum 120.f
Magnificentia quid, quotupliciter, an virtus, & aliæ de ea conſiderationes 359.g.
Magnitudinis an infinitæ partes eiuſdem proportionis 107.d
Maius quid 69.d
Malum quotupliciter, & quotuplex 325.h
Manſuetudo an ſit virtus 364.c.& inde mare multiplex 223.a
Mare exiſtēs in proprio loco an debeat fluere, & refluere 221.b.322.d
Mare & aqua an idem ibidem.h
Mare an ſit generabile, & corruptibile, & ex quo ibidem
Mare vnde ſenſum 224.a
Mater quomodo concurrit ad generationem 270.e
Materia dupliciter 2.b
Materia ſecluſa quantitate, an ſit in loco 20.a
Materia, & priuatio an ſint vnum numero, & an differant ſpecie 35.d
Materia deformis an ſit entitas actualis 36.c
Materia an ſolum cognoſcibilis per analogiam ad formam 37.b
Materia an generabilis, & corruptibilis ibidem
Materia an appetat formam propter priuationem ibid.
Materia an poſſit eſſe ſine forma 39.a
Materia an ſubiectum vnicuique, & an realiter diſtingatur a ſua potentia 39.f
Materia, & forma quomodo dicuntur relatiue 48.e
Materiæ duplex potentia 39.h
Maximum triplex, & quomodo datur in natura 23 f

Maximum,& omnia comparatiua, & ſuperlatiua dupliciter exponuntur 23.d
Medicus per ſe ſanet, & non per ſe ædificat 36.f
Medium quotuplex 312.g
Medium quomodo componitur ex extremis 192.d
Medium rei, & medium quoad nos, quid 340.f.342.b
Meliſſus, quomodo probabat tantum vnum eſſe 13.c
Memoria quid cui & quorum,& quotupliciter 290.g.& inde
Memoria quomodo ſit 290.a
Memoria intellectiua, & ſenſitiua an ponenda 389.h.289.d
Memorantur,bene qui & quæ conferunt memorationi 290.d & inde
Menſura quotuplex 90.g
Menſtruoſi mulier quomodo maculat ſpeculum 267.g
Meret n- quis magis,ſi pro aliis orat,ſicut pro ſe ſolo 367.h
Metaphyſica quæ ſcientia 304.e
Metaphyſici an ſit conſiderare quiditates rerum 303.d
Meteorologicorum an ſit ſciētia 211.h
Meteorologica cur dicuntur mixtam imperfecta 212.f
Minimum an detur 25.e
Miſeria quomodo opponitur fęlicitati 325.f
Mixtio,& mixtum quid,& quotupliciter 192.g
Mixtum exiſtens circa medium, vel terram an componatur ex quatuor elementis 203.b
Mixtum an poſſit eſſe ſimpliciter, & perfecte temperatum in qualitatibus 118.h
Mixtum an moueatur ad motum elementi prædominantis 152.d
Mobili multiplex 82.c.145 e.
Mobile an prius pertranſeat ſpatium æquale vel minus,quā maius 112.g
Mobile pluribus motibus ſimplicibus an detur 149.b
Męcans propter lucrum,quomodo dicendus 371.a
Monſtra in quibus fiunt, & a quibus cauſis 58.b
Monſtra an dicant perfectionem 152.e
Moutes in terris quō cauſantur 221.b
Moralis ſcientia an poſſit iuuenibus 322.h
Moralis virtus vnde dicta 381.d
Mors quotuplex 300.g
Motor primus de cuius conſideratione eſt 127.f
Motor primus an vnus, inpartibilis, infinitus,&c. 140.g.142.b.143.a
Motiua potentia ſecundum locum duplex 281.f
Motus quid 61.f.62.h.111.e
Motus multiplex 21.c.39.g.40.b
Motus quotupliciter 288.c
Motus, vel fluxus,diſtinctus a ſubiecto & alterabili,an detur 63.e
Motus ſi ignoretur,an neceſſe ſit ignorare naturam 60.f
Motus localis an diſtinguatur à mobili & à loco 62.b
Motus eſt,an concedenda ibid.f
Mot⁹ ſucceſſiuus in vacuo,an detꝰ 81.b
Motus ad quæ prædicamenta eſt 95.c
Motus termini duplices 96.a
Motus vnitati an neceſſario requiratur vnitas temporis 188.e 1.2.b
Motus differunt ſpecie, & ergo & termini,an valeat 102.g
Motus omnis an regularis, vel irregularis

gularis 101.c
Motus differentes ſpecie, vel genere an poſſint continuari ad inuicem. ibid.
Motus an contrarietur motui, & quies quieti 101.a
Motus reflexus quis, & quomodo mobile in eo quieſcit
Motus an componatur ex indiuiſibilibus 110.e
Motus an contineat indiuiſibilia 111
Motus, an implicet, quod fiat in inſtāti 113.e
Motus ſucceſſio vnde 118.t
Motus omnis an omni motui comparabilis 121.h
Motus velocitas, vel tarditas pœnes q d attenditur 122.h
Motus animalis in naturalis 140.g
Motus ſimplex cur dicitur 148.e
Motus, vt ſint contrarij, quid requiritur 151.d
Motus naturalis an velocior in fine, quam in principio 174.e
Motus an calefaciat hæc inferiora. 214.h
Motus animalis principium adequatum quod 280.d
Mouens duplex 119.a.g
Mouens in mouendo mouetur, quomodo 60.g
Mouens an ſit ſimul cum moto 117.h
Mouens per ſe quomodo diuiditur in partem per ſe mouentem, & per ſe motam 134.h
Mouentibus & motis an ſit proceſſus in infinitum 118.g
Mouere quid 119.g
Moueri deorſum triplex 133.e
Moueri à ſe multipliciter 140.e
Moueri localiter dupliciter 19.d 77.e
Moueri localiter vnde dicitur. ibid.h
Moueri per accidens dupliciter 95.e. 101.d
Moueri per ſe, & primo differunt. 94.g
Moueri, vt poſſit aliquid, quid requiritur 95.g
Mulieres cur imburbes 290.a
Multitudo actu infinita an detur 71.d
Multiplicax duplex 315.d
Mundus tripliciter 153.a
Mundus an ſit æternus 126.a.158.e
Mundus an ſit perfectus 152.h
Mundus quomodo vnus 153.e
Mundus an poſſit eſſe plures 161.d
Mundum inferiorem, an neceſſe ſit eſſe contiguum lationibus ſuperioribus, vt ab eis gubernetur. 213.g
Muſica quomodo eſt ſcientia media. 48.d
Mutatio ſubſtantialis quotuplex 29.e
Mutatio quotupliciter 124.e
Mutatum eſſe in motu an detur. 115.a

N

Natura multipliciter 42.e
Natura quomodo eſt determinata ad vnum 43.e
Natura quomodo eſt determinata ad vnum ibid.
Natura quale principium ibid.c
Natura intendens monſtrum, an producat monſtrum 58.h
Natura eſt, non eſt per ſe nota. 61.d. 43.h
Naturæ duplex proceſſus in generando 43.g
Naturali philoſopho an contingat conſiderare de omnibus rebus 5.c
Naturalis ſcientiæ duplex proceſſus. 7.d.

Naturalis quomodo procedit à notioribus nobis, ad notiora naturæ. 17.d.
Naturalis res quotupliciter 30.g
Neceſſaria,& perpetua an habeant cauſam ſui eſſe 129.b
Neceſſitas in diſpoſitionibus vnde. 57.f
Negantes prima principia a quo ſunt redarguendi. 13.e
Negatio quotuplex 29.c
Negatio & priuatio in genere idē 33.c
Nigredo an ſit priuatio albedinis. 287.c
Niuis accidentia 221.a
Nocendi gradus 376.d
Nocumentum inferre, & iniuſtificare an idem ibid.
Non ens an poſſit eſſe principium. 30.h
Nota nobis & naturæ an eadem 7.g
Notitia multiplex 8.e.g.10.h
Notitia ex notitia an fieri poſſit 21.b
Notitia omnis an ſit bona habenti. 243.g
Notitiæ actuali habendæ an requiratur ſpecies intelligibilis 175.h
Non voluntarium, & inuoluntarium differunt 343.c
Numerus maximus an detur 24.d
Numiſma hominum policiæ neceſſarium 374.a
Nutrimentum,quando conuertitur in ſubſtantiam alicui, an generetur de nouo aliqua forma 188.b
Nutrimentum cuius eſt obiectum. 256.g
Nutritio dupliciter 188.h
Nutritio quomodo ſit 258.a
Nutritioni quæ,& quot requiruntur 256.h
Nutritiua an ſit potentia animæ. 256.a

O

Obiectum eſſe in ſe præſens, vel in ſua ſpecie quid 272.b
Obiectum cū intellectu quomodo integrat vnum principium ibid.
Obiectum cur non dicitur intelligere ſicut intellectus ibi.
Obiectum creatum,& increatum quo modo differunt 278.f
Obiectum naturale dupliciter ibid.
Obiectum intellectus noſtri, quod ibidem.
Obliuio quotupliciter, & cui requiritur 292.c
Oculi luminoſi quomodo vident. 236.b
Odores an conferant capiti. 288.e
Omne per ſe diuiſibile habet partem extra partem &c. quomodo ſoluitur 19.e
Omne, quod fit, fit ex aliquo tanquā ex ſubiecto,quomodo 30.c
Omne, quod mouetur, partim eſt in termino a quo,& partim in termino ad quem quomodo 115.a
Omne, quod mouetur, ab alio mouetur,an verum 121.a
Omne generabile generabitur, an concedenda 159.d
Omne, & totum quomodo differunt. 318.a
Omnes partes continui ſunt infinitæ, an concedenda 69.b
Opacitas,& lux quomodo differunt. 286.h
Operatio immanens dupliciter alicui conuenit 250.c
Operationes potentiarum, cum dicuntur

dicuntur actiones 62.b
perationes diuerſæ an arguant diuer ſitatem cauſarum 221.c
perationes communes animæ, & cor pori dupliciter 286.h
perationes duplex ſcire habens 300.h
peraciones præcedentes, & ſequentes virtutem an eiuſdem ſpeciei 328.g
perationes virtuoſæ tripliciter 331.a
perationes violenter metu, vi &c. an ſint inuoluntariæ 336.b
perationes bonæ circũſtantiæ 245.f
ratio, in qua ponitur terminus abſo lutus, quomodo exponitur 60.a
rbiculare, & ſphericum differunt. 164.g
rdo concipiendi an prior ordine con cipiendi diſtinctè 10.h
rgana ſenſuum quæ 286.a, &c.
ppoſita multiplicia 313.g

P.

rmenides qua ratione probabat tan tum eſſe vnum 14.e
rs dupliciter agit 174.h
rs multipliciter 312.a
rs ſecundum formam, & ſecundum materiam quid 186.d
ttes motus non fuit, eſt falſa 63.a
tuorum naturaliũ ſpeculatio an ne ceſſaria 284.f
ſſio multiplex 376.e.355.c
ſsio multipliciter 314.g
ſſiones animæ in quibus reperiun tur, & vbi 327.e.333.d
ſſiones moderatæ à virtute duplices 335.b
tor, & mater quomodo concurrunt ad generationem 43.d.46.g
Patiens voluntariè an patiatur iniuſtè. 377.c
Pecuniæ an proſint ad vitam fœlicem. 327.d
Peccare mortaliter an poſſit homo, cũ ratione non vtitur 342.d
Peccati grauitas, & leuitas quomodo cognoſcenda 33.e
Perfectio duplex 121.e.330.g
Perfectum duplex 151.b
Perfectum multipliciter 316.e
Periodus viuentium quid 206.d
Perpetua, & neceſſaria an habeant cau ſam ſui eſſe 126.h
Perpetuum dupliciter 155.e
Perpetuum, & ab æterno, differunt. 126.h
Per ſe multipliciter 316.g
Perſpectiua quomodo eſt ſcientia me dia 47.d
Phantaſia quomodo percipit ſua obie cta. 263.g
Phantaſiatio, & ſenſatio quomodo dif ferunt 295.h
Phyloſophia totalis, & partialis quid. 3.c.
Philotimia quid 362.h
Phyſica præcedit alias ſcientia[illegible]lis. 2.h.
Phyſicalium omnium concluſionũ an ſit vnus habitus 4.b
Planetæ an moueantur pluribus moti bus 180.e
Pluuia vbi, & quõ generatur 219.g
Pluuia, ros, & pruina an differant ſpe cie. 220.h
Pluuia quomodo facit ceſſare, & com mouere ventos 239.h
Pluuiæ ſigna, & accidentia quæ, & quot 219.h.221.e
Poſitio quotupliciter 218.f

Poſſibile, & impoſſibile quotupliciter 318.e
Potentia duplex, & quale nomen 38.g. 159.b.160.d.192.253.h
Potentia dupliciter, & quomodo poſterior actu diffinitione 256.g
Potentia actiua an terminetur ad maximum, quod poteſt. 256.g
Potentia paſſiua an terminetur per minimum, a quo poteſt pati 160.a
Potentia, potens impotentia, impotens multipliciter 316.d
Potentia, et habitus dupliciter 380.h
Potentiæ an diſtinguantur per actus, et actus per obiecta 254.e
Potētiarum animaſticarum operationes cur actiones dicuntur 262.a
Practica notitia dupliciter 303.f
Practicum et ſpeculatiuum quæ differentiæ 300.h
Primo cognitum nobis quod, & quotupliciter 9.h
Primo mutato initiantianti motum, immediate ſuccedit, etc. an concedenda 108.a
Primo dupliciter 120.b
Primus motor de cuius conſideratione eſt 127.h
Primus motor an vnus, impartibilis, infinitus etc. 139.g.141.a
Primum principium quale. 315.g. et inde
Principia duplicia 13.h
Principia ſubiecti philoſophiæ quotuplicia 14.g
Principia naturalia an ſint contraria. 28.e.
Principia rerum naturalium an tantum tria 30.a
Principia naturalia duplicia 30.b
Principia naturalia an oporteat ſemper manere 29.h
Principia prima complexa an ſint naturaliter nobis cognita 307.e
Pincipia indemonſtrabilia multipſicia ibid.
Priuatio multipliciter 29.h. et multiplex 35.b.316.g
Priuatio quid etc. 31.e.35.h
Priuatio, et negatio in genere idem ibid.
Priuatio an dicat entitatem poſitiuam. ibid.h
Priuatio an poſſit eſſe cauſa 35.h
Priuatio non eſt priuari quomodo. ibid.
Priuatio an diſtinguatur realiter a re priuata ibid.
Priuatiuè oppoſita habēt fieri circa idē, quomodo 296.b
Priuationes quomodo diſtinguuntur adinuicem 35.e
Prius multipliciter 32.b.219.h
Proiecta a quo moueantur 140.e
Prodigalitas quid, et an extremum liberalitatis, et an peior illiberalitate 359.c.360.e
Prodigus an poſſit repetere rem ſuam, malè a ſe expoſitam 378.f
Propoſitio ſcibilis quid 2.b
Proponens de ablatiuo abſoluto triplicem ſenſum habent 29.b
Propoſitione deſit ad propoſitionem deeſt, vel erit; valet conſequentia. 35.d
Propoſitio de poſſibili, vt ſit vera, quid exigit 69.c
Proportione æqualitatis, vel minoris an fiat actio 95.e
Profer via quid 366.a
Prudentia quid, quotuplex, an virtus moralis etc. 380.b. et inde

ainæ accidentia 225.f
unctus quomodo mouetur 116.h. 116.b

Q

Qualitas ſenſibilis an poſſit eſſe ſine quantitate 18.g
Qualitas, vel quantitas maxima an detur 22.f
Qualitas infinitæ extenſionis an detur 72.f
Qualitas cõtinue acquiſibilis per motum an detur 98.d.
Qualitas prima an agat in aliã 200.d
Qualitates primæ an ſint quatuor 20.d
Qualitates multiplices ibidem.f
Qualitates virtuales in elemẽtis, vel in mixtis an ponendæ 199.f.20.b
Qualitates primæ an agant, & patiantur ad inuicem 202.f.
Qualitates ſenſibiles dupliciter 209.a
Qualitatibus primæ ſpeciei an ſit per ſe alteratio 120.g
Qualitatũ ordo in agẽdo qualis 197.c
Quantitas an diſtinguatur, realiter à ſubſtantia & qualitate 15.b
Quantitas eſt ratio, quare accidentia agant 22.e
Quantitati continuæ non primo conuenit ratio menſurandi 90.h
Quantum quotuplex 320.c
Quidditas rei materialis ab obiectum noſtri intellectus 208.d
Quiditatiue aliquid cognoſci tripliciter 310.e
Quid, quid eſt cauſa cauſæ, &c. 56.f
Quies an contrarietur motui & quieti 103.a
Quies dupliciter ibid.b
Quies an componatur ex diuiſibilibus 112.

R

Radius triplex 340.e.h
Radius viſualis quomodo refrangitur in occurſu medii 240.c
Rarefactio an ſit poſſibilis 83.a
Ratio duplex 2.g.278.
Rationes ſeminales, an ſit ponendæ 43.h.44.e
Ratio quomodo dominatur appetitui ſenſitiuo 334.d
Rationis ordo, quomodo peruertitur 368.h
Rationalis vnde homo dicitur 272.d
Realiter diſtingui dupliciter 33.f
Reflexio in aere cur melius facit videre oculos debiles, quam limpidos
Relationi an ſit motus 97.h
Reminiſcentia quomodo fit 297.e
Repugnantia duplex 83.h
Rerum naturalium an ſit ſcientia 1.a
Res naturales quotuplicitet 30.g
Res reales, extra animam exiſtentes triplices 2.e
Res, & ens ſunt ſynonyma 2.h
Res, ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci 10 d
Res ſolũ durans p inſtans, an det 145.a
Reſpectus omnis an indiuiſibilis 76.a
Reſolui in aliud dupliciter 296.f
Ros, pluuia, & pruina an differant ſpecie 222.b
Roris accidentia 223.f
Rubedo matutina, vel veſpertina quid denotat 224.b

S

Sapientia an nobilior prudentia 391.f

Scibilis propoſitio quid 2.b
Scientia quid cuius, & qualis 1.f.g.h
Sciētia ſpeculatiua realis quotuplex 2.e
Scientia de aliquo quotupliciter 5.e. 216.c.322.b
Scientia quas cauſas habet 7.c
Scientia communis duplex 13.f.
Scientia quomodo eſt de veris, & neceſſariis 215.c
Scientia omnes an de numero bonorū & honorabilium 246.d.d
Scientia an ſit corruptibilis 302.h
Scientia, ars, & prudētia differūt 390.b
Secundum, multipliciter 320.f
Semē quid, & an principium actiuum generationis 43.h. 44.b
Semper dupliciter 130.c
Senes animale memorentur 294.d
Senſatio, & phantaſiatio quomodo differunt 300.h
Senſibile dupliciter 19.g.197.d
Senſibile duplex eſſe habet 266.c
Senſibile poſitum ſupra ſenſum an faciat ſenſationem 270.a
Senſibilia communia quomodo ſentiuntur 266.b
Senſus quomodo ſingularium, intellectus vniuerſalium 10.a
Senſus an ſit potentia paſſiua 263.f
Senſus an decipiatur circa ſuum ſenſibile proprium 265.d
Senſus q̄n percipiunt ſua obiecta 267.f
Senſus tactus an ſit vnus & quod eius obiectum ibid.g.h
Senſus exterioribus & interiores quot 268.d.271.b..273.e.
Senſus agens an detur 270.d
Senſus interiores, & exteriores quomodo differunt 270.h
Senſus an poſſit habere notitiam complexam 271.
Senſus communis an detur ibid. h. & qualis 272.e
Senſus, & ſenſibile dupliciter 386.h
Senſus an aduerſatur rōni 335.c.338.c
Singulare tripliciter 9.e
Singulare, & vniuerſale an intelligantur vna ſpecie intelligibilis ibid.f
Synefis quid 390.g
Simile an agua in ſibi ſimile. 196.f
Sobrietas q̄d quotupliciter, &c. 362.b
Sol quomodo facit ceſſare, & commoueri eventos 236.b
Sol cur apparet maior in oriēte, quam in meridie 242.g
Somnium quid quomodo, quādo &c. 300.d.& inde
Somnus quotuplex, cui cum vigilia cō petit &c.300.h.& inde
Somnus perueniens, ad plurium aures an vnus, & idem 268.c
Sphera vltima an ſit in loco 77.g
Sphere an moueantur pluribus motibus 176.e
Sortes, qui nunc eſt, an idem qui fuit heri 17.h
Species triplex 252.c
Species intelligibilis quid 9.g. & vnde 254.a
Species intelligibilis an requiratur ad habēdum actualem notitiam 178.g
Species ſenſibilis vnde, & quare ponitur 270 g.271.b
Speculatiuæ ſciētiæ diuiſio 322.f.323.f
Speculum concauum, q̄uo agit 121.c
Speculo quomodo repreſentantur imagines 290.f
Subiectum ſcientiæ duplex 2.h
Subiectum realis philoſophię quod 3.f
Subiectum primum ſcientię an virtualiter contineat omnes veritates neceſſarias illius 3.b

Subiectum

Subiectum ſcientiæ quale eſſe habere debeat 250.g
Subſtantia materialis quotu pliciter,& an ſecluſa quātitate ſit diuiſibilis 19.c.e
Subſtantia omnes an ſit compoſita ex materia & forma 40.b
Subſtantiæ ſeparatæ an poſſint quiditatiuè cognoſci a nobis 310.d
Succeſſio in motu, vnde 115.c.116.a
Superius quomodo contines paſſiones inferiorum 4.d
Superlatiua,& comparatiua dupliciter exponuntur 23.d

T

Terra, quę eſt ſub æquinoctiali, an habitabilis 236.h
Terra in cētro an ſit corruptibilis 303.d
Terremotus an naturaliter ſit poſſibilis 235.f. eius ſigna,& effectus 236.b
Totum duplex & dupliciter. 14.e.h.2.c 71.h.255.a.222.b
Totum an realiter diſtinguatur à ſuis partibus ibidem
Totum, vt cognoſcatur, an neceſſaria requiritur vt cognoſcantur omnes partes 25.e
Totum an dicatur moueri ad motionē partium 96.g
Tonitruum quid 236.f
Totum an ſimul & ſemel poſſit alterari 292.e
Totum,& omne q̄ſo differunt 320.b
Ttranquillitas an ſit ſignum terremotus 236.b
Tactus an ſit vnus ſenſus,& quod eius obiectum 367.g.h
Tactus an neceſſario requiratur animali 282.f
Tantum ſunt tria principia rerum naturalium quæ propoſitio 30.g
Tarditas & velocitas motus vnde 115.c.& inde
Temperantia quid quotupliciter, an ſit virtus &c. 354.d.& inde
Temperamentum duplex 302.d.210.a
Temporis quomodo non habemus, niſi nunc 63.h.92.f
Tempus quotupliciter,& quæ entitas 90.b.91.d.f
Tempus an ſit per ſe cauſa corruptionis 90.f
Tempus an muliplicandum ſecūdum multitudinem motuum 92.a
Terminus multipliciter 320.e
Terminare motum per ſe, dupliciter
Terminus à quo mutationis qualis 31.a
Terminus a quo,& ad quem duplex 100.h.115.a
Terra vbi eſt 78.b
Terra an vndique ſit ſpherica 175.h

V

Vacuum an detur 81.a
Vacuum dupliciter ibid.
Vacuum ſi exiſteret, an in eo poſſet fieri motus 81.f
Vacuum an admittat motum ſucceſſiuum 83.a
Vapor dupliciter 243.b
Vapor,& exhalatio an ſint corpora, a ſe inuicem,& ab elementis diſtincta 217.b.& quomodo mouentur ſurſum 222.f
Vbi duplex 75.g.94.d
Vegetatiua an obedire habeat orationi 334.g
Vegetatiuę potētię quę & quales 260.d
Velocitas,& tarditas in motu vnde 125.h

Ventus

Ventus quid, qualis, & quomodo moueatur 234.a.& inde
Venti omnes an ſint eiuſdem ſpeciei 236.h
Veritas quid quotupliciter, an virtus moralis, & cæteræ huiuſmodi conſiderationes 370.e
Veritas certa, & ſincera an poſſit à nobis pro ſtatu iſto naturaliter cognoſci 317.h
Veritas an præferenda amicis 330.h
Veritatem inquirenti an conueniat dubitare 312.h
Verum, an de conſideratione Metaphyſic i 324.b
Violentum quid 42.g.345.c
Vir, & mulier quomodo concurrunt ad generationem 42.d
Virginitas quid, quotupliciter, an ſit virtus, &c. 360.g
Virtus quotuplex 295.f.333.a
Virtus inclinans ad ſupremum appetibile, an detur 335.b
Virtus & vitium quomodo opponuntur 342.e
Virtus an excludat paſſiones 340.c
Virtus ad alienos dupliciter 372.c
Virtus vna altera melior, dupliciter 371.h
Virtus an neceſſerio exigat prudẽtiam 384.b.390.a
Virtutem ſpecialem quis habens, an poſſit denominari virtuoſus 371.g
Virtuoſi quomodo patiuntur 340.e.g
Virtutes morales vbi ſunt 324.f
Virtutes, diſciplinæ, an ſcientię permanentiores 333.h
Virtutes an generentur ex operationibus, & quomodo ſe habent ad ſuas operationes 336.h.337.b
Virtutes an poſſint generari in nobis ſine operationibus exterioribus 337.e
Virtutes an poſſint generari ex vna tantum operatione 336.e
Virtutes an poſſit intendi, vel augeri ibidem.f
Virtutes morales an ſint circa delectationes, & triſtitias 338.d
Virtutes morales quid efficiunt ſupra ſenſum ibid.f
Virtutes an ſint appetibiles propter ſe 341.d
Virtutes, & artes an ſint circa difficilia 342 c
Virtutes an in medio conſiſtant ibid.f
Virtutes morales an connectantur adinuicem 392.g
Virtutis mediũ pęnes q̃d attẽdit 356.d
Virtutis cuiuſlibet duo actus 372.f. 375.b
Virtutis medium quod 394. d. obiectum 340.a
Virtutũ diſtinctio, vel vnitas vñ 374.f
Virtutum an ſit ſcientia 326.d
Virtutum quę perfectiſſima 331.h
Virtutũ operatiões multiplices 336.d
Virtutum gradus quotuplices 338.b
Virtutum omnium moralium, an ſit vna prudentia 382.d
Viſioni an requiratur lumen 266.f
Viſus obiectum 242.e.267.b
Viſus an ſit de natura aquæ 290.h
Vitæ longioris, & breuioris cauſę 212.a.302.h.& inde
Vitia inter ſe magis, an virtuti opponuntur 352.d
Viuens q̃ diu in viuit nutrĩ, qũo 188.
Viuens an habeat determinatam periodum ſuæ vitæ 210.e
Vnibilitas quomodo paſſio gratię 24.g
Vnitas duplex 4.f.37.h.100.g
Vniuerſale duplex 10.f

Vniuerſa-

Vniuerſale minus dupliciter ibidem.
Vniuerſalia magis an prius nota minus vniuerſalibus ibidem.
Vniuerſum an conſtet ex quinque tantum corporibus ſimplicibus 153.a
Vniuocatio triplex 316.d
Vnum tripliciter 14.f.317.d
Vnũ vni eſt cõtrarium quomodo 200.f
Volitio duplex 282.a
Voluntas, quomodo dicitur cæca in ſuis actibus 260.g
Voluntas an habeat idem obiectum, quod intellectus 280.h
Voluntas an aduerſetur ratione 336.f
Voluntas quomodo differt ab aliis appetitibus 337.g
Voluntas an neceſſario, quandoque velit aliquid 343
Volũtas humana tripliciter libera ibid.
Voluntas cur magis beatitudinem appetit ibidem.d
Voluntas an cauſa totalis ſuorum actunm ibid.d
Voluntas an poſſit velle bonum minus, neglecto maiori 342.d
Voluntas an poſſit proſequi, vel fugere aliquid, quod intellectus non dictet proſequendum, vel fugiendum ibid.f.346.b.
Voluntas quomodo vult aliquid appetitu, ſenſitiuo aduerſante rõni 346.f
Voluntas an poſſit mouere potentias inferiores ibidem.g
Voluntas actum an præcedat alius actum 345.c
Voluptati, an iræ difficilius reſiſtitur 340.h
Voragines, & hiatus an appareant nocte exiſtente ſerena 218.b
Vtile dupliciter 320.f

F I N I S.

A # PETRI TATARETI C

SCOTISTAE INGENVI,

In libros Ariſtotelis de Phyſico auditu dilucidiſſimæ Paraphraſes, & Quæſtiones.

QVAESTIO PRAEAMBVLA.

An de rebus naturalibus ſit ſcientia, & an corpus naturale ſit ſubiectum in ea.

B CIRCA initiũ totius philoſophiæ naturalis: Quæritur primo, Vtrum de rebus naturalib. ſit ſciẽtia, habens pro ſubiecto primo, & adæquato corpus ſub ratione naturalitatis. ¶ Arguitur contra primam partem, quia de rebus naturalibus non eſt ſcientia, igitur. Antecedens probatur multipliciter. Primo, quia ſolũ de neceſſarijs & impoſſibilibus aliter ſe habere eſt ſcientia, ex primo

T.cõ.13. & inde. Poſteriorũ, ſed entia naturalia ſunt contingentia, corruptibilia, & poſſibilia aliter ſe habere, cum ſint compoſita ex materia & forma, modo omne compoſitum ex materia & forma eſt corruptibile, ex primo cœlo, ergo &c. ¶ Arguitur ſecundo, De ſingularibus non eſt ſcientia, ſed de vniuerſalibus ſolum, ex primo

T.cõ.31. Poſteriorum, ſed omnia entia naturalia ſunt ſingularia, cum ſint in ſe D indiuiſa & diuiſa a quolibet alio, igitur. ¶ Arguitur tertio. Nullum ens naturale eſt intelligibile, igitur nec ſcibile. Conſequentia eſt nota. Antecedens patet, quia nullum ſenſibile eſt intelligibile, alias ſenſus eſſet intellectus, ſed omne ens naturale eſt ſenſibile. ergo nullum ens naturale eſt intelligibile. ¶ Arguitur quarto: De rebus naturalibus nõ eſt diffinitio, etgo de ipſis non eſt ſcientia. Tenet conſequentia, quia diffinitio eſt medium ſciendi. Antecedens probatur, quia diffinitio eſt eorũ, quæ ſemper ſunt, ex primo Poſteriorum, ſed res naturales non ſemper ſunt, igitut. Item diffinitio eſt entis per ſe vnius, ſed res naturales non ſunt entia pes ſe vna, cum includant materiam, motum ſenſibilem, & qualitates ſenſibiles, ergo &c. Arguitur, cõtra ſecundam partẽ: Quicquid

B quid eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ, debet eſſe adæquatum paſſionibus, de eo demonſtrabilibus, in illa ſcientia, ſed corpus naturale non eſt huiuſmodi, igit. Probatur, quia mobilitas, quæ eſt prima paſſio demonſtratiua in illa ſcientia, excedit corpus naturale. Nam aliquid eſt mobile, quod non eſt corpus naturale, cuiuſmodi eſt Angelus & Anima: Et etiam accidentia ſeparata a ſubiecto, cuiuſmodi ſunt accidentia in Sacramento altaris. In oppoſitum pro prima parte arguitur auctoritate Philoſophi, & omnium ſuorum expoſitorum, tradentium nobis ſcientiam de rebus naturalibus. De ſecunda parte videbitur in quæſtionis deciſione. In hac quæ-
F ſtione & in cæteris ſequentibus erũt tres art. ¶ In quorũ primo erunt notabilia. ¶ In ſecundo erunt dubia. ¶ Et in tertio reſpondebitur ad quæſtionem, ponendo concluſionem reſponſalem, & cum hoc ſoluentur rationes ante oppoſitum.

Atti. I. PRIMO ſciendum, quod pro declaratione huius quæſtionis præmittuntur aliquæ ſuppoſitiones.

Scientia quid. ¶ Prima ſupppoſitio, ſcientia, vt diſtinguitur contra alios habitus, eſt notitia certa & euidens alicuius veri, & neceſſarij, ideſt alicuius propoſitionis veræ, & neceſſariæ, nata cauſari per præmiſſas, ad ipſum applicatas per diſcurſum ſyllogiſticum. ¶ Per primã partẽ excluduntur opinio ſuſpitio, & fides, quia nullum iſtorum eſt euidens. Fides enim non eſt notitia euidens, quia non eſt ex aliquibus, vel aliquo neceſſario, cogente intellectum ad ſic aſſentien-
G dum, licet ſit certa. i. ſine formidine & deceptione. ¶ Per ſecundam particulã excludit noticia alicuius cõtingentis, de quo proprie non eſt ſcientia, quia contingens non eſt verum neceſſarium, tamen ſecundum quod accipit philoſophus. 6. Ethicorum ſcientiam, vt diuiditur contra ſuſpitionem & opinionem, bene poteſt eſſe ſcientia de contingentibus, quæ eſt habitus, quo determinate verum dicimus. ¶ Per tertiam excluditur noticia euidens primorum principiorum, quia illa non poteſt haberi per diſcurſum ſyllogiſticum. Dicitur notanter, nata cauſari, quia non eſt neceſſarium quod ipſa cauſetur per tales præmiſſas, quia
H poteſt per experientiam cauſari, poteſt enim aliquis ſcire ſine ſyllogiſmo, quod luna eſt eclypſabilis per ſolam experientiam. ¶ Sed aliquis argueret ſic: Non ſimiliter acquiritur cognitio principiorum, & concluſionum, ſed cognitio multorum principiorum acquiritur per experientiam, ergo cognitio concluſionum, quæ eſt ſcientia proprie dicta, non poteſt acquiri per experientiã, & ſine demonſtratione. ¶ Ad iſtud argumentum reſpondetur, quod poteſt eſſe ſimilis modus acquirendi cognitionem aliquorum principiorum & concluſionum, attamen præter iſtum modum communem, eſt modus proprius acquirendi cognitionem concluſionum, ſcilicet per demonſtrationem, & iſte modus eſt ita ſibi proprius, quod per ipſum nullo modo poteſt acquiri cognitio

Sc. in p. lo. q. 3. ſoluendo q. penult. lateralẽ.

Cap. 4.

Inſtãtia

Sc. 1. Meta. q. 4. dicit de triplici modo acquirendi ſciẽtiam.

A gnitio quorumcunque primorum principiorum. ¶Et aduerte ꝙ imperfectionis eſt ipſius ſcientiæ, ꝙ ſit cāta ex cauſa euidente.i.ex principijs, ideo ſcientia Dei non ſic eſt cauſata. ¶Ex illa diffinitione ſcientiæ quatuor conditiones eliciuntur requiſitæ ad veram ſcientiam proprie dictam. ¶Prima eſt, quod ſit notitia certa & euidens. ¶Secunda, ꝙ ſit de obiecto neceſſario. ¶Tertia, ꝙ ſit cauſata a præmiſſis, ſiue nata cauſari. ¶Quarta, quod tales præmiſſæ ſint diſpoſitæ ſecundum diſcurſum ſyllogiſticum, ad quem diſcurſum non requiritur prioritas nec ſucceſſio temporis, ſed requiritur ordo naturæ, ſcilicet quod principium diſcurſus ſit naturaliter prius notum,

Sco.I prolog.q vbi ſupra.

B & ſit cauſatiuum alterius extremi diſcurſus, non enim requiritur ſucceſſio durationis ad diſcurſum. Ex quo ſequitur quod beati & angeli poſſunt diſcurrere.i.deuenire de magis noto ad minus notum. Sed in Deo nullus eſt diſcurſus. ¶Ex iſtis poteſt elici diffinitio propoſitionis ſcibilis ſcientia proprie dicta: Nam propoſitio ſcibilis, eſt propoſitio neceſſaria dubitabilis, nata fieri euidens per propoſitiones neceſſarias & euidentes, ad ipſam applicatas per diſcurſum ſyllogiſticum, & hoc viſum eſt in primo libro Poſteriorum. ¶Secundo ſupponitur, quod res naturalis proprie dicitur res cōpoſita ex materia & forma, vel accidens conſequens ipſam materiam & formam, ſed de hoc alias magis dicetur dubitatione. 2.tracta. 2.ca. 2.huius primi libri. ¶Et aduerte ꝙ

Sco. vbi ſupra.

rerum exiſtentium extra animam, C quæ non dependent ab opere noſtri intellectus, reperitur triplex diuerſitas. ¶Quędam enim ſunt ſeparatæ a materia & ſecundum eſſe & ſecundum diffinitionem, ſicut Deus & angeli, qui non componuntur ex materia, neque diffiniuntur per materiā. ¶Aliæ ſunt quæ quo ad eſſe ſunt cōiūctæ materiæ, vt entia mtahematicalia, ſicut magnitudines, numeri, & figuræ, ſed non ſm̄ diffinitionē, quia nō diffiniuntur ꝑ materiā. Nā magnitudo non diffinitur per materiam, neque numerus, neque figura. ¶Aliæ ſunt quæ ſunt coniunctæ materiæ & ſm̄ eſſe, & ſm̄ diffinitionē, vt entia phyſicalia & naturalia, quę componunt̄ ex materia & forma, & ēt diffiniunt̄ per materiam & formā. D Nā ſiquis quęrat quid eſt hō? cōuenienter rn̄detur ꝙ eſt quid compoſitū ex materia & forma, non tn̄ debet diffiniri per materiam derminatā ex differentia indiuiduali, vt non debeo dicere homo eſt quid compoſitum ex hoc corpore, & ex hac anima, ſed debet diffiniri ꝑ materiam, ſm̄ ſe acceptam. i. non determinatā ꝑ differentiam indiuidualem: ¶Aduerte tn̄ ꝙ materia pōt capi dupliciter. Vno mō pro altera parte compoſiti, puta pro corpore vel pro aliquo alio, ex quo cū forma ſit totū cōpoſitum. Alio modo pro differentia indiuiduali, & ſic differentia qua ſortes eſt hic hō, ſeu qua ſortes eſt ſortes, diceretur materia. Sed de hoc iā viſum eſt in libro. Porphyrij, ſeu in prędicabilibus in capitulo de ſpęcie, dubitatione tertia.

Sc.quoli. q. 2. art.

E Secvndo ſciendum quòd triplices ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ reales, ſcilicet Mathematica, Metaphyſica, & Phyſica: Inter quas ordine generationis phyſica & mathematica præcedunt, quia ſunt de illis, quæ ſunt propinquiora ſenſui.i.quę ſunt magis ſenſibilia, & quæ ſunt nobis notiora, ex primo Poſteriorum. Modo doctrina debet incipi ab eo, quod eſt facilius & notius nobis, vel quo ad quia, vel quo ad propter quid, phyſicalia autem entia ſunt nobis ſenſibiliora & compoſitiora, ergo nobis notiora, ordine doctrinæ & ſecundum modum noſtrum concipiendi phyſica præcedit metaphyſicam & etiam mathematicam. Nam illa, de quibus eſt phyſica, ſunt nobis magis ſenſibilia, & F per conſequens prius nobis nota quàm mathematica. ¶Et ſiquis dicat, quod mathematica dicitur eſſe ſcientia certiſſima & euidentiſſima, igitur debet præcedere alias. Reſpódetur vt viſum eſt in logica. 1. Poſteriorum notabili. 2. circa. 10. cap. 1. tractatus, quod dicitur noticia certiſſima propter quid, quia procedit ex præmiſſis naturali ordine cognoſcendi magis notis concluſione. ¶Metaphyſica tamen via perfectionis & doctrinæ diſtinctæ cognoſcendi eſt prima ſcientiarum naturaliter adinuentarum, quia eſt de illo, ſine quo nihil poteſt perfecte cognoſci.

Sc.6. Metaph.q.1.

Tex.comment.12.

Tertio ſciendum quod pro declaratione ſecundæ partis quæſtionis ſupponitur primo, quod duplex eſt ratio formalis. ¶Quædam eſt ratio formalis obiectiua, & eſt ratio G propter quam aliquid eſt obiectum alicuius potentiæ, vt coloreitas eſt formalis ratio, propter quam color eſt obiectum viſus. ¶Alia eſt ratio formalis ſubiectiua, & eſt ratio, propter quam aliquid eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ, cuiuſmodi eſt abſtractum alicuius ſubiecti, vel diffinitio eius, propter quam paſſiones inſunt tali ſubiecto, & iſta ratio formalis ſubiectiua vocatur ſubiectũ formale alicuius ſcientiæ. Vnde duplex eſt ſubiectum alicuius ſcientię. ¶Quoddam eſt materiale, & eſt illud, quod denominatur ſubiectum, & ſe habet ſicut concretum. ¶Aliud eſt ſubiectum formale, & ſe habet ſicut abſtractum. Ex quo ſequitur quod ſubiectum formale non debet ſe habere vt ſuperius ad ſubiectum H materiale, nec vt inferius, oportet etiam quod ſit notius omni paſſione demonſtrabili de ſubiecto materiali. Vnde ſubiectum materiale ſic diffinitur: Eſt quod primo virtualiter continet omnes veritates illius ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum. Et de hoc ſatis viſum eſt in logica. q. 1. notabili. 2. prolog. quomodo ſcilicet ibi ſolum diffinitus ſubiectum ſciétiæ realis. ¶Supponitur ſecundo ꝙ ens & res ſynonimè ſe habent, & vnum non eſt paſſio alterius. Et diuiditur ens prima ſui diuiſione in ens in anima, & in ens extra animam. ¶ Vnde ens in anima non eſt aliud niſi ens rationis, cuiuſmodi ſunt ſecúdæ intétiones. ¶Sed ens extra animam eſt ens reale, & talis diuiſio eſt diuiſio æquiuoci in æqui-

Rõ formalis duplex.

Subiectũ duplex.

Sco.in 1 log. q. 1. art.1.

A æquiuocata. Ens vero extra animam diuiditur in ens quantum, & in ens non quantum. ¶ Vnde ens quãtum eſt quod habet quantitatem ſiue molis ſiue virtutis, ſeu quantitatem perfectionis ſiue totalem, ſiue partialem ¶ Sed ens non quantum, eſt qđ nullam habet perfectionalem quantitatem, nec totalem nec partialem ſecundnm ſuam rationem formalem, cuiuſmodi ſunt notionales in diuiſionis. Ens vero quantum diuiditur in ens infinitum, cuiuſmodi eſt Deus? Et in ens finitum & limitatum, quod habet partialem perfectionem, cuiuſmodi eſt omne aliud a Deo exiſtens extra animã, & iſtud diuiditur immediate in decem prędicamenta. ¶ Aduerte tamen quod ens extra animam quandoque capi B tur ſtricte, pro ente per ſe ſubſiſtente, & tunc ſola ſubſtantia eſt ens, & ſic dicebat philoſophus. 7. metaphiſicus, quod accidens non eſt ens, ſed entis. i. diſpoſitio vel habitudo ſubſtantiæ.

Sc quolt. q.5. in fi. & ib. 1. d.8. q.3. Sco. li.4. d.12. q.1.

QVARTO ſciendum quòd de ſubiecto diuerſæ ſunt opiniones. Dicunt enim Auicenna, Commentator, Albertus Magnus, & Aegidius de Roma, ꝙ corpus mobile eſt ſubiectum adæquatum totius philoſophiæ naturalis. ¶ Pro quo tamen eſt aduertendum, quod philoſophia totalis eſt aggregatum ex omnibus habitibus omnium concluſionum, demonſtratarum in libris naturalibus. Sed philoſophia partialis eſt habitus vnius concluſionis demonſtrate in aliquo naturali libro. ¶ Alia eſt opinio Thomæ, Buridani, & multorum aliorum ꝙ ens mobile eſt ſubie C ctum adæquatum totius philoſophiæ naturalis. ¶ Sed cõtra iſtas opiniones poteſt argui: Nullũ aggregatum ex ſubiecto & paſſione videtur eſſe primum ſubiectum huius ſcientiæ, cum tale aggregatum ſit ens per accidens, & non habẽs per ſe vnum conceptum, niſi diceretur ꝙ talis ſcientia eſſet ſcientia ſubalternata, ſed corpus mobile eſt huiuſmodi, & etiam ens mobile, ergo. ¶ Præterea mobilitas non poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti, per quam paſſiones phyſicales demonſtrantur de ſubiecto. Probatur, quia paſſio poſterior non poteſt eſſe medium in demonſtratione propter quid reſpectu paſſionum priorum, ſed quantitas, qualitas, & vbi, illæ paſſiones prius in- D ſunt ſubſtantiæ aut corpori naturali quam motus ad quantitatẽ, qualitatem, aut vbi, igitur. Huius rationis declarationem & probationem vide Sco. 6. Metaphyſi. q. 1. ¶ Alia eſt opinio Canonici & aliorum Scotizantium ponentium ſubſtantiam finitam ſub ratione naturalitatis eſſe ſubiectũ philoſophiæ complete traditæ. Sed illud non videtur eſſe verum, quia tunc paſſio excederet ſubiectum, cum mobilitas, quę paſſio in philoſophia naturali, conueniat accidentibus ſeparatis a ſubiecto, ſicut in ſacramento altaris. ¶ Alia eſt opinio aliquorum modernorum Scotizantium, volentium quod corpus naturale ſit ſubiectum totius philoſophiæ naturalis, & dicunt quod mobile eſt propria paſſio conuertibilis cum corpore, ſic quod omne

1. Phyſic. q. 1.

E mobile eſt corpus, & omne corpus eſt mobile. ¶Sed iſta opinio non eſt multum conformis fidei catholicæ, quia ſecundum veritatem & fidem aliquid eſt per ſe mobile motu locali, quod non eſt corpus, vt Angelus & Anima rationalis ſeparata a corpore. ¶ Et licet Angelus non ſit in aliquo loco circunſcriptiuè & dimenſionaliter ſiue extenſiue, eſt tñ in loco diffinitiue, præſentialiter & determinate, & etiam mouetur ſucceſſiue. Sunt ergo tam Angelus q̃ anima ſeparata a corpore de conſideratione philoſophiæ naturalis completæ, tanquam illa, quibus pertinet paſſio phyſicalis, ſcilicet mobilitas. ¶Ideo omiſſis iſtis omnibus opinionibus dicitur, quòd ens finitum F acceptum in ſuo conceptu communi ſub ratione naturalitatis eſt ſubiectum adęquatum philoſophię naturalis, complete traditę, quia mobilitas conuertitur cum ente finito naturali. Ipſius tamen philoſophię traditę ab Ariſto. corpus naturale ponitur ſubiectum primum, quia ipſe opinabat̃ hos duos terminos, mobile & corpus eſſe conuertibiles, ſic ꝙ omne corpus eſt mobile, & oẽ mobile eſt corpus, cuius fundamẽtũ eſt repugnãs fidei, oẽs. n. iſtæ ꝓpões, Angelus eſt mobilis, Angelus ẽ motiuꝰ angelus eſt receptiuꝰ alicuiꝰ vbi, quo caret: Aĩa ſeparata a corpore eſt mobilis, accidẽtia ſeparata a ſubiecto ſunt mobilia, ſunt ꝑ ſe ſcibiles in philoſophia naturali, licet oĩa iſta forte moueant̃ motu alterius rationis ab illo, quo mouent̃ corpora, quẽ motũ non cognouerunt philoſophi.

¶Et iſtã opinionẽ debet tenere quilibet catholicus, licet autem. 6. Meta. dicat Doctor ſubtilis ſubſtantiã corpoream eſſe ſubiectum philoſophię naturalis, loquitur tñ de philoſophia tradita ab Ariſt. & nõ de philoſophia complete traditę. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſm. G

Art. 2.

An ſubiectum primo virtualiter cõtineat oẽs veritates ſciẽtia.

DVBITATVR primo. Vtrum ſubiectum primum, & adęquatũ alicuius ſcientię primo virtualiter cõtineat oẽs veritates neceſſarias illius ſciẽtię. ¶Pro cuius ſolutione eſt aduertẽdũ ꝙ ꝑter ea, q̃ dicta ſunt in ꝓlogo logice. q. 1. dubi. 3. quintuplex eſt cõtinẽtia. ¶Quędã eſt cõtinẽtia eſsẽtialis, qua, ſcilicet aliq̃d cõtinet aliud in primo mõ dicendi ꝑ ſe, vt diffinitũ cõtinet ſuã diffinitionem. ¶Alia eſt cõtinẽtia idẽtifica, qua. ſ. aliq̃d cõtinet aliud ſibi realiter idẽtificatũ, ab eo tñ formaliter diſtinctũ, & hoc mõ oẽ ſubiectũ continet oẽs eius paſſiones. Alia ẽ cõtinẽtia potẽtialis, qua. ſ. oẽ ſuperius cõtinet ſua inferiora, ſeu ꝓprias paſſiones inferiorũ, quæ inſunt eis ꝑ ꝓprias rões eorum, vt animal continet hominẽ, equum hinnibile, & riſibile. ¶ Alia eſt continentia virtualis, ſcilicet qua aliquid poteſt producere aliud vel in eſſe reali, vel in eſſe cognito, vt viſum eſt in logica. Vnde illud dicitur continere aliud virtualiter in eſſe cognito, ex cuius cognitione ſufficienter poteſt elici cognitio alterius, & de tali continentia intelligitur ratio primi ſubiecti aſſignata a Scoto doctore ſubtili in Prologo Quæſtione tertia. Articulo primo, inquirente ſubiectum primũ Theologiæ: Secun-

A cundum, cuius mentem & opinionē reſpondetur ad dubium iam propoſitum per huiuſmodi dictum. ¶ De ratione primi ſubiecti alicuius ſciētiæ eſt virtualiter primo continere notitiam omnium veritatem illius ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum. Et pōt ſic declarari, quia primum ſubiectū continet primum prędicatum, nam tale prædicatū vel eſt diffinitio ſubiecti, & tunc ſubiectum continet ipſum eſſentialiter, vel eſt paſſio, & tunc continet ipſum vertualiter: Sed ex primo ſubiecto & ex primo prędicato componitur primum principiū alicuius ſcientiæ in quo virtualiter continentur concluſiones & minores, ergo ſubiectum alicuius ſcientiæ primo virtualiter continet om-
B nes veritates neceſſarias illius ſcientiæ, dummodo ſubiectum ſit ſpecies
Pag. 6. C. ſpecialiſſima, vt viſum eſt in logica. ¶ Verum eſt tamen ꝙ non omnes veritates neceſſariæ alicuius ſciētiæ ęqualiter virtualiter continentur in notitia primi ſubiecti. Paſſiones.n. demonſtrabiles de primo ſubiecto ꝑ propriam rōnem eius, primo & per ſe virtualiter continentur in ipſo: ipſe aūt paſſiones vt ſunt demonſtrabiles de inferioribus ad ipſum per rationes eius, continentur per ſe virtualiter in ipſo, non quidem primo, ſed bene ſecundario. ¶ Et ſi quæras qualiter paſſiones inferiorum ad ipſum continentur in ipſo? Reſpondetur, ꝙ potētialiter tm̄, & nullo modo virtualiter. Falſa eſt ergo opinio aliquorum Scotizantium, dicentiū ꝙ ſuperius continet paſſiones ſuorum inferiorum virtualiter, potentialiter, eſt enim repugnātia in adiecto, cum ſint continentiæ diſparatę. C
¶ Ex his poteſt elici, quòd quandocunque ſubiectum alicuius ſcientiæ eſt vnum ſuperius, habens ſub ſe multa ſpecie diſtincta, & ſcientia illius ſubiecti non ſolum ſe extendit ad proprietates demonſtrabiles de ipſo, ſed etiam ad paſſiones demonſtrabiles de ſuis inferioribus per proprias rationes eorum, tunc ſubiectum illius ſcientiæ non cōtinet primo virtualiter omnes veritates illius ſcientiæ, ſed aliquas virtualiter, & aliquas potentialiter. ¶ Infertur vlterius, quòd intentio Doctoris ſubtilis erat loqui dūtaxat, de ſubiecto primo, non habente aliqua inferiora ſub ſe ſpecie diſtincta. ¶ Ex iſtis poteſt elici, quòd ſubiectum philoſophiæ naturalis non continet primò virtualiter notitiam omnium veritatem phyſicalium: immo generaliter nullum ſubiectum, cuiuſcunque ſcientiæ fuerit, ſi ſit vnum ſuperius commune ad plura ſpecie diſtincta, continet primo virtualiter omnes veritates neceſſarias illius ſcientiæ, diffinitio ergo Scoti ſolum intelligitur de ſubiecto in ſcientia reali, quod eſt ſpecies ſpecialiſſima. D

Hoc originaliter vide in Ant. Andreæ in 1. meta. q. 1. in fol. 3. argu.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrū omnium cōcluſionum phyſicalium demonſtratarum in phyſica ſit vnus habitus ſcientificus ab alijs diſtinctus? Et videtur quòd non ſit vnus habitus, quia continet multos habitus ſpecie differentes, ergo non eſt vnus. Antecedens patet, quia in phyſica per diuerſa media de-

An oīum cōcluſionum phyſicalī. ſit vnꝰ habitus ſciētificus.

E monſtrantur multæ concluſiones, ſpecie differentes: imò de qualibet cõcluſione, ſpecie differente ab alia, eſt habitus ſciẽtificus ſpecie diſtinctus ab habitu alterius concluſionis. Reſpondetur ad iſtud dubium ſm mẽtem Sco. ſuper 6. metaph. & conformiter ad ea, quæ dicta ſunt in logica, ponendo aliquas concluſiones. ¶Prima eſt: duplex eſt vnitas, ſ. intrinſeca & extrinſeca: Vnitas intrinſeca eſt illa, quæ ſumitur à propria dña illius rei, vel à propria eius entitate, & de iſta non eſt dubium. Sed vnitas extrinſeca eſt, quæ conuenit alicui ratione alicuius extrinſeci, & de iſta eſt dubium. ¶ Secunda concluſio: triplex eſt habitus ſcientificus, ſcilicet formalis, potentialis, &

F virtualis. Formalis, eſt habitus proprius concluſionis demonſtratæ, ſiue propter quid & à priori, ſiue quia à poſteriori, inclinans ad conſiderationem illius concluſionis: ſiue ad tales actus, ex quibus acquirebatur, & talis eſt vnus de quinq; habitibus intellectua. Sed habitus virtualis eſt intellectio ſimplex, & quidditatiua primi, ideſt principalis ſubiecti, continens in ſe virtualiter omnes veritates ſcibiles de illo ſubiecto, inclinãs formaliter ad ſpeculationem illius ſubiecti incomplexi, inclinando virtualiter ad ſpeculationem omnium complexorũ, virtualiter incluſorum in tali ſubiecto primo. Sed habitus potentialis eſt ſimplex notitia alicuius ſubiecti inclinans formaliter ad conſiderandum tale ſubiectum incõplexum, inclinando virtualiter ad cognoſcendum plura complexa, vir-

Sco. li. 1. d. 3. q. 6. & q. 15. quodlib.

tualiter incluſa in tali ſubiecto, & vlterius inclinando potentialiter ſolũ ad conſiderandum alia plura cõplexa, quæ ſolum potentialiter includũtur in tali ſubiecto primo, ſicut notitia quidditatiua, & incomplexa primi ſubiecti inclinat potentialiter tãtum ad cognoſcendum proprias paſſiones inferiorum illius ſubiecti. ¶Tertia concluſio: omniũ concluſionũ demonſtratarum in aliqua ſcientia: termino, vel terminis differentiũ, ſunt habitus formales ſpetie diſtincti, & tot ſunt, quot ſunt concluſiones, termino, vel terminis differẽtes. Ex quo ſequitur, ꝙ plurium concluſionum phyſicaliũ, termino, vel terminis differentiũ, quomodocũq; conſiderentur non eſt vnus habitus ſcientificus formalis, ideo phyſica illo modo non eſt vnus habitus reſpectu omnium concluſionũ demõſtratarum in phyſica, ſed eſt tot habitus phyſicales ſpẽ diſtincti, quot ſunt in phyſica concluſiones demonſtratæ, termino, vel terminis differentes. ¶Quarta concluſio, quælibet ſcientia habens ſpẽm ſpecialiſſimam pro ſubiecto adæquato, poteſt dici vnus habitus ſcientificus, reſpectu diuerſorum, & multorum complexorum in tali ſcientia cognoſcibilium, vnus quidem habitus virtualis ſeu vnitate virtualis continentiæ. Nam ſicut dictum eſt in præcedenti dubio, concluſiones virtualiter includuntur in ſuis principijs, & principia virtualiter includuntur in ſubiecto: ſubiectum.n. includit prædicatum: in ſubiecto etiam in complexo quidditatiue cognito, virtualiter continẽtur prin-

G

H

Sco. li. 1. q. vt ſupra.

A principia & concluſiones de tali ſubiecto. Et ſic tota notitia quæ de ipſo ſubiecto nata eſt haberi, & etiam quæ nata eſt haberi de alijs per rõnẽ eius, ſiue ſint inferiora contenta ſub ipſo, ſiue attributa ad ipſum tanq̃ ad primum dicitur vna virtualiter.

¶ Quinta, concluſio & vltima. Quælibet ſcientia habẽs pro ſubiecto primo, & adæquato aliquid commune ad plura partialia ſubiecta, ſpecie diſtincta, quæ in tali ſcientia conſiderantur, ſecundum proprias, & ſpeciales rationes eorum, eſt vna ſolũ vnitate potentiali ſeu genere remoto, quia talis ſcientia eſt reſpectu multorum complexorum, ad quę nõ inclinat virtualiter, ſed tantum potentialiter, & in vniuerſali. Ex iſtis patet quid ſit dicendum ad dubium.

B

An ad phyloſophũ naturalẽ pertineat conſiderare de omnibus rebus.

DVBITATVR tertio, vtrũ ad phyloſophum naturalem pertineat conſiderare de omnibus rebus? ¶ Et videtur, ꝙ non, quia nulla ſcientia conſiderat de omnibus rebus: igitur phyloſophia non conſiderat de omnibus rebus. Conſequentia eſt nota, & antecedens probatur, quia videretur, quòd omnes aliæ ſcientiæ ſuperfluerent. ¶ Item dicit Ariſ. primò Poſteriorum, quòd ſcientia eſt neceſſariorum, & impoſſibilium aliter ſe habere, ſed nõ omnes res ſunt neceſſariæ, immo potiùs contingentes: igitur. ¶ Præterea ſi phyloſophia cõſideraret de omnibus rebus, ſequeretur, ꝙ eſſet communior, vel ſaltem ita communis ſicut metaphyſica, qđ eſt falſum. ¶ Item phyloſophia naturalis non habet conſiderare de iſta concluſione, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ſed ſolum geometer habet de illa conſiderare, igitur.

T.cõ.50.

C

¶ In oppoſitum arguitur, quia naturalis phyloſophia habet conſiderare omnia, quibus conueniunt paſſiones naturales: cuiuſmodi ſunt mobile, & immobile, generabile, & ingenerabile, corruptibile, & incorruptibile, ſed illæ fere cõueniunt omnibus rebus ſaltem diſiũctim, eſſe quia omnis res videtur eſſe generabilis, vel ingenerabilis, corruptibilis, vel incorruptibilis, mobilis, vel immobilis. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ ſcientia dicitur haberi de aliquo tripliciter. Vno mõ tanquàm de concluſionibus demonſtratis, & ſic dicitur, ꝙ ſcientia eſt neceſſariorum, & impoſſibilium aliter ſe habere, ideſt concluſionum neceſſariarum, quæ non dicuntur neceſſarię eo, ꝙ neceſſario ſint, quia aliquãdo ſunt, & aliquando non ſunt, ſed dicũtur neceſſariæ, quia ſtante ſignificatione terminorum, ipſæ ſunt neceſſario veræ, ſi formentur, vel quia impoſſibile eſt aliter eſſe, q̃ ipſe ſignificant ſignificatione totali, & ſtante ſignificatione terminorum. Alio modo dicitur eſſe ſcientia de aliquo tanq̃ de terminis, ex quibus componitur talis concluſio. Tertio modo tãquàm de rebus ſignificatis per illam concluſionem, & ſic de rebus naturalibus habemus ſcientiam tanq̃ de illis, quæ ſignificantur per terminos cõcluſionis. Et per hoc ſoluũtur multæ auctoritates, & de hoc magis viſum eſt in primo Poſteriorũ. ¶ Pro ſolutione autem dubij ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima: Nulla

D

Sco. in ꝑ log. q. 4. ſolu. 2. argum.

ſcientia

E ſcientia eſt demõſtratiua omnium concluſionum quarumlibet ſciẽtiarum, quia ſi ſic, omnes aliæ ſcientiæ ſuperfluerent, & etiam ſi eſſet aliqua talis, maxime eſſet Metaphyſica, ſed hoc non, quia metaphyſica non habet demonſtrare concluſiones geometricas: igitur. ¶ Secunda concluſio: Ad metaphyſicum ſolũ ſpectat conſiderare de rebus omnibus, & formare concluſiones de terminis ſignificantibus illas res ſcibiles p ipſam metaphyſicam. Nam nulla ſciẽtia habet conſiderare, vtrum aliqua res ſit eadem cum alia, vel diuerſa, niſi metaphyſica, & vtrum triangulus ſit idem cum hoc, quod eſt habere tres, vel diuerſum: immo videt, ꝙ nulla ſciẽtia habet ſcire de aliqua

F re, ſiue in ſpeciali, ſiue in generali, quid ipſa eſt, niſi metaphyſica. Vnde phyſica bene ſcit quomodo generantur aſini, & capræ, & quales ſunt operationes eorum, ſed ipſa neſcit pręciſe quid eſt lapis, vel aſinus. ¶ Tertia concluſio: Ad ſcientiam naturalem ſpectat conſiderare de omnibus rebus, ſaltem ſpecialibus, puta tertio modo tanq̃ de his, quæ ſignificantur per terminos ſuarum cõcluſionum. Nam habet cõſiderare de omnibus, quibus conueniunt paſſiones naturales, quæ videntur conuenire omnibus rebus. Et dicitur notãter ſpecia- G libus, quia nõ videtur, quòd philoſophia habeat conſiderare iſta: puta ens, res, quidditas, ſed ſolum metaphyſica, immo ſi ponerentur in aliqua concluſione in ſcientia naturali, non terminarentur per phyloſophiam naturalem, ſed per metaphyſicam. Et per hoc ſoluitur dubium. Quantum ad tertium articulum ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: De rebus naturalibus eſt ſciẽtia, ad ſenſum dictum in tertio dubio. Et corpus ſub ratione naturalitatis eſt ſubiectum primum philoſophiæ naturalis traditæ ab Ariſt. non tamẽ phyloſophiæ complete traditæ, ſed ens infinitum, vt viſum eſt in primo articulo. Ad rationes. ¶ Ad primam, pa- Art. 3. tet quid ſit dicendum. ¶ Ad ſecundam dicitur, ꝙ de rebus ſingulari- H bus non videtur haberi proprie ſciẽtia, cum non habeant proprias paſſiones, ſed ſolum paſſiones ſuorum ſuperiorum, non tamen eſt ſimpliciter negandum, quòd non ſint ſcibiles. Sc. 7. metα. q. 15. ¶ Ad tertiam dicitur, quòd non ſequitur, ſi aliquod intelligibile ſit ſenſibile, quòd propter hoc ſenſus ſit intellectus: immo omne ſenſibile eſt intelligibile. ¶ Ad quartam, & ad quintam patent ſolutiones ex dictis.

PHYSI-

A PHYSICORVM C

LIBER PRIMVS.

Te. cō. 1. & inde.

QVoniam quidem intelligere, & ſcire contingit circa omnes ſcientias, quarũ ſunt principia, aut cauſæ, aut elementa, ex horum cognitione. Tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque, cum cauſas primas, & prima principia cognoſcimus, & vſque ad elementa, manifeſtum quidem quot, & quæ ſunt circa principia ſcientiæ, quæ de natura eſt, prius determinare tentandum. B *Innata autem eſt à notioribus nobis via, & certioribus, in certiora naturæ, & notiora, non enim eadem ſunt nobis nota, & ſimpliciter.*

ISTE eſt liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo ipſe determinat de rebus naturalibus. Et diuiditur in duas partes, ſcilicet in partem proœmialem, & partem executiuam. (Diuiſio libri.) ¶In parte proœmiali oſtẽdit tres concluſiones. ¶Prima, In ſcientia naturali prius determinandũ eſt de cauſis, principijs, & elementis rerũ naturalium, q̃ de cauſatis, principiatis, & elementatis, quia prius determinandum eſt de illis, ex quorũ cognitione aliqua fiunt cognita. Sed ex cognitione cauſarum, & principiorum fiunt nobis nota cauſata, & principiata, quia putamus ſcire rẽ, cum cauſas eius cognoſcimus. ¶ Secunda concluſio: In ſcientia naturali debemus procedere a compoſitis, ſiue ab effectibus ad ſimplicia, ſiue principia, quia oportet procedere ex his, quæ ſunt nobis notiora, ſed cõpoſita, & cauſata ſunt nobis notiora, quàm ſuæ cauſæ, igitur &c. Minor patet, quia compoſita ſenſibilia ſunt notiora nobis, modo innata eſt nobis via procedendi ex notioribus nobis ad notiora naturæ, quia eadẽ nõ ſunt nobis nota, & natura, ideſt ſm naturã. D ¶Tertia concluſio, in ſciẽtia naturali procedendũ eſt a magis vniuerſalibus ad minus vľia, patet, qa in ſciẽtia naturali procedendũ eſt à nobis notioribus ad nobis minus nota, ſed magis vniuerſalia ſunt magis nota, q̃ minus vľia, ergo in ſcientia naturali procedẽdũ eſt à magis vniuerſalibus ad minus vľia. Minorẽ ꝓbat tribus ſignis. ¶Primũ, totũ integrale ſenſibile eſt notius ſm ſenſum ſuis partibus, prius.n. aliquis cognoſcit domum q̃ ſuas partes, ſed vniuerſale eſt quoddam totum, cũ multa comprehendat, puta eius partes, igitur. ¶Secundũ ſignũ, diffinitũ eſt notius ſuis partibus diffinientibus; igitur magis vľe notius eſt minus vniuerſali. Diffinitũ enim ſignificat

confuſe,

Sco. in 1. dist. 2. E cōfuſe,& indiſtinčte illud, quod diſtinčte diffinitio ſignificat. ¶Et ex iſto textu habetur, ꝙ inter cōceptū diffiniti,& diffinitionis eſt aliqua diſtinčtio. ¶Tertiū ſignum, quia pueri primò appellant omnes viros patres,& omnes fœminas matres, ſed póſtea diſcernunt, & diſtinguunt inter patrem,& alios viros,& inter matres,& alias fœminas, & ſic prius cõprehendunt cõfuſe,quàm diſtinčte, igitur ſignum eſt, quòd magis vniuerſale eſt notius minus vniuerſali.

Sco. in 1. d. 3. q. 2.

An in ſcientia naturali procedendum ſit ex cognitione cauſarū &c.

QVAERITVR, Vtrum in ſciētia naturali ſit procedendum ex cognitione cauſarum, principiorum, & elementorum, ad cognitionem principiatorū,& cauſatorum,& elementatorum.¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia in ſcientia naturali procedendum eſt à compoſitis ad ſimplicia,ſed cauſæ, & principia ſunt ſimplicia,& cauſata, & principiata ſunt compoſita, ergo procedēdum eſt in ſcientia naturali a cauſatis, & principiatis ad cauſas,& principia. ¶ Arguitur ſecundo·Si procedendum eſſet a principijs,cauſis, & elementis: ſequeretur, ꝙ ad perfectam cognítionē alicuius rei non ſufficeret cognoſcere vnā cauſam eius, ſed oporteret cognoſcere omnes, ſed hoc eſt falſum,igitur. Falſitas conſequentis patet,quia põt haberi perfecta cognitio de aliquo per ſuam diffinitionē, ſed diffinitio eius nòn exprimit oēs cauſas,igitur.¶Arguitur tertio;Alicuius vnius,& eiuſdē rei poſſunt eſſe G infinitæ cauſæ, ſed nō poſſumus cognoſcere infinita,ergo ad cognoſcēdum aliquam rem, non eſt neceſſe cognoſcere omnes eius cauſas, & ꝑ conſequens in ſcientia naturali non eſt procedendum a cognitione cauſarum ad cognitionem cauſatorū. Maior patet, quia ſicut ſortes producit hanc domum, ita Plato poteſt ꝓducere,& ſimiliter multi alii,igitur. ¶Arguitur quarto ſic: Notitia,quæ habetur de rebus naturalibus ſine cauſa, eſt perfectior illa, quæ habet̄ cum cauſa, ergo ad cognoſcendum res naturales non oportet procedere a cauſis.Cõſequentia patet, quia notitia, per quam alia acquiritur,eſt ꝑfectior illa, quæ acquiritur per ipſā, ſed cognitio cauſæ acquiritur ꝑ cognitionem effectus:igitur &c. ¶Arguitur quinto ſic: Mathematica eſt H certior q̄ Phyſica, ſecundum Commentatorem, quia ſcientiæ mathematicæ ſunt in primo gradu certitudinis, & tamen mathematica non ꝓcedit ex cognitione cauſarum, ergo ſcientia naturalis nō debet procedere per cauſas.¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu.In quæſtione erūt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendū,ꝙ pro intellectu q̄ſtionis ponūtur aliq̄ diſtinčtiones.¶Prima,ſm Cōmētatorē,principiū,cā,& elemētū poſſunt capi dupliciter. Vno mō generaliter, & ſic ſunt ſynonyma, & ſic non vnr accipi in textu,cum ipſe dicat,ꝙ noīa ſynonyma non ponūtur in ſcientiis dēmõſtratiuis. Alio modo capiuntur proprie,& ſic ſecūdū eum. 12.Metaphyſicæ, 1. phy. 1.

E phyſicæ, principium ſolum dicitur de cauſis extrinſecis, & elementum de cauſis intrinſecis, & cauſa dicitur de vtriſque. ¶ Secunda diſtinctio: Phyſicam habere principia, cauſas, elementa poteſt intelligi dupliciter. Vno modo intrinſece, ſic quod componatur ex materia, & forma vel aliis cauſis, & ſic nec philoſophia naturalis, nec aliqua alia ſcientia habet cauſam materialem, & formalem, quia nullum accidens habet cauſam materialem, aut formalem, vt dicit Ariſtotiles in octauo Metaphiſic. cap. 5. ideo videtur eſſe fruſtra illa quæſtio, quam quęrunt aliqui in principio librorum, puta quæ eſt cauſa materialis, & formalis alicuius ſcientię. Alio modo poteſt intelligi extrinſece, puta, quia eſt de aliquo, vel aliquibus, quæ habent cauſas, principia, & elementa. Etiā quando dicitur, quod philoſophia procedit per cauſas debent intelligi demonſtrationes propter quid in philoſophia, quę exprimunt cauſas, ita eſſe ſicut per concluſiones ſignificatur vel econtra. ¶ Tertia diſtinctio, in ſcientia naturali eſt duplex proceſſus, ſcilicet, quia eſt, qui eſt ab effectu ad cauſā. Alius eſt propter quid, eſt ex cognitione principiorum ad notitiam effectus. Et ſi quis petat, quis proceſſus facit magis ſcire. Reſpondetur, quod proceſſus propter quid. Et ſi quis arguat, ſequeretur, quod proceſſus quia eſt, faceret ſcire cum dubitatione, & per conſequens non facere ſcire. Reſpondetur negando conſequentiam, quia vna ſcientia non dicitur certior, vel

Scoli. j. di. 8. q. 2. qũo aliqua creatura poſ ſit eē ſim

F

Inſtātia.

C euidentior alia, eo quod alia habeat aliquem gradum dubitationis. Vnde dicitur primo Poſteriorum quod neceſſe eſt magis credere principiis, quam concluſioni, & tamen non ſequitur, quod concluſioni credamus dubitatione. ¶ Sed ſi quis itērum dicat per minus notum non cognoſcitur magis notum, ſed cauſæ ſunt minus notæ, quam effectus igitur. Reſpondetur, quod cauſæ ſunt minus notæ quo ad quia eſt, vnde citius cognoſcimus homines eſſe, vel lapides eſſe, quam Deum eſſe: Etiam cognoſcimus citius eclypſim lunæ eſſe, quam interpoſitionem terrę inter ſolem, & lunam. Et ideo concedo quod in naturalibus non cognoſcimus cauſata per cauſas quantum ad hoc, quod ita eſt, ſeu quo ad quia eſt D ſed econtra. Sed cum hoc dico, quod cauſæ ſunt notiores etiā nobis quantum ad propter quid, quam cauſata: vnde ex eſſe cauſatorum non cognoſcimus propter quid cauſarum, vt licet videas eclypſim lunæ eſſe, tu non cognoſcis propter quid eſt, niſi prius tu cognoſcas interpoſitionem terre cauſantem eclypſim lunę.

Obiectio.

SECVNDO ſciendum, quod circa hunc textum incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima, ē qualiter eſt ſaluabile, in ſcientia naturali eſſe procedendum a notioribus nobis ad notiora naturæ. ¶ Pro cuius declaratione quęritur alia difficultas, videlicet, quæ ſunt illa, quæ ſunt notiora ſecundum naturam, & quæ ſunt illa, quæ ſunt notiora nobis. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima: Illa ſunt notiora ſecun-

Qũo in naturalibus pcedimus a notiorib. nobis ad notiora naturę.

dum-

dum naturam, quę ſunt priora ineſſe cuiuſmodi ſunt cauſæ quę ſunt priores, ſeltem prioritate naturæ, quia non oportet ſemper cauſam præcedere ſuum effectum. ¶ Secundo propoſitio: Illa ſunt notiora nobis, quæ ſunt magis ſenſibilia, vel magis deducibilia ex ſenſibilibus. Et per hoc faciliter poteſt ſolui vna quæſtio, qua queritur: Vtrum eadem ſint nobis primo nota, & naturæ. Ad quam reſpondetur per aliquas propoſitiones. Prima, iſta propoſitio eſt falſa, non eadem ſunt nobis nota, & naturæ, quia illa, cui ęquiualet, eſt falſa, ęquiualet enim iſti nulla ſunt nobis primo nota, & naturæ, ſed iſta eſt falſa, cũ ſua contradictoria ſit vera, puta iſta, aliqua ſunt nobis primo nota & naturæ, quia vbi cauſæ ſunt ſenſibiliores ſuis effectibus ibi eadẽ ſunt nobis primo nota, & naturæ. Verbi gratia, colores ſunt nobis prius noti, quam ſpẽs ſenſibiles colorum, vel ſpẽs intelligibiles, cum ſint ſenſibiliores, & tñ etiam ſunt prius noti ſecundum naturam, quia ſunt priora quo ad eſſe. ¶ Secunda propoſitio, iſta eſt vera, eadẽ non ſunt nobis primo nota, & naturę, cum ſit vna indefinita, ęquiualens illi, aliqua nõ ſunt nobis primo nota, & naturæ, & illa eſt vera, quia vbi effectus ſunt ſenſibiliores ſuis cauſis, vel ſaltem magis deducibiles ex ſenſibilibus, ibi eadẽ non ſunt nobis primo nota, & naturæ. ¶ Sed quæreret aliquis, quæ eſt illa natura, cui eadem non ſunt ſibi primo nota, & nobis. Reſpondetur probabiliter, vt dicũt aliqui, quod illa natura eſt Deus: Deus enim oĩa

Vide Buridanum de tota illa materia ſequẽti in 1. Phyſic. q. 6.

F

cognoſcit per ſuam eſſentiam, & ſecundum quod ab eo dependẽt, ſed cauſę prius dependent ad eo, quam effectus, igitur prius cognoſcit cauſas, quam effectus. Iſtud tñ non dẽt intelligi, quod in Deo, vel in cognitione diuina ĩtrinſecè ſit aliqua prioritas, quia nihil eſt in Deo quin ſit Deus, ſed illa prioritas, & poſterioritas in cognitione diuina dicitur ſm denominationem extrinſecam, a rebus cognitis. ¶ Et per hoc ſoluitũ alia dubitatio quare notiora ſecundum naturam dicuntur notiora ſimpliciter. Rñdetur ꝙ hoc eſt quia ſcĩa propter quid de eadem re, eſt ſimpliciter certior, quam ſcientia quia, de eadem re: nam demonſtratio ꝓpter quid certius facit ſcire, quam demõſtratio quia. Et per hoc faciliter ſolui tur prima dubitatio.

G

Sco. q. 1. prolog. in ſolutione 3. quęſtiũculæ.

H

TERTIO ſciendum, quod inci dit alia difficultas. ¶ An ad cognoſcendum perfecte effectum oporteat cognoſcere omnes eius cauſas ¶ Pro ſolutiõe ſupponitur primo, quod duplex poteſt eſſe notitia alicuius rei, quædam incomplexa, qua cognoſcitur res abſolute ſecundum conceptũ incomplexum. ¶ Alia eſt complexa, qua cognoſcitur res in ordine ad aliam rem. Et iſta diuiditur ſecundũ quod propoſitio poteſt diuidi: nam quædam eſt notitia complexa propoſitionis neceſſarię mediatę, alia propoſitionis neceſſarię immediate. Et iſta eſt duplex, quia quædam eſt propoſitionis per ſe notę, & talis ſufficiẽter habetur per cognitionem ſuorũ terminorum. ¶ Alia eſt propoſitionis non per ſe notæ, & talis ſufficienter

An ad pfecte cognoſcendum effectum, neceſſe ſit cognoſcere omnes cauſas.

ter

A ter habetur ꝑ inductionem, aut per demonſtrationem, quia eſt, aut per alium diſcurſum. Et quęlibet iſtarũ poteſt eſſe duplex, quædam eſt perfecta, & alia imperfecta. Notitia perfecta ad hnc eſt duplex. ¶ Quædam eſt perfecta ſimpliciter, qua cognoſcitur res omnibus modis, quibus nata eſt cognoſci, & ſecundum omnia prædicata de ipſa ſcibilia. Et forſan nulla eſt talis, ſaltem creata. ¶ Alia eſt perfecta in genere, qua cognoſcitur res ſecundum aliquam determinatam rationem, & quantum ad paſſiones, quę per huiuſmodi rationem ſibi inſunt. ¶ Et aduerte, quod iſtud magis deberet ſic exprimi, ſcilicet, aliquid poteſt perfecte cognoſci dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, & in genere. ¶ Supponi-B tur ſecundo, quod duplex eſt cauſa. Quędam eſt cauſa per ſe, quę ſecundum eius propriam naturam, & nõ ſecundum aliquid ſibi coniunctum cauſat, vel concurrit ad eſſe, vel fieri effectus, & ſine qua non poteſt eſſe effectus. ¶ Alia eſt per accidens, ſine qua res poteſt eſſe, & fieri ſicut muſicum eſt cauſa per accidens domus. ¶ Item cauſarum per ſe, quædam ſunt eſſentialiter ſubordinatę, & alię accidentaliter. In cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cauſa ſecunda in cauſando dependet a prima, ſic, quod ſi nulla cauſalitas primæ cauſę eſſet, nec ſecundę, & ſimul eſt cauſalitas cauſę primę cum cauſalitate cauſę ſecundę, & econtra, nec cauſalitas vnius eſt eiuſdem rationis cũ cauſalitate alterius. ¶ His pręmiſſis dicitur primo, quod ad nullam

Sco. li. 1. di. 2. q. 2. art. 1. reſpondendo ad q. 1. ponit triplicem differentiam cãç per ſe, & per accidens.

notitiam rei perfectam oportet cognoſcere omnes eius cauſas per accidens, quia illę ſunt infinitę, modo infinitum in quantum infinitũ, eſt ignotum. Dicitur ſecundo, quod C ad perfectam notitiam ſecundum quid, & in genere ſiue incomplexam, ſiue complexam non oportet omnes cauſas rei cognoſcere. De incõplexa patet, quia notitia incõplexa dr̃ notitia diffinitiua. Sed ad cognoſcendum diffinitiuè aliquid, ſufficit cognoſcere cauſas intrinſecas, per quas datur diffinitio quidditatiua. De complexa quę habetur per demonſtrationem, patet quia quælibet cauſa ſufficienter poteſt aſſumi pro medio demonſtrationis ad demonſtrandum aliquam paſſionẽ de ſubiecto, ergo ad demonſtratiue cognoſcendum rem in genere, nõ oportet cognoſcere omnes cauſas, cũ vna D poſſit eſſe medium ad demonſtrandum aliquid de ſubiecto. ¶ Dicitur tertio, quod ad perfecte cognoſcendum rem ſimpliciter, neceſſe eſt omnes cauſas eius cognoſcere per ſe, vt patet in textu, vbi dicit Ariſt. ꝙ vnũquodque arbitramur cognoſcere cũ cauſas eius cognoſcimus vſque ad elementa. Nunquam enim omnes quęſtiones, & dubitationes de re ſũt ſolutę, ſed ſemper contingit quærere aliquid, quouſque cognoſcantur omnes cauſæ rei.

QVARTO ſciendum, quod ad huc eſt alia difficultas. ¶ An ad perfectè cognoſcẽdum aliquid intuitiue, requirat cognitio omnium cãrum. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ duplex eſt notitia, ſcilicet intuitiua

An ad cognitionẽ intuitiuã requirant oẽs cãs.

E ua,& abſtractiua. ¶ Notitia intuitiua eſt notitia rei præſentis, vt præſens eſt, exiſtentis, vt exiſtens eſt, nata cauſari immediate ab exiſtentia talis obiecti. ¶ Abſtractiua eſt noticia reſpiciens obiectum, non, vt exiſtens aut præſens, ſed in aliquo repreſentatiuo, puta in ſpecie intelligibili, vt notitia habita de roſa non exiſtente. Vnde dicitur, quod iſtæ duę notitię ſpecie diſtinguuntur, q̄a quæcunque ſunt eiuſdem ſpeciei, poſſunt ſine contradictione eſſe ęque perfecta, ſed abſtractiua & intuitiua notitiæ non poſſunt eſſe æque perfectæ, igitur. ¶ Secundo ſupponitur, quod intellectus noſter ꝑ ſtatu iſto poteſt illam duplicem noticiam habere. Intellectus enim noſter ꝑ iſto

Sco. li 1. di. 1. q. 2. articu. 1. arg. 3.

F ſtatu intuitiue cognoſcit omnia illa, quæ ſenſus cognoſcit, & habet cognitionem intuitiuam concomitantem cognitionem intuitiuam ſenſitiuam, quia perfectior, & ſuperior potentia in eodem cognoſcit illud, quod inferior cognoſcit, & eodem modo. ¶ Dicitur vlterius, quod potentia intellectiua cognoſcit intuitiue omnes ſenſationes tam ſenſuum interiorum quam exteriorum, quia cognoſcit, quod viſus videt aliquid & quod auditus aliquid audit, & ſic de aliis. ¶ Dicitur vlterius, quod intellectus noſter pro ſtatu iſto habet noticiam intuitiuam omnium ſuarum intellectionum, vel ſaltem poteſt habere, & omnium volitionum, & nolitionum patet quia intellectionum, & volitionum pręteritarum recordatur, ſeu poteſt recordari homo, alioquin non poſſet pœnitere

Sco. in 4. diſt. 45. 3. q. ar. 2.

de malis volitionibus. ¶ Dicitur vlterius, quod intellectus noſter ꝑ iſto ſtatu poteſt intelligere omnes ſpecies intelligibiles in eo exiſtentes, ſimiliter omnia phantaſmata in phantaſia exiſtentia, quia intellectus experitur ſe habere tales ſpecies intelligibiles, ſeu ſimilitudines, igitur. ¶ Dicitur vlterius, quod anima intellectiua pro ſtatu viæ non poteſt habere notitiam intuitiuam de ſeipſa, & de toto homine, cuius ipſa eſt pars, patet quia anima intellectiua euidenter cognoſcit hanc propoſitionem, ego ſum, ſi ly ego, ſupponat pro ipſa anima, ſeu etiam ſupponat pro toto compoſito, cuius eſt pars. ¶ Dicitur vlterius, quod omnia cognoſcibilia prædicta ab ipſo intellectu intellectione intuitiua etiam ꝑ iſto ſtatu ſunt cognoſcibilia ab eodem intellectu cognitione abſtractiua, quia quæcunque obiecta poteſt intellectus cognoſcere, quando ſunt præſentia, poteſt etiam cognoſcere per ſpecies intelligibiles q̄do ſunt abſentia, ſed talis notitia eſt abſtractiua, igitur. Tunc reſpondetur ad dubiū & etiam eodem modo poteſt reſponderi ad aliam dubitationem alterius notabili[illegible]es non omnino perfecte ſcitur in[illegible]tiue, ſiue abſtractiue, donec omnes quæſtiones ſciātur, quæ ſunt de ea ſcibiles, quia quandiu habeo aliquam dubitationem de pluuia, non ſcio pluuiam omnino perfecte, ideo ad perfecte cognoſcendum rem tam intuitiue quā abſtractiue, oportet omnes cauſas per ſe eius cognoſcere, q̄a in quolibet genere cāę poteſt formari q̄ō, ſeu

G Quod ſit obiectū adæquatū vide 3. de aīa trac. vlt. dubit. 1.

H

A ſeu propoſitio dubitabilis de illa cã per ſe, vt pluuia eſt propter eleuatio nem vaporum, etiam propter condẽ ſationem nobis a frigiditate mediæ regionis aeris, ideo quando aliqua cauſa ignoratur, tunc ignoratur aliqua concluſio rei, cuius eſt cauſa.

Arti. 2. QVANTVM ad ſecundum articulum dubitatur primo, quid eſt illud, quod eſt a nobis primo cognitũ, vtrum ſit ſingulare, vel vniuerſale, & capio ibi ſingulare pro re ſingulari, & vniuerſale pro illo, cui quantum eſt de ſe non repugnat eſſe in pluribus. ¶ Pro ſolutione ſuppõnit, ꝙ aliquid dicitur eſſe primo cognitum tripliciter, ſcilicet prioritate originis, ſeu generationis, & de tali dico, ꝙ illud, quod fortius mouet B ſenſum noſtrum, vel quod primo gignit cognitionem ſuam in nobis, dicitur eſſe primo cognitum prioritate originis, & tale non eſt niſi aliquod ſingulare, fortius mouens ſenſum. ¶ Et ſi quis dicat, ſingulare non cognoſcitur ab intellectu, cum diuerſarum potentiarum diuerſa ſint obiecta, ſed vniuerſale eſt obiectum intellectus, & ſingulare eſt obiectũ ſenſus, nam dicit Ariſt. in ſecundo Poſteriorum, ꝙ ſenſus eſt ſingularium intellectus vero vniuerſalium. Ad iſta reſpondetur ponẽdo aliquas propoſitiones. ¶ Prima, intellectus noſter poteſt cognoſcere pro ſtatu iſto & ſingulare, & vniuerſale, patet quia potentia ponens differentiam inter aliqua, cognoſcit illa, ſed intellectus ponit differentiam inter ſingnlare, & vniuerſale, igit. ¶ Item quandoque eſt aliqua potentia, habens aliquid pro obiectõ adæquato, C poteſt per ſe in quodlibet contentũ ſub eo, ſed ẽns reale finitum tã abſolutum quam reſpectiuum, cuius terminus non eſt ens infinitũ, eſt obiectũ adæquatũ nr̃i intellectus. inquã tũ intellectus eſt, ergo p̃t oĩa cognoſcere p ſe, cõtẽta ſub ipſo, ſed multa, & infinita ſingularia continentur ſub eo, igitur. ¶ Item poſſibile eſt hominẽ actualiter recordari ſe quandoque cognouiſſe, & dilexiſſe aliquod ſingulare, igitur. ¶ Aduerte tamẽ, quod ſingulare ſaltem ſenſibile poteſt capi, tripliciter. Vno modo, vt eſt præſcindens ab exiſtentia, & omnibus accidentibus, quod ſolum includit naturam ſpecificam cum differentia indiuiduali. Alio modo, vt præſcindit ab accidentibus, ſed non exiſtentia, & tunc eſt aggregatum ex na D tura ſpecifica differentia indiuiduali, & exiſtentia. Alio modo, vt nõ pręſciendit ab accidentibus, neque exiſtentia eius, & ſic eſt aggregatum ex natura ſpecifica, differẽtia idiuiduali, accidẽtibus, exiſtẽtia, & ſic nõ eſt aliquod per ſe vnum. Et de hoc dico, ꝙ qualitercunque accipiatᷣ eſt intelligibile ab intellectu. ¶ Sed quæreret aliquis vtrũ ſingulare, & vniuerſale intelligantur vnica ſpẽ intelligibili, vel pluribus ſpeciebus. Reſpondeo probabiliter, quod vnica ſpẽ intelligibili intelligitur ſingulare, & omne ſuperius eius, ita ꝙ virtute ſpeciei intelligibilis alicuius ſingularis cognoſcuntur omnia eius ſuperiora, vt in virtute ſpeciei huius albedinis cognoſcitur albedo, color, & ſic de alijs. ¶ Et ſi quis dicat

Quod eſt primo cognitum.

Sco. di. 3. q. 2. primi.

Sc. 7. metra. q. 14. & 15.

E non eſt poſſibile, ꝙ aliquid ſit ſimilitudo alicuius diſtincti, & alicuius indiſtincti, ſingulare eſt quid diſtinctum, & ſuperius in quantum ſuperius, indiſtinctum, igitur. Reſpondetur, ꝙ ſpecies intelligibilis nõ eſt actualis ſimilitudo rei, cuius eſt ſpecies, ſed ſolum habitualis, ideſt ꝙ virtute illius venimus ad cognitionem alterius, & ſic non eſt inconueniens, quod ratione vnius ſpeciei intelligibilis veniamus in cognitioné plurium, & quod idem ſit ſimilitudo habitualis plurium vnius diſtincti, & alterius indiſtincti, immo forte non eſſet inconueniens de conceptu formali, qui eſt formalis ſimilitudo rei. ¶ Vnde imaginor, quod conceptus hominis inquantum ho-F mo eſt, primo repreſentat hominé in ſe, & ſecũdario omnes homines. ¶Secunda propoſitio, intellectus noſter pro ſtatu iſto non cognoſcit ſingulare diſtincte, & pfecte, puta ſub propria eius ratione, ſeu ſub eius propria differentia indiuiduali, ſaltem diſtincte cognita, quia potentia cognoſcens aliquod obiectũ ſub propria eius ratione, poteſt ipſum diſtinguere a quocunque alio, ſed nec intellectus, nec ſenſus põt diſtinguere vnũ ſingulare ab alio ſecluſis accidétibus, igitur. Minor patet, quia ſi per diuinam potentiam poneretur duo indiuidua eiuſdé ſpeciei omnino ſimilia, vt duæ albedines in eadé parte ſubiecti æque intenſæ, nulla poté tia diſtingueret inter illas duas. Aliquid tamen dicitur cognoſci diſtincte dupliciter. Vno modo, quia cognoſcitur mediante aliquo conceptu, repræſentãte illud ſic, quod nõ G aliud, & ſic ſingulare bene põt cognoſci diſtincte. ¶Alio mõ diſtincte ideſt pfecte, ſcilicet cognitione, vel conceptu, quo attingitur ſub perfecta rõne ſuæ cognoſcibilitatis, & ſic non cognoſcitur ſingulare diſtincte. ¶Et ad rõné dicitur, quod ſenſus eſt ſingularium, ideſt non poteſt aliquid ſentire ſine differentia indiuiduali, ita ꝙ differentia indiuidualis eſt ratio, ſine qua ſenſus non ſentiret. ¶Sed intellectus eſt vniuerſalium, ideſt poteſt intelligere aliqđ commune ſine differentia indiuiduali, ipſum contrahente, & non eſt intelligendum, ꝙ ſingulare ſit obiectum adæquatum ſenſus, & vniuerſale ſit obiectum intellectus, cũ cognoſcat ſingularia. ¶ Et ſi quis dicat, diuerſarum potentiarum diuerſa ſunt obiecta, ergo ſenſus, & intellectus habebunt diuerſa obiecta. H Reſpondeo, ꝙ duplices ſunt potentiæ diſtinctæ. ¶Quædã ſunt omnino diſparatæ: cuiuſmodi ſunt viſus, & auditus, & iſta habent obiecta diſtincta. ¶Aliæ ſunt ſubordinatæ, & iſtæ ſunt duplices, quædã ſunt eiuſdé generis, ita ꝙ ambæ ſunt cognitiuæ, vt intellectus, & ſenſus, & iſtæ ſic ſe habent, ꝙ quicquid põt potétia inferior, poteſt etiã ſuperior, & cum hoc plus, & obiecta iſtorum potentiarum ſunt diſtincta ſm magis commune, & minus cõmuné. ¶ Aliæ ſunt ſubordinatæ, ſed nõ ſunt eiuſdem generis, quia vna eſt cognitiua, & alia appetitiua, vt intellectus & voluntas, & iſtarum eſt ſemper idem obiectum, etiam ſub eadem ratio-

Quot modis aliqđ cognoſcitur diſtincte.

Potentia diſtinctæ duplices.

A rõne formali. Quicq d.n. intellectus põt intelligere, volũ: as põt circa illud habere aliquem actum. ¶ Secundo modo aliquid dicitur primo cognitum, vel cognoſcibile prioritate perfectionis. Et ſic dico, ꝙ illud, quod eſt perfectius in entitate, eſt primo cognitum prioritate perfectionis. Et ſic dico, ꝙ Deus dicitur eſſe primo cognitum prioritate perfectionis, & ſic de illo intelligitur illa auctoritas ſecundi Metaphyſicæ, ꝙ ſicut ſe hẽt res ad eſſe ſic ſe hẽt ad cognitionẽ, q̃ dẽt intelligi q̃tũ ad prioritatẽ perfectionis, & ſecundum perfectionem cognitionis, ſic videlicet, quòd quanto aliquod intelligibile eſt perfectius, tanto eius cognitio eſt perfectior, & prior prioritate perfectionis. ¶ Aliqua tamen cognitio dicitur eſſe perfectior alia dupliciter.

B Vno modo, ſimpliciter, & ſic illa eſt perfectior ſimpliciter, quæ eſt cognitio de obiecto perfectiori ſimpliciter, ſic cognitio Dei, quam etiam naturaliter poſſumus habere, eſt cognitio perfectior ſimpliciter. Alio modo, ſecundum proportionem, & ſic dico, quod illa eſt perfectior, ꝑ quã perfectiori modo, & magis attingitur obiectum. Et ſic dicitur, ꝙ viſio aquilæ, qua videt ſolem eſt perfectior ſimpliciter viſione, qua video candelam, quia eſt perfectioris obiecti, tamen illa, qua video candelã, eſt perfectior ſecundum proportionem, quia per ipſam magis attingo lumen candelæ, quam aquila attingat ſolem per eius viſionem. Tertio modo, prioritate adæquationis, qđ eſt obiectum adæquatum alicuius

Sco. li. 1. diſ. 1. q. 1. in ſolu. 3. argum.

C potentiæ, cuiuſmodi eſt ſonus reſpectu auditus, & qualitas ſenſibilis cõmunis ad colorẽ, lumen, lucem, & ſpecies viſibiles reſpectu viſus.

An magis vniuerſalia ſint nobis prius nota.

DVBITATVR ſecundo: Vtrũ magis vniuerſalia ſint nobis prius nota minus vniuerſalibus? ¶ Pro cuius ſolutione ſecundum Sco. 1. ſen. di. 3. q. 2. ponuntur aliquas diſtinctiones. ¶ Prima eſt duplicia ſunt vniuerſalia: Quædam ſunt in cauſando, quæ ſunt cauſæ vniuerſales plurium effectuum, vt Deus, & naturæ cœleſtes, & iſta ſunt minus nota nobis quã minus vniuerſalia, cũ ſint minus ſenſibilia ſunt tamen ſecundum ſe magis cognoſcibilia, qa ſunt perfectiora in entitate. ¶ Alia ſunt vniuerſalia in prædicando quorum termini de pluribus poſſunt ꝑdicari, & de iſtis mouetur dubiũ, & nõ de alijs. Secũda diſtinctio,

Commẽ ta. cõ. 4 primi phyſi.

D minus vl'e accipitur dupliciter. Vno mõ ꝓprie, & ſic dico, ꝙ eſt aliqs minus cõe alio. Alio mõ capit̃ large ꝑ oĩ inferiori reſpectu alicuius ſuperioris, & ſic capit̃ hic, hoc mõ ſingulare dr̃ bñ minus vl'e. ¶ Tertia diſtinctio, aliud eſt apprehẽdere obiectũ cõfuſũ, & apprehẽdere cõfuſe, & ſilr aliud eſt apprehendere diſtincte, & apprehendere obiectũ diſtinctũ, qa confuſe, & diſtincte dicunt confuſionẽ, & diſtinctionẽ in notitia, ſeu ſe tenent ex parte notitiæ, ſed cõfuſum, & diſtinctũ dicũt confuſionẽ, & diſtinctionẽ in obiecto. ¶ Vñ cõcipere confuſum, eſt concipere aliquod totũ, vel totũ vniuerſale, vel totũ eſſẽtiale. ſic videlicet, ꝙ quãdo apprehendo aliquod illorũ, ego apprehen-

E do confuſum. ¶Sed diſtinctum eſt, pars alicuius talis totius, ſic videlicet, ꝙ qñ ergo apprehendo aliquam partem alicuius talis totius, ego apprehendo diſtinctum. ¶ Sed cófuſe apprehendere, eſt concipere ſicut ſignificatur per terminum, vel apprehendere aliquid in conceptu ſui ſuperioris. Sed apprehédere diſtincte, eſt concipere ſicut ſignificatur ꝑ diffinitionem. ¶Et ex iſto ſequitur, ꝙ confuſum poteſt apprehendi diſtincte, & diſtinctum confuſe. Sequitur etiam, quod duplex eſt noticia, ſcilicet confuſa, & diſtincta. ¶His præmiſſis dicitur primo, quod inter vniuerſalia ſpecies ſpecialiſſima, cuius ſingulare fortius mouet ſenſum, eſt nobis nota prius prioritate originis noticia confuſa quã magis vniuerſale, quia, quod fortius mouet intellectũ eſt nobis primo notum, ſed ſpecies ſpecialiſſima, cuius ſingulare fortius mouet ſenſum, eſt huiuſmodi, ergo. ¶ Item omne principium actiuum pure naturale, habés in virtute ſua actiua ſufficienter aliquem effectum, paſſo ſibi debite approximato non impedito, primo agit in effectum perfectiorem, quem poteſt producere, quia agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, ſed obiectũ ſeu ſingulare ſenſibile, & intellectus, vel ſpecies intelligibilis talis ſingularis ſunt vnum principium naturale totale, & ſufficiens producere conceptus virtualiter cótentos in tali obiecto, & ipſe intellectus poſſibilis eſt paſſum ſeu paſſiuum debite diſpoſitum ad receptionem talis noticię, ergo tale principium actiuum agit per

Sco. vt ſupra ĩ pri. reſpon.

F

fectiorem conceptũ, cuiuſmodi eſt conceptus ſpeciei ſpecialiſſime, & hoc ſeruato ordine: Nam talis ordo eſt, ꝙ obiectum non poteſt primo cauſare noticiam diſtinctã, quæ eſt perfectior confuſa, ſaltem ſi ſint de eodẽ, niſi prius cauſauerit notitiam confuſam. ¶Dicitur ſecundo, ꝙ via generationis magis vniuerſale eſt primo notum noticia diſtincta, quã minus vniuerſale, quia illud, quod eſt ratio diſtincte cócipiendi aliqd, prius cognoſcitur noticia diſtincta, ſed magis vniuerſale eſt huiuſmodi, quia per ipſum minus vniuerſalia habent diffiniri, immo non poteſt minus vniuerſale diſtincte cognoſci, niſi cognoſcantur diſtincte omnia eſſentialiter, & quidditatiue incluſa in eo. G H

DVBITATVR tertio vtrum illa, quæ dicta ſunt in prædicto notabili ſint de mente Ariſto. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſic. ¶ Aliter tamé exponunt aliqui, puta qui ponunt vniuerſalia eſſe ſigna, & terminos, puta ſic, magis vniuerſalia ſunt primo nota minus vniuerſalibus, ideſt res primo cognoſcuntur ſm ſuos conceptus vniuerſalioribus q̃ ſm conceptus ſingulares. Sed hoc non videtur eſſe de mente Ariſt. quia qñ Ariſto. dicit vniuerſalia ſunt nobis primo nota, vel ly vniuerſalia ſupponit ꝓ vniuerſalibus mentalibus, vocalibus, vel ſcriptis, ſed nullum illorum eſt dicendum, immo ſm eos videtur, ꝙ illa propoſitio eſſet falſa, cum ſubiectum non videatur pro aliquo ſupponere, vel petatur ab ipſis, ꝙ dẽt pro quo ſupponit, ideo ille modus relin-

OKã ita ſtat illã materiã li.1.di.3. q.5.& 6.

A relinquitur tanquàm nō eſſet de mē te Ariſto. ¶Sed reſtat alia difficultas, vtrum ordo concipiendi confuſe ſit prior ordine cócipiendi diſtincte,vel econtra. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ordo concipiendi confuſe,eſt ille, in quo fit proceſſus a primo confuſe cognito ad vltimū cōfuſe cognitum,ſicut eſt ordo,quo procedimus a cognitione minus vniuerſalium ad cognitionē magis vniuerſalinm. Sed ordo diſtincte concipiendi eſt, quo præceditur a primo diſtincte cognito ad vltimum diſtincte cognitum. Hoc ſuppoſito, reſpondetur ad difficultatem, quod comparando vnum totalem ordinem ad alium ordinem, tunc ordo confuſe concipiendi præcedit totalem ordinem diſtincte concipiendi, B ita ꝙ intellectus,noſter prima intellectione,q̄ habet intelligit ſingulare confuſe, & poſtea ſpeciem ſpecialiſſimam illius ſingularis, & ſic ſemper aſcendendo vſque ad ſupremū p̄dicatū, ꝙ ſupremū p̄dicatū eſt ens qđ nō pōt intelligi cōfuſe,cū iportet conceptum ſimpliciter ſimplicem, ideſt non reſolubilem in alios conceptus: Omne enim ſimpliciter ſimplex, aut totaliter ſcitur, aut totaliter ignoratur, ideſt ꝙ quando ſcit̄, nihil eius ignoratur, cum non habet alios conceptus. ¶Sed econtra arguitur, philoſophus dicit in textu, ꝙ magis vniuerſalia ſunt nobis primo nota,ergo non ſunt illa, quæ primo cognoſcūtur a nobis diſtincte. ¶ Præterea videtur, quod illa probatio, quæ fuit adducta in probatione, in alio dubio non ſit bona, quia natura procedit de imperfecto ad perfectum, quia non agit primo effectum perfectiorem,quem poteſt producere, ſicut patet de igne, qui non primo producit ignem, ſed calorem in paſſo approximato. ¶ Præterea Auicenna probat, quod magis vniuerſalia primo occurrunt intellectui noſtro,quia quando videmus aliquid a remotis,prius apprehendimus, ꝙ ſit ſubſtantia,quam animal, & animal quàm homo, & ſic deſcendendo.¶Ad primum patet ſolutio in ſecundo dubio,in dicto ſecundo. Ad aliam dicitur, quod illa probatio eſt bona,& neceſſaria. ¶Ad improbationem eius dicitur,quod natura procedit de imperfecto ad perfectū, propter impedimentum, vel contrarium impediens actionē eius. Vnde ꝙ ignis primo calefaciat, quàm igniat,hoc eſt propter impedimentum,& cōtrarium in paſſo,qđ prius oportet remoueri, ſed ſi paſſum eſſet debite diſpoſitum ad ſuſceptionem ignis,prius igniret, quàm calefaceret.Sic autem eſt in propoſito, quod oēs cauſæ concurrentes ad generationem illus conceptus, ſunt purè naturales, & paſſum eſt ſufficienter diſpoſitum ad receptionem illius cōceptus, ideo producit perfectiorem conceptum in ſuo ordine,quem poteſt producere. ¶ Vnde qñcūque in aliquo actiuo ſunt duæ,vel plures rationes agēdi,vna perfectior, alia imperfectior, ſi tale non fuerit debite approximatum,tunc primo agit ſecundum rationem agendi imperfectiorem,ſicut in igne eſt ratio calefaciendi,& igniendi, ideo ſi impe-

Margin: So. vt ſupra. — Inſtātia.

E diatur, primo calefaciat, q̃ igniat. ¶ Similiter quando obiectum potentiæ, puta obiectum intellectus nõ eſt debite approximatum, tunc aget primo conceptum imperfectiorem. Inde eſt, ꝙ quando res cognoſcitur a longe, primo cognoſcitur ſm conceptum ſubſtantiæ, vel animalis, q̃ ſecundum conceptum hominis, vel Petri, quia priores conceptus ſunt imperfectiores, cum ſint de obiectis imperfectioribus, quanto enim aliquid eſt minus commune, illud eſt perfectius, ideo Petrus eſt perfectior ſua humanitate, ideo cõceptus eius erit ſimpliciter perfectior. Et hæc de ſecundo articulo.

Art. 3. QVANTVM ad tertium ſit cõcluſio reſponſalis: In ſcientia naturali, & in proceſſu propter quid procedendum eſt ex cognitione cauſarũ, principiorum, & elementorum ad cognitionem cauſatorum. Et hæc concluſio relinquitur probata ex dictis. Ad rationes. ¶ Ad primã dicitur, quod in proceſſu, quia eſt, bene procedendum eſt a magis compoſitis, & cauſatis ad ſimplicia, ſaltem ſi talia ſimplicia, ſint cauſæ illorum compoſitorum. ¶ Ad ſecundã patet ſolutio in primo articulo notabili tertio. ¶ Et etiam ad tertiã, vbi fuit oſtenſum, vtrum ad perfecte cognoſcendum rem oporteat oẽs eius cãs cognoſcere. ¶ Ad quartã patet ſolutio, nam oſtenſum eſt, quomodo aliqua notitia dr̃ eſſe perfectior alia, quaſi in fine primi dubij. ¶ Ad quintam etiam patuit ſolutio in prima q̃ne, vbi oſtenſum eſt, qualiter mathematica dr̃ eſſe certior, & quare.

Neceſſe eſt autem aut vnum eſſe principium, aut plura; & ſi vnum, aut immobile, ſicut dicũt Parmenides, & Meliſſus, aut mobile, ſicut phyſici, hi quidem aerem dicentes eſſe, alij vero aquam primum principium. T. cõ. & inde.

ISTA eſt ſecunda pars executiua huius libri, in qua Philoſophus determinat de corpore naturali, & eius principijs, & paſſionibus. Et diuiditur in tres tractatus. Primus, diuiditur in dua capitula. In primo, narrat, & improbat opiniones eorũ, qui non ſunt naturaliter locuti. Et diuiditur in duas partes. ¶ In prima narrat opiniones antiquorũ per modum cuiuſdam diuiſionis, mouens quæſtiones, quas quærebant antiqui circa principia rerum naturalium. Vnde illi Philoſophi ſunt naturaliter locuti, qui conceſſerũt principia philoſophiæ naturalis, ſcilicet motum, & pluralitatem entium, ſed illi ſunt non naturaliter locuti, qui negauerunt principia philoſophiæ, ſcilicet motum eſſe, & pluralitatem entium. ¶ Prima quæſtio, vtrum ſit tantum vnum principium, vel plura. ¶ Secunda, poſito, quod ſit tantũ vnum, vtrum ſit mobile, ſicut dixerunt philoſophi naturaliter loquentes, vel immobile, ſicut dixerũt Parmenides, & Meliſſus. Et dicit, quod philoſophorum naturaliter loquentium, qui poſuerunt tantum vnum principium & mobile, quidam dixerunt illud eſſe aerem, alij aquam, alij ignem, & nulli terram propter eius groſſitiem, & eius materialita-

A litatem. ¶ Tertia eſt, ſuppoſito, ꝙ ſint plura principia, an ſint finita, vel infinita, ſi finita vtrum tantum ſint duo, vel tria, vel plura, ſi infinita, vtrum ſint eiuſdem generis, & diuerſa ſpecie, & figura. ¶ Deinde oſtendit, ꝙ ad philoſophum naturalē non pertinet diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum, dicentes tm̄ vnū eſſe ens, & intendit duas concluſiones. ¶ Prima, ad philoſophum naturalem non pertinet diſputare cōtra philoſophos, qui non ſunt naturaliter locuti, ſicut Parmenides, & Meliſſus. Probat duabus rationibus. Prima, ad Philoſophum naturalem nō pertinet arguere contra negātes ſua principia, ſed tales negant, igitur. Maiorē probat per ſimile, quia geo-

B meter non habet diſputare cōtra negantes ſua principia, igitur nec philoſophus naturalis. Secunda rō: philoſophus naturalis non habet diſputare cōtra quālibet poſitionē fatuā, ſed poſitio Parmenidis, & Meliſſi eſt huiuſmodi, igitur. ¶ Secūda concluſio, ad philoſophum naturalē nō pertinet ſoluere rationes Parmenidis, & Meliſſi. Probat duabus rōnibus. Prima, phyloſophus naturalis non habet ſoluere rationem litigioſam, ſiue ſophiſticā, ſed rationes parmenidis, & Meliſſi ſunt huiuſmodi, quia peccant in materia, & forma, & licet ratio Parmenidis non ſit ita vana, tamen ad eam multa ſequuntur inconuenientia. Vno enim inconuenienti dato multa contingunt. Secūda ratio, philoſophus naturalis non habet ſoluere rationes negantiū ſua principia, ſed ſolum illas, quæ con-

cludunt falſum, ſuppoſitis eius principijs, ſed Parmenides, & Meliſſus C negauerunt principia philoſophiæ naturalis, quæ ſunt Omnia, aut quędam moueri, & plura entia eſſe, & ſic de alijs. Dicit tamen, ꝙ vtile eſt diſputare contra eos, quia tales loquuntur de rebus naturalibus, licet hoc nō poſſit fieri per phyloſophiam naturalem, ſed per metaphyſicam. ¶ In ſecunda parte arguit contra ipſos per principia metaphiſicæ duabus rationibus. ¶ Prima ſumitur ex diuiſione entis, pro qua ſupponit, ꝙ principium maxime proprium ad diſputandum contra Parmenidem, & Meliſſum eſt, ꝙ ens dicitur multi D pliciter. ¶ Hoc ſuppoſito ſic arguit: Illi, qui dicunt, omnia eſſe vnū ens: aut dicunt omnia eſſe ſubſtantiā tantum, aut quantitatem, aut qualitatem, vel ſubſtantiam cum qualitate, & quantitate, ſi ſubſtantiam, aut dicunt ipſum eſſe equum, vel hominem, vel aliquod aliud animal, ſi qualitatem, aut hoc album, aut hoc nigrum. Si quātitatem, aut hoc quātum, aut hoc magnum, ſed quodlibet iſtorū eſt impoſſibile: igitur. Quod non ſit ſubſtantia cum qualitate, aut quantitate, patet, quia ſiue iſta ſint ſeparata ab inuicem, ſiue non, multa ſunt quæ ſunt, quia ſunt multa entia, & non vnum eſt, quod eſt. Quod non ſit tantum qualitas, aut quantitas, probat, quia ſequeretur, quod accidens eſſet ſine ſubſtantia, quod eſt impoſſibile. Quod non ſit ſubſtantia tantum, probat, quia ſi ſit tantum ſubſtantia, tunc ens nec erit finitū, vt vult Parmenides, nec

Sco. in 1 d. 3. q. 3. in fine ſoluendo argumenta contra vniuocationē entis.

B erit infinitum, quod eſt contra Meliſum, dicentem illud eſſe infinitum. Conſequentia patet, quia ratio finiti, & infiniti quantitati congruit, vnde ſubſtantia nec eſt finita, nec infinita, niſi per accidés, ſimiliter nec qualitas, quia ſicut dicitur in Arabica tranſlatione, diffinitio infiniti exigit quantitatem, & non ſubſtantiã, nec qualitatem. ¶ Vnde infinitũ eſt quã tum non terminatum, vt habet Cõmentator commen. 15. quantũ ergo eſt genus infiniti, quia prædicatur ꝑ ſe & eſſentialiter de quanto, de alijs autem per accidens. Nec poteſt eſſe ſubſtantia & quantitas, quia ſi ſubſtantia & quantitas ſunt, duo ſunt q̃

C ſunt, & non vnum eſt quod eſt. ¶ Secunda rõ ſumitur eſt parte vnius, ꝑ

F qua ſupponit ꝙ vnum dicitur multipliciter. Quoddam.n.eſt vnum ſecũdum continuitatem, vt linea. Aliud ſecundum indiuiſibilitatem, vt punctum. Aliud ſecundum diffinitioné cuiuſmodi ſunt vapa & vinum. Vapa.n. ſecundum expoſitionem Alberti vocatur vinum debile. Vinum vero ſtat pro forti vino. Alia tranſlatio dicit pro vapa merum, ponẽs exẽplum dicit vinum & merum: Commẽtator com. 16. tunc ſic arguit: Si eſſet vnum continuitate, & ſic multa eſſent entia, quia continuũ eſt diuiſibile in infinitas partes, quarũ vna nõ eſt alia. Vnde continuum eſt vnum in actu & plura in potentia: Commẽtator commẽt. 17. iſti autem viri negabant omnẽ multitudinẽ & actualem & potentialem. ¶ Et iuxta hoc mouet dubitationem, vtrum totum & ſuæ partes ſint vnum aut plura.

Vnum quot modis dicit.

Soluit conditionaliter, dicens ꝙ ſi partes eſſet eædem toti, tunc eſſent eędẽ inter ſe; quia quæcunque ſunt eadẽ vni tertio, illa inter ſe ſunt eadẽ. Si vero illud ens eſſet vnum vnitate in diuiſibilitatis tunc non eſſet quale, neq; quantum, & ſic non eſſet infinitum, vt dicebat Meliſſus. Si eſſet vnũ ſecundũ rationem, ſequeretur incõueniens Heracliti, ſcꝫ idem erit bonum & malum: bonum & nõ bonum, homo & aſinus. Finaliter infert ꝙ phyloſophi antiqui ſequẽtes Parmenidem & Meliſſum, fuerunt conturbati in hoc ꝙ dicebant omnia eſſe vnum, & ne cõtingeret eos multa dicere, aliqui auferebant copulã à propoſitione, ne ſubiectum & dicatũ viderentur eſſe multa. Alij vero mutabant copulam in verbum adiecti-

H uum, vt pro iſta, homo eſt albus, dicebant, homo albatur. Sed cõtra eos ponit phyloſophus hanc concluſionem, idem eſt vnum & multa. Probat tripliciter, quia album & muſicum ſunt vnum ſecundum ſignificatum materiale, & multa ſecundum ſignificatum formale. Secundo, quia totum eſt vnum & ſunt multæ partes per diuiſionem. Tertio, quia vnũ & multa nõ ſunt oppoſita, idẽ.n.eſt vnum in actu & multa in potentia.

Quare Sco. in 1. d 2. parte 2. q 4. fol uẽdo prĩcipale.

An ad phyloſophus naturalem pertineat diſputare contra Parmenidem, & Meliſſum negatiuis. principia phyloſophia naturalis.

Qvaeritvr ſecundo. Vtrũ ad phyloſophum naturalem pertineat diſputare contra Parmenidem

A & Meliſſum, negantes principia phyloſophiæ. ¶ Et arguitur primo ſic: Quia ad phyloſophum naturalem pertinet remouere errores, qui poſſunt incidere in phyloſophia naturali, ſed ex pōnibus Parmenedis & Meliſſi contingunt errores in phyloſophia naturali, ergo ad philoſophum naturalem pertinet contra eos diſputare. ¶ Secundo ſic: Sicut metaphyſicus ſe habet ad eius principia, ita philoſophus naturalis debet ſe habere ad ſua, ſed metaphyſicus habet diſputare contra negantes ſua principia, igitur. ¶ Tertio ſic: ſi Parmenides, & Meliſſus negarent principia philoſophiæ naturalis: hoc eſſet, q̄a negant motum eſſe, ſed hoc eſt falſum, quia quãuis materia ſit princi-

B pium rerum naturalium, tamen motus non eſt principium ipſarum, ergo ſi negant motum, non ꝑꝑ hoc ſequitur ꝙ negēt principium. ¶ Quarto ſic: Phyloſophus naturalis probat motum eſſe, ergo probat ipſum ineſſe, cum accñtis eſſe ſit in alio eſſe, ſed phyloſophus naturalis probat motū ineſſe mobili, cū motus ſit paſſio naturalis, ergo motū eſſe nō eſt principiū philoſophiæ naturalis. ¶ Quinto ſic: Si Parmenides & Meliſſus negaſſent principia philoſophiæ naturalis, hoc eſſet quia dixerunt tm̄ eſſe vnū ens, ſed hoc eſt falſum, quia hęc propō eſt vera tantum vnum eſt, vt patet per eius exponentes. ¶ In oppoſitū eſt philoſophus in textu. In quęſtione ſicut in cæteris erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciēdum, ꝙ pro declaratione q̄ōnis ſupponitur primo, ꝙ ſciētiarū quædā ſunt cōes, puta per cōitatē ſubiecti, vel cōſiderationis, quia de pluribus cōſiderant, ſicut eſt Metaphyſica, vel applicationis, ſicut ē Logica, q̄ docet formare demr̄ationes ex principijs, & terminis cuiuſcunq; ſcientiæ. ¶ Secundo ſupponit ꝙ duplicia ſunt principia. ¶ Quædā ſunt cōia quæ cōponūtur ex terminis cōibus, & tranſcendentibus, & talia ſunt bene per ſe nota, quia ſtatim intellectus ipſis aſſentit, cognitis terminis, ſicut eſt iſtud, de quolibet eſt affirmatio, vel negatio, de nullo ambo ſimul. ¶ Alia ſunt ſpecialia, q̄ cōponūtur ex terminis ſpecialibus ſciētiarū ſpecialium. Et iſta ſunt adhuc duplicia. ¶ Quędā ſunt, ex quibus conſtituuntur demonſtra-

C Sci entia multiplices.

D tiones in talibus ſcientijs. ¶ Alia ſunt, ex quibus non cōſtituuntur demr̄ationes in talibus ſcientijs, ſed capiuntur tanq̄ certa & euidentia in tali ſcientia. Et ſic iſte propōnes, motus eſt, natura eſt, & plura entia ſūt, ſunt bene principia in philoſophia, & iſta bene poſſunt ſciri per inductiõnē & per experientiā. ¶ Tertio ſupponitur ꝙ ſcientiarū ſpecialiū quędam eſt ſubalternãs, alia eſt ſubalternata, de q̄bus viſum eſt in logica. ¶ Quarto ſupponitur ꝙ in qualibet ſcientia cōtingit dupliciter errare. Vno mō circa principia. ſ. vel negando ea tanquã falſa, vel dubitãdo de ipſis tanquam de cōcluſionibus, volēdo ea demōſtrare. Alio mō circa cōcluſiones negãdo. ſ. concluſiones veras aut circa concluſiones, illatas ex principijs male intellectis per ſyllogiſmum falſigraphum. ¶ Quinto ſupponitur ꝙ

Sco. in ꝓlog. q. 1. in ſol. quæ quæſtiunculę cōtra sãctũ Tho.

duplices

E duplices ſunt negãtes principia ſciẽtiæ: Quidam ſunt qui concedunt aliqua pertinentia ad illam ſcientiã, ex quibus ſequuntur illa principia. Alij ſunt qui talia non concedunt. ¶ His ſuppoſitis dicitur primo, quòd ſciẽtia communis, ſicut Metaphyſica pt̃ diſputare contra negãtem eius principia, ſaltem ſi concedat aliqua in illa ſcientia, quia eſſet difficultas, ſi nõ concederet aliquid, & etiam contra negantem principia ſcientiarũ ſpecialium, dummodo talis aliquid cõcedat. Primum patet, quia ad metaphyſicum pertinet de quolibet conſiderare, ergo per aliquid conceſſum ab alio poterit probare primum negatum ab eo. Secundum patet, quia in principijs & cõcluſionibus eſt ordo: ita ꝙ eſt ſtatus ad aliqua prima

F & communiſſima principia, in quibus alia virtualiter, vel potentialiter includuntur, ideo artifex conſiderãs illa principia, poteſt per ea diſputare contra negaatem principia ſciẽtiarum ſpetialium. ¶ Dicitur ſecundo quòd ad ſcientiam ſubalternantem pertinet diſputare contra negantem principia ſcientiæ ſubalternatæ, qa talia ſunt concluſiones ſcientiæ ſubalternantis. ¶ Dicitur tertio, ꝙ in aliquo caſu phyſicus poteſt diſputare contra negantem ſua principia, ſ. quando negans ſua principia concedit aliqua in ſcientia naturali, puta effectus, vel concluſiones, ex quibus poſſunt ſequi, vel demonſtrari principia demonſtrationis. Si tamen negans principia philoſophiæ, nihil cõcedat in philoſophia ex quo poſſunt inferri illa principia, Phyſicus in quantum phyſicus non poteſt cõtra ipſum diſputare, licet bene metaphyſicus, ſub cuius conſideratione cadunt quæcunque conceſſa, vel negata ab aduerſario, ſaltem quãtum ad identitatem, & diuerſitatem, & quidditatẽ. ¶ Dicitur quarto quòd phyſicus poteſt ſoluere rationes falſas circa concluſiones ſuas, & hoc p̃ſuppoſitis ſuis principiis, quia per tales ſolutiones euitat deceptiones. ¶ Dicitur vltimo, quòd nullus artifex habet ſoluere rationes friuolas, & procedentes ex oppoſitis ſuorum principiorum, ſaltem ex eo quòd talis arguens arguat contra eum, licet bene poſſit ſoluere in quantum opponens videtur arguere contra eum, & ne videatur redargui.

Negãtes principia ſcientiæ ſunt duplices.

G

H SECVNDO ſciendum, quòd ratio Meliſſi, qua volebat probare, ꝙ eſt tantum vnum ens, & non plura, & quòd illud eſt infinitum & immobile, eſt talis. ¶ Omne quod eſt factum, habet principium, ſed ens nõ eſt factum, ergo non habet principium, & ſi non habet principium, igitur eſt infinitum, & ſi eſt infinitũ, igitur eſt tantum vnum, & ſi eſt tantum vnum, ergo eſt immobile. Minorem primæ conſequentiæ pbat, quia ſi ens eſſet factum, vel eſſet factum ex ente, vel ex non ente. Nõ ex ente, quia tunc eſſet antequam fieret nec ex non ente, quia ex nihilo nihil fit. Et peccat talis conſequentia prima, quia minor eſt negatiua in prima figura. Secũdam conſequẽtiã probat, quia ſi ens non habet principiũ, non habet etiã finem, & per conſequens eſt infinitum. Et peccat p fallaciam

Rõ Meliſſi probantis tãtum eſſe vnũ ens.

laciam

A laciam æquiuocationis, quia primo arguit de principio temporis, cum dicit, omne quod factum eſt, habet principium; & infert intelligendo de principio magnitudinis cum infert, ergo eſt infinitum. Tertiam conſequentiam probat, quia infinitum omnia continet, & non permittit ſe cum aliquod aliud. Quartam conſequentiam probat, quia ſi ens eſſet infinitum, non eſt locus extra ipſum, ad quem poſſit moueri, & ſic eſt immobile. Et licet iſta ratio bene probet de motu locali: non tamen probat de motu alterationis, ad quẽ nõ ſequitur tranſitus de loco ad locum, nec probat de motu partium. ¶ Ratio vero Parmenidis eſt iſta, quicq̃d eſt præter ens, eſt non ens, ſed non

B ens eſt nihil, ergo quicquid eſt præter vnum, eſt nihil, & per conſequẽs tantum vnum eſt. Hæc ratio ſecun-

Com. 12. dum Commentatorem conuenit cũ ratione Meliſſi in hoc ꝙ vtraq; eſt mala & peccans in materia & forma ſed differt in hoc quod eſt minus vana, quia minor propoſitio nõ eſt negatiua, ſicut minor propoſitio Meliſſi, ideo videtur ex ea aliquid ſequi, tamen ratio eius non concludit, qđ intendebat concludere, nec propoſitiones eius ſunt veræ, quia ſunt duplices ex æquiuocatione de ly vnum: ideo non ſunt veræ, niſi ens acciperetur vt eſt commune ad decem prædicamenta, ſed tunc non concluderet quod intendebat, quia intendebat tantũ eſſe vnum ens numero, qđ tamen eius ratio non probat. ¶ Vn-

Vnũ tripliciter. de vnum capitur tripliciter. Vno modo pro principio numeri, quemadmodum dicitur, ꝙ numerus eſt multitudo ex vnitatibus aggregata. Alio mõ vt dicit vnitatẽ numeralẽ quem admodũ dicitur ꝙ ſortes eſt vnus, & iſto mõ accipiebat Parmenides. Tertio mõ, vt eſt paſſio entis, & cõuertitũ cũ ente, & ſic nõ capiebat Parmenides; quia tunc bene concederetur iſta, tãtum vnum eſt, & omne quod eſt, eſt vnum. C

Parmenides, & Meliſſus quõ potuerũt negare principia naturalia notiſſima.

TERTIO ſciẽdum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, quomodo Parmenides & Meliſſus negauerunt principia philoſophiæ naturalis, negando motum, qui eſt paſſio ſubiecti philoſophię naturalis. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ triplicia ſunt principia ſubiecti philoſophiæ, quædã ſunt principia in eſſendo, quẽadmodũ ſunt materia & forma, ex quibus componuntur res naturales. D ¶ Alia ſunt principia in cognoſcẽdo, ꝑ quę res naturales cognoſcunt, quẽadmodum ſunt diffinitiones rerũ naturaliũ, per quas cognoſcũtur res naturales. ¶ Alia ſunt principia, q̃ ad ſenſum ſunt nota in philoſophia, & euidẽtia, & iſto mõ Natura eſt: Motus eſt: Plura entia ſunt, ſunt principia in philoſophia, q̃ ad ſenſũ ſunt nota: Sẽſibiliter. n. cognoſcimus motũ eſſe, q̃ ſenſibiliter cognoſcimus aliq̃d moueri. Hoc ſuppoſito, R̃ndet ꝑ aliqua dicta. ¶ Primũ, principia eſſẽdi in philoſophia naturali poſſũt demr̃ari demr̃atione, q̃ eſt, q̃ ſicut demr̃at materiã eſſe ꝑ effectũ ſenſibilẽ. ſ. per tranſmutationẽ formarum, & ſimiliter formam eſſe per operationem naturalem, quia ſicut tranſmutatio arguit materiam; ita

E ita operatio formam. Nam operationes naturales dicũtur principaliter eſſa a forma, vt ꝙ lapis deſcendat deorſum, hoc habet principiatiuè a forma. ¶ Dr ſecundo, ꝙ principia philoſophiæ in cognoſcendo, quemadmodum ſunt diffinitiones rerum naturalium, non præſupponuntur in philoſophia, cũ phyſicus non habeat diffinire res naturales, licet habeat bñ cognoſcere earũ generationes & trãſmutationes. ¶ Dr tertio, ꝙ qui negant iſta principia cognoſcẽdi. ſ. diffinitiones rerum naturalium, ex cõſequẽti negant principia eſſendi. ſ. materiam, & formã, cum diffinitiones naturales vt in pluribus componant ex materia & forma, ſaltem in obliquo. ¶ Dr quarto, ꝙ qui negant principia nota ad ſenſum, ſicut illud motus ex conſequenti negant principia (F) eſſendi dicit enim Commentator ꝙ ſublato motu non plus erit principiũ mouendi. Etiam negato illo principio, multa entia ſunt, ꝙ eſt manifeſtum ſenſui, & ex conſequenti negãtur principia eſſendi rerum naturalium. ſ. materia, & forma: nam ſi non ſint plura entia, nihil erit principiũ, ad cuius eſſe requiratur principiatũ. ¶ Dicitur finaliter ꝙ licet motũ eſſe ſupponatur tanquam notum ex ſenſu, poteſt tamen probari & demonſtrari tanquam aliquid habens principia, & hoc non eſt inconueniens.

An quantitas realiter diſtinguatur a ſubſtantia.

QVARTO ſciendum quod circa textum incidit tales difficultas, quæ in logica fuit tractata puta Vtrum quantitas ſeu extenſio ſit res diſtincta a ſubſtantia, & etiam a qualitate, puta an extenſio albedinis diſtinguatur ab albedine. Reſpondetur (G) breuiter, ſicut eſt reſponſum in logica quod ſic: & illud poteſt probari vna ratione naturali, propter quam etiam dicit Buridanus, in primo phyſicorum, quod extenſio eſt res diſtincta a ſubſtantia, & eſt talis, ponatur phiala vitrea impleta äere ſuper ignem, & ſit foramen obſtructum, conſtat quod per calefactionem ignis ille aer cito rarefiet, ſic oportebit quod maiorem locum occupet, propter quod oportebit ꝙ phiala cito frangatur, ſed hoc non videtur fieri, niſi ꝓpter generationem alicuius nouæ rei, ſed hoc non erit generatio rei ſubſtantialis, quia volo quod idem aer maneat, & de facto facit, nec propter generationem caloris, quia plus de calore poſſet eſſe (H) in minori loco & minori ſubiecto plus enim de calore eſt in vno paruo carbone quam ſit ibi in illo toto loco, ergo oportet, ponere ibi aliam generationem, propter quam ibi erit maior diſtãtia quam ante, & illud non videtur eſſe niſi magnitudo alia a prædictis: igitur. ¶ Dicunt aliqui quod hoc non ſit propter generationem nouæ rei, ſed propter motum localem partium, ſecundum quem partes fiunt magis diſtantes, quam prius erant, ſed hoc non valet, quia illud vas habet potentiam reſiſtendi maiori motui partium: nam ſi ponatur aqua, prohiberet ne aqua caderet, & tamen certum eſt, quod ibi eſt maior motus. ¶ Aliam rationem facit Marſilius, quia et videtur tenere iſtã viã, quia aliter non poſſet oſtendi quid ar. a. in

Sco. in 4. d. 12. q. 2. reputat vtranque opinionẽ ꝓbabilẽ quis in 1. metha-- phy. q. 6. teneas quia em cẽ diſtinctã a ſubſtantia.

Marſili. in 4. q. 9.

A in veſica clauſa plena aere reſiſtat cō primenti, quia non ſubſtantia aeris, nec materia, nec forma eiuſdem, quia talia nata ſunt per modicum, motum localem multum condenſari alias vno motu omnia mouerentur, igitur nihil aliud videtur eſſe niſi dimenſio diſtincta a ſubſtantia. ¶ Item videtur quod ſicut aliquid intenditur per additionem gradus ad gradum, ita aliquid debet magis extendi per additionem nauæ extenſionis ſeu magnitudinis: Ideo propter iſtas rationes & multas alias, quæ fuerunt factæ in logica ca. de prędicamento quantitatis dubitatione. 2. tenendum eſt quod extenſio ſeu quantitas eſt res diſtincta a ſubſtantia. Et hæc de primo articulo.

Okam in 4. q. 4. tenet cōtrarium.

Art. 2. Qᴠᴀɴᴛᴠᴍ ad ſecundum dubitatur primo. Vtrum totum ſit entitas realis realiter diſtincta a ſuis partibus. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quod duplex eſt totum ſcilicet eſſentiale, quod componitur ex materia & forma, & totum integrale. Vnde in hoc dubio videbitur de toto eſſentiali, de quo ſunt diuerſæ opiniones. ¶ Vna eſt Thomiſtarum & Nominalium ſimul dicentiũ totum eſſentiale nō dicere aliquam entitatem abſolutam diſtinctam realiter ſuis partib. ſimul ſumptis, hanc opinionem primo probant auctoritatibus. ¶ Prima eſt Augu. 7. de trinitate homo nihil aliud eſt quam anima & corpus. ¶ Secunda eſt Damaſceni dicentis quod Verbum nũquam dimiſit quod ſemel aſſumpſit ſed ſi vmanitas diceret vnam tertiã entitatem vltra ſuas partes illã dimiſiſſet in morte, quia fuit vere corrupta. ¶ Tertia eſt Ariſto. 4. phyſicorum, qui dicit quod totum nihil aliud eſt quàm partes, & multæ aliæ poſſunt adduci. ¶ Quarto eſt auctoritas Auerrois commen. 17. dicentis totum nihil aliud eſt quàm aggregatio partium, & poſtea dicit, omnis pars eſt alia a toto, & omnes partes erunt alię a toto, & totum nihil aliud eſt quam cōgregatio partium, finaliter reſoluit ſe dicens, omnes partes inſimul ſumptæ non poſſunt dici aliud a toto. Secundo probant rationibus. ¶ Prima quæcunque entitates abſolutæ realiter diſtinctæ, ſic ſe habent quod vna eſt prior reliqua poteſt vna illarum eſſe ſine alia ſine contradictione ſaltem prior ſine poſteriore, vt vult articulus Pariſienſis ergo ſi totum eſſentiale ſit entitas abſoluta, a ſuis partibus ſimul ſumptis realiter diſtincta: Deus poterit iſtam entitatem a partibus ſeparare, & ſeparatam conſeruare, vel ſaltem poterunt partes ſimul ſumptæ eſſe ſine toto. ¶ Secunda ratio, omne naturaliter prius realiter diſtinctum a ſuo poſteriori eſt independens ab illo poſteriori, ergo per diuinam potentiam poterit fieri ſine ſuo poſteriori, & maxime quando ambo ſunt abſoluta, cum ergo partes ſimul ſumptæ ſint priores toto & realiter diſtinctæ, & non dependent eſſentialiter a toto, videtur quod partes ſimul ſumptæ poterunt eſſe, & totum non erit, quod eſt falſum: Ideo propter has rationes & authoritates tenent firmiter Nominales & Thomiſtę quod totum eſſentiale non dicit entitatẽ diſtin-

An totũ realiter diſtinguatur a ſuis partib⁹.

E diſtinctam a ſuis partib⁹ ſimul ſumptis.¶ Aduerte tamen quod ſecundum iſtos hæc propoſitio, totum eſt ſuæ partes eſt diſtinguenda ſecundũ ꝙ ly,& incluſum in iſto plurali partes,poteſt teneri diuiſiue vel complexiuè, ſi diuiſiue tunc propoſitio æqualet vni copulatiuæ, & ſic eſt falſa ſi complexiuè,æquiualet vni propoſitioni de copulato extremo, ſcilicet totum eſt iſta pars & illa pars, & ſic illa eſt vera. Similiter diſtinguũt multas tales propoſitiones,vt totum eſt materia & forma, anima & corpus ſunt homo, vbi ſi ly & teneatur diuiſiue, ſunt falſæ, ſi complexiuè, ſunt verę. ¶ Alia eſt opinio. Sco. 3. ſcientiarum, qui tenet ꝙ totum eſſentiale diſtinguitur realiter a ſuis partibus ſimul ſumptis.Et probat au

Buridan⁹ in 1.phy. q.8.

D.1.q 2. & 8. metaph.q.4.

F ctoritatibus & rationib.¶ Prima eſt Philoſophi in textu, qui dicit quod totum non eſt idem cum ſuis partibus, quia tunc partes eſſent eędem inter ſe. ¶Etiam philoſophus. 2. de anima diuidit ſubſtantiam in materiam & formam & cõpoſitum, ergo ſignum eſt ꝙ compoſitum eſt diſtinctum a ſuis partibus,aliter illa diuiſio non eſſet bona, ſed videretur ſuperfluere. ¶Rationibus probatur, quia omne compoſitum per ſe vnum in genere ſubſtantiæ, eſt magis vnum quam compoſitum per accidens, alias non diceretur magis per ſe vnũ quam illud compoſitum per accidens,ſed ſi totum eſſentiale non eſſet niſi ſuæ partes ſimul ſumptæ,tũc nõ eſſet magis vnum,quam compoſitum per accidens, quia compoſitũ per accidens etiam eſt ſuæ partes ſimul ſumptæ.¶Secũdo ſic,quicquid eſt primus & perſe terminus ad quẽ generationis eſt entitas abſoluta realiter diſtincta a quibuſcunq; aliis,ꝗ non poſſunt eſſe primus terminus illius generationis,ſed entitas compoſiti & non partes eſt terminus per ſe primus generationis, vt habetur.7. metaph. nõ enim in generatione hominis generatur anima,neq; corpus ſed homo.¶Tertio ſic, in omni corruptione ſubſtantiali aliqua ſubſtantia deſinit eſſe ſeu corrumpit,ſed eſt dabilis aliqua corruptio ſubſtantialis, per quam nulla pars corrumpit̃, igitur. Minor patet de corruptione hominis,clarum eſt enim ꝙ in morte hominis aĩa intellectiua non corrumpit̃,nec ſimiliter corpus, cũ poſt mortem adhuc maneat integrum,ergo erit aliqua tertia entitas ſubſtantialis, diſtincta contra illas duas partes,quę corrumpent̃,vel eſſet aliqua corruptio,in qua nihil corrumpetur ꝙ non vr̃ ſanum dici in philoſophia. Quarto ſic,omnis entitas realis,realiter cauſata ab aliquib. duob. eſt realiter diſtincta ab illis duob.ſed entitas totius eſt realiter cauſata a partibus ſimul ſumptis,igitur.Maior patet, quia eadem res non cauſat neq; partialiter neq; totaliter ſeipsã: Minor patet,quia materia,& forma sũt cauſa compoſiti,ſed non niſi vnitę & ſimul ſumptæ,quia diuiſim ſumptæ non cauſant. ¶Item cauſę intrinſecæ ſimul ſumptę aliquid cauſant vel nihil,ſi nihil ergo non ſunt cauſæ.ſi aliquid & non ſe,ergo aliquid realiter diſtinctum ab ipſis,quod nõ eſt, niſi illa tertia entitas. ¶ Item actus

G Sco. in 4. d.43.q.1.

H

proprie

A proprie paſſionis ſicut ridere alicui conuenit,& non animæ, neque corpori,ergo alicui tertio. ¶ Quinto ſic: verbum aſſumpſit per ſe primo naturam humanam, quia per ſe primo factum eſt homo ergo humanitas dicit aliquid abſolutum realiter diſtinctũ a corpore & anima. Propter iſtas rationes & auctoritates iſta opinio eſt vera,& firmiter tenenda,& debet hic capi totum cathegorematice & non ſincathegorematicè, ideo reſtat ſoluere auctoritates & rationes illorum, qui ſunt alterius opinionis.

¶ Ad primam auctoritatem reſpondetur ꝙ ly eſt, ibi non debet accipi ſecundum prædicationem formalem, ſed magis propriè loquendo eſt prædicatio per continentiam,& eſt ſen-

B ſus totus homo nihil aliud continet quam corpus & animam, tanquam partes eſſentiales ſui. ¶ Ad ſecũdam dicitur, ꝙ illa auctoritas Damaſceni intelligitur de partibus eſſentialib. ſ.corpore & anima,& non de natura totius. Vnde eſſentia diuina ſemper fuit vnita corpori,& animæ Chriſti, ſed non humanitati, cum in triduo illa fuerit vere corrupta, & tunc non fuit ſibi vnita. ¶ Ad tertiam dicitur quod illa falsè allegatur, nec habetur ex textu philoſophi.4. phyſicorum. ¶ Dicitur ſecundo quod dato quòd eſſet alicubi etiam in doctrina eius, ſic non debet intelligi, puta ꝙ totum ſit ſuæ partes per idẽtitatem, ſed per continentiam, ideſt totum non continet niſi ſuas partes, licet ſit aliud à ſuis partibus contentis. Ad rationes eorum. ¶ Ad primam dicitur, ꝙ totum habet dependentiam eſſentialem à ſuis partibus,ideo im- C plicat cõtradictionem totum eſſe ſine ſuis partibus. Et ad articulum dicitur, ꝙ verum eſt dummodo, illud non habeat dependentiam eſſentialem ab alio. ¶ Ad ſecundam dicitur ꝙ partes ſimul ſumptæ per modum informantis, & informati ſunt naturaliter priores toto, & non dependent a toto,& tñ non poſſunt ſic eſſe per modum informantis & informati, quin ſint totum, quia eſſentialiter & quidditatiuè includuntur in toto, ideo quando dr̄, omne prius alio nõ dependens ab ipſo, poteſt eſſe ſine illo dico quod verum eſt dummodo eſſentialiter non includatur in illo. ¶ Dicunt etiam aliqui ꝙ partes per modum informantis, & informati non ſunt priores toto. Et allegãt Scotum in quarto, qui dicit, ꝙ hominẽ D eſſe, eſt animam informare corpus. Et ſi quis dicat, ſi partes ſimul ſumptæ per modũ informantis,& informati nõ poſſent eſſe ſine toto ſequeret ꝙ Deus neceſſario produceret illam tertiã entitatem, ꝙ videtur falſum: nam Deus mere libere producit. quicquid ad extra producit. Rñdet ꝙ Deum ꝓducere neceſſario ad extra, poteſt itelligi dupliciter. Vno modo ſimpliciter & abſolutè, & ſic Deus ad extra nihil producit neceſſario. Alio modo conditionaliter, ſic ſ.ꝙ ſi ꝓducat hoc neceſſario producet aliquid aliud, & hoc nõ eſt incõueniens. ¶ Non eſt ẽt inconueniens aliquod abſolutum neceſſario exigere, vel præſupponere aliquem reſpectũ vt productio hominis coexigit & pręſupponit vnionem animæ cum cor-

Sco. in 4. d. 1. q. 4. argueus cõtra primũ arg.

E corpore, quæ eſt. reſpectus extrinſecus.

An totũ integrale dicat entitatẽ abſolutã diſtinctam a partib.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ totum integrale dicat aliquam entitatem abſolutam, realiter diſtinctã à partibus ſuis, tam diuiſim, quam coniunctim ſumptis. De quo dubio ſunt duæ opiniones. ¶ Prima, eſt opinio Thomiſtarum & Nominaliũ dicentium, quod totum integrale non dicit aliquam entitatem abſolutam realiter diſtinctam a ſuis partibus ſimul ſumptis, & hoc probant aliquibus rationibus. ¶ Prima, quia tunc ſequeretur ꝙ numerus quaternarius eſſet numerus quinarius, patet, quia in quaternario ſunt quatuor vnitates componentes quaternarium, ſi ergo quaternarius realiter diſtinguatur a ſuis partibus, tũc

F eſſent quinque vnitates, & ſic eſſet numerus quinarius. ¶ Secundo ſic, ſequeretur ꝙ duo corpora realiter eſſent in eodem loco patet, illud totum erit ſubſtãtia corporea & etiam eius partes, & tamen ponuntur in eodem loco, igitur. ¶ Tertio ſic, ſequeretur ꝙ duæ ſemilibræ tantum ponderarent ſicut aliȩ duæ ſemilibræ, & cum hoc vna ab eis diſtincta ſcilicet quȩ componitur ex illis continuatis, patet conſequentia, quia ſi ponerentur duæ ſemilibræ diuiſæ in vna parte ſtaterȩ, & in alia ponantur duȩ adinuincem continuatæ, illȩ ęqualiter ponderabunt, & tamen ex continuatis reſultat vna libra ab eis diſtincta igitur. ¶ Alia eſt opinio multum probabilis quȩ videtur eſſe de mente Sco. diſtinctione 22. tertij vbi dicit, quod ſi homo eſſet ſuȩ partes,

Sco. in 3. d. 22. q. 1.

tunc eſſet vnum congregatione, ſicut nec quinarius numerus eſt ſuȩ vnitates, ſed totum quod reſultat ex illis vnitatibus, aliter eſſet ſolum vnum ſicut aceruus lapidum, quod eſt falſum. Et iſta opinio poteſt probari & auctoritatibus & rationibus. G

¶ Prima auctoritas eſt Ari. 7. meta. vbi videtur dicere quod tale totum diſtinguatur a ſuis partibus, & ponit exemplum de a, & b, quȩ componuntur iſtam ſyllabam ab & poſſunt remanere poſito quod nõ remaneat illa ſyllaba ab. Dicit etiam. 5. meta. cap. de quali, quod bis tria non ſunt ſex, ſed ſemel ſex ſunt ſex. ¶ Prima ratio, quia iſta eſt cõcedenda totum cõponitur ex ſuis partib. vł totũ ibi ſupponit ꝓ aliquo alio a ſuis partib. vł ꝓ ſuis partibus ſimul ſumptis, ſi pro alio, habeo intentum, ſi pro partibus, ergo idem componetur ex ſeipſo, qa ſenſus erit, totum. i. partes componentur ex partibus. ¶ Secundo ſic, niſi ſic ſequeretur quod partes integrales eſſent partes eſſentiales, puta materia & forma vel quod idem totum eſſet dua tota. Quod probatur, & accipiatur aqua, quȩ diuidatur in duas medietates quæ ſunt partes quãtitatiuȩ, tũc arguitꝛ ſic, illȩ duæ medietates, quȩ ſunt partes quantitiuȩ ſunt hȩc aqua, ſed materia & forma huius aquæ ſunt hæc aqua ergo materia & forma huius aquȩ ſunt illȩ duȩ medietates, quȩ ſunt partes integrales. Item ſequitur quod finita eſſent infinita, quia capiantur duȩ medietates baculi, tunc illæ duæ medietates ſunt ille baculus, & infinitȩ partes illius baculi ſunt ille ba- T. c. vlt.

H

cu-

A culus, ergo infinitę partes illius baculi ſunt duę medietates vel partes, & per conſequens duo ſunt infinita & infinita ſunt duo. ¶Item ſequeretur ꝙ idem eſſet ſimul & ſemel intenſe album & intēſe nigrum: quia capiatur ſcutum, cuius vna medietas ſit intenſe alba & alia intenſæ nigra, tunc arguitur ſic: a, & b, ſignando illas partes ſunt intenſe al bū & intenſe nigrum, ſcutum eſt, a, & b: ergo ſcutum eſt intēſe album & intenſe nigrum. ¶Item ſequitur ꝙ tu vides aliqua duo de quorum vno tu nihil vides. Nam volo quòd tu videas ſortem venire ad te, tunc arguitur ſic, tū vides ſortē, ſortes eſt ſuæ medietates: ergo tu vides ſuas medietates, & tamen nihil vides in par te poſteriori. ¶Ideo propter iſtas rationes, & multas alias hoc probabi-

B liter tenendum eſt, ꝙ totum integrale ſaltem heterogeneum realiter diſtinguit à ſuis partibus ſimul ſumptis. Et dicitur notanter heterogeneum: quia de homogeneo eſt dubium: Nam ſi diſtinguatur a ſuis partibus, tunc idem numero bis naturaliter poterit reproduci. ¶Nam capiatur vas aquæ, & diuidatur illa aqua in duas partes, tunc corruptum eſt compoſitum, quod componebatur ex illis duabus partibus, reuniantur iterum illæ duæ medietates in eodem vaſe, tunc erit eadem aqua, quæ prius erat cūm ſint eædem partes, & tunc illa aqua naturaliter eſt bis producta, quod non videtur concedendū in philoſophia. ¶Reſpondent aliqui ꝙ nō eſt inconueniens in illis homogeneis, neq; forſan in aliquibus heterogeneis, nec eſt incōueniens in philoſophia, immo multi philoſophi cōceſſerunt ꝙ idē numero per ſucceſſionē tēporis pōt reproduci, ſicut ponebat Plato qui ponebat oēs reuerti infra triginta ſex millia annorū. Ideo ſoluendæ ſunt rōnes primæ opinionis. Ad primā dicitur negando conſequentiā, nō enim quęlibet vnitas alteri addita facit numerū de prędicamento quantitatis, ſed ſolum vnitas, quę eſt per diuiſionē continui. ¶Ad ſecundā dicitur, ꝙ non eſt inconueniens duo corpora eſſe in eodē loco quorū vnum eſt pars alterius. ¶Ad tertiam patet, ꝙ nō eſt inconueniens, dūmodo vna libra diſtincta includat illas duas ſemilibras, tamen eſſet inconueniens ſi nō includeret. ¶Et ſi quis petit de toto per accidens, reſpōdetur breuiter, ꝙ nō eſt aliud abſolutum à ſuis partibus, vt hō albus non eſt aliud, quàm homo & ſua albedo.

C

Scot. in 4. diſt. 43. q. 5.

Vide Canonicum in 1. phy. q. 4. ar. 4.

D

DVBITATVR tertio. Vtrum ſit idem, qui nunc eſt ſortes, & qui heri fuit ſortes, poſito caſu ꝙ ſortes augmentatus ſit, vel quòd perdiderit vnū digitū. ¶Et videtur ꝙ non, quia ſequitur quòd aliquod totum eſſet idem alicui toti, cum quo non conueniret in partibus, immo cum quo in nulla parte conueniret. Primum patet: quia ſortes, qui eſt nūc, eſſet idem ſorti, qui fuit heri, & tamen non conuenit in parte, vel partibus: quia ſortes qui fuit heri, habebat alias partes, ꝗ ſortes, qui eſt nūc per caſum. Secundum patet: qa pono caſum, ꝙ de vno dolio vini auferat gutta iſeri*, & apponat vna

Vide totū hoc in Buridano in 1. phy. q. 10.

gutta ſuperius, adhuc erit idẽ vinũ, ꝙ prius, cũ per appoſitionem, vel remotionem paruę partis non mutetur totũ: tũc iterato remoueatur vna gutta & apponatur ſuperius vna iterum, erit idem totum quod prius propter ſimilem rationẽ, & hoc fiat donec q̃libet gutta, quæ prius erat in dolio, fuerit ablata, conſtat ꝙ ſi tunc remaneat idem totum, quod prius ꝙ erit aliquod totum, ꝙ erit idem alteri toti, cum quo non conueniret in aliqua parte. ¶Itẽ ſequeretur, ꝙ aliquod totum eſſet idẽ cũ decima parte ipſius: quia ex illo vino remoueatur vna gutta adhuc per te remanebit idem vinum quod ante, & ſic continuè fiat remotio, donec ſola decima pars remaneat, tũc illud totum erit idem cum decima F parte, quia non remanet niſi decimá pars, & illud eſt idem q̃d prius. ¶Item ponatur, ꝙ ſortes perdiderit hodie vnum digitum, qui vocetur a, & totum reſiduum vocetur b, tũc arguitur ſic, a & b, heri erant ſortes, ſed nunc a, & b, non ſunt ſortes, cùm a, non ſit pars eius per caſum. ¶Vel ſic, ſortes qui heri fuit componebatur ex a, & b, ſed ſortes, qui hodie eſt, non componitur ex a, & b, igitur. ¶In oppoſitum arguitur auctoritate Philoſophi, qui repræhẽdit Heraclitum, qui dicebat, quòd non contingebat eundem equum bis intrare fluuium, & tamen ſi non eſſet idem homo ante & poſt propter remotionem alicuius partis, vel appoſitionem, ſequeretur ꝙ Heraclitus bene dixiſſet cum ſemper aliquæ partes fluant, & refluant. ¶Itẽ

Reprobatio opinionis Heracliti.

ſi hoc non eſſet verum, ꝙ non eſſet G idem ſortes, qui prius erat propter remotionem, vel appoſitionem alicuius partis, ſequeretur quòd ſortes eſſet terminus communis: quia ſupponeret pro pluribus, hodie pro vno, & cras pro alio. ¶Item ſequeretur, quòd tu non eſſes natus de muliere, nec genitus de matre, & quòd tu non eſſes baptizatus, & per conſequens, ꝙ tu non eſſes Chriſtianus, & multa alia inconuenientia. ¶Vnde pro ſolutione ſupponitur, quòd ibi non eſt ſermo de identitate generica, nec ſpecifica, ſed præcisè numerali. Vnde idem numero dicitur tripliciter, ſcilicet totaliter, partialiter, & ſecundum continuationẽ. ¶Vn H de illud dicitur, idem numero totaliter, quod ſic ſe habet, ꝙ nihil eſt de integritate eius, quod prius non fuerit, nec econtra, & illud eſt propriiſſime idem numero, & ſic ſecundum iſtum modum dicendum eſt, ꝙ ego non ſum idem numero quòd heri, quia heri aliquid erat de integritate mea, quod nunc non eſt & econtra. ¶Sed idem numero partialiter dicitur illud quod ſic ſe habet ꝙ aliqua pars, & ſaltẽ principalior pars totaliter manet, & ſic manet idem homo per totam vitam, quia principalior pars eius, ſcilicet anima manet. ¶Sed tertio modo idem numero dicitur quòd manet ſecundum continuationem diuerſarum partium ſibiinuicem ſuccedentium ſimili figura ſitu & ordine, & ſic corpus ſortis dicitur idem numero hodie & heri. Et ſimiliter Secana dicitur idem fluuius, qui fuit à decem

Sco. in 4. d.44. q.1. oſtendit quõ vnus & idẽ hõ ſit reſurrecturus.

annis

A annis,& nunc eſt, & iſto modo de-
3. Cęli. 62 bent intelligi multa dicta Ariſt. Pri
mo quando dicit ꝙ elementa, ſem-
per manent eadem,& multa alia. Et
hæc de ſecundo art. Quantũ ad ter-
tium ſit.

Artic. 3. CONCLVSIO reſpõſalis; Phi
loſophus naturalis non habet diſpu
tare contra Parmenidẽ, & Meliſſũ,
dicentes tm̃ eſſe vnum ens & immo
bile, vt patet in primo artic. Ad ra-
tiones ante oppoſitum. ¶Ad primã
dicitur quòd phyſicus habet remo-
uere errores, qui incidunt in philo-
loſophia naturali ſuppoſitis ſuis
principijs, ſed non habet remouere
contra illos, q negant ſua principia,
quia negatis principijs ſuis non ha-
bet vnde diſputare poſſit. ¶Ad ſecũ
dã dicitur ꝙ non eſt ſimile, quia me
taphyſicus eſt artifex cõis, ideo qć-
B quid conceditur, aut negatur ab ad
uerſario, cadit ſub eius conſidera-
tione. ¶Ad tertiam dicitur, ꝙ iſti
non ſolũ negauerunt principia phi-
loſophię naturalis: quia negauerunt
motũ, ſed etiam quia conceſſerunt
tantũ eſſe vnũ ens, & per hoc nega-
uerunt plura entia eſſe. Dico etiã ꝙ
negando motũ negauerunt natu-
ram, quæ eſt principiũ motus. ¶Ad
quartã patet ſolutio ex tertio notabi
li. ¶Ad qntã patet ſolutio ex logica.

T.c. 21. & inde. *Ex quibus enim demonſtrant*
ſoluere non difficile eſt, vter. n.
ſophiſticè ſyllogizat, & Parme-
nides & Meliſſus.

Reprobõ poſitio nũ Par- IN ISTA parte Ariſt. contradi
cit poſitionibus Parmenidis, & Me-
liſſi. ¶Et primo ꝓbat ꝙ non eſt tm̃
vnũ ens, quia neceſſe eſt ꝙ ens non C
menidis & Meliſſi. ſignificet vnũ ſolũ, ſed ꝙ ſignificet il
lud ꝙ verè eſt, ideſt ſubſtãtiã, & il-
lud qđ nõ vere eſt ſcilicet accidens:
patet, quia ſi ens ſignificaret tm̃ acci
dẽs ſequeretur, ꝙ aliquid ſimul eſ-
ſet & non eſſet, cõſequẽs eſt impoſſi
bile, igitur, cõſequentiã probat: quia
ſi ens ſignificaret tm̃ accidens tunc
ſubiectum non erit, cũ ſubiectũ ſit
diuerſum ab accidente. & cum acci-
dens prędicetur de quodã ſubiecto,
tunc ſubiectum erit, & per conſe-
quens ſubiectũ erit & non erit. ¶Et
ꝙ non ſignificet tantũ ſubſtantiam
ꝓbat: qa tũc ſequerentur duo incon
uenientia. Primũ ꝙ accidẽs nihil eſ-
ſet, & tñ prædicaret de aliquo, & ſic
eſſet & nõ eſſet. Secũdũ incõueniẽs:
quia tũc nõ eſſet aliqua multitudo,
quod tñ eſt falſum: qa adhuc eſſent D
plures ſubſtantiæ. ¶Probat adhuc
duabus rationibus, ꝙ non ſit tantũ
ſubſtantia. Prima ſi eſſet tantũ vnũ
ens quod eſſet ſubſtãtia, tũc magni-
tudo nõ eſſet, qđ eſt cõtra eos, conſe
quentiã probat, quia omnis magni-
tudo habet multitudinẽ partiũ, qua
rũ vna nõ eſt aliã: Secũda rõ, ſi eſſet
tm̃ vnũ ens quod eſſet ſubſtãtia, ad-
huc illa ſubſtãtia diuideret in par-
tes, quarũ quælibet eſſet ſubſtantia,
& ſic multa eſſent, qđ tñ negãt. Ãñs
probat: quia cũ hõ ſit ſubſtãtia, diui-
ditur in animal & bipedẽ, & vtrũq;
eſt ſubſtãtia, quod ꝓbat: quia ſi non
eſſent ſubſtantiæ, tũc eſſent accñtia,
aut ergo ſunt accñtia homini, aut
alicui alteri ſubiecto, nõ primũ: qa
vel eſſent accñtia ſeparabilia, aut in-
ſeparabilia, nõ inſeparabilia: quia ac

E cidēs inſeparabile diffinitur per ſuū ſubiectū, ſicut ſimitas ꝑ naſum, ſed prædicta non diffiniuntur per hominem: quia diffinitū poneretur in diffinitione partium diffinientiū, quod eſt falſum. Nec ſunt accidentia ſeparabilia: quia tunc contingeret hominem eſſe non bipedē, quod eſt impoſſibile, igitur. Nec ſunt accidētia alterius ſubiecti: quia ſi bipes & animal non ſint veræ ſubſtantiæ, ſed accidant alteri ab homine, ſic ēt homo erit accidens, quod eſt falſum, quia quod verè eſt, nulla accidit, conſequentia patet, quia cuicunque accidūt partes cōſtituētes aliquid, eidē accidit conſtitutū ex eis. ¶ Finaliter tangit aliā rōnem Parmenidis, qua volebat ꝙ eſſet tm̄ vnum ens & immobile, & illā reprobat, quia tunc illud ens eſſet corpus, vel ergo eſſet corpus diuiſibile, vel indiuiſibile, ſi indiuiſibile, ergo tm̄ vnū eſſet & nō multa, quod eſt iam reprobatū, ſi diuiſibile: ergo erit proceſſus in infinitū, vel erit ſtatus ad aliqua indiuiſibilia, quod eſt impoſſibile.

F

Subſtantia materialis ſecluſa quantitate an ſit diuiſibilis.

QVAERITVR tertio. Vtrum ſubſtantia materialis ſecluſa quantitate ſit diuiſibilis. ¶ Et arguitꝰ primo ꝙ non, quia cui nōn conuenit ſubiectū alicuius paſſionis, illi non cōuenit ꝓpria paſſiō illius ſubiecti, ſed materiæ ſic acceptæ nō cōuenit q̄titas: ergo nec ei cōuenit diuiſibilitas, cū diuiſibilitas ſit paſſio quātitatis. ¶ Secūdo ſic: Omne per ſe diuiſibile habet partē & partē, ſed materia ſecluſa quantitate nō habet partem, & partem, igitur. Quia vel illæ partes eſſent extra ſe, vel intra ſe, ſed nullū eſt dicendū, quia extra, & intra ſunt paſſiones quantitatis & loci, & habetur primo cœli, & mūdo. G

¶ Tertiò ſic: Illud quod ſecundū ſe non eſt quid, neque quale, neq; q̄tum, non eſt diuiſibile in partes, ſed materia non eſt quid, neq; quale, neque quantum, vt habet Ariſt. 7. Metaphyſicæ, igitur. ¶ Quarto ſic: Dicit Ariſt. 3. Phyſicorum, tractatu de infinito, quòd ſi infinitum eſſet extra magnitudinē, eſſet indiuiſibile: ergo quicquid eſt diuiſibile, erit diuiſibile per magnitudinem, ſed materia ſecluſa quantitate, non habet magnitudinem: ergo non eſt diuiſibilis ſecluſā quātitate. ¶ Quinto ſic: Si ſic ſequeretur, ꝙ continuum poſſet eſſe diuiſum in omnes ſuas partes, quod eſt falſum. Conſequentia patet, q̄a ſi de facto ſepararetur materia à quantitate, & ipſa habeat partes, cū nulla ſit alteri continua, tunc quęlibet eſt ab alia diuiſa: ergo continuum poſſet eſſe diuiſum actu in omnes ſuas partes. ¶ In oppoſitum arguitur, quia nullum diuiſibile poteſt fieri indiuiſibile, ſed ſubſtantia materialis eſt diuiſibilis: ergo ſecluſa omni quantitate adhuc erit diuiſibilis, cum quantitas non det tales partes ipſi materiæ. In quæſtione erunt tres articuli. Tex.c.69. Tex.c.8. H

PRIMO ſciendū, ꝙ pro intellectu quæſtionis ſupponitur primo, ꝙ ſubſtantia materialis poteſt capi dupliciter. Vno modo pro ſubſtantia, Art. 1. Subſtantia materialis dupliciter.

A tia,ſeu toto cópoſito ſubſtantiali ex materia & forma. Alio modo ꝑ altera parte compoſiti tantum, ſcilicet pro ipſa materia, quę recipit formā. ¶Secūdo ſupponitur ꝙ hæc propoſitio: Subſtantia materialis ſecluſa q̄titate eſt diuiſibilis, poteſt habere triplicem ſenſum, ſicut aliæ propoſitiones de ablatiuo abſoluto, quæ ſubordinantur tribus hypoteticis.ſ.conditionali, cauſali & temporali, ideo habet triplicem ſenſum.ſ.conditionalem, cauſalem, & temporalē. Vnde ſi ſit conditionalis eſt vera, & de ea ſic mouetur quęſtio. Si cauſalis aut temporalis, ſic ipſa eſt falſa, & ſic nō mouetur quęſtio. ¶Tertio ſupponitur ꝙ diuiſibilitas eſt duplex, quædā eſt in partes quantitas, & talis eſt paſſio quantitatis, & nulli alteri cōuenit, niſi per quantitatem, & ſicut quantitas dicitur de aliquo per accidens, ita & talis diuiſibilitas & talē non habet materia ſecluſa quantitate. ¶Alia eſt diuiſibilitas in partes ſubſtantiales & entitatiuas, quarum quælibet eſt ens, & tunc dico ꝙ talis eſt paſſio entis, habentis partes, & talis bene conuenit materię ſecluſa quantitate. Vnde imaginor ꝙ ſi q̄titas ſepararetur ab aliquo ligno, ꝙ illud lignū tot partes haberet quot haberet, ſi quantitas ſibi inhęreret, nam ipſa quantitas non dat tali ligno ꝙ habeat partes, bene tamē dat ſibi, quòd partes eius ſint quantę, ſicut albedo dat parieti eſſe album.

Quære Scot. in 2. diſ. 2. q. 9. & in 3. d. 2. q. 4. & 5. meta. q. 9.

B

SECVNDO ſciendum ꝙ ſi ſola ſubſtantia materialis eſſet, ipſa haberet poteſtate extra, partes, vt ly extra reſpicit partes ſubſtantiales ipſius materię, licet nō vt reſpicit partes loci circūſcribētis. Et dico quòd vna pars diſtaret ab alia diſtātia entitatiua, immo quando aliqua ſubſtātia materialis rarefit, vna pars materię magis diſtat ab alia q̄ prius, & tunc remota quantitate, adhuc pars diſtaret a parte diſtantia pręſentialitatis. Nam ſi talis quantitas ſepararetur, aut rarefieret poſt ſeparationē & poſt rarefactionem, notum eſt, ꝙ non oporteret illam materiam condenſari, immo partes adhuc diſtarēt poſt diſtantia pręſentialitatis, cōparando ēt ad vbi. Etiam notum eſt ꝙ ſi Deus ſepararet quantitatem a me, adhuc caput diſtaret a pede diſtantia potētialitatis, & entitatiua. ¶Itē quando ex vno pugillo terræ fiunt decem ignis vtrobiq; manet eadem materia, ita ꝙ in illis decem pugillis non eſt niſi materia, quę erat in vno pugillo terræ, & hoc nō pōt eſſe niſi per rarefactionē illarū partiū materiæ, quæ erant condenſatę, tamen notum eſt, ꝙ in illis decem pugillis ignis partes materię magis diſtant, quàm quando erant condenſatæ in terra, & ſi Deus ſepararet quantitatem ab illis decem pugillis ignis, illæ partes adhuc magis diſtarent diſtantia præſentialitatis, q̄ condenſatæ in vno pugillo terræ. ¶Item notum eſt, quòd ſi Deus ſepararet quantitatem a me, adhuc eſſet alia portio materiæ in capite, quam in pede vel digito. Ideo ex iſtis poteſt clare patere, quòd tales partes materiæ non ſumuntur a quantitate, quæ eſt vnum accidēs, cum in aliquibus poſſet eſſe ea-

Eadem materia & eædem partes materiæ, vbi nõ erit eadẽ quantitas, vt patet qñ ex vno pugillo terræ fiunt decem pugilli ignis, vbi manet eadem materia & eædem partes materiæ, & tamen non eſt æqualis extenſio. ¶Aduerte tamen ꝙ aliqua diſtinguũtur adinuicem dupliciter. Vno modo ſecundũ ſitum & locum, ſicut ignis & terra. Alio modo entitatiuè, & ſic dico, ꝙ omnia, quorum entitates ſunt diuerſę ſic diſtinguuntur, & iſto modo partes materiæ dicuntur eſſe diſtinctæ ante quantitatem & poſt: Nam quantitas tribuit materiæ aliquam nouã entitatem ſaltem abſolutã. ¶Et per hoc ſoluitur iſtud argumentũ: Omne per ſe diuiſibile habet partem extra partẽ, ſed omne habẽs partem extra partem eſt quãtum & ſituatum: quia intra & extra ſunt differẽtię quantitatis. Reſpondetur quòd intra & extra poſſunt dicere diſtinctionem & diſtantiam ſecundum locum & ſitum, & ſic maior eſt falſa, vel poſſunt dicere diſtinctionem ſecundum entitatem, & ſic bene maior eſt vera. ¶Aduerte, vt dicunt aliqui, ꝙ ſi Deus ſepararet quãtitatem a ligno, illę partes nõ diſtarent adinuicem, neque vna eſſet prope aliam, cum quantitas ſit ratio talis diſtantię vel propinquitatis. Et hoc videtur dicere Scot. in 4. diſt. 10. vbi dicit, ꝙ diſtantia & propinquitas non inueniuntur niſi in corpore vbi cato, ita ꝙ duo vbi ſunt fundamenta propinqua diſtantię & propinquitati, & hoc vr̃ dicere Buridanus in primo Phyſic. q. 8.

Diſtinctio duplex.

F

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit adhuc talis difficultas. Vtrum materia ſeclusa quãtitate ſit in loco, & ẽt ſi ſuę partes ſint in loco, vtrum vna ſit in loco alterius vel in alio. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quòd quatuor modis aliqd dicitur eſſe in loco. Vno modo dimenſionaliter, occupatiuè, aut circunſcriptiuè, quod idem eſt, & ſic illud eſt in loco, quod ſic eſt in loco quòd totũ locatum correſpondet toti loco, & quęlibet pars locati cuilibet parti loci, & econuerſo occupãdo illa loca, & ſic ſola corpora ſunt in loco, nec Ariſt. reputauit eſſe aliquem alium locum. ¶Secundo modo aliquid eſt in loco diffinitiuè, ſiue determinatè, & ſic illud eſt in loco, quod ſic eſt pręſens alicui loco quòd non alteri, & hoc modo Angelus eſt in loco, quia ſic eſt in celo ꝙ non in terra. ¶Tertio mõ aliquid eſt in loco non quidem circunſcriptiuè, aut diffinitiuè, ſed pręſentialiter, & ſic illud eſt in loco, quod eſt pręſens alicui loco, non tñ determinat, ſibi illũ locũ, cũ ſimul & ſemel poſſit eſſe in diuerſis locis, & hoc dupliciter. ¶Vno modo immenſiuè. ſic quòd per ſuã immenſitatem infinitam põt ſimul & ſemel eſſe in diuerſis locis, cuiuſmodi eſt Deus: immo credo ꝙ impoſſibile ſit ꝙ ſit aliquis locus, cui Deus non ſit præſens. ¶Alio modo ſacramentaliter, & ſic illud eſt in loco, ꝙ eſt pręſens alicui loco ſub aliquo ſigno ſenſibili, ſicut corpus Chriſti in ſacramento altaris, quod poteſt eſſe in centũ altaribus, & ẽt ſub qualibet parte Hoſtię. ¶Secũdo ſupponitur, ꝙ ex tali diſtinctione, poteſt reſpon-

An materia, vel ſi ſuę ptes ſint in loco.

G

H

A ſponderi per aliqua dicta. Primum, ſicut angelus qui non eſt quantus, eſt in loco diffinitiue, & non circũſcriptiuè, ſuppoſito quod ſit in vniuerſo, ſi tamen fieret extra vniuerſũ vbi locus non eſt, tunc non eſſet in loco diffinitiuè, ſic materia ſi fieret in vniuerſo ſine quantitate, eſſet diffinitiue alicubi, ſi autem fieret extra vniuerſum, nuſquam eſſet. Dicitur ſecundo, quod materia ſecluſa quantitate, eſſet tunc alicubi præſentialiter, & determinate, quia tunc ſic accepta, eſt præſens alicui loco determinato. Dicitur tertio, q̃ vna ps materiæ non eſſet intra nec extra aliam dimenſionaliter. Dicitur quarto, quod vna pars materiæ bene eẽt extra aliam præſentialiter, & diffinitiuè, quia partes ſemper remanent B in eodem loco præſentialiter, nec ꝓpter ſeparationem quantitatis mutantur a ſuis locis præſentialiter, licet non ſint circunſcriptiua, ſicut prius erant.

An qualitas ſenſibilis poſſit eſſe ſine quantitate.

QVARTO ſciendum quod ad huc incidunt aliquæ difficultates. Prima vtrum albedo vel alia qualitas ſenſibilis, poſſit eſſe ſine quantitate, ſicut, ipſa materia. ¶Reſpõdeo breuiter, quod ſic, cum ſint duo accidentia abſoluta, quorum vnũ ſimpliciter non dependet ab alio, licet hoc naturaliter fieri non poſſit, ſed ſolum per potentiam diuinam.

Dubitatio.

¶Et ſi quis quærat, vtrum talis albedo, quæ ſic eſſet ſine quantitate. eſſet ſenſibilis. ¶ Reſpondeo quod aliquid dr̃ ſenſibile dupliciter. Vno modo in potentia remota, & ſic dico, quod illa albedo eſſet bene ſenſibilis in potentia remota, quia tunc vt ſic non C poſſet immutare viſum, niſi poneretur in quantitate. Vnde quantitas eſt ratio, ſine qua talis albedo nõ poteſt immutare ſenſum. Alio modo aliquid dicitur ſenſibile in potentia propinqua, puta, quod non habet aliquod impedimentum ad immutandum ſenſum, & ſic dicò quod illa albedo non eſſet ſic ſenſibilis in potentia propinqua, quia non eſt ſub modo conuenienti, ſub quo debet eſſe ad immutandum ſenſum. ¶Et ſi qs quærat, vtrum illa albedo eſſet diuiſibilis vel indiuiſibilis. Reſpondeo, q̃ eſſet diuiſibilis in potentia remota, ſed non in potentia propinqua. Vnde licet ſine quantitate haberet partes graduales & integrantes eam tamen non poſſet diuidi in eas ſine quãtitate, & ſi ponerent̃ in quãtitate D eſſet diuiſibilis in potẽtia ꝓpinqua.

Obiectio.

¶Et ſi quis quærat, vtrum tunc eſſet qualitas corporalis, vel ĩ corporalis. Reſpondeo, quod eſſet ſimpliciter corporalis, quia eſt determinata ſimpliciter perficere corpus, ſed ſecũdum quid dicitur incorporalis, ſeu incorporea quia actu non eſt in corpore, ſicut ſi ſubſtantia corporea eſſet ſine quantitate, adhuc ſimpliciter diceretur corporea, quia apta nata eſſet eſſe ſub quantitate, licet ſecũdum quid diceretur incorporea. ¶Et ſi quis dicat vtrũ illa albedo ſine quantitate eſſet ſpiritualis, cum tunc non eſſet quanta. Reſpondeo, quod non, quia licet non eſſet quanta, adhuc tamen nata eſſet eſſe ſub quantitate, angelus autem, vel forma ſpiritualis non ſic nata eſt eſſe in

quantitate, vel ſub qu,titate. Vnde, dico, ꝙ ſi albedo eſſet ſine quantita te, Deus non poſſet facere eam in formare angelum, quia nulla forma corporalis poteſt informare ſpiritua le, nec forma ſpiritualis corporale. Vnde Deus non poſſet facere, ꝙ ſciẽ tia, vel ſapientia alicuius informaret lapidem. ¶ Si quis quęrat vtrum eſſet extenſa. Reſpondeo, quòd nō, ſed poteſt extẽdi. Vnde omne aliud, a quantitate extẽditur per accidẽs, vel quia recipit quantitatem, vel re cipitur in quantitate. Et hæc de primo articulo.

Sc. vbi ſupra in re ſo. quæſt. & q. 1. quotli. in prin. & in 4. d. 19. q. 2.

Art. 2.

DVBITATVR primo: Vtrũ toto quieſcente poſſint eius partes moueri. ¶ Pro cuius reſpōſione ſupponitur primo, ꝙ totum capitur du pliciter. Vno modo cathegorematice. Alio modo ſyncathegorematice: de quo ſatis alias viſum eſt in Summulis. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ du plex eſt totum. ſ. homogeneum, & eſt eiuſdem rōnis in oībus ſuis partibus, vt aqua, & aer, aliud heterogeneum, quod. ſ. habet partes diuerſarum rationem, vt homo, & equus.

An toto quieſcen te partes eius poſſint, moueri.

Motus quadruplex.

¶ Tertio ſupponitur, ꝙ quadruplex eſt motus proprie dictus, ſ. alterationis, augmentationis, diminutionis, & ſecũdum locum mutationis, & iſte vltimus eſt duplex, ſ. ſimplex, & cōpoſitus. Simplex diuiditur in rectum, & circularem. Cōpoſitus eſt, qui componitur ex recto, & circula ri, ſicut eſt motus obliquus. ¶ Quarto ſupponitur, ꝙ totorum quędam ſunt facilis diuiſionis, alia ſunt difficilis diuiſionis. His præmiſſis dicitur primo, quod poſſibile eſt partes alicuius totius moueri localiter, ipſo toto quieſcente & manente in eo dem loco, vt patet de ſphęra, ſeu cęlo octauo, quod ſecundum mentem Ariſt. erat vltimum, & illud continue mouetur ſecũdum ſuas partes. Nam continue vna pars aliud, & aliud locat, & tñ totum cęlum, capiẽdo totum cathegorematice nō aliud locat neque ab alio locat quã prius. ¶ Et aduerte, quod aliquid dr̃ moueri localiter dupliciter. Vno modo ad locare, & ſic ſecundum mentem Ariſt. partes illius ſphęræ mouentur localiter, cum continue aliud, & aliud locent. Alio modo ſecũdum locari, quod continetur ab alio loco q̃ prius, & ſic illæ partes ſecundũ men tem Ariſtotelis, non mouerentur lo caliter, cum a nullo contineantur, tamen ſecundum mentem Theologorum mouẽtur quoad locare, & locari, quia ponunt aliud cœlum immobile, quod vocatur cœlum empireũ, a quo alij omnes continentur. ¶ Dicitur ſecundo probabiliter, quod ſi eſſet aliquod infinitum ſecundum magnitudinem, illud non moueretur, quia ſi deberet moueri non ponendo vacuum, oporteret, quod eſſet circulare, quod eſt falſum, quia infinitum non poteſt eſſe figuratum, nec per conſequens circulare, cum non poſſit eſſe terminatum, nec mo ueretur motu recto, quia tunc acquireret alium locum, & ſic non eſt infinitum. ¶ Tertio dicitur, quod ſi eſſet aliquod ens infinitum facilis diuiſionis poſſet faciliter vna pars mo ueri alia quieſcente, & tunc eſſet diſcontinuitas in partibus. ¶ Dicitur quarto,

8. phyſ. 8. de cęl. & mundo &c.

Moueri localiter dupliciter.

A quarto, quod ſi eſſet aliquod totum homogeneum non facilis diuiſionis, vna pars non moueretur ſine alia, ſicut eſt lapis. ¶ Quinto dicitur quod ſi eſſet aliquod ens infinitum heterogeneum, vna pars poſſet moueri ab alia habente aliam diſpoſitionem motu alterationis, quia pars frigida poſſet calefieri a parte calida & rarefieri & calida frigefieri, & condenſari a frigida, ſicut vna pars carnis infecta inficit aliam, & hoc poteſt fieri toto quieſcentes. Similiter ſi media pars aeris exiſtentis inter duos, rarefieret, & alia condenſaretur, tunc qualibet pars illius moueretur, & tamen totum non mutaret locum.

Vtrum ex vna notitia poſſet fiere alia.

B DVBITATVR ſecūdo, quod adhuc circa modum noticiarū quæritur, vtrum ex vna noticia poſſet fieri alia. Reſpondeo, quod de hoc ſūt duo modi dicendi. ¶ Quidam dicunt, quod nulla notitia incomplexa fit ex alia. Quod probant, quia hoc fieret per aliquam conſequentiam, ſed conſequentia non eſt niſi alicuius complexi ad complexum, puta præmiſſæ ad concluſionem, iō noticia incomplexa non poteſt fieri ex alia incomplexa. ¶ Alius eſt modus dicendi verior, quod vna noticia incomplexa fit ex alia, quia aliqua eſt noticia incōplexa intellectiua, & illa non fit niſi ex noticia ſenſitiua priori, igr. ¶ Aduerte tñ, quod hoc eſt ſane intelligendū. Nā noticia intellectiua quam habeo de albedine, non fit ex noticia ſenſitiua cāliter, ſic quod ab ea cauſetur, ſed ſolū fit ex ea miniſterialiter, & occaſionaliter, tamen cum hoc ſtat, quod noticia ſenſitiua albedinis poſſit partialiter cauſare noticiam intellectiuā ſui. ¶ Dr ſecundo, quod vna noticia incomplexa fit ex alia incomplexa modo abſtractiuo, vt ex conceptu albi, qui indiſtincte repreſentat albedinem, & ſubſtantiam non diſcernēdo inter ea, & poſtea intellectus videt, quod illud mutatur in nigrum, tunc percipit diuerſitatem, & tunc ab illo conceptu confuſo abſtrahit conceptus ſimplices, quorum vnus eſt albedinis diſtinctæ a ſubiecto, alius eſt ſubiecti diſtincti ab albedine, & ſic intellectus pōt abſtrahere multotiens cōceptus diſtinctos a cōceptibus confuſis. ¶ Et ſi quis dicat, vtrum ille cōceptus albi ſit complexus, vel incomplexus. Rñdeo ſicut dictum eſt in logica 1. periher. ca. vlti. dubi. 1. quod intrinſece eſt incomplexus, quia ſi eſſet complexus eſſet compoſitus ex conceptu diſtincto albedinis, & conceptu diſtincto ſubiecti, ſed hoc non, qa ad hoc tales non ſunt formati. ¶ Dicunt etiam aliqui, quod vna noticia fit ex alia elicitiue, vt ex noticia ſenſitiua lupi quā habet ouis, elicit noticiam inimicitiæ, ſed iſtud non eſt verum, vt videtur dicere Sco. in 1. ¶ Vñ ſi eſſent duæ oues, quarum vna eſſet ſiſis lupo in oibus accidentibus ſenſibilib. puta colore, figurā, ſitu, motu, alia fugeret illam ſic figuratam, ſicut fugit lupum, & hoc ſolum prouenit ex talibus accidentibus ſenſibilib. mouentibus appetitum ſenſitiuū ad ſic fugiendum, & ſimile videtur de multis. De noticia complexa nullus

Sco. in 1. di. 3. q. 1 dicto. 5.

C D

dubitat

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

E dubitat, quin vna fiat ex alia, ſicut notitia adheſiua concluſionis fit ex notitia adhæſiua præmiſſarum.

Vnde philoſophi negarunt accidens non poſſe eē ſine ſubiecto.

DVBITATVR Tertio quare Philoſophi negauerunt accidens abſolutum poſſe eſſe ſine ſubiecto. Reſpondeo; quod non fuit propter hoc quod ſubiectum ſit de eſſentia accidentis, quia tunc ex eis conſtitueretur ens per ſe, quod eſt falſum, quia ex ſubiecto, & accidente non conſtituitur, niſi ens per accidens. Nec etiam fuit ex eo, quod de aſſentia accidentis abſoluti fuerit inhærentia, quia nullus reſpectus eſt de eſſentia abſoluti, quia tunc eſſet abſolutum. & non abſolutum. Sed ideo negauerunt, quia dixerunt, quod ſubiectū habet aliquam cauſalitatem reſpectu accidentis, modo dixerūt quod F cauſa prima non poteſt cauſare effectum ſecundæ cauſæ, ſine ſecunda cauſa, quæ non poteſt cauſare accidens ſine ſubiecto, & hoc loquendo de ordine naturali cauſarum, ideo ſine iſta cauſa ſecūda in ordine ſuę cauſalitatis poſitá negauerunt accidens eſſe, & per conſequens eſſe ſine ſubiecto. ¶ Et ſi quis quærat, quid conceſſiſſent de accidente reſpectiuo. Dico, quod reſpectus eſt eſſentialiter habitudo iter duo extrema. Etideo ſicut tollere terminum ad quem, ipſius reſpectus eſt deſtruere reſpectum, ita etiam tollere illud, cuius eſt reſpectus, ſcilicet fundamentum, vel ſubiectiuū eſt deſtruere ſubiectum, ideo ſequitur, quod accidens reſpectiuū, non, quia eſt accidens neceſſario requirit ſubiectū, vel fundamentum, ſed quia eſt reſpectus, ſeu accidens reſpectiuum, G quod neceſſario eſt inter duo extrema. ¶ Et ſi quis vlterius quærat, ſi accidens abſolutum, ſicut eſt caliditas, eſſet ſine ſubiecto per potentiam diuinam poſſet ne producere aliam caliditatem in ſubiecto. Reſpōdeo, quod ſi talis caliditas ſit in quantitate, & ſub modo quantitatiuo, tūc dico, quod ſic. Et dico notanter, ſi eſſet in quantitate, quia ſi non poſſet, cum quantitas ſit ratio, ſine qua talia accidentia ſenſibilia non agunt. Dicitur notanter ſub modo quantitatiuo, quia ſi eſſet ſub modo non quantitatiuo, ſicut corpus Chriſti in ſacramento, non caleſaceret, dato etiam quod eſſet quāta. ¶ Vnde eſſe ſub modo quātitatiuo, eſt quādo aliquod quantum continetur adæquate ab aliquo toto, & pars illius à parte alterius. Sed eſſe ſub modo non quantitatiuo, eſt quando aliquod quantum eſt præſens alicui toti, & cuilibet parti, & quælibet pars toti, cuilibet parti, vt corpus Chriſti in ſacramento eſt præſens toti hoſtiæ, & totum cuilibet parti, & quælibet pars cuilibet parti. Quantum ad tertium ſit.

Sc. in 4. diſt. 12. in reſolu. 1. queſt.

Sc. 14. d. 4. q. 1. rh. dedo ad 2. ar.

H

Art. 5.

CONCLVSIO Reſponſalis: Subſtantia materialis, ſecluſa quantitate, eſt diuiſibilis in partes ſubſtātiales, & hæc cōcluſio ſatis relinquitur probata in ſecundo articulo.

¶ Ad rationes dicitur, quod earum ſolutiones etiam videntur claræ in primo articulo.

T. cō. 32. & inde.

Sicut autem phyſici dicunt, duo modi ponendi ſunt, hi quidem

A *dem enim vnum facientes, quod eſt corpus ſubiectum, aut tertiũ aliq̃d, aut aliquid, quod eſt igne quidem denſius, aere autem ſubtilius.*

Opiniões & cõfutationes veterũ philoſophantium de principiis rerum naturalium naturaliter loquẽtium.

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus reprobat opinionem antiquorũ philoſophorum naturaliter loquentium de principiis rerum naturaliũ. Et diuiditur in tres partes. In prima intendit aliquas concluſiones. ¶ Prima, de numero naturaliter loquentium, quidam dixerunt eſſe vnum principium materiale rerum naturalium, & iſtorum quidam dicũt illud eſſe aerem, quidam ignem, & quidam aquam, aliqui dicunt quoddam corpus medium inter ignem, B & aerem, denſius igne, & rarius aere. Et iſti dicunt res generari ex iſto principio ſecundum raritatem, & denſitatem illius principij, ita quod ſi ſit denſum, tendit ad terram, ſi rarum, ad aquam, ſi rarius ad aerem, ſi rariſſimum ad ignem. Et dicunt iſti quod rarum, & denſum ſunt principia formalia rerum naturalium, & ſunt contraria adinuicem, ita quod ſicut Plato ponebat duo contraria, ſ. magnum, & paruum, ita iſti rarum, & denſum. Sed in iſto differebant, quia Plato ponebat magnum, & paruum eſſe principia materialia, & ponebat ideam eſſe principium formale. ſed iſti econuerſo ponunt, quia dicunt iſta duo, ſcilicet rarum, & denſum eſſe principia formalia, & tantum ponunt vnum principium materiale. ¶ Secunda concluſio, quidã

Plato.

philoſophi dixerunt res generari ex C eo quod contraria ſegregantur per intellectum ex vno confuſo chaos; ſicut fuit. Anaximander. Et in iſta conueniunt multi, ponentes tãtum vnum principium. Et etiam multi ponentes multa principia, ſicut. Empedocles, & Anaxagora, & ponit duas differentias inter Empedoclem, & Anaxagoram. ¶ Prima. Empedocles ponebat mundum infinities generari, & infinities corrumpi, propter congregationem, & ſeparationem principiorum rerum naturalium ab vno confuſo chaos, & Anaxargoras dicebat, mundum ſemel generari, & nunquam poſtea corrũpi. ¶ Secunda differentia, quia Anaxagoras poſuit infinitas partes eiuſdem rationis eſſe principia, ſed Empedocles ſolum poſuit quatuor elemẽta eſſe principia. In ſecũda parte D narrat opinionem Anaxagoræ, & tangit fundamenta eius, propter q̃ videtur opinari infinita eſſe principia, & res generari per ſegregationem illorum principiorum. ¶ Primum fundamentum eſt quia communis opinio omnium philoſophorum eſt, quod ex nihilo nihil fit. ¶ Secundum eſt quod omnia contraria fiũt ex alter vtris, & intendit talem concluſionem. Omne quod fit aut ex non ente, non ex non ente, per primum fundamentum, ergo ex ente, & per conſequens res prius habebant eſſe, quam fierent. ¶ Conſequenter tangit ſolutionem duarum quæſtionum, quæ fiebant ab Anaxagora. Prima eſt, cum res, quę fiunt ex alia, ſunt in illa re, quare nõ appa

Anaximander.

Empodecles.

Anaxagoras.

E apparent nobis eſſe in illa? reſpõdet Anaxagoras, quod hoc eſt propter paruitatem earum. ¶ Ex quo infert Philoſophus, quod illi dicebant omnia omni miſceri ex eo, quod omne ex omni videbant fieri. ¶ Secunda quæſtio, cum in aqua ſit aqua aer, & caro, quare illud magis vocat aqua, vel aer, vel caro. Reſpondet, ꝙ quando in illa mixtura plures ſunt partes aeris quã aquę, vocatur aer, & quando plures partes aquę vocatur aqua. ¶ In tertia parte reprobat Anaxagoram, & intendit aliquas cõcluſionis. Prima, principia rerum naturalium non ſunt infinita. Probat duabus rationibus. ¶ Prima, quia ſi eſſent infinita ipſa ẽnt ignota, & ſi ſint ignota, res naturales erunt ignotę, &, per conſequens peribit ſcientia rerum F naturalium. Probat primam conſequentiam, quia infinitum ſecundũ quod infinitum, eſt ignotum. Secundam conſequentiam probat, quia arbitramur cognoſcere compoſitum, cum cognoſcimus ex quibus, & quãtis ſit. ¶ Secunda ratio, quantecunq; magnitudinis contingit totum eſſe, tantæ magnitudinis contingit eſſe partes, ſed impoſſibile eſt totum eſſe ſecundum quantamcunq; magnitudinem. & paruitatem, ergo etiam impoſſibile eſt partes eius eſſe quantaſcunque, & per conſequens non ſunt infinitæ. Minorem probat, quia non contingit animal aut plantam eſſe quantumcunq; ſecundum magnitudinem, aut paruitatem. ¶ Secunda concluſio, non quodlibet eſt in quolibet ſicut dixit Anaxagoras, volens ꝙ rem fieri non eſt aliud q̃ ipſam ſegregari ab aliquo, in quo p̃exiſtebat. Probat cõcluſionem, quia G omne corpus finitum per abaltionẽ finiti eandem conſumitur, ſed quælibet caro eſt finita ergo per ablationem partium tandem conſumitur, & per cõſequẽs deuenietur ad hoc, quod in aliquo non erit amplius caro, & ſic quodlibet non erit in quolibet. Et confirmatur, quia ſegregetur caro ex aqua, quo facto caro remanenſ in aqua eſt minor quam prius, & ſic tãtum poterit ſegregari, quod nihil remanebit de carne, aut ſequetur proceſſus in infinitum, ꝙ vtrumque habebat, pro inconuenienti. ¶ Tertia concluſio nõ quodlibet poteſt ſegregari ex quolibet, probat tribus rationibus. Pro prima ſupponit, quod neceſſe eſt omne corp' fieri minus per ablationem alicuius ab eo. H ¶ Secundo ſupponit, quod ſecundũ Anaxagoram quantitas carnis eſt determinata in magnitudine & paruitate. ¶ His ſuppoſitis ſic arguit; Dabilis eſt minima caro per ſecundam ſuppoſitionem ſed ex minimo nihil poteſt ſegregari, quia tunc fieret minus minimo, quod eſt impoſſibile, ergo non quodlibet poteſt ſegregari ex quolibet. Secunda ratio, ſi qdlibet poſſet ſegregari a quolibet, ſequerentur duo iuconuenientia. Primum, ꝙ in corporibus finitis eſſet infinita caro, & infinitus ſanguis. Secundum, ꝙ in corpore eſſent infinities infinita, quod eſt irrationabile. ¶ Tertia ratio, pro qua præmittit aliqua. Primo, ꝙ dictum Anaxagorę, ſ. ꝙ omnia nunquam ſunt ſegregata, erat verum circa paſſiones, quia

A quia paſſionis ſunt inſeparabiles. ¶Secundo, format talem rationem, ſi omnia eſſent mixta, tunc colores, & habitus eſſent mixti cum ſuis ſubiectis, quod eſt impoſſibile, igr̃. Ex quo infert, ꝙ intellectus volens oĩa ſegregare, quærit ĩpoſſibile. ¶Quarta concluſio, non omne quod fit, fit ex ſibi ſimili ſecundum ſpeciẽ, quia lateres fiunt ex luto, & domus ex pariete, lapidib. & lignis. Ex quo infert quod melius eſt ponere principia rerum naturalium eſſe finita, ſicut poſuit Empedocles, quam ponere ipſa eſſe infinita, ſicut poſuit iſte Anaxagoras. Circa textum mouet̃ talis qõ.

An omnia entia naturalia ſint terminata ad maximum, & ad minimum.

B QVAERITVR Vtrum omnia entia naturalia ſint determinata ad maximum, & minimum. ¶Et primo arguitur, quod non, quia nõ eſt dabilis minus ignis, ergo nec maximus. Antecedens patet, quia ignis totum homogeneum, & eſt diuiſibilis in partes ſemper diuiſibiles, quarum quælibet eſt ignis. Secũda pars patet, quia detur maximus ignis, & apponatur ſibi ſtupa, vel comburet ipſam, vel non, ſi comburet, fiat maior, ſi non, ergo agens naturale approximatũ paſſo, & non impeditum debite diſpoſito non ageret, quod eſt falſum. ¶Arguitur ſecundo ſic: Non eſt dabilis minima caro, nec maximus homo, ergo entia naturalia non ſunt determinata ad maximum, & ad minimũ. Prima pars probatur, quia detur minima caro, quæ C poſſit per ſe ſubſiſtere quæritur, vtrum ſit diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Nõ indiuiſibilis, quia omne corpus eſt diuiſibile. Si diuiſibilis ſequitur, ꝙ non erat minima, cum quælibet pars per quam diuiditur, ſit minor. Secunda pars antecedẽtis patet, qa quocunq; homine dato, ipſe poteſt calefieri, & pinguefieri, & ꝑ cõſequẽs fit maior. ¶Arguit̃ tertio ſic. Si det̃ maximus homo, qui poteſt eẽ, ipſe poteſt percuti ab aliquo, & ex percuſſione, poterit inflari, & poterit eſſe maior, & per cõſequens nõ erat maximus hõ. ¶Arguit quarto. Numerus, motus, tp̃s, tarditas, velocitas, ſunt entia naturalia, & tñ non ſunt determinata ad maximũ. Patet primo de numero, quia numerus augmentabilis eſt in infinitum per appoſitionem vnitatum. Scd̃o patet de D motu, & de tempore, quia Philoſophus octauo huius vult ꝙ tp̃s, & motus ſint perpetua, ita ꝙ nec cœperũt, nec deſinent eſſe patet tertio de velocitate, quia medium põt in infinitũ ſubtiliari, & rarefieri, ergo motus põt in infinitum velocitari; tenet conſequẽtia, quia ſecundũ Philoſophum velocitas motus ſequitur raritatẽ & dẽſitatem medij, ergo ſi mediũ põt in infinitum rarefieri, motus poterit in infinitum velocitari. ¶Arguitur q̃rto ſic: Magnitudo eſt res naturalis, & tamen non eſt determinata ad minimum, cum omnis magnitudo ſit diuiſibilis in infinitum. ¶In oppoſitum arguitur auctoritate Philoſophi in textu dicentis, quod impoſſibile eſt animal, aut plantam eſſe quanti-

E quantacunque ſecundum magnitudinem. Dicit etiam ſecundo de anima, quod omnium natura conſtantiū eſt determinatus terminus magnitudinis, & augmenti. In iſta quęſtione ſicut in cœteris erunt tres articuli.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quod pro declaratione terminorum quęſtionis præmittendæ ſunt aliquæ diſtinctiones, quarum prima eſt, Duplicia ſunt entia naturalia, quædam ſunt animata, vt homo, leo, planta. ¶ Et iſta ſunt triplicia, ſecundum quod triplex eſt anima, quædam ſunt animata anima rationali, vt homo, quędam anima ſenſitiua, vt leo, & quædam anima vegetatiua, vt planta, ſeu arbor. Alia ſunt inanimata, quæ non habent animam, vt ignis, aqua, F lapis. ¶ Secunda diſtinctio, entium naturalium, quædam ſunt homogenea, quorum partes ſunt eiuſdē rationis cum toto, ita quod nomen totius prędicatur de qualibet partiū illarum, vt aqua, aer. Alia ſunt heterogenea, quorum partes ſunt alterius rationis a toto, ſic quod nomē totius non prædicatur de ipſis partibus, vt homo, ęquus. ¶ Tertia diſtinctio maximum poteſt exponi dupliciter, ſicut & quilibet alius ſuperlatiuus. Vno modo negatiue, & ſic idē eſt, quod magnum, quo nihil eſt maius. Alio modo affirmatiue, & ſic idem eſt, quod magnum, & quolibet alio maius. ¶ Quarta diſtinctio, maximorum quoddam poteſt imaginari maximum ſimpliciter, quo nihil eſt maius, & omni alio maius ſiue illud ſit iuſdem rationis cum illo, ſiue non. Aliud poteſt imaginari G maximum in genere, quo nihil eſt maius in tali genere, vt homo, vel æquus. ¶ Quinta diſtinctio, triplex eſt maximum, ſcilicet ſecundum multitudinem, vt numerus ſecundum intenſionem, ſicut eſt qualitas, & ſecundum intenſionem ſicut eſt quantitas. ¶ Sexta diſtinctio, maximum eſſe dabile poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quod de facto detur, & ſic eſt illud, quod inter omnia de facto exiſtentia eſt maximū, quo nihil eſt maius, vel magnum, & omni alio maius. Alio modo poteſt intelligi de poſſibili. Et hoc dupliciter. Vno modo de poſſibili ſimpliciter, & ſic illud eſt maximum, quod per nullam potentiam poteſt habere aliud maius. Alio modo de poſſibili ſecundum naturam, & ſic illud H eſt maximum, quod non poteſt per potentiam alicuius agentis naturalis habere aliud maius ſe. ¶ His pręmiſſis dicitur primo, quod dabile eſt maximum de facto, poſito, quod totus mundus ſit aliquid vnū, tunc mundus de facto eſt maximus. Si vero non ſit aliquid vnum, ſed multa, tunc vltima ſphęra, id eſt vltimum cœlum eſt maximum, exponendo maximum tam affirmatiue, quam negatiue. Dicitur ſecundo, quod dabile eſt maximum corpus poſſibile per naturam, quia non eſt poſſibile per naturā aliquod corpus eſſe maius vltima ſphęra.

Entia duplicia.

Maximū dupliciter.

Maximū triplex.

An ſit dabilis maximus homo.

SECVNDO ſciendum, quod de corporibus heterogeneis animatis ponitur talis dubitatio, vtrum ſit dabilis maximus homo? ¶ Reſpódeo, & di-

A & dico, quod hoc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo de facto; alio modo de poſſibili. De facto reſpondeo, quod dabilis eſt maximus homo, ſaltem exponendo negatiue, quia dabilis eſt homo magnus, quo non eſt alius homo maior. Si de poſſibili, hoc eſt dupliciter. Vno modo per naturam, ſic videlicet, ꝙ poſſit eſſe magnus homo, & per naturam non poſſit eſſe maior, & de hoc diuerſificantur doctores.

Buridanũ in 1. phyſ. q. xj.

¶Dicunt enim aliqui, quod nõ, quia dato illo homine, poteſt adhuc rarefieri per caliditatem naturalem, poſſet etiam impinguari & percuti, ſic, quod per talem percuſione inflaretur, & ſic fieret maior. ¶Alii dicunt, quod eſt dabilis maximus homo per naturam, ideſt quo non poteſt eſſe maior ſecundum illam naturam, quod dato,

B tali homine non poſſet augmentari augmẽtatione proprie dicta, quę fit quãdo conuertitur plus de nutrimento in ſubiectum aliti, quam fuerit deperditũ, & tali augmentatione non poteſt augmentari talis homo, quia oẽ agens, & augmentans proprie dictũ requirit certam, & determinatam quantitatẽ et in paſſo, ideo licet talis inpinguetur, vel inflctur, vel aliqualiter rarefiat, tamen non augmẽtabitur augmentatione proprie dicta. Vel põt dici, & melius, qđ talis nõ rarefieret, neq; pinguefieret, neq; inflaret, & hoc natura nõ pmittente, & ſimiliter dicatur de aliis aïalibus

T.c. 41. & hoc videtur velle Ariſt. 2. de anima, vbi dicit, quod omnium natura conſtantium, poſitus eſt certus terminus augmenti, quę auctoritas proprie intelligitur de animatis.

C Aduerte tamen quod hominem eſſe determinatũ ad maximum, poteſt intelligi tripliciter, ſecundum quod aliquid dicit determinari ad aliud. ¶Vno modo, quia de neceſſitate habet illud, & ſic Deus dicitur eſſe determinatus ad eſſe, quia neceſſario eſt. Et iſto modo homo, neque aliqđ aliud animal eſt determinatum ađ maximum, quia nullum eſt neceſſario ita magnum quin poſſit eſſe minus. Alio modo dicitur determinari ad aliud, quia non poteſt eſſe ſine illo, & ſic ignis dicitur terminatus ad caliditatem, quia naturaliter nõ poteſt eſſe ſine illa, & iſto modo homo non eſt determinatus ad maximum, quia poteſt eſſe ſine tali magnitudine, cum poſſit eſſe minor.

D ¶Alio modo, homo dicitur determinari ad maximum, eo quod eſt dare certam magnitudinem, quam non poteſt excedere, nec etiam aliqđ de ſua ſpecie. Et ſic credo, quod intelligebat. Ariſt. quod naturalia ſaltem animata ſunt determinata ad maximum, quia dabilis eſt aliqua quantitas, quam nullus homo poteſt excedere ſaltem naturaliter, quia eſt dare certam magnitudinẽ, quam poteſt attingere, & non poteſt eam excedere. Et de hoc eſt dubium, vt iam tactum eſt.

2. de aïa. T.cõ.41.

Vtrũ ſit dabilis maxim⁹ ignis.

TERTIO ſciendum, quod de homogeneis eſt talis difficultas. Vtrum ſit dabilis maximus ignis? ¶Reſpondeo, quod hęc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo de facto, & ſic dico, quod dabilis eſt maximus ignis, & hoc exponendo ly

ma-

E maximus, tam affirmatiue, quã negatiue. vt ignis elementaris eſt omni alio igne maior & nullus eſt ignis maior eo. Alio modo de poſſibili, & hoc dupliciter. Vno modo de poſſibili per naturã, ſic dico, quod hoc poteſt intelligi dupliciter, quia vel agens naturale poteſt tali igni applicare aliquod combuſtibile vel non. Si poſſit dico, quod non eſt dabilis maximus ignis poſſibilis per naturam, qa tunc talis augmentaret per applicationem cõbuſtibilis. Vel non poteſt ſibi applicari cõbuſtibile ſicut forte igni elementari, cui nõ vr poſſe applicari combuſtibile virtute agentis naturalis, & tunc dico, ꝙ bene eſt dabilis maximus ignis poſſibilis per naturam, i. qui virtute agẽtis naturalis non poteſt augmentari. Alio modo de poſſibili ſimpliciter, ſeu per potentiam diuinam, & ſic dico probabiliter, ꝙ nõ eſt dabilis maximus ignis, imo quantocũque dato, poteſt fieri maior per potentiam diuinam, quia ſibi pt applicare combuſtibile, quo facto vel cõburet illud, vel non, non eſt dicendum, quod non, quia mirabile eſſet quod paruus ignis combureret ſtupam, & non magnus ignis. Si vero cõburat, ergo erit maior, quã prius, & hoc vr velle Ariſtoteles in ſecundo de anima, vbi dicit, ꝙ ignis per applicationem combuſtibilis, eſt augmentabilis in infinitũ. ¶Dicunt tñ aliqui oppoſitũ, & quod ignis nõ combureret, quia non eſt ſub determinata quãtitate ad agendum, modo omne agens requirit determinatam quantitatem in ſe ad agẽdum, & etiam in paſſo.

F

T. cõ. 41.

G

QVARTO ſciendum, quod de maximo ſecundum multitudinem, dr quod eſt dabilis maximus numerus de facto. ſed nõ eſt dabilis de poſſibili per naturam, quia quocunque numero dato poteſt adhuc fieri maior per diuiſionem continui, nec eſt dabilis maximus numerus ſimpliciter poſſibilis, quia quacunq; multitudine data, Deus poteſt adhuc creare aliquod ens de nouo, & tunc erit maior multudo, quã prius. Sed de maximo ſecundum intenſionẽ, ſeu qualitatem reſpondetur probabiliter cum Scoto in tertio ſentẽtiarũ, diſtin. 13. quod dabilis eſt maxima qualitas, tam de facto, quam de poſſibili, quia dabilis eſt gratia animæ Chriſti, quæ eſt qualitas, qua nõ poteſt dari maior, quia eſt maxima, & ſumma, vt ipſe ibi probat, imaginatur enim, ꝙ gratia animæ Chriſti fuit ita magna, quod Deus non potuiſſet facere maiorem, & ſatis conformiter poſſet dici de aliqua aliã qualitate corporali, vt de albedine, ita ꝙ vult ibi habere, ꝙ gratia animę Chriſti non eſt vnibilis cũ quocũque alio gradu gratiæ. ¶Et dico, etiã quod ſi ſuæ rationes ibi concludant de qualitate permanente, etiam videtur, quod concludant de magnitudine, & continuo, puta quod eſſet dabilis maxima magnitudo, quã Deus non poſſet facere maiorem. ¶Ideo cauſe reſpondendum eſt in hac materi, aquia fere omnes doctores ſunt contra eum. Et ſi quis contra hoc arguat, quia data illa qualitate maxima, puta gratia: Deus põt facere

An ſit dabilis maximus numerus.

Sco. in 3. di 13. q. 1. 2. & 3.

H

A facere adhuc vnã aliã gratiã, & illã vnire cũ gratia animæ Christi, quo facto gratia animæ Christi erit maior, q̃ prius. ¶Respondeo ꝙ non eſt vnibilis cũ aliqua alia gratia: quia ipſa eſt in termino, ideo non poteſt vniri cũ aliqua alia. ¶Contra, omnia indiuidua eiuſdẽ rõnis ſunt vnibilia adinuicẽ: ergo quælibet gratia erit vnibilis cũ alia gratia. Reſpondeo, ꝙ antecedẽs eſt verũ, ſi vnũ illorum non ſit in termino: quia ſi ſit, non poterit vniri. ¶Ex quo videtur ſequi, ꝙ vnibilitas nõ eſt paſſio gratiæ ſecundũ ſe captæ, ſed gratiæ nõ exiſtentis in termino. ¶Dico etiã, ꝙ dato, ꝙ vnibilitas eſſet paſſio gratiæ ſecundũ ſe captæ, non tñ ſequitur, ꝙ poſſit vniri cũ alio gradu gratiæ, quia ipſa eſt incõpoſſibilis cum quocunque alio gradu, immo ſi intelligatur alius gradus ſibi addi, erit incõpoſſibilitas. Ex quo ſequitur, ꝙ aliquod finitũ ĩtelligibile repugnat alteri finito intelligibili. Et hæc de primo articulo. Quãtũ ad ſecundũ.

Vnibilitas q̃ paſſio gratiæ — B

Art. 2. DVBITATVR primo: Vtrum infinitũ ſecundũ quod infinitum ſit nobis ignotũ. Et vtrũ ad cognitionẽ cõpoſiti neceſſe ſit cognoſcere, ex q̃bus, & quotis fiat: Et vtrũ omne corpus finitũ per ablationem finiti tandẽ conſumatur. ¶Pro ſolutione primæ partis ſupponitur, ꝙ infinitũ poteſt capi dupliciter, ſcilicet ſyncathegorematice, & cathegorematice. Si ſyncathegorematice, hoc eſt dupliciter. ¶Vno modo, vt attribuitur magnitudini, & tunc dupliciter accipitur. Vno modo, vt tãtum valet, ſicut hoc complexum; aliquantum, & non tantum quin maius, & ſic conceditur iſta, infinitum pondus ſortes poteſt portare, ideſt aliquantum, & non tantũ quin maius. ¶Alio modo, vt tantum valet, ſicut aliquantum, & quodlibet maius, & ſic non conceditur iſta, infinitum pondus ſortes poteſt portare. ¶Alio modo, accipitur infinitum, vt attribuitur multitudini, & hoc dupliciter. Vno modo, vt tantũ valet, ſicut hoc cõplexum: duo, tria quatuor, procedendo ad infinitum, & ſic conceditur iſta, infinitæ partes ſunt in continuo. ¶Alio modo, vt tantum valet, ſicut: aliquod & non tot quin plura, & ſic nõ cõcedit̃ iſta, infinitę ſunt partes in cõtinuo: quia ſenſus eſt, aliquot, & nõ tot q̃n plures, & de hoc ample viſum eſt in Sũmulis. Si cathegorematice ſumatur, hoc eſt dupliciter ſ. in actu, & in potẽtia. ¶In actu põt imaginari quadrupliciter, ſ. ſcdm virtutẽ, quo nõ põt eſſe maius in entitate, vt Deus. ¶Alio mõ, ſcdm inteſionẽ, vt ſi eſſet aliqua qualitas, quæ haberet infinitos gradus pfectionales. ¶Alio mõ, ſcdm extẽſionẽ, & eſt idẽ, ꝙ res extenſa nõ terminata, neq; nata terminari. ¶Alio mõ, ſcdm multitudinẽ, & tunc idẽ eſt, ꝙ multitudo, cuius non eſt dabilis vltima vnitas, & de iſtis nõ q̃rit dubiũ, cũ nullũ tale videatur poſſe eſſe, excepto infinito in virtute. ¶Et ſi q̃s dicat, ĩ cõtinuo eſt multitudo, cuius nõ eſt dabilis vltima vnitas, ergo dabile erit ĩfinitũ in multitudine. R̃ndeo, ꝙ nõ eſt ĩcõueniẽs eſſe multitudinẽ ĩfinitã vnitatũ nõ ſeparatarũ abinuicẽ, tamẽ bene

Infinitũ multipliciter. — C — D

Sco. in 2. diſ. 3. q. 2. poſt reſp. ſuã opin. videt ſẽ-

cedere aliquod infinitum in genere, ſed non ſimpliciter.

T. c. 63. Sco. q. 5. quotli.

E eſſet inconueniens eſſe multitudinẽ infinitam vnitatum abinuicem ſeparatarum. Sed infinitum in potentia eſt illud, de quo dicit Ariſt. 3. Phyſ. quod eſt, cuius quantitatẽ accipientibus, ideſt quantumcũque accipiẽtibus ſemper eſt aliquid extra ſumere. Et ideo dicitur infinitum in potẽtia: quia accipiendo alterum poſt alterum, quod non eſt niſi pars infiniti potentialis, ſemper reſtat aliud accipere, cũ non ſit deueniendum ad vltimã partem. Dicitur etiã in potẽtia, quia eſſe ſuum ſolum habet eſſe in fieri: puta accipiẽdo partẽ poſt partem. Et de iſto reſpondetur cum

Sco. in 1. d. 2. q. 1. & 3.

Scoto, diſtinct. 2. primi, quod totale infinitum potentiale eſt ignotum: quia vnumquodque eſt cognoſcibile, ſecundũ quòd eſt in actu, modo

F

eſſe talis infiniti inquantũ, eſt infinitũ ſemper eſt in potẽtia, puta in accipiẽdo partẽ poſt partem. ¶ Dico tamen, quòd non eſt ſic ignotum, ꝙ ſibi repugnet intelligi ab intellectu infinito. ¶ Dico ſecundo, ꝙ non põt cognoſci ab aliquo intellectu cognoſcente ipſum ſecundum modũ ſuæ infinitatis, qui modus infinitatis eſt accipiendo alterum poſt alterũ, modo intellectus, qui cognoſceret hoc modo alterũ poſt alterum, ſemper cognoſceret aliquod finitum, quia partem infiniti potentialis, & credo, ꝙ Ariſt. hoc volebat habere in textu, ꝙ infinitum inquantum infinitum eſt ignotum, ideſt, ꝙ infinitum nõ poteſt cognoſci ab intellectu cognoſcente ipſum ſecundũ modum

T. cõ. 35.

ſuæ infinitatis. ¶ Ad ſecundã dubitationẽ reſpondeo, ꝙ ad perfecte co-

G

gnoſcendum aliquod totum, oportet cognoſcere omnes eius partes, ſaltẽ principales, & eſſentiales totales. ¶ Et ſi quis dicat, an aliquo toto puta in lapide ſunt infinitæ partes, quæ non poſſunt à nobis cognoſci. Reſpondeo, ꝙ ibi ſunt infinitæ partes eiuſdem proportionis, & etiã infinitæ partes partiales eſſentiales, cũ quælibet talis pars eiuſdem proportionis componatur ex partiali materia, & forma. Et de talibus dico, ꝙ ad cognoſcendũ totum, non oportet omnes tales cognoſcere quò ad conceptus proprios, ſed ſufficit eas cognoſcere quo ad conceptus ſpecificos. & communes. ¶ Ad tertiã dubitationem dicitur, quòd ſi cõtinuũ diuidatur in partes eiuſdem quantitatis non communicantes, tandem

H

cõſumetur, ideſt deuenietur ad vltimam partem, quæ non amplius diuiſibilis eſt in aliam partem eiuſdẽ quantitatis, ſed ſi diuidatur per partes eiuſdem proportionis nũquam conſumetur, ideſt, nunquam deuenietur ad vltimam partem eiuſdem proportionis.

Ex nihilo nihil fit, an verũ.

DVBITATVR ſecundo, Vtrũ iſta maxima, quam aſſeruerũt Anaxagoras, & Empedocles, & ferè oẽs Philoſophi, ſcilicet ꝙ ex nihilo nihil fit, ſit vera, & an repugnet veritati fidei. Pro cuius ſolutione ſupponendũ eſt, ꝙ apud Philoſophos antiquos, & Ariſtotelem iſtæ duæ propoſitiones, ſcilicet. Ex nihilo nihil fit: & Ex aliquo aliquid fit: fuerunt cõiter conceſſæ, & reputatæ tanq̃ veræ, & euidẽtes. ¶ Vnde Ariſt. in hoc primo declarat eas dicens, ꝙ hæc propoſi-

T. cõ. 36.

A poſitio, ex hoc fit hoc, æquiualet
huic, hoc fit aliqd, quare iſta, ex ni-
hilo nihil fit, æquiualet huic, nihil
fit aliquid, quod eſt impoſſibile.
¶Etiam eſt de mente Auerrois in
prologo tertij phyſi. vbi dicit, ꝙ cũ
homo fuerit aſſuetus credere ſermo
nes falſos a pueritia, erit illi conſue
tudo abnegandi veritatem manife-
ſtam, ſicut accidit illis, qui dicũt, ꝙ
ex nihilo aliquid fit. Et ſic cõueniũt
oẽs Philoſophi, ꝙ ex nihilo nihil fit,
& ꝙ omne, quod fit, fit ex aliquo.
¶Aduerte tamen, ꝙ licet iſta de ri-
gore logices, ex nihilo nihil fit, æqui
ualet iſti, ex quolibet aliquid fit, q̃
eſt falſa, quia omne, qđ fit fit natura
liter ex determinata materia, & ab
agente determinato tamen Philoſo
B phus cœpit eam in iſto ſenſu, vt æqui
ualet iſti, nihil fit ex nihilo, ſeu loco
iſtius, ex nõ ente nõ fit aliquid, quę
concederetur naturaliter, tamen ſu-
pernaturaliter, ex nihilo fit aliquid:
Ideo ſecundum fidem aliter reſpon
detur. ¶Pro quo ſupponitur primo,
ꝙ aliquid produci ex nihilo poteſt
dupliciter intelligi. Vno modo, vt ly
nihil, opponitur actuali exiſtentiæ,
& ſic illud producitur ex nihilo, qđ
nec ipſum, nec aliquid ſui exiſtebat
ante ſui productionem. Alio modo,
vt ly nihil opponitur omni poſiti-
uo, & ſic illud producitur ex nihilo,
ꝙ nec ipſum nec aliquid ſui eſt ali-
quid poſitiuũ ante ſui productionẽ,
ita ꝙ ipſum, & quodlibet ſui erat pu
rum nihil antequàm produceretur:
ita ꝙ nec habebat eſſe cognitũ, nec
eſſe reale. ¶Secundo ſupponitur,
quòd cuiuslibet rei poteſt intelligi

Sco. in 2. di. 1. q. 2. tractat hãc materiam.

duplex eſſe, ſ. eſſe cognitum, quod C
habet eſſe ab æterno in mente diui-
na, & eſſe reale, quod habet qñ ad
extra producitur, & iſtud diuiditur
in eſſe eſſentiæ, & eſſe exiſtentię, nec
eſt imaginandũ aliquod aliud eſſe
quidditatiuũ diſtinctũ ab ipſis, qđ
multi Scotizantes ponunt. ¶Tertio
ſupponitur, ꝙ duplex eſt ꝓductio,
ſcilicet naturalis, quę fit in virtute
agẽtis naturalis, vt generatio, & cor
ruptio. Alia eſt ſupernaturalis quę
tm̃ fit in virtute agentis ſupernatu-
ralis, vt creatio, & annihilatio. His
ſuppoſitis dicitur primo, ꝙ accipiẽ-
do nihil, vt opponitur contradicto-
rie omni poſitiuo, ſic ex nihilo nihil
fit, nec potentia naturali, nec ſuper-
naturali: quia in omni factione ne-
ceſſe eſt, ꝙ paſſum, vel aliquid ſui
ante ſui factionem habeat aliqđ eſſe D
poſitiuum, vel reale, vel cognitum.
¶Dicitur ſecundo, ꝙ accipiẽdo ni-
hil, vt opponitur actuali exiſtentiæ,
ſic ex nihilo aliquid fit factione ſu-
pernaturali, & hoc modo intelligen
do maximam: puta ꝙ ex nihilo ali-
quid fit, ipſa eſt vera, nec contradi-
cit veritati fidei. ¶Dicitur tertio, ꝙ
aliquid poteſt produci, licet nõ crea
ri de omnino nihil, id eſt non de ali
quo: ita, quòd nullum eſſe habuerit,
nec reale, nec cognitum, quia crea-
tura producitur in mente diuina in
eſſe cognito de oĩno nihil. ¶Nec
eſt imaginandũ, vt aliqui putant ꝙ
eſſe poſſibile rei præcedat eſſe cogni
tũ: quia eſſe cognitũ rei eſt omnino
primũ eſſe, eſſe tñ cognitum, & eſſe
poſſibile ſunt idem realiter, licet di-
ſtinguantur formaliter, quia illud

E produci in eſſe cognito nõ eſt creari, quia creare ſecundũ Scotũ eſt de nihilo aliquid producere in effectum, id eſt in eſſe reali. ¶Sed diceret aliquis: An philoſophi cõceſſiſſent aliquid fieri de nihilo. Reſpondet Sco. 2.ſen.d.1.q.2. ꝙ aliquid produci de nihilo põt intelligi dupliciter. Vno modo, vt ly de, dicit ordinẽ duratio nis: ita, ꝙ ſecundum tẽpus habuerit prius nõ eſſe, & ſic nunq̃ concederẽt Philoſophi, quia ſaltem in omni factione vbi non eſſe duratione præcedit eſſe, dicerent requiri neceſſario materiam ſiue ſubiectum factionis. Alio modo, vt ly de dicit ordinem naturæ, & ſic concederent, ꝙ ex omnino nihil, aliquid fieret. Nã Auicena 6 metaphyſ. concedit, ꝙ prima F intelligentia producit ſecundam, & ſecunda tertiam, & ſic deinceps: Et in tali productione nihil ipſius producti præexiſtebat, quod eſſet aliq̃d eius tanq̃ ſubiectum, vel tanq̃ pars, ideo ponunt ipſi hoc modo aliquid fieri de nihilo, puta quando illa propoſitio de, dicit ordinem naturæ, & non ordinem durationis.

An omnia entia naturalia ſint determinata ad maximum & minimũ.

DVBITATVR tertio. Vtrum omnia entia naturalia ſint determinata ad minimum. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ minimum ſecũdũ magnitudinem poteſt dupliciter conſiderari. ¶Vno modo inquantũ eſt quoddam ens naturale, id eſt habens qualitates naturales. Alio modo inquantum eſt quantum. ¶Hoc ſuppoſito dicitur, ꝙ quodlibet totũ heterogeneum eſt determinatũ ad minimum, vel ſaltem ad maximã quantitatem, quam non poteſt habere: quia quodlibet tale debet habere partes diuerſarum rationum, G quæ non poſſunt ſeruari ſub quacũque quantitate. Et ſi quis dicat, detur minimus homo, qui poſſit eſſe, ille poteſt cõdenſari per corpus frigidum: ergo non erit minor. Reſpõdetur ꝙ tenendo, ꝙ ſit dabilis minimus homo, ꝙ natura non permitteret condenſari: immo citius corrũperetur, propter hoc, ꝙ forma, & materia determinant ſibi quantitatem ad hoc quòd tale patiatur. ¶Alij, q tenent, quòd non eſt dabilis minimus homo dicerent, quòd condenſaretur, & ꝙ non eſſet dabilis minimus homo, licet bene ſit dare maximam quantitatẽ, quam homo non poteſt habere. ¶Dicitur ſecundo, ꝙ eſt dabilis minima multitudo: quia H non põt dari multitudo minor numero binario. Sed de minimo in magnitudine, reſpondeo, ꝙ non eſt dabilis minima magnitudo, imo quacunque data, dabilis eſt minor: ita ꝙ iſta eſt cõcedenda: Omni magnitudine data, dabilis eſt minor: quia quacunque magnitudine data, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Non indiuiſibilis, quia ex ſeipſa, & vna alia fieret magnitudo maior: quod non eſſet ſi eſſet indiuiſibilis. Si diuiſibilis: ergo non erat minor, cũ partes eius ſint minores. ¶Et ſi quis dicat, ꝙ Ariſt. dicit in textu, ꝙ dabilis eſt minima caro, & per conſequens dabilis eſt minima magnitudo. Reſpondeo, quòd hoc non dicit de mẽte propria, ſed aſſumebat hoc tanq̃ cõceſſum ab Anaxagora, quo facto, arguebat contra eum, probando, ꝙ

Inſtantia

non

non quodlibet ſegregaretur a quolibet: quia a tali minimo nihil eſſet ſegregãdum, vel eſſet dare minus minimo. ¶Et ſi quis dicat, poteſt dare ita parua caro: ꝙ ſi diuidatur, immediate corrumpetur a circundãte: igitur illa erit minima. Reſpondeo, ꝙ quicquid ſit de antecedẽte, nego cõſequentiam: quia dato, quòd corrũpatur a circundante, poſſet tamẽ cõſeruari a Deo, ibi ẽt circũſtans poſſet ſic diſponi, quòd non corrumperet, poſſet etiam corrumpi, carne tali remanente. Sed de minimo ſecũdum intenſionem, ſeu qualitatẽ reſpondeo, quòd non eſt dare minimum in qualitatibus diuiſibilibus, vt nõ eſt danda minima albedo, nec minima caliditas: quia quacũq; data, dabilis eſt minor, cum ſit diuiſibilis. ¶Et ſi quis dicat, poteſt dari albedo, ita parua, ꝙ non plus poterit videri: igitur illa erit minima. Reſpondeo, quòd non ſequitur, nã licet ſit dabilis minima quantum ad actum immutandi ſenſum, non tamen quantum ad actũ eſſendi. ¶Et ſi contra hoc arguatur, quæcunque pars albedinis detur, ipſa poteſt in toto cum alijs partibus cooperari ad immutandum ſenſum: ergo non eſt dabilis: minima quò ad hoc, qđ eſt immutare ſenſum. Reſpõdeo, ꝙ aliqua pars albedinis dicitur ſenſibilis, & immutare ſenſum dupliciter. Vno modo in virtute, hoc eſt, quòd ipſa in toto poteſt cooperari cũ alia ad immutandum ſenſum, & ſic dico, quòd non eſt dabilis ſic minima in virtute. Alio mõ in actione, hoc eſt ſi ipſa ſeorſum eſſet, ipſa nõ poſſet immutare, & ſic dabilis eſt minima, & hoc videtur eſſe de mẽte Sco. ſecũdo Sentẽtiarum. diſt. 2. quæſt. 9. ¶Dicunt tamen aliqui, quòd non eſt dare minimum, quod ſeorſum poſſet ſentiri, quod probãt, & volo, quòd a longe videatur paries albus, & ꝙ ſint grana milij ſeminata contra illum parietem valde propinqua non ſe tangentia, conſtat, quòd tu non iudicabis illum parietem eſſe album, ſed nigrum, vel fuſcũ, quod non eſſet, niſi videres illa grana milij, quàmuis ſeorſum exiſtant. Et ſi illa grana diuiderentur in centeſimas partes adhuc obſcurarent illũ parietem, quod non eſſet, niſi viderentur. ¶Aduerte tamẽ, quod licet illa grana milij videantur, non tamen diſtincte, quia viſus nõ poteſt iudicare vnũ granum diſtinctũ ab alio. Dicunt iſti, quod hoc non obſtante nõ eſt dare minimum, quod ſeorſum poſſit ſentiri diſtincte: qa illa grana, vel centeſimæ partes immutabant viſum: ergo erãt alicuius intẽſionis, & virtutis: ergo vna pars ſine aliis poteſt videri, licet forte parũ videatur. Et hæc de ſecũdo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Obiectio. — Inſtãtia. — B — C — D — Art. 3.

CONCLVSIO reſpõſalis: Entia naturalia heterogenea ſunt determinata ad maximum, & ad minimũ licet de homogeneis ſit dubiũ, & hoc fuit oſtenſum in 1. art. ¶Ad argumẽta ante oppoſitũ patẽt ſolutiones in duobus primis articulis.

OMNES igitur cõtraria faciunt principia, & dicentes, quòd vnũ ſit omne, & immobile. T. c. 41. & inde.

ISTA est ſecundus tractatus, in quo Philoſophꝰ determinat de principiis rerũ naturalium ſecundũ propriam opinionẽ. Et diuiditur in tria capitula. ¶In primo oſtendit qualia ſunt principia rerum naturalium; Et diuiditur in duas partes. In prima, intendit talem concluſionem. Principia rerũ naturalium ſunt contraria, probat dupliciter. ¶Primo, auctoritate omnium antiquorũ: qa omnes antiqui dicunt, principia eſſe contraria. Vnde antiqui poſuerunt calidum, & frigidum, ſicut illi, qui poſuerunt omnia eſſe vnum ens, & ſic ſecundum iſtos illa, quæ erant vnum ſecundum rationẽ, erãt plura ſecundum ſenſum, aliqui rarum, & denſum, aliqui plenũ, & vacuum, ſicut Democritus, aliqui magnũ, & paruũ, ſicut Plato, aliqui ſurſum, & deorſum, ante, & retro, alij rectũ, & circulare. ¶Rõne ſic ꝑbat, q̃cunq; ſic ſe habẽt, ꝙ nõ ſiũt ex alijs nec ex alterutris, & ꝙ oĩa fiũt ex ipſis, ſunt prima principia, ſed prima cõtraria ſunt huiuſcemodi: ergo prima contraria ſunt prima principia. Primã partẽ minoris probat. ſ. ꝙ prima cõtraria non fiant ex alijs: quia tũc nõ eſſent prima. Secundam partem probat, puta, ꝙ non fiant ex alterutris, quia vnũ cõtrariũ nõ fit ex alio, cum non ſit natũ eſſe pars alterius. Tertiam partem probat, puta ꝙ omnia fiant ex ipſis: quia omne, ꝙ fit, fit ex contrario, a ut ex medio, quod eſt contrarium vtrique extremorum, & iſtud probat inductiue. ¶Primo, in ſimplicibus, quia album non fit ex muſico, niſi ſecundum accidens, inquãtum nigro accidit eſſe muſicum, ſed album fit ex non albo per ſe, & non ex quocũque non albo, ſed ex non albo, quod eſt nigrũ, vel medio colore coloratũ, cum ſolum ipſum nigrũ vel medio colore coloratũ, eſt in potentia ad eſſe albũ. Similiter album nõ corrumpit in nõ muſicum, niſi ſm accidens. ſed corrumpitur in nõ album, ꝙ eſt nigrum, vel medio colore coloratũ, & ſimiliter dicatur in aliis ſimplicib. ſed in compoſitis iſtud magis non liceat, eo ꝙ oppoſita compoſitorum non ſunt nobis nominata, vt oppoſitũ domus nõ ẽ nominatũ; ſed poſſimus ipſum nominare iſto nomine, non conſonans, & tunc conſonans ideſt compoſitum fit ex non conſonanti, & non ex quolibet non conſonanti, ſed ex non conſonanti ſibi oppoſito etiam corrumpitur in non conſonans ſibi oppoſitum. ¶In ſecunda parte ponit cõuenientiam & differentiã antiquorum circa principia. Conueniunt enim omnes antiqui in hoc, quod ponunt principia eſſe contraria, ſed differunt, quia aliqui poſuerunt calidum, & frigidum eſſe principia contraria, & illi dixerũnt principia eſſe priora ſm ſenſũ. ¶Alii poſuerunt rarum, & denſum, alii magnum, & paruuum, alij litem & amicitiam, & iſti dixerunt prima contraria eſſe principia ſecundum intellectum. ¶Et illi, qui dixerunt principia eſſe priora ſecundum ſenſum dixerunt principia eſſe ſingularia, eo ꝙ ſenſus non eſt niſi ſingulariũ, & illi, qui dixerunt principia eẽ priora ſcd'm intellectum, dixerunt illa

Quid ſentiendũ de principijs rerũ naturaliũ iuxtã mentẽ ꝓpriam.

Cõueniẽtia, & differentio antiquorũm circa principia.

1. de oĩa. T. cõ. 6.

A illa eſſe vniuerſalia. ¶ Ex quibus infert, quod ratio eſt ipſius vniuerſalis ſenſus vero particularis. ¶ Ex iſto textu volunt aliqui elicere, quod intellectus non cognoſcit ſingularia, ſed ſolū vniuerſalia, ſed male eliciunt, cum auctoritas ſic non intelligit, & cum Ariſtoteles non faciat ibi niſi recitare opiniões antiquorū.

Sco.q.13 quoli.& 7. metaphy.q.14 & 15.

T.cō. 50. & inde.

Conſequens autem vtrique erit dicere, vtrum duo, aut tria, aut plura ſint, &c.

Principia rerum naturalium quot. & q.

ISTVD eſt ſecundum capitulū huius tractatus, in quo Ariſto. oſtendit numerum principiorum rerum naturalium, & diuiditur in quatuor partes. In prima oſtendit duas concluſiones. ¶ Prima oportet dicere ſi principia rerum naturaliū ſint B duo, vel tria, vel quatuor, aut plura. ¶ Secunda, impoſſibile eſt principia rerum naturalium eſſe vnum tantū, quia principia rerum naturalium, ſunt contraria, ergo impoſſibile eſt tantum eſſe vnum, quia contraria non ſunt vnum. ¶ In ſecunda parte ponit talem cōcluſionem, principia rerum naturalium non ſunt infinita, quod probat quatuor rationibus. ¶ Prima, ſi eſſent infinita eſſent ignota, & ſic nulla res naturalis eſſet ſcibilis, quod eſt falſum. ¶ Secunda ratio in quolibet genere eſt vna prima contrarietas, ſed illa prima contrarietas non habet infinita contraria, igitur. ¶ Tertia ratio, illud quod poteſt fieri per finita magis ponendum eſt fieri per finita, quam per infinita, ſed res naturales poſſunt fieri p principia finita, ergo magis ponendum

T.cō. 50.

C eſt eas fieri per finita quam per infinita. Et ex iſto textu elicitur iſta auctoritas. Fruſtra fit per plura quod poteſt fieri per pauciora. ¶ Quarta ratio non omnia contraria ſunt principia, ergo non ſunt infinita. Antecedens probat, quia quædam contraria fiunt ex aliis, vt dulce & amarū, album & nigrum, ergo iſta non ſemper manent, ergo nō ſunt principia, quia principia oportet ſemper manere. ¶ In tertia parte intendit talē concluſionem, principia naturalia non ſunt tantum duo. Probat duab. rationibus, & vno ſigno. ¶ Prima ratio, omne quod fit naturaliter fit ex aliquo ſubſtantialiter, ſed vnum cōtrarium non fit ex alio ſubſtantialiter, ergo præter contraria oportet ponere aliquid ex quo res fiant ſubſtantialiter tanquam ex ſubiecto illorū D contrariorum, & per conſequens erant plura principia quam duo. ¶ Secunda ratio, oportet principia rerum naturalium eſſe contraria, & oportet aliqua principia rerum naturalium non eſſe contraria, ſed iſta ſaluari non poſſunt, ſi eſſent tantum duo igitur. Prima pars maioris eſt nota, & ſecunda probatur, quia ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, & tñ principia ſubſtãtiæ ſũt ſubſtãtię igit. non omnia principia ſunt contraria. Similiter contraria habent fieri circa idem ſubiectum, ergo ſi illa contraria ſint principia, ſubiectum erit principium, cum ſubiectū ſit prius prædicato, id eſt prædicatum ſibi inhæret, ſed ſubiectū non eſt cōtrariū alicui, ergo aliqua principia nō ſunt contraria. Minorem probat philoſo-

E phus, quia nullus poteſt ſaluare, ꝙ principia non ſunt contraria, & rõnem probantem, ꝙ principia ſunt contraria, quæ ponitur in capitulo præcedenti, niſi ponatur cum cõtrarijs tertium principium, ergo prter contraria eſt ponendum tertiũ principium. ¶ Signo probatur, quia omnes antiqui præter contraria poſuerunt tertium principium. Nam Plato poſuit ideam cũ iſtis principiis, magnum & paruum, & alii cum cõtrariis poſuerũt aerem, vel aquam, vel ignem, ergo ſignum eſt, ꝙ non ſunt tantum duo principia rerũ naturalium. ¶ In quarta parte intẽdit talem concluſionem. Principia rerũ naturalium non ſunt plura tribus. Probat duabus rationimus. ¶ Prima ratio quia ad aliquid faciendum ſuf-

F ficiens eſt vnum principium cum duab. contrarijs, ergo principia non ſunt plura trib. quia ſi eẽnt quatuor, eſſent duæ contrarietates æque primo, & ꝑ cõſequens duo ſubiecta horũ contrariorũ, quia multiplicata cõtrarietate, multiplicaẽ ſubiectum & econtra, ꝙ eſt incõueniens, qa tunc principia contraria poſſent generari ex alterutris. ¶ Secunda rõ, ſi principia eſſent plura tribus, tunc eẽnt plures primæ contrarietates, conſequẽs eſt impoſſibile, quia prima contrarietas eſt in ſubſtantia, ſed ſubſtãtia eſt vnum genus, ergo ſibi tãtum eſt vna contrarietas. Et ſubdit ꝙ iſta cõtraria non differũt generatione, ſed ſolum ſecundum prius & poſterius, quia ſemper in vno genere eſt vna contrarietas. Omnes enim contrarietates videntur reduci ad vnum.

An principia intrinſeca rerum naturalium ſin contraria. G

QVAERITVR. Vtrum principia intrinſeca rerum naturaliũ ſint contraria. ¶ Arguitur primo ꝙ nõ, quia ſunt ſubſtantiæ, & ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ergo. ¶ Secundo ſic. Si principia eſſet contraria cũ non ſint niſi tria. ſ. materia, forma & priuatio oporteret vel ꝙ materia cũtrariareẽ formæ, vel forma priuationi, non primum, quia materia eſt ſubiectum contrariorum, ſed ſubiecto contrariorũ nihil eſt contrariũ. Non ſecundum quia priuatio eſt non ens ſed non ens non contrariaẽ enti, igr. ¶ Tertio ſic. Si priuatio contrariareẽ formæ vel cõtrariareẽ formæ habendæ, vel habitæ, non ſm̃, qa priuatio & forma ſunt ſimul i eodẽ ſubiecto, H nõ primum, qa terminus ad quẽ corruptionis, eſt priuatio, q̃ ſimul ſtat cum forma habenda, igit. ¶ Quarto ſic. Contraria non poſſunt ſimul manere in aliquo, ſed principia intrinſeca debent manere in principiato, alias non eſſent principia intrinſeca igitur. ¶ Quinto ſic. Non omnia cõtraria debẽt eſſe in eodem ſubiecto, ergo nulla principia ſunt contraria & per cõuerſionem ſimplicem, nulla contraria ſunt principia, ſed hoc eſt falſum, igr̃ tenet cõſequẽtia, quia nullum principiũ dẽt eẽt poſterius, ſed ꝙ eſt i ſubiecto eſt poſterius, igr. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Art. 1. Principia rerum naturalium ſũt cõtraria q̃uo.

PRIMO ſciendum, quod circa hunc textum incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima, quomodo intelligitur

A gitur principia rerum naturalium ſunt contrarietas. Reſpondet quod contrarietas poteſt capi dupliciter. Vno modo large, & hoc tripliciter. Vno modo pro repugnantia duarũ differentiarum diuidentium aliqđ genus, & de tali intelligitur cum di citur, ꝙ in quolibet genere eſt vna prima contrarietas.i.duę differentię diuidétes primũ genus, & ſic princi pia rerũ naturaliũ non ſunt contra ria. Secundo capitur pro repugnantia duarum formarum ſimul non ꝑmittentium in eodem ſubiecto, ſiue ſe appellãt actione propria ſiue nõ a tali ſubiecto,& ſic albedo & nigredo sũt cõtraria,& iſto mõ principia rerũ naturaliũ nõ ſunt cõtraria. Tertio mõ capit̃ ꝓ repugnãtia priuatiõis & habitus ſeu formæ, cuius ẽ talis priuatio,& ſic ſe extendit ad priuatiue
B
oppoſita, & iſto modo principia sũt contraria. Alio modo capitur contrarietas proprie ſiue ſtricte pro repugnantia duarum formarum non ſe permittentium in eodem ſubiecto, a quo actione propria ſe expellunt, & ſic talis contrarietas inuenitur inter qualitales primas puta inter caliditatem & frigiditatem, humiditatem & ſic citatem. Et ita patet ꝙ ſi contrarietas aſſignetur inter aliqua duo quæ non ſunt qualitates primæ, eſt ſolum contrarietas large capta.¶ Et aduerte ꝙ ſecũdum Sco. diſt.28.primi priuatio capitur multipliciter. Vno modo proprie quando aliquid caret eo, quod natum eſt habere,& quando oportet, & vt oportet vt ſi catulus poſt nouum diẽ non videret, tunc diceretur priuatus viſu. Secundo modo, quando
C
aliquid caret illo, quod natum eſt habere, non tamen cum prædictis conditionibus, & ſic catulus ante nonum diem diceretur priuatus viſu, quia non habet viſum, quem natus eſt habere. Tertio modo, quando aliquid caret aliquo, quod ſecundum ſe non eſt natum habere, ſed ſecundum ſuum genus, & ſic talpa diceretur cęca non quod ſecundum ſe ſit nata habere viſum, ſed ſecundum ſuum genus, puta ſecundum quod eſt animal. ¶ Aduerte etiã ꝙ ibidem dicitur, quod negatio eſt duplex ſcilicet extra genus, quæ contra dicit affirmationi, ideſt poſitiuo,& iſta vera eſt de quo libet, de quo falſa eſt ſua affirmatio ſiue de ente, ſiue de non ente, & iſta importatur per extremum
D
contradictionis, vt non lapis, nõ homo, & iſta pęnitus nihil connotat. & dicitur extra genus, quia dicitur tam de ente, quam de non ente. ¶Alia eſt negatio in genere, quæ præſupponit genus, ideſt poſitiuum de quo dicatur,& iſta forte importatur per iſta verba differt, differens, aliud, ideo nõ cõcedit̃ iſta chimera differt a Petro, q̃a chimera non eſt.

q.j.in fol. q.art. 1.

Secundo ſciendum, ꝙ iſtæ duæ indefinitæ ſunt veræ. Principia rerum naturalium ſunt contraria. Principia rerũ naturalium non ſunt contraria. Nam materia nulli cõtrariat, cum ſit ſubiectum contrariorũ, cui nihil eſt contrarium, & ſic demonſtratis materia & forma hęc ſingularis negatiua eſt vera, iſta principia non ſunt contraria. Similiter,

An iſta duæ in de finita prĩ cipia re- rum na- turalium &c. ſint veræ.

E ter demõſtratis forma, & priuatione ſua, hęc ſingularis affirmatiua eſt vera iſta principia ſunt contraria.

¶ Et ſi quæratur an quælibet priuatio cuilibet formæ contrarietur, aut aliqua alicui, & aliqua alicui non. Reſpõdetur per duas diſtinctiones. ¶ Prima duplex eſt forma. Quędam eſt forma habenda, quę nondum eſt in materia, ſed eſt in potentia vt ſit in materia. ¶ Alia eſt forma habita quæ actualiter eſt in materia, & tũc dicitur ꝙ priuatio opponitur formę habendę. Nã priuatio opponitur illi formæ, qua materia dicit eſſe priuata, ſed non dicitur priuata niſi forma quam non habet; & quam nata eſt habere, ideo ſequitur ꝙ priuatio non opponitur formę habitę in materia, quia tali forma non priuatur F materia, ſed formæ habendę. ¶ Secũda diſtinctio, triplex poteſt eſſe mutatio ſubſtantialis. Quædam eſt acquiſitiua tantum, & eſt illa per quã aliquod poſitiuum acquiritur nullo poſitiuo deperdito. Alia eſt deperditiua tantum, & eſt illa, per quam aliquod poſitiuum deperditur, nullo poſitiuo acquiſito. Alia eſt acquiſitiua & deperditiua ſimul, & eſt illa per quam aliquod poſitiuum acquirit, aliquo poſitiuo deperdito, & talis communiter habetur in generationibus naturalibus. ¶ Et aduertere ꝙ in qualibet mutatione ſubſtantiali ſunt duo termini, ſcilicet terminus a quo, & terminus ad quem. Vnde, illud quod per aliquam mutationẽ acquiritur, dicitur terminus ad quẽ & illud quod in tali mutatione deperditur, dicitur terminus a quo. Ex iſtis patet, ꝙ non quælibet priuatio G contrariatur, cuilibet formæ, quia aliqua priuatio, & aliqua forma poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto, immo priuatio ſolum contrariatur formæ, cuius eſt priuatio.

Tertio ſciendum, quod circa hunc textum incidunt aliquę difficultates. ¶ Prima, quomodo eſt ſaluabile, ꝙ aliqui antiqui poſuerunt tantum vnum principium, & cum hoc poſuerunt principia contraria. Reſpondetur, ꝙ ponentes tantum vnum principium, dicunt tantum vnum eſſe ens ſecũdum veritatem, & plura ſecundum apparentiam, Quam quidem apparentiam vocant modum entis, ideo in tali pluralitate apparentiarum ponunt contrarietatem inter principia rerum naturalium. H ¶ Secunda difficultas quomodo eſt ſaluabile ꝙ ex contrario fiat contrarium cum principia quę ſunt contraria, non fiant ex alterutris. Reſpondetur ꝙ aliquid fieri ex alio poteſt intellecti multipliciter, ſecundum ꝙ ly ex, poteſt capi multipliciter. Vno modo vt ly ex denotat cauſam efficientem ſcilicet agens. Et ſic dico, ꝙ omne quod fit, fit ex alio tã quam ex cauſa efficiente, quia nihil eſt quod ex ſeipſo producatur. Alio modo ly ex, poteſt denotare terminum a quo diſtinctum a ſubiecto, quemadmodum dicimus ꝙ ex aere fit aqua. ¶ Et ſic dico ꝙ vnum contrarium bene fit ex alio tanquam ex termino a quo, i. mutatio qua acquiritur vnum contrarium, puta album, habet pro termino a quo nigrum. Et ſic color medius poteſt fieri ex

Qũo fiat ſecũdum antiquos eſſe vnde pricipiũ, & eſſe cõtraria.

A ri ex extremis coloribus tanquam ex terminis, ideſt in mutatione qua acquiritur aliquis color medius vnus extremus color poteſt eſſe terminus a quo, i. illud a quo incipit talis mutatio. Dico etiam ꝙ principia iſto modo fiunt ex alterutris, vt forma ex priuatione tanquam ex termino a quo. ¶ Vnde quando acquiritur forma a quę de nouo, mutatio qua acquiritur, habet pro termino a quo priuationem illius formæ. Ex quo patet, ꝙ non oportet terminum a quo mutationis eſſe ſemper aliquid poſitiuum, ſed ſufficit ꝙ ſit aliquid priuatiuum ſeu aliqua negatio. Tertio modo poteſt denotare partem integralem ſeu eſſentialem, Et iſto modo vnum contrarium non fit ex alio neque medij colores fiunt ex extre-

Corollarium.

B mis, nec vnum principium fit ex alio, cum nullum illorum ſit pars integralis alterius. Quartomodo poteſt denotare ſubiectum, in quo vel ex quo fit illud quod fit. ¶ Et ſic dico ꝙ Ari. dixiſſet ꝙ omne quod fit, fit ex aliquo tanquam eſt ſubiecto, ideſt omne quod fit præſupponit ſubiectum, & hoc capiendo ſubiectum large, vt ſe extendit ad materiam. Nam ſecundum eum, omne quod fit, vel eſt accidens, vel forma ſubſtantialis, vel totum compoſitum. Si accidens, tūc præſupponit ſubiectum, quia agens naturale nunquam poſſet producere aliquod accidens, niſi ſubiecto præſuppoſito. Si totum compoſitum, tunc præſupponit materiam tāquam partem eſſentialem eius. Si forma ſubſtantialis, tunc præſupponit etiam materiam,

C & ſic dicebat ꝙ omne quod fit, fit ex alio tanquam ex ſubiecto ſupple, ꝙ non eſt aliud quam ſubiectum præſupponere, & etiam illo modo vnū principium bene fit ex alio, vt forma ex materia. ¶ Et ſi quis dicat quādo ex aere fit aqua, aqua non fit ex aere tanquam ex ſubiecto, cum ſubiectū debeat manere, ſed aer non manet. Dico ꝙ licet aer non maneat, tamen aliquid quod erat in illo puta materia manet, quod ſi non eſſet, nunquā ex aere fieret aqua, neque ex ſemine fructus.

QVARTO ſciendum, quod adhuc incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima eſt, quomodo philoſophi conceſſerunt illam propoſitionem, puta omne, quod fit, fit ex aliquo tāquam ex ſubiecto, cum de omnibus non potuerunt facere inductionem.

Vide Sc. in 1. d. 3. q 4. ar. 2.

D T. c. 52.

Reſpondeo quod illud eſt vnū principium in philoſophia naturali, & cognoſcitur per inductionem & experientiam. Et dico quod ad cognoſcendum talia principia nō oportet facere inductionem in omnibus, ſed ſufficit in aliquibus, & quod non appareat inſtantia, ideſt oppoſitum in alijs. Vt ad aſſentiendum illi, omnis ignis eſt calidus, non oportet facere inductionem in omnibus, ſed ſufficit in aliquibus, & quod non appareat inſtantia in alijs. ¶ Secunda diſficultas, quomodo differunt a ſeinuicem generatio & creatio. Reſpondeo quod generatio ſimpliciter dicta eſt mutatio, qua de potentia materiæ producitur immediate noua ſubſtantia. Sed creatio eſt mutatio, qua incipit eſſe ſimpliciter noua ſub-

ſtan-

E ſtantia ſine hoc quod fiat de potentia materiæ. Ex quo ſequitur quod generatio & creatio dupliciter differunt. ¶ Primo, quia generatio præſupponit ſubiectum & creatio non. ¶ Secundo, quia in generatione generans per prius naturaliter attingit materiam quam formam, quam producit, quia producit ipſam ſolum de potentia materię. ¶ Per oppoſitũ in creatione, quia licet forma quæ creatur fiat in ſubiecto tñ non fit de potentia ſubiecti: quia creans non prius attingit materiam, quam formam. Ex quo patet quid ſit formã de potentia materiæ produci. Eſt. n. produci ab agente de potentia ſubiecti, ſic ꝙ illa forma dependeat ab illo ſubiecto, ſic quod non poſſit eſſe ſine ſubiecto. ¶ Tertia difficultas, F quomodo eſt ſaluabile, ꝙ ex alio fiat muſicum per accidens, & non ꝑ ſe cum tamen album, & muſicum poſſint eidem conuenire, & pro eodem ſupponere. Reſpondetur bř, ꝙ ad hoc quod aliquid fiat ex alio per ſe duæ conditiones requiruntur.

Ex albo fit muſicũ per accidens, & non ꝑ ſe.

¶ Prima, quod ſucceſſiue terminus a quo, & terminus ad quem, poſſint eidem conuenire. ¶ Secunda quod non poſſint eidem conuenire ſimul. Propter primum dicit, ꝙ nõ ex quo cunque non albo per ſe fit nigrum, quia ex deo per ſe non fit nigrum, quia nihil põt eſſe ſucceſſiue Deus, & nigrum. Propter ſecundum dicit philoſophus ꝙ ex muſico nõ fit per ſe album, quia idem poteſt ſimul eſſe album, & muſicum. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2. DVBITATVR primo. Vtrum cuiuslibet entis naturalis tantũ ſint G tria principia, ſ. materia forma, & priuatio. Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ diſtinctiones. Prima, duplex eſt principium rei naturalis. Quoddam eſt intrinſecum quod ingreditur intrinſece conſtitutionem compoſiti, ſicut eſt materia & forma. Aliud eſt intrinſecum, quod nõ eſt de intrinſeca compoſitione entis naturalis, ſicut eſt cauſa efficiens, & finalis, & de iſtis extrinſecis non loquitur Ariſt. ¶ Secunda diſtinctio, res naturalis quadrupliciter accipitur. Vno modo proprie pro re cõpoſita ex materia & forma. Secundo pro ipſa materia & forma. ¶ Tertio pro qualitate conſequente aliquod iſtorum, vel alicui iſtorum conueniẽte. Quarto pro operatione naturali aliquorũ iſtorũ, vt motus dr̃ res naturalis. ¶ Tertia diſtinctio, hæc propoſitio, tm̃ ſunt tria principia rerum naturalium poteſt eſſe de ſubiecto excluſo & ſic eſt vera, vel poteſt eſſe excluſiua. Et hoc dupliciter, quia vel H poteſt exponi gratia pluralitatis, & ſic conceditur vera ad bonum ſenſũ puta, qđ tria ſunt principia rerũ naturalium diſtincta ſecundum rationes ſuas principiandi. ¶ Vnde ratio principiandi materiæ, eſt principiare per modum ſubiecti, & ratio principiandi formæ eſt principiare per modum informantis. ſed priuationis per modum termini & abiectionis, ideo ſic exponitur, tria ſunt principia rerum naturalium, & nõ ſunt plura ſupple diſtincta ſpẽ ſecũdum rationes principiãdi. Alio modo exponitur gratia alietatis, & ſic eſt falſa.

An tantũ tria ſint principia Sco. in 1. d. 8. q. 2. in principio ponit diã iter cãlitatẽ intrinſecã, & extrinſecã.

A fa. ¶ Et ſi quis dicat, priuatio eſt nõ ens, ergo non eſt principium rei naturalis. Reſpondeo ꝙ priuatio eſt bene non ens, ideo non poteſt eſſe principium rei genitę quo ad eſſe, licet bene quo ad fieri, quia nunquam generaretur res naturalis, niſi materia prius natura priuaretur forma illius rei genitę. Dico ſcđo ꝙ illud, ꝙ eſt nõ ens bene poteſt eſſe principiũ in rõne principiantis, ſed non in rõne cauſantis ideo licet priuatio ſit principium. non tamen ex cauſa. ¶ Et ſi

Inſtãtia. quis iterũ dicat, infinitæ partes ſunt materiæ rei naturalis, quarum quælibet eſt principium rei naturalis? Dico quod quælibet pars materiæ eſt principiũ partiale, & ex illis fit principium totale. ¶ Et ſi quis iterum di

B cat in quolibet aĩato ſunt duplices formæ alterius rationis. ſ. anima, & forma corporeitatis. Reſpondeo, cõcedendo antecedens, & negando cõſequentiam, quia ibi accipiuntur in genere & non in ſpẽ, vel in numero.

Vtrũ cœlũ ſit ens naturale, & phyſicum.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ cęlum ſit ens naturale, & phyſicum, & vtrum accñtia, ſunt compoſita ex materia & forma. ¶ Pro ſolutione primæ partis ſupponitur, ꝙ philoſophus habet maximam. Materia eſt, qua res poteſt eſſe, & nõ eſſe. Ex quo infert, cum cœlum non habeat talẽ

1. Cœl. T. c. 20. potentiam ad eſſe, & non eſſe, quæ eſt potentia contradictionis, quod cœlum non habet materiam, & per conſequens dicit, quod cœlum non eſt, neque generabile, neque corruptibile, & per conſequens dicit, quod cœlum non eſt ens naturale, & phyſicum. ¶ Et ſi quis arguat, cœlum mouetur, ergo habet materiam. Patet conſequentia per eum. C

2. Metaphyſica. vbi dicit, quod omne quod mouetur, neceſſe eſt habere materiam. T. cõ. 16. Reſpondet Ariſtot. quod illud intelligitur de illo, quod mouetur motu generationis, & curruptionis, & non motu locali, modo cœlum ſolum mouetur motu locali. ¶ Aliter tamen dicitur ſecundum Sco. diſtinct. 14. ſecundi, quod cœlum eſt compoſitum ex materia & forma, & quod illa materia eſt eiuſdem rationis cũ materia generabilium & corruptibilium. ¶ Ex quo infert, quod non eſt neceſſariua, nec incorruptibile, immo quantum eſt ex natura ſua eſt corruptibile, & quod eſt verum ens naturale. ¶ Et ſi quis dicat,

quare ergo non corrumpitur, cum habeat materiam, quę eſt principiũ, D Obiectio. quo res poteſt non eſſe. Reſpondetur quod ratio eſt, quia forma cœli non habet contrarium naturale potens vincere eam, ideo non poteſt corrumpi ab agente naturali. ¶ Et ſi quis dicat, vtrum cęlum poſſet conuertere ignem in cęlum, & generare cęlum ex igne, ſicut ignis ex aere poteſt generare ignem? Reſpondeo, quod non, quia cœlum non poteſt alterare elementum ad qualitates conuenientes tali corpori cęleſti. Etiam forma cęli tantum dominatur ſupra materiam ſuã, quod non poteſt recipere, pereginas impreſſiones, puta qualitates alteratiuas, neque per conſequens corrumpi. ¶ Ad ſecundam partem dicitur, quod nullũ accidens eſt, quod ſit ex ma-

E materia,& forma compoſitum. Et ſi quis dicat, accidentia generantur & corrumpuntur, ergo componuntur ex materia & forma, cum omne generabile & corruptibile componatur ex materia & forma. Reſpondetur ꝙ accidentia non corrumpũtur, neque generantur, niſi ſecundũ q.d, & capiendo generari, & corrumpi large, pro illo, quod de nouo incipit eſſe, vel pro illo quod de nouo deſinit eſſe. ¶ Dico etiam quod nõ oportet omne generabile cõponi ex materia & forma, quia ipſamet forma generat, cum ſit terminus generationis, & tamen nõ componitur ex materia & forma.

An ex mẽte Ariſt. cęlum & elemẽta eodẽ mõ ſint incorruptibilia. Et an oporteat principia ſemp manere.

DVBITATVR tertio. Vtrum Ariſto. poſuerit cęlum, & elementa eſſe eodem modo incorruptibilia, & F vtrum ſit neceſſe principia manere ſemper. ¶ Pro ſolutione primæ partis eſt aduertendum, quod elementa ſecundum philoſophum, ſunt ſecundum ſe tota incorruptibilia. Vnde nunquam poſuiſſet, quod vnum totale elemẽtum eſſet corruptibile, quia tunc periret tota machina, poſuit tamen quod elementum poteſt corrumpi ſecundum ſuas partes, & poſuit ꝙ elemẽtũ hẽt materiã, iõ hẽt in ſe principium quo poteſt non eſſe, & quo poteſt eſſe, tñ ſecũdum ſe totum nunquam corrumpitur, licet tamen non ſit ratio formalis incorruptibilitatis in toto ſicut nec in parte, tamen nulla eſt cauſa naturalis corruptiua totius elementi, ideo dr̃ ſecundum ſe totum incorruptibile. Sed cęlum dicitur incorruptibile ſecundum eum, quia caret principio intrinſeco corruptionis, puta G materia, quæ eſt principiũ intrinſecum, quo res poteſt non eſſe ideo diceret cęlum non habere principium ſuæ corruptionis, nec intrinſecum, nec extrinſecum, ſed elementum habet bene principium intrinſecum ſuæ corruptionis, ſed non extrinſecum. ¶ Ad ſecundam partem dicitur ꝙ duplicia ſunt principia rei naturalis. Quædam ſunt quo ad eſſe, ſicut materia & forma, & de talibus loquit̃ Ariſt. in textu. Aliud eſt, quo ad fieri ſicut eſt priuatio, & de iſto non intellexit Ariſt. cum tale abiiciatur in generatione. ¶ Dicitur ſecundo quod iſta de rigore ſermonis eſt concedenda, Semper manent principia rerum naturalium, cum ly principia ſupponat confuſe tantum, & iſta eſt neganda, Principia rerum naturalium ſemper manẽt. Ad H uerte tamen quod ly ſemper aliquãdo accipitur pro ęterno, & ſic nulla illarum eſt concedenda, licet tamen Ariſt. primam concederet & forte ſecundã. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis. Art. 2. Principia rerum naturaliũ ſunt contraria, vt patet in 1. art. Ad rationes. ¶ Ad primam ſecundam, & tertiam patent ſolutiones. ¶ Ad quartam dicitur, quod principia intrinſeca quę ſunt principia quo ad eſſe ſicut materia & forma debẽt manere in principiato, non tamen oportet principium, quod ſolum eſt principium quo ad fieri, ſicut eſt priuatio manere in principiato. ¶ Ad quintam dicitur, quod non oportet principium

ſim-

A ſimpliciter eſſe primum, ſed ſufficit, quod ſit primum in ſuo genere; vel quod ſit primum reſpectu illius, cuius eſt principium.

T.cō.57. & inde. *Sic igitur nos dicamus primum de omni generatione aggredientes. Eſt enim ſecundum naturam communia prius dicere, & ſic circa vnumquodque propria ſpeculari. Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, aut ſimplicia dicentes, aut compoſita.*

Quō generantur res naturales. ISTVD eſt tertium capitulum in quo philoſophus determinat de generatione. Et primo de generatione in communi, poſtea determinabit de generatione diuerſorum corporum naturalium. Et primo ad ſciendum differentiam materiæ & priuationis. ¶ Supponitur primo, ꝙ cum aliquid fit ex alio, vel alterum ex altero, quandoque terminus a quo, & terminus ad quem ſunt ſimplices, vt dicendo, homo fit muſicus, vel dicendo, immuſicum fit muſicum. Quādoque vero ambo ſunt compoſiti, vt dicendo, homo immuſicus fit homo muſicus. Quandoque vero vnus eſt ſimplex & alter compoſitus vt dicendo, homo immuſicus fit muſicus. ¶ Ex quo infert ꝙ fieri aliquando attribuitur ſubiecto, & aliquando oppoſito & dicit quod duplex eſt differentia inter ſubiectum, & oppoſitum. ¶ Prima, quia oppoſito vtimur duobus modis loquendi. Dicimus enim ꝙ hoc fit hoc, & quod ex hoc fit hoc, vt quod immuſicum fit muſicum, & quod ex immuſico fit muſicus, ſed ſubiecto vtimur tantum vno modo, vt quod hoc fit hoc, & non ex hoc fit hoc, dicimus enim quod homo fit muſicus, & non dicimus quod ex homine fit muſicus. C ¶ Secunda differentia, quia poſt ipſum fieri, ſubiectum manet, ſed non manet oppoſitum, cum enim homo eſt muſicus homo manet, ſed cum immuſicum factū eſt muſicum, immuſicum non manet. ¶ Conſequenter ponit aliquas concluſiones. ¶ Prima. Materia & priuatio ſunt vnū numero, ſed diſtinguuntur ſpē, probat tribus rationibus. Prima. Quæcunque ſunt vnum ſpecie, ſunt eadem diffinitione, ſed priuatio & materia diſtinguuntur ratione, ergo non ſūt eadem ſpecie. Secunda ratio. Quęcūque ſic ſe habent, quod vnum manet altero non manente diſtinguuntur ratione, ſed materia & priuatio ſunt huiuſmodi. Patet, quia cum ex homine immuſico fit muſicus, mutatione facta permanet, homo, ſed non permanet muſicum, igitur. Tertia ratio, quæ eſt a ſigno, quia priuatione vtimur duobus modis loquendi, vt iam viſum eſt, & materia vtimur tantum vno modo loquendi, dicimus enim ex ære fieri ſtatuam, ergo ſignum eſt quod materia & priuatio diſtinguuntur ſpecie. D ¶ Secūda concluſio. In omni tranſmutatione aliquid ſubiicitur, probat duab. rationibus. Prima, omne quod fit, fit ſimpliciter vel ſecundum quid, & vtrobique ſubiectum eſt præſuppoſitum, quia in tranſmutatione accidentaliter requiritur ſubiectum, cū accidens non poſſit eſſe ſine ſubiecto.

E cto. Similiter in tranſmutatione ſubſtantiali res naturalis non poteſt fieri naturaliter, niſi ſubiecto præſuppoſito. Secundo probat inductiue, quia in illis, quæ fiunt per transfigurationem, vt ſtatua ex ære, ibi es erat præſuppoſitum, etiam in illis, quæ fiūt per appoſitionem, vt cumulus lapidum, etiam in illis quæ fiunt per ſubſtractionem, vt de lapide fit Mercurius, & etiam in his quæ fiunt per alterationem, in quibus ſemper aliquid ſubiicitur, igitur. ¶ Ex quo infert quod cuiuslibet rei naturalis ſeu tranſmutationis naturalis ſunt tria principia, ſ. materia forma & priuatio, quia illa ſunt principia rei naturalis quæ neceſſario concurrūt ad eſſe, vel fieri rei naturalis, ſed iſta sūt huiuſmodi, igitur. ¶ Tertia concluſio. F Materia & forma, ſunt principia per ſe rerum naturalium, probat, quia illa ſunt principia per ſe, non ſecundum accidens, quibus res naturales componuntur ſecūdum ſuā ſubſtantiam, ſed vna quæque res naturalis componitur ex materia & forma igitur. Ex quo infert, quod priuatio dicitur principium per accidens cum ex ipſa non componatur res naturalis.

An priuatio ſit entitas realiter diſtincta à materia.

QVAERITVR primo. Vtrum priuatio ſit entitas realiter diſtincta a materia. ¶ Et arguitur primo ꝙ non priuatio eſt non ens, ergo non eſt entitas realiter diſtincta a materia & forma. Item ſi priuatio eſſet entitas, eſſet ſubſtantiā vel accidens G ſed nullum illórum videtur eſſe, igitur. ¶ Secundo ſic. Priuatio nihil eſt, quia ſi eſſet aliquid, vel eſſet æternum, quod non eſt dicendum, quia priuatio ſecundum Commentatorem corrumpitur in aduentu formæ aut generabile, & corruptibile, quod non eſt etiam dicendum igitur. ¶ Tertio ſic. Si priuatio eſſet aliquid diſtinctum a materia, tunc reciperetur in materia, ſed nulla res eſt in materia niſi forma, igitur. ¶ Quarto ſic: Si priuatio eſſet aliqd exiſtens in materia diſtinctum a materia, & forma, ſequeretur quod eſſet proceſſus in infinitum in priuationibus, ſequeretur etiam quod ī materia eēnt tot priuationes quot formæ, quibus priuaretur materia prima Conſequentia patet, quia ſi H priuatio ſit aliquid exiſtens in materia diſtinctum a materia & forma tunc adueniente forma materia priuabitur priuatione, cum non plus habeat priuationem illam. Secunda conſequentia patet, quia dicitur priuari forma, quam non habet. ¶ Quinto ſic. In materia eſt priuatio circunſcripto a materia quocunque quod non eſt materia, ergo priuatio eſt eadem cum materia. Antecedens patet quia circunſcripto a materia omni eo quod nō eſt materia adhuc materia caret forma & per conſequens eſt priuata forma, igitur. ¶ In oppoſitum arg. auctoritate philoſophi in textu. Nam dicit ꝙ materia manet vbi non manet priuatio. In quæſtione ſicut in cęteris ſunt tres articuli.

PRI-

A Art. 1. PRIMO ſciendũ, ꝙ præter illa, quæ dicta ſunt de priuatione dr̃, ꝙ priuatio non eſt aliud q̃ negatio in ſubiecto apto nato: ita ꝙ priuatio de ſignificato formali nõ dicit, niſi puram negationem, connotat tamẽ ſubiectũ aptum natum ad formam cuius eſt priuatio: ita ꝙ nihil addit priuatio vltra negationẽ niſi ꝙ requirit ſubiectũ aptũ in quo fit. ¶ Et ſiquis quærat vtrũ priuatio præter intellectũ ſit in materia. Reſpõdetur ꝙ de principali ſignificato priuatio ſeclusa quacunque operatione intellectus eſt in materia, nõ ſic videlicet, ꝙ ipſa ſit quaſi aliqua res inhæres materiæ, ſed ſolum negatiuè. i. dicit negationẽ alicuius formæ in materia, & denominatiuè prędicatur de materia, & iſta priuatio formæ in materia natura præcedit formã cuius eſt priuatio: quia illud quod cõuenit alicui ex ſe præcedit illud, qđ conuenit illi ſolum per extrinſecũ, ſed priuatio cõuenit materiæ ex ſe, quia materia quantũ eſt ex ſe, eſt priuata forma, niſi agens produceret in ea talem formam, ideo priuatio præcedit formam, dato enim, ꝙ mundus fuiſſet ab æterno, adhuc priuatio formæ in materia præcederet illam formã quàm quantum erat de ſe, remanſiſſet ſine forma, niſi agens produxiſſet in materia talem formam. ¶ Et ſiquis dicat, ſi mundus fuiſſet ab æterno, nunq̃ fuiſſet, verũ dicere, ꝙ materia fuiſſet priuatio: ergo priuatio non præceſſiſſet formam. ¶ Dico quòd aliquid, dicitur prius natura alio dupliciter. Vno modo poſitiuè: quia eſt aliquid, qđ in aliquo priori dicitur de aliquo; q̃ aliud, & ſic priuatio nõ proceſſiſſet. Alio modo priuatiuè, quia quantũ eſt ex ſe in fuiſſet, ſi non fuiſſet extrinſecum impediens, & ſic priuatio præceſſiſſet formam natura. Sed priuatio de cõnotato non dicit niſi ipſam materiam, vel ſubiectũ aptum.

Priuatio quid.

Vtrũ priuatio ꝑter intellectũ ſit in materia.

B

C

SECVNDO ſciendum, ꝙ ſecũdũ mentẽ Scot. diſt. 28. primi. q. 1. ne gatio in genere, & priuatio cõmuniter capta pro illo, quod caret aliquo, quod tñ ſecundum ſe non eſt natũ habere, licet bene ſecundũ ſuum genus ſunt idem. ¶ Vnde irrationale ſecundũ eum, vt ibi dicit, eſt negatio in genere, quia ad hoc, ꝙ dicatur de aliquo, præſupponit genus, ſ. animal: ideo dicitur in genere. Et irrationale dicitur priuatio, ẽt in boue, non eius quod natũ eſt haberi in boue ſecũdũ ſpeciẽ bouis, ſed eius, quod natum eſt haberi in eo ſecundum genus, puta ſecũdum animal, genus enim quaſi cõmune habitui, & priuationi eſt illud, cui conuenit aptitudo ad vtrunq; puta ad habitũ & priuatione. ¶ Et aduerte, ꝙ talis priuatio cõiter capta non dicit imperfectionẽ in illo, cuius eſt priuatio: quia ſcd̃m ſe non eſt natum habere, ſed ſolũ ſecundũ genus. Dicit idem doctor diſt. 23. primi ꝙ negatio in genere, eſt quæ requirit ſubiectum de quo dicatur, non tñ aptitudinẽ ad formã, & talẽ negationẽ ſorte importat diuerſitas, iõ vide qũo negatio in genere pt̃ dupliciter dici.

Negatio in genere, & priuatioq̃ũo differũt, & conueniunt.

D

TERTIO ſciendum, quòd vt dicit Scot. in quotli. q. 18. Priuationes diſtinguuntur adinuicẽ ſuo modo,

Priuationes q̃ũo diſtinguũtur.

E do. ſ. priuatiuè, ſicut habitus quibus opponuntur: ita q; ſi habitus, ſeu ſormæ, quibus opponuntur, diſtinguã tur ſpecie, ita & illę priuationes diſtinguũtur ſpecie, & ſi numero, numero. Priuationes enim diſtinguũtur, ſicut habitus nati ſunt diſtingui ſi eſſent, vt putà ſurditas & cęcitas ſuo mõ differũt ſpecie priuatiue, ſicut auditus & viſus ſpecie poſitiuè, & hęc cecitas & illa differũt numero priuatiuè, ſicut hic viſus & ille numero poſitiue. ¶ Ex iſtis ſequit̃ ꝙ in priuationib. inueniunt̃ ſpẽs & indiuidua & gñã ſuo mõ, ſicut in poſitiuis. Non tñ imaginor ꝙ ſpecies in ipſis priuatiuis vel indiuidua dicãt mihi aliquẽ cõceptũ poſitiuũ, ſeu aliquã realitatẽ poſitiuã. ¶ Vnde ſurditatẽ & cæcitatẽ eſſe ſpecies priuatiuè, nõ eſt aliud quã opponi priuatiuè aliquibus habitibus, q ſpecie diſtinguuntur: Et iſtud eſt multũ vtile ad cognoſcendũ grauitatẽ & leuitatẽ peccati, & diſtinctionẽ peccatorum, cum peccatũ non ſit niſi carẽtia vel priuatio alicuius rectitudinis, quæ deberet ineſſe actui, ideo ſi velimus videre, q̃ peccatum ſit malum, videamus quantum eſt bonus eius habitus vel rectitudo, cui opponitur. Sed iſtud eſt altioris intelligentiæ.

Vtrũ priuationes opponantur ſicut habitus. QVARTO ſciendũ ꝙ circa textũ incidit, vna difficultas: Vtrũ priuationes eodẽ mõ opponuntur, ſicut habitus, ſeu formę quibus oppo nuntur. ¶ Et videtur q; ſic, cũ eodẽ mõ diſtinguatur. Sed in oppoſitum arguitur: qa in materia ſunt tot priuationes quot ſunt formæ habendę in illa materia, ſed tales formæ non poſſunt ſimul eſſe in eadẽ materia, & tñ illę priuationes ſimul inſunt: igitur. ¶ Pro rñſione ſupponitur ſecũdum Sco. diſt. 12. ſecundi. q. 1. in ſolu. tertij arg. ꝙ nullæ priuationes ſunt oppoſitæ in eodẽ, niſi ſint priuationes formarũ oppoſitarum immediatarũ circa idẽ de neceſſitate ſi ſequentiũ, & ſi ſic ſint, tunc illæ priuationes ſunt incõpoſſibiles in eodẽ, ſicut ſunt priuationes cõtrariorum immediatorũ, vt ſanitatis & ægritudinis. Et quia nullæ formæ ſic ſunt immediatæ circa materiam, ꝙ neceſſario ſe cõſequantur, ideo nullæ priuationes in materia ſunt oppoſitæ. Sed reſpectu agẽtis naturalis aliquæ poſſunt eſſe immediatæ: quia agens naturale non poteſt tollere vnũ oppoſitũ niſi ponendo reliquũ, puta frigiditatẽ ab aqua niſi ponẽdo caliditatẽ, ideo licet corrumpat frigiditatem aquæ, non tamẽ hoc primo intendit, ſed intẽdit cauſare caliditatẽ, ſed quia hoc nõ põt niſi corrumpat frigiditatem, ideo per accidens dicitur eam corrumpere. Et dicit ꝙ agens naturale nõ agit niſi in quãto, & per conſequens immediate nõ põt attingere ad nudam eſſentiã materiæ. Et hæc de primo art.

Art 2. Vtrũ priuatio dicat aliquã entitatem poſitiuam. DVBITATVR primo. Vtrũ priuatio ſi aliquid, id eſt vtrũ dicat aliquam entitatem poſitiuam? ¶ Et videtur ꝙ ſic: quia illud quod a ſenſu percipitur, dicit aliquam entitatem poſitiuam, ſed priuatio percipitur a ſenſu: nam tenebra, quæ non eſt niſi carentia luminis, a viſu percipitur. ¶ Item terminus mutationis

A nis realis dicit aliquam entitatem poſitiuam abſolutam, ſed priuatio eſt terminus generationis, quæ eſt vera mutatio realis, igitur. ¶ Item ali quod peccatũ eſt ens poſitiuũ, & tñ peccatum non eſt niſi priuatio: ergo priuatio eſt ens poſitiuũ. ¶ Itẽ illud de quo põt vere dici iſtud verbum eſt, ſecundum adiacens, eſt vere aliquid poſitiuum, ſed de priuatione poteſt vere dici, eſt ſecundum adiacẽs, igitur. Minor patet: quia iſta cõceditur cæcitas eſt, tenebre ſunt, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ duplex eſt priuatio: Quædã eſt perfecta, a qua non põt naturaliter fieri regreſſus, ſicut eſt cæcitas, quæ negat viſum & diſpoſitionẽ ad videndũ. Alia eſt imperfecta, quæ ſolũ negat formã & non diſpoſitionem ad illam formam, ſicut eſt quies, & a

Priuatio duplex.

B tali poteſt bene fieri regreſſus naturaliter. ¶ Supponitur vlterius quòd priuatio de principali ſignificato nõ dicit aliquam entitatem poſitiuam: quia cuilibet entitati poſitiuæ potenti recipi ſic in ſubiecto, eſt priuatio oppoſita: ergo ſi priuatio diceret aliquam entitatẽ poſitiuam, cũ ipſa ſit in materia, ſequeretur ꝙ tali priuationi eſſet priuatio oppoſita, & iterum poſſet quæri de illa, & ſic eſſet proceſſus in infinitũ. Ex iſto põt concludi ꝙ priuatio nullo modo accepta eſt cauſa: quia omnis cauſa debet dicere aliquam entitatem poſitiuam, ſed priuatio non eſt huiuſmodi: igitur. ¶ Supponitur vlterius quòd priuatio in generatione præſupponitur per modũ originis per ſe primo: ideo priuatio eſt princi-

pium per ſe fieri, vt ly per ſe, oppo- C nitur ei quod eſt per accidens. Dicitur etiam quòd omne, quod per ſe generatur, ex per ſe contrario generatur, ſcilicet ex priuatione, ideo priuatio eſt per ſe terminus generationis. ¶ Supponitur vlterius ꝙ priuatio alio modo poteſt accipi pro connotato, & ſic connotat ſubiectum in aptitudine ad formam, & ſic dico ꝙ priuatio bene eſt ens poſitiuum, & dicit entitatem poſitiuam, vt cæcitas de cõnotato importat oculos cũ aptitudine ad videndum. Tunc reſpondetur ad rationes. ¶ Ad primã dicitur quòd priuatio bene per accidens percipitur a ſenſu ſicut tenebræ, & hoc per ſuum habitum, vel per ſpecies ſui habitus, & de hoc ſatis videbimus in libris de Anima. ¶ Ad ſecundam dicitur ꝙ non oportet terminũ a quo generationis eſſe aliquid poſitiuum. Dico etiam ꝙ generatio poteſt dici mutatio realis dupliciter. Vno mõ, quia termini ſunt entia poſitiua, & ſic nõ eſt mutatio realis, cum terminus a quo ſit pura priuatio. Alio modo quia eſt ad terminum poſitiuum, & ſic bene dicitur mutatio realis. ¶ Ad tertiam dicitur ꝙ peccatum nihil poſitiuum dicit, cum ſit pura priuatio rectitudinis, quæ debet ineſſe actui. ¶ Ad aliam dicunt aliqui, ꝙ ad hoc quòd iſtud verbum eſt, prædicetur de aliquo, non oportet ꝙ illud dicat aliquã entitatem poſitiuam, ſed ſufficit ꝙ dicat aliquid priuatiuũ. ¶ Et ſi quis dicat cõtra, quia in tali poſitione ſicut in iſta, cæcitas eſt, ſubiectum pro nullo ſupponit, cũ priua-

E 2 . 210

E tio de ſignificato formali nihil dicat niſi negationem formæ. Reſpondetur, conformiter ꝙ non oportet ꝙ ſubiectũ ſupponat pro aliquo poſitiuo, ſed ſufficit ꝙ ſupponat pro aliquo priuatio. ¶ Aliqui dicunt aliter ꝙ priuatio vt cæcitas, & alij termini priuatiui ſunt termini connotatiui tam in concreto ꝙ̃ in abſtracto, ideo ſupponunt pro illis cõnotatis, & nõ pro ſignificatis formalibus. Et ꝙ cecitas ſit terminus cõnotatiuus, patet: quia dictũ eſt & cõiter dicitur ꝙ priuatio dicit negationem in ſubiecto apto nato, & quòd de ſignificato principali importat negationẽ, ſed de connotato importat ſubiectũ cũ aptitudine ad formã, ideo dicunt ꝙ ſunt aliqua concreta & abſtracta ꝙ̃ F ſunt ſynonyma & quæ eodẽ modo ſe habent ad connotata & ſignificata formalia, ideo qñ dicitur, cæcitas eſt, ibi ly cæcitas ſupponit pro oculis connotando ipſos non habere viſum eodẽ modo, ſicut cæcus. ¶ Et ſi quis dicat ꝙ hoc eſt contra Ariſt. in poſt prædicamentis, vbi dicit ꝙ priuatio non eſt priuari. Reſpondetur ꝙ Ariſt. non vult negare iſtã propoſitionem, cæcus eſt cæcitas, ſed vult dicere ꝙ cæcitas aliud importat de ſignificato principali & de connotato.

An priuatio diſtinguatᷣ realiter à priuato.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ priuatio ſit res diſtincta a re priuata ſicut priuatio formæ in materia ſit aliquid realiter diſtinctũ a materia. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ aliqua dñr diſtingui realiter dupliciter. Vno mõ: quia ſunt duæ res reales poſitiuæ, quatuor vna nõ eſt alia & ſic dico, ꝙ materia, & priuatio nõ G diſtinguũtur realiter: quia priuatio non eſt res poſitiua, neq; eſt res, ſed priuatio rei. Alio modo aliqua dicũtur diſtingui realiter: quia vnum nõ poteſt vere dici de alio, & ſic materia & priuatio dicunẽ diſtingui realiter adinuicem. Nã iſta eſt falſa, materia eſt priuatio & hoc capiẽdo priuationẽ pro per ſe ſignificato. Et iſta probatur: quia poteſt materia eſſe ſine priuatione. Nã adueniente forma in materia, priuatio illius formę abijcitur: & tamẽ materia illius formæ manet, & non manet illa priuatio. ¶ Aliqui tamẽ tenẽtes ꝙ priuatio ſit res priuata dicunt, ꝙ priuatio manet, ſed non manet priuatio. ſed iſtud non eſt multum logicæ dictũ, cũ iſtud verbum maneo, non habet H vim faciendi terminũ appellare ſuã propriã rationem, cũ non ſit de numero terminorũ ſignificãtiũ actum interiorem animæ, vel oporteret dicere ꝙ omne verbum haberet ęqualem vim appellandi. ¶ Sed in oppoſitũ arguitur, puta ꝙ priuatio non diſtinguatur a materia, quia circũſcripto a materia omni eo ꝙ nõ eſt ipſa, adhuc ipſa eſt priuata. Nã ponatur ꝙ a materia ſeparentur omnia quę nõ ſunt ipſa, quęritur tunc vel ipſa eſt priuata forma, vel nõ. nõ eſt dicẽdum ꝙ non: quia non habet formã & nata eſt habere. Si dicatur ꝙ ſic: ergo priuatio non eſt diſtincta a materia. Reſpondetur breuiter ꝙ ſeparata forma a materia neceſſario ponitur priuatio illius formę in materia, ita ꝙ impoſſibile eſt ꝙ ſeparetur aliqua forma à materia quin illa materia

A teria careat tali forma, ideo remanẽte materia & forma ſeparata, Deus nō pōt facere quin materia ſit priuata, nam ad ſeparationem formę ponitur neceſſario priuatio. ¶ Et ſi qs dicat: ergo Deus ad ſeparationẽ formę neceſſario producit priuationẽ. Dico ꝙ priuatio pro per ſe ſignificato, cũ non ſit, niſi puta negatio non producitur, neq; creatur, neque habet cauſam efficientem, quę eã producat cum nihil ſit, niſi negatio, ſed neceſſario concomitatur ſeparationem formę à materia.

Dubitationes textuales.

DVBITATVR tertio. Vtrum illę ꝑpoſitiones, quas philoſophus ponit in textu ſint vere. ¶ Prima difficultas, an materia & priuatio ſint vnum numero, & differant ſpecie. B Ad quã dicitur, ꝙ aliqua ſunt vnũ numero dupliciter. Vno modo entitatiuè, & realiter, quorum entitas vnius eſt, entitas alterius, & ſic materia & priuatio non ſunt vnũ numero, niſi caperetur priuatio pro cõnotato, vt dicunt aliqui, ꝙ ſic capiebat Ariſt. in textu. Alio mō aliqua ſunt vnum numero accidentaliter: quia vnũ pōt dici de alio denominatiuè & accidentaliter, & ſic bene materia & priuatio eſſent vnum numero ſicut dr̃ de ſubiecto & accidente. ¶ Secunda difficultas qũo intelligitur ꝙ materia & priuatio diſtinguuntur ſpecie. Reſpondetur ꝙ debet intelligi ꝙ diſtinguuntur ſpecie .i. ratione principiandi: nã materia principiat per modũ ſubiecti, & priuatio principiat per modum originis, & termini a quo. ¶ Tertia difficultas, qualiter intelligitur, quòd ex priuatione fit aliquid, cum in omni factione C priuatio abijciatur. Reſpõdetur breuiter, quòd non eſt inconueniens, ꝙ ex priuatione aliquid fiat tanquam ex termino, a quo, & quòd ipſa abijciatur: nam vt in plurimum terminus a quo in factione abijcitur. ¶ Quarta difficultas: vtrum de ſubiecto vniuerſaliter dicatur hoc fit hoc. Pro ſolutione ponuntur duo documenta. ¶ Primum, quandocunque prędicatum propoſitionis pōt precisè ſupponere pro ſubiecto tunc conceditur, hoc fit hoc, vt patet per vnam regulam logicalem, ꝙ à propoſitione in qua ꝑdicatur illud verbum fit, ad illam in qua prędicatur hoc verbũ eſt, vel erit, eſt bona conſequentia, vt bene ſequitur hō fit, ergo hō eſt, vel erit, ſimiliter hō fit muſicus, ergo hō eſt, vel erit muſicus. D ¶ Secundum documentum, quandocunque prędicatũ talis ꝓpõnis nō pt̃ ꝑcisè ſupponere ꝓ illo, ꝓ quo ſupponit ſubiectũ, ſed pro alio, tunc debemus dicere, ex hoc fit hoc, & nō hoc fit hoc, qa nunq̃ de talibus iſta eſt vera, hoc eſt, vel erit illud, vt dicimus ꝙ ex corpore fit hō. ¶ Ex quo ſequit̃ ꝙ in omni factione naturali ſubſtãtiali debemus dicere ex hoc fit hoc, ¶ Scđo ſeqtur, ꝙ in factione artificialiũ debemus ẽt dicere ex hoc fit hoc, vt ex ęre fit ſtatua, ſed in factione accidẽtali naturali debemus dicere hoc fit hoc, vt hō fit muſicus, dicimus ẽt aliquãdo ex hoc fit hoc, vt ex non albo fit album. Dicitur finaliter, ꝙ ex priuatione debemus dicere, ex hoc fit hoc. Et hęc de ſecũdo artic. Quantum ad tertium fit.

F Conclusio reſpõſalis, priuatio non eſt materia, ſed eſt realiter diſtincta à materia, cuius probatio ſatis patet in ſecundo artic. Ad rationes. ¶ Ad primã patet ſolutio. Et ad cõfirmationem, dicitur, ꝙ priuatio non eſt, neque ſubſtantia, neque accidens, ſed negatio ſubſtantiæ, vel accidẽtis. ¶ Dicitur vlterius ꝙ non eſt, neque generabilis, neque corruptibilis proprie, ſed ſolum impropriè, capiendo generari pro incipere eſſe, & corrũpi pro deſinere eſſe: Conceditur etiam, ꝙ in materia nihil eſt poſitiuũ, niſi forma: tñ bene aliquid priuatiuũ quod non eſt forma. ¶ Et per iſta patet, quid ſit dicendum ad ſecundã & tertiã rationes. ¶ Ad quartam dicitur, negãdo primã conſequentiã, quia priuatio non eſt entitas poſitiua, ideo materia nõ põt priuari priuatione: quanuis priuatio poſſit ab ea negari. ¶ Dr̃ etiam, ꝙ in materia ſunt tot priuationes, quot ſunt formæ habẽdę, ſeu formę, quibus priuatur materia, nec hoc eſt inconueniens. ¶ Ad quintã patet ſolutio in ſecundo art.

Art. 3.

T.cõ.69. & inde. *SUBIECTA aũt natura ſcibilis eſt, ſecũdũ analogiã, ſicut enim ad ſtatuã es, aut ad lectulũ lignũ, aut aliorum aliquod habentium formã in materia, & informe ſe habet priuſquam accipiat formam: ſic ipſa ſe ad ſubſtantiam habet, & hoc aliquid, & quòd eſt.*

Iste eſt tractatus tertius huius libri, in quo philoſophus remouet errores antiquorum circa materiã, & priuationem. Et diuiditur in duo capitula. ¶ In primo ponit primo talem concluſionem. Materia eſt cognoſcibilis per analogiam ad trãſmutationẽ, & quia nequit eſſe trãſmutatio, ſine ſubiecto, inſpiciendo ergo ad tranſmutationẽ, & diſcurrẽdo, ꝙ tranſmutatio non poteſt eſſe ſine ſubiecto, infertur, ꝙ ſi eſt trãſmutatio, ꝙ etiã eſt materia. ¶ Deinde remouet errores antiquorum ex parte materiæ prouenientes. Credebant enim antiqui ipſam materiam eſſe totam ſubſtantiam rei naturalis, propter quod dixerunt omnem generationem eſſe accidentalem. Et eorum ratio erat: quia ſi aliquid fieret ſimpliciter, vel fieret ex ente, vel ex non ente, non ex ente; quia tunc ſequeretur, quòd aliquid eſſet antequam fieret, quod eſt falſum, nec ex non ente, quia ex non ente impoſſibile eſt aliquid fieri, cũ oporteat in quali bet tranſmutatione aliquid ſubijci. Reſpondet philoſophus, quòd ex ente in potentia, quemadmodũ eſt materia, aliquid fit, ſed ex ente in actu completo, qđ eſt hoc aliquid, nihil fit in actu. Et ex iſto habetur, quòd materia eſt tantum ens in potentia: Dicit etiam, quòd ex non ente nihil fit, ſupple, tanquam ex ſubiecto, quia non ens, non poteſt eſſe ſubiectum, tamẽ bene fit aliquid tanquam ex oppoſito.

G Errores antiquorũ circa materiã, & priuationem.

H

T.cõ.79. & inde. *TANGENTES quidẽ igitur, & alteri, qui deſunt ipſa, ſed non ſufficienter.*

Cõcluſiones adhuc de pricipijs rerũ nat.

In illo capitulo Philoſophus ponit aliquas concluſiones adhuc de principijs rerum naturalium.

¶ Pri-

A ¶Prima, priuatio non eſt omnino extra numerum principiorum rei, qđ ꝓbat,qꝛ illud ꝑꝑ,qđ materia appetit formam non eſt omnino extra numerum principiorum rei,ſed materia propter priuationem appetit formam igitur.Minor probatur,qꝛ materia appetit formam quam habet, vel formam quam non habet, non formam quam habet, quia appetitus eſt propter indigentiam alicuius non habiti, ergo appetit formam quam non habet, & non niſi propter carentiam eius, igitur.Et ſi dicatur quod appetit formam quã non habet, ſed non propter priuationem,arguit contra hoc, quia tũc appeteret corruptionem formæ quã habet,cum forma quam non habet, B contrarietur formæ quam habet. Contraria enim mutuo ſe expellũt, & corruptiua ſunt adinuicem contraria relinquitur, ergo quod materia appetit formam propter priuationem, ſicut fœmina appetit virum, & turpe pulchrum.¶ Secunda concluſio, quamuis materia ſit generabilis,& corruptibilis per accidens, non eſt tamen generabilis, & corruptibilis per ſe.Prima pars patet quia forma, quæ eſt in materia corrumpitur,ergo materia eſt corruptibilis per accidens.Secunda pars patet, qꝛ ſi materia ſit per ſe generabilis, tunc oporteret, quod haberet ſubiectum ex quo fieret, ſed materia nõ eſt huiuſmodi, quia materia eſt ſubiectũ ex quo omnia alia fiunt,& non habet aliud ſubiectum. Materia enim eſt ſubiectum vnicuique primum, ex quo fit aliquid cum inſit, & non ſecundum accidens. Ex quo infert, C quod materia eſt per ſe incorruptibilis, quia omne, quod corrumpitur,corrumpitur in materiam,ergo ſi materia corrumperetur, corrumperetur in materiam. ¶ Finaliter oſtendit,quod forma eſt principiũ rei naturalis,quia oẽ, quod fit ſimpliciter, eſt ſubſtantia compoſita ex aliquo, quod acquiritur, & aliquo,quod præfuit,modo illud quod acquiritur, non eſt niſi forma, ergo forma eſt principium rei naturalis. Deinde epilogat dicens, quod ex prædictis patet quot ſint principia rerum naturalium, & quæ,& quot ſunt.

An materia informis ſit entitas actualis appetibilis formæ ratione priuationis. D

QVAERITVR ſeptimo. Vtrũ materia ſine omni forma ſit entitas actualis appetibilis formæ ratione priuationis. Arguitur primo, quod non contra primam partem, quia nulla entitas pure potentialis eſt entitas actualis,ſed materia eſt huiuſmodi,igitur. Minor patet per Philoſophum in textu dicentem, quod materia eſt ens in pura potentia. Dicit etiam & metaphyſicę, ꝙ materia prima nec eſt qđ nec quale, nec quantum. ¶ Arguitur ſecundo ſic: Materia non eſt ens, igitur. Antecedens probatur,quia materia,& priuatio ſunt vnum numero, & priuatio non eſt ens,igitur.¶ Arguit tertio ſic.Contra ſecundam partẽ,materia

 teria

teria non appetit, ergo non appetit formam. Antecedens probatur, quia materia non cognoſcit, ergo non appetit, tenet conſequentia, quia ꝙ appetit cognoſcit illud ꝙ appetit. Itẽ appetere eſt agere, ſed materia non agit, igitur. ¶ Arguitur quarto ſic: Materia non appetit formam, ergo non appetit formam ratione priuationis. Antecedens dupliciter probatur, quia vel appetit formam quam actu habet vel quam non habet. Nõ primum, vt dictum eſt in textu, nec ſecundum, quia appetitur materiæ fit ſecundum formam, quam habet, ſed illa contrariatur formę habendæ igitur. Item materia aliquando eſt ſub forma perfectiori, quam poteſt habere, ergo ſi tunc appeteret aliam formam, appeteret ſuam imperfectionem, igitur. E ¶ Arguit quinto ſic. Priuatio, & forma contrariant ſed vnum cõtrariorũ, nõ eſt rõ appetitus alterius, igr̃ materia nõ appetit formã ꝓ ſuã priuationẽ. ¶ In oppoſitũ arguit quo ad primam partẽ quia omne componens intrinſece aliquã entitatẽ eſt aliquid, ſed materia eſt huiuſmodi, igitur. Pro ſecunda parte eſt philoſophus in textu. In hac queſt. ſicut in cęteris erũt tres artic.

Art. 1.

Materia quõ eſt tantũ ens in potentia.

PRIMO ſciendum, quod circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima eſt, qualiter eſt intelligendum, ꝙ materia eſt tantum ens in potẽtia. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ aliquid dr̃ eſſe in actu dupliciter. Vno modo in actu exiſtendi ſeu entitatiuo qđ realiter exiſtit. ¶ Nam per actum entitatiuum, ſeu exiſtendi nihil aliud intelligo, quã exiſtentiam rei. Et ſic illud, quod vere exiſtit, eſt in actu entitatiuo, & q2 materia vere exiſtit, ideo dicitur eẽ in actu entitatiuo. G ¶ Secundo mõ aliquid dr̃ in actu formali. ¶ Vñ pactũ formalem nõ intelligo, niſi formam ita quod forma eſt ipſemet actus formalis, & ſic illud dicitur eſſe in actu formali quod eſt forma, vel quod habet formam, ideo materia ſine forma non dicitur eſſe in actu formali, ideſt, non dicitur habere formam, nec eſt ipſa forma. ¶ Supponitur ſecundo quod aliquid dicitur eſſe in potentia dupliciter. Vno modo in potentia ſubiectiua. Alio modo in potentia obiectiua. Vnde illud dicit eſſe in potentia ſubiectiua, ꝙ eſt, & poteſt recipere aliquam formam ſiue ſubſtantialem ſiue accidentalem H & iſto modo materia dr̃ eẽ ens in potentia, cum poſſit recipere formas tam ſubſtantiales quam accidentales. ¶ Et aduerte, ꝙ ad hoc, ꝙ aliqd ſit in potentia ſubiectiua, duæ conditiones requiruntur. ¶ Prima eſt, ꝙ ſit. ideo illa quæ non ſunt ſicut, Antichriſtus non dicuntur eſſe in potentia ſubiectiua. ¶ Secũda, ꝙ poſſit aliquid recipere, ideo Deus non dr̃ eſſe in potentia ſubiectiua, cum nihil poſſit recipere. Sed illud dicitur eſſe in potentia obiectiua, quod non eſt, & poteſt eſſe. Ex quo ſequitur, ꝙ duæ conditiones etiam requirũtur ad hoc, ꝙ aliquid ſit in potentia obiectiua. ¶ Prima, ꝙ non ſit, ideo entia, quæ exiſtunt, non ſunt in potentia obiectiua. ¶ Secunda, ꝙ poſſit eſſe, ideo chimera non eſt in potentia obiectiua, quia nõ poteſt eſſe. ¶ His ſup-

A ſuppoſitis dr̃ primo', ꝙ materia non dicitur ſolum ens in potentia obiectiua, quia materia vere exiſtit, immo circunſcripta omni forma materia eſt vere ens, quia illud eſt vere ens actu, quod eſt prncipium intrinſecum entis actualis, ſed materia eſt huiuſmodi, igitur. Item materia dr̃ eſſe ſubiectum vnicuique primum, ergo materia eſt vere ens. Et ſi quis dicat, ſi materia eſſet vere ens actu, ſequeretur, quod non eſſet in potentia ad omnem actum, quia nihil eſt in potentia ad illud, ꝙ iam habet. ¶Item ſequeretur, ꝙ generatio cuiuſlibet formæ eſſet alteratio, quia quęlibet forma adueniret enti in actu cum materia ſit vere ens actu.

¶Ad primũ dr̃, ꝙ materia cum hoc ꝙ eſt vere ens eſt in actu exiſtendi, B & in potentia ad omnem actum formalem ideſt ad omnem formam. ¶Ad ſecundum dicitur, ꝙ alteratio præſupponit ſubiectum in actu completo puta, ꝙ ſit ens cõpoſitum, modo materia non eſt ens in actu completo nec etiam forte eſſet in conueniens circa materiam quantam fieri alterationes.

An materia ſolum ſit cognoſcibilis p analogia, ad forma.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textũ incidit talis difficultas. Vtrũ materia ſit cognoſcibilis ſolum ſecũdum analogiam ad formam, ſeu ad tranſmutationem. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ Philoſophus a principio Phyſicorũ vſque ad quintum librum loquitur de motu communiter capto, ſeu vniuerſali, vt ſe extendit ad motũ ꝓprie dictũ, & ad tranſmutationem, etiam loquit̃ i vniuerſali de materia, puta, vt ſe extendit ad materiam proprie dictam, quæ C eſt ſubiectum in trãſmutatione ſubſtãtiali, & ad materiã, q̃ eſt ſubiectũ in alteratiõe. ¶Ex quo ſequit̃ ꝙ hic loquit̃ de materia, vt hẽt analogiã, ſeu ordinẽ ad trãſmutationẽ, iõ dr̃, ꝙ materiã ſic ſupple accepta puta, vt hẽt ordinẽ trãſmutationẽ, non cognoſcitur, niſi per analogiã ad trãſmutationem, vel formam. ¶Sed ex iſto non ſequitur, quin non ſit alio modo cognoſcibilis per ſe, & ſm ſe, ſicut ignis, vt trãſmutat̃ localiter, nõ p̃t cognoſci, niſi in ordine ad locũ, nõ vult ergo Philoſ. negare, ꝙ materia nõ ſit cognoſcibilis per ſe, & ſm ſe, cũ ſit vere ens, ſed ſolũ vult hẽre, ꝙ materia, quæ habet ordinem ad tranſmutationem, non põt cognoſci ſine tranſmutatione, & eſt talis modus D cognoſcẽdi, videmus, enim vnã formam nouam poſt aliam, quia videmus nouam operationem, quę arguit formam, & ſcimus, ꝙ ſubiectũ in trãſmutatione dẽt manere, iõ per tranſmutationẽ arguimus materiã.

De hac materia vide lati° Ioan. Canonicum in j phyſ. q 9. dub. 4.

TERTIO ſciendum, quod circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶Prima an in materia ſint ponendæ dimenſiones interminatæ conuenientes ipſi materię ante aduentum cuiuſlibet formę. Ad quam dicitur breuiter, quod ſic. ¶ Et ſi quis dicat contraria, quia ante aduentum cuiuſlibet formę, materia eſt ſine dimenſionib. cum dimẽſiones non ſint quantitates & formę accidentales. Reſpondeo, ꝙ per dimenſiones interminatas ego nõ intelligo aliquam formam aduenientem ipſi materię, neq; ſubſtantialẽ,

neque

E neque accidentalem, ideo argumentum non valet, ſed per dimenſiones interminatas, ego itelligo partes ſubſtantiales ipſius materiæ, ex quibus ipſa materia integratur,& componitur,modo antequam materia recipiat aliquam formam ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentalem oportet, quod primo componatur, ex talibus. ¶Ex quo ſequitur, quod ante aduentum cuiuſcunque formę ſunt ponendæ dimenſiones interminatæ in materia, idest partes integrantes ipſam materiam. ¶Secunda difficultas, an hę propoutiones ſint veræ medicus per ſe ſanat, & non per ſe ædificat. Reſpondetur, quod medicus dicitur per ſe ſanare, & per accidens ædificare, ad hunc ſenſum, quod hæc eſt per ſe medicus ſanat,
F & hęc per accidens, medicus ædificat. Et non capitur hic propoſitio p
Cap de. ſe, vt capiebatur in 1. Poſteriorum,
per ſe. ſed capit hic propoſitio p ſe pro illa propoſitione, cuius ſubiectum importat aliquid neceſſario requiſitū ad actionem, vel paſſionem prædicati, vt cū dr̄, ædificator ædificat, medicus per ſe ſanat & p oppoſitum dr̄ propoſitio per accidens, cuius ſubiectum importat aliquid, quod eſt impertinens ad actionem, vel paſſionem predicati, vt cum dicitur, medicus ædificat,& per hoc ſatis patet, q̄ hęc eſt concedenda, medicus in quantum medicus ſanat,& hoc maxime capiendo ly inquantum ſpecificatiue. ¶ Tertia difficultas, vtrū materia ſit generabilis, & corrupti-
Sc.7. me- bilis. ¶Pro cuius ſolutione ſupponi
taph. q. 8. tur, q̄ aliquid dicitur generabile, & corruptibile dupliciter. Vno modo, G
terminatiue, ſeu obiectiue quemadmodum eſt illud quod iu generatione aequiritur, cuiuſmodi eſt forma, vel totum compoſitum, & iſtomodo materia eſt ingenerabilis, & incorruptibilis, quia non poteſt acquiri per generationem, cum ipſa præſupponatur in qualibet generatione & remanet in qualibet corruptione. Alio modo aliquid dicitur generabile,& corruptibile ſubiectiue, quia eſt ſubiectum generationis, & corruptionis,& ſic materia dicitur bene generabilis,& corruptibilis, id eſt eſt ſubiectum ſuſceptiuum formę in generatione, & corruptione.

QVARTO ſciendum, quod circa textum incidit alia difficultas; vtrum materia appetat formam propter priuationem. ¶ Pro cuius ſolu H
tione ſupponitur, q̄ triplex eſt appe Sc. 1. me-
titus, ſ. naturalis ſenſitiuus ſeu anima- ta. q. 2. &
malis,& intellc̄tiuus. ¶Vn̄ natura- li. 4. diſt.
lis appetitus non eſt niſi inclinatio 93. q. 10.
alicuius rei, qua inclinatur ad ſuū in fol. ar-
bonum,& iſte appetitus non præſup gum. 1.
ponit cognitionem illius, ad quod fertur appetens. Vnde lapis appetit deſcēdere deorſum, ignis aſcendere ſurſum, & tamen non oportet, quod lapis cognoſcat talem deſcenſum, neque ignis talem aſcenſum. Vnde lapidem appetere deſcendere deorſum non eſt aliud, quam ipſum inclinari ad talem deſcenſum, & ſimiliter dicatur in aliis, & iſte appetitus naturaralis ſemper eſt idem realiter cum illo, cuius eſt appetitus quia nō eſt niſi inclinatio ipſius rei ad ſuum bonum. Modo inclinatio rei

A rei non eſt aliud, quam illud, cuius eſt inclinatio, & tali appetitu materia dicitur appetere formam, quod non eſt aliud quam materiam inclinari ad recipiendum formam.

Sco. in 3. di. 17 & 4. di. 49. q. 10.

¶Et aduerte, quod iſte appetitus naturalis eſt duplex. Quidam eſt reſpectu boni futuri, & iſte vocatur appetitus deſiderii, & iſto modo materia appetit formam, quam non habet. Alius eſt appetitus delectationis & voluntatis ſeu complacentiæ, & iſtomodo appetitur res præſens, & etiam iſto modo materia appetit formam quam habet. Et iſto ſequitur, q̃d materia alio mõ appetit formã q̃ hẽt, & formã quã nõ hẽt, q̃a formã q̃ hẽt, appetit appetitu delectationis & complacentiæ, ſed formam q̃ non habet, appetit appetitu deſiderii, & de iſto intelligit Philoſophus

B cum dicit in textu, quod materia appetit formam propter priuationem, quia materia appetit formam, qua caret, appetitu deſiderii, ſic videlicet, ꝙ non appeteret tali appetitu, niſi careret ea, ideo dicitur, ꝙ appetit propter priuationem. ¶Ex iſto ſequitur quod appetitus materię quo appetit formam, non eſt alia res ab ipſa materia, cum non ſit niſi inclinatio ipſius materiæ. ¶ Sed appetitus intellectus eſt, qui fertur in aliquid mediante cognitione intellectiua, & iſte vocatur volũtas, immo eſt ipſamet voluntas. ¶Vnde voluntas nunquam fertur in aliquid, id eſt nunquam vult aliquid, niſi illud ſit præcognitum. ¶Sed appetitus ſẽſitiuus, ſeu animalis eſt qui fertur in aliquid mediante cognitione ſenſitiua, & de tali dico, quod cuilibet

C potẽtiæ cognitiuæ correſpõdet potẽtia appetitiua, quę vocatur appetitus ſenſitiuus, vel intellectiuus, & tali appetitu materia non appetit formam, quia talis non fit niſi mediante cognitione, modo materia nihil cognoſcit. ¶Dico finaliter, quod quilibet talis appetitus habet appetitum naturalem, cum quilibet talis inclinetur ad ſuum bonum, quæ inclinatio eſt ipſe appetitus naturalis, & ſic patet, quod voluntas, dicitur appetitus intellectiuus, habet appetitum naturalem, qui nihil aliud eſt quam inclinatio ipſius voluntatis ad ſuum bonum. Et hęc de primo articulo.

Art. 2.

DVBITATVR primo, vtrum per aliquam potentiam materia poſſit eſſe ſine forma. ¶Et videt, quod

D non, quia quando aliqua ſunt magis vnum, magis ſunt inſeparabilia, ſed materia, & forma ſunt magis vnum, quam ſubiectum, & paſſio, quę ſunt omnino inſeparabilia, igitur minor probatur, quia ex materia, & forma fit per ſe vnum, non autem ex ſubiecto & paſſione. ¶Secũdo ſic, impoſſibile eſt creaturam eſſe ſine reſpectu creationis ad Deum creantem, ſed talis reſpectus, qui vocatur creatio paſſiua, eſt forma, igitur. ¶Tertio ſic, cuius fieri implicat contradictionem, non eſt per aliquam potentiam poſſibile, ſed materiam eſſe ſine forma implicat contradictionem, igitur. Minor patet, quia materia eſt in pura potentia, ergo ſi eſſet actu ſeparata a forma ipſa non eſſet in pura potentia cum ipſa actu

Vtrũ materia poſſit eſſe ſine forma.

E actu eſſet, & per cõſequẽs eſſet in pu potentia, & non eſſet in pura potentia. ¶ Quarto ſic, quia datis duabus materiis ſeparatis a ſuis formis, adhuc dualitas, quæ eſt quędã forma ab illis diſtincta, eſſet in ipſis, ergo ſi materia ſit ſeparata a forma, adhuc habebit formam. ¶ Itẽ circũſcripta materia a forma, vel eſt eadẽ cũ ea, vel diſtincta, ſi diſtincta, ergo in ea eſt diſtinctio, quæ eſt quædam for-

Sco. li. 2. di. 12. q. 3. ma. ¶ In oppoſitum dr̃, ꝙ non eſt cõtradictio, materiam eſſe ſine forma quacunq; ſiue ſubſtantiali, ſiue accidentali, & hoc probat̃ multipliciter. ¶ Primo ſic, quicquid contingẽter ſe hẽt ad aliquid põt eſſet ſine illo, ſed materia contingenter hẽt ad formam, quia ꝙ contingenter ſe habet ad quodlibet cuiuslibet generis cõ-

F tingẽter ſe hẽt ad quamlibet formã, igr̃ materia ſe habet cõtingenter ad totũ genus formæ. Item non magis repugnat materiam eſſe ſine forma, quam ſubiectum eſſe ſine accidẽte, ſed primum nõ implicat, ergo neq; ſecũdũ. ¶ Secũdo ſic, quia aut forma ſubſtantialis Chriſti fuit ſeparata a materia in morte eius, aut non. Non poteſt dici, ꝙ non, quia tunc nõ fuiſſet mortuus ſi ſic ergo materia eius remanſit ſine forma ſubſtantiali ſi dicatur, ꝙ non remanſit ſine forma, ergo tunc fuit aliqua forma in ea introducta, & non niſi forma cadaueris ꝙ non vr̃ dicendum. ¶ Tertio ſic, quæcunque abſoluta realiter diſtincta, quorum vnum eſt prius, alio non implicat contradictionem, prius ſeparari a poſteriori, ſed materia, & forma ſunt huiuſmodi, igit.

¶ Quarto ſic, quandocunq; aliqua duo ſic ſe habent, ꝙ vnum creatur immediate a Deo, reliquum vero a natura, tunc quod eſt creatũ a Deo poteſt eſſe ſine ꝓducto a natura, ſed materia immediate a Deo creatur, & non poteſt cauſari a natura, & forma cauſatur a natura, ergo poteſt Deus cauſare materiam, & conſeruare ſine forma Nunc ergo reſpondendum eſt ad rões alterius opinionis. ¶ Ad primam dr̃, ꝙ duplex eſt vnitas, quædam eſt vnitas identitatis, qua aliqua dicuntur eſſe vnum, & tali vnitate ſubiectum, & paſſio, ſunt magis vnum, quam materia, & forma. Alia eſt vnitas vnionis, quã aliqua vniuntur in aliquo tertio, & tali vnitate materia, & forma ſunt magis vnum. ¶ Ad ſecundam dr̃, ꝙ non concludit, quia loquimur hic de forma diſtincta a materia, modo creatio paſſiua ipſius materiæ ad Deum creãtem nõ eſt forma diſtincta a materia. ¶ Ad tertiã dr̃, ꝙ materia ſemper eſt in potentia ſubiectiua ad formam cum hoc tñ ſtat, ꝙ eſt ens in actu exiſtendi vt iam viſum eſt. ¶ Ad Quartam dr̃, ꝙ ſi eẽnt duæ materiæ ſeparatæ a formis eẽnt duæ dualitate tranſcendentalis, quæ nõ diſtinguitur ab ipſis. ¶ Ad vltimam dr̃, ꝙ diſtinctio materiæ, qua materia eſt diſtincta a Deo identificatur cum ipſa materia. Sed circa prędicta incidunt aliqua parua dubia. ¶ Primum vtrũ materia ab oĩ forma ſeparata ſit alicubi. Ad ꝙ br̃ rñdetur, ꝙ ipſa nullibi eẽt, nec diffinitiue. nec circunſcriptiue, quia ipsã eẽ i loco, ſiue diffinitiue, ſiue circunſcriptiue

G (right margin, top). Sco. vt la pra ad ar gu primũ pr Icipia. H (right margin).

im-

A importat reſpectū realiter diſtinctū ab ipſa materia.¶ Sed dices eſto, ꝙ ſola materia ſit illa adhuc hēbit ptes quarū qlibet diſtinguūt a materia,& materia diſtinguetur ab illa.Rn̄deo ꝙ diſtinctio,qua materia diſtinguit a ſuis partibus,eſt eadem ipſi materiæ. ¶ Secundum dubium, vtrum eſſet mobilis ad aliquod vbi.Dr̄, ꝙ ſic potentia remota, ſed non in potētia propinqua, & hoc ab agente extrinſeco naturali.¶ Tertium dubiū, vtrum materia ab omni forma,ſeparata haberet partes. Reſpondeo, ꝙ ſic, & ꝙ eſſet diuiſibilis in potentia remota.Et ex iſto ſequitur, quod ipſa adhuc componeretur ex ſuis partibus,& ſic non eſſet ens ſimplex.

An ſubſtātiæ corporeæ,& incorporeę ſint compoſitę ex materia, & forma.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū tam ſubſtantiæ corporeæ quā in corporeæ ſint compoſitæ ex materia,& B forma.Reſpondeo primo,ꝙ ſubſtantiæ incorporeę ſunt ſubſtantię ſimplices, prout ly ſimplex opponitur compoſitioni phyſicæ ex materia,& forma.¶ Et ex iſto ſequitur primo, ꝙ licet ſubſtantiæ ſimplices, ſeu in corporeę ſint compoſitæ ex realitate & realitate, puta ex realitate generis,& differentiæ,& etiam ex realitate ſpēi,& differentiæ indiuidualis q̄ aliquando vocatur materia, tn̄ non ſunt compoſitæ, neq; habent materiam, capiendo materiam pro altera parte compoſiti ſuſceptiuam formæ ſubſtantialis.¶ Sequitur ſecundo,ꝙ ſuſtantiæ incorporeæ non habent paincipium intrinſecum ſuæ corruptionis,quia nulla ſubſtātia ſimplex hēt tale principium,ſed ſolum cōpoſitū ex materia,& forma.nā materia

Sco. 2.q. quotli.de a. articu. 3.declarationem.

dr̄ illud,quo res poteſt eē,& nō eſſe, C & manet in gn̄atione, & corruptione.¶ Et ſi quis petat quare eſt ꝙ materia eſt illud,quo res pōt eſſe & nō eſſe.Reſpondetur, ꝙ rō eſt, quia eſt capax alicuius formæ,quam nō hēt quæ opponitur illi quam hēt.¶ Dico tertio,ꝙ in generatione naturali ſemper aliquid corrumpitur, & aliquid generatur,& ſemper aliqd manet,ſ.ſubiectum, ſeu ipſa materia. ¶ Dico quarto,ꝙ quando ex oppoſito ſit oppoſitum, oppoſitū non manet, ſed bene manet aliquid commune ipſius, ſ. materia, vt quando ex aere fit aqua. aer non manet, ſed bene materia eius ſub forma aquæ. ¶ Et ſi quis dicat, totum pt cōuerti in totum ergo in generatione non oportet aliquid manere. Reſpōdeo, quod licet hoc bene poſſit fieri, tamen hoc non eſt per generationem, ſed per tranſubſtantiationem, vt in ſacramento altaris, in quo totus panis tranſubſtātiatur in corpus Chriſti,quę tranſubſtantiatio non dicitur proprie mutatio, quia in mutatione ſubiectum debet ſemper manere ſub vtroque termino, modo nihil ibi panis manet, neq; materia, neq; forma ¶ Et ſi aliquis dicat.gn̄atio eſt mutatio huius totius in hoc totū,vt dr̄ primo de generatione,ergo in ipſa nō oportet aliqd manere. Rn̄deo,ꝙ eſt mutatio huius totius in hoc totū, ſubiecto manēte eodē, puta materia,iō ī illa diffinitiōe nō capiē ly totius ſyncathegorematice. ¶ Et ſi qs arguat cōtra primam partem,puta ꝙ ſubſtātiæ ſimplices,ſeu incorporeę ſint cōpoſitę ex materia, &

De hac multa dicit Sco.in 4.diſt.11. D circa tertium principale.

T.cō.13.

E & forma, quia quæcunque conueniunt in aliquo communi, conueniunt in principiis illius, ſed ſubſtātiæ corporeæ, & in corporeæ conueniunt in ſubſtantia, ergo conueniūt in materia, & forma quæ ſunt principia eius. ¶ Item cuicunque conueniunt proprietates materiæ, in eo reperitur materia, ſed ſubſtantiis ſeparatis conueniunt proprietates mate, riȩ, quæ ſunt ſubſtare & ſubiici, & recipere accidentia, igitur. ¶ Ad primam dicitur, ꝙ materia, & forma non ſunt principia ſubſtantiæ corporeæ in communi, ſed ſubſtantiæ corporeæ. ¶ Ad ſecundam dicitur, ꝙ ſubſtare formæ ſubſtantiali eſt bene proprietas materiȩ, ſed ſubſtare accidentibus non eſt proprietas adæquata materiȩ.

An materia ſit omnium, & an eius potentia realiter diſtinguatur ab ipſa.

F DVBITATVR tertio. Vtrum materia prima ſit primum ſubiectū vnicuique, & Vtrum potentia materiæ ſit realiter diſtincta ab ipſa materia. ¶ Pro ſolutione primȩ partis ſupponitur, quod diffinitio materiæ debet ſic intelligi. Materia prima eſt ſubiectum vnicuique, ſupple rei generabili, ex quo ſupple ſubiecto fit aliquid, cum inſit, id eſt remanente in compoſito, non ſecundum accidēs quemadmodū eſt priuatio, quȩ non manet in toto compoſito, propter quod dicitur principium per accidens. ¶ Vnde materia eſt primum ſubiectū, ex quo res generabilis generatur, & in quod corruptibile, cū deſinit eſſe, corrumpitur. Et ex iſtis patet, quod Philoſophus non vult habere, quod materia ſit ſubiectum inhæſionis omnium formarum tam accidentalium, quam ſubſtantialiū G cum ſint multa accidentia, ſaltem ſpiritualia, quæ in ipſa non recipiuntur, & forte etiam multa corporalia. Vnde non imaginor, quod albedo Petri immediate recipiatur in materia prima, ſed in corpore, qđ iā nō eſt in materia prima. Nihilominus tñ pōt dici, quod omnium formarū corporalium ſiue ſubſtantialium, ſiue accidentalium materia eſt ſubiectum primum, id eſt principale, ſed hoc nolebat habere Philoſoph⁹, ſed quod materia eſt ſubiectū vnicuiq; ſupple rei generabili. ¶ Et ſi quis dicat, multæ ſunt res generabiles, quarum non ſunt ſubiecta, vt homo generatur, & tamen materia non eſt ſubiectum hominis, cum homo nō ſit in ſubiecto. Reſpondeo, quod licet materia non ſit ſubiectum homi H nis, vel alicuius totius geniti, eſt tamen ſubiectum formȩ eius. ¶ Pro ſecunda parte ſupponitur, quod duplex eſt potentia. Quædam eſt actiua, quæ eſt principium transmutandi alius inquantum aliud. Alia eſt paſſiua, quæ eſt principium tranſmutandi ab alio inquantum ab alio. ¶ Secōdo ſupponitur, quod nomen, potentia eſt nomen relatiuum importans ordinem ad actum cuius abſtractum eſt potētialitas per quā aliquid dicitur potens actiue, vel paſſiue, actiue ſi ſit principium effectiuum, paſſiue ſi ſit principium receptiuum. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ ipſius materiȩ duplex eſt potentia, ſcilicet actualis, & aptitudinalis. Aptitudinalis eſt qua materia nata eſt recipere formam, & ipſius mate-

tiæ reſpectu omnium formarum eſt tantum vna potentia aptitudinalis. ¶Sed de potentia actuali ipſius materiæ diuerſi ſunt modi dicendi. ¶Dicunt aliqui, quod ipſæ potentiæ materiæ reſpectu formarum nõ ſunt aliud, quã ipſa materia. ¶Alii dicunt; quod ſunt relationes reales in prædicamento relationis, & ſunt tot quot ſunt formæ recipiendæ in materia. Sed iſta opinio eſt falſa, & contra eam arguitur, nulla relatio realis, ſiue intrinſecus, ſiue extrinſecus deſtruitur propter poſitionem ſui termini, ſed iſtæ potentiæ actuales deſtruuntur aduenientibus formis igitur. ¶Item mirum eét, quod tales relationes eſſent reales, & tamẽ multotiens ſui termini, ſcilicet formæ recipiendę in illa materia ſunt
B
purum nihil. ¶ Aliter ergo dicitur quod iſta potentia actualis non eſt niſi ordo prioritatis ipſius priuationis ad forma. nam priuatio formæ pręcedit ipſam formam in materia, & talis potentia actualis fundatur in priuatione, & terminatur ad formam producendam in illa materia, quę eſt purum nihil ideo talis relatio non eſt niſi reſpectus rationis, & ſunt tot quot ſunt priuationes in materia, & abiiciuntur abiectis priuationibus, quæ ſunt eorum fundamẽta. Et hæc de ſecundo articulo. Quãtum ad tertium ſit. C

CONCLVSIO Reſponſiua. Materia ſecluſa omni forma eſt ens in actu Exiſtẽdi, & appetit formam qua caret. Ad rationes ante oppoſitum. ¶Ad primã dr̃, ꝙ materia eſt ens in potentia ſubiectiua, ſed nõ in potentia obiectiua. Dico vlterius ꝙ licet materia non ſit quid. i. hoc aliquid tñ eſt pars ſubſtãtiæ. ¶Ad ſecundam patet ſolutio in aliqua quęſtione. ¶Ad tertiam, & quartam patet ſolutio. ¶Ad quintam dr̃, ꝙ duplicia ſunt cõtraria, q̃dam ſunt poſitiua, & in illis vnũ non eſt rõ appetẽdi reliquum. Alia ſunt priuatiua, & in illis vnum bene põt eſſe rõ, ꝓpter quam aliquid appetit reliquum. D

P H Y S I C O R V M

LIBER SECVNDVS.

T. com. 1. & inde.

Orum quæ ſunt, alia ſunt a natura, alia vero propter alias cauſas, natura quidem animalia quęcunque, & partes ipſorum, & plãtę, & ſimpliciter corpora, vt terra, & ignis, & aer, & aqua, hæc enim & huiuſmodi a natura dicimus eſſe, omnia autem quæ prę dicta ſunt, videntur differentia ad non natura exiſtentia, quæ quidem enim natura ſunt omnia videntur habentia in ſeipſis prin-

E *principium motus, & ſtatus; & hæc quidem ſecundum locum, illa verum ſecundum augmētū, & decrementum, quædam ſecundum alterationem.*

Diuiſio libri.

ISTE eſt ſecundus liber Phyſicorum, in quo philoſophus determinat de principiis, & cauſis rerū naturalium. Et diuiditur in ſex tractatus. In primo, oſtēdit quid ſit natura. Et diuiditur in tres partes.

¶In prima parte ponit vnam diuiſionem entium, dicens, quod entiū quædam ſunt naturalia, & quædā artificialia, quę fiunt mediante arte. Et dicit, quod talia differunt inter ſe, quia entia naturalia habent principium ſui motus, & quietis. Sed artificialia in quantum ſunt artificialia non habent in ſe principium ſui motus, & quietis, licet poſſint habere in quantum naturalia. F ¶Ex his infert diffinitionem naturæ dicēs. Natura eſt principium, & cauſa mouendi, & quieſcendi eius in quo eſt primo, & per ſe & non ſecundum accidens. Et dicitur non ſecundum accidens, quia accidit medico ſanari, & habere principiuum effectiuum ſuæ ſanationis, quia per tale non inclinatur ad ſuſceptionem ſanationis, licet per ipſum diſponatur ad ſanandum. ¶In ſecunda parte oſtēdit q d eſt habens naturam, dicens, quod habens naturam, dicitur habēs principium ſui motus, & quietis, per ſe, primo, & non ſecundum accidens. Et ſubdit, quod tam natura, quam habens naturam eſt ſubſtantia, & q̄dam natura eſt ſubiectū, ſcilicet materia, & quędam eſt ſubiecto, ſcilicet forma. ¶Conſequēter oſtendit quid eſt ens ſecundum naturam dicens, ꝙ ens ſecundum naturam eſt, ꝙ ineſt enti habenti naturam, quemadmodū ſunt qualitates cōſequētes ens naturale. ¶In tertia parte ponit talem concluſionem, ridiculum eſt tentare, & demonſtrare naturam eſſe, quia naturam eſſe, & multa eſſe entia a natura eſt manifeſtum, ideo non oportet illa demonſtrare eſſe: nam illi, qui hoc faciunt, neſciūt iudicare inter cognitum, & non cognitum. G

VIDETVR autem natura, & ſubſtantia eorum, quæ natura ſunt, quod primum ineſt vnicuique non formatum per ſe ipſum vt lectuli natura lignum, ſtatuæ autem æs. T.com.7. & inde. H

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo oſtendit Philoſophus de quibus dicitur natura & intendit tres concluſiones. De quib. naturadī. ¶Prima, materia eſt natura, probat ratione, & auctoritate. ¶Auctoritate quia omnes antiqui dicebant materiam eſſe vnā materiam. Nā aliqui dixerunt ignē eſſe materiam, aliqui aquam, aliqui aerem. ¶Ratione ſic probatur, quia materia videtur eſſe tota ſubſtantia rei, vt materia lectuli videtur eſſe lignum, & ſtatuæ æs, ergo materia eſt natura. Antecedens probat dupliciter. ſ. ſigno Antiphontis, & ratione. Signo, quia ſi aliquis lectum reſodiat, & capiat potentia putreſcendi,

ita ꝙ

A ita ꝙ germinet, tūc fiet ſignū, & non lectus: ergo ſignū eſt, ꝙ lignū eſt tota ſubſtātia lecti, & ꝙ forma ſolū ſibi cōueniat p accñs. Ratione ſic: qa illud eſt tota ſubſtātia rei, qđ continuo manet ſub vtroq; termino trāſmutationis, ſed materia eſt huiuſmodi, igitur. ¶Secūda cōcluſio, forma eſt natura, ꝓbat tribus rōnibus. Prima, illud, ꝑ qđ res naturalis eſt in actu cōpleto, & perfecto, eſt natura, ſed forma eſt huiuſmodi, qd probat per ſimile: qa artificiale non dr̄ actu artificiale ſine forma artificiali: ergo res naturalis non dr̄ actu res naturalis, niſi per formā. Secūda rō: illud, rōne cuius aliquid generat ſibi ſimile in natura eſt natura, ſed forma eſt huiuſmodi: igitur. Tertia ratio, illud, a quo aliquid dicitur naturale eſt natura, ſed à forma generatio dr̄ naturalis: ergo forma eſt vere
B natura: Deinde oſtēdit incidētaliter ꝙ forma eſt magis natura, q̄ materia, quia illud per quod res naturalis eſt in actu, eſt magis natura, q̄ illud per quod res naturalis eſt in potentia, ſed per formam res naturalis eſt in actu, & per materiam in potētia: igitur. ¶Tertia concluſio, priuatio eſt quodāmodo natura, probat quia eſt quodāmodo forma, ſed forma eſt natura: igit̄. Circa hunc text.

An res naturales differant ab artificialibus per habere principium intrinſecum ſui motus.

QVAERITVR vtrum res naturales differant ab artificialibus per hoc, quod habens principium intrinſecum per ſe ſui motus. ¶Ar- C guitur primo contra ſuppoſitū: quia res artificialis eſt res naturalis, & ecōtra: ergo non differunt. Antecedens patet: quia omne cōpoſitum ex materia, & forma eſt naturale, ſed res artificialis eſt huiuſmodi igitur, ſicut ſcamnum eſt res naturalis, & res artificialis. ¶Secundo ſic, arguitur: non omnis res naturalis habet principium intrinſecū ſui motus, quia grauia, & leuia, quæ ſunt res naturales mouentur a generāte, ex ſexto huius, ſed generans eſt extrinſecū eis: igitur. Etiam cœlū mouetur ab intelligentia, quæ eſt ſibi extrinſeca: igitur. ¶Tertio ſic arguitur: Omne, quod mouetur ab alio mouetur. ex. 7. huius: ergo naturalia non habent in ſe principium ſui motus, patet etiam de motu corruptionis, vbi contrarium corrumpit aliud, & tamen vnum contrarium non eſt alteri intrinſecum. ¶Quarto ſic arguitur: Res artificiales habent principiū intrinſecum ſui motus ſaltem paſſiuū, cum habeant materiam, & formā, vt materia ſtatim eſt nata moueri deorſum. ¶Quinto ſic arguitur: Figura acuta eſt principium mouendi, & figura lata eſt principiū quieſcendi, vt corpus latū ſupernatat, & qeſcit, & corpus acutū mouet deorſum, ergo figura, quæ eſt ab arte eſt principiū motus ſui, vel quietis, & per conſequens artificialia inquantum artificialia habent in ſe principium ſui motus. ¶Item ſecuris, quę eſt ab arte, habet ab arte, ꝙ ſit diuiſiua ligni. Similiter horologiū eſt ens artificiale, & tamē nō habet in-

E traſe principiũ ſui motus. ¶In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. in qõne ſicut in cæteris erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. I. PRIMO ſciendũ, ꝙ pro declaratione qõnis ponitur hæc ſuppoſitio. Ens naturale in propoſito capitur pro ente cõpoſito ex materia, & forma ſubſtantiali. Deinde ponuntur aliquæ diſtinctiones. ¶Prima, duplex eſt agens naturale, quoddã eſt animatum, quẽadmodũ ſunt animalia, & plantę. Aliud eſt inanimatum, & eſt duplex, quia quoddã eſt corpus ſimplex, vt ſunt elementa. Aliud eſt mixtũ, vt lapis. ¶Secunda diſtinctio, triplex eſt motus, quidã eſt naturalis, quidã violẽtus, & quidã neutralis. Et ad iſtorũ cognitionem eſt aduertendũ, ꝙ mobile habet duplicẽ reſpectum, vnum ad for F mã, quam recipit, & alium ad agẽs a quo recipit illam formam, & ratione huius ſibi inſunt duæ proprietates, ſcilicet naturalitas, & ſupernaturalitas. Vnde quandocunque aliquod receptiuum alicuius formę recipit illam formam ab agente, quod natum eſt imprimere illam formã tali paſſo, tunc eſt ibi naturalitas ſaltem ex parte agentis, ſed quando recipit formam ab agente, quod non natum eſt imprimere illam formam in tali paſſo, tunc eſt ibi ſupernaturalitas & nullo modo violentatio, ſed reſpectu formæ quam mobile recipit ſibi inſunt tales proprietates, ſcilicet naturalitas violentatio, & neutralitas. Pro cuius declaratione ponuntur tres regulæ. Prima: quandocunque mobile inclinatur naturaliter ad formã quã recipit talis motus violentatur cum inclinetur ad quãlibet formã recipiendã. ¶Secunda regula quandocũque mobile naturaliter inclinatur ad formã cõtrariam formæ quã recipit, motus per quẽ acquiritur illa forma eſt violentus. Ex quo ſequitur, ꝙ aqua violẽter recipit caliditatem, cum naturaliter inclinetur ad formã ſibi oppoſitam, ſcilicet ad frigiditatẽ. Si tamẽ comparetur ad ignem qui natus eſt cauſare caliditatẽ in tali aqua, tunc reciperet naturaliter, ſed ſi ad Deũ, ſupernaturaliter illa reciperet. ¶Tertia regula, quandocunq; mobile nõ magis inclinatur ad formam, q̃ recipit, q̃ ad eius oppoſitum, tũc motus per quẽ acquiritur talis forma eſt neutralis, ſicut ſunt motus, per quos acquiruntur formæ artificiales. Vnde lapis non magis inclinatur ad formam Mercurij, q̃ ad formam Iouis.

Agens naturale duplex.

Sco. q. I. prolog. in pem. corporis qõnis.

Regula.

G

H

Corrolaria.

¶Ex illis ſequitur primo, ꝙ nulla corruptio eſt naturalis, ſaltẽ ex parte paſſi, cum nihil naturaliter inclinetur ad ſui corruptionem. ¶Sequitur ſecundo, ꝙ nullus motus deperditiuus eſt naturalis ſaltem in ordine ad formam, quia nullus talis habet pro termino formam, ad quam naturaliter inclinatur.

Motus duplex.

SECVNDO ſciendũ, ꝙ pro maiori declaratione ſupponitur adhuc, ꝙ duplices ſunt motus. Quidã ſunt antecedentes rem naturalem, ſicut eſt generatio. Alij vero ſunt conſequẽtes rem naturalem, quia præſupponũt mobile eſſe productũ, vt alteratio, & loci mutatio. Sed reſtat aliquæ difficultates. ¶Prima, vtrũ omne

ne

An entia naturalia habeant in ſe principia actiuum ſua generationis, & corruptionis.

A ne ens naturale habeat in ſe principium intrinſecum actiuum ſuæ generationis,& corruptionis.¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod duplex eſt generatio. Quædam eſt actiua,per quam aliquid dicitur generare. Alia eſt paſſiua, per quam aliquid dicitur generari. ¶Hoc ſuppoſito dicitur primo, quod omne generans habet principium intrinſecũ, actiuũ ſuæ generationis actiuæ, quod eſt forma ſubſtantialis, quæ eſt ſibi intrinſeca.¶Dicitur ſecũdo, ꝙ nullũ ens naturale habet principiũ actiuũ ſuæ generationis paſſiuę, ideſt habet principiũ, per quod generet ſe.¶Dicitur tertio, ꝙ corpora ſimplicia nõ habent in ſeipſis principiũ actiuũ ſuæ corruptionis, cũ ſint eiuſdẽ rationis in ſuis partibus, licet mixtũ diuerſarũ partiũ bene habet principiũ actiuũ ſuæ corruptionis, de quo alias magis dicetur.¶Secũda difficultas, qualiter eſt intelligenda diffinitio naturæ poſita in textu. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ibi ponitur principiũ,& cauſa ad maiorem expreſſionẽ. Dicũt tñ aliqui, ꝙ dicitur principium, ad denotandum. ꝙ natura eſt prior illo, cuius eſt natura. ¶Et dicitur cauſa ad denotandum, ꝙ res naturales dependẽt ab ea. Et dr mouẽdi, & quieſcendi, ideſt motus,& quietis. ¶Et dr̃ primum principale ad remouendũ principia minus principalia, & inſtrumentalia, ſicut ſunt qualitates,& alia huiuſmodi.¶Dicitur per ſe, ad remouendum cauſas per accidẽs ſicut ſunt caſus, & fortuna, quæ ſunt cauſæ p accñs. ¶Dr̃ notãter, & nõ ſecũdũ accidẽs ad remouendum aliqua principia, quibus res naturalis mouetur, quæ tñ non inſunt illi rei naturali naturaliter, vt leuitas eſt forte principale motiuũ vaporis ſurſum, ſed quia non eſt vapori naturale, ſed accidẽtale, & diſconueniẽs non dicitur natura eius. Dicitur nõ tanter eius, in quo eſt, quia reſpectũ motus extrinſeci nõ dicitur natura.

B Diffinitio naturæ quõo intelligenda.

C

Natura multipliciter.

Sco. q. 16 quotli. de 3. princi.

Tertio ſciendum, ꝙ natura capitur multis modis. Vno mõ capitur large, vt ſe extẽdit ad omne ens, vel omnem entitatẽ, & ſic dicimus natura hominis, natura Petri, ideſt entitas, vel ratio Petri. Capitur etiã ſic, vt ſe extendit ad nõ ens, quemadmodum dicimus natura negationis,& ſic nõ capitur hic. Alio modo capiẽ natura prout diſtinguitur cõtra libertatem,& ſic dico, ꝙ natura, & libertas ſunt primæ differentiæ agẽtis, ſeu principij actiui, ita ꝙ omne agens, vel eſt agens naturale, vel agens liberum, & iſto mõ capiendo naturam, intellectus reſpectu ſui actus dicitur natura,& voluntas dicitur propoſitũ. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ omne agens, quod non agit per voluntatẽ,& artem dicitur agens naturale,& omne agens, quod agit p voluntatem,& artẽ dicitur agens liberũ, vel ſecundũ propoſitũ. ¶Et ſiqs dicat agens ſecũdum propoſitũ, vel ſecundũ voluntatẽ debet dici agens naturale reſpectu ẽt eiuſdem actus, quia nunq̃ aliquid agit ſecundũ propoſitum quin etiam agat ſecundum intellectũ, modo intellectus eſt natura, vt dictũ eſt. Reſpõdetur ponẽdo talem regulam, ꝙ quando volun-

D

Regula.

tas concurrit cum intellectu, vt in productione artificialium, totũ dicitur produci libere, & ſecundũ agens liberum, ſeu ſecundũ propoſitum: quia voluntas eſt principale, & immediatũ principium illius productionis extrinſecæ. Etiã quando voluntas agit cũ aliqua potentia inferiori, ſicut ſenſitiua, qua vtitur, dicitur libere agere a principali agente, licet actio, vt eſt huius, ſcilicet intellectus ſit per modum naturæ: tamẽ quia totum ſubiacet voluntati, debet dici libere agere a principali agẽte. ¶Ex iſtis ſequitur, ꝙ eſt alius modus agendi ipſius intellectus, & ipſius voluntatis: nã intellectus agit ꝑ modum naturæ, & voluntas agit libere, & hoc ſi accipiatur in rõne potentiæ: nã ſi acciperetur in rõne obiecti, ageret per modũ naturæ, & per hoc ſoluitur argumentũ OcKam. F

Naturam eſſe, an poſſit demonſtrari.

QVARTO ſciendum, ꝙ de ipſa natura incidũt adhuc aliquæ difficultates. ¶Prima vtrũ naturã eſſe ſit demonſtrabile. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſi ly eſt, dicat aptitudinem, tunc eſt demonſtrabilis per diffinitionem ipſius naturæ, & ſic non videtur cœpiſſe Ariſtote. neque vſus loquentium, ſic capit ly eſt, ſecundũ adiacens, quia tunc videretur concedi iſta, Antichriſtus eſt. Alio modo capitur ly eſt, vt dicit actũ, ſeu actualem exiſtẽtiam, & adhuc dico, ꝙ poteſt demonſtrari demõſtratione naturali, ad quam ſufficit ꝓcedere ex notioribus, & ſic demonſtratur, ſi principiũ principale mouẽdi, & qeſcendi eſt, natura eſt, ſed natura eſt principium principale mouendi, & quieſcendi: ergo natura eſt. ¶Et ſi quis dicat, quare ergo dicit Ariſtoteles in textu eã eſſe indemonſtrabilẽ. Reſpondeo, ꝙ ideo vocabat ipſam eſſe indemonſtrabilẽ: quia eſt manifeſta in philoſophia, & quaſi ꝑ ſe nota, cũ manifeſtũ ſit multa entia eſſe naturalia. G

Natura quõ eſt determinata ad vnum.

¶Secũda difficultas, qualiter eſt intelligendum vnũ cõmune dictum, in quo dicitur, ꝙ natura eſt determinata ad vnum. Reſpondetur, ꝙ naturam determinari ad vnum, ſeu agens naturale poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ad vnum producibile, & ſic non intelligitur, quia natura non ſolum ſpecifica, ſed vt eſt in vno ſingulari, poteſt eſſe principium plurium productorum, ſicut ignis producens plures ignes. Alio modo, ꝙ determinetur ad vnum modũ agendi & ſic intelligitur. ¶Vnde agẽs naturale ſic determinatur ad vnũ modum agẽdi: quia paſſo ſibi debite approximato, & nõ impedito: neceſſario agit, ſic ꝙ quantum eſt de ſe non põt agere, neque habere modos agẽdi oppoſitos. Sed agens ſecundũ propoſitum paſſo ſibi approximato, & non impedito, põt habere plures actiones, & poteſt ẽt non agere, vt voluntati approximato volibili, ipſa voluntas poteſt velle, vel nolle, vel põt ſuſpendere ſuum actum, ſcilicet non velle. H

Scot. 2. q. quotli. d. 3. rõne.

Forma quõ magis natura, quàm materia.

¶Tertia difficultas: qualiter intelligitur, qđ forma eſt magis natura, q̃ materia, cũ forma non ſuſcipiat magis, & minus, cũ ſit ſubſtantia. Reſpondetur, ꝙ non debet intelligi, ꝙ forma ſuſcipiat magis, & minus, ſed ꝙ ratio principiandi ipſius formę eſt per-

A perfectior, & ꝙ ipſa forma perfectiori modo principiat, quã materia. Et hæc de primo artic.

Art.2. DVBITATVR primo: Vtrum principium in diffinitione naturæ dicatur de principio actiuo, vel de principio paſſiuo. ¶Et videtur, ꝙ dicatur de principio actiuo, quia dicitur de illo, quod eſt cauſa mouẽdi, & quieſcẽdi, ſed illud eſt principiũ actiuum: igitur. ¶Sed in oppoſitum arguitur, quia natura dicitur principium, quo aliquid dicitur naturaliter moueri, ſed mobile non dicitur moueri à principio actiuo, ſed à principio paſſiuo: quia a quocunq; lapis moueatur deorſum, ſemper ille motus eſt naturalis: igitur. ¶Item ſi diceretur de principio actiuo, ſequeretur, ꝙ medicus inquantum medicus per ſe ſanaretur: ſed oppoſitũ dicitur in textu: igitur. ¶Conſequentia probatur: quia medicus inquantum medicus habet intra ſe principium actiuũ ſuæ ſanationis. ¶Item mutatio eſt naturalis, quando paſſum mutatur, ſicut natũ eſt mutari à quocunque agente fuerit, ſed nunquàm paſſum eſt ſic aptum natũ mutari propter principium actiuũ, ſed ſolum propter principium paſſiuũ: igitur. ¶Item natura eſt principiũ motus, vel mutationis, & eſt principium intrinſecũ, ſed natura eſt huiuſmodi ratione principij paſſiui: igitur. Et minor etiam probatur per exemplum textus, accidit enim infirmo, vt ſanetur, eſſe medicũ, ideſt habere artem, ſeu principiũ actiuũ ſanationis. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ principiũ in diffinitione naturæ dr̃ de principio paſſiuo, vt ꝓbant rõnes poſt oppoſitũ. ¶Et ſi q̃s dicat: ergo ſequitur ꝙ natura nõ diceret de forma, q̃a forma nõ eſt principiũ paſſiuũ motus. R̃ndetur, ꝙ natura, vt eſt principiũ paſſiuũ non ſolũ dr̃ de materia, ſed et̃ de forma. Vnde lapis non ſolũ natus eſt deſcendere deorſum pp materiã: immo magis pp formã. ¶Et ponitur talis regula, ꝙ per eandem formam, per quã res eſt hæc, per illã, & eandẽ eſt receptiua paſſionis naturaliter conſequentis naturã eiuſdẽ rei: ideo natura, vt dicitur de principio paſsiuo, dicitur de forma. ¶Et ſi quis dicat, q̃d intelligis per principiũ paſſiuũ. Reſpõdeo, ꝙ per principiũ paſſiuũ non intelligo, niſi illud, per quod aliquid eſt ſuſceptiuum alicuius formæ, vel motus, vel alicuius alterius. Vnde principiũ paſſiuũ lapidis eſt illud, ꝑ quod lapis inclinatur, & natus eſt recipere motũ, vel aliquã formã. ¶Et ex iſto patet, ꝙ naturalia, & artificialia diſtinguũtur adinuicẽ per principiũ paſſiuũ, quia naturalia habẽt in ſe principiũ paſſiuũ inclinãs ad talẽ, vel ad talem formã. Artificialia vero inquantũ artificialia non habent in ſe principiũ paſſiuum inclinans ad talẽ inciſionem, vel talẽ erectionem, nec habẽt aliquid per artẽ, per quod ſint ſuſceptiua, vel per quod inclinentur ad talem motum, ſiue habeant aliquid, quod ſit cauſa talis motus, ſiue non. Vnde artificialia, vel mouentur ad formam contra inclinationem naturalẽ, & tunc violenter mouentur, vel vt ſunt in potentia neutra ad talem formã: & tũc

Scot. li.2. diſt. 8.

B C D Obiectio

F neutraliter mouentur. ¶Ex iſto ēt patet, qualiter intelligitur diſſinitio violenti, in qua dicitur violentū eſt, cuius principium eſt extra non conferente vim paſſo quæ debet exponi non conferente vim, id eſt inclinationē ad talem formā, ſed magis oppoſitum. Et iſtud vult habere Scotus, & etiam omnia dicta diſt. 18. ſecundi.

Sco. li. 4. d. 29 & d. 43. q. 4.

An in generab. & corrupti. ſint ponēdæ rationes ſeminales.

Dubitatur ſecundo. Vtrū in generabilibus, & corruptibilibus ſint ponendæ rationes ſeminales. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ eorum, quæ generātur, quedam generantur æquiuoce, quædā vero vniuoce. Vnde illa dicūtur generari æquiuoce quando generans, & genitū differunt ſpecie ſpecialiſſima. Sed illa dicuntur generari vniuoce, quando generans, & genitum F ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. Item generantia vniuoce ſunt duplicia. Quædam generant immediate, vt ignis generat ignē. Quædam mediate, vt vos mediante ſemine generat bouē, & homo hominē. ¶Secundo ſupponitur, ꝙ ſemen ſic diffinitur; Semē eſt corpus imperfectū productū a generante, cuius forma non eſt intenta per ſe, ſed per alterū ut. ſ. generetur ex ipſo aliquid ſimile generāti. ¶Vnde in natura duplex eſt proceſſus. ¶Vnus eſt generatiuus, in quo proceditur ab imperfecto ad perfectū, vt à ꝓductione ſeminis ꝓceditur in formā ſanguinis, & à forma ſanguinis ad formā embrionis, & poſt ad formā ſpecificā. Alius eſt corruptiuis a quo fit receſſus a forma ad ſpecifica ad formā cadaueris

Sco. in 2. diſt. 18.

ſeu corporeitatis qđ idem eſt: Et in G tali ſemper ꝑcedit à pfecto ad imperfectū. ¶Tertio ſupponit, ꝙ rō ſeminalis nihil aliud eſt, q̄ forma ſubſtātialis ſeminis, vel quadā qualitas neceſſario cōſequēs formā ſubſtantialē ſeminis, q̄ eſt via ad vlteriorē formā, ſicut forma tritici in tritico, vel qualitas cōſequēs formā ſubſtātialē eius. Et ex iſto ſequitur, ꝙ nec ſemē nec rō ſeminalis ſūt coeua ipſi materiæ: q̄a ſemē fit ex nutrimēto, in quo forma eſt ratio ſeminalis, ſicut in ſubiecto. ¶Sed q̄reret aliquis: Vtrū ſemē ſit principiū actiuū generationis, ſeu vltimę formę. Dico breuiter ꝙ nō, & hoc ſi ſit ſemē vniformæ, qđ dico ꝓ ſemē maris ꝙ agit in ſemen mulieris. Semen tñ vniformę ex quo fit res, qđ. ſ. deciſum eſt à generante, ſiue ſit patris, ſiue matris H nō eſt principiū actiuum generationis, ꝙ pōt multipliciter probari. Pri mo: quia in inſtanti, in quo producitur forma ſubſtātialis corporeitatis ſemen corrūpitur: ergo in illo inſtāti non producit. ¶Et ſi dicatur, ꝙ eſt principiū dū eſt, hoc nihil valet: q̄a ſemen eſt aliquid de proximo conuertibile in illud quod debet generari. Si vlterius dicatur, ꝙ ſemē agit in ratione deſcendentis, & non in virtute propria. Hoc ēt nihil valet: quia pōt eſſe, ꝙ deſcindens ſemē ſicut pater ſit mortuus quādo illa forma corporeitatis generat. Et ex iſto ſequitur, ꝙ nullum ſemen, nec aliquid in ſemine eſt principiū actiuū gnationis, vel vltimę formę. ¶Et ſi q̄s dicat. Eſt ne talis generatio a pr̄e? Dico ꝙ non: quia patre nō exiſtēte filius

Dubitatio.

In ſtātia.

A ſilius generatur. ¶ Vtrum a forma cœli. Dico ꝙ non, quia multa viuentia ſunt perfectiora forma cœli. ¶ Vtrum ab angelo? Reſpondeo, ꝙ non, quia Angelus non agit, niſi mediante motu. Relinquitur ergo, ꝙ a Deo ſit talis generatio. ¶ Et ſiquis dicat ergo pater non debet dici pater, cum non producat talem formam. Ad iſtud ponuntur aliqua ꝓpoſitiones. ¶ Prima, mulier eſt vere principium productiuum fœtus, & attingit formam ſubſtantialem corporeitatis, ſed vir nunquam illam attingit, quia talis poteſt produci, vbi pater mortuus eſt. ¶ Secunda propoſitio, hoc non obſtante vir dicitur generare prolem, quia deſcendit ſemen, quod quidem ſemen alterat ſemen mulieris cum quo vnitur. Se-
B cundo, quia filius eſt de ſubſtantia patris, pater enim miniſtrat ſubſtātiam, ſcilicet ſemen ex quo cum ſemine matris generatur filius, & certe nihil plus facit pater, quam deſcindere ſemen. ¶ Et ſiquis quærat quis eorum, vel pater, vel mater dicitur principalius agens. Poteſt dici quantum ad primam actionem quę eſt deſcindere ſemen, quòd pater dicitur principalius agens, ſed quantum ad alias actiones ſequentes dicitur probabiliter, quòd mater eſt principalius agens, non enim videtur eſſe aliquod impedimētum quare mater non debeat attingere illam formam ſubſtantialem fœtus, vel corporeitatis, cum ſit præſens in ſe & habeat virtutem actiuam, cum habeat animam. ¶ Iſtis ſuppoſitis dicitur primo, ꝙ in his quæ generātur vniuoce & æquiuoce immediate, C
non requiritur neceſſario ſemen, nec ratio ſeminalis, vt patet de igne qui generat alium ignem ſine ſemine. ¶ Dicitur ſecundo, ꝙ in generantibus vniuoce & mediate neceſſario requiritur ſemen, ſicut in generatione hominis. ¶ Sed reſtat vnum paruum dubium, vtrum in non animatis ſit ponenda ratio ſeminalis? Reſpondetur ꝙ omnia mixta poſſunt habere rationes ſeminales, quia a generante recipiunt qualitates, quæ ſunt viæ ad vlteriorem, & perfectiorem ſubſtantialem formam, in cadauere enim bonis poteſt induci qualitas a corpore cęleſti, quę eſt via ad formam apis, & illa qualitas vocatur ratio ſeminalis. ¶ Poteſt etiā ratio ſeminalis eē in nō verè mixtis, D
ſicut in mixtis per iuxta poſitionem: corpora enim cœleſtia non ſemper generant de vere mixtis, ſed de mixtis per iuxta poſitionem. Et tale mixtum habere poteſt qualitatem, quæ eſt via ad vlteriorem, & perfectiorem formam. ¶ Item vnum elementum poteſt eſſe per potentiam diuinam quaſi ratio ſeminalis reſpectu mixti, ita quod ex vno elemento poteſt Deus cauſare mixtum ſicut de aqua fecit piſces. ¶ Dico etiā quod ab elementis temperatis adinuicem ideſt mixtis cauſatur qualitas, quæ eſt via ad vlteriorem formam, ſicut ad formam ranarum, vel ad aliquā aliam formam, ſicut forte fuit factum, quando Magi Pharaonis fecerunt ranas.

dubiū.

An figura diſtinguatur a figurato, & an ſit res abſoluta, vel reſpectiua.

DVBITATVR tertio. Vtrum figura diſtinguatur a re figurata, &

E vtrum ſit entitas abſoluta, ſiue reſpectiua. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ figura eſt duplex. Quædam eſt figura quę nõ eſt niſi ordo partiũ adinuicem & ad totum. Vnde ordo partium ad totum, eſt quando vna pars ſic continuatur vni parti ꝙ nõ alteri, vt caput collo, & collum ſpatulis, & ſic de aliis. Alia eſt figura, ꝙ non eſt niſi ordo partium ad partes loci, & talis figura ſeu ordo poteſt acquiri per ſolam curuationem digiti. vnde quando quis curuat digitũ, tunc partes digiti non aliud acquirunt, niſi alium ordinem ad partes loci, quem prius non habebãt. Nec imaginor ꝙ ibi acquiratur aliqua res abſoluta, quam aliqui ponunt, quam nunquam cognouerunt, ideo non pono figurã eẽ aliquã qualitatẽ.

F ¶Et ſi quis dicat ergo artifex non facit niſi talem ordinem, quando aliquid operatur, Dico, ꝙ verum eſt, & finaliter recipit pecunias propter talem ordinem quem facit, immo rationabilius quod ſaluatur propter aliquid, quod cognoſcitur, quam ꝓpter nihil Dicant ergo illi qui ponũt talem figuram eſſe rem abſolutam, quid ſit præterquam ille ordo partium. Et ſi dicant quod eſt talis & talis figura, puta triangularis, quadrãgularis, petatur eis quid eſt figura triangularis, præterquã ille ordo partium. ¶Et ſi quis dicat, hoc dicendo tu negas philoſophum in prædicamentis dicentem figuram eſſe de quarta ſpecie qualitatis. Dico ꝙ de hoc ſatis fuit viſum in logica, quomodo philoſophus nolebat dicere quod eſſent quatuor ſpecies qualitatis, ſed quod erant quatuor modi qualitatis, id eſt quatuor quæ habebant modum prædicandi qualitatis, vel aliquem ſpecialem modum ipſius qualitatis, puta vel de difficili mobilis vel de facili mobilis, & ſic de aliis.

Sco. in 4. d. 6. q. 10. Reſpondeo dead q.

G

Inſtãtia.

¶Et ſi quis iterum dicat, ergo videtur, quod artifex faciẽdo domum non faciat niſi talem ordinẽ, & per conſequens quod non faciat niſi vnum reſpectum. ¶Reſpondeo quod multum eſt difficile perficere talem ordinem ſeu reſpectum: nam ad faciẽdum vnum reſpectum oportet primo facere aliquod abſolutũ, vel approximare aliqua abſoluta, vel ſubtrahere aliquod, quod multum eſt difficile, ideo artifex pro nihilo non ſoluitur. ¶Et ex omnibus iſtis ſatis poteſt patere, quomodo

H iſte modus dicendi mediat inter alios modos dicendi: nam conuenit cum aliquib. in hoc quod dicunt ꝙ figura diſtinguitur a re figurata quia talis ordo diſtinguitur a re, cuius eſt ordo conuenit etiam cum aliis in hoc, quod dicunt quod figura eſt ordo partium, & hoc videtur eſſe de mente Scoti. in 4. diſt. 12. q. 4. vbi dicit quod figura non dicit vltra quantitatem niſi relationem partium ad inuicem, vel terminorum includentium partes, & dicit quod relatio, mutari poteſt, manentibus partibus eiſdem. ¶Aduerte quod dicunt aliqui quod figura eſt res abſoluta, quę conſequitur ordinem partium adinuicem, vel ordinem partium ad partes loci. Quantum ad tertium articulum ſit.

Sco. in 4. d. 12. q. 4. in reſponſione. q.

Art. 3.

CONCLVSIO Reſponſalis

ad

A ad quæſitum. Res naturales differũt ab artificialibus per hoc, quod eſt ha bere principium ſupple paſſiuum ſui motus. Ad rationes ante ſuppoſi tum. ¶ Ad primam dicitur ꝙ iſta bene conceditur, res naturalis eſt res artificialis, ſed non cõceditur, quod res artificialis per eandem figuram, ſeu formam, per quam eſt artificia lis ſit naturalis. Vnde artificiale de per ſe ſignificato ſignificat talem, vel lem figuram, ſed connotat bene, idem quod connotat naturale, ſeu idem importat de ſignificato mate riali, vt ſcamnum de per ſe ſignifi cat talem figuram. Et ſimiliter dica tur de aliis artificiatis. ¶ Ad ſecundã dr̃ quod licet grauia & leuia aliquã do non moueantur a principio in trinſeco, tamen ſemper mouentur B motu naturali a principio paſſiuo, ſeu habent principium paſſiuum.

Sco. li. 2. diſt. 18.

8. phyſic. 29.

¶ Ad alias rationes dicitur, quod ni hil probant contra nos, quia viden tur probare de principio actiuo, & nos intelligimus de principio paſſi uo. Vnde nullum artificialem in quantum artificiale recipit aliquid ab artifice, per quod inclinetur, vel per quod fit ſuſceptiuũ talis motus, ad quem mouetur, ſiue recipiat ali quid, quod faciat ad talem motum, ſiue non hoc nihil contra nos.

T. cõ. 16. & inde.

QVONIAM autem determinatum eſt quot modis natura dicitur, poſt hac ſpecu landum eſt quomodo differt ma thematicus a, phyſico, etenim plana & firma habent phyſica corpora, & longitudines, & pun- C cta de quibus intendit mathema ticus, &c.

ISTE eſt ſecundus tractatus hu ius libri, in qua oſtendit philoſo phus qualis ſit conſideratio natura lis. Et diuiditur in duo capitula. In primo ponit tres concluſiones.

Qualis ſi phyſica ſpecula tio.

¶ Prima, mathematicus, & phy ſicus conſiderant de eodem, pro bat duabus rationibus. ¶ Prima, quia mathematicus, conſiderat longitudinem, ſuperficiem, puncta, & corpora, & de eiſdem con ſiderat phyſicus, igitur. Secunda ratio, ad phyſicum pertinet con ſiderare ſubſtantiam ſolis, & lunæ, D cũ ſint corpora naturalia, & mobilia ergo ad eum ꝑtinet cõſiderare accñ tia ꝑ ſe eis cõuenientia, ſicut ſunt q̃ titates motus & figura & de illis hẽt cõſiderare mathematicus, igr̃. ¶ Se cũda concluſio, licet phyſicus, & ma thematicus de eiſdẽ cõſiderent, hoc tamen eſt diuerſimode, quia phyſi cus conſiderat magnitudines, corpo ra, & figuras ſecũdum, ꝙ ſunt diſpo ſitiones rerum naturalium, & ſecun dum ꝙ ſubiiciuntur motui, & muta tioni, ſed mathematicus conſiderat de eiſdem inquãtum per intellectũ abſtrahuntur a motu. ¶ Et ſiquis di car, magnitudines, & figuræ ſemper ſunt in materia ſenſibili, & etiam ſubiiciuntur motui ergo intellectus ſic abſtrahens male abſtrahit. Reſpõ detur philoſophus, ꝙ abſtrahentiũ, non eſt mendacium. Deinde infert philoſophus vnum corrolariũ. ſ. in naturalibus non ſunt ponẽdæ ideæ

ſepa-

E ſepatatę a ſenſibilibus propter hoc, ꝙ phyſica min⁹ abſtrahit quam mathematica. ¶Tertia concluſio, phyſica differt a mathematica probat duabus rationibus. Prima. Illæ ſcientiæ ſunt diuerſæ quæ diuerſimode diffiniunt, ſed illę ſunt huiuſmodi, igitur &c. Minorem probat, quia in diffinitionibus phyſicalibus ponitur motus, ſed non in terminis mathematicalib. id eſt in diffinitionib. mathemiticalib. non ponuntur aliqua dicibilia motum, & mutationem ſignificantia. Secunda ratio. Scientiæ mediæ inter phyſicam, & mathematicam, vt perſpectiua, Muſica, Aſtrologia diſtinguuntur a Mathematica per hoc, quod conueniunt cum phyſica, ergo phyſica differt a mathematica. Conſequentia patet, quia ſi F medium differat ab vno extremorum per hoc, quod conuenit cum alio extremo, ſequitur quod extrema differant inter ſe.

Quoniam autem natura dupliciter dicitur ſpecies, & materia, ſicut de ſimo, quid ſit intendimus ſic conſiderãdum eſt quare neque ſine materia huiuſmodi, neque ſecundũ materiã, &c.

De quib⁹ eſt phyſica conſideratio.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ huis tractatus in qua philoſophus determinat de quibus eſt conſideratio naturalis, pręmittens hanc concluſionem. ¶ Philoſophia naturalis conſiderat de materia, & forma probat duabus rationibus. ¶Prima, philoſophia naturalis cõſiderat de omni natura, ſed natura dicitur de materia, & forma, igitur. ¶Secunda ratio. G Conſideratio phyſica eſt, ſicut conſideratio ſimi, ſed illa compræhendi materiam, & formam, cum in eius diffinitione ponatur naſus pro materia, & ſimitas pro forma. ¶Conſequenter mouet duas dubitationes. ¶Prima, cum natura dicatur de materia, & forma dubitabit aliquis de qua illarum conſiderat phyſicus, & vtrum ſolum de altera, aut de vtraque ſimul. ¶Secunda dubitatio dato, ꝙ phyſica conſideret de vtraque vtrum hoc pertineat ad eandem phyſicam, vel ad aliam. Soluit has dubitationes ponens primo talem concluſionem. ¶Ad eandem naturalem philoſophiam pertinet conſiderare de materia, & forma, ꝓbat quatuor rationibus. ¶Prima, ſicut eſt in artificialibus, ita eſt in naturalibus, H quia ars imitatur naturã inquantum poteſt, ſed eiuſdem artis eſt conſiderare formam artificialem, & materiam, ergo etiam eiuſdem philoſophiæ naturalis eſt conſiderare formam naturalem, & materiam. ¶Secunda ratio, eiuſdem ſciẽtiæ eſt conſiderare finem, & media ordinata in finem, ſed forma eſt finis tranſmutationis gratia cuius ipſius materiæ, ergo eiuſdem ſcientiæ eſt cognoſcere materiam, & formã. Minorem probat, quia illud quod eſt vltimum motus tendentis ad perfectionem, & propter quod materia diſponitur eſt finis gratia cuius ipſius materiæ, ſed forma, eſt huiuſmodi, igitur. Et ſubdit philoſophus, ꝙ non omne vltimũ eſt finis, quia non eſſe, ſiue mors, cum ſit, quid vltimũ debe-

A debet dici finis hominis, ſed illud eſt finis, quod eſt quid vltimum, & optimum. ¶ Tertia ratio, ſcientia naturalis debet conſiderare omnia illa quæ oportet eam cognoſcere ſi ipſa produceret res naturales, ſed ſi produceret res naturales haberet cognoſcere & conſiderare principia rerum naturalium, quę ſunt materia & forma, igitur. ¶ Et ſubdit ꝙ omnis ars habet conſiderare de materia, & forma, circa quas eſt, quod probat inductiue quædam. n. eſt ars ſimpliciter factiua materiæ, quę per approximationem cauſatum naturaliũ tráſmutat materiam, ſicut eſt ars faciés vitra, vel lateres. ¶ Alia eſt ars faciés materiam operoſæ quæ diſponit aliquid per remotionem aliquarum partium, vt ars nauifactiua. ¶ Alia B eſt ars, quæ vtitur ipſo artificiato iã facto, vt ars naualis vtitur naue, & omnes aliç artes conſiderant materiam, & formam, igitur. ¶ Et aduerte, ꝙ aliter conſueuerunt nominari illę artes. ¶ Prima vocatur præparatiua materię quia diſponit materiã. ¶ Alia vocatur formefactiua, quia inducit formam. ¶ Et tertia dicitur vſualis, quia vtitur re facta. ¶ Quarta ratio cuius eſt conſiderare vnum relatiuorum eiuſdem eſt cõſiderare reliquum, ſed materia dicitur relatiue ad formam, igitur ſi ſcientia naturalis conſideret de materia, conſiderabit etiam de forma. ¶ Finaliter oſtendit vſque ad quem terminum phyſicus habet conſiderare ſiue quis ſit terminus philoſophiæ naturalis dicens, quod conſideratio naturalis ſe extendit ad illa, q̃ ſunt cauſæ & principia motuum, & tranſmutatio C num, & non vltra hoc, & non habet conſiderare quidditatiue. Et ſubdit ꝙ homo hominem generat ex materia, & ſol.

Determinatis autem his, conſiderandum eſt de cauſis, quæ & quot numero ſint. Quoniam enim ſciendi gratia hoc negocium eſt, ſcire autem non opinamur vnumquodque antequã vtique accipimus propter quid vnumquodque hoc autem eſt accipere primam cauſam &c. T. cõ. 27. & inde.

Iſte, eſt tertius tractatus, in quo philoſophus determinat de cauſis per ſe, qui diuiditur in duo capitula. In primo determinat de generibus cauſarum, & diuiditur in quatuor partes. ¶ Prima intendit talem cõcluſionẽ. ¶ Ad naturalé philoſophiam pertinet determinare de cauſis, quot & quę ſunt, quod probat, quia in negocio, quod eſt gratia ſciẽdi, neceſſe eſt determinare de cauſis cum opinemur aliquid cognoſcere cum eius cauſas cognoſcimus, ſed negocium eſt gratia ſciendi. ¶ In ſecunda parte intendit talem concluſionem, cauſa dicatur quatuor modis. ¶ Primo dicitur cauſa, ex qua fit aliquid cum inſit, ſicut es dicitur cauſa materialis ſtatuæ. ¶ Secundo dicitur cauſa ſpecies, ſiue exemplũ, ſeu ratio ipſius, quod quid erat eſſe. Ex quo habetur hæc auctoritas ꝙ partes diffinitionis ſunt formæ. ¶ Tertio dicitur cauſa, vt eſt principium vnde motus, ſicut cauſa effi- D

Cãe q̃ & quos, & earum ꝓprietate.

ciens,

E ciens, vt deliberans eſt cauſa delibe-rati, & commutans commutati, & vniuerſaliter faciens facti. ¶ Quartò modo dr̃ de fine, vt ſanitas eſt cã ambulandi. Et quod finis ſit cauſa ꝓbat, quia finis eſt, gratia cuius aliqd fit, igitur eſt cauſa. Antecedens probat, quia per finem conuenienter reſpondemus ad quæſtionem factam propter quid, vt ſi quæratur propter quid ambulat conuenienter reſpondetur vt ſanetur. Et ſubdit quod gratia vnius finis contingit multos eſſe fines inter medios, vt propter ſanitatem fit purgatio, & propter purgationem potio medicinalis. ¶ In tertia parte intendit talem concluſionem. Tres ſunt proprietates cauſarum. ¶ Prima, eiuſdem effectus ſũt plures cauſæ per ſe, non tamen in eodem genere cauſę, vt es eſt cauſa per ſe materialis ſtatuæ, & ſtatuifica eſt cauſa per ſe efficiens ſtatuæ. ¶ Secunda, cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſę, vt laborare eſt cauſa efficiens ſanandi, & ſanitas cauſa laborationis. ¶ Tertia, contrariorum effectuum aliquãdo eſt eadem cauſa, & hoc ſucceſſiue, ſicut eadem res, quæ quando eſt præſens, eſt cauſa alicuius, & quando eſt abſens, eſt cauſa effectus contrarii, vt gubernator nauis per ſui pręſentiam, eſt cauſa ſalutis ipſius nauis, & per ſui abſentiam eſt cauſa ſubmerſionis. ¶ In quarta parte ponit talem concluſionem. Omnes cauſæ per ſe ſunt reducibiles ad aliquem quatuor modorum, vt literæ dicuntur cauſa materialis ſyllabarum, & elementa mixtorum, & partes reſpectu totius. ¶ Similiter præmiſſæ dicuntur cauſę materiales reſpectu concluſionis, ex quo concluſio componitur ex terminis ſynonimis cum terminis præmiſſarum. G

MODI autem cauſarum numero quidem ſunt multi capitales aũt, & hi minores, &c. T.cõ. 22. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo determinat de modis cauſarum, dicens, ꝙ omnes alii modi cauſarum ab his qui dicti ſunt, reducuntur ad quatuor modos prædictos. Pro cuius declaratione intendit quatuor diuiſiones cauſarum. Modi cã in quot.

¶ Prima, cauſarum i eodem genere cauſæ quædam eſt prior, & quędam H poſterior, vt artifex eſt cauſa prior ſanitatis, medicus poſterior. i. minus vniuerſalis. ¶ Secunda diuiſio, cãrũ quædam ſunt per ſe, aliæ per accidens, vt ſtatuæ factor eſt cã per ſe ſtatuæ factę. Polycletus vero cauſa per accidens accidit enim artifici ſtatuarum, ꝙ ſit Polycletus, quia non facit ſtatuam inquantum polycletus, ſed inquantum ſtatuæ factor. ¶ Et ſubdit quod cauſarum per accidens quædam eſt propinquior cauſæ per ſe, alia remotior, vt ſi ſtatuæ factor ſit albus, & muſicus, albũ & muſicũ ſunt cauſę per accidens ſtatuæ, quia nihil faciunt ad productionem ſtatuę, licet coniungantur cauſę per ſe, & muſicum, quod eſt minus cõeꝙ album eſt cauſa per accidens propinquior ſtatuę. ¶ Tertia diuiſio cauſarum quædam cauſæ ſunt iu actu, vt ędificans eſt cauſa in actu qa actualiter

A liter operatur. Alia in potentia. ſicut ędificator non operans actualiter eſt cauſa in potentia ædificandi. Et ſubdit ꝙ ſimiles diuiſiones poſſunt fieri de effectu. ¶ Quarta diuiſio, cauſarum quædam ſunt incomplexæ, vt polycletus vel ſtatuificatur. Alię sũt complexę, quia per orationem, ſignificantur, vt polycletus ſtatuam faciens. Deinde ponit differentiam inter cauſas actuales, & potentiales, quia cauſæ actuales ſimul ſunt, & non ſunt cum ſuis effectibus, vt medicans, & illud quod fit ſanum Sed cauſæ in potentia non ſemper ſimul ſunt cum ſuis effectibus. ¶ Deinde ſoluit quandam quæſtionem, quis enim poſſet quærere quis modus cauſarum ſit maxime quęrendus in ſcientia. Reſpondet quod maxime B oportet quærere ſummam cauſam in qualibet ſcientia demonſtratiua, quæ quidem cauſa eſt vltima in quęſtione & prima in eſſe, vt ſi quæratur quare ædificat ille. Reſpondetur quia eſt ædificator. ¶ Et ſi vlterius quæratur, quare eſt ædificator. Reſpondetur, quia habet artem ædificandi. Et ſic habetur prima cauſa, & ibi ſit ſtatus.

An ſint tantum quatuor cauſæ.

QVAERITVR ſecundo. Vtrũ ſint tantum quatuor cauſę, ſcilicet, materialis formalis, efficiens, & finalis. Arguitur primo, quod ſint plures quia cauſa exemplaris eſt cauſa, & non aliqua iſtarum quatuor igitur. Nec valet dicere, quod cauſa exemplaris, & efficiens ſunt idem, quia coincidunt, quia tunc etiam oporteret dicere ꝙ forma efficiens, C & finis non diſtinguunt cum coincidant adinuicem. ¶ Secũdo ſic quod ſint pauciores, quia nec materia nec forma nec efficiens eſt cauſa, patet de materia, quia non eſt ens, cũ nec ſit quid neque quale, neque quantũ de forma patet, quia ipſa eſt effectus ergo non eſt cauſa, cum nihil ſit effectus, & cauſa, de efficiẽte patet, quia effectus poteſt eſſe ſine efficiente, ergo non eſt cauſa vel fruſtra ponere tur. ¶ Tertio ſic arguitur. Forma & finis coincidunt in idem, efficiens enim eſt finis ſuę actionis, & forma eſt agens, quia formę eſt agere. Finis etiam eſt forma ipſius rei genitę, igitur. ¶ Quarto ſic. Illud quod non eſt, nullus eſt cauſa, ſed finis nõ eſt, igitur. Quod probatur, quia omne cauſa eſt principium ex 5. metaph. D ſed finis non eſt principium, cũ habeat rationem vltimi igitur. ¶ Quinto ſic arguitur. Si finis eſſet cauſa, vel hoc eſſet ſecundum eſſe reale, vel intentionale non ſecundum eſſe reale, quia vt ſic habet rationem effectus, nec ſecundum eſſe intentionale, quia habito fine ceſſat motus, ſed habito fine ſecundum eſſe intentionale non ceſſat motus, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. ¶ In quęſtione ſicut in cęteris erunt tres articuli. Quantum ad primum. Art. 1.

PRIMO ſciendum, quod cauſa in prima ſui diuiſione diuiditur in cauſam per ſe, & cauſam per accidens. Li. 1. d. 2. ¶ Vnde cauſa per ſe, vt dicit q. 1. Scotus eſt quę ſecundum propriam naturam, & non ſecũdũ aliquid ſibi accidens,

E accidens cauſat. ¶Et ſi quis dicat, ſi iſta diffinitio eſſet bona ſequeretur quod ignis non eſſet cauſa per ſe reſpectu caliditatis quam cauſat in aqua, quia producit illam caliditatē per accidens, puta per caliditatem ſuam. ¶Reſpondetur, quod ignem producere caliditatem in aqua per accidens, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per accidens, ideſt per aliquid quod eſt accidens, & ſic concedo. Alio modo per accidens, ideſt per aliquid faciens cum eo vnum p accidens, ideſt non ſe habens ſicut determinatio & determinabile, & ſic negatur. Vnde eſt iſta per ſe ignis eſt calidus, quia ignis, & calidum ſe habent ſicut determinatio, & determinabile. ¶Sed cauſa per accidens ſecundum aliquid ſibi accidens cau

F ſat, ideſt per aliquid quod facit vnū per accidens cum ea, ideſt non ſe habens ſicut determinatio, & determinabile, vt muſicus reſpectu edificatoris, qui muſicus facit vnum per accidens cum domificatore. Vnde iſta non ſe habent ſicut determinatio & determinabile, domificator muſicus. ¶Item cauſarum per ſe, quædā ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, & q̄dam accidentaliter. Eſſentialiter ſubordinatæ ſunt, quarum ſecunda dependet a prima in cauſando, & ſunt alterius rationis, & ſimul neceſſario requiruntur ad cauſandum. Et per oppoſitum dicatur de cauſis accidētaliter ſubordinatis. Et ex iſta diffinitione habentur tres differentiæ, inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas & accidentaliter ſubordinatas. ¶Prima, quia in cauſis eſſentialiter

Cāuſarum eſſentialiter, & per accidens ſubordinatarum diuiſio.

ſubordinatis ſecunda debet ſemper G dependere a prima in cauſando, ſic quod non poſſet cauſare ſine prima, ſed hoc non requiritur, in cauſis accidentaliter ſubordinatis, licet poſſit aliquo alio modo dependere, puta in eſſendo, vt filius dependet a patre in eſſendo, ſed non in cauſando. ¶Secunda differentia, quod cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ ſunt alterius, & alterius rationis. ¶Et ſi quis dicat, pater & mater ſunt cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ com vna nō poteſt ſupplere aliam, & tamen ſunt eiuſdem rationis, igitur. Dico quod ſunt eiuſdem rationis ſecundum naturam, cum quælibet ſit homo ſed non ſecundum potētiam cauſandi. Vnde probabiliter dico quod potentia generatiua patris, & potentia generatiua matris ſunt alterius, H & alterius rationis. ¶Tertia differētia, quod ſimul neceſſario requiruntur ad cauſandum. ¶Et ſi quis dicat Deus & ignis ſunt cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ, & tamen Deus poteſt agere & calefacere aquam ſine igne. Reſpondeo, quod illa differentia eſt ſecundum mentem philoſophorum. Vnde philoſophi imaginati ſunt, quod cauſa prima non poteſt agere ſine cauſa ſecunda. Et in iſtis cauſis eſſentialiter ſubordinatis nunquam eſt proceſſus in infinitum licet bene in cauſis accidentaliter ſubordinatis, vt ibidem dicit Scotus.

SECVNDO ſciendum, ꝙ cauſæ eſſentialiter ſubordinate ſunt duplices, quædam ſunt quarum poſterior habet virtutem ſuam cauſandi

a priore

A a priore, cuiuſmodi ſunt ſol & pr̄ in generatione hominis, quæ habent virtutem ſuam cauſandi a Deo.

¶ Aliç ſunt cauſæ quarum poſterior non habet virtutem ſuam a priore, tamen non poteſt agere ſine priore, vt pater & mater. Mater enim eſt cā poſterior, & pater eſt cauſa prior, & ſunt eſſentialiter ſubordinatç & mater non habet ſuam virtutem a patre, & tamen non poteſt agere ſine patre, & hoc vult habere Scotus in quotlibeto quæſtione. 15. ¶ Et forte ſic poteſt dici de intellectu, & obiecto reſpectu cognitionis quam cauſant. Nam videntur eſſe eſſentialiter ſubordinatæ, & obiectum eſt cā poſterior, & non habet virtutem ſuam a priore puta ab intellectu, ta-B men non poteſt cauſare illam cognitionem ſine cauſa priore. ¶ Supponitur vlterius quod cauſarum efficientium, quędam eſt principalis, quædam minus principalis. ¶ Principalis eſt illa, virtute cuius alia cauſat agit, vel quę perfectiori modo agit in effectum. Exemplum primi, vt Deus reſpectu omnium cauſarum inferiorum. Exemplum ſecundi, vt intellectus diceretur eſſe cauſa principalis reſpectu obiecti in cauſatione intellectionis. ¶ Sed cauſa minus principalis eſt illa, quę agit virtute alterius, vel quæ minus principaliter concurrit ad productionem effectus, & talis proprie diſtinctio inuenitur inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ quando dicitur, quod cauſa minus principalis agit in virtute cauſç principalis non eſt intelligendum, quod

Sc. q. 7. & 8. quotli.

cauſa principalis cauſet aliquid in C cauſa minus principali, ſed eſt intelligendum, quod talis eſt ordo, ſiue actualis coniunctio talium cauſarū actiuarum ex quibus ſic coniunctis ex ſuis propriis actionibus præſuppoſitis, ſequitur effectus, & hoc videtur habere Scotus libro 2. diſtinct. 3 q. de cognitione Angelorum. ¶ Et aduerte, quandocunque duæ cauſæ ſubordinatæ concurrunt ad producendum vnum effectum, quarum vna eſt indeterminata ad multos effectus, & quaſi, illimitata, & altera quaſi ſecundum vltimum ſuæ virtutis determinata, illa quæ eſt illimitatior, & vniuerſalior videtur eſſe perfectior, & principalior, cuiuſmodi ſunt intellectus, qui eſt illimitatus ad multas intellectiones, & obiectū quod eſt quaſi determinatum ad vnam intellectionem. D

Sc. li. 2. d. 3. q. de cogni. ange.

TERTIO ſciendum, quod adhuc incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima vtrū cauſæ, quę ad vnū effectum concurrunt, concurrunt ex ę quo, vel non. ¶ Reſpondetur, quod cauſarum concurrentium ad vnum effectum, quædam concurrunt ex ę quo, quarum ratio vnius non depēdet ab alia, & ſunt eiuſdem rationis, vt duo homines trahentes nauem, quædam vero concurrunt non ex ę quo, ſed habent ordinem eſſentialem, & iſtę ſunt duplices. ¶ Quędā ſunt quarum ſuperior mouet inferiorem, & tunc inferior habet a ſuperiore virtutem illam, quia mouet vt patet de manu, & baculo, q quidem baculus recipit a manu motionem, ſine qua non moueret pilam. ¶ Aliç ſunt

Cāę quō cōcurrūt ad eundē effectum

Sco. li. 1. diſt. 3. in ſol 9. de cognitione genita.

E ſunt quarum ſuperior, non mouet inferiorem, nec dat ſibi virtutẽ, qua mouet, ſed ſuperior de ſe habet virtutem perfectiorem agendi, & inferior habet imperfectiorem virtutẽ agendi, nec tamen illam recipit a ſuperiore, vt pater & mater dicuntur iſto modo cauſę eſſentialiter ſubordinatę, & pater eſt cauſa ſuperior, ſeu pricipalior, & mater minus principalis, & tñ mater non habet ſuam virtutem cauſandi a patre, pater etiã licet ſit cauſa ſuperior, nõ tamen poteſt cauſare ſine matre. ¶ Secũda difficultas. Vtrum cauſa exemplaris, ſit cauſa diſtincta ab aliis cauſis. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, quod cauſa exemplaris, non eſt aliud, quam cauſa efficiens agens ſecũdum intellectum, & voluntatem, ideo non F diſtinguitur contra cauſam efficiẽtem, nec facit aliud genus cauſę. Et hoc vult habere Scot. lib. 1. diſtinct. 2. ¶ Tertia difficultas. Vtrum cauſę au cauſatum ſit aliqua neceſſaria cõnexio. Reſpondet Sco. diſt. 8. primi. q. 4. in fine, quod nulla eſt connexio cauſati, & cauſę ſimpliciter neceſſaria nec aliqua cauſa ſecunda cauſat neceſſario ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. Vnde licet multę cauſę quantum eſt de ſe non poſſint nõ cauſare, tamen abſolute poſſunt nõ cauſare, vt licet ignis quantum eſt de ſe non poſſit non comburere oppoſito combuſtibili, tamen ſimpliciter poteſt non comburere. ¶ Et ex iſto ſequitur quod licet aliquæ cauſę neceſſario ſecundum quid cauſent tamen nulla neceſſario ſimpliciter cauſet. ¶ Ex quo ſequit̃, quod quęlibet cauſa ſecunda contingenter cauſat, quia non aliter cauſat cauſa ſecunda quã prima, ſed cauſa prima quicquid ad extra cauſat, mere contingenter cãt, igitur & ſecunda. G

q. 1. quantum ad primum art.

Qvarto ſciendum, quod circa textum incidũt aliquę difficultate. ¶ Prima, vtrũm cauſę coincidant adinuicem, Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ cauſas coincidere adinuicẽ poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quod ſit vna, & eadem ratio cauſandi omnium cauſarum, & ſic cauſę nunquam coincidunt adinuicem, cum ſit alia ratio cauſandi cauſę efficientis, alia cauſę formalis, & ſic de aliis. Alio modo quod aliquid idem poſſit denominari cauſa efficiens formalis, & finalis, & ſic dico, quod bene coincidunt, vt anima poteſt eſſe cauſa formalis, quia informat corpus, & cauſæ efficiens, cum multas operationes producat. ¶ Sed quereret aliquis, vtrum materia, & efficiens iſto modo coincidãt. Reſpõdeo breuiter, quod materia proprie dicta, & efficiens non coincidunt quantum ad aliquam actionem phyſicalem, licet bene poſſint coincidere quantum ad aliquam intentionalem. Nam cum materia ſit vere ens, poteſt partialiter cauſare ſuã intellectionem, immo omne ens reale partialiter poteſt cauſare ſuam intellectionem. ¶ Secunda difficultas, quomodo intelligit̃ ꝙ muſica, aſtrologia pſpectiua, ſunt ſcientię medię inter phyſicam & mathematicam. ¶ Pro cuius ſolutioue ſupponitur ꝙ cõiter ſolent aſſignari tres ſcientiæ mediæ tolales communiter vſitatæ inter H

An cãæ adinuicẽ coĩcidãt.

Muſica, Aſtrologia, & perſpectiua, quo mediãt inter Phyſicã, & Mathematicã.

A inter phyſicã & mathematicam, nõ reducibiles ad ſeinuicẽ ſcilicet aſtrologia, perſpectiua, & muſica. ¶Et dr̃ notanter totales, propter ſciẽtias partiales, cũ plures ſint ſcientiæ partiales mediæ inter phyſicam & mathematicam. Dr̃ notanter cõiter viſitate, q̃a ſicut ponitur vna ſcientia media de ſono, ſic poſſet poni vna de odoratu. Dicitur notanter, nõ reducibiles ad inuicem, quia bene pñt eſſe plures reducibiles ad inuicẽ, puta quando ſubiectum vnius contineatur ſub ſubiecto alterius. ¶Supponitur ſecũdo q tales ſciẽtiæ iõ dñr mediæ quia ſubiecta attributionis illatũ ſcientiarũ habẽt aliq̃d de philoſophia naturali, & aliquid de mathematica. Vnde ſubiectũ attributionis ſcientiæ muſicæ, quod eſt nume B rus ſonorus, conſtituitur ex mathematico, ſ. numero, & phyſico ſcilicet ſonoro. ſimiliter ſubiectũ perſpectiuæ quod eſt linea viſualis. ¶Tertia difficultas: qũo intelligitur q materia, & forma dñr relatiuẽ ad inuicẽ: cum ſint partes ſubſtantię, quę non videntur eſſe relatiua. R̃ndetur breuiter, q dicuntur relatiua quodammodo ſcd̃m dici: quia habẽt ſibi annexas relationes aptitudinales, quaſi oppoſitas ad inuicem, ſ. in formatiuitatẽ, ſicut forma, & informabilitatẽ, ſicut materia. ¶Quarta difficultas: qũo intelligitur vnũ cõe dictũ, quod eſt, quicquid eſt cã cauſæ, eſt cauſa cauſati. R̃ndetur q eſt vera tanq̃ remotũ quo, ſed non tanq̃ immediatum quo, quod forte nihil aliud eſt dicere, niſi q quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt ſupple cauſa remota cauſati illius cauſæ. Et hęc de primo C artic. Quantum ad ſecundum.

Materia & forma qũo referuntur ad inuicem.

Dubitatur primo. Vtrũ eiuſdem effectus poſſint eſſe plures cãæ per ſe. ¶Pro cuius ſolutione ponuntur quædã diſtinctiones. ¶Prima, duplices ſunt cauſæ per ſe, quę dã ſunt eiuſdẽ generis: aliæ vero diuerſorũ generum, vt forma, & efficiẽs. ¶Scd̃a diſtinctio, duplices ſunt cauſæ per ſe eiuſdẽ generis: quædã ſunt ſubordinatę: quarũ vna agit in virtute alterius, vt ſol & homo alię non ſunt ſubordinatę, vt duo homines trahẽtes nauẽ. ¶Tertio diſtinctio, cauſę nõ ſubordinatę ſunt duplices, quędã ſunt totales, quibus poſitis omni alio ſecluſo, in eodẽ genere & in eodẽ ordine producitur effectus, aliæ ſunt partiales, q̃ cũ alijs, D vel alia eiuſdẽ generis, & rõnis producũt effectũ. ¶Ex his dr̃ primo, q eiuſdẽ effectus ſunt plures cauſę per ſe totales in diſtinctis generibus cauſarũ, ſicut patet de materia & forma reſpectu totius. ¶Secũdo dicitur. q eiuſdem effectus ſunt plures cauſę per ſe totales in eodem genere cauſę, dum tamẽ illæ ſint ſubordinatę, vt ſol, & homo generant hominem. ¶Tertio dicitur, q eiuſdem effectus ſunt plures cauſæ per ſe partiales nõ ſubordinatæ, & in eodẽ genere cauſæ, vt plures homines trahentes nauẽ. ¶Quarto dr̃, q eiuſdẽ effectus nõ ſunt plures cãæ totales, & nõ ſubordinatæ, & in eodẽ gñe cãæ, patet p implicationẽ cõtradictionis, q̃a ſi vna illarũ ſit cã totalis: ergo ipſa ſe ſola cã effectũ. ¶Item ſequeretur, quòd aliquis effectus depẽderet eſ-

Art. 2. Eiuſdem effectus an ſint plures cãæ per ſe.

Eſſentialiter ab aliqua cauſa totali: qua circunſcripta per poſſibile, vel impoſſibile nō minus eſſet effectus, quàm ab alia cauſa totali, & hoc eſt impoſſibile: igitur. Nam ſi, c, depen deat ab a, tanquā a cauſa totali: & ē a, b, tanquam à cauſa totali, ergo circunſcripta illa cauſa, quæ eſt a, ab illa quæ eſt b, adhuc c, habebit eſſe ab illa, quæ eſt b. Impoſſibilitas conſequentis patet: quia non videtur poſſibile ꝙ aliquid depēdeat eſſentialiter ab aliquo & poſſit eſſe ſine illo. Dicunt tamen aliqui oppoſitum, puta ꝙ vnius, & eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ totales non ſubordinatæ in eodem genere cauſæ, & hoc probant aliquibus rationibus. ¶ Prima, duæ dependentiæ ad duas cauſas totales poſſunt eſſe in eodē ſubiecto, igitur idem effectus poterit depēdere à duabus cauſis totalibus. Añs patet: quia quandocunque ſunt aliqua duo accidentia nata recipi in eodem ſubiecto & non habent inter ſe formalem repugnantiam, poſſunt recipi ſimul in eodem ſubiecto, ſed iſtæ dependentiæ ſunt huiuſmodi igitur. Secundo ſic, poſſunt eſſe duæ cauſæ actiuæ æquales, & æqualiter approximatæ, totales, vt duo ignes comburentes ſtupas, & quilibet eſt cauſa totalis, quia quolibet poſito non minus cauſaretur ille effectus. ¶ Tertio ſic, alicuius effectus poſſunt eſſe duæ cauſæ totales finales, vt ſi quis velit ire ad matutinas propter Deum; ita ꝙ iret ſi nihil aliud ſperaret, poteſt ēt ire ad matutinas propter pecunias ita ꝙ iret, quamuis nihil aliud ſperaret, & tunc illius ambulationis erūt duæ cauſæ totales finales. ¶ Sed quia iſtæ rationes non concludunt: ideo rñdetur ad primam dicendo, quòd tales dependentiæ ſi eſſent, eſſent eiuſdem rationis, tamen adhuc habent repugnantiam adinuicē ad eſſe ſimul: poteſt etiam dici, ꝙ nulla eiuſdem ſpeciei habent repugnantiā contrarietatis, tamē bene repugnant ad hoc, ꝙ eſt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. ¶ Ad ſecundam dicitur, ꝙ illa combuſtio non eodē modo cauſandi cauſatur ab illis duobus ignibus, ſicut ab vno tantum, ideo quilibet ſeorſum non eſſet cauſa totalis illius combuſtionis, eo modo quo cauſaretur ab illis duobus ſimul. Et iſto modo ſoluit Sco. lib. 4. diſtinct. 10. vbi ſoluit rōnes ſuas, ꝙ idem corpus non poſſit eſſe ſimul in diuerſis locis. Et ſimiliter dicatur ad tertiam.

Sco. in 1. diſt. 2. q. 3. vid. 4.

F

G

Scot. li. 4. d. 10. q. 2. in ſol. ar.

H

Dvbitatvr ſecūdo. Vtrū ſit ponēda aliqua cauſa finalis. ¶ Et videtur ꝙ non, quia illud non eſſet, niſi illud propter quod agens agit, ſed illud propter quod agens agit, vt plurimum nihil eſt, vt domificator facit domum propter pecunias lucrandas; quas poſſibile ē nō eſſe, quamdiu edificat domus. ¶ Itē effectus debet dependere a ſuis cauſis, ſed ille effectus, puta domus nō dependet a cauſa finalis, quia quandiu domus fit, forſan nondum ſunt illæ pecuniæ. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ aliud eſt loq; de fine, & cā finali. Vnde finis eſt ꝑpter quē agēs agit, & eſt duplex, ſ. gratia cuius, ſeu prima-

M

An detur cauſa finalis.

Buridan. 2. phy. q. 7.

A primaria intẽtione, qui dr̃ à Cõmẽtatore finis rei operatæ, & eſt ille pp quem amatũ, amore amicitiæ agẽs ꝓducit aliquid. ¶ Alius eſt finis quo ſeu ſecundaria intentione, ſiue finis generationis, & eſt ille propter quẽ amatum amore concupiſcẽtię agẽs, aliquid facit. Vnde finis dicitur primaria intentione, quia primo intenditur ab agente, & amatur propter ſe, & ille finis dicitur finis ſecũdaria intentione, qui non primo intenditur, ſed ſolum intenditur propter aliud, & iſte finis reſpectũ finis primario intenti dicitur effectus cauſę finalis, & in ordine ad ea, quæ fiunt ab agente propter ipſum amatum & deſideratum dicitur cauſa finalis, vt homo dicitur finis gratia cuius domus, ſed domus dicitur finis illorũ præcedentium domum, quæ agens

B præponit & præparat, vt inde fiat domus. ¶ Sed cauſa finalis eſt, quæ mouet efficiẽs ſeu agens ad aliquid efficiendũ. ¶ Vnde dicitur ꝙ cauſa finalis nõ cauſat, niſi quia metaphorice mouet ipſum efficiẽs ad aliquid efficiendũ, nec alio modo dependet ab ipſo eſſentialiter entitas finiti ſeu effectus vt a priori: Nihil enim dicitur cauſa per ſe, niſi vt ab ipſo tanq̃ à priore eſſentialiter dependeat cauſatum. ¶ Vnde motio metaphorica eſt motio intentionaliter, quæ non eſt motio phyſica, & talis motio intentionalis non eſt aliud, q̃ cauſatio notitiæ in agente; ita ꝙ cauſam finalem mouere efficiens metaphorice nõ eſt aliud, q̃ cauſare partialiter notitiam ſuam in intellectu efficiẽtis: Vel vt dicunt aliqui, non eſt aliud q̃ ipſum amari & deſiderari ab efficiẽ C te, propter qđ amatum & deſideratum efficiẽs agit. ¶ Et ex iſto poteſt ſequi, ꝙ ad hoc ꝙ aliquid ſit cauſa finalis, non oportet ꝙ habeat verum eſſe, ſed ꝙ ſolum habeat eſſe intentionale, ſeu cognitum. Et ſi dicatur, illud quod dicitur cauſa finalis vt plurimum non eſt: ergo nõ mouebit efficiens, Dico ꝙ licet forte illud non ſit in ſe, tamen ſpecies intelligibilis eius eſt, quæ mouet partialiter intellectũ ad notitiam illius. Et ex iſto ſequitur, ꝙ effectus non dicitur depẽdere a cauſa finali, niſi pro quãto dependet ab efficiente, ꝙ aliqualiter dependet a cauſa finali. Et ex iſto iterum ſequitur, ꝙ non oportet effectum ſemper immediate dependere a qualibet cauſa, ſed ſufficit ꝙ immediate vel mediate. Et ex iſto D ſequitur ꝙ cauſa finalis eſt prima in cauſando. ¶ Et ſi quis dicat, cauſatio cauſæ finalis debet eſſe realis: ergo oportet ꝙ vere exiſtat. Reſpondeo ꝙ cauſationem cauſæ finalis eſſe realẽ, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ cauſa finalis realiter & immediate attingat effectum, & ſic non eſt intelligendum. Alio mõ: quia mouet efficiens quod vere producit effectum, & ſic eſt intelligendum. Et per iſta faciliter poſſunt ſolui rationes ante oppoſitum.

Dubitatur tertio. Vtrum cauſa in actu & effectus in actu ſimul ſint & non ſint. ¶ Et videtur ꝙ non, quia domificans eſt cã in actu, & tamen non ſimul eſt cum ſuo effectu, puta domo, quia quando domificans domificat non adhuc eſt domus

Scot. li. 1. d. 2. ĩ ſol. 1. quæſt. An poſita cauſa ponatura effectus & ecõtra.

mus. ¶In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ talis differẽtia poſita in textu inter cauſam in actu & cauſam in potentia, non debet intelligi de cauſa & effectu pro rationibus ſeu pro per ſe ſignificatis: quia tunc illa differentia non valeret, cũ ẽt cauſa & effectus in potentia pro relationibus ſimul ſint & non ſint, cũ relatiua ſint ſimul natura. ¶Intelligitur ergo de cauſa & effectu pro denominato, ita ꝙ ſit ſenſus, ſi aliquid dicatur cauſa in actu, tunc ſuus effectus eſt vel fit, vt ſi medicans eſt, aliquid ſani fit. Et ſi aliquid ſani fit, medicans eſt, & ſi medicans non eſt, nihil ſani fit. Etiam ſi domificans eſt, domus eſt vel fit, & ſi domus fit, domificãs F eſt, ſed non oportet ꝙ ſi domificator G fit, ꝙ domus ſit vel fiat. ¶Et ex iſto ſequitur ꝙ non ſemper oportet, ꝙ ſi cauſa in actu ſit, ꝙ effectus ſit, ſed ſufficit ꝙ ſit vel fiat: ideo non oportet ꝙ ſi domificans eſt, quod domus ſit, ſed ſufficit ꝙ domus ſit vel fiat, & econtra, & per hoc ſoluitur argumentum ante oppoſitum. ¶Sed restat vna alia dubitatio vtrum ſit ponendus circulus in cauſis. Et videtur quod ſic, quia actus ſunt cauſa habitus, & habitus eſt cauſa actus, igitur. Reſpõdetur ꝙ in cauſis ęquiuocis partialibus bene poteſt poni circulus, ſed non in cauſis totalibus & ęquiuocis. ¶Et ex iſto ſequitur ꝙ duo diſtincta ſpecie ſunt ſibiinuicẽ cauſæ, vt actus eſt cauſa habitus & ecõtra. ¶Alia dubitatio, vtrũ prima cã plus influat in effectũ: ꝙ̃ ſecunda. Rñdetur ꝙ ſic, pp hoc ꝙ eſt alia virtus cauſandi in prima cã, ꝙ̃ in ſecunda. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

An detur circulus in cauſis.

Scot. li. 1. d. 17. q. 1. ad argumẽ. facta cõtra tertiam opi. & di. 12. q. 2. alias 3. in ſolu. vlt. arg.

G

CONCLVSIO reſponſalis, tã tum ſunt quatuor genere cauſarũ, ſcilicet materialis, formalis, efficiẽs, finalis, ad iſtũ ſenſum ꝙ ſunt tñ quatuor modi cauſandi generales, ad quos reducuntur omnes alij modi cauſandi, ideo licet multę formę differant genere, non tamen in modo cauſandi ſeu principiandi, & hęc concluſio relinquitur probata ex dictis. Ad rõnes ante oppoſitum. ¶Ad primam patet ſolutio. ¶Ad ſecundã patuit qualiter materia nõ eſt non ens. Etiam non eſt inconueniens ꝙ idem ſit cauſa & effectus reſpectu diuerſorũ, nec eſt incõueniẽs H cauſas coincidere adinuicẽ ad ſenſum in primo artic. datum, & p hoc ſoluitur tertia ratio. ¶Ad quartam & quintam patet ſolutio in ſecundo articulo, vbi oſtenditur qualiter cauſa ſit cauſa finalis.

Art. 3.

DICITVR autẽ fortuna & caſus cauſarum, & multa eſſe & fieri propter fortunã & pp caſum: quo igitur modo ĩ his cauſis eſt fortuna, & vtrũ idem ſint fortuna & caſus aut altera, & omnino quid fortuna & caſus conſiderandum eſt &c.

T. cõ. 39. & inde.

ISTE eſt quartus tractatus, in quo philoſophus determinat de cauſis per accñs: ſcilicet de fortuna & caſu. Et diuiditur in quatuor capitula. Primũ eſt de opinionibus antiquorũ circa caſum & fortunam. Et intẽdit tres cõcluſiones. ¶Prima: ad phy-

De caſu & fortuna.

A phyſicũ ſpectat determinare de caſu & fortuna: qa ad phyſicũ ſpectat determinare de cauſis, ſed caſus & fortuna ſunt de numero cauſarũ: igit. Et dicit ꝙ de caſu & fortuna fuerũt tres opiniones antiquorũ. ¶Prima fuit quorundã negantium caſum & fortunã ꝑꝑ duas rõnes. Prima, nihil quod fit a cauſa determinata fit a caſu, vel a fortuna, qa ſi caſus & fortuna eſſent cauſa, eſſent cauſę indeterminatæ, ſed omne ꝙ fit, fit a cã determinata; igitur &c. Minor patet inductiue: nã ponatur ꝙ aliquis vadens ad forũ, nõ intẽdat inuenire debitorẽ, ſed aliquid emere, ſi ipſe eũ inueniat, tunc eius quod eſt inuenire debitorẽ in foro, eſt certa cauſa, ſ. itio ad forum cauſa aliquid emẽdi, & ſic de alijs. ¶Secũda ratio eſt: qa ſi aliquid fieret a caſu vel a fortuna,
B priores philoſophi determinaſſent de caſu & fortuna, quod tamen nõ fecerunt: igitur. ¶Ad primam dicit philoſophus ꝙ licet effectus reducatur ad aliquam cauſam determinat, tamen propter hoc non eſt negandũ quin aliqua fiant a caſu & fortuna. Ad ſecundã, negat cõſequentiã ponendo talẽ concluſionẽ, antiqui debebant determinare de caſu, & fortuna, probat duabus rõnibus, quia vel poſuerunt caſum aut fortunam eſſe, aut non, ſi ſic, habetur intẽtũ, ſi non, tunc debebãt improbare opiniones ponentiũ caſum & fortunã, & ſic debebant determinare de caſu & fortuna. ¶Secũda rõ, quia aliqui eorũ vſi ſunt fortuna & caſu: Empedocles. n. dicebat aerẽ eſſe ſurſum a caſu, & hoc accidebat in creatione mũdi, dũ ſegregabãtur elemẽta pro-C pter litẽ. ¶Secunda opinio fuit aliorum ponentium caſum, & fortunã eſſe cãm cœli & omnium aliorum corporum cœleſtiũ. Dicebant. n. curſum ſtellarum & motus cœleſtes eſſe a caſu & fortuna, tamen non dicebant hæc inferiora vt animalia & plantas eſſe a caſu & fortuna, ſed ab intellectu vel natura, qa tũc quodlibet fieret indifferenter ex quolibet, qđ eſt falſum. Nã ex ſemine oliuæ fit oliua & non hõ, ex ſemine hoĩs fit hõ & non oliua. ¶Cõtra hãc opinionẽ ponit philoſophus tertiã concluſionẽ quæ eſt hęc. Caſus & fortuna nõ ſunt cã cęli nec corporũ cœleſtiũ, ꝓbat duabus rõnibus. ¶Prima, incõueniens eſt, corpora indigniora habere cãm determinatã, corpora vero nobiliora nõ hr̃e: ergo cũ antiqui ponebãt corpora inferiora non eſſe a D caſu & fortuna, non debebat ponere corpora cœleſtia eſſe a caſu vel fortuna. ¶Scda rõ, in cęlo nihil videmus fieri a caſu, ſed videmus oĩa ſuis tẽporibus euenire, ſed in iſtis inferioribus multa videmus fieri a caſu. Tertia opinio fuit aliquorũ dicẽtiũ, ꝙ fortuna & caſus ſunt qđã immaniſeſta intellectui humano, quaſi vt ſint quoddã diuinũ numen, in cuius poteſtate ſit nos facere miſeros, vel felices. Et hanc opinionẽ nõ improbat philoſophus ꝑꝑ duo ſcđm Cõmẽtatorẽ. Primo qa eſt penitus irrationabilis, innitit. n. poeſi & fictioni. Secundo: quia eius falſitas apparebit ſatis in capitulo ſequẽti, vbi oſtẽditur quid ſit caſus, & fortuna. ¶Finaliter tangit philoſophus determi- Com. 47.

E minanda in ſequentibus capitulis, dicens ꝙ conſiderandum eſt, quid ſit vtrumque, ſcilicet caſus, & fortuna, & an ſint idem, vel non, & quomodo indeterminatas cauſas reducuntur.

T.cō. 41. & inde. *PRIMVM quidem igitur quoniā videmus alia quidē ſemper ſimiliter fieri, alia autē ſicut frequenter, manifeſtum eſt quòd neutrum horum cauſa, fortuna dicitur &c.*

Fortuna quid, & quotup. ISTVD eſt ſecundū capitulum, in quo Philoſophus inueſtigat diffinitionem fortunæ, diuiditur in tres partes. In prima ponit tres concluſiones, & quatuor diuiſiones. ¶ Prima diuiſio, eorum, quæ fiunt, quædam fiunt ſemper, quędam frequenter, & quædā extra ſemper, & frequēter. ¶ Secunda diuiſio: eorum, quæ fiunt, quædam fiūt propter aliquid ſeu propter finem, alia non fiūt propter finem. ¶ Tertia diuiſio, eorum, quæ fiunt propter aliquid ſiue propter finem, quædam fiūt a propoſito, & quædam a natura. ¶ Quarta diuiſio, cauſarum quædam ſunt cauſæ per ſe, & quædam per accidens, vt domificator eſt cauſa per ſe domus, & album eſt cauſa per accidens. Et ponit talem differentiam inter cauſas per ſe, & per accidens, quia cauſæ per ſe ſunt finitæ, ſed per accidēs infinitæ, infinita enim vni cōtingūt. ¶ Prima concluſio: caſus, & fortuna ſunt aliquid: quia ſunt cauſæ eorū, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter, quod probat dupliciter. Primo ſic, quia caſus, & fortuna non ſunt cauſæ eorum, quæ fiūt ſemper, nec eorum, quę fiunt frequenter: ergo ſunt cauſæ eorum, quę fiunt extra ſemper, & frequenter. Secundo ſic, quia omnes dicunt illa, quę fiunt extra ſemper, & frequenter fieri a caſu, & fortuna: igitur. ¶ Secunda concluſio: caſus, & fortuna ſunt in illis quę fiunt raro, ſicut reportatio pecunię de foro a debitore, quem quis non fuerit opinatus reperire, fit raro: ergo caſus, & fortuna ſunt in his, quę raro accidunt. Tertia concluſio fortuna eſt in his, quę fiunt ſecundum propoſitum, & non in his, quę fiunt a natura, quia omnis illa cauſa, quę nō eſt de numero cauſarum naturaliter agentium, eſt cauſa ſecūdum propoſitum, ſed fortuna eſt huiuſmodi, igitur. In ſecunda parte ponit aliquas proprietates ipſius fortunę. ¶ Quarum prima eſt, fortuna eſt infinita, hoc eſt indeterminata, quia cauſa, a qua prouenit effectus fortuitus, eſt indeterminata, eo quòd multis modis variari poteſt. ¶ Secunda proprietas, fortuna eſt quodāmodo immanifeſta: quia illud in agibilibus pōt dici īmanifeſtū, ꝙ rōne practica apprehēdi nō poteſt, ſed fortuna eſt hmōi: igit. Non eſt tñ intelligendū, ꝙ ipſa ſit ſimpliciter ignota, ſed ſic eſt ignota, quòd ignoramus qs effectus ab ea cōtingēter pducat. ¶ Remouet deinde vnū dubiū, qs.n. poſſet q̄rere, de quibus cauſis per accñs ſit fortuna. ¶ Pro cuius ſolutione dicit, ꝙ duplices ſunt cāę p accñs, q̄dā ſunt q̄ nihil operantur ad eſſe effectus, ſicut depilatio capitis eſt cā per accidens ſanitatis, tñ illa

A illa non facit manifeſte ad ſanitatem. ¶ Alię ſunt cauſę per accidens, quæ aliquid operantur ad eſſe effectus, ſicut calefactio per ſolem, & frigefactio per ventum, ſunt cauſæ ꝑ accidens ſanitatis, & tamen aliquid poſſunt facere ad ſanitatem cauſando aliquam alterationem. ¶ Tunc reſpondet Philoſophus, quod fortuna eſt de cauſis per accidens, quæ aliquid operantur ad eſſe effectus, qua ſcilicet remota non plus ſequeretur effectus. In tertia parte ponit diuiſionem fortunæ, dicens, quod fortuna diuiditur in bonam, & malam. ¶ Bona fortuna dicitur, qua aliquod bonum euenit, præter intentionem. ¶ Sed mala fortuna dicitur quando aliquod malum euenit præter intentionem. Diuiditur etiam
B fortuna, quia quædam dicitur eufortunium, quædam vero diffortuniū. Eufortunium eſt quādo aliquod magnum bonum euenit præter intentum, ſed defortunium dicitur quando malum euenit præter intentum. Et dicit, quòd non ſolum quando magnum bonum, vel magnum malum euenit, dicitur eufortunium, vel difortunium, ſed quando euenit aliquid, quod eſt prope magnū bonum, vel magnum malum, quia intellectus accipit illud, quod eſt ꝑpinquius ad habendum, tanquam ſi eſſet iam habitum. Quod enim parum diſtat, nihil diſtare videtur.

T.cō. 51. & inde. *Differunt autem caſus, & fortuna, quā caſus in amplius eſt q enim eſt a fortuna eſt a caſu. hic autem non oīs a fortuna eſt &c.*

ISTVD eſt tertium capitulum, C in quo Philoſophus oſtendit differētiā inter caſum, & fortunā, & diuiditur in duas partes. ¶ In prima ponit differentiam inter caſum communiter dictum, & fortunam, dicens ꝙ caſus differt a fortuna, eo quòd caſus eſt in plus, quàm fortuna, quia quicquid fit a fortuna, fit a caſu, ſed non e contra differentia patet, quia fortuna fit ſolum in his, quæ fiunt ſecundum propoſitum, ſed caſus non ſolum fit in his, quæ fiunt ſecundū propoſitum, igitur. Maiorem probat, quia fortuna fit ſolum in his, in quibus accidit bene, vel male agere, ſed hoc ſolum fit in his, quæ fiunt a propoſito, igitur. Ex quibus infert quatuor corrolaria. ¶ Primum quibuſcunque non conuenit operari a propoſito in his nihil fit a fortuna. D ¶ Secundum corrolarium, nec inanimatum, nec beſtia, nec īfans aliquid faciunt a fortuna. ¶ Tertium corrolarium in his, quæ propoſitum non habent non eſt fortuna, niſi ſecundum ſimilitudinem, quemadmodū dicebat Protarcus philoſophus lapides eſſe bene fortunatos, ex quibus fiunt aræ, ſiue altaria, cum illis fiat reuerentia, & lapides ante altare poſitos valde infortunatos, ex quo pedibus conculcantur. ¶ Quartum corrolarium, illa, quæ propoſitum non habent bn̄ poſſunt pati a fortuna, qa circa ipſa fit aliquid a fortuna. Minorem probat, ſcilicet, quòd caſus non ſolum fit in habentibus propoſitum. Et hoc tribus ſignis ¶ Primū, ſi equus veniat de campis, & ſaluetur a lupis, hoc, fit a caſu, quia nō venie-

Differētia inter caſum, & fortunā.

E niebat cauſa ſaluandi,& tamen non habet propoſitum, igitur. ¶Secundum ſignum ſi tripoda cadens deorſum fiat alia ſedes, tunc fit a caſu, & tamen non habet propoſitum, igitur. ¶Tertium ſignum, quia caſus fit in his, quæ fiunt fruſtra, ſed quæ fiunt fruſtra, fiunt tam in his, quæ fiunt ſecundum propoſitum, quam in his, quæ fiunt ſine propoſito. Et dicit, quod fruſtra eſt, quod fit propter aliquem natum aſſequi, & tamen non aſſequitur, vt ſi quis ambulet cauſa ſanitatis, & non ſanetur dicitur fruſtra ambulare.

¶In ſecunda parte ponit vnam differentiam inter fortunam, & caſum proprie dictum, quia caſus proprie dictus fit ſolum in agentibus ſecundum naturam, ſed fortuna fit in agentibus ſecundum propoſitum. F

T.cō. 65. & inde.

SED modorum cauſarum, in quibus eſt vnum principium motus, vterque ipſorum eſt.

Caſus, & fortuna ad quod genus reducũtur.

ISTVD eſt quartum capitulũ huius tractatus in quo Philoſophus oſtendit ad ꝙ genus reducuntur caſus, & fortuna. Et ponit tres concluſiones. ¶Prima, caſus, & fortuna sũt cauſę agentes. Quod probat, quia caſus eſt ipſa natura, & fortuna eſt ipſa intellectus, ſed natura, & intellectus ſunt cauſę agentes, igitur caſus & fortuna ſunt cauſę agentes. Et ex iſto textu eliciũt aliqui, ꝙ natura dr̃ de principio actiuo, ſed hoc nihil valet, quia nõ negatur, quin natura ſit principium, ſed dr̃, ꝙ natura accidit eſſe principium actiuũ ſecundum ꝙ G per ipſam mobile naturaliter mouetur. ¶Secunda cõcluſio, caſus, & fortuna ſunt cauſę poſteriores intellectu, & natura, quia omnis cauſa per accidens eſt poſterior cauſa per ſe, ſed caſus, & fortuna ſunt cauſę per accidens; intellectus vero & natura ſunt per ſe, igitur. Et ſi dicat, caſus, & fortuna ſunt intellectus, & natura cum ad naturam, & intellectum reducantur, modo idem non eſt poſterius ſeipſo. Reſpõdetur, ꝙ licet ſint idem, tamen hoc non eſt reſpectu eiuſdem effectus, quia reſpectu effectus intenti dicitur natura, ſed reſpectu alterius effectus non intenti dicitur caſus. ¶Tertia concluſio, caſus, & fortuna non ſunt cauſę per ſe cęli, quia caſus, & fortuna ſunt poſteriores intellectu, & natura, & iſta H ſunt poſteriora cęlo, ergo caſus, & fortuna non ſunt cauſa cęli.

T. cō. & inde.

QVAE autem ſint cauſæ, & quod tot ſint numero, quot dicimus mani feſtum eſt, tot enim ſecundum numerum propter quid comprehendit &c.

Gene. cã. rum quot & an ad phyſicũ ſpectent.

ISTE eſt quintus tractatus, qui continet vnicum capitulum, quod diuiditur in tres partes. In prima, ponit talem concluſionem, ad phyſicum pertinet cõſiderare de quatuor generibus cauſarum, & per eas habet demonſtrare. Et ſubdit, quod quatuor ſunt genera cauſarum, quod probat, quia illa ſunt cauſæ rerum naturalium, per quas reſpondetur ad quæſtionem factam per

pro-

A propter quid de rebus naturalibus,
ſed illa quatuor, ſcilicet materia for
ma efficiens, & finalis, ſunt huiuſmo
di igitur. Minorem probat exempla
riter, vt ſi quęratur propter quid li-
nea eſt recta, vel circularis. Reſpon-
detur per cauſam formalem, puta,
quia eſt longitudo ſine latitudine
&c. & capitur ibi cauſa formalis lar
ge. ¶ Exemplum per cauſam efficiē-
tem, vt ſi quęratur, quare iſti certāt.
Rn̄detur, quia irati ſunt. ¶ Exēplū,
per cauſam finalem, vt ſi quæratur,
quare iſti pugnant, rn̄detur vt domi
nentur. ¶ Exemplum per cām ma-
terialem, vt ſi quærat, quare hoc eſt
corruptibile, rn̄detu, quīa eſt com
poſitum ex contrariis. In ſecūda par
te ponit talē cōcluſionē, ad phyſicū
pertinet cognoſcere quatuor gene-
B ra cauſarum, ꝙ ꝓbat, quia phyſicus
habet cognoſcere generationes, &
corruptiones rerū naturalium, ſed
ad talia pertinēt quatuor genera cā-
rum, ſ. materia, quæ ſubiicitur, for-
ma, quæ acquiritur efficiens, ꝙ pro-
ducit, & finis illius generationis qūi
coincidit cum forma. ¶ Ex quo ſub
dit, ꝙ forma efficiens, & finis multo
tiens coincidunt in vnum, ſed mate
ria, & efficiens non coincidunt, de
quo ſatis viſum eſt in quæſtione
præcedenti. ¶ Subdit etiam quòd
duplicia ſunt mouentia, ſcilicet mo
uentia mota, quæ ſunt phyſicæ cō-
ſiderationis, & mouentia non mo-
ta, quæ non ſunt phyſicę conſide-
rationis. ¶ Vnde illa dicuntur mo-
uentia nō mota, quę non habent in
ſe principium ſui motus, & dēt intel
ligi, ꝙ illa non ſunt phyſicæ cōſide-
rationis tanquàm entia mobilia ha C
bentia in ſe principiū ſui motus, ta-
men cum hoc bene ſtat ꝙ ſint phyſi
cæ cōſiderationis tanquàm mouen-
tia. Subdit etiam, ꝙ triplices ſunt
ſcientiæ, ſecundum ꝙ ſunt triplicia
genera entium. ¶ Nam aliqua eſt
ſcientia, quæ eſt de rebus, ſecūdū ꝙ
abſtrahuntur a motu. ¶ Quædam, q̄
eſt de rebus mobilibus. & corrupti-
bilibus. ¶ Et quædā de reb. tam im-
mobilibus q̄ incorruptibilibus. Sub
dit etiam, ꝙ duplex eſt mouens, qđ
dam eſt nō phyſicum, ſicut primum
mouens, vt Deus glorioſus, & dicit̄
non phyſicum, quia in agendo non
repatitur, aliud eſt phyſicum, quod
in agendo repatitur. ¶ In tertia par
te oſtendit modum, per quem con-
tingit phyſicū per omnes cauſas de
monſtrare, dicens, phyſicus per om D
nes cauſas habet demonſtrare, quia
phyſicus habet demonſtrare per illa
per quę reſpondetur ad interroga-
tionem factā per propter quid, de re
bus naturalibus ſed per quatuor cau
ſas reſpōdetur ad interrogationem
factam per propter quid de rebus
naturalibus. Minorem relinquit pro
batam ex prima parte.

DICENDVM igi- T. cō. 75. & inde.
tur primum eſt, quoniam natu-
ra earum, quæ ſunt propter hoc
cauſatum eſt præterea de neceſ-
ſario, quomodo ſe habeat in phi-
loſophicis &c.

Iste eſt ſextus tractatus huius Natura agit propter finē.
libri, q diuidit i duo capitula. In pri
mo oſ̄dit ꝙ naturā agit ꝓp finē. Et

primo

E primo ponit vnam opinionem antiquorum dicentium naturam non agere propter finem, ſed magis propter materiam, & conditiones materiæ vt ſi fiāt flores, & folia in plantis, hoc eſt, quia calidum natum eſt aſcendere cum ergo calor ſi aſcendat fiunt huiuſmodi frondes, & flores, ſimiliter ſi in plantis fiant radices deorſum, hoc eſt, quia frigus deſcendit. Et mouebantur duabus rationibus. ¶ Prima illud non fit propter finem, quod non minus fieret ſi illi fines non intenderentur, ſed ſic eſt de omnibus effectibus naturalibus. Probat de pluuia, quia ipſa non fit a natura, vt augmentetur frumētum, quia dato, quod natura non intenderet hoc, nihilominꝰ plueret ex neceſſitate materiæ, quia ex hoc, quod

F hic inferius ſunt vapores humidi, & calidi, qui aſcendunt ſurſum, & illis eleuatis infrigidantur, & congelantur, quo facto oportet, ꝙ deſcendāt & ſic fit pluuia. Probant etiam de diſpoſitione partium animalis reſpectu ſalutis. nam dentes anteriores licet ſint acuti, & ꝙ maxillares ſunt lati, hoc tamen eſt ex diuiſitate diſpoſitionis materię, & nō propter finē. ¶ Secunda ratio, illud propter, ꝙ aliquando accidit vnum, & aliquando contrarium propter neutrum fit, ſed ex his quæ fiunt a natura, aliquando accidit vnum, & aliquando contrarium, ergo ea, quæ fiunt a natura non fiunt propter finem. Minorem probat, quia ſicut ex deſcēſu pluuię, aliquando accidit augmentum frumenti, aliquando accidit defectus. Probat etiam de partibus animaliū, quia aliquando ex tali diſpoſitione G partium accidit ſalus animalis, & aliquando corruptio. ¶ Vnde dicit Empedocles, aliquando eſſe factos bouigenas, & aliquando viperas, id eſt quoſdam qui ex vna parte erant boues, & ex alia homines. Et quoſdā qui ex vna parte erant viperę, & ex alia parte viri, & ſtatim fuiſſe corruptos, propter huiuſmodi diſpoſitionem partium. Ad reprobandū hanc opinionem ponit Philoſophus quaſdam concluſiones. ¶ Prima concluſio, natura agit propter finem, probat quinque rationibus. Prima, omne, quod fit a natura fit propter aliquid, vel a caſu, ſed illa quæ fiūt per naturam, non fiunt a caſu, cum fiāt ſemper, & frequenter igitur. ¶ Pro ſecunda ratione, ſupponit, ꝙ in quibuſcunque eſt finis, tā priora quam H

poſteriora fiunt propter finem, tunc arguitur ſic, quia illud agens agit ꝑpter finem, quod vt plurimum attingit finem, qui natus eſt haberi, ſed agens naturale eſt huiuſmodi, igit. ¶ Tertia ratio ſicut eſt in arte, ita eſt in natura, ſed ſic eſt in arte ꝙ agens agit propter finem, ergo ſic eſt in natura, ꝙ agit propter finem, quia ars imitatur naturam inquantum poteſt, & aliquando iuuat naturam, ſicut ars colendi terram præparat terram propter blada ¶ Quarta ratio, animalia bruta agunt per naturā, & tamen agunt propter finem ordinando debite priora, & poſteriora, ſicut aranea per naturam facit telam ad capiendum muſcas, & hirundo facit nidum propter ſui conſeruationem. ¶ Quinta ratio, forma eſt finis

&

A &vltimum generationis, ſed agens naturale agit propter formam, igit. ¶ Secunda concluſio, non contingit naturam non agere propter finem, propter hoc, ꝙ in operibus naturæ contingunt monſtra, quia licet ars agat propter finẽ, tamen in ſuis operationibus contingunt monſtra. Scriptor ſcribendo deficit, etiam medicus dando potionem deficit, ſeu facit monſtrum. ¶ Vnde monſtrum eſt peccatum illius, propter quod aliquid eſt, id eſt naturæ agentis propter finem. ¶ Tertia concluſio, dicentes naturam non agere propter finẽ deſtruũt naturam, & ea, quę fiunt ſecundum naturam. Probat duabus rationibus. ¶ Prima illa dicuntur fieri a natura, & propter finem, quæ incipiunt ab aliquo principio deter-
B minato, ſed natura incipit ab aliquo principio, igitur. ¶ Secunda ratio, illud, quod prouenit ex actione alicuius ſemper, vel frequenter, eſt illud, propter ꝙ agens agit, ſed finis ex actione naturæ prouenit ſemper, & frequenter, ergo natura agit propter finem. ¶ Quartam concluſio, inconueniens eſt opinari naturam nõ agere propter finem eo, ꝙ in ſuis operationibus non deliberat, quod probat, quia ars agit propter finem, & tamen non ſemper, deliberat, ergo non ſequitur, ꝙ ſi natura non deliberat, ꝙ non agat propter finem. ¶ Sed diceret aliquis, non eſt ſimile de arte, & natura, quia ars agit ad extra, & natura eſt principium intrinſecum. Hoc reprobat Philoſophus, quia illud, quod cooperatur arti ad vnum finem conſequendum conuenit cum arte in hoc, quod eſt C agere propter finem.

QVOD autem ex neceſſitate vtrum ex ſuppoſitione exiſtit, aut, & ſimpliciter nunc quidem opinantur, quòd ex neceſſitate in generatione eſſe. quẽadmodum vtique ſi aliquis parietem factum eſſe ex neceſſitate exiſtimet, &c. T.cõ. 87 & inde.

In hoc vltimo capitulo oſtendit Philoſophus, quomodo inueniatur neceſſitas in rebus naturalibus, & mouet talem quęſtionem. ¶ Vt: ũ neceſſitas in rebus naturalibus proueniat ex parte finis, vel ſolum ex parte meterię. Dicit ꝙ fuit opinio antiquorum, ꝙ talis neceſſitas ſumit D a materia, quia. ſ. materia eſt talis, vel talis, vt ſi aliquis diceret, ꝙ neceſſe eſt domum, vel murum eſſe talem, eo quod grauia nata ſunt ferri deorſum, & leuia ſurſum, propter quod lapides, qui ſunt graues remanent in fundo, & terra ſuperponitur tanquàm leuius. Et in ſummo ponũtur ligna quæ ſunt magis leuia. Et ſic exiſtimabant antiqui diſpoſitiones rerũ naturaliũ totaliter puenire ex parte materię. Sed cõtra hos ponit Philoſophus talem concluſionem. ¶ In rebus naturalib. neceſſitas principaliter ſumitur ex fine, probat tribus rationibus. ¶ Prima, ſicut eſt in artificialibus, ita eſt in naturalibus, ſed in artificialibus neceſſitas principaliter ſumitur ex fine, quia ab illo ſumitur neceſſitas principaliter, per ꝙ rñdetur ad interrogationẽ factam

Neceſſitas in rebus naturalibus vnde.

E etiam per propter quid res eſt, ſed in artificialibus eſt huiuſmodi, vt ſi q̃ratur propter quid ſerra eſt dentata: reſpondetur, vt diuidat ligna. ¶ Et ſi quæratur propter quid eſt domus: reſpondetur, vt cuſtodiat homines a frigoribus. ¶ Secunda ratio, quia ſicut ſe habet principium ad cõcluſionem in ſpeculabilibus, ita finis ad ea, quę ſunt ad finem in naturalib. ſed in ſpeculabilibus neceſſitas concluſionis ſumitur ex principio, ergo in naturalibus neceſſitas eorũ, quæ ſunt ad finem ſumitur ex fine. ¶ Tertia ratio, per diffinitionem ſumptã a fine demonſtratur diffinitio ſumpta a materia tam in artificialib. quàm in naturalibus, ſed ab eo, per quod aliquid demonſtratur, ſumitur eius neceſſitas, ergo a fine ſumitur neceſ F ſitas materię. ¶ Ex quo ſequiť, quòd licet phyſicus habeat conſiderare tã materiam, quàm finem, habet tamẽ magis conſiderare finem, quàm materiam, quia materia eſt propter finem. Et ad remouendum paruum dubium circa prędicta ſubdit, quòd materia bene intrat diffinitionem, vt ſerra bene diffinitur per ferrum tanquàm per materiam & finem tã quàm per formam. ¶ Ex quo textu habetur, quod materia pertinet ad quidditatem rei naturalis. Et quòd ſerra diffiniatur per finem, qui eſt diuidere dura patet dicendo ſerra eſt inſtrumentum ferreum, & dentatũ, aptum diuidere dura.

An aliquid fiat a caſu, & a fortuna.

QVAERITVR. Vtrum aliqd fiat, vel poſſit fieri a caſu, vel fortuna. G ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia nihil eſt, quod non habeat cauſam determinatam, ergo nihil eſt, quod fiat a caſu, vel fortuna. Antecedens patet: nam illud, quod dr̃ fortuitum, vel caſuale, habet cauſam determinatam, puta cauſam intendentem effectum. ¶ Secũdo ſic. Omne per accidens reducitur ad per ſe, ergo omne quod fit a cauſa per accidens, fit a cauſa per ſe, & per conſequens omne quod fit, fit a cauſa determinata. Dicit etiam Plato in Thimeo, ꝙ nihil eſt ortum ſub ſole, cuius cauſa legitima non, preceſſerit. ¶ Tertio ſic. Omnia, quę fiũt, vel eueniunt, ex neceſſitate eueniunt, igiť. Antecedens patet, quia omne, quod de neceſſitate eſt futurum, illud de neceſſitate eueniet, ſed oẽ futurum H de neceſſitate eſt futurum, ergo oẽ futurum de neceſſitate eueniet. ¶ Quarto ſic. Deus habet certam, & infallibilem notitiam cuiuſcunque futuri contingentis, ergo quodlibet tale de neceſſitate eueniet, patet conſequentia, quia illa pars neceſſario eueniet, cuius oppoſitum eſt impoſſibile euenire, ſed oppoſitum illius, quot Deus ſcit impoſſibile eſt euenire, igitur. ¶ Quinto ſic. Fatum imponit neceſſitatem in rebus igitur nihil fit a caſu, & fortuna. Antecedens patet, quia bene ſequitur, hoc eſt fatatum, ergo hoc erit. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres artic.

PRIMO ſciendum, ꝙ de fortuna ſunt aliquę difficultates. ¶ Prima, Art. 1. Sco. q. 11. an ſit fortuna. Ad quã rñdetur bñ ſe quorl i.

cun-

A cundum mentem Ariſt. ponēdo aliquas propōnes. Prima fortuna eſt, & probatᵉ ex communi conceptu, & ex modo loquendi hominum, qui dicunt multa a fortuna euenire, ergo oportet fortunam eſſe. ¶Secūda propō, illud, qd aduenit agenti ſecundū propoſitū pter intentionem, dr̄ fortuitum, ſeu effectus fortuitus, & illud, cui ſic aduenit, dr̄ eſſe fortuna. Ex quo ſequitur tertia propō, ꝙ fortuna non eſt aliud, q̄ voluntas, vel agens ſecundū propoſitum, cui euenit aliquid pter intētionem. ¶Et ex hoc ſequitur quarta propoſitio, ꝙ fortuna non eſt alia cauſa a cauſa agente ſecundum propoſitum immo eſt ipſamet cauſa producens effectū non intētum, vel cui aduenit aliqd præter intentum. Dr̄ etiam fortuna

Quid eſt fortuna.

B reſpectu effectus non intenti, & illud idem dr̄ cauſa per ſe reſpectu effectus intenti, & hoc capiendo fortunam pro denominato, quia fortuna pro per ſe ſignificato, non eſt niſi reſpectus agētis ſecundū propoſitum ad effectum non intentum. ¶Et ex iſto ſequitur falſitas poſitionis Paganorum, imaginantium fortunam eſſe quandam Deam, cui tanquam cauſæ per ſe attribuuntur effectus, q. fiunt præter intentionem. Et cum ipſis concordant multi pauperes vulgares. ¶Quinta propoſitio, nihil ſic euenit a fortuna, quin adueniat ab aliqua cauſa per ſe intendente talem effectum puta a Deo, qui omnes effectus intendit, ideo dicebat Plato in Thimeo, ꝙ nihil ortum eſt ſub ſole, cuius cauſa legitima non præceſſerit quæ cauſa non eſt niſi ipſe Deus.

Iuuenal. Satyr. x.

Au. 5. de ciu. Dei. cap. 9.

¶Sexta propoſitio, bona fortuna eſt. C Vnde bona fortuna eſt agens ſecundum propoſitum, ſeu ipſa voluntas, cui aduenit aliquod bonum præter intentionem. Et illud, quod ſic aduenit dr̄ euentus fortuitus. ¶Et aduerte, ꝙ bona fortuna aliquando eſt reſpectu illorum, quæ non ſunt in poteſtate noſtra, vt ꝙ aliquis naſcatur pulcher & hoc eſt minus proprie, aliquando & magis proprie eſt reſpectu horum, quæ ſunt in poteſtate noſtra, vt dr̄, quòd aliquis volens vnum adipiſci, & aliud adipiſcatur. ¶Aduerte etiam, ꝙ bona fortuna dr̄ dupliciter. Vno modo in bonum aſſequendo. Secundo modo in malum fugiendo, quemadmodum dicimus hominem, qui tranſiuit nemus, ſine inuentione latronum eſſe bene fortunatum. ¶Aduerte etiam ꝙ nullus proprie dicitur bene fortunatus, eo, ꝙ ſibi ſemel bū̄ fortuite accidit. Secundo, nullus dr̄ bene fortunatus ex eo, quòd ſibi ſemp bene accidit. Relinquitur ergo, ꝙ homo dicitur bene fortunatus ex eo, quod in plurimum bene ſibi accidit.

Bona fortuna qd.

D

1 Ethic. cap. 9.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt adhuc aliquæ difficultates. Prima quomodo intelligitur, quòd fortuna fiat in his, quæ ſunt extra ſemper, & frequenter. Reſpondetur, quòd aliquid dicitur fieri raro dupliciter. Vno modo, ꝙ fit in paucioribus, & ſic eclypſis lunæ diceretur fieri raro & extra ſemper, & frequenter, & ſic non capitur in textu. Alio modo, quia fit a cauſa indeterminata, & non intendente ad effectum, & ſic capitur in textu.

Fortuna quo fit in his. quæ ſunt extra ſemp. & freque. ter.

Et

E Et illud dicitur fieri ſemper, & frequenter, quod fit a cauſa determinata, & intendente effectum, & ſic eclypſis lunæ diceretur fieri ſemper, & frequēter. ¶ Secūda difficultas ad quam cauſam per ſe, reducitur fortuna, cum omnis cā per accidens reducatur ad cauſam per ſe. Reſpōdet ꝙ cā per accidens reducitur ad cām per ſe priorem, vel ad ſeipſam, vt eſt cā per ſe reſpectu alterius effectus, ſicut fodiens eſt cauſa per accidens inuentionis theſauri, & cauſa per ſe inuentionis aquæ. ¶ Alia difficultas, vtrum aliquis dicatur vniuerſaliter bene fortunatus. Reſpondetur, ꝙ aliquis poteſt dici vniuerſaliter bene fortunatus dupliciter. Primo, quia cuilibet intento per ſe ab eo eſt aliquod bonum ſibi annexum, vt qui F ſe ſuſpendit, vř ſibi bonum propter euadere aliqua pericula quamuis nō eſt bonum. Secundomodo, quia qd libet ab eo non intentum dř eſſe bonum & de vtroque dicit Sco. quotli. q. 21. quod nullus dicitur ſic vniuerſaliter bene fortunatus, niſi forte ex aliquo ſpeciali auxilio. ¶ Et ſi quis quærat vnde eſt, quod vnus homo eſt magis fortunatus, quàm alter. Reſpondetur ſecundum Theologos, ꝙ hoc non eſt propter aliquod intrinſecum inexiſtens tali homini ſic, ꝙ non alteri, ſed hoc prouenit ex Deo ſic diſponente. Secundum Ariſ. hoc prouenit ex concurſu, cauſarum ſecundarum, quæ magis mouēt vnū, quàm alium. ¶ Et ſiquis quærat quare concurſus cauſarum extrinſecarum magis mouent vnum ad fodiēdum aurum, quàm alium. Reſpondet Ariſ. in lib. de bona fortuna, ꝙ G hoc eſt propter aliquam qualitatem exiſtentem a natura in tali, & non in alio, per quam diſponitur, vt magis moueatur ad illum locum, quā ad alium. Et iſtam qualitatem vocat impetū, ita, quòd vult habere Ariſt. quòd talis diſpoſitio ſeu qualitas inclinat hominem ad volendum aliquid, ad quod ſequitur commodū, & dicit, ꝙ talis qualitas ſe habet ex parte corporis, & non animæ, & eſt ſequens complexionem corporis. ¶ Nec iſtud poteſt eſſe ratio ſeu intellectus, quia vbi maximus intellectus, ibi minima fortuna, & vbi minimꝰ tellectus ibi maxima fortuna. ¶ Nec pt eſſe aliquid ſequens ſpēm, quia tunc vniformiter conueniret omnibus eiuſdem ſpeciei. ¶ Nec poteſt eſſe voluntas, quia poteſt eſſe ſimilis H actus volendi in vtroque, & tamen vnus aſſequitur effectum, & nō alter, vt patet de duobus fodientibus, argentum, vni contingit, alii non, & ambo habent voluntatem inueniendi.

Fortuna quæ cā.

An quis dicatur bene fortunatus.

Inſtantia.

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. ¶ Vtrum diffinitio fortunæ, quæ habetur ex textu, ſit bene poſita, in qua dicitur. Fortuna eſt cauſa per accidens ſecundum propoſitum in his quæ ſunt extra ſemper, & frequenter eorum, quæ propter hoc ſunt. ¶ Et videtur, quòd non ſit bene poſita, quia per illam particulam, eorū quæ propter hoc ſunt videtur ſonare, quod fortuna intendat effectum reſpectu cuius dicitur fortuna. ¶ Itē iſta diffinitio cōuenit aliis a diffini-

An natura ſit bene definita.

to

A to, quia volo, quod domificator ſit muſicus,& ex intentione faciat domum,tunc muſicus eſt cauſa per accidens domus ſecundum propoſitū extra ſemper,& frequenter,quia raro euenit, quòd faciens domum ſit muſicus,& eſt eorum, quæ propter hoc ſunt,quia domus fit propter finem.¶Item cęlum non agit ſecundum propoſitum ; & tamen dicitur fortuna, quia aliter Aſtrologi non poſſent præuidere; quod aliquis homo fieret fortunatus. ¶In oppoſitū eſt Ariſt. in textu. Vnde pro ſolutione ſupponitur, quod cauſa aliquando producit effectum intentum, & reſpectu illius dicitur cauſa per ſe,& aliquando effectum non intentum, & reſpectu illius vocat fortuna, vel caſus. Fortuna, ſi ſit agens ſecundū
B propoſitum. Caſus ſi ſit agens naturale. ¶Aduerte etiam, quod effectus qui non intenduntur. Quidam ſunt notabilis bonitatis, vel malitię ſicut inuentio theſauri, vel fractio tibiæ; & iſti poſſunt dici de numero eorū, quæ propter hoc fiunt non quod agens agat propter illos, cum non intendat eos, ſed quia ſi præſciret eos, libenter ageret, propter eos ad ſemper proſequendum, vel fugiēdum. ¶Alii ſunt, qui non ſunt notabilis bonitatis, vel malitię, vt caſus vnius pili, vel inuentio vnius fabæ,& tales vocat Ariſtot. non propter hoc quia ſi agens præuideret eos, non curaret agere propter eos, & ꝓpter tales nullus proprie dicitur fortunatus, vel infortunatus, ſed ſolum propter effectus notabilis bonitatis, vel malitiæ. Et ex iſtis patet qualiter intelli-

C gitur diffinitio fortunæ. ¶Vnde ponitur prima cauſa, tanquam genus, per accidens, ad remouendum cauſam per ſe; ſecūdum propoſitum ad remouendum ea, quę non agunt ſecundum propoſitum, & deliberationem, ideo dicebat, quòd infantes, inanimata,& beſtiæ non ſunt neq; bene, neque male fortunata, quia nō agūt ſecundum deliberationem. ¶Et ſiquis dicat, quomodo fortuna poteſt diffiniri, cum dicat in textu, quòd fortuna eſt nobis immanifeſta. Reſpondetur; ꝙ fortuna non dicitur ideo immanifeſta, quod non poſſit diffiniri,& a nobis cognoſci, ſed quia ignotum eſt operanti, ſi aliquid eueniat fortuito, quod non ſit intētum ab eo. ¶Ex omnibus iſtis patet ſatis quid ſit dicendum ad rationes, primo ad primam. ¶Ad ſecū

Obiectio.

D dam dicitur, quòd licet accidat in paucioribus, quòd muſicus faciat domum, tamen propter hoc non dicitur facere domum a fortuna, quia non facit præter intentionem, ideo non dicitur cauſa per accidens, ſicut hic eſt ad propoſitum. ¶Ad aliam patet, quòd cœlum non dicitur fortuna, cum non agat ſecundum propoſitum, ideo non dicitur fortuna, neque effectus eius dicuntur fortuiti, niſi per quādam ſimilitudinem. ¶Et ſi dicatur effectus, qui fiunt a nobis præter intentionem, fiunt a cęlo, & a Deo reſpectu cuius nihil fit a fortuna, cum nullus effectus eueniat ꝑter intentionem ipſius Dei, ergo nullus effectus a nobis productus debet dici fortuitus, cum etiam producatur a cauſa intendente. Reſpōdetur,

quòd

E quod effectus dicitur fortuitus, vel caſualis reſpectu cauſæ propinquæ, & immediatæ, & non reſpectu cauſę remotæ. Sed de caſu quid ſit, & qualiter differat a fortuna, ſatis viſũ eſt in textu.

Vtrũ prima intellectio dicatur a caſu.

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit vna difficultas. ¶Vtrum prima intellectio, quam homo habuerit, dicatur eſſe á caſu. Et videtur, quod ſic, quia talis prima intellectio fuit præter intentionem, quia ſi fuerit cum intentione, tunc non fuiſſet prima, quod tamen ſupponitur. Reſpondetur, quòd prima intellectio dicitur quodammodo a caſu, quia intelligens nõ prius intelligendo intelligit, ergo prima intellectio non eſt a ratione oſtendente prius obiectum, ergo a caſu F quodammodo, non tamen ſimpliciter, quia prima intellectio habet, vel habuit cauſam motiuam, & effectiuam in nobis, puta phantaſma, qđ fuit cauſatum ab obiecto, quòd fortius mouebat ſenſum, quia tamen non eſt a ratione deliberante, ideo dicitur eſſe a caſu neque dicitur prima intellectio imputabilis, niſi forte interpretatiue, computando in poteſtate hominis fuit habere obiectũ fortius moués. ¶Sed peteret aliquis vtrum intelligens aliquid, determinet voluntatem ad volendum illud quod intellectus intelligit ſic, quod volũtas naturaliter moueatur ab intellectu naturaliter moto ab obiecto. ¶Reſpondet Scotus, ꝙ non, ſed voluntas ſeipſa determinat ſe ad aliquid volendum, ita quod quantumcunque intellectus oſtendat ſibi aliquid, in eius poteſtate eſt velle, vel G non velle illud, ſi enim voluntas noſtra naturaliter mouetur ab intellectu naturaliter moto ab obiecto, homo eſſet tunc vnum brutum, non habens libertatem operandi.

Sc. quot. q. 21.

¶Secũda difficultas, quid debemus intelligere per fatum, de quo Philoſophi antiqui locuti ſunt.

Quid per fatum intelligat.

Reſpondeo primo, quòd fatum eſt quod probatur per communem opinionem omniũ Philoſophorum. ¶Dico ſecundo ꝙ de fato multæ fuerũt opiniones. Sed illis dimiſſis, pro nunc reſpondeo, quòd fatum nihil aliud eſt, quàm concurſus, ſeu ordo, vel connexio cauſarum ſecundarum a Deo præuiſus, ſecundum quem cõcurſũ Deus ſinit res euenire. ¶Dico tertio quòd res non ſic ſunt a tali cõcurſu, quin aliter poſſint euenire licet etiã Deus H prius cognoſcat, quia ſcientia Dei non ponit neceſſitatem in rebus, vt alias viſum eſt in logica in 1. Perhier men. circa 2. cap. 2. tractatus. ¶Dico quarto, quod factum proprie connotat, quòd talis concurſus, ſeu ordo cauſarum ſecundarum ſit præuiſus a Deo. Et hęc de primo articulo.

Art. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum caſus, & fortuna ſint cauſæ agentes.

An caſus & fortuna ſit cãę agentes.

¶Et arguitur primo, ꝙ non, dicit enim Ariſt. quòd fortuna eſt cauſa infinita, ideſt indeterminatio attribuitur materiæ, & non efficienti, igitur caſus, & fortuna ſunt magis cauſę materiales, quàm agentes. ¶Item monſtruoſitates ſunt a caſu, vt videtur dicere Ariſt. & tamen vt plurimum materia eſt cauſa monſtruoſitatis propter eius ſuperabundantiã, vel

vel defectum: igitur caſus, & fortuna ſunt magis materia, quam cauſæ agẽtes. ¶ Item idem eſt caſus, & natura, vt dicitur in textu, ſed natura nõ dicitur niſi de materia, & forma: igitur caſus erit cauſa materialis, & formalis. ¶ Item cauſa agens, vel eſt determinata ad effectũ, vel non: ſi determinata, tunc non eſt caſus, nec fortuna, ſi vero indeterminata, tunc nihil producit: quia non videtur, ꝙ magis produceret vnum effectum, quam alium. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro reſponſione ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, caſus, & fortuna non ſunt cauſę finales reſpectu effectuum caſualiũ, & fortuitorũ: quia omne ordinatum ad aliquem finem eſt intentum gratia illius finis, ſed effectus caſuales, B & fortuiti ſaltem, vt ſunt caſuales, & fortuiti, non intenduntur: igitur, & ſic non habent cauſas finales. ¶ Et ſi quis dicat, omnia præter Deũ habent cauſam finalem, puta ipſum Deum: igitur effectus fortuiti, & caſuales habebunt cauſam finalẽ. Reſpondetur, ꝙ omne, quod producitur intenditur a Deo, ideo tales effectus reſpectu Dei ſunt intenti, & ſic bene habent cauſam finalem, ſcilicet Deum, reſpectu cuius non dicũtur fortuiti, ſed ſolum reſpectu agẽtium propinquorum, & particularium, reſpectu quorum non ordinãtur in finẽ. ¶ Aduerte tñ, ꝙ poſtq̃ effectus fortuiti ſunt producti in eſſe, nõ eſt incõueniẽs, ꝙ ordinẽtur in finẽ, vt poſtq̃ theſaurus eſt inuentus, põt ordinari ad ſuſtentationẽ vitæ. ¶ Scda cõcluſio, caſus, & fortuna nõ ſunt cauſæ materiales effectuũ caſualiũ, quia effectus caſuales dicũt aliq̃ C extraneitatem reſpectu illius, cuius ſunt effectus fortuiti, ſed hoc nõ habent reſpectu materiæ: quia materia naturaliter eſt in potentia ad oẽs diſpoſitiones. ¶ Tertia concluſio: caſus & fortuna non ſunt cauſæ formales effectuũ caſualium, quia non informant tales effectus. Ad rõnes. ¶ Ad primam dicitur, ꝙ licet fortuna ſit indeterminata reſpectu effectus non intenti: tamen eſt determinata reſpectu effectus intenti, & cũ iterum arguitur, ꝙ materia eſt cauſa multarum monſtruoſitatum, conceditur, ſed tamen cum hoc requiritur cauſa agens. ¶ Ad aliam concedo, ꝙ caſus eſt natura, & ꝙ eſt fortuna, ſed nõ reſpectu caſualiũ effectuum. ¶ Ad aliam dico, ꝙ agens re D ſpectu effectus non intẽti dicitur bene cauſa indeterminata, quantũ eſt ex parte ſui, tamen producit illum effectum propter determinationem prouenientem ex concurſu aliarum cauſarum, vt inuentio theſauri, qñ quis fodit vineã, prouenit, quia aliquis ibi poſuit theſaurum.

Caſus, & fortuna, circa quæ fiunt.

Dvbitatvr ſecũdo: vtrũ caſus, & fortuna habeãt fieri in contingẽti ad vtrũlibet, vel incõtingẽti raro, id eſt verũ agens, quod dr̃ fortuna reſpectu effectuum fortuitorũ dicatur agens ad vtrumlibet, vel agẽs in paucioribus. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponit, ꝙ illud agẽs dr̃ ad vtrũlibet, quod eſt indeterminatũ, & indifferẽs ad effectũ, quẽ producit, & ad ſuũ oppoſitũ, cuiuſmodi eſt voluntas & etiam multa agentia ſunt in-

E determinata ad agendum, vel non agendũ, eo ꝙ eſt indifferẽs, & indeterminatũ, ꝙ paſſum ſit ipſis debite approximatũ, vel nõ approximatũ, vel ẽt ꝙ ſit diſpoſitũ ad patiendũ ab illo vel non, & ſicut materia indifferẽs ad ſucceſſionẽ formæ, determinatur ab agente, ita agẽs indifferens determinatur per materiã, vt ſol pp diuerſitatem materiæ generat hiranas, & alibi muſcas. ¶Et ex iſto ſatis poteſt patere, ꝙ fortuna multotiens dicitur fieri in contingenti ad vtrũlibet, ideſt fortuna reſpectu effectus non intenti dicitur agens indeterminatũ, & indifferens. ¶Sed agẽs in paucioribus, ſeu raro eſt, quod ꝓpter impedimentũ producit effectũ, oppoſitum ei quod erat, vt in pluri-
F bus, cuiuſmodi eſt de agente produ-
G cente mõſtrum. Et ſic ẽt dico, quòd fortuna aliquando habet fieri in cõtingẽti raro, ideſt fortuna aliquãdo propter impedimentũ producit effectũ oppoſitum ei, quod eſt vt in pluribus. ¶Sed reſtat alia difficultas: Vtrũ in diſpoſitionibus naturalibus neceſſitas proueniat ex fine, vel ex materia. Quod ex materia fuerũt factæ rõnes antiquorum, ꝙ ex fine factæ fuerunt rõnes Ariſt. ¶Sed pro ſolutione ſupponitur, ꝙ neceſſariũ in prædicta dubitatione debet accipi pro vtili: ita ꝙ cùm quærimus, vtrum neceſſitas diſpoſitionum naturalium proueniat ex parte finis, vel materiæ. ſenſus eſt, vtrum vtilitas diſpoſitionum naturalium proueniat ſecundũ exigentiam materiæ, vel propter finem, & ſecũdum hoc ponuntur duæ concluſiones.

Vnde ꝓueniat neceſſitas in cauſis naturalib:

¶Prima eſt, materia eſt neceſſaria G ad hoc, ꝙ fiant diſpoſitiones vtiles in naturalibus, quia ſine materia nõ poſſent fieri, neceſſe. ¶Secunda concluſio, cauſa neceſſitatis ſeu vtilitatis illarũ diſpoſitionũ eſt finis. Et ſic probantur illæ cõcluſiones, quia illud eſt neceſſarium in illis diſpoſitionibus, per quod rñdetur ad quæſtionem quęrentem, quid eſt neceſſariũ, ſed materia eſt huiuſmodi, vt ſi quæratur, quid eſt neceſſarium ad hoc, ꝙ ſerra fiat, dicimus, ꝙ ferrum. ¶Etiã ſi quæramus, quid eſt neceſſarium ad hoc, ꝙ oculi fiant, reſpõdetur, ꝙ materia. Sed illud eſt cauſa neceſſitatis, per quod reſpondetur ad quæſtionem factam per propter qd, de talibus diſpoſitionibus, ſed finis eſt huiuſmodi, vt ſi quæratur pro- H pter quid oportet ſerram eſſe de ferro, & ipſam habere dentes, rñdetur propter hoc, quod eſt ſecare dura. ¶Etiam ſi quæratur propter qd eſt neceſſe hominem habere oculos, dicimus, ꝙ propter videre, ꝙ etiã oculi magis fiant in capite, quàm in pede, vel ꝙ palpebra fiat magis ſupra oculum, quàm ſupra naſum, hoc eſt propter diuerſos fines, & non propter materiam, & per hoc ſatis poteſt videri quid ſit dicẽdum ad difficultatem.

Dvbitatvr tertio: Vtrum natura producens monſtrum, intendat monſtrum. ¶Et videtur, ꝙ ſic, quia naturam intendere monſtrum non eſt aliud, quàm naturam determinari ad producẽdum, ſed natura producens monſtrum determinatur ad productionem mõſtri: igitur,

An monſtra ſint intenta a natura.

¶Item

A ¶Item directum ab aliquo infallabili non producit aliquid præter intentum, ſed natura dirigitur ab aliquo infallibili cognoſcente, ſcilicet a Deo: igitur. ¶In oppoſitum arguitur, quia monſtrum eſt quoddã peccatum in natura; ſed natura nõ intendit peccatum: igitur. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ ad hoc, ꝙ natura, vel agens naturale intendat aliquod, non oportet, ꝙ cognoſcat illud: ſed ſufficit, ꝙ cognoſcatur à dirigente, quod eſt Deus. Hoc ſuppoſito reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶Prima. nulla natura intendit monſtrum. ¶Secunda eſt, ꝙ mõſtrum multotiens intendit natura. ¶Et pro declaratione harum ſupponitur, ꝙ intendere non attribuitur naturis non cognoſcẽtibus, niſi per

Buridanus in 2. q. 12.

B ſimilitudinem ad naturas cognoſcẽtes, in quibus inuenitur intendere ꝓprie, & appetere, ſed ſic eſt, ꝙ in cognoſcentibus appetitus, vel intentio ſemper feruntur in rem appetitam, vel intentam mediate aliqua ratione, hoc eſt mediate aliquã cognitione, & inde prouenit, ꝙ illa verba cognoſco, appeto, intendo, volo, & huiuſmodi faciunt terminum ſequentem, quem regunt, appellare illã rationem, ſecũdum quam appetitus, vel intentio ferebatur in rem appetitam, vel intentam, ſed ſi ille terminus præcedat verbum, tunc nõ oportet, ꝙ appellet rationem. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ verbum bene dat termino ſequenti appellationem, quã non dat termino præcedenti. Inde ſolet dici, ꝙ prædicatum appellat formã, ſeu rationem. Subiectum vero appel-

lat rationem ſub disiunctione ad C quodlibet aliud, & de hoc alias ſatis viſum eſt in Summulis. ¶Ex iſtis patet differentia inter duas prædictas propoſitiones, iſta enim eſt falſa, natura intendit monſtrum: quia nulla natura intendit, vel appetit rem aliquam ſecundum rationem peccati, vel diſformitatis, immo ſemper ſecundum rationem recti, & boni, cũ dirigatur ab optimo, & infallibili; iſta tamen eſt vera, monſtrum intẽdit natura: quia hominem intendebat, & homo eſt mõſtrum: ideo mõſtrum intendit. Ideo reſpõdetur ad rationes. ¶Ad primam enim dico, ꝙ natura non erat ex ſe determinata ad producendum tale peccatum, immo hoc proueniebat ex aliquo impediente ipſam naturam, vel ex D aliquo agente concurrente intendente oppoſitum, nec propter hoc oportet, ꝙ illud agens concurrens intenderet peccatum, immo intendebat rectum. Verbi gratia, dicebat Albertus, ꝙ aliquando ex conſtellatione cœli fiunt monſtra in iſtis inferioribus, vt ſi aliqua conſtellatio ſit multum conueniens generationi porcorum & contingat tunc hominem generari, illa conſtellatio intendẽs porcum tanꝗ aliquid rectum, faciet in illo homine protẽſionem vultus, & faciet vultũ longũ quaſi porcinum. Natura tamen humana intendens hominem remittit de illa longitudine quantũ poterit tñ erit vultus mõſtruoſus, & vtraque natura intendebat rectũ, vnde cõſtellatio intendebat longitudinẽ vultus, nõ tanꝗ diſformẽ homini, ſed tanꝗ conformẽ

E porco: quia porcũ intendebat, ideo omnis natura intendit agere rectũ, & non peccatum, & ex hoc patet ſolutio ad aliam rationem. ¶Sed adhuc reſtant duo parua dubia. Primum in quibus reperiuntur monſtra. Reſpondetur, quòd reperiuntur in animalibus, in plantis, in mixtis, in inanimatis, vt in lapidibus, quàmuis hoc nos multum lateat, & inueniuntur in mixtis imperfectis, ſicut in impreſſionibus meteorologicis, & in elementis, vt ſunt inũdationes, etiam in aliquibus actibus, ſicut cum bos locutus fuit, etiã fiunt monſtra in artificialibus. ¶Secundum dubium, quæ ſunt cauſæ taliũ monſtrorum. Reſpondet Commentator, ꝙ omnia monſtra in natura, F vel accidunt propter defectum materiæ, vt quãdo naſcitur homo nimis breuis, vel deficiens in aliquo membro, vel propter abundantiam materiæ, vt quando generatur homo nimis magnus, vel cum duobus capitibus. G Tertio propter diſconuenientiam qualitatũ, vt homo male educatus. Quarto propter maliciã qualitatum, vt quando naſcitur homo leproſus. Et hęc de ſecundo. Quantum ad tertium ſit.

In quib⁹ monſtra reperiuntur, & q̃ eorũ cauſa.

Conclusio reſponſalis: Aliquid poteſt fieri a caſu, & fortuna, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in primo articulo. Ad rationes ante oppoſitum quæſtionis. ¶Ad primam dicitur, quòd licet illud, quod dicitur caſuale, vel fortuitum, fiat ab aliqua cauſa determinatá, & intendente ſupple alium effectum, non tamen a cauſa determinata reſpectu illius effectus fortuiti. ¶Ad ſecundam, & tertiam patet ſolutio. Nam de tertia ratione H ſatis prolixe alias viſum eſt in logica, & etiam de quarta. ¶Ad quintã dicitur, ꝙ fatum non imponit neceſſitatem ſimpliciter in rebus.

Art 3.

PHYSICORVM
LIBER TERTIVS.

T.com.1. & inde.

Qvoniam autem natura eſt principium motus & ſtatus, & mutationis: ſcientia autem nobis de natura eſt, oportet non ignorare quid ſit motus, neceſſarium enim eſt ignorato ipſo, & ignorare naturam &c.

Iste eſt tertius liber Phyſic. Ariſt. in quo ipſe determinat de motu, & infinito. Et diuiditur in duos tractatus. In primo determinat de motu, & diuiditur in tria capitula. ¶In primo, ponit talem concluſionẽ. Ad phyſicũ pertinet determinare de motu, qđ ꝓbat, quia ad phyſicũ ſpectat determinare de natura:

A tura, ergo & de motu, patet conſequentia, quia natura nō pōt cognoſci, niſi per motū, cū diffiniatur per motū, ignorato.n. motu neceſſe eſt ignorare naturā. ¶ Conſequēter ponit hanc concluſionē, ad phyſicum pertinet determinare de infinito loco vacuo, & tēpore. ¶ Probat primo de infinito quia determinato de motu, oportet determinare de his, quæ ſequuntur motū, cuiuſmodi eſt continuum: Motus enim eſt de numero continuorū, ſed continuū diffinitur per infinitum. Nā cōtinuū eſt, quod eſt diuiſibile in infinitū. ¶ Secundo probat de loco vacuo, & tempore, quia phyſicus conſiderat de motu, ſed motus non poteſt eſſe ſine loco, vacuo, & tempore, & hoc ſecundum famoſam opinionē antiquorū, qui ponebant vacuum. ¶ Deinde ponit

B tres diuiſiones valentes ad inueſtigationē diffinitionis motus. ¶ Prima eſt, entium quædam ſunt in actu: quædam vero in potentia. ¶ Secunda, entium quædam ſunt in prædicamēto ſubſtantiæ, quædā quantitatis, quædam qualitatis, quædam relationis, & ſic de alijs. ¶ Tertia, relatiuorū, quædā referuntur ad ſe inuicem ſecundū exceſſum, & defectū, vt duplū dimidij duplū. ¶ Alia ſecūdū agere, & pati, mouere & moueri, cuiuſmodi ſunt motiuū, & mobile. Motiuum enim dicitur relatiue ad mobile, quia ſi aliquid eſt motiuū, alicuius mobilis eſt motiuū. Ex his inferūtur aliquæ cōcluſiones. ¶ Prima, motus nihil eſt præter ſubſtantiā, quantitatē, qualitatem, & vbi: qa motus nō eſt præter res, ad quas eſt motus: igiť motus nō eſt præter C ſubſtātiā, quantitatē, & qualitatē, & vbi. ¶ Ex hoc habetur, ꝙ ad quatuor genera eſt per ſe motus, ſ. ad ſubſtātiā, quātitatē, qualitatem, & vbi, & hoc capiendo motū large. ¶ Secūda cōcluſio, motus nō eſt aliq̄d vniuocū ſcđm ſuū totū ambitū, quia inuenitur in pluribus ꝑdicamētis q̄bus nihil vř eſſe cōe vniuocū. Et dicit ꝙ in quatuor prædictis prædicamētis duplex eſt motus. ſ. acquiſitiuus & deperditiuus, ſicut in ſubſtantia vnus eſt ad formā ſicut eſt generatio. Alius eſt ad priuationē ſicut corruptio, & ſimiliter eſt in alijs. ¶ Finaliter infert ꝙ motus & mutationis ſunt tot ſpecies quot entitates, ſupple acquiſibiles per motum.

DIVISIO autem ſecundum vnū quodq; genus hæc quidem eſſe endelechia &c. T.cō.6.& inde. D

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo philoſophus ponit diffinitionē motus, dicens: Motus eſt actus entis in potētia ſcđm ꝙ huiuſmodi, quā diffinitionē ꝓbat ſex rationibus. ¶ Prima gñatio eſt actus generabilis inquantū generabile. Motus quid. Corruptio eſt actus corruptibilis ſecūdū ꝙ corruptibile. ¶ Augmētatio, eſt actus augmētabilis ſcđm ꝙ augmētabile. ¶ Diminutio eſt actus diminuibilis ſcđm ꝙ diminuibile. ¶ Alteratio eſt actus alterabilis inquantū alterabile, & ēt loci mutatio eſt actus loci mutabilis, inquātū loci mutabile: ergo ois motus eſt actus entis in potētia, & hoc ꝓbat iſta prima rō. ¶ Scđa rō, quæ probat ꝙ mo-

E tus ſit actus, quia illud eſt actus per quod aliquid dicitur actu moueri, ſed mobile dicitur actu moueri per motū, igitur motus eſt actus. ¶Tertia rō, quæ probat ꝙ motus ſit actus entis in potentia, quia omnis motus eſt actus eius qđ mouetur, ſed omne hoc ꝙ mouetur eſt in potentiā. Quod probat: q̄a ſicut ſe habet mouere ad actum, ita ſe habet moueri ad potentiam, ſed omne quod mouet eſt in actu: ergo omne quod mouetur eſt in potentia. ¶Quarta ratio probat, ꝙ motus ſit actus entis in potentia ſcđm ꝙ huiuſmodi. Pro qua ratione ſopponit, ꝙ illud quod mouetur bene eſt in aliquo actu & in potentia ad aliū actū, vt illud quod fit ſtatua, eſt in actu es, & in potētia ſtatua: Sit ergo quarta ratio, vel es mouetur ad ſtatuā ſecundū quod eſt in actu, vel ſecundū ꝙ eſt in potentia, non ſcđm ꝙ eſt actu es. quia cū eſſet actu ſtatua, adhuc moueretur ad ſtatuam, quod eſt falſum: igitur. Cōſequenter remouet vnū dubiū: ex quo enim dictum eſt, ꝙ idē ſubiectū bene eſt ſimul in actu & in potētia; dubitaret aliquis, vtrū actus & potētia eiuſdē ſubiecti ſint idem ſcđm rationem. Reſpondet ꝙ actus & potentia eiuſdem ſubiecti non ſunt idem ſecundum rationē: ita ꝙ non eſt eadē ratio actus & potentiæ, & hoc ꝓbat dupliciter. ¶Primo es mouetur ad ſtatuam ſecundū ꝙ in potentia eſt, ita ꝙ dato ꝙ non moueretur ad ſtatuam, non minus eſſet es. ¶Secundo; ſi illa dicerentur eadem ſecundum rationem, hoc eſſet quia ſunt eadem ſubiectiuè, ſed propter hoc non debent dici eadem, quia potentia ad ſanari & potentia ad ægrotari ſunt idem ſubiectiuè, & tamen non ſunt idē ſecūdum rationē, quia tūc idē poſſet ſimul ſanari & ægrotari. ¶Quinta ratio probat totā diffinitionē, quia motus eſt illud, quo exiſtente immobili, mobile mouetur, & non prius, neque poſterius, igitur motus eſt actus entis in potentia ſecundū ꝙ huiuſmodi. ¶Sexta ratio, vel diffinitio motus eſt cōcedenda, vel aliquæ earū quā dabāt antiqui, ſed nō pōt dici ſecundū. Dicebāt.n. antiqui, ꝙ motus eſt alteritas, vel ꝙ motus eſt inæqualitas, vel non ens, ſed nullo iſtorū modorum bene diffinitur, quia ſi motus diffiniretur, ꝙ eſt alteritas, vel inæqualitas, vel nō ens, cuicunque ineſſet, vnum illorū ipſum moueretur, ſed nō eſt neceſſe moueri ea. q̄ ſunt altera aut inæqualia, aut q̄ nō ſunt, igitur. Ex quo infert, ꝙ primū eſt dicendū. ſ. ꝙ diffinitio motus eſt bene data. ¶Finaliter inueſtigat aliā diffinitionē motus ponēs hāc cōcluſionē. Oē mouēs phyſicū mouetur, probat tribus rōnibus. ¶Prima omne qđ prius eſt in potētia & poſtea in actu, quodāmodo mouet, ſed mouēs prius eſt in potētia poſtea in actu: ergo mouēs mouetur. ¶Secūda rō, cuiuſcūq; ſua immobilitas eſt ſua quies, huic ineſt motus, ſed immobilitas mouētis dr̄ eius quies: ergo ſibi ineſt motus. ¶Tertia ratio, mouentia naturalia mouentur per contactū, in tali aūt cōtactu mouens mouetur: quia omne agens in agendo repatitur. ¶Ex his infert ſecudā diffinitionem motus

A tus dicens: Motus eſt actus mobilis inquantum mobile.

DVBIVM autem manifeſtum eſt, quod eſt motus in mobili actus enim huius, & ab hoc. Motum autem actum non alius eſt &c.

Dubitationes circa motũ ĩcidẽtes. ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus mouet tres dubitationes. Prima in quo eſt motus ſubiectiue. Reſpondet ꝙ eſt ſubiectiue in mobili, quia actus alicuius eſt in eo, cuius eſt actus, ſed motus eſt actus mobilis & non mouentis, igitur eſt in mobili. ¶ Secunda dubitio, vtrum ſit idem actus mouentis & mobilis. Reſpondet phyloſophus ꝙ ſic, qd probat dupliciter. Primo, quia actus mouentis eſt qui produ-
B citur & procedit a mouente, & actus mobilis eſt qui recipitur in mobili, ſed idem eſt actus qui producitur a mouente, & recipitur in mobili, igitur. Secundo probat per ſimile, quia ſicut eſt idem ſpacium aſcenſus. & deſcenſus, ita eſt vnus actus agentis, & paſſi, mouentis, & mobilis, ſed diuerſimode, eſt enim mouẽtis tanquam cauſæ, & mobilis tanquam ſubiecti. ¶ Tertia dubitatio, vtrum actio & paſſio ſint idem motus. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ actiui eſt aliquis actus, & paſſiui etiam eſt aliquis actus. Actiui dr̃ actio, & paſſiui paſſio, & primo arguit philoſophus quòd actio & paſſio non ſunt diuerſi motus quia ambo vel eſſent in agente, vel ambo in patiente, vel actio in agẽte, & paſſio in patiente vel econtra, non poſſunt dici duo prima, quia tunc oẽ agens C
eſſet patiens & omne patiens agens, quod vr̃ eſſe falſum, nec poteſt dici tertium, quia actio eſt quidam motus, ſed motus non eſt in mouente, ſed in mobili, igitur. Nec poteſt dici quartum, quia hoc eſſet nimis ęquiuoce loqui de actione & paſſione quia tunc agens ageret paſſione, & patiens pateretur actione, quod eſt falſum. Finaliter oſtendit ꝙ actio & paſſio non ſunt vnus motus, quia ſi ſic ſequerentur tria inconuenientia. ¶ Primũ, ꝙ diuerſorum ſecundum ſpeciem, puta agentis & patientis, eſſet idem actus, quod non vr̃ verũ. ¶ Secundum, quia tunc doctrinatio eſſet idem cum doctrina, & idem eſſet actio & paſſio, quod eſt falſum, igitur. ¶ Tertium, quia tunc, idem eſſet docere & addiſcere, agere & pa D
ti, & per conſequens omnis docens addiſceret. Soluit iſta inconuenientia. ¶ Ad primum dicit ꝙ non eſt inconueniens diuerſorum ſecundum ſpeciem eſſe eundem actum ſecundum tamen diuerſas rationes, vt puta vnius vt principii & alterius vt ſubiecti. ¶ Ad ſecundum dr̃ ꝙ non ſequitur, ꝙ actio & paſſio ſint proprie idẽ, ſed magis ꝙ motus cui inſunt actio & paſſio, ſit vnus & idem. Vnde actio dr̃ actus huius ab hoc & paſſio, in hoc. ¶ Ad tertium negat conſequentiam, nõ enim ſequitur ſi doctrinatio & doctrina ſint idem, ꝙ docens addiſcat, nec ꝙ actio, & paſſio ſint idem, ꝙ agens patiatur, ſicut eadem eſt diſtantia de Thebis ad Athenas & de Athenis ad Thebas, & tamen non eſt idem diſtare.

Motus quæ entitas, & vbi ſubiectiuè.

QVÆRITVR. Vtrum motus ſit entitas ſucceſſiua reſpectiua vel abſoluta, exiſtens ſubiectiue in mobili, diſtincta a mobili, & a termino ad quē. ¶ Primo arguitur quòd non ſit entitas ſucceſſiua, quia motus non eſt, igitur non eſt entitas ſucceſſiua. Antecedens patet tripliciter, primo, quia quod fit, nō eſt, ſed motus fit cōtinue, igitur motus nō eſt. ¶ Secundo ſic. Illud cuius nulla pars eſt, non eſt, ſed nulla pars motus eſt, igitur motus non eſt. ¶ Tertio ſic, omne ens limitatum eſt mobile ſed motus non eſt mobilis, igitur ¶. Secundo principaliter arguit. Motus poteſt habere plures partes ſimul ergo non eſt entitas ſucceſſiua. F Antecedens patet de motu alicuius mobilis, extenſi, cuius quælibet ps eſt mobilis, & cuilibet parti ineſt ps motus, & quælibet pars motus eſt motus, ergo plures partes motus poſſunt eſſe ſimul, quod eſt contra rationem ſucceſſiuorum. ¶ Item motus poteſt fieri in inſtanti, ergo poteſt habere plures partes ſimul. Antecedens patet, quia virtus finita mouet in tempore, ergo virtus infinita poterit mouere inſtanti. ¶ Tertio ſic partes motus ſunt eiuſdem rationis ad ſe inuicem, ergo poſſunt eſſe cōpoſſibiles adinuicem. Item poſt mutatum eſſe, quod cōtinuat partes motus adinuicem, ſequitur aliqua pars motus vel non ſi ſic, ſequit̃ ꝙ plures partes motus ſunt cum q̃libet pars mot⁹ ſit diuiſibilis in infinitas ꝑtes.

G ¶ Quarto arguitur ſic. Motus eſt de genere abſolutorũ puta ꝑdicamenti q̃titatis, vt dicit Ariſt. 7. metaph. ꝙ duæ ſunt q̃titates ſucceſſiuę .ſ. tempus & motus, ergo non eſt dicendũ ꝙ ſi entitas ſucceſſiua. ¶ Quinto arguit ſic, ꝙ non ſit exiſtens ſubiectiue in mobili, motus eſt ſubiectiue in mouente, ergo non eſt in mobili cũ idem nō ſit in diuerſis ſubiectis. Antecedens probatur, quia omnis motus eſt in eo cuius eſt actus, ſed motus eſt actus mouentis, igitur. ¶ In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli.

PRIMO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. ¶ Vtrũ iſta propoſitio ſit vera quam ponit Ariſt. ſ. ꝙ neceſſe eſt ignorato motu, ignorare naturam. ¶ Et vr̃ ꝙ nõ, qa dictum eſt ꝙ naturam eſſe eſt manifeſtum, modo illud quod eſt per ſe manifeſtum non indiget noticia ꝑuia alicuius alterius ad hoc ꝙ cognoſcatur, igitur ad cognoſcendum naturam non eſt neceſſe cognoſcere motum. ¶ Item ſicut natura eſt principium motus, ita eſt principium quietis, ergo ſicut natura poteſt cognoſci per motum, ita poteſt cognoſci per quietem, ergo dato ꝙ motus ignoretur, non oportet naturã ignorari. ¶ Itē natura poteſt eſſe ſine motu ergo poteſt cognoſci ſine motu, patet conſequentia, quia ſicut ſe habet res ad eſſe, ita ad cognoſci. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ magna differentia inter iſtas duas ꝑpōnes, vt neceſſe eſt ignorato motu ignorā-

Art. 1.

An ignorato motu neceſſe ſit ignorare naturam. H

A ignorare naturā, & ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturā. Nā prima eſt modalis cōpoſita cuius ſenſus eſt hęc propō eſt neceſſaria, ignorato motu ignoratur natura, & forte talis eſt dubia, ſed ſecunda eſt diuiſa & eſt falſa, quia quocunque poſſibili poſito ineſſe, nunquam ꝑp hoc fit neceſſarium illud, quod eſt mere contingens, ſaltem neceſſitate ſimpliciter dicta, ſed mere contingens eſt ꝙ ignoret natura, ergo q̄tūcunq; ignoret motus, non eſt neceſſariū ꝙ ignoret natura, iō hęc eſt ſimpliciter falſa. Ignorato motu neceſſe eſt ignorare naturam, immo probabiliter ēt dico, ꝙ iſta ēt eēt falſa, ignorato motu neceſſe eſt ignorari motum. ¶Secundo ſupponitur, ꝙ iſte terminus ignoro, eſt terminus priuatiuus iſtiꝰ

B termini cognoſco, iō in ipſo implicat negatio. Ex quo ſequit ꝙ magna eſt dr̄ia inter iſtas propōnes, ignoro motum, & motum ignoro, & motu ignorato, & ignorato motu. Nā qn̄ ly motus ponitur poſt diſtribuitur, qn̄ autem ante, ſtat determinate, ad cuius veritatem ſufficit veritas vnius ſuppoſiti. ¶Tertio ſupponitur ꝙ ſicut iſtud verbum cognoſco facit terminum ſequentem rectum ab eo appellare ſuam propriam rationem ita ſimiliter iſtud verbum ignoro, ideo eſt differentia inter iſtas propoſitiones, ignoro motum, & motum ignoro. Nam ſenſus primæ eſt illam rem, quę eſt motus ſub propria ratione, qua eſt motus ignoro, ſed ſenſus ſecundę eſt, illam rem quæ eſt motus, i ignoro, licet hoc non ſit ſecundum illam rationem, ſecundum quam eſt motus. C

Oratio in qua ponitur particula, Si, quō exponenda.

¶ SECVNDO ſciendum, ꝙ vt alias viſum eſt oratio in qua ponitur ablatiuus abſolutus poteſt exponi per ſi, quia, & dum, & ſecundū hoc talis propoſitio poteſt habere multos ſēſus. ¶Vn̄ ſi exponatur per dū, vel quando, ꝙ idem eſt, tunc ſenſus eſt, vtrum ſit paſſibile, ꝙ natura cognoſcit, quādo nullus motus cognoſcitur. ¶Vel ſic, vtrum ſit poſſibile, cognoſcaī natura quando nō cognoſcitur motus, vel dum nō cognoſcit motus. Si primo modo exponatur, tunc dico, ꝙ iſta eſt poſſibilis, puta natura cognoſcitur, quando nullus motus cognoſcitur, quod poteſt probari, quia poſſum intelligere cōpoſitum, & partes eius aliquo modo ſaltem cōfuſe intelligendo, motum nō intelligendo, quo facto natura co- D gnoſcetur, ſ. materia & forma dato, ꝙ motus non cognoſcatur. Sed de ſecundo dico, quod iſta eſt impoſſibilis, cognoſco naturam quando non cognoſco motum, quia ſi ego cognoſcam naturam ego cognoſco illam rem, quæ eſt natura ſecundum illā rationem, ſecundum quam eſt natura eo, quod ille terminus natura ſequebatur, vnde non poſſum cognoſcere, naturam ſecundum ſuam propriam rationem, quin illum motum cognoſcam, quia motus implicatur in diffinitione naturæ, ideo natura diffinitur per motum. ¶Ex quo ſequitur, quod iſta eſt neceſſaria, ignorato motu ignoratur natura, & ſic loquebatur Ariſtote. Natura enim pro per ſe ſignificato relatiue ſe habet ad motum,

E ideo non cognoſcitur natura pro ꝑ ſe ſignificato quin motus cognoſcatur. ¶ Ex iſto vlterius, ꝙ ſi talis propoſitio exponatur per ſi, quòd tales conſequentiæ non ſunt bonæ, ſi natura cognoſcatur, motus cognoſcitur, vel ſi nullus motus cognoſcitur, nulla creatura cognoſcitur, ſed illæ ſunt bonæ ſi cognoſcatur natura motus cognoſcitur, vel ſi non cognoſcatur motus, non cognoſcitur natura, & etiam ſi ignoretur motus ignoratur natura, & hoc intendebat Ariſtot. & per iſta faciliter poteſt videri ſenſus factus per ly quia. Ad rationes primi notabilis. ¶ Ad primã dicit, ꝙ illa non eſt per ſe nota, natura eſt, vt alias viſum eſt in ſecundo. Dr̃ tamen per ſe nota, quia eſt certa & præſuppoſita in philoſophia, dato etiam quòd eſſet per ſe nota, adhuc oportet cognoſcere terminos ad hoc, quòd cognoſcatur. ¶ Ad aliã F dico, quòd nõ poteſt cognoſci quies quin etiam cognoſcat̃ motus cum priuatio non cognoſcatur, niſi per habitum. ¶ Ad aliam dico, ꝙ natura poteſt eſſe ſine motu ſaltem pro denominato, etiam poteſt cognoſci quando motus non cognoſcitur ſed non poteſt cognoſci natura, niſi cognoſcatur motus.

Ens in potentia quõ. TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultas. ¶ Prima, quomodo capitur ens in potentia in vna diuiſione textu, in qua dr̃, entium quædam ſunt in actu quædam in potentia. Reſpondetur quòd aliquid dicitur ens in potentia dupliciter. ſ. obiectiua quod non eſt & poteſt eſſe, & ſic non capitur hic ens in potentia. Alio modo G capitur in potentia ſubiectiua, quod eſt, & poteſt aliquid recipere, & ſic capitur hic ens in potentia, quia capitur hic ens in potentia quemadmodum illud, quod mouetur, eſt in potentia, ſed illud quod mouetur eſt in potentia ſubiectiua, puta ad recipiendum terminum ad quem motus, igitur. ¶ Secũda difficultas, qualiter eſt intelligenda diffinitio motus, in qua dr̃ motus eſt actus entis in potentia ſecundum quòd huiuſmodi. Reſpõdetur primo, quòd diffinitio motus eſt data per additamẽtum, quia datur per mobile, quod non eſt eiuſdem rationis cum motu. cum motus ſit in prædicamento quantitatis. ¶ Dico ſecundo, quòd motus eſt actus capiendo actum large pro omni illo, quo actualiter aliquid eſt tale, & quia per motum aliquid actualiter dr̃ moueri, ideo motus eſt actus. ¶ Dico tertio, quòd eſt actus entis, quod eſt in potentia ſubiectiua ad vlteriorem actum, puta terminum ad quem motus. ¶ Nam omne illud quod mouetur, dr̃ ad aliquid moueri, quod non habet ſaltem complere, aliter fruſtra moueretur. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ mobile antequàm moueat, eſt in potentia ad duos actus. Primo in potentia ad motum, quæ actualiter mouetur, & in potentia ad terminum ad quem illius motus. Dico quarto, ꝙ omne illud quod mouetur eſt vere exiſtẽs ideo eſt vere in actu exiſtendi, ſed ſecundum ꝙ ſic eſt in actu exiſtendi non dr̃ moueri, ſed ſecundum ꝙ eſt in potẽtia ad terminum motus.

Deffinitio motus quõ intelligenda.

H

QVAR-

A QVARTO ſciendum, quòd cir ca textum incidunt aliquæ difficul tates. ¶ Prima quomodo intelligit ſecunda propoſitio, ꝙ omne mouēs in mouendo mouetur. Reſpondetur quod ibi proprie capitur mouēs pro mouente motu alterationis, qđ producit in paſſo ſeu motu aliquem terminum, cuiuſmodi eſt ignis reſpectu aquæ. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ talis propoſitio concordat cum alia propoſitione libri de Generatione, vbi dicitur ꝙ omne agens in agendo mouetur. ¶ Dico ſecundo, ꝙ ad hoc, quòd agens agat, oportet quod virtus actiua agentis ſit fortior, virtute reſiſtiua paſſi. Ex quo ſequitur, quod actio non ſit niſi in maiore ꝓportione inæqualitatis. ¶ Dico tertio quod ad hoc, quod illa propoſi-

Oē mouens in mouēdo mouetur quō.

B tio ſit vera tres conditiones requiruntur. ¶ Prima, quod agens, & patiens communicēt in materia, ideo licet Deus moueat iſta inferiora, nō tamen mouetur ab ipſis. ¶ Secunda, ꝙ virtus actiua paſſi ſit fortior virtu te reſiſtiua agētis, ideo ignis aliquā do agit in aquam, vbi nō patitur ab aqua. ¶ Tertia quòd vtrunque ſit in ſtra ſpheram actiuitatis alterius, ideſt quod vtrunque habeat virtutem attingendi alterum in tanta diſtātia ideo licet cœlum agat in iſta inferiora, tamen iſta inferiora non agunt in cœlum. ¶ Secunda difficultas, qualiter intelligitur vnum dictū textus, in quo dicitur, ꝙ actio, & paſſio sūt vnus motus. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd actio formaliter vt eſt prædicamentum, non eſt niſi reſpectus extrinſecus agentis ad paſ-

Q̄ſio a ctio, & paſſio sūt vnius motus.

C ſum, & paſſio reſpectus patientis ad agens, & ſic non eſt intelligendum, ꝙ ſit vnus motus, immo ſunt duo reſpectus extrinſeci realiter diſtincti adinuicem. Alio modo capitur materialiter, puta pro illa forma, quæ producitur ab agente in paſſum, cuiuſmodi eſt caliditas producta ab igne in aqua, & tunc dico ꝙ actio, & paſſio ſunt vnus motus, capiendo ēt motum materialiter pro forma fluēte. ¶ Et aduerte quòd actio eſt duplex, ſ. immanens, quæ non eſt niſi operatio immānens alicuius potentiæ, vt videre, audire. Alia eſt tranſiens, quæ non eſt, niſi reſpectus extrinſecus agētis ad paſſum. ¶ Ex quo ſequitur, quòd talis diuiſio, eſt diuiſio æquiuoci in æquiuocata, quia actio immanens eſt in prædicamento qualitatis, vt audire, videre, intelligere, velle, quæ omnia important qualitates, ſed actio tranſiens eſt in prædicamēto actionis, quia non eſt niſi reſpectus agētis ad paſſum. ¶ Et ſiquis dicat, quare operationes potētiarum dicuntur actiones, cum ſint qualitates. Reſpondetur ꝙ hoc eſt propter duas conditiones, cum quibus conueniunt cum actione ¶ Prima, quia operatio ſemper eſt in fieri, ideſt in continua dependentia ad cauſam eandem, & ſecundum illē. Secunda, quia operatio tranſit in obiectum ſicut in terminum, & propter tales conditiones operatio ſignificatur grammaticaliter, & habet modum ſignificandi verborum actiuorum. ¶ Et ſi quis petat, in quo eſt actio ſubiectiue. Reſpōdeo, ꝙ actio vt eſt prædicamentū, ſeu formaliter

Sco. in 5. metaphy. q. 6.

D

Obiectio.

capta,

E capta quę non eſt niſi reſpectus agē
tis ad paſſum, eſt in agēte tanquā in
ſubiecto, & in forma, quæ dr̄ poten
tia actiua, vt in fundamento proxi-
mo. Similiter paſſio eſt in patiente
tanquam in ſubiecto, & in potentia
paſſiua tanquam in fundamento p
ximo. Et ex iſto patet, ꝙ actio eſt ſu-
biectiue in agente, paſſio vero ſubie
ctiue in patiente. ¶ Et ſi quis dicat di
cit Ariſto. in textu ꝙ actio & paſſio
ſunt in patiente, & ꝙ actio eſt q̄dam
motus. Dico ꝙ ibi actio & paſſio ca
piuntur materialiter, ſeu pro conno
tato pura pro forma producta ab agē
te in paſſum. ¶ Et ſi quis iterum di-
cat, dicit ibi philoſophus, ꝙ actio, &
paſſio fundantur in moto. Dico ꝙ
debet intelligi concomitanter, con-
comitantur enim motum, vel ſunt
F in motu capiendo motum pro mate
riali, diuerſimode tamen, quia actio
eſt in motu, i. in illa forma producta
terminatiue, & paſſio quaſi ſubiecti
ue, & de iſtis etiam multa fuerūt di-
cta in logica. Et hæc de primo arti-
culo. Quantū ad ſecundū articulū.

Art. 2.

An ꝑter ſubiectū alterabile, & qualitatē alterātē requirāt motus diſtinctꝰ ab eis.

DVBITATVR primo. Vtrum
præter ſubiectum alterabile & qua-
litatem, ſecundum quam eſt altera-
tio requiratur motus ſeu fluxus di-
ſtinctus ab illa qualitate & ab illo ſu
biecto alterabili, verbi gratia, ſi aqua
calefit, ſubiectū alterabile eſt aqua.
Nam pro regula debemus habere in
philoſophia, ꝙ ſubiectum alteratio
nis, eſt quod alteratur, ſeu ꝙ recipit
qualitatem, iō quando aqua calefit,
aqua dr̄ ſubiectum calefactionis ſeu
alterationis, & caliditas eſt forma q̄
acquiritur. ¶ Et arguitur primo ꝙ
ſit ponendus talis fluxus ſeu motus G
diſtinctus a ſubiecto alterabili, & a
tali forma, quia in omni motu opor
tet ponere aliquid quod ex natura
ſua ſit ſucceſſiuum, ſed neque ſubie
ctum neque talis qualitas ex natura
ſua eſt quid ſucceſſiuum, cum in in
ſtanti a Deo poſſent produci igitur.
¶ Item omnis motus menſuratur tē
pore, ſed neque ſubiectum alteratio
nis, neque talis qualitas mēſuratur
tempore, igitur. ¶ In oppoſitum ar-
guitur quia talis fluxus vel motus ſe
haberet ad qualitatem illam vt ali-
quid prius vel poſterius. Non poteſt
dici ꝙ talis fluxus ſit poſterior, quia
dr̄ eſſe via, per quam acquiritur ta-
lis qualitas, neque, dr̄ prior, cum ni
hil dicatur alterari, niſi primo talis
forma acquiratur in ſubiecto. ¶ Itē
non eſt ponenda pluralitas ſine ne- H
ceſſitate, ſed ſine tali fluxu nō mi-
nus talis forma ſucceſſiue acquire-
retur & per ipſam aqua diceretur ca
lefieri illo fluxu circūſcripto, & igne
approximato, non minus produce-
ret ignis caliditatem in aqua, & hoc
ſucceſſiue, igitur. ¶ Item ſi talis flu-
xus eſſet prior ipſa caliditate ſeu ip-
ſa forma, poſſet eſſe ſine tali forma,
cum non dependeret ab illa forma,
& per cōſequens per ipſum aliquid
diceretur moueri & per conſequens
aliquid poſſet alterari & calefieri ſi
ne caliditate. ¶ Item petatur ꝓpter
quid ponitur talis fluxus. Certe cū
difficultate poteſt videri propter q̄d
ponatur talis fluxus. Pro ſolutione
eſt aduertendū ꝙ de hoc dubio ſunt
duo modi dicendi ſatis probabiles.
¶ Primus qui tenet ꝙ ponendus eſt
talis

A talis fluxus ſeu motus diſtinctus a qualitate & ſubiecto alterabili, quia aliter non videretur quomodo motus alterationis eſſet motus, & diſtingueretur ab aliis motibus, & iſti faciunt rationes ante oppoſitum, & habent ſoluere rationes aliorum.

¶ Ad primam dicunt, ꝙ talis fluxus eſt prior natura tali qualitate, & dicunt, ꝙ per talem motum aliquid dicitur alterari, vt per calefactionem aliquid dicitur calefieri & non per caliditatem, immo per caliditatem ſubiectum dicitur eſſe calidum.

¶ Ad ſecundam dicunt ꝙ non ponitur ſine neceſſitate. Vnde dicunt ꝙ propter duo ponitur. Primo, vt illa forma per ipſum dicatur formaliter ſucceſſiua. Secundo, vt per ipſum ſubiectum dicatur taliter moueri.

B ¶ Ad tertiam dicitur, ꝙ non poteſt eſſe ſine tali qualitate propter connotationem, quia connotat illã qualitatem quæ per ipſum acquiritur. Vnde licet album de ſuo ſignificato formali importet albedinem, quam non implicat eſſe ſine ſubiecto, licet implicet aliquid eſſe album ſine ſubiecto. Etiam dicunt quòd licet motus alterationis de ſignificato formali importet entitatem ſucceſſiuam, quę poteſt eſſe ſine tali qualitate, tamen implicat aliquid denominari ab eo ſine tali qualitate.

Sc. li.j.d. 4.q.1.in ſol.ar.vl.

¶ Ad quartam patet ſolutio, videndo propter quid ponatur talis fluxus. ¶ Alii tenet oppoſitum. ſ. quòd non eſt ponendus. Et faciunt rationes poſt oppoſitum, & habent ſoluere rationes factas ante oppoſitum.

¶ Ad primam dicunt, ꝙ ibi ponitur aliquid ſucceſſiuũ. ſ. calefactio. Vnde calefactio importat caliditatem C connotando ipſam ſucceſſiue habere partem poſt partem. Vnde quando forma eſt in eſſe quieto, dicitur caliditas, & frigiditas, ſed quãdo eſt in fieri, dicitur calefactio & frigefactio, & ideo ponunt, ꝙ talis calefactio menſuratur tempore, licet caliditas non menſuretur tempore.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ motus localis ſit res diſtincta a mobili & à loco. ¶ Et arguitur quod nõ, quia mobile per potentiam ſuam, ſine aliquo alio addito poteſt moueri, ergo non eſt ponendus motus diſtinctus ab eo vt moueatur. ¶ Item ſi eſſet talis res diſtincta, à mobili, tunc Deus poſſet ſeparare illã a mobili, & ſeparatam conſeruare, quo facto ibi verè eẽt motus, & tñ ibi nihil moueret. ¶ Itẽ ſi mot⁹ eẽt res diſtincta a mobili ſequeret, ꝙ mobile neceſſario moueret p aliqđ ſpaciũ, q2 impoſſibile eſt qđ mobile moueat, & quòd non moueatur per aliquod ſpacium. ¶ In oppoſitum arguitur per philoſophum in tertio huius, q̄ dicit, quòd eſſe motus conſiſtit in fieri, & in eſſe ſucceſſiuo, ſed mobile non conſiſtit in fieri, igitur. Dicit etiam quòd motus eſt res ſucceſſiua cuius pars prior non manet cum parte poſteriori. ¶ Item mobile eſt in inſtanti, & tamen motus non poteſt eſſe in inſtanti, igitur [illegible]

An mot⁹ localis diſtinguat realiter a mobili, & a loco.

D

¶ Pro ſolutione ponuntur tres [illegible] concluſiones. Prima. Vltima ſphera poſſet moueri motu, quo mouetur, ſine aliquo loco, quia per potentiam diuinam mundus iſte interior

poſſet

E poſſet corrumpi,& tamẽ adhuc mo ueretur vltima ſphera,quo facto eſſet motus,ſine loco,& per cõſequẽs motus non eſt locus. ¶Secunda con cluſio.Vltima ſphera non ſolum ex eo mouet̃, ꝙ aliter,& aliter ſe hẽtad terram, vel ad aliquod aliud corpus quia tunc poſſibile eſſet, quòd ipſa quieſcens moueretur,quia ſi vltima ſphera quieſceret & illa terra volue retur circulariter, conſtat quòd vlti ma ſphera ſe haberet aliter, & aliter ad illam terram,ſicut nunc ſe habet ideo ſi ex hoc diceretur moueri,ipſa quieſcens moueretur, & tamen hoc haberent dicere illi,qui dicunt motum eſſe ipſum mobile& quòd ideo mobile mouetur,quia aliter, & aliter ſe habet nunc quàm prius reſpectu alicuius corporis. ¶ Tertia con-
F cluſio,quę ex iſtis ſequitur eſt quòd vltimam ſphera moueri eſt,cauſa in trinſeca,aliter, & aliter ſe hr̃e prius quã poſterius. ¶ Quarta concluſio. Motus non eſt locus eius, ad quod mobile mouetur, quia ſine loco poſſet eſſe motus,vt prius dicebatur. Vnde ſi totus mundus eſſet annihilatus præter lapidem , adhuc Deus poſſet moueri lapidem, & tamẽ nullus eſſet locus,igitur.¶ Quinta con cluſio.Motus non eſt illud mobile, quod mouetur, vt probant rationes poſt oppoſitum . Ex quo ſequitur ꝙ motus vltimæ ſpherę nõ eſt vltima ſphera, quia vltima ſphera ſecundũ ſuum motum ſe habet aliter & aliter,& non ſe habet aliter & aliter ſecundum ſuam ſubſtantiam.¶ Item non videtur ꝙ aliquid aliter & aliter ſe habeat ſine aliqua diuerſitate in illo.¶Item quæro de motu lapi- G dis ſurſum,qui eſt violentus ſi talis motus eſſet ipſe lapis, idem eſſet violentum ſibiipſi,ideo reſpondendum eſt ad rationes ante oppoſitũ. ¶ Ad primam dico ꝙ impoſſibile eſſet mobile ferri ſupra aliam & aliam partẽ loci ſine motu & fluxu.¶ Ad ſecundam dico, ꝙ non reputo magnum inconueniẽs,ꝙ motus maneret ſine mobili, & ꝙ nihil dicatur moueri, vt albedo poteſt eſſe, dato quòd nihil ſit album, ita poteſt eſſe motus dato quòd nihil moueatur.¶ Ad vltimam conceditur quòd mobile neceſſario mouetur per aliquod ſpatiũ & tamen per nullum ſpatium neceſſario moueatur.

Dubitatur tertio. Vtrum H iſta ſit concedenda .¶Motus localis eſt.¶Et arguitur quòd non, quia illud totum non eſt cuius partes non ſunt, ſed partes motus localis non ſunt quia iam vna prętęriit,& ſic nõ eſt amplius, & alia adhuc eſt futura . ¶ Item ſi iſta eſſet vera, motus eſt, hoc eſſet pro tempore præſenti, ſed hoc non, quia tunc ſequeretur, ꝙ motus fieret inſtanti, cum de tem pore non habemus niſi nunc. ¶ Itẽ ſequeretur ꝙ aliquid ſimul fieret, & corrumperetur, quia quando motus eſt, motus fit,& quando fit,corrumpitur,quia vel corrumpitur antequam fiat,vel quando fit, vel in inſtanti,poſtquam factus eſt, non antequam fiat, vt notum eſt,nec poſtquam factus eſt, quia tunc multæ eius partes prius non fuerunt, ergo quando fit. Item dicitur tertio huius,ꝙ omne quod factum eſt quando

Motus localis eſt, an ſit cõcedenda.

A do primo factum eſt tūc eſt, ſed mo tus totus primo factus eſt in vltimo inſtanti temporis, ſed Ariſt. negat motum eſſe in inſtanti igitur. ¶ In oppoſitū arguitur, quia omnis motus eſt actus, quo mobile mouetur, igitur motus eſt. ¶ Itē aliquid mouetur præſentialiter & non niſi motu igitur. ¶ Item dabile eſt tempus præſens, ergo eſt dare motum præſentem. ¶ Item motum eſſe accipitur tanquam manifeſtum & conceſſum in philoſophia. ¶ Pro ſolutione, ſupponitur ꝙ (vt iam viſum eſt) motus eſt ens ſucceſſiuum, cuius eſſe ſtat in eſſe ſucceſſiuo ſuarū partium, & non in quodam indiuiſibili, vt aliqui imaginantur. Nā poſt illud indiuiſibile, quod vocatur mutatum eſſe, immediate ſuccedit ſibi B diuiſibile, & illud non eſt niſi motus, & ſit præſentialiter, igī. ¶ Et quādo dicebatur ꝙ de tempore non habemus niſi nunc, dr̄ ꝙ verum eſt tā quā diuiſibile, cui immediate ſuccedit continuum fluens: i. tempus ſucceſſiuum, ideo dicunt aliqui ꝙ quando dr̄ ꝙ de tempore non habemus niſi nunc verum eſt tanquā menſurans indiuiſibile in motu. ¶ Aduerte vlterius ꝙ (vt alias viſum eſt in logica) de tēpore præſenti vtimur ad libitum hominum, aſſignamus tempus præſens, ideo capitur tempus præſens aliquando pro vna hora, & motus, qui fiet in illa hora, dicetur motus qui fit præſentialiter, licet pars poſt partem. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ infinitas partes motus poſſumus hr̄e, quia habemus aliq partem tēporis, & illa eſt diuiſibilis in infinitum, ergo etiam motus, qui fiet in illa parte tempori. ¶ Ex quo ſequit ꝙ illa eſt falſa Partes motus nō ſunt immo dico ꝙ tot ſunt in eſſe ſucceſſiuo, ſicut ſunt partes tp̄is præſentis, ſed multas partes temporis accipimus, ergo & motus, licet vnā prius & aliā poſterius. ¶ Et ſi dicat ꝙ vna pars motus eſt pterita & alia futura. Dico ꝙ verum eſt vtendo tp̄e pſenti ſolū pro tp̄e, cui correſpōdet adequate pars motus media, vt ſi vtamur tēpore præſenti pro tp̄e, cui adæquate coexiſtit pars poſterior, dicimus partem priorem eſſe præteritam, & ſic ſoluit ſecunda ratio. ¶ Ad aliam dicunt aliqui ꝙ omne putum ſucceſſiuum ſimul eſt, & fit & corrumpit. Vnde iſta, motus fit, ſic exponit. Motus eſt in aliquo tēpore, ante quod non erat. Et iſta motus corrumpit, ſic exponit. Motus eſt in aliquo tempore poſt quod non erit, & iſte exponentes ſimul ſunt veræ, igitur. ¶ Cōmuniter tamen aliter dr̄ ꝙ quando motus fit, eſt, ſed quando factus eſt, non eſt, & ad Philoſophum dicunt ꝙ loquebatur de permanentibus. Et dicunt ꝙ iſta, motus corrumpitur, ſic exponitur. Motus nunc nō eſt, & immediate ante hoc fuit. Et pp̄ hoc ſoluit vltima ratio. Sed reſtant due paruæ difficultates. ¶ Prima verum homo qui nunc generatur ſit mutatus localiter? Et vr̄ ꝙ ſic, quia de eo verum eſt dicere, ꝙ nūc eſt in loco & prius non fuit in illo loco, igitur mutatus eſt localiter. ¶ In oppoſitū arguitur quia de illo qui nunc generatur, nunquam fuit verum dicere, ꝙ moueretur localiter, igitur. Reſpon-

Margin notes:

C

Sco. li. 2. diſt. 2.

An Deus potuiſſet ab æterno creaſſe motum.

D

Aliud.

An hō q nunc generat, ſit mutatus localiter.

ſpondetur breuiter quòd nõ eſt mutatus localiter. Dico vlterius ꝙ non bene arguitur, ſed ſic debet argui, iſtud eſt in loco, & ante non fuit in iſto loco, & continue ante hoc mouebatur ſine quiete media igitur mutatum eſt localiter. Et dico notanter, ſine quiete media, quia ſi Deus nũc corrumperet hominem, & cras eum reproduceret in alio loco, certe non eſſet mutatus localiter, quia ante hoc non mouebatur continue ſine quiete media. ¶ Alia difficultas vtrũ Deus poſſit creare motum? Et videtur, quod non, quia creatio fit in inſtanti, ſed motus non poteſt fieri in inſtanti, igitur. Reſpondetur breuiter ꝙ Deus poteſt creare motum. Et dico ꝙ non omnis creatiõ fit in inſtanti, ſed ſicut res eſt creabilis. Dico ſecundo, quòd Deus poteſt reproducere motum, non in inſtanti ſed ſicut reproducibilis eſt, ſ. pars poſt partem. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

An Deus poſſet creat motum.

Artic. 3. CONCLVSIO Reſponſalis. Motus eſt entitas ſucceſſiua exiſtens ſubiectiue in mobili, & realiter diſtincta a mobili, & a forma ſecundũ quam eſt motus. Et hæc concluſio relinquitur probata ex ſecundo articulo. ¶ Ad rationes ante oppoſitũ ſatis patet quid ſit dicendum ex articulis, in quæſtione factis.

T. cõ. 24. & inde. *QVONIAM autem de natura ſcientia eſt circa magnitudines, & tempus, & motum, quorum vnumcunque neceſſe eſt aut infinitum, aut finitum eſſe &c.*

G ISTVD eſt ſecundus tractatus huius libri in quo philoſophus inueſtigat de infinito, an ſit & quomodo ſit, & continet ſex capitula. ¶ In primo oſtendit ꝙ ad naturalem philoſophum pertinet determinare de infinito, quod probat rationem & ſigno. Ratione ſic, ad phyſicum pertinet determinare de magnitudine, motu, & tempore, ergo ad phyſicũ pertinet determinare de infinito. Patet conſequentia, quia finitum & infinitum ſunt paſſiones motus, temporis, & magnitudinis. Signo ꝓbat, ſic, quia omnes antiqui volentes tractare de rebus naturalibus fecerunt aliquam mentionem de infinito, ergo ad phyſicum pertinet conſiderare de infinito. ¶ Deinde narrat opiniones antiquorum, & primo opinionem antiquorum non naturaliter loquentium. ſ. platonis & Pythagoræ, dicebãt enim ꝙ infinitum eſt ſubſtantia per ſe exiſtens & non eſt ſicut accidens inhęrens alicui. ¶ Deberent tamen iſti, quia. Pythagorici dicunt ꝙ infinitum non poteſt reperiri niſi in ſenſibilib. ¶ Platonici vero dicunt ipſum reperiri tam in ſenſibilibus, quàm in rebus abſtractis à ſenſibilibus. ¶ Secundo deberent, quia Phytagorici poſuerunt infinitum eſſe extra cęlum. Plato vero nõ poſuit ipſum eſſe extra cęlum. ¶ Tertio deberent, quia Plato ponebat infinitum eſſe magnũ & paruum. Pythagoras vero ponebat numerum parem, & hoc oſtendebat ratione & ſigno. Ratione ſic, illud quod ꝑ aliud terminatur & clauditur, de ſe eſt infinitum, & illud quod terminatur eſt

Quod ad Philoſophũ naturalẽ pertinet tractare de infinito, & q̃d de eo opinati ſũt antiqui.

H

A eſt finitũ, ſed numerus par terminatur per numerũ imparem, ita quòd amplius nõ eſt diuiſibilis ĩ duo æqualia, addita ſibi vnitate vel numero impari. Signo ſic probat, quia ſicut in cõpoſitis numeris gnomonibus additis non variatur numerus, ſed in numerum parem, igitur numerus par eſt radix infinitatis. Conſequenter narrat opinionem philoſophorũ naturaliter loquentium de infinito, qui conueniunt cum alijs in hoc, ꝙ ponunt infinitum eſſe principiũ, ſed differunt ab eis, quia philoſophi nõ naturaliter loquentes ponũt ipſum eſſe ſubſtantiam, iſti vero ponũt ipſum eſſe accñs & habere ſubiectũ, ſicut Anaxagoras & Democritus. Differunt tamen inter ſe, quia Anaxagoras poſuit illud cõponi ex ſimi-

B libus corporibus infinitis: Democritus vero poſuit illud cõponi ex infinitis atomatibus differentibus in figura: Differunt ſecundo ꝙ Anaxagoras poſuit quodlibet fieri ex quolibet: Democritus vero non poſuit quodlibet fieri ex quolibet. ¶Finaliter ponit aliquas ꝓprietates, quas antiqui attribuebant infinito. ¶Prĩma, infinitũ eſt principium, qđ probant: quia infinitum eſt principium vel principiatum, ſed non eſt principiatũ, cum nõ habeat principium, igitur principium. ¶Secunda infinitum eſt ingenitũ & incorruptibile, quod probant, quia omne quod generatur habet principiũ, ſed infinitũ non habet principiũ, igitur. ¶Tertia, infinitũ cõtinet & gubernat: omnia, quia primũ principiũ debet omnia gubernare, ſed ĩfinitũ eſt hmõi: igĩt. ¶Quarta infinitũ eſt q̃d diuinũ, q̃a infinitũ eſt incorruptibile & immortale: igitur eſt quid diuinũ.

C

ESSE autem aliquid infinitũ, fides ex quinque contingit, vtique maxime intendentibus. T.c.31.& inde.

ISTVD eſt ſecundũ capitulum huius tractatus, in quo philoſophus oſtendit, vtrũ infinitũ ſit vel non, & diuiditur in duas partes. In prima ponit quinque rõnes probãtes infinitũ eſſe. ¶Prima tẽpus eſt: ergo infinitũ eſt conſequentia patet, quia tẽpus eſt infinitũ, cum ſecũdũ philoſophũ nõ inceperit, neq; deſinet eſſe. ¶Secunda ratio, magnitudo eſt diuiſibilis in infinitũ: ergo infinitũ eſt. ¶Tertia ratio, generationes & corruptiones ſunt perpetuæ: ergo infinitũ eſt, quia non poſſunt eſſe generationes perpetuæ, niſi ſit aliquod principium materiale infinitum, ex quo in infinitum generẽtur res. ¶Quarta ratio, finitum finitur & terminatur ad aliquod extra ipſum, vel ergo illud extra ipſum eſt finitum vel infinitum. Si infinitum, habetur propoſitum, ſi finitum, ergo finitur ad aliquid extra ipſum, & iterum quęretur de illo alio, & ſic eſſet proceſſus in infinitum. ¶Quinta ratio, ſicut eſt apud imaginatione vel intellectum, ita eſt in re, quia non contingit intellectũ deficere, cũ ipſe moueatur a rebus, ſed intellectus intelligit numerũ maiorẽ quocũq; numero dato, & magnitudinẽ maiorẽ quacunque magnitudine data. Item cõtingit imaginari infinitum ſpaciũ, vel ergo illud ſpacium vbique erit

An detur infinitũ.

D

E plenum, vel vacuum. Si plenũ, hoc erit corpore infinito. Si vacuum: ergo poterit repleri per corpus, & non niſi per infinitũ, igitur. Et infert ꝙ ſi vacuũ poſſit repleri per corpus infinitũ, erit plenũ per tale corpus, q̃a in perpetuis nõ differunt eſſe & poſſe. Subdit cõſequenter ꝙ infinitum dicitur quinque modis. ¶Primo dicitur infinitum, quod non eſt finitũ nec terminatũ, nec aptum natũ terminari, quemadmodũ vox dicitur inuiſibilis, quia non videtur, nec eſt apta nata videri, & iſtud dicitur infinitum negatiuè. ¶Secũdo modo dicitur infinitũ, quod habet quantitatẽ ſiue magnitudinem omnino impertranſibilem, & iſtud dicitur infinitum contrariè. ¶Tertio modo dr̃ infinitũ quod habet quantitatẽ finitã, quæ tamẽ non põt pertranſiri propter impotentiam tranſeuntis, & ſic ſpaciũ ab oriente in occidens diceretur infinitum. ¶Quarto modo dicitur infinitũ quod non habet finẽ, tñ aptum natũ eſt habere, & illud dicitur infinitum priuatiuè, cuiuſmodi eſt linea carens punctis. Quinto modo dicitur infinitum, in quo eſt ſemper actus coniunctus potentiæ. Et iſtud eſt triplex ſcilicet ſecundũ appoſitionẽ, ſecundũ diuiſionẽ & ſecũdũ appoſitionẽ & diuiſionẽ ſimul. ¶In ſecunda parte probat philoſophus infinitum nõ eſſe, & ponit tres cõcluſiones. ¶Prima, infinitum non eſt ſeparatum a ſenſibilibus. Probat tribus rationibus. Prima, ſi aliquid ſit infinitum & ſit ſeparatum a ſenſibilibus, tunc illud non erit magnitudo nec multitudo, cum quodlibet tale ſit ſenſibile. Secunda ratio, impoſſibile eſt aliquod eſſe infinitum niſi ſecũdũ magnitudinẽ & multitudinẽ, ergo impoſſibile eſt aliquod eſſe infinitum ſeparatum a ſenſibilibus. Patet antecedens, quia infinitũ eſt ꝑ ſe paſſio magnitudinis & multitudinis. Tertia ratio, quia vel illud infinitum ſeparatum a ſenſibilibus eſſet partibile vel impartibile. Non partibile, quia tunc eſſet ſenſibile: quia oporteret ipſum eſſe quãtum. ¶Secunda concluſio: Nullum corpus eſt infinitum, quia nullum corpus ſuperficie terminatum eſt infinitũ, ſed omne corpus eſt ſuperficie terminatum: igitur. ¶Tertia cõcluſio: Nullus numerus eſt infinitus, quia nullũ numeratũ eſt infinitũ, igitur nullus numerus eſt infinitus. G

H T.cõ.42. & inde.

PHYSICE autẽ magis conſiderantibus ex his erit manifeſtũ, neque.n. cõpoſitũ poſſibile eſt extra neque ſimplex, cõpoſitum quidem igitur non erit infinitum corpus, ſi finita elementa ſunt multitudine.

ISTVD eſt tertium capitulum in quo philoſophus oſtẽdit, ꝙ nullũ corpus ſenſibile eſt actu infinitũ, q̃d probat quinque rationibus. ¶Prima, vel illud eſſet ſimplex, vel cõpoſitum, ſed nullum illorũ eſt dicendum, igitur. Primo non cõpoſitum, quia vel componeretur ex infinitis, vel vno finito, & alio infinito. non ex infinitis, quia non eſt ponenda multitudo infinita. Nec ex vno finito, & alio infinito, quia elementa, ex quibus componitur corpus mixtũ, ſeu An ſit aliquod corp' ſenſibile actu infinitum.

A ſeu compoſitum, dicuntur eſſe adæquata, ſic quòd inter ipſa ſit æqualis proportio, ſed finiti ad infinitum nulla eſt proportio, igitur vnū non poteſt eſſe finitum, & aliud infinitū, cum infinitum ſit virtutis infinitæ, & ſic corrumperet aliud. ¶ Deinde remouet vnam cauillationem, diceret enim aliquis, quòd non oportet corpus infinitum excedere aliud corpus, vel alia corpora in virtute, quia videmus multotiens magnū corpus eſſe minoris virtutis. Reſpondet, ꝙ quāuis virtus maioris corporis quādoque non excedat virtutem minoris corporis: tamen tantum poteſt addi corpori maiori, ꝙ eius virtus excederet virtutem minoris corporis, & ſi fiat additio in infinitū quēadmodum in corpore infinito excedet aliud corpus in virtute. B ¶Secunda ratio pro qua præmittit aliquas ſuppoſitiones. Prima, omne corpus naturale eſt aptum natum eſſe in aliquo loco naturali, ita ꝙ vniuſcuiuſque eſt aliquis locus naturalis. ¶Secunda ſuppoſitio, idem eſt locus totius & partis, vt totius terrę & vnius glebæ totius terræ, quæ ſic eſt intelligenda totum inclinatur ad eundem locum, ad quem partes, & econtrario. Iſtis ſuppoſitis formatur ſecunda ratio, ſi eſſet aliquod corpus ſenſibile infinitum, vel eſſet homogeneum, vel heterogeneum, ſed nullum eſt dicendum igitur. Quod nō ſit homogeneum, patet, quia cum omne corpus ſit in aliquo loco, tūc tale eſſet in loco, vel ergo in loco naturali, vel non naturali. Si in loco naturali, cum locus ſit adæquatus locato, oportebit locum naturalem C eſſe infinitum, & per conſequēs extra ipſum non erit alius locus, & tūc tale corpus infinitum perpetuo quieſceret in ipſo loco. Si vero eſſet in loco non naturali, diſtaret in infinitum à loco naturali, & per cōſequēs nunquam perueniret ad locum naturalem: ergo ſi poneretur tale corpus ſenſibile infinitum homogeneū, deſtrueretur motus, vel quies, ſed vtrūq; eſt impoſſibile igitur. Quod autem tale corpus non ſit heterogeneum, patet, quia tunc componeretur, vel ex finitis, vel infinitis, ſecundum magnitudinem & multitudinem. Non primum, quia ex finitis non reſultat niſi finitum. Nec ex infinitis, quia cū cuilibet corpori debeatur locus naturalis, ſequeretur ꝙ infinita eſſent loca: quia tunc eſſent D infinita locata. ¶Tertia ratio principalis, omne corpus ſenſibile eſt graue, vel leue. Si graue, ergo naturaliter fertur ad medium. Si leue: ergo naturaliter fertur ſurſum, ſed in infinito non eſt dandum ſurſum, neque medium: ergo non eſt ponendū aliquod corpus ſenſibile actu infinitum. ¶Quarta ratio, omne corpus ſenſibile eſt in aliquo loco, ſed quilibet locus eſt determinatus & finitus: ergo quodlibet corpus eſt determinatum, & finitum, ergo nullum eſt infinitū. ¶Quinta ratio: nullus locus eſt actu infinitus: ergo nullum corpus eſt actu infinitum. Patet conſequentia: quia vnicuique corpori debetur locus proprius. Antecedens patet, quia ſolum ſunt ſex differētię loci, ſcilicet ſurſum deorſum, dex-

E trum, ſiniſtrum, ante, & retro, quæ ſunt finitæ: igitur.

T.c.56. & inde. *QVOD quidē igitur actu non ſit corpus infinitū, manifeſtū ex his, quod aūt ſi non ſit infinitū ſimpliciter multa impoſſibilia accidant manifeſtum eſt.*

Quō infinitū eſt, & qñ nō eſt. ISTVD eſt quartū capitulū, in quo philoſophus, inquirit, qūo infinitū eſt, & qūo infinitum non eſt, & intendit duas cōcluſiones. ¶Prima, infinitū aliquo modo eſt, & aliquo mō non eſt, patet quia infinitum nō eſt illo mō, quo dicimus corpus ſenſibile eſſe actu infinitū, & tñ eſt aliquo mō, qđ nō pōt negari ꝑꝑ tria. Primo ꝑꝑ tēpus quod neque incipit neq; deſinet eſſe. Secūdo ꝑꝑ magnitudines, quæ in infinitū ſunt diuiſibiles. Tertio propter numerū: nā omni numero dato, in infinitū pōt dari maior. ¶Secunda cōcluſio: Infinitū eſt in potentia, quę nō reducitur ad actū completum, ſed bene ad actum incōpletū. Nā infinitum eſt in actu, ſicut dies & agon, ſed iſta nunquam reducūtur ad actum cōpletū: igitur. Agon.n. eſt quidam ludus, ſolitus fieri antiquitus ī olympia, cuius partes nunq̃ erant ſimul, ſed vna poſt aliam. Vnde aliquid dicitur eſſe in potētia ad actum dupliciter. Vno modo ad actum completum, ſicut cuprum eſt in potentia ſtatuæ. Alio modo in potentia ad actum imperfectum, ſicut dies & annus, quę nunquam ſunt in actu completo, cum partes eorum ſimul non poſſint eſſe, ſed in ipſis ſemper eſt aliquid accipiendum. ¶Conſequenter dicit philoſophus quòd infinitum reperitur tam in permanentibus quā in ſucceſſiuis, ponens duas conuenientias inter ipſa. ¶Prima eſt, ꝙ vtrobique ratio infinitatis in hoc cōſiſtit, quod eſt accipere ſemper aliud poſt aliud, & nunquam eſt totum acceptum. ¶Secunda, eſt ꝙ vtrobique acceptum eſt finitum, licet infinita ſint accipienda. Ex quo infert quòd infinitum non eſt tale ēns ſicut homo vel domus, cuius omnes partes ſimul accipiuntur. Sed differentia eſt, quia in permanentibus pars prius accepta manet cum parte accipienda, ſed in ſucceſſiuis nō manet. Finaliter ponit tres paruas concluſiones. ¶Prima Magnitudini conuenit infinitum ſecundum diuiſionem in partes eiuſdem proportionis, licet non eiuſdem quantitatis, quia illo modo quo magnitudo non poteſt conſumi, ipſa eſt infinita, ſed accipiendo partes eiuſdem proportionis. nunquam conſumetur magnitudo: igitur. ¶Secunda cōcluſio Magnitudini conuenit infinitum per appoſitionem partiū eiuſdem proportionis, licet non per appoſitionem eiuſdem quantitatis. Prima pars patet, quia quod ab vna magnitudine aufertur, poteſt alteri apponi, ſed infinitæ partes eiuſdem proportionis poſſunt auferri a magnitudine: igitur. Secūda pars patet: quia a magnitudine non poſſunt auferri infinitæ partes eiuſdē quantitatis: igitur. ¶Tertia cōcluſio: Plato male locutus eſt de infinito, quia poſuit infinitū eodē mō reperiri in magnitudinibus ſecundū appoſitionē & di-

Margin letters: F, G, H; Art. 3.

A & diuiſionem, nõ poſuit ẽt infinitũ in numeris nec ſecundũ diuiſionẽ, nec ſcd͞m appoſitionẽ: quia ſecundũ eum eſt ſtatus ad decẽ, quia numeri, qui fiunt vltra decem, ſunt eiuſdem ſpeciei cum prioribus.

T.c 62. & inde. *ACCIDIT autẽ cõtrarium eſſe infinitum, quoniam ſicut dicunt, non enim cuius nihil eſt extra, ſed cuius ſemper aliq̃d eſt extra hoc infinitum eſt.*

Infinitũ quid, & vnde in rebus naturalibus reperitur. ISTVD eſt quintũ capitulum, in quo philoſophus oſtendit quid eſt infinitũ aſſignãdo cãm infinitatis, & diuiditur in duas partes principales. ¶In prima dicit ꝙ aliter debet diffiniri iufinitum, q̃ antiqui diffiniebant, dicebant.n. ꝙ infinitũ eſt, extra quod nihil eſt. Quæ diffinitio non eſt bona, quia diffinitio conueniens toti & perfecto, non eſt bona B diffinitio infiniti, ſed talis eſt huiuſmodi. Nã eſt diffinitio totius: ergo & perfecti, cũ totum & perfectũ ſint idem. Vnde perfectum eſt, cui nihil perfectionis deeſt, totum eſt, cuius nihil eſt extra. Debet ergo aliter diffiniri infinitũ. ¶Infinitum eſt cuius quantitatẽ accipiẽtibus ſemper eſt aliquid extra ſumere. Quod probat ſigno antiquorum, qui dicebant anulos eſſe infinitos, eo quòd quacunque parte accepta contingit aliã accipere. Et ex iſto ponit quinque proprietates infiniti. ¶Prima infinitum habet modum materiæ, eo ꝙ eſt in potentia ſicut materia. ¶Secũda, infinitum non continet, ſed continetur, ſecundum quòd infinitum. ¶Tertia, infinitum ſecũdum ꝙ infinitum eſt ignotum. ¶Quarta infinitum magis habet rationem partis, quàm totius, quia habet rationem materiæ, quæ eſt pars. ¶Quinta, infinitum non continet ſenſibilia, & intelligibilia, quia inconueniens eſt, & impoſſibile ignotum & indeterminatum omnia continere. In ſecunda parte aſſignat cauſam infinitatis in entibus naturalibus, & intendit quinque concluſiones. ¶Prima. In magnitudinibus nõ eſt ꝓcedere in infinitũ ſcd͞m appoſitionẽ, ita ꝙ omni magnitudine data cõtingat dare maiorẽ, licet omni magnitudine data cõtingat dare minorẽ. Probat primã partẽ, quia quantũ contingit corpus, vel magnitudinẽ eſſe in potentia, tantũ contingit ipſum eſſe in actu, ſed non contingit corpus actu eſſe infinitum, vt iam probatum eſt: igitur. ¶Secunda concluſio: In numeris non eſt infinitum ſecundum diuiſionem, quamquàm bene poſſit ſecundum appoſitionem. Prima pars, patet: quia nullum compoſitum ex indiuiſibilibus eſt diuiſibile in infinitum: ſed numerus eſt huiuſmodi: quia componitur ex vnitatibus: igitur. Secunda pars patet, quia quantum auffertur per diuiſionem a magnitudine, tm̃ attribuitur numeris ꝑ appoſitionẽ, ſed magnitudo eſt diuiſibilis in infinitũ, igitur numerus eſt augmẽtabilis in infinitum. ¶Tertia cõcluſio: Infinitũ non eſt vna natura, quæ primo, & ꝑ ſe dicatur de magnitudine, motu, & tẽpore, quia primo dr̃ de magnitudine, cum ꝑp diuiſionẽ magnitudinis ſequatur diuiſio mo- D

E tus,& ſecundo dicitur de motu, & tertio de tempore. ¶ Quarta concluſio: Magnitudinem non eſſe infinitam, non tollit conſiderationem mathematicorum, quia tali non indigent mathematici, cum in ſuis demonſtrationibus nunquàm vtātur quantitate infinita, ſed quantitate finita. ¶ Quinta concluſio, Infinitum reducitur ad cauſam materialē, quia infinito conuenit ratio priuationis, & potētiæ, reſtat enim ſemper aliquod eius in potentia ad vltra accipiendum, ſed materia eſt, cui ꝓprie conuenit priuatio,& potētia: igitur. Et hoc patet teſtimonio antiquorū, qui vſi ſunt infinito tanq̄ materia, ideo inconueniens eſt ipſum infini-F tum dici continens, & contentum.

T. cō.73. & inde.

RELIQVVM autē eſt aggrediendum, ſecundum quas rationes infinitum eſſe videtur non ſolum potentia.

Soluit rationes iā factas.

ISTVD eſt ſextū capitulū,& vltimum, in quo Philoſophus ſoluit rationes factas in ſecundo capitulo, quæ probabant ꝙ eſſet infinitum in actu, & dicit, ꝙ illarum rationum quædam non neceſſario cōcludunt, & quædā aſſumunt falſum. ¶ Et ſoluit primo tertiam rationem, dicēs, ꝙ licet generationes ſint infinitæ ꝑ ſucceſſionē, non tamen propter hoc ponendū eſt aliquod corpus ſenſibile actu infinitū, quia ad corruptionem vnius ſequitur generatio alterius,& ſic materia, quę erat pars rei, quæ corrūpitur, fit pars eius, quod generatur, tamen ſecundum fidē tenendū eſt, ꝙ generationes non ſunt infinitæ ſecundū ſucceſſionem, ſed G inceperunt & deſinent eſſe. ¶ Deinde ſoluit quartam rationem negando, quòd illud, quod finitur, finiatur per aliquod aliud extrinſecum, ſed finitur per ſuam ſuperficiem, vel partem intrinſecam. ¶ Deinde ſoluit quintam rationem, quæ erat de imaginatione, dicens, ꝙ imaginationi non eſt credendum, imaginationi enim credere inconueniens eſt, fallit enim ſæpe imaginatio. ¶ Præterea ſoluit primam rationē dicens, quòd tempus non eſt infinitum, niſi ſecundū potentiam diuiſionis,& ſimiliter motus. ¶ Deinde ſoluit ſecundam, dicens, quòd magnitudo non eſt actu in infinitum diuiſa, ſed eſt ſolum infinita ſecundū potentiā diuiſionis, & ſimiliter numerus eſt infinitus ſecundū potentiam appoſitionis; neutrum tamen eorū eſt infinitum actu. H

An ſit àliquod corpus actu infinitum.

QVAERITVR, vtrum ſit aliquod corpus actu infinitū. ¶ Arguitur primo, ꝙ ſic, quia ſecūdū Philoſophum ſexto huius: motus,& tempus ſunt infinita,& ibidē dicit, ꝙ magnitudo, motus, & tēpus ꝓportionabiliter ſe hn̄t ad finitatē, & infinitatē, ita ꝙ ſi vnū illorū ſit infinitum,& aliud, igitur. ¶ Secūdo ſic: Motus,& tēpus ſunt paſſiones corporis naturalis, ergo ſi motus,& tēpus ſint infinita, oportebit aliquod corpus naturale eſſe infinitum. ¶ Tertio ſic. Omne cōtinuū eſt infinitū, ſed aliquod corpus eſt continuū: ergo aliqđ corpus eſt infinitū. Antecedēs patet: qa con-

A continuum eſt diuiſibile in infinitum, ergo habet infinitas partes, & per conſequens eſt infinitum.

¶ Quarto ſic. Omne finitum per ablationem finiti tandem conſumitur ſed continuum per ablationem finiti nunquàm conſumitur, quia poſt quamlibet partem acceptam, eſt ps accipienda, ergo ſequitur, quòd nõ eſt finitum, & per conſequens eſt infinitũ. ¶ Quinto ſic. Intellectus noſter intelligit infinitum, & virtus imaginatiua ipſum imaginatur, igitur infinitum eſt. Et tenet conſequẽtia, quia intellectus eſt virtus paſſiua, quam neceſſe eſt moueri a re.

¶ Item de infinito eſt ſcientia, cum ad Philoſophũ naturalem pertineat de ipſo determinare. ¶ In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. In quæſtio-

B ne erunt tres articuli.

Art. 1.

Infinitũ quotupliciter.

PRIMO ſciendum, quòd infinitum poteſt capi dupliciter vt alias viſum eſt in ſecundo huius. ¶ Vnde aduerte, quòd Ariſt. non diffinit hic infinitum ſyncathegorematice captum, ſed cathegorematice captum non in actu, ſed in potentia, cuius diffinitio debet ſic intelligi. ¶ Infinitum eſt, cuius quantitatem accipiẽtibus, ideſt quantumcunque accipientibus reſtat aliquid accipiendũ.

Sco. q. 5. quot. 1. in prin. primi arti.

Cuius ratio eſt, quia infinitum in quantitate (ſicut loquitur Philoſophus) non poteſt habere eſſe niſi in fieri, & in potentia accipiendi ſemper alterum poſt alterum. Et ideo quantũcunque accipiatur illud non eſt niſi finitum, & quædam pars infiniti potentialis, ideo reſtat aliquid ipſius infiniti accipiendum. Ex quo concludi poteſt, quòd infinitum nec eſt totum, nec perfectum. Primo nõ eſt totum, quia totum eſt, cuius nihil eſt extra, ſed extra illud infinitum, ideſt extra illud, quod habetur iã de ipſo ſemper eſt aliquid extra. Secundo non poteſt dici perfectum, quia perfectum eſt cui perfectionis nihil de eſt, ſed iſti iſinito ſẽp aliqd de eſt, igr̃. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ in quolibet cõtinuo ſunt duplices ptes. ſ. eiuſdẽ ꝓportionis & eiuſdẽ q̃titatis Eiuſdẽ ꝓportionis, q̃ ſic ſe hñt, ꝙ qualis eſt ꝓportio primæ, ablatæ ad ſecundam ablatam, talis eſt ſecũdę ad tertiam & ſic deinceps, vt ſi diuidatur vna linea in duas medietates, & iterũ vna medietas in alias medietates, tunc proceditur per parter eiuſdem proportionis, quia ſicut primæ ad ſecundam eſt proportio D dupla, ita ſecundæ ad tertiam eſt ꝓportio & ſecundum iſtas partes qdlibet continuum eſt diuiſibile in infinitum, & magnitudo per diuiſionem nunquam poteſt conſumi per ablationem talium partium. ¶ Et ſi quis dicat, ſi hoc eſſet verum, ſequeretur, quòd in quolibet continuo eſſet multitudo infinita patium actu exiſtentium, quia ſi tale contiuuum diuidatur in illas partes, oportet, ꝙ componatur ex illis partibus, aliter eſſet vnum ficticium dicere, ꝙ continuum diuideretur, per illas partes & quòd ex illis non componeretur. Reſpondeo, quòd in quolibet continuo ſunt infinitæ partes eiuſdem proportionis in actu eſſendi, & quæ realiter exiſtunt, ſed ſunt in potentia ſubſiſtendi, ideſt in potentia, vt

Vide Burleũ in 1. Phyſ. circa opin. Moñ. de infinito, in ſolu. 2. arg. in cõtrariũ.

E diuidantur. ¶ Et ſi quis iterum dicat multitudo entium infinita eſt impoſſibilis. Dico pro nunc ꝙ verũ eſt actu ſeparatorum adinuicem, nõ tamen entium non ſeparatorum ad inuicem. Sed partes eiuſdem quantitatis ſunt, quæ ſic ſe habent quod prima eſt eiuſdem quantitatis cum ſecunda, & ſecunda cum tertia, & ſic deinceps, & tales non ſunt infinitæ in continuo, immo continuum p ablationem talium partium conſumitur. & iſtæ ſunt duplices. Quædã ſunt non communicantes, quarum vna nihil accipit, de aliis, nec econtra. Alię ſunt communicantes, quarum vna accipit aliquid de alia.

An ſ quolibet continet infinita partes ſint.

F Secundo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima vtrum in quolibet cõtinuo ſint infinitæ partes? Et arguitur quod non, quia vel eſſent in actu, vel in potentia. Non in actu, vt videtur velle Ariſtoteles. Nec in potentia, quia non videtur quomodo illa potentia reduceretur ad actum. Item nullus numerus eſt infinitus, ergo partes continui non ſunt infinite. Antecedens videtur habere Ariſt. ¶ Item infinito repugnat, ꝙ omnes partes ſint acceptæ, ſed omnes partes continui poſſunt eſſe acceptæ, quia totum poteſt eſſe acceptũ, ergo, & partes, cum partes, non ſint aliud, quàm totum. Item plures partes faciunt aliquid maius quam pauciores, ergo ſi ſint infinitæ, faciunt totum infinitum, & per conſequens erit infinitum. ¶ Item ſequeretur, ꝙ eſſet multitudo maior multitudine infinita, quod eſt inconueniens. Cõſequentia patet, quia multitudo totius lineæ eſt maior, quam multitudo vnius partis, ſed in vna parte sũt infinitæ, igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, quia ſi in continuo non eſſent infinitę partes ſequeretur quod non eſſet diuiſibile in infinitum, ſed hoc eſt falſum, igitur. Pro ſolutione ponunt aliquæ concluſiones. Prima. In quolibet continuo ſunt infinitę partes eiuſdem ꝓportionis. Ex quo ſequitur quòd non ſunt plures partes in cęlo, quàm in grano milii. Ex iſto etiam ſequitur, quod ſi mundus fuiſſet ab ęterno (ſicut poſuit Philoſophus) in toto tempore pręterito non fuiſſent plures dies, quàm anni licet quilibet annus contineat 366. dies. ¶ Secunda concluſio, In nullo continuo ſunt infinitæ partes eiuſdem quantitatis non communicantes, quia tunc illud eſſet actu infinitè extenſum, licet ſint infinitæ eiuſdem quantitatis communicantes, vt viſum eſt in præcedenti notabili. ¶ Tertia concluſio. Finitum & infinitum capta cathegorematice opponũtur adinuicem ſicut viſibile, & inuiſibile, & etiam finita, & infinita in numero plurali, ſed finitum, & infinitum capta ſyncathegorematice non opponũtur, niſi ſicut iſti termini, omnis & aliquis, immo ſicut iſta eſt concedenda, omnia ſunt aliqua, ita iſta, infinita ſunt finita. ¶ Aduerte vlterius, quòd ad videndum veritatem multarum propoſitionum, quę fiunt in iſtis debemus bene aſpicere ad ly omnes, captum collectiue vel diſtributiue, vt iſta omnes partes continui ſunt omnes partes cõ-

Vide Sc. in 2. diſt. 2. q. 9. G H

tinui

A tinui. Si teneatur diſtributiue, eſt falſa ſi collectiue, vera. Etiam iſta omnes partes huius totius, ſ. ſunt b, c, d, dato quod ſignentur omnes partes illius totius ſi teneatur diſtributiue, falſa eſt, ſi collectiue, vera eſt. Similiter iſta, omnes partes lineæ b, habent vltra alias partes eſt vera, ſi teneatur diſtributiue, ſi collectiue eſt falſa. ¶ Sed reſtat alia parua difficultas, quomodo capitur ibi infinitum dicendo, infinitæ partes ſunt in continuo. Reſpondeo quod proprie capitur ſyncathegorematice ſic exponendo, duæ partes, tres, quatuor, quinque, centum ſunt in continuo, & non ſic exponendo, aliquot partes ſunt in continuo, & nõ tot quin plures, quia tunc eſſet falſa. ¶ Et aduerte, quod de rigore omnis propo B ſitio, in qua ponitur infinitum eſt diſtinguenda. Et dico (vt alias viſum eſt) quod iſte terminus infinitum, quo ad ſignificationem eius partim eſt cathegorema, & partim ſyncathegorema, cum ſubordinetur conceptui complexo ex actu, & conceptu, ſed ſi per ſe ponatur quo ad officiũ, ẽ cathegorema, q̃a reddit ſuppoſitũ verbo ſed qñ ponit̃ cũ ſubſtãtiuo eſt ſyncathegorema quò ad officiũ.

Infinitæ ptes ſunt in continuo q̃uo.

Sc. li. 2. di. 2. q. 9.

Tertio ſciẽdum, ꝙ reſtant adhuc aliquę difficultates. ¶ Prima, vtrum iſta ſit concedenda, omnes partes continui ſunt infinitæ? Reſpõdeo. ꝙ ſi ly omnes capiatur diſtributiue, eſt falſa, quia nullæ partes continui ſunt infinitę, ſi autem capiatur collectiue, tunc eſt bene concedenda, & eſt ſenſus, omnes partes continui ſunt duæ, ſunt tres, quatuor, centum, & ſic de aliis. Dicunt tñ aliqui C ꝙ eſt falſa, & dicunt, ꝙ ly infinitum a parte prędicati ſemper tenetur cathegorematice, ſed hoc non eſt verum. nam ſicut ly omnes, tam a parte ſubiecti, quàm prædicati poteſt teneri ſyncathegorematice, ita ly infinitum. Ita etiam poteſt concedi, In infinitas partes continuum poteſt diuidi, quia in duas centum, mille, & ſic de aliis. Etiam iſta, In infinitas partes continuum poteſt eſſe diuiſum, ſaltem per potentiam diuinã, quia in duas, centum, mille, continuũ p̃t eſſe actu diuiſũ, ẽt poſſet cõcedi de iſta, cõtinuũ p̃t diuidi in infinitas partes continuum põt eſſe diuiſum in infinitas partes, de hoc tamen magis poſtea videbitur, quia multi ſũt qui nolunt, concedere eas. ¶ Et aduerte, quòd ad hoc, quod aliqua propoſitio de poſſibili in ſenſu D diuiſo ſit vera, non oportet, quòd ſibi correſpondeat vna de ineſſe in propria forma, ſed ſufficit, quod ponatur ſubiectum per pronomen demonſtratiuum. ¶ Vnde iſta conceditur materia aeris poteſt eſſe, ſub forma aquæ, & tamen iſta eſt impoſſibilis, materia aeris eſt forma aquæ, ſed debet ſic poni, hoc eſt, ſub forma aquæ, demonſtrando per ly hoc illud, pro quo ſupponebat ſubiectum primę. ¶ Ad rationes prius factas in alio notabili. ¶ Ad primam dico, quod ibi ſunt infinitæ partes in actu exiſtendi, quæ ſunt in potentia in actu ſubſiſtendi, vt iam viſum eſt. ¶ Et dico, quòd reducitur ad actum ſubſiſtendi per diuiſionem vnius ab aliis, non tamen ſic,

Oẽs partes continui ſunt infinitæ, an ſit cõcedenda.

De veritate propoſitionis poſſibilis vide Sco. in 2. d. 2. q. 9.

A poſſibile eſt diuidi in quodlibet ſignum ſecundum vnum nunc, quæ differt ab alia. Reſpondetur, quòd licet illæ differunt ſecundum vocem, non tamen ſecundum ſignificationem. Et ſiquis dicat, adhuc illæ ſingulares ſic acceptæ pro eodem nunc ſunt compoſſibiles, vt pro illo nunc in quo eſt diuiſibile ſecundum a. nõ repugnat diuidi ſecundum b. pro eodem nunc. Reſpondetur, quod cuilibet ſingulari acceptæ, vel acceptabili nulla ſingularis determinata accepta, vel acceptabilis repugnat in determinata compoſitione pro eodem nunc, tamen cuilibet acceptæ repugnat infinitè, indeterminate, & iſtud vr eſſe de mẽte Scoti, & hoc ẽt multi tenent. ¶ Et per hoc ſoluit ẽt iſta conſequentia, in hac parte horæ

Sco. li. 2 di. 2. q. 9.

B Deus poteſt creare, vnum lapidem, & ĩ iſta parte horæ Deus poteſt creare lapidem, & ſic de aliis, ergo Deus in qualibet parte horæ poteſt creare lapidem. Reſpondetur, ꝙ licet q̃libet pars antecedentis ſit poſſibilis, & cuilibet alteri compoſſibilis, non tamen omnes partes ſunt compoſſibiles adinuicem. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An Deus poſſit facere corpus ſenſibile actu infinitũ.

DVBITATVR primo. Vtrum Deus poſſit facere aliquod corpus ſenſibile actu infinitum. i. infinitæ extenſionis, ſeu habens magnitudinem infinitatis partium eiuſdem quantitatis. ¶ Et arguitur primo, ꝙ ſic. Nulla eſt implicatio cõtradictionis aliquod corpus eſſe actu infinitũ igitur Deus poteſt facere ens infinitum. Antecedens probatur, quia infinitas non tollit rationem magnitudinis nec aliquid conueniens magitudini, igitur. Reſpondetur, quòd implicat, quia ex quo illud corpus C eſſet productum eſſet corruptibile, & eſſet corruptibile, cum eſſet infinitæ virtutis, & per conſequens æqualis potentiæ cum Deo, & per conſequens non poſſet corrumpi a Deo, cum inæquali proportione non fiat actio. ¶ Secundo ſic. Deus poteſt facere aliquid corpus infinitæ magnitudinis, igitur. Antecedens probat: nam capiatur aliquod corpus longitudinis decem palmarum, & latitudinis vnius palmæ, tunc in illo corpore ſunt infinitæ partes proportionabiles, quarum quælibet ſecundũ latitudinem eſt vnius palmæ, & per conſequens quælibet eſt æqualis ſecundum latitudinem, tunc arguitur ſic: Deus poteſt diuidere illud ſe- D cundum omnes illas partes, & vnire vnam alteri ſecundum longitudinem, quo facto illud corpus erit infinitæ longitudinis. Reſpondeo negando, quòd Deus poſſit omnes partes huiuſmodi diuidere, & conſeruare, hoc enim eſt contra rationem continui, ſicut contra rationem infiniti in potentia, ꝙ ſit actu diuiſum, ſeu totum acceptum. ¶ Tertio ſic, magnitudo ſortis hẽt infinitas partẽs eiuſdem extenſionis, ergo eſt infinita. Antecedens probatur, quia magnitudo ſortis eſt diuiſibilis in infinitas partes eiuſdem proportionis, & quælibet eſt æqualis extenſionis, quia quælibet continet tot partes ſicut & altera, ſ. infinitas. Reſpõdetur, quod licet quælibet cõtineat infinitas partes, non tamẽ ſequitur, quòd

Burleus ſuper. 3. phyſ. par. 4. & 5. 3. cap. 5. tract.

F quòd quęlibet ſit eiuſdem quantitatis cum alia, vel eiuſdem extenſionis.¶ Quarto ſic. Deus poteſt producere magnitudinem aliquantam, & non tantam quin maiorem, ergo Deus poteſt producere lineam infinitám. Dico,quòd verum eſt capiendo ly infinitum ſyncathegorematice,ſed non capiendo ly infinitum cathegorematice.¶ Quinto ſic ſequeretur, quod Deus non eſſet omnipotens, conſequens eſt falſum igitur. Antecedens probatur, quia illud nō eſt omnipotens, quod non poteſt facere omnia poſſibilia fieri. Reſpondeo,quòd infinitum in actu non eſt poſſibile fieri, modo omnipotentia Dei habet pro obiecto ſolum poſſibile.¶ Sexto ſic,omnes partes continui Deus diſtincte cognoſcit, ergo
F poteſt quamlibet a qualibet ſeparare,& alteri magnitudini coniungere, quo facto erit aliquod corpus actu infinitum. Reſpondeo quòd nō quodlibet,ꝙ Deus cognoſcit,poteſt facere: vnā ſeipſum diſtincto cognoſcit,& tamen ſeipſum facere non poteſt etiam Deus cognoſcit totum & ſuas partes eſſentiales,& tamen non poteſt facere totum ſine ſuis partibus,cum illud non ſit ſic factibile. Etiam dato, quod cognoſcat omnes partes continui, tamen non poteſt ipſum diuidere ſecundum quamlibet partem,cum illud non ſit ſic factibile.¶ Septimo ſic,Deus in qualibet partem ꝓportionabili vnius horæ pōt facere vnum lapidem,& illos adinuicē in fine illius horæ cōiungere,quo facto erit lapis infinitæ magnitudinis.Et ꝙ ita poſſet, patet,qa poſſibile eſt, ꝙ in iſta totali hora G
Deus faciat vnum lapidem continue partem poſt partē,ergo in qualibet parte ꝓportionabili facit vnū lapidē.nā q̄libet ps lapidis,ē lapis ſed in qualibet parte proportionabili facit aliquam partem lapidis, igitur. Pro iſtis notato, ꝙ aliquando diſtributio non conceditur vbi ſingularis repugnat ſingulari, ſed quia talis diſtributio nō poteſt perfici, eo ꝙ ſunt infinitæ partes ideo quando ſunt aliquę adhuc,ſemper ſunt alię, q̄ ſunt præter omnes. ¶Dico etiam ꝙ magna eſt differentia inter iſtas propoſitiones. In qualibet parte proportionabili Deus facit lapidem in toto cōtinuo,& In qualibet parte proportionabili,Deus facit lapidem pedalem, quia faciendo lapidem in toto continuo, non oportet illis medietatibus vti,ſed bene ad faciendum lapidem pedalem. H

Regula.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū ſit dabilis aliqua qualitas infinitę intenſionis.¶Et vr̄ quòd ſic quia dabilis eſt aliqua qualitas infinitæ perfectionis,ergo dabilis eſt aliqua qualitas infinitæ intenſionis. Antecedens probatur ſupponendo, ꝙ omnis albedo omni nigredine eſt perfectior, quia non eſt dare duas ſpecies ęqualis perfectionis, immo a tota ſpecie vna ſpecies excedit aliam ſpeciem, vel exceditur ab alia.¶ Supponitur etiam ꝙ omnis gradus albedinis eſt albedo, quo ſuppoſito arguitur ſic, albedo omni nigredine eſt ꝑfectior, ergo omnis gradus omni gradu eſt perfectior,tunc ſic,hęc albedo eſt in duplo perfectior,ſua medietate, & eſt in

An dari poſſit aliqua qualitas infinitæ intēſionis.

Sco. in 3. d. 13. q. 1. & 2.

A eſt in centuplo perfectior ſua centeſima parte graduali, & ſic in infinitũ tunc capio illam, quæ eſt perfectior in infinitum, tunc illa eſt perfectior nigredine ergo illa erit in infinitum maioris perfectionis. Reſpondetur ꝙ talis argumentatio non valet, vbi non eſt recta comparatio excedentis ad exceſſum, modo in his, quæ ſunt diuerſarum ſpecierum non eſt recta comparatio ſecundum certum numerum, vnde non poteſt dici hõ inquantum homo eſt perfectior aſino. ¶ Item arguitur ſic, quęlibet albedo eſt infinita, quia q̃libet talis cõponit̃ ex infinitis partibus ęqualis perfectionis, vt capio albedinem decem graduum, quæ ſit in digito, tunc ſic illa habet infinitas partes æqualis perfectionis qa ipſa eſt in continuo,
B & in qualibet parte continui, & ſunt ibi infinitæ partes continui, ergo habebit infinitas partes quarum quęlibet eſt æqualis perfectionis, quia q̃libet eſt decem graduum, cum gradus alicuius qualitatis penetrent ſe inuicem. Reſpondetur, quod habet infinitas partes, ſed illæ non ſunt æqualis pfectionis immo maior magis continet de albedine, quàm alia. Et quando dicitur, quęlibet pars eſt decem graduum, dico, ꝙ non, ſed decem partium graduum, & hoc capiendo gradũ vniformiter. Et quando tu dicis ibi gradus albedinis penetrant ſe. Dico ꝙ verum eſt ſic, ꝙ totus gradus totum gradum, & pars partem, ſed non quęlibet pars quãlibet partem. ¶ Item calefaciens a-
Sc. in 1. d. 17. q. 3. quam in vna hora producit infinitã caliditatem in aqua, igitur. Antecedens probatur, quia volo, ꝙ illud ca C lefaciens calefaciat aquam frigidam tũc in mediatę horæ, corrumpit medietatem frigiditatis, & generat aliquam caliditatem, quę ſit duorum graduum, & tunc cõſtat, ꝙ poſt illã medietatem horę, medietas reſiſtentię in aqua eſt ablata, ſ. medietas frigiditatis, ergo motus debet eſſe velocior in duplo, ergo ſequitur, ꝙ in medietate ſecundæ medietatis horę tantum de caliditate generabit quãtum generabatur in prima medietate horæ, & ſic erit caliditas, vt quatuor, & tũc iterum erit ablata medietas reſiſtentiæ, quæ remanſit, ideo motus in duplo velocitabitur. Et ſic procedendo ſemper ſequetur, ꝙ in qualibet medietate proportionabili tantum de caliditate generabitur quantum generatum fuit in prima D medietate, ergo cũ infinitæ ſunt medietates proportionabiles horæ generabuntur huius omnis caliditatis quorum quilibet erit ſicut duo, qui primo generabant. ¶ Rñdetur negã do conſequẽtiam, quia calefaciens nõ calefacit niſi rõne cõtrarietatis, q̃ hẽbat ad paſſum, mõ volo ꝙ fuiſſet decẽ ad decẽ, tũc illa facta ẽ minor in ſubduplo, qa prius erat cõtrarietas decẽ ad decẽ, mõ non eſt contrarietas niſi decẽ ad quinq;, & cum æqualiter diminuta eſt reſiſtẽtia paſſi & cõtrarietas agẽtis ad paſſum, ideo ſemp remanebit æqualis velocitas. Item homo poteſt in primo inſtanti vnius horę mereri, & actum ſuũ per illam totam horam continuare, quo facto merebitur in infinitum, cum ibi ſint infinita inſtantia. ¶ Reſpondetur

E detur negando conſequentiam,cuius ratio eſt quia licet primo inſtanti poſſit correſpondere certum præmium, tamen pro nullo inſtāti poſt, correſpondet certum præmium ſecundum ſe totum ſic,videlicet,ꝙ ipſum,& quælibet pars eius correſpōdeat merito alicuius inſtantis. Et rō huius eſt,quiā poſt primum actum non poteſt continuare actum ſuum, niſi continuet per infinita inſtantia.

Vtrū ſit aliqua multitudo actu infinita

DVBITATVR tertio. Vtrum ſit dabilis aliqua multitudo actu infinita.¶ Et videtur,quod ſic quia cuiuslibet continui actualiter ſunt infinitæ partes, ergo ſunt poſſibiles,ergo eſt poſſibile aliquam multitudinem eſſe actu infinitam. Antecedēs probatur,quia continuum hēt plures partes,& non tot finitas numero F quin plures omnes ſuas partes actualiter ſed ſimul habet, igitur.¶ Ad iſtud dubium reſpondetur, quod iā dictum eſt,quòd multitudo infinita entium non ſeparatorum,ſed faciētium vnum per ſe eſt poſſibilis.

¶ Secundo ſic,non eſt magis impoſſibile ſimpliciter eſſe aliquam multitudinem aliquorum non facientiū vnum per ſe in actu,quam aliquorū per ſe facientium vnum, quia vel hoc eſſet, quia totum eſſet æquale, aut minus perfectum ſua parte, vel quod infinitum eſſet minus infinito,vel quia actualitas exiſtentiæ repugnet tali infinito, ſed quicunque detur certe talis apparet eſſe etiam in multitudine entium non ſeparatorum. Reſpondetur, quod hoc eſt propter implicationem. nam ſequeretur,ꝙ aliquid eſſet & continuum, & diuiſibile,& non cōtinuum,& in- G diuiſibile & quod continuum, componeretur ex non continuis.nam capiatur vna illarum partium, tunc ipſa erit quid continuum,& diuiſibile,& tamen per aduerſarium non erit plus diuiſibilis.¶ Item Deus poteſt in quolibet inſtanti vnius horæ producere vnum angelum, & illum conſeruare,quo facto in inſtanti terminante illam horam erunt infiniti angeli.Dico, quòd hoc multotiens fuit ſolutum.¶ Sed aduerte,ꝙ Gregorius de Arimino tenet oppoſitum omnium iſtorum dubitorum.Et ponit tres cōcluſiones oppoſitas. ¶ Prima, dabilis eſt magnitudo actu infinita per potentiam diuinam.¶ Secunda,dabilis eſt forma infinite intenſa.¶ Tertia, dabilis eſt multitudo actu infinita.¶ Sed contra iſtam H concluſionem vltimam arguitur, ſi poſſibile eſſet aliquam multitudinē actu eſſe infinitam, ſequeret, quod pars non eſſet minor toto cuius eſt pars, vel ꝙ vnum infinitum eſſet minus alio infinito:nam detur illa multitudo infinita, & ſit multitudo animarum remoueantur decem adhuc ſunt infinitæ,ergo pars non eſt minor toto,& vnum infinitum eſſet minus alio,quia ille qui remanet decē depoſitis eſt minor, cum non tantū contineat ſicut alter.¶ Item contra idem arguitur, quia detur illa multitudo infinita Deus poteſt producere adhuc vnam animam, quo facto numerus non erat infinitus.Pro omnib.iſtis rōnib. ponit aliquas diſtinctiones.Prima, totū poteſt capi dupliciter. Vno modo, pro illo, quod inclu-

Greg. in 1. diſ.42. 3. & 4. q. 4.

Totū dupliciter.

A includit aliquid, & cum hoc aliqd aliud, quod non eſt illud, aliquid, & ſic totum eſt ſemper maius ſua parte, & vnum infinitũ poteſt eſſe pars alterius infiniti. Alio modo, pro illo quod includit tot, quot nõ includit aliud, & ſic nulla multitudo infinita eēt totũ iſto mõ. Ponit ētvnã differẽtiam de maius, & maius de qua iam ſupra viſum eſt. ¶ Et per iſta ſoluit primam rationem. ¶ Ad aliam dicit, quod Deus poteſt creare infinitas animas, quo facto põt adhuc creare alias & finitas multitudines, & infinitas non tñ poteſt habere plures, quia illæ ſecundario creatę cum aliis non faciunt plures. ¶ Et ſi dicatur, quælibet vnitas addita multitu C dini conſtituit maiorem multitudinem. Dicit, ꝙ hoc non eſt verum, niſi de multitudine finita, quę non eſt maior, niſi contineat pluries vnum. Vel poteſt dici, ꝙ licet illa multitudo contineat iſtam vnitatem, cum prioribus, non tamen contineat plures, ſed bene aliquid aliud, ꝙ prius non continebat. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Conclvsio reſponſalis, ꝓbabile eſt, quòd non ſit aliquod corpus infinitum actu & iſta ſatis patet ex prædictis. ¶ Ad rationes ante oppoſitum patet quid ſit dicendum in articulis.

B

PHYSICORVM b

LIBER QVARTVS.

T.com.1. & inde.

Similiter *autem neceſſe eſt phyſici de loco ſicut & de infinito cõſiderare ſi eſt, aut nõ, & quomodo eſt, & quid eſt. Et ea nãque q̃ ſunt oẽs opinant alicubi eſſe. Quod.n. nõ eſt nuſquam eſt, vbi enim tragelaphus aut &c.*

Quid locus ſit, q̃ difficilis eius cõſideratio, & ꝙ ad phyſicũ ſpectat determinare de eodem.

Iste eſt quartus liber Phyſic. Ariſt. in quo determinat de loco vacuo & tempore & diuiditur in tres tract. In primo determinat de loco, & continet ſeptem cap. ¶ In primo, diſputat, an ſit locus præmittens hanc concluſionem. Ad Phyſicum ſpectat determinare de loco ſi eſt, quomodo eſt, & quid eſt probat duabus rationibus. Prima, ad phyſicum ſpectat determinare de paſſionibus conuenientibus entibus naturalibus ſed locus eſt huiuſmodi. Nã dicebãt antiqui, ꝙ quicquid eſt, eſt in loco, & quod non eſt nullibi eſt, vt ficticia ſicut chimera, & tragelaphus. Secũda ratio, ad phyſicum ꝑtinet determinare de motu locali, q non eſt ſine loco, ergo etiam habet determinare de loco. ¶ Deinde ponit ſecundam concluſionem, quæ eſt

E eſt hæc. Conſideratio de loco eſt dif
ficilis, quod probat, quia conſidera-
tio loci conſiderantibus diuerſas
proprietates loci apparet eſſe alia, &
alia nam propter terminare locatū,
videtur ꝙ ſit forma, & propter reci-
pere locatum vr̄, ꝙ ſit materia, igr̄.
¶ Conſequenter ponit tertiam con
cluſionem, quæ eſt hæc locus eſt, ꝙ
ꝓbat quadrupliciter. Primo ſic, trāſ
mutatio localis eſt, ergo locus eſt.
Antecedens patet, quia vbi nunc eſt
aqua, aliquando fuit aer, & econtra.
Conſequentia patet, quia traſmuta
tio, localis non poteſt eſſe ſine loco,
cum locus ſit receptaculum corpo-
ris moti localiter. ¶ Ex quo patet, ꝙ
locus eſt aliud a locato, quia manet
idem locus variato locato. Secundo
ſequitur, ꝙ poteſt eſſe ſucceſſio di-
F uerſorum corporum in eundem lo-
cum numerus. ¶ Secundo probat il
lud ad quòd tēdunt naturaliter cor
pora naturalia eſt aliquid in rerum
natura locus eſt huiuſmodi, igitur.
Videmus enim aliqua corpora ferri
ſurſum, & aliqua deorſum, & hoc,
quia locus habet virtutem conſerua
tiuam locati, & ſubdit, quòd ſex di f
ferentiæ loci non ſolum reperiun-
tur in vniuerſo per comparationem
ad nos, ſed ex natura rei, quia illæ
differentiæ loci ſemper manent ea-
dem, ſed ſurſum, & deorſum, quæ
ſunt in reſpectu ad nos non ſemper
manent, igitur. ¶ Tertio probat con
cluſionem principalem, auctoritate
antiquorum dicentium mundum
generari, & ante generationem eſſe
vacuum & quoddam chaos eius. Ex
quo dicebant mundum generari, &
poſtea recipi in illo vacuo tanquam G
in loco, igr̄. ¶ Quarto probat auctori Heſiod.
tate Heſiodi poetæ dicentis factum
eſſe vnum chaos, & vacuum, & po-
ſtea ex eo facta eſt terra lata, vt ſit re
ceptaculum eorum, quę ſunt. ¶ Cō
ſequenter ponit ſex rationis proban
tes locū nō eſſe. ¶ Prima. Si locus eēt,
vel eēt corpus, vel aliud a corpore nō
corpus, quia cū locatū ſit corpus, &
eſt ſimul cum loco, duo corpora eſ-
ſent ſimul, quod eſt falſum, nec ſe-
cundum, quia locus habet tres dimē
ſiones, ſed omne tale eſt corpus igi-
tur. ¶ Secunda ratio, ſi ſit ponēdum
aliquod receptaculum corporis na-
turalis, aliud a corpore, quod ſit lo-
cus, ergo a ſimili erit ponendum ali
quod receptaculum diſtinctum a ſu
perficie, quod erit locus ſuperficiei,
& etiam aliquod, quod erit locus li H
neæ, & puncti, quod eſt falſum, quia
locus puncti cum ſit in diuiſibilis, &
ſibi conueniat diffinitio puncti non
diſtinguitur a puncto, igitur. Tertia
ratio, ſi locus ſit, vel eſt elementum,
vel de numero corporeorū, vel īcor
poreorū, ſed nullum illorum eſt di-
cendum, igitur. Primo, quod nō ſit
elementum patet, quia elementum
corporis ſenſibilis eſt corporeum. Se
cundo, quòd non ſit corporeū, quia
omne tale eſt corpus, ſed locus non
eſt corpus igitur. ¶ Tertio, quòd nō
ſit de numero incorporeorum, quia
nullum corporeum habet magnitu
dinem, ſed locus habet magnitudi
nē cū ſit æqualis locato, igit. ¶ Quar
ta rō, ſi locus eēt laiqd, aut eētprici
pium, aut cauſa rei, cum habeat vir
tutem cōſeruatiuam locati, ſed hoc
eſt

A eſt falſum, quia tūc oporteret, quòd eſſet materia, vel forma, quod nō eſt dicendum, cum locus ſit extrinſecus rei locatæ. ¶Quinta ratio, omne quod eſt, alicubi eſt: ergo ſi locus ſit, erit in loco, & ſic loci erit locus, quod eſt falſum: igitur. ¶Sexta ratio, ſi locus eſſet aliquid, eſſet æqualis locato: ergo augmentato locato, augmentabitur locus, quod eſt falſum, quia omne, quod augmētatur eſt corpus, igitur.

T. c. 14. & inde.

QVONIAM autem aliquid quidem ſecūdū ſe, alìud vero ſecundū aliud dicitur &c.

Locus an ſit materia, vel forma.

ISTVD eſt ſecundum capitulū, in quo Philoſophus inquirit, vtrum locus ſit materia, vel forma. ¶Pro quo ſupponitur, ꝙ duplex eſt locus, B ſcilicet communis, & proprius. Locus proprius eſt, qui nihil aliud continet, q̄ corpus, cuius eſt locus, ſed locus communis eſt, qui cum alio corpore continet alia, vel aliquid aliud, tunc arguit, quòd locus ſit forma, locus eſt terminus rei locatæ, cū ſit illud, quod acquiritur per motū, ſed de ratione formæ eſt termínare, & eſſe terminus rei locatæ: igitur locus eſt forma. Quod ſit materia probat dupliciter. Primo, quia locus recipit locatum, ſed de ratione materiæ eſt recipere: igitur. Secundo probat auctoritate Platonis in Thimeo dicentis locū, & materiam eſſe idē. Conſequenter probat Philoſophus quinque rationibus, ꝙ locus non ſit nec materia nec forma. Prima ratio proprietates loci non conueniunt nec materiæ, nec formæ: igit. Vnde tres ſunt proprietates loci. ¶Prima, C ꝙ corpus locatum ſine ſui corruptione dimittit locum, in quo eſt, & nō pōt dimittere materiam, nec formā eius: igitur. ¶Secunda, locus non eſt pars locati: ſed materia, & formā ſunt partes locati: igitur. ¶Tertia, locus habet modum vaſis continentis rem extrinſece, & eſt ſeparabilis ab ipſa, ſic aūt nō eſt de materia, & forma: igitur. ¶Secūda ratio, omne corpus naturale mouet naturaliter ad ſuum locum, & non mouetur ad materiam, & formam, quia habet eas in ſe, & locus nō eſt materia, nec forma. ¶Tertia ratio, ſurſum, & deorſum ſunt differentiæ loci, & non materiæ, vel formæ: igitur. ¶ Quartā ratio, ſi locus eſſet materia, vel for- D ma, ſequeretur, ꝙ locus moueretur de neceſſitate cū locato, ſed hoc eſt falſum, igitur. ¶Quinta ratio, ſi locus eſſet forma, tunc quando ex aere fit aqua locus eēt corruptibilis, qđ eſt falſum, quia dicimus illā aquam nunc eſſe, vbi ante fuit aer: igitur.

T. c. 23. & inde.

POST hoc autem accipiendum eſt, quot modis alıud in alio dicitur eſſe &c.

Modi eſſendi in, qui, & quot.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Ariſt. determinat de modis eſſendi in, dicens, ꝙ octo ſunt modi eſſendi, in. ¶Primus, quando aliquid eſt in alio, ſicut pars integralis in toto, vt digitus in manu. ¶Secundus, ſicut totum in partibus, & domus in parietibus, non enim præter partes eſt totum, id eſt totū nō pōt habere eſſe extra ſuas partes. ¶Tertius, ſicut ſpecies in genere, vt ho-

E mo in animali. ¶Quartus,ſicut genus eſt in ſpecie,& oẽs partes ſpeciei in ſpecie. ¶Quintus,ſicut forma in materia, vel accidens in ſubiecto. ¶Sextus,ſicut res eſt in ſuo efficiente,vt regnum in Rege. ¶Septimus, ſicut res ordinata in finẽ dicitur eſſe in fine. ¶Octauus, ſicut aliquid eſt in vaſe,& vt vniuerſaliter locatũ in locato. Deinde remouet vnam dubitationem,ſcilicet,vtrũ aliquid ſit in ſeipſo ſi quis diceret, ꝙ ſi aliquid eſſet in ſeipſo,tunc non oporteret locum eſſe aliquid aliud a ſe locata. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur,ꝙ aliquid dicatur eſſe in aliquo tripliciter,ſ.per ſe primo, quod eſt in aliquo ſecundũ ſe totum, & ſecũdum quamlibet partem ſui, vt albedo eſt F pariete. ¶Secundo, aliquid dicitur eſſe in aliquo primo,ſed non per ſe, ſed per accidens: puta,quod eſt in aliquo ratione alicuius extrinſeci, quod eſt in illo, vt homo dicitur eſſe in mari,quia eſt in naui, quæ eſt in mari. ¶Tertio,aliquid dicitur eſſe in aliquo per alterũ,puta, ꝙ eſt in aliquo rõne partis, & ſic albedo dicitur eſſe in homine,quia eſt in corpore. Item ſciẽtia dicitur eſſe in homine ſecundum alterum, ideſt partẽ, puta ſecundũ animã. Tunc reſpondet Philoſophus ponendo duas concluſiones. ¶Prima,non cõtingit aliquid eſſe in ſeipſo primo,& per ſe, quẽadmodũ albedo eſt in corpore, quod probat,quia ſi aliquid eſſet in ſeipſo primo,& per ſe, puta amphora vini,intelligẽdo per amphorã vini aggregatũ ex vino,& vaſe ſequeretur,ꝙ amphora eſſet vinũ, quia vinũ poſitũ in amphora eſt in ea per ſe G primo, ergo ſi amphora vini ſit in ſeipſa p ſe primo,ſequeretur,ꝙ amphora,& vinũ eſſent idem. ¶Secũda cõcluſio,nõ cõtingit idẽ eſſe in ſeipſo primo,& ſecundũ accidens, quia ſequeretur, ꝙ duo corpora eſſent ſimul in eodem loco, quod videtur falſum,patet cõſequẽtia:quia ponatur,ꝙ amphora ſit in ſeipſa primo, hoc eſt ſecundũ ſe totã cõtinet ſe totam,& ex quo amphora eſt in ſeipſa per accidẽs, oportet ꝙ aliquid ſit ſibiipſi intimius, ſcilicet illud ratione cuius per accidens dicitur eſſe in ſeipſo,& vbi eſt illud, ibi eſt ipſa amphora,ergo duo corpora eſſent ſimul in eodem loco. ¶Deinde remouet opinionem Zenonis dicentis, ꝙ locus nõ eſt,quia ſi eſſet, eſſet in aliquo loco, & per cõſequẽs eſſet proceſſus in infinitũ:igitur. Rñdet philoſophus,ꝙ cõſequentia nõ valet,locus eſt in aliquo,ergo locus eſt in aliquo loco,quia põt eſſe in alio ſecundum alium modum eſſendi in. Zeno. H

QVID aũt forte ſit locus ſic fiet vtique manifeſtũ. Accipiamus autem de ipſo, &c. L c.30.& inde.

Istvd eſt quartum capitulum, in quo præmittit quaſdã ſuppoſitiones,ſiue conditiones valentes ad diffinitionem loci. ¶ Quarum prima locus continet locatum, & nihil eſt ipſius locati,hoc eſt nõ eſt pars eius. Secunda, locus non eſt maior, nec minor locato, ſed eſt æqualis locato,quod ſic intelligitur, locus proprius tantum continet quantum eſt adæquate ipſum locatũ, & nõ plus, nec

Suppoſita aliqua pro definitione loci.

A nec minus. ¶ Tertia, nulli corpori deficit locus, ſed omne corpus habet locum. ¶ Quarta locus eſt ſeparabilis a locato, & econuerſo ſine corruptione. ¶ Quinta, in loco inueniũtur differentiæ poſitionum ex natura rei, ſcilicet ſurſum, & deorſum, & ſic de alijs. Deinde ponit quatuor conditiones requiſitas ad bonã diſſinitionem. ¶ Prima eſt, diffinitio debet explicare quid eſt res ſignificata per diffinitum. ¶ Secunda, ꝙ per diffinitionem poſſint ſolui obiectiones circa diffinitum contingentes. ¶ Tertia, ꝙ per illam diffinitionem cognoſcantur proprietates conuenientes diffinito. ¶ Quarta, ꝙ per diffinitionem maniteſtētur omnes difficultates circa diffinitũ contin-B gentes, & ſubdit, ꝙ quando habeatur iſta, diffinitio erit bona. ¶ Conſequenter ponit quaſdam ſuppoſitiones valentes ad diffinitionẽ loci. ¶ Prima: Si non fuiſſet motus localis non fuiſſet facta inquiſitio de loco. ¶ Secũda, Aliquid mouetur dupliciter: per ſe, & per accidens. Illud mouetur per ſe, quod eſt aliquid ꝑ ſe exiſtens diuiſum ab omni alio, quod non eſt pars eius, & homo, vel lapis, ſed illud mouetur ꝑ accidẽs, quod mouetur ad motum alterius, & iſtud eſt duplex, quia quoddam eſt quod natũ eſt moueri per ſe naturaliter, aliud eſt, quod nõ põt ꝑ ſe moueri naturaliter, ſicut accidẽtia, quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere. ¶ Tertia, corpus cõtinẽs locatũ, aliqñ nõ eſt proprius locus ipſius locati, quia locus proprius dẽt eſſe æqualis locato, ita ꝙ nõ dẽt plus cõtinere,

Bona diffinitio qualis eſſe debeat.

ꝗ locatũ, ſed corpus cõtinẽs non eſt C aliqñ æquale locato, cum aliqñ plus cõtineat, ſicut aer cõtinẽs ſortẽ non eſt ꝓprius locus ſortis. ¶ Quarta, quãdo cõtinẽs eſt cõtinuũ cõtento, tũc corpus cõtentũ nõ eſt in illo ſicut in loco, ſed ſicut pars in toto. ¶ Quinta, in primo vltimo, ſiue in vltima ſuperficie corporis cõtinẽtis eſt res, ſicut in loco. Vñ locatũ per ſe mouet in loco, & nõ ad motũ loci.

IAM igitur manifeſtum eſt ex his quid locus, fere enim quatuor ſunt. T. cõ. 35. & inde.

ISTVD eſt quintum capitulũ, in quo Philoſophus inueſtigat diffinitionẽ loci, ponendo aliquas cõcluſiones. ¶ Prima locus vr̃ eſſe forma, & tñ non eſt. Ratio primi eſt: quia formæ eſt determinare, ſed locus terminat locatũ, & eſt terminus motus localis: ergo locus videtur eſſe forma. Ratio ſecũdi eſt: quia forma eſt terminus corporis locati, ſed locus eſt terminus corporis continentis, igitur locus non eſt forma. ¶ Secunda concluſio, locus videtur eſſe ſpacium ſeparatum: ſed tñ non eſt tale ſpacium. Ratio primi eſt, quia locus materiæ idem vbi corpora, ſ. aer, aqua, & huiuſmodi tranſmutantur, & ibi ſemper manet eadẽ diſtantia laterũ, & vaſis aquæ. Secundum probat dupliciter. Primo, quia ſi tale ſpaciũ poneretur eſſe locus, ſequeretur, ꝑ eſſent loca actu infinita, ſed hoc eſt falſum igitur. Conſequentia patet: quia quælibet pars locati, puta aeris, vel aquæ haberet locũ æqualẽ ſibi, ſed infinitæ partes ſunt in locato,

Locus quid.

D

E cato ergo eſſent loca actu infinita. Secundo ſic, quia illud ſpacium eſſet corpus, ſed omne corpus eſt in loco, ergo locus eſſet in loco, & ſic eſſet ꝓceſſus in infinitū. ¶Et quia aliquis ſoluendo primam rationem poſſet dicere ꝙ vna pars non habet locum per ſe diuiſum a loco alterius partis, ideo nō eſt in loco per ſe. Rndet Philoſophus, ꝙ talis euaſio eſt nulla, quia ſequeretur, ꝙ nullum corpus quantumcunque eſſet, haberet per ſe locum, niſi totus mundus, q̄a totus mundus eſſet in vno ſpacio ſibi ęquali, ſed nullum alium haberet locū diſcōtinuatum a loco alterius. ¶Tertia cōcluſio, locus videtur eſſe materia, & tamen non eſt. Ratio primi eſt, quia vtrunque eſt receptiuū tranſmutationis, nam ſicut in eodē

F ſubiecto per alterationem prius eſt nigredo, poſtea albedo: ita in eodem loco prius eſt aer, & poſtea aqua. Secundū probatur dupliciter. Primo, quia non eiuſdem tranſmutationis eſt ſuſceptiuus locus, cuius eſt materia, locus enim ſuſceptiuus corporū actu exiſtentiū, materia vero formarum ſubſtantialium. Secundo, materia nō eſt diuiſa a re, cuius eſt materia, ſed locus eſt diuiſus a locato: ergo locus non eſt materia. ¶Quarta concluſio, locus eſt terminus corporis continentis, vt patet per pręcedētia, quia locus non videtur eſſe, niſi materia, vel forma, vel ſpaciū ſeparatum, vel terminus corporis continentis, ſed non eſt materia, nec forma, nec ſpacium: ergo eſt terminus corporis cōtinētis. ¶Quinta concluſio, locus eſt immobilis, ꝓbat ꝑ diſferentiā vaſis, & loci, licet.n. vas, & G

locus multū cōueniat cū vtrunq; ſit continens extrinſecū, & diuiſum a re; tamen differunt, quia continens dr̄ vas, ſecundū ꝙ in eo defertur cōtentū, ſed continens dicitur locus, ſecūdum quod ab ipſo, & ad ipſum natum eſt moueri locatū. ¶Ex his patet diffinitio loci, locus eſt terminus corporis continentis immobilis primū quod probat a ſigno, quia locus ſurſum dr̄ proprie ſuperficies cęli verſus nos, cum ad eū moueatur ignis, locus vero deorſum dicitur eſſe medium mundi, & iſta videtur eſſe immobilia: igitur Probat etiam primam partē, quia locus debet continere locatum ad modum vaſis, & etiam locus debet eſſe cū locato ſimul, H

ideſt ſine medio, ſed vtrumq; horū conuenit termino ſuperficiei corporis continentis, ergo locus eſt terminus corporis continentis.

CVI quidem igitur corpori ineſt aliquid extra corpus continens ipſum hoc in loco eſt, cui uero non minime. T.c.43.& inde.

ISTVD eſt ſextum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit quō aliquid diuerſimode eſt in loco, & intendit duas concluſiones. ¶Prima, oē corpus habēs extra ſe aliud corpus eſt in loco, corpus vero nō habēs extra ſe aliud corpus nō eſt in loco. ¶Secunda totū vniuerſum, ſeu mūdus nō eſt in loco ſcd̄m ſe totū, ſed ſolū ſcd̄m ſuas partes, patet, q̄a eodē modo aliquid eſt in loco, quō mutat locum, ſed mundus non mutat locum ſecundum ſe totum, quāuis

Eſſe in loco multipliciter.

partes

A partes eius bene mutent locū. ¶Vñ ſi totum vniuerſum eſſet aqua, tota aqua non mutaret locum, quamuis partes eius bene mutarent locum. Vnde partes vniuerſi poſſunt tribus modis moueri: quædam enim mouētur circulariter, quædā motu recto, qui fit in ſurſum, vel deorſum, quędā motu mixto. Deinde dicit, ꝙ eorū, quæ ſunt in loco, quædā ſunt in actu, alia vero in potētia, illa vero ſunt actu in loco, quæ non ſunt partes alicuius totius, ſed partes integrales alicuius ſunt in loco per potētiam. ¶Itē eorum quæ ſunt in loco, quædā ſunt in loco per ſe, ſicut omne corpus mobile motu recto qđ ſe cūdū ſe totū pōt mutare locū. ¶Alia ſunt in loco per accńs, ſicut anima, & accidentia alicuius ſubiecti, anima enim eſt in loco eo, ꝙ corpus in B quo ipſa eſt, eſt in loco. ¶Ex quibus patet, ꝙ omnia corpora, alia à cœlo ſunt in cęlo, non tñ ipſum cęlum eſt locus, ſed eius ſuperficies, terra vero eſt in aqua, aqua vero in aere: aer vero in igne, & ignis in cœlo, cœlū autem non eſt amplius in alio.

T. cō. 47. & inde. *MANIFESTVM autē ex his quoniam & rationes oēs ſoluuntur ſic vtique dicto loco.*

ISTVD eſt ſeptimū capitulū, in quo philoſophus ſoluit rōnes prius adductas ad probandum locum nō eſſe ponendo aliquas proprietates loci. ¶Ad primam, ergo & tertiā quæ arguunt duo corpora eſſe ſimul, negatur conſequentia, quia locus non eſt corpus. ¶Ad ſecundā dicitur ꝙ non eſt neceſſe punctum habere aliquē locū niſi per accidens, ſolum.n. C habens locum in quo eſt corpus, vel linea cuius eſt terminus habet locū per accidens. ¶Ad quartam patebit ſolutio ex proprietatibus loci. ¶Ad quintam dicitur ꝙ non oportet locum eſſe in alio loco, niſi forte per accidens, ſed bene oportet locū eſſe in aliquo puta in corpore terminā te, ſicut eſt terminus in terminato. ¶Ad ſextam dicitur, ꝙ non ſequitur locum augmentari, niſi per accidens. Partes enim continentis cedūt locum cum corpore augmentato. Finaliter ponit duas proprietates loci. ¶Prima, vnumquodque corpus graue, vel leue fertur ad ſuū locum naturalem, quia vnumquodq; mouetur naturaliter ad illud, in quo cōſeruatur, ſed corpus graue, vel leue conſeruatur in ſuo loco, igitur: D ¶Secunda proprietas, vnumquodq; corpus naturale natum eſt quieſcere in ſuo loco naturali, quia vnumquodque natū eſt quieſcere vbi cōſeruatur. Ex quibus patet ſolutio ad quartam rationem, etiam dr̄, ꝙ locus in ordine ad motum localē quodammodo ſe habet vt cauſa finalis, ſed in ordine ad locatum, vt cauſa efficiens conſeruatiua.

An locus ſit entitas reſpectiua realiter diſtincta a ſuperficie concaua corporis continentis, & in eo ſubiectiuè.

QVAERITVR Vtrum locus ſit entitas reſpectiua à ſuperficie concaua corporis cōtinentis realiter diſtincta, & in ipſo corpore locāte ſubiectiuè exiſtēs. ¶Primo arguit, ꝙ

E non:Omnis quãtitas eſt entitas abſoluta,ſed locus eſt quãtitas: igitur. Minor probatur: qa locus eſt ſuperficies vt habetur in textu,& in prædicamentis ponitur ſuperficies quãtitatis cõtinuæ. Etiam nulli reſpectiuo poſſunt cõuenire proprietates cõuenientes loco, vt puta habere virtutẽ cõſeruatiuã locati, continere locatũ,& ſic de alijs, igitur. ¶Secũdo arguitur.Si locus eſſet entitas reſpectiua diſtincta realiter à ſuperficie corporis continentis, maxime eſſet reſpectus fundatus in ea & terminatus ad locatum,ſed hoc non : igitur. Minor patet,quia ſecluſo omni tali reſpectu à ſuperficie corporis locantis,& ſibi applicato locato, verũ eſt
F dicere,ꝙ eſt in loco:igitur.¶Tertio arguitur ſic; Loca corporis ſimpliciũ diſtinguuntur ſpecie, ſed reſpectus corporum ſimpliciũ ad ſua loca nõ diſtinguũtur ſpecie, igitur locus nõ eſt reſpectus: Maior eſt philoſophi in textu & cõmentatoris in primo cœli & mundi igitur. ¶Quarto arguitur ſic.Corpora ſimplicia mouẽtur naturaliter ad ſua loca & naturaliter quieſcũt in eis, ſed vnus reſpectus non facit magis quieſcere,q̃ alter,cũ videantur eſſe eiuſdẽ rõnis: igitur.¶Quinto ſic. Omnis forma, quæ dr̃ de aliquo ſubiecto denominatiuè eſt in eo ſubiectiuè, locus dr̃ denominatiuè de locato, igitur eſt ſubiectiuè in locato. Minor patet, qa corpus dr̃ eſſe locatũ a loco, igiť. ¶In oppoſitũ arguitur, illud qđ de ſua ratione dicitur ad aliud eſt entitas reſpectiua, ſed locus eſt huiuſmodi, nã locus dicitur alicuius locati locus. In qõne erũt tres articuli. G

Primo ſciendum,ꝙ locus poteſt capi dupliciter. Vno modo pro denominato,& ſic locus non eſt niſi ſuperficies corporis cõtinentis rem locatã, vt ſuperficies concaua aeris continentis me,vocatur locus meus capiendo locum pro denominato, & ſic eſt bene ſpecies quãtitatis non tñ diſtincta a ſuperficie. Alio mõ capit pro per ſe ſignificato. Et ſic dico ꝙ locus nõ eſt niſi reſpectus ſuperficiei cõcauę rei cõtinẽtis ad rẽ locatã.Ex quo ſequiť ꝙ locus pro ꝑ ſe ſignificato nõ eſt aliud, q̃ vbi actiuũ qđ veræ acquiriť ꝑ motũ, & põt eſſe duplex.ſ.vbi circunſcriptiuũ, & vbi præſentiale.¶Vñ vbi circũſcriptiuũ nõ vr̃ eſſe,niſi præſentialitas, vel cõtinentia qua aliquod totũ continet aliquod locatum,& pars partem ſic, ꝙ non aliam, & de iſto dicũt aliqui, H ꝙ non eſt aliud q̃ ordo partium corporis continentis ad partes corporis cõtenti,vel ordo partiũ corporis cõtenti ad partes corporis continẽtis, ideo volunt dicere, ꝙ vbi circunſcriptiuum eſt in prædicamento ſitus, ſed de hoc aliàs magis videbitur. ¶Et ſi quis dicat, ꝙ vbi ſeu locus ſucceſſiuè per motum acquiritur,& tamen eſt indiuiſibile, cum omnis reſpectus videatur eſſe indiuiſibilis. Rñdetur ꝙ verum eſt, ꝙ ſucceſſiue acquiritur, nam vna pars corporis locati eſt primo præſens vni parti loci quàm alteri, ſic videlicet,quòd corpus ſucceſſiuè ſecundum partem aliam & aliam fit præſens eidem parti loci: ita quòd tam ex diuiſibilitate corporis, quam loci ſequi-

Art. 1.
Locus duplicitet.
Scoto libr. 2. d.2.q.5.
Obiectio.

A ſequitur diuiſibilitas circunſcriptionis. ¶ Ex quo ſequitur quòd vbi ſecundum ſe eſt forma diuiſibilis cũ per ſe poteſt eſſe terminus motus, & ideo tale vbi circunſcriptiuum non conuenit niſi diuiſibili & per modũ diuiſibilis ſe habenti, corpus autem quod non extenditur loco, ſed eſt totum pręſens cuilibet parti illius loci non habet modum diuiſibilis in cõparatione ad locum, nec habet tale vbi circunſcriptiuum, ſed tantum vbi præſentiale. Et ex iſto ſequitur, quòd falſum eſt ꝙ omnis reſpectus ſit diuiſibilis.

Corrolarium.

An locus ſit ęqualis locato.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. Vtrũ locus ſit æqualis locato. ¶ Et vr̃, ꝙ non, quia igni s eſt in cœlo tãquam in loco ſuo proprio & tamen non eſt B ſibi æqualis, igitur. ¶ Item continẽs videtur eſſe maius contento, & tamen locus continet locatum, igitur. Item dicit Ariſtot. quod idem eſt locus totius, & partis, ſed nihil eſt æquale toti, & parti, igitur. ¶ Item ſe quereretur quod locus augeretur quã do augeretur locatum, ſed hoc eſt falſum, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in texto. Pro cuius reſponſione ſupponitur, quod duplex poteſt eſſe locus, ſ. communis & proprius. Vnde locus proprius eſt, qui pręcisè continet locatum, ſic quod præter locatum non cõtinet aliud corpus quod non ſit pars illius locati. Sed locus cõis locati eſt, q cõtinet illud locatũ, & cũ hoc aliud locatũ, ſicut cęlũ eſt locus cõis aeris & terræ, quia cum eis continet alia corpora, & eſt locus proprius aggregati ex omnibus elementis, & omnibus contentis in ipſis. ¶ Ex quo ſequitur, quòd non eſt inconueniens eũdem locum eſſe proprium, & communem reſpectu diuerſorum. ¶ Sequitur etiam quod non omne corpus habet locũ proprium, vt patet de vltima ſphera quæ non habet locum, totus etiam mundus non habet locum propriũ, capiendo mundum pro aggregato ex omnibus corporibus tam ſuperioribus quàm inferioribus. ¶ Sequitur etiam ex iſto, quòd totius & partis non eſt idem locus proprius, licet bene ſit idem locus communis. ¶ Diceretur etiam quòd aqua & terra non habent aliquem locum proprium, quia quicunque locus aſſignaretur terræ, vel aquæ contineret multa alia ab aqua, vt puta piſces, & ſic de aliis. ¶ Dicitur vlterius, quod D neceſſe eſt locũ proprium eſſe æqualem locato ſuo proprio ſecundum continentiam, ad iſtum ſenſum, ꝙ quantum locus continet tantum eſt locatum, quia continet totum locatum, & nihil plus, & per iſta ſoluuntur rationes. ¶ Ad primam dico, ꝙ cęlum non eſt locus proprius ignis, ſed communis. Ex quo ſequitur, ꝙ ignis non habet locum proprium. ¶ Ad aliã dr̃, qđ licet continens ſit maius quo ad extẽſionẽ dimẽſionis, non tamen oportet, quòd ſit maius quo ad continentiam. ¶ Dicitur vlterius, quod totius & partis bene eſt idem locus naturalis: nam ad illum locum ad quem inclinatur totum etiam & partes, non tamen eſt idem locus proprius ipſis. ¶ Ad aliam dico, ꝙ non ſequitur, dico tamen, ꝙ

Locus duplex.

C

Corrollarium.

Corolarium.

E locatū auge tu oportet bene latera loci extendi.

Tertio ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, vtrū locus ſit terminus corporis cōtinētis. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia terminus corporis eſt eius ſuperficies, ſed locus nō eſt ſupficies, quia Ariſt. in pdicamētis poſuit locū & ſupficiē eſſe diſtinctas ſpēs. ¶ Scdo ſic, ſupficies eſt q̄titas, ſed locus nō eſt quātitas, quia quātitas non eſt de potentiis actiuis, ſed locus eſt de potentiis actiuis cum ſit principium generationis & conſeruatiuus rei locatæ. ¶ Item loca cōtrariant ad ſeinuicē, vt locus ſurſum, & locus deorſum, ſed ſuperficies non contrariātur adinuicem, igitur. ¶ Item locus eſt de prædicamento vbi, ſed ſuperficies eſt in prædicamento quantitatis, igitur. Item aqua eſt locus terræ, ſed aqua non eſt ſuperficies, igitur. Item ſequeretur, ꝙ idem corpus factum continue in alio & in alio loco non moueretur quod videtur implicatur. Probat̄ conſequentia, quia iſta domus videret̄ eſſe continue in alio & in alio loco, puta in alio & in alio aere. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro ſolutione ſupponitur quòd locus vt iam viſum eſt poteſt capi multipliciter. Vno modo pro denominato, & ſic non eſt niſi ſuperficies concaua corporis continentis, & ſic eſt in prædicamento quantitatis, nec eſt ſpecies diſtincta a ſuperficie. Et ad Ariſt. dicitur, ꝙ loquebatur diſputatiue & recitando opinionem aliquorum antiquorum qui dicebant locum eſſe ſpacium. Et ſic dico quòd capiendo locum pro ſuperficie non eſt conſeruatiuus rei locate nec eſt de potentiis actiuis. Alio modo capitur locus pro ſuperficie corporis continentis vt ſibi ſunt iunctæ qualitates actiuæ & paſſiuæ, & ſic eſt bene conſeruatus rei locatæ, & eſt de potentiis actiuis. Alio modo capitur pro per ſe ſignificato, & ſic locus non eſt niſi vbi acquiſitum per motum, ſeu reſpectus ſuperficiei rei continentis ad rem contentam, & ſic eſt in prædicamento vbi & non quantitatis. Hoc ſuppoſito reſpondetur, ad rationes. ¶ Ad primam & ſecundam patet ſolutio. ¶ Ad tertiam reſpondetur ꝙ nunquam mutationes dicuntur contrarie opponi, niſi termini earum contrariæ opponantur, ſed nulli termini motuum localium contrariantur igitur. ¶ Et ſi dicatur communiter, ꝙ locus ſurſum, & locus deorſū contrariantur. Dico quod tunc debent capi pro ſuperficiebus quibus ſunt iunctę qualitates contrariæ. Ad aliā dico ꝙ quando dico aqua eſt locus terræ, debet intelligi aqua, ideſt ſuperficies aquæ. ¶ Ad vltimā dico ꝙ de rigore poſſet cōcedi ꝙ eſt in alio & alio loco, tamen quia non habet locum per motum ſuum localem, & quia manet idem ſecūdum æquiualentiam non dicitur moueri.

Qvarto ſciendum, quòd cuilibet corpori præter vltimum, cuius non eſt aliud extra, quinque conueniunt proprietates. ¶ Primo conuenit ſibi eſſe in loco actuali. ¶ Scdo cōuenit ſibi eē in loco determinato ęquali. ¶ Tertio eſſe in loco commenſura-

Vtrum locus ſit terminꝰ corporis continentis.

Sc. li. 2. d. 2. q. 5. ponit ſex cōditiones.

A ſitratiue. ¶ Quarto eſſe in loco determinato. ¶ Quinto eſſe in loco naturaliter, vel violenter quatuor prima conueniunt locato, vel corpori inquantum quantum vel inquantū corpus. Quintum conuenit inquantum corpus naturale, & hoc vult habere philoſophus in iſto quarto, ꝙ ſi corpus poneretur in aere, vel in aqua, licet nullam haberet actionem naturalem tamen faceret diſtare tantum quantum eſt ipſum corpus, & hoc ſibi non conuenit inquantum naturale. Vnde omne corpus aliud à primo eſt in loco, ideſt in continente immobili, vt patet in textu vbi dicitur, ꝙ locus eſt immobilis primū. Vnde corpus ſm illam dimenſionē ſecundum quam eſt indiuiſibile nō poteſt immediate eſſe applicatum B alicui vt continens, ſed præciſum cō tinens eſt indiuiſibile non ſimpliciter licet ſecundum quid, cuiuſmodi eſt ſuperficies. ¶ Et ſi quis dicat pt eſſe locus, & tamen non erit terminus vel vltimum continentis, igit. Vnde ſi Deus faceret ſuperficiem ſine corpore continente adhuc poſſet continere locatum, & tñ non eſſet vltimum alicuius corporis continentis. Rñdetur, ꝙ locum eſſe quid vltimum nō eſt de ratione loci, ſed magis de ratione quantitatis cui conuenit terminare rem cuius eſt quantitas, iō pt eſſe locus, & tñ non erit terminus corporis continentis. Aduerte vltra, ꝙ locus dr̄ eſſe mobilis immobilitate. ſ. oppoſita motui locali, non. n. pōt moueri localiter, nec p ſe, nec per accidens, quia tunc ſequeret, ꝙ loci eſſet locus, vel per ſe, vel p accidens, quod eſt falſum. ¶ Et ſiqs C dicat qñ ſubiectum loci mouet, et locus mouetur, quia moto ſubiecto mouētur accidentia eius. Rñdeo ꝙ qñ ſubiectum mouetr̄ magis locus corrumpitur, q̄ ꝙ moueatur, & hoc capiendo locū maxime pro per ſe ſignificato. Vnde moto aere localiter non manet in eo eadem rō loci quæ prius, nec manet eadem rō loci in aqua ſuccedente quia idem accñs numero non pōt manere in duobus ſubiectis, illa tñ rō loci ſuccedens eſt bene eadem ſecundum æquiualentiam ideo pñt poni tres cōcluſiones. ¶ Prima locus eſt immobilis motu locali tam per ſe q̄ per accñs, & hoc capiēdo locum in ratione loci & pro p ſe ſignificato. Nā qui caperet locū ſuū p ſuperficie, certe eſſet bene mobilis per accidens. ¶ Scd̄a, locus pōt D dici immobilis ſm æquiualentiam. ¶ Tertia, locus eſt bene mobilis per corruptionē. Et hæc de primo artic.

Locus qūo dr̄ eſſe immobilis.

Artic. 2. Vnde aliquid dr̄ moueri localiter.

DVBITATVR primo. Vtrum aliquid dicatur ex eo moueri localiter, quia mouetur de vno loco ad alium locum. ¶ Et vr̄ quòd non, quia vltima ſphera, quæ non habet locū, cum non habeat corpus continens non mouetur de loco ad locum, & tñ mouetur localiter, igitur. ¶ Item pluuia mouetur localiter in aere ad motum aeris, & tamē ipſa nō mutat locū ſuū, qa cōtinue manet in eodē aere, igitur. ¶ Item arguit de arbore quieſcēte in cāpo, quę cōtinue eſt in alio & alio loco, quia cōtinuē eſt alius, & alius aer qui continet eam, & tamen non dr̄ moueri localiter igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, quia non

B non magis debet dici motus ſecundum locum, quàm ſecundum albedinem ſi non mutaretur locus, ergo ex eo aliquid mouetur localiter, qui mutat locum, & hoc non eſt niſi moueatur de vno loco ad alium locum igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ aliquis dicitur moueri localiter dupliciter. Vno modo quo ad locari, quia ſecundum ſe totum, vel ſecundum partes, & adhuc ſecūdū quodlibet dupliciter. Vno modo quo ad locari, quia ſecundum ſe totum vel ſecundum partes aliter continetur vel alibi quàm prius, & ſic vltima ſphera non dicitur moueri localiter neque mutare locum, neque ſecundum ſe neque ſecundum ſuas partes. Alio modo quo ad locare, ſic videlicet, F quia ſecundum ſe vel ſecundum ſuas partes continue aliud & aliud locat, & ſic vltima ſphera dicitur bene moueri ſeu mutari localiter. ¶ Aduerte tñ ꝙ nos non dicimus aliqd propriè moueri ſecundū locum niſi quia mouetur ſecūdum approximationem vel diſtantiam ad aliquid quieſcens quod imaginamur vel ponimus, ideo nō dicimus arbores in campis moueri quamuis continue ab alio, & alio aere contineantur, quia hoc non eſt ſecundū exitum loci, vel ſecundum approximationem vel diſtantiam alicuius, & ſecuudum hoc poſſunt faciliter ſolui rationes. ¶ Aduerte vltra ꝙ locus proprius dicit immediationem ad locatum ſi debeat dici locus proprius, etiam dicit immobilitatem ſcilicet ꝙ non conueniat ſibi moueri cum locato ſecundum illam rationem ſecundum quam dicitur locus G licet aliquando ſibi poſſit conuenire ſecundum aliam rationem puta ſecundum illam rationem ſecundum quam dicitur vas. Vnde licet aliquando idem ſit vas & locus, hoc eſt ſecūdum diuerſas rationes. Dicitur enim vas ſecundum illam rationem ſecundum quam contentum mouetur cum eo, & dicitur locus ſecundum illam rationem ſecū dum quam locatum poteſt ex re locum & ſecundum rationem quandam immobilitatis. Sed reſtat alia difficultas de loco non quanrorum vt puta de loco angelorum. [De his vide Sc. li. 2 d. 2. q. 5. 6. 7. 8. 9.] ¶ Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, angelus dicitur eſſe in loco diffinitiuè, eſt enim præſens toti loco & cuilibet parti eius, non enim poteſt eſſe in loco circun H ſcriptiue cum ſolum quantum dicatur ſic eſſe in loco. Vnde angelus ſic eſt in loco quòd non poteſt eſſe in loco quantuncunque magno cum ſit virtutis finite, & ſic habet eſſe in loco finito. ¶ Secunda propoſitio angelus ſic eſt preſens tanto loco ꝙ nō poteſt eſſe præſens maiori loco.

¶ Tertia propoſitio, angelus non determinat ſibi vnum locum diuiſibili, quia quocunque loco dato diuiſibili, poteſt eſſe in minore. ¶ Et ſiqs, quærat, vtrum poſſit ſe facere in loco punctuali, dicitur Sco. ꝙ eſt problema. ¶ Quarto propoſitio, angelus non eſt in loco naturaliter nec violenter, quia tunc aliquod corpus haberet naturalem habitudinem ad eum conſeruandum & aliud ad ipſum corrumpendum, ſed hoc eſt falſum,

A ſum, igitur, etiam angelus eſt in differens ad quæcũque locum. Ex quo ſequitur ꝙ motus angeli non eſt naturalis vel violentus. ¶ Quinta propoſitio, angelus virtute propria non poteſt eſſe in duob. locis ſimul quorum vterque ſit ſibi adæquatus, vt ſi poſſit eſſe in loco milii non poteſt eſſe ſimul in duobus talibus. ¶ Sexta angelus ſua naturali virtute non poteſt eſſe in duobus locis adæquatis, & diſcontinuis, quia ordo præfixus a Deo non poteſt prætermitti, ſed inter duo extrema eſt aliquod mediũ, igitur angelus non poteſt eſſe in duobus extremis quin ſit in medio illorum. ¶ Septima plures angeli poſſunt eſſe in eodem loco naturali, qa angelus non occupat locum nec replet eum, igitur. ¶ Vltima propoſi-
B tio, anima intellectiua eſt in loco totius corporis, ita quod non eſt in poteſtate eius eſſe in maiori loco vel in minori, quia habet totum corpus vt vnum perfectibile, licet anima ſeparata poſſet eſſe alteri præſens.

Vtrum terra ſit in aqua, ſiue in ſuperficie aquę &c. DVBITATVR ſecundo. Vtrũ terra ſit in aqua, ſiue in ſuperficie aquę tanquam in ſuo loco ꝓprio naturali. ¶ Et arguitur quòd non, quia locus debet continere locatum, ſed aqua non continet terram, quia magna pars terrę inuenitur non cooperta aquis. ¶ Item quamuis aqua contineret terram, tamen non eſſet adhuc locus proprius eius, quia contineret cum terra multa alia, vt lapides, metalla, & ſic de aliis. ¶ Item ſequeretur, quòd glaba terræ poſita iuxta aquam moueretur ad aquam cum quodlibet naturaliter moueatur ad ſuum locum proprium, ſed C hoc eſt falſum, igitur. ¶ Item arguitur, quòd magis ſit oppoſitum, quia videmus aquam extenſam ſupra terram deſcendere ad terram, ergo videtur ꝙ terra ſit magis locus aqua quàm econtra. ¶ Item vbi aqua generatur, & conſeruatur ibi videtur eſſe locus proprius eius, ſed aqua generatur in concauitatibus terræ, & ibi conſeruatur, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſto. in textu, & poſſet argui ratione, quia elementa cõtraria debent ordinari quantum ad ſitum eorum. ſ. ſecundum exigentiam ſuę contrarietatis, ideo ignis debet eſſe ſupra aerem, aer ſupra aquã, & aqua ſupra terram, quia terra eſt grauiſſima inter omnia elementa. ¶ Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. Prima, nullus eſt locus proprius D terrę vt patuit ſuperius cum aliquid aliud à terra contineat locus terræ, quod non eſt pars eius ſecunda concluſio, aer magnam partem terræ continet, quia continet totam terram habitabilem cum illa non contineatur ab aqua, igitur. ¶ Et ſiquis dicat Ariſto. dicit quòd locus terræ eſt aqua. Reſpondetur, ꝙ hoc dicit, quia maior pars continetur aquis, vel qu a elementa ſi eſſent dimiſſa in ſuis propriis naturis tunc terra cõtineretur ab aqua, ſed nunc propter ſalutem viuentium terra non eſt cooperta aquis, ſicut erit poſt diem iudicii. ¶ Etiam dicit Ari. ꝙ aqua continet terram, & non aer, quia aqua conuenit cum terra in vna qualitate, puta in frigiditate non autem aer imo aer contrariat terræ ſecundũ

vtranq;

A vtranque qualitatem primarũ.¶ Et ſiquis quæreat,vtrum aer poſſit dici locus naturalis terræ ſaltem partia lis.Et videtur ꝙ non,quia locus naturalis debet eſſe conueniens locato conſeruatiuus locati,ſed aer non ſic ſe habet cum ſit ſibi contrarius in vtraq; qualitatum ſuarum igitur. ¶Reſpondetur probabiliter vt vř dicere. Commentator ꝙ locus terræ, vel aquæ habet duplicem virtutem, vnã elementarem aliam cęleſtem ſibi influxam a cęlo ſecundum exigẽtiam tantę diſtantię,ita ꝙ cęlum remotę influit virtutem conueniẽtem grauibus, & ſibi propinque influit virtutem conuenientem leuibus ſecundum quas virtutes cœlum ordinat illum modum indifferenter. Et dicit. Commentator ꝙ elementa in

Vtrũ aer dicať proprius locus terræ ſalẽ partialis,&c.

B ſuis motibus naturalibus magis intendunt loca ſua naturalia rõne illius virtutis cęleſtis, quàm rõne virtutis elementaris,ideo ſi terra deſcẽderet ad fundũ maris ipſa magis intenderet remotionem ſui ipſius a cęlo quàm intendat eſſe in aqua. ¶Vnde ſi terra deſcendat in aere dicitur, ꝙ aer non eſt locus eius naturalis, nec ſibi conueniens ſecundum virtutes eius elementares, tamen eſt locus ſibi conueniens ſecundum ꝙ ſic diſtat ab orbe,& ſecundum ꝙ per ipſum influitur cęleſtis virtus in terra conueniens ipſi terrę, & conſeruatiua ipſius terrę, & per hoc faciliter reſpõdeť ad rõnes.¶Ad primam, & ſecundam patet ſolutio.¶ Ad tertiã dicitur ꝙ gleba poſita iuxta aquam non mouetur localiter ad illam aquam, quia non intẽdit pręciſe eſſe in aqua,ſed diſtare a cęlo. ¶ Etiam C dicitur ad aliam de terra ꝙ bene mouetur ad fundum maris non ꝙ contineatur ab aqua ſed vt magis diſtet a cęlo.¶Ad aliam dicitur ꝙ illa fiũt propter expulſionem vacui. Nam in terra ſunt multi pori pleni aere qui naturaliter inclinantur aſcendere ſurſum ideo generatur ex ipſo aqua in illis poris etiam dicatur de aqua expanſa ſupra terram quæ intrat terram ne ſit dare vacuum.

DVBITATVR tertio. Vtrum vltima ſphera ſit in loco.¶Et videť ꝙ ſic,quia vltima ſphera eſt alicubi ergo eſt in loco,conſequentia patet, quia eſſe alicubi & eſſe in loco idem ſunt. ¶ Secundo ſic , vltima ſphera mouetur in loco, igitur eſt in loco, conſequentia eſt nota. Et antecedẽs patet, quia vltima ſphera deſcrebit D circulum in aliquo tẽpore. ¶ Tertio ſic,vltima ſphera mouetur motu locali,igitur eſt in loco, conſequentia patet,quia illud quod mouetur localiter ſucceſſiuæ eſt in alio, & in alio loco.Antecedens patet, quia vltima ſphera mouetur & non niſi motu locali,igitur.¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu,dicens, ꝙ celũ non amplius eſt in alio cum nullum ſit continens ipſum , & hoc non videť verum niſi de vltima ſphera,igitur. ¶Pro ſolutione eſt aduertendum ꝙ aliud eſt loqui de vltima ſphera ſecundum veritatem & fidem & ſecũdum mentem Ari.nam ipſe Ari.dicebat octauam ſpheram eſſe vltimam,quod non eſt verum:nam vltra ipſam ponunt theologi tres ſcilicet nonam , decimam , & vndecimam,

An vltima ſphera ſit in loco.

Se. q. 11. quotli.

E mam, & iſtam vndecimam vocant immobilem & vltimam, & in ipſa dicunt eſſe paradiſum. ¶ Et ex iſto poſſet faciliter reſponderi ꝙ vltima ſphera ſm veritatem eſt immobilis & non eſt in loco, ſed capiendo vltimam ſpheram ſicut capiebat Ariſt. pro octaua ſphera, ipſa eſt mobilis, & poteſt dici eſſe in loco ſaltem quo ad locare, licet non quo ad locari.

Obiectio. ¶ Et ſi quis dicat etiam poſſet ſic dici de vltima ſphera, quam ponunt Theologi, ꝙ moueret quo ad locare quia continue ſuæ partes aliud, & aliud locant. Reſpondetur ꝙ verum eſt, ſed hoc non eſt propter motum vltimę ſpheræ, ſed propter motum aliorum corporum, quę circa ipſam mouentur, ſicut ſi eſſent duę molæ, quarum vna quieſceret, & alia mo- F ueretur circa ipſam, tunc quieſcens continue aliud, & aliud locaret ſecūdum ſuas partes propter motum alterius molæ. Et ex illis patet, quid reſpōdendum eſt de vltima ſphera. ¶ Ad rationes, ad primam diceretur ſecundum Ari. ꝙ vltima ſphera nō eſt alicubi, quia non continetur ab alio corpore. Etiam ſic diceretur ad ſecundam de vltima ſphera ſecundum Ari. ꝙ bene mouetur & deſcribit aliquem circulum, ſed nō acquirit aliquem locum quo contineatur licet bene ſucceſſiue aliud, & aliud

Sco. li. 2. d. 14. contineat ſecundum partes. ¶ Ad aliam diceretur ꝙ vltima ſphera ſecundum Ariſt. eſt bene in loco capiendo eſſe in loco large, pro illo quod per motum ſuum continue ſecundum partes ſuas aliud, & aliud locat, & non capiendo eſſe in loco pro contineri in loco. Et hęc de G ſecundo articu. Quantum ad tertium ſit.

Art. 1. CONCLVSIO Reſponſalis. Locus captus pro per ſe ſignificato eſt entitas reſpectiua de prædicamē to vbi, a ſuperficie concaua corporis locantis realiter diſtincta & in ipſo corpore locante realiter exiſtens. ¶ Et hæc concluſio patet ex dictis. Ad rationes ante oppoſitum. ¶ Ad primam dicitur quod loco pro denominato ſeu materialiter captus, eſt quantitas ſeu ſuperficies concaua corporis continentis, ſed non capiendo pro per ſe ſignificato. ¶ Ad confirmationem dicitur ꝙ proprietates loci attribuuntur loco ratione fundamenti ſeu pro fundamento. ¶ Ad ſecundum dicitur, ꝙ poſito illo caſu ſuperficies non eſſet locus ſi H cut partes ſine albedine non eſſet albus. ¶ Ad tertiam dicitur, quod non oportet loca corporum naturalium diſtingui ſpecie, niſi capiatur locus pro aggregato ex ſuperficie & qualitatibus primis. ¶ Ad quartam patet ſolutio. ¶ Ad quintam dicitur, quod locatum dicitur locatū ą loco denominatione extrinſeca.

T. cō. 50 & inde. *EODEM autem modo accipiendum eſt eſſe phyſici conſiderare de vacuo; & ſi eſt, aut non.*

Ad quō ſpectat determinare de vacuo, & inde antiquiopinati ſūt dari vacuū.

ISTE eſt ſecūdus tractatus huius libri, in quo determinat philoſophus de vacuo, & diuiditur ſex capitula. ¶ In primo diſputat vtrū vacuū ſit, & ponit talē cōcluſionē. Ad phyſicum ptinet determinare de vacuo.

quod

E quod probat, quia ad phyſicum pertinet determinare de loco, ergo de vacuo, quia ſicut propter motum localem ponitur locus, ſic etiam propter motum localem a multis ponitur vacuum. Deinde oſtendit modum ſeu rationem propter quam antiqui ponebant vacuum, & dicit primo ꝙ multi propter inſenſibilitaté aeris crediderunt aerem nihil eſſe, & crediderũt, locum eſſe vbi eſt aer, & illud vocabant vacuum. ¶ Dicit conſequenter ꝙ aliqui philoſophi crediderunt ſufficienter oſtendere vacuum non eſſe propter hoc ꝙ oſtédebant aerem aliquid eſſe & illi oſtédebant aerem eſſe duobus ſignis.

¶ Primum eſt, vtres repleti aere nõ poſſunt comprimi ſine ruptura, & hoc non eſt niſi propter aerem.

F ¶ Secundũ ſignũ, quia aqua non poteſt ſubintrare clepſydram, i. eſt inſtrumentum quo hortulanus irrigat herbas per foramina inferiora ſi foramen ſuperius ſit obſtructum, & hoc non eſt niſi propter aerem, qui non poteſt exire, igitur. ¶ Et ex iſtis concludebãt vacuum non eſſe propter hoc, quod oſtendebant aerem aliquid eſſe. Finaliter ponit quinq; rationes quibus antiqui oſtendebãt vacuum eſſe. ¶ Prima ſi motus localis eſt vacuum eſt, ſed motus localis eſt, ergo vacuum eſt. Maiorem probat, quia illud quod mouetur recipitur; in plenum, vel in vacuum, ſi in vacuum, habetur intentum, ſi in plenum, duo corpora erunt in eodem loco, quod eſt impoſſibile quia tunc pari ratione infinita corpora eſſent ſimul, & per conſequens minimus locus poſſet continere maximũ G corpus. ¶ Secunda rõ, ſi condenſatio eſt poſſibilis, vacuũ eſt poſſibile, ſed cõdéſatio eſt poſſibilis, igitur vacuũ eſt poſſibile. Maior probatur, quia quando aliquid condenſatur partes efficiuntur propinquiores, vel ergo recipiuntur in pleno, vel in vacuo, ſi in vacuo habetur propoſitum, ſi in pleno, duo corpora erunt ſimul. Tertia rõ, augmentatio eſt poſſibilis, ergo vacuum eſt. Conſequentia patet, quia vel partes aduenientes ꝑ quas fit augmentatio recipiuntur in pleno, vel in vacuo, ſi in vacuo habetur intentum, ſi in pleno duo corpora erunt ſimul. ¶ Quarta ratio erat per experientiam de vaſe pleno cineribus cum quibus poteſt adhuc poni magna aqua, quod non fieret, niſi H ibi eſſent vacuitates. ¶ Quinta ratio quia nõ appareret vnde corpora quę prius erant continua remanent diſcontinua niſi propter vacuitatem, ergo vacuum eſt ponendum.

AD quale autem ſe habeat oportet accipere quid ſignificet nomen. T.cõ. 57. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulum in quo philoſophus reprobat diffinitiones datas ab antiquis de vacuo, diffiniebant enim antiqui vacuum quadrupliciter. ¶ Primo ſic vacuum eſt in quo nullum corpus eſt. ¶ Secundo ſic vacuum eſt locus in quo nihil eſt. ¶ Tertio ſic, vacuum eſt, in quo nihil eſt graue vel leue. Vnde ſecundum eos omne corpus eſt tangibile, & omne tangibile eſt graue aut leue. ¶ Quarto ſic, vacuũ eſt

Erraſſe antiquos in diffiniẽdo vacuũ.

A eſt in quo non eſt hoc aliquid, nec aliqua ſubſtantia corporea. Ad re_p_bandum igitur tres primas diffinitiones quæ ſe conſequuntur, & quæ videtur eſſe de mente eorum qui ponebant locum eſſe ſpacium ſeparatum ponitur hic concluſio. Tres primæ deſcriptiones vacui ſunt inſufficiẽtes, quia cõueniunt pleno. Secundo, quia vacuum non bene diffiniebatur dicendo ꝙ eſt locus in quo nihil eſt graue aut leue, quia hęc diffinitio conueniret pleno ſi eſſet locus repletus corpore habente ſonum, & colorem ſine grauitate & leuitate. Ad reprobandum quartam deſcriptionem quæ videtur eſſe eorum ꝗ poſuerunt locum eſſe materiam ponitur hæc concluſio. Vacuum non eſt materia, quia materia non eſt ſe-
B parabilis, a rebus, ſed vacuum eſt ſeparabile, igitur. Sed ad videndum qualiter antiqui debuerunt diffinire vacuum, ponitur hæc tertia concluſio. ¶ Vacuum eſt locus priuatus corpore, vel vacuum eſt locus non repletus corpore aptus natus repleri probat, quia omnes antiqui dicunt vacuum eſſe receptiuum corporum ſed nihil aliud a loco eſt huiuſmodi igitur vacuum eſt locus, & ponitur priuatus corpore ad differẽtiam pleni. Deinde ſoluit rationes factas ad probandum vacuum eſſe. ¶ Ad primam negatur conſequentia manifeſtum eſt enim ꝙ non valet de motu alterationis, neque etiam valet de motu locali ſaltem de motu locali corporum circulariter motorum, ſicut patet de circulationibus aquarum vbi vna pars cedit alteri parti,
& vnus circulus impedit alium. C
¶ Ad ſecũdam negatur maior, quia contingit corpora condenſari & partes ſubintrare ſeinuicem, non quia pars ſubintrans vadat in locum vacuum, ſed quia cedit ſibi aliquod corpus ſubtile. ¶ Ad tertiam negatur conſequentia, quia poteſt fieri augmentatio per alterationem nullo corpore extrinſeco adueniẽte, vt ſi ex aqua fieret aer. ¶ Ad quartam dicitur, quòd non cõcludit, ſi enim concluderet oporteret vas repletum cineribus eſſe totaliter vacuum, cũ tantum de aqua recipiatur ac ſi eſſet omnino vacuum. ¶ Ad quintam dicitur, ꝙ non cõcludit: nam corpora per aliud diſtinguuntur, quam per vacuum.

QVONIAM autem non eſt vacuum, ſic diuiſum ſicut quidam dicunt. T.cõ.64. & inde. D

IN hoc tertio capitulo oſtendit vacuum non eſſe ſex rationibus ſumptis ex parte motus. ¶ Prima, natura, eſt cauſa motus localis, ergo vacuum non eſt. Tenet conſequentia, quia vacuũ ponitur vt ſit cauſa motus localis. Antecedens patet, quia vnumquodque corpus ſimplex per ſuam naturam mouetur ad ſuum locum, vt ignis ſurſum & terra deorſum. ¶ Secũda ratio, ſi corpus fuerit poſitum in vacuo aut omnino nõ mouebitur aut ſecundum ſe totum, mouebitur ad loca contraria, ſed antecedens eſt impoſſibile, ergo non eſt ponendum vacuum propter motum conſequentia tenet, quia non maiorem inclinationem habet cum Sex rõnibus ꝓbat nõ dari vacuum.

E vna parte vacui, quàm cum alia, ergo nõ plus mouebitur ad vnam partem, quàm ad aliam. ¶ Tertia ratio, ſi vacuum ſit non erit motus, ergo vacuum nõ debet poni propter motum. Antecedens patet, quia cum vacuum ſit ſimile in omnibus ſuis partibus tunc in quocunque fuerit mobile ipſum quieſceret. Pro quarta ratione ſupponitur primo, ꝙ omnis motus eſt violentus, vel naturalis. Supponitur ſecundo, ꝙ motus violẽtus eſt poſterior naturali, tunc ſic arguitur, in vacuo nihil mouetur naturaliter, ergo nec violenter. tenet conſequentia, quia deſtructo priore, deſtruitur poſterius. ¶ Quinta ratio, quia probat ꝙ in vacuo nõ poteſt fieri motus violẽtus, ſicut motus proiectorum, quia ipſum proijF ciens imprimit virtutem ipſi aeri, & talis aer imprimit alteri & alter iterum alteri vſque quò ceſſat ipſa virtus impreſſa, quæ eſt cauſa motus proiectorum poſt receſſum a primo proiiciente, ſed iſta non poſſent fieri ſi eſſet vacuum, cum tunc ibi non eſſet aer, igitur. ¶ Sexta ratio, nulla poteſt aſſignari ratio quare illud ꝙ mouetur in vacuo, quieſcat magis in vna parte, quam in alia, ergo oporteret ſemper ipſum quieſcere, aut in infinitum moueri niſi impediatur ab aliquo ſed hoc eſt falſum, igitur.

T.cõ.71. & inde. *AMPLIVS autem & ex his manifeſtum eſt quod dr.*

Proſeq. non dari vacuum. ISTVD eſt quartum capitulũ huius ſecundi tractatus, in quo philoſophus oſtendit vacuum non eſſe per rationes ſumptas ex parte velocitatis & tarditatis motus, ponens G hanc concluſionem. In vacuo non Heſiod. poteſt fieri motus. Pro cuius probatione ſupponitur ꝙ duæ ſunt cauſæ velocitatis & tarditatis in motu.

¶ Prima, eſt diuerſitas medii ſecundum raritatem & denſitatem, qualis enim eſt proportio medii ad medium in raritate & denſitate, talis eſt proportio motus ad motum in velocitate & tarditate, & temporis ad tempus in breuitate & longitudine, vt ſi aer ſit rarior aqua, motus factus per aerem erit velocior motu facto per aquam, & ſi in duplo ſit rarior, motus erit in duplo velocior, & hoc debet intelligi cœteris parib. ¶ Secunda cauſa eſt diuerſitas mobilis in grauitate & leuitate, cęteris, enim paribus mobile grauius deſcendit in minori tempore, quàm H mobile minus graue. Probatur ergo dicta concluſio duabus rationibus. ¶ Prima omnis motus ad omne motum habet proportionem, ſed ſi motus fieret in vacuo, non haberet proportionem ad motum factum in pleno igitur. Minorem probat, quia omnis motus fit in tempore, ſed omne tempus habet proportionem, vt patet ex ſuppoſitione, talis enim eſt ꝓportio motus ad motum, qualis eſt medii ad vacuum, ſed medii vacui ad medium plenum nulla eſt proportio in raritate & denſitate igitur. ¶ Secunda ratio ſumitur ex parte mobilis, & eſt hęc, ſi in vacuo fieret motus, tunc magis graue non moueretur velocius, quàm minus graue, nec magis leue, quã minus leue, conſequens eſt impoſſibile, igitur.

Con-

A Conſequētia probatur, quia mobile velocius mouetur, eo ꝙ citius & fortius diuidit medium, ſed in vacuo nullum eſt mediū: ergo in vacuo nihil dicitur velocius aut tardius moueri. Et ſic patet ꝙ nó oportet ponere vacuum propter motum, immo magis oportet ipſum negare propter motum.

T. cõ. 76. & inde. *Et per ſe autem conſiderantibus videbitur vtique dictum vacuum, ſicut veræ vacuum.*

Rões ꝓbantes vacuū non eſſe, ſumptæ ex pte vacui. ISTVD eſt quintum capitulū, in quo philoſophus oſtendit vacuū non eſſe rationibus, ſumptis ex parte vacui, & dicit primo quòd videbitur conſiderantibus naturam vacui, ꝙ ex propria ratione vacui manifeſtum eſt, ꝙ vacuū bene nominatur B vacuū, quia vacuum omni entitate caret, & per cõſequēs non eſt ens, & hoc ꝓbat quatuor rationibus. ¶Prima, quæ eſt per experientiā, quia ſi cubus alicuius ligni ponaꝰ in aqua, tanta aqua cedit ſibi, quantus eſt cubus, & ita fieret ſi poneretur in aere, quamuis non ſit manifeſtum ſenſui: Vniuerſaliter enim omne receptiuum alicuius corporis tantum cedit quantum eſt corpus receptum: cedit enim vel per condenſationem vel per motum localem, qui fit ſecūdum naturam corporis moti, ita ꝙ ſi ſit ignis mouebitur ſurſum, ſi terra deorſum, ſed hoc non poteſt eſſe in vacuo, quia cum vacuum non ſit corpus, non poteſt moueri aut condenſari, ergo vacuum non eſt aliqd tale, quod ſit receptiuū alicuius corporis, ſicut ponunt antiqui. ¶Secunda ratio, ſi poneretur vacuum ſequeretur, ꝙ duo corpora ſimul & ſemel eſſent in eodem loco, & pari ratione C tria, & mille, conſequens eſt falsū, & conſequentia patet, quia ſecundū ponentes ſic vacuum ipſum nō pōt cedere corpori ipſum ingredienti: quia ex quo non eſt corpus naturale non poteſt moueri, ergo dimenſiones vacui ſimul erunt cum dimenſionibus corporis ipſum ingredientis, & cum duo corpora non habeant repugnantiam quo ad eſſe ſimul in eodē loco proprio niſi ratione ſuarum dimenſionum, ſequitur ꝙ dimenſiones corporis locati, & ipſius vacui, quæ ſunt duo ſeparata per ſe exiſtentia, poſſunt eſſe ſimul, & per conſequens duo, tria, & ſic de alijs. ¶Tertia rō: ſi vacuū eſſet, fruſtra eſſet, ergo non eſt ponendum. Añs patet, qa ex quo corpus motū habet ꝓprias dimēſiones, nō apparet rō ꝓpter q̄ indigeat alijs dimenſionibus eiuſdē rõnis locantibus ipſum: immo ſi indigeret alijs, tūc adhuc illæ indigerent alijs, & ſic in infinitū. D ¶Quarta ratio, ſi vacuū eſſet alicubi deberet apparere, ſed nullibi apparet: ergo non eſt ponendum vacuum tanquam ſpacium ab omnibus corporibus naturalibus ſeparatum.

SVNT autem quidam, qui per rarum & denſum opinantur manifeſtum eſſe quod ſit vacuum &c. T. cõ. 79 & inde.

ISTVD eſt ſeptimum capitulum & vltimum huius tractatus, in quo philoſophus oſtendit quòd vacuum non eſt corporibus inhibitū:

E Pro quo ſupponit primo, q; præter opinionem Anaxagoræ dicentis nõ eſſe vacuum, & præter opinionẽ Pythagoræ, ponentis vacuum eſſe ſpacium ſeparatum a corporibus, ponitur opinio Democriti, & quorundã aliorum dicentium vacuũ corporibus eſſe imbibitum, quia ſi contingat corpora condenſari & rareſieri, vacuũ eſt, ſed hoc contingit, ergo vacuũ eſt, & illã rõnem faciũt qui corpora tenent vacuum eſſe. ¶ Secundo ſupponitur q; ponentes vacuum corporibus imbibitũ ſunt inter ſe diuiſi: quidam enim ponunt paruos poros omnino priuatos corpore. Alij vero ponunt vacuum eſſe mixtum corporibus, ita q; in corporibus vacuũ non eſt ſeparatũ a pleno ſecundũ locum. Sed pro reprobatione huius ponitur hæc prima concluſio. Non eſt ponendum vacuũ corporibus imbibitum, ſic q; in corporibus ſint quædã paruæ partes vacuæ, & diſtinctæ ſecundũ locũ a partibus plenis. Probatur quinque rationibus. ¶ Prima: quia per põnẽ talis vacui nõ ſeruatur niſi motus ſurſum: q2 ſcdm ponẽtes ſic vacuũ, vacuũ eſt cã raritatis, rarũ aũt eſt leue & non mouetur niſi ſurſum, igitur. ¶ Secunda rõ, quia tunc vacuũ nõ ſe hr̃et p modũ loci, ſed magis p modũ deferẽtis ſecũ corpus ſicut vtres, quod vr̃ falſum igit. ¶ Tertia rõ, ſequeret q; vacuum moueretur moto corpore cui eſt immixtũ, ſed oẽ quod mouet localiter habet locũ, ergo vacuũ habebit locũ, & per conſequens loci erit locus, & vacui erit vacuũ. ¶ Quarta rõ, ſi põnatur vacuũ imbibitũ corporibus deferẽs corpora ſurſum nõ poterit aſſignari rõ motus deorſum qđ eſt falſum igitur. ¶ Quinta rõ, ſi pp vacuũ aliquid moueretur ſurſum, tunc quod eſt magis vacuũ velocius moueretur ſurſum, ſed hoc eſt falſum, igitur. Dein deponit diuerſitatẽ philoſophorũ de raritate & denſitate. ¶ Aliqui. n. imaginantur rareſa- G ctionem fieri per elongationẽ paratiũ corporis naturalis aduenietibus inter eas quibuſdam vacuitatibus. Alij imaginantur rarefactionem fieri per aduentũ vacui ab extrinſeco quod admiſcetur corpori, & condenſationẽ fieri per exitum talis vacui. ¶ Alij dicũt rarefactionẽ fieri per generationẽ quorundam corporũ ſubtilium ſubintrantium quaſdam vacuitates corporis rareſacti, & condẽſatio ſit per exitum talium corporũ. H Pro maiori tamen declaratione ponit philoſophus aliquas propoſitiones. ¶ Prima, eadẽ eſt materia contrariorũ, vt calidi, & frigidi, & rari, & denſi. ¶ Secunda propoſitio, materia non eſt ſeparabilis ab vtroq; contrariorum, immo manet eadem ſub raro & denſo. Et ex hoc ponitur concluſio contra modum philoſophorũ de raritate, non oportet q; in rarefactione, vel condẽſatione aliquid ab extrinſeco adueniat vel aliquid ab intra recedat, immo eadẽ eſt materia magni & parui. Quod probat aliquibus exemplis. ¶ Primũ, eſt de generatione ſubſtantiali aeris ex aqua quæ non fit per aduentum alicuius exiſtentis alterius extrinſeci, ſed per hoc, quod forma aeris educitur de potentia materiæ. ¶ Secũdum eſt de

cur-

A curuatione circuli, quãdo enim portio maioris circuli fit portio minoris, vel econtra, tunc aliquid fit magis, vel minus curuum nullo tamen adueniente extrinſeco recto vel curuo, & tamẽ ibi fit rareſactio vel condenſatio: igitur.

An ſit poſſibile vacuum eſſe.

QVAERITVR, Vtrũ ſit poſſibile vacuũ eſſe. ¶ Primo arguitur ꝙ ſic, quia illud quod mouetur motu locali recto recipitur in pleno vel in vacuo, ſi in vacuo habetur intẽtum, ſi in pleno vel ergo illud quod replebat prius locum adhuc manet in eo, & tunc duo corpora ſimul eſſent in eodẽ loco, quod eſt impoſſibile, vel recedit & tũc recederet in pleno vel vacuo, & ſic conſequẽter, & per B conſequens tandem deuenietur ꝙ duo corpora erunt in eodem loco, vel ꝙ eſſet dandũ vacuũ, ſed quodlibet eſt impoſſibile, igitur. ¶ Secũdo ſic, qñ ex corpore denſo generatur corpus rarum, vt ex terra ignis, tunc corpus genitum occupat maiorẽ locum, q̃ corpus ex quo generatur, ergo oportebit ꝙ corpus genitum recipiatur in vacuo, vel ꝙ duo corpora ſint ſimul vel ꝙ aliquid mouebitur in inſtanti: ergo ſi duo corpora non poſſunt ſimul eſſe, tunc oportebit ꝙ aliquod corpus moueatur in inſtanti de loco ſuo in quo recipitur corpus rarum nouiter genitum. Nec poteſt dici quod condenſetur, quia cum aliquid condẽſatur partes extremæ accedunt ad medium, vel ergo recipiuntur in pleno vel in vacuo, ſi in vacuo, habetur intentum, ſi in pleno, ſequitur vt prius. ¶ Tertio ſic, bene C ſequitur plenum eſt; ergo vacuũ eſt, quia plenum & vacuum opponuntur priuatiuè, ſed ſi vnum priuatiuè oppoſitorum fuerit in natura reliquum poteſt eſſe. ¶ Quarto arguitur ſic, quodlibet corpus non eſſe hic eſt poſſibile, vt patet inductiuè, ergo poſſibile eſt hæc eſſe vacuũ. ¶ Quinto arguitur ſic, ſecundũ Cõmentatorẽ illi, qui ponunt mundũ eſſe factum de nouo habent ponere vacuũ, ſed mundus factus eſt de nouo: ergo vacuum eſt. In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In hac qõne erunt tres articuli.

Art. 1.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione qõnis ponũtur aliqua dicta. ¶ Primũ vacuum capitur dupliciter. Vno mõ pro ſpacio in quo nõ eſt corpus naturale, nec mathematicum põt tñ eſſe vt ſi Deus deſtrueret aerem in aliqua aula, ita ꝙ ibi inter latera. i. inter parietes nihil omnino remaneret, & ſic non capit philoſophus vacuum qñ arguit contra antiquos. Secũdo modo poteſt capi pro ſpacio, in quo non eſt corpus naturale, licet bene mathematicũ, puta q̃titas ſeparata a ſubſtantia & qualitatibus, quæ dñr dimenſiones ſeparatæ, & hoc mõ acceperunt antiqui philoſophi ita ꝙ imaginabantur, ꝙ ibi erant dimẽſiones ſine ſubiecto. ſ. longitudo, latitudo, & profunditas, ideo ſi in vacuo poneretur aliquod corpus tunc illæ dimenſiones eſſent ſimul cũ illo corpore cũ nõ poſſent tali corpori cedere: quia nõ poſſent moueri, cũ ſolũ corpus naturale etiã per ipſos eſt mobile, ideo ſi poneretur

Vacuum dupliciter. D

E tur aliquod corpus oporteret, ꝙ ibi eſſet penetratio dimẽſionum, qđ negat Ariſt. ¶ Secundum dictũ: vacuũ non eſt, quia vacuũ nihil aliud importat q̃ ſpaciũ ſeparatũ ab oĩ corpore naturali aptum natum recipere corpus, ſed nullũ eſt tale igitur. In omni enim ſpacio eſt corpus, vt patet per experiẽtias in textu. ¶ Tertiũ dictũ, non eſt poſſibile vacuum eſſe naturaliter quocunque mõ capiatur vacuum, quia natura abhorret vacuum. Vnde ſi tota terra eſſet perforata, certe illud foramen repleretur aere, vel alio corpore. ¶ Et ſi quis dicat, quæ eſt illa natura, quæ ſic abhorret vacuũ. Rñdeo, ꝙ eſt natura vniuerſalis, non tñ per naturã vniuerſalẽ ſolũ intelligo cœlum, vel Deum, ſed intelligo totum ordinẽ entiũ, & corporum tã inferiorũ, q̃ F ſuperiorum. Non videtur ẽẽ quare naturaliter non poſſunt comprimi latera follis, niſi natura abhorreret vacuum. ¶ Quartum dictũ, non implicat contradictionem vacuum eſſe, immo eſt poſſibile per potentiã diuinã, quia eſt poſſibile duo corporea eſſe in eodẽ loco, & fieri penetrationem dimenſionũ, ẽt poſſibile eſt, ꝙ Deus annihilet quodlibet corpus inter aliqua latera, quo facto erit ibi ſpacium, ſiue vacuum.

Vacuum quid importat.

Quæ natura abhorret vacuum.

Si vacuũ eſſet, an in eo fieret motus.

SECVNDO ſciẽdũ, qđ circa textũ incidit talis difficultas. ¶ Vtrũ ſi vacuũ eſſet, poſſet fieri in eo motus, & ibi loquimur de motu locali: qa de alio motu forte nõ eſſet difficultas. Rñdetur breuiter, ꝙ ſi eſſet vacuũ, adhuc in illo vacuo poſſet verè fieri motus localis, ſic videlicet, ꝙ ſi poneretur vnus lapis in vno latere, G poſſet ibi verè moueri deorſum: Etiam nõ videtur, quin aliquis poſſet adhuc verè ambulare ſupra terrã, dato, ꝙ Deus deſtrueret omnia corpora intermedia inter cœlum & terram. ¶ Etiam non videtur quin angelus non verè poſſet moueri, qa ſi angelus nõ poſſet moueri, hoc maxime eſſet, quia eſſet aliquod mediũ reſiſtens ſibi, ſed hoc non eſt dicendum, quia nullum eſt mediũ, quod reſiſtat angelo, ſupple quo ad velocitatem & tarditatem motus eius, qa bene eſt reſiſtẽtia medij quo ad ſucceſſionem eſſentialem motus eius. Vnde non magis reſiſtit aqua angelo quàm aer, immo ita velociter mouetur per aquam ſicut per aerem, & per terram ſicut per aerem. Et ſimiliter diceretur de anima ſeparata à H corpore, & de corpore glorificato, ſicut de Chriſto, qui intrabat domũ ianuis clauſis. Sed hoc tenendo oportet ſoluere rationes, quas facit Ariſtot. in textu ꝓbando, quòd ſi vacuum eſſet, nullus motus ibi fieret. ¶ Ad primam cum arguit, quia vel talis motus eſſet naturalis, vel violentus, non naturalis, quia in vacuo non eſt natura, nec violentus, quia non videtur à quo proiectum moueretur, cum diuiſum eſſet à proijciente. ¶ Ad iſtam dicitur, ꝙ talis motus adhuc eſſet naturalis, attendẽdo naturalitatem ex parte mobilis, & non ex parte medij. ¶ Dicitur vlterius ꝙ proiecta non mouentur à medio deferente, ſed quadam virtute eis impreſſa a proijciente, de qua alias magis videbitur. Ad aliam cũ argue-

A arguebat, qualis eſt ꝓportio medij ad mediũ in raritate & denſitate, talis eſt motus ad motũ in velocitate, & tarditate, ſed medij pleni ad mediũ vacuũ nulla eſt proportio: igitur, nec motus facti in pleno ad motum factũ in vacuo: Reſpondetur, ꝙ ſucceſſio in motu non ſolum eſt ex reſiſtẽtia medij ad mobile, ſed ex reſiſtentia mobilis ad motorem: ideo maior eius eſſet vera, ſi mediũ eſſet tota cauſa reſiſtentiæ. ¶ Ad tertiã dr̃ cum arguit, ſi mobile moueretur in vacuo, eadem ratione, qua mouetur ad vnam partem, eadem ratione moueretur ad aliam: ergo ad omnes ſimul, vel ad nullã. Reſpondetur, ꝙ tale mobile mouetur ad vnam differentiam, puta ſurſum, vel deorſum B ſecundum exigentiam ſuæ naturæ, vt ſi eſſet lapis moueretur deorſum.

An in vacuo poſſit fieri motus ſucceſſiuus.

TERTIO ſciendũ, ꝙ circa textum incidunt adhuc aliquæ difficultates. ¶ Prima, an in vacuo poſſit fieri motus ſucceſſiuus. Pro ſolutione ſupponitur primo, ꝙ ſucceſſiuum eſt de quidditate motus ſic, ſ. ꝙ implicat contradictionem motũ eſſe, & non eſſe ſucceſſiuum, immo hæc eſt per ſe, motus eſt ſucceſſiuus. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ ſecũdum Sco. 2. ſententiarum cauſa ſucceſſionis in motu eſſentialis eſt reſiſtẽtia mobilis ad motorem, non quidẽ talis, quòd mouens non poſſit mouere mobile, nec talis, quòd mobile inclinetur ad oppoſitum, quia ſic eſt præciſe in motu violento, ſed ſic, ꝙ mobile ſemper eſt ſub aliquo vbi, cui non poſſet immediate ſuccedere terminus intentus a motore virtutis finitę, quia mobile non eſt in C plena obedientia motoris virtutis finitæ, eſt tamen in plena obedientia motoris virtutis infinitæ, ſ. Dei: iõ Deus poſſet quodlibet mobile mouere in inſtanti, ſed hoc facto ibi nõ eſſet motus proprie dictus, ſed mutatio localis. Sed ſucceſſio accidentalis in motu ꝓuenit ex reſiſtẽtia medij pleni rarioris, vel denſioris ſubtilioris, vel groſſioris impeditiui motus. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ mobiliũ quædam ſunt animata, & quædam inanimata: Inanimata ſunt duplicia, quædam ſunt ſimplicia, ſicut elementa, alia mixta, vt lapides. Animata ſunt quadruplicia, quædã mouentur motu ambulationis, & quędam motu volationis, & quædã motu natationis, & quædam motu dilationis & reſtrictionis, vt conchæ. D ¶ His ſuppoſitis dicitur primo, ꝙ in vacuo nullũ animatum poſſet moueri ſucceſſiue motu animalis: q2 omne animal motum, habet aliqđ ſuſtentans ipſum, ꝙ non eſt in vacuo, ſi tamen eſſet terra, & poneretur ſupra eam, poſſet adhuc ibi moueri, tamen auis non poſſet volare, ſi aer deſtrueretur, nec poſſet fieri viſio aut auditio, quia iſta requirunt mediũ extrinſecum tanquam deferẽs ſpecies ad potentias. ¶ Dicitur ſecundo, quòd in vacuo corpus inanimatũ mixtũ, ſicut lapis, poſſet moueri ſucceſſiue ſucceſſione proueniente ex reſiſtẽtia mobilis ad motorem, licet non ſit ſucceſſione proueniente ex reſiſtẽtia medij. ¶ Dicitur tertio, quòd corpus ſimplex inanimatum, ſicut elementum poſſet moueri in

Diſt. 2. q. 9.

vacuo, etiam ſucceſſiue ſucceſſione prouenienie ex reſiſtētia mobilis ad motorem. Ex quibus patet, ꝙ in vacuo poſſet fieri motus ſucceſſiuus ſucceſſione proueniente ex reſiſtētia mobilis ad motorem, quæ dr̄ ſucceſſio eſſentialis, ſed nō poſſet fieri ſucceſſio accidentalis, quæ prouenit ex reſiſtentia medij pleni rarioris, vel denſioris, quia in vacuo non eſſet tale plenum.

An vacuū naturaliter ſit poſſibile.

QVARTO ſciendum, ꝙ adhuc eſt alia difficultas, an vacuum naturaliter ſit poſſibile. ¶ Et videtur primo, ꝙ ſic, quia ſi poneretur aliquod vas plenum aqua tempore frigido, in quo vaſe non poſſet aer intrare, tunc ſi aqua congelaretur occuparet minorē locū, quā prius, & per conſequēs relinquetur vacuū in eo. ¶ Secundo ſic, ſi ponerentur duæ tabulæ F omnino planæ applicatæ adinuicē ſine aliquo medio, & alligaretur funis in centro ſuperioris, ſequeretur, ꝙ non poſſet eleuari, & ſi eleuaretur neceſſario ſequeretur vacuum, quia aer non poſſet ita cito attingere mediū ſicut extremum, niſi diceretur, ꝙ motus fieret in inſtanti. ¶ Ad hāc difficultatē reſpondetur, ꝙ natura abhorret maxime vacuū, & ꝙ vacuū non poſſet eſſe per naturam. ¶ Ad primam ergo rationem dr̄, ꝙ omnibus omiſſis antequam aqua in tali vaſe congelaretur illud vas frangeretur virtute naturæ vniuerſalis. ¶ Et ſi dicat, ꝙ non, vr̄ ꝙ illud vas poſſit frāgi: qa nō eſt rō quare potius frāgeret in vna parte, q̄ i alia, & hoc maxime ſi eſſet vniforme. ¶ Dicitur, quòd influentiæ cęli fortius ipſum abhorrent in vna parte, quàm G in alia, & prius rumperetur ſuperius verſus cœlum, quam inferius, quia virtus naturæ vniuerſalis eſſet fortior in parte ſuperiori, quàm in inferiori. ¶ Ad ſecundam dicitur ſecundum Philoſophum ſecundo de anima, quòd duo corpora dura nō poſſunt ſe tangere niſi mediante aere, vel aqua, ſi ergo eſſent tales tabulæ inter ipſas eſſet aer, ideo quando ſuperior eleuaretur eſſet aer intermedius qui in eleuatione rarefieret; & ſi poneretur, quòd ibi non eſſet aer, dico, ꝙ poneretur conſequenter vacuū, & ſecūdum Ariſt. tunc nō poſſet fieri motus. Et hæc de primo art.

Art. 2.

DVBITATVR primo: Vtrum implicet contradictionem duo corpora eſſe ſimul in eodem loco, ideſt verum ad duo corpora eſſe ſimul in H eodem loco ſequatur aliqua contradictio, ideſt, ꝙ duo cōtradictoria de eodem affirmentur vere, vel de eodem vere negentur. Pro cuius ſolutione, inquirendum eſt vnde aliqua habeant repugnantiam adinuicem. Pro quo ſupponitur, quòd aliqua dicuntur eſſe repugnantia ad ſe inuicem dupliciter. Vno modo formaliter, alio modo virtualiter. Virtualiter repugnant cauſa naturalis, & oppoſitum ſui effectus. Verbi gratia, ſi cœlum de hac materia produceret vermem, & ſi agens fortius ſuperueniret, & duceret in eandem materiam formā aliquam oppoſitam formæ vermis: iſta virtualiter opponeretur cœlo, vel ſoli. Sed formalis repugnantia eſt illorum, quæ ſecundum ſe, & ſuos

An implicet duo corpora eſſe in eodē loco.

Sco.lib.4. di.10 q 2 & di.49. q.vlt.& quæſ. 11. quotli. Sco. li. 4. diſtin.49. q. vlt.

A & ſuos effectus opponuntur,vt albū & nigrum. Sed in propoſito inter dimenſionem, & dimenſionem nō eſt formalis repugnantie, quia talis ſcilicet formalis repugnantia non eſt niſi quo ad idem ſubiectum, ſi ergo repugnent, non repugnant niſi virtualiter,& reſpectu loci, quia vnum corpus replet locum vnum quantū eſt natus repleri,ergo aliud corpus, quo ad hoc opponitur ſibi,quod nō poteſt habere illum effectum in illo loco. ¶ Relinquitur ergo, quòd duo corpora ad eſſe in eodem loco ſimul. habent ſolum repugnantiam virtualem,quia effectus eorum ſcilicet repletionis repugnant reſpectu vnius loci,quòd idem locus his repleatur repugnantia eſt. Non repugnat ergo corpori eſſe in alio corpore,niſi quia B eſt repletiuum loci naturaliter quātum natus eſt repleri,& quia iam repletum eſt, igitur non poteſt adhuc repleri. Sed quia Deus poteſt facere cauſam naturalem ſine ſuo effectu, & ſuſpendere eam a ſuo effectu ſicut calefactionem a calore, vt patet in tribus pueris. Etiā poteſt facere effectum ſine tali cauſa, qui naturaliter non ſequitur,niſi ex tali cauſa vel tali, vt virginem parere, ſine concipere. Poteſt etiam facere duas dimenſiones ſine ſuis effectibus, qui ſunt repletiones, & cum tales dimenſiones non repugnent, niſi quia ſui effectus repugnant, ſequitur, quod ſi ſuſpendantur ab illis effectibus, quod non repugnabunt. ¶ Ex omnibus ſequitur, quòd virtute illius, qui poteſt ſuſpendere effectum dimenſionum,qui eſt replere,ſeu facere diſtarē latera corporis continentis ab inuicem duo corpora poſſunt eſſe ſimul,ſicut fuit quando Chriſtus exiuit de vtero Virginis Mariæ ſine fractione. Etiam quando intrauit domum ianuis clauſis. ¶ Sed reſtant ibi duę difficultates. Vtrum naturaliter duo corpora poſſint ſimul eſſe in eodem loco. ¶ Reſpondetur breuiter, quòd non. ¶ Sed arguitur, quòd ſic quia quando ferrum ignitur ibi ſimul ſunt duo corpora in eodem loco,ſcilicet ferrum,& ignis, quia ferrum ignitum habet propriam actionem ignis & ferri. Vnde ſi eſt acutum ſcindit,& ignit. Patet etiam de vino cum pane,vbi eſt vinum, & panis. Reſpondet Scotus, & primo de igne,& ferro, quod ferrum eſt corpus alterabile ab igne, non tamen ferrū ignitum eſt ignis. D Vnde ferrū eſt corpus difficulter recipiens alterationem ab igne in qualitatibus, ideo per ipſas fortiter agit, non tamē ibi eſt ignis,ſed qualitates ignis niſi forte in poris ferri vbi eſt ignis, quia eſt corpus ſubtile, & penetratiuum. ¶ Ad aliud de pane, & vino, dicitur, quod ibi in poris panis eſt vinum. ¶ Et ſi quis dicat cōtra,quia in ipſomet mane eſt ſubiectiue humiditas vini,quæ non poteſt ſeparari a ſuo ſubiecto, ſicut a vino. Dico quod talis humiditas non eſt in pane,ſed in vino circunſtante,ſicut patet de digito poſito in aqua, qui eſt humidus humiditate circunſtante, quæ non poteſt ſeparari a ſuo ſubiecto tamen præter iſtam humiditatem poteſt digitus aliam humiditatem recipere. ¶ Alia dubitatio, quomo-

A quomodo duo corpora poſſunt eſſe ſimul in vno loco, vtrum circumſcriptiue, vel quomodo. Reſpondeo, ꝙ nunquam duo corpora poſſunt eſſe ſimul repletiue, puta, quòd quodlibet adæquatè repleat locum, ſed bene vnum poteſt eſſe repletiue, & aliud non. Poſſunt etiam duo corpora eſſe ſimul virtute diuina ſacramẽtaliter & etiam præſentialiter. ¶ Aduerte tamen, quod vnum corpus poteſt eſſe pręſens alicui ſic, quod totum erit præſens toti, & pars parti, & tamen non erit circunſcriptiue, capiendo, circunſcriptiue, ideſt repletiue. ¶ Et ſi, quis iterum dicat, duo corpora glorioſa non poſſunt eſſe ſimul. Reſpondeo, ꝙ corpus glorioſum ratione dotis ſubtilitatis poteſt ſe facere ſimul cum corpore

Q̃nõ duo corpora poſſunt ſimul eẽ in eodem loco.

B non glorioſo, ſed non cum corpore glorioſo, tñ virtute diuina duo corpora glorioſa poſſunt eſſe ſimul ſicut & alia duo corpora nõ glorioſa.

An idem corpus ſimul eſſe poſſit in diuerſis locis.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ vnum corpus ſimul poſſit eſſe in diuerſis locis. Reſpondetur breuiter per aliquas propoſitiones. ¶ Prima, non eſt poſſibile per potentiam naturalem idem corpus ſimul eſſe in duobus locis, ideſt nullum agens creatum poteſt facere, idem corpus eſſe ſimul, & ſemel in diuerſis locis. ¶ Secunda propoſitio, virtute diuina idem corpus poteſt eſſe ſimul in diuerſis locis, vt Deus poteſt facere me eſſe ſimul hic, & Romæ. Et iſtud poteſt probari primo, quia cum vnitate prioris ſtat ſimul ſine contradictione pluralitas poſterioris, ſed ipſa vbi ſunt poſteriora ipſo corpore locato tanquam accidentia eius, C ergo põt ſtare, ꝙ vnum corpus maneat idem, & ꝙ habeat plura vbi. Probaĩ ẽt ſic, quia non minorẽ potẽtiã hẽt Deus ſupra corpus meũ, q̃ ſupra corp⁹ Chriſti ſed Deus facit corpus Chriſti eſſe ſil ſub diuerſis hoſtiis, igitur. ¶ Poteſt etiã probari per multas experientias miraculoſas, legitur enim de quibuſdã ſanctis cũ celebrarent in vno loco, interfuerũt ſepulturæ alterius ſancti in alio loco. ¶ Sed contra iſta arguitur ſic primo, qa impoſſibile eſt aliquod corpus eſſe ſimul vbique, cum hoc ſit ꝓprium ſolius Dei, ergo impoſſibile eſt idem corpus ſimul eſſe in diuerſis locis, quia non eſt maior repugnãtia, ꝙ ſit in infinitis locis quã in duobus vel in tribus. ¶ Secundo ſi idem eſſet in diuerſis locis ſequeretur, ꝙ D ſimul poſſet calefieri, & frigefieri, cũ in vno loco poſſit ſibi apponi frigefactiuum, & in alio calefactiuum. Etiam ſequeretur, ꝙ idem poſſet ſimul ſaturari, & eſurire. nam in vno loco poſſet aſſumere cibum, & non in alio. ¶ Etiam ſequeretur, ꝙ ſimul poſſet viuere, & mori. Nam in vno loco poſſet occidi, & non in alio. Itẽ ſequeretur, ꝙ vnus ſolus homo faceret magnum exercitum magnum bellum, cum poſſet poni in multis locis. ¶ Item ſequeretur, ꝙ contraria verificaretur de eodem, puta moueri ſurſum, & moueri deorſum. Nam in vno loco poſſet aſcendere ſcalam, & in alio deſcendere. ¶ Itẽ ſequeretur, ꝙ priuatiue oppoſita poſſent ſimul de eodem verificari. Nã in vno loco poſſet moueri, & in alio

Inſtãtia.

Vide pro hac difficultate. Sco. in 4. di 10. q. 2 alias ar. 4. q. 1.

loco

E loco quieſceret; ad quod ſequitur, ꝙ idem moueretur, & quieſceret.q̃ ſunt priuatiue oppoſita, ad quæ ſequuntur contradictoria. ¶ Item ſequeretur, ꝙ ſupra vnam guttam aquę poſſent fieri nauigia, cum ipſa poſſet poni in tot, quot mare. ¶ Itẽ ſequeretur, quod mulier prægnans poſita in diuerſis locis poſſet parere in vno loco, & non in alio. ¶ Item ſequeretur, quod idem homo ſimul gauderet, & triſtaretur: nam in vno loco poſſet gaudere propter aliquod delectabile ibi poſitum. ¶ Item ſequeretur, quod idem homo poſſet ſimul peccare, & mereri, iſta videntur inconuenientia, & implicare contradictionem igitur. ¶ Sequeretur etiam, quod eadem materia numero poſſet informari ſimul diuerſis F formis: nã ſi aliqđ nutrimẽtũ ponaẽ in diuerſis ſtomachis tũc materia ei⁹ informabitur diuerſis formis, nam in vno informabitur forma Petri, & in alio informabiẽ forma Guilermi, igitur. ¶ Pro ſolutione iſtorũ ponit Scotus tres regulas. ¶ Quarum prima eſt iſta. Quæcunque ſiñt priora eſſentialiter ipſo, vbi vniformiter inſunt corpori habenti tantum vnum vbi, & habenti plura, ſed quæ ſunt ſimul natura, vel poſteriora ipſo vbi variãtur ad variationem ipſius vbi. Et ratio huius regulæ eſt, quia prius eſſentialiter, non variatur propter variationem poſterioris. ¶ Sed poſterius bene variatur ad varietatem prioris, quę etiam ſunt ſimul natura cum aliquo, variantur cum illo. ¶ Secunda regula, ſicut poſitum, exiſtens in vno vbi

Lib. 4. di. x. q. 2. in reſponſ. ad quæ.

reciperet formam a duobus agentibus ſibiinuicem approximatis, ſic ipſum in duobus locis exiſtens, reciperet ab eiſdem in diuerſis locis ſibi approximatis. Et ratio huius regulæ eſt, q ad hoc, ꝙ patiẽs patiatur ab agẽte recipiẽdo formã, nõ oportet niſi ꝙ ſit in potentia paſſiua, & agẽs hẽat potẽtiã actiuã, & ſint debite appoximata, & non impedita. G

¶ Tertia regula, ſicut corpus ſe habet in ratione actiui ad diuerſa paſſa ſibi approximata quando eſt in vno vbi, ſimiliter ſe habet quando eſt in diuerſis, ſicut vnus homo exiſtens in vno loco, non poteſt debellare, viginti homines, nec etiam ipſe exiſtens in diuerſis locis. ¶ Iſtis regulis poſitis reſpondetur ad rationes. ¶ Ad primam dico, quod licet vbique eſſe conueniat ſoli Deo de facto, tamen non eſt proprium Dei. nam poteſt conuenire alteri a Deo, ſicut homini, poſſet enim Deus facere, quod homo eſſet vbique. Dico etiam, quòd non ſemper Deus fuit vbique: nam ante creationem mundi Deus non erat vbique, ideo eſſe vbique non eſt proprium ipſius Dei ſed neceſſario eſſe vbicunque eſt locus eſt bene proprium Deo. ¶ Ad ſecundam dico, ꝙ quia caliditas, & frigiditas ſunt compoſſibiles adinuicẽ in aliquibus gradibus, ideo non eſt etiã impoſſibile idem calefieri, & frigefieri. Nec eſt dicendum, ſicut aliqui dicunt, ꝙ illa duo agentia impediunt ſe adinuicem: nam vel impedirent ſe adinuicem ſic quod vnum ageret in aliud, & ſic non, vel quod H

E illa quæ producunt ſunt in compoſſibilia, ſed hoc non ſaltem ſecundũ Scotum, qui tenet, ꝙ caliditas, & frigiditas in aliquibus gradibus ſunt compoſſibiles. ¶ Ad aliud dico, ꝙ bene in vno loco poſſet aſſumere cibum, & nõ in alio, tamen ſi ſaturaretur in vno loco, & in alio, vel ſi fameat in vno loco, ita in alio. ¶ Ad aliud dico, ꝙ ſi moriatur in vno loco etiam morietur in alio loco, ideſt ſi anima ſepararetur a corpore in vno loco, etiam ſeparabitur a corpore vbicunque fuerit corpus cum illa non ſequantur vbi. ¶ Dicitur ad aliud, quod proprie non faceret exercitum cum exercitus ſit aggregatio hominum, tamen vnus homo occuparet tot loca ac ſi eſſent multi homines, & vnus homo poſſet ſe du- K cere per manum, & facere choream. ¶ Ad aliud dicitur, quod contraria nunquam poſſunt eſſe in eodem ſubiecto adæquate, & in eſſe permanẽti, licet bene in fieri, vt alias magis videbitur. ¶ Dico vlterius, ꝙ moueri ſurſum, & deorſum non ſunt, cõtraria quia motus nõ ſunt cõtrarii, niſi termini ad quos ſint contrarii, ſed nulli termini ad quos motuum localium ſunt contrarii, igitur &c.

¶ Ad aliud dico, quod impoſſibile eſt priuatiue oppoſita de eodem verificari, ſicut iſta nunquam concedi-

Vbi ſup.

tur, hoc mouetur, & quieſcit. ¶ Et ſi quis dicat. Scotus concedit. nam dicit, quod bene ſequit̃ mouetur Romæ, ergo mouetur quieſcit Pariſiis ergo quieſcit. ¶ Dico, quod ipſe non capit ibi quieſcit, vt opponitur priuatiue ad ly moueri, ſed capit ibi, vt idem eſt, ꝙ in aliquo loco non exit G locum, & tunc bene ſequitur quieſcit Romæ, ergo quieſcit, ideſt in aliquo loco non exit locum. ¶ Ad aliud negatur cõſequentia, quia vna guttta aquæ poſita in diuerſis locis non habet maiorem potentiam, ꝙ in vno ſolo loco, ſed in vno ſolo loco non poſſet portare nauem, igitur neque in multis. Et ſimiliter diceretur de aliquo homine qui eſſet in multis locis & etiam de paruo igne. ¶ Dico ad aliam, quod parere non dicit niſi exitũ ab vtero, ideo non eſt inconueniens quod pariat in vno loco & non in alio. ¶ Dico ad aliam, quòd ſi gaudeat in vno loco gaudebit vbicunque ponatur, cum gaudere dicat entitatẽ abſolutam. ¶ Etiã dicatur ad aliud puta, ꝙ ſi peccet in vno loco etiam in alio. ¶ Dico ad H aliud, quòd impoſſibile eſt eandem materiã ſimul informari duabus formis ſpecificis. ¶ Vnde dico, ꝙ duo ſtomachi nunquam poſſunt ſic ſe habere, quod quilibet conuertat totũ in ſubſtãtiam aliti, quia vel illi duo ſtomachi ſunt æqualis virtutis, & ſic impediunt ſe ſic, quòd nullus cõuertet, vel vnus excedit aliũ, & tunc impediet ipſum, nec conuertat.

An condenſatio pariter et rareſactio ſit poſſibile.

DVBITATVR tertio. Vtrum condenſatio ſit poſſibilis, & etiam rareſactio. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ de iſto dubio ſunt quatuor modi dicendi modernorum. ¶ Vnus eſt aliquorum, qui dicunt, quòd condenſatio terminatur ad dẽſitatem, quę eſt vna qualitas de quarta ſpecie qualitatis, & rareſactio terminatur ad raritatem, quæ eſt etiã

vna

A qualitas de quarta ſpecie qualitatis. Sed iſte modus videtur eſſe groſſus & non verus, quia remoti ſ la quali tate, & partibus corporis rareſacti eodem modo remanentibus, nō mi nus corpus dicitur rareſactum, vel deſum, igitur illa qualitas ſuperflue ponitur. ¶ Eſt alius modus, quòd p condenſationem aliqua quantitas deperditur & per rareſactionem ali qua quātitas acquiritur. Vnde ima ginatur iſte modus, quòd ſicut ali quid dicitur intendi per additionē noui gradus, ita corpus dicitur extē di per additionem nouæ quantitatis, & ſicut qualitas dicitur remitti per deperditionem alicuius gradus ita corpus dicitur fieri minus exten ſum per deperditionē alicuius quan titatis. Et ſic vult habere iſte modus,
B quòd in rareſactione ſemper acqui ritur aliqua pars quantitatis, & in cō denſatione ſemper deperditur ali
ſtātia. qua pars quantitatis. ¶ Sed contra iſtum modum dicendi arguit, quia tunc ſequeretur, quòd penetratio, dimenſionum eſſet poſſibilis, ſed hoc eſt falſum, igitur. Conſequentia patet, quia cū magnitudine præ exiſtente acquiritur noua magnitu do ſimul extenſa cum illa magnitu dine præexiſtente, & per cōſequens illę ſe penetrant. ¶ Secundo ſic, ſe queretur, quod accidentia migrarēt de ſubiecto in ſubiectum, cōſequens eſt falſum, igitur. Conſequentia pa tet, quia ſi aliquod corpus pedale, fiat bipedale per rareſactionem, pe dalitas, quæ prius erat extenſa toti corpori non eſt extenſa niſi vni par ti corporis, cum illud corpus ſit bi pedale: nam ſi inhereat alteri parti, C tunc accipitur aliud ſubiectum. ¶ Item ſequeretur, quòd magnitu do, quę acquiritur per rareſactionē ſuperflueret, quia magnitudo, quæ prius erat ante rareſactionem ma neret per totum corpus rareſactum, ergo illa ſufficit ad denominādum illud ſic extenſum. Sed quia iſte mo dus eſt probabilis, ideo reſpon den dum eſt ad rationes. ¶ Ad primam dicitur, quòd Ariſto. voluit, quod plures dimēſiones extra ſe inuicem exiſtentes non poſſent ſimul eſſe pe netratiue, & hoc eſt verum naturali ter loquendo. Vel poteſt dici, quod plures dimenſiones eſſe ſimul in eo dem ſubiecto, & non reddere illud ſubiectum extenſius, quàm vna illa rum eſt impoſſibile, ſicut plures gra dus albedinis faciunt ſubiectum al- D bius, quam faceret vnus illorum, ita etiam in propoſito plures dimenſio nes ſimul exiſtentes debent redde re ſubiectum extenſius, & hoc non eſt impoſſibile. Dicit enim iſte, q̄ in rareſactione cum dimenſione præ cedenti, & dimenſione, quæ acquiri tur in rareſactione, ſit maior exten ſio. ¶ Ad ſecundam negatur conſe quentia, & ad probationem dicitur breuiter, quod quantitas pręcedens rareſactionem, poſt rareſactionem inhæret ipſi toti, ſicut prius, ſed cū illa acquiſita eſt vna noua magnitu do, quæ duæ ſufficiunt denominare ſimul ſubiectum tantum, & neutra illarum ſe ſola ſufficeret ſic denomi nare ſubiectum. ¶ Ad tertiam dici tur, quòd licet illa magnitudo ſic ex tenſa inhæreat toti, tamen non eſt ſufficiens

E ſufficiens ſit denominare ſubiectū. ¶ Alius eſt modus dicendi, quod in rarefactione acquiritur de nouo vna quantitas maior, quam præcedens, & ꝙ præcedens totaliter corrumpitur. Etiam in condenſatione acquiritur quantitas noua minor quam pręcedēs, quia pręcedens totaliter corrumpitur, & iſte modus etiam eſt ꝓbabilis, & multum conformis modo præcedenti. ¶ Alius eſt modus dicendi, qui dicit, quod rarefactio, & condenſatio fiunt præciſe per motum localem, immo ſunt met motus locales. Vnde rerefactio eſt motus, per quem partes ab inuuicem elongantur, vel fiunt diſtantiores. Et condenſatio eſt motus, per quem partes approximantur, vel fiunt proximiores. ¶ Sed contra iſta arguitur

Inſtātia. F & primo de rarefactione, quia ſi rarefactio ſic fieret ſequeretur quod eſſet penetratio dimenſionum, quia quando aliquod corpus rarefit, tunc partes eius elongantur adinuicem, vel ergo in tali elongatione partes recipiuntur in pleno, vel in vacuo, non in vacuo, ergo in pleno, vel ergo illud plenum cedit, vel non, ſi non, ergo erit penetratio dimenſionum, ſi cedit, vel ergo iterum recipitur in pleno, vel in vacuo, non in vacuo, & ſic in infinitum. ¶ Secundo ſic, ſi ſic, oportet, quod omne, ꝙ rarefit moueretur localiter, ſed hoc videtur falſum igitur, conſequentia tamen probat, quia illud mouetur localiter cuius q̄libet pars mouetur localiter, ſed illius, ꝙ rarefit, q̄libet pars mouetur localiter, igit. Tertio ſic, ſequeret, ꝙ pedale eſſet bipedale, ſed hoc eſt falſum igitur, conſequentia G probatur, & volo, ꝙ ſit vnū corpus, cuius quantitas eſt pedalis, ipſa per rarefactionem eſt bipedalis ſine aliquo intrinſeco addito, vel remoto, igitur. ¶ Deinde arguitur contra modum condenſationis: nam ſi in condenſatione partes approximarentur ad ſe inuicem, vel ergo reciperentur in pleno, vel in vacuo, ſed nullum eſt dicendum, igitur. Minor probatur, ſicut probatum fuit de rarefactione. ¶ Secundo ſic, ſequeretur, ꝙ partes alicuius corporis immediatæ poſſent fieri immediatiores, quam ſint, ſed hoc eſt falſum quia non poſſunt fieri immediatiores, quam, ꝙ continuentur per indiuiſibile ſicut, continuantur. ¶ Item ſequeretur, ꝙ duo corpora poſſent eſſe ſimul in eodem corpore adęquate, conſequens H eſt falſum, conſequentia probatur ponendo, ꝙ a ſit corpus bipedale, cuius medietates ſunt pedalitas, & condenſetur quouſque ſint pedale, tūc duo pedalia, puta illæ duæ medietates adæquatæ in eodem loco. Sed q̄a iſte modus eſt multum probabilis inter cęteros modos, ideo reſpondēdum eſt ad rationes. ¶ Ad primam dr̄ breuiter, quod in rarefactione alicuius corporis partes cedunt in plenum. Dicitur vlterius, ꝙ illud plenum, vel aliud propinquum condenſatur, & ſic non oportet cęlum rumpi. Et ſi quis dicat ergo ſequitur, ꝙ nunq̄ fieret rarefactio ſine condēſatione. Dico certe, ꝙ verum eſt. Ad ſecundam dr̄ ꝙ illud, ꝙ rarefit, oportet moueri localiter vel ſecundū ſe, vel ſm̄ ſuas partes. ¶ Ad tertiam dr̄,

A ꝙ pedalitas,& bipedalitas,bicubitū & tricubitum non ſunt ſpecies quā titatis,ſed ſunt ſpecies ſitus,ita ꝙ bi pedalitas dicit talem diſtātiam dua rum partium ad partes loci, ideo nō eſt inconueniens ſucceſſiue idem eſ ſe pedale,& bipedale, immo quanti tas eadē numero manens,quę prius erat pedalis, in rarefactione fit bipe dalis,quia eadem quantitas,quę e- rat parua in rarefactione, eſt maior. ¶Ad alias rationes de condenſatio ne.¶Ad primam dicitur, ꝙ recipiū tur in pleno, & quod partes ad inui cem cedunt.¶ Ad ſecundam dicit, ꝙ in condenſatione non omnes par tes efficiuntur proximiores, neque immediatiores, ſed ſolum partes di ſtantes,ſicut tertia, quarta, quinta, ſeptima, & maxime partes extrema

B les.¶ Ad aliam eodem modo di- catur. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis. Licet non ſit poſſibile naturaliter va cuum eſſe tamen ſuper naturaliter eſt poſſibile, nec implicat contradi- ctionem vt patuit in primo articulo. Ad rationes ante oppoſitum.¶ Ad primam,& ſecundam patet ſolutio. ¶Ad tertiam dicunt aliqui, ꝙ va- cuum, & plenum non opponuntur priuatiue,ſed magis contradictorie: nam vacuum eſt locus nō plenus,iō dicunt,ꝙ vacuum,& plenum oppo- nunt,ſicut plenum,& non plenum, mō non oportet,ꝙ ſi vnū cōtradicto riorum ſit in rerum natura,ꝙ etiam reliquum ſit,& illud eſt multum ꝓ babile.¶ Ad quartam dicitur,ꝙ illa propoſitio eſt falſa in ſenſu compo- ſito,ſed non pōt eſſe vera in ſenſu di C uiſo.¶Ad quintam dicitur, quōd ſi aliquis poneret mundum ſecūdum ſe totum eſſe per ſe in loco tanquā in aliquo continente, & factum eſ- ſet de nouo, neceſſario haberet va- cuum ponere,ſed talis modus eſt fi- ctus, igitur.

T.cō.87. & inde.

CONSEQVENS autem dictis eſt aggredi de tempo re,primum autem bene ſe habet opponere de ipſo.

An tempus ſit.

ISTVD eſt tertius tractatus hu ius libri, in quo Philoſophus deter minat de tempore, & diuiditur in ſex capitula.¶In primo determinat de tempore inquirendo, an ſit tem- pus,& diuiditur in duas partes. In prima probat, quod tempus non ſit duabus rationibus, quarum Prima D eſt nullum ens componitur ex his, quę non ſunt, ſed tempus non eſt. Minorē ꝓbat quia vna pars tp̄is eſt ꝑterita,& nō eſt plus, alia vero eſt fu tura & nōdū eſt igit.¶Sc'd'a rō cuiuſ libet,ꝙ eſt neceſſe eſt oēs vel aliquas partes eius eſſe, ſed nullę partes tp̄is ſunt,igitur tempus non eſt. Deinde remouet vnam dubitationem, vtrū ſint plura nunc in tempore,vel tan- tum vnum.¶Et arguitur primo, ꝙ non ſint plura, quia ſi ſic vel eſſent ſi mul vel non,non ſimul,cum ſint in diuiſibilia, nec vnum eſt prius alio, quia adueniente alio, neceſſe eſt pri mum corrumpi, quod tamen eſt fal ſum, quia vel corrumperetur in in- ſtanti,vel in tēpore Non in inſtanti, quia quando corrumperetur, eſſet, nec in tempore, quia duraret pluſq̄

per

E per inſtans. Sed quod non ſic idem nunc in toto tempore probat, quia tunc ſequeretur, quod illa, quæ fuerunt ante milleſimum eſſent nunc, & ſic eſſent ſimul tempore cum homine, qui eſt nunc, ſed hoc eſt falſum, igitur. ¶ In ſecunda parte oſtẽdit quod non ſit tempus, & intẽdit quatuor concluſiones. ¶ Prima, tempus non eſt circulatio cęli, quod probat duabus rationibus. Prima, nulla pars circulationis eſt circulatio, ſed quælibet pars temporis eſt tempus, igitur tempus non eſt circulatio. ¶ Secundo ſic, ſi tempus eſſet circulatio, ſequeretur, quod ſimul eſſent plura tempora, cum ſimul ſint plures circulationes, hoc eſt falſum, igitur. ¶ Secunda concluſio, licet omnia ſint in tempore, & omnia ſint in F ſphera, tamen tempus non eſt ſphera, ſicut dicebant antiqui: nam ſtultius eſt dicere tꝑs eſſe vltimam ſphęram, quam de tempore conſtituere impoſſibile. ¶ Tertia concluſio, tempus non eſt motus probat dupliciter primo, tempus eſt vbique, & apud omnia, ſed motus non eſt vbique, ſed ſolum in illo, quod mouetur, ergo tꝑs nõ eſt motus. Scđo ſic, oĩs motus eſt velox, vel tardus, ſed tꝑs non eſt velox nec tardũ igr̃. ¶ Quarta cõcluſio, tꝑs nõ eſt ſine motu, q̃uis nõ ſit motus, probat ſigno, quia quando nos non percipimus motum nec non percipimus tempus, ergo ſignũ eſt, quod tempus non eſt ſine motu. Antecedens probat de dormientibus in Sardo, qui ex eo, ꝙ non cognouerunt motum, non cognouerunt tempus in quo dormierunt.

ACCIPIENDVM autem quoniam quærimus quid ſit tempus, hinc incipientibus quid motus eſt. G T. cõ. 91. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ huius tractatus in quo Philoſophus oſtendit, quid ſit tempus, ſoluendo rationes probantes tempus non eſſe. & diuidit in duas partes. In prima ponit duas concluſiones. ¶ Quarum Prima eſt. Tempus eſt aliquid ipſius motus. Quod probat, quia quæcunque ſimul percipiuntur vnum eſt aliud, vel aliquid alterius, ſed tempus ſimul percipitur cum motu, igitur tempus eſt motus, vel aliquid ipſius motus, ſed non eſt motus, ergo eſt aliquid ipſius motus. Minorem probat, quia ſi ſint tenebræ, & nihil percipiatur amplius, tunc ſi fiat aliquis motus in anima, ſtatim videtur fieri quoddam tempus, igitur. ¶ Secunda concluſio. Tempus eſt aliquid ipſius motus ſecundum prius, & poſterius. Pro cuius probatione ſupponitur, quod continuitas temporis eſt, a continuitate motus, & continuitas motus eſt a continuitate magnitudinis, ergo cõtinuitas tꝑis eſt a continuitate magnitudinis. Scđo ſupponit, ꝙ pri⁹ & poſterius in tꝑe ſũt a priori, & a poſteriori in motu. Qđ ꝓbat, q̃a prius & poſterius ĩ motu ſunt a priori & a poſteriori in magnitudine. Tunc arguit, tempus eſt aliquid ipſius motus, ſecundum illud quo cognito in motu, cognoſcitur tempus, ſed cognito priori, & poſteriori in motu, cognoſcitur tempus, igitur. Minorem probat, quia ſi accipiantur duæ partes motus, vna H prior,

Tempus quid ſit.

A prior altera vero poſterior ſtatim cognoſcitur tempus. ¶ In ſecunda parte ponit diffinitionem temporis, dicens. Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. ¶ Vltimam partem probat, quia tempus eſt numerus motus ſecundum illud quo cognito in motu, cognoſcitur tempus, ſed cognito priori, & poſteriori in motu, cognoſcitur tempus, igitur. Primam partem probat a ſigno, quia illud, quo iudicamus aliquid eſſe plus, vel minus illud eſt numerus eius, ſed tempore iudicamus motum eſſe maiorem, vel minorem, ergo tempus eſt numerus motus. ¶ Finaliter ſoluit rationes probantes tempus non eſſe, dicens quod eē temporis, eſt ſicut eſſe motus. Nam ſicut motus ſemper eſt a-

B lius, & alius, & nunquam ſunt duæ partes motus, ſic nec temporis, ſed differunt, quia idem eſt tempus in toto tempore omnium rerum temporalium, ſed non idem motus omnium, quæ ſimul mouentur.

T. c. 104. in fine. *ET notum autem maxime, hoc eſt, & motus enim propter id quod mouetur, & loci mutatio propter id, quod fertur.*

Proprietates tpis & nunc. ISTVD eſt tertium capitulum in quo Philoſophus determinat de proprietatibus temporis, & ipſius nunc. Et diuiditur in duas partes. ¶ In prima ponit proprietates ipſius nunc quarū. ¶ Prima eſt ipſum nūc menſurat tempus. Quod probat, quia vnumquodque maxime menſuratur per illud, quod eſt maxime notum in ſuo genere, ſed nunc eſt maxime notum in tēpore, igitur. ¶ Se- C cunda proprietas nunc eſt ſimul cū tempore, quia non poteſt eſſe ſine tēpore, nec econtra, igitur. Nam ſicut ſe habent mobile & motus, ita nunc & tempus, ſed non eſt poſſibile motum eſſe ſine mobili, nec mobile ſine motu ergo non eſt poſſibile tempus eſſe ſine nunc, neque econtra. ¶ Tertia proprietas, tempus eſt continuum ſecundum ipſum nunc, & ſecūdum ipſum diuiditur, quia ſecūdum mobile diuiditur pars pertranſita in motu & pars pertranſeūda. Et ſimiliter eſt de tempore reſpectu ipſius nunc igitur. Maiorem probat per ſimile de puncto, & linea cuius partes diuiduntur per pūcta, igitur. ¶ Quarta proprietas. nunc non eſt pars temporis. Quod probat per ſimile de puncto in linea, quæ non D eſt pars lineæ. Quinta proprietas, licet ipſum nunc ſecundum rationē ſecundum quam dicitur terminus ſit ſolum ipſius temporis tamen ſecundum rationem, ſecundum quā dicitur numerus ſiue menſura eſt bene aliorum, quia numerus in eo, quod numerus refertur ad ea, quæ numerat, ſed nunc numerat omnia mutata eſſe igitur. ¶ In ſecunda parte ponit proprietates temporis quarum Prima eſt, in tempore quodammodo eſt aſſignare minimum, & quodammodo non, patet, quia in numero aſſignatur minimum, ſed tempus eſt numerus, igitur. ¶ Secūdo patet, quia tempus eſt quid continuum, ſed in continuo nō aſſignatur minimum igitur. ¶ Secunda proprietas, tempus dicitur multū, vel pau-

E paucum, breue, vel longum, ſed nõ dicitur velox, vel tardum, primum patet, quia multũ, & paucum, ſunt paſſiones numeri, ſed tempus eſt numerus, igitur. Quod dicatur breue, vel longum patet, quia tempus eſt continuum, ſed breue, & longũ ſunt paſſiones continui, igitur. Quod nõ dicatur velox, vel tardum patet, qa illa non attribuuntur motui niſi ſecundum, ꝙ eſt menſurabilis, ſed de rõne temporis non eſt, ꝙ ſit menſurabila, igit. ¶Tertia proprietas, omnium, ſimul exiſtentium eſt idem tp̃s, non eſt tñ idem ſm prius, & poſterius, quia non eſt idem in motu, prius, & poſterius, ergo nec in tpe, primum patet, quia poteſt eſſe eadẽ menſura extrinſeca diuerſorum mẽſurabilium, tempus autem eſt menF ſura extrinſeca, igitur. ¶Quarta ꝓprietas, ſicut motus eſt reiterabilis, ita & tp̃s, vt patet de hyeme, & vere. ¶Quinta proprietas, non ſolũ menſuramus motũ per tempus, ſed mẽſuramus etiam tps per motum. Probat multipliciter. Primo per experiẽtiam, quia per motum noſtrum iudicamus tempus eſſe multum, vel paucũ. Secundo probat per ſimile de numero, & rebus numeratis, quia viſo vno equo, & poſtea alio deuenimus in rationem diſcreptiuam eius per quam cognoſcimus quanta eſt multitudo equorum.

T.c.111. & inde. *QVONIAM autem quod mouetur ex quodam in qdam, & cum omnis magnitudo continua eſt, ſequitur magnitudinem motus.*

ISTVD eſt quartum capitulũ, G in quo Philoſophus comparat tempus ad ea, quæ ſunt in tempore, ſed primo oportet ſcire quomodo menſurat motum, menſurat enim ſic, quia tempore primo menſuratur aliqua pars motus, quæ poteſt menſurare totum motum, ſicut bicubitus menſurat vnam partem magnitudinis, quæ vlterius menſurat totam magnitudinem, tempus etiam menſurat motum, motus etiam eſt in tẽpore, quod non eſt aliud, quam motum menſurari tempore. Poteſt autem tripliciter aliquid eſſe in tempore. ¶Vno modo ſic, quia eſt quando tempus eſt. ¶Secundo, quia eſt aliquid temporis, vel pars, vel paſſio. ¶Tertio aliquid dicitur in tempore ſicut in numero, vel menſura, qa ſcilicet ipſum menſuratur tempore. ¶ Et ſubdit, quòd aliquid dicitur eſſe in numero duobus vltimis modis. Primo aliquid dicitur eſſe in numero, quia eſt aliquid ipſius numeri, ſicut vnitas, vel paſſio, ſicut par, & impar. Alio modo aliquid dicitur eſſe in numero, quia menſuratur per ipſum. ¶Secunda concluſio eſſe in tempore, non eſt eſſe quando tempus eſt, quod probat tripliciter. Primo, quia eſſe in loco non eſt eſſe quãdo locus eſt, ſed potius eſt contineri a loco. Secundo, quia eſſe in motu non eſt eſſe quando motus eſt. ¶Tertio, quia tũc omnes res eſſent in quolibet, & cęlum in grano milii quia cęlum eſt quando milium eſt. ¶Tertia concluſio, omnia quę ſunt in tempore continentur a tpe, ſicut menſuratũ continetur a menſura ſicut

Tempus, quõ menſurat motum, & quõ ſe habet ad tẽporanea.

H

cut

A cut illa, quæ ſunt in loco cõtinẽtur a loco. Et ſubdit ꝙ oia, quę ſunt in tpe patiuntur in tpe: ſcd̃m ꝙ vulgariter dr̃ omnia ſeneſcunt in tpe, qa tẽpus eſt per ſe cã corruptionis, cũ faciat diſtare rem a termino qui eſt eſſe rei. ¶Ex dictis infert vnũ corrolariũ, ꝙ illa, quę ſunt ſemper, ſcd̃m ꝙ ſunt ſemper nõ ſunt in tpe. ꝓbat: quia oia, quæ ſunt in tpe cõtinẽtur tpe, & menſurãtur tpe, ſed illa, quę ſunt ſemper, ſcd̃m ꝙ ſunt ſemper, non ſunt ſub tempore, nec mẽſurantur tẽpore ſic, ꝙ tẽpus excedat illa: igitur. ¶Ex dictis infertur vlterius, ꝙ tempus eſt menſura quietis: quia quies menſuratur menſura qua mẽſuratur motus, igitur quies menſuratur tempore. ideo infert, ꝙ quies eſt in tempore, qđ non eſt aliud, q̃ B quietẽ menſurari tẽpore, & aliquid menſurari tẽpore nõ eſt aliud, q̃ cognoſcere ꝑ tẽpus q̃diu illud mouet, vel qeſcit, iõ infert, ꝙ res q̃tum ad motus, & quietes ipſarũ ſunt in tpe, hoc eſt per tẽpus põt cognoſci quãdiu res moueat, vel quieſcat. ¶Infert vlterius, ꝙ ea, quæ nec mouentur, nec quieſcunt non ſunt in tempore, quia nulla ſunt in tempore niſi pro quanto motus eorum menſuratur tempore, ideo infert, quod nõ entia ſiue entia impoſſibilia non ſunt in tempore.

T. c. 121. & inde. *IPSVM autem nunc eſt continuatio temporis, vt dictum eſt prius.*

ISTVD eſt quintũ capitulũ, in quo Philoſophus cõplet determinationẽ ipſius nũc ponẽdo aliquas differẽtias intẽr nũc, & aliqua, quę importãt tẽpus. Dicit primo, ꝙ ipſum nunc eſt cõtinuatiuũ tpis, & accipitur dupliciter. Vno modo proprie, & ſic nõ dr̃ eſſe quoddã indiuiſibile. Alio modo improprie, & ſic capitur pro tpe præſenti. Cõſequẽter ponit tria dicta de ipſo nunc. ¶Primum: nũc cõtinuat tẽpus, ſ. præteritũ cum futuro, & eſt terminus temporis, ſcilicet finis præteriti, & principiũ futuri. ¶Secũdũ dictũ, tẽpus diuidit, ſcd̃m ipſum nũc, ſcd̃m qđ eſt principium, & finis tẽporis. ¶Tertiũ dictũ, nunc diuidẽs tẽpus, & cõtinuãs ipſum eſt vnũ, & idẽ ſcd̃m ſubſtantiã in toto tẽpore differẽs ſcd̃m eſſe. ¶Deinde determinat de tũc dicẽs, ꝙ ipſum tũc eſt tp̃s p̃teritũ determinatũ ꝑ pręcedẽs nũc ſiue propinquũ ſiue remotũ, vt dicimus, ꝙ qñ eſt deſtructa Troia tunc factũ eſt diluuiũ. D Deĩde mouet vnã dubitationẽ, vtrũ tempus ſit perpetuum. ¶Pro ſolutione ponit hanc concluſionem, tẽpus non incepit eſſe, nec deſinet eſſe: quia omne tempus terminatur ad nunc, ſed de ratione ipſius nunc eſt, quòd ſit principium futuri, & finis præteriti: ergo nullum tempus poteſt eſſe, quin ante ipſum ſit tempus præteritum, poſt quod ſit tempus futurum. ¶Deinde determinat de iã, & modo. dicens, ꝙ illud dicitur eſſe iam, quod eſt propinquũ præſenti ſiue ſit præteritum ſiue ſit futurum, ſed modo ſignificat preteritum tempus propinquum ipſi præſenti nũc, ſed repente ſignificat tempus inſenſibile propter eius paruitatem, ſed olim ſignificat tempus præteritum

C Nũc, tũc, iam modo & quotupliciter.

E remotũ a præſenti nũc: Deinde ponit duas cõcluſiones. ¶ Prima, tempus eſt magis cã obliuionis ſciẽtiæ, q̃ gñationis ſciẽtiæ. ¶ Scđa concluſio, tẽpus eſt magis cauſa corruptionis, q̃ generationis, pbat rõne, & ſigno. Ratione ſic, quia mutatio eſt magis cã corruptionis, q̃ generationis, ergo tẽpus eſt magis cauſa corruptionis, q̃ generationis, cũ omnis mutatio fiat in tpe: Signo ſic pbat, quia nihil videmus generari niſi appareat aliquod agens determinatũ aliud a tẽpore, ſed videmus res corrumpi vbi non apparet aliud corrũpens a tẽpore. ¶ Finaliter ponit talẽ concluſionẽ, omnis mutatio eſt in tẽpore, quod probat, quia in omni
F mutatione inuenitur velocius, vel tardius, ſed iſta diffiniuntur per motum, qui fit in tempore, igitur.

T. c. 130. & inde.

DIGNVM autem conſideratione eſt, quomodo igitur ſe habet tempus ad animam.

Tempus: quõ ſe habet ad animam, Propter quid eſt vbique & an ſit mẽſura cuiuslibet motus.

ISTVD eſt ſextum, & vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus mouet, & ſoluit tres q̃ſtiones. ¶ Prima eſt quõ ſe hẽt tempus ad animã. ¶ Secunda eſt, ppq̃d tempus eſt vbique, ſ. in mari, in cœlo, & in terra. ¶ Tertia, vtrum tẽpus ſit menſura cuiuslibet motus. ¶ Pro ſolutione primæ dubitationis ponuntur duæ cõcluſiones. ¶ Prima, impoſſibile eſt tẽpus eſſe ſi aĩa non ſit, quod probat, quia ſi anima non ſit non erit numerus, ſed tẽpus eſt numerus, igit. ¶ Scđa concluſio, tpš eſſet, q̃uis anima non eſſet. patet, qa q̃uis anima non eſſet, motus eſſet, ſed motus non eſt ſine tẽpore, igit. G
¶ Pro ſolutione ſecundæ dubitationis ponit Philoſophus talẽ cõcluſionẽ, tempus reperitur in omnibus rebus vbi motus reperitur, qa tps eſt paſſio motus, ideo vbi eſt motus ibi eſt tempus, ideo cõcludit, q̃ res quibus cõuenit motus ſunt in tẽpore p motum illarũ rerum. ¶ Pro ſolutione tertiæ dubitationis, ſcilicet vtrũ tẽpus ſit menſura cuiuslibet motus aut alicuius, & alicuius non, & ſi ſit mẽſura cuiuslibet motus, vtrum ſit menſura omniũ motuũ æque primo aut alicuius primo, & aliorũ ſecundario: Et ponit tres cõcluſiones. ¶ Prima tẽpus eſt menſura cuiuslibet motus, quia vt ſupra dictũ eſt, motũ eſſe in tempore eſt ipſum mẽſurari p tẽpus, ſed omnis motus eſt in tẽpore, igitur. ¶ Et ſi arguatur, qa H
tunc ſequeretur, q̃ eſſent plura tempora, cum motus ſint diuerſi vnus velox: alter tardus, vnus circularis, alter rectus. Reſpondet Ariſt. q̃ nõ oportet ad multiplicationẽ motuũ ſequi multitudinẽ temporũ. ¶ Ideo infert ſecundã concluſionẽ, eodẽ tẽpore poſſunt menſurari plures motus, quod probat per ſimile, quia diuerſorũ numerabiliũ põt eſſe idẽ numerus ſaltẽ in ſpecie, vt ſeptẽ equorum, & ſeptem canũ. ¶ Tertia concluſio: tempus primo, & principaliter eſt menſura motus primi mobilis, & ſecundario menſura aliorum motuũ, quod probat duabus rationibus. Prima, quia primum in vnoquoque genere eſt menſura omniũ aliorũ, ſed motus primi mobilis eſt primus in genere motuũ: igitur. Secunda

cunda

A ſecunda ratio, menſura debet eſſe notiſſima ſed motus cœli eſt omnibus alijs motibus notior: igitur.

An tempus ſit ens reale menſuratiuum motus, & ab eo realiter diſtinctum.

QVAERITVR vtrum tempus ſit entitas præter animā exiſtens menſuratiua motus, & ab eo realiter diſtincta. ¶Primo arguitur, q non ſit entitas præter animam, quia partes eius non ſunt præter animā, nā partes eius ſunt præteritū, & futurum, quæ non ſunt præter animā igitur. ¶Secundo arguitur ſic, ſi tēpus haberet eſſe præter animā, vel eſſet in tēpore, vel in inſtanti, non in tēpore, quia tēporis eſſet tempus, nec in inſtanti, quia tunc tēpus eſſet indiuiſibile, & corrupto illo inſtāti nō plus

B eſſet, tēpus: quod eſt falſum, igitur. ¶Tertio ſic: omnis menſura eſt notior menſurato, ſed tēpus nō eſt notius motu: quia motus eſt ſenſibilior tēpore, motus.n. eſt ſenſibile cōmune, & perceptibile pluribus ſenſibus exterioribus, & tēpus eſt ſolum ſenſibile ſenſu interiori, ſcilicet per imaginatiuā potentiam, igitur. Dr̄ etiā in textu, q nullus pcipit tempus niſi percipiat motū, igitur. ¶Quarto ſic, motus, & tp̄s ſunt idem realiter, igitur. Antecedens patet, quia prius, & poſterius in motu ſunt partes motus, & tēporis, vt vr̄ dicere in tex. igitur. ¶Quinto ſic, omne abſolutum prius naturaliter alio, pōt ab illo ſeparari, ſed impoſſibile eſt motū eſſe ſine tp̄e, quia non poteſt eſſe motus, quin ſit prius, & poſterius, C ſed nō pōt eſſe prius, & poſterius ſine tempore: igitur. ¶In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In iſta qōne erunt tres articuli.

PRIMO ſciendū, q pro declaratione iſtius termini tēpus, ſupponitur, q tēpus eſſentialiter eſt entitas ſucceſſiua, ſicut motus, ita q ſicut impoſſibile eſt motū fieri in inſtanti, ita impoſſibile eſt tēpus fieri in inſtanti, ideo Deus nō poſſet creare tp̄s in inſtanti, cū illud repugnet entitati ſuæ, creat.n. Deus res, ſicut ſunt creabiles, iō non oportet, quòd omnis creatio ſit inſtantanea. Supponitur ſecundo, q tēpus eſt entitas cōtinua, cuius partes copulentur ad inuicē per inſtās ſeu nūc, quod idē eſt. ¶Ex quo ſequitur, q tempus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, ideo D non eſt dare minimum tempus, ſed quocunque dato, dabile eſt minus. Vnde ſicut quælibet pars lineæ eſt linea, ita quælibet pars tēporis eſt tēpus, & ſicut in linea ſunt infinita pūcta, ita in quolibet tempore ſunt infinita inſtantia, cum ibi ſint infinitæ partes in eſſe ſucceſſiuo. Vnde ſicut motus hēt eſſe ſuū in eſſe ſucceſſiuo ſuarū partiū, ita & tp̄s. ¶Et ſi dicat, dicit Ariſt. in tex. q idē eſt nunc in toto tp̄e ſecundū ſubſtātiā differens ſcd̄m eſſe. Rn̄detur breuiter dimiſſis multis expoſitionib. q ibi Ariſt. non intellexit per inſtās indiuiſibile cōtinuatiuū partiū tp̄is adinuicem, ſed capit ibi inſtans improprie pro ipſo mobili, qd̄ ſub toto motu, & tēpore manet idē ſcd̄m ſubſtātiam, & entitatē eius differēs tm̄ ſcd̄m eſſe

Art.1.

Tempus quid, & quotupliciter ſumitur.

E accidētale, q̄a cōtinue hēt aliam & aliā partē motus, & ꝑ cōſequens in alia,& alia parte tpis,& hoc volebat habere Ariſt. ¶Et ſi quis vlterius dicat tps ſolū eſſe ab aīa, vt vr̄ dicere Ariſt. in tex. ergo nō vr̄, ꝙ ſit entitas cōtinua. Rn̄detur, ꝙ tēpus pōt capi dupliciter. Vno modo, quoad eius entitatē,& continuitatem, & ſic nō pōt eſſe ab anima. Alio mō, quoad diſcretionē ſuarū partiū, & ſic bene habet eſſe ab anima, nā partes eius, quę cōtinuantur ad inuicē per inſtātia non pn̄t accipi vt diſcrete, diuiſe, & ſeparate ab inuicē, niſi ab anima,& ſic quo ad hoc tēpus bene dr̄ eſſe ab anima. Et ſi quis verū dicat tēpus eſt numerus, igitur nō eſt entitas ſucceſſiua. Dico, qđ eſt numerus numeratus, ſed nō eſt numerus

F formalis, quo res formaliter numerantur, ſicut eſt numerus binarius, ternarius, & ſic de alijs. Ex quo ſequitur, quod in diffinitione tpis numerus proprie capitur pro mēſura.

Menſura quotuplex & quid mēſurare.

SECVNDO ſciendū, qđ triplex eſt menſura, ſ. perfectionis, adæquationis,& reduplicationis. ¶Vn̄ menſura pfectionis eſt illud, quod perfectius eſt in aliquo genere, & de iſta loquebatur Ariſt. cū dicebat, qđ in quolibet gn̄e eſt vnū, quod eſt metrū, & menſura omniū illorū, quæ ſunt in illo genere, ſicut in genere ſubſtantiæ diceretur illa ſubſtantia menſura, quæ eſt perfectior in prædicamento ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt primus angelus, ſ. Lucifer: etiam in genere coloris albedo in genere animalis homo, & de iſta nō eſt hic ad propoſitum. ¶Sed menſura adæquationis, eſt, quæ adæquate continet menſuratum, & nihil plus, nec minus, ſic quarta vini dicitur eſſe menſura vini contenti. ¶Alia eſt reduplicationis, quæ per reduplicationem mēſurat totum, vt vlna mēſurat pannum. Et tunc dico, quod tempus poteſt dici menſura reduplicationis, nam vna pars temporis poteſt accipi ad menſurandum vnā partem motus, & iterum alia aliā. ¶Supponitur vlterius, quod menſurare non eſt aliud quam quantitatem ignotam per quantitatē notiorem notificare, & hoc quo ad nos, vel ex natura rei. Notanter dr̄ quo ad nos, quia menſura aliquādo nō eſt magis nota menſurato ex natura rei, vt vlna ex natura rei non eſt magis nota, quàm quantitas panni.

H Et ex iſtis patet, ꝙ tempus menſurare motum non eſt aliud, q̄ per tēpus notificare motū, venimus.n. ex cognitione tēporis in cognitionem motus, vt ſiquis dicat, iſte iam ambulauit quatuor horis, inferimus tale ſpaciū pertranſiſſe, & tantum motum feciſſe. ¶Item ad quæſtionem factam de quantitate motus reſpondetur per tempus, vt ſi quærat̄ quātus eſt ille motus? Reſpondetur motus vnius horæ, vel duarum horarū. Sed quæreret aliquis quæ ſunt illa, quæ menſurantur tempore: Vtrum ſoli motus, vel res permanentes. Pro cuius ſolutione.

Menſura quadruplex.

TERTIO ſciendum, ꝙ quadruplex inuenitur adhuc menſura ſcilicet æternitas, æuum, tempus, & inſtans. ¶Vnde æternitas eſt menſura Dei, & dicit ipſam exiſtentiam

Dei

A Dei ita quòd æternitas importat actualem & perfectam exiſtentiam Dei connotando ꝙ nunquam deſinit eſſe nec incepit eſſe & independentiam & inuariationem, ſeu negationẽ ſucceſſionis. ¶Et ſiquis dicat, ꝙ verba, quæ ſignificant res ſucceſſiuas & connotant tempus dicuntur de ipſo Deo: igitur Deus videtur habere aliquam variationem & ſucceſſionem. Reſpondetur, ꝙ verba omnium tẽporum dicũtur de Deo, vt Deus ſcit, ſciet ſciuit. ¶Sed quæreret aliquis, quid ſignificant illa verba, quæ dicuntur de Deo. Reſpõdetur ꝙ talia verba, quæ dicũtur de Deo magis dicuntur connotare nũc æternitatis, quàm differentias temporis, non tamẽ illud nunc abſolutæ: quia tunc non eſſet variatio diuerſorum modorum ſignificãdi, ſed inquantum coexiſtit partibus temporis, vt cum dicitur Deus genuit Deum, conſignificatur nunc ęternitatis, inquantum illud nunc coexiſtebat præterito: Deus generat, ideſt Deus habet actum generandi in nũc æternitatis inquantum nunc æternitatis coexiſtit præſenti. ¶Alia eſt menſura quæ vocatur æuum. Vnde Angelus, & oĩs ſubſtantia creata, & omnis operatio inferior Angeli, & omne ens, qđ habet eſſe vniformæ in modo manendi, ſiue omne ens permanens cuius totum eſſe poteſt acquiri in inſtanti menſuratur ęuo. Ex quo ſequitur quòd æuum angeli non eſt aliud, quã exiſtentia Angeli connotando ipſam coexiſtere tempori vero, vel imaginario, vnde ſecluſo omni æuo, ꝙ nõ eſt Angelus adhuc angelus durat. Vñ ſi angelus eẽt ab æterno, ita æuo mẽſuraret ſicut nunc etiam ſi duraret ſolum per inſtans. Ex quo ſequitur quòd accidit æuo quòd aliquid incipiat eſſe, vel deſinat eſſe. Sequitur vlterius, quòd æuum angeli non eſt alia res ab angelo. ¶Alia eſt menſura, quæ vocatur tempus, quod primo habet menſurare motum, & per accidens mobilia, & ſubſtantias. Et ſiquis quærat, quomodo tempus eſt menſura quietis. Reſpondetur breuiter, quòd per ſe menſurat quietem. Vnde ſi vacuum menſuraretur eadem magnitudine ſi eſſet qua menſuratur plenum, ita in propoſito quies menſuraretur eodem tempore quo menſuratur motus ſi eſſet, ideo menſuratur per ſe tempore, licet priuatiuè quo motus eius poſitiuè menſuraretur. ¶Alia eſt quæ vocatur inſtans quæ habet primo menſurare mutata eſſe in motu, etiam mutationes inſtantaneas, ſicut generationes, & corruptiones, & per accidens res quę generantur, & corrumpuntur.

Sco. q 6. quotli. in prin.

B

Sco. in 2. diſ. 2. q. 4. concedẽdo &c.

C

D An tẽpus ſit per ſe cauſa corruptiõis

QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit adhuc vna difficultas, an tempus ſit per ſe cauſa corruptionis. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd duplex eſt corruptio, quædam eſt ab intrinſeco: alia eſt ab extrinſeco. Illa quæ fit ab intrinſeco fit multis modis. Vno modo per actionem mutuam contrariorum inter ſe, & infra corpus, vel propter actionem vnius excedẽtis actionem alterius, vel propter defectum alterius cõtingẽtem, ſcilicet

B propter ſubſtractionem alimẽti, ſed cauſa extrinſeca fit dupliciter. Vno modo propter diſpoſitionem contrariam continentis, vel propter violentiam. Primo modo fit dupliciter. Vno modo, quando continens directe corrumpit contentum, vt ignis corpus, quod continent. Alio modo quando continens non directe corrumpit contentum, ſed ſolum prohibet illud quod eſt neceſſarium ad vitã cuiuſmodi eſt aqua quæ priuat aſpirationem, & reſpirationem quæ neceſſario requirũtur ad vitam. Sed cũ violentia fit etiã multis modis aliqñ per amputationem capitis, & ſic de aliis. ¶ Supponitur vlterius quod aliqd dicitur agere in aliud tripliciter. Primo modo, quia tranſmutat illud cauſando in eo aliquam qualitatem.

Agere in aliudquo tuplici- ter.

C

F Alio modo, quia applicat ſibi contrarium agens in illud, ſicut homo dicitur comburere domum, quia applicat ignem domui, & iſti modis tempus non dr̃ agere in iſta inferiora. Alio modo aliquid dr̃ agere in aliud quia eſt illud quo continuatur applicatio contrarii agentis in ipſum, & ſic tempus dr̃ bene agere in iſta inferiora, & diceretur cauſa corruptioni idest illud quo continuatur applicatio contrarii agentis in ipſum corrũpendum. ¶ Secunda dubitatio, quomodo capitur prius & poſterius in diffinitione temporis. Dico breuiter quod capiuntur pro denominato. i. pro parte præcedenti, & parte ſubſequente: nam tempus proprie ſecundum ſe totum non eſt menſura motus, ſed ſecundum partem precedentem, & partem ſubſequentem. ¶ Ad

Prius & poſterius in diffinitione tẽporisquo modo.

uertendum etiam quod quantitati continuæ G non conuenit primo ratio menſurã di niſi quia prius menſurata eſt quãtitate diſcreta vt patet de vlna & aliis menſuris, quæ non menſurant, niſi quia prius ſunt menſuratæ, vel duobus, vel tribus pedibus. Et hæc de primo artic.

DVBITATVR primo. Vtrum tempora multiplicanda ſint ſecundum multitudinem motuum, ſic videlicet quod tot ſunt tempora particularia quod motus particulares ſic videlicet quod motus quem ſacto nouiter habeat ſuum proprium tempus & de nouo productum per quod adæquate menſuretur. Reſpondetur breuiter quod tempora non ſunt multiplicanda ſecũdum multitudinem motuum, ſed tantum eſt vnum tempus quo omnes iſti motus particulares H menſurantur, ſ. tempore primi mobilis, quod dr̃ tempus commune, quia menſurat omnes illos motus particulares. Quod poteſt ſic probari, quia illo menſurantur iſti motus particulares quo vnus dicitur velocior altero; ſed vnus non dicitur velocior altero, niſi reſpectu temporis communis igitur. Minor ꝓbatur, quia vnus non dicitur velocior altero per tempus ſuum proprium, quia nulli motus conuenit in aliquo tali tempore particulari; ergo per ipſum vnus non dicitur velocior altero.

Art. 2.

Tempora quo multiplicanda.

¶ Sed cõtra illud arguit, quia deſtructo illo communi tempore adhuc remanent tpa particularia ergo præter ipſum ponenda ſunt alia tempora particularia. Añs probat quia poſt diẽ iudicij ceſſabit motus primi mobilis,

Inſtantia.

A bilis ergo etiam tps cum tempus videatur eſſe paſſio primi motus;& tñ tunc erunt tpa particularia, quia erunt veri motus, quia in damnatis erunt veri motus alterationis & adhuc ibi erit prius & poſterius igitur. Rñdetur ꝙ poſt diem iudicii non erit aliquod tps actuale poſitiuum, licet poſſint eſſe veri motus. Dico vlterius ꝙ licet ibi inueniatur pars precedens & pars ſuccedens, tamen nõ erit tempus poſitiuum, quia ille partes ſic erunt ꝙ vna dicetur precedẽs & alia ſuccedens reſpectu temporis potencialis & priuatiui. Et iſtud vĩ dicere Scotus ꝙ nullo motu exiſtẽte poſſet eſſe quies aliqua & propriæ accepta, quia nullo corpore moto poſſet aliquod corpus vniformiter ſe hre, & cum hoc aptum natum B aliter,& aliter ſe hre, & ſic illa vniformis exiſtentia habebit tẽpus non quidem actuale & poſitiuum, ſed potentiale & priuatiuũ. ¶ Vnde intellectus habens noticiam temporis actualis & poſitiui applicando eũ ad iſtam durationem vniformem põt cognoſcere quantitatem ipſius puta ꝙ tantam hẽret poſitiue ſi eſſet tps poſitiuum, & ſic patet, ꝙ ſufficit ꝙ ſit tempus potentiale & priuatiuum ad hoc quod ſit diſtantia temporis inter aliquã ſecundum quod hoc dĩcitur eſſe prius vel poſterius. Et ſimiliter diceretur de motu locali beatorum poſt diem iudicii, quod ibi erit prius & poſterius & reſpectu temporis potentialis & priuatiue accepti, ſimiliter dicatur de oĩbus aliis motibus qui poſſunt fieri tempore actuali & poſitiuo non exiſtente.

q.xi.quot lib. in ſol. 3. arg. in 2. artic. primo.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ C tempus ſit entitas realiter diſtincta a motu. ¶ Et arguitur ꝙ ſic, quia motus non inſunt niſi in eo ꝙ mouetur, ſed tempus inuenitur tam in rebus quieſcentibus, quam in rebus motis, quia ſicut dicimus omne motũ moueri in tẽpore, ita dicimus omne quieſcens quieſcere in tempore ergo tempus non eſt motus. ¶ Item in diuerſis motis ſeparatis loco & ſubiecto non eſt idem motus, & tamen omnium illorum eſt idem tempus, igitur. ¶ Item omnis motus eſt velox, vel tardus, ſed tempus non eſt velox nec tardum, igitur. ¶ Item ſi tempus eſſet motus ſequeretur ꝙ eſſet motus primi mobilis, ſed hoc eſt falſum, quia tunc eſſent plura, tempora, cum ſint plures primi motus. ¶ Item incarcerati bene percipiunt D tempus, & tamen nõ percipiunt motum primi mobilis, igitur. ¶ Item tempus eſt numerus motus, ſed motus non eſt numerus, igitur. ¶ Item poſſunt eſſe duo motus eiuſdem rõnis, & tñ tempus eorum non eſt eiuſdem rõnis, igitur. Antecedens probatur, quia volo quod vnum mobile moueatur in vna hora per ſpacium vnius leuce, tunc ibi eſt motus vnius hore. Volo iterum ꝙ aliquid moueatur per illud ſpacium in dimidia hora, quo facto ille motus eſt dimidiæ horæ, igitur. Et iſtam rõnẽ in ſubſtantia videt formare Scotus, quia capiatur, vnus motus qui habeat decem partes integrantes ipſum cum decem partibus temporis tunc ille partes nõ ſunt eedem, quia cum eiſdem partibus temporis poſ-

Tps an realiter diſtinguitur a motu.

Sco. li.2. di. 2.q.2. parte. 1.

B ſunt eſſe plures partes motus, puta ſi dupla virtus moueat idem mobile. ¶Item aliud eſt continuatiuum tẽporis, quam partium motus, quia nunc eſt continuatiuum partium tẽporis & mutatum eſſe partium motus, ergo ſequitur ꝙ non ſit idem. ¶Alius eſt modus dicendi qui tenet ꝙ tempus non diſtinguitur a motu. ¶Et arguit ſic primo, quia prius & poſterius in motu ſunt tempus, ſed prius & poſterius in motu ſunt partes motus, igitur. ¶Item diffinitio motus conuenit tempori, quia ſi tẽps ſit quantitas ſucceſſiua ſicut motus, & in eodem mobili, ſicut mobile eſt in potẽtia ad actum per motum, ita per tempus igitur non vr̃ aſſignare qualiter illud ens ſucceſſiuum debeat diſtingui a motu niſi forte in F hominibus. Si enim tempus ſit ens ſucceſſiuum ſicut motus, tunc ſubiectum ſe habet continue aliter vel aliter, igitur. ¶Item non debent multiplicari entitates niſi aliqua experientia vel aliqua auctoritas ſcripturæ hoc cogat, ſed nulla eſt experiẽtia de tali quantitate ſucceſſiua diſtincta a motu igitur. Vnde quia iſti duo modi ſunt multum probabiles ſoluentur rationes hinc & inde. Vnde iſte ſecundus modus dicendi habet ponere aliquas propoſitiones.

¶Prima, tempus non differt a motu primi mobilis, immo ẽ ipſemet motus primi cęli. Vnde ratione temporis eſt quod ſit menſura motuũ, ſed motus primi mobilis eſt notior inter alios, ideo magis ſibi conuenit ratio menſuræ quam aliis motib. ¶Secunda propoſitio ſecundum vulgares motus ſolis dicitur magis tẽpus, quam alii motus, quia ille motus apud vulgares dicitur tempus G quo vulgares menſurant alios motus, ſed hoc eſt per motum ſolis, igitur, & ob hoc nomina temporum accepta fuerunt a motu ſolis, vt annus, dies, hora hebdomada, hyems eſtas, vel autumnus, & ſic de aliis, igitur vulgus vtitur motu ſolis pro tẽpore etiam motibus iſtorum inferiorum vtitur pro tempore, quia ipſis ſæpe menſuramus alios motus, vt per motum horologij menſuramus motus noſtros. ¶Et iſte modus habet ſoluere rationes factas contra ipſum. ¶Ideo ad primam reſpondet ꝙ tempus non inuenitur ſubiectiue niſi in ipſo primo mobili, ſed in aliis inuenitur tanquam menſura extrinſeca menſurato, ſimiliter dicunt H idem ad alium, ꝙ in diuerſis motis ſubiectiuæ ſunt diuerſi motus, ſed idem tempus eſt apud omnia. ¶Ad aliam dicunt ꝙ tempus eſt realiter velox vel tardũ ſicut motus, ſed non ita proprię attribuitur ſibi ſicut motui: nam non dr̃ tempus niſi ſecundum diſcretionem ſuarum partium quam habet ab aïa, ſecundum quã rationem habet rationem numeri q̇ magis dicitur multus vel paucus. ¶Ad aliam dicunt ꝙ tempus proprie importat motum primi mobilis, ideo ſi eſſent plures primi motus tunc eſſent plura tempora. ¶Ad aliam dicunt ꝙ illi non percipiũt motum primi mobilis, quia illi non vtuntur illo motu pro tempore, ſed aliquo alio qui eſt ipſis notior. ¶Ad aliam dicunt ꝙ motus ſub illa ratio-

A ratione qua eſt continuus non dic.i tur numerus, tñ ſub illa ratione qua partes eius ab anima accipiuntur vt diſcretedr̃ bene numerus. ¶ Ad aliã rationem quæ vr̃ rõ Scoti, diceretur br̃ ꝙ bene probat ꝙ tempus non eſt motus aliquis particularis, ſed non probat ꝙ tempus non ſit motus primi mobilis. Vnde motus primi mobilis dr̃ tempus & motus. ¶ Dicitur enim motus ſecundum, ꝙ mobile continue aliter & aliter ſe habet ſecundum prius & poſterius. Sed dr̃ tempus ſecundum quod ipſo poſſumus menſurare alios motus ſecundum prius & poſterius. ¶ Dicunt ẽt ꝙ idem eſt ꝙ dicit, inſtans & mutatum eſſe, ſed dr̃ iſtans ſecundum ꝙ eſt menſura mutatorum eſſe in motibus particularibus, & dicitur mutatũ eſſe ſecundum ꝙ continuat

B partes motus adinuicem. Sed quia alius modus dicendi eſt etiam multum probabiles. Ideo rñdendũ eſt ad rõnes alterius modi. ¶ Ad primam dico quod prius & poſterius in motu non ſunt niſi partes ipſius motus, ſ. pars pcedens, & pars ſuccedens, quę non ſunt partes temporis. ¶ Ad aliã dicitur, ꝙ diffinitio motus non conuenit tempori, quia per tempus mobile non dicitur primo moueri, neq; per ipſum mobile eſt in potentia ad aliquem terminum, ſicut per motum. ¶ Ad aliam dicitur ꝙ bene aſſignatur differentia ab illis qui cognoſcunt, cum in ipſis ſint primo alia cõtinuatiua, etiam eſt alia ſucceſſio partium, & per hoc ſoluuntur aliæ rationes. ¶ Dixit etiam iſta opinio quòd tempus & motus ſic ſunt entitates realiter diſtinctę quod Deus

C poſſet ſeparare, vnam ab alia ſicut tempus a motu, quo facto, ille motu menſuraretur tempore potentiali. ¶ Sed adhuc eſt alius tertius modus qui tenet ꝙ tempus non eſt aliqua entitas ſucceſſiua, ſed tantum eſt ipſum mobile. ¶ Et ſunt illi qui tenent quod motus eſt metipſum mobile, & quia fuit probatum tertio quod motus diſtinguitur a mobili, ideo ſufficienter cõtra ipſos eſt probatum quod tempus diſtinguitur realiter a mobili.

DVBITATVR tertio. Vtrum illud dictum quod ſolet communiter dici, de tempore non habemus niſi nunc, ſit verum vel falſum. Reſpondetur quod illud dictum poteſt habere duplicem ſenſum. *An de tpe non hēamus, niſi nunc.*

¶ Vnus eſt, quod quicquid coexiſtit nobis de tempore, eſt nunc, & ꝙ nihil aliud de tempore nobis coexiſtit niſi, nunc, & ſic eſt falſum: nam aliqua pars tpis nobis coexiſtit, imo infinitæ, licet vna poſt aliam: nã volo ꝙ illud iſtans ſit a, tunc arguitur ſic poſt illud inſtans ſuccedit aliud inſtans, vel aliqua pars temporis. Non inſtans, quia duo inſtantia non ſunt ſibiinuicem immediata, ergo ſuccedit aliquã pars temporis, & illa coexiſtit nobis, licet in eſſe ſucceſſiuo, igitur. ¶ Alius ſenſus eſt, quod de tempore non habemus niſi nunc, ſupple quod ſit menſura mutati eſſe in motu, & ſic illud dictum eſt verum, mirum enim eſt ponere tempus futurum, quod nunquam ſit præſens, ſed antequã ſit præſens ſit præteritum. Et ex

D

iſto

E iſto ſequitur, q̄ pręter præteritum, & futurum ponendum eſt tempus præſens q̄ habet ſuas partes in eſſe ſucceſſiuo. ¶ Sed reſtat alia difficultas. Verum inſtans poſſit corrumpi? Et vr̄ q̄ non quia vel hoc eſt quando eſt, vel quando non eſt. Non quando eſt, quia tunc ſimul eſſet & non eſſet nec qn̄ non eſt, quia tunc corrū peretur in tēpore, & plus duraret q̄ per inſtans, etiam ſi poſſet corrumpi ſequeretur q̄ ſimul inciperet eſſe & deſineret eſſe, quod eſt impoſſibile, quia ſimul tunc eſſet & non eſſet. ¶ Ad hanc difficultatem dr̄, q̄ inſtans poteſt corrumpi, & corrumpitur quando eſt. Et quando infertur, ergo ſimul eſt, & non eſt negatur cōſequentia. Et rō eſt, quia in rebus durantibus tantum per inſtans, ad F corrumpi non ſequitur ipſum nō eſſe. Vnde iſta ſic exponitur, inſtans corrumpitur inſtans eſt & inmediate poſt hoc nō erit. Similiter iſta, inſtans deſinit eſſe ideo tales entitates habent primum iſtans ſui eſſe, & vltimum iſtans ſui non eſſe. Sed vtrū G poſſit eſſe aliqua res, quæ tantum duret per iſtans dicetur in octauo. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO Reſponſalis ad quęſitum. Tempus eſt entitas ſucceſſiua præter animā exiſtens menſuratiua motus & ibi illo realiter diſtincta, quæ cōcluſio patet ex dictis. Ad rōnes ante oppoſitū. ¶ Ad primā patet ſolutio. ¶ Ad ſecundam dr̄, q̄ tps nō habet eſſe in tempore, nec in inſtanti, ſed hēt eſſe quando ipſum eſt, vel quando partes eius ſunt in eſſe ſucceſſiuè. ¶ Ad tertiam diceret ſecundum vnum modum, q̄ motus ſecūdum ſenſum exteriorem eſt notior tempore, quia eſt ſenſibile cōe, ſed tamen tempus percipit vno ſenſu interiori. i. ſenſu communi, vel H imaginatione perfectiori & intenſiori modo, quàm motus. ¶ Ad quartā dr̄, ſecundum diuerſos modos in ſecundo articulo. ¶ Ad quintam etiā patet ſolutio in ſecundo art. Art. 3.

PHYSICORVM

LIBER QVINTVS.

T.com.1. & inde. *Tranſmutatur autem tranſmutans omne aliud quidem ſecundum accidens, vt cum dicimus muſicum ambulare.*

Moueri, & moueri quotu pliciter.

Iste est quintus liber Phyſicorum in quo philoſophus determinat de partibus ſubiectiuis motus; Et diuiditur in tres tractatus: Primus tractatus diuiditur in tria capitula. ¶ In primo ponit ali-

A aliquas diuiſiones motus, quarum Prima eſt. Aliquid dicitur moueri tripliciter. Vno modo ſecundũ accidens, ſicut dicimus muſicum ambulare. Secundo modo ſecundum partem, vt homo ſanatur quia pars eius ſanatur. Tertio modo per ſe primo, ſicut quãdo aliquod ſubiectum trãſmutatur ſecundum ſe totum, & ſecundum quamlibet partem eius. ¶ Secunda diuiſio. Aliquid dicitur eſſe mouẽs tripliciter, ſ. per accidẽs ſicut iſta muſicus ædificat. Alio modo ratione partis, vt homo percutit, quia eius manus percutit. Alio modo per ſe primo, vt ædificator ędificat. Conſequenter ponit aliquas cõcluſiones. ¶ Prima. In quolibet motu ſunt quinque, ſ. mouens, mobile, tempus terminus à quo & terminus B ad quem. Et infert quod mobile differt ab vtroque termino motum. Quod probat exemplariter, vt ſi lignum frigidum transmutetur ad calorem, lignũ eſt mobile, frigus eſt terminus à quo, calor terminus ad quem, & illa differunt, igitur. ¶ Secunda concluſio. Motus eſt in mobili ſicut in ſubiecto, & nõ in termino ad quem ſiue in forma ad quam eſt motus.

Motus in quo eſt & vnde ſumit denominationem.

Secundam partem probat, quia motus eſt in illo quod mouetur, ſed forma ad quam eſt motus non mouetur, ergo motus non eſt illa forma, ſeu in termino ad quem. ¶ Tertia cõcluſio. Licet in motu ſint duo termini, ſcilicet terminus a quo, & terminus ad quem, tamen magis denominatur motus à termino ad quem, quam à termino a quo, ſicut corruptio denominatur a non eſſe, qui eſt terminus ad quem eius, & gene- C ratio denominatur ab eſſe quod eſt eius terminus ad quem, igitur. ¶ Et ex iſto infertur ꝙ terminus ad quẽ motus eſt immobilis, quia omne illud eſt immobile quod non perficitur per motum, igitur. Ex quo remouet vnum dubium. ¶ Vtrum termini ad quos motus, id eſt formæ q̃ acquiruntur per motum, ſint motus, vel non. Reſpõdet quod forma ad quam eſt motus, non eſt motus, quia tunc ad motum eſſet motus, quod eſt falſum, igitur. ¶ Ex quo infert tertiam diuiſionem, dicens ꝙ ſicut mobile, & mouens eſt triplex, ita terminus ad quem motus eſt triplex. ſ. ſecundum accidens, ſecundum partem & per ſe primo. ¶ Dicit vlterius, ꝙ mutatio per accidens eſt dimittenda, nec eſt determinandum D in ſcientiis de his, quę per accidens pertinent ad motum. Quod probat, quia illa quæ ſunt infinita, & indeterminata ſunt ab arte demonſtratiua relinquenda, quia de infinitis non eſt ars ſed illa quæ ſunt per accidẽs, ſunt infinita, quia ſi aliquid moueatur per ſe ad albedinem, per accidẽs mouetur ad infinita, quia infinita accidunt eidem, quia quod per ſe mouetur ad album, per accidens mouetur ad illud quod intenditur. ¶ Deinde ponit aliam concluſionem, dicens quod mutatio per ſe, & illa quę ad mutationem per ſe pertinent, ſũt conſideranda in ſcientia, quia illa, quæ ſunt finita, & determinata, ſunt in ſcientia cõſideranda, ſed illa quæ per ſe pertinent ad mutationẽ, ſunt finita, & determinata, igitur. Minorẽ

pro-

E probat, quia quæ pertinent ad muta tionē tanquā termini, non ſunt niſi contraria media, aut contradictoria ſed omnia illa ſunt finita, igitur. Et hoc patet inductiue, vt generatio eſt de non eſſe ad eſſe. ¶ Infert finaliter remouendo dubitationem, ꝙ medium inter contraria eſt quodāmodo vtrunque, vt fuſcum reſpectu albi dr̄ nigrū, & reſpectu nigri dr̄ albū. Ex quo infert, ꝙ mutatio per ſe poteſt eſſe ab extremo in medium.

T. com. 7. & inde. *QVONIAM autem omnis mutatio eſt à quodam in quoddam manifeſtat vtique, ꝙ vnum nomen, poſt aliud enim aliquid & aliud &c.*

Spēs mutatiōis, q̄ & quot. ISTVD eſt ſecundum capitulū huius primi tractatus in quo deter- F minatur de diuerſitate ſpecierū mutationis. Et diuiditur in duas partes. Prima intendit oſtendere, quod tantum ſunt tres ſpecies mutationis. ¶ Pro quarum declaratione ſupponitur quod omnis mutatio eſt a quodam in quoddam. Et hoc manifeſtat nomen mutationis, quod importat ꝙ aliquid fit poſt aliud, puta illud ex quo fit, fit prius, & illud in quod fit, fit poſterius. Et ſubdit ꝙ ſolum quatuor modis contingit opinari mutationem eſſe ab aliquo in aliud. ¶ Primo ex ſubiecto in ſubiectum. ¶ Secundo ex ſubiecto in non ſubiectum. ¶ Tertio ex non ſubiecto in ſubiectum. ¶ Quarto ex non ſubiecto in non ſubiectum. Et ſubdit philoſophns, ꝙ tantum tribus primis modis contingit mutationem fieri & non quarto modo, quia omnis mutatio per ſe eſt ab oppoſi- G to in oppoſitum, ſed non ſubiectum & non ſubiectum ſunt duo negatiua, quæ nō opponunt nec priuatiue, nec cōtradictoriæ, nec cōtrariȩ. Et dicit ꝙ ſubiectū, vocat oē ꝙ eſt affirmatiuæ monſtratum. i. poſitiuū, per nō ſubiectum intelligit illud ꝙ ſignificat nomine infinito, vel priuatiuo. Conſequenter oſtendit quæ ſunt ille tres ſpecies mutationis. ¶ Et primo quæ eſt illa quæ eſt a non ſubiecto in ſubiectum. dicens ꝙ illa eſt generatio quæ eſt duplex ſcilicet ſimpliciter & ſecundum quid. Simpliciter quȩ eſt in ſubſtantiam. Et ſecūdum quid, quȩ eſt in accidens, cum enim ſubſtantia generatur, dicimus ſimpliciter aliquid generari ſed cum accidens generaī, dicimus aliquid ſecundum quid generari. Sed illa mu- H tatio quȩ eſt de ſubiecto in non ſubiectum, dicitur corruptio, & eſt duplex ſicut generatio. ¶ Sed illa quæ eſt a ſubiecto in ſubiectum, eſt motus. In ſecūda parte principali, vult oſtendere quæ mutatio ſit motus.

¶ Pro cuius declaratione ponit diuiſionem non entis, dicens ꝙ non ens dr̄ tripliciter. Non ens quot modis dicit. Vno modo dicitur nō ens ſecundum compoſitionem & diuiſionem, cuiuſmodi eſt propoſitio falſa & impoſſibilis, ſiue affirmatiua ſiue negatiua. ¶ Secundo modo dicitur non ens quod non eſt in actu, eſt tamen in potentia. ¶ Tertio modo dicitur non ens ſecundum quid puta non ens tale, vt album, nigrum. Et ſubdit ꝙ non ens duobus primis modis dictum non moueī, ſed bene non ens. Tertio modo dictum

A Ctum mouetur ſecundum accidens, vt homini q̄ mouet accidit eſſe non ens albū.¶Hoc ſuppoſito ponit hāc concluſionem. Generatio nō eſt motus, probat duabus rationibus.¶Prima, quod non eſt, non mouetur, ſed quod generatur, non eſt, ergo quod generat, nō mouetur, & ꝑ cōſequēs generatio non eſt motus.¶Secunda ratio, omne quod mouetur, eſt in loco ſed quod generatur, non eſt In loco, ergo quod generatur, non mouetur. Minorem probat, quia quod generatur, non eſt, & quod non eſt, non eſt in loco, igitur. ¶Conſequenter ponit aliam concluſionnem dicens. Corruptio non eſt motus. Quod probat quia omni motu incōtrariatur motus & quies, ſed corruptioni non contrariatur motus neq; B quies, quia corruptioni contrariat generatio quæ non eſt motus neque quies, igitur.¶Ex quo cōcludit philoſophns, ꝙ ſola mutatio quę eſt de ſubiecto in ſubieſtum eſt motus, q̄a mutatio quæ eſt de non ſubiecto in ſubiectum, & mutatio quæ eſt de ſubiecto in non ſubiectum, non ſunt motus ergo oportet ꝙ mutatio, quæ eſt de ſubiecto i ſubiectū, ſit motus.

T.com.9. in fine. *SI igitur prędicamenta diuiſa ſunt ſubſtantia, & qualitate, & vbi, & quando &c.*

Motus diſtinctio. ad q̄ pdicamenta eſt per ſe motus, & ꝙ ad motum non eſt mot⁹.

ISTVD eſt tertium capitutum quo philoſophus oſtendit de diſtinctione motuum, & etiam ad quę prędicamenta eſt per ſe motus.¶Dicet primo ꝙ ad ſubſtantiam non eſt per ſe motus, quia omnis motus eſt de contrario in contrarium, ſed in ſubſtantia non eſt contrarietas, igitur.

¶Dicit ſecundo ꝙ ad relationē non eſt per ſe motus. C Quod probat, quia ad illud quod acquiritur in aliquo nulla mutatione per ſe facta in eo non eſt per ſe motus, ſed relatio acquiritur, de nouo in aliquo ſubiecto nulla per mutatione in eo per ſe facta, igitur. Minorem probat, quia ſi ſolus Plato in mundo ſit albus, & cras naſcatur ſortes albus, in Platone acquiritur relatio ſcilicet ſimilitudo, & tamen nulla mutatio facta eſt in eo, igitur.¶Dicit conſequenter quod nec ad actionem, & ad paſſionem eſt ꝑ ſe motus, quia ad motum non eſt per ſe motus, ſed actio & paſſio ſunt motus, igitur. ¶Et ſubdit, quod dupliciter poteſt intelligi, ꝙ ipſius motus ſit motus. Vno modo ꝙ motus ſit ſubiectum motus. Alio modo ꝙ motus ſit ter- D minus motus. Et probat primo ꝙ ad motum, tanquam ad terminū non ſit per ſi ſe motus tribus rationibus. ¶Prima, ſi motus eſſet motus tanq̄ termini mobile ſēper moueret, nec quieſceret in terminus ad quē motus, q̄a terminus ad quē motus eēt motus, ſed illud cui ieſt motus, moueret, igit. Sc̄da ſi motus eēt ꝑ ſe motus tanq̄ termini, ſequeretur, quod idem mobile ſimul poſſet moueri motibus contrariis, cum omnis motus ſit de contrario in contrarium, hoc eſt falſum igitur.¶Tertia ratio, ſi motus eſſet motus tamquam termini ſequeretur ꝙ eſſet proceſſus in infinitum in motibus. Conſequens eſt falſum, quia tunc non eſſet dabilis primus nec vltimus motus. Patet conſequentia, quia ſi ad motum

eſſet

E eſſet per ſe motus tanquam ad termi
num, tunc ſemper in mobili eēt mo
tus & in infinitū, igitur. Conſequen
ter probat ꝙ motus non ſit per ſe ſu
biectum motus quinque rationib.
¶ Prima, quia tunc ſequeretur ꝙ mo
tus eſſet per ſe ſubiectum quietis.
hoc eſt falſum, igitur. Conſequen-
tia patet, quia quies, & motus ſunt
priuatiue oppoſita, quæ habent fieri
circa idem ſubiectum, igitur. ¶ Se-
cunda ratio, ſi motus eſſet ſubiectū
motus. cum in omni motu oporteat
aliquid ſubiici, ſequeretur, quod eſ
ſet proceſſus in infinitum in ſubie-
ctis motuum, conſequens eſt falſū
igitur. Patet conſequentia, quia ſi
vnus motus eſt ſubiectū per ſe mo-
tus, tunc illius motus qui eſt ſubie-
ctum alterius motus, alius motus
F poſſet eſſe ſubiectū illius motus, &
ſic in infinitum igitur. ¶ Tertia ratio
illud eſt ſubiectū motus quod mo-
uetur, ſed motus non mouetur igit.
¶ Quarta ratio, doctrina non eſt ſu
biectum doctrinę, igitur nec motus
eſt ſubiectum motus. ¶ Quinta rō,
tres ſunt ſpecies motus, & tamē nul
la videtur per ſe ſubiectum motus,
igitur. ¶ In ſecūda parte oñdit ad q̄
prædicamēta eſt per ſe motus, & po
nit talem concluſionem. Cum nec
ad ſubſtantiam nec ad aliquid fa-
cere aut pati ſit motus, relinquitur,
ꝙ ad qualitatē quantitatem, & vbi
eſt per ſe motus, quod probat dupli
citer. Primo, quia in vnoquoq; iſto
rum prædicamentorum eſt contra
rietas ſufficiens ad motum, ergo ad
illa eſt per ſe motus. Secundo probat
quia ad illa prædicamenta eſt per ſe
motus, quæ poſſunt eſſe termini mo G
tus, ſed talia prædicamenta ſunt hu
iuſmodi, igitur. Et dicit ꝙ motus ad
qualitatē vocatur alteratio, ſed mo-
tus ad quantitatem non nominatur
vno nomine, ſed duobus: nam mo-
tus qui eſt ad quantitatem perfectā
vocatur augmentatio, & qui eſt ad
quantitatem imperfectam vocatur
diminutio, ſed motus ad vbi vocāt
loci mutatio. ¶ Deinde remouet v-
nam obiectionem circa aliqua prius
dicta dictum eſt enim quod omnis
mutatio eſt de contrario in contra-
rium. Contra hoc poteſt ſic inſtare
aliquis, quia aliquis eſt motus de
magis in minus vel econtra tamē ibi
non videtur eſſe contrarietas igitur.
Reſpondet philoſophus ꝙ illa ſunt
contraria ſufficientia ad motum.
¶ Finaliter oſtendit quot modis di H
citur aliquid immobile, dicens ꝙ a-
liquid dicitur tripliciter immobile.
Vno modo, quia nullo modo poteſt
moueri ſicut ſonus dicit inuiſibilis.
Secundo modo, quia cum difficulta
ta mouetur, ſicut motus dicitur im
mobilis. ¶ Tertio modo quod non
mouetur, & natum eſt moueri pro
illo tempore in quo non mouetur,
& illud vocatur mobile quieſcens.
Circa textum.

An ſolum ad quantitatem, qualitatē, & vbi ſit per ſe motus.

QVAERITVR Vtrum ſolum
ad tria prędicamenta ſit per ſe mo-
tus. ſ. ad quantitatem, qualitatem, Vide Bur
& vbi arguitur primo ꝙ non, quia leū in 5.
ad ſubſtantiam eſt per ſe motus igi phy. c. 3.
tur. Antecedens patet, quia ſecun- primi
tract.

dum

A Dum Commentatorem ſecundo cęli omnes formæ ſubſtātiales contrariantur, & poſſunt ſuſcipere magis & minus, ergo ad eas poteſt eſſe motus, quia inter quæcunque contraria poteſt eſſe motus. ¶ Secundo ſic, Diffinitio motus data a philoſopho tertio huius conuenit generationi: nam generatio eſt actus generabilis in quantum generabile, vt patet ibidem, igitur generatio eſt motus. ¶ Tertio ſic. Ad relationem eſt per ſe motus, igitur. Antecedens patet, quia relatio ſuſcipit magis, & minus, poteſt enim quis continuo fieri ſimilior vel diſſimilior alteri. ergo ad relationem eſt per ſe motus. ¶ Quarto ſic. Aſſimilatio eſt quidam motus, & non poteſt terminari niſi ad ſimilitudinem, igitur ad relationē

B eſt per ſe motus. ¶ Quinto ſic probando ꝙ ad nullum trium prædicamentorum ſit per ſe motus. Et primo ꝙ non ad qualitatem, quia vel eſſet ad omnem qualitatem, vel ad aliquam & ad aliquam non. Non ad omnem vt videtur, nec ad aliquam, & aliquam non, cum non ſit maior ratio de vna, quam de alia cum qualitates videantur ſuſcipere magis & minus. Secundo ſic, ꝙ non ad quantitatem, quia quantitati nihil eſt contrarium, ergo non eſt motus quantitatem cum omnis motus ſit de contrario in contrarium. Tertio quod non ſit ad vbi, quia vbi non ſuſcipit magis nec minus cum ſit quidam reſpectus, qui videtur ſimul acquiri, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erūt tres articuli. Quantum ad primum.

C PRIMO ſciendum, quòd pro declaratione textus ſupponitur circa illud, quod aliquid dicitur moueri per accidens, ꝙ per accidens dupliciter accipitur. Vno modo illud dicitur competere alicui per accidens, quod conuenit illi per aliud quodcunque ſit illud aliud, ſiue ſit eius accidens, ſiue eius pars, ſiue quodcunque aliud fuerit. Et iſto modo inter per ſe, & per accidens non eſt dare medium, quia omne quod ineſt alicui aut ineſt ſibi per aliud, aut non per aliud. Alio modo aliquid dicitur ineſſe per accidens, quia ſibi ineſt non per aliquod intrinſecum ei quia nec per ſe, nec per partem. ¶ Et per oppoſitum per ſe dicitur, quod conuenit alicui per aliquod intrinſecum, ſiue ſit gratia totius, ſiue gratia partis, & ſic illud quod cō-

Art. 1. Moueri p accidēs quotupliciter.

D uenit alicui per partem, poteſt dici conuenire per ſe idest per intrinſecum. ¶ Et ex iſto ſequitur, ꝙ moueri per accidens, & moueri ſecūdum partem differunt: nam illud dicitur moueri per accidens, quādo motus attribuitur ei gratia alicuius quod non eſt natum per ſe moueri, vt cū dicimus muſicum per accidens currere, ille motus eſt per accidens ratione muſicę, quæ non eſt nata per ſe moueri. ¶ Sed illud dicitur moueri gratia partis cui attribuitur motus gratia ſuæ partis quę tamen ſi per ſe eſſet, nata eſſet per ſe moueri. Suppono vlterius ꝙ drīa eſt inter moueri per ſe, & primo, quia omne illud dr̄ moueri primo, quod ſecundum quālibet partem mouetur, & non ratione alicuius extrinſeci, quod dr̄ pp illud

Moueri p accidēs & ſecūdū partē differunt.

B illud quod mouetur, in naui ſecundum quamlibet ſui partem, ſed hoc eſt ratione alterius extrinſeci. ſ. nauis. Sed illud dicitur moueri per ſe, quod non mouetur ratione alicuius extrinſeci. ¶ Sed reſtat vna difficultas vtrum totum dicatur moueri ad motionem alicuius ſuæ partis. Et videtur ꝙ non, quia tunc ſequeretur quod idem mouerentur motib. contrariis, quod eſt falſum, igitur. Conſequentia probatur, quia poſſibile eſt partes alicuius moueri motibus contrariis, quia vna pars poteſt calefieri & alia frigefieri, ergo ſi totum dicatur moueri ad motionem partis, tunc mouebitur motibus contrariis. Reſpondetur breuiter ꝙ diſpoſitio eſt duplex. ¶ Quædam eſt quæ ſolum nata eſt ineſſe alicui parti, vt

Totũ an moueat ad motionem alicuius ſuæ partis.

F ſimitas, & ad motionem partis ad talem diſpoſitionem totum dicitur bene moueri. ¶ Alia eſt quę nata eſt in eſſe cuilibet parti indifferenter, & ad motionem partis ad talem diſpoſitionem non debet dici ſimpliciter, quod totum mouetur, ſed ſolum cum determinatione, quæ eſt ſecundum partem.

Cõtrarietas quotupliciter.

SECVNDO ſciendum, ꝙ contrarietatis eſt vna alia acceptio præter acceptionis, quę alias dictæ, ſunt de contrarietate, ſ. quę eſt ab eſſe imperfecto ad eſſe perfectum, vel à minore ad maius, vt quando aliquid mutatur a minori albedine ad maiorem, vel econtra a maiori ad minorem. Et de tali dico, quod ſufficit ad motus, i. quod in illo quod acquiritur per motũ, ſufficit ꝙ ſit contrarietas iſto modo dicta. ¶ Et ſiquis di

G cat, termini motus ſunt incompoſſibiles ſimul in eodem, ſed forma perfecta & imperfecta ſunt ſimul compoſſibiles igitur. Reſpondetur ꝙ duplices ſunt termini motus. ſ. primi, & concomitantes. ¶ Vnde termini primi mutationis ſunt forma & priuatio illius formæ, vel econtra, & iſti ſunt incompoſſibiles ſimul in eodem: nam impoſſibile, eſt, ꝙ aliquid habeat formam & priuetur ea. Et de talibus intelligit proprie cũ dicitur, ꝙ omnis motus eſt de contrario in contrarium tanquam ex terminis primis, quia eſt vel a priuatione in formam, vel econtra. ¶ Sed termini concomitantes poſſunt eſſe cõpoſſibiles, & ſunt illi qui iunguntur terminis primis, vt in propoſito qñ aliquid mutatur a minori forma ad maiorem formam. Minor eſt terminus a quo concomitans, ſed non primus. Et ex iſtis ſequitur, quod cum poſſit fieri mutatio a minori quantitate ad maiorem, quam in quantitate eſt cõtrarietas ſufficiens ad motum. ¶ Et ſi quis dicat ſi eſſet aliqua mutatio de minori quãtitate in maiorem ſequeretur, quod duæ quantitates eſſent ſimul, & ſic eſſet penetratio dimenſionum, vel quod vna corrumperetur. ¶ Dico quod de iſto fuit ſufficienter dictum in quarto, in dubio de rareſactione, & condenſatione, vbi dictum eſt quod eadem eſt quantitas numero, quæ prius erat minor, & poſtea maior, ideo eſt mutatio à ſeipſo minori ad ſeipſum maius, ſed illud fit in rareſactione, vel econtra ſicut in condenſatione, vbi nulla quantitas de nouo acquiritur,

Sco. in 4. d. 10. q. 2. in prin.

H

A ritur, & non fit hoc per augmentationē, & diminutionē, niſi extenderetur augmentatio, & diminutio ad condenſationem & rarefactionem: nā augmētatio propriè dicta de qua loquitur philoſophus in libris de generatione nunq̄ fit niſi quando conuertitur nutrimentum in ſubſtantiā aliti ī qua fit generatio alicuius ſubſtātiæ cū ſua quantitate ex qua cum præcedente fit maior quātitas, & ēt augmētatio per additionē alicuius quanti alteri quāto, vt qn̄ vna gutta aquæ miſcetur cū alia, aliqn̄ etiā per additionem quātitatis in ſubiecto quantitati, quæ non eſt in ſubiecto, vt ſi quis ſpeciebus vini in ſacramēto miſceat verū vinū, vel ecōtra. Et de hoc magis alias dicetur.

Tertio ſciendum, ꝙ qualiter B fiat motus ad qualitatem nō eſt difficultas. Primo, cum qualitas ſuſcipiat magis & minus. Secundo, cū qualitati aliquid ſit contrarium, & cū ſucceſsiuè acquiri poſſit, ſed de ipſo vbi eſt dubium qualiter ad ipſum eſt per ſe motus. ¶ Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ duplex eſt vbi. ſ. actiuum & paſſiuum. Vbi paſſiuū, eſt terminus immediatus motus localis, quia illud per motum localem in mobili acquiritur, poſtq̄ mobile eſt circūſcriptū aliqua ſuperficie. ¶ Secūdo ſupponitur, quòd ad vbi melius eſt per ſe motus, quàm ad aliquā relationē intrinſecus aduenientem, nā reſpectus extrinſecus, cuiuſmodi eſt vbi, pōt acquiri ī aliquo nullo alio de nouo acq̄ſito: iō p̄t p ſe terminare motū cū hēat ꝑpriā acq̄ſitionē. ¶ Sed relatio intrin

Vbi duplex.

ſecus adueniēs nunq̄ acq̄rit in aliquo niſi de nouo aliq̄d prius acq̄rat C in ipſo, vel in alio. ¶ Et ſi quęrat. qūo pōt vbi terminare motū cū nō videat qualiter ſucceſſiuè poſſit acquiri? Rn̄detur ꝙ corpus ſcd̄m aliā, & aliā partem fit præſens eidē parti loci, ſimiliter corpus ſcd̄m eandē partem fit ſucceſſiuè præſens alteri, & alteri parti loci, ita ꝙ tam ex diuiſibilitatē corporis, q̄ loci ſequitur diuiſibilitas circūſcriptionis paſſiuæ, ſeu vbi paſſiui. Nō eſt ergo diuiſibilitas in reſpectu ſine diuiſibilitate in abſoluto, licet poſſit eſſe ſucceſſio in reſpectu, q eſt vbi ſine ſucceſſione in forma abſoluta corporis, vel loci. ¶ Et ſiquis dicat, vbi nō ſuſcipit magis & minus, cū in inſtāti videatur acquiri, cū mobile in quolibet inſtāti ſui motus ſit in alio, & in alio, vbi ſibi D adæquato. Reſpondetur quòd licet vbi nō ſuſcipiat magis & minus intenſiuè, tamen bene extenſiuè: q̄a extenditur ad extenſionem corporis in quo eſt. Vnde vbi de quo eſt ibi ad propoſitum nunquam in alio inuenitur niſi illud ſit extenſum loco, & circunſcribatur loco. ¶ Et ex iſto ſequitur vlterius ꝙ in ipſo vbi eſt ſufficiens contrarietas ad motū, q̄ eſt de vno vbi ad aliud vbi, cui immediatè repugnat naturaliter ſuccedere aliud vbi, vel ēt eſt cōtrarietas à priuatione ipſius vbi ad ipſum vbi, vel econtra. ¶ Et ex omnibus iſtis ſequitur finaliter, ꝙ iſtud vbi ex natura ſua eſt diuiſibile: q̄a diuiſibiliter acquirit, nec vnq̄ eſt niſi in aliquo diuiſibili ꝑ modū diuiſibilis ſe habētis: ita ꝙ corpus, quod non eſt cir-

Obiectio.

Inſtātia.

E cũſcriptiuè ĩ loco ſicut corpus Chriſti non habet iſtud vbi. Et de iſto iã aliqualiter tractatũ eſt in tertio.

Mutari quid ſit.

¶ QVARTO ſciendũ, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid dicatur mutari, oportet ꝙ maneat aliquid ſub vtroq; termino mutationis, ideo tranſubſtãtiatio panis in corpus Chriſti nõ eſt ꝓprie mutatio, neq; creatio & adnihilatio dicũtur propriæ mutationes, cũ in ipſis non maneat aliquid ſub vtroque termino tranſubſtantiationis, ſicut in alijs. Vnde quando aqua mutatur de frigiditate in caliditate manet eadem aqua, ideo ibi dicitur eſſe mutatio etiam generatio, & corruptio ſunt verę mutationes, cum in vtraque aliquid idẽ maneat ſub vtroq; termino. ſ. materia. ¶Et ſi quis dicat, illud quod generatur, non mutatur, nec illud qđ corrumpitur mutatur, F cum illud quod generatur, prius non fuit, & illud qđ corrumpitur, poſt non eſt, ergo generatio & corruptio non dñr mutationes. Rñdetur ibi per aliquas ꝓpoſitiones. ¶Prima generatio, & corruptio ſunt veræ, & eſſentialiter mutationes, ſed corruptum & generatum nõ dicũtur mutari. ¶Secunda propoſitio, generatio & corruptio magis dicũt ordinem ad ſubiectum, cui ineſt mutatio, ideo materiæ ineſt generatio, & corruptio concreta, tamen verba, vel participia magis imponuntur, & magis dicũt ordinẽ ad illa, quę acquiruntur, vel deperdũtur. ¶Et ex iſto ſequit, ꝙ materia bene dr̃ mutari, ſed non dr̃ ꝓprie gñari, vel corrũpi: quia corrũpi & gñari dñr á corruptione, & G generatione, vt reſpiciũt terminum & non ſubiectũ: iõ ſequiť ꝙ iſta conſequẽtia nõ valet, gñatio eſt mutatio, ergo qđ generat mutatur, nam añs eſt verũ & conſequẽs falſum, nã terminus ad quẽ gñatur, & tñ non mutatur, cũ nunq̃ prius fuit. ¶Et ex iſto ſequitur vlterius, ꝙ nõ oportet, ꝙ ſi abſtractũ de aliquo alio abſtracto dicatur, ꝙ cõcretũ illius abſtractũ dicať de cõcreto alterius, & hoc maximè eſt qñ talia cõcreta nõ dicũtur à ſuis abſtractis ſcđm eũdẽ modũ. ¶Vnde mutari dr̃ a mutatione ꝓut reſpicit ſubiectũ, & generari dr̃ a generatione prout reſpicit terminũ, ideo non eodẽ modo dicuntur à ſuis abſtractis ſecũdũ eundem modum. Et hæc de primo art. Quantũ ad ſecundum.

Mutari vnde dicitur.

Art. 2. An generatio ſit mutatio ſucceſſiua.

H DVBITATVR primo. Vtrum generatio ſit mutatio ſucceſſiua, ſicut ꝙ veræ poſſet dici motus ꝓpriæ dictus. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ preter ea, quę dicta ſunt de ſucceſſione mutationis ĩ tertio, ſupponitur ꝙ mutatio poteſt adhuc dici extrinſece ſucceſſiua tripliciter. Vno modo ratione intenſionis, vel remiſſionis formæ per ipſam acquiſitæ. Secundo propter extenſionem quantitatiuam ſubiecti, in quo inducitur forma acquiſita per talem mutationem. Tertio modo ratione vtriuſque. Hoc ſuppoſito dicit primo, ꝙ generatio non dicitur mutatio ſucceſſiua ratione intẽſionis vel remiſſionis formæ acquiſitæ: nam forma ſubſtantialis (vt alias viſum eſt in logica) non intenditur nec remittitur, ſic ꝙ eadẽ materia habeat plu-

A plures gradus, ſeu plures partes formæ in eodem loco & ſitu. Et oppoſitum huius multi tenent, vt ibidem in logica diſcuſſum eſt, & iſti capiũt Commentatorem in ſecundo cœli dicentem, ꝙ formæ ſubſtãtiales elementorum poſſunt intẽdi, & remitti. ¶ Ad quem tamen breuiter dicitur, ꝙ ipſe Cõmentator dicebat formas ſubſtantiales intendi, eo ꝙ aliquæ ſucceſſiuè ſecundum aliam & aliam partem acquiruntur in alia, & alia parte materiæ, vt poteſt videri de virga, quæ ſucceſſiuè pro alia, & alia parte fit mortua. ¶ Dicitur ſecundo, ꝙ ſi propter hoc mutatio dicatur ſucceſſiua, quia forma acquiſita recipitur in aliquo quanto, tunc generatio poſſet dici ſucceſſiua, cũ multæ formæ in corpore quãto recipiantur, ſicut eſt in animatis, vt in homine, in quo anima recipitur in corpore. Si autem dicatur ſucceſſiua: quia forma acquiritur in aliquo quanto, & cum hoc ꝙ vna, & eadem forma ſecundũ ſe totam, vel vnam partem informat primo vnã partem materiæ quantam, & poſt aliã, tunc dico, ꝙ ſola forma ſpecifica viuentis informat materiã quantam, capiendo adhuc materiam pro altera parte compoſiti, ſicut anima rationalis quæ informat corpus, ẽt ſenſitiua in brutis, quæ immediate creantur a ſolo Deo. Et de iſtis poteſt dici ꝙ ſimul informant totum corpus debitè organizatũ, licet fortè non ita cito exerceant operationes in vna parte ſicut in alia. ¶ Dicitur vlterius ꝙ formæ ſubſtantiales mixtorum inanimatorum immediate informant materiam nudam, C id eſt non quantam. ¶ Vnde qñ ex aere fit aqua in eodẽ inſtanti in quo forma aquæ informat materiã aeris nihil quantitatis aeris nec accidentia aeris ibi ſunt, ſed forma aquę informat talem materiam ſine talibus accidentibus & in eodem inſtãti tẽporis a forma ipſa vel toto compoſito producitur quantitas ſecundum exigentiã talis formæ, & ẽt qualitates conuenientes tali mixto requiſitæ ad hoc ꝙ forma maneat in materia, & de iſtis poteſt dici ꝙ tales formæ ſecundũ vnã partem prius poſſunt informare vnam partem materiæ, quàm aliã, licet forte talis pars formæ in inſtanti acquiratur & non ſucceſſiuè. ¶ Dico vlterius ꝙ generatio quãdoque capitur pro alteratione præuia requiſita ad hoc ꝙ forma D informet materiam de nouo, & ſic generatio eſt veræ motus. Alio modo capitur pro ipſa mutatione quæ eſt de non eſſe formæ vel geniti ad eius eſſe, & ſic videtur dicere Scot. ꝙ Sco. in 4. generare dicit relationẽ productiuã d. 1. q. 1. per naturam, ſicut dicere dicit relationem productiuã per intellectũ, & per conſequens generari dicit relationẽ producti per naturã ad producens. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ generatio actiua quo ad eius ſignificatum non eſt niſi relatio producentis ad productũ ꝑ naturã. Et generatio paſſiua eſt relatio producti per naturã ſeu per modũ naturæ ad ꝓducẽs: cõnotat, tñ (vt dicũt aliqui) formã de nouo informare materiã quã prius nõ informabat, cõnotat ẽt genitũ accipere eſſe de nouo poſt non eſſe.

¶ Et ſiquis dicat, ſi hoc eſſet verum, ſe quereretur ꝙ Petrus ſemper gñaretur q̄diu ipſe & pr̄ eius eſſent, cũ tũc ſit illa productio paſſiua. R n̄detur ꝙ licet illa productio paſſiua ſit, deficit tñ connotatum, ideo non ſequitur. ¶ Ex iſtis clare patet ꝙ generatio tã actiua, q̄ paſſiua quo ad ſignificatũ ſunt relationes intrinſecus aduenientes, ideo intrinſece non dicũtur mutationes ſucceſſiuæ, iõ ſi dicatur ſucceſſiuæ, hoc ſolũ erit ab extrinſeco & rõne alicuius connotati. ¶ Aduerte finaliter circa vnũ dictũ textus, in quo dr̄ ꝙ duplex eſt generatio. ſ. ſimpliciter & ſecũdũ quid ꝙ generatio ſimpliciter exprimitur ſolũ per duos terminos, vt cũ dr̄, Petrus generat. i. Petrus fit. Sed generatio ſcd̄m quid exprimitur per tres terminos, vt ho F mo fit albus, homo fit niger.

An ad mutationẽ ſit per ſe motus.

Dvbitatvr ſecũdo. Vtrũ ad relationem ſit per ſe motus? ¶ Et vr̄ ꝙ ſic nã Ariſt. in textu dicit ꝙ ad qualitatẽ, quantitatẽ, & vbi, eſt per ſe motus, quia in ipſis inuenitur cõtrarietas, ſed in relationẽ ẽt inuenitur cõtrarietas, igitur. Itẽ aſſimilatio eſt mutatio, & nõ dicit niſi relationẽ, puta ſimilitudinẽ, cũ nihil videatur eſſe aliud, igitur. Itẽ ita eſt p ſe iſta, aſſimilatio eſt ad ſimilitudinẽ, ſicut iſta, calefactio eſt ad caliditatẽ, ſed iſta eſt per ſe, calefactio eſt ad caliditatem: igitur & alia. ¶ Pro ſolutione ſupponitur primo, quòd in aliquo prædicamento eſſe per ſe motum, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt hæc determinatio per ſe determinat motum, & ſic in omni prædicamento eſt per ſe motus, cuius entitas eſt ſucceſſiue acquiſibilis. G Alio modo ſic, quòd determinet eſſe, & ſic in prædicamento eſt per ſe motus, cuius entitas gratia ſui, & non gratia alterius terminat motum. ¶ Secundo ſupponitur quòd aliquid dicitur per ſe terminare motum dupliciter. Vno modo per ſe primo ſic, ſcilicet quòd ipſum non neceſſario præſupponat aliquid aliud prius terminare illum motũ, vel aliquem alium. Alio modo per ſe, ſed non primo, & ſic illud terminat motum aliquem, quòd nihil aliud, quàm ipſum terminat, tamen neceſſario p̄ſupponit aliquid aliud terminare alium motum. Et ſic poteſt dici, quòd ſimilitudo per ſe terminat motum aſſimilationis, quia nihil videtur terminare aſſimilationem, niſi ſimilitudo, tamen ipſa H non poteſt eam terminare, niſi aliquid prius terminet alterationem. Et ex iſto infertur corrolarium, ꝙ ad relationem poteſt eſſe per ſe motus, licet non per ſe primo, & hoc vult Ariſt. cum dicit, ꝙ ad relationem non eſt per ſe motus. ¶ Dicũt tamen aliqui, ꝙ ſimilitudo non per ſe terminat aſſimilationem, cũ neceſſario pręſupponat aliquam qualitatem neceſſario terminare alium motum. Etiam quia ſimilitudo acquiritur in aliquo, in quo non eſt motus aſſimilationis puta in illo, quod non mouetur ad aliquã qualitatẽ. ¶ Supponitur finaliter, quòd ex prædictis poteſt elici, quòd duæ conditiones requiruntur ad hoc, ꝙ aliquid per ſe terminet motũ. ¶ Primo, ꝙ terminet illũ motum intrinſece:

A ſece, ideo locus non terminat per ſe primo motum localem, ſed vbi paſſiuum. ¶Secundo requiritur, ꝙ ſic terminet illum motũ, ꝙ nihil aliud, quàm ipſum terminet eũ. Ex iſtis faciliter poſſunt ſolui rõnes, puta, ꝙ bene probant, ꝙ ad relationẽ eſt ꝑ ſe motus, ſed nõ ꝙ ſit ꝑ ſe primo. Alij de alio modo dicerent, ꝙ bene probant, quia relatio per accidẽs terminat motum, ſed non per ſe.

An ſit aliqua qualitas, quæ non poſſit continue acquiri per motum.

Dvbitatvr tertio, præter illa, q̃ dicti ſunt de qualitate: Vtrũ ſit aliqua qualitas, quæ poſſit cõtinue acquiri per motum? Et videtur, ꝙ non, quia tunc ſequeretur, ꝙ aliqua qualitas poſſet continue intendi, hoc eſt falſum, igitur. Minor probatur, quia ſi aliqua qualitas continue intenderetur, ſequeretur, ꝙ illa forma eſſet infinita: igitur. B Conſequẽtia probatur, quia volo, ꝙ ſit tẽpus vnius horæ, cuius inſtans initiãs ſit a, & inſtans terminans ſit b, tunc arguitur ſic, in infinitũ minor pars albedinis, quam iſta tota albedo acquiſita in b, fuit acquiſita poſt a: ergo hæc tota albedo acquiſita in b, eſt infinita. Conſequẽtia probatur, quia qualibet pars albedinis acquiſita poſt a, eſt alicuius magnitudinis intenſiuæ, igitur & infinitũ aliqua eſt minor, igitur illa eſt infinita. Antecedens probatur, quia pluſquàm in duplo minor albedo, quam eſt hæc tota albedo eſt acquiſita poſt a, & ſimiliter pluſquàm in triplo, & ſic in infinitum: igitur. ¶Item bene ſequitur, in infinitum minor pars albedinis, quàm hæc tota albedo eſt acquiſita poſt a: ergo hæc tota albedo in infinitum eſt maior, C quàm illa pars albedinis acquiſita poſt a: ergo eſt infinita. ¶Pro ſolutione huius rationis ponũtur aliquæ propoſitiones probabiles. Prima poſſibile eſt aliquam formã continue intendi. Quod probatur: aliter ſequeretur, quòd per aliquod tempus agens naturale potens agere in paſſum eſſet ſufficienter approximatum paſſo potenti ab illo pati, & in omni diſpoſitione neceſſaria ad agendum, & patiendum, & nullum eſſet impediens actionem agentis in paſſum, & tamen non ageret, vt ſi eſſet aliquod calefactiuum approximatum corpori, aut hoc calefactiuum in qualibet parte temporis ſuæ præſentiæ agit in parte aliquam, aut non. Si ſic, habeo intentum ſi non, ergo in nulla, cũ in qualibet ſit æque approximatum. D ¶Secunda propoſitio, omnis qualitas continue, & ſecundum ſe totam partibiliter acquiſita habet, vel habuit primum inſtans ſui eſſe, anteq̃ aliquid eius & cuiuslibet, q̃d eſt aliq̃d eius fuit, quia quælibet talis continue acquiritur in aliquo tp̃e primo: ergo in inſtanti terminante illud tẽpus, ipſa fuit primo complete acquiſita. Et quòd aliquid eius, & cuiuſlibet quod eſt aliquid eius præfuerit: patet, quia aliter aliq̃d eius totũ ſimul acquireret, puta in illo inſtãti terminãte illud tp̃s. ¶Tertia ꝓpoſitio oĩs forma cõtinue, & ſcd̃m ſe totã partibiliter perdita habet primũ inſtãs ſui nõ eſſe anteq̃ aliquid eius, & cuiuslibet q̃d fuit aliq̃d eius pri non fuit, & põt probari ſicut præ-

E cedés. ¶ Quarta ꝑpoſitio, nulla forma ſecundū ſe totā partibiliter ꝑdita habuit vltimū inſtans ſui eſſe, in quo aliquid eius ſit, & poſt qđ nihil eius ſit. ¶ Quinta, & vltima propoſitio, omnis forma ſecūdū ſe totā partibiliter perdita habuit vltimū inſtans ſui eſſe, in quo ipſa fuit, & poſt quod non quodlibet eius fuit. ¶ Tūc reſpondetur ad rationē negando cōſequentiam. Et ad probationē cōcedo iſtam, in infinitū minor pars albedinis, ꝙ̄ hæc tota albedo complete acquiſita in b, fuit acquiſita poſt a, iſta tñ eſt falſa, aliqua pars albedinis in infinitū minor, ꝙ̄ eſt hæc tota albedo fuit acquiſita poſt a. Et probatio ſecundę conſequentiæ procedit, ac ſi daretur iſta, minor pars albedinis in infinitum &c. ¶ Ad ſecū-

F dam probationem conſequentię dicitur, ꝙ ſi ly illa, in conſequēte primæ conſequentię teneatur relatiue, vltima conſequentia non valet, qua ſcilicet infertur, ergo hęc albedo eſt infinita, ſi vero teneatur demōſtratiue, conſequentia eſt bona, ſed antecedens eſt falſum. Et hæc de ſecūdo art. Quantū ad tertium articulū ſit.

Conclvsio reſpōſalis: Ad tria prædicamēta eſt per ſe motus, ſ. ad quantitatē, qualitatē, & vbi, vt patet ex prędictis. Ad rationes ante oppoſitū. ¶ Ad primam, ſecundam, tertiam, & quartā patet ſolutio ex dictis. ¶ Ad quintam negatur antecedens, ad probationem primæ partis dr̄, ꝙ ad aliquā qualitatē eſt per ſe motus, & ad aliquā non, vt patebit ſeptimo huius. ¶ Ad alias probationes patet quid ſit dicendum.

POST hoc autē dicamus, quid eſt ſimul, & extractum, & quid eſt tangere &c. G T.c.21 & inde.

Istvd eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de vnitate motus. Et diuiditur in duo capitula. ¶ In primo, declarat aliquos terminos, & primo declarat ea, quæ dicuntur eſſe ſimul ſimultate loci, dicēs, ꝙ illa dicūtur eſſe ſimul, quę ſunt in eodem loco proprio, ſicut materia, forma, & totum compoſitum. Ex quo ſequitur, ꝙ ad hoc, ꝙ aliqua dicantur eſſe ſimul non ſufficit, ꝙ ſint in eodē loco cōmuni, quia tunc omnia eſſent ſimul ſecundū locum. Deinde diffinit mediū, dicens, ꝙ medium eſt, ad quod continue mutans prius perue- Simul loco quę dicuntur. Medium quid.

nit, quàm in vltimum. Et ibi ſolum loquitur de medio ſecundū trāſmutationem, quod non eſt aliud, quā illud, in quod mobile trāſmutatur, ad cuius medium prius peruenit, ꝙ̄ ad extremum. Sed illud dicitur continue moueri, quod ſic ſe habet, ꝙ nihil aut pauciſſimum ſibi rei deficit, ſed nō temporis, quia tunc ad cōtinuationē motus requiritur continuatio temporis, ſed non continuatio rei, ſecundū quam ſit, vt patet de tangente citharam, qui immediate poſt primā chordam tangit vltimā, & tñ talis motus eſt continuus, quia non eſt interruptio temporis, ſed ſit interruptio ſpacij. ¶ Conſequenter oſtendit, quæ ſunt contraria ſecundum locum, dicens, ꝙ illa ſunt contraria ſcdm locū, ꝙ̄ maxime diſtans ſecundū lineā rectā. ſ. inter quę prę- H Cōtraria ſecūdum locū quæ.

ten-

A tēditur maxima linea recta. Hoc ꝓbat, quia illa linea recta eſt minima, quæ poſſit contrahi inter duo loca. Conſequenter dicit, ꝙ conſequēter ens, eſt quod eſt poſt alterū ſine medio eiuſdē rōnis, ſicut duæ domus, inter quas non eſt alia domus, licet ſint multæ aliæ res. Et ad talia conſequenter ſe habentia, requiritur, ꝙ ſint ordinata adinuicē ſecūdū prius, & poſterius, hoc eſt, ſcdm ſitū. Secūdo, ꝙ non ſit mediū eiuſdē rōnis inter ipſa. Sed illud dr̄ eſſe habitū, qđ eſt cōſequenter alteri, & tangit ipſum. Et duo requirūtur ad habita. Primo, ꝙ ſe tangāt, ſecundo, ꝙ ſint eiuſdē ſpeciei. Sed continuū alteri eſt, quod facit vnum cum illo, & eſt idem terminus vtriuſq;. Vnde continuū aliquādo dr̄ vnum colligātia, B aliquādo tactu, & aliquādo naſcentia. ¶ Finaliter comparat adinuicē conſequenter, contactum, & continuū, & dicit, ꝙ omne cōtactū eſt conſequenter ens, ſed nō ecōtra, quia in numero inuenitur cōſequēter ens, vt dualitas eſt conſequenter ens vnitati, & tamen ibi non eſt contactus. Similiter omne continuum eſt contactum, & non ecōuerſo, quia quęcunque habent idem vltimum, habent vltima ſimul, ſed non quęcunque habent vltima ſimul habent idē vltimum, igitur. Conſequenter ponit duas differētias inter punctum, & vnitatem. ¶ Prima differētia eſt, quòd puncta ſunt in illis, quę nata ſunt ſe tangere, ſed non vnitates. ¶ Secunda, qa neceſſe eſt inter quęcunque puncta in eodem ſaltē continuo eſſe aliquod medium.

Contractū & cōtinuum.

Puncti, & vnitatis diſcrimē.

VNVS autem motus dicitur multipliciter vnum, quidem enim multipliciter dicimus &c. C

T. cō. 31. & inde.

ISTVD eſt ſecundū capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de vnitate motus, dicens, ꝙ motus dicitur vnus multipliciter, ſcilicet genere, q. terminatur ad terminos eiuſdem prędicamenti, ſicut eſſet albeſactio, & nigreſactio. Secundo modo dicitur vnus ſpecie, quia terminatur ad eūdem terminum ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam. Deinde mouet vnā dubitationem, vtrum ſemper motus, qui ſunt de eiſdē terminis ſecūdum ſpeciem, ſint idem motus ſecū dum ſpeciem? Reſpondet Philoſophus, ꝙ non, quia aliquādo vnitas ſpecifica motum non ſolum ſumitur ex vnitate ſpecifica terminorū, D ſed etiam ex vnitate mediorum ſiue ſpacij per quę fiunt illi motus. ¶ Vñ licet motus localis rectus, & motus localis circularis ſint ad eoſdē terminos ſcdm ſpēm, nō tñ ſunt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſſimę, q. linea circularis nō eſt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſſimę cū linea recta. Deinde ponit tertiū modū vnitatis motus; dicens, ꝙ motus vnus ſimpliciter eſt motus vnus numerus. Ad cuius vnitatē tria requiruntur, ſcilicet vnitas numeralis mobilis, vnitas numeralis termini ad quē, & vnitas numeralis tpis. Cōſequenter mouet duas paruas dubitationes. ¶ Prima vtrū ad vnitatē numeralē motus reqrat, ꝙ non ſit interruptio tēporis, vt ſi Socrates primo moueatur ad ſanita-

Motus quotupliciter dīcunt.

tem,& poſtea iterum quieſcat,& po ſtea iterum moueatur ad ſanitatem vtrum ibi ſit idem motuſ. Reſpondet, ꝙ ſi contingat corruptum redire idem numero, tūc illi motus poſſunt eſſe idem numero. ¶ Secunda dubitatio, vtrum ſit eadem ſanitas, quæ hodie erat in ſorte,& nunc eſt, cum ſubſtantia,in qua ſit tranſmutabili. Reſpondet, quod ſi ſubſtātia tranſmutabilis maneat eadem, etiā qualitates poſſunt eſſe eędem. ¶ Deinde oſtendit, quod ad vnitatem ſimpliciter dictam ipſius motus requiritur, ꝙ ſit cōtinuus,& omnis talis eſt vnus quia omne conſtitutum ex partibus,quarum vltima ſunt vnum, eſt ſimpliciter vnum, ſed omnis motus cōtinuus eſt huiuſmodi, igitur.

F ¶ Et ſubdit,quod non quodlibet pōteſt continuari cū quolibet, ſed quorum extrema ſunt vnum, ideo ſpē, vel natura differentia non poſſunt adinuicem continuari, quia eorum vltima non poſſunt eſſe vnum, ideo ambulatio non poteſt continuari lineæ,nec ſanatio ambulationi, licet illi motus poſſint eſſe cōſequenter ſe hentes. ¶ Deinde oſtendit motū eſſe vnum rōne perfectionis, dicens ꝙ motus dr̄ vnus quando eſt perfectus quia in aliis entibus illud quod eſt perfectum,& completum, & cui nihil deficit, dr̄ vnum,igitur,& motus. ¶ Dicit etiam motum eſſe vnū ex parte regularitatis dicens, ꝙ motus regularis, eſt magis vnus quam motus irregularis quia eſt minus diuiſibilis q̄ irregularis,quia motui irregulari plures proprietates diſconuenientes,& diſſimiles ſibi conueniunt,quam motui regulari. Vnde G motus irregularis eſt diuiſibilis in velocitatem,& tarditatē, & non motus regularis igr̄ ſubdit, ꝙ licet tales motus differant ſm̄ magis, & minus quia regularis eſt magis vnus quam irregularis,nō tamen differūt ſpē, ſed ſolum ſecundum magis, & minus. ¶ Deinde oſtendit quot modis motus dicitur irregularis, dicens ꝙ duobus modis. Primo ex diuerſitate illorum, ſuper quibus mobile mouetur non enim eſt poſſibile motū eſſe regularem ſuper magnitudine non regulari, ideo motus factus ſuper magnitudinem tortuoſam non eſt regularis. Secundo modo ex diſpoſitione mobilis,quia mobile natum eſt moueri velocius in vna parte temporis,& tardius in alia. Finaliter infert duo corrolaria. ¶ Primum H velocitas,& tarditas non ſunt differentię ſpecificę motus,poſſunt enim duo motus eſſe eiuſdem ſpecie,quorum vnus eſt velox, alter vero tardus. ¶ Secundum corrolarium eſt, ꝙ maior,& minor grauitas non faciunt motus differre ſpecifice.

Sco. in. 4. di. 43. q. 3.

AMPLIVS autem determinandum eſt, qualiter motus contrarius motui, & de dimēſione eodem modo. T. cō. 46. & inde.

ISTE eſt tertius,& vltimus tractatus huius quinti libri,in quo Philoſophus determinat de contrarietate motuum. Et diuiditur in tria capitula. ¶ In primo oſtendit qualiter motus contrariantur adinuicem, dicens, ꝙ quinq; modis pōt imaginari

Motus, quo adinuicē contrariant.

A ri vnum motum contrariari alteri motui.¶Primo, ꝙ illi motus dicantur contrarii quorum vnus eſt ab vno termino, alter vero in illum terminum. ¶Secundo, quod illi dicantur contrarii qui ſunt a terminis cōtrariis.¶Tertio, quia ſunt ad terminos contrarios.¶Quarto, quia vnus eſt ex vno contrario, alius eſt in ſuū contrarium.¶Quinto, quia ſunt a terminis contrariis ad terminos cōtrarios. Et ad ſciendū, qui ſunt proprie contrarii, ponit aliquas concluſiones.¶Prima, Motus, qui eſt ab vno contrario non eſt contrarius motui, qui eſt ad aliud cōtrarium. Probat, quia ſanatio ſanationi contraria retur & ægrotatio ægrotationi, ſed conſequens eſt falſum igiī. Conſequentia patet, quia vna, & eadē ſa-
B natio eſt ab ægritudine ab ſanitatē, & vna, & eadem ægrotatio eſt a ſanitate in ægritudinem, ergo ſi motus, qui eſt ab vno contrario, contrariaretur motui, qui eſt ad aliud contrarium, tunc ſanatio ſibiipſi contraria retur.¶Sc̄da concluſio. Motus, qui ſunt a contrariis terminis ad vnū cōtrariū, vel ad medium illorū cōtrariorum non ſunt cōtrarii. Quod ꝓbat, quia motus, qui ſunt ad idē in ſpē nō ſunt cōtrarii, ſed motus, qui ſunt a contrariis terminis poſſunt eſſe ad idem in ſpē, igitur. Minorem probat, quia motus, qui eſt a calidiſſimo, poteſt eē ad tepiditatē ſilr motus, qui eſt a frigidiſſimo. ¶Tertia cōcluſio. Cōtrarietas motuū magis attendenda eſt, penes terminos ad quos q̄ penes terminos a qb. quia mot⁹ accipiūt ſuas denominationes a ꝑdictis terminis, igiī. Quarta con- C
cluſio. Illi motus, qui ſunt a terminis contrariis in terminos cōtrarios cōtrariant. Probat rōne & inductione. Rōne ſic, quia motus cōtrarii debent eſſe a termino affirmato in terminū affirmatū, ergo penes cōtrarietatē vtrorumq; terminorū dēt attēdi cōtrarietas motuū. Inductione ſic qa ęgrotatio, & ſanatio ſunt motus cōtrarii, & ſūt a terminis cōtrariis ī terminos cōtrarios, igiī. Silr motus ſurſū, & motus deorſū, igī. ¶Quinta cōcluſio. Nō ſufficiēter attēditur cōtrarietas motuū penes terminos, ad quos cōtrarios ꝙ ꝓbat qa ſi eēnt mutationis ad terminos cōtrarios, & nō a cōtrariis terminis nō eēnt ꝓprie motus, ſed magis generationes igī.¶Sexta cōcluſio, & vltima motus qui ſūt inter media, & extrema D
ſunt quodammodo inter contraria, quia medium cōparatum ad extrema dr̄ quodammodo vtrunque terminorum, vt iam prius viſum eſt.

Quoniam autem motui non ſolum videtur eſſe motus contrarius, ſed & quies, &c. T. cō. 53. & inde.

Iſtvd eſt ſecundum capitulū in quo Philoſophus determinat de cōtrarietate quietū, ponēdo aliquas cōcluſiones.¶Prima, ſicut motus, q ſūt a terminis cōtrariis ad terminos cōtrarios cōtrariant adinuicē, ſic qetes terminorum cōtrariorum contrariātur adinuicē. Ex quo ſequitur ꝙ motus non ſolum cōtrariatur motui, ſed etiam quies cōtrariatur motui, non tamen contrariatur motui ſimpliciter, ſicut motus motui, ſed ſibi Quietes quo contrariātur.

E ſibi opponitur priuatiue.¶ Deinde mouet vnam dubitationem, ſcilicet cui quieti contrariatur motus.¶ Pro cuius ſolutione ponit ſecundam cõcluſionem. Motus contrariatur quieti in termino a quo, & non in termino ad quem, vt motus, qui eſt a ſanitate in ægritudinem contrariatur quieti, quę eſt in ſanitate, & non quieti quę eſt in ægritudine, ꝙ probat, quia motus non contrariatur quieti quam facit, ſed motus facit, quietem in termino ad quem, ergo non contrariatur ſibi.¶ Tertia concluſio, quies in termino a quo, & quies in termino ad quem, contrariantur ad ſemuicem, vt quieti in ſanitate contrariatur quies in ægritudine. Conſequenter determinat de F immutatione ponendo aliquas concluſiones.¶ Prima immutationes in terminis contradictoriis ſunt contrariæ, vt immutatio, quę eſt ineſſe contrariatur mutationi, quæ eſt ad non eſſe. ¶ Secunda concluſio, immutatio non eſt quies, quia immutatio non contrariatur niſi generationi, vel corruptioni, ergo ſi eſſet quies ſequeretur, quod generatio, & corruptio eſſent motus, vel ꝙ non omnis quies contrariaretur motui, quod eſt falſum, igitur. ¶ Tertia cõcluſio, ſicut quies eſt priuatio motus ita immutatio eſt priuatio mutationis, ideo immutatio opponitur mutationi ſicut quies motui.

T.cõ.56. & inde. *DVBITABIT autẽ aliquis quare in mutatione quidẽ ſecundum locum ſunt, & ſecundum naturam &c.*

ISTVD eſt tertiuũ, & vltimũ G capitulum huius tractatus vbi Philoſophus mouet, & ſoluit quaſdã dubitationes.¶ Prima eſt, vtrum in aliis motibus a motu locali inueniatur contrarietas ſecundam naturã, & nõ natura, ſicut inuenitur in motu locali. Soluit Ariſt. dicens, ꝙ ſic, & dicit, quod quædam ſunt corruptiones extra naturam ſeu violentę, ſicut illę, quæ fiunt cum gladio, vel regimine malo, quædam fiũt ſecundum naturam, ſicut corruptiones, quæ fiunt propter ſenſum quas vocat philoſophus dulces. Similiter quędam ſunt generationes extra naturam ſiue extra communem modum naturę vt generationes florum in hyeme, aliæ ſunt ſecundum naturam, vt generationes florum in ęſtate. Similiter aliqua eſt alteratio ſecundum naturam, ſicut ſanatio in H diebus criticis, alia vero extra naturam, vt ſanatio in diebus non criticis.¶ Secunda dubitatio, vtrum qes violenta ſit generata. Et arguitur, ꝙ ſic quia oĩs quies, quæ non eſt ſemꝑ ſed habet eſſe poſt non eſſe eſt generata, ſed quies violenta eſt huiuſmodi, igitur.¶ In oppoſitum arguit ſic: Si quies violenta eſſet generata generaretur a motu violẽto, ſed omnis motus generans quietem eſt propter quietem quam generat igĩ motus violentus eſſet ꝑꝑ quietem, ſed omnis motus, qui eſt ꝑꝑ quietem velocitať in fine, ꝙ eſt falſum de motu violento, igitur. Et iſtam dubitationem non ſoluit Philoſophus, ſed poteſt ſolui, ꝙ ſicut ad motum non eſt motus ſic ad quietem nõ eſt motus

Dubitationes de motu.

tus

A tus.¶Tertia dubitatio, vtrum quies in termino a quo contrarietur motui ſicut dictum eſt. Arguit Philoſophus, ꝙ nõ, quia mobile dum mouetur hẽt aliquid illius, a quo mouet̃, ergo ſi quies in termino, a quo cõtrarietur motui ſequitur, ꝙ cõtraria erũt ſimul, ꝙ eſt ſalſum igitur. Soluit Philoſophus dicens, ꝙ quies nõ cõtrariat̃ motus ſimplr, ſed quodãmõ. ¶Quarta dubitatio, ꝙ cũ motus naturalis ignis ſurſũ, & motus eius violẽtus deorſũ, & motus naturalis terræ eſt deorſũ, & motus violẽtus eius ſit ſurſum quõ cõtrariant̃ iſti motus ſ. vtrũ motus ignis ſurſum ſit cõtrarius motui deorſum ignis, vel motui terræ deorſum. Reſpõdet, ꝙ motus ignis ſurſũ contrariat̃ vtriq; iſtorũ motuũ deorſũ, ſed diuerſimode, B quia motus ignis ſurſum contrariat̃ motui ignis deorſum ſicut naturalis non naturali, & motui terræ ſicut naturalis naturali, & eodẽ modo dicat̃ de quiete puta, ꝙ quies ignis ſurſum contrariatur quieti ignis deorſum, & quieti terræ.

An ad vnitatem motus requiratur neceſſaria vnitas temporis mobilis, & termini ad quem,

QVAERITVR Vtrum ad vnitatem motus neceſſario requirat vnitas tẽporis mobilis, & termini ad quẽ. ¶Primo arguit̃, ꝙ nõ, quia nullus motus eſt vnus, ergo ad vnitatẽ motus non requirũtur illa tria. Añs patet, quia ille motus qui eſt in vna parte tpis non eſt vnus, & idem illi qui eſt in alia parte temporis cum præteritum non ſit idem cum futuro ergo cum mot⁹ ſic ſe habeat ꝙ vna pars eius fiat i alia parte tp̃is, & alia in alia nullus motus erit vnus. C ¶Secũdo ſic, quia tunc totus motus æternus eſſet vnus. Cõſequẽs eſt falſum, quia reuolutio hodi rna non eſt eadẽ cũ illa quę fuit hæri. Tertio ſic, quia ad vnitatem motus ſufficit vnitas mobilis, ergo non neceſſario requiruntur vnitates illorũ trium. Antecedens patet, quia oẽ accidens numeratur ad numeratione ſui ſubiecti, & ab ipſo accipit diſtinctionẽ & vnitatem, igit̃. ¶Quarto ſic: Realiter mot⁹ diſtinguitur a mobili termino ad quẽ, & tp̃e, ergo Deus poteſt facere motũ ſine illis tribus quo facto motus adhuc erit vere vnus igitur. ¶Quinto arguitur. Si canis cadat deorſum, & cadendo moriatur, D ibi erit vnus motus continuus, & tamen mobile non eſt vnum, cum canis ſit mortuus, igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas mobilis. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, pro declaratione quæſtionis, ꝙ Philoſophus in textu non intendit loqui de vnitate intrinſeca motus, ſed ſolum de vnitate extrinſeca. ¶Pro cuius declaratione ſupponit̃, ꝙ duplex ẽ vnitas ſ. intrinſeca, & extrinſeca. Intrinſeca eſt, quæ ſequitur propriam entitatẽ rei, cuius eſt vnitas, & iſta vnitate motus eſt vnus, ſicut etiam aliæ res, ita, ꝙ ſi quis petat vnde hẽt motus talem vnitatem? rñdetur, ꝙ talem habet a ſua propria entitate & de iſta Vnitas duplex.

iam

E iam multotiens viſum eſt. ¶ Sed vnitas extrinſeca eſt, quam accipit res ab aliquo extrinſeco realiter diſtincto ab eo, cuiuſmodi ſcientia, & notitia dr̃ vna ab obiecto etiã accidens dicitur vnum a ſubiecto, & motus, ab vnitate termini ad quem, & de iſta eſt hic ad propoſitum. ¶ Pro cuius declaratione ſupponitur ſecundo, quod terminus ad quem motus eſt, qui per motum acquiritur, & nõ debet dici terminus ad quem motus ſic, quod terminat motum ſaltem intrinſece permutatum eſſe, ſicut linea per punctum, & tempus ꝑ inſtans. ¶ Et poteſt eſſe duplex terminus ad quem, videlicet principalis, & vltimatus, qui principaliter intendiť a mobili. Alius eſt partialis, & minus principalis ſicut eſt q̃ F libet pars formæ quæ ſucceſſiue acquiritur per motũ, & de iſto proprie non intelligitur hic ſed de termino ad quem motus principali, & totali. ¶ Et aduerte, quod quando acquiritur aliqua forma ſucceſſiue, ſicut calidicas, ipſius non eſt dabilis prima pars, ſicut ipſius motus non eſt dabilis prima, neq; vltima pars, quia quacunque data, ipſa eſt diuiſibilis in infinitum, ſicut etiã nullius mobilis cõtinue motieſt dabilis eius primus locus; nam alias ſequeretur, ꝙ duo inſtãtia eſſent ſibiinuicem immediata. nam accipiať inſtans, in quo mobile incipit moueri, & capiatur inſtans, in quo mobile habet primum locum, vel ſunt mediata, vel immediata ſi immediata, habetur intentũ ſi mediata, ergo inter ipſa eſt tẽpus ergo mobile mouetur, & ibi ſunt infinita inſtantia, & in aliquo illorum fuit in loco. ¶ Vnde, vt iam dictum eſt, mobile, quod continue moueť, non eſt in loco ſibi ęquali ſm ſe & quolibet ſui, niſi ꝑ inſtans, cũ ergo ſit tp̃s medium inter illa inſtantia, & mobile mouetur, notum eſt, ꝙ in illo tempore eſt in loco, igitur. Vnde ſicut inter q̃libet duo inſtantia ſunt infinita inſtantia media, ita inter q̃cunque loca inter quæ poteſt eſſe motus ſunt infinita loca media, ita quod mobile non poteſt tranſire de loco in locum, niſi tranſeundo infinita loca media. G

Termin' ad quem quid, & quotuplex.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, vtrũ ad hoc, ꝙ motus dicatur vnus numero, requirať vnitas numeralis mobilis temporis, & termini ad quem. ¶ Et vr̃, ꝙ non: nam H dicit Ariſtot. in octauo huius, quod motus proiectorum non eſt vnus, & tamen iſta tria inueniuntur, igitur. ¶ Item volo, quod aliqua aqua deorſum deſcendat, & deſcendẽdo aliquæ partes eius corrumpãť, quo facto non manet idem mobile quod prius, & tamen ibi eſt vnus, & idem motus igitur. ¶ Itẽ motus progreſſiuus animalis poteſt eſſe continue & tamen non eſt idem mobile numero continue motum: nam quando animal mouet vnum pedem figit alium pedem, igitur. ¶ Item ſi aliqď animal moueatur deorſum, & mouendo moriatur, motus eſſet vnus, & tamen mobile nõ eſſet vnum, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mobilis per ſe,

Quid requiritur ad hoc vt motus dicať vnus numero.

A per ſe, & dr̃ notanter per ſe, ad remouendum mobile per accidens, & mobile, ꝙ mouetur ſecundum partem, nam poteſt remanere idem motus numero dato, ꝙ mobile per accidẽs varietur, vt lapis mouendo poterit deperdere aliqua accidentia, quæ dicuntur moueri per accidens, & tamen motus erit vnus. ¶ Vnde aliquid dr̃ moueri p accidẽs tripliciter primo, ſicut actus in potentia, vel ſicut pars in toto, vel ſicut aliquid neceſſitate naturali coniunctum alteri, vt graue illi cui innititur. ¶ Requiritur etiam vnitas temporis, i. ꝙ non ſit interruptio temporis, ſeu quies media, & hoc ſecundum communem curſum naturæ, quia bene poſſet eſſe vnus motus numero, dato, ꝙ eẽt quies media, vt ſi lapis moueretur deorſum, & poſtea quieſceret, & Deus reproduceret illum, & eũdem motum ſicut poteſt, ibi eſſet idem motus qui ante, & tñ eſt quies media. Requiritur etiam vnitas termini ad quem in actu, vel in potentia propinqua, quod notanter dr̃: nã ſi Deus deſtrueret omnia corpora a cęlo, & moueret cęlum circulariter ibi eſſet motus idem numero, & tñ non eſſet terminus ad quem, cũ nõ acquiratur ibi aliquod vbi nec actiuum, nec paſſiuũ, acquireret tamen ſufficienter vbi potentiale. ¶ Dicũt etiã aliqui, ꝙ requiritur vnitas mouentis, ideo dicunt cum Ariſt. quod motus proiectorum non eſt vnus cũ non ſit ibi idem mouens, & dicunt iſti, quod talis vnitas intelligitur p vnitatem mobilis, & per hoc patet quid ſit dicendum ad primam ratio-

Sco: in 4. d. 10. q. 6. cõclu. 4.

B

nem. ¶ Ad ſecundum dico ꝙ ſi aliquod corpus moueatur deperdẽdo partes ſuas continue hic eſt aliquis motus continuus, puta ille, qui fuit ſubiectiue in parte, quæ mouetur, & motus aliarum partium non ſunt. ¶ Ad aliam dicitur, quod motus progreſſiuus animalis non eſt proprie continuus, & vnus ſimpliciter, ſed componitur ex multis motibus, ſcilicet ex motu pulſus, & motu tractus immo forte cõponitur ex multis motibus & multis quietibus. ¶ Ad aliam poteſt dici, ꝙ licet non maneat idem mobile quo ad denominationem, tamẽ bene quo ad adheſionem motus. ¶ Dicunt tamen aliqui, quod ille motus nõ eſt vnus. C

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidit alia difficultas, vtrũ motuum differentium ſpecie termini ſint differentes ideſt vtrum ſequatur, iſti motus differunt ſpecie, ergo termini ad quos differunt ſpecie. ¶ Et videtur quod non quia motus circularis, & motus rectus differunt ſpecie, vt videtur dicere Philoſophus 7. huius, & tamen termini non differunt ſpecie, igitur. ¶ Etiam motus naturalis ignis ſurſum, & terræ ſurſum differunt ſpecie, cum vnus ſit naturalis, & alius violentus, & tamen termini non differunt ſpecie; igitur. Reſpondetur, quod iſta propoſitio, motuum differentiũ ſpecie termini ad quos ſunt differẽtes ſpecie nõ eſt immediata, ſed mediata. ¶ Ad cuius veritatem requiritur veritas duarum aliarum propoſitionum. ¶ Prima eſt, ꝙ formæ fluẽtes, ideſt ſecundum quas fiũt motus

D

An ſequatus Mot' differunt ſpẽ ergo & termini, ad quos differũt ſpẽ.

E tus differũt ſpẽ.¶Secunda, ꝙ forma fluens ſeu forma ſecundum, quam ſit motus ſit eiuſdem rõnis cũ forma terminante,& tũc iſtis duabus propoſitionibus veris propõ eſt vera.Ex quo ſequitur per oppoſitum, ꝙ ad vnitatem ſpecificam motus requirit vnitas ſpecifica termini ad quem,& ꝙ forma fluens ſit eiuſdem ſpẽi cum forma terminante, ideo non requiritur vnitas ſpecifica motorum, nec etiam termini a quo, nec mobilis. Tunc reſpõdetur ad rõnes.¶ Ad primam dr,ꝙ motus rectus, & circularis poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, & ꝑ ipſos poteſt acquiri vnum vbi etiam vbi fluẽs eſt eiuſdem rõnis cum vbi terminante.¶ Dico vlterius,ꝙ linea recta,& curua ſunt eiuſdem ſpẽi eſſentialis, licet differant ſpecie acci-
F dentali,ſicut homo albus, & homo niger.Ex quo ſequitur, ꝙ curuitas, & rectitudo bene differũt ſpẽ,& quãtum adhoc motus rectus, & motus circularis poſſunt eſſe incomparabiles.¶ Ad aliam dico, ꝙ non habeo pro inconuenienti aliquem motũ naturalem,& violentum eſſe eiuſdem ſpeciei, immo nec motum regularem, & irregularem, ſed ſolum illi motus, qui ſunt ad terminos ad quos differentes.

Alia qõ de motu. QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas, vtrùm in omni motu poſſit eſſe regularitas, & irregularitas cũ motus cęli nullã habeat irregularitatẽ. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ differentia eſt inter motum regularem, & irregularem pro vna parte,& motum regularem,& vniformem pro alio alia parte.¶ Vnde motus regularis eſt, G qui non eſt velocior in vna parte tẽporis,quam in alia, vt motus cœli. ¶Sed motus irregularis eſt, qui eſt velocior in vna parte temporis, quã in alia, vt motus lapidum deorſum, qui eſt velocior in fine,quam in principio.Ex quo ſequitur,ꝙ idem motus pro vna parte poteſt eſſe tardus, & pro alia velox. Ex quo ſequitur, ꝙ velocitas,& tarditas ſunt accidentia motus.Et ex iſto ſequitur,ꝙ nulli motui quãtum eſt de ſe repugnat eſſe velox pro vna parte,& tardus ꝑ alia,licet forte poſſit repugnare ex parte mobilis, vt motui cęli quantũ eſt ex ſe nõn repugnat,ꝙ ſit velox ꝑ vna parte,& tardus pro alia parte, licet ſibi forte repugnet ſaltem pe accidens ex parte ipſius cęli.¶Sed motus vniformis eſt quando vna pars H mobilis non mouetur velociori modo,quam alia ſicut motus lapidis deorſum.Ex quo ſequitur,ꝙ cum vna pars cęli velociori modo moueatur, quam alii,ꝙ non eſt vniformis. Vnde partes circunferentiales cęli velocius mouentur quam partes centrales,i.quam partes,quæ ſunt circa cẽtrum, ſeu circa polos,quia inæquali tempore maius ſpacium pertranſeũt quam partes illæ centrales, & ſimiliter diceretur de motu rotę. ¶ Et ſi quis quęrat de motu animalis, vtrũ ſit regularis, vel irregularis.Reſpondetur,vt iam viſum eſt ꝙ non eſt vnus motus, & de hoc magis alias dicetur.Et hæc de primo articulo.

Sc.I quot li.q.18.

Alia dubitat o de motibus ſpecie differentib. DVBITATVR primo. Vtrũ motus differentes ſpecie, vel genere poſſint continuari ad inuicem,ſicut cale-

A calefactio, & frigefactio. ¶ Et videtur, quòd ſic: nam aliqua, quæ tantum differunt ſicut tales motus differentes ſpecie, vel genere poſſunt continuari adinuicem, ſicut patet de virga pro media parte viua, & pro media parte mortua, ergo etiam illi motus poterunt continuari adinuicem. ¶ Item arguitur ſic, & volo, ꝙ aliquod corpus calefiat per vnam horam, tunc in inſtāti terminante illlam horam poteſt tale corpus incipere frigefieri igitur. Minor probatur, quia non magis repugnat tali corpori incipere frigefieri in tali inſtanti, quam in inſtanti alicuius alterius temporis, in quo erit tanta caliditas ſicut in illo inſtanti, ſed in inſtanti alterius temporis poſſet incipere frigefieri, igitur.

B ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ mens Ariſt. fuit in 8. Phyſi. ꝙ ſolus motus localis poteſt eſſe continuus, & perpetuus & ꝙ nullus alius motus, nec alia mutatio poteſt eſſe perpetua, q̄a omnes aliæ mutationes fiunt ex oppoſitis in oppoſita, vt termini generationis, & corruptionis ſunt eſſe, & non eſſe & termini alterationis ſunt qualitates contrariæ, ſi ergo aliquis iſtorum motuū, vel mutationū poſſet eſſe perpetuus, & continuus, hoc eſſet ab vno termino ad alium terminum tantum, ſed hoc non quia dicit Ariſt. in 6. huius, ꝙ nulla vna mutatio eſt infinita, ergo oportet, ꝙ hoc fiat per cōtinuam reflexionem a termino ad terminum vt ſi alteratio ſit a calido in frigidum, & alia continuetur a frigido in calidum, ſed in tali reflexione non poſſunt continuari

Sco. in quodli. q. 12. ar. 3. in ſol. cuiuſdam argumenti.

illi motus, & facere vnum motum. C Quod probat, quia tunc mobile moueretur motibus oppoſitis quia in motu continuo verum eſt dicere a principio motus ꝙ mobile mouetur ad vltimum terminum, ſicut ſi vltimus terminus motus continui eſt calor, verum eſt dicere de mobili in principio motus, ꝙ calefit ſi calefactioni poſſit continuari, frigefactio & ſic a principio huius talis motus continui verum eſt dicere, ꝙ calefit, & frigefit, quod eſt falſum. Et propter conſimilem rationem probabit ꝙ generationi non poteſt continuari corruptio, vt ex ipſis fiat vna mutatio, quia tūc idem mutaretur mutationibus oppoſitis. ¶ Vr̄ ergo eſſe mens Ariſt. quod illi motus oppoſiti ſeu differentes ſpecie, vel genere non poſſunt continuari adinuicem. D Motus autem, qui non ſunt oppoſiti ſicut motus cœli poſſunt continuari adinuicē, quia illud inconueniēs non ibi ſequitur. Vr̄ etiam eſſe de mente Ariſt. ꝙ generatio, & corruptio non poſſunt eſſe immediata neque continuata, quia vr̄ habere, ꝙ generatio fiat in inſtanti, & etiā corruptio, & ſecundum hoc negāda eſt ſecunda ratio, puta, ꝙ poſſet continuari frigefactio ipſi calefacti, & ꝙ in illo in inſtanti terminante calefactionem poſſit incipere corpus frigefieri, bene tamen concederet ꝙ tales motus poſſunt continuari & cōſequenter ſe habere adinuicem, ſed non poſſunt continuari. ¶ Et ſiquis dicat termini ad quos calefactionis ſed frigefactionis poſſunt eſſe ſimul ergo non videtur eſſe inconueniens

Qui ſunt motus cōtinuabiles adinuicem.

ali-

E aliquid moueri ſimul illis motibus non vř etiam quin Deus poſſet producere caliditatem in vna hora continuata alteri horæ, in qua producebat frigiditatem, ideo qui iſtud vellet tenere, haberet excuſare Ariſtotelē. Prima ratio conceditˀ, & non eſt ſimilile: nam ſicut idem poteſt eſſe ſucceſſiue animatum, & inanimatum, ita viuum, & non viuum, ergo pro vna parte poteſt aliquod corpus eſſe viuum, & pro alia parte mortuum, vel animatum pro vna parte, & non pro alia.

An mot⁹ cõtrariet motui, & quies quieti, & motui.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū motus contrarietur motui, & quies quieti & etiam motui. ¶ Et vř quod non, quia tantum vnum vni opponitur, & etiam contrarium. ¶ Secū-F do, quia quies opponitur priuatiue motui. ¶ Tertio quia duę quietes ad inuicem non poſſunt contrariari cum ſint entitates reſpectiuæ. ¶ Pro ſolutione ſupponitur primo ꝙ ſicut alias viſum eſt, ꝙ motus poteſt capi dupliciter. Vno modo pro per ſe ſignificato, & ſic motus non eſt niſi quidam fluxus, vel acquiſitio ſucceſſiua, qua aliqua forma ſucceſſiue acquiritur. Alio modo capitur pro ſignificato materiali, & ſic non eſt niſi ipſa forma fluens ſeu ipſa forma, quæ partibiliter acquiritur, vt caliditas, quæ quandiu partibiliter acquiritur dř motus.

Motus pariter & quies dupliciter.

¶ Dř ſecundo ꝙ quies etiam poteſt capi dupliciter. Vno modo proprie, & ſic non eſt niſi priuatio motus in ſubiecto apto nato. Ex quo ſequitur, ꝙ non omne quod non mouetur quieſcit. Vnde Deus non mouetur neque quieſcit, quia non eſt natus moueri. ¶ Et ſi G quis dicat aliquid, eſt quod non mouetur, & natum eſt moueri, & tamē non quieſcit, igitur. Antecedens probatur, quia mobile, ꝙ continue mouetur, in inſtanti temporis, in quo tempore mouetur non mouetur neque quieſcit, igitur. Reſpondetur, ꝙ mobile non mouetur in inſtanti neque quieſcit, quia in inſtanti nō eſt natum moueri neque quieſcere. Vnde ſicut motus non poteſt fieri niſi in tempore, ita nec quies, verum eſt tamen, ꝙ mobile in inſtanti mutatum eſt, quia tunc eſt in loco ſibi ęquali ſecūdum ſe, & quodlibet ſui. ¶ Et ſi quis arguat, ſi mobile, quod continue mouetur, eſſet ſolum per inſtans in loco ſibi æquali, ſequereťˀ, ꝙ ab illo ſimul indiuiſibiliter mutaretur ad aliud vbi, ſed hoc eſt falſum H quia ſequeretur, quod duo inſtantia eēnt immediata, vel ꝙ ſimul eſſent in vno loco, & non eſſent in illo, quia quod ſic indiuiſibiliter, & ſecundum ſe mutatur, in inſtanti mutatur. Reſpōdetur, quod illud non mutatur, nec diuiſibiliter, nec indiuiſibiliter, ſed bene mutatum eſt in inſtanti, ſed in illo inſtanti non primo mutatum eſt. ¶ Aduerte, ꝙ omne illud quod continue mouetur, neceſſe eſt ipſum moueri per aliquod ſpacium, & tamen per nullum ſpacium neceſſe eſt ipſum moueri: nā quodcunque detur poſſibile eſt, ꝙ moueatur per partem eius tantum. Alio modo capitur quies pro forma ſub qua quieſcit mobile, & ſic vř capere Philoſophus in textu cū dicit, quod motus opponiť quieti in termino a

A mino a quo, & non in termino ad quē, & ēt qñ dicit, ꝙ quies in termino a quo, & quies in termino ad quē opponuntur, & etiam capit motum pro forma fluente. Et ſecundū hoc ponuntur aliquę propoſitiones. ¶Prima, motus captus pro ſignificato formali, & quies proprie dicta opponuntur priuatiue, ſed motus captus pro forma fluente, & quies capta improprie pro termino a quo, ſub quo mobile quieſcebat vel quo incipit moueri bene poſſunt opponi contrarie, & per hoc ſoluuntur faciliter rationes. ¶Sed reſtat parua difficultas, quomodo capitur naturale in textu, cū dicitur aliqua eſt generatio naturalis, & alia extra naturam. Dicitur, ꝙ non capitur natura-
B le, vt diſtinguitur contra violentū: nam nulla eſt, hic generatio violēta, cum ſubiectum generationis ad omnem formā inclinetur, capitur ergo naturale pro conuenienti, & pro illo, quod fit, ſecundū cōem curſum naturæ, & extra naturam capitur ꝓ diſconuenienti, ſcilicet pro illo, qđ fit extra modum cōem naturæ.

An ſit neceſſe in motu reflexo mobile quieſcere.

Dvbitatvr tertio: Vtrum neceſſe ſit in omni motu reflexo mobile quieſcere in termino reflexionis. ¶Et arguitur, ꝙ non, quia ſi mola groſſiſſima tendat deorſum, & cadendo obuiet fabæ ꝓiectæ ſurſum: notū eſt, ꝙ faba ſine quiete reflectitur, & mouetur deorſum. Et ꝙ moueatur ſine quiete patet, quia tunc ſequeretur, ꝙ illa mola ēt quieſceret, quod eſt falſum, igitur. Etiam ſi quis aſcendendo ad turrim per chordam, chorda frangatur, notum eſt, ꝙ mouetur deorſum ſine quiete C media: igitur. ¶Item pila proiecta ad terram reflectitur ſurſum, & ſi tunc quieſceret, quæro tunc, a quo poſtea moueretur, non a terra: quia hoc eſſet tractu, vel pulſu, quod tamen eſt impoſſibile, quia terra ponitur quieſcere, & tamen omne trahens, vel pellens mouetur, nec mouetur ab aere, ſicut dixerunt aliquí moueri proiecta, nec ab impetu ſibi impreſſo, cum ceſſaret talis impetus quiete facta. ¶Item ſi lapis proiectus ſurſum quieſceret in puncto ſuæ reflexionis, tunc quęritur a quo ibi detineretur nō a motu priore cū non ſit, nec ab impetu, cū videatur ceſſare ceſſante illo motu, igitur. ¶Item ſi muſca aſcenderet per vnā lanceam, & aſcendendo lancea caderet, tunc ibi muſca moueretur mo- D tu reflexo, & tamen nulla eſt ibi qes media. ¶In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. aliqualiter in textu, & maxime in octauo huius. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ illi motus dicūtur reflexi, quorū terminus a quo vnius eſt terminus ad quē alterius, & ecōtra, vt ſi aliquid moueat ab a, in b, & iterum a b, in a, tunc ille motus dicit eſſe reflexus, nec oportet, ꝙ fiat ab eodē puncto ad eundē punctum in numero, ſed ſufficit in ſpecie. ¶Secūdo ſupponitur, ꝙ duplex eſt punctus reflexionis, ſ. naturalis, & violētus. Naturalis dr̄ ille, ad quē mobile mouet naturaliter, vel a quo mobile naturaliter reflectitur. Sed violentus eſt, a quo reflectitur cōtra naturā eius, ita ꝙ mobile nō mouebatur naturaliter, vt ibi in illo pun-

Qui motus dicantur reflexi.

Punctus reflexionis duplex.

E ꝯto quieſceret. ¶ Tunc dicitur, ꝙ in puncto violēto reflexionis, nō oportet quod illud, quod reflectitur quieſcat, vt videntur bene probare rationes ante oppoſitū. ¶ Dicitur ſecundo, ꝙ in puncto naturali reflexionis mobile ante reflexionē naturaliter quieſcit: licet hoc non appareat fieri naturaliter, & hoc magis adhuc videbitur in octauo huius. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium articulum ſit.

Conclvsio reſponſalis: Ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas mobilis temporis, & termini ad quem, quæ ꝓbata eſt G ſatis ex dictis in quæſtione. Ad rationes ante oppoſitū. Ad primam, & ſecundam patuit, quid ſit dicendū. Ad tertiā negatur antecedens, licet enim accidens accipiat vnitatē extrinſecam a ſubiecto, non tamē propter hoc ſequit, quin ab aliquo alio poſſit haberi. Ad quartam dicitur, ꝙ ſi Deus faceret motum ſine illis tribus, tunc non haberet vnitatem extrinſecam ab illis, haberet tamen ſuam propriā vnitatem intrinſecā. Ad quintam patuit quid ſit dicendum in primo articulo.

PHYSICORVM

F LIBER SEXTVS. H

T. cō. 1. & inde.

SI autem eſt continuum, & quod tangitur, & conſequenter ſicut diffinitum eſt prius continua, quidem quorū vltima vnū &c.

Cōtinuū nō eſt cōpoſitū ex indiuiſibilibus.

ISTE eſt ſextus liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo Philoſophus determinat de diuiſione motus in partes eius integrales. Et diuiditur ī tres tractatus. In primo, oſtēdit continuum non eſſe compoſitū ex indiuiſibilibus, & diuiditur in tria capitula. In primo, probat continuum nō eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus rationibus generalibus, & intendit duas concluſiones. ¶ Prima, nullum continuum eſt cōpoſitum ex indiuiſibilibus, vt linea non componitur ex punctis, probat duabus rationibus. Prima. ¶ Si linea componeretur ex pūctis, oporteret illa puncta ad inuicem eſſe cōtinua, vel contigua, ſed hoc eſt impoſſibile, quia punctorum non ſunt vltima, quia cuius eſt vltimū, aliud eſt, quod eſt vltimum, & illud, cuius eſt vltimū, quod nō cōuenit pūcto igitur. Secunda ratio: Si linea cōponeretur ex punctis ipſa puncta tāgerent ſe adinuicem, ſed hoc eſt falſum, quia vel totū tangeret totū, vel pars partē, vel pars totū, nō pōt dici duobus modis vltimis, quia punctū non

A non habet partes, nec pōt dici primum, quia ſi totum tãgeret totum, illa non eſſent extra ſeinuicem ſitualiter, & per cōſequens nullā facerent extenſionē: Si vero dicatur, ꝙ eſſent conſequenter ſe habētia: hoc non valet quia vel mediū inter ipſa eſſet punctum, vel linea, non punctum, quia inter conſequenter ſe habentia non debet eſſe mediū eiuſdem rationis, nec linea, quia tunc non componeretur præciſe ex punctis. ¶ Secunda concluſio: Omne cōtinuum eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: quia alias ſequeretur, ꝙ in diuiſione eius eſſet deueniēdum ad indiuiſibilia, & per conſequens, cū omne quod eſt componatur ex his, in quæ reſoluitur, continuum eſſet
B compoſitum ex indiuiſibilibus.

T.cō.4.& inde. *EIVSDEM autem rationis eſt, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuiſibilibus componi.*

Probationes ad idem. ISTVD eſt ſecundū capitulū, in quo Philoſophus probat nullum continuū eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus per rōnes ſumptas ex parte motus, & magnitudinis, & intendit quinque concluſiones. ¶ Prima, ſi magnitudo eſſet compoſita ex indiuiſibilibus, oporteret motū componi ex indiuiſibilibus. patet, quia ſi ſupra magnitudinē cōpoſitam ex tribus indiuiſibilibus, puta a, b, c, fiat motus: neceſſe eſt cuilibet magnitudini ineſſe aliquam partē motus, & econtra, & per conſequēs neceſſe eſt tot, & non plures eſſe partes magnitudinis, ſicut & motus, & ecōtra: ergo ille motus erit cōpoſitus ex C tribus indiuiſibilibus, ſicut magnitudo igit. ¶ Sc̄da cōcluſio: Supra indiuiſibile nihil mouet. patet: q̄a ſtaret mobile eſſe ſimul in termino, & moueri ad terminū, qđ eſt falſum, nā prius oportet moueri, q̄ motum eſſe, & prius ire, q̄ itum eſſe, igit ſupra indiuiſibile nihil pōt moueri. ¶ Tertia cōcluſio: Si magnitudo eſſet compoſita ex indiuiſibilibus nullus motus fieret ſupra eam. Pro cuius probatione ſupponit, ꝙ magnitudo ſit compoſita ex tribus indiuiſibilibus, ſcilicet a, b, c. & motus factus ſupra eam ex d, & f, & ꝙ ſupra a, quod eſt indiuiſibile, non ſit motus, vt probatum eſt, nec eadem ratione ſuper b, & c. Tūc probatur cōcluſio, ducendo ad aliqua inconuenientia. Primum eſt, ꝙ motus cōponeretur ex non motibus, quod ſi nō D reputetur inconueniens, adducatur ſecundū, ꝙ aliquid eſſet tranſitū, qđ nunq̄ tranſiebatur. patet, quia a, eēt tranſitū, quod nunq̄ tranſiebatur, cū ſuper a, nihil poſſet moueri. Similiter eſt de b, & c. ¶ Quarta concluſio, motus non componitur ex indiuiſibilibus, quia vel illę partes indiuiſibiles eſſent motus, vel non, ſed vtrumq; eſt impoſſibile. Primo, ꝙ non ſint motus, patet, quia quælibet iſtarum partiū eſt ſupra indiuiſibilia magnitudinis, ſupra quæ non fit motus, nec pōt dici, ꝙ ſint nō motus, quia vt prius motus cōponeret ex nō motibus. ¶ Quinta concluſio, idē eſt iudiciū de magnitudine, motu, & tp̄e quantū ad hoc qđ eſt cōponi eſt diuiſibilibus vel indiuiſibilibus,

E bus, ſic ꝙ ſi magnitudo vel motus cõponatur ex indiuiſibilibus, tẽpus ẽt cõponetur ex indiuiſibilibus, patet, quia ſi magnitudo ſupra quam ſit motus, ſit diuiſibilis, oportet ꝙ in minori parte tẽporis tranſeatur pars eius, q̃ totum, ergo ſi magnitudo eſt diuiſibilis, oportet tempus eſſe diuiſibile, & econtra, & ſi vnum cõponatur ex diuiſibilibus ita & reliquum.

T.c.18.& inde. *QVONIAM aũt omnis magnitudo in magnitudines diuiſibilis oſtenſum eſt &c.*

Proſequitur ꝓbationes eiuſdem. ISTVD eſt tertiũ capitulũ huius tractatus, in quo philoſophus oſtẽdit nullũ continuũ eſſe cõpoſitũ ex indiuiſibilibus per rationes ſumptas ex parte velocitatis & tarditatis. Et intendit ſeptem concluſiones.

C ¶Prima, mobile velocius in æquali F tẽpore pertranſit maius ſpaciũ, ſupponendo ꝙ ſemper moueatur. ¶Secunda concluſio, velocius in minori tempore pertranſit maius ſpacium & hoc ſemper præſupponẽdo ꝙ moueatur. ¶Tertia concluſio, mobile velocius in minori tempore pertranſit æquale ſpacium: Et probant iſtæ tres concluſiones per diffinitionem velocioris: nam velocius eſt quod inæquali tempore maius ſpaciũ pertranſit, vel in minori maius, vel in minori, æquale: quia velocior ſemper citius mouetur & ſemper citius attingit terminum. ¶Quarta concluſio, omnis magnitudo, & omne tempus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, & hæc concluſio ſatis probata eſt in prioribus capitulis. ¶Quinta cõcluſio, impoſſibile eſt magnitudinẽ finitã tranſiri in tẽpore infinito, dũmodo in qualibet parte illius G tẽporis infiniti pertranſeatur aliq̃d de illa magnitudine ſine reiteratione. Probatur ſupponendo, ꝙ magnitudo finita ſit a, b, & tempus infinitũ ſit c, d, tũc in illo tẽpore ſumatur aliqua pars finita, & in illa aliquid magnitudinis pertranſeatur, tunc arguitur ſic, illa pars magnitudinis multotiens replicata excedit totam magnitudinẽ, & non in infinitis partibus, igitur. ¶Sexta concluſio, in tẽpore finito nõ põt pertranſiri magnitudo infinita, quæ concluſio poteſt probari, ſicut præcedens. Et ex iſtis patet ſolutio ad rationem Zenonis volentis probare non eſſe poſſibile aliquid moueri vel pertranſire aliquod ſpacium in tẽpore finito, ſic arguendo, in quodlibet ſpacio ſunt H infinitæ partes, quarum quamlibet oportet pertranſire, & tãgere ipſum mobile, ſi debeat totũ ſpaciũ pertrãſiri, ſed impoſſibile eſt infinita pertranſire & tangere in tempore finito: igitur. Poteſt dici ꝙ licet in quolibet ſpacio ſint infinitę partes eiuſdem proportionis, non tñ ſunt infinitæ partes eiuſdem quãtitati, quas mobile debet pertranſire. ¶Septima concluſio & principalis, nullũ continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus, quia tunc ſequeretur ꝙ indiuiſibile poſſet diuidi, quod implicat contradictionem. Conſequẽtia probatur, ponendo ꝙ ſint duo mobilia quorũ vnum ſic velocius, altero in duplo ponatur vltra ꝙ velocius mobile in tpe triũ indiuiſibiliũ trãſeat magnitudinem triũ indiuiſibilium, tar-

A tardius in eodẽ tempore tranſibit ſolũ dimidium illius magnitudinis, ergo tranſibit tantũ vnũ indiuiſibile cũ dimidio, & ꝑ cõſequẽs indiuiſibile erit diuiſibile. Iuxta hũc textũ.

An omne continuum ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia.

QVAERITVR primo. Vtrũ omne continuũ ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia. ¶ Primo arguitur ꝙ nõ, quia continuũ eſt diuiſibile in partes indiuiſibiles, cũ in rebus naturalibus, ſit dare minimũ vt videtur dixiſſe Ariſt. in primo huius, cũ dicebat dabilis eſt minima caro. ¶ Secũdo arguitur ſic, quia ſi ex tribus partibus reſultet aliquanta magnitudo tũc ex quatuor reſultabit maior, & ex quinq; maior, & ſic in infinitum: B ergo ſi infinite partes ſunt in continuo tũc erit infinitæ magnitudinis. ¶ Tertio arguitur; Cœlũ eſt vnũ cõtinnum, & tamen non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quia non eſt ſimpliciter diuiſibile, vt videtur dicere Ariſt. 2. cœli & mũdi. ¶ Quarto arguitur: Si continuũ non eſſe compoſitum ex partibus indiuiſibilibus ſequeretur, quòd Deus non cognoſceret omnes partes continui diſtincte, quod eſt manifeſte falſum, cum Deus omnia diſtincte cognoſcat.

¶ Quinto arguitur ſic. In continuo indiuiſibile eſt immediatum indiuiſibili, ergo continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus, & per conſequens non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Antecedens, patet: quia ſi punctus terminans lineam ſepararetur a tali linea adhuc illa linea erit finita, & non niſi per punctum, ergo illi puncto erat aliud C punctum immediatum. Etiam ſi corpus ſphæricum moueatur ſupra planum certum eſt quòd non tangit ipſum niſi in puncto, alias ſphæricum eſſet aliqualiter planum: ergo continue tangitur punctum poſt punctum abſque medio, & per conſequens in illo corpore plano ſunt pũcta ſibiinuicem immediata. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, quòd vt iam viſum eſt in tertio ſatis de diuiſione continuí & de partibus eius tam eiuſdem proportionis, quàm in potentia ſubſiſtendi, in quolibet cõtinuo ſunt infinitæ, & etiam de partibus eiuſdem quantitatis, quæ ſunt D in continuo finitæ, & quomodo in quolibet paruo continuo ſunt tot partes eiuſdem proportionis, ſicut in alio, ſicut in grano milij ſunt tot partes eiuſdem proportionis, ſicut in cœlo, & quomodo totum continuum habet aliquas partes quas nõ habet pars eius, & tamen non plures habet, & etiam viſum eſt vtrum continuum ſit diuiſibile in omnes ſuas partes, & vtrum illa ſit concedenda, continuum poteſt diuidi in omnem ſuam partem, & vtrum Deus cognoſcat omnes partes continui vel non, & de multis alijs de quibus recurrendum eſt ad illũ tertiũ. ¶ Ideo vltra illa ſupponiturꝙ aliquid põt dici diuiſibile dupliciter. Vno modo: quia habet partem extra partẽ vel partes quarũ vna non eſt alia.

Art. 1.

Diuiſibile dupliciter.

E Et ſic cœlũ eſt diuiſibile cũ hẽat partes, quarũ vna nõ eſt alia. Alio modo aliquid dr̃ diuiſibile, quia naturaliter põt diuidi per actualem ſeparationẽ vnius partis ab alia,& ſic dicebat Ariſt.cœlũ eſſe indiuiſibile, & infrangibile. ¶Supponitur ſecũdo, ꝙ indiuiſibile ea parte qua eſt indiuiſibile non facit maius, vt linea eſt indiuiſibilis ſecundũ latitudinẽ: iõ ſcd̃m latitudinem non facit aliquid maius, licet bene ſcd̃m lõgitudinẽ, ſed puncta ſunt indiuiſibilia ex omni parte, ideo punctũ additũ puncto nunq̃ facit aliquid maius, neq; ſecũdũ longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem. Ex iſtis ſequitur ꝙ indiuiſibilia ex ea parte qua ſunt idiuiſibilia poſſunt eſſe ſimul adæquatè, vt duæ lineæ poſſunt eſſe ſimul
F adæquate ea parte qua ſunt indiuiſibiles, puta ſecũdum latitudinẽ, ſed non ſecũdũ longitudinẽ, ſi enim linea addatur lineæ ſecũdũ longitudinem, ita ꝙ vna tangat aliam ſecũdũ vltima, certũ eſt ꝙ non ſunt ſimul adæquate, immo forte includit contradictionẽ. ¶Et ex iſto habetur cõmune dictũ ꝙ indiuiſibile additũ indiuiſibili nõ facit aliquid maius, ea ſupple parte qua eſt indiuiſibile. ¶Et ſi quis dicat, ex duabus vnitatibus quæ ſunt indiuiſibiles fit aliqd maius, q̃ ex vna illarum, quia fit numerus binarius qui eſt maior vnitate, cũ omne totum ſit maius ſua parte. ¶Item ex intellectu & ſpecie intelligibili, quæ ſunt duo indiuiſibilia fit aliquid maius, quia fit aliqđ totũ quod eſt maius ſua parte. ¶Reſpondetur ad primam ꝙ aliqd additum alteri facere maius põt intel- G
ligi dupliciter. Vno modo entitatiuæ,& ſic omne totum eſt maius ſua parte. ¶Dico etiam ꝙ omne totum eſt maius ſua parte, id eſt perfectius ſua parte. ¶Dico vlterius ꝙ illud ꝓprie debet intelligi de toto per ſe & non de toto per accidens, cuiuſmodi eſt totũ ex ſubiecto & accidente, ſicut ex intellectu, & ſpecie intelligibili quæ ſolũ faciũt vnum per accidens. Alio modo poteſt intelligi q̃titatiuæ,& hoc dupliciter. Vno modo ſecũdum quantitatem diſcretã, & ſic vnitas addita alteri bene facit maius ſecũdum quantitatem diſcretam. Alio modo ſcd̃m quantitatem continuã,& ſic videtur intelligi cõmune dictũ ꝙ indiuiſibile additũ indiuiſibili ea parte qua eſt indiuiſi- H
bile non facit maius ſupple ſecũdũ quantitatem continuam.

Motus an ſit cõpoſitus ex indiuiſibilibus.

SECVNDO ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶Prima, vtrum motus, cum ſit quid continuum ſit compoſitus ex indiuiſibilibus. Et videtur ꝙ ſic, quia motus eſt compoſitus ex illis, per quæ exiſtit, ſed motus,& quodlibet ſucceſſiuum eſt in actu per indiuiſibile, & ſolũ exiſtit per indiuiſibile, q̃a ſi aliqđ eius eẽt actu diuiſibile, ſimul eſſet ſucceſſiuum,& non ſucceſſiuũ, quia plures eius partes eſſent actu. Reſpondetur, vt iam alias viſum eſt, ꝙ ſucceſſiuum non ſolum eſt in actu per indiuiſibile, ſed etiam per aliquod diuiſibile, vel multa diuiſibilia. Nã illo indiuiſibili cedẽte, ſuccedit diuiſibile alias duo ĩdiuiſibilia eẽnt ĩmedia-

A diata,& illud diuiſibile nõ eſt aliud quam aliqua pars continua fluens, ideſt habens partẽ poſt partem.¶Et ſiquis dicat, ergo motus non ſemꝑ habebit eſſe vniformiter, quia aliqñ erit actu per indiuiſibile, aliquã do per diuiſibile. Dico ꝙ hoc nõ eſt inconueniens, immo hoc conuenit naturę ſucceſſiuè, ꝙ indiuiſibili ſuccedat diuiſibile,& diuiſibili indiuiſibile.¶Et ſiquis iterum arguat, dabilis eſt prima pars motus,& illa eſt indiuiſibilis, quia alias non eſſet prima,ſed eam præcederet alia.Et antecedẽs vr̃ eſſe ipſius Ariſt.in 8. huius vbi vr̃ habere, ꝙ alteratio, vel aliqd alterationis fiat in inſtanti.Reſpondetur ꝙ non eſt dabilis prima pars motus neq; primum mutatum eſſe, ſed ante oẽ moueri eſt mutatum, &

B ante omne mutatum eſt moueri. Et iſtud magis poſtea declarabitur. Et ſiquis iterum dicat ꝙ forma acquiſita per alterationem,vel aliquid eius in inſtanti acquiritur, ergo ipſa erit indiuiſibilis vel ſaltem aliquid eius & per conſequens motus per quem acquiretur. Añs probat̃, quia inter contradictoria nõ eſt dare medium ſed non eſſe,& eſſe formæ inducẽdæ cõtradicunt, igr̃ inter ipſa non erit medium,ſed in primo inſtanti tp̃is in quo alterans incipit alterare, eſt non eſſe formæ, ergo inter iſtud, & menſuram q̃ menſurat eſſe formę, non erit mediũ,& per conſequens talis forma vr̃ indiuiſibiliter acquiri. Reſpondetur ꝙ immediatum p̃t capi dupliciter. Vno modo inter ꝙ ſm ſe totum, & aliud non eſt mediũ, & ſic continuum poteſt eſſe immediatũ ſuo termino, quia inter indiuiſi- C bile terminãs,& inter diuiſibile terminatũ nõ eſt dare mediũ. Alio modo capitur immediatũ ꝙ ſecũdum, ſe totũ eſt cũ altero ſtatim, vel poſt alterum,& ſic cõtinuum non eſt immediatũ ſuo termino, ſed vna pars poſt aliam, immo nihil eſt immediatũ indiuiſibili terminanti continuũ quia nihil ſm ſe totum ſequitur illud indiuiſibile ſed pars illius totius ꝙ eſt immediatum, prior ſequitur indiuiſibile ſm partem ante partem in infinitum. Tũc dr̃, ꝙ ſicut iſtę mẽſuræ ſe habent adinuicem, ita mẽſurata, ſic videlicet, ꝙ ſi mẽſuræ ſint ĩmediatæ, ita illa menſurat, quę acquirentur in ipſis, ſi non ſint immediata, nec menſurata erunt immediata ideo videndum eſt qualiter menſu- D ſuræ illorum contradictoriorum ſe habent adinuicem.

Scot. vbi ſupra.

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum iſta ſit concedenda, primo mutato initianti motũ immediate ſuccedit aliquis motus, vel aliqua pars motus.¶Et vr̃ ꝙ non, quia vel ille motus eſt cõtinu⁹ vel non, ſi cõtinuus, ergo eſt diuiſibilis & per conſequens hẽbit partẽ immediatiorẽ. Si dicas, ꝙ immediate non ſuccedit aliquis motus, ergo inſtans ſuccedet, ꝙ eſt inconueniẽs vel erit diſcontinuatio. Reſpondeo, ꝙ poſt primum inſtans temporis immediate erit tp̃s, ſeu poſt mutatum eſſe immediate erit motus,& tamen nullum tẽpus erit immediate poſt illud indiuiſibile. ¶ Vnde eſt aduertendum, ꝙ immediate, facit propoſitionem vniuerſalem cuius prædi-

Primo mutato initianti, motũ an immediate ſuccedat motus, vel ps motus.

E ſibi opponitur priuatiue.¶ Deinde mouet vnam dubitationem, ſcilicet cui quieti contrariatur motus.¶ Pro cuius ſolutione ponit ſecundam cõcluſionem. Motus contrariatur quieti in termino a quo, & non in termino ad quem, vt motus, qui eſt a ſanitate in ægritudinem contrariatur quieti, quę eſt in ſanitate, & non quieti quę eſt in ægritudine, ꝙ probat, quia motus non contrariatur quieti quam facit, ſed motus facit, quietem in termino ad quem, ergo non contrariatur ſibi.¶ Tertia concluſio, quies in termino a quo, & quies in termino ad quem, contrariantur ad ſeinuicem, vt quieti in ſanitate contrariatur quies in ægritudine. Conſequenter determinat de

F immutatione ponendo aliquas concluſiones.¶ Prima immutationes in terminis contradictoriis ſunt contrariæ, vt immutatio, quę eſt ineſſe contrariatur mutationi, quæ eſt ad non eſſe. ¶ Secunda concluſio, immutatio non eſt quies, quia immutatio non contrariatur niſi generationi, vel corruptioni, ergo ſi eſſet quies ſequeretur, quod generatio, & corruptio eſſent motus, vel ꝙ non omnis quies contrariaretur motui, quod eſt falſum, igitur. ¶ Tertia cõcluſio, ſicut quies eſt priuatio motus ita immutatio eſt priuatio mutationis, ideo immutatio opponitur mutationi ſicut quies motui.

T.cõ.56. & inde. *DVBITABIT autẽ aliquis quare in mutatione quidẽ ſecundum locum ſunt, & ſecundum naturam &c.*

ISTVD eſt tertiũ, & vltimũ capitulum huius tractatus vbi Philoſophus mouet, & ſoluit quaſdã dubitationes.¶ Prima eſt, vtrum in aliis motibus a motu locali inueniatur contrarietas ſecundam naturã, & nõ natura, ſicut inuenitur in motu locali. Soluit Ariſt. dicens, ꝙ ſic, & dicit, quod quædam ſunt corruptiones extra naturam ſeu violentę, ſicut illę, quæ fiunt cum gladio, vel regimine malo, quædam fiũt ſecundum naturam, ſicut corruptiones, quæ fiunt propter ſenſum quas vocat philoſophus dulces. Similiter quędam ſunt generationes extra naturam ſiue extra communem modum naturę vt generationes florum in hyeme, aliæ ſunt ſecundum naturam, vt generationes florum in ęſtate. Similiter aliqua eſt alteratio ſecundum naturam, ſicut ſanatio in diebus criticis, alia vero extra naturam, vt ſanatio in diebus non criticis.¶ Secunda dubitatio, vtrum qes violenta ſit generata. Et arguitur, ꝙ ſic quia oĩs quies, quæ non eſt ſemꝑ ſed habet eſſe poſt non eſſe eſt generata, ſed quies violenta eſt huiuſmodi, igitur.¶ In oppoſitum arguit ſic: Si quies violenta eſſet generata generaretur a motu violẽto, ſed omnis motus generans quietem eſt propter quietem quam generat igit̃ motus violentus eſſet pp quietem, ſed omnis motus, qui eſt pp quietem velocitat̃ in fine, ꝙ eſt falſum de motu violento, igitur. Et iſtam dubitationem non ſoluit Philoſophus, ſed poteſt ſolui, ꝙ ſicut ad motum non eſt motus ſic ad quietem nõ eſt motus

Dubitationes de motu.

G

H

tus

us.¶Tertia dubitatio,vtrum quies n termino a quo contrarietur motui ſicut dictum eſt. Arguit Philoſophus,ꝙ nō,quia mobile dum mouetur hēt aliquid illius, a quo mouet, ergo ſi quies in termino,a quo cōtrarietur motui ſequitur,ꝙ cōtraria eſſent ſimul,ꝙ eſt falſum igitur.Soluit Philoſophus dicens,ꝙ quies nō cōtrariat motus ſimplr,ſed quodāmō. ¶Quarta dubitatio, ꝙ cū motus naturalis ignis ſurſū,& motus eius violētus deorſū,& motus naturalis terræ eſt deorſū,& motus violētus eius it ſurſum quō cōtrariant iſti motus . vtrū motus ignis ſurſum ſit cōtrarius motui deorſum ignis, vel motui terræ deorſum.Reſpōdet,ꝙ motus ignis ſurſū contrariat vtriq; iſto ū motuū deorſū, ſed diuerſimode, quia motus ignis ſurſum contrariat motui ignis deorſum ſicut naturalis non naturali, & motui terræ ſicut naturalis naturali, & eodē modo di at de quiete puta,ꝙ quies ignis ſurſum contrariatur quieti ignis deorſum,& quieti terræ.

An ad vnitatem motus requiratur neceſſaria vnitas temporis mōbilis, & termini ad quem,

Qvaeritvr Vtrum ad vnitatem motus neceſſario requirat vnitas tēporis mobilis, & termini ad quē.¶Primo arguit,ꝙ nō, quia nullus motus eſt vnus, ergo ad vnitatē motus non requirūtur illa tria. Añs patet,quia ille motus qui eſt in vna parte tpis non eſt vnus, & idem illi qui eſt in alia parte temporis cum præteritum non ſit idem cum futuro ergo cum mot⁹ ſic ſe habeat ꝙ vna pars eius fiat i alia parte tpis,& alia in alia nullus motus erit vnus. C

¶Secūdo ſic,quia tunc totus motus æternus eſſet vnus. Cōſequēs eſt falſum, quia reuolutio hodi rna non eſt eadē cū illa quę fuit hæri. Tertio ſic,quia ad vnitatem motus ſufficit vnitas mobilis, ergo non neceſſario requiruntur vnitates illorū trium. Antecedens patet, quia oē accidens numeratur ad numeratione ſui ſubiecti,& ab ipſo accipit diſtinctionē & vnitatem,igit.¶Quarto ſic:Realiter mot⁹ diſtinguitur a mobili termino ad quē,& tpe, ergo Deus poteſt facere motū ſine illis tribus quo facto motus adhuc erit vere vnus igitur.¶Quinto arguitur. Si canis cadat deorſum,& cadendo moriatur, D ibi erit vnus motus continuus, & tamen mobile non eſt vnum,cum canis ſit mortuus, igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas mobilis.In oppoſitum eſt Philoſophus in textu.In quæſtione erunt tres articuli.Quantum ad primum.

Primo ſciendum, pro declaratione quæſtionis, ꝙ Philoſophus in textu non intendit loqui de vnitate intrinſeca motus, ſed ſolum de vnitate extrinſeca.¶Pro cuius declaratione ſupponit,ꝙ duplex ē vnitas ſ.intrinſeca,& extrinſeca.Intrinſeca eſt,quæ ſequitur propriam entitatē rei,cuius eſt vnitas, & iſta vnitate motus eſt vnus,ſicut etiam aliæ res, ita, ꝙ ſi quis petat vnde hēt motus talem vnitatem? rñdetur, ꝙ talem habet a ſua propria entitate & de iſta iam

Art. 1. Vnitas duplex.

E iam multotiens vi ſum eſt. ¶ Sed vnitas extrinſeca eſt, quam accipit res ab aliquo extrinſeco realiter diſtincto ab eo, cuiuſmodi ſcientia, & notitia dr̃ vna ab obiecto etiã accidens dicitur vnum a ſubiecto, & motus, ab vnitate termini ad quem, & de iſta eſt hic ad propoſitum. ¶ Pro cuius declaratione ſupponitur ſecundo, quod terminus ad quem motus eſt, qui per motum acquiritur, & nõ debet dici terminus ad quem motus ſic, quod terminat motum ſaltem intrinſece permutatum eſſe, ſicut linea per punctum, & tempus ꝑ inſtans. ¶ Et poteſt eſſe duplex terminus ad quem, videlicet principalis, & vltimatus, qui principaliter intendif a mobili. Alius eſt partialis, & minus principalis ſicut eſt q̃libet pars formæ quæ ſucceſſiue acquiritur per motũ, & de iſto proprie non intelligitur hic ſed de termino ad quem motus principali, & totali. ¶ Et aduerte, quod quando acquiritur aliqua forma ſucceſſiue, ſicut caliditas, ipſius non eſt dabilis prima pars, ſicut ipſius motus non eſt dabilis prima, neq; vltima pars, quia quacunque data, ipſa eſt diuiſibilis in infinitum, ſicut etiã nullius mobilis cõtinue motieſt dabiliseius primus locus; nam alias ſequeretur, ꝙ duo inſtãtia eſſent ſibiinuicem immediata. nam accipiat inſtans, in quo mobile incipit moueri, & capiatur inſtans, in quo mobile habet primum locum, vel ſunt mediata, vel immediata ſi immediata, habetur intentũ ſi mediata, ergo inter ipſa eſt tẽpus ergo mobile mouetur, & ibi ſunt infinita inſtantia, & in aliquo illorum fuit in loco. ¶ Vnde, vt iam dictum eſt, mobile, quod continue mouer, non eſt in loco ſibi ęquali ſm ſe & quolibet ſui, niſi ꝑ inſtans, cũ ergo ſit tp̃s medium inter illa inſtantia & mobile mouetur, notum eſt, ꝙ in illo tempore eſt in loco, igitur. Vnde ſicut inter q̃libet duo inſtantia ſunt infinita inſtantia media, ita inter q̃cunque loca inter quæ poteſt eſſe motus ſunt infinita loca media, ita quod mobile non poteſt tranſire de loco in locum, niſi tranſeundo infinita loca media.

Terminꝰ ad quem quid, & quotuplex.

F

Secundo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima, vtrũ ad hoc, ꝙ motus dicatur vnus numero, requirat vnitas numeralis mobilis temporis, & termini ad quem. ¶ Et vr̃, ꝙ non: nam dicit Ariſtot. in octauo huius, quod motus proiectorum non eſt vnus, & tamen iſta tria inueniuntur, igitur. ¶ Item volo, quod aliqua aqua deorſum deſcendat, & deſcẽdẽdo aliquæ partes eius corrumpãt, quo facto non manet idem mobile quod prius, & tamen ibi eſt vnus, & idem motus igitur. ¶ Itẽ motus progreſſimus animalis poteſt eſſe continue & tamen non eſt idem mobile numero continue motum: nam quando animal mouet vnum pedem figit alium pedem, igitur. ¶ Item ſi aliqđ animal moueatur deorſum, & mouendo moriatur, motus eſſet vnus, & tamen mobile nõ eſſet vnum, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mobilis

Quid requitur ad hoc vt motus dicaẽ vnus numero.

G

H

per ſe,

A per ſe,& dr̃ notanter per ſe, ad remouendum mobile per accidens,& mobile, ꝙ mouetur ſecundum partem, nam poteſt remanere idem motus numero dato,ꝙ mobile per accidẽs varietur,vt lapis mouendo poterit deperdere aliqua accidentia,quæ dicuntur moueri per accidens ; & tamen motus erit vnus . ¶ Vnde aliquid dr̃ moueri ꝑaccidẽs tripliciter primo, ſicut actus in potentia , vel ſicut pars in toto ; vel ſicut aliquid neceſſitate naturali coniunctum alteri,vt graue illi cui innititur.¶ Requiritur etiam vnitas temporis , i. ꝙ non ſit interruptio temporis , ſeu quies media,& hoc ſecundum communem curſum naturæ , quia bene poſſet eſſe vnus motus numero, dato,ꝙ eẽt quies media, vt ſi lapis moueretur deorſum, & poſtea quieſceret, & Deus reproduceret illum , & eũdem motum ſicut poteſt, ibi eſſet idem motus qui ante,& tñ eſt quies media. Requiritur etiam vnitas termini ad quem in actu,vel in potentia propinqua,quod notanter dr̃:nã ſi Deus deſtrueret omnia corpora a cęlo,& moueret cęlum circulariter ibi eſſet motus idem numero , & tñ non eſſet terminus ad quem , cũ nõ acquiratur ibi aliquod vbi nec actiuum,nec paſſiuũ,acquireret tamen ſufficienter vbi potentiale. ¶ Dicũt etiã aliqui,ꝙ requiritur vnitas mouentis,ideo dicunt cum Ariſt.quod motus proiectorum non eſt vnus cũ non ſit ibi idem mouens , & dicunt iſti, quod talis vnitas intelligitur ꝑ vnitatem mobilis , & per hoc patet quid ſit dicendum ad primam rationem.¶ Ad ſecundum dico ꝙ ſi aliquod corpus moueatur deperdẽdo partes ſuas continue hic eſt aliquis motus continuus,puta ille, qui fuit ſubiectiue in parte,quæ mouetur,& motus aliarum partium non ſunt. ¶ Ad aliam dicitur,quod motus progreſſiuus animalis non eſt proprie continuus,& vnus ſimpliciter , ſed componitur ex multis motibus,ſcilicet ex motu pulſus , & motu tractus immo forte cõponitur ex multis motibus & multis quietibus. ¶ Ad aliam poteſt dici, ꝙ licet non maneat idem mobile quo ad denominationem,tamẽ bene quo ad adheſionem motus. ¶ Dicunt tamen aliqui, quod ille motus nõ eſt vnus.

Scot: in 4. d. 10.q.6. cõclul.4.

B

C

TERTIO ſciendum , ꝙ circa textum incidit alia difficultas, vtrũ motuum differentium ſpecie termini ſint differentes ideſt vtrum ſequatur,iſti motus differunt ſpecie, ergo termini ad quos differunt ſpecie. ¶ Et videtur quod non quia motus circularis , & motus rectus differunt ſpecie , vt videtur dicere Philoſophus 7.huius,& tamen termini non differunt ſpecie,igitur.¶ Etiam motus naturalis ignis ſurſum,& terræ ſurſum differunt ſpecie , cum vnus ſit naturalis , & alius violentus,& tamen termini non differunt ſpecie;igitur . Reſpondetur, quod iſta propoſitio,motuum differentiũ ſpecie termini ad quos ſunt differẽtes ſpecie nõ eſt immediata , ſed mediata. ¶ Ad cuius veritatem requiritur veritas duarum aliarum propoſitionum.¶ Prima eſt, ꝙ formæ fluẽtes,ideſt ſecundum quas fiũnt motus

D

An ſequatur Mot' differunt ſpẽ ergo termini, ad quos differũt ſpẽ.

E tus differũt ſpẽ.¶Secunda, ꝙ forma fluens ſeu forma ſecundum, quam ſit motus ſit eiuſdem rõnis cũ forma terminante,& tũc iſtis duabus propoſitionibus veris propõ eſt vera.Ex quo ſequitur per oppoſitum, ꝙ ad vnitatem ſpecificam motus requirit vnitas ſpecifica termini ad quem,& ꝙ forma fluens ſit eiuſdem ſpẽi cum forma terminante, ideo non requiritur vnitas ſpecifica motorum, nec etiam termini a quo, nec mobilis. Tunc reſpõdetur ad rõnes.¶ Ad primam dr̃,ꝙ motus rectus, & circularis poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, & ꝑ ipſos poteſt acquiri vnum vbi etiam vbi fluẽs eſt eiuſdem rõnis cum vbi terminante.¶Dico vlterius,ꝙ linea recta,& curua ſunt eiuſdem ſpẽi eſſentialis, licet differant ſpecie acci-

F dentali,ſicut homo albus, & homo niger.Ex quo ſequitur, ꝙ curuitas, & rectitudo bene differũt ſpẽ,& quã tum adhoc motus rectus, & motus circularis poſſunt eſſe incomparabiles.¶Ad aliam dico, ꝙ non habeo pro inconuenienti aliquem motũ naturalem,& violentum eſſe eiuſdem ſpeciei, immo nec motum regularem, & irregularem, ſed ſolum illi motus, qui ſunt ad terminos ad quos differentes.

Alia qõ de motu. QVARTO ſciendum, quòd circa textum incidit alia difficultas,vtrum in omni motu poſſit eſſe regularitas, & irregularitas cũ motus cęli nullã habeat irregularitatẽ. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ differentia eſt inter motum regularem, & irregularem pro vna parte,& motum regularem,& vniformem pro alio alia parte.¶ Vnde motus regularis eſt, G qui non eſt velocior in vna parte tẽporis,quam in alia, vt motus cœli. ¶Sed motus irregularis eſt, qui eſt velocior in vna parte temporis, quã in alia, vt motus lapidum deorſum, qui eſt velocior in fine,quam in principio.Ex quo ſequitur,ꝙ idem motus pro vna parte poteſt eſſe tardus, & pro alia velox. Ex quo ſequitur, ꝙ velocitas,& tarditas ſunt accidentia motus.Et ex iſto ſequitur,ꝙ nulli motui quãtum eſt de ſe repugnat eſſe velox pro vna parte,& tardus ꝑ alia,licet forte poſſit repugnare ex parte mobilis, vt motui cęli quantũ eſt ex ſe nõn repugnat,ꝙ ſit velox ꝑ vna parte,& tardus pro alia parte, licet ſibi forte repugnet ſaltem pe accidens ex parte ipſius cęli.¶Sed motus vniformis eſt quando vna pars H mobilis non mouetur velociori modo,quam alia ſicut motus lapidis deorſum.Ex quo ſequitur,ꝙ cum vna pars cęli velociori modo moueatur, quam alii,ꝙ non eſt vniformis. Vnde partes circunferentiales cęli velocius mouentur quam partes centrales,i.quam partes,quæ ſunt circa cẽtrum, ſeu circa polos,quia inæquali tempore maius ſpacium pertranſeũt quam partes illæ centrales, & ſimiliter diceretur de motu rotę. ¶ Et ſi quis quęrat de motu animalis, vtrũ ſit regularis,vel irregularis.Reſpondetur,vt iam viſum eſt ꝙ non eſt vnus motus, & de hoc magis alias dicetur.Et hæc de primo articulo.

Sc.I quot li.q.18.

Alia dubitat o de motibus ſpecie diſferentib. DVBITATVR primo. Vtrũ motus differentes ſpecie, vel genere poſſint continuari ad inuicem,ſicut cale-

A calefactio, & frigefactio. ¶ Et videtur, quòd ſic: nam aliqua, quæ tantum differunt ſicut tales motus differentes ſpecie, vel genere poſſunt continuari adinuicem, ſicut patet de virga pro media parte viua, & pro media parte mortua, ergo etiam illi motus poterunt continuari adinuicem. ¶ Item arguitur ſic, & volo, ꝙ aliquod corpus calefiat per vnam horam, tunc in inſtāti terminante illlam horam poteſt tale corpus incipere frigefieri igitur. Minor probatur, quia non magis repugnat tali corpori incipere frigefieri in tali inſtanti, quam in inſtanti alicuius alterius temporis, in quo erit tanta caliditas ſicut in illo inſtanti, ſed in inſtanti alterius temporis poſſet incipere frigefieri, igitur.

B ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ mens Ariſt. fuit in 8. Phyſi. ꝙ ſolus motus localis poteſt eſſe continuus, & perpetuus & ꝙ nullus alius motus, nec alia mutatio poteſt eſſe perpetua, qa omnes aliæ mutationes fiunt ex oppoſitis in oppoſita, vt termini generationis, & corruptionis ſunt eſſe, & non eſſe & termini alterationis ſunt qualitates contrariæ, ſi ergo aliquis iſtorum motuū, vel mutationū poſſet eſſe perpetuus, & continuus, hoc eſſet ab vno termino ad alium termi num tantum, ſed hoc non quia dicit Ariſt. in 6. huius, ꝙ nulla vna mutatio eſt infinita, ergo oportet, ꝙ hoc fiat per cõtinuam reflexionem a termino ad terminum vt ſi alteratio ſit a calido infrigidum, & alia continuetur a frigido in calidum, ſed in tali reflexione non poſſunt continuari

Sco. in quotli. q. 12. ar. 3. in ſol. cuiuſdam argumenti.

illi motus, & facere vnum motum. C Quod probat, quia tunc mobile moueretur motibus oppoſitis quia in motu continuo verum eſt dicere a principio motus ꝙ mobile mouetur ad vltimum terminum, ſicut ſi vltimus terminus motus continui eſt calor, verum eſt dicere de mobili in principio motus, ꝙ calefit ſi calefactioni poſſit continuari, frigefactio & ſic a principio huius talis motus continui verum eſt dicere, ꝙ calefit, & frigefit, quod eſt falſum. Et propter conſimilem rationem probabit ꝙ generationi non poteſt continuari corruptio, vt ex ipſis fiat vna mutatio, quia tūc idem mutaretur mutationibus oppoſitis. ¶ Vr̄ ergo eſſe mens Ariſt. quod illi motus oppoſiti ſeu differentes ſpecie, vel genere non poſſunt continuari adinuicem. D Motus autem, qui non ſunt oppoſiti ſicut motus cęli poſſunt continuari adinuicē, quia illud inconueniēs non ibi ſequitur. Vr̄ etiam eſſe de mente Ariſt. ꝙ generatio, & corruptio non poſſunt eſſe immediata neque continuata, quia vr̄ habere, ꝙ generatio fiat in inſtanti, & etiā corruptio, & ſecundum hoc negāda eſt ſecunda ratio, puta, ꝙ poſſet continuari frigefactio ipſi calefacti, & ꝙ in illo in inſtanti terminante calefactionem poſſit incipere corpus frigefieri, bene tamen concederet. ꝙ tales motus poſſunt continuari & cõſequenter ſe habere adinuicem, ſed non poſſunt continuari. ¶ Et ſiquis dicat termini ad quos calefactionis ſed frigefactionis poſſunt eſſe ſimul, ergo non videtur eſſe inconueniens ali-

Qui ſunt motus cõtinuabiles adinuicem.

E aliquid moueri ſimul illis motibus non vř etiam quin Deus poſſet producere caliditatem in vna hora continuata alteri horæ, in qua producebat frigiditatem, ideo qui iſtud veller tenere, haberet excuſare Ariſtotelé. Prima ratio concedit, & non eſt ſimilile: nam ſicut idem poteſt eſſe ſucceſſiue animatum, & inanimatum, ita viuum, & non viuum, ergo pro vna parte poteſt aliquod corpus eſſe viuum, & pro alia parte mortuum, vel animatum pro vna parte, & non pro alia.

An mot⁹ cõtarietr motui, & quies q̃eti, & motui.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ motus contrarietur motui, & quies quieti & etiam motui. ¶ Et vř quod non, quia tantum vnum vni opponitur, & etiam contrarium. ¶ Secũ-F do, quia quies opponitur priuatiue motui. ¶ Tertio quia duæ quietes ad inuicem non poſſunt contrariari cum ſint entitates reſpectiuæ. ¶ Pro ſolutione ſupponitur primo ꝙ ſicut alias viſum eſt, ꝙ motus poteſt capi dupliciter. Vno modo pro per ſe ſignificato, & ſic motus non eſt niſi q̃dam fluxus, vel acquiſitio ſucceſſiua, qua aliqua forma ſucceſſiue acquiritur. Alio modo capitur pro ſignificato materiali, & ſic non eſt niſi ipſa forma fluens ſeu ipſa forma,

Motus pariter & quies dupliciter.

quæ partibiliter acquiritur, vt calidítas, quæ quandiu partibiliter acquiritur dř motus. ¶ Dř ſecundo ꝙ quies etiam poteſt capi dupliciter. Vno modo proprie, & ſic non eſt niſi priuatio motus in ſubiecto apto nato. Ex quo ſequitur, ꝙ non omne quod non mouetur quieſcit. Vnde Deus non mouetur neque quieſcit, quia non eſt natus moueri. ¶ Et ſi G quis dicat aliquid, eſt quod non mouetur, & natum eſt moueri, & tamẽ non quieſcit, igitur. Antecedens probatur, quia mobile, ꝙ continue mouetur, in inſtanti temporis, in quo tempore mouetur non mouetur neque quieſcit, igitur. Reſpondetur, ꝙ mobile non mouetur in inſtanti neque quieſcit, quia in inſtanti nõ eſt natum moueri neque quieſcere. Vnde ſicut motus non poteſt fieri niſi in tempore, ita nec quies, verum eſt tamen, ꝙ mobile in inſtanti mutatum eſt, quia tunc eſt in loco ſibi ęquali ſecũdum ſe, & quodlibet ſui. ¶ Et ſi quis arguat. ſi mobile, quod continue mouetur, eſſet ſolum per inſtans in loco ſibi æquali, ſequeref, ꝙ ab illo ſimul indiuiſibiliter mutaretur ad aliud vbi, ſed hoc eſt falſum quia ſequeretur, quod duo in H ſtantia eẽnt immediata, vel ꝙ ſimul eſſent in vno loco, & non eſſent in illo, quia quod ſic indiuiſibiliter, & ſecundum ſe mutatur, in inſtanti mutatur. Reſpodetur, quod illud non mutatur, nec diuiſibiliter, nec indiuiſibiliter, ſed bene mutatum eſt in inſtanti, ſed in illo inſtanti non primo mutatum eſt. ¶ Aduerte, ꝙ omne illud quod continue mouetur, neceſſe eſt ipſum moueri per aliquod ſpacium, & tamen per nullum ſpacium neceſſe eſt ipſum moueri: nã quodcunque detur poſſibile eſt, ꝙ moueatur per partem eius tantum. Alio modo capitur quies pro forma ſub qua quieſcit mobile, & ſic vř capere Philoſophus in textu cũ dicit, quod motus opponiẗ quieti in termino a

A mino a quo, & non in termino ad quē, & ēt qñ dicit, ꝙ quies in termino a quo, & quies in termino ad quē opponuntur, & etiam capit motum pro forma fluente. Et ſecundū hoc ponuntur aliquę propoſitiones. ¶Prima, motus captus pro ſignificato formali, & quies proprie dicta opponuntur priuatiue, ſed motus captus pro forma fluente, & quies capta improprie pro termino a quo, ſub quo mobile quieſcebat vel quo incipit moueri bene poſſunt opponi contrarie, & per hoc ſoluuntur faciliter rationes. ¶Sed reſtat parua difficultas, quomodo capitur naturale in textu, cū dicitur aliqua eſt generatio naturalis, & alia extra naturam. Dicitur, ꝙ non capitur naturale,
B vt diſtinguitur contra violentū: nam nulla eſt, ſic generatio violēta, cum ſubiectum generationis ad omnem formā inclinetur, capitur ergo naturale pro conuenienti, & pro illo, quod fit, ſecundū cōem curſum naturæ, & extra naturam capitur ꝓ diſconuenienti, ſcilicet pro illo, qđ fit extra modum cōem naturæ.

An ſit neceſſe in motu reflexo mobile quieſcere.

DVBITATVR tertio: Vtrum neceſſe ſit in omni motu reflexo mobile quieſcere in termino reflexionis. ¶Et arguitur, ꝙ non, quia ſi mola groſſiſſima tendat deorſum, & cadendo obuiet fabæ proiectæ ſurſum: notū eſt, ꝙ faba ſine quiete reflectitur, & mouetur deorſum. Et ꝙ moueatur ſine quiete pater, quia tunc ſequeretur, ꝙ illa mola ēt quieſceret, quod eſt falſum, igitur. Etiam ſi quis aſcendendo ad turrim per chordam, chorda frangatur, notum eſt, ꝙ mouetur deorſum ſine quiete
C media: igitur. ¶Item pila proiecta ad terram reflectitur ſurſum, & ſi tunc quieſceret, quæro tunc, a quo poſtea moueretur, non a terra: quia hoc eſſet tractu, vel pulſu, quod tamen eſt impoſſibile, quia terra ponitur quieſcere, & tamen omne trahens, vel pellens mouetur, nec mouetur ab aere, ſicut dixerunt aliquī moueri proiecta, nec ab impetu ſibi impreſſo, cum ceſſaret talis impetus quiete facta. ¶Item ſi lapis proiectus ſurſum quieſceret in puncto ſuæ reflexionis, tunc quęritur a quo ibi detineretur nō a motu priore cū non ſit, nec ab impetu, cū videatur ceſſare ceſſante illo motu, igitur. ¶Item ſi muſca aſcenderet per vnā lanceam, & aſcendendo lancea caderet,
D tunc ibi muſca moueretur motu reflexo, & tamen nulla eſt ibi qes media. ¶In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. aliqualiter in textu, & maxime in octauo huius.

Qui motus dicantur reflexi.

¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ illi motus dicūtur reflexi, quorū terminus a quo vnius eſt terminus ad quē alterius, & ecōtra, vt ſi aliquid moueat̄ ab a, in b, & iterum a b, in a, tunc ille motus dicit̄ eſſe reflexus, nec oportet, ꝙ fiat ab eodē puncto ad eundē punctum in numero, ſed ſufficit in ſpecie.

Punctus reflexionis duplex.

¶Secūdo ſupponitur, ꝙ duplex eſt punctus reflexionis, ſ. naturalis, & violētus. Naturalis dr̄ ille, ad quę mobile mouet̄ naturaliter, vel a quo mobile naturaliter reflectitur. Sed violentus eſt, a quo reflectitur cōtra naturā eius, ita ꝙ mobile nō mouebatur naturaliter, vt ibi in illo pun-

E cto quieſceret.¶Tunc dicitur, ꝙ in puncto violẽto reflexionis, nõ oportet quod illud, quod reflectitur quieſcat, vt videntur bene probare rationes ante oppoſitũ. ¶Dicitur ſecundo, ꝙ in puncto naturali reflexionis mobile ante reflexionẽ naturaliter quieſcit: licet hoc non appareat fieri naturaliter, & hoc magis adhuc videbitur in octauo huius. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium articulum ſit.

Conclvsio reſponſalis: Ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas mobilis temporis, & termini ad quem, quæ ꝓbata eſt G ſatis ex dictis in quæſtione. Ad rationes ante oppoſitũ. Ad primam, & ſecundam patuit, quid ſit dicendũ. Ad tertiã negatur antecedens, licet enim accidens accipiat vnitatẽ extrinſecam a ſubiecto, non tamẽ propter hoc ſequit̃, quin ab aliquo alio poſſit haberi. Ad quartam dicitur, ꝙ ſi Deus faceret motum ſine illis tribus, tunc non haberet vnitatem extrinſecam ab illis, haberet tamen ſuam propriã vnitatem intrinſecã. Ad quintam patuit quid ſit dicendum in primo articulo.

PHYSICORVM

F

LIBER SEXTVS. H

T. cõ. 1. & inde.

SI autem eſt continuum, & quod tangitur, & conſequenter ſicut diffinitum eſt prius continua, quidem quorũ vltima vnũ &c.

Cõtinuũ nõ eſt cõpoſitũ ex indiuiſibilibus.

ISTE eſt ſextus liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo Philoſophus determinat de diuiſione motus in partes eius integrales. Et diuiditur ĩ tres tractatus. In primo, oſtẽdit continuum non eſſe compoſitũ ex indiuiſibilibus, & diuiditur in tria capitula. In primo, probat continuum nõ eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus rationibus generalibus, & intendit duas concluſiones. ¶Prima, nullum continuum eſt cõpoſitum ex indiuiſibilibus, vt linea non componitur ex punctis, probat duabus rationibus. Prima. ¶Si linea componeretur ex pũctis, oporteret illa puncta ad inuicem eſſe cõtinua, vel contigua, ſed hoc eſt impoſſibile, quia punctorum non ſunt vltima, quia cuius eſt vltimũ, aliud eſt, quod eſt vltimum, & illud, cuius eſt vltimũ, quod nõ cõuenit pũcto igitur. Secunda ratio: Si linea cõponeretur ex punctis ipſa puncta tãgerent ſe adinuicem, ſed hoc eſt falſum, quia vel totũ tangeret totũ, vel pars partẽ, vel pars totũ, nõ põt dici duobus modis vltimis, quia punctũ non

A non habet partes, nec pôt dici primum, quia ſi totum tãgeret totum, illa non eſſent extra ſeinuicem ſitualiter, & per cõſequens nullã facerent extenſionẽ: Si vero dicatur, ꝙ eſſent conſequenter ſe habẽtia: hoc non valet quia vel mediũ inter ipſa eſſet punctum, vel linea, non punctum, quia inter conſequenter ſe habentia non debet eſſe mediũ eiuſdem rationis, nec linea, quia tunc non componeretur præciſe ex punctis. ¶Secunda concluſio: Omne cõtinuum eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia: quia alias ſequeretur, ꝙ in diuiſione eius eſſet deueniẽdum ad indiuiſibilia, & per conſequens, cũ omne quod eſt componatur ex his, in quæ reſoluitur, continuum eſſet B compoſitum ex indiuiſibilibus.

T.cõ.4.& inde. *EIVSDEM autem rationis eſt, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuiſibilibus componi.*

Probationes ad idem. ISTVD eſt ſecundũ capitulũ, in quo Philoſophus probat nullum continuũ eſſe compoſitum ex indiuiſibilibus per rõnes ſumptas ex parte motus, & magnitudinis, & intendit quinque concluſiones. ¶Prima, ſi magnitudo eſſet compoſita ex indiuiſibilibus, oporteret motũ componi ex indiuiſibilibus. patet, quia ſi ſupra magnitudinẽ cõpoſitam ex tribus indiuiſibilibus, puta a, b, c, fiat motus: neceſſe eſt cuilibet magnitudini ineſſe aliquam partẽ motus, & econtra, & per conſequẽs neceſſe eſt tot, & non plures eſſe partes magnitudinis, ſicut & motus, & ecõtra: ergo ille motus erit cõpoſitus ex C tribus indiuiſibilibus, ſicut magnitudo igiẽ. ¶Sectã cõcluſio: Supra indiuiſibile nihil mouet. patet: qa ſtaret mobile eſſe ſimul in termino, & moueri ad terminũ, qđ eſt falſum, nã prius oportet moueri, q̃ motum eſſe, & prius ire, q̃ itum eſſe, igiẽ ſupra indiuiſibile nihil põt moueri. ¶Tertia cõcluſio: Si magnitudo eſſet compoſita ex indiuiſibilibus nullus motus fieret ſupra eam. Pro cuius probatione ſupponit, ꝙ magnitudo ſit compoſita ex tribus indiuiſibilibus, ſcilicet a, b, c. & motus factus ſupra eam ex d, & f, & ꝙ ſupra a, quod eſt indiuiſibile, non ſit motus, vt probatum eſt, nec eadem ratione ſuper b, & c. Tũc probatur cõcluſio, ducendo ad aliqua inconuenientia. Primum eſt, ꝙ motus cõpo- D neretur ex non motibus, quod ſi nõ reputetur inconueniens, adducatur ſecundũ, ꝙ aliquid eſſet tranſitũ, qđ nunq̃ tranſiebatur. patet, quia a, eẽt tranſitũ, quod nunq̃ tranſiebatur, cũ ſuper a, nihil poſſet moueri. Similiter eſt de b, & c. ¶Quarta concluſio, motus non componitur ex indiuiſibilibus, quia vel illę partes indiuiſibiles eſſent motus, vel non, ſed vtrumq; eſt impoſſibile. Primo, ꝙ non ſint motus, patet, quia quælibet iſtarum partiũ eſt ſupra indiuiſibilia magnitudinis, ſupra quæ non fit motus, nec põt dici, ꝙ ſint nõ motus, quia vt prius motus cõponeretẽ ex nõ motibus. ¶Quinta concluſio, idẽ eſt iudiciũ de magnitudine, motu, & tpe quantũ ad hoc qđ eſt cõponi eſt diuiſibilibus vel indiuiſibili-

E bus, ſic q̄ ſi magnitudo vel motus cōponatur ex indiuiſibilibus, tēpus ēt cōponetur ex indiuiſibilibus, patet, quia ſi magnitudo ſupra quam ſit motus, ſit diuiſibilis, oportet q̄ in minori parte tēporis tranſeatur pars eius, q̄ totum, ergo ſi magnitudo eſt diuiſibilis, oportet tempus eſſe diuiſibile, & econtra, & ſi vnum cōponatur ex diuiſibilibus ita & reliquum.

T.c.18.& inde. *QVONIAM aūt omnis magnitudo in magnitudines diuiſibilis oſtenſum eſt &c.*

Proſequitur pbationes eiuſdem. ISTVD eſt tertiū capitulū huius tractatus, in quo philoſophus oſtēdit nullū continuū eſſe cōpoſitū ex indiuiſibilibus per rationes ſumptas ex parte velocitatis & tarditatis. Et intendit ſeptem concluſiones.

C ¶Prima, mobile velocius in æquali F tēpore pertranſit maius ſpaciū, ſupponendo q̄ ſemper moueatur. ¶Secunda concluſio, velocius in minori tempore pertranſit maius ſpacium & hoc ſemper præſupponēdo q̄ moueatur. ¶Tertia concluſio, mobile velocius in minori tempore pertranſit æquale ſpacium: Et probant iſtæ tres concluſiones per diffinitionem velocioris: nam velocius eſt quod in æquali tempore maius ſpaciū pertranſit, vel in minori maius, vel in minori, æquale: quia velocior ſemper citius mouetur & ſemper citius attingit terminum. ¶Quarta concluſio, omnis magnitudo, & omne tempus eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, & hæc concluſio ſatis probata eſt in prioribus capitulis. ¶Quinta cōcluſio, impoſſibile eſt magnitudinē finitā tranſiri in tēpore infinito, dūmodo in qualibet parte illius G tēporis infiniti pertranſeatur aliq̄d de illa magnitudine ſine reiteratione. Probatur ſupponendo, q̄ magnitudo finita ſit a, b, & tempus infinitū ſit c, d, tūc in illo tēpore ſumatur aliqua pars finita, & in illa aliquid magnitudinis pertranſeatur, tunc arguitur ſic, illa pars magnitudinis multotiens replicata excedit totam magnitudinē, & non in infinitis partibus, igitur. ¶Sexta concluſio, in tēpore finito nō pōt pertranſiri magnitudo infinita, quæ concluſio poteſt probari, ſicut præcedens. Et ex iſtis patet ſolutio ad rationem Zenonis volentis probare non eſſe poſſibile aliquid moueri vel pertranſire aliquod ſpacium in tēpore finito, ſic arguendo, in quodlibet ſpacio ſunt H infinitæ partes, quarum quamlibet oportet pertranſire, & tāgere ipſum mobile, ſi debeat totū ſpaciū pertrāſiri, ſed impoſſibile eſt infinita pertranſire & tangere in tempore finito: igitur. Poteſt dici q̄ licet in quolibet ſpacio ſint infinitę partes eiuſdem proportionis, non tñ ſunt infinitæ partes eiuſdem quātitati, quas mobile debet pertranſire. ¶Septima concluſio & principalis, nullū continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus, quia tunc ſequeretur q̄ indiuiſibile poſſet diuidi, quod implicat contradictionem. Conſequētia probatur, ponendo q̄ ſint duo mobilia quorū vnum ſic velocius, altero in duplo ponatur vltra q̄ velocius mobile in tp̄e triū indiuiſibiliū trāſeat magnitudinem triū indiuiſibilium, tar-

A tardius in eodē tempore tranſibit ſolū dimidium illius magnitudinis, ergo tranſibit tantū vnū indiuiſibile cū dimidio, & ꝑ cōſequēs indiuiſibile erit diuiſibile. Iuxta hūc textū.

An omne continuum ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia.

QVAERITVR primo. Vtrū omne continuū ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia. ¶Primo arguitur ꝙ nō, quia continuū eſt diuiſibile in partes indiuiſibiles, cū in rebus naturalibus, ſit dare minimū vt videtur dixiſſe Ariſt. in primo huius, cū dicebat dabilis eſt minima caro. ¶Secūdo arguitur ſic, quia ſi ex tribus partibus reſultet aliquanta magnitudo tūc ex quatuor reſultabit maior, & ex quinq; maior, & ſic in infinitum: B ergo ſi infinite partes ſunt in continuo tūc erit infinitæ magnitudinis. ¶Tertio arguitur; Cœlū eſt vnū cōtinnum, & tamen non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quia non eſt ſimpliciter diuiſibile, vt videtur dicere Ariſt. 2. cœli & mūdi. ¶Quarto arguitur: Si continuū non eſſe compoſitum ex partibus indiuiſibilibus ſequeretur, quòd Deus non cognoſceret omnes partes continui diſtincte, quod eſt manifeſte falſum, cum Deus omnia diſtincte cognoſcat. ¶Quinto arguitur ſic. In continuo indiuiſibile eſt immediatum indiuiſibili, ergo continuum eſt compoſitum ex indiuiſibilibus, & per conſequens non eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Antecedens, patet: quia ſi punctus terminans lineam ſepararetur a tali linea adhuc illa linea erit finita, & non niſi per punctum, C ergo illi puncto erat aliud punctum immediatum. Etiam ſi corpus ſphæricum moueatur ſupra planum certum eſt quòd non tangit ipſum niſi in puncto, alias ſphæricum eſſet aliqualiter planum: ergo continue tangitur punctum poſt punctum abſque medio, & per conſequens in illo corpore plano ſunt pūcta ſibijnuicem immediata. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, quòd vt iam viſum eſt in tertio ſatis de diuiſione continui & de partibus eius tam eiuſdem proportionis, quàm in potentia ſubſiſtendi, in quolibet cōtinuo ſunt infinitæ, & etiam de partibus eiuſdem quantitatis, quæ ſunt D in continuo finitæ, & quomodo in quolibet paruo continuo ſunt tot partes eiuſdem proportionis, ſicut in alio, ſicut in grano milij ſunt tot partes eiuſdem proportionis, ſicut in cœlo, & quomodo totum continuum habet aliquas partes quas nō habet pars eius, & tamen non plures habet, & etiam viſum eſt vtrum continuum ſit diuiſibile in omnes ſuas partes, & vtrum illa ſit concedenda, continuum poteſt diuidi in omnem ſuam partem, & vtrum Deus cognoſcat omnes partes continui vel non, & de multis alijs de quibus recurrendum eſt ad illū tertiū. ¶Ideo vltra illa ſupponitur ꝙ aliqd pōt dici diuiſibile dupliciter. Vno modo: quia habet partem extra partē vel partes quarū vna non eſt alia.

Diuiſibile dupliciter.

E Et ſic cœlũ eſt diuiſibile cũ hẽat partes, quarũ vna nõ eſt alia. Alio modo aliquid dr̃ diuiſibile, quia naturaliter põt diuidi per actualem ſeparationẽ vnius partis ab alia,& ſic dicebat Ariſt.cœlũ eſſe indiuiſibile, & infrangibile. ¶Supponitur ſecũdo, ꝙ indiuiſibile ea parte qua eſt indiuiſibile non facit maius, vt linea eſt indiuiſibilis ſecundũ latitudinẽ: iõ ſcd̃m latitudinem non facit aliquid maius, licet bene ſcd̃m lõgitudinẽ, ſed puncta ſunt indiuiſibilia ex omni parte, ideo punctũ additũ puncto nunq̃ facit aliquid maius, neq; ſecũdũ longitudinem, latitudinẽ, & profunditatem. Ex iſtis ſequitur ꝙ indiuiſibilia ex ea parte qua ſunt indiuiſibilia poſſunt eſſe ſimul adæquatè, vt duæ lineæ poſſunt eſſe ſimul
F adæquate ea parte qua ſunt indiuiſibiles, puta ſecũdum latitudinẽ, ſed non ſecũdũ longitudinẽ, ſi enim linea addatur lineæ ſecũdũ longitudinem, ita ꝙ vna tangat aliam ſecũdũ vltima, certũ eſt ꝙ non ſunt ſimul adæquate, immo forte includit contradictionẽ. ¶Et ex iſto habetur cõmune dictũ ꝙ indiuiſibile additũ indiuiſibili nõ facit aliquid maius, ea ſupple parte qua eſt indiuiſibile. ¶Et ſiquis dicat, ex duabus vnitatibus quæ ſunt indiuiſibiles fit aliqd maius, q̃ ex vna illarum, quia fit numerus binarius qui eſt maior vnitate, cũ omne totum ſit maius ſua parte. ¶Item ex intellectu & ſpecie intelligibili, quæ ſunt duo indiuiſibilia fit aliquid maius, quia fit aliqd totũ quod eſt maius ſua parte. ¶Reſpondetur ad primam ꝙ aliqd additum alteri facere maius põt intel G ligi dupliciter. Vno modo entitatiuæ,& ſic omne totum eſt maius ſua parte. ¶Dico etiam ꝙ omne totum eſt maius ſua parte, ideſt perfectius ſua parte. ¶Dico vlterius ꝙ illud ꝓprie debet intelligi de toto per ſe & non de toto per accidens, cuiuſmodi eſt torũ ex ſubiecto & accidente, ſicut ex intellectu, & ſpecie intelligibili quæ ſolũ faciũt vnum per accidens. Alio modo poteſt intelligi q̃titatiuæ,& hoc dupliciter. Vno modo ſecũdum quantitatem diſcretã, & ſic vnitas addita alteri bene facit maius ſecũdum quantitatem diſcretam. Alio modo ſcd̃m quantitatem continuã, & ſic videtur intelligi cõmune dictũ ꝙ indiuiſibile additũ indiuiſibili ea parte qua eſt indiuiſibile non facit maius ſupple ſecũdũ quantitatem continuam. H

Motus an ſit cõpoſitus ex indiuiſibilibus.

Secundo ſciendum, quòd circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶Prima, vtrum motus, cum ſit quid continuum ſit compoſitus ex indiuiſibilibus. Et videtur ꝙ ſic, quia motus eſt compoſitus ex illis, per quæ exiſtit, ſed motus,& quodlibet ſucceſſiuum eſt in actu per indiuiſibile, & ſolũ exiſtit per indiuiſibile, qa ſi aliqd eius eẽt actu diuiſibile, ſimul eſſet ſucceſſiuum,& non ſucceſſiuũ, quia plures eius partes eſſent actu. Reſpondetur, vt iam alias viſum eſt, ꝙ ſucceſſiuum non ſolum eſt in actu per indiuiſibile, ſed etiam per aliquod diuiſibile, vel multa diuiſibilia. Nã illo indiuiſibili cedẽte, ſuccedit diuiſibile alias duo ĩdiuiſibilia eẽnt ĩmedia-

A diata,& illud diuiſibile nõ eſt aliud quam aliqua pars continua fluens, ideſt habens partẽ poſt partem. ¶Et ſiquis dicat, ergo motus non ſemp habebit eſſe vniformiter, quia aliqñ erit actu per indiuiſibile, aliquã do per diuiſibile. Dico ꝙ hoc nõ eſt inconueniens, immo hoc conuenit naturę ſucceſſiuè, ꝙ indiuiſibili ſuccedat diuiſibile,& diuiſibili indiuiſibile. ¶Et ſiquis iterum arguat, dabilis eſt prima pars motus,& illa eſt indiuiſibilis, quia alias non eſſet prima,ſed eam præcederet alia. Et antecedẽs vr̃ eſſe ipſius Ariſt. in 8. huius vbi vr̃ habere, ꝙ alteratio, vel aliqd alterationis fiat in inſtanti. Reſpondetur ꝙ non eſt dabilis prima pars motus neq; primum mutatum eſſe, ſed ante oẽ moueri eſt mutatum, &
B ante omne mutatum eſt moueri. Et iſtud magis poſtea declarabitur. Et ſiquis iterum dicat ꝙ forma acquiſita per alterationem, vel aliquid eius in inſtanti acquiritur, ergo ipſa erit indiuiſibilis vel ſaltem aliquid eius & per conſequens motus per quem acquiretur. Añs probať, quia inter contradictoria nõ eſt dare medium ſed non eſſe,& eſſe formæ inducẽdæ cõtradicunt, igr̃ inter ipſa non erit medium, ſed in primo inſtanti tp̃is in quo alterans incipit alterare, eſt non eſſe formæ, ergo inter iſtud, & menſuram q̃ menſurat eſſe formę, non erit mediũ,& per conſequens talis forma vr̃ indiuiſibiliter acquiri. Reſpondetur ꝙ immediatum pt̃ capi dupliciter. Vno modo inter ꝙ ſm ſe totum, & aliud non eſt mediũ, & ſic continuum poteſt eſſe immediatũ ſuo termino, quia inter indiuiſibile terminãs,& inter diuiſibile terminatũ nõ eſt dare mediũ. Alio modo capitur immediatũ ꝙ ſecũdum, ſe totũ eſt cũ altero ſtatim, vel poſt alterum,& ſic cõtinuum non eſt immediatũ ſuo termino, ſed vna pars poſt aliam, immo nihil eſt immediatũ indiuiſibili terminanti continuũ quia nihil ſm ſe totum ſequitur illud indiuiſibile ſed pars illius totius ꝙ eſt immediatum, prior ſequitur indiuiſibile ſm partem ante partem in infinitum. Tũc dr̃, ꝙ ſicut iſtę mẽſuræ ſe habent adinuicem, ita mẽſurata, ſic videlicet, ꝙ ſi mẽſuræ ſint immediatæ, ita illa menſurat, quę acquirentur in ipſis, ſi non ſint immediata, nec menſurata erunt immediata ideo videndum eſt qualiter menſuræ illorum contradictoriorum ſe habent adinuicem.

C Scot. vbi ſupra.

D

Tertio ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum iſta ſit concedenda, primo mutato initianti motũ immediate ſuccedit aliquis motus, vel aliqua pars motus. ¶Et vr̃ ꝙ non, quia vel ille motus eſt cõtinuus vel non, ſi cõtinuus, ergo eſt diuiſibilis & per conſequens hẽbit partẽ immediatiorẽ. Si dicas, ꝙ immediate non ſuccedit aliquis motus, ergo inſtans ſuccedet, ꝙ eſt inconueniẽs vel erit diſcontinuatio. Reſpondeo, ꝙ poſt primum inſtans temporis immediate erit tp̃s, ſeu poſt mutatum eſſe immediate erit motus,& tamen nullum tẽpus erit immediate poſt illud indiuiſibile. ¶ Vnde eſt aduertendum, ꝙ immediate, facit propoſitionem vniuerſalem cuius prædi-

Primo mutato initianti, motũ an immediate ſuccedat motus, vel ps motus.

E catum ſtat confuſe tm̄ ſub quo non contingit deſcendere ponēdo illud a parte ſubiecti. Etiam ſm̄ aliquos facit propoſitionem negatiuam, a qua nō contingit arguere affirmatiue. Et ſi quis dicat, immediate poſt illud inſtans ſuccedit tempus ergo omnia inſtātia temporis ſuccedentis ſuccedunt tempori, ergo aliquod tempus erit ante omnia indiuiſibilia temporis ſuccedentis. Dico ꝙ iſtud vltimū non ſequitur quod poteſt declarari, vt ponatur ꝙ a ſit aliquod inſtans, tunc hæc eſt vera, immediatè poſt a ponetur tempus in eſſe & tamen iſta eſt falſa, tempus ponetur immediate ineſſe ante omnia inſtantia temporis ſequentis a inſtans, ſed bene ſequitur immediate poſtea ponetur tempus, ergo ante omnia inſtantia F temporis ſequentis a inſtans ponetur tempus, quia conſequens eſt vna vniuerſalis, cuius omnes ſingulares ſunt veræ. Et quod iſta ſit falſa, tp̄s ponetur ineſſe ante omnia inſtātia temporis ſequentis, patet, quia poneretur in eſſe ante omnia ſua inſtantia, quia ſequitur, illud tempus poneretur in eſſe ante omnia ſua inſtantia temporis ſequentis a, ergo in eſſe ante hoc inſtans demonſtrato quocunque inſtanti temporis ſequētis a, & ſic eſſet tempus ante omnia inſtantia eiuſdem tēporis, quod eſt impoſſibile, ideo caute reſpondēdum eſt in talibus propoſitionibus.

An in motu ſint aliqua indiuiſibilia.

QVARTO ſciendum, quòd adhuc incidit alia difficultas. Vtrū in motu ſint aliqua indiuiſibilia. Ad q̄ reſpondetꝰ breuiter, ꝙ ſicut in linea ſunt puncta indiuiſibilia, per quæ partes lineæ continuantur adinuicem, ita in motu ſunt indiuiſibilia G per quæ partes motus, continuātur adinuicem, & vocantur mutata eſſe, ſicut indiuiſibilia in tempore vocantur inſtantia, ita ꝙ ſicut dictū eſt de inſtātib. in quarto huius, ita ſuo modo dicendū eſt de iſtis mutatis eſſe, ita ꝙ ſicut inſtans in tempore ſolum durat per inſtans, ita ꝙ habet primū inſtans ſui eſſe, & vltimum inſtans ſui eſſe, ita etiam mutatum eſſe ſic videlicet, ꝙ quando mutatum eſſe incipit eſſe, eſt, & immediate ante hoc non fuit, & quando deſinit eſſe eſt, & immediate poſt illud non erit. Et ſic patet propoſitionis de deſinit dupliciter exponuntur. Ex quo ſequitur ꝙ illud mutatum eſſe, in motu ſolum durat per inſtans. ¶ Et ſiquis H dicat Ariſtot. in octauo huius dicit, ꝙ nihil generatur, vt duret ſolum p inſtans. Reſpondetur, ꝙ loquit̄ ibi de permanentibus & non de illis q̄ raptim tranſeunt cuiuſmodi ſunt inſtantia, & iſta mutata eſſe, & de hoc magis in 8. videbitur. ¶ Et ſi arguatur contra hoc, quia tunc ſequeretur, ꝙ aliqua res eſſet corrupta, & tamen nunquam eſſet corrupta. Qđ probat̄, quia vel illud mutatum eſt corruptū in inſtanti in quo producit̄ vel in alio. Si in alio, vel in alio mediato, vel immediato, non immediato, quia duo inſtantia nō ſunt immediata, nec mediato, quia tūc duraret pluſquam per inſtans, nec in tēpore, quia quod ſecūdum ſe totum deſtruitur, & indiuiſibiliter deſtruitur in tempore non deſtruitur. ¶ Poteſt dici breuiter, ꝙ non eſt corruptum,

Inſtantia.

A ptum,nec in aliquo inſtanti, nec in aliquo tempore,ſed immediate poſt inſtans eſt corruptũ, poteſt ẽt dici, ꝙ in inſtanti eſt corruptũ, in nullo tñ inſtanti eſt primo corruptum, in infinitis eſt corruptum,quia in omnibus inſtantibus temporis, in quo eſt corruptum. ¶ Dico etiam, ꝙ licet ſit idem ſimul corrumpi, & non corrũpi partem ante partem. Siſr idẽ eſt indiuiſibiliter corrumpi, & non primo vna pars poſt aliam, tñ nõ eſt idem ſimul corrumpi, vel indiuiſibiter corrumpi,& in inſtanti corrũpi. Et per hoc põt ſufficienter ſolui qõ

Sco. in 2. d. 2. q. 9. in qua quæritur. Vtrum Deus poſſet creare duos Angelos vnũ immediate poſt alium. Et hæc de primo arti. Quantum ad ſecundum.

B Art. 2. An in linea ponẽda ſint indiuiſibilia.

DVBITATVR primo. Vtrũ in linea ſint ponenda aliqua indiuiſibilia. Reſpondetur breuiter ſicut alias viſum eſt in multis locis, & pcipue in logica, ꝙ in linea ſunt ponenda indiuiſibilia ſimplicιter.i. ſecundum oẽm dimẽſionem, quæ vocantur puncta q̃ ponunẽ vt partes lineæ continuantur adinuicem, & nõ ſunt partes ipſius lineæ,& ſunt in ſubiecto in quo ſunt partes quarum ſunt termini, & iſta concluſio ſatis fuit probata in logica, & cõtra eam fuerũt factę multę inſtantię ad quas recurrendum eſt.ideo pro nunc dimittendæ ſunt illę rationes, & aliæ ſunt adducendæ. ¶ Quarum prima eſt,& capio vnam lineam, q̃ ſit a tũc arguitur ſic,vel in a,eſt tantum vnũ punctum,vel plura,non eſt dicendũ quod vnum tantum,quia tunc eſſet aliqua pars lineæ ſine puncto, quod

C eſt falſum,etiam non vr in qua parte lineę eſſet. Si plura, tunc arguitur ſic aut præter ſingula,& quælibet & omnia ſimul ſumpta ipſius a eſt aliqua entitas in a,aut nõ, ſi nõ, ergo a pciſe cõſtat ex pũctis cuius oppoſitũ poſtea dicetur. Si ſic,ergo in a,eſt aliqua entitas,quæ nec eſt punctũ neq; includit punctum, alioquin præter ſingula,& omnia ipſius a daret punctum. Reſpondetur ꝙ prę̄ter ſingula,& omnia puncta eſſe aliquam entitatem in a, poteſt intelligi duplici ter. Vno modo ꝙ præter ſingula, & oĩa puncta poſſit aliqua entitas ipſius a eſſe & ſic eſt impoſſibile. Alio modo,ꝙ præter ſingula, & omnia puncta ſit aliqua entitas,quæ nõ ſit punctũ,nec puncta,& ſic ipſa eſt vera. ¶ Scđo ſic volo ꝙ Deus ſicut poteſt

D deſtruat præciſe omnia pũcta ipſius a,aut tunc ipſius a, remanet aliqua entitas,q̃ prius fuit aut non, ſi nõ ergo non deſtruxit pciſe puncta, ſi ſic, ergo erit aliqua linea, ſine punctis. Reſpõdeo ꝙ impoſſibile eſt ꝙ Deus præciſe deſtruat omnia pũcta ipſius a, immo ſi deſtruat omnia puncta deſtrueret ſimul infinitas partes ipſius a,cum partes lineæ dependeant ab ipſis punctis. ¶ Tertio ſic volo quod magnitudo a ſupponatur magnitudini b,ſibi ęquali,& deinde ꝙ Deus conſeruet omnia puncta a nullam alia entitatem ipſius a conſeruando, & ſimiliter nullum pũctum in ſitu alio ſtatuendo,tũc,quæro aut illa puncta occupant magnitudinem b,ſicut prius occupat tota magnitudo ipſius a,vel non, ſed remanent aliquę partes vacuę, ſi primum,

E mum, ſequitur ꝙ punctum erat im mediatum puncto, & ꝙ a nullã aliã entitatem continebat, ꝙ̃ puncta. Si ſecundum, ergo partes ille occupabant aliquem locum, & non hẽbant puncta. ¶ Reſpondeo ꝙ iſtud argumentum continet multa falſa. Primũ ꝙ puncta habeãt proprium ſitũ, ꝙ eſt falſum, quia non habent ſitum niſi ratione illorum quorũ ſunt termini. Secundo ꝙ occupent locum, ꝙ eſt falſum cum ſint indiuiſibilia ſimpliciter, ideo dico, ꝙ nullam partem magnitudinis b, occuparẽt, ſed partes lineę quas continuabant adinuicem illam occupabant. Et cum vlterius infers, ꝙ tunc erunt partes lineæ, ſine punctis, nego conſequentiam. Quarto ſic, nulla eſt experientia, neq; ratio, neq; auctoritas, quæ F cogat ponere talia puncta, igitur nõ ſunt ponenda talia puncta. Dico ad hoc, ꝙ multę ſunt rationes quę alias fuerunt viſe, & etiam multæ auctoritates, vt patet in 6. Metaphyſic. ¶ Et ſi dicas propter quã rationẽ ponis? Dico vt terminent lineam, & continuent partes lineæ adinuicem. Et ſi arguas, vel per punctum terminare lineam tu intelligis, ꝙ linea per punctum eſt certe magnitudinis, & menſuræ, vel aliquid aliud. Non primum, quia ſine tali puncto eſſet æqualis magnitudinis, & menſuræ, nec aliquid aliud, quia detur illud, nec vt continuentur partes lineæ ad inuicem, quia deſtructo puncto continuante partes adinuicem, adhuc ille partes remanerent, in eodem ſitu & adinuicem proxime, ſicut priᵘ. ¶ Ad primum dico, ꝙ punctum terminare lineam non eſt ratione eius G eſſe certe quantitatis vel menſure, ſed eſt in ſum eſſe finis lineæ. Dico ſecundo, quod licet remaneant partes lineæ in eodẽ loco, & ſitu, nõ tñ eẽnt cõtinuæ, ſed ſolũ cõtiguæ, ió nó facerẽt aliqd vnũ per ſe ſicut prius.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ linea & generaliter continuũ cõponatur ex indiuiſibilib. De iſto dubio fuerunt diuerſæ opiniones antiquorum philoſophorum. Prima fuit Democriti, dicẽtis continuum eſſe cõpoſitum ex indiuiſibilibus, vt corpus ex indiuiſibilibus corporibus, videlicet ex atomis, quæ ſunt corpora indiuiſibilia ſecundum ipſum, & ſuperficies ex ſuperficiebus indiuiſibilibus & linea ex lineis indiuiſibilibus, non autem ex punctis. ¶ Secunda opinio fuit, Platonis dicentis, ꝙ linea componebatur ex punctis & ſuperficies ex lineis, & corpus ex ſuperficiebus & generaliter quodlibet continuum ex indiuiſibilibus. H Et iſtam opinionem tenet quidam modernus, qui vocatur Geraldus Odonis. Et poteſt iſta opinio aliquibus rationibus probari. ¶ Prima oĩs potentia potens componere continuum ex oĩbus ſuis partibus, poteſt diuidere illud in oẽs ſuas partes, quo poſito vel ille partes ſunt diuiſibiles, vel indiuiſibiles, ſi indiuiſibiles habeo intentum. ſi diuiſibiles, ergo non fuit diuiſio in oẽs partes, ꝙ eſt cõtra poſitum. ¶ Secundo ſic aut omni parte magnitudinis eſt aliqua minor, aut non omni parte magnitudinis aliqua eſt minor, ſi ſecundum, ergo aliqua parte magnitudinis,

An linea cõponat ex indiuiſibilibus.

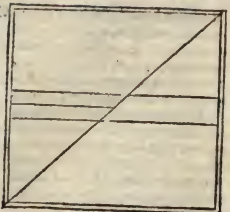
A nis non eſt aliqua minor, vt patet per æquipollentiam, ergo illa eſt in diuiſibilis, cum nõ ſit aliqua minor, & per conſequens magnitudo erit reſolubilis in idiuiſibile: Etiã ſi omni parte magnitudinis aliqua eſt minor, aut illa eſt diuiſibilis vel indiuiſibilis non diuiſibilis, quia non eſſet omni parte minor, ſi indiuiſibilis, habetur intentum vt prius. ¶ Tertio ſic, aut inter primum punctum, & quodlibet aliud eiuſdem lineæ eſt punctum medium aut non, ſi ſic, tunc illud punctum medium, vel erit medium inter primum punctũ & ſeipſum, quod eſt impoſſibile, vel non eſſet aliquod ex illis punctis illius lineæ, & per conſequens nõ mediaret inter primum, & alia eiuſdẽ lineæ, ergo inter primum punctum

B & omnia puncta illius lineæ nõ eſt punctum medium, & per conſequẽs puncta erunt ſibiinuicem immediata. ¶ Quarto ſic, aut aliquod punctũ eſt medium inter primum pũctum huius lineę, & omnia alia puncta eiuſdem lineę, vel nullum eſt mediũ cum talis diſiunctiua componatur ex contradictoriis eſt vera, ſi nullum, ergo primum punctum & omnia alia ſunt immediata, ſi aliquod eſt medium ergo illud eſt immediatum priori puncto, & per cõſequens puncta erunt ſibi immediata. ¶ Sed iſtæ rationes non concludunt, ideo ponitur alia opinio, quæ fere ab omnibus modernis tenetur ſcilicet, ꝙ nullum continuum componitur ex indiuiſibilibus, & iſta opinio probatur aliquibus rationibus. ¶ Prima, quia tunc ſequeretur, ꝙ nihil poſſet condenſari, quod eſt falſum, conſe- C quentia probatur, quia illud quod condenſatur, occupat minorem locum, quam prius, ſed indiuiſibilia non poſſunt occupare minorem locum, quam prius, igitur. ¶ Secundo ſic, ſequeretur ꝙ indiuiſibile eſſet diuiſibile, quia quocunque motu dato, contingit dare velociorem in duplo, ſed per aduerſarium dabilis eſt motus, qui conſtat ex tribus indiuiſibilibus, & menſurat tempore compoſito ex tribus inſtantibus, ergo motus velocior in duplo menſurabitur vno inſtanti cum dimidio.

¶ Tertio ſic, quia tunc ſequeretur, ꝙ diameter eſſet ęqualis coſtę, quod eſt contra ſenſum. Conſequentia probatur, quia capiantur duo puncta immediata in vna coſta, & duo D in alia coſta oppoſita, & ab iſtis ad alia ducantur duę lineę æque diſtantes iſtæ lineę diuident diametrum, aut in punctis mediatis, aut immediatis aut per idem punctum. Si per idem punctum tunc coſta erit maior diametro, quia duobus punctis in coſta correſpondet ſolum vnus in diametro. Si in punctis immediatis, tunc non erunt plura puncta in diametro quam in coſta. Si mediatis, tunc capiatur, punctum medium inter iſta duo puncta mediata, & ab illo ducatur linea in rectum, & illa interſecabit coſtam, & in neutro puncto prius dato, ſed in aliquo puncto medio inter vtrunque alioquin cõcurreret cum linea, cum qua ponitur æque diſtans, quod eſt contra diffinitionem, æque diſtantium.

Sco. vbi ſupra d. 2. q. 9.

RESTAT

E

Restat ergo ſoluere rationes alterius opinionis. ¶ Ad primã dr̃, ꝙ non eſt ſimile de compoſitione,& diuiſione,ideo non ſequitur, poteſt enim fieri compoſitio per vnũ actum,ſed non diuiſio, quia non cõ-
F tingit deuenire ad vltimam partem vnde cõponens continuum componit ſemper ex aliquibus partibus prius continuatis adinuicem,'iõ poſſet dici ꝙ componens non componit ex omnibus partibus continuis prius diuiſis adinuicem.¶Ad ſecundam dr̃ ꝙ iſta eſt concedenda, omni parte magnitudinis aliquo eſt minor,& etiam iſta nulla pars magnitudinis eſt omni parte magnitudinis minor & iſta eſt falſa aliqua pars magnitudinis eſt minor omni parte magnitudinis.Vnde ſi mundus duraret æternaliter iſta eſt concedẽda, omni homine futuro eſt aliquis homo futurus poſterior. Dico vlterius ꝙ iſta copulatiua poteſt concedi omne parte magnitudinis aliqua eſt minor,& illa eſt minor omni parte magnitudinis, & cum vlterius in fers, vel illa eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis, poteſt dici ꝙ illa eſt diuiſibilis. G
¶Dico tamen ꝙ iſta diſiunctiua eſt falſa,aut illa pars,quæ eſt omni parte magnitudinis minor ẽ diuiſibilis vel indiuiſibilis,propter falſam implicationẽ ſubiectis, implicat enim ꝙ ſit aliqua pars minor omni parte magnitudinis quod eſt falſum. Ad tertiam dr̃, ꝙ inter primum punctũ & quodlibet aliud eſt punctum medium nullum tamen punctum medium eſt inter primum punctum & quodlibet aliud eiuſdem lineę ideo non procedit vlterio deducto quæ tota ſupponit ꝙ ad illam vniuerſalem ſequatur iſta particularis, aliquod punctum eſt inter primum punctum & quodlibet aliud eiuſdẽ lineę.¶Ad quartã dr̃, ꝙ nullum eſt
medium inter primum pũctũ & oĩa alia, & cum infers, ergo primum & omnia alia ſunt immediata, poſſet cõcedi,ſi ly oĩa teneatur collectiue. H

Vtrũ alicuius magnitudinis partes ſint infinitæ.

Dubitatur tertio. Vtrum alicuius continui vel alicuius magnitudinis ſint infinitæ partes eiuſdem proportionis. Reſpondetur ꝙ ſic breuiter,vt iam alias viſum eſt,ſ. ꝙ in quolibet continuo ſunt infinitę partes eiuſdem ꝓportionis in potentia ſubſiſtendi, licet ſint in actu eſſendi.Sed præter rationes,alias factas ſũt adhuc aliquas rationes, quarum. ¶ Prima eſt dabilis eſt vltima pars eiuſdem proportionis alicuius continui igitur in continuo nõ ſunt infinitæ partes. Antecedens probatur & capiatur duæ magnitudines, continuantes ſe adinuicem, ſ.a, & b, & ſumantur in b, partes partes pro-

A proportionabiles,ſic ꝙ prima ſit me dietas eius,& ſecunda medietas me dietatis & ſic deinceps. Tunc arguitur ſic multitudo omnium partium ipſius b,coniungit̃ illi a,ergo aliqua pars illius multitudinis immediate coniungit̃ illi a,quia impoſſibile eſt imaginari ꝙ aliqua magnitudo con iungat̃ alicui niſi aliqua vnitas illius magnitudinis immediate coniũgat̃ illi,& ſi ſic illa erit vltima,igit̃.¶Po teſt dici ad iſtud conformiter ad di cta ſuperius,ꝙ alicui pũcto nulla eſt pars ſibi immediata, licet bene immediate ſibi ſit aliqua pars vnita vel poteſt rñderi negando iſta cõſequẽ tiam multitudo omnium partium proportionabilium b, coniungitur a,ergo aliqua eſt ſibi immediata, & cum probatur, quia illud non po-B teſt imaginari, dico, ꝙ ſi alicui hoc ſit impoſſibile imaginari, hoc ideo eſt,quia imaginatur multitudinem illarum partium eſſe in numero cer to,ſed hoc non eſt impoſſibile imaginari illi, qui bene imaginat̃ puta ꝙ ſint infinitę. ¶ Secundo arguitur ſic,volo ꝙ aliquod mobile incipiat moueri a puncto continuante a,& b, & moueatur verſus b,tunc c, imme diate poſt illud pũctum & poſt illud inſtans pertranſit aliquam partẽ ipſius b, & non niſi vltimam, patet conſequentia,quia alias non incipe ret moueri in puncto & in inſtanti. ¶Reſpondeo ꝙ iſta poteſt concedi, mobile immediate poſt inſtans pertrãſit aliquam partem ipſius b, & cũ infert̃,ergo illa eſt vltima negat̃ con ſequentia quia iſta implicat,ꝙ ſit aliqua quam immediate pertranſeat quod eſt falſum.¶Tertio ſic, pona- C tur ꝙ ſint duo mobilia,ſ.a,& b,& ꝙ moueantur ſuper c,verſus d & ꝙ a, moueatur velocius in duplo, quam b, ita ꝙ ſemper cum venerit ad finẽ alicuius partis proportionabilis q̃e. ſcat ibi donec b,veniat ad illud ſuper eandem lineam vel æqualẽ, vel ergo iſta duo ſimul perueniũt ad d, vel vnum poſt aliud, non primum, cum a quamlibet partem proportionabilem prius pertranſit,quam b,ergo reſtat ſecundum ſ.a,prius,quam b,peruenit ad d, ſignetur ergo illud tempus in quo a, prius peruenit ad d,aut ergo in illo tempore b, pertrã ſit tantum vnam partem proportionabilem,vel plures,non plures,quia tunc a non expectaſſet b, in qualibet parte proportionabili, ſi tantum vnam,tunc illa erit vltima,quod eſt D principali intentum,igitur. Reſpondetur breuiter, ꝙ iſtud argumẽtum procedit ex falſa,imaginatione,ma ginatur enim ꝙ aliquod mobile poſſit ſolum tranſire vnam partem proportionabilem,ꝙ eſt falſum, immo tranſeundo vnam tranſit infinitas. Dico vlterius, ꝙ ſi expectaret eum in qualibet parte proportionabili, nunquam deueniret ad vltimã partem cum poſt quamlibet ſit aliqua pars &c.Et hęc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Conclusio reſponſalis: Omne continuũ eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia,vt patet ex prędictis. Ad rationes ante oppoſitum. ¶ Ad primam alias patuit ſolutio.¶Ad ſecundam dr̃ ꝙ ex infinitis partibus, eiuſdẽ ꝓportionis non ſit aliqd maius, Art. 3.

E ius,quam ex duabus medietatibus, cum illæ duæ medietates includunt omnes alias partes. Vnde omne quãtũ additũ alteri facit aliquid maius niſi ab illo includat. ¶ Ad tertiã patuit ſolutio in primo articulo. ¶ Ad quartã ẽt patuit ſolutio ĩ tertio. Ad qntã patuit ſolutio in prĩo articulo.

T.cõ.24. & inde.

NECESSE eſt autem & ipſum nunc quod non ſecundum alterum, ſed per ſe & primum.

Nunc copulãs partes tpis, indiuiſibile eſt.

ISTE EST ſecundus tractatus, in quo philoſophus vult oſtendere ꝙ inſtans ſeu ipſum nunc copulans partes temporis adinuicem eſt indiuiſibile,& diuidit̃ in ſex capitula. In primo ponit aliquas concluſiones. ¶ Prima, in tpe eſt nunc, quia in tempore pręterito eſt nunc, F quia tempus præteritum eſt terminatum,& non niſi ipſo nunc igitur. Etiam in tpe futuro, eſt nunc, quia tp̃s futurum eſt terminatum,& non niſi ipſo nunc, igitur. ¶ Secunda cõcluſio nunc eſt indiuiſibile, quia ſi eſſet diuiſibile, vel oporteret, ꝙ ipſius tem poris p̃teriti eſſet aliud nunc quam tpis futuri, vel ꝙ vna pars eius eſſet præterita & alia futura, vel ꝙ ipſum nunc ſecundum ſe totum non terminaret totum tp̃s pręteritũ vel totum tp̃s futurum, ſed quodlibet eſt falſum, igitur. Primo, ꝙ primũ ſit falſum, ſ. ꝙ ipſius tẽporis præteriti ſit vnum nunc,& ipſius futuri aliud nunc, quia vel vnum tangeret reliquum, aut non, non eſt dicendũ primum, quia continuum eſſet cõpoſitum ex indiuiſibilibus, nec reliquum, quia nunc inter illa mediaret tp̃s, ꝙ eſt falſum igitur. Secundum G & tertium non eſt poſſibile, quia ſi ſit diuiſibile, aut ſecundum ſe totũ terminabit tempus præteritũ, aut ſecundum partem. Non ẜm partem, quia vna pars eius terminaret aliam partem. Nec ſecundum ſe totũ quia ẜm ſe totum non immediate ſequeretur tempus pręteritum, vel futurũ ſed ẜm partem poſt partem. Nec eſt dicendũ, ꝙ vna eius terminet pręteritum & alia futurum, quia tũc vna pars eius eſſet præterita & alia futura, ꝙ eſt falſum, igitur. ¶ Tertia concluſio, in nunc nihil poteſt moueri, quia tunc ſequeretur ꝙ eſſet diuiſibile, cuius oppoſitum probatum eſt. Conſequentiam probat, quia capiatur mobile tardum, ꝙ in inſtanti tranſeat aliquod ſpacium, tunc mobile veloci⁹ in duplo, trãſit illud ſpaciũ in mẽſura minori in duplo,& ſic ĩ medietate inſtãtis. ¶ Quarta cõcluſio, in nunc nihil contingit quieſcere, quod probat duabus rõnibus. Prima, in quo nihil aptum natum eſt moueri, in illo non põt aliquid quieſcere, ſed in nunc nihil natũ eſt moueri, igitur. Secunda ratio, ſi aliquid quieſceret in nunc ſequeretur, ꝙ vnũ & idem ſimul moueretur & qeſceret, quod eſt falſum. Conſequentiam probat, quia capiatur aliquod mobile, quod moueatur per aliquod totum tempus, tunc in illo mouebitur,& etiam quieſcet, igitur. Quinta concluſio, omne quod mouetur, eſt diuiſibile, quod probat, quia omne mobile dum mouetur, partim eſt in termino a quo, & partim in termino ad quem, ſed H

om-

A omne tale eſt diuiſibile, igitur.

T.cō.33. & inde. *QVOD mutatur autem omne neceſſe, eſt diuiſibile eſſe, vno enim diuiſo omne diuidentur.*

Motus quō diuiſibilis. ISTVD eſt ſecundum capitulū in quo philoſophus oſtendit qualiter diuiditur motus ponēs aliquas cōcluſiones. ¶Prima, motus diuiditur ſecundum diuiſionem mobilis, ita, ꝙ ſi totius mobilis ſit totus motus, cuiuslibet partis mobilis erit aliqua pars motus. Probat philoſoph⁹: nam ſi totū mobile moueatur, tunc quælibet pars eius mouetur, ſed vna pars non mouetur illo motu, quo mouetur alia pars: nā vna pars poſſet quieſcere, dum alia moueretur, igitur. Probat ſecundo, quia niſi ſic, B tunc motus non eſſe adæquatus mobili cū nulla pars eius conueniret alicui parti mobilis, igitur mobile ſecundum ſe totum non mouetur.

¶Secunda concluſio, motus diuiditur ſecūdum diuiſionem temporis quia ſicut totus motus eſt in aliquo toto tēpore, ita partes illius motus ſunt in partibus illius temporis. Ex quo infert ꝙ hæc quinq; ſ. tempus mobile, motus, magnitudo vel ſpacium & moueri ſimiliter diuidūtur. ¶Vltimam partem probat ponēdo tertiam concluſionem, motus & moueri ſimiliter diuiduntur. Quod ꝓbat, quia non eſt motus ſine moueri nec moueri ſine motu, & ſecundum totum motum conuenit totum moueri, igitur. Quarta cōcluſio motus & ſpacium ſupra quod aliquid mouetur, cōſimiliter diuiduntur, quod probat, quia ſicut aliquod mobile pertranſit aliquod ſpacium toto motu, ita in parte motus tranſit partem ſpacii, igitur. C

QVONIAM autem omne quod mutatur ex quodam in aliquid mutatur, neceſſe eſt quod mutatur &c. T.cō.41. & inde.

ISTVD eſt tertiuū capitulum, in quo philoſophus determinat de mutato eſſe, & ponit aliquas concluſiones. ¶Prima ē, ꝙ mutat̄, qn̄ mutatū eſt, eſt in termino ad quē mutabatur. Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ mutatum eſſe nihil aliud eſt, quam deſeciſſe ſeu ſeparari a termino a quo, tunc arguitur ſic, illud ꝙ mutatū eſt, vel eſt in termino a quo vel in medio, vel in termino ad quē non in termino a quo, quia mutatū eſſe eſt defeciſſe a termino a quo, vt ſupponebat̄, nec in medio, quia tūc mobile moueretur, ergo in termino ad quem. Ex quo infert ꝙ omne qđ factum eſt, quando primo factū eſt, eſt, & omne quod corruptū eſt, quādo primo corruptum eſt, non eſt, ergo omne quod mutatum eſt quando prima mutatum eſt, eſt in eo, ad quod primum mutatum eſt. ¶Secūda concluſio, illud in quo aliquid primo mutatum eſt, eſt indiuiſibile, quia ſi ſit diuiſibile capiatur illud & ſignentur partes ſuæ, ſ. a, b, vel ergo illud quod primo mutatum eſt, mutatum eſt in vtraque parte, vel in altera tantum, vel in nulla, non eſt dicendum tertium, vt notum eſt, neq; primum & ſecundum, quia tunc nō eſſet mutatum in aliquo primo, immo D

Mutatū eſſe quid & quotuplex.

E mo prius in vna parte, quam in alia igitur. Et ſubdit ꝙ duplex eſt mutatum eſſe, ſ. completum & perfectum quod eſt terminans ipſum motum, & incompletum & imperfectum, ꝙ eſt continuans partes motus. ¶ Tertia concluſio, dabile eſt primum mutatum eſſe completum, & perfectũ, ꝙ probat, quia niſi ſic nunquam mutatio eſſet perfecta, & finita cum finis mutationis ſit mutatum eſſe. ¶ Quarta concluſio, in motu nõ eſt dabile primum mutatum eſſe incõpletum & imperfectũ, quia tale continuat motum cũ motu, ſed in quolibet motu ſint infinita mutata eſſe, quorum non eſt dabile primum, igitur. Secundo probat, quia ſi eſſet dare primum mutatum, eſſe incompletum, etiam eſſet dare primam partẽ F motus, quod eſt falſum, quod probat, quia non eſt dabilis prima pars mobilis, neque temporis, neque ſpacii ſupra quod fit motus, igitur non eſt dabilis prima pars motus. Probat tertio, quia quacunque data illa eſt diuiſibilis in infinitas partes, igitur.

T. co. 5 o. & inde.

QVONIAM autem omne, quod mutatur in tempore mutatur, dicitur autem in tempore mutare &c,

Moueri ad mutatũ cẽq̃uo ſi habet.

ISTVD eſt quartum capitulũ huius tractatus, in quo philoſophus determinat de ordine ipſius moueri ad mutatum eſſe & econtra. Et dicit primo, quod omne, quod mutaẽ, in tempore mutatur, quod contingit dupliciter. Vno modo aliquid dicitur mutari in tẽpore primo, quia in qualibet parte temporis dicitur, mutari. Alio modo ſecundum alte- G rum, ꝙ in alia parte temporis dr̃ mutari, & non in toto tempore. Hoc ſuppoſito ponit aliquas concluſiones. ¶ Quarum. Prima eſt, ante omne mutari eſt mutatum eſſe quod ꝓbat tripliciter. Primo ponendo, ꝙ ſit aliquod mobile, ꝙ moueatur per aliquam magnitudinem, in aliquo toto tempore, tunc mutatum eſſe medietatis illius moueri præcedit totũ illud moueri, & iterum mutatũ medietatis præcedit totum moueri illius medietatis, & ſic deinceps, igitur. Secunda rõ, omne tempus eſt diuiſibile, in ſemper diuiſibilia, ſimiliter partes temporis quarum quælibet præcedit inſtans, & ſimiliter eſt dicendum de motu, igitur. ¶ Tertia rõ, omne quod mouetur continue per aliquod totum tempus neceſſe, H eſt ꝙ in quolibet inſtanti illus temporis mobile moueatur, vel ꝙ mutatum ſit, ſed non mouetur, quia in inſtanti nihil mouetur, ergo mutatũ eſt. & talia mutata eſſe ſunt infinita, & quamlibet partem motus præcedit mutatum eſſe, igitur. ¶ Secunda, concluſio, ante omne mutatum eſſe eſt, mutari, quod probat tribus rationibus. Prima quia ſi aliquid mutetur ex a, in b, vel ergo in vno, & eodem nunc mutatur ex a, & eſt in b, vel in alio & alio, non in eodem, quia tunc ſimul & ſemel eſſet in a & in b, quod eſt impoſſibile, igitur. Secũda rõ, quia omne quod mutatum eſt peruenit ad illud, in quo mutatum eſt in tempore, igitur, etiam per motum, qui fiebat in illo tempore, & nihil peruenit ad illud, in quo mutatum

A tum eſt niſi per motum:ergo ū̃ q ante omne motum ſit moueri. Tertia ratio.quælibet magnitudo diuiſibilis eſt in infinitū;ergo non erit dabilis prima pars eiuſdem, ergo et nec in mutari; quod ſi ſupra illā magnitudinem erit dare primam partem, & per conſequens ante omne mutatum erit mutari.

T.c.60.;& inde.

QVONIAM, autem omne, quod mouetur in tempore mouetur &c.

Cõcluſiones definitate, & infinitate motus.

I S T V D, eſt quintū capitulum, in quo Philoſophus determinat de finitate,& infinitate motus, & ponit aliquas cõcluſiones.¶Quarū prima eſt, impoſſibile eſt aliquid moueri in tpe infinito per ſpaciū finitum. Probat philoſophus,quia motus tēpus & ſpaciū proportionabiliter ſe
B habent,quo ad hoc,quod eſt diuidi, ergo ſi motus ſit finitus, & ſpaciū finitum,oportet tēpus eſſe finitū. Secūdo probat,quia parti motus correſpondet aliqua pars tēporis,& alteri altera,& illę partes motus nō faciūt motū infinitū:ergo tempus, in quo ſit talis motus non erit infinitū.¶Secū da concluſio,impoſſibile eſt aliquid tpe finito moueri per ſpacium infinitū, & poſſet probari,ſicut præcedens cõcluſio.¶Tertia concluſio, impoſſibile eſt mobile infinitū pertranſire ſpacium finitū in tempore finito,quod probat,quia tunc ſequeretur, q mobile finitum in æquali tpe tranſiret idem ſpacium:nā ſignetur illud ſpaciū & ſit a,tunc ſic, ſpaciū finitū in aliquo tpe pōt pertrāſiri a mobili finito in tēpore finito: ergo mobile finitum velocius in duplo poterit pertranſire illud ſpacium in minori tempore, & iterum aliud C in minori:igitur.

T.c.63.& inde.

QVONIAM autē omne aut mouet, aut quieſcit quod aptum natum eſt moueri quando aptum natum eſt.

Diuiſiones ſtatus, & quietis.

I S T V D eſt ſextum capitulum, in quo philoſophus determinat de diuiſione ſtatus, & quietis ponēs aliquas concluſiones. ¶Prima, omne qđ ſtat mouetur. Probat: quia omne quod natum eſt moueri eo tempore quo natum eſt moueri, & ſicut natum eſt moueri quieſcit, vel mouetur,ſed illud quod ſtat vbi, & qñ ſtat natum eſt moueri, & non quieſcit, cū ſimul tenderet ad quietē & eſſet in quiete, ergo mouetur. Ex D quo infert primo, q omne qđ ſtat, ſtat in tēpore,quia omne quod mouetur,mouetur in tēpore: igitur. Secundo infert, q omne quod ſtat in aliquo tēpore, primo ſtat in qualibet parte illius temporis. ¶Secunda concluſio, in ſtatu non eſt dare primū mutatū eſſe, vel ſtatū eſſe, qa in motu non eſt dare primū motū eſſe, ergo nec in ſtatu,tenet cõſequentia, quia ſtatus eſt motus. Tertia concluſio,omne quod quieſcit, in tempore quieſcit,qđ probat,quia illud qđ quieſcit,quieſcit in tempore, vel in nunc,ſed non quieſcit in nunc,cum in nunc nihil contingat moueri: ergo nec quieſcere: illud ergo quod quieſcit in tēpore quieſcit. Ex quo infert, quod non eſt dandum primū, in quo primo aliquid quieſcit,

& quia oĩa quies eſt in tempore, ſed in tempore non contingit dare primũ ſic, quòd ſit omni alio prius: igitur nec in quiete.

T.c.75.& inde.

ZENO autem ratiocinatur & paralogizat, ſi enim ſemper dicit quieſcit omne, aut mouetur, cum ſit ſecundum æquales, &cæt.

Rationes Zenonis probãtes non eſſe motum.

ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus recitat rationes aliquorum philoſophorũ, quas faciebant contra poſitionem ipſius de motu. Et primo recitat rationes Zenonis, per quas probabat motum non eſſe. ¶ Quarum Prima eſt, omne mobile exiſtens in aliquo loco ſibi æquali quieſcit, vel mouetur in illo loco, ſed mobile in quolibet inſtanti eſt in loco ſibi æquali:
F ergo hic mouetur, vel quieſcit. Reſpondet philoſophus negando maiorem, quia plus requiritur, ſcilicet ꝙ natũ ſit hic moueri, vel quieſcere: cuiuſmodi non eſt inſtans. ¶ Secunda ratio impoſſibile eſt infinitũ pertranſire tempore finito, ſed in quolibet ſpacio ſunt infinitæ partes, igitur. Reſpondet ꝙ licet, in quolibet ſpacio ſint infinitæ partes in potẽtia ſubſiſtendi, non tamen in actu ſupple, ſubſiſtendi, quę ſcilicet ſint actu diuiſæ adinuicem. ¶ Tertia ratio, ſi poſſibile eſſet aliquid moueri de loco ad locum, ſequeretur, ꝙ velociſſime motum nunquam attingeret tardiſſimè motum, conſequens eſt falſum: igitur. Conſequentia patet, quia ponatur velociſſime motum in principio alicuius ſpacij, & tarde in medio ſpacij, & ſimul incipiant G
moueri, vel ergo quando velociſſimè motum venit ad mediũ, tardiſſimè motũ tranſiuit aliquod, vel nõ, ſi non: ergo quieuit, ſi ſic, ergo velociſſimè motũ non attingit ipſum in medio, & ſic deinceps. Reſpõdet philoſophus, ꝙ argumentũ bene procedit, ſi tales ſignationes fierent ꝑ partes eiuſdem rationis. ¶ Quarta ratio, omne quod eſt in loco ſibi æquali non mouetur: ſed ſemper continuè motũ eſt in loco ſibi æquali, igitur. Reſpondet philoſophus, ꝙ minor eſt vera: ſi ly ſemper diſtribuat pro inſtantibus, non autem ſi diſtribuat pro partibus ipſius temporis. ¶ Quinta ratio, ſi ſic ſequeretur, ꝙ mobile tardum velocius pertranſiret aliquod ſpaciũ, quàm mobile velocius, patet: quia ponatur vna linea, H
quæ vocetur a, & alia quę vocetur b, & ponatur vnum mobile, quod trãſeat ſuper a, quod ſit velocius in duplo, quàm b, & a, & b, moueantur cõtra ſeinuicem, tũc b, citius, vel equè cito tranſiret a, quàm aliud mobile. Figura.

c c c
b b b
a a a

RESPONDIT Philoſophus, ꝙ ibi non eſt bona comparatio mobilium adinuicem.

OSTENSIS aũt his dicimus, ꝙ impartibile nõ contingit moueri niſi ſecundũ accidens. T.c.16.& inde.

Indiuiſibile non

ISTVD eſt ſecundum, & vltimum capitulum huius ſexti, in quo

Phi-

A Philoſophus vult oſtendere, ꝙ indiuiſibile non poteſt moueri, & ponit aliquas concluſiones. ¶ Quarũ Prima eſt, non contingit impartibile, ſeu indiuiſibile moueri. Probat aliquibus rationibus. ¶ Prima, q̃a tunc ſimul moueretur, & q̃ſceret, quod eſt falſum: igitur. Maiorem probat, quia aut indiuiſibile moueretur, ſecundum ꝙ eſt in termino ad quem; vel ſecundũ ꝙ eſt in termino a quo vel ſecundum ꝙ partim in termino a quo, & partim in termino ad quẽ: Non primum, quia quod eſt in termino ad quem mutatum eſt, & nõ mouetur: Nec ſecundũ, quia mobile in termino a quo quieſcit: Nec tertium: quia indiuiſibile non habet partes: ergo non eſt partim in termino a quo, & partim in termino ad quem. ¶ Secunda ratio, omne quod p̃ ſe mouetur de loco ad locũ, prius pertranſit locum ſibi æqualem, vel minorem, quàm maiorem, ſed ipſum indiuiſibile non poteſt pertranſire locum minorem, eo ꝙ indiuiſibili nihil eſt minus, nec locũ æqualem, quia tunc indiuiſibile eſſet immediatum indiuiſibili. ¶ Secũda cõcluſio, impoſſibile eſt generationẽ, corruptionem, augmentationem, diminutionem, aut alterationem eſſe infinitas: quia inter certos terminos finales non eſt mutatio infinita, ſed omnes illæ mutationes ſunt inter certos terminos finales: igitur. Maiorem probat, quia vel ſunt inter terminos contrarios, vt augmentatio, diminutio, & alteratio, aut inter terminos contradictorios, ſicut generatio, & corruptio. ¶ Tertia concluſio, nõ omnis mutatio localis eſt finita: C quia non omnis eſt inter terminos contrarios, vt patet de motu circulari, omnis tamen mutatio localis recta, eſt finita, quia impoſſibile eſt aliquid moueri ad aliud, ad quod impoſſibile eſt motum eſſe, ſed impoſſibile eſt mobile, quod mouetur motu recto, eſſe motũ ad infinitũ: igitur. Circa textum.

Vtrum motum fieri in inſtanti implicet contradictionem.

QVAERITVR Vtrum implicet contradictionem motum fieri in inſtanti. ¶ Primo arguitur, ꝙ nõ: quia ſucceſſio accidit ipſi motui: igitur poteſt eſſe motus ſine ſucceſſione, ſeu dicitur eſſe ſucceſſiuus. Antecedens patet, quia motus habet ſucceſſionem a tempore; igitur. D ¶ Secundo ſic: Velocitas, & tarditas motus accidunt ipſi motui: ergo & ſucceſſio, quia ſucceſſio velocitas, & tarditas videntur eſſe idem, cũ omne ſucceſſiuum ſit velox, vel tardũ. ¶ Tertio ſic: Angelus in inſtanti põt acquirere, vbi, ſibi propinquum, cũ ibi non ſit aliquod impedimentũ, & hoc non ſit, niſi per motum localem; igitur. ¶ Quarto ſic: Deus poteſt mouere in inſtanti angelum de cœlo ad terram, & hoc non ſit niſi per motũ localem: igitur. ¶ Quinto ſic: Bene ſequitur, motus ſit, ergo in inſtanti ſit, patet, quia bene ſequitur motus ſit: ergo motus nunc eſt, & immediate ante hoc non ſuit: ergo ſit in inſtãti. ¶ In oppoſitũ vr̃ eſſe Philoſophus in textu, vbi habet, ꝙ mo-

E motus,& quies non fiunt niſi in tépore. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ (vt iam aliàs viſum eſt) motus eſt entitas ſucceſſiua, ſic ꝙ ſucceſſiuum eſt de eſſentia eius, ſicut animal de eſſentia hominis, ita ꝙ ſicut implicat cõtradictionẽ hominẽ eſſe, & non eſſe animal, ita implicat contradictionẽ motũ eſſe & non eſſe ſucceſſiuum: licet in mutatio localis, vel aliqua alia mutatio poſſet fieri in inſtanti ut Deus poſſet in inſtanti cauſare caliditatem in aqua; ſol etiam in inſtanti poteſt illuminare vnã partẽ aeris ſibi debite approximatam, & nõ indiſpoſitam,& tunc ſunt ibi mutationes, ſed non ſunt ibi motus. ¶ Et ſi quis arguat, virtus infinita in minori menſura põt aliquid mouere, q̃ virtus finita: ſi ergo ſol in inſtanti poſſit illuminare aerem, ergo Deus in minori menſura poterit aerem illuminare, & per conſequens aliqua menſura erit minor inſtanti, & per cõſequens minus indiuiſibilis, quod eſt falſum. Reſpondetur, ꝙ maior eſt ſimpliciter falſa, ſi vniuerſaliter capiatur, ſi autem indefinite capiatur ſic, ꝙ virtus finita moueret in mẽſura diuiſibili, tunc poſſet concedi. ¶ Et ex iſtis ſequitur primo, ꝙ ſi alicubi inueniatur, ꝙ motus fit in inſtanti, debet ſimpliciter negari, vel debet accipi motus large, vt ſe extendit ad mutationem. ¶ Sequitur ſecũdo, ꝙ ſucceſſio motus eſt effectiue ab illo, a quo eſt motus cum ſint idem realiter, ideo cum quæritur a quo prouenit ſucceſſio in motu: debet reſpõderi ab illo effectiue, a quo eſt motus. ¶ Ex quo ſequitur tertio, ꝙ ſucceſſio in motu velocitas, & tarditas non ſunt idem. Nam velocitas, & tarditas ſimpliciter accidunt motui, non autem ſucceſſio, ideo dicẽdũ eſt prius, ꝙ motus põt eſſe velox in principio, & tardus in fine. ¶ Ex quo ſequitur quarto, ꝙ motus non põt fieri niſi in tẽpore vero, vel potẽtiali, vel priuatiuo, vel imaginario.

Quid eſt motus.

Scot. in 2. diſt. 2. q. 11.

F G

SECVNDO ſciendũ, ꝙ circa textũ incidunt adhuc aliquæ difficultates. ¶ Prima, vtrũ quies componatur ex diuiſibilibus, ſicut motus, cuius eſt priuatio. Reſpondetur, ꝙ ſicut iam pluries viſum eſt, quies nõ dicit, niſi negationem motus in ſubiecto apto nato, ſed negatio nõ cõponitur niſi forte priuatiue, quod tamen non eſt componi. Vnde poteſt probabiliter dici, ꝙ priuatiue eodẽ modo loquendum eſt de quiete, quemadmodum poſitiue dicitur de motu, ſic videlicet, ꝙ quies ſupple priuatiue componitur ex diuiſibilibus, quæ continuantur per indiuiſibilia, quæ vocantur immutationes, & ſicut motus terminatur per indiuiſibilia, ita quies. Vnde ſicut ipſius motus non eſt dabilis prima pars, ita nec ipſius quietis, & ſicut iſta exponitur motus incipit eſſe, motus deſinit eſſe, ita eſt quies incipit eſſe, quies deſinit eſſe. Ex quo ſequitur, ꝙ ſicut in motu ſunt duo poſitiua, ſcilicet partes ipſius motus, & mutata eſſe, quæ ſunt indiuiſibilia in motu continuantia partes motus adinuicem, ita in quiete ſunt duo priuatiua, ſcilicet partes quietis, & immutatio-

G

An quies & componatur ex diuiſibilibus.

H

A tationes, quæ ſunt indiuiſibilia, quæ menſurantur inſtantibus. ¶Secūda difficultas, quō intelligitur, ꝙ omne quod mouetur partim eſt in termino a quo, & partim in termino ad quem. Reſpondetur ſupponēdo, ꝙ duplices ſunt termini a quo, & termini ad quem. ¶ Quidam ſunt vltimati, quibus habitis ceſſat motus, & de illis non intelligitur, quia nō oportet, ꝙ illud, quod mouetur de cœlo, ad terram partim ſit in termino a quo, puta in cœlo, & partim in termino ad quem, puta in terra. ¶Alij ſunt propinqui, & nō vltimati, & de illis intelligitur, ita ꝙ ſit ſenſus, omne quod mouetur aliq̄d habet de termino a quo, & aliquid de termino ad quem propinquo, & nō vltimato. Ex quo ſequitur, quòd nō B oportet, ꝙ omne illud, quod mouetur, habeat vnam partem in termino a quo, & aliā in termino ad quē. Nam aliquid poteſt ſimul calefieri ſecundū ſe totum, & non prius ſecū dum aliam, & aliam partem. Etiam angelus mouetur, & tamen non habet partes: igitur. Dicitur, ꝙ illa propoſitio debet intelligi de mobili ratione, cuius ſit ſucceſſio in motu, cuiuſmodi eſt mobile diuiſibile, quod ſecundum partem ſui eſt in termino, & termino, & de hoc magis poſtea dicetur, ideo ſi propoſitio vniuerſaliter debeat eſſe vera, debet intelligi de partibus terminorū, & nō de partibus mobilis.

Termini a quo, & termini ad quem duplices.

Sco. in 2. diſ. 2. q. 9. quaſi in fine.

Vnde ꝓueniat ſucceſſio in motu vide Sco. vbi ſupra.

TERTIO ſciendum, ꝙ vt iam viſum eſt aliàs in quarto huius, ꝙ cā ſucceſſionis in motu, ideſt quare mobile non mouetur in inſtanti, prouenit ex reſiſtentia mobilis ad motorē. C Non quidā talis, ꝙ mouēs non poſſit mouere mobile, vel ꝙ mobile inclinetur ad oppoſitum, cuiuſmodi eſt in motu violento, ſed talis, ꝙ mobile ſemper eſt ſub aliquo, cui immediate nō poteſt ſuccedere terminus intentus a mouente, & talis reſiſtentia mobilis ad motorem, eſt propter defectum virtutis mouētis, & cū hoc propter reſiſtentiam medij ad mouens, & mobile, per quod mediū poteſt intelligi omne illud, quod neceſſario præcedit inductionē termini ad quē, quod nō eſt niſi reſpectu virtutis limitatæ, ideo reſpectu virtutis infinitæ non eſt neceſſario talis reſiſtentia, cū talis virtus infinita poſſit ſtatim ponere mobile in termino ad quē. Sed poſſibilitas ſucceſſionis in motu eſt ex re- D ſiſtētia medij ad mobile, & motorē, mobile enim inquantū habet talem formā, inter quam & terminū nata ſunt eſſe talia media poteſt cōtinue moueri per illa ad terminū ad quē, & per illa media, quæ reſiſtunt mobili, vt poſſit non ſtatim eſſe in termino, poteſt intelligi diuiſibilitas partiū mobilis, vel diuiſibilitas formæ ſecundū q̄ eſt motus, vel vtraq; ſimul. Sed neceſſitas ſucceſſionis nunquàm eſt ex tali reſiſtentia, ſed præciſe ex reſiſtētia mobilis ad agēs ſeu ad motorē, ita ꝙ non ſequitur, ibi eſt reſiſtentia medij ad motorē, & mobile: ergo mobile ſucceſſiue mouetur, quia ſtat, ꝙ inter terminū a quo, & terminū ad quē, erit talis reſiſtentia medij, ideſt plura media, & tamē nō mouebitur ſucceſſi-

E ue ab vno ad aliud. ¶Ex iſtis ſequit, ꝙ cũ angelus ſit virtutis finitæ, in ipſo inuenitur tota reſiſtẽtia, quę requiritur ad ſucceſſionẽ motus, eſt enim primo reſiſtentia mobilis ad motorẽ, & medij: cũ enim inter terminũ a quo, & terminũ ad quẽ, ſint multa media, quæ non poteſt ſimul facere, & terminũ ad quẽ, ſed oportet, ꝙ prius faciat illa media, q̃ terminũ ad quem, & ideo non poteſt in inſtanti moueri a termino a quo, ad terminũ ad quẽ, ſed oportet eũ ſucceſſiue tranſire media. ¶ Et ex iſtis ſequitur, ꝙ ex aliunde proueuit ſucceſſio in motu, & velocitas, & tarditas eius. Nã ſucceſſio eſſentialis motus prouenit ex diuiſibilitate ſpacij ſeu ex diſtantia extremorũ ſpacij: iõ ſi eſſet vnũ vacuũ, adhuc ibi inueni-
F retur cauſa ſucceſſionis eſſentialis in motu. Sed velocitas, & tarditas proueniunt ratione conditionis accidentalis medij in raritate, & denſitate, ideo poteſt dici, ꝙ cum in vacuo non ſint tales conditiones accidentales medij, ꝙ nulla eſſet ibi tarditas, vel velocitas in motu, & quòd eſſet motus, qui non eſſet neque velox neq; tardus, qui tamen vere eſſet ſucceſſiuus, & ſimiliter poſſet dici reſpectu angeli, ꝙ motus eius nõ eſſet velox neque tardus. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ ſi in vacuo mouerentur duo mobilia, vnũ non moueretur velociori motu, quàm aliud, cum nullus motus eorum ſit velox, vel tardus.

Qvarto ſciendum, quòd circa textũ incidit talis difficultas, vtrũ omne illud, quod continue moue-tur, prius pertranſeat ſpaciũ æquale, vel minus, q̃ maius. Ad hoc reſpõdetur, ꝙ pertranſire poteſt capi dupliciter. Vno modo pro tranſitione diuiſibili, & indiuiſibili. Si indiuiſibili falſa eſt propoſitio: nam ſi intelligitur, ꝙ ante omne pertranſiri maius vniuerſaliter diuiſibile pertranſeat æquale, falſum eſt, quia tunc oporteret concedere, ꝙ eſſet dare primã mutationẽ in motu locali, quod eſt falſum. Oporteret ẽt dicere, ꝙ ante omnem mutationem ſucceſſiuã, quæ eſt maior ipſo mobili, præcedat trãſitio indiuiſibilis. Si de trãſitione diuiſibili, tunc poteſt intelligi de toto non ratione totius, ſed ratione partis, non adhuc ratione partis reſpectu proprij vbi æqualis ſibi, neque ẽt cõparando totũ ad vbi ſibi æquale, quia pars prius pertrãſit ſpaciũ ſibi correſpõdens, & etiã totum pertranſit ſpaciũ ſibi correſpõdens, ſed debet intelligi reſpectu alicuius certi puncti in ſpacio, ſic videlicet ꝙ totũ reſpectu partis prius pertranſit illud, qđ eſt minus ſe, q̃ pertrãſeat æquale, vel maius, & hoc eſt ꝑ accñs inquantũ mobile põt habere minus vbi ſuo totali vbi. ¶Et ſi q̄s arguat, angelus mouet, & tñ ꝑtranſit ſpaciũ maius q̃ ſibi ęquale, vel minus: igit. Rñdetur, ꝙ ſi loquamur de vbi maiori, minori, & æquali, ſcđm q̃ attenditur cõtinuitas in motu, tũc prius ꝑtrãſit maius, q̃ minus, vel ęquale. ¶Si iterũ dicas punctũ, qđ de ꝑ accidẽs mouetur ſuper ſpacium, ſemper eſt in ſpacio ſibi æquali, & pertranſit totũ, igitur menſurat totam lineam ſuppoſitam, & ita illa linea ſuppoſita

G An quod moueatur prius per tranſeat, ſpatium æquale, vel minus, quã maius.

H

Scot. vbi ſupra.

A ta erit compoſita ex punctis. Reſpõdetur, ꝙ ſemper, id eſt in quolibet indiuiſibili eſt in ſpacio ſibi ęquali, nõ autem ſemper, id eſt in qualibet parte temporis, ſed in tempore medio inter duo inſtantia fluit ſemper medium cõtinuum inter illa extrema. Et per hoc poſſet ſolui argumentum quod fit de corpore ſphærico moto, ſupra planum, quod ſemper, id eſt in quolibet indiuiſibili tangit pũctũ ſed non ſemper id eſt in qualibet parte temporis, ſed fluit ſpacium inter illa extrema.

Art. 2. An in motu detur primum mutatũ eſſe &c.

DVBITATVR primo. Vtrum in motu ſit dare primum mutatum eſſe, & vtrum ante omne moueri ſit mutatum eſſe, & econtra, & vtrum illud in quo aliquid primo mutatũ eſt, ſit indiuiſibile. ¶Pro reſpõſione B primę partis ſupponitur prima, ꝙ duplex eſt mutatum eſſe, quia quoddam eſt completum, ꝙ nihil aliud eſt, quam terminus totius motus, & ſic dico, ꝙ bene eſt dare primum mutatum eſſe. Aliud eſt incompletum, ꝙ eſt vnitiuũ partiũ motus ad inuicem, & ſic dico, ꝙ in motu non eſt dare tale mutatum eſſe primum, cum nõ ſit dabilis prima pars ipſius motus, ſaltem diuidendo motum ꝑ partes eiuſdẽ proportionis, cum ante omnem partem motus ſit aliqua pars motus. ¶Sed pro reſpõſione ſecundæ partis ſupponiť primo, ꝙ aliquem motum eſſe priorem alio motu poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quo ad inceptionem eius, ſic ꝙ prius inceperit, quam alter. Alio modo quo ad eius deſitionem, ſic, ꝙ ante ipſum, deſierit alius motus eſſe. ¶Secundo ſupponitur, ꝙ iſtæ C propoſitiones differunt. Ante omnẽ motum eſt motus, & motus eſt ante omnem motum, & etiam iſtæ, ante omne mutari eſt mutatum eſſe, & mutatum eſſe eſt ante omne mutari. Nam in duab. primis prędicata ſupponunt confuſe tantum, in aliis determinate, de quo alias multotiens viſum eſt. ¶Tertio ſupponiť, ꝙ poſtquam motus ſit in tempore proportionabiliter oportet loqui, quo ad diuiſibilitatem de eo ſicut de tempore, & ſimiliter de omnibus aliis, quę ſucceſſiue fiunt in tempore. Nam ſicut ipſius temporis, non eſt dabilis prima pars, nec vltima, ſic nec illorũ quæ fiunt ſucceſſiue in tempore, ſed mutatum eſſe nõ ſit in tempore, ſed in inſtanti. ¶His ſuppoſitis dř primo quod ante omnem motum eſt D dare motum priorem quo ad deſitionem, licet non quo ad inceptionem, i. ꝙ ante deſitionem cuiuslibet motus prius deſinit alius motus ſed nõ ante inceptionem cuiuslibet motus incipit alius motus. Prima pars patet qa quocũq; motu dato adhuc ille eſt diuiſibilis, & ante deſitionem eius deſinit eius medietas q̃ eſt, motus. Scďa pars patet, quia capto aliquo motu toto, qui ſit in aliquo tp̃e ante ſuſceptionem eius non incipit alius motus Dř ſecundo, ꝙ poſt omnem motum eſt motus quo ad inceptionem, ſed non quo ad deſitionẽ, id eſt ꝙ poſt inceptionem cuiuslibet motus incipit alius motus, ſed non poſt deſitionem cuiuslibet motus, deſinit alius motus. Prima pars patet, quia dato quocũq; motu ipſe eſt

E diuiſibilis,& poſt inceptionem eius incępit eius medietas. Secunda pars patet, quia capto vno totali motu,q fit in vno totali tpe, poſt deſitionem ei⁹ ,ñ deſinit alius motus.¶ Ex iſtis, infertur, ꝙ omne, ꝙ mouetur prius mouebatur. ¶ Sequitur ſecundo, ꝙ de omni,quod mutatum eſt verum erat dicere,quod ipſum mouebatur in tempore priori ſaltem quantum ad deſitionem,& hoc voluit Philoſophus quando dicit, ꝙ ante omne mutatum eſt mutari.¶ Tertio ſequitur,ꝙ de omni ꝙ mutatur in aliquo tempore verum erat dicere, ꝙ ipſũ mutatum erat in aliquo inſtãti priori,& hoc voluit Philoſophus, cum dicit, ꝙ ante omni mutari eſt mutatum eſſe.¶ Sequitur vlterius,ꝙ ſicut ante omne mutari eſt mutatum, ita

F ante omne mutari eſt mutari ſaltẽ, quo ad deſitionem.¶ Sequitur vlterius,ꝙ oẽ,quod mouet mouebit. Sequitur etiam, quod ante omne mutatum continuatiuum eſt mutatũ. ¶ Ad aliam partem reſpondetur ſicut in textu,quod illud,in quo primo mutatum eſt , mutatũ eſt in aliquo indiuiſibili.

An indiuiſibile poſſit moueri.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ indiuiſibile poſſit moueri. Et reſpõdetur breuiter,ꝙ duplex eſt indiuiſibile,ſ.ſubſtãtiale, & quantitatiuum quod habet poſitionem in continuo & iſtud eſt duplex, ſcilicet indiuiſibile ſimpliciter, ſicut punctum in linea, mutatum eſſe in motu,& inſtãs in tempore. Aliud eſt indiuiſibile, ſecundum quid, quod ſecundum aliquam dimenſionem eſt indiuiſibile,ſed non ſecundum omnem, cuiuſmodi eſt linea,& ſuperficies. Vn

G de de indiuiſibili ſubſtantiali, cuiuſmodi eſt angelus,& anima, ponuntur aliquę propoſitiones.¶ Prima angelus poteſt continue moueri ſiue habeat,vbi,punctale ſiue diuiſibile, poſſet enim forte continue moueri, vt in pũcto ſemper exiſtens, ideſt de vno puncto ad aliud punctum, & de tali ſicut de anima non eſt dubium qn non poſſit per ſe moueri, ſicut anima poſt ſeparationem eius a corpore per ſe poteſt moueri, & etiam motu ſucceſſiuo , non quidem ſucceſſiuo cuius ſucceſſio proueniat ex parte mobilis ſed ex parte ſpacii. Vnde dicitur, quod ſucceſſio in motu attenditur ex parte duorum,ſcilicet ex parte diuiſibilitatis mobilis,& ex parte diuiſibilitatis ſpacii. Et ſi quis dicat dici Ariſt. quod omne, quod

H mouet partim eſt in termino a quo, & partim in termino ad quem . Reſpondetur,vt iam prius dictum eſt, quod talis propoſitio eſt intelligenda de mobili ratione cuius fit ſucceſſio in motu tale enim mobile ſecundum partem ſui eſt in termino, & termino , & non ſolum , ſed ſecundum idem ſui eſt partim in termino vno,& partim in alio,ideo ſecundum partibilitatem, partium mobilis indiuiſibile non eſt partim in termino a quo, & partim in termino ad quem,ſed bene ſecundum ſecundam partibilitatem , quæ eſt partibilitas, ſpacii. ¶ Secunda propoſitio , tale indiuiſibile ſubſtantiale,poteſt moueri motu alterationis ſaltem alternatione ſpirituali,ſed nõ poteſt moueri motu augmenta-

Scõ. in 2. in paſſu prius allegato.

A mentationis, neque diminutionis. Sed de indiuiſibili quantitatiuo ſimpliciter dicto ſicut eſt punctum de quo eſt dubitatio ponuntur aliquę propoſitiones. Prima, tale indiuiſibile mouetur per accidēs puta ad motum illius cuius eſt punctus, ſic, quòd ſemper erit in ſpacio ſibi æquali, vt iam prius viſum eſt. Secunda propoſitio, ſi indiuiſibile quantitatis eſſet per ſe exiſtens eſſet per ſe mobile ſemper in ſpacio ſibi, ęquali. Nam ſi corpus perfectę ſphericum moueatur ſupra planum, notum eſt, quòd in plano deſcribit lineam, & tamen non tangit illud niſi in puncto, ergo illud punctum pertranſit totam lineam & tamen non pp hoc illa linea, quæ pertranſitur a puncto componit ex punctis. Simili

B ter nec hoc ſequit̄ ſi illud punctum eſſet per ſe exiſtens. ¶ Tertia propō, punctū non pōt moueri motu augmentationis, vel diminutionis, ſic ꝙ augmentet̄, vel diminuat̄ ſed vtrū poſſit moueri motu alterationis, puta, quòd aliquem certum gradum qualitatis recipiat dubium eſt, & de hoc magis alias.

Dubitatur tertio. Vtrum indiuiſibile poſſit alterari, .i. vtrum indiuiſibile ſicut punctus poſſit recipere aliquam qualitatem, ſic, ꝙ mutetur de vna qnalitate in aliam. ¶ Et arguit̄ ꝙ ſic, quia indiuiſibile pt̄ moueri localiter, ergo etiā pt̄ alterari, .i. moueri motu alterationis cum non magis videatur rō de vno, quàm de alio. ¶ Secundo ſic, anima intellectiua pōt alterari, & eſt diuiſibilis, igitur. Antecedens patet, quia alterat̄ ab vna opinione contraria in aliam C opinionem contrariā. Itē ſuperficiēs pōt alterari, quia poteſt mutari ab albedine in nigredinē, igit̄, & in eſt indiuiſibilis, igitur. ¶ Item niſi punctus eſſet æqualis, vt calidus ſequeretur, ꝙ nihil eſſet vniformiter calidum, cōſequens eſt incōu eniens. Et cōſequētia probat̄, qa vniformiter calidū dr̄ cuius qlibet punctus eſt æqualiter calidus. Itē niſi pūct us eſſet calidus ſequeretur, ꝙ nihil ſm̄ ſe totum eſſet calidum cum aliquid eius puncta punctus non eſſet calidus. In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu, qui dicit, ꝙ indiuiuiſibile non poteſt moueri. ¶ Pro ſolutione huius dubii eſt aduertendum, quòd duo ſunt modi extremi hui⁹ dubii. Vnus qui tenet, quod punctus pōt alterari, & facit rōnes ſupradictas. D Alius eſt, qui tenet, ꝙ punctus non poteſt alterari, ꝙ facit aliquas rationes difficiles. ¶ Prima, quia tunc ſequeretur, ꝙ eſſet dabilis minima albedo, & minima calidas, quia eſſet dabilis qualitas punctualis, vt albedo punctualis, qua non poſſet dari minor, cum non eſſet diuiſibilis. Itē ſequeretur, ꝙ eſſet aliqua caliditas, quę nullius eſſet virtutis, quia illa caliditas punctualis eſſet in infinitum remiſſa, ergo vr̄ quod nullius eſſet virtutis, quia talis non poſſet agere neque reſiſtere, cum omnis actio videatur eſſe certæ intenſionis, ſed talis caliditas nullius eſſet intenſionis, igitur. ¶ Itē ſequeret̄, ꝙ in qualibet magnitudine eēt qualitas infinite intēſa, quia ibi eſſent infiniti gradus albedinis æqualis, virtutis,

E cum ibi ſint infinita puncta quorũ cuilibet ineſſet qualitas æqualis virtutis. ¶ Item ſequeretur, ꝙ illa qualitas punctualis non eſſet qualitas, q̃a ſicut punctum ſe habet ad quantitatem, ita illa qualitas punctualis ad qualitatem, ſed punctus non eſt quãtitas, igitur illa qualitas punctualis non eſſet qualitas. ¶ Pro ſolutione ſeu concordia iſtarum opinionum ponitur talis diſtinctio probabilis, ꝙ punctum eſſe alterabile poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſic, quod recipiat qualitatem certam, & certe intenſionis, & ſic dico probabiliter, quod nõ eſt alterabilis. Alio modo, ꝙ alteretur qualitate, qua alterantur partes, quas continuat adinuicem, & tunc poteſt dici probabiliter, quod punctus eſt alterabilis, & hoc per accidens ad alteratione par tium quas continuat adinuicem. G

Sco. in 4. d. 10. q. 9. in ſolut. argumentorũ principia.

¶ Alii tñ tenent probabiliter, ꝙ punctus poteſt recipere qualitatem finitam certę intenſionis ſicut anima, & angelus poſſunt recipere qualitates diuiſibiles, quæ intenduntur, & tamen propter hoc non ſequitur, ꝙ ſint diuiſibiles. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit.

Conclusio reſponſalis: Motus eſt ens ſucceſſiuum, concluſio ſufficienter probata eſt in articulis. ¶ Ad rationes ante oppoſitum, patet ſolutio omnium argumentorum in articulis. Art. 3.

F H

PHYSICORVM

LIBER SEPTIMVS.

T. com. j. & indc.

Omne autẽ, quod mouet̃ neceſſe eſt moueri ab aliquo, ſiquidem igitur in ſeipſo nõ hẽt principium motus manifeſtum, quod mouetur ab altero,

Steeest ſemptimus liber Phyſicorum Ariſtotelis, in quo ipſe determinat de motu per comparationem ad mouẽtia, & mobilia, & continet duos tractatus. In primo determinat de motu per cõparationem ad mouentia, & continet quatuor capitula. In primo ponit talem concluſionem. Omne, ꝙ mouetur ab alio mouetur. Et ſubdit, ꝙ in illis, quæ non habent principium motus in ſeipſis, manifeſtũ eſt iſta moueri ab alio, licet ita non ſit manifeſtum in aliis, quæ habent in ſeipſis principium ſui motus. De inde declarat dictam concluſionẽ, & primo iſtam propoſitionem, ſ. ꝙ ſi aliquid pauſet, & quieſcat ad quietem alterius non mouetur a ſeipſo primo, ſed ab alio, quod probat inferendo ex oppoſito conſequentis,

Quid mouet̃ ab alio mouetur.

oppoſi-

A oppoſitum antecedenti. Nam ſi aliquid mouet a ſeipſo primo, nõ pauſabit neq; quieſcet ad quietem alterius, ergo ſi aliquid pauſet, & quieſcat, ad quietem alterius, non mouetur a ſeipſo. ¶ Ex quo infert, ꝙ nihil, quod quieſcet ad quietem alterius mouetur a ſeipſo primo, ſed omne, ꝙ mouetur quieſcit ad quietem alterius, ergo omne, ꝙ mouet ab alio mouetur. Maiorem relinqt notam, & minorem probat, quia põnatur, ꝙ a ſit mobile, & ꝙ diuidatur in b, & c, vel ergo quieſcente b, quieſcit c, & tunc c per ſe mouet, vel non & tunc ſequitur, ꝙ a per ſe primo non mouebatur, quia illud dicitur moueri primo, ꝙ ſecundum quamlibet ſui partem mouetur.

B T.com.3. & inde. *QVONIAM omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur neceſſe eſt, & quod mouetur omne.*

In mouẽtibus & motu nõ abit in infinitum. ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit, quod in mouentibus, & motis non eſt ꝓceſſus in infinitum, ponendo talem concluſionem. Non eſt proceſſus in infinitum in mouentibus, & mobilibus. Pro cuius ꝓbatione ponit tres ſuppoſitiones. ¶ Prima, ſi in mouentibus, & motis ſit proceſſus in infinitum ponatur, ꝙ a moueatur a b, & b a c, & c a d, & ſic deinceps. ¶ Secunda ſuppoſitio, mouens ſimul tempore mouet, & mobile mouetur: nam falſum eſt dicere, ꝙ aliquid mouet, & nihil moueatur. Ex quo ſequitur ꝙ exiſtentibus infinitis mouentibus & motis, omnes illi motores ſimul mouent, & mobilia ſimul mouẽtur. C ¶ Tertia ſuppoſitio, cuiuslibet mobilis motus eſt vnus numero, & finitus, qui fit tempore finito. Cõſequẽter probat ſuam cõcluſionem, quia ſi in mouentibus, & motis eſſet proceſſus in infinitum, ſequeretur, ꝙ motus infinitus fieret tempore finito, quod eſt falſum, conſequentia patet, quia motus ipſius a, fit in tpe finito ſimiliter motus ipſius b, & cũ omnium mobilium motus ſint in eodem tempore, vt dicit ſecũda ſuppoſitio, ſequitur, ꝙ motus aggregatus ex omnibus his motib. eſſe infinitus, & tamẽ fieret in tempore finito. ¶ Deinde ponit vnam cauillationẽ, diceret enim aliquis, ꝙ ex omnibus illis motibus non fieret vnus totalis motus numero cum mobilia nõ ſint D continua adinuicem. Soluit quia dato ꝙ non ſint continua adinuicem, ipſis tamen non repugnat continuari adinuicem, quo facto motus erit vnus infinitus, compoſitus ex omnibus illis motibus, & in tempore finito, igitur.

PRIMVM autem mouens non ſicut, ꝙ eſt cuius cauſa, ſed vnde eſt principium motus, &c. T. cõ. 9. & inde.

ISTVD eſt tertium capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit ꝙ mouẽs & motum ſimul ſint, dicens primo, ꝙ mouens in genere cauſæ efficientis ſimul eſt cum moto. Et pro probatione huius ponit aliquas diuiſiones motus localis, & ſpecierum eius, dicens primo, quod omne, quod mouetur localiter, vel mouetur a principio intrinſeco, vel extrinſeco. Vnde Mouẽs & motũ ſimul ſũt

E ſi moueatur a principio intrinſeco manifeſtum eſt, ꝙ in tali motu mouens & motum ſimul ſunt. Deinde diuidit alterum mēbrum, dicens, ꝙ motuum localium, qui fiunt ab extrinſeco. quidam vocatur pulſio quidam tractio, quidam vectio, & quidā vertigo. Alii vero poſsūt reduci ad iſtos. Et dicit, ꝙ pulſionis duæ ſunt ſpecies, ſ. impulſio, & expulſio. ¶ Impulſio eſt motus, in quo mouens nō deficit ei, ꝙ mouet. ¶ Sed expulſio ē motus, in quo mouens deficit ei, ꝙ mouetur, ſic quod non ſemꝑ er manet per totum motum cum toto, ſicut eſt proiectio lapidis. Deinde deſcribit vectionem, dicens, ꝙ illud, ꝙ vehitur, mouetur ad motum alterius ſupra, quod vehitur. ¶ Deinde dicit, ꝙ tractio, eſt motus quo aliqd

F mouetur ad trahens, & motus trahentis eſt velocior, quàm motus illius, ꝙ trahitur nec mouens ſeparatur ab eo, quod mouetur. ¶ Deinde reducit alios motus ad tractum, vnde inſpiratio reducitur ad tractum, ſed aſpiratio reducitur ad pulſionē, & etiam ſpathiſis, & cercitis ad tractum. Et ſubdit quod omnis aggregatio reducitur ad tractum & diſgregatio ad pulſum. ¶ Deinde dicit, ꝙ vertigo eſt motus compoſitus ex pulſu, & tractu, ſicut quando vnum dolium vertitur, cuius vna pars trahit, ália vero pellitur. ¶ Finaliter declarat ſuam concluſionem, ſ. ꝙ omne mouens ſimul ſit cum moto quia in motu pulſus, & tractus mouens eſt ſimul cō motu, & cum omnes alii reducant ad iſtos, igit. Deinde declarat in motu alterationis; qa omnes qualitates, ſecundum quas eſt alteratio proprie dicta, ſunt qualitates ſenſibiles, ſed ſecundum illas non pt aliqd corpus alterari ab aliquo corpore remoto niſi prius alteretur corpus propinquum, ſicut calefaciens, non poteſt prius calefacere corpus, diſtans, quam corpus propinquum. Deinde declarat in motu augmentationis, & diminutionis, quia augmētatio fit per appoſitionem nutrimenti ad aliud quod augetur, & diminutio per ablationem alicuius, igitur augens, & diminuens, ſimul ſunt cum moto. G

QVONIAM autem; quæ alterantur; alterantur omnia a ſenſibilibus, & ſolum horū alteratio; &c. T.cō. 14. & inde.

ISTVD eſt quartum capitulū in quo Philoſophus oſtendit, ꝙ ſolū ad qualitates tertiæ ſpeciei eſt per ſe alteratio, & intendit talem cōcluſionem. ¶ Ad ſolas qualitates tertiæ ſpēi eſt per ſe alteratio, ꝙ probat dupliciter. Primo, quia ad ſolas qualitates actiuas, & paſſiuas eſt per ſe alteratio, ſed ſolæ qualitates tertiæ ſpēi ſunt huiuſmodi, igr. Secundo ꝓbat inductiue, quia ad qualitates primę ſpēi non eſt per ſe alteratio, neque ad qualitates ſecūdę ſpēi, neq; quartæ, igit ſolum ad qualitates tertiæ, ſpeciei eſt p ſe alteratio. Et ꝙ ad qualitates quartæ ſpēi non fit per ſe alteratio probat tribus rōnibus. Prima, ad illas qualitates non eſt per ſe alteratio, quę non acquiruntur niſi per acquiſitionem alterius, ſed qualitates quartæ ſpeciei ſunt huiuſmodi, H Alteratio per ſe ad quas qualitates ē.

igi-

A igitur. Dicunt aliqui, ꝙ acquirũtur per condenſationem, vel rarefactionem, alii per motum localem. ¶ Secunda rõ ſumitur ex communi mõ loquendi, & eſt iſta. Qualitates, ad quas eſt ꝑ ſe alteratio, dẽnt ꝑdicari de ſubiecto, & ecõtra, ſicut dicimus, calidum eſt ęs, & ęs eſt calidũ, ſed qualitates quartæ ſpẽi non ꝑdicant de ſubiecto, vt non dicimus, ſtatua eſt æs. ¶ Tertia rõ, ridiculum eſt dicere aliquid alterari alteratione corrupta, cum perficiat, ſed qñ æs recipit figuram, perficitur, igitur. Conſequenter probat, ꝙ ad qualitates primę ſpẽi non eſt per ſe alteratio, ponendo tres cõcluſiones. ¶ Prima, ad habitus corporales non eſt per ſe alteratio, quia tales ſunt ad aliquid, ergo ad nullos tales eſt per ſe altera B tio. Antecedens probat, qui omnes habitus corporales ſunt virtutes, vel malitiæ, quæ omnia ſunt ad aliquid. ¶ Secunda concluſio, ad habitus morales non eſt per ſe alteratio, probat duabus rationibus. Prima, nihil dicitur alterari dum perficitur aut corrumpitur, ſed per virtutem, vel malitiam moralem aliquid perficitur, aut corrumpitur, ſiue imperficitur, ergo ſecundum illas qualitates non eſt per ſe alteratio. Secunda rõ, illud quod fit ad productionem alterius non acquiritur per alterationem ſed ſic eſt de virtutibus cum acquirũtur per actus & operationes vel delectationes, vel triſtitias, igĩt. ¶ Tertia concluſio, ad habitus intellectuales non eſt per ſe alteratio, ꝓbatur duabus rationibus. Prima, q̃a habitus intellectuales, cuiuſmodi ſunt ſcientia, ſapientia, ſunt ad ali- C quid, igitur. Secunda ratio, illud nõ acquiritur per motum, quod acquiritur per quietationem, ſed ſic eſt de habitibus intellectualibus, igĩt non acquiruntur per motum. Minorem, probat, q̃ anima in quiete, & reſidẽtia, fit ſciens, & prudens. ¶ Ex quo textu elicitur hęc auctoritas, ſedendo, & quieſcẽdo fit anima prudens, & ſciens, videmus enim infirmos, & ebrios nõ eſſe aptos ad ſcientiam propter motũ, & turbationem, quam hãbent. Circa textum.

An in omni, motu mouens ſit ſimul cum motu.

QVAERITVR Vtrum in omni motu mouens ſit ſimul cum moto. ¶ Primo arguitur, ꝙ non, quia cęlum mouet hæc omnia inferiora, & D tamen non eſt ſimul cum iſtis inferioribus, igitur. ¶ Secundo ſic. Proiiciens mouet proiectum, & non eſt ſimul cum proiecto p. rtotum motũ: Nec valet dicere, ꝙ moueatur ab aliqua forma ſibi inducta, quia omnes tales formę viderentur eſſe eiuſdem ſpeciei, & tamen proiecta, diuerſis motibus mouerentur, igitur. ¶ Tertio ſic: Magnes attrahit ferrũ, & mouetur ad ſe, & tñ non eſt ſimul cum ferro: igitur. Nec valet dicere, ꝙ ferrum moueatur ab aliqua forma accidentali inducta ipſi ferro. Nam videmus præciſe moueri ad magnetem, quod tamen non fieret, igitur. Quarto ſic. Obiectum mouet potentiam vt color viſum, & illud, quod intelligitur intellectum, ſed neutrum eſt ſimul cum moto. Primo, nõ ſen-

ſibi-

B ſibile, quia ſenſibilę poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem. Etiã dicunt piſcatores, ꝙ eſt quidam piſcis, qui vocatur ſtupor, qui facit manus piſcatoris tremere, cum tenet, rhetia, & tamen non eſt ſimul cum piſcatore, igitur. ¶ Quinto ſic. Aliqua fortius agunt in diſtantia, quã in propinqua, vt patet de ſpeculo cõcauo, & tamen non eſt ſimul cum moto igitur. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. ¶ In q̃one erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. Quid eſt mouere. PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione quęſtionis ſupponit primo, ꝙ mouere non eſt aliud, quàm aliquid in alio cauſare, ita ꝙ ſicut illud quod cauſat, diuerſificatur, ita & mouere. Nam ſi cauſetur motus F localis in aliquo, vbi, ibi erit mouere localiter, ſi vero qualitas, ibi erit mouere motu alterationis. ſi quantitas, ibi erit mouere motu augmentationis. Et ſic patet, ꝙ ſicut motus diuiditur, ita & mouere, & ita proportionabiliter poteſt dici de moueri. Aliquid enim dr̃ moueri motu locali, aliquid motu alterationis, & aliquid motu augmentationis & diminutionis.

Mouens duplex. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ duplex eſt mouẽs, ſ. principale, & inſtrumentale. Et ad cognoſcendum iſta ſupponitur ꝙ inſtrumentum poteſt capi multipliciter. Primo modo vt diſtinguitur contra cauſam primam, & ſic omnis cauſa ſecunda poteſt dici cauſa inſtrumẽtalis, ſed hoc eſt multum capere large inſtrumentum.

Sco. in 4. d. 1. q. 4. in reſpon ad ſuam q̃onem.

Secundo modo, pro eo, quod eſt pars, per quam totum agit, & ſic dicit Ariſt. in ſecundo de Anima, ꝙ organa ſenſuum, vel aliarum poten G tiarum ſunt inſtrumenta per quę totum agit, & ſic manus dr̃ eſſe inſtrumentum, per quod homo leuat lapidem. Tertio modo dicitur inſtrumẽtum, cauſa actiua ad aliquam diſpoſitionem primam, & ſic qualitates, actiuæ, virtute quarum aliquod agens agit, dicuntur inſtrumenta, vt vt caliditas reſpectu ignis, & grauitas reſpectu lapidis. Quarto modo, capitur inſtrumentum pro inſtrumento artis, cuiuſmodi maleus dicitur inſtrumentum, & de iſto poteſt dici, quod nullam virtutem actiuã habet reſpectu effectus, ſerra enim non habet in ſe, niſi quantitatem, figuram, & motum localem, de quibus omnibus patet, quod non ſunt formæ actiuæ. ¶ Ex iſto patet, quod inſtrumenta artificialia non ſunt for H maliter actiua, ſed tantum ſunt receptiua cuiuſdam effectus prioris ordinati ad effectum vltimum, ſicut enim baculus non habet virtutem actiuam expellendi pilam, ſed tantum recipit motũ a mouente ipſum baculum ſic etiam inſtrumenta artificialia. Et ſi quis dicat, quare ergo baculus pellit pilam. Reſpondeo, ꝙ hoc eſt, vt duo corpora incompoſſibilia non ſint in eodem loco, & ſecundum hoc poteſt faciliter diſtingui inter mouens principale, & inſtrumentale. Vnde homo mouens pilam per baculum, dr̃ mouẽs principale, & baculus inſtrumentale, & lapis mouens ſe deorſum dr̃ mouens principale, & grauitas eius inſtrumẽtale, & proportionabiliter dicitur in aliis motibus.

Baculus vnde pellit pilam.

S E-

A SECVNDO ſciendum, ꝙ mouens, & motum eſſe ſimul poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ ſint in eodem loco adæquato. Alio modo, ꝙ ſint ſimul ſimultate immediationis. i. ꝙ nihil mediet inter mouens, & inter motum. Tunc ponunt aliquæ propoſitiones. ¶Prima, non oportet mouens principale, & motum eē ſimul ſimultate loci proprii, id eſt non oportet, ꝙ ſint in eodem loco adæquato, licet aliquando contingat ita, & hoc quando idē eſt mouens, & mobile. ¶Secunda propoſitio, mouens principale eſt ſimul cū moto, quo ad contactum virtualē, ſed nō oportet, ꝙ ſemper ſint ſimul quo ad contactum mathematicum. Vnde duplex eſt contactus, ſ. virtualis, & mathematichus. ¶Vnde contactus virtualis, eſt quando agens habet virtutem ſupra paſſum, quemadmodum cęlum, quod mouet iſta inferiora, eſt ſimul cum iſtis inferioribus ſimultate contactus virtualis, & omne agens breuiter eſt ſimul cū paſſo tali ſimultate. ¶ Sed contactus mathematicus, eſt quando vnum tāgit aliud, id eſt quando vltima aliquorum ſunt ſimul, & ſic non oportet, ꝙ mouens principale, ſit ſemper ſimul cum moto quo ad talem contactum. ¶Secunda propoſitio, mouens minus principale, ſeu inſtrumētale, vt in pluribus eſt ſimul cum moto ſimultate loci proprii, & hoc maxime qn̄ mouens inſtrumentale eſt qualitas, vt grauitas lapidis eſt ſimul cū lapide moto deorſum. Etiā qualitas, ſeu impetus mouens pilā extra manum proiicientis eſt ſimul cum pila. Et notanter dicitur, vt in pluribus: nam quando ignis calefacit aquam ignis eſt mouens principale, & caliditas inſtrumentale, & caliditas, quam aqua recipit dicitur mouere ipſam aquā formaliter, ſed non effectiue. Vnde forma, quam recipit mobile dr̄ formaliter mouere motum, ſed non effectiue, niſi forte in motibus proiectorum, ſeu violentorum. Vnde mobile per illā formā, quam recipit eſt in actu formali tale vbi prius erat in potentia formali. Ideo ex omnibus iſtis poteſt concludi, ꝙ non oportet ꝙ mouens, & motum ſiue ſit mouens principale, ſiue inſtrumentale ſit ſemper ſimul cum moto, quo ad contactum mathematicum vel quo ad ſimultatem loci proprii ſed bene oportet, ꝙ ſit ſimul quo ad contactum virtualem.

Mouens & motū eē ſimul quot modis intelligitur.

B Cōtactus duplex.

C

D

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. Vtrū in mouentibus, & motis ſit proceſſus in infinitum. ¶Et videtur quod ſic: nam ſecundum Ariſtotelem, Sortes eſt productus a Platone, & Plato ab alio homine vſque in infinitum, quia ſecundum Ariſtotelem nō eſt dabilis primus homo, ideo ante omnem hominem fuit hō. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ Ariſtoteles ſolum hic vr̄ loqui de mouentibus, & motis corporeis, ſed in ſecundo Metaphyſicæ vniuerſaliter loquitur de oībus oſtendendo, ꝙ in nullo genere cauſę eſt proceſſus in infinitū. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ duplicia ſunt mouentia, quædam ſunt eſſentialiter ſubordinata, quorum ſecūdum dependet a primo in mouendo, & ſunt

An ē in mouentibus & motis ſit proceſſus in infinitum.

Mouētia quot.

ſunt

E ſunt alterius rationis, & ſimul neceſſario requiruntur ad mouendum, quemadmodū diceremus, ꝙ Deus, ſol, & homo eſſent mouentia ſubordinata. Et de iſtis dī, ꝙ in talibus nō eſt proceſſus in infinitum, ſed deueniendum eſt ad vnum primum mouens, quod mouet, & non mouetur ab alio. Alia ſunt accidentaliter ſubordinata quorum ſecundum nō dependet a primo in mouēdo licet poſſit dependere in eſſe neq; requiritur ſimultas eorum ad mouendū, neq; ꝙ ſint alterius rationis quemadmodum diceremus pater, & filius & in iſtis bene poteſt eſſe proceſſus in infinitum ſicut probat ratio. Et aduerte, quod ratio ipſius Ariſto. & etiam mens ejus vult habere, ꝙ impoſſibile eſt eſſe infinita mouentia corporea F vt patet intuenti rationem, quia dicit, ꝙ oporteret aggregatum ex omnibus illis mouentibus eſſe infinitum, & per conſequens motum eſſe infinitum. ¶ Et ſi quis dicat, ſi ſua rō concluderet de mouentibus accidētaliter ſubordinatis, nā ſi eſſent infinita mouentia accidentaliter ſubordinata etiam aggregatum ex ipſis eſſet infinitū. Poteſt dici ad hoc ſuſtinendo Ariſtotelem ꝙ ipſe nō cōceſſiſſet illa poſſe congregari vel continuari adinuicē, vel poſſet etiam dici, ꝙ ſua ratio non demonſtrat, ſed ſolum eſt quædam perſuaſio.

Magnes, quō attrahit ferrū.

Q V A R T O ſciēdum, ꝙ alia difficultas eſt, quō magnes attrahit ferrum ad ſe vtrum cauſet aliquā qualitatē in ferro per quam moueatur ferrum, & dicitur probabiliter ꝙ magnes orbiculariter multiplicat virtutem ſuam in medio ſuſceptibili, & etiā in G ſubiecto apto nato moueri a tali virtute. Vnde ſi ferrum eſſet ibi orbiculariter cauſaret ibi tantum, quantū poſſet illam qualitatē in ferro a qua moueretur ferrum. Vnde ſtramen, vel feſtuca non eſt nata moueri a tali virtute, ideo non mouetur a magnete, dato, ꝙ ſtramē eſſet inter magnetem & ferrū. ¶ Similiter diceret de ſtupore qui etiam quandā qualitatem orbiculariter multiplicat in medio, ꝙ natum eſt illam recipere & in ſubiecto, ꝙ natum eſt moueri a tali qualitate. Vnde manus piſcatoris a tali qualitate mouetur ſed nō mouetur rethe, eo ꝙ nō natū eſt moueri a tali qualitate. ¶ Et aduerte, ꝙ vt dicit Commentator, ꝙ ſi magnes vngeretur oleo ceſſaret eius attractio quia ab oleo impediretur ne virtus eius diffundaretur. Et per hoc ſoluuntur argumenta quæſtionis. ¶ Et ſi quis quærat vnde veniat, ꝙ aliquādo agens fortius agit in diſtans, quā in non diſtans. Reſponderetur probabiliter, ꝙ forte hoc eſt per accidens, vt ſol magis calefacit partes aeris, q̄ ſunt circa terram, vel circa aliquem parietem, quā faciat alias partes aeris & hoc eſt propter reflexionem radiorum a terra vel ab aliquo alio corpore etiam ſpeculum concauū circa centrum ſuum magis calefacit, quā circa alias partes, eo ꝙ ibi eſt maior vnio radiorum reflexorum quam prope partes extremales. Et ex omnibus iſtis patet, quomodo intelligitur, ꝙ omne mouens eſt ſimul cum moto. Nam eſt ſimul, vel ſm contactū mathematicū ſi mouēs moueat

pri-

A primo ipſum motū, vel ſecūdū tactum virtualem, ſi non moueat per ſe primo. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 1. Oē quod mouetur, &c. an vera.

DVBITATVR primo: Vtrum iſta propoſitio ſit vera omne qđ mouetur ab alio mouetur. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ly primo, poteſt capi dupliciter. Vno modo, vt idē eſt, ꝙ ſecundū ſe totū, ſeu ſecundum quamlibet partem, & vt opponitur ei, quod eſt ſecundum partem, quemadmodum capiebat Philoſophus primo in 5. Phyſ. vbi dicit, aliquid tripliciter mouetur: Similiter in 6. & 8. huius, vbi dicit, quòd quicquid mouetur primo in tempore, mouetur in qualibet parte temporis. Alio modo accipitur, vt dicit cauſalitatē præciſam, ſeu adę-B quationem, quemadmodum capit Ariſt. in 1. Poſteriorū, cū dicit, ꝙ paſſio primo cōuenit ſuo ſubiecto, primò, ideſt adæquate. Hoc ſuppoſito, dico, ꝙ ratio Ariſto. bene probat, ꝙ nullū corpus mouetur a ſeipſo primo iſta duplici primitate, qa ſi moueretur a ſeipſo primo, ideſt ſecūdū ſe totū ſeu quamlibet partē, tūc motus ineſt cuilibet parti eius. Quod patet, q̄ ia moueri hoc modo eſt paſſio homogenea, paſſio aūt homogenea non ineſt alicui toti primo hac primitate, niſi inſit cuilibet parti eius. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi totū moueatur primo, ideſt ſecundū quamlibet partem, ꝙ ſi pars quieſcat, totū quieſcit, ſed ſecunda primitas nō remouetur ab aliquo toto ꝓpter hoc, ꝙ remouetur ab aliquo, quod non eſt ipſum, nec propter hoc, quod remouetur ab aliquo, quod eſt aliquid C eius, ideo ſi aliquod totū moueatur hac primitate, non quieſcit ad quietem partis. Ex quo patet, ꝙ implicat contradictionē aliquod totū moueri primò hac duplici primitate, ſcilicet primitate adæquationis, & totalitatis, licet aliquid poſſet moueri prçciſe aliqua primitate a ſeipſo, ſicut graue mouetur a ſeipſo primo ſecundū primā primitatē, quia ſecūdū quamlibet ſui partē mouetur. Et cuilibet parti cōpetit moueri, licet non primo, ſed in quantū pars eſt in toto, vult ergo Ariſt. pro tota reſolutione, ꝙ omne, quod mouetur per ſe primo hac duplici primitate, ab alio mouetur, immo impoſſibile eſt quòd aliquid tali duplici primitate moueatur: ideo habetur iſta propoſitio vera. Nihil mouetur a D ſeipſo primo tali duplici primitate.

An ad qualitates primæ ſpeciei ſit per ſe alteratio.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū ad qualitates primæ ſpeciei ſit per ſe alteratio? ¶ Et videtur, quòd ſic quia Ariſto. probans, quòd ad qualitatem ſit per ſe motus, probat, quòd in ipſa eſt contrarietas, ſed in qualitatibus primæ ſpeciei eſt contrarietas: igitur, cum habitus morales contrarientur adinuicem, puta liberalitas, & illiberalitas: igitur. ¶ Item iſta eſt per ſe, ſanatio eſt ad ſanitatem: ergo motus eſt per ſe ad qualitatem: cum ſanatio ſit motus. ¶ Itē ſi ad tales qualitates nō eſſet per ſe alteratio, hoc maxime eſſet, quia ſunt ad aliquid, vt videtur probare Ariſto. ſed hoc non quia ſunt qualitates: igitur.

E ¶In oppoſitũ eſt Ariſt.in textu.Pro cuius ſolutionẽ ſupponitur primo, ꝙ poſſet dici,ꝙ Ariſt.ibi non loquitur ſecundũ ſuã propriã opinionẽ: ſed ſecundũ opinionẽ Platonis. Et hoc videtur approbare Commentator in eodem paſſu,& ẽt videtur, ꝙ ſanctus Auguſtinus imponat talem opinionem Platoni,ideo videtur, ꝙ fuerit opinio Platonis,& nõ Ariſtotelis. Dicitur tamen, ꝙ aliter poteſt dici,puta,ꝙ ſi hæc fuerit opinio Ariſtot.ꝙ ipſe hoc dicit, eo ꝙ ad nullã formam eſt per ſe motus, vel mutatio,niſi talis forma propria acquiſitione poſſit acquiri, & ideo ad nullã formam eſt per ſe alteratio vel motus, quæ ſolum acquiritur per alia acquiſita,quemadmodũ dictum eſt de relationibus, & quia iſtæ qualitates primæ ſpeciei, ſicut ſunt habitus,non acquirũtur niſi aliqua alia prius acquirantur,vt ſanitas non eſt terminus proprius alicuius alterationis, ſed aliqua alia alteratio ad aliquem gradũ calidi vel frigidi, & tunc fit commenſuratum alijs qualitatibus & tunc eſt ſanitas: ideo dicitur ꝙ ipſe nõ conceſſit ad tales qualitates eſſe per ſe alterationem, eo ꝙ non cõcedit alterationem eſſe ad aliquam qualitatẽ,niſi quæ poteſt primo acquiri, ſic ꝙ ipſa non tantũ per accidens ſequitur ad formam inductam,ſicut relatio, ſed eius inductio neceſſario ſequitur inductionẽ alicuius formæ prioris,ſed ſic eſt ꝙ iſti habitus ſequuntur ad productionẽ actuũ & operationum,igitur: Et ſic ad nullam ſcientiam vel conſiderationem eſt per ſe alteratio immediata in tali ordine, tanq̃ primo alteranti,quod quidẽ primum alterans eſt obiectum,quod non primo cauſat ſcientiã nec cõſiderationem, ſed ſenſationem & ſpecies ſenſibiles: ideo reſtat ſoluere rationes. ¶Ad primã conceditur ꝙ eſt bene contrarietas,ſed hoc non ſufficit, ſed requiritur ꝙ in inceptione eius nõ neceſſario requiratur alterius alteratio.¶Ad ſecũdam dicitur ꝙ nõ ſequitur,ſicut non ſequitur omnis homo eſt per ſe animal,albũ eſt homo: ergo album eſt per ſe animal. ¶Ad aliam dr̃ ꝙ tales termini ſunt bene relatiua ſecundum dici, quod forte ſufficit ad Ariſtotelem.

Scot. in quotli.q. 13. in 2. arg.in ſolut.ſecunda rationis.

D V B I T A T V R tertio. Vtrũ cuiuſlibet formæ intenſibilis ſit dare primum intenſum. Reſpõdetur breuiter ſupponẽdo quid ſit primũ intenſum. Vnde primũ intenſum eſt inſtans,in quo verum eſt dicere hæc forma nunc primo eſt intẽſa in hoc ſubiecto, vel hoc ſubiectũ nunc primo factũ eſt magis intenſum. Hoc ſuppoſito ponuntur aliquæ propoſitiones.¶Prima:non in qualibet intenſione eſt dare primum intenſum eſſe, patet: quia videmus ꝙ aliqua pars aeris remiſſa continue lucida, fit magis lucida ad continuam approximationẽ corporis luminoſi, ſed in tali intenſione continua impoſſibile eſt dare primũ intenſum eſſe,ſicut impoſſibile eſt dare nũc primo illud,in quo corpus luminoſum factũ eſt magis propinquũ huic parti aeris. ¶ Secunda propoſitio, non in qualibet remiſſione eſt dare primũ remiſſum eſſe: quia videmus aliquã par-

An formę intenſibilis cuiuslibet detur primum intenſum.

F G H

A partē lucidā per cōtinuā elongationē corporis luminoſi continue fieri minus lucidam, in qua remiſſione impoſſibile eſt dare primū remiſſū eſſe, ſicut in motu corporis illuminātis impoſſibile eſt dare primū mutatū eſſe. ¶ Tertia propoſitio: in aliqua intenſione cōtingit dare primū intenſum eſſe, & in aliqua remiſſione primū remiſſum eſſe. Prima pars patet, quia in ſubiecto habente aliquā formā non in ſummo poſſet Deus in inſtanti cauſare aliquam partem formæ eiuſdē ſpeciei, & immediatè in tēpore ſequēte partibiliter continue creare in eodē ſubiecto aliquam partē, quo poſito totalis intenſio huius formæ cōpræhendens illā ſubitaneā, & ſucceſſiuā haberet primū intenſum eſſe, inſtanti enim dato illa
B forma eſſet primo intenſa, quanuis illa partialis intenſio, quæ ponitur tota continue nō haberet primū intenſum eſſe. Secunda pars patet, qa Deus poſſet aliquā partē formæ corrūpere in inſtāti, & in tpe immediato reliquā ſucceſſiuæ, & tunc ſecundū intellectū præmiſſum in inſtāti dato illa forma eſſet primo remiſſa. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. Conclusio reſponſalis: Mouens eſt ſimul cum moto vel ſecundū contactum mathematicum quando primo mouet, vel virtualē qn̄ primo nō mouet. Ad rōnes ante oppoſitū patet ſolutio in articulis.

T. cō. 21. & inde. *DVBITABIT autem vtiq; aliquis vtrū omnis motus omni comparabilis ſit an non.*

Iste eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo determinat de comparatione motuum adinuicē, & diuiditur in tria capitula. ¶ In primo mouet vnā quæſtionē, ſcilicet vtrū omnis motus ſit omni motui cōparabilis in velocitate, & tarditate. Et probat primo, ꝙ non duabus rationibus. ¶ Prima, quia tunc ſequeretur, quòd motus rectus motui circulari eſſet cōparabilis, ſed hoc eſt falſum, quia ſi eſſent cōparabiles adinuicem tūc ſpacium circulare, & ſpacium rectum eſſent comparabilia adinuicem, quod eſt falſum, igitur. ¶ Secunda ratio, quia tunc ſequeretur, ꝙ motus localis eſſet cōparabilis motui alterationis, & per conſequens æqualitas pœnes quam attenditur velocitas in motu alterationis eſſet æqualis magnitudinis cum ſpacio pœnes quod attēditur velocitas in motu locali, conſequens eſt falſum: igitur. Deinde arguit ad partē affirmatiuā duabus rōnibus. ¶ Prima, tā motus circularis, q̄ rectus eſt velox vel tardus: ergo motus rectus, vel circularis ſunt æqualiter, veloces vel inæqualiter, & per conſequēs ſunt cōparabiles adinuicem. ¶ Secūda ratio motus rectus & circularis poſſunt fieri in æquali tempore, ergo poſſunt eſſe æque veloces, & per cōſequens comparabiles adinuicē. Conſequenter ponit cōditiones cōparabilium adinuicē. ¶ Prima eſt, illud in quo debet fieri comparatio aliquorum adinuicem non debet eis competere æquiuoce, ſed vniuoce. Quod probat exemplariter, nā licet acutum conueniat ſtilo vino

An omnis mot⁹ omni motui in velocitate, & tardita te cōparari poſſit.

D

E & voci, quia tamen conuenit ipſis æquiuoce, ideo talia non comparantur in acuitate adinuicem. Et ſubdit ꝙ ſi aliquid æquiuoce de aliquibus dicatur, etiam diffinitio illius dicetur æquiuocè de illis. ¶Secunda conditio, quòd comparabilia habeant idem ſuſceptiuũ primũ, ita ꝙ illa quæ comparantur adinuicem conueniant in aliquo ſuſceptiuo, defectu cuius vox non eſt comparabilis melli in dulcedine. ¶Tertia conditio, ꝙ comparatiua debent adinuicem comparari ſecundũ ſpeciem ſpecialiſſimam, & non ſecundum genus, vt non dicimus propriè quòd vna res eſt magis colorata, quàm alia.

F T.cõ. 29. & inde. *SIC & circa motum æque velox, quod in æquali tempore mouetur æquale, & tantum longitudinis in tali.*

Motuum ſpẽlium adinuicẽ compara tio.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo philoſophus determinat de cõparatione motuum in ſpeciali ſupponendo ꝙ illa æqualiter mouentur quæ in æquali tẽpore ſecũdũ æquale mouentur eadem ſpecie motus. Deinde ponit tres concluſiones. ¶Prima nulla alteratio eſt cõparabilis ſeu æque velox cum mutatione locali, quia talia nõ ſunt eiuſdem ſpeciei neque eiuſdẽ generis, igitur. ¶Secunda concluſio, motus circularis non eſt comparabilis motui recto, quia linea circularis non eſt commenſurabilis lineæ rectæ: igitur. ¶ Et ſiquis quærat quare eſt ꝙ iſti motus non ſunt cõparabiles. Reſpondet ꝙ maxime eſt, quia fiũt per diſpoſitiones, ſeu magnitudines, quæ differunt ſpecie. Conſequẽter excludit aliã quæſtionẽ, quæreret enim aliquis, vtrum quia aliqui G motus fiunt per diuerſa inſtrumenta, ideo dicantur nõ eſſe comparabiles, ſicut motus volandi & motus ambulandi. Reſpondet ꝙ inſtrumẽtorũ diuerſitas non impedit. Ex iſtis infert vnũ correlarium, dicens ꝙ illi motus qui non ſunt eiuſdem ſpeciei non ſunt comparabiles adinuicem, ſaltem ſi fiant ſecundũ diuiſiones differentes ſpecie, quia vbi eſt æquiuocatio ibi non eſt cõparatio, ſed in differentibus ſpecie eſt æquiuocatio, quia in genere latent æquiuocationes. Et ſubdit quòd triplices ſunt æquiuocationes, quædam ſunt multũ diſtantes, ſicut eſt in æquiuocatione à caſu, quædam fiunt per quandã ſimilitudinẽ, ſicut in æquiuocatione à conſilio, & quædã fiunt proximè, ſicut ſpecies in generatione. ¶Tertia concluſio, poſſibile eſt alterationes inter ſe eſſe comparabiles, quia poſſibile eſt ꝙ aliqua duo ſimul ſanantur, & ſic illæ ſanationes erũt æquè veloces. Et ſiqs dicat ſicut ſcd̃m quantitatẽ aliquid dr̃ æquale: ita ſecundũ qualitatẽ aliud dr̃ ſimile: ergo vna alteratio non debet dici æqualis, neq; velox alteri. Reſpõdet ꝙ alteratio dicitur æquè velox, quæ eſt ſcd̃m eãdẽ qualitatem in æquali tp̃e, qd̃ tp̃s eſt q̃titas. Et dicit, ꝙ ad hoc ꝙ aliquæ alterationes cõparent adinuicẽ req̃rit̃, ꝙ ſint ad qualitates eiuſdẽ ſpeciei, & ſcd̃m æquales gradus. Et ſubdit q. ad hoc, ꝙ alterationes dicant̃ oĩno æquè veloces oportet

Aequiuocationes triplices.

H

A tet aſpicere ad qualitates, & ſubiecta. Nã pp qualitatẽ, & ſubiecta vna alteratio eſt velocior altera. ¶ Finaliter oſtẽdit, qũo gñationes, & corruptiones ſunt equè veloces, & ponit talẽ concluſionem. Generationes & corruptiones dñr, æquè veloces, q̃ ſic ſe habẽt, ꝙ p eas in æquali tpe generãtur res eiuſdem ſpeciei, vt ſi in æquali tpe generãtur duo homines, gñationes eorũ dicũtur æquè veloces. Et ex hoc vr̃ ſequi, ꝙ aliqua generatio ſit ſucceſſiua, cũ fiat in tempore. Et hoc põt eſſe verum de generationibus formarum corporalium, & materialium.

T. c. 35. & inde.

QVONIAM aũt mouens mouet ſemper aliquid, & in B *aliquo & vſque ad aliquid.*

Regula pro cõparatione motuum ad mouẽtia.

ISTVD eſt tertiũ, & vltimũ capitulum huius libri, in quo philoſophus ponit ſeptẽ regulas de cõparatione motuũ ad mouẽtia. ¶ Prima, ſi aliqua virtus moueret mobile maius per aliquod ſpaciũ in aliquo tẽpore: eadẽ, vel æqualis mouebit medietatem, illius mobilis per duplex ſpaciũ in eodẽ tpe. ¶ Secũda regula, ſi aliqua virtus moueret aliqd mobile per aliquod ſpaciũ in æquali tẽpore, eadẽ, vel æqualis virtus mouebit medietatẽ illius mobilis per idẽ ſpaciũ immediatè illius tẽporis. Et iſtas duas regulas probat ſimul: quia motus velocitatur ſecundum proportionem mouentis ad reſiſtentiã mobilis. ¶ Tertia regula, ſi aliqua virtus moueret aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore, eadem vel æqualis mouebit idem mobile per medietatem ſpacij immediatè temporis. ¶ Quarta C ſi aliqua virtus moueat aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore, media virtus mouebit in æquali tempore medietatem illius per idem ſpacium. ¶ Quinta regula, ſi aliqua virtus mouerit aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tempore, non oportet illam virtute mouere duplex mobile in duplici tempore per idem ſpaciũ, quia forte nullo modo poterit ipſum mouere. Motor enim non poteſt aliqd mouere, niſi virtus eius excedat reſiſtentiam mobilis. ¶ Sexta regula, ſi aliqua virtus moueat aliquod mobile per aliquod ſpacium in aliquo tẽpore, non eſt neceſſe medietatem illius virtutis mouere idẽ mobile in eodẽ tempore per medietatẽ illius D ſpacij, quia forte non poterit mouere. ¶ Septima regula, ſi vna virtus mouet vnũ mobile, & altera alterũ per aliquod ſpacium in aliquo tempore, aggregatum ex illis virtutibus mouebit aggregatũ ex illis mobilibus in eodẽ, vel æquali tẽpore, & p idem ſpacium, quia ſemper manebit eadẽ proportio. Et aduerte ꝙ ſicut prędictę regulæ tenent de motu locali: ita proportionabiliter tenent de motu alterationis, & augmentationis. Circa textum.

An omnis motus ſit omni motui comparabilis.

QVAERITVR. Vtrum omnis motus ſit omni motui cõparabilis. ¶ Et arguitur primo ꝙ ſic, q̃a omnis motus eſt velox, vel tardus, vel ergo

E eſt equè velox, vel velocior, aut minus velox cũ alio, & ſic eſt cõparabilis. ¶Secũdo arguitur ſic, ſecundum philoſophũ octauo huius, motus cœli eſt primus, & velociſſimus omniũ
T.cõ.76. motuũ: ergo eſt comparabilis omni motui alteri a ſe: igitur. ¶Tertio arguitur: Omnes motus eadẽ menſura menſurantur. ſ. tempore, ſed omnia quæ eadẽ menſura menſurãtur, videntur adinuicem eſſe cõparabilia: ergo omnis motus eſt alteri motui cõparabilis. ¶Quarto arguitur ſic: Motus ſurſum & deorſum, qui differũt ſpecie: poſſunt comparari in velocitate, & tarditate, igitur omnis motus eſt omni motui comparabilis. ¶Quinto arguitur ſic: Si nõ omnis motus eſſet comparabilis omni motui, hoc eſſet, quia nõ omnis mo
F tus eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimę cũ omni motu, hoc eſt falſum, quia motus diurnus ſolis eſt velocior alteratione, & tñ non ſunt eiuſdẽ ſpeciei: igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quęſtione erũt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendũ, ꝙ comparatio, eſt duarũ rerũ vel vnius vel duarũ in aliquo tertio collatio ſecũdum æquale vel inæquale magis vel minus. Ex quo ſequitur ꝙ ad comparationem tria requirũtur, ſcilicet duo quæ cõparantur, & tertiũ in quo cõparantur. ¶Et ſi dicatur ꝙ requiritur anima & etiam conceptus per quos anima comparat. Reſpondetur quòd ad actualem comparationem certe anima requiritur tanquam principale comparans, & etiã conceptus comparabilium tanquã

Cõparatio quid, & eius cõditiones

inſtrumenta, quibus anima comparat. Et notanter dicit in diffinitione vnius vel duorum: quia vnius ad ſe poteſt eſſe comparatio, vt dicendo, ſortes eſt albior nunc, quàm heri. ¶Et ſiquis dicat, nihil dicitur eſſe in duobus: ergo nulla poteſt eſſe comparatio propria, ſed omnis abuſiua, quæ fit quando cõparabilia non conueniunt in tertio, in quo cõparãtur, vt Deus eſt melior diabolo, de quo alias viſum eſt in Summulis. Reſpõdetur ꝙ licet idem numero non ſit in diuerſis, tamen bene idẽ genere vel ſpecie. ¶Et ſiquis iterum dicat, plura pluribus poſſunt comparari: ergo male dicitur ꝙ comparatio eſt vnius ad aliud. Reſpondetur ꝙ licet plures pluribus comparentur pluribus cõparationibus, tamẽ vna comparatione vnũ tantũ vni cõparatur. H ¶Et aduerte ꝙ quandoque aliqua comparantur immediate in vno, vt homo & aſinus in albedine, quandoque immediare in duobus & mediate in vno, vt dicẽdo quòd ſortes eſt ita albus ſicut Plato & niger. Et ſic patet quomodo iſta comparatio eſt in tribus & immediate in duobus, ſcilicet albedine & nigredine, & mediate in vno ſcilicet intenſione. ¶Aduerte vlteriùs ꝙ ad hoc ꝙ aliqua in aliquo comparentur, oportet ꝙ illud ſuſcipiat magis & minus: ideo ſortes & Plato non comparantur in homine, quia homo nõ ſuſcipit magis neq; minus, vt alias viſum eſt in Logica. Secundo requiritur ꝙ comparatio propria fiat in aliquo vniuoco, quod ſuſcipiat magis & minus. ¶Aduerte tamen

quòd

A quòd comparatio minus proprie fit in æquiuoco a conſilio. Nam qn̄que dicimus hominem pictum eſſe pulchriorē homine viuo, modo cōſtat ꝙ pulchritudo dr̄ æquiuoce de viuo & picto, ſed in æquiuocis a caſu nūquam fit comparatio, etiam in genere non ita propriæ fit comparatio ſicut in ſpecie ſpecialiſſima, ſed vt in pluribus, fit comparatio in forma ſpecifica.

An res rei in perfectione cōparetur.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit difficultas, vtrū, quęlibet res ſit comparabilis alteri rei in perfectione. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum ꝙ rei duplex attribuit̄ perfectio. Vna eſſentialis quæ non dīt aliud, quam ipſamet res in tali vel in tali gradu perfectionali. Alia eſt accidētalis, quam habet res B ꝑ qualitates vel per aliquod accidēs ipſam perficiens, vt homo qui meliores & perfectiores habet qualitates perfectior eſt perfectione accidētali quam alius homo non habens ita perfectas qualitates. ¶ Et ſi quis, quærat vtrum vna res ſit perfectior alia perfectione eſſentiali ſeu perfectione entitatiua. Reſpondetur, ꝙ ſic, immo impoſſibile eſt duas ſpecies vel duo differentia ſpecie eſſe æqualis perfectionis eſſentialis immo vna eſt ſemper perfectior alia.

¶ Et ſi quis arguit, omnia æqualiter diſtant a perfectione primi ſeu Dei, ideo quia perfectio primi eſt infinita, & omnium aliorum finita, modo a perfectione infinita omnis perfectio finita ęqualiter diſtat, ſicut ſi eſſet magnitudo infinita, tūc magnitudo bipedalis non magis attingeret eam, quam magnitudo pedalis, quod eſt falſum. Reſpondetur C ꝙ entia æqualiter diſtare a perfectione primi poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſic, ꝙ quocunq; gradu perfectionis addito vni nunquam poſſet attingere perfectionem primi & ſic bene verum eſt. Alio modo ꝙ vna non magis appropinquet Deo, quo ad perfectionem aliquam, & ſic nō eſt verum, immo dico ꝙ in Deo ſunt multæ perfectiones ſimpliciter, ideo illud eſt ſimpliciter perfectius, quod eſt ſibi propinquius ſecūdum illam rationem perfectiorem. Vnde (vt dicit philoſophus in 3. Thopicorum) non ſequitur ſimiam eſſe meliorem equo licet ipſa ſit ſimilior homini, quia non eſt ſimilior homini in conditionibus nobilioribus ſimpliciter, ideo illud, quod eſt ſimilius D Deo in conditione nobiliori illud, eſt perfectius. ¶ Et aduerte quod cōditio ſimpliciter in Deo nobilior eſt intellectualis, ideo homo eſt ſimpliciter nobilior cęlo, quia magis appropinquat Deo in conditione nobiliori, quam cęlum. ¶ Aduerte finaliter quod ſicut in Deo ſunt multæ perfectionis ſimpliciter, ita poſſunt eſſe tot ordines perfectionū in entibus. Vnde eſt vna perfectio ſimpliciter in Deo quæ eſt neceſſe eſſe, & ſic quanto aliquid eſt magis neceſſariū tanto illud eſt ꝓpinquius Deo quo ad illam perfectionem, ſeu in illo ordine, & ſic cęlum eſt Deo propinquius quocunque corruptibilior, & ſic perfectius eſt muſca homine tamē homo ſimpliciter eſt perfectior, quia magis appropinquat Deo quo

Sco. in 4 d. 12. q. 2.

E ad conditionē ſimpliciter perfectiorem, ſ. intellectualitatem, & poſtea ſenſitiuum, & poſtea vegetatiuum, ideo muſca ſimpliciter eſt perfectior cœlo, licet cœlum ſecundum quid ſit perfectius.

Quot modis aliqua adinuicē cōparēt.

TERTIO ſciendum, ꝙ quantum ad præsēs ſufficit dicere, aliqua poſſunt comparari adinuicem dupliciter. Vno modo propriæ, puta ſecūdū certā quātitate exceſſus vnius ſupra aliud, & ſic dico, ꝙ nulle res ſpē differentes ſic comparantur adinuicem in entitate vel in eſſentia, ideo ſiquis quęret homo eſt perfectior aſino, vel ergo ī vno gradu vel in duobus. Reſpondetur, ꝙ non eſt dabilis certa quantitas execeſſus eius ad æquum, ideo vr̄ ſequi corelarium ꝓbabile ꝙ perfectio indiuidui F ſuperioris ſpecie in infinitum excedit indiuiduum de ſpecie inferiori, quia quantuncunque multipliciter perfectio indiuidui inferioris, non attingeret indiuiduum ſpeciei ſuperioris vt quātuncunque multipliicetur ꝑfectio aſini, etiam ſi ſecundum imaginationem poſſet intendi & remitti, nunquam attingeret perfectionem hominis. ¶ Et ſi quis arguat, ergo homo eſt in infinitum perfectior aſino, ergo in infinitum eſt perfectus. ¶ Secundo, quia ſi eſſet vnus aſinus ita perfectus ſicut omnes aſini, ille eſſet in infinitum perfectus, quia aliquam perfectionem finitam datam infinities contineret.

¶ Reſpondetir ad primam negando conſequentiam, quia ibi arguitur a dicto ſecūdum quid ad dictum ſimpliciter. Nam eſſe in infinitum perfectius illo, non eſt eſſe perfectum, niſi in reſpectu. ¶ Ad ſecundam poteſt dici quòd licet vnus aſinus eſſet ita perfectus, ſicut omnes aſini qui ſunt. vel poſſunt eſſe, non tamen eſſet infinitę perfectus, immo forte ita perfectus eſſet vnus ſicut omnes ſimul capti, & etiam licet vna perfectio aliam infinities excederet, non tamen propter hoc eſſet infinita, cū ſint diuerſarum rationum. ¶ Alio G modo aliqua poſſunt comparari propriæ quæ ſecundum certam quantitatem exceſſus, vnum excedit aliud quemadmodum dicimus quod albedo quatuor graduum excedit albedinem duorum graduum. Et ex iſto ſequitur quod aliqua duo ſolū numero differentia poſſunt comparari adinuicem in entitate ſecundū certā quātitatem exceſſus, vt albedo trium graduum, & albedo duorum H

Suppoſitiones aliq. difficultatib⁹ cōducentes.

QVARTO ſciendum, ꝙ pro ſolutione aliquarum difficultatum ponuntur aliqua propoſitiones probabiles. ¶ Prima omnes motus locales ſunt adinuicem comparabiles, quorum velocitas attēditur ꝑnas lineā, quia quibus eodem tempore æquales lineę pertranſeuntur, ſunt æque veloces, & quibus inæquales differunt in velocitate & tarditate. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ motus circularis eſt cōparabilis motui recto, immo multi philoſophi voluerunt demonſtrare lineam circularem eſſe ęqualem lineę rectę, ſicut Alchinides voluit hoc probare. ¶ Et ſi quis dicat, dicit Ariſt. in textu, ꝙ illi motus nō ſunt comparabiles in velocitate, & tarditate. Reſpondetur ꝙ Ariſtot.

hoc

A hoc non voluit dicere, oſtendendo ꝙ motus circularis & rectus differãt ſpecie, neque linea recta, & circularis, ſed ſolum volebat dicere ꝙ velocitas & tarditas non ſunt ſpẽs ſpãliſſimæ, ſed genera continentia multas ſpẽs, quæ non habent nomina impoſita, velocitas enim motus alterationis eſt alterius ſpẽi a velocitate motus localis. Et quia dixit ꝙ in genere proprie non eſt comparatio, iõ hoc volebat manifeſtare cum, dicebat, ꝙ motus circularis & rectus non comparantur adinuicem in velocitate & tarditate, tamen ſimpliciter comparantur in velocitate & tarditate, vt velocitas & tarditas determinantur ad motus localis. ¶ Ex quo ſequitur ſecunda propõ ꝙ motus ſurſum & motus deorſum ſunt comparabiles adinuicem. ¶ Sequitur ẽt alia propõ ꝙ oẽs motus locales qui fiunt ſm lineas comparabiles, ſicut ſunt oẽs lineæ rectę inter ſe & lineæ circulares ſunt cõparabiles adinuicẽ in velocitate & tarditate. ¶ Quarta ꝓpõ, omnes augmentationes ſunt cõparabiles adinuicem, quia attenduntur pęnes ſimilia ſpacia & etiam omnes diminutiones. Sed de alterationibus dico ꝙ omnes alterationes quæ sũt ad qualitates eiuſdem ſpẽi poſſunt comparari adinuicem, vt duæ calefactiones. Dico etiam ꝙ omnes alterationes quæ puſſunt attendi pęnes ſimilia ſpacia, poſſunt proprie cõparari adinuicem ideo poteſt probabiliter dici ꝙ alterationes factæ ſecundum eandem contrarietatem, vt calefactio & frigefactio, poſſunt comparari adinuicem. Et hęc de primo

Corrolaria.

B

articulo. Quantum ad ſecundum. C

Dubitatur primo pœnes qd attẽdit velocitas & tarditas ĩ motu. Procuius ſolutione ſupponit primo ꝙ velocitatẽ attẽdi pęnes aliqd non eſt aliud, quam velocitatem cognoſci per illud ſecundo ſupponit, ꝙ in velocitate duo ſunt conſiderãda, ſ. ſpacium pertranſitum, & illud a quo procedit, ſ. cauſa. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ velocitas communiter, ſequitur illud, ad cuius multitudinẽ multiplicatur, & ad cuius mediationem mediatur. ¶ Quarto ſupponitur, ꝙ ſi debeat fieri motus, oportet, ꝙ ſit exceſſus motoris ſuper mobile. i. ꝙ motor ſit maioris virtutis, in mouendo, quam mobile in reſiſtendo. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ propõnes. ¶ Prima, velocitas non ſequitur potentiam motoris ſic videlicet ꝙ proportionabiliter intẽdatur ſicut virtus motoris, & remittatur ſicut virtus motoris, quia non oportet ꝙ ſi virtus motoris in duplo remittatur, ꝙ velocitas motus in duplo remittatur patet, quia virtus ſubdupla motoris forte nullo mõ poterit mouere mobile. ¶ Et ſi qs arguat motus ſequitur potentiam motoris ſicut effectus cauſam, igitur ad maiorationẽ cauſę augebitur ꝓportionabiliter effectus, & econtra ad diminutionem cauſæ diminuetur effectus. Reſpõdetur ꝙ effectus ad cauſam eſt bona proportio quæ non eſt niſi proportio producti ad ꝓducẽs. Sed non oportet ꝙ ſit proportio in effectibus ad proportionem cauſarũ. ¶ Secunda proportio, velocitas non ſequitur reſiſtentiam, ſic ꝙ ſit eadem

Arti. 2. Pęnes qd attendit velocitas, vel tarditas in motu.

D

E dem proportio velocitatis qualis eſt proportio reſiſtentię, quia ſi moto vt ſex moueat quatuor non oportet ꝙ duplam reſiſtentiam, quæ eſſet octo, moueat tardius in duplo, immo non mouebit. ¶ Et ſiquis arguat, q̃a quanto reſiſtentia eſt minor, tanto velocitas eſt maior, ergo velocitas. motus ſequitur reſiſtentiam. Antecedens patet per experientiam, & ẽt hoc vr̃ velle Ariſt. in tex. Reſpondetꝰ ꝙ ſi ly quanto, denotet ſolam augmentationem antecedens eſt verũ, ſed non valet cõſequentia, ſi autem denotet proportionem velocitatis, antecedens eſt falſum. ¶ Tertia propoſitio, velocitas non ſequitur exceſſum, ſeu augmentationem exceſſus potentiæ mouentis, ſic ꝙ proportio velocitatis ſit, ſicut proportio exceſ-

F ſus, quia ſequeretur ꝙ duodecim velocius mouerent decem, quàm duo vnum, quod eſt falſum. ¶ Et ſi quis arguat, ſecundum diminutionẽ exceſſus diminuitur velocitas, igitur. Antecedens patet, quia ſi in infinitum diminuatur exceſſus, in infinitum diminuetur velocitas, igitur. Reſpondetur quod bene diminuetꝰ velocitas ad diminutionem exceſſus, ſed non proportionabiliter.

¶ Quarta propoſitio velocitas motuum in potentiis naturaliter agentibus, cum reſiſtentia, ſequitur proportionem potentiæ motoris ad reſiſtentiam, ſic videlicet ꝙ quanto ꝓportio eſt maior tanto ſit motus velocior. ¶ Sed contra contra hoc arguitur, quia tunc ſequeretur, ꝙ omnis motor æqualis, moueret ęqualẽ reſiſtentiam æqualiter, quod eſt falſum, quia fortius mouet a prope, q̃ (Inſtantia.)

G a longe igitur. Reſpondetur ꝙ debet intelligi dummodo ſit æqualis applacatio. quod non eſt hic. ¶ Secundo ſic, quia, ſequeretur ꝙ fortes in infinitum poſſet velociter mouere, lapidem, quia ſecundum diminutionem lapidis poteſt augeri proportio potentiæ motiuæ ſuper reſiſtentiam, ſed lapis poteſt diminui in infinitum, igitur. ¶ Reſpondetur negãdo conſequentiam, quia ſeruata eadem potentia motoris, non poteſt reſiſtentia in infinitum minui naturaliter, non enim ſolum reſiſtit grauitas lapidis forti proiicięti, ſed grauitas membrorum impetum in primentium & medium diuidentium, vnde põt lapis tantum diminui, ꝙ non erit receptiuus illius impetus.

H Dvbitatvr ſecundo, pœnes quid attendit velocitas motus, localis ex parte effectus. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ velocitas, motus prout nunc ad propoſitũ eſt, poteſt attendi ex parte duorum, ſ. ex parte cauſę, & ex parte effectus, dubium præcedens quærebat ex parte cauſę, & illud quærit ex parte effectus. Hoc ſuppoſito ponuntur aliquę qropoſitiones. ¶ Prima velocitas motus localis recti non attenditur pęnes ſpacium corporale pertrãſitum in tanto, vel tanto tempore, quia ſequeretꝰ ꝙ totum velociori motu moueretur quam pars, quia maius ſpacium pertranſit quàm medietas, quia totum maius ſpacium corporale in duplo deſcriberet quã medietas in æquali tempore, & ſimiliter quæſtio poſſet fieri de ſpacio ſuper- (Pęnes q̃d attẽdit̃ velocitas localis motus ex ꝑtes effectus.)

per-

Aperficiali. ¶ Secunda propoſitio, in motu locali recto attenditur velocitas pęnes ſpacium lineale deſcriptũ ab ipſo mobili in tanto vel tanto tẽpore. Quod probatur, quia velocitas attẽditur pęnes ſpacium & non corporale nec ſuperficiale, igitur attenditur pęnes ſpacium lineale. ¶ Tertia propoſitio velocitas motus localis recti non attenditur pœnes ſpacium lineale totale exiſtens intra terminum a quo, & terminũ ad quem, quia tunc ſequeretur, ꝙ tardius motum velocius moueretur, quam mobile velocius motum, vt ponendo caſum ꝙ ſint duæ lineæ inter duos parietes, vna magna, quę quaſi attingat duas parietes & alia, parua. Et volo verum, quòd incipiant ſimul moueri, & ſimul tangãt

B alium parietem, tunc ille duæ lineæ in æquali tempore tranſeunt æquale ſpacium, & tamen vna velociori motu mouetur, puta parua, quam alia. ¶ Quarta propoſitio, velocitas motus localis recti attenditur penes ſpacium lineale verũ vel imaginariũ, deſcriptum a puncto medio, vel æqualenti corporis moti in tanto vel in tanto tpe. Et notanter dr̃ æquiualẽti quia ſi fieret cõdenſatio ipſius mobilis, non maneret idem pũctus medius niſi ſecundum ęquiualentiam. Sed de motu circulari ponitur talis concluſio. ¶ Velocitas motus circularis attenditur pęnes ſpacium pertranſitum in tanto, vel in tãto tpe. ¶ Secunda concluſio. Dicta velocitas attenditur pœnes ſpacium lineale verum vel imaginarium deſcriptũ a pũcto velociſſime moto ipſius

mobilis in tanto, vel in tanto tempore. Et notanter dr̃ verum vel imaginarium propter vltimam ſphærã, quæ non deſcribit ſpacium verum vel imaginarium. C

Velocitas in motu augmẽtationis pęnes quid attendiť.

Dubitatur tertio pœnes quid attenditur velocitas in motu augmentationis. Pro cuius ſolutione ponunt aliquę propõnes. Prima velocitas augmentationis non attenditur pęnes quantitatem acquiſitã in tanto, vel in tãto, tempore. Qđ probatur & ponatur ꝙ in aliquo tẽpore vni paruæ herbę acquiratur q̃titas digitatis per conuerſionem alimenti, & etiam vni magnæ arbori acquiratur ęqualis quantitas in æquali tempore, tunc cõſtat ꝙ cuilibet aduenit æqualis q̃titas in æquali tpe, & tñ non iudicatur æqualiter eſſe augmenta. nã augmẽtatio herbę D ſenſibiliter percipitur & nõ augmẽtatio arboris, igitur. ¶ Secunda ꝓpõ velocitas augmentationis non attẽditur pęnes proportionẽ quãtitatis acquiſitæ ad quantitatẽ p̃exiſtentẽ: nã ſi ſic ſequeretur ꝙ eſſent duę augmentationes, quarum vna non eſſet velocior alia neq; tardior, neque æqualis. nam ponendo ꝙ a ſit corpus pedale, & augeatur in hora acquirẽdo ſibi quantitatem pedalem, ſic ꝙ fiat bipedale, & b ſit corpus pedale, & augeatur in eadem hora acquirẽdo quantitatem bipedalem, ſic ꝙ b, in fine ſit tripedale, tunc quantitatis acquiſitæ primi, ſ. a ad quantitatem præexiſtentem eſt proportio ęqualitatis, & reſpectu ipſius b eſt proportio inæqualitatis, quæ non comparantur adinuicem, igitur nec augmen

E mentationes illę. ¶ Tertia propoſitio, velocitas augmentationis attenditur pęnes proportionem compoſiti ex quantitate pexiſtente, & quantitate acquiſita ad pexiſtentem ſolũ in ordine ad tempus, vt ſi a pedale acquirat ſibi in hora quãtitatem pedalem, & b quantitatem bipedalem tunc in augmentatione ipſius a, proportio cõpoſiti ex pexiſtente, & acquiſita ad pexiſtens ſolum eſt dupla & in augmentatione b eſt tripla, mõ in quali proportione ſe habet dupla ad triplam in tali proportione ſe habet b ad augmentationem a. Sed de motu alterationis ponitur vna ſuppõ, & vna concluſio. Suppõ eſt hæc, ꝙ in alteratione inuenit̃ duplex ſuccesſio, ſ. ſm intenſionem, & ſm extẽſionem. Tunc ſit hæc concluſio. Velo F citas alterationis attenditur pęnes qualitatem acquiſitam in tanto, vel in tanto tempore abſolutæ. Verbi G gratia, vt ſi duob. ſubiectis, ſiue ęqualib. ſiue in æqualib. in eadẽ hora acq rant qualitates ęquales iſta erunt ęquæ velociter alterata. Et hęc de ſecũdo art. Quantũ ad trtium arti. ſit.

Conclvsio reſponſalis: Arti. 3. Non omnis motus eſt omni motui comparabilis comparatione ꝓprię dicta. Ad rationes ante oppoſitum. ¶ Ad primam dr̃ ꝙ velos non dr̃ de motibus ſicut ſpecies ſpecialiſſimæ, ideo non oportet ꝙ omnis motus ſit comparabilis omni motui in velox, vel tardum, immo dicunt multi, ꝙ velox & tardum dñr æquiuocẽ de motibus differentibus ſpẽ. ¶ Ad ſecũdam dr̃, quod talis motus bene eſt comparabilis omni motui locali ſed nom cuilibet alteri motui cõparatur. ¶ Et ſimiliter ad alias rõnes H patet quid ſit dicẽdum in articulis.

PHYSICORVM
LIBER OCTAVVS.

T.com.1. & iudc.

Vtrvm autem factus ſit aliquando motus, cum non eſſet prius, & corrũpitur iterum, ſic ꝙ moueri nihil ſit, aut neque factus eſt, neque corrumpitur, ſed erat ſemper, & ſemper erit hoc immortale, & ſine quiete exiſtit in hisquæ ſunt, vt vita quædam natura oĩbus ſubſiſtentibus, &c.

Iste est octauus liber Phyſicorũ, in quo philoſophus inquiritur quid ſit primus motus, primus motor, & primum mobile'. Et diuidit̃ in quatuor tractatus. In primo determinat de perpetuitate motus & continet quatuor capitula. In primo ponit opiniones antiquorum

Antiquorum philoſophantium ſnĩę de perpetuitate motus.

A rum de ꝑpetuitate motus, mouens primo hanc qõnem. Vtrum motus, aliquando ſit factus, ſic ꝙ ante nihil moueret, & vtrum aliqñ deſinet eſſe ſic ꝙ poſtea nihil mouebit, vel vtrũ nunquam inceperit eſſe, & deſinet, eſſe. Et de de hoc recitat tres opiniones antiquorum. ¶ Prima fuit Democriti, dicentis quod ſemper fuit motus, & hæc fuit opinio eorum qui dixerunt mundos eſſe infinitos dixerunt enim ſemper eſſe generationẽ, & corruptionem aliquorum mundorum, ſed neceſſe eſt generationẽ, & corruptionem eſſe, cum motu, idõ dicebant ſemper eſſe motum. ¶ Secũda opinio fuit Anaxagoræ dicentis non ſemper fuiſſe motum, ſed aliquando ipſum incepiſſe, ſic ꝙ nunquam

B prius fuiſſet, dixit enim mundum ſemel eſſe genitum, & nunquã poſt debere corrumpi. Nam ſecundum eum ante mundi cõſtitutionẽ res per infinitum tempus quieuerunt in vno confuſo chaos, & poſtea ab intellectu diuino ſequeſtratæ sũt & ſic conſtitutus eſt mundus, & tũc incępit motus, qui nunquam deſinet. ¶ Tertia opinio fui Empedoclis ponẽtis motũ nõ ſemp fuiſſe, ſed aliquando incepiſſe, & aliqñ deſinere eſſe, ſ. adueniẽte amicitia rerũ, & iterum adueniente lite conſtituit mundus, & incepit motus. Et ſubdit philoſophus ꝙ diligenter inquirendũ, eſt de hac quæſtione, cũ ſit difficilis, & de ea multe ſunt opiniones.

T. cõ. 4. & inde. *INCIPIEMVS autem primum ex diffinitis a nobis in phyſicis prius, &c.*

Iſtvd eſt ſecũdum capitulũ C in quo philoſophus ponit rationes ad probãdum ſempiternitatem motus, & inten dit aliquas cõcluſiones. ¶ Prima eſt per modum ſuppõnis, ſ. ꝙ ſi debeat motus eſſe, oportet ꝙ prius ſit mobile, & motiuum. Quod ꝓbat rõne, & inductione. Rõne ſic, motus eſt actus mobilis ergo motus nõ poteſt eſſe quin prius ſit mobile. Inductione ſic, quia vbi eſt alteratio oportet ꝙ alterabile pręcedat, & vbi eſt combuſtio, oportet ꝙ cõbuſtibile ꝑcedat, & ſic de aliis motibus, igitur, ¶ Secunda cõcluſio. Semper fuit motus. Quod probat duabus rõnibus. Prima: nam ſi aliquando incepiſſet, ꝙ aliquan do fuiſſet verum dicere motus non eſt tunc mobile, & motiuũ ꝓceſſiſsẽt motũ. Vł ergo fuiſſẽt ab ęterno, & ſic motus nõ incepiſſet, ſed fuiſſet ab æterno, cum motiuũ, & mobile ſint cauſæ ſufficientes motus. Vel aliqñ fuiſſent facta, & ſic ante motum fuiſſet motuscum non potuiſſent fieri ſine motu, & dicit ꝙ primum fuiſſet irrationabile dictũ. Vnde dicit, quod ſine ratione dicit tanquam ab inſipiente dictum eſt. Deinde remouet vnam cauillationem. Nam diceret aliquis, ꝙ licet agentia naturalia non poſſunt agere ſine mutatione, tamen bene agentia libera. Reſpondet quod ſicut natura nunquam agit in vtrunque contrariorium niſi ratione diuerſarum diſpoſitionum, vel intrinſecarum, vel extrinſecarum, ita etiam agens, liberum non agit contraria, niſi ſecũdum diuerſas diſpoſitiones intrinſecas, vel extrinſecas, & iſta non poſſunt

Motus ſẽ ꝑ fuit ſẽper erit.

D

E ſunt fieri ſine motu igitur. Secunda ratio, tem pus eſt æternum, ergo & motus. Conſequentiam probat, qa tempus uel eſt motus, vel non eſt ſine motu. Antecedens probat auctoritate antiquorum, omnes enim antiqui præter Platonem duxerunt tẽpus non eſſe factum. Probat etiã rõne, quia quod fit de nouo neceſſe eſt aliquid eſſe prius ipſo, & ipſum eſſe poſterius, quia neceſſe eſt, ꝙ faciens præcedat factum, ſed prius & poſterius non poſſunt eſſe ſine tempore, igitur ante tem pus fuiſſet tps. ¶ Tertia concluſio. Semper erit motus. Quod probat, quia ſi aliquando nõ ſit motus tunc motiuum, & mobile erunt ſemper, & ſic ſemper erit motus, cum corruptio non ſit ſine motu. Ex quo infert, quod motus eſt, F perpetuus, quia non poteſt incipere eſſe neque deſinere eſſe.

T. cõ. 15. *AT vero nihil inordinatũ eorum, quæ natura, & ſecundum naturam ſunt, &c.*

Reprobã tur. Empedocles Anaxagoras. IS TVD eſt tertium capitulum, huius tractatus, in quo philoſophus reprobat opiniones Empedoclis, & Anaxagorę negantium ſempiternitatem motu. Et intendit tres concluſiones. ¶ Prima. Tam opinio Anaxagorę, quam Empedoclis eſt irrationalis quia illi irrationabiliter loquũtur qui de naturalibus aliqua aſſerunt, quæ nec ſunt per ſe nota, nec ex per ſe notis, vel probabilibus deducta, immo quę non ſunt magis apparentia, quam ſua oppoſita, ſed cõſtu ꝙ non eſt per ſe notum nec ex p ſe notis magis deduci poteſt ꝙ mundus aliquando non fuit, quam oppo G ſitum eius, igitur iſti irrationabiliter loquuntur. ¶ Secũda concluſio. Poſito Anaxagorę eſt irrationabilior poſitione Empedoclis, quia in natura nihil debet poni ordinatum, inter infinitũ tempus in quo Anaxagoras dicit res in infinitum quieuiſſe, & tempus finitũ in quo dicit res moueri cum inter illa nullus ſit ordo, quia finiti ad infinitum nulla eſt proportio. ¶ Tertia concluſio. Empedocles non bene dixit motum non ſemper eſſe & multotiens mundum incipere eſſe & deſinere eſſe, quia nõ ſufficit aliquid aſſerem: ſed oportet aſſignare rationem & cauſam rõnabilẽ ſui dicti puta inductionem vel demonſtrationem, ſed hoc nõ fecit Empedocles, igitur. ¶ Et ſi dicatur ꝙ non oportet illorum aſſignare ali H quam cauſam, quia de ſempiternis non oportet quærere cauſam, cum non habeant. Reſpõdet philoſophus ꝙ licet in aliquibus hoc ſit verum, hoc tamen non eſt vniuerſaliter verum, quia hoc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis eſt ſempiternum, & tamen habet aliquam cauſam, ſ. principia per quæ demonſtratur, igitur. Et ſubdit ꝙ ſicut principia ſunt neceſſaria, ita & concluſiones principiorum, principiorum autem non eſt cauſa. quamuis bene concluſionum.

CONTRARIA autem his non difficile eſt ſoluere, videbitur autem ex huiuſmodi conſiderantibus &c. T. cõ. 16. & inde.

Solutio rõnũ pro IS TVD eſt quartum capitulũ in

A in quo philoſophus narrat & ſoluit rationes quæ ſolent fieri ad probandum ꝙ motus non erat perpetuus. ¶Prima oīs motus eſt aliquo termino ad aliquem terminū, ſed oē hēns terminum eſt finitū igitur. ¶Secunda rō ſi motus non potuiſſet fieri de nouo, ſequeretur ꝙ vniuerſum ſemper moueretur, vel ſemper quieſceret, ſed hoc eſt falſum, igitur. Videmus.n, ꝙ in vno mobili qnq; eſt motus & qnq; non. ¶Tertia ratio, ſicut eſt in minori mundo, ita vr̄ eſſe in maiori, ſed minor mundus puta hō vel aīal, dēt hr̄e principium ſui motus ergo & maior mundus. ¶Ad primam dicit philoſophus ꝙ conceſſo ꝙ oīs motus ſit finitus, & nullus infinitus, non pp hoc ſequitur quin iſta ſit vera, ſp eſt motus. ¶ Ad ſecundā
B dr̄ ꝙ non hēt difficultatē, nec facit aliquid cōtradicta, quia poſtq̄ aliqd quieſcebat, mouebatur de nouo per nouum motum antetn̄ iſtum infinitum fuit alius motus. ¶ Ad tertiam dr̄ ꝙ vr̄ hr̄e maiorem dubitatioē, quia vr̄ hr̄e ꝙ motus incepit in animalibus & ante nō fuit alius motus in ipſis, ꝙ eſt falſum, quia motum localem animalis preceſſit alter motus ſcilicet alteratio corporis.

An mundus ſit æternus, vel aliquando factus.

QVAERITVR Vtrum motus ſit ęternus vel aliquādo factus. ¶Et arguitur primo, ꝙ ſit æternus, quia Deus ab æterno produxit motū aut non. Si primum ſic eſt ęternus, ſi nō ergo de non agente, factus eſt agens de nouo, & de non producente, producens, ergo eſt aliquando mutatus C quia non vr̄ poſſibile Deum fieri agentem, & non agentem ſine mutatione, & tn̄ eſt immutabilis omnino igitur. ¶Secundo ſic. Quia aut Deus ab ęterno produxit mundum, & ſic habetur intentum, aut non ꝙ non poteſtis dicere, quia vel hoc eſſe teo ꝙ non voluit, aut quia non potuit. Non quia non potuit, quia ſemper æqualem potentiam habuit. Nō qa non voluit, quia tūc fuiſſet inuidus, & fuiſſet mutatus de non volente in volentem. ¶Tertio ſic. Quia impoſſibile eſt aliqua a voluntate antiqua de nouo aliquid producere ſine mutatione ſui, ergo impoſſibile eſt voluntatem diuinam mundum produxiſſe ſine ſui mutatione. Antecedēs, patet per articulum Pariſienſem dicentem, ꝙ impoſſibile eſt trāſire de D contradictorio in contradictorium, quorum alterum eſt reale ſine mutatione. ¶Quarto ſic. Mutari eſt aliter ſe hēre nunc q̄ prius, ſed ſi Deus produxiſſet mundum de nouo, ſe habuiſſet, aliquando aliter, quam prius, ergo aliquando fuiſſet mutatps. ¶Quinto ſic. Tempus eſt æternum, ergo & motus. Conſequentia patet, qui a tempus non fuit ſineq̄ motu, nec econtra antecedens. patet, qa prius, & poſterius ſunt tempus, vel partes temporis, ergo ſi tp̄s incepit eſſe, prius habuit non eſſe, q̄ eſſe, ergo in illo priori fuit, ꝙ implicat, vel non fuit: ergo non fuit prius & poſterius, ꝙ falſum eſt, igitur. ¶In oppoſitum arguitur auctoritate fidei tenentis ſolum eſſe vnum æternum, ſ. Deum per quem omnia facta ſunt.

In

E In quæſtione, erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Artic. I. PRIMO ſciendum, ꝙ non eſt idem loqui de æternitate motus & de eius entitate: nã iſta accipitur tanquam per ſe nota & manifeſta in philoſophia, motus eſt, ſed iſta, motus eſt ęternus, non ab omnibus conceditur, ſed diſceptat fides contra philoſophum cum, ipſa ſit ſimpliciter falſa, tñ philoſophus concedit eam eſſe veram. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ iſtud aduerbium ſemper, pt capi dupliciter. Vno modo vt tm̃ valet, ſicut in omni tempore, & ſic iſta eſt côcedenda, ſemper fuit motus. i. in omni tempore fuit motus, ſed iſta non cõceditur motus ſemper fuit, niſi diceretur ꝙ ex omnibus motibus cęli cõponeretur vnus totalis motus. Alio F modo vt tm̃ valet ſicut ab æterno, ꝙ communiter tantum valet ſicut ante omne tempus, & ſic non conceditur iſta ſemper fuit motus. i. ab æterno fuit motus licet Ariſt. eam cõceſſiſſet, non tñ ſic exponeret illud cõplexum, ab æterno. Ex iſto ſequit̃, ꝙ qualitercunq; capiatur ſemper, ſem ꝑ terminus ſequẽs diſtribuibilis nõ impeditus ſupponit confuſę tãtum. Vnde quando dr̃, ab æterno fuit motus ly motus, ſupponit confuſę tm̃, ſi hoc complexum, ab, ęterno, exponatur per hoc, ꝙ eſt ante omne tẽpus. ¶ Ex iſto vr̃ ſequi differentia inter ab æterno, & perpetuum. Nam ab ęterno, dicit anterioritatem ſed perpetuo dicit poſterioritatem, vt de aia nunc creata dicimus, ꝙ perpetuo viuet & ꝑpetuo erit, ſed non dicimus illam ab æterno eſſe. ¶ Et ſiquis contradicta arguat: nam iſta eſt vera, an G te omnem motum fuit motus, igit̃ vr̃ ꝙ motus fuit ab æteruo, & ꝙ nunquam ſit dabilis primus motus.

Semp dupliciter. ¶

¶ Aduerte autem ꝙ iſta eſt vera, ante omnem motum fuit motus, quo ad deſitionem, non autem quo ad inceptionem, licet Ariſt. diceret ꝙ ante omnem motum fuit motus quo ad inceptionem. Diceret etiam, ꝙ poſt omnem motum eſſet motus, quo ad deſitionem, quia diceret mũdum eſſe perpetuum & nunquam deſinere eſſe.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. An ad phyſicum pertineat determinare de primo motore? ¶ Et videtur ꝙ non: nam dicit Philoſophus in ſecũdo huius, ꝙ mouentia non mota, nõ ſunt phyſicę conſiderationis, ſed primus motor eſt mouens non motũ, H igitur. ¶ Item de ſubſtantiis ſeparatis, ſicut eſt primum mouens pertinet ad Metaphyſicum. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in hoc octauo in textu, dicens determinandum eſt de primo motore & primo mobili.

An ad phyſicũ ſpectet conſideratio de primo motore.

¶ Pro cuius ſolutione ſupponit̃ (vt viſum eſt in primo huius) ꝙ philoſophia naturalis habet determinare de omnibus entibus, cum ipſa hẽat formare demonſtrationes ex termĩnis ſupponentibus pro omnibus rebus, licet non habeat conſiderare de aliquo ſimpliciter & quidditatiue, ſ. oſtendendo quid ipſum ſit. ¶ Secũdo ſupponitur ꝙ metaphyſicus conſiderat de cauſis in quantum cauſata dependent ab eis in eſſendo, & phyſicus habet, conſiderare de eis

in

A in quantum cauſata dependent ab illis in mouendo & tranſmutando tam actiuè, quàm paſſiuè. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſi poſſit demonſtrari primam cauſam eſſe per eſſe alterius, tunc talis demonſtratio pertinet ad metaphyſicum: Si vero poſſit demõſtrari per mouere, vel moueri, tunc talis demonſtratio pertinet ad phyſicum, qui nõ habet conſiderare de mouẽte nõ moto quo ad eius quidditatem, ſed bene quo ad rationem mouentis, & in quantum alia dependent ab eo in mouendo vel trãſmutando, & per hoc ſoluitur ratio ante oppoſitum. ¶ Et ſiquis dicat, etiam philoſophus non habet conſiderare de mouẽtibus & motis quo ad qdditatem, ſed ſolum ſecundum illas rationes, ſecundũ quas diffinit mo-
B uentia non mota: igitur non magis debet dicere ꝙ mouentia mota ſunt phyſicæ conſiderationis, quàm mouentia non mota. Reſpondetur negando conſequentiam. Cuius ratio eſt, quia dicebat hic Philoſophus ſcilicet ꝙ mouentia mota ſunt phyſicæ conſiderationis tanquam per ſe inferiora ad ſubiectum phyſicæ, non autem mouentia non mota.

Tertio ſciendum, quòd circa textum incidit talis difficultas, vtrum neceſſaria & perpetua poſſint habere cauſam ſui eſſe. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur quod duplicia ſunt neceſſaria ſcilicet cõplexa & incomplexa. Complexa, ſicut ſunt propoſitiones neceſſariæ. Et ſic dico de illis ꝙ omne neceſſariũ creatum, cõplexum, ſeu omnis propoſitio neceſſaria creata habet cauſam ſui eſſe, & poteſt eſſe, & non eſſe. C ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ ipſæ non dicũtur neceſſariæ, eo ꝙ ſint neceſſario, ſed ꝙ qualitercunque per ipſas ſignificatur, neceſſe eſt ita eſſe, ſic ꝙ impoſſibile eſt ita eſſe, ſicut per contradictoriam eius ſignificatur. Alia ſunt neceſſaria incõplexa, & de iſtis põt dupliciter reſponderi. Vno modo, ſecundũ veritatẽ, & fidem, ſic videlicet, ꝙ eſt tantum vnum neceſſe eſſe incomplexum, ſ. Deus. Dico ſecundo, ꝙ tale nõ habet cauſam ſui eſſe, quia eſt in productũ, & increatũ. Alio modo poteſt reſponderi ſecundum mentem philoſophorũ, & præcipue Auicennæ, qui poſuit cathenam aureã. Et dicitur ſecundum eum, ꝙ plura ſunt neceſſe eſſe incõplexa, quæ impoſſibile eſt non eſſe.
D ¶ Vnde imaginatur Auicẽna, ꝙ prima intelligentia intelligendo ſe producit ſecundam intelligentiã, quæ regit orbem, & eſt mouens extrinſecum. ¶ Et iſta ſecunda intelligentia intelligendo primam, a qua fuit producta, cauſat tertiam, & intelligendo ſe, cauſat animam ſui orbis: quia iſte Auicenna ponebat orbes eſſe animatos, & illa anima erat mouens intrinſecum & iterum illa intelligẽtia intelligẽdo poſſibilitatẽ, & depẽdẽtiã ſuã a prima intelligẽtia cauſat ſuũ orbem, & ſic patet, ꝙ ipſe ponebat tot eſſe intelligẽtias, quot orbes. ¶ Scḋo patet, ꝙ cuiuslibet orbis ponebat duo mouẽtia, ſ. extrinſecum, quod eſt intelligentia, & intrinſecũ, qḋ eſt anima illius. Ex quo ſequitur, ꝙ ipſe ponebat cœlos eſſe animatos. Dicebat enim quàlibet ta-

Neceſſaria, perpetuaq; habeãtcãm ſui eſſe.

9. ſua metaph. c. 4.

Effectus, vt ſit neceſſarius, quid exigit.

E lem intelligentiã exceptã prima eſſe ab alio cauſatã, vel productã. ¶ Pro quo eſt aduertẽdũ, ꝙ ad hoc, ꝙ effectus ſit neceſſarius, oportet, ꝙ cauſa eius ſit neceſſaria dupliciter, ſcilicet in eſſendo, & in cauſando, quia altera deficiente, poteſt effectus nõ eſſe: & per conſequens non eſſet effectus neceſſarius:

An Deus neceſſario agat ad extra.

QVARTO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas: Vtrum Deus, ſeu prima cauſa cauſet aliquid neceſſario ad extra? Et videtur ꝙ ſic: nam producto corpore, & anima informante corpus, non poteſt Deus non cauſare humanitatẽ: igitur. ¶ Itẽ ꝓductis duabus albedinibus, nõ põt non cauſare ſimilitudinem: igitur. ¶ Itẽ cauſa prima cauſat eodẽ modo, ſicut ſecunda cauſa, ſed cauſa aliqua ſecunda cauſat aliquid neceſſa-
F rio, quia naturaliter cauſat & non libere: igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ Deum cauſare, ſeu producere aliquid ad extra, non eſt aliud, ꝙ̃ Deũ cauſare aliquid in vero eſſe, diſtincto realiter ab ipſo. Ex quo ſequitur, ꝙ illud, quod realiter diſtinguitur ab ipſo Deo, dicitͣ eſſe extra Deũ. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſcilicet, ꝙ nihil poteſt produci ab vna perſona diuina ad extra, quin producatur ab alia, vt pater non põt producere ad aliquid ad extra, quin filius producat, & Spiritus ſanctus: quia Deũ producere aliquid ad extra, non eſt aliud, quàm Deum efficaciter velle illud, ſed in tribus perſonis diuinis tantum eſt vnũ velle, vna voluntas: igitur. ¶ Supponitur

Aug. de fide ad Petrum.

tertio, ꝙ Deum producere aliquid ad extra neceſſario, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, neceſſitate ſimpliciter dicta. Alio modo neceſſitate conditionata, & ſecundũ hoc ponũtur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, Deus nihil producit ad extra neceſſitate ſimpliciter dicta, immo mere contingenter, & libere, ſic ꝙ ſimpliciter poteſt non producere. ¶ Secũda ꝓpoſitio: Deus multa ad extra ꝓducit neceſſario neceſſitate cõditionata, i. præſuppoſita cauſatione alicuius, vel aliquorũ, & per hoc ſoluuntur duæ primæ rationes. ¶ Tertia propoſitio, nulla cauſa ſecunda cauſat aliquid neceſſario, ſed mere cõtingẽter, quia tũc ſequeretur, ꝙ ẽt H
cauſa prima aliquid neceſſario cauſaret: cum cauſa ſecunda non poſſit cauſare aliquid, niſi cauſante prima cauſa, immo cauſante ſecunda cauſa, impoſſibile eſt primam non cauſare. ¶ Quarta propoſitio, cauſa ſecunda mere naturalis põt dici cauſare aliquid neceſſario neceſſitate ſecundũ quid, ſeu neceſſitate naturali, quia poſito paſſo debite approximato, & nõ impedito quantũ eſt de ſe non põt non agere, vt ignis quantum eſt de ſe approximato combuſtibili, non põt non comburere, licet tamẽ ſimpliciter põt non cõburere. Nam Deus poteſt eius cauſationem ſuſpendere. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Art. 1. An Deus potuerit de nouo ducere motum

DVBITATVR primo: Vtrum Deus ſic potuerit facere motum de nouo, ꝙ ante eum nullus præfuerit. ¶ Et arguitur, ꝙ ſic, quia aliter Deus non eſſet omnipotens, quod falſum eſt:

A eſt: igitur. ¶In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ ibi tenendū eſt, quod fides tenet, ſcilicet, ꝙ Deus creauit motum, & angelum de nouo & nō ab æterno. Vnde magis credendū eſt vni articulo fidei, ꝙ omnibus auctoritatib⁹ philoſophi, ſed hoc tenendo reſtat ſoluere rationes philoſophi, quas facit ad probandū motum eſſe ab æterno. ¶Ad primā cū arguat, ſi motus nō fuerit ab æterno &c. Dico, ꝙ motor præceſſit, & ēt mobile natura præceſſit motum, & motus fuit factus, & etiam mobile, non tamen mediante alio motu, ſed bene mediante mutatione, ſcilicet creatione, & ſic non eſt inconueniēs, ꝙ ante oēm motum præceſſerit mutatio ſaltem natura. ¶Et ſi quis

B inferat, ergo ſequitur, ꝙ Deus eſſet mutatus, quia prius non fuit producens motū, & poſtea fuit producēs: ſi concedas, ꝙ prius non erat producens, & poſtea factus eſt producens, ſed propter hoc nō eſt mutatus, ergo ſequitur, ꝙ erit tranſitus de contradictorio in contradictoriū abſq; mutatione, quod videtur cōtra articulum Pariſienſem. ¶Reſpondetur ibi per aliquas propoſitiones. Prima, iſta eſt vera, Deus ab æterno voluit producere motū, ſi ly ab æterno, determinet ly voluit, ſi vero determinet ly producere, ipſa eſt falſa, & ſic dato ꝙ Deus de nouo producat lapidem, nō tamen propter hoc mutatus eſt in ſua volūtate, ſicut ſi velles cras ire ad forum, & continuares tuum velle, tunc cras ires ad forum, & tamen non eſſet mutata tua voluntas, & hoc eſt, quod dicūt alij C ſub alijs verbis, puta; ꝙ Deus voluit creare mundum ab æterno, ſed non pro æterno. Vnde dicit Scotus, quòd *Sco. in 1. d. 30. q. 1.* nulla poteſt eſſe relatio noua in Deo per actum intellectus ſui, quia tūc mutaretur: ergo ab æterno comparauit omnes res adinuicem: ergo cognouit relationem actualem ipſius ad rem, quam de nouo non producit. ¶Et ſi quis dicat, ergo Deus non *Obiectiones.* poſſet ſe cognoſcere creantem lapidem de nouo. Dico, ꝙ cognoſcit ſe creante lapidem pro a, ſed non de nouo cognoſcit ſe creantem lapidē, ſed in æternitate cognoſcit ſe pro a, creantem lapidem, ſicut in æternitate cognoſcit ſe pro aliquo tempore creaturum lapidem, hoc eſt dictu, in æternitate cognoſcit relatio- D nem actualem eius ad illud, quod pro a, in inſtanti erit. ¶Et ſi quis iterum *Dubium* dicat Deus cognoſcit ſe ab æterno creātē lapidem pro a, ergo Deus ab æterno creat lapidem Dico, ꝙ ab æterno creat lapidem pro tali inſtanti, & ſic iſte modus non videtur concedere, ꝙ de Deo poſſint ſucceſſiue contradictoria verificari, ſaltem per aliquam mutationem in ipſo factā.

¶Et ſi quis dicat: Deus dicitur dominus ex tempore, ergo ſequitur, ꝙ de Deo dicentur contradictoria ſucceſſiue. Dicit Scotus, ꝙ Deus dicitur *Deus quō dicit dominus.* dominus ſola relatione noua in creatura, & non in ipſo Deo. Ex quo videtur haberi, ꝙ contradictoria vere ſucceſſiue poſſunt dici de Deo, non tamen propter mutationem ſui, puta, ꝙ aliquid de nouo intrinſece ſibi adueniat, ſed ſolum propter mutatio-

E tationem obiecti, vel obiectorum ſecundariorum. De iſta autem propoſitione, quæ ſumitur, non pōt eſſe tranſitus de vno cōtradictoriorum in aliud ſine aliqua mutatione, dicit Scotus, ꝙ eſt ſimpliciter vera, nō videtur enim, ꝙ ſi res omnino eadem maneat, & nullo modo mutatur, quòd modo verificetur vnum contradictoriorū, & poſtea reliquū. Multi tamen dicunt, quòd ſufficit ſucceſſio temporis, ꝙ de hoc tamen alias magis dicetur. ¶ Ad ſecūdam rationem philoſophi, quā facit de tēpore, negatur, quòd tēpus eſt æternum, & conceditur, ꝙ eſt productū cum cœlo, & cōceditur, quòd prius eo aliquid fuit, non prioritate tēporis, ſed æternitate, ſcilicet Deus omnipotens, qui ei dedit eſſe.

Vbi ſup.

F DVBITATVR ſecundo: Vtrū implicet contradictionem aliquod creabile fuiſſe ab æterno? Reſpondent aliqui, quòd ſic: & probāt multipliciter. ¶ Primo ſic, ſi Deus poſſet facere aliquid ab æterno, ſequeretur ꝙ aliqua creatura adęquaret Deo, ſaltem in æternitate, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶ Secundo ſic, ſi Deus feciſſet aliquàm creaturam ab ęterno, ſequeretur, ꝙ neceſſario eam feciſſet, quod eſt falſum, conſequentia patet, quia vel potuit eam non creare, quado creauit, vel ante, vel poſt. Non quando creauit, quia omne, quod eſt quando eſt, neceſſe eſt eſſe: Nec ante, quia ante æternum nō eſt ante. Nec poſt, quia tunc non creaſſet ab æterno. ¶ Tertio ſic, illud quod neceſſario habuit prius nō eſſe, quàm eſſe, non poteſt fieri ab æterno; ſed quodlibet aliud a Deo prius habuit neceſſario non eſſe, quàm eſſe, cum creatio ſit de non eſſe ad eſſe, ergo nihil potuit eſſe ab æterno productum. ¶ Item quarto ſic, probando, quòd mundus nō potuit eſſe ab æterno, quia infinitū tēpus eſſet præteritum, conſequens eſt impoſſibile, quia de ratione præteriti eſt, quòd ſit totum acceptum: & nihil eius ſit in potentia ad accipiendum. De ratione autem infiniti eſt, ꝙ non ſit totum acceptum, vt patet per diffinitionem eius in Tertio. ¶ Secundo ſequitur, ꝙ infinito poſſet fieri additio, quod eſt impoſſibile. Patet conſequentia quia infiniti dies præceſſerunt hodiernum diem, & omnibus poteſt addi dies craſtina: igitur. ¶ Tertio ſequeretur, quod aliquid eſſet maius infinito, vel ꝙ pars eius non eſſet minor toto, vtrunque eſt impoſſibile: igitur. Conſequentia probatur: nam dies præcedentes diem craſtinam ſunt partes ipſius temporis, quod eſt vſq; ad hodiernam diem incluſiue, aut ergo omnes illi ſimul cum hodierna eſſent plures, quàm illi ante hodiernam diem. Si plures, tunc infinito erit aliquid maius, ſi non plures, ergo hodierna dies non faciet maiorē numerum cum illis diebus. ¶ Quarto ſequitur, ꝙ vnum infinitum eſſet multiplex ad aliud, ſcilicet duplū, vel triplū. Cōſequentia patet: nā ſi mūdus fuiſſet ab æterno, infiniti numeri ſenarij fuiſſent ab æterno, & ēt infiniti numeri ternarij, & cum numeri ternarij ſint in duplo plures, q̄ ſenarij, cum contineant duos nume-

G

H

An ſit cōcedēdum aliqd creabile fuiſſe ab ęterno.

ros

A ros ternarios: igitur. ¶ Quinto ſic ſequeretur, ꝙ actualiter eſſent multitudo animarum rationalium infinita, cum infiniti homines præceſſiſſent, ſed hoc videtur eſſe falſum igitur. ¶ Alia eſt opinio dicens, ꝙ non implicat contradictionem aliquod creabile fuiſſe ab æterno, quia quãdocunque aliquid ſe habet contingenter ad vtrumque extremum cõtradictionis, non implicat contradictionem ipſum eſſe diuiſim ſub vno quando eſt ſub alio, ſed quodlibet creabile cõtingenter ſe habet ad eſſe, & non eſſe in inſtanti ęternitatis, ergo non implicat cõtradictionem ipſum eſſe pro illo inſtanti. Et pro iſta opinione, quæ eſt vera, ponuntur aliquæ cõcluſiones. Prima, Deũ produxiſſe aliquid ab æterno, non B tollit libertatẽ voluntatis diuinæ, quę eſt libera libertate cõtradictionis: Nam poſita æternitate effectus, ſtat adhuc libertas contradictionis in Deo, non ꝙ in inſtanti æternitatis crearet, & non crearet, ſed quia iſtæ duæ ſimul ſtarent: Deus ab ęterno creat: & Deus ab æterno potuit non creare: illa enim de ineſſe, & negatiua de poſſibili de Edentuli non repugnant. ¶ Secũda concluſio: Motus, & tempus, & quælibet alia ſucceſſiua entitas potuit eſſe ab ęterno: quia de ratione ſucceſſiuorũ non eſt habere primum inſtans ſui eſſe ex tẽpore, immo ſucceſſiua, nec habent primũ, nec vltimũ: immo omne, qđ mouetur in tẽpore, potuit ante moueri, & ſic procedendo in infinitũ. ¶ Tertia cõcluſio: Si ſucceſſiua fuiſſent ab æterno, propoſitiones de, Incipit in ipſis nõ exponerentur, ſicut C cõiter nunc de facto exponũtur: exponuntur enim ſic, motus incipit eſſe, motus nũc non eſt, & immediate poſt hoc erit: Sed talis expoſitio non potuiſſet verificari de motu ab æterno, quia iſta fuiſſet falſa, motus nunc non eſt, cũ ſemper motus fuiſſet. ¶ Quarta concluſio: Si creatura fuiſſet producta ab æterno, adhuc prius habuiſſet non eſſe, q̃ eſſe prioritate naturæ, quia illud natura prę cedit in aliquo, qđ haberet ipſum, niſi ꝑ aliquod alterũ haberet aliud, vt ſi creatura per alterũ non haberet eſſe, haberet ſimpliciter nõ eſſe quãtum eſt de ſe, ideo non eſſe dr̃ præcedere eſſe natura. ¶ Sed reſtat paruũ dubium, ſi aſina prægnans fuiſſet producta ab æterno, vtrum potuiſſet generare in inſtanti æternitatis? Reſpondetur, ꝙ non, quia generatio procedit de non eſſe ad eſſe, ſed in inſtanti æternitatis idem non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe: igitur. Et ſic dicit, ꝙ illa aſina quieuiſſet per tempus infinitum imaginarium antequam generaſſet: quia generatio habet primum inſtans ſui eſſe: ideo illa ſic exponitur, hoc generatur: hoc nunc eſt, & immediate ante hoc non fuit, ita quòd ly immediate, debet ſtare pro tempore infinito imaginario. ¶ Similiter ſoluitur dubiũ de angelo, in quo quæritur: Vtrum ſi angelus creatus ab æterno fuiſſet, vtrum poſt mediam horam ab inſtãti ęternitatis potuiſſet aliquid operari, puta intelligere, velle. Reſpondeo, ꝙ caſus implicat, quia inter tempus, & æternitatẽ eſt

Dubium.

D

Sco. in 2, di. 1. q. 3.

E diſtãtia infinita: ideo quieuiſſet per tempus infinitum, ideo reſtat ſolue re rationes alterius opinionis.¶Ad primam dicitur, ꝙ non eſt inconueniens creaturam adæquari Deo in duratione. Vnde aliter diceret ęternitas de ipſo Deo, & de creatura, ſi produceretur ab æterno. Nã de Deo diceretur intrinſece, & de creatura extrinſece, pro quanto coexiſtit tali durationi. ¶Ad ſecundam dicitur, ꝙ Deus potuiſſet non producere creaturam in inſtanti quo producebat eam. De iſta autem propoſitione, omne quod eſt quando, &c. ſatis viſum eſt in logica. ¶Ad tertiam dicitur, ꝙ nulla creatura habet neceſſario prius non eſſe tempore, q̃ eſſe, licet bene nõ eſſe natura, & adhuc priuatiue, & non poſitiue. Ad F alias rationes, quæ probant de mundo, poteſt dupliciter reſponderi, G ſecundum quòd duplex eſt modus dicendi de infinito. Vnde illi, qui dicunt, quòd impoſſibile eſt eſſe infinitum in actu, ſicut videtur tenere Scot. nunquàm concederent, ꝙ tempus præteritum eſſet infinitum, neque quòd dies præteriti eſſent infiniti, neque horæ, neque homines, neque animę illorum hominum: quia quod implicat contradictionem, nõ magis poteſt fieri in magno tempore, quàm in vno die, vel in hora, ſed in hora non poſſet Deus producere infinitas animas: igitur. Et per hoc ſoluerentur omnes rationes ſequentes. ¶Sed alij, qui tenent, quòd poteſt eſſe infinitum actu, ſicut Gregorius de Arimino, aliter haberet ſoluere rationes. ¶Ad primam dicũt, quòd de ratione infiniti non eſt, ꝙ G non ſit totum acceptum, & completum niſi forte de ratione infiniti in potentia. ¶Ad ſecundam dicunt, quòd non eſt inconueniens infinito in potentia aliquid addi, vt viſum eſt in tertio, etiam tenendo iſtum modum. ¶Et ſimiliter dicatur ad tertiam. ¶Ad quartam negatur conſequentiã, dicitur enim, ꝙ eſſent infiniti ternarij, infiniti ſenarij, immo etiam infiniti centenarij, propter, quod infiniti ſenarij nõ eſſent multiplices ad infinitos ternarios. Nec probatio valet, nam licet talis multiplicitas ſit inter finitas multitudines proportionabiles, non tamen ſequitur, quòd ſit inter infinitas inter quas nulla eſt proportio numeralis. ¶Ad quintam dicitur, H ꝙ non eſt inconueniens multitudinem infinitam eſſe actu. Et ſic ſoluitur totum dubium.

Loco citato.

An ſciẽtia Dei poſſit augeri, vel minui.

DVBITATVR tertio. Vtrum ſcientia Dei poſſit augeri, aut minui: cum dictum ſit in primo dubio, quòd Deus voluit omnia ab æterno, & ſciuit. ¶Et arguitur primò, quòd poſſit augeri: quia Deus poteſt ſcire quod non ſcit: igitur Antecedens probatur: quia Deus poteſt facere eſſe aliqua futura, quæ non ſunt futura, & illa nunc non ſcit eſſe futura: igitur. ¶Et, ꝙ poſſit minui, ꝓbaẽ, q̃a aliquid Deus ſcit, quod põt nõ ſcire, qui Deus ſcit me legere nunc, & hoc Deus põt nõ ſcire, nam die craſtina Deus non ſciet me legere in a. ¶In oppoſitũ arguit: quia ſcientia Dei eſt omnino intrãſmutabilis, cum ipſa ſit Deus. igitur.

Pro

A ¶Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ dubium poteſt habere duplicem ſenſum. Vnus eſt quem virtute ſermonis facit, ſcilicet vtrum illa res ꝑ qua ſupponit iſte terminus ſcientia Dei, poſſit augeri, vel minui, & ſic dico ꝙ non. ¶Alius ſenſus eſt inter diſputantes intentus, ſ. vtrum Deus poſſit ſcire aliquid perfectius quam ſcit, vel imperfecti⁹ vel plura, vel pauciora. Quantum ad primam partem certũ eſt, ꝙ Deus non ſcit perfectius vnam rem in vno tempore, quàm in alio neq; imperfectius. ¶Pro ſecũda ergo parte eſt dubium, ſ. vtrum plura ſciat in vno tempore, quam in alio, vel pauciora. Pro cuius declaratione ſupponit, ꝙ ſciẽtia Dei põt capi dupliciter. Vno modo communiter, non quidem communitate

An Deus plura ſciat in vno tpe quã in alio.

B perſonarũ, ſic quod ſint plures ſcientiæ Dei, quia tantum eſt vna ſcientia Dei, ſed reſpectu multitudinis cognitorum reſpectu quorum dicitur ſcientia. Alio modo poteſt ſumi ſpecialiter, & hoc dupliciter, ſ. complexe, & incomplexe. Incomplexe ſecũdum, quod per ipſam vna res ſimplex cognoſcitur. Complexe ſecundum quod per ipſam aliquod ſignificabile propoſitionale cognoſcitur, ſeu ſecundum, quod per ipſam vna res cognoſcitur in ordine ad aliam ſeu complexe, & ſecundum hoc ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶Prima eſt, omnem rem actualẽ ad poſſibilem, præteritam, vel præſentem Deus actu cognoſcit, & ſcit ſcientia ſimplici. ¶Secunda propoſitio, quãlibet rem actualem, vel poſſibilem, pręteritam pręſentem, aut futuram: Deus neceſſario cognoſcit. ¶Ex quo C inferuntur aliqua. Primo, quod nullam rem quam Deus neſcit poteſt, ſcire, quia nullam Deus neſcit. ¶Secundo infero, quod nullã quam ſcit poteſt neſcire, quia quamlibet ſcit, neceſſario. ¶Tertio ſequitur, quod non plura, quam Deus ſcit ipſe poteſt ſcire, etiam pauciora, quam ſcit ipſe põt ſcire. ¶Ex quo infero quarto, quod poteſt nullam incipere ſcire, vel non qualitercunque exponatur. Sed de ſcientia complexe capta ponitur vna cõcluſio. Aliquam rem quam Deus non ſcit poteſt ſcire, quia poſſibile eſt aliquam rem, quæ non eſt futura eſſe futuram igitur. In ſenſu tamen compoſito eſt falſa, puta Deus poteſt ſcire aliquam rem quam neſcit, & etiam iſta, poteſt Deus ſcire plura, quàm ſcit. Et hęc D de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Motus non fit ab æterno: quæ concluſio ſatis patet ex dictis. ¶Ad rationes ante oppoſitum. ¶Ad primam dicitur, quod Deus ſine ſui mutatione, de non producente fit producens; nec eſt inconueniens aut impoſſibile, & licet omnis actio naturalis, vel prædicamentalis in motu, firmetur ſic, quod non poſſit eſſe ſine motu, tamen hoc non eſt verum, de actione Dei. ¶Ad ſecundam, tertiam, & quartam patet ſolutio in articulis prius habitis. ¶Ad quintam poſſet dici etiam, quod patet ſolutio, quæ videtur probare, quod tempus ſit æternum.

E PRINCIPIUM *autem conſiderationis eſt quod quidem & dicta dubitationis quare quadam, &c.* T. cō. 11. & inde.

Extra moueri, tripliciter cōtingit. ISTE eſt ſecūdus tractatus huius libri, in quo Philoſophus oſtendit primum mouens, & primū mobile eſſe ſempiterna. Et diuiditur in ſeptem capitula. In primo oſtendit quot modis contingit aliqd moueri dicens, ꝙ tribus modis pōt imaginari aliquid moueri. Primo, ꝙ omnia moueantur, & nulla quieſcant. Secūdo, quòd omnia quieſcant, & nulla moueantur. ¶ Tertio, quòd aliqua quieſcant & aliqua moueantur. Et hoc dupliciter. Vno modo, ꝙ illa, q̄ quieſcunt, ſemper quieſcant, & illa, quę mouentur, ſemper moueantur, F vel, ꝙ illa, quæ quieſcunt, aliquādo quieſcant, & aliquando moueantur & ꝙ illa, quæ mouentur aliquando quieſcant, & aliquando moueātur. Et ponit aliquas concluſiones. ¶ Prima. Inconueniens eſt dicere omnia ſemper quieſcere, quod probat quadrupliciter. Primo, quia ſenſus percipit aliqua aliquādo moueri, & aliqn̄ quieſcere, ergo inconueniens eſt dicere, ꝙ oīa ſemper quieſcant quia quęrere rōnem & dimittere ſenſum eſt infirmitas intellectus. Secunda, quia licet poſſit eſſe dubium de corporibus ſuperioribus, ſaltem de primo corpore, vtrum ſemper quieſcat tamen non eſt dubium de iſtis corporibus inferioribus. Tertiò, quia dicere omnia quieſcere, eſt deſtruere ſcientiam cū ſcientia acquiratur per diſcurſum præmiſſarum ad concluſionem, quæ dr̄ quidā motus. Quarto, G quia phyſicus ſupponit motū eſſe cum ſupponat naturā eſſe principiū motus. ¶ Secunda concluſio. Inconueniēs eſt dicere omnia ſemper mo moueri, quod probat dupliciter. Primo qa natura eſt principiū motus, & quietis, ergo neceſſe eſt aliqua quieſcere. Secūdo probatur inductiue, primo de augmētatione, & diminutione, quia non oportet, ꝙ illud, ꝙ augetur, vel diminuitur, ſemper cōtinue augeatur, vel diminuat, vt ſi aliquid augeatur ſm quantitatem digitalem in vno anno, nō oportet, ꝙ in qualibet parte illius anni, augeatur, vt probatur per ſimile. Nā licet omnes guttæ cadant ſuper lapidem, non omnes concauant lapidē. Secundo probatur de alteratione: nā ſi quis infirmetur, non ſemper ſana- H bitur. Tertio probat de loci mutatione, quia corpora naturalia ſunt in ſuis locis naturalibus, ergo ibi quieſcunt. ¶ Tertia concluſio. Inconueniens eſt dicere, ꝙ omnia quæ mouentur ſemper moueantur, & oīa, q̄ quieſcunt ſemper quieſcant, quod probat, quia in eiſdem ſucceſſiue videmus motum & quietem. Videmꝰ enim, ꝙ aliquid idem aliquando augetur, ꝙ aliquādo non, igit. Ex iſtis ergo pręmittit Philoſophus, ꝙ eorū, quæ dicuntur moueri, quędam ſemper mouentur, & quædam ſemper quieſcunt, & quędam aliquando quieſcunt, & aliquando mouentur.

MOVENTIVM aūt, & eorum, quæ mouent alia quidē, per accidens mouentur, &c. T. cō. 17. & inde.

ISTVD

A Mouētiū & motorum genera. ISTVD eſt ſecundum capitulū in quo oſtendit philoſophus, ꝙ in omni motu mouens, & motum diſtinguuntur, & ponit aliquas diuiſiones. Quarum prima eſt, ꝙ eorum, q̄ mouent, & eorum, q̄ mouentur, quędam per ſe mouent, & q̄da m per ſe mouentur, & quædam per accidens mouent, & quædā per accidens mouentur. ¶Secunda diuiſio, eorum, q̄ per ſe mouentur, quædam mouent a ſeipſis, ideſt a principio intrinſeco & quædam ab alio. i. a principio extrinſeco. ¶Tertia diuiſio, eorū quæ per ſe mouentur, quædam naturaliter mouentur, & quædam violenter mouentur. Et ſubdit ad ſciendum a quo mouentur grauia, & leuia, ꝙ aliquid dr̄ eſſe in potentia dupliciter. Vno modo ad actum primum, i. ad B ad formam ſubſtantialem, ꝙ ſit qn̄ aliquid generatur. Alio modo ad actum ſecundum ideſt alterationem ſiue operationem ſequentem talem formam. ¶Tūc ponit talem concluſionem: Grauia & linea inanimata, mouentur a generante vel remouente prohibens, quod probatur, quia ad hoc, ꝙ graue incipiat moueri deorſum indiget motorem extrinſeco ſcilicet generante in eo grauitatem, ſi ſit in potentia ad actum primum, vel indiget remouente prohibens ſi ſit in potentia ad actum ſecundum. ¶Ex quo infert, ꝙ graue, & leue exiſtens in potentia ad actum primum ſi moueatur mouetur ab extrinſeco puta a generante. Sed ſi ſit in potentia ad actum ſecundum mouetur a ſeipſo, quod probat per exemplum: nā ſciens ſeu habens ſcientiam conſiderat ſtatim niſi quis impediat. Ex C prædictis infert, duo corrolaria ſeu duas concluſiones. ¶Prima ꝙ omne quod mouetur ab alio mouetur, qa omne quod mouetur, aut mouetur violenter, & tunc manifeſtum eſt, ꝙ mouetur ab alio, aut ſecundum naturam, & tunc manifeſtum eſt, ꝙ in quolibet aliud eſt mouens, & aliud quod mouetur. ¶Secunda concluſio Grauia, & leuia non mouentur a ſe ipſis, quod probat, quia mouere ſeipſum eſt propriū aīatum, quia ꝙ a ſe ipſo moueť diuiditur in partem per ſe motam, & partem per ſe mouēté. Secundo, quia quęcunq; ſunt ſibi cā mouendi, ſunt ēt ſibiipſis cā nō mouendi, ſed grauia, & leuia non ſunt ſibiipſis cauſa non mouendi, ſed aliquod prohibens, igitur.

D T. cō 31. circa medium. *HOC autem dupliciter, aut enim non propter ſeipſū eſt mouens, ſed propter alterum, quod mouet. &c.*

Qđ tādē veniendū eſt ad vnū primū mouens. ISTVD eſt tertium capitulum in quo Philoſophus oſtendit, ꝙ ſit deueniendum ad vnum primū mouens, & ponit primo aliquas diuiſiones. ¶Quarū prima eſt. Mouētiū qđdā mouet per ſeipſū, aliud vero per alterum, vt baculus mouet lapidē, eo ꝙ mouetur a manu. ¶Secunda diuiſio, mouentium per ſe quædā mouent per vnum inſtrumentū, alia vero per plura, vt hō mouens lapidem, baculo, & manu. Et ſubdit, ꝙ primū mouens magis mouet quām ſecundum quod probat dupliciter. Primo quia primum mouens, mouet ſecundum, & non econtra, igitur. Secun-

E cundo quia primum mouens poteſt mouere ſine ſecundo, ſed ſecũdum non poteſt mouere ſine primo, vt baculus nõ poteſt mouere niſi mediãte manu. Ex hoc habetur illa auctoritas, quicquid poteſt prima cauſa agere cum ſecunda, illud poteſt agere ſine ſecunda. Cõſequenter ponit concluſionem principaliter intentã quæ eſt hęc. In mouentibus eſſentialiter ordinatis deueniendum eſt ad aliquod primum mouens, quod nõ mouetur ab alio, quia in mouentibus eſſentialiter ſubordinatis non eſt proceſſus in infinitum, aliter non eſſet dare primum mouens, neque ſecundum.

T. cõ. 36. & inde. F *AD dicta autem, & ſic intendentibus, contingeret eadem hæc, ſi enim ab eo, quod mouetur, &c.*

Oẽ mouẽs moueri, nõ ẽ neceſſe. ISTVD eſt quartum capitulum in quo Philoſophus intendit talem concluſionem ¶ Non eſt neceſſe omne mouens moueri, ſed deueniendũ eſt ad vnum mouens, ꝙ non mouet a ſe nec ab alio, quod probat, quia ſi nullum mouens poſſet mouere, niſi moueretur, vel ergo moueret per ſe vel per accidens. Non per accidens, quia tunc ſequeretur, ꝙ poſſet non mouere, & tunc nihil moueretur, quia primo motore nõ mouente nullum aliud mouet, & ſic omnia quieſcerent, quod eſt ſuperius reprobatum. Nec mouetur per ſe, quia vel moueretur ſecundum eandem ſpeciẽ motus qua mouetur illud, quod mouet vel ſecundum aliam, non ſecundũ eandem, quia tunc ſequeretur, ꝙ omne, quod ſanaret, ſanaretur, & ꝙ G omne docens doceretur quod eſt falſum, nec ſecundum aliam, quia ſpecies motus ſunt finitæ, & motores ſunt finiti, ergo tandem deueniendũ eſt ad aliquod mouens, quod non mouetur. Probat etiam iſtam concluſionem, quia dabile eſt motum quod nõ mouet, ſcilicet materia prima, ergo dabile eſt mouens, quod non mouetur.

NECESSE eſt autem omne, quod mouetur, eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, &c. T. cõ. 40. circa initium.

ISTVD eſt quintum capitulũ, in quo Philoſophus intendit talem concluſionem. Omne mouens ſeipſum diuiditur in partem per ſe motam, & partem per ſe mouentem, ꝙ probat, quia in mouente ſe, vel totũ mouet ſe primo, vel vtraq; pars mouet vtranq; partem reciproce, vel q̃libet pars mouet ſeipſam, vel vna ꝑs mouet, & non mouetur, ſed nullum trium primorum membrorum poteſt dici, igitur quartum eſt dicendum. Minorem probat quo ad primam partem, puta, ꝙ totum nõ mouet totum per ſe primo, quia cũ ſit vnus, & idem actus mouentis & mobilis tunc idem ſecundum eundem motum numero moueret, & moueretur, & ſic idem ſecundum eãdem ſanitatem numero ſanaret, & ſanaretur, quod eſt falſum. Probat ſecũdo, quia tunc idem eſſet in potentia ad illud ſub quo eſt in actu quod eſt falſum igitur. Secũdam partem minoris probat, puta, ꝙ non quælibet pars moueat vtranq; partem reci- Seipſum mouens, in quas partes diuiditur. H pro-

Aproce, quia tunc nullum eſſet primũ mouens, quia nihil ꝙ mouetur ab alio eſt primũ mouens ſed tunc qđlibet moueretur ab alio igitur. Tertiam partem minoris probat, ſ. ꝙ nõ quælibet pars moueat ſeipſam, quia tunc primum mouens moueret ſeipſum per ſe primo, vel ſolũ aliqua pars eius moueret ſeipſam, ſi ſecundum tunc ipſum non erit primum mouẽs ſeipſum, ſed magis illa pars erit primũ mouens. Si primum, tũc nulli parti conuenit mouere ſe niſi per accidens, quod eſt contra poſitũ igitur. Relinquitur ergo quartum membrum, puta, ꝙ vna pars mouet, & non mouetur.

T. cõ. 43. & inde.

QVONIAM autem mouet aliud quidem quod mouetur ab alio, aliud autem cum ſit immobile, &c. B

Primum vnum mouens immobile & ꝑpetuum neceſſario dandum eſt.

Istvd eſt ſextum capitulum in quo Philoſophus intendit principaliter probare vnam concluſionẽ, ſ. ꝙ neceſſe eſt eſſe vnum primũ mouens immobile, & perpetuũ. Pro cuius ꝓbatione ponit duas ſuppõnes. ¶ Prima, omne illud quod aliqñ eſt & aliqñ non eſt, hẽt cauſam quare aliquando eſt, & quare aliquãdo nõ eſt. ¶ Secunda eſt, ꝙ licet oẽ mouẽs, ſeipſum ſit diuiſibile in partẽ per ſe motam, & partem per ſe mouentẽ, non tamen oportet, ꝙ omne mouẽs ſit diuiſibile, cum poſſit eſſe aliquod mouens indiuiſibile tunc probat cõcluſionem ſuam; quæ iam probata eſt quo ad duas partes, ſ. quo ad hoc quod ſit primum mouẽs. Sed reſtat probare, ꝙ ſit vnum, & perpetuum, & primo probat, quod ſit vnũ quia C rationabilius eſt mouentia eſſe finita, quam infinita. Etiã rationabilius eſt eſſe vnum primum mouens, quã plura, igitur. Quod ſit perpetuum, probat, quia primus motus eſt perpetuus, & non eſt poſſibile motum eſſe ſine motore, igitur.

T. cõ. 50. & inde.

ET iterum conſiderans in principia mouentium, eſſe quidẽ igitur quædam eorum.

Penitus immobi-l. penitus motũ, & æque ter tium dandum ſunt.

Istvd eſt ſeptimum capitulũ, in quo Philoſ. intendit oſtendere, ꝙ aliquid ſemper eſt immobile, & aliquid ſemper motum, & aliqua quæ aliquando mouentur & aliqua, quæ aliquando quieſcunt quiete oppoſita motui locali, ſicut eſt de tota terra. Similiter, ꝙ aliqua ſunt, quæ aliquando mouentur, & aliquãdo qeſcunt ſicut ſunt animalia. Et primo D probat, quod ſit aliquid ſemper immobile, quia omne quod mouetur, mouetur ab alio, ergo deueniẽdum eſt ad vnum primum mouens immobile. Deinde probat, ꝙ ſit vnum ſemper motum, quia eſt vnum primum mouens, & perpetuum, & motus eſt perpetuus, igitur erit vnum ſemper motum, & perpetuum alias partes relinquit ſatis eſſe probatas, & manifeſtas. ¶ Finaliter oſtendit motum localem in animali ſemper præcedere alios motus. Nam ſi non præcederet alius motus, maxime eſſet poſt dormitionem, qñ aĩal ſurgit ſed hoc non. Nam illũ motum ꝓceſſit alius motus: nam aĩal dr̃ ſurgere poſtquam facta eſt digeſtio, quæ nõ ſit ſine motu, igitur. Circa textum.

An

E *An grauia, leuia, & inanimata moueatur localiter &c.*

QVAERITVR ſecundo. Vtrum grauia, & leuia, & inanimata moueatur localiter & in genere cauſæ efficientis a ſeipſis. ¶ Prima, arguitur quod non, quia nihil poteſt moueri a ſeipſo, ergo nec grauia, & leuia. Añs patet, quia ſi idem moueretur a ſeipſo idem eſſet in actu, & in potentia reſpectu ſui ipſius, quod eſt falſum igitur. ¶ Secũdo ſic, grauia, & leuia mouentur a ſua grauitate & leuitate, ergo non a ſeipſis. ¶ Tertio ſic, omne quod mouetur ab alio mouetur, ergo grauia, & leuia non mouentur a ſeipſis. Antecedens patet auctoritate philoſophi in 7. huius. ¶ Quarto ſic ſecundum philoſophum. 9. Metaphyſi. potentia actiua principiũ trãſmutandi aliud inquantum aliud, & potentia paſſiua eſt principium trãſmutandi ab alio inquantum aliud ergo impoſſibile eſt aliquid tranſmutare ſeipſum. ¶ Quinto arguit̃, ſi grauia, & leuia mouerentur a ſeipſis ſequeretur, quod rõ, qua Philoſophus demõſtrat eẽ vnum primum mouẽs oĩno immobile eſſet ſophiſtica, quia totũ fundamentum eius eſt, per quod probat quod omne, quod mouetur ab alio mouetur. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu, & ẽt in 2. huius vbi ponens differentiã inter naturalia, & artificialia, dicit, quod naturalia habent principium ſui motus, ſed non artificialia. In iſta quæſtio, erũt tres articuli. Quantum ad primum.

Tex. 1.

Tex. 2.

T. cõ. 2.

Art. 1.

Graue duplex.

PRIMO ſciendum, quod duplex eſt graue, quoddã eſt graue in potentia eſſentiali, ſeu in potentia ad actũ primũ, vt ad formã ſubſtantialẽ grauis, vel ad ipſammet grauitatẽ, & ſic oẽ illud, ex quo graue põt generari vel ei⁹ materia pt in formari forma grauis, dr̃ graue in potentia prima, ſeu in potentia eſſentiali. Et ſic ignis dr̃ graue in potẽtia eſſentiali, qa ex ipſo pt̃ gñari graue. Aliud eſt graue in potẽtia ſcda ad actũ ſm. ſ. ad motũ deorſum ſicut eſt illud quod actu hẽt grauitatem. Vnde eſſe deorſum eſt actus grauis, ſeu moueri deorſum ſicut moueri ſurſum eſt proprius act⁹ leuis. Vnde ſicut ignis hẽns calorẽ in actu primo, vere & effectiue ſe hẽt ad calefactionẽ, q̃ eſt operatio eius, ita graue exiſtens actu graue ſe hẽt vere, & effectiue ad eſſe deorſum ſeu ad operationem ſecundam. Et iſtud graue eſt duplex, qa quoddã eſt ſimplex, ſicut aqua, terra. Aliud eſt mixtum ſicut lapis, & tale eſt duplex, qa quoddam eſt aiatum, aliud eſt inaiatum, & ſic etiam poſſet diſtingui de leui. Hæc enim qó mouetur de grauibus, & leuibus inaiatis. Et aduerte, quod de motu grauium multæ fuerunt opiniones antiquorum philoſophorum. ¶ Prima fuit aliquorum dicentium grauia, & leuia moueri a generante, vniuerſali, ſ. a cælo, ſic quod grauia mouebantur per expulſionẽ, & leuia per attractionẽ, quæ eſt opinio falſa, quia tunc ſequeret̃, quod quãto graue plus diſtaret a cælo, tanto tardius moueretur deorſum. Sequeretur etiam, quod motus grauium deorſum, & leuium ſurſum, eſſent violẽti, cum expulſio, & tractus, vt plurimum ſunt motus violẽti. ¶ Alia opinio

G

H

A nio fuit dicentium grauia, & leuia moueri effectiue a ſuis locis naturalibus. Dicebant enim ꝙ in loco naturali alicuius eſt virtus conſeruatiua eiuſdem, & illa mouet, & attrahit illud ꝙ natum eſt eſſe in loco. Sed iſta opinio eſt falſa, ſicut pcedens. ¶ Ponitur ergo opinio, quæ vr̄ eſſe Ariſt. puta, ꝙ grauia, & leuia effectiue mouentur a ſeipſis ad actum ſecundũ.

Sco. in 2. di. 2. q 10 in prin.

SECVNDO ſciendum, ꝙ quãdo aliquid eſt in potentia paſſiua ad aliquid acquirendum, vel habendũ per motum non eſt imperfectionis in eo, ꝙ habeat potentiam actiuam, per quam poſſit illud acquirere, ſed eſt perfectionis. ¶ Vnde animatis data eſt potentia actiua reſpectu quantitatis, ad quã ſunt in potentia paſſiua quando generantur. ¶ Ita ꝙ vult B ibi habere, ꝙ quando animata generantur, ipſamet in illo inſtanti producunt ſuam quantitatem ſecundũ exigentiam eorum, vel formæ ſubſtantialis, ita ꝙ in illo inſtãti in quo ſortes producitur in illo inſtanti ſortes producit ſuam quantitatẽ, & nõ producitur a generante ſortem, vt de hoc iam alias viſum eſt. Similiter applicando ad propoſitum grauia, ſunt in potentia paſſiua ad motum deorſum, ergo perfectionis eſt in ipſis habere potentiam actiuam per q̃ poſſunt illud habere. ¶ Vnde natura dignificanda eſt tantum, quantum poteſt niſi manifeſte appareat de oppoſito. Etiam animalia habent potẽtiam actiuam reſpectu ſenſationis, ad quam ſunt in potentia paſſiua. ¶ Ex quib. vult habere Doctor ſubtilis, ꝙ grauia ipſa, & leuia mouentur a ſeipſis. Vnde moueri a ſeipſo C non eſt aliud, quam hr̄e principium in ſe intrinſecũ ſui motus, ſicut grauia hñt grauitatem, & leuia leuitatem. Et poſſe etiam ſic probari, quia quando aliquid habet potentiã actiuam reſpectu alicuius formæ, poteſt cauſare in quacunq̃ paſſo proportionato, & debite applicato, ſed graue habet potentiã actiuã reſpectu vbi deorſũ, & ipſum eſt paſſum proportionatũ reſpectu talis vbi, & eſt maxime ſibi approximatum, ideo non ſolũ cauſabit ipſum actũ in ipſo, immo ſumme cauſabit. ¶ Et aduerte, ꝙ licet graue habeat principium actiuum ſui motus, tamen propter hoc motus eius non eſt naturalis, ſed quia habet principiũ paſſiuũ, p quod inclinatur ad talem, vbi, & de hoc iam alias viſum eſt. ¶ Vnde ſi quæratur D quare grauia, & leuia mouentur ad ſua loca. Reſpondetur, quia nata ſũt eſſe, vbi & habent inclinationem ad illud vbi, iõ dicit Philoſophus ꝙ graue hẽt principium tm̃ patiendi, & non faciendi reſpectu motus, ꝙ hẽt intelligi reſpectu motu naturalis, i. ꝙ in quantum talis motus dr̄ naturalis debet eſſe principium paſſiuũ, & non opportet, quod ſit actiuum.

Moueri a ſeipſo q d.

TERTIO ſciendum, ꝙ ſi quis inſtet contra prædicta, dicens quod grauia non mouentur a ſeipſis, ſed a remouente prohibens. Reſpondetur breuiter, ꝙ verum eſt per accidens, idest, ꝙ remouens prohibens, mouet graue per accidens & non per ſe, ſed ipſummet graue mouet ſeipſum per ſe, & hoc tã inchoatiue, quã continuatiue, immo etiam ipſummet

Obiectiones.

met

A met graue remouet prohibens, puta quãdo vincit virtutem impedientis. Et ſic patet, ꝙ grauia ſe mouent effectiue, ſicut ſciens mouet ſe effectiue ad actũ ſciendi. ¶ Et ſi quis dicat Ariſt. expreſſe videtur probare ꝙ non moueantur a ſeipſis, ſed neceſſario ab alio Rñdet Scotus dupliciter. Vno modo, ꝙ non mouentur a ſeipſis, ſicut agens per cognitionem mouet ſe, quia non poſſunt ſe ſiſtere circa centrum, neq; moueri diuerſis motibus ſicut animalia, quæ poſſunt ſe ſiſtere circa terminum, & moueri diuerſis motibus, quia mouent per cognitionem. ¶ Et ex iſto poteſt haberi, quod graue non poteſt eſſe primum mouens, quia oportet primũ mouens mouere per cognitionem. dicit ſecundo, ꝙ neceſſario mouentur ab alio quo ad actum primum, ideſt ad grauitatem, vel formã ſubſtantialem, vnde ipſa non reducunt ſe de potentia ſecunda ad actum ſecundum, niſi prius reducta fuerint de potentia prima ad actum primũ. Ex qua ſequitur, quod licet omne graue & leue moueat ſe effectiue de potentia ſecunda ad actum ſecundũ mouetur tamen ab aliquo extrinſeco de potentia prima ad actum primum, & hoc ſufficit Philoſopho.

Vbi ſup.

B

¶ Et ſi quis dicat vtrum moueantur per ſe primo a ſeipſis. Reſpondetur, ꝙ de hoc fuit viſum in 7. quomodo, vt dicit ibi Scotus quòd ly primo poteſt dicere duplicem primitatem, ſ. adæquationis, & totalitatis, & ſic dicebatur, quod nihil mouetur per ſe primo a ſeipſo illa duplici primitate. ¶ Aduerte tamen, quod vltra illa quæ ibi fuerunt dicta, ꝙ vt dicit Scotus triplex eſt moueri deorſum, ſcilicet in communi moueri ſingulare totale, quod conuenit vni totali graui, & partiale, quod conuenit parti illius grauis. Vnde moueri deorſum in communi conuenit adæquate graui in communi, & moueri deorſum ſingulare totale conuenit adæquate huic totali graui, & moueri deorſum partiale conuenit adæquate parti ipſius grauis. ¶ Ex quo ſequitur, quod licet hoc graue moueatur hoc moueri ſingulari primo primitate adæquationis non tamẽ primo primitate totalitatis, cũ tale moueri ſingulare non conueniat partibus, quia nulla pars eſt, quæ mouetur illo totali moueri, ſed bene primo primitate totalitatis moueri deorſum in communi, & proportionabiliter dicatur de aliis.

Vbi ſup.

C

D

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquę difficultates. ¶ Prima, quomodo intelligitur, quod omne per ſe mouens diuiditur in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, cũ multa ſint quæ mouent, quæ non habent illas duas partes, vt angeli, & animæ ſeparatæ. Reſpondet Sco. quod debet intelligi de mouente animato per cognitionem, quod diuiditur in duo, quorum vnum eſt primum moués, & aliud eſt primum motum. Cuius ratio eſt, quia potentia motiua talis mouentis eſt potentia organica, ita, quod illa requirit non tantum, diſtinctionem inter corpus, & animã ſicut inter mouens, & motum, ſed in ipſo corpore, in quo eſt virtus organica

Per ſe mouens quo diuiditur in partẽ per ſe motã, & per ſe mouẽtẽ.

Scot. vbi ſupra.

E ganica requirit partem corporis mo
uentem diſtinctam a parte mota.

An quidquid pōt cā prima tum cāe ſcda poſſit ſe ſolui.

¶ Alia difficultas vtrum illa regula,
quę communiter dicitur, & quæ eli
citur ex textu, & quicquid poteſt cā
prima cum cauſa ſecunda, poteſt cā
prima ſe ſola, ſit vera. ¶ Et videtur
quod non. nam Deus cum corpore,
& aīa cāt hominem, & tamen Deus
non poteſt ſe ſolo cauſare hominē
ſine materia, & forma, igitur. Reſpō
detur brī, ꝙ illa regula debet intelli-
gi in genere cauſę efficientis, & fina
lis, ſed non in genere cauſæ materia
lis, & formalis, impoſſibile eſt enim
ꝙ Deus faciat hominem ſine forma
& materia. Et ex hoc habetur, quod
Deus non poteſt ſupplere cauſalita-
tem cauſæ materialis, & formalis, li
cet bene poſſit ſupplere cauſalitatem
F cauſæ efficientis, & finalis. ¶ Tertia

Sc. in 2 d. 42. q. vni.

difficultas, vtrum illa ſit vera, quic-
quid poteſt cauſa ſecunda cum cau
ſa prima, poteſt cauſa prima ſe ſola.
¶ Et vr̄, quod non, quia cauſa ſecun
da vt homo mediante Deo poteſt di
cere falſum, ergo Deus poteſt dice-
re falſum. ¶ Item cauſa ſecunda me
diante cauſa prima poteſt peccare,
ergo cauſa prima puta Deus poteſt
peccare. Reſpondetur brī, ꝙ talis pro
poſitio ſupplenda eſt determinando
illud verbum poteſt per aliquem in
finitiuū, & ſecundum alium, & aliū
infinituum, qui poteſt addi, negāda
vel concedenda eſt propoſitio. Vnde
conſtat, quòd ſi dicatur quicquid
creatura poteſt pati mediante cauſa
prima hoc poteſt cauſa prima ſe ſo-
la, tunc manifeſtum eſt, quòd eſt fal
ſa, ſed ſic dicendo, quicquid poteſt
facere cauſa ſecunda cum cauſa pri G
ma, poteſt cauſa prima ſe ſola face-
re, tunc poteſt eſſe vera. Sed cauendū
eſt, ꝙ tunc minor debite ſubſuma-
tur puta ponendo terminos ante co
pulam, vt ſic dicendo, ſed talium cā
ſcda cum prima pt facere, & tunc in
ferre illā: Deus vel cā prima falſum
pōt facere. Et hæc de primo articulo.
Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An aīalia moueant ſeipſa.

Dubitatur primo, vtrum
animalia moueant ſeipſa. ¶ Et vr̄
non, quia aīalia mouent ab alio, &
ergo nō mouentur a ſeipſis. Añs pa-
tet de motu augmentationis, & di-
minutionis quibus aīal non mouet
a ſeipſo, ſed ab alio. ¶ Item aīal mo-
uetur ab appetibili ſeu ab obiecto, ꝙ
appetitur igitur. ¶ Item ſunt aliqua
aīalia, quæ non mouentur a ſeipſis,
vt aīalia, petris affixa, ergo aīal non H
mouetur a ſeipſo. ¶ Item hō eſt aīal
& tamen non mouetur a ſeipſo ſed
ab aīa ſua, igitur. ¶ In oppoſitum vr̄
eſſe Philoſophus in textu. Pro cuius
ſolutione ſupponit primo, ꝙ aliqd
dr̄ moueri a ſe multis modis. Primo
quia ſm ſe totum mouet aliquo mo
tu, & ſm ſe totum mouet illo motu
& illo modo aīal non mouet a ſe. Se
cundo modo aliquid dr̄ moueri a ſe
quia non indiget aliquo motore in
trinſeco, nec aliquo motore extrin-
ſeco, & iſto modo nihil mouet a ſe,
niſi cęlum capiendo adhuc cęlū pro
aggregato ex intelligentia, & orbe.
Tertio mō aliquid dr̄ moueri a ſe qa
cōponitur ex motore, & moto tanq̄
ex partib. quarū vna eſt mouēs alia
vero mota, & iſto modo aīalia gra-
uia, & leuia inaīata bene mouēt a ſe.

Quarto

E Quartomodo aliq̄d dr̄ moueri a ſe, qa poteſt incipere motũ ſuũ poſtquam quieuit nullo motore extrinſeco,& particulari mouente concurrente,& ſimiliter poteſt terminare motum nullo extrinſeco ſuperueniēte hoc modo aial mouetur a ſe localiter,ambulando volando,natando. Nam poſt eius quietem,vt poſt ſomnum videmus animal ambulare, nõ apparente nobis aliquo extrinſeco particulari mouente.¶Et ex iſto vr̄ haberi duplex differentia motus localis aialis ad motus locales inaiatorum. nam animal, quod mouetur, ſaltem per cognitionem moueť diuerſis motibus,& poteſt ſiſtere ante terminum motus,quod non conuenit inaiatis.¶ Secundo ſupponitur, ꝙ duplex poteſt eſſe mouens in aiali

F & etiã in aliis,ſ.motus mouens quo quod in aialibus eſt ipſa anima, ſed in aliis eſt forma ſubſtantialis, vel aliqua qualitas motiua,ſicut in graui grauitas,de quo alias magis dicetur. Aliud eſt mouens, ꝙ & eſt ipſum totum compoſitum, ꝙ mouet, vt dicimus, ꝙ graue mouet ſe tanq̄ mouens,quod,& grauitas ſua mouet ipſum tanq̄ mouens quo.Similiter diceretur in aiali ꝙ aial mouet ſe tanq̄ mouens,quod,& aia mouet animat tanq̄ mouens quo. Et ex iſtis poteſt faciliter reſponderi ad rõnes. ¶Ad primam poteſt dici, ꝙ animal non mouetur a ſeipſo motu augmẽtationis,vel alterationis, licet tamẽ bene motu locali, de quo eſt hic ad propoſitum. ¶ Ad ſecundã dicitur, quòd licet animal moueatur ab appetibili in genere cauſæ finalis, non tamen in genere cauſæ efficientis. G

¶Ad tertiam dr̄, quod dubium dẽt intelligi de animalibus, quæ mouẽtur ſecundum diuerſas differentias poſitionum ſecundum ſe tota modo illa animalia petris affixa non ſunt huiuſmodi igitur.¶Ad quartam patet ſolutio:nam animal bene mouetur ab anima tanquam a mouente quo,ſed mouetur a ſeipſo tanquã a mouente quod.

Dubitatur ſecundo.Vtrũ motus animalis ſit naturalis.vel violentus.¶Et vr̄, ꝙ non ſit naturalis, quia motus naturalis velocior eſt in fine,quàm in principio, vel medio, non autem motus animalis,ſed velocior eſt in medio. Nec violentus, quia non vr̄,ꝙ a talis motus fiat contra incliuationem ipſius animalis. Motus animalis qualis.

¶Pro ſolutione eſt aduertendum,ꝙ H vt dicit Scotus,ꝙ in homine, & etiã in quolibet animato eſt dupex motus.Vnus ſecundum exigẽtiam elementi prędominantis ſecundum q̄titatem ſicut motus deorſum ꝑ dominium terrę in corpore humano ſecundnm quantitatẽ. Alius eſt motus non rõne talis elemẽti, ſed rõne qua aiatum eſt,vt eſt motus progreſſiuus in homine.Et differunt iſti motus ſecundum tria ¶ Primo ex parte principiorum ,qa principiũ vnius motus eſt mixtum per naturam elementi prædominantis, & ideo poſt mortem quando maxime illud elementum ꝑdominatur reddiť corpus grauius,ſed principium alterius motus eſt in anima.¶Secundo differũt, quia motus qui conſequitur animatum ratione corporis non ſequitur Sc.in 4.d. 49. q. 14. in prin.q̄ſtionis.

cogni-

A cognitionẽ ſed appetitũ naturalem
ipſius corporis, qui non eſt niſi incli
natio naturalis illius corporis ad vbi
deorſum, & ideo iſte motus ſolũ eſt
ad vnũ. i. ad vnũ vbi, puta ad vbi de-
orſum, ſicut appetitus naturalis ad
vnum determinatur. Alius autẽ mo-
tus, qui eſt ratione animæ ſequitur
appræhenſionẽ, quæ non eſt ſemper
reſpectu vnius loci, & ſitus, ſed nunc
reſpectu vnius, nunc reſpectu alte-
rius, ideo appetitus animalis ſequẽs
cognitionẽ non eſt reſpectu vnius
ſitus, propter quod talis motus non
eſt ſemper ad eundẽ ſitum. ¶ Tertio
differunt, quia animalia in illo mo-
tu, cuius anima eſt principium, poſ-
ſunt ſe ſiſtere per intrinſecum. vnde
quamuis brutũ non moueatur libe-
re, poteſt tñ cum alio occurrẽte ap-
B præhenſo ſe ſiſtere, ſed in alio motu
non poteſt ſe ſiſtere, ſicut elementũ
prædominans non poteſt ſe ſiſtere.
Vbi ſup. ¶ Et dicit Scotus ꝙ naturalius eſt
corpori perfici ab anima, & ꝙ fiat ꝑ-
fectibile eius, & ꝙ moueatur motu
competenti animæ, quàm ꝙ mouea
tur motu proprio ad centrum. ¶ Et
aduerte vlterius ꝙ motus animalis
inquantum eſt ab anima ſecũdum
cognitionẽ, non eſt proprie natura-
lis, neque violentus, niſi capiẽdo na
turale vt diſtinguitur contra violen
tũ, quia talis ſemper fit ſecundũ co-
gnitionem obiecti, & animal moue
tur ad illud ſecundum illam appræ
henſionem & appetitum, quẽ habet
ad illud obiectũ. Poſſet etiã dici na-
turalis pro quãto diceretur cõſerua
tiuus ipſius aĩalis, ſed motus anima
lis, q fit ſcd̃m exigentiã elemẽti põt
dici naturalis, ſi moueatur ſcd̃m exi C
gentiã illius elementi, puta ad vbi
deorſum. Si autẽ moueatur contra
eius inclinationẽ naturalẽ dr̃ violẽ-
tus, ideo omnis motus animalis q
non fit deorſum, dicitur violentus,
attendendo ipſum motũ ſcd̃m exi-
gentiam elementi prædominantis.

DVBITATVR tertio. Vtrũ omne corpus moueatur. Pro cuius An omne corpus moueatur.
ſolutione ponuntur aliquæ propoſi-
tiones. ¶ Prima: tota terra mouetur
continuè motu locali deſcenſus, qd̃
probatur: quia continuè centrũ gra-
uitatis terræ eſt extra centrum mun
di, ergo cõtinuè deſcendit, patet cõ-
ſequentia, quia cum terra naturali-
ter moueatur ad mediũ, ſimpliciter
ipſa appetit vt ex omni latere medij
ſit æqualis grauitas, ideo quãdo ſic
non eſt, & non eſt impedimentum, D
terra mouet ſe, vt mediũ grauitatis
ſit mediũ mundi, modo cõſtat ꝙ re-
ſpectu tantæ grauitatis quanta eſt
grauitas terræ nõ põt per naturam
eſſe impedimentũ: Aſſumptũ patet
quia continuè pars terræ diſcooper
ta fit leuior: ergo centrũ grauitatis
terræ fit extra centrũ mundi, quia ſi
iã eſſet æqualis grauitatis ex omni
latere centri, ſi ab aliqua parte au fer
retur aliqua grauitas, & non ab alia
medietate, tũc fieret inæqualis. An-
tecedẽs patet de ſe, qa radij ſolares,
cõtinuè leuificãt partes terræ diſco-
opertas. ¶ Et ſi quis arguat dicendo
quòd licet vna pars fiat leuior & alia
grauior, tamen talis paruus exceſ-
ſus nõ eſt ſufficiens nec põt mouere
totam terram. Reſpondetur quòd
hoc non concludit, quia non ſolum

E illle paruus exceſſus qui additur appetit mouere terrã, ſed tota terra appetit ita locari. ¶Ex quo pôt inferri ꝙ tota terra mouet turres, & caſtra, ſed non percipimus propter tarditatẽ motus, propter quod multi dixerunt terram non moueri. ¶Secunda propoſitio: tota aqua mouetur localiter, quia tota terra illo motu continuè mouetur, ergo omnia ab ea ſuſtentata cuiuſmodi eſt aqua. ¶Tertia propoſitio, infima regio aeris continuè mouetur, quia inſequitur motum aquæ ne fiat vacuũ. ¶Quarta propoſitio, non videtur eſſe manifeſtũ aliquod corpus quieſcere localiter pręter mediam regionẽ aeris, qa corpora cęleſtia, & ignis & ſuprema regio aeris mouentur circulariter. Sed quòd media regio aeris quieſcat, probatur, quia eſt in loco natu-

F rali, nec videtur aliqua ratio quare debeat moueri, igitur. ¶Et ſi arguatur, media regio aeris eſt grauior aere interiori: ergo deſcendit. ¶Item multæ exhalationes ſiccæ deſcẽdũt per eam: ergo diuidunt eam, & per conſequens partes ſuæ mouentur. ¶Ad primũ dicitur ꝙ modica grauitas aeris non ſufficit mouere illũ aerẽ. ¶Ad ſecundam dicitur, quòd multæ partes ipſius mediæ regionis per quas fit aſcẽſus & deſcenſus exhalationum localiter mouentur, tamen maiores partes non mouẽtur. Ex quo ſequitur ꝙ tota media regio quieſcit, capiendo totũ cathegorematicæ, & non ſyncathegorematicæ. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ ſi aliqd̄ corpus continuè quieſcat eſt regio media aeris, quæ tamẽ media regio

Obiectiones.

aeris cõtinuè mouetur motu alteratio- G nis, quia cõtinuè illuminat̃. Ex quo ſequitur, ꝙ omne corpus mouetur ſaltẽ aliquo motu, & illud vr̃ ſufficere philoſopho. ¶Videtur ẽt dicere Scot. ꝙ non ſolũ omne corpus moue- tur, ſed omne corpus pôt mouere & moueri, & pôt ſic pbari vtraq; pars; Omne agens habẽs aliquem terminũ in virtute ſua pôt illũ habere ſaltẽ ſi ſit ſuſcepti bile illius, ſed omne corpus vr̃ habere terminũ motus localis in virtute ſua actiua, quia vt ipſe dicit, terminus motus eſt vbi, qui eſt imperfectior termino cuiuſcunque alterius motus, ideo dicit, ꝙ nullum eſt corpus, ita imperfectum quod non habeat in ſua virtute iſtũ terminũ, & ẽt ad mouendũ aliud ad iſtũ terminũ, vt lapis trahit ad locũ ſuum aliud ſi ſibi coniungatur. ¶Ex H quo pôt inferri, ꝙ omne corpus a ſeipſo pôt moueri. ¶Et ſi quis dicat, nihil agit in ſeipſum, ergo videtur ꝙ nihil mouet ſeipſum, quia tunc idẽ ſimul eſſet in actu, & in potẽtia reſpectu eiuſdẽ. Rñdet Scotus, ꝙ illa propoſitio non eſt vera niſi de agẽte vniuoco, nec illa probatio concludit, ꝙ tunc idem ſimul eſſet in actu, & in potentia niſi qñ agens agit vniuocè, quod fit quando agens inducit in paſſum formã eiuſdẽ rationis cũ illa per quã agit. Vnde ſi aliquid ſic ageret in ſe ſequeretur, ꝙ ſimul haberet formam eiuſdẽ rationis ad quã mouet, & dũ mouetur ad illam cauſaretur illa, igitur ſimul haberet, & non haberet illã, in agentibus autẽ æquiuocis. i. quæ non agunt per formã eiuſdẽ rationis cum illa ad

Scot. de agibilitate corporum ſanctorum.

quam

A quã agunt, propoſitio illa.ſ. ꝙ nihil mouet ſe non habet neceſſitatẽ, nec ẽt eius probatio videlicet ꝙ idẽ eſſet in actu, & in potentia reſpectu eiuſdẽ cũ agens eſt virtualiter in actu tale, & formaliter tale in potentia formali. ¶Et ſubdit Sco. ꝙ iſta gloſa de agentibus vniuocis, & æquiuocis neceſſaria eſt, quia philoſophus ponit motũ non ſolũ in genere qualitatis, ſed quantitatis, & vbi, in quantitate aũt, & vbi nullũ eſt agens vniuocũ, quia in genere quantitatis, & vbi nulla eſt forma quæ ſit principium inducendi ſimilem formã. ¶Ex quo infert ꝙ omnis motus qui non eſt ad formã actiuam non eſt ab agente vniuoco, cũ talis forma terminãs nõ ſit actiua, nulla eiuſdem rationis eſt principium agendi. Et hæc de ſecun B do arti. Quintum ad tertiũ ſit.

Ait. 3. CONCLVSIO reſponſalis ad quæſitũ. Grauia & leuia mouentur à ſeipſis in genere cauſæ efficientis, vt patet ex primo artic. Ad rationes ante oppoſitum patent ſolutiones ex dictis.

AT vero aliud facientibus principium magis erit de his manifeſtum &c.

T. c. 54. & inde. ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus oſtẽdit quis motus ſit perpetuus. Et diuiditur in quatuor capitula. In primo ponit ſex cõcluſiones. ¶Quarũ prima

Suppoſitiones & Iquiſitio ne motus perpetu⁹. eſt: alteratio eſt prior augmentatione, & diminutione: quia augmentatio fit per conuerſionẽ nutrimẽti in ſubſtantiã aliti, quod alimẽtũ eſt primo diſſimile & poſtea ſimile ipſi nutrito quod non fit niſi per alterationẽ: igitur. Secunda pars probatur: C quia diminutio præſupponit augmentationẽ. ¶Secunda concluſiõ, alteratio non eſt primus motus, quia omnẽ alterationẽ præceſſit alterãs, ꝙ quidem alterans oportet prius approximari paſſo per motum localẽ antequã alteret ipſum, ergo motus localis præceſſit illam alterationem. T. c. 62. ¶Tertia concluſio, motus localis eſt primus motuũ, quia tantũ ſunt tres ſpẽs motus. ſ. ſcd̃m qualitatẽ q̃titatẽ & vbi, ſed motus localis eſt prior augmentatione, quæ eſt prior alteratione: igitur. ¶Quarta cõcluſio: Motus localis eſt prior natura alijs motibus, quia motus localis põt eſſe nõ exiſtentibus alijs motibus, ſed alij non poſſunt eſſe ſine ipſo: ergo. Maior patet: quia non eſt neceſſe illud quod mouet localiter generari, vel corrũpi, & per conſequens, nec alte D rari, vel augmentari. ¶Quinta concluſio, motus localis eſt prior alijs tpe, quia perpetuũ eſt prius nõ perpetuo, ſed motus localis eſt perpetuus: alij vero nõ: igitur, & licet in vno & eodẽ generatio præcedat omnẽ aliũ motum tñ motus localis eſt ſimpliciter prior. ¶Sexta concluſio, motus localis eſt prior alijs motibus ſecũdũ perfectionẽ, patet tripliciter. Primo, quia in vno, & eodẽ motus localis eſt poſterior generatione, ergo eſt prior perfectione. Tenet cõſequentia, quia quæ ſunt poſteriora via generationis ſunt priora via perfectionis gñatione aũt poſterius, natura prius eſt. Scd̃o, qa motus localis ſolũ cõuenit pfectis, igit̃ eſt pfectior alijs. Añs patet, qa pp indigen

E tiã organorum, multa viuentia ſunt immobilia motu ꝓgreſſiuo, vt plantæ, & quędã genera animaliũ. Tertio ſecundũ motũ localẽ nihil mutatur de eſſe rei ſicut ſecundum alios, igitur eſt perfectior alijs.

T. c. 61. & inde.

QVÆ autẽ loci mutatio prima ſit nunc monſtrandũ eſt.

Motus localis ſolus perpetuus inter omnes motus.

ISTVD eſt ſecundũ capitulũ, in quo philoſophus oſtendit ꝙ ſolus motus localis eſt perpetuus, & intendit talem cõcluſionẽ. ¶ Nullus alius motus a motu locali vnus & idẽ exiſtens poteſt, eſſe continuus, & perpetuus, probat duabus rationibus. Prima nulla mutatio inter terminos cõtrarios, vel oppoſitos poteſt eſſe continua, & perpetua naturaliter, ſed omnis mutatio alia à mutatione locali eſt huiuſmodi. ¶ Et ſi quis dicat; motus localis eſt et inter terminos contrarios; quia omnis motus eſt de cõtrario in contrariũ, vt patet in quinto huius. Dicitur ꝙ licet contraria aliqua, inter quæ eſt motus, impediant perpetuitatẽ motus, aliqua ſunt tamen, quæ nõ impediunt perpetuitatem motus. ¶ Et ſi quis dicat, ꝙ licet de vno cõtrario in aliud cõtrarium non ſit mutatio perpetua abſq; reflexione tamen mutatio illa per reflexionẽ põt perpetuari. Reſpõdet, ꝙ talis mutatio non eſt vna, & eadẽ mutatio ante reflexionem, & poſt, quia tales mutationes ſunt cõtrariæ, & ſic non poſſunt ad inuicem continuari. ¶ Et ſi quis dicat, ꝙ motus cõtrariatur quieti, ergo nõ contrariabitur motui, & ꝑ cõſequẽs illi motus poſſunt cõtinuari. Rñdet philoſophus, ꝙ vnũ bene opponiť diuerſis ſcd̃m diuerſa genera oppoſitionis. Scd̃a rõ, ſicut eſt in generatione, & corruptione, ita ẽt in alijs motibus, ſed ſic eſt in generatione, & corruptione, ꝙ inter generationẽ, & corruptionẽ ſibi oppoſitã eſt aliqđ mediũ ſibi oppoſitũ: ergo ita eſt in alijs motibus, & ꝑ conſequẽs nõ poſſunt eſſe cõtinui. Et ex illo paſſu elicitur, ꝙ nihil generatur vt raptim trãſeat. Habet ẽt hic Ariſtoteles, ꝙ inſtans attribuitur poſteriori paſſioni, & nõ primæ paſſioni.

F

Cõ. 9. & phyſ. 19.

G

Autoritas.

T. cõ. 64. & inde.

QVONIAM aũt contingit eſſe quendã motũ infinitũ, vnum exiſtentem &c.

Quiuis motus à perpetuitate alienus præter circularem.

ISTVD eſt tertiũ capitulũ, in quo philoſophus oſtẽdit, ꝙ nullus motus põt eſſe perpetuus præter motũ circularẽ. Et intendit quinq; concluſiones. ¶ Prima, neceſſe eſt in omni motu reflexo mobile quieſcere in termino reflexionis, quod ꝓbat, quia mobile non ſimul accedit ad terminũ, & recedit ab eodẽ, nec ſimul accedit, & recedit ſed eſt in ipſo: ergo in alio tẽpore accedit & alio recedit, & per conſequẽs eſt ſignabile tẽpus, in quo non accedit, nec recedit a termino magnitudinis, ergo oportet tunc ipſum quieſcere, igitur. ¶ Secunda concluſio, motus reflexus non eſt vnus, quod probat ſex rationibus. Prima differentia ſpecie non poſſunt adinuicẽ cõtinuari, ſed motus rectus, & reflexus differunt ſpecie cũ ſint cõtrarij: igitur. ¶ Secũda ratio ille motus non eſt vnus qui eſt per quietẽ interruptus. ſed ſic eſt

H

de

A motu reflexo, igitur. ¶Tertia ratio, quia ſi eſſet vnus motus, & cõtinuus: tunc mobile in termino reflexionis moueretur, cõſequẽs eſt falſum, igitur. Falſitas conſequẽtis patet, quia tunc moueretur motibus cõtrarijs, quia tũc moueretur, & nõ eſt maior ratio quare moueretur motu acceſſus q̃ receſſus vel ecõtra, igitur moueretur ambobus motibus. ¶Quarta rõ: Illi motus non ſunt vnus, cum quorũ vno ſtat quies oppoſita alteri: ſed ſic eſt de motu ante reflexionẽ, & poſt reflexionẽ: igitur. Minor patet, q̃a ſi aliquod mobile moueatur a loco ſurſum ad locũ deorſum, & ecõtra, tũc motus ante reflexionẽ dr̃ motus deorſum: cũ quo ſtat q̃es oppoſita motui ſurſũ: & poſt reflexionẽ igiẽ. ¶Quinta ratio, q̃a tũc ſe quereretur ꝙ in eodẽ inſtanti ſimul

B & ſemel fieret albũ, & non albũ, ſ. in inſtanti terminante dealbationẽ, in quo incipit denigratio, ſed hoc eſt falſum, igitur. ¶Sexta ratio: Illi motus non ſunt vnus qui ſunt cõtrarij, ſed ſic eſt de motu ante reflexionẽ: igitur. ¶Tertia concluſio: Impoſſibile eſt motũ rectum eſſe vnũ & perpetuũ, quia motus rectus fit ſupra ſpaciũ finitũ, ſupra q̃d non poteſt fieri reiteratio niſi per reflexionẽ, & interueniente reflexione non eſt vnus motus & continuus. ¶Quarta concluſio, motum mixtum ex recto, & circulari non contingit eſſe vnũ, & perpetuũ, quia nullũ mixtum cõtingit eſſe perpetuũ cuius aliquod mixtibiliũ non contingit eſſe perpetuũ, ſed motũ rectum non contingit eſſe perpetuũ: igitur. Quinta concluſio:

C Nullus motus localis præter circulare poteſt eſſe vnus, & perpetuus, quia omnis motus localis eſt circularis, vel rectus, vel mixtus ex vtroque, ſed nec rectus, nec mixtus poteſt eſſe perpetuus: igitur.

QVOD autẽ omnino infinita magnitudine non contingit infinitam eſſe potentiam, ex his manifeſtum eſt &c. T. c. 79. & inde.

ISTVD eſt quartum capitulum, in quo philoſophus oſtẽdit, ꝙ motus circularis eſt perpetuus & vnus, & intendit duas cõcluſiones. Quarũ prima eſt; motus circularis eſt ꝑpetuus, quod probat, quia illo motus, qui eſt ab eodẽ in idẽ ſine reflexione poteſt perpetuari, ſed motus circularis eſt huiuſmodi: igitur. Et ex hoc infert tria correlaria. ¶Primũ, nullus motus qui fit ſecundum

Motus circularis perpetuus, & vnus.

D ſemicirculum, aut alteram portionem circuli eſt perpetuus: quia ibi non poteſt fieri regreſſus ab eodem in idem niſi per reflexionem: igitur. ¶Secundũ corrolarium, nullus motus alius a motu locali circulari poteſt eſſe perpetuus, quia omnis alius eſt de contrario in contrariũ, modo talis non poteſt eſſe perpetuus, igitur. ¶Tertium corrolariũ, falſum eſt omnia ſemper moueri & omnia eſſe continuo motu, quia oportet omnia moueri motu circulari cum omnes alij motus ſint finiti & terminabiles ad quietẽ. ¶Secũda cõcluſio: Inter motus locales motus circularis eſt primus, ꝙ probat quatuor rõnibus & tribus auctoritatib. ¶Prima ratio eſt, omnis motus localis

E vel eſt circularis, vel rectus, vel mixtus ex circulari & recto, ſed inter omnes illos motus, motus circularis eſt primus, quod probat, primo eſt prior motu mixto: quia ſimplex eſt prius cõpoſito, ꝙ ſit prior recto ꝓbat, quia perfectius eſt prius minus perfecto, ſed motus circularis eſt ꝑfectior motu recto, quia eſt incorruptibilis & motus rectus eſt corruptibilis, igitur. Secũda ratio, motus ꝑpetuus eſt prior motu nõ perpetuo, ſed motus circularis eſt huiuſmodi, & alij nõ ſunt perpetui: igitur. ¶Tertia ratio: menſura eſt prior menſurato, ſed motus circularis eſt menſura aliorũ motuum, igitur. Minoré probat, quia omnia menſurantur primo, & primũ eſt menſura aliorũ. ¶Quarta ratio, motus regularis

F eſt prior motu irregulari, ſed motus circularis eſt regularis, alij vero nõ: igit̃ motus circularis eſt prior aliis. Minoré probat, quia motus circularis non eſt velocior in principio, q̃ in medio vel fine, nec econtra, ſed motus recti ſaltem ſi ſint naturales ſunt velociores in principio, quàm in fine. igitur. Conſequenter probat auctoritatibus. ¶Prima auctoritas eſt Empedoclis dicentis litem & amicitiam eſſe principia motuum per ſegregationem & congregationem quæ ſunt motus locales, igitur ſecundum ipſum motus localis eſt prior alijs. ¶Secunda auctoritas eſt Anaxagoræ dicentis, omnia fuiſſe in vno confuſo chaos, & per intellectũ diuinũ ſegregata fuerunt, quæ ſegregatio eſt motus localis, igitur dicebat motũ localẽ eſſe principiũ.

Tertia auctoritas eſt Democriti ponentis principia rerum eſſe quædã corpora atomalia quæ ſegregantur & congregantur, & fiebant generationes, & ſegregatio & congregatio ſunt motus, locales, igitur motus localis eſt primus & non niſi circularis, igitur. G

NON igitur neq; in infinito & tamẽ contingit in minori magnitudine ampliorem &c. T.cõ.80. & 81.

ISTE eſt vltimus tractatus huius libri videlicet octaui phy. in quo oſtendit quale eſt primum mouẽs. Et diuiditur in tria capitula. In primo oſtendit ꝙ ad motum infinitũ requiritur potentia infinita ponens tres concluſiones. Prima, impoſſibile eſt mouens finitum mouere per tempus infinitum. ¶Pro cuius probatione ſupponit ꝙ mouẽs finitum fit.a.& mobile finitũ ſit.b. tẽpus vero infinitũ ſit c. Secũdo ſupponit, ꝙ pars mouẽtis ſit, d, & pars mobilis ſit e, & pars tẽporis infiniti ſit z. tũc ſic arguit, ſi a moueat b in c, d mouebit e in z, ſed d poteſt totiens ſumi ꝙ finiet totum a, & e, ſic ꝙ cõſumet totum b, cum iſta ſint finita, ſed z, nunq̃ poteſt conſumere c, cũ c ſit infinitum, ergo c non erat adæquatũ tempus in quo a mouebat b. ¶Scd̃a concluſio; In magnitudine finita nõ poteſt eſſe virtus infinita. Pro quo ſupponit primo ꝙ maior potentia mouet in minori tempore, & minor in maiori. Secunda ꝙ omnis motus fit in tpe, tunc ſic arguit, ſi in magnitudine finita ſit virtus infinita, tunc ſequeretur ꝙ virtus finita & infinita

Motus infinito, infinita potentia debetur.

H

A nita poſſent mouere in æquali tpe idem mobile conſequens eſt falſum igitur. Conſequentia patet, quia cũ vtraq; magnitudo ſit finita vtraque mouebit in tempore finito licet vna in maiori, alia vero mino ri, augeatur ergo virtus finita ſecundum pro portionem ſecundum quam vnum tempus excedebat aliud tunc virtus finita, & infinita mouebũt in æquali tempore. ¶Tertia concluſio. In magnituditudine infinita non põt eſſe virtus finita, quod probat duabus rationibus. Prima, ſi in magnitudine infinita eſſet virtus finita ſequeretur ꝙ virtus finita quę eſſet in magnitudine eſſet infinita quia illa virtus eſt infinita, quæ mouet aliquod mobile velocius, quã poſſit aliqua virtus finita mouere, ſed ſic eſſet de virtute, quæ eſſet in magnitudine infini-
B ta quacũque virtute data in magnitudine infinita eſſet dare maiorem, & per conſequens erat infinita ſecũda rõ ſi in magnitudine infinita eẽt virtus finita moueret per tps finitũ, & ſic moueretur in æquali tempore cum magnitudine finita conſequẽs eſt falſum, igitur.

T.cõ. 82. & inde. *DE his autem quæ feruntur bene ſe habet dubitare quãdam dubitationem &c.*

Proiecta a quo mouentur. ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo philoſophus mouet quandam qõnem puta a quo mouentur proiecta quãdo ſunt extra proiiciẽs. Pro ſolutione ponuntur quatuor cõcluſiones, ¶Prima, proiecta nõ mouentur a parte medii propinqua pro iicienti, quia ſimiliter eſſe qõ de iſta parte medii a quo moueretur ſicut C de proiecto. ¶Secunda concluſio, proiecta non mouent a medio ſequẽte quemadmodum dixerunt aliqui antiqui ꝙ ſic mouebantur ne fieret vacuũ, ſed hoc non eſt verũ, quia oporteret in motu proiecti omnia poſteriora moueri. ¶Tertia concluſio, proiecta vr̃ moueri a medio & a partibus medii ſeinuicem mouentibus, ita ꝙ proiiciens ſimul cum lapidem mouet aerem propinquũ, & ille aer alium, & ſic conſequenter vſque ad finem motus. Vnde proiiciens ſimul cum proiecto non ſolum mouet aerem propinquum, immo cum hoc imprimit ſibi virtutem mouendi aerem ſequentem. ¶ Quarta cõcluſio, motus proiectorum non eſt propriiſſime vnus, & continuus, quia ad D perfectam continualitatem & vnitatem motus requiritur vnitas motorum, quæ non eſt in motibus proiectorum.

QVONIAM autẽ in his quæ ſunt, neceſſe eſt ſemper eſſe motum continuum. T.cõ. 85. & inde.

ISTVD eſt tertium & vltimum capitulum, in quo philoſophus oſtẽdit vnitatem, & immobilitatem primi motoris, ponens quattuor concluſiones. Prima, tantum eſt vnum primum mouens, quia alias eſſet proceſſus in infinitum, ꝙ prius reprobatum eſt igr̃. ¶Secunda concluſio, primum mouens eſt immobile probat duab. rõnib. prima, quia ſi moueret, moueret ab alio, & ſic non eſſet primum mouens igr̃. Secunda rõ, ſi eſſet mobile, ſequeretur ꝙ non ſem- Primus motor vnus, & immobilis.

E per moueretur, quia eſſet fatigabile, vel ſaltem ꝙ non moueret regulariter, quod eſt falſum, igitur. ¶ Tertia concluſio, primum moués eſt in circũferétia ipſius cęli, quia primũ mouens dét poni vbi velocior eſt motus, ſ. in circumferentia ſphęrę velocior eſt motus, quàm in centro, igitur. ¶ Quarta concluſio, primũ mouens eſt indiuiſibile, nullam habens magnitudinem. Quod probať, quia vel haberet magnitudinem finitam Tex. 56. vel infinitam. Non infinitam, quia nulla eſt talis. vt probatum eſt. Tertio huius. Nec finitam, quia potẽtia infinita non poteſt eſſe in magnitudine finita. Primus auté motor eſt potentię infinitę, cum moueat per tẽpus infinitum, igitur. Circa textũ.

F *An primus motor ſit vnus infinitus impartibilis &c.*

QVAERITVR. Vtrũ primus motor ſit immobilis, vnus, infinitus impartibilis & nullam habens magnitudinem, & an ſit mouens naturale aut violentum. ¶ Primo arguiť contra ſuppoſitum, quia implicat cõtradictionem aliquid eſſe infinitum & nullam hẽre magnitudinem, igitur. Antecedens patet in primo huius, vbi dř ꝙ ratio infiniti ſoli quantitati conuenit & non ſubſtãtię vel qualitati niſi ſecundum accidens, ergo implicat, ꝙ primus motor ſit infinitus, & nullam habeat magnitudinem, igitur. ¶ Secundo arguitur ſic: Primus motor non poteſt nobis innoteſcere niſi per ſuos effectus, ſed nullus effectus eius eſt infinitus, vt patet de ſe, ergo non poſſumus ſcire ꝙ talis ſit infinitus, igitur. ¶ Tertio G arguitur ſic: Implicat contradictionem eſſe aliquod infinitum actu, ergo nulla eſt virtus infinita, & per conſequens primus motor non eſt infinitę virtutis. ¶ Quarto arguitur ſic, Impoſſibile eſt primum motoré eſſe, & non mouere vel moueri velocitate infinita, ſed ſi primus motor ſit infinitę virtutis, alterum iſtorũ neceſſario ſequiť ſecundum philoſophum naturalem, ergo non dét cõcedi in philoſophia naturali ꝙ ſit infinitę virtutis. Antecedens patet pro prima parte in primo tractatu huius vbi dicit primum motorem neceſſario eſſe perpetuum, ſed quo ad ſecũdam partem patet, quia ſi moueret infinita velocitate, tunc dabilis eſſet motus velociſſimus, ꝙ eſt manifeſtę falſum igiť. ¶ Quinto arguiť. Quic- H quid eſt a primo motore eſt infinitę virtutis, ergo non ipſe ſolus eſt infinitę virtutis. Añs patet, quia materia prima hẽt virtutem ſuſtãdi infinitis formis & ignis hẽt virtuté cõburendi infinita combuſtibilia. Siř potentia viſiua habet virtutem immutandi ab infinitis obiectis igiť. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In iſta quęſtione erunt tres art. Quantũm ad primum. Art. 1.

PRIMO ſciendum ꝙ pro declaratione primę partis q̃onis. ¶ Suppoſitiones. Supponitur primo, ꝙ nec moueri, nec mouere ſe dicunt perfectionem ſimpliciter, licet bene mouere, ideo nõ oportet, quod ſi mouentia ſecundaria ſint mobilia quod primum mouens vbique pręſens nulla perfectione carens ſit mobile ſeu, quod moueat

A ueat ſe. ¶ Aduerte tamē vt dicit Sc. ꝙ omnis perfectio ſimpliciter attribuitur Deo, ideo aliter nō eſſet ſumme perfectus, non tamen oportet ꝙ omne illud quod attribuitur ſibi ſit perfectio ſimpliciter: nam generarē & generari attribuuntur ſibi, & tamē non ſunt perfectiones ſimpliciter. Nam vt ipſe dicit ibidem nulla perfectio ſimpliciter eſt incompoſſibilis alteri perfectioni, ſed generare, & generari in diuinis, ſeu paternitas, & filiatio ſunt incompoſſibiles, igit. Dicit etiam ibi, ꝙ perfectio ſimpliciter eſt communicabilis tribus ſuppoſitis in diuinis modo notum eſt ꝙ generare non attribuitur filio. Et dicit ibidem, ꝙ perfectio ſimpliciter eſt quæ eſt melior in quolibet ſuppoſito abſolutæ accepto ſecuedum ra-

Scot. in quodl. q. 5. ibi prima ro.

B tionem ſuppoſiti, non determinādo naturam in qua, vel cuius eſt ſuppoſitum quam non ipſa, ideſt, quam quodlibet ſibi incompoſſibile, vt canis inquantum eſt in natura canina non eſt melius ſibi habere ſcientiam quā incōpoſſibile ſibi, quia tunc nō remaneret canis tamen eſt ſibi melius ſecūdum quod eſt ſuppoſitum. ¶ Secundo ſupponitur, quōd philoſophus dicit primum motorem eſſe immobilem. Pro cuius probatione aſſumit, quod non eſt neceſſe omne mouens moueri ad hoc quod moueat. Non enim oportet quod ſiquis calefaciat aliquem quod ille caleſiat, & ſic de multis aliis. Accipit, etiam quod oportet eſſe ſtatum in mouentibus, ita quod eſt deuenire, ad vnum primū in eſſentialiter ſubordinatis, quod non mouetur ab alio, quia iam non eſſet primum niſi C dicatur, quod moueretur a ſeipſo, quod eſt falſum, igitur. Nam ſi moueretur a ſeipſo, vel moueretur ad aliquam formam quam habet, vel quam non habet, non primum, quia fruſtra moueretur, nec ſecundum, quia careret aliqua perfectione. Supponit, etiam philoſophus quod primum mouens eſt indiuiſibile, & ita non habet partem ſe mouentem & partem per ſe motam quare non mouebitur. ¶ Supponit etiam primū mouens non habere magnitudinem qua informet, & cui inhæreat ad cuius motum ipſum mouetur per accidens, quemadmodum mouetur aīa ad motum corporis. ¶ Eſt tñ aduertendum ꝙ licet primus motor non habeat magnitudinem, quæ ſit quātitatis molis, habet tamen magnitu- D dinem virtutis infinitam. Vult etiā habere philoſophus ꝙ primus motor eſt ſimplex & non compoſitus, quia ſi eſſet compoſitus non eſſet primus, quia cuiuslibet compoſiti partes eius præcedunt. ¶ Ex quo ſequit quid ſit dicendum ad primam partē qōnis quod primus motor eſt immobilis non hēns magnitudinem, ſummæ pfectus & ſummæ ſimplex. Ex licet primum mouēs aliter & aliter ſe habeat per denominationem extrinſecam, non tamen intrinſecā nec mutatur de nō velle in velle, aut econtra, nec de non intelligere ad intelligere.

Secundo ſciendum, ꝙ mēs Ariſt. fuit in iſto octauo, quod quicqd Deus immediate, cauſat neceſſario cauſat, & quicquid immedia- Mēs Ari. in iſto 8. lib. quæ.

te

E te poteſt cāre, quia non vr̄ poni contingentia ad cauſandum, niſi ꝑpter aliquam mutabilitatem in agente, quod non poteſt eſſe in agente primo cum ſi immutabile, ergo in agēte ſecundario, & ſic vr̄ habere Ariſt. ꝙ non quodcunq; creabile Deus poteſt immediate, & ſe ſolo creare, qa tunc poſſet facere ꝙ nulla cauſa ſecunda haberet actionem propriam. Sed iſtud vr̄ eſſe cōtra philoſophum, & commentatorem, immo videtur dicere. Commentator, ꝙ ſic entia non haberent ſuas eſſentias, & entitates. Modo ſecundum philoſophū inconueniens eſt Deum poſſe entitates omniū aliorum deſtruere. Probat etiam, quia ſi Deus poſſet immediate oē creabile cauſare, ſequeret ꝙ ordo cālitatis in cauſis eſſentialiter F ſubordinatis nō eſſet ſimpliciter neceſſarius nec eſſentialis, quod eſt inconueniens apud philoſophū, iſtius tū aſſumpti oppoſitum tenent theologi. Deum tn̄ poſſe immediate creare aliquod creabile poteſt intelligi dupliciter. ¶ Vno mō immediatiōe cauſę ſic ꝙ non mediat aliqua cā, & ſic poteſt. Alio modo immediatione tam cauſæ quam effectus proximi, & ſic non poteſt cum non poſſit prodocere relationem niſi concurrētibus extremis ſuo modo, & omnia iſta ſunt de mente Scoti, & etiam illa q̄ conſequenter dicentur. ¶ Et ſic arguatur contra Ariſt. probando ꝙ prima cā poſſit immediate oē creabile cāre, omnis cauſa virtualiter & eminenter hēns virtutē actiuā cāæ, proxime pt immediate effectum illius cāæ cāre. Dicit Sc. ꝙ illā maiorē negaret philoſophus, diceret.n. ꝙ eminentiori modo hēns talem virtutem pōt quidem in ſuo ordine in effectum, ſed ordo ſuus eſt ꝙ ſit cā ſuperior & remotior. ¶ Et ſi dicat contra eum. quia tunc ſequeretur ꝙ imperfectio requireretur in prima cā ad cauſandū quia mediante cā ſecūda diceret ꝙ cum dico immediate, cāret duo dico.ſ. cātionem, & illud dicit perfectionem, & dico modum ſiue immediationem cāndi & ille requirit imperfectionem annexam, ergo ad mediate cāndum requiritur imperfectio, non ſicut rō cauſandi, ſed ſicut conditio neceſſaria in agente. Ex quo ſeqitur ꝙ philoſophus negaret iſtam, ꝙ perfectior cauſa immediatius cauſet. ¶ Aduerte tamen ꝙ non ponuntur iſtæ mediæ cauſæ vt addatur perfectio cālitatis, quia H tota perfectiſſime eſt in prima, ſed vt hētur ordinata perfectio deſcendens ad vltimam imperfectum, q̄ non ſit ſine diminutione perfectionis. ¶ Et ad rōnes Ariſt. dr̄ ꝙ Deus poteſt facere cauſas ſecundarias ſine ſuis actionibus, & vere remanebunt entia. Dicitur etiam ꝙ ordo cauſarū nō eſt ſic neceſſarius quin Deus poſſit illum deſtruere & cauſare ſine aliqua cauſa ſecunda.

Deū immediate aliquod creabile creare quot modis intelligitur.

Sco. in quot. q. 7.

Tertio ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, vtrū tm̄ ſit vnus primus motor. ¶ Et vr̄ ꝙ nō, quia ſunt tot quot ſunt orbes, & quilibet eſt formaliter neceſſarius igitur. Reſpondet breuiter quòd licet plures ſint ęterni motores & formaliter & neceſſarii, tamen vnus eſt primus a quo omnes alii depēdēt ſiue

An tantū ſit vnus primus motor.

A ſiue mediate ſiue immediate, quod notanter dr̃. Nam dicunt aliqui ꝙ fuit mens Ariſt. ꝙ prima intelligentia immediate cãbat alias intelligẽtias, & ſi hoc ſit verum diſcrepat ab Auicenna, qui tenet ꝙ prima intelligentia cãt ſecundam, & ſecunda tertiam vt ſuperius viſum eſt ¶ Et aduerte ꝙ mẽs Ari. fuit ꝙ prima intelligentia non mouet orbem, quia cũ ſit virtutis infinitæ in inſtanti moueret & neceſſario cũ immediate moueret, ſed aliæ intelligentię a prima mouent orbes. Et ex iſto põt hẽri ꝙ non fuit mens Ariſt. ponere alias intelligentias a prima eſſe virtutis infinitæ, ſed finitæ, quia nullum infinitum dependet ab alio, ſed iſtæ intelligentiæ dependent a prima, ẽt mouerent orbes ſuos in inſtanti & non B in tempore. cuius oppoſitum eſt verum ſponit tamen bene ipſa ea infinitæ durationis. Et ex iſto ſequitur ꝙ Ariſt. non poſuit iſta repugnare cauſatum & formaliter neceſſariũ. Non ſm eum oẽ intelligentiæ ſunt formaliter neceſſarię & tamen cãtur a prima. ¶ Aduerte vlterius ꝙ fuit mens Ariſt. ꝙ primus motor nullã hẽt magnitudinem ſm extenſionẽ, licet bene magnitudinem virtutis. Et dicit Sco. ꝙ non hr̃ magnitudinẽ poteſt concludi ex infinita potentia, & p̃t cõcludi ex immaterialitate cũ intellectualitate, ita ꝙ bene ſequit̃, hoc eſt infinitæ potentiæ, ergo non habet magnitudinem. Et ex iſtis ẽt ſequit̃ ꝙ mens fuit Ari. ponere cœlos eẽ formaliter neceſſarios ſicut intelligẽtias, quia vult oẽm ſubſtantiã ſẽpiternã eſſe formaliter neceſſariã.

q. ſua metaph. c. 4.

Primus motor qũo non magnus.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa C textũ incidit alia difficultas, a quo mouentur proiecto cum ſint extra proiiciens. Rñdetur br̃, ꝙ dimiſſis multis opinionibus quæ fuerunt tactæ in textu, ꝙ proiecta mouentur à virtute tẽporis impreſſa a proiiciẽte quam aliqui cõmuniter vocant impetum, quia ſic non vr̃ a quo alias moueantur, & in iſto mõ concordãt ferre omnes philoſophi. Sed q̃reres quid eſt ille impetus. Reſpondeo ꝙ eſt quædam qualitas impreſſa mobili faciens in eo motum, & poteſt poni de prima ſpẽ qualitatis vel tertia q̃ acquirit̃ per actum proiiciẽtis. ¶ Ex quo poteſt ſequi ꝙ talis impetus eſt realiter diſtinctus a motu, immo ſequit̃ ipſum motum proiicientis. Et ſi quæras vtrũ ſit qualitas permanens, vel ſucceſſiua. Rñdetur ꝙ D eſt qualitas permanens: nam manet pila deſcendente. ¶ Et ſi quæras tertio vtrũ omnes impetus ſint eiuſdẽ ſpẽi ſpãliſſime. Reſpondetur per aliquas propõnes. Prima, non omnes impetus ſunt eiuſdem ſpẽi ſpãliſſime. Quod patet, quia forma ſubſtãtialis grauis cũ ipſa grauitate corrũpunt impetum lapidis ſurſum, & tñ eadem forma cum grauitate conſeruat impetum lapidis deorſum & ꝓducit. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ illi duo impetus nõ ſunt eiuſdem ſpẽi. Etiã poteſt probari quia iſte impetus nõ habent ſimilem effectũ. Nã vnus mouet ſurſum, alius deorſum, alius retro, alius ante. Et ſic dicas impetus pilę cadẽtis deorſũ, ẽt mouetur ſurſum, ergo iſta poſſunt fieri ab vno impetu. Reſpondetur ꝙ hoc eſt per

Proiecta a quomo uẽtur cũ ſint extra piiciens.

acci-

E accidens, quia talis impetus natus eſt ſemper mouere deorſum ſi poſſet: ideo ſi propter impedimentum prohibeat mouere deorſum mouebit ſurſum per accidens, ſicut eſt de radio incidente vel reflexo. ¶Secunda propoſitio impetus eſt duplex, quidam eſt naturalis quando ſecundum eum mobile mouetur ſecundum eius inclinationem. Alius eſt violentus, quo mobile mouetur contra eius inclinationem. ¶Tertia propoſitio, impetus communiter diuerſificantur propter diuerſum modum imprimendi, & iaciendi, vt patet: nam ſi proiicias trochum in rectum mouebitur in rectum, ſi proiicias in gyratiuum, gyratiue mouebitur. ¶Quarta propoſitio, per iſtum impetum poſſunt ſeruari omnes apparentiæ propter eum pila reſilit cadens ſupra terram etiam per eum mouetur mola fabri poſt quam faber dimiſit molam. ¶ Etiam trochus pueri poſtquam eſt extra manum pueri, etiam manus, & multa alia fiunt propter iſtum impetum, & propter defectum iſtius impetus faba, non ita longe proiicitur ſicut plumbum quia ſibi non poteſt imprimi ita magnus impetus. ¶Et ſi quis quæreret, quare illud quod ſic mouetur ab impetu, velocius mouetur aliquando in medio vel in fine, quam in principio, vt patet de ſagitta. Reſpondetur quod ratio eſt quia ille impetus in principio non imprimitur omnibus partibus mobilis, ſed ſolum partib. propinquis, & mediantibus illis partibus imprimitur partibus remotis, donec impetus eſt per totum mobile, & tunc velociori motu mouetur. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Impetus duplex.

F

Arti. 2. DVBITATVR primo, vtrum opinio Ariſto. fuerit primum motorem eſſe infinitum intenſiue. Dimiſſis multis modis dicendi, reſpondetur per duo dicta ſecundum mentem Scot. ¶Primum dictum opinio Ari. fuit quod primus motor eſt infinitæ virtutis, & non tantum ſecundum durationem. Patet quia in hoc octauo li. ſic arguit, primus motor mouet a ſe tempore infinito, ergo eſt infinitæ potentiæ, vel ergo eſt infinitæ potentiæ ſecundum durationem tantum vel ſecundum intenſionem ſeu entitatem, non primum ſicut communiter exponit quod patet quia ex hoc quod primus motor eſt infinitæ potentiæ infert, quod eſt ſine magnitudine, ergo non intelligit de infinitate durationis quia cum tali infinitate durationis bene ſtare poteſt magnitudo igitur. ¶Secundum dictum, ad hoc quod mouens arguatur eſſe virtutis infinitæ oportet non quod actu moueat motu, vel tempore infinito tam a parte ante, quam a parte poſt ſed ſufficit quod poſſit mouere a ſe tempore infinito. i. per tempus infinitum & Ari. hoc non concederet, ideo dato quod Deus ſecundum Theologos non moueat motu infinito, multi tamen eorum dicunt quod poteſt mouere motu infinito, & tempore infinito tam a parte ante, quam a parte poſt puta omnes qui concedunt quod mundus potuiſſet eſſe ab æterno. Differunt tamen a philoſopho, quia philoſophus ponit iſtam potentiam eſſe neceſſario coniunctam actui, quia inter extrema immutabilia, cuiuſmodi eſt Deus & cælum eſt habitudo neceſſaria neceſſitate immutabilitatis, quæ negat oppoſitum poſſe ſuccedere oppoſito, ad quam ſequitur motum eſſe neceſſarium non neceſſitate quæ repugnat motui,

G

An Ariſt. ſenſerit primum motorem eſſe infinitum intenſiue.

H

A tui, ſed neceſſitate ineuitabilitatis, ió non pót ceſſare a motu, iſta tñ negant Theologi. ¶ Et ſi arguatur intelligentię aliæ a prima mouent ét tépore infinito, ſicut prima intelligentia ergo erunt omnes infinitæ. Dico ꝙ licet moueant tempore infinito, non tñ a ſe mouent, ſed virtute primæ intelligentiæ a qua depédét, nó ſolum ineſſe, ſed etiam in mouendo modo adhoc ꝙ aliquid inferatur eſſe virtutis infinitæ, oportet ꝙ moueat a ſe tempore infinito. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ philoſophus pciſe arguit de potentia primi mouentis qui nó mouet virtute alterius ſed a ſe. ¶ Ex quo pt inferri, ꝙ ipſa ſit infinita intēſiue, quia ꝙ hēt a ſe potentiā actiuā, & quod hēt aliquid a ſe, hēt in tota plenitudine quæ pót ſibi, compete-

B re nihil enim, hētur limitate in aliquo niſi habeatur ab aliquo agente determinante illud ad certum gradum. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ primum mouet a ſe, & per conſequens eſt a ſe. Et cum tota plenitudo potentiæ actiuę, & entitatis non poſſit eſſe ſiue infinitate intenſionis, ſequitur ipſa ſit infinitæ potentię intenſiuæ.

An aliqd poſſit generare & per inſtās ſolum durare.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū aliquid poſſit generari & ſolum durare per iſtans. ¶ Et vř ꝙ non, vt hēt Ariſt. in textu, quia inter generationem, & corruptionem eſt ſem p medium. ¶ In oppoſitum tñ arguitur, quia aliqtid eſt in reum natura, vel ſaltē alicuius aliquid, ꝙ ſolū durat per inſtans, ſicut ipſummet inſtans & ipſum mutatum eſſe in motu. Pro ſolutione huius ſupponitur, quod mens ipſius philoſophi fuit ꝙ generatio ſit in inſtanti, & corruptio, non C quidem ſimul in eodem inſtanti q a impoſſibile eſt idem mutari ſimul duabus mutationibus oppoſitis, ergo in alio, & alio inſtanti ſit generatio, & corruptio, ſed non ſunt duo inſtātia ſibiinuicem immediata, ſed inter quęcūq; mediat tempus, ideo generationem, vnius non poteſt immediate ſequi corruptio illius, & per cōſequens illud quod generatur oportet plus durare quàm per inſtās. Et ſic fuit mens Ariſtot. quod nihil generaretur, quod ſolum duret per iſtans, & hoc capiendo generationem propriæ, quia ſi caperetur generaliter pro omni productione, vel inceptione alicuius falſa eſſet, cum inſtans duret ſolum per inſtās & etiam mutatum eſſe. ¶ Et ſiquis dicat, mutatum eſſe, & etiam inſtans, habet duo inſtātia, ſ. primum inſtās eſſe fuit, & vltimum inſtans eſſe fui, ergo durat pluſquam per inſtās. Reſpondetur, ꝙ iſta propō, inſtans hēt duo inſtantia, habet duplicem ſenſum, vnus eſt ꝙ inſtans duret p duo inſtantia vel ꝙ componatur ex duobus inſt. ntibus, & ſic ille ſenſus eſt ſelſus. ¶ Alius ſenſus eſt ꝙ inceptio eius cognoſcitur per primum inſtās & deſitio per vltimum inſtans, non quod in tempore correſpondeant ſibi duo inſtantia, ſed tantum vnum, in quo incepit eſſe, & deſinit eſſe, ſed de hoc alias magis viſum eſt. D

Sco. in quolt. q. 12. ar. 3.

¶ Et aduerte, ꝙ tota ratio philoſophi quare res non generatur, vt ſolum duretur per inſtans, fuit ꝙ natura producens, ſic influit ad cōſeruationem, ꝙ poſſit per aliquod tēpus

E pus manere, ita ꝙ corruptiua, vel nõ ſunt approximata, vel non vincunt virtutem gñantis, & conſeruantis generatum, quia tunc generans im pediretur. ¶ Supponitur vlterius, quòd conſequenter ponuntur quatuor inſtantia quibus inceptiones, rerũ & deceptiones mẽſurantur, ſeu cognoſcuntur.ſ.primum inſtans eſſe rei primum inſtans non eſſe rei vltimũ inſtãs eſſe rei, & vltimum inſtans non eſſe rei, & de hoc multotiens viſum eſt. ¶ Aduerte tamen ꝙ primum inſtans eſſe rei accipitur dupliciter. Vno modo pro inſtanti in quo verum eſt dicere, hęc res nunc eſt, & immediate ante hoc non fuit licet aliquid eius præfuerit, & ſic formæ, quę ſucceſſiue, & partibiliter acquiruntur habent bene primum in-

Inſtantia rerũ quot primũ inſtans eſſe rei quot modis capitur.

F ſtans ſui eſſe ſicut caliditas ſucceſſiue acquiſita. Alio modo accipitur per inſtanti, in quo verum eſt dicere hæc res nunc eſt, & immediate ante illud nihil eius, fuit. Et ſic dico ꝙ nullæ formæ, neque res quę ſucceſſiue & partibiliter acquirunt habent ſic primum inſtans ſui eſſe, licet bene primo modo poſſint habere, ſed ſolum res quæ indiuiſibiliter, & impartibiliter acquiruntur habent primum iſtans ſui eſſe, immo etiam nihil quod generatur habet primum inſtans ſui eẽ, q̃a cuiuslibet talis materia eius præ eſſit. Similiter poteſt diſtingui de vltimo inſtanti, ſcilicet ꝙ in inſtanti aliquo eſt & nihil eius erit poſt illud inſtãs, vel quia ipſum non erit poſt illud inſtans quamuis erit aliquid eius, & ſic forma quæ ſucceſſiue, & partibiliter deperditur habet vltimum inſtans ſui eſſe, ſed non primo modo.

G

An aliqd poſſit ꝓduci, ꝙ duret ſolum per inſtans.

Dvbitatvr tertio. Vtrum poſſit aliquid produci, quod duret ſolum per inſtans. Reſpondetur, breuiter, quod ſic virtute, diuina poteſt aliquid creari, & ſolum durare per inſtans, poteſt enim Deus producere, vel creare angelum, in inſtanti, & ſolum durare per illud inſtans. ¶ Et videtur iſtud eſſe de mente Scoti quotli.q.12. & in 3. ſen. vbi videtur habere, quod Deus potuit facere virginem Mariam eſſe tantum per inſtans in peccato originali. ¶ Sed contra iſtud arguitur ſic, ſi aliquid poſſet creari, & durare ſolum per inſtans, ſequeretur quod aliquid crearetur, & nũquam conſeruaretur, & videtur eſſe falſum. Conſequentia patet, quia res in inſtanti, creationis non conſeruatur, quia non indiget conſeruatione niſi quando poteſt non eſſe, ſed quando creatur non poteſt noneſſe igitur. ¶ Item ſequeretur quòd Deus non poſſet vnam rem immediate creare poſt aliam. Quod probo, & volo quod producat angelum, qui ſolum duret per inſtans, tunc non poſſet immediate creare, alium angelum, quia vel crearetur in tempore immediato, vel in inſtanti, non in inſtanti, quia tunc non crearetur immediate, vel oporteret duo inſtantia eſſe immediata nec in tempore immediato, quia nullum eſt tempus immediatum illi inſtanti, cum quolibet dato adhuc illud eſt indiuiſibile. ¶ Item ſequeretur etiam quod angelus eſſet diuiſibilis

H

quia

A quia poſtā producitur in tempore, vel producitur totus ſimul in illo tē pore,& non pars poſt partem, quod videtur eſſe incōueniens, cum illud quod producitur in tempore videatur accipere eſſe ſicut tempus,in quo producitur.¶Item ſequeretur,ꝙ eſſet aliqua res permanens,& indiuiſibilis,quæ non haberet primum inſtans ſui eſſe puta illa quæ immediate produceretur poſt aliā,quia de ipſa nunquam verum eſſet dicere,hęc res nunc eſt,& immediate ante hoc non fuit.¶Item ille angelus ſecundum ſe totum & impartibiliter produceretur, ergo in inſtanti, cum ſit idem ſimul produci & ſecundum ſe totum,& in inſtanti produci.¶Itē ſequeretur quòd aliquid adeo produceretur, & tamen neſciret Deus, B quam cito illa res produceretur in eſſe tota ſimul, quia Deus neſcit talem rem primo eſſe in inſtanti immediato, quia nullum tale eſt, nec mediato,quia non eſſet immediate poſt aliam, ergo in tempore primo ſciret illam rē eſſe, cum ergo in qualibet particula illius temporis tota ſimul illa res vere ponatꝛ,& non Deus non videat aliquam particulam temporis quin ante eam videat partem illius, igitur.¶Pro ſolutione ſupponitur quod ſi aliqua res ſolum duraret per inſtans ſimul inciperet eſſe & defineret eſſe,exponendo definit per affirmatiuam de pſenti, & negatiuam de futuro,ideo dicit Scotus, in libro pręallegato ꝙ propoſitiones de incipit,& deſinit exponuntur dupliciter.¶Supponitur vlterius,quod illo caſu adnihilatio ſequeretur creationem,non quod fieret ex ipſis vna C mutatio per continuationem, quia tunc verū eſſet dicere, ꝙ ſimul crearetur& annihilaretur.¶Supponitur vlteri⁹, ꝙ tam creatio,q̄ annihilatio poſſunt fieri in inſtanti, & etiam in temporre, ideo in illo caſu adnihilaretur in tempore immediato capiendo immediatū vt idem eſt, ꝙ inter ꝙ ſecundum ſe totum, & aliud non eſt medium.¶Supponitur vlterius, ꝙ vt ibidem dicit Sc.ꝙ in ſuccedentibus ſibiinuicem ſiue ſint oppoſita priuatiue ſiue cōtradictoria,ſiue quaſi contraria,quia ambo poſitiua nunquam eſt dare vltimum pręcedentis & cum hoc primum ſequentis,quia tunc duo oppoſita, eſſent in eodem inſtanti, vel duo inſtantia immediata, ſꝫ tamen alterum eſt dare. ſ. vel vltimum prioris, vel primum poſte D rioris.¶Ex quo ſequitur, ꝙ ſi duæ res immediate producerentur vna poſt aliam ſecunda non haberet primū inſtans in tēpore licet poſſet hr̄e in æuo ſuo,& per hoc ſoluit vnū argumētū.¶Vlterius dico, ꝙ non eēt adęquate dare tp̄s in quo crearet, & ſic De⁹ crearet aliq̄d,& tn̄ nō cognoſceret q̄ cito crearet. i. tp̄s in quo primo. i. adæquate crearet, & p̄ hoc ſoluit vnum argumentū.¶Ad alia, ad primum dixit ibi Scot. ꝙ aliquid pt̄ creari,& nunq̄ conſeruari. Vnde creari importat reſpectū rōnis ad nō eſſe pcedens, & conſeruari reſpectū, rōnis ipſius eſſe ad ipſum met eſſe p̄ habitum.¶Ad ſm dico, ꝙ crearetur in tempore immediato capiēdo immediatū, vt iam expoſitum eſt. Dico ēt ꝙ immediate in tempore ſequenti

Suppoſitiones.

E ti crearetꝗ, & tamen in tempore ſequenti immediate non crearet quia nullum tale eſt tempus. ¶ Ad aliud dico, & totum ſimul crearetur & non in inſtanti, ſed in tempore. ¶ Vnde licet ſit idem ſimul creari, & non creari per partem poſt partem, & tamen non eſt idem ſimul creari, vel diuiſibiliter creari, & in inſtãti creari. Et hęc de ſecundo art. quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Ad quæſitum. ¶ Primus motor eſt immobilis, vnus, infinitus, ſimplex impartibilis, & nullam habens magnitudinem, quæ concluſio ſatis probata eſt in articulis. G Ad rationes ante oppoſitum. ¶ Ad primam negatur antecedens, & hoc ſi fiat ſermo de magnitudine molis, & infinitæ virtutis. ¶ Ad ſecundam dicitur quòd Deus per ſuos effectus à nobis cognoſci ẽ quo ad conceptus communes. ¶ Ad tertiam dicitur quod licet implicet contradictionem infinitum actu ſecundum extenſionem, vel multitudinẽ non tamen infinitum in entitate, & virtute. ¶ Ad quartam patet ſolutio & etiam ad quintam.

PETRI TATARETI

F

PARISIENSIS. H

In lib. Ariſtotelis de Cœlo, & Mundo diſertiſſimæ Enarrationes, ac Quæſita.

LIBER PRIMVS.

T. cō. 1. & inde. *DE natura ſcientia ferre plurima videntur circa corpora, & magnitudines, & horum exiſtens paſſiones, & motus, adhuc autem circa principia quæcunque talis ſubſtantiæ ſunt.*

ISTE EST liber de Cœlo, & mundo in quo Philoſophus determinat de corpore naturali in ordine ad vbi. Et diuiditur in quatuor partiales libros. In primo, determinat de toto vniuerſo. Et diuiditur, in quatuor tractatus. In primo, determinat de perfectione vniuerſi. Et diuiditur in quatuor capitula. In Vniuerſũ perfectũ eſſe comprobat.

A In primo, oſtendit totũ vniuerſum eſſe perfectũ, ponens quatuor cõcluſiones. ¶ Prima, ſciẽtia naturalis fere tota verſatur circa corpora, & magnitudines, & circa eorũ paſſiones, & motus. Probat, quia ſcientia naturalis conſiderat res naturales, ſed rerũ naturaliũ quædã ſunt corpora, & magnitudines, quædã paſſiones, & motus ipſorũ. ¶ Secunda concluſio, corpus eſt diuiſibile ſecũdũ omnes dimenſiones. Pro quo ſupponit diffinitionem continui: dicens ꝙ continuũ eſt, quod eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Secũdo ponit diffinitionẽ corporis. Corpus eſt continuũ vndique diuiſibile, ideſt ſecundum omnẽ dimenſionẽ. Et ſubdit, ꝙ tres ſunt dimenſiones, vna, quæ eſt diuiſibilis ſecundũ longitudinẽ, vt li-

B neæ alia, quæ eſt diuiſibilis ſecundũ longitudinẽ, & latitudinẽ, vt ſuperficies, quædam ſecundum tres, vt corpus. Deinde confirmando dicit, ꝙ numerus ternarius eſt numerus omnis totus, & perfectus. probat tribus ſignis. ¶ Primum eſt ex auctoritate Pithagoricorum, dixerunt enim Pithagorici omnia eſſe tribus determinata, ſcilicet, principio, medio, & fine, per principium intellexerunt ſubſtantiam, per mediũ virtutem, & per finẽ operationem rei, ergo ſignum eſt, ꝙ numerus ternarius eſt numerus omnis totus, & perfectus. ¶ Secundum ſignum, antiqui quaſi a natura inclinati cultui diuino conſueuerunt ſacrificare Dijs in numero ternario, ſcilicet in thure, igne, & oratione. ¶ Tertium ſumitur ex communi modo dicendi, quod de duobus non dicimus C omne, ſed ambo, ſed de tribus dicimus omne. ¶ Tertia concluſio, corpus eſt magnitudo perfecta probat, quia corpus eſt diuiſibile ſecundũ omnes dimenſiones, & omne totũ, & perfectum, ſunt idem ſecundum rem, & differunt ſolum ſecundũ rationem: igitur. ¶ Quarta concluſio, totum vniuerſum eſt perfectum, ibi per vniuerſum intelligit aggregatum ex omnibus corporibus tã ſuperioribus, quàm inferioribus, & præmittit duo dicta. ¶ Primum, vnũquodque particularium corporum eſt determinatum ad proximũ ſic, ꝙ ex ipſo, & corpore proximo fit vnũ vnitate continuitatis. ¶ Secũdũ dictum, omnia corpora per contactum componũt totum vniuerſum, D

quod eſt vnũ vnitate continuitatis, ideſt contiguitatis, & ordinis. Hoc ſuppoſito probat concluſionẽ duabus rationibus. Prima, omne corpus eſt perfectum, ſed totum vniuerſum eſt corpus, ergo totum vniuerſum eſt perfectum. Secunda ratio, totum vniuerſum continet omnia, & a nullo continetur: ergo eſt perfectum. Rõnes cõcluſionem probantes.

DE his autem, quæ ſecundum ſpeciẽ ipſius partibus nunc dicemus principium facientes hic, &c. T. c. 5. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ, in quo Philoſophus determinat de diſtinctione partiũ principaliũ vniuerſi, quæ ſunt quinque, & intẽdit probare, ꝙ præter quatuor ele- Poſt quatuor elemẽta datur quintum corpus ſimplex.

E menta ponendum eſt quintum cor pus ſimplex natũ moueri motu circulari, quod vocatur cœlũ. Pro cuius probatione ponit quinq; ſuppoſitiones. ¶Prima, omnia corpora naturalia ſunt ſecundũ ſe mobilia localiter, quia in ſe habẽt naturã, quæ eſt principiũ motus localis. ¶Secunda, omnis motus ſecundũ locũ aut eſt rectus, aut circularis, aut mixtus. Ex quo patet, ꝙ corporum aliud eſt ſimplex, & aliud eſt mixtũ. ¶Tertia ſuppoſitio, tantũ motus circularis, & rectus eſt ſimplex, quia ſolũ duæ ſunt magnitudines ſimplices, ſcilicet recta, & circularis. ¶Quarta ſuppoſitio, neceſſe eſt omnẽ motum ſimplicẽ eſſe aut ad mediũ, aut a medio, aut circa medium; motus rectus ſurſum eſt a medio, & deorſum eſt ad mediũ, & circularis circa mediũ. ¶Quinta ſuppoſitio, neceſſe eſt quoſdam motus eſſe ſimplices, & quoſdam mixtos: quia corporum quoſdam ſunt ſimplicia, quædam mixta, quæ mouentur ſecundũ elementum prædominans in ipſis, & ſimplicia ſecundum ſuã naturã mouentur, hoc ſuppoſito probat ſuam cõcluſionẽ quinque rationibus, pro prima ponit duas ſuppoſitiones. ¶Prima, motus ſimplex, & corporis ſimplicis, & ſi ſit alicuius mixti hoc eſt ſecundũ elementum prædominans in ipſo. ¶Secunda, vnius corporis ſimplicis eſt tantum vnus motus ſimplex ſecundũ naturã, & tunc formatur prima ratio, motus circularis eſt ſimplex, ergo eſt alicuius corporis ſimplicis, & nõ quatuor elementorũ, quia ipſorum eſt alius motus ſimplex, ergo alicuius alterius corporis, & nõ niſi cœli, igitur. Pro ſecunda ratione ponit duas ſuppoſitiones. ¶Prima motus præter naturã contrariatur ei, qui eſt ſecundũ naturã. ¶Secũda ſuppoſitio, tantũ vnum eſt vni contrarium. Ex his format ſecundã rationem, motus circularis ſimplex conuenit alicui corpori, aut alicui quatuor elementorũ, aut alteri, ſi primũ conuenit ſecundũ naturam, aut prçter naturam, non ſecundũ naturam, quia eis conuenit alius motus ſecundum naturã, nec præter naturã, quia tũc contrariaretur motui, qui eſt a natura, & tunc vni eſſent plura cõtraria. Si dicatur, ꝙ conuenit alteri, aut cõuenit præter naturam, aut ſecundũ naturam, ſi ſecundum naturam, habetur intentum, ſi præter naturam, tunc ſibi conuenit alius motus ſimplex, quod eſt falſum. Pro tertia ratione, ponit tres ſuppoſitiones. ¶Prima, motus rectus eſt alicuius quatuor elementorum. ¶Secunda eſt, motus circularis eſt corporis ſimplicis. ¶Tertia mixta mouentur ſecundũ elementum prædominans, tunc ſic formatur tertia ratio, motus circularis eſt prior motu recto, ergo eſt prioris corporis, quam motus rectus, qui eſt quatuor elemẽtorum, & non niſi cœli, igitur. Pro quarta ratione ponit duas ſuppoſitiones. ¶Prima, neceſſe eſt omnẽ motum ſimplicem ineſſe alicui ſecundum naturam, aut præter naturam. ¶Secunda motus conueniens alicui præter naturam conuenit alteri ſecundum naturam: Tunc ſic arguit, motus

A tus circularis conuenit alteri elemẽto præter naturam: ergo conuenit alicui alteri ſecundũ naturam, & illud eſt cœlũ, igitur. Pro quinta ratione, ponit duas ſuppoſitiones. ¶ Prima, ſi motus circularis inſit alicui ſecundũ naturam erit corporis ſimplicis. ¶ Secunda, ſicut eſt aliqđ corpus, quod natum eſt ferri deorſum, & aliquod ſurſum, ita eſt aliquod corpus, quod natum eſt ferri circulariter, tunc ſic arguit motus circularis eſt continuus, & perpetuus, ergo conuenit alicui ſecundũ naturam, & non alicui quatuor elementorũ. Primam partem probat, quia ſi ſolo conuenerit mobili præter naturam irrationabile eſſet ipſum eſſe perpetuum, quia nullum violentum eſt perpetuũ. Ex omni-
B bus iſtis concludit Philoſophus, ꝙ præter quatuor elementa eſt vnum corpus ſimplex, qđ vocatur cœlũ.

QVONIAM aũt hæc quidem ſupponuntur, hæc autem ex dictis oſtenſa ſunt, &c.

ISTVD eſt tertium capitulũ, in quo Philoſophus ponit differentiã inter quintum corpus ſimplex, & quatuor elementa. Et intendit duas concluſiones. ¶ Pro prima ſupponit quid ſit graue, & quid leue. Vnde graue eſt, quod eſt aptum natũ ferri ad medium, ſed leue eſt, quod eſt aptum natum ferri a medio, ſed leuiſſimum eſt, quod omnibus ſurſum latis ſuperfertur, grauiſſimum eſt, quod omnibus latis deorſum ſubſtat. Hoc ſuppoſito ponit primã cõcluſionẽ, impoſſibile eſt corpus,

Diſcrimen inter cœlũ

quod mouetur circulariter, vt eſt cœlum eſſe graue aut leue probat duabus rationibus. ¶ Prima, cœlum nec mouetur a medio, nec ad medium, nec ſecundũ naturã, nec præter naturã, ergo non eſt graue, aut leue. Quod non moueatur ſecundũ naturam, patet, quia mouetur circulariter ſecundũ naturã, ergo non mouetur motu recto ſecundum naturã, quia vniuſcuiuſque corporum cœleſtium eſt tantum vnus motus ſecundum naturam, nec præter naturam, quia ſi moueretur ſurſum præter naturam moueretur deorſum ſecũdum naturam, quod eſt falſum. ¶ Secunda ratio, in idem fertur totũ, & pars, vt puta tota terra, & paruus globus, ſecundũ nulla pars cœli fertur ad medium, nec a medio, ergo nec ipſum cœlum. ¶ Secunda D concluſio, cœlum eſt ingenerabile incorruptibile, inaugmentabile, & inalterabile. Primã partem probat, quia omne, quod generatur fit ex contrario, & quod corrũpitur, corrũpitur in contrarium, ſed cœlum non habet contrarium, quia corporũ contrariorũ contrarij ſunt motus, ſed motui cœli non contrariatur alius motus, igitur. Secũdã partem probat, quia omne augmentabile eſt generabile, ſed cœlum non eſt generabile: igitur. Tertiam partẽ probat, quia alteratio habet fieri ſecundũ qualitates ſenſibiles, & ſecũdũ paſſiones, & paſſibiles qualitates, ſed omne, quod ſecũdum illas paſſiones alteratur ẽt augmentatur: ſed cœlũ non eſt augmentabile: igitur, Probat adhuc tribus ſignis

C ſiue quintum, corpus & quatuor elemẽta.

E cęlũ eſſe in generabile,& incorruptibile. ¶Primũ,oẽs homines ẽt gręci, & barbari,& quicunque alij putant Deos eſſe incorruptibiles,quia dixerunt antiqui,ꝙ locus Deorũ eſt cęlũ:ergo attribuunt ipſis locũ incorruptibilẽ,& ille eſt cęlũ,igitur. ¶Sẽcundũ ſignũ,quia non eſt in memoria alicuius, quantuncunq; ſenis,ꝙ cœlũ ſecundũ partẽ aut ſecundũ totum ſit transſmutatum: igitur. ¶Tertium ſignum,ꝙ fere omnes antiqui appellant ipſum cęlum ethera quaſi ſempiterno tempore durans: igitur cœlum dicitur eſſe perpetuum, & per conſequens incorruptibile. Ex his patet,ꝙ antiqui habuerunt eandẽ opinionem de cęlo ſicut nos ſupple Philoſophi, dicentes ipſum eſſe incorruptibile, & ſempiternũ, F neque eſt mirandum, quia non ſemel,nec bis,ſed infinities eædẽ opiniones redeunt.

T.c.24 & inde. *QVOD autem non eſt circulationi alia contraria latio.*

Motui circularij cœli haud motus contrarius. ISTVD eſt quartũ capitulum,in quo Philoſophus oſtendit,ꝙ motui circulari cęli non eſt alius motus cõtrarius,& intendit tres cõcluſiones: ¶Prima,motui circulari cęli nõ cõtrariatur motus rectus, quod ꝓbat: quia motus rectus contrariatur alteri motui recto, vt motus ſurſum motui deorſum, ergo motus circularis non contrariatur motui recto. tenet conſequentia, quia tantũ vnũ eſt vni cõtrariũ. ¶Secunda,vna pars motus circularis non contrariatur alteri parti motus circularis. probat tripliciter ſecundũ ꝙ tribus modis contingit,vnam partem contrariari G alteri. Et primo poteſt imaginari, ꝙ motus,qui eſt ab oriente in occidens per vnũ ſemicirculũ cõtrarietur motui, qui eſt econuerſo ꝑ aliũ ſemicirculũ,ſed iſti nõ cõtrariãtur: quia infiniti poſſunt ibi trahi ſemicirculi a parte diametri, contrarietas aũt non eſt inter infinita: igitur. Secundo poteſt imaginari,ꝙ motus cęli, qui eſt ab oriente in occidens per meridiẽ cõtrarietur motui, qui eſt econuerſo ſupra eundẽ ſemicirculum, ſed iſti non ſunt contrarij; quia motus contrarij dicunt eſſe inter terminos contrarios,& multum diſtantes ſecundũ lineã rectam, ſed termini iſtorũ non maxime diſtant ſcdm lineam rectam, igitur. Tertio poteſt imaginari, ꝙ motus, qui eſt ab oriente in occidens per meridiẽ, H contrarietur motui, qui eſt ab oriente in occidens per ſeptentrionẽ, ſed tales nõ ſunt cõtrarij, quia ſimul faciunt vnũ motũ circularem, igitur. ¶Tertia cõcluſio, vnĩ toti motui circulari non eſt alius motus totalis cõtrarius. ꝓbat tripliciter. ¶Primo ſic,motus contrarij ſunt inter terminos contrarios, ſed iſti motus circulares non ſunt inter terminos contrarios, quia quilibet eorum eſt ab eodẽ puncto in idẽ punctũ: igitur. ¶Secunda ratio, motus contrarij dicũt eſſe inter cõtraria loca, ſed motus circularis non ſunt huiuſmodi: igitur. ¶Tertia ratio, ſi motus circulares totales in cœlo eſſent cõtrarij, tũc fierẽt a virtutibus cõtrarijs, vel ergo illæ virtutes eſſent æquales,vel nõ,nõ æquales, qa tũc vna impediret

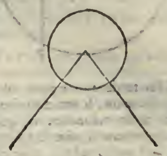
A ret aliam,& ſic eſſent fruſtra. Nã fruſtra eſt calciamẽtũ cuius nõ eſt calciatio. nõ põt ẽt dici, ꝙ vna vincat aliã, quia tũc illa, quę vinceretur eſſet producta fruſtra, nã Deus, & natura nihil faciunt fruſtra.

T.c.33 & inde.

SED quoniam manifeſtum magnitudo eſt, de his, & de reliquis intendendum eſt, &c.

Nullum corp⁹ circulariter motũ, eſt infinitũ.

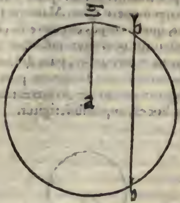
ISTE eſt ſecũdus tract. in quo Philoſophus determinat de finitate vniuerſi ſecũdm magnitudinẽ, & cõtinet quatuor capitula. In primo oſtẽdit, ꝙ nullũ corpus circulariter motũ ſit infinitũ præmittens primo intentionẽ ſuã dicẽs, ꝙ determinãdũ eſt an aliqđ corpus ſit infinitũ. Nã de hac qõne multi errores circa principia Philoſophiæ orti ſunt, iõ neceſſe eſt hanc terminare, quia ſiquis B traſgreſſus fuerit modicũ a veritate diſcedẽs fit lõge plus millies decies, vt ſi quis dicat, aliq̃ magnitudinem eſſe minimã, queãdmodũ Democritus, deſtruit principiũ mathematicorũ & rõnẽ aſſignat, q̃a licet principia ſint parua in quãtitate, ſunt tñ magna in virtute, a quo ſumitur ꝙ paruus error in principio maximus eſt in fine. His ſuppoſitis probat prædictã cõcluſionẽ ſex rationibus. pro prima p̃mittit duas ſuppoſitiones. Prima ſi corpus circulariter motum ſit infinitũ lineæ protractæ a centro ad circũferentiam erunt æquales. ¶Secũda, ſi prædictæ lineæ ſint infinitæ, diſtantia erit infinita. tunc ſic format prima rõ. ſi corpus circulariter motũ ſit infinitũ, tũc eſſet impoſſibile ipſum circulariter moueri, ſed manifeſtum eſt ipſum circulariter moueri: igitur. Maiorem probat, quia ſi corpus circulare ſit actu C infinitum oporteret infinitam diſtantiam pertranſire, puta diſtantiã illarum duarum linearum protractarum a centro ad circũferentiam: ſed hoc eſt impoſſibile: igitur.

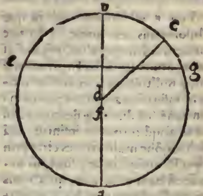
D

¶Pro ſecunda ratione ſupponitur, quòd motus, tempus, & magnitudo æqualiter ſe habent ad eſſe finitum, & infinitum, tunc ſic arguit: Si corpus circulare eſſet infinitum, ſequeretur, quòd infinitum pertranſiretur tempore finito, quod eſt falſum: igitur. Conſequentia patet, quia trahatur vna linea infinita ex vtraque parte, quæ vocetur b b, a circumferentia circuli ad aliam circumferentiam extra centrum, quæ quieſcat, & protrahatur alia a centro ad circumferentiam aliã, quæ moueatur, & vocetur a, g, e: hinc ipſa pertranſiet aliam, quæ eſt infinita in tempore finito, cum cœlum voluatur in viginti quatuor horis.

B

¶Pro tertia ratione ponit vnam ſuppoſitionem, ſi vna magnitudo iuxta aliam moueatur, vel quòd ambæ moueantur iuxta ſeinuicem, illæ duæ magnitudines æque cito ſe pertranſeunt inuicem. Tunc ſi arguit, tempore finito cœlum pertranſit circulum deſcriptum circa centrum mundi, ergo in eodem tēpore cęlum ab eodem tranſitur, ſed impoſſibile eſt infinitum pertranſiri in tempore finito, ergo impoſſibile eſt corpus circulariter motum eſſe infinitum. ¶Quarta ratio, nullum corpus figuratum eſt infinitū, ſed cęlum eſt corpus figuratum, igitur. Maior patet, quia linea habens terminum, nec ſimiliter ſuperficies eſt infinita: ergo nec corpus clauſum terminis cuiuſmodi eſt corpus figuratum: igitur non eſt infinitū. ¶Quinta ratio, ſi per centrū circuli, quod eſt g, ducatur vna linea infinita ex vtraq; parte, quæ ſit a b, & illa quieſcat, poſtea ducatur alia linea ex centrū perpēdiculariter ſecans primā lineā, quæ vocetur e, g, & ambæ quieſcant, a centro vero ducatur alia linea infinita ex alia parte, quæ ſit g, d, & illa moueatur cum toto corpore circulari, tale corpus circulare non poteſt moueri circulariter, niſi linea mota tranſeatur a linea quieſcente, ſed hoc eſt impoſſibile cum vtraque ſit infinita: igitur. G

H

¶Sexta ratio ſi corpus circulariter motū eſſet infinitū ipſum pertrāſiret ſpatiū infinitum, & ſpatiū ſibi æquale, & cum moueatur tempore finito pertranſibit ſpaciū infinitum tpe finito, hoc eſt impoſſibile, qđ probatum eſt octauo Phyſicorum.

S E D neque recte mouetur, &c. T.c 44.& inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit nullum corpus recte motū eſſe infinitum. Et intendit talem concluſionem. ¶Nullū corpus motū a medio, aut ad mediū eſt infinitū. ꝓbat duabus rōnibus. ¶Prima, ſumitur ex parte locorum, pro qua ponit aliquas

Nullum corpus recte motū e ſt infinitum.

quas

A quas ſuppoſitiones.Prima motus ſurſum,& deorſum ſunt contrarii. Secunda,contrarii motus ſunt ad contraria loca.Tunc ſic arguit omnia loca corporum motorum a medio,vel ad medium ſunt finita, ergo omne corpus recte motum eſt finitum patet conſequentia, quia locus debet eſſe æqualis locato ergo, ſi loca ſint determinata,ita & locata.¶ Secũda, ratio ſumitur ex parte leuitatis, & grauitatis,& eſt talis,ſi eſſet aliquod tale corpus infinitũ,vel haberet grauitatem infinitam,vel finitam, non finitam,quia ſequeretur, ꝙ aliquod corpus finitum haberet maiorem, grauitatem,quàm infinitum, vel habere poſſet. Nam accipiatur aliqua pars finita illius grauitatis corporis
B infiniti,tunc per replicationem grauitatis in corpore finito grauitas corporis finiti poterit eſſe tanta, quanta eſt corporis infiniti, cum talis ſit finita & adhuc poteſt replicari igitur. Quod autem non habeat infinitam grauitatem probat,quia tunc grauitas infinita moueret per æquale ſpacium cum grauitate finita, etiam ſequeretur,ꝙ non poſſet mouere in tẽpore,hoc implicat,igitur,patet conſequentia quantum ad primam partem,grauitas finita poteſt mouere per aliquod ſpacium ergo & infinita per tantum ſpacium poteſt mouere ſed quod ad aliam patet, quia talis eſt proportio grauitatis incremento & proportio temporis in decremento,ſed grauitatis finitæ ad infinitam nulla eſt proportio,nulla enim eſt ꝓportio finiti ad infinitum, ergo temporis,in quo mouebit grauitas finita nulla erit proportio, ſed cuiuslibet temporis finiti ad aliud finitum eſt aliqua proportio, ergo grauitas infinita non mouet in tempore,immo ſi moueat mouebit in inſtanti, quod eſt impoſſibile, igitur ipſa nõ mouet. C

POST hoc autem intendendum, eſt vtrum ſi non infinitum quidem corpus, quod omne,&c. T.cõ.35. & inde.

ISTVD eſt tertium capitulum in quo oſtendit Philoſophus per rationes proprias non eſſe aliquod corpus infinitum. Et diuiditur in duas partes.¶In prima, hoc oſtendit, ſic arguendo,ſi eſſet aliquod corpus infinitum aut eſſet anomiomerum aut homiomerum,ſed nullum eſt dicẽdum,igitur.¶Minorem probat quo ad primam partem quia illud eſſet ex partibus finitis compoſitum, aut infinitis,non infinitis, quia corpora ſimplicia ſunt finita,nec finitis,quia tunc oporteret alteram partium eſſe infinitam. Nam ex finitis magnitudine non reſultat,niſi finitum, ſed non eſt neceſſe aliquam partem cõponentem eſſe infinitam ſecundum magnitudinem.¶Quod probat primo,quia iſta pars haberet grauitatem infinitam,vel finitam, ſed nullum iſtorum eſt dicendum,vt probatum eſt in præcedenti capitulo, igitur.¶Secundo,quia tũc locus illius partis eſſet infinitus,& per cõſequẽs motus eius quod eſt impoſſibile:nã impoſſibile eſt plura eſſe infinita,qa corpus infinitum eſt vndique extẽſum.Qđ nõ ſit homiomerum ꝓbat,

Non dat corpus infinitum. D

E quia vel illę partes mouerentur circulariter, aut recte, non circulariter vt probatum eſt prius, neque recte, quia vel illud eſſet graue, vel leue, & ſic haberet grauitatem, vel leuitaté infinitam, quod eſt reprobatū. ¶In ſecunda parte probat nullū corpus ſenſibile eſſe infinitū ex parte actionis, & paſſionis ponēs tres cōcluſiones. ¶Prima infinitum non pōt pati a finito, quia tūc in ęquali tempore agens finitum ageret in corpus finitum, & in corpus infinitum, quod eſt impoſſibile, tenet conſequentia: nam ſit a corpus patiens infinitum, b ſit agens finitum, c ſit tps, in quo a patiť ab ipſo b, & vltra ſit d agens finitū in duplo minus, q̃ b, & ſit e mobile finitum motum ab ipſo d in tpe c, f vero ſit mobile finitum in duplo F maius, quam ſit e, tunc arguit ſic, qualis eſt proportio maioris mouentis b, ad d, minus mouens, talis eſt, proportio f maioris mobilis ad e, minus mobile, ſed d mouet e in tpe c, ergo b mouet f in tpe c, tenet conſequentia per locum a tranſmutata ꝓportione, b autem in tempore c mouet a infinitum, ergo b in ęquali tempore mouet mobile finitum, & infinitum. ¶Secunda cōcluſio, corpus, finitum non pt pati ab infinito. Probat, quia tunc virtus ſic infinita deſtrueret virtuté corporis finiti in inſtanti, ergo corpus finitum non pōt pati a corpore infinito, cum actio, & paſſio dēant fieri in tempore. ¶Tertia cōcluſio infinitum non pt pati ab infinito, quia ſi ſic, ſequeretur, ꝙ infinitum inęquali tempore moueret finitū, & infinitum. Conſequens eſt G falſum, & impoſſibile, ergo & illud ex quo ſequitur, cōſequentia patet, quia ſi infinitum pateref ab infinito hoc eſſet in tpe, & ſimiliter finitū ab illo patitur, licet in minori tpe augeatur tunc virtus reſiſtiua corporis finiti in tali proportione, quam hēt minus tempus ad maius tēpus hoc facto corpus finitum mouebitur inęquali tpe a corpore infinito. ſicut corpus infinitum. ¶Ex prædictis infert primo, ꝙ impoſſibile eſt corpus infinitum eſſe ſenſibile. Secundo infert, ꝙ nullum corpus extra cęlum eſt infinitum, quia extra cęlum nō eſt corpus, eo ꝙ omne corpus eſt in loco, ſed extra cęlum non eſt locus, extra enim & intra locum ſignificant.

Rationabilius autem eſt conari, & ſic neque enim in circuitū, poſſibile eſt moueri, &c. T.cō.70. & inde. H

ISTVD eſt quartum cap. in quo oſtendit Philoſ. per rōnes logicales nullum corpus eſſe infinitum. Et diuiditur in duas partes. ¶ In prima oſtendit nullum corpus eſſe infinitum, hac rōne, quia nullum corpus circulare eſt infinitum, ſimiliter nullum corpus recte motum, igiť. Añs, pro prima parte patet, quia nullū infinitum mouetur circa medium, ſed oē corpus circulariter motū moueť circa medium igitur. Secundam partem probat tribus rōnibus. Prima, ſi eſſet aliquod corpus infinitum recte motum ipſum hēret vnum locum finitum ad quem moueretur naturaliter, vel violente, quod eſt falſum. Nam tunc eſſent plura infinita. Secūda rō, ſi aliquod corpus recte motū Rōnes logicę ad idem.

eſſet

A eſſet infinitum, tunc héret mouens infinitum, & ſic eſſent plura infinita igitur. ¶ Conſequenter remouet Philoſophus vnam cauillationem, poſſet enim aliquis dicere infinitū, mouet a ſeipſo. Hoc excludit dicens quia tunc oporteret eſſe aiatum, & oē aīatum habet determinatam formam, & virtutē, & p conſequens eſt finitum. In ſecunda parte ponit talē concluſionem, non eſt ponendū aliquod corpus infinitum compoſitū, ex infinitis corporib. eiuſdem rōnis diſtātib. per vacuitates, quemadmodum poſuit Democritus, & Leucippus. probat duab. rōnib. ¶ Prima, qa tunc omnium corporum eſſet vnus motus, vbi enim fertur tota terra, & vnus glob. & vbi fertur totus ignis, ibi & vna ſcintilla. ¶ Secunda ratio, B ſi illa corpora ſint eiuſdem rationis tunc aut quodlibet erit graue, & ſic nihil erit leue, aut quodlibet erit leue, & ſic nihil erit graue quod eſt falſum, igitur.

An cuilibet corpori ſimplici ſit tantum vnus motus.

Qvaeritvr vtrum cuilibet corpori ſimplici inſit tantū vnus motus. ¶ Arguitur primo, q non qa nō cuiuslibet corporis ſimplicis eſt motus igit. Añs patet quia cęlum eſt corpus ſimplex, & tamen non mouetur, ſaltem localiter, quia manet ſēper in eodem loco, nec valet dicere, quod mouetur ſecundum ſuas partes, quia vtraque medietas eius, ita bene manet in eodem loco ſicut totum cęlum. ¶ Secundo ſic. Nullus eſt motus ſimplex, igit quæſtio præſupponit falſum. Antecedens patet, C quia omnis motus eſt diuiſibilis in partes ſecundum diuiſionem tēporis in quo ſit. Item omnis motus, vel eſt naturaliter, vel violentus, ſi naturalis velocior eſt in fine, quā in principio, ſi violētus eſt velocior in principio, quam in fine, & ſic omnis motus componetur ex velociori, & tardiori. ¶ Tertio ſic, quilibet orbis planetę eſt corpus ſimplex, & tamen ei naturaliter inſūt plures motus quorum vnus eſt ab oriente in occidens per meridiem ſecūdum motum primi mobilis alter ab occidente in oriens, etiam per meridiem ſuper polos zodiaci, q dr eſſe motus pprius illius orbis, & ſimiliter diceretur de igne, qui mouetur naturaliter ſurſum, & etiam circulariter ad motū cęli lunæ, nec valet dicere, quod moD uetur circulariter violente, quia nullum violentum eſt perpetuum, igitur. ¶ Quarto ſic. Motus ſurſum, & motus deorſum ſunt motus naturales ſimplices, & ambobus illis motimus aer qui ponitur corpus ſimplex ſucceſſiue pōt moueri naturaliter. Nam ſi aer ponatur in loco aquę mouebitur naturaliter ſurſum, & ſi in loco ignis mouebitur deorſum ad ſuum proprium locū, igitur. Quinto ſic. Vnus motus ſimplex ſm ſpēm pt conuenire plurib. corporibus mixtis ſpē diſtinctis, ergo magis pt cōuenire pluribus corporibus ſimplicib. Antecedens patet, quia aurum, & plumbum, quæ differunt ſpecie mouentur deorſum. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In q. erunt tres artic. Quantum ad primum.

Pri-

E PRIMO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates.

Art. 1. An cœlũ ſit corp⁹ naturale.

¶Prima. Vtrũ cęlum ſit corpus naturale. Et vr̃, ꝙ non, quia omne corpus naturale eſt mobile aliquo motu naturali, ſed cęlum non mouetur motu naturali quia motus naturalis velocior eſt in fine, q̃ in principio, cuiuſmodi non eſt motus cęli. Rñdetur br̃, ꝙ capiẽdo corpus naturale pro corpore compoſito ex materia, & forma cęlum eſt ens naturale, & de hoc alias viſum eſt, ſed capiendo corpus naturale, quod poteſt per naturam produci, vel corrumpi, vel ꝙ ex natura inclinatur ad talem motũ & non oppoſitum, ſic dico, ꝙ cęlum non eſt ens naturale. ¶Et ſi quærať, vtrum motus cęli, quo mouetur, ſit naturalis, vel violentus. Rñdet Sco.

F li. 4. di. 48. q. 3. ꝙ mens Auicennæ

9. ſuę metaph. c. 4. fuit ꝙ talis motus non eſt naturalis nec violentus, ſed ex parte agentis eſt voluntarius, & ex parte paſſi, ſeu mobilis eſt neuter, ſicut ſuperficies eſt in potentia neutra ad albedinem & ſiquis dicat cęlum habet habitudinem ad illum motum, quia habet figuram rotundam. Reſpondet Sco. ꝙ talis habitualitas non ſufficit ad naturalitatem, ſed tantum modo ad non violentiam. ¶Et aduerte, ꝙ mobilium quędam mouentur naturaliter, ſicut graue deorſum, quædã violente, ſicut graue ſurſum, quędã neutraliter, ſicut angelus, & anima poſt ſeparationem a corpore, quædã nec naturaliter, nec violente, ſed prę ter naturam, vt ignis in ſua ſphęra, q mouetur ibi circulariter ad motum cœli. ¶Et ſi quis dicat, non inclinatur ad talem motum, ergo mouetur violenter, negatur conſequentia

G

& ratio eſt, quia mouetur ſecũdum inclinationem, ſeu naturalitatem naturæ vniuerſalis, quæ eſt maior, quã naturalitas alicuius particularis. Dicit enim Sco. in 4. q. de agilitate beatorum, ꝙ naturalitas potentię Sc. in 4. d. 49. q. 14. ſuperioris eſt maior, quam naturalitas potentiæ inferioris, etiã naturalitas naturę ſuperioris, puta vniuerſalis eſt maior quam naturalitas naturæ inferioris, ſicut eſt cum graue aſcendit ne fiat vacuum, quædã mouentur motu mixto ex voluntario, & violento, ſicut forte eſt motus animalis, & de hoc alias iam viſum: eſt quędam mouenť motu mixto ex recto, & circulari, ſicut ſi aliquid moueretur per arcum, cuius ſemidiameter mundi eſt chorda. Et ex iſto

H

patet, ꝙ nõ oportet quòd omne corpus poſſit moueri motu naturali, & hoc volebat forte hr̃e Ari. ſi ſufficiat ꝙ aliqđ corpus ſit mobile aliquo motu locali. ¶Pro quo eſt aduertẽdũ, ꝙ motus localis diciť quo aliquid mutat locum ſecundum ſe totum, vel ſecundum partem vel mutaret ſi eſſet in loco quod addiť propter ſphęram nonam, quæ mouetur, & non mutat locum, ſaltem quo ad ſ locari. cum non ſit in loco. Motus localis q̃d.

SECVNDO ſciendum, ꝙ ſunt adhuc alię difficultates. ¶Prima. Vtrum poſſibile ſit aliquod corpus eſſe, & nunquam moueri localiter. ¶Et videtur, ꝙ non, quia tunc ſequeretur, ꝙ non eſſet mobile, cum non poſſet moueri, cum illa potentia, q̃ nunquam reducitur ad actum ſit An' dabile ſit corpus quod nũquam moueať localiter.

A ſit fruſtra. ¶ Dico, quod poſſibile eſt eſſe aliquod corpus, quod nũquam mouebiť localiter. ¶ Dico vlterius, ꝙ non eſt inconueniens potentiam aliquam fruſtrari ſecundũ aliquod indiuiduum, licet ſit inconueniens potentiam fruſtrari tam ſecundum ſpẽm, quam ſecundum indiuiduũ. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ Deus, & natura nihil faciunt fruſtra ſecũdũ ſpẽm & indiuiduum ſimul, ſed bene ſm vnum indiuiduum, vel plura ſolũ.

Mot⁹ vnde dr̃ ſimplex. ¶ Secũda difficultas. Quare aliquis motus dr̃ eſſe ſimplex. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima, motus non dr̃ ſimplex quin non cõponatur ex partibus quantitatiuis, quia omnis motus ex talibus componitur. ¶ Secunda, motus non dr̃ ſimplex eo ꝙ nõ componatur ex par B te velociori, & tardiori, quia tunc motus naturalis, vel violentus non eſſet ſimplex. ¶ Tertia motus non dr̃ ſimplex, eo ꝙ vna pars mobilis non moueatur velociori modo, quam alia, quia tunc motus cœli non eẽt ſimplex. ¶ Quarta motus nõ dr̃ ſimplex eo ꝙ mobile ſit ſimplex, vel ſpaciũ ſupra quod mouetur. ¶ Quinta propoſitio, motus ideo dicitur ſimplex, eo ꝙ ſit per lineam breuiorem, per quam poteſt fieri ad medium mundi, vel a medio ſecundum ſemidiametrũ mundi, vel partẽ eius, abſq; eo, ꝙ participet aliquid de circumitione, vel circa medium mundi ſecũdum lineam circularem, vel partẽ eius abſq; hoc, ꝙ participet aliquid de deſcenſu ad medium vel aſcenſu a medio. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ datis duobus mobilibus æqualiter deſcẽdentibus, vno tamen deſcendente p C diametrum, & alio per arcum primum mouetur motu ſimplici, ſecũdum autem non, quia non deſcendit per lineam breuiorem, & dico, ꝙ illo caſu quodlibet æque cito deſcenderet cum æqualiter appropinquãt centrum mundi, ſed non æque cito mouẽtur deorſum, quia illud, quod mouetur per arcum citius mouetur cum ſpacium maius pertranſeat. Et ſi quis dicat, tunc ſequeretur, ꝙ aliquod totũ poſſet moueri motu ſimplici, cuius tamen quælibet medietas mouetur motu compoſito. nam ſi ſit vna terra vniformis in grauitate, quæ deſcendat ad centrum mundi, ſic ꝙ eius centrum ſit diametrũ, mundi niſi in eius deſcenſu illa terra condenſetur, tunc tota terra mouetur motu deſcẽſus, & vtraque me D dietas motu compoſito ex deſcenſu & circumitione quia nulla medietas deſcendit per ſemidiametrum mundi. Rñdetur, ꝙ hoc non eſt inconueniens immo de facto eſt verum.

An aliqd ſimul pluribus motibus moueri poſſit. Tertio ſciendum, ꝙ incidit talis difficultas. ¶ Vtrũ aliquid poſſit moueri ſimul pluribus motibus, ſimplicibus. Et vr̃, quod ſic: nam cœli alii ab vltimo mouentur pluribus motibus ſimplicibus, ſcilicet ab oriente in occidens ad motum, cœli ſuperioris, & ab occidente in oriens motu ſuo proprio. ¶ Pro ſolutione, ſupponitur quòd aliquid poteſt imaginari moueri motibus pluribus, ſimplicibus dupliciter. Vno modo ſimul, alio modo ſucceſſiue. ¶ Si ſimul, hoc eſt tripliciter, vno modo, ꝙ æque primo, & æque velociter, mo-

E moueatur illis motibus ſimplicib. & ſic dico, ꝙ impoſſibile eſt aliquid moueri ſimul pluribus motibus ſimplicibus æque primo, & ęque velociter, quia aliter oporteret, ꝙ idem ſimul, & ſemel eſſet in diuerſis locis, poſtq̃ mot⁹ ſimplices ſũt ad diuerſa loca, & ꝑ illud motus localis differt, à motu alterationis: nam poſſibile eſt motu alterationis aliquid ſimul alterari diuerſis alterationibus. Vñ poſſibile eſt, ꝙ aliquid ſimul ita velociter albefiat, ſicut calefiet. Secũdo modo, poteſt imaginari aliquid moueri motibus ſimplicibus, ſic videlicet ꝙ moueatur pluribus motibus ſimplicibus, non æque primo, ſed mouetur vno ex ſe, & alio ad motũ alterius cõiuncti cũ eo, & ſic dico, ꝙ F aliqd poteſt bene moueri ſimul pluribus motibus vt patet de ſphæra ſolis, quæ mouetur motu proprio, & motu circulari diurno quorum vterque eſt motus ſimplex, ſed non mouetur ibi æque primo, cum vnus ipſorum inſit ſibi præter naturã. Tertio modo, poteſt imaginari aliquid ſimul moueri pluribus motibus ſic, ꝙ moeatur motu mixto ex duobus ſimplicibus, ſicut ex motu recto, & circulari, & ſic dico, ꝙ idem ſimplex bene poteſt moueri ſimul pluribus, motibus ſimplicibus quia aliqua terra pura poteſt ſimul deſcẽdere, & aliqualiter centrũ circuire, ſicut ſi eſſet terra ſupra tabulam tranſuersã, quæ diſcendendo caderet ad vnũ latus. ¶ Dico vlterius, ꝙ poſſibile eſt aliquid moueri ſimul pluribus motib. ſcdo, & tertio modis, vt ſi aliqua terra pura deſcenderet ſupra aliquã tabulam tranſuerſaliter poſitam, & G illa tabula moueretur in tali deſcenſu ad aliam partẽ puta ad latus, tũc illa terra moueret pluribus motibus ſimplicibus ſecũdo, & tertio modis. ¶ Dico ſecundo, ꝙ impoſſibile eſt idem corpus ſimplex ſimul moueri naturaliter pluribus motibus, eo ꝙ corpus non habet in ſe niſi vnam formam ſimplicem, q̃ nata eſt illud inclinare ad vnum locum ſolum, & ꝑ conſequens productiua ſolum in ipſo vnius motus, & hoc maxime hẽt verum in non aĩatis vbi tm̃ eſt vna forma. Etiã vnius corporis ſimplicis ſecundum ſpẽm non eſt naturaliter niſi vnus locus ſecundum ſpẽm, & ita niſi vnus motus localis ſpecificus ſecundum naturam. Et per idem patet, ꝙ impoſſibile eſt idẽ corpus ſimplex naturaliter moueri plurib. motibus ſimplicibus ſucceſſiue ſecũdũ H ſpeciem, nec valet arguere de aqua, quæ mouetur ſurſum, & deorſum ſucceſſiue: nam ꝙ ſurſum moueatẽ non eſt naturaliter, ſed præter naturam, vt iam viſum eſt. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ vnus motus ſimplex ſecũdum ſpeciem non eſt niſi vnius corporis ſimplicis ſecundum ſpeciem. ¶ Sequitu ſecundo, quod non omnis motus ſurſum, & omnis motus, deorſum differunt ſpecie, quia aer exiſtẽs in loco aquæ naturaliter moueretur ſurſum ad locum proprium & exiſtens in loco ignis naturaliter moueretur deorſum ad locum eius naturalem, ideo ſi iſti duo motiua, differerent ſpecie, tunc eiuſdem corporis ſimplicis eſſent plures motus, naturales, quod eſt falſum. ¶ Dico vlte-

A vlterius, quod ad hoc, quod motus ſurſum, & motus deorſum diſtinguantur ſpecie oportet quod ſint ad terminos diſtinctos ſpecie vltimatos, quales ſint motus deorſum terræ, & motus ſurſū ignis. Et dr̄ notāter, vltimatos, quia dato, ꝙ aqua, & terra moueantur deorſum, tamē illi duo motus nō ſunt eiuſdem ſpeciei, cū nō ſint ad diuerſos terminos vltimatos etiam dato, quod aqua, & terra mouerētur deorſum a loco ignis & tenderent ad eundem locum nō vltimatum illi motus nō eſſent eiuſdem ſpeciei. ¶ Et ex iſto poteſt dici probabiliter, ꝙ ſi ponamus orbes diſtingui ſpecie abinuicem, non omnis motus circularis omni motui circulari eſt eiuſdem ſpeciei, aliter idē motus ſpecie competeret naturaliter,
B pluribus corporibus ſimplicibus, & ſecundum hoc, oporteret ponere, quòd loca naturalia, ipſorum, orbium diſtinguerentur, ſpecie.

An tantū ſint quinque corpora ſimplicia in mundo.

QVARTO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. ¶ Vtrum in mūdo ſint tantum quinq; corpora ſimplicia ſpecie diſtincta. ¶ Et videtur, quod non, quia cælum non videtur eſſe alterius naturæ ab elementis igitur. Antecedens patet primo quo ad qualitates motiuas, ſcilicet grauitatem & leuitatem: nā ſi eſſet vna pars cœli in aere moueretur ſurſum, vel deorſum, & ſic haberet grauitatem & leuitatem, vel maneret quieſcens quod eſt falſum, cum non ſit in loco proprio, modo corpus naturale exiſtens extra proprium locum mouetur. Item planetæ, qui ſunt partes cæli aliquando aſcendunt aliquando
C deſcendunt, igitur habent grauitatem, & leuitatem. ¶ Secundo videt, quod conueniat in qualitatibus primis, cum aliqua pars cæli ſit calida, & aliqua frigida, etiam cælum ſuper omnibus latis ſtat, igitur videtur eſſe leuiſſimum. Reſpondetur breuiter, quòd præter cælum ſunt duo corpora ſimplicia genere diſtincta ſ. graue, & leue, quia tot ſunt motus naturale ſimplices in genere, ſ. motus ſurſum, & deorſum. ¶ Secundo dico, ꝙ præter cælum quatuor ſunt corpora ſimplicia ſpecie ſpecialiſſima diſtincta, ſcilicet aer, aqua, terra, & ignis, ideo ſecundum mētem Philoſophi, quatuor erunt motus recti ſpecie, ſpecialiſſima diſtincti. ¶ Dico tertio, quod præter illa quatuor corpora ſimplicia ponendum eſt quin D tum corpus ſimplex, quod non eſt neque graue neque leue, quod circulariter mouetur. ¶ Et ſiquis dicat, ꝙ ſunt plures cæli. Dico, quod verum eſt, ſed quia dubium eſt vtrum differant ſpē, vel non, vocabant tantum vnum. ¶ Ad rōnes dico primo, ꝙ illa maſſa cæli non moueretur, cum nō haberet, principium motus, neque ſurſum, neque deorſum, neq; circulariter, cum tunc oporteret, ꝙ hēret intelligentiam ipſam mouentem. ¶ Dico, vlterius, ꝙ non quieſceret, nec naturaliter, nec violente, ſed præter naturam. ¶ Dico etiam, quod licet omne corpus naturale motum motu recto extra ſuum proprium, locum moueatur ad ſuum locum, non tamen hoc oportet de corpore naturali moto motu circulari.

¶Ad

E ¶ Ad aliud, dico, ꝙ partes cœli proprie non aſcendunt neq; deſcendũt, licet efficiantur centro proximiores vel longiores, ideo non omne appropinquare centro eſt aſcendere, ſed ſolũ infra ſpheram lunę. ¶ Ad aliã dico, ꝙ aliqua partes cęli ſunt bene calidę vel frigide virtualiter, ſed nõ formaliter. ¶ Ad vltimam dico, ꝙ illa diffinitio leuiſſimi, debet intelligi de illis, quæ ſunt infra ſpheram lunæ. Et hic de primo articulo. Quãtum ad ſecundum.

Art. 2. An mixtũ moueatur ad motũ elementi prædominantis.

DVBITATVR primo. Vtrum mixtum moueatur ad motum elementi prædominantis. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quod elementum non dicitur prædominari in aliquo mixto ex eo, quod elementum formaliter, & realiter maneat, in mixto, neque qualitates elementi tranſeant in mixtum, neque F forma ſubſtantialis elementi trãſit, vel manet in mixto. Dico ergo, vt dicit Scot. in 2. diſti. 15. quæſt. vnic. ꝙ primum dominium elemẽti in mixto attenditur ſecundum conuenientiam in qualitate, naturali motiua quæ qualitas eſt principium motus, vt grauitas eſt principium mouẽri deorſum. Vnde ſecũdum diuerſam mixtionem elementorum concurrẽtium in generatione illa, aliquando mixtum magis conuenit in forma in vno elemento, quam cum alio, & per conſequẽns in qualitate ſimili, quæ eſt qualitas mixti, & non elementi, & ideo habent ſimilem motũ conſequẽtem. ¶ Et ex iſto ſequitur, quod dominium elementi in mixto non attenditur ſecũdum qualitates alteratiuas, ſed ſecũdum qualitates, G motiuas, quę ſunt grauitas, & leuitas. ¶ Supponitur ſecundo, ꝙ qualitas motiua alicuius grauis, vel leuis naturaliter ſiti non trahit ſurſum, nec deorſum. Quod patet. Nam ſi aliquis eſſe in fundo maris, & haberet centum dolia aquæ ſuper eũ non propter hoc ſentiret pondus. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ graue, & leue eſt naturaliter locatum quando eſt ſub leuioti ipſo, & ſuper grauius ipſo. Vnde ſi in ſphæra ignis eſſet vas plenum aqua, adhuc lignum natans ſuper ipſam eſſet locatum naturaliter. Similiter ſi aer eſſet in vna fouea bene profunda in terra dum tamẽ non eſſet ſuper ipſam aliquod grauis ipſo eſſet naturaliter ſitus. Vnde naturalis ordo grauium & leuium eſt grauiora eſſe ſub leuioribus, & leuiora H eſſe ſuper grauiora. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ qualitas motiua grauis, vel leuis tunc trahit ſurſum deorſũ qñ eſt naturaliter ſitum, puta quando graue eſt ſuper leuiori eo, vel leue ſub grauiori ipſo. His ſuppoſitis ponũtur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, impoſſibile eſt, quod in aliquo mixto ſit æqualiter de grauitate, & leuitate, quia illi non poſſet aſſignari locus naturalis, quia ſi aliquis locus naturalis poſſet illi aſſignar ille maxime videretur, inter duo elemẽta grauia, & leuia, ſed hoc non: nam ſit vnum tale corpus, & ſic figurę quadratæ, vna medietas eius ſit grauis, & alia leuis, & ſint diſtinctę illæ medietates adinuicem per lineam, rectam, tunc oporteret, ꝙ medietas eius puta grauis eſſet in loco elemẽ-

A ti, grauis, & alia in loco elementi leuis, vt in loco aeris, ſed hoc non vẽ verum igitur. ¶ Et ſi quis dicat, volo quod ſit vnum mixtum in ſphæra aeris, in quo ſint duo gradus de grauitate terræ, & duo de grauitate aquæ, & duo ð leuitate aeris, & tres ð leuitate ignis, clarũ, ẽ ꝙ i hoc mixto dominat leuitas, & tñ nõ pp hoc mouet ſurſum, ſed deorſũ, & ex eo quod in caſu dicto ſolum tres gradus leuitatis ignis trahunt ſurſum, per tertiam ſuppoſitionem poſtquã ipſi ſunt nõ naturaliter ſiti, ſed duo gradus grauitatis aeris, nec trahunt ſurſum, nec deorſum, ideo non eſt attendendus motus ſimpliciter ſecundum pluralitatem graduũ qualitatis motiuę, ſed dẽt ẽt aſpici qualiter eſt, ſitum illud mixtum. ¶ Scđo B etiam oleum eſt vnum mixtum, in quo dominatur aer, & tamen non mouetur, nec quieſcit ſicut aer: nam deſcendit in aere, vt patet per experientiam. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ poſſibile eſt motum naturalem mixti in fine eſſe tardiorem, quam in principio, vt ſi eſſent vnũ mixtum in quo eſſent tres gradus grauitatis terræ, & tres grad⁹ grauitatis aque, & duo leuitatis aeris, & duo leuitatis ignis & ſit illud mixtum in ſphęra ignis, in deſcenſu talis mixti potentia motiua ſe habet vt octo, quia tam terra, quam aqua, ꝗ aer trahit deorſum: & reſiſtentia eſt ſicut vnum, quia pono quod medium extrinſecum reſiſtat ſicut vnum tunc illud mouetur vſq; ad connexum aeris excluſiue a proportione octo ad vnum, & quando peruenit ad aerem, tunc reſiſtentia efficitur maior, quia illi duo gradus C leuitatis ignis reſiſtunt, cũ non ſint naturaliter ſiti, & potentia motiua efficit minor & ẽtqñ peruenit ad aq̃ igitur. ¶ Ex quib. omnibus ponitur talis concluſio, mixtum monetur ſecundum qualitatem vel qualitates, elementi vel elementorum habentis vel hẽntium dominiunt in trahendo ſurſum vel deorſum, & hoc volebat habere Ari. quando dixit mixtũ moueri ſecundum naturam elemẽti prędenominantis in ipſo.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ præter quatuor elementa & cęlum, ſit ponendum ſextum corpus ſimplex. ¶ Et arguitur primo ꝙ ſic, quia ſicut ponitur vnũ corpus quod mouetur motu recto ſurſum, & vnum, quod mouetur motu ſimplici oppoſito deorſum, ſic debet poni vnũ corpus ſimplex quod mouet motu oppoſito circulari. ¶ Pro reſponſione, ſupponitur primo quod hic nos nõ volumus loqui de quacunq; contrarietate, ſed ſolum de contrarietate, locorum, ad quam contrarietatem locorum requiritur maxima diſtantia non ſimpliciter, ſed in genere ſm differentias loci, quę ſunt ſurſum & deorſum. ¶ Vnde magis diſtant extrema totius diametri ſphære corruptibilium, quam centrum & circunferentia, & tñ iſta extrema nõ ſunt loca contraria, iõ talis diſtantia nõ eſt accipienda ſecũdum totalem diametrum, ſed ſecundum ſemidiametrum ſpheræ corruptibilium. Secũdo requiritur ꝙ habeant contrarias virtutes. Ex quo patet ꝙ non capit, ibi locus formaliter pro reſpectu neque

Vtrũ pręter quatuor elementa & cęlum ſit ponendũ ſextum corp⁹ ſimplex.

D

E que etiam pro ſuperficie tantũ, ſed magis pro qualitatibus conſeruatiuis ſeu pro aggregato ex ſuperficie corporis continentie, & qualitatib. influxis a corporibus ſuperioribus. ¶ Supponitur ſecundo ꝙ ad contrarietatem motuum quatuor propriæ requirunt. ¶ Primo ꝙ ſint de locis cõtrariis ad loca contraria. Ex quo ſequitur ꝙ motus ad latus non ſunt propriæ contrarii, quia poſſibile eſt talia loca non eſſe propriæ cõtraria. ¶ Secundo requiritur, ꝙ fiat per lineam breuiſſimam. ſ. rectam. Ex quo ſequitur, ꝙ motus rectus & motus circularis non contrariantur, quia motus circularis non fit per lineam breuiſſimam ¶ Sequitur ſecundo ꝙ ꝙ nullus motus, factus per lineam curuam contrariatur motui, facto F per lineam rectam, quia tunc vni eſſent plura contraria, quod eſt falsũ. ¶ Tertio requiritur ꝙ fiant per eandem lineam vel æquiualentem. Ex quo ſequitur ꝙ poſſibile eſt aliqua duo moueri motibus contrariis, & tñ cõtinuæ ęqualiter diſtabũt, ſicut ſi a ſphera ignis diſcenderet aliqua terra per ſemidiametrum, & ex alia parte aſcẽderet aliqua alia terra per alium ſemidiametrum, tunc mouẽtur motibus contrariis, & tamen ſẽper æqualiter diſtarent. ¶ Quarto requiritur ꝙ ſi vnus ſit naturalis alicui & alter ſit violentus eidem. Ex quo ſequitur quod motus terrę deorſum non eſt contrarius motui ignis deorſum ex eo ꝙ vterque ſecundum ſpeciem eſt naturalis terrę. Et ex omnibus iſtis ſequitur ꝙ nullus motus eſt contrarius motui circulari cœli, ꝙ poteſt ſatis probari ex contrarietate G locorum. ¶ Vnde oriens & occidens ad quæ fiunt tales motus non ſunt contraria, quia ſunt æque ſurſum & ęque naturalia cuilibet parti cęli, ita ꝙ æque naturaliter eſt ſol in oriente ſicut in occidente. ¶ Dicunt tñ aliq. ꝙ motui circulari, poteſt eſſe alius motus contrarius, puta qui fieret ab occidente in oriens ſupra eundem axem contrariaretur alteri qui fieret ſupra eundem axem ab oriente in occidens ꝙ probant, quia illi ſemper ſe impediunt, & non poſſunt ſimul eidem ineſſe, licet bene ſucceſſiue, quicquid tñ ſit de hoc credo ꝙ illi motus non ſunt contrarii, quia illi motus qui poſſunt adinuicẽ continuari non ſunt contrarii, vt hř. 5. phyſi. ſed illius, ſunt, huiuſmodi igitur. Minorem probo ponendo ꝙ ali H quod corpus orbiculariter moueat ab oriente in occidens per meridiẽ ſuper polos a & b, & in mouẽdo vertatur ſic ꝙ a ſit polus b, & econuerſo, quo facto eadem pars quæ prius mouebatur ab oriente in occidens per meridiem mouetur ab occidente in oriens per ſeptentrionem. ¶ Et ad rõnes reſpondet ꝙ illud non ſufficit ad contrarietatẽ motuum. ¶ Et ſi vlterius dicatur, motus & rectus & motus circularis magis differunt, ꝙ̃ motus rectus & motus rectus, ergo magis contrariantur. Reſpondetur, ꝙ non valet conſequẽtia, licet enim albedo & ſuperficies magis differãt, quàm albedo & nigredo, non tamẽ magis contrariãtur. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ motus circularis nulli eſt violentus. ¶ Sequitur ſecundo ꝙ cuilibet

A bet motui poteſt permiſceri, puta tã motui ſurſum, quàm motui deorſum, ſi terra aliqua deſcenderet per arcũ & cũ motu ſurſum ſit ignis aſcẽderet per talem arcum. ¶Et ex omnibus iſtis inferunt aliqui ꝙ cœli non differunt ſpecie, quia deberent habere diuerſos & contrarios motus, quod tamen non videtur, ſed iſtud non concludit: nam motus cœli vt viſum eſt ex parte mobilis non eſt naturalis nec violentus, ſed neutralis, ideo problema eſt ſi cœli differant ſpecie vel non, & ꝑ hoc ſatis patet qđ ſit dicendũ ad rationem.

An mundus ſit ꝑfectus.

DVBITATVR tertio. Vtrum mundus ſit perfectus. ¶Arguitur ꝙ non, quia ſibi põt fieri additio, nam Deus poteſt de nouo creare vnũ orbẽ, igitur. ¶Etiã per potentiã naturalẽ poteſt generari vnus homo, quo B facto mundus erit perfectior, q̃ ſit. ¶Item mũdus includit multas imperfectiones, q̃a includit multa mõſtra quę dicũtur eſſe imperfectiones mundi. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ mundus põt tripliciter accipi.

Mundus tripliciter.

Vno modo pro aggregato ex omnibus entibus: excepto Deo, quẽadmodũ dicimus mundum fuiſſe creatum. Secundo modo pro aggregato ex oibus entibus ſecluſis omnibus intelligentijs, vt puta pro oĩbus cœlis & corporibus incluſis in ipſis elemẽtis, & ẽt pro ipſis elemẽtis. Tertio mõ capitur pro aggregato ex oĩbus elementis, & corporibus in ipſis incluſis, quẽadmodũ capit philoſophus in 1. Metheo. cũ dicit mundũ eſſe cõtiguũ corporibus ſuperioribus. ¶Et ex iſto ſequitur ꝙ C ipſe Deus proprie non dr̃ eſſe pars mundi quia pars dicit imperfectionẽ puta ꝙ poſſet excedi ab illo, modo imperfectio nõ eſt Deo attribuẽda, ideo proprie nõ dicitur eſſe pars mundi. ¶Secũdo ſupponitur quod perfectũ dupliciter dr̃.ſ. ſimpliciter & ſcđm quid. Vnde ꝑfectũ ſimpliciter dr̃ de quo hoc nomẽ perfectum eſt verificabile affirmatiuę ſine additio, vt dicẽdo hic eſt ꝑfectus, & iſtud vocaĩ ꝑfectũ extra genus, & ad ipſũ requiritur ꝙ nihil poſſit ſibi addi, nec ſibi aliquid deficiat, nec ꝙ aliqđ ſit perfectus, nec poſſit eſſe, quẽadmodũ Deus dr̃ eſſe perfectũ ſimpliciter. ¶Et ex iſto ſequitur ꝙ mũdus non eſt perfectus ſimpliciter, cũ ipſe Deus ſit perfectior, niſi forte capere D tur mũdus pro aggregato ex omnibus entibus nõ ſecludendo Deum, ſed hoc non eſt propriæ capere mundum, cum iam dictum ſit ꝙ Deus non eſt pars mundi. ¶Perfectum ſecundum quid ſeu in genere eſt de quo hoc nomen perfectum eſt verificabile affirmatiuæ cum additione, vt hic eſt perfectus homo, & ſi additum ſit de prædicamento ſubſtantiæ dicitur perfectum ſubſtantiale, ſi vero ſit accidens dicitur perfectũ accidentale vt hic eſt perfectus logicus, & iſto modo mundus dicitur bene eſſe perfectus puta ſecundum quid qualitercũque illis tribus modis capiatur mundus. ¶Et aduerte vlterius ꝙ de perfectione eſſentiali vniuerſi ſunt corpora ſimplicia, puta ſphærę cœleſtes & quatuor elemẽta, & ſecundũ aliquos corpora mix-

E ta ſecūdū eſſe ſpecificū. Sunt tñ duplices ſpecies, quædā perfectæ quarū indiuidua non poſſunt generari niſi a ſimilibus ſuis, vt hō equus, & numerus iſtarū ſpecierū eſt ſemper æqualis in mundo, quia ſemper eſt aliqua ſpecies talis in mundo. Aliç ſunt ſpēs quarū indiuidua poſſunt generari æquiuoce ſiue a ſibi ſimili ſcd'm ſpēm, vt muſcæ ranæ & multa talia. ¶Et dicūt aliqui ꝙ tales nō ſunt de pfectione eſſentiali vniuerſi cuius tñ oppoſitū pōt dici, cū perfectio mūdi videaꝛ eſſe in multiplici diuerſitate, immo perfectio vniuerſi requirit vniuerſitatē partiū cū varietas faciat ad decorē, ſicūt ſolet exēplificari de pictura diuerſorū colorū & de harmonijs diuerſarū vocū. Ex quo patet ꝙ monſtra dicūtur eſſe de perfectione vniuerſi, nā ſicut vnū oppoſitū poſitū iuxta reliquū facit ipſum magis apparere pulchrū, ita mōſtra faciunt apparere non mōſtra pulchriora, ideo dicūtur eſſe de perfectione vniuerſi. ¶Sed reſtat dubiū qīo mundus dr̄ eſſe vnus. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ mūdus non dr̄ eſſe vnus ſimpliciter ſeu per ſe, ſed ſolū vnus vnitate aggregationis, ordinis vel cōtiguitatis. Ex quo ſequitur ꝙ corpora mundū conſtituentia, ſicut ſunt orbes & elementa nō cōtinuātur adinuicē, ſed ſolū cōtiguātur. ¶Et ſiquis dicat: mundus eſt corpus perfectum (vt dicit Ari. j. textu) igitur eſt vnū ſimpliciter & per ſe. Reſpondeo ꝙ dicitur corpus capiendo corpus large pro omni illo quod eſt diuiſibile in longitudinē profunditatē, & latitudinē, & nō capiebat corpus propriæ. ¶Et ſiquis dicat, poſtꝙ mundus eſt diuiſibile ſcd'm oēm dimenſionē, ex parte cuius debet attēdi diameter eius. Reſpōdetur ꝙ in corpore ſpherico pōt attēdi ſcd'm placitū mēſurātis, quia oēs diametri corporis ſpherici ſunt æquales, ſed in alijs corporibus non ſphericis aliter debet attēdi, puta ſecundū conos lineā lōgiorē faciētes. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit. G

F

CONCLVSIO reſponſalis: Vnius corporis ſimplicis tantū eſt vnus motus ſimplex naturalis, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in articulis. ¶Et ad rationes ante oppoſitum ad omnes patent ſolutiones in articulis. Art. 3.

QVIA aūt, neque plures poſſibile eſt cælos eſſe dicam'&c. T.c.76.& inde. H

ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de vnitate mūdi, & cōtinet duo capitula. In primo intendit talē cōcluſionē tm̄ eſt vnus mundus. Pro pbatione ſupponit aliqua. ¶Primo ꝙ oīa corpora inferiora mouent, & mouentur, & ēt quieſcūt. ¶Secundo ſupponit ꝙ corpus mouetur naturaliter ad locū, in quo quieſcit naturaliter, & mouetur violēte ad locū, in quo violente quieſcit. ¶Tertio ſupponit, ꝙ motus naturalis eſt contrarius motui violēto. ¶Quarto, ꝙ ſi eſſent plures mūdi, & terra vnius moueretur naturaliter ad terrā alterius, tunc ipſa in vno mundo quieſceret violēter. ¶Quinto ꝙ ſi eſſent plures mundi omnia corpora cœleſtia Mundus tantum vnius eſt.

A ſtia illorum mūdorum eſſent eiuſdem ſpeciei, quod probat dupliciter. Primo, quia niſi ſic mundus diceretur de illis æquiuocè: ergo non deberent dici plures mundi. Aequiuoca.n. nullo modo enumerātur in nomine. Secundo patet, quia motus corporū huius mūdi, & alterius eſſent eiuſdē ſpeciei, ergo corpora eorū eſſent eiuſdē ſp ciei. His ſuppoſitis probat ſuam concluſionem tribus rationibus. ¶ Prima, ſi eſſent plures mundi, tunc terra alterius mundi naturaliter moueretur ad terram iſtius, quia ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed iſtud eſt falſum, quia tunc cōtingeret terrā aſcendere, & ignē deſcēdere, quæ ſunt cōtra naturā eorū: igitur. Cōtra hanc rōnē ponit philoſophus tres inſtātias. ¶ Prima qa licet
B eſſent plures mūdi, tñ pp nimiā diſtantiā non contingeret vnū corpus moueri ad aliū mundū. Rñdet, philoſophus, ꝙ irrōnabile eſt dicere diſtātiā corporū ſimpliciū variare naturā eorū. ¶ Secunda inſtātia, poſſet aliquis dicere, ꝙ licet corpora ſimplicia alterius mundi, & iſtius mouean tur ad eundē locum in ſpecie, nō tñ ad eūdē locū in numero. Soluit dicens ꝙ omnes partes terræ differunt numero, & tamē mouentur ad eundē locū numero. ¶ Tertia inſtantia diceret aliquis, ꝙ motus elementorū eſt infinitus, & licet eſſent plures mundi, tamen terra alterius mundi per totū ſuū motum nunq̄ attingeret terra iſtius mundi. Dicit philoſophus ꝙ nullus eſt motus infinitus. Qd ꝓbat tripliciter, quia oīs motus eſt ex quodā in quoddā, ergo nullus motus eſt infinitus. Scdō ſic, motus C naturalis eſt velocior in fine, q̄ in principio, ſi ergo motus naturalis eſſet infinitus, tūc velocitas eius intēderet in infinitū, & ꝑ cōſequēs grauitas & leuitas eius, ꝙ eſt falſum: igitur. Tertio ſic, motus naturalis fit à natura, ſed oīs natura eſt determinata & finita, ergo oīs motus naturalis eſt finitus. ¶ Secūda rō concluſionis principalis, motus cœli eſt ſempiternus, ergo eſt tm̄ vnū cęlū principiū, & per cōſequēs eſt tm̄ vnus mūdus. ¶ Tertia rō, tm̄ ſunt tria corpora. ſ. cœlū, terra, & corpora intermedia: ergo ēt loca in quibus ſunt illa corpora ſunt tm̄ tria, ſ. locus ſupremus, in quo eſt cœlum, & locus medius, & locus infimus, & omnia iſta corpora, & loca ſunt in iſto mundo: igi D tur tantum eſt vnus mundus.

QVOD aūt nō ſolū vnus eſt; ſed īpoſſibile fieri plures &c. T.cō.92. & inde.

IN iſto capitulo oſtēdit Ariſt. ꝙ impoſſibile eſt eſſe plures mundos, & primo ꝑmittit rōnes antiquorum ad partē oppoſitā. ¶ Et primo ponit vnā ſuppoſitionē ipſorū, ꝙ cœlū, & hoc cęlū differūt, quia cœlū eſt forma, & hoc cœlū eſt forma in materia, tūc ſic formant ſuam rōnem, in omnibus habentibus formā differt forma ſcđm ſe acceptam vt ſignificatur per terminū vniuerſalē, & forma in materia quā dicūt ſignificari per indiuiduū, ſed hoc cœlū hēt formā in materia, ergo differēt cœlum & hoc cœlū. Maiorē probāt ſic, ſingulare includit materiā, qa omnis circulus ſingularis eſt de ligno, vel de

Impoſſibile eſt plures eē mundos.

E ære, vel hmôi. Sed vniuerſale nô includit materiã, quia in diffinitione circuli in cõi non ponitur es, neque lignũ. Et ſi eſſet vnicus circulus ſicut eſt vnicus mũdus, & eſſet ligneus, adhuc lignũ nô poneretur in diffinitione circuli, ergo in habentibus materiã vniuerſale, & ſingulare differũt, ex eo ꝙ vniuerſale dicit formã tñ, & ſingulare formã in materia ſeu totũ compoſitũ. Minorẽ probant: qa omne ſenſibile eſt ſingulare habens formã in materia, ſed cœlũ eſt huiuſmodi: igitur. ¶ Tũc arguitur ſic, vbicunque eſt vniuerſale diſtinctũ ab indiuiduo modo prædicto, ibi eſt poſſibile eſſe plura indiuidua ſub vna ſpecie, & illam maiorem tenebant antiqui veram, sed mũdus eſt
C huiuſmodi: igitur. Iſtam rationem
F ſoluit Ariſt. dicens ꝙ dato ꝙ concedamus antiquis ꝙ hoc nomen cœlum ſignificet formã tñ, & hoc cęlum ſignificet formã in materia: tñ non ſequitur ꝙ ſit poſſibile eſſe plures cęlos, quia diceremus, ꝙ hoc cęlum, ſeu mundus eſt conſtitutus ex omni materia in qua põt eſſe forma cœli, & ꝙ illa materia nô põt ſeparari ab hac forma, iõ cęlũ eſt incorruptibile. Et tñ vnũ dat exẽplum, vt ſi dicamus formã ſimi eſſe curuitatẽ, & materiã naſum & carnẽ, & poneremus vnũ naſum, curuũ cõſtitutũ ex oi carne, ſiue ex oi materia ex q̃ põt eſſe ille naſus, & nô poſſe materiã eſſe ſine illa forma, tunc tñ eſſet vnus naſus, & incorruptibilis. Et ad probãdũ illã cõcluſionẽ dicit, ꝙ cęlũ capitur tripliciter. Primo ꝓ vltima ſphera. Scdo pro aggregato ex

Cœlum tripliciter.

oibus corporibus cęleſtibus. Tertio ꝓ aggregato ex oibus corporibus tã cœleſtibus, q̃ inferioribus, tã ſimplicibus q̃ mixtis. Quo ſuppoſito ꝓbat ſuã cõcluſionẽ. ſ. ꝙ iſtę mũdus eſt cõſtitutus ex oĩ naturali, & ſẽſibili corpore, ¶ Et dicit primo, ꝙ extra cęlũ nullũ eſt corpus ſenſibile. Qđ ꝓbat, qa vel eſſet ſimplex, vel mixtũ, non ſimplex, qa corpus ſimplex eſt tantũ triplex. ſ. cęlũ corpus graue, & corpus leue, & qđ licet hẽt ſuũ propriũ locũ nô extra cęlũ: igitur. Nec eſt dicendũ, ꝙ ibi ſint ꝑter naturã, quia locus cõueniẽs alicui ꝑter naturã conuenit alteri ſcđm naturã, mõ ille locus nô põt cõpetere alicui corpori ſecundũ naturã igitur. Qđ nô ſit mixtũ patet, quia neceſſe eſt eſſe ſimplicia vbi ſunt mixta, ſed extra cœlum nulla ſũt ſimplicia: ergo nec mixta. H

¶ Ex pdictis infert primo, ꝙ cęlũ. i. mũdus conſtat ex tota ſua materia, & hoc ex oĩ corpore naturali ſenſibili. Scdo infert, ꝙ non cõtingit fieri plures mũdos. Tertio, qa extra cęlũ non ſũ eſt locus, neque vacuũ, neq; tẽpus.

Quæ, & qualia ſunt, quę extra cœ ſunt.

¶ Conſequenter oſtẽdit quæ & qualia ſint illa quæ ſunt extra cęlum ponens primo proprietates ipſorum dicẽs, manifeſtum eſt ex dictis, ꝙ extra cęlũ non eſt locus, neque tẽpus, neq; motus: ergo entia, quę ſunt extra cęlum, neque ſunt in loco, neque tẽpus facit ea ſeneſcere, neque ipſorũ eſt aliqua tranſmutatio, ſed ſunt inalterabilia impaſſibilia optimam vitam ducentia. Et ſubdit ꝙ inter illa entia vnum eſt ſupremum virtutem infinitam habens, quo nihil eſt diuinius, vel melius, nullo bono indigens,

A digens, à quo omnia accipiunt eſſe, & viuere, tamen æqualiter, ſed his quidē clarius his vero obſcurius.

T.c.101. & inde. *HIS autem determinatis, dicamus poſt hoc, vtrum ingenitus, aut genitus &c.*

Antiquorum opiniones de perpetuitate mundi. ISTE eſt quartus tractatus huius primi libri de Cœlo, & Mundo, in quo philoſophus determinat de perpetuitate mūdi, & continet tria capitula. ¶In primo pertractat opiniones antiquorū, & eas reprobat, & quare eas recitat dat rationē, ne videatur gratis, & ſine ratione condēnare eas. Oportet enim inquiſitores veritatis iudicatores ſufficientēr nō eſſe inimicos. Et dicit ꝙ tres fuerūt opiniones antiquorū de perpetuitate mundi, vel generatione. ¶Prima B fuit Platonis, qui poſuit mundū eſſe genitum, & poſtea nunq̄ corrumpi. ¶Secunda fuit Anaxagoræ dicentis ipſum ſemel genitū, & ſemel corruptibilē, & poſtea nunq̄ plus reuerti. ¶Tertia fuit Empedoclis, & Democriti dicentiū mundū pluries generari, & pluries corrūpi per amicitiā, & per litē. Cōtra has opiniones ponit tres cōcluſiones. ¶Prima contra opinionē Plato. irrationabile eſt mūdū dicere eſſe genitū ſemel, & in corruptibilē, quia illud irrationabile dicitur cuius oppoſitū omnibus manifeſte apparet, ſed omnibus apparet, ꝙ quicquid eſt genitum eſt corruptibile: igitur. ¶Secunda cōcluſio, quæ eſt contra opinionē Empedoclis, & Democriti dicentiū mundū infinities generari, & corrūpi, ſic ꝙ ꝑ amicitiam omnia corpora congregabātur, & fiebat vnum cōfuſum chaos, C in fine apparenti diſtinctionem entium, & hoc vocabant mundū corrūpi, poſtea redeunte lite diſgregabantur & apparebat diſtinctio eorū, & hoc vocabant mundū generari. Contra eos dicit Ariſt. ꝙ ſic dicere eſt cōcedere, ꝙ mundus ſemper maneat, licet ſub alia, & alia diſpōne, quia manebant ſubſtantiæ elementorū, & aliorū corporū ſimul in vno. ¶Tertia cōcluſio, eſt contra opinionem. Anaxagoræ dicentis mundū ſemel genitum, & ꝙ ſemel corrumpetur, & poſtea nunq̄ redibit, & ſupponit Ariſt. ꝙ mundus non fiebat ex nihilo, ideo infinito tēpore illud ex quo fiebat, puta materia erat anteq̄ mundus fieret, & illud adhuc manet poſt corruptionē, ideo qua ratione prius D fiebat ex illo, eadem ratione fiet poſt quam corrumpetur, cum remaneat ſemper idem principium.

PRIVS autem diuidendum quomodo in generabilia, & generabilia dicimus, & corruptibilia, &c. T. c.110. & inde.

ISTVD eſt ſecundū capitulū huius tractat. in quo diſtinguit quædā nomina. ſ. generabile ingenerabile, corruptibile, vel incorruptibile, & ratio eſt, quia multiplex indiſtinctū parit confuſionē, & ponit quinq; diſtinctionē. Ingenitū & genitū quotupliciter. ¶Prima, ingenitū dicitur tripliciter. Primo modo dicitur ingenitum quòd prius non eſt, & poſtea eſt, & tñ nō incipit eſſe per generationē, & iſtud maximè inuenitur in rebus relatiuis, vt dixit Cōmentator. Secūdo modo dicitur ingenitū,

E quod non eſt, ſed poſſibile eſt generari. Tertio modo dr̃ ꝙ non pt gn̄ari & hoc dupliciciter. Vno modo ſimpliciter, ꝙ nullo mō pt gn̄ari. Alio mō ſm quid quod nō faciliter, neq; bene pt fieri. ¶ Secunda diſtinctio genitum ēt dr̃ tribus modis. Primo mō dr̃ genitum ꝙ prius nō eſt & poſtea eſt. Secundo modo dr̃, ꝙ poſſibile eſt generari, & faciliter. Tertio modo dr̃ cuius generatio eſt mutatio de nō ente in ens. ¶ Tertia diſtinctio corruptibile dicitur tribus modis. Primo mō dr̃ eſſe corruptibile, ꝙ prius hēt eſſe & poſtea non eſſe, ſiue ſit per veram & propriam corruptionem ſiue non. Secundo modo dr̃ ꝙ propriæ, & vera corruptione poteſt, corrumpi. Tertio mō dr̃ qđ bene, & C faciliter eſt corruptibile. ¶ Quarta diſtinctio incorruptibile accipit tribus modis. Primo dr̃ incorruptibile quod non poteſt deſinire eſſe vera & F propria corruptione, licet aliunde poſſit non eſſe. Secundo modo dicit quod propria corruptione corrumpi non poteſt. Tertio modo dicitur, quod non faciliter corrumpitur. Et quia in iſtis diffinitionibus vtimur iſtis terminis poſſibile & impoſſibile. ¶ Ideo ſubiungitur quintam diſtinctionem, dicēs ꝙ poſſibile & impoſſibile dñr dupliciter. Vno modo abſolute, & ſic illud dr̃ poſſibile qđ poteſt eſſe verum, & illud dicitur, impoſſibile quod nullo modo poteſt eſſe verum. Alio modo dicuntur poſſibile & impoſſibile ſecundum potētiam actiuam aut paſſiuā. ¶ Vnde potentia a qua dr̃ poſſibile denominat a maximo in quo poteſt virtus, vt ſiquis poſſit ire per cē G tum ſtadia, potentia eius denominatur a cētum & nō a duobus, ſed impotentia a qua dr̃ impoſſibile denominatur a minimo in quo non pōt, vt ſiquis poſſit ire per centū ſtadia, & non per centū & vnū, quāuis etiā non poſſit ire per centū & duo, tamē eius impotentia denominatur a centū & vno, vt dicimus ꝙ non poſſet ire per centum & vnū. ¶ Et ſi arguat: quia nō oportet ꝙ ſi quis videat maius corpus ꝙ propterea videat minus. Reſpōdet ꝙ aliquid poteſt dici maius vel minus dupliciter, vno modo ſecundum rem, alio modo ſecundum virtutē, quāuis aūt vidēdo paruum corpus ſit minus ſecundū rem ſiue ex parte rei, tamen eſt maius ex parte virtutis.

Corruptibile, & incorruptibile quotupliciter.

Poſſibile & impoſſibile dupliciter.

Maius, & minus dupliciter.

DETERMINATIS autem his dicendum quidem deinceps ſi itaque ſunt quadā poſſibilia & eſſe &c. T c. 118 & inde. H

Iſtud eſt tertium capitulum huius tractatus in quo philoſophus vult probare, ꝙ mundus ſit ſempiternus. Et diuiditur in duas partes. In prima ponit aliquas ſuppoſitiones. ¶ Prima, potētia ad eſſe & non eſſe determinatur tpe, non tamē ſic ꝙ idem ſit & non ſit in eodē tempore, quia hoc eſt impoſſibile, ſed pro diuerſis idē ſit & nō eſt. ¶ Secunda ſuppoſitio, impoſſibile & falſum nō idem ſignificant, quia bene aliquid eſt falſum quod nō eſt impoſſibile. ¶ Tertia ſuppoſitio, nō eſt idē ſupponere falſum & ſupponere īpoſſibile, qa ad ſuppoſitionē falſi bene pōt ſequi

Mundus eſt ſempiternus.

A qui verum, ſed ad impoſſibile non vř ſequi niſi impoſſibile. ¶Quarta, ſuppoſitio, vnum, & idem numero hēt potentiam ad oppoſita etiam ꝓ eodem tempore, vt vnus & idem hō numero pro eodem tempore habet potentiam ad ſedendum & non ſedendum. In ſecūda parte ponit quatuor concluſiones. ¶Prima, nullum ſempiternum eſt genitum vel corruptibile. probat tribus rōnibus. Prima, ſi ſempiternum eſſet corruptibile vel genitum, idem ſimul eſſet, & non eſſet, ꝙ eſt impoſſibile, nam ſempiternum eſt ſemper ens, genitum, & corruptibile aliquando non ens. Secunda ratio, nullum ſempiternum poteſt aliquando non eſſe, ergo nullum ſempiternum poteſt eſſe genitum aut corruptibile, cum
B quodlibet eorum poſſit non eſſe. ¶Pro tertia ratione ſupponitur, ꝙ ſemper ens, & non ſemper ens contradicunt, & ſemper ens, & ſemper non ens contrariantur, & ſemper nō ens, & non ſemper nō ens contradicunt, & non ſemper non ens, & non ſemper ens ſubcontrariantur. Quo ſuppoſito diſponantur quatuor propoſitiones oppoſitæ in figura quadrāgulari & ſit a ſemper ens, b ſemper non ens, c non ſemper ens, d non ſēper non ens, tunc arguatur ſic cuicū que ineſt a, vel b, illi nō ineſt c, & d, ſed omni ſempiterno ineſt a vel b, ergo nulli ſempiterno ineſt c vel d. Secunda concluſio, nullum ingenitū, vel incorruptibile, eſt genitum vel corruptibile, quia nullum ſempiternum eſt genitum vel corruptibile, ſed omne ingenitū eſt ſempiternū, igit. ¶Tertia concluſio, genitum & C
corruptibile conuertuntur, probat, tripliciter. Primo, quia vel genitum eſt corruptibile, & ſic habetur intentum, vel incorruptibile, quod eſt falſum, quia tunc incorruptibile eſſet, genitum. Secunda ratio, quia nec generabile, nec corruptibile eſt ſemper ens, aut ſemper non ens, ergo vtrunque eſt medium ſemper entis, & ſꝑ non entis, & illud medium eſt generabile & corruptibile, cum idem ſit quod aliquando erit & non erit. Tertia ratio, ingenitum & incorruptibile conuertuntur, ergo genitum, & corruptibile. Antecedens probat qa vel ingenitum eſt incorruptibile, & ſic habetur intentum, vel corruptibile, quod eſt falſum. ¶Et ſiquis dicat ꝙ genitum & incorruptibile, D
conuertuntur, quia ſicut incorruptibile dicit potentiam ad non fore reſpectu futuri, ita genitum dicit potētiam ad non fuiſſe reſpectu præteriti. Reſpondet Ariſt. negando aſſumptum de genito, quia ad prçteritum nulla eſt potentia, ſed ſolum ad præſens & futurum. ¶ Quarta concluſio, neceſſe eſt ꝙ omne corruptibile, aliqñ corrūpatur. Probat tribus rōnibus. Prima, quia tunc idem ſemper poſſet eſſe, & aliquando non eſſe quod eſt falſum. Secunda ratio, neceſſe eſt compoſitum ex contrariis aliquando corrumpi, ſed omne corruptibile eſt compoſitum ex contrariis, igitur. Tertia ratio omne corruptibile habet materiam, ſed materia eſt cauſa quare aliquid poteſt non eſſe, igitur.

E *An poſſint eſſe plures mundi.*

QVAERITVR. Vtrū poſſint eſſe plures mundi. ¶ Et arguitur, ꝙ ſic, quia iſte terminus mundus, eſt terminus communis igitur vel actu vel potentia poteſt ſupponere pro pluribus, quod patet per diffinitionem termini communis. ¶ Secundo ſic. Melius eſt bonū & perfectum multiplicari, quam non multiplicari, ſed mundus eſt quoddam bonum, & ꝑfectū, igitur melius eſt ipſum eſſe multiplicatum, quàm non eſſe multiplicatum igitur melius eſt eſſe plures mūdos, q̃ vnum ſolum. ¶ Tertio ſic. Mūdus poteſt generare alium mūdum ſibi ſimilem ergo poſſunt eſſe plures mundi. Añs probatur quia mundus eſt quoddam perfectum & non orbatum, ſed tale poteſt generare, vt

F habet ſecundo de aīa igitur. ¶ Quarto ſic. Alia ſunt mixta in numero, q̃ fuerint, ſunt centum anni, ergo vr̄, ꝙ ſucceſſiua poſſint eſſe plures mūdi, cum iam non ſint corpora, nec partes mundi quę fuerunt, ſunt centum anni. ¶ Quinto ſic. Variata vna parte principali alicuius totius, variatur ipſum totum, ſed ſic eſt quod poſſibile eſt ꝙ vnum totum elemētum fuerit corruptum, vt puta ꝙ aer ſic ꝙ nulla pars eius ſit quę erat ſunt centum anni. ¶ In oppoſitū eſt philoſophus in textu. In quęſtione erūt tres arti. Quantum ad primum.

Art. 1. Plures mundos eſſe poſſe, dupliciter.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione primæ particulæ quęſtionis ſupponitur primo ꝙ poſſe eſſe, plures mundos, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſic ꝙ poſſint eſſe ſimul. Alio modo ſucceſſiuæ. Primo modo adhuc dupliciter. Vno mō ꝙ G illi ſint concentrici, ſic ꝙ medium, vnius, ſit cum medio alterius, vt ſi ſupra vltimam ſpheram vnius mundi eſſe ſphera terræ terminans ipſū, & ſupra illam ſpherā terrę vna ſphæra aquæ & ſic de aliis. Alio modo ꝙ ſint eccentrici, & ſic poteſt imaginari dupliciter. Vno modo ꝙ vnus ſit totaliter extra alium. Et hoc dupliciter. Vno modo ꝙ tangant ſe adinuicem, ſicut eſſent plures globi terræ poſiti in vno ſacco. Alio modo ꝙ non tangant ſe. Alio modo, ꝙ vnus non ſit totaliter extra alium, ſed ꝙ in aliqua parte noſtri mundi ſit aliꝰ mundus tunc ponuntur aliquę concluſiones. ¶ Prima concluſio. Si eēnt plures mundi concentrici non oporteret ꝙ terra vnius moueretur ad terram alterius, quia cuiuſlibet mundi H terra quieſceret naturaliter propter hoc, ꝙ omnium illarum terrarum, vnum eſſet centrum, ſeu medium. Vnde imaginandum eſt ꝙ ſi terra eſſet concaua & in medio concauitas eſſet medium mundi, ita quieſceret terra, ſicut modo quieſcit, & de iſtis non valent rōnes Ariſt. quibus probat ꝙ terra vnius moueretur ad terram alterius. Secunda concluſio. Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plures, mundos ecentricos, quod ſatis probat rōnes Ariſt. in textu. ¶ Tertia cōcluſio. Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plures mundos ſucceſſiuæ, quia tunc iſtæ mundus eſſet corruptibilis ſecundum ſe totum, quod nunq̃ concederet philoſophus. Et ſi dicatur ꝙ aliqui philoſophi conceſſerūt mundum pluries corrumpi, ſicut

A Empedocles & Democritus. Dicitur quòd iſti non dicebant mundũ corrumpi niſi quia illa corporæ erant ſine ordine in vno confuſo, quo facto, non erat mundus, & ſic ſecundum iſtos oporteret dicere mundũ eſſe terminum connotatiuum connotãtem ordinem illorum corporũ adinuicem. quod tamen multi nolunt concedere, ſed dicunt ꝙ mundus eſt terminus abſolutus. ¶ Quarta concluſio. Impoſſibile eſt eſſe plures mundos, ſic ꝙ oporteat eſſe plures primos motores. ¶ Quinta concluſio. Poſſibile eſt ſuper naturaliter eſſe plures mundos, ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiuæ, ſiue ecentricos, ſiue concentricos, cum tale non implicet cõtradictionẽ, igit illud De⁹ pt facere.

B SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, vtrũ extra cęlum ſit aliquid puta ſpaciũ vel vacuum. ¶ Et vr̃ ꝙ ſit aliquid, quia non vr̃ qualiter vltima ſphera moueretur. ¶ Item Deus pôt creare vnum alium mundum extra cęlum igitur extra cœlum videtur eſſe ſpacium. ¶ Item Deus extra cęlum pôt creare vnum lapidem & talis non eſſet ibi indiuiſibiliter, ſed aliquod ſpacium videretur occupare, igitur. ¶ Item Deus extra cęlũ poſſet creare duos lapides, quorum vnus eſſet extra alterum ergo vr̃ ꝙ extra cœlũ ſit locus, cum extra ſit differentia loci vel ſpacii. ¶ Item illi lapides non eſſent immediati, ergo diſtarent ad inuicem, ſed diſtantia non eſt ſine loco, igitur. ¶ Item vbi non eſt corpus & poteſt eſſe corpus ibi eſt vacuum, ſed extra cęlũ non eſt corpus, & poteſt eſſe ibi corpus igitur ibi eſt vacuum. ¶ Item dicit Ariſt. in textu quod extra cœlum ſunt entia inalterabilia optimam vitam ducentia ergo extra cęlum eſt aliquid. Pro reſponſione ponuntur aliquæ propõnes. ¶ Prima extra, cęlum nõ eſt corpus, neq; locus, neq; tempus, neque motus, vt ſatis probat philoſophus in textu. ¶ Secunda propoſitio extra cęlum naturaliter nõ poteſt eſſe corpus, cum non ſit locus. ¶ Tertia propoſitio, extra cęlum naturaliter non eſt nec poteſt eſſe vacuum, quia vacuum eſt locus vbi non eſt corpus, ſed extra cęlum nõ eſt locus igitur. ¶ Quarta propoſitio, neque Deus neq; intelligentiæ ſunt in cęlo, neq; extra cęlum circũſcriptiuæ, quia carent ſitu & magnitudine. ¶ Ex quo

Ante ſit aliqd extra cęlũ.

D poteſt cõcludi iſta propoſitio, quod Deus & intelligentię ſunt extra mũdum, capiendo ly extra priuatiuæ, ideſt non habent ſitum in mundo. ¶ Et ſi dicatur intellignti ę ſunt partes mundi, ergo ſunt in mundo. Dico quòd ſunt partes mundi, ſed tamen non ſunt in mundo circunſcriptiuæ. ¶ Ex iſto poteſt ſequi, quòd cum Ariſt. dicit ꝙ extra cęlum ſunt entia, quòd ipſe capit ibi ly extra, priuatiuæ ideſt entia quæ non habent ſitum in cęlo. ¶ Quinta propõ ad ſaluandũ, ꝙ Deus extra cœlum poſſet creare vnum lapidẽ non oportet ponere de facto ꝙ extra cœlum ſit ſpacium, vel vacuum, vel diſtantia, vel aliquid tale: quia quocunq; illo poſito & iterũ annihilato, adhuc Deus poſſet creare, lapidem extra cœlum ſicut illo poſito. ¶ Sexta

E ta propoſitio, dato quòd Deus annihilaret omne corpus inter latera cęli lunæ, adhuc illa extrema non eſſent immediata, qa adhuc poſſet eſſe medium. Dico vltra ꝙ ibi poſſet aliqd moueri ſi poneretur, & motu eiuſdem ſpeciei cum motu, qui poteſt, nunc fieri. ¶ Et ſi quæratur vtrum, extrema cęli diſtarent. Poteſt dici ſecundum. Sco. quod diſtantia poteſt capi dupliciter. Vno modo formaliter, & ſic non eſt niſi reſpectus vnus extremi ad aliud, & ſic eſſet ibi diſtātia. Alio modo poteſt capi pro medio poſitiuo inter extrema, & tunc dico, ꝙ ibi non eſſet diſtantia. i. non eſſet aliquod medium poſitiuum. Ad rationes. ¶ Ad primam dico, ꝙ mouetur quo ad locare, ſed nō quo ad locari. Dico etiam quod non mouetur quo ad locari. quo ad ſuas partes, vt iam viſum eſt. ¶ Ad ſecundā dico, ꝙ ſi Deus crearet aliquem lapidem, vel aliquid aliud extra cęlum, etiam ſibiipſi ibi crearet locū & ſpacium. ¶ Sed dubium eſt vtrum poſſet ibi creare lapidem, non creando locum vel ſpacium. ¶ Ad aliam dico ꝙ ſi crearet duos lapides, vnus eſſet extra alium, capiēdo ly extra priuatiue, ideſt vnus non eſſet in alio, quemadmodum dicimus quòd vna intelligentia eſt extra aliam, ideſt non eſt in alia, & ex hoc poſſet ſolui dubium prius motum. ¶ Ad alias patet quid ſit dicendum ex propoſitionibus.

Sco. in quotli. q. 11. in ſecundo intellectu art. 4.

F

An oē corruptibile neceſſario corrumpat.

Tertio ſciendum, ꝙ circa textū incidit talis difficultas. Vtrū omne corruptibile neceſſario corrūpatur? ¶ Et arguitur quòd non: nam partes centrales terræ ſunt corruptibiles, & tamen nunquam corrūpentur, cum non videatur qualiter, cum non poſſit ſibi applicari corrūpens. ¶ Item ignis in concauo orbis lunę eſt corruptibilis, cum componatur ex materia, & tamen nunquā corrumpetur. ¶ Item dicunt Alchimiſtæ, quod aurum non poteſt corrumpi, & tamen eſt corruptibile, cū componatur ex materia, & forma.

G

¶ In oppoſitam videtur eſſe Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione ponuntur aliqua concluſiones. ¶ Prima, refert dicere, omne corruptibile neceſſario corrumpetur, & dicere, omne corruptibile corrumpi eſt neceſſe. Prima enim eſt diuiſa, ſecunda, compoſita. ¶ Vnde corruptibile vno modo dicitur de omni illo, quod poteſt corrumpi, ſiue ſit, ſiue non ſit, & ſic diceremus Antichriſtum eſſe corruptibile. Alio modo de omni illo, quod eſt, & poteſt corrumpi, & ſic capitur in propoſito ab Ariſto. ¶ Aduerte vltra ꝙ corruptibile poteſt corrumpi dupliciter. Vno modo ſecundum potentiam naturalem, & ſic capitur hic. Alio modo ſecundum potentiam ſuper naturalem, & ſic non oportet, quòd omne corruptibile corrumpatur, immo poſſet Deus aliquam rem corruptibilem ꝑpetuare, tamen conſtaret, quòd eſſet corruptibilis, eadem enim res, quæ poteſt perpetuari, poteſt corrūpi, & ecōuerſo. Vnde illa eſt vera, quod corrumpetur poteſt eſſe perpetuum, & perpetuum poteſt corrumpi, illa tn̄ eſt falſa, poſſibile eſt quod corrumpetur eſſe perpetuum ¶ Secunda concluH

Corruptibile quot modis pōt corrūpi.

clu-

A cluſio, ſecundum philoſophum videtur iſta eſſe concedenda, omnis ſubſtantia corruptibilis corrumpetur, cum omnis talis habeat materiam, qua ſemper eſt in potentia ad eſſendum ſub alia & alia forma, & cum talis potentia non ſit omnino fruſtrata, videt̃ ꝙ ſucceſſiue ſit ſub alia forma. Et ex iſto videtur ſequi, quod fuerit mẽs Philoſophi cęlum non habere materiam, cuius tamen oppoſitum multi videntur dicere.

¶Tertia concluſio. Nulla ſubſtãtia corruptibilis neceſſario corrumpet, quia omnis talis contingenter corrũpetur, cum corrumpens poſſit impediri, ſiue ſit corrumpens intrinſecũ, ſiue extrinſecum. Nam intrinſecũ, p̃t impediri per medicinam, extrinſecum vero multis modis poteſt impediri.

B ¶Quarta concluſio. De mente Ariſt. hęc vr̃ eſſe neceſſaria ꝙ omnis ſubſtantia corrnptibilis corrumpetur, quia neceſſe eſt ita eſſe ſicut ipſa ſignificat, aliter eius oppoſitũ, ſ. aliqua ſubſtantia corruptibilis nõ corrumpetur, ſtabit quod vr̃ eſſe falſum ſecundum eum. ¶Et ex iſto vr̃ quòd ipſe ſciuerit iſtam. Omne corruptibile neceſſario corrumpetur, in ſenſu compoſito, ſ. loco illius hęc eſt neceſſaria, omne corruptibile, corrumpetur. ¶ Ideo multi concedunt iſtam, omnem ſubſtantiã corruptibilem corrumpi eſt neceſſarium, & tamen ſimpliciter neganr iſtam, omnem ſubſtantiam neceſſe eſt eſſe corruptibilem, cum multæ ſingulares eius ſint falſę, & cum iã ſit dictum quod nulla ſubſtãtia corruptibilis neceſſario corrumpetur, ideo concedunt compoſitam vbi negant ſimpliciter diuiſam. Ad rationes. ¶ Ad primam dicitur ꝙ partes concentrales terræ, & partes ipſius ignis aliquando corrumpentur, q̃a non habent infinitam potentiã ſuæ durationis. ¶Ad aliam de auro, dicitur ꝙ aurum eſt corruptibile & corrumpetur, licet Alchimiſtæ non experiantur, multa enim poteſt natura quæ non poteſt ars. C

An mundus ſm philoſophum ſit ęternus.

QVARTO ſciendum, ꝙ adhuc incidit alia difficultas, vtrum ſecundum mentem Philoſophi mundus ſit ęternus & perpetuus? ¶Et videtur ꝙ non quia mundus eſt generabilis & corruptibilis, igitur non eſt perpetuus. Antecedens patet, quia ad corruptionẽ partis ſaltem principalis, non manet idem totum, quod ante erat ergo ad corruptionem alicuius D partis mundi non manet idem mũdus, ſed multæ partes mundi corrũpuntur, vt notum eſt, igitur. ¶Item mundus eſt augmentabilis, igitur eſt corruptibilis. Antecedens patet, quia multæ partes mundi augmentantur, vt patet de luna & ſole, quæ in ortu & occaſu apparent maiora, quam in meridie. ¶ In oppoſitum vr̃ eſſe philoſophus in textu, & etiã in 8. phyſi. ¶Sed pro ſolutione ſupponitur, quod ad videndum vtrum mundus ſit alterabilis, duplex eſt alteratio. ¶ Quædam eſt, cum obiectione, contrarii, diſponens ad generationem, & corruptionem, ſicut calefactio, & frigefactio, & breuiter alteratio, quæ fit ſecundum qualitates primas. ¶ Alia eſt quæ non fit cum abiectione, contra-

r. cõ. ſ. & inde.

Alteratio duplex.

E trarii, ſicut eſt illuminatio, quæ ſecundum ſe non eſt diſponſitiua ad generationem neq; corruptionem, niſi forte per accidens. ¶ Secundo, ſupponit ꝙ generabile, & creabile, differunt: nam generabile ad ſuam, inceptionem præſupponit materiã, ſed non creabile, etiam corruptibile requirit materiam remanere poſt eius deſitionem, ſed annihilabile nihil relinquit quod fuerit pars eius.

Generabile, & creabile, differũt.

¶Tertia ſuppoſitio, aliquid dr̃ perpetuum dupliciter. Vno modo, quia quælibet pars eius eſt perpetua. Secũdo, quia principalior pars eius eſt ꝑpetua, & cum hoc continet conſimilem figuram & diſpoſitionem quod notãter dr̃ ꝙ licet principalior pars hominis ſit perpetua, tamen homo non dr̃ perpetuus qꝛ i. nõ manet ſ̃m

F eadem diſpoſitionem & figurã. Tũc ponunt aliquæ propõnes. ¶ Prima, Deus poteſt mundum annihilare & etiam corrumpere. Prima eſt ex fide & de ſecũda diſcerepãt inter ſe multi doctores: nam illi qui dicunt ꝙ cęlum non habet materiam, non concederent mundum ſeu cœlum eſſe corruptibilem, cum corruptibile relinquat ſemper materiã. ¶Secunda propõ, vr̃ eſſe mens philoſophi, cęlũ eſſe ingenerabile & incorruptibile, non habens materiam, nec contrarium, nec ſecundum ſubſtantiam, nec ſecundum ſuas naturales, diſpoſitiones. Dicunt tamen aliqui ꝙ fuerit mens Ariſt. cœlum habere materiam, & ꝙ nunquam corrumpatur eo ꝙ nullum agens naturale poteſt vincere eius formã, & de hoc iam alias viſum eſt eſſe falſum, vt oſtendit Sc. li. 2. ¶Tertia propõ, cęlum non eſt alterrabile alteratione diſpoſitiua ad corruptionem, quia non eſt receptiuum qualitatum quibus fit talis alteratio, licet tñ bene ſit alterabile alteratione non corruptiua, quia aliqua pars cęli illuminaĩ, quæ prius non illuminabaĩ, vt patet de luna. ¶ Quarta propoſitio, cęlum non eſt augmentabile per rarefactionẽ, nec diminuibile per cõdenſationem, cum tales mutationes fiant, vt in plurimum mediante alteratione qualitatum primarũ, nec eſt ẽt augmentabile per appõnem alicuius partis eiuſdem rõnis, nec etiam diminuibile per remotionem vnius partis nec ẽt per nutritionem, quia talis requirit quandam generationẽ q̃ non fit in cęlo. ¶Ex quo inferi ꝙ cęlum eſt perpetuum Scdo ꝙ mundus eſt perpetuus, quia principalior pars eius eſt perpetua, ſed non primo mõ cum multe partes eius ſint corruptibiles. ¶Et ex iſtis patet quid ſit dicẽdum ad primam rõnem ante oppoſitũ, ¶Ad aliã negaĩ añs. Et rõ eſt, qa ꝙ luna & ſol appareant maiora in ortu & occaſu, q̃ in meridie, eſt qa tunc vñr per fumos groſſos eleuatos a terra, qui ſunt cã reflexionis radiorum, q̃ quidam reflexio eſt cã quare viſibile apparet maius, vt patet de denario viſo in aqua, qui apparet, maior quam extra aquam, ſed quando ſol & luna videntur in meridie non eleuantur ſic tales groſſi fumi, vel ſaltem non fit reflexio illorum radiorum. Et hæc de primo art. Quãtum ad ſecundum.

G

H

Art 2.

Dubitatur primo, vtrum ge-

An generabile, & corruptibile, ingenerabile, & icorruptibile cōuertan.

A generabile & corruptibile conuertatur adinuicem,& ſimiliter ingenerabile,& incorruptibile. ¶ Et arguitur ꝙ non quia omne corruptibile corrumpetur,ſed non omne generabile corrumpetur. Quod patet,quia non omne generabile generabitur, ergo non omne generabile corrumpetur. Antecedens patet, quia ex hoc vino eſt generabile acetum,& tamen nūquam forte generabitur, igitur. Itē ex iſta muliere poſſunt generari filii qui forte nunquam generabuntur, igitur. ¶ Item ſi ſit neceſſarium, ꝙ omne generabile generetur, ſequeretur ꝙ quę eueniunt neceſſario eueniunt,quod eſt falſum. ¶ Itē ſortes, qui eſt iam genitus eſt corruptibilis & tamen non eſt generabilis,igitur. Minor patet,quia quod ſemel genitum eſt,amplius generari nō poteſt. B ¶ Item ſicut ſe habet generabile ad genitum, ita ſe habet corruptibile ad corruptum, ergo per locum a transmutata proportione,ſicut ſe habet generabile ad corruptibile ita genitum ad corruptum ſed non omne genitum eſt corruptum, igitur. nec omne generabile erit corruptibile. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus, in textu. ¶ Pro ſolutione huius dubii ſupponitur, quod ſi velimus tenere cōcluſiones ipſius philoſophi, oportet diſtinguere de generabili & corruptibili. Nam generabile vno modo eſt idem, quod poteſt generari,& corruptibile quod poteſt corrūpi,& ſic certe non conuertuntur: nā Petrus genitus eſt corruptibilis,& tamen non eſt generabilis, immo etiā multa poſſunt generari, quæ nunquam generabuntur, & ſecundum C iſtam acceptionem bene probant rōnes,quod generabile,& corruptibile non cōuertunt,licet tamen illa ſit eius ꝓpria acceptio,& de rigore ſermonis. Alio modo accipitur generabile pro eo,quod poteſt eſſe,& corruptibile ꝓ eo quod poteſt,potuit, poterit non eſſe, & ſic bene conuertuntur adinuicem. ¶ Et aduerte, ꝙ quādo dicit Ariſt. in textu,quod generabile, & corruptibile conuertuntur cum illo copulato aliquando ens,& aliquando non ens, non capitur ibi gn̄abile, & corruptibile primo modo,ſed ſecundo modo. Et debet accipi aliquando ens,& aliquando nō ens, non ſecundum actualem exiſtētiam, vel non exiſtentiam, ſed pro illo, quod poteſt eſſe, & poteſt non eſſe oportet etiam vti iſto termino, D poteſt, non prout connotat carentiam actus,ſed pro non repugnantia eſſendi,vel non eſſendi,& ſimili modo dicatur de generabili, & corruptibili. ¶ Sed reſtat ibi vna difficultas. Vtrum iſta ſit concedenda, omne generabile generabitur? Et videtur quod ſic,quia volo ꝙ a ſit generabile,quod non generabitur. Tunc arguitur ſic,a non generabitur & idē a generabitur,ergo quod generabitē non generabitur. Diſcurſus eſt bonus & concluſio eſt impoſſibilis, ergo & aliqua præmiſſarum, non minor ergo maior, puta a non generabitur. Reſpondetur ꝙ diſcurſus eſt poſſibilis, & quod diſcurſus eſt bonus,ſed non ſequitur, ergo aliqua præmiſſarum eſt impoſſibilis,ſed debet inferri, concluſio eſt impoſſibilis,

E bilis, ergo aliqua præmiſſarum eſt impoſſibilis, vel añs eſt impoſſibile modo dico ꝙ antecedens eſt ibi impoſſibile, cum ſit vna copulatiua ex propõnibus incompoſſibilibus adinuicem, quæ faciunt propoſitionẽ copulatiuam impoſſibilem.¶ Secundo, ſi generabile non generareť ſequeretur ꝙ iſta copulatiua eſſet vera, a eſt generabile, & non generabiť quod eſt falſum, cum iſta, a non generabitur, inferat oppoſitum iſtius a eſt generabile. ſ. a, non eſt generabile. Rñdetur ꝙ non ſequitur, quia cum iſta, a non generabitur, ſtat iſta a, poteſt generari. Vnde cum propoſitione de poſſibili, vel æquiualente ſtat cathegorica negatiua, vt cũ iſta. Petrũ eſt poſſibile currere, ſtat iſta, Petrus nõ curret.¶ Tertio ſic, ſeque

F retur, ꝙ iſta eſſet falſa, a eſt generabile, cum ſubiectum pro nullo ſupponat, cum non ſupponat pro pñti, ptõ, neque futuro. Reſpondeť ꝙ talis propõ eſt vera, & conceditur ꝙ ſubiectum non ſupponit pro pñti, ptõ, neque futuro, ſed tm̃ ſupponit pro poſſibili, ꝙ ſufficit ad veritatem talis propõnis.¶ Quarto ſic, volo ꝙ aliquis protulerit heri iſtam propõnem, a non generabitur, ipſe dixiſſet verum, ex quo a non generabiť, & ſi fuerit vera impoſſibile eſt ipſũ non dixiſſe verum, quia quod fuit impoſſibile eſt non fuiſſe, ergo ſua contradictoria erit impoſſibilis. ſ. iſta a generabitur.¶ Reſpondetur ꝑ nunc, ꝙ poſtquam illa propõ fuerit prolata, impoſſibile eſt ipſa non fuiſſe: ſed forte non ſequitur, ergo impoſſibile eſt ipſam non fuiſſe verã, ſed committiť fallacia figuræ dictionis, mutando quid in quale quid. G

An potẽtia actiua terminetur ad maximũ in ꝙ põt.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ potentia actiua terminetur ad maximum in qd poteſt?¶ Et vř ꝙ ſic per Philoſophiũ in textu.¶ Secundo ſic, ſi non, ſequereť qd nõ eſſet dare maximũ, põdus, ꝙ ſortes pt̃ portare. & ſic quocũq; dato ſortes poſſet portare maius, ꝙ eſt falſum.¶ Item volo, ꝙ ſit ſortes, cuius potentia actiua portatiua vt decem, & lapis, qui ponitur ſupra caput ſuum vt decem, vel ergo ſortes ſuſtinebit lapidem vel non. Si ſuſtineat, ſequitur, ꝙ ſi ſuſtinet illum, ꝙ non maiorem poſſet ſuſtinere, patet quia ſi maiorem tunc virtus illius excederet potentiam ſortis, & ſic deprimeret ſortẽ, & ſic quocũque addito lapide ſequeretur, ꝙ ſortes illud non poſſet ſuſti H nere. Si non poſſit ſuſtinere, tunc ſequitur ꝙ a proportione æqualitatis fieret actio.¶ Item non eſt dare minimam diſtantiam per quam non, ergo eſt dare maximam. Conſequẽtia communiter conceditur, & antecedens probatur, quia ſi eſſet dare minimam per quam non, tunc per illam non, & per quamlibet minorẽ viſibile poteſt agere in viſum, ſed hoc non, quia poſſet poni ita prope oculum, quòd non videretur.¶ Itẽ idẽ eſt iudiciũ de oĩbus agẽtibus mere naturalibus ſed eſt aliquod quod agit ſecundum maximam diſtantiam: nam corpus luminoſum illuminat medium ſecundum maximã diſtantiã a ſe q̃ põt illuminare, quia nõ maiorẽ q̃ tũc faceret, cũ ſit agẽs pure naturale, ergo etiam viſibile cauſabit

A cauſabit viſionem ſecundum maximam diſtantiam. ¶In oppoſitum, arguitur, quia ſi potentia actiua terminaretur maximo, in quod poteſt vel ergo ipſa excederet, vel non. Nō eſt dicendum, ꝙ non, quia ab æquali proportione, vel minori non fit actio. Si autem excedat, vel ergo exceſſu diuiſibili, vel indiuiſibili. Nō indiuiſibili, quia communiter talis non datur, quia tunc hoc non eſſet excedere. Si diuiſibili, ergo per medietatem illius exceſſus in maius, poſſet, cum quilibet exceſſus ſufficiat ad motum, & per conſequens illud non erat maximum per quod illa potentia actiua potuit. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ potentiarū quædam ex actiua, quædam paſſiua. Paſſiuarum quędam eſt receptiua tan-
B tum, & de tali non eſt hic ad propoſitum, quędam paſſiua, & reſiſtitiua ſimul. ¶Item potentiarum actiuarū quædam eſt finita, & quædam infinita. ¶Item finitarū quædam eſt motiua, & quędam productiua. ¶Aduerte, ꝙ potentia actiua poteſt comparari ad diſtantiam, reſiſtentiā, vel effectum, vel tempus, vel ad velocitatem, vel ad ſpacium in motu locali. ¶Supponitur ſecundo ꝙ quatuor modis poteſt imaginari potentiam actiuam eſſe determinatā. Vno modo quod ſit determinata ad maximum, in quod poteſt, quod eſt illud in quod poteſt, & in nullum maius poteſt. ¶Secundo, ꝙ ſit determinata ad minimū, in quod poteſt, & eſt illud in quod potentia poteſt, & in nullū minus poteſt. ¶Tertio, quòd ſit determinata ad maximum, in qđ non poteſt, & eſt illud, in quod C
non poteſt potentia, ſed in quodlibet maius poteſt. Quarto, ꝙ ſit determinata ad minimum, in quod non poteſt, quod eſt illud, in quod potentia non poteſt & in quodlibet minus poteſt. Et in iſtis duob⁹ vltimis diſcrepant aliqui doctores, de quo magis videbitur. Tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶Prima, potentia infinita nō terminatur maxima, distantia, in quā p̄t, vel in quā non, neq; minima in quā p̄t, neque in q̄ non, quia potentia infinita non eſt terminata, quia in aliquam diſtantiam poſſet, & in aliquam non poſſet. ¶Secunda propoſitio, ſi quilibet exceſſus ſufficit ad continuandum, motum quilibet ſufficit ad inchoandum cuius tamen oppoſitum dicūt.

Propoſitiones.

D Patet, quia ſi non, hoc eſſet, quia inchoare eſt difficilius, quàm continuare, & non, difficilius infinite, ergo finite. Et volo, ꝙ in duplo finite⁹, tunc capio illum exceſſum, qui ſufficit ad continuandum, quod eſt in duplo minus, tunc minor in duplo poteſt continuare, quia quilibet exceſſus (vt dicunt) poteſt continuare tunc primus poteſt inchoare, cum ſit maior in duplo illo qui cōtinuat. ¶Tertia propoſitio, non eſt dare maximam reſiſtentiam, in quam aliqua potentia actiua poteſt: nam ſit potentia actiua a, & reſiſtiua b, vel ergo a excedit b, vel non, ſi non, tūc non agit, ſi excedit, vel ergo exceſſu diuiſibili vel indiuiſibili. Non indiuiſibili, quia non eſſet exceſſus ergo diuiſibili, ſignetur ille exceſſus in c d, & b, augeatur proportionabiliter

ad

E ad vnam illarum partium, adhuc a ageret in b, & per conſequens non erat ibi maxima reſiſtentia. Quarta propoſitio, non eſt dare minimam reſiſtentiam in quam potentia actiua poteſt, quia ſi potentia actiua poſſit in illam, poterit in eius medietatem, & per conſequens illa non erat minima in quam poterat. ¶ Quinta propoſitio, non eſt dare maximã reſiſtentiam in quam potentia actiua poteſt, quia non poſſet in illam, & poſſet in maiorem. ¶ Sexta propoſitio, eſt dare minimam reſiſtentiã in quam potentia actiua non poteſt vt patet ſufficienti diuiſione, quia non eſt dare maximam in quam poteſt, nec maximam in quam nõ, nec minimam in quam poteſt, ergo eſt dare minimam in quam nõ poteſt.

F ¶ Et aduerte, ꝙ debet intelligi, iſta concluſio de potentia propinqua, & de reſiſtentia intenſiua, & non extẽſiua, quia aliter eſſet falſa. Nam quo ad primum, virtus fortis poteſt augeri quo ad ſecundum patet, ſi eſſet ſpacium infinitum, deſcenderet lapis, & tamen ibi eſſet reſiſtentia infinita ſuple ſecũdum extenſionem. ¶ Et ex iſto ſequitur, quod potentia actiua terminatur per minimum in quod non poteſt, ideſt nos cognoſcimus, quanta eſt potentia actiua ſecundum fortitudinem ſciendo minimum, in quod non poteſt. ¶ Et ad Ariſt. qui dicit, quòd potentia actiua terminatur per maximum Dico, ꝙ verum eſt, ſed non per maximũ, in quod neque in quod non, ſed per maximum infra, quod poteſt, quod non eſt niſi minimum, in quod non poteſt. ¶ Aduerte tamen, quòd bene poteſt dari maxima reſiſtentia in G quam poteſt cum aliquibus circunſtantiis, puta cum tali velocitate, vel tarditate, vel medio, vt dato, quòd non ſit dare maximum pondus ſimpliciter, quod ſortes poteſt portare, tamen bene eſt dare maximum pondus cum tali velocitate, vel tarditate, vel tali diſtantia. Et ſimiliter dicas de diſtantia vltra quam fit actio, & fiant quatuor concluſiones, ſcilicet quòd non eſt dare maximam vltra quam, neque vltra quam nõ, nec minimam vltra quam, ſed minimã vltra quam non. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quòd differentia eſt inter diſtantiam per quã, vel in qua fit actio, & diſtantiam vltra quam fit actio, quia in illa diſtantia dr̃ fieri actio quandiu paſſum eſt H in aliquo puncto intrinſeco illius diſtantiæ tandiu agẽs agit in ipſo. Sed illa diſtãtia dicitur eſſe vltra quam fit actio, quæ ſic ſe habet, quòd paſſo exiſtente nõ in aliquo pũcto intrinſeco eius ſed extrinſeco, agẽs agit in ipſũ. Tũc ponĩ talis cõcluſio eſt dare maximam diſtãtiã per quam agens poteſt agere in paſſum, quia talis nõ eſt niſi minima diſtantia vltra quã agens non poteſt agere, eſt dabilis. ¶ Et aduerte, quòd quoddã eſt agẽs quod ſi poſſit vltra aliquam diſtantiam poteſt vltra quamlibet minorem, vt ignis calor. Aliud eſt ꝙ ſi poſſit vltra aliquam, non poteſt vltra quamlibet minorem, vt viſibile. Et per iſtas concluſiones ſoluuntur rationes ante oppoſitum.

DVBITATVR tertio. Vtrum quæ-

A quælibet potentia paſſiua terminetur per minimũ, a quo poteſt pati? ¶Et videtur, ꝙ ſic per Ariſtotelem in textu. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ potentiarum paſſiuarum quædã eſt receptiua tãtùm, ſicut materia, quædam dicitur receptiua, & cũ hoc reſiſtiua ſicut eſt aqua reſpectu ignis. ¶Itẽ potẽtiarum paſſiuarum quædam eſt paſſiua tantum, & quædam cum hoc actiua. Exemplũ primi, ſicut eſt vnum paruum frigidum, quod patitur ab vno magno calido, in quod calidum tale frigidũ non põt agere. Exemplum ſecundi, ſicut eſt frigidum, quod patitur a calido, & cum hoc reagit in ipſum. ¶Item potentiarum paſſiuarũ quędam eſt cognitiua, ſicut eſt potentia viſiua, quædam dicitur non cognitiua, ſicut frigidum. ¶Item potẽtiarum paſſiuarum quædam patiuntur per abiectionẽ contrarij, ſicut calidũ cum patitur a frigido, vel econtra, quædam ſine abiectione contrarij, ſicut medium cũ illuminatur. ¶Et aduerte quòd potẽtia paſſiua poteſt comparari ad potentiam actiuam, a qua poteſt pati, vel ad diſtantiam in quam, vel vltra quã poteſt pati, vel ad effectum, quem poteſt recipere, vel ad tempus, vel ad velocitatẽ, vel ad patrum, quo poteſt moueri. Tunc ponuntur aliquæ cõcluſiones. ¶Prima: Potentia paſſiua reſiſtiua nõ terminatur minima potentia actiua, a qua poteſt pati. Nam ſit a potentia actiua, & b paſſiua, ſi b patiatur ab a, ergo a excedit b, & non in indiuiſibili, igitur indiuiſibili, & diuidatur ille exceſſus, & remoueatur vna pars, adhuc b patitur, ab a, & a eſſet minus, quàm ante igitur. ¶Secunda cõcluſio, Potentia paſſiua talis nõ terminatur maxima potentia actiua a qua poteſt pati, quia quicquid poteſt pati a magno, poteſt pati a maiore. ¶Tertia concluſio, Potentia paſſiua talis non terminatur minima potentia actiua a qua non poteſt pati, quia tunc a tali non poſſet pati, ſed bene a minori, quod eſt falſum: igitur. ¶Quarta cõcluſio: Potẽtia paſſiua: talis terminatur maxima potentia actiua a qua non poteſt pati. Quod probatur a ſufficiẽti diuiſione, quia non terminatur a maxima qua põt, nec minima, a qua poteſt, nec minima, a qua nõ põt, ergo maxima, a qua nõ põt, vt volo, ꝙ potentia leuatiua fortis, & reſiſtiua vnius lapidis ſint æquales, tunc ſequitur, ꝙ potẽtia fortis eſt maxima inter omnes, quæ non poſſunt leuare, & quælibet maior põt leuare: ergo. Et ſic vide, quomodo oẽs illæ cõcluſiones videntur ſemper tenere, ꝙ quilibet exceſſus eſt ſufficiẽs ad agẽdum, vel reſiſtendum. ¶Et ſi quis arguat, volo, ꝙ potentia actiua fortis, q̃ eſt æqualis reſiſtitiuæ vnius libræ, augeat inſenſibiliter, tũc ſequitur, ꝙ excederet, & tñ non leuabit, quia nõ percipiet ſe leuare. Dico probabiliter, ꝙ ſicut potentia eſt aucta inſenſibiliter, ita leuabitur inſenſibiliter, ita ꝙ non percipiet ſe leuari, & iſtud argumentũ magis pertinet ad aliud dubium. Et debẽt intelligi iſta dicta determinatione potentiæ actiuę, & paſſiuæ, puta de potentia actiua agẽte i paſſum, nõ qua agẽs agit

E quia aliter ſequeret̃, ꝙ viſibile aliqđ non poſſet cauſare viſioñe in aliqua potentia viſiua, & tñ̄ poſſet in mino rẽ, ſeu debiliorẽ potẽtiã viſiuã, quod eſt falſum: igit̃. ¶ Quinta concluſio: Omnis potẽtia paſſiua mere recepti ua pôt pati, ſaltẽ quãtum eſt ex ſe, a quocunq; magno, vel paruo agente ſine termino. ¶ Sexta cõcluſio. Potẽ tia paſſiua nõ cognitiua quantũ eſt ex ſe, poteſt pati a qualibet diſtãtia, quantũcunq; magna, vel parua: qa quacũq; diſtãtia agẽs pôt agere, a ta li potentia paſſiua pôt pati, ſed illa agẽtia pñt multũ diuerſificari: igit̃. ¶ Septima cõcluſio: Potentia paſſiua reſpectu actiuæ datæ terminatur mi nima diſtantia, vltra quã non poteſt pati, & hoc a tali agẽte: quia agẽs ter minatur minima diſtãtia, vltra quã F nõ pôt agere igitur. ¶ Octaua cõclu ſio: Potẽtia paſſiua cognitiua, vel q̃ requirit determinatã diſtãtiã, termi G nat & minima, ĩ qua nõ, & maxima; in qua non, vt ꝓpe viſum eſt maxi ma diſtãtia oĩum illorũ, in q̃bus nõ pôt, & lõge a viſu eſt vna minima di ſtãtia omniũ illorũ, in q̃bus nõ pôt. ¶ Nona cõcluſio, & vltima: Quẽli bet effectũ, quẽ pôt potentia actiua producere pôr paſſiua recipere. Ad Ariſt. dr̃, ꝙ potentia paſſiuã non ter minatur ad minimũ, in quod pôt, nec in quod non poteſt, ſed ad mini mum infra maximum, in quod nõ poteſt. Et hæc de ſecũdo artic. Quã tum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Impoſſibile eſt naturaliter eſſe plu res mundos ſiue ſimul, ſiue ſucceſſi ue, ſiue eccentricos, ſiue cõcẽtricos. Et hæc cõcluſio relinquit̃ ſatis ꝓba ta in articulis, in quibus ſufficiẽte H patet, quid ſit dicendum ad rõnes.

ARISTOTELIS DE COELO, ET MVNDO.

LIBER SECVNDVS.

T. c. 1. & inde. *QVOD quidem igitur neque factum eſt omne cœlum neque contingit corrumpi, quẽ-admodum quidam dicunt ipſum, ſed eſt vnum, & ſempiternum, principium quidem, & conſumationem non habens totius æterni, habens autem & continens in ſeipſo infinitum tempus, &c.*

Cælũ vnum, & ſempiternũ eſt, & Antiquorum opiniones de motu cœli.

A ISTE eſt ſecundus liber de Celo, & Mundo, in quo Philoſophus determinat de principaliori parte totius vniuerſi, ſcilicet corpore cęleſti & ꝓprietatibus eius. Et diuiditur in quatuor tractatus. In primo, determinat de ſempiternitate cœli, & diuiditur in quatuor capitula. ¶ In primo, determinat de duratione cęli intẽdẽs talẽ cõcluſionẽ: Cœlũ eſt vnum & ſempiternũ, principium, & conſumationem non habens, & probat ſex rationibus.

¶ Prima, tempus eſt ſempiternum, ergo & cœlum. Patet conſequentia: quia tempus non eſt ſine motu, & motus non eſt ſine cœlo: ergo ſi tempus eſt æternum, cœlum B eſt æternum. ¶ Secunda ratio: ad opinionem dicentium cœlum eſſe formatum, & aliquando corrumpi, ſequuntur multa incõueniẽtia: ſed quòd ſit ſempiternum, nullum ſequitur inconueniẽs: igitur. ¶ Tertia ratio: omnes antiqui dixerunt cęlũ immutabile, & diuinum: ergo hoc eſt credendum. tenet conſequentia quia oportet vnumquemq; ſe exhibere perſuaſionibus antiquorum: & maxime credere ſermones ipſorum eſſe veros: igitur. ¶ Quarta ratio: omnes antiqui attribuerunt cęlum Diis pro loco: ſed Dij ſunt perpetui: ergo & cœlum. ¶ Quinta ratio, cœlum mouetur ſine fatigatione, eo quòd in motu cœli nulla eſt violentia, neque eſt ibi aliquod prohibens, quin cœlum poſſit moueri: igitur. ¶ Sexta ratio, oportet illos ſermones dicere, qui concordant rationi, & dictis antiquorum, C ſed dicentes cęlum eſſe ſempiternum, concordant rationi, & dictis antiquorum igitur. ¶ Conſequenter tangit tres opiniones antiquorum de motu cœli. ¶ Prima eſt antiquorum dicentium cœlum ferri ſurſum, & ſuſtineri a quodam gigante, qui vocatur Athlas, cuius caput eſt in vno polo, & pedes in alio, manus dextra in oriente, ſiniſtra in occidente. Hanc opinionem non reprobat Philoſophus, ſed reputat eam fabuloſam, & fictam a poetis. ¶ Secunda eſt Platonicorum, qui dixerunt cœlum continue moueri a quadam anima, & ab eadem retineri ſurſum. Hoc reprobat, quia non eſt poſſibile, quòd illa anima tanto tempore moueret D cœlum ſine fatigatione, & triſtitia, & ſic illa anima eſſet infelicior, q̃ anima exiſtens in corpore animalis. ¶ Tertia opinio eſt Empedoclis dicentis cœlum detineri ſurſum propter velocem motum eius, ſed hoc non eſt verum, quia non eſt poſſibile cœlum tanto tempore detineri ſurſum propter eius velocem circulationem: quoniam tandem caderet.

T.cõ 7.& inde.

QVONIAM autẽ quidam ſunt, qui dicũt eſſe aliquid dextrum, & ſiniſtrũ cœli, quemadmodum Pythagor. &c.

Quõ in cœlo reperiãtur differẽtiæ poſitionũ, & quot.

ISTVD eſt ſecundum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit quomodo in cœlo reperiuntur differentiæ poſitionum, & diuiditur in duas partes. ¶ In prima reprobat opi-

E opinionem Pythagoricorum dicentium in cęlo eſſe tantum duas differentias poſitionis, ſcilicet dextrum, & ſiniſtrum. Et ponit Philoſophus talem concluſionem. Si in cęlo ſint dextrum, & ſiniſtrum tunc ibi eſt ſurſum, & deorſum, ante, & retro: quod probat quinque rationibus. ¶ Prima, animal habet omnes differentias poſitionum, vt dicitur in libro de motu animalium: ergo, & cœlum cum ſit corpus perfectiſſimum. ¶ Secunda ratio, vbicunque reperitur poſterius, ibi reperitur prius, ſed dextrum, & ſiniſtrum reperiuntur in cœlo, quæ ſunt poſteriora alijs differentijs poſitionum, quia ſurſum, & deorſum ſunt principia longitudinis, dextrum, & ſiniſtrum principia latitudinis, ſed lō F gum præcedit latum: ergo ſurſum, & deorſum præcedunt dextrum, & ſiniſtrum. ¶ Tertia ratio, inconueniens eſt dicere in cœlo eſſe differentias poſitionum minus principales, & non principales, quæ ſunt ſurſum, deorſum, ante, & retro. ¶ Quarta ratio, ſurſum, & deorſum ſunt in plantis, & non dextrum, & ſiniſtrum, ergo inconueniens eſt ponere dextrum, & ſiniſtrum & nō ponere ſurſum, & deorſum. ¶ Quinta ratio, ſurſum eſt prius dextro, cum ſit principium longitudinis: ergo ſi in cœlo eſt dextrum, etiam erit ſurſum, & deorſum. ¶ In ſecunda parte determinat de differētijs poſitionū in cœlo ſecundū opinionem Philoſophi. Et intēdit tres cōcluſiones. Prima, In cœlo ſunt ſex differentiæ poſitionū ex natura rei. Probat, q̄a in omni animato habenti intra ſe G principiū ſui motus ſunt tales differentiæ, ſed cęlum eſt animatum habens intra ſe principiū ſui motus: ergo in cœlo ſunt illę differentiæ poſitionū. ¶ Circa hanc concluſionē mouetur aliqua dubia. ¶ Primū, q̄uo in cœlo poſſunt reperiri illę ſex differentiæ poſitionum diſtinctæ ex natura rei, cū cœlum ſit ſphęricę figuræ, & omnino ſimile in omnibus ſuis partibus. Reſpondet, q̄ in aliquibus corporibus illæ differentiæ poſitionū reperiuntur diſtinctæ nō ſolum virtute, ſed etiam figuris, vt patet in animalibus perfectis, in aliquibus vero ſolum reperiuntur diſtinctæ virtute, & non figuris. ¶ Secundum dubium, q̄uo in cœlo poteſt reperiri dextrum, quod ſit principium motus localis, cum motus H cœli non habuerit principium. Reſpondet, q̄ ideo dicitur, quia ſi cœlum incepiſſet moueri, incepiſſet ab illo quod dicitur eſſe dextrū. ¶ Secunda concluſio. Longitudo cœli, ideſt ſurſum, & deorſum debent ſumi ſecūdū diſtantiam polorū, quod probat duabus rationibus. Prima, q̄a propter immobilitatem polorū apparet diſtinctio hemiſphæriorū, cū eædem partes cœli ſemper appareāt in polis. Secunda ratio, oriens, & occidens ſunt latera mundi, igitur poli ſunt longitudo cœli. ¶ Tertia concluſio, Polus qui apparet ſuperius, ſ. polus arcticus eſt deorſum, & ille, q̄ eſt nobis immanifeſtus, ſcilicet polus antarcticus eſt ſurſum. ¶ Pro cuius probatione ſupponit, quod dextrum eſt oriēs, ſiniſtrum vero occidens,

A dens, ante eſt meridies, & angulus noctis eſt retro. Quod patet, quia cęlum debet moueri a dextro in ſiniſtrū per ante, modo cęlum mouetur ab oriente in occidens per meridiē. ¶Tunc ſic arguit, ſi polus arcticus eſſet ſurſum, ſequeretur, ꝙ cœlū moueretur a ſiniſtro ad dextrum, conſequens eſt inconueniens: igitur. ¶Ex hoc infert, ꝙ polus nobis immaniſeſtus eſt ſurſum, & habitantes in eo ſunt ſurſum, & nos ſumus in hæmiſphærio deorſum. ¶Finaliter oſtendit qualiter differentiæ poſitionū ſunt in cœlo ſcd̄m motū planetarū in obliquo circulo, dicēs, ꝙ oppoſito modo ſumendæ ſunt differētiæ poſitionū in cœlo, eo ꝙ motus eorū ſit cōtrario modo ad motū diurnum puta ab occidente in oriens. B

T. cō. 17. & inde.

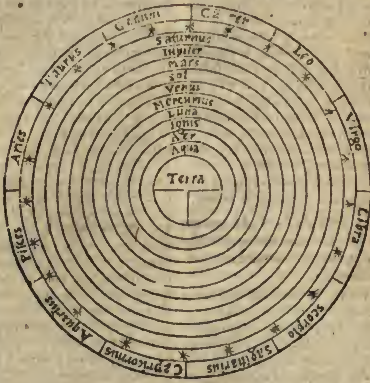
QVONIAM autem non eſt cōtrarius motus, qui circum ei, qui circunque conſiderandum, &c.

Neceſſario plura corpora cœleſtia ponenda ſunt.

ISTVD eſt tertiū capitulū huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de diuerſitate partium circulariter motarum, dicens, ꝙ difficile eſt determinare numerū corporū cęleſtiū propter nimiā diſtantiā, rōne cuius accidentia ipſorū non bene cadunt ſub ſenſu noſtro. Et intēdit talē cōcluſionē: Neceſſario ſunt ponēdæ plures circulationes propter generationes, & corruptiones, & ꝓ cōſequēs neceſſe eſt eſſe plura corpora cœleſtia. hāc cōcluſionē ꝓbat ſex cōſequentijs. ¶Prima, ſi cœlū eſt aliqd diuinū, & ſempiternū neceſſe eſt motum eius eſſe ſempiternū, & circularem. Patet, quia vnūquodq; cuius C eſt aliquod opus propriū, eſt gratia illius operis, ſed ipſius cęli eſt aliud opus propriū, & nihil deſtruitur a ſua propria operatione, & talis operatio eſt motus: ergo ſi cœlū ſit ſempiternū, neceſſe eſt motum eius eſſe ſempiternū, & per conſequēs circularē, cum ſolus motus circularis ſit ſempiternus. ¶Secunda conſequentia, ſi motus cœli ſit ſempiternus, & circularis, neceſſe eſt terrā quieſcere in medio mūdi: qđ probat, qa motus circularis eſt circa mediū quieſcēs, & illud nō pōt eſſe aliqua pars cœli, quia vel quieſceret ibi ſecūdū naturam, & ſic naturaliter moueretur ad mediū, vel præter naturā, & ſic ibi ſemper non quieſceret. Relinquit ergo, ꝙ illud eſt de terra. ¶Tertia cōſequētia, ſi terra eſt, neceſſe eſt ignē eſſe, quia ignis, & terra cōtrariantur, modo ſi vnū contrariorū ſit in natura, neceſſe eſt reliquum eſſe, quia contrariorū eadē eſt materia. D ¶Quarta conſequentia, ſi terra, & ignis ſunt, neceſſe eſt media elemēta eſſe. probat: quia vnumquodque elementorum habet cōtrarietatem ad vnumquodque: igitur ſi vnum eſt, debet reliquum eſſe. ¶Quinta conſequentia, ſi elementa ſunt, neceſſe eſt generationes, & corruptiones eſſe. quod probat dupliciter. Primo, quia elementa ſunt adinuicem contraria: ergo agūt, & patiuntur ad inuicem, cōtraria enim ſunt ad inuicem corruptiua. Secundo, non eſt rationabile aliquod mobile eſſe ſempiternū, cuius ſecūdum naturā motus nō eſt ſēpiternus, ſed motus ele

E mentorum non eſt ſempiternus, ergo nec elementa, & per conſequẽs generantur. ¶Sexta conſequentia, ſi generationes, & corruptiones sũt, neceſſe eſt præter principium motum circularem eſſe alium motum, aut plures illius cęli, quod probat, G quia ſecundum primum motum ſimiliter ſe habent elementa adinuicem, ergo oportet eſſe alium motũ, ſi elementa debeant generari, & corrumpi adinuicem.

F

H

T.c.22.& inde.

FIGVRAM autẽ ſphæricam neceſſe eſt habere cœlum, hæc enim propriiſſima, & ſubſtantia, &c.

Cœlũ eſt ſphærica figura.

ISTVD eſt quartum capitulum in quo Philoſophus oſtendit cœli eſſe ſphæricæ figuræ, intendens primo talem concluſionẽ. ¶Inter figuras planas figura circularis eſt prior. probat duabus rationibus. ¶Prima, vnũ eſt prius multis, & ſimplex cõpoſito, ſed figura circularis ſe haber, vt vnum & ſimplex, eo ꝙ ipſa continetur vna linea, figura vero recta pluribus continetur, igitur. ¶Se-

A ¶Secunda ratio, perfectum eſt prius imperfectô, ſed figura circularis eſt perfecta, cum ſibi nulla poſſit fieri additio per quam fiat perfectior ſed figura recta eſt imperfecta, cum poſſit recipere additionem, ergo figura circularis eſt prior. ¶ Secunda concluſio. Inter figuras ſolidas, figura ſpherica eſt prior, probat cõſimili ratione, quæ probauit concluſionem præcedentem. ¶Tertia cõcluſio. Cęlum eſt ſphericæ figuræ, quod ꝓbat quatuor rationibus. ¶Prima. prima figura debet eſſe primi corporis, ſed figura ſphærica eſt figura prima, & cœlum eſt primum corpus, igitur. Et hoc etiam poſſet concludi de ſeptem ſphęris planetarum. ¶ Secunda ratio, cęlum non eſt rectę figurę, nec oualis, nec lenticularis, nec colũna-

B ris, nec alterius figuræ a figura ſphærica, ergo eſt ſphæricæ figuræ. Antecedens patet, quia ſi eſſet alterius figuræ, tunc aliquæ eius partes magis diſtarent a centro, quàm aliæ, & cũ illud corpus, ſemper moueatur ſequeretur, ꝙ illæ partes aliquando eſſent ſine loco, & locus ſine corpore, quia poſtquam pars magis diſtans a medio eius moueretur, tũc alię partes aliquando eſſent ſine loco, quia poſt quam magis diſtans a medio, mouetur, tunc vbi prius erat poſtea nihil eſt, & vbi iam eſt, prius nihil erat. ¶Tertia ratio, motus cœli eſt omnium aliorum motuum minimus, cum ſit velociſſimus, & ſecundum lineam minimam in minimo tempore, quia inter figuras, in idem punctũ redeuntes, figura ſphærica eſt minima ergo cęlum eſt ſphęricæ figuræ. ¶Quarta ratio, aqua eſt C ſphæricæ figuræ, ergo aer eſt ſphęricę figuræ, cum aer contineat aquam & ſi aer eſt ſphęricę figuræ ignis eſt ſphericę figuræ, & ſic neceſſe eſt cœlum eſſe ſphæricę figuræ cum contineat ignem. Et quod ſit ſphericę figuræ ſecundum ſuperficiem connexam, probatur, quia aqua ſemper nata eſt fluere ſuper terram ad locum decliuiorem, & non ceſſabit donec omnes partes æqualiter diſtent a cẽtro, ſed cuius partes ęqualiter diſtãt a centro, eſt ſphæricæ figuræ.

Quoniam autem eſt dupliciter in circulo moueri puta ab a, hunc quidam ab b, &c. T.cõ.13 & inde.

Iste eſt ſecundus tractatus in quo Philoſophus determinat de motu cœli, & continet duo capitula. In primo oſtendit quare cęlum magis mouetur ad vnam partem quam ad aliam inquirens talem quęſtionem. ¶ Vtrum cęlum debeat moueri ab vna parte determinata ad vnam partem determinatam puta ab oriente ad occidens. ¶ Quærit etiam quare cęlum ſemper mouetur ad vnã partem, non enim poteſt dici, quod hoc ſit a caſu, quia cęlum & motus cęli, ſunt ſempiterna, in ſempiternis autem nihil contingit a caſu. Reſpondet quod forte velle ſic inquirere de omnibus, & aſſignare cauſam, & nihil prætermittere vř magis eſſe ſignum magnæ ſtultitiæ aut magnæ præſumptionis, quàm ſapientię. Dicit tamen, quod hoc poteſt fieri dupliciter. ¶ Aliqui enim hoc faciunt propter vanam gloriam, & tales ſũt

Cęlũ mouetur, a parte determinata ad determinatam.

D

E increpādi.¶ Alii faciunt propter veritatem,& tales ſunt laudandi.¶ Finaliter ſoluit prædictam q̄onem, dicens,ꝙ natura facit de poſſibilibus, quod melius eſt, ſed melius eſt cęlū ſic moueri quam econtrario igitur ſicut enim in motibus elemētorum honorabilius eſt,& melius moueri ſurſum,quam deorſum: nam locus ſurſum eſt dignior loco deorſum, ita melius eſt cœlum moueri ab vna parte determinata, puta ab oriente, in occidens, igitur.

T.cō.35. & inde. *De motu autem ipſius quia irregularis eſt,& non irregularis deinceps vtique, &c.*

Mot⁹ cœli eſt regularis. ISTVD eſt ſecundum capitulū in quo Philoſophus determinat de motu cœli,& de eius regularitate,intendens talem concluſionem. F Motus cęli eſt regularis,probat quatuor rationibus.¶ Prima, ſi motus cęli eēt irregularis in eo eſſet intenſio & remiſſio velocitatis ſed hoc eſt falſum, quia hoc eſſet in principio, medio,vel fine,quod eſt falſum, qa motus cęli caret principio medio,& fine cum ſit perpetuus.¶ Secūda rō, ſi motus cęli eſſet irregularis,irregularitas proueniret ex parte mouentis,aut ex parte mobilis aut amborum. Non primum, quia primum mouens ſemper mouet eadem virtute. Nec ſecundum quia prium mobile non alteratur,nec ex conſequenti prouenit ex parte amborum, igitur.¶ Tertia ratio, ſi motu cœli eſſet irregularis,vel illa irregularitas fiet in partibus cœli,vel in toto. Nō primum, quia iam fuiſſet facta diſtantia infinita aſtrorum adinuicē, G per tempus infinitum,quod eſt falſum,cum illud nullo modo percipiamus,nec in toto cęlo,quia remiſſio eſt præter impotentiam, & impotentia præter naturam, ſed in cœlo non eſt aliquid præter naturam, cū ſit corpus ſimplex igitur.¶ Quarta ratio,ſi motus cœli eſſet irregularis, vel intenderet̄ in infinito tempore, & poſtea remitteret̄ in tempore infinito,aut econtrario,aut ſemper intenderetur aut remitteretur,vel viciſſim intenderetur, & remitteret̄, ſed quodlibet eſt impoſſibile.¶ Q̄d patet primo quo ad primum diſiūctum, quia nihil exiſtens præter naturam vr̄ exiſtere in tempore infinito.¶ Quo ad ſecundum diſiunctū, patet,qa tūc motus cœli eſſet infinitus,& indeterminatus,ꝙ eſt falſum H quia omnis motus ex determinato, indeterminatum terminum.¶ Quo ad tertium diſiunctum patet, quia hoc eſt penitus irrationabile, quia tanta diuerſitas nō poſſet latere ſenſum noſtrum immo hoc perciperemus eo quod oppoſita iuxta ſe oppoſita ſunt ſenſibiliora.

An in cœlo reperiantur ſex differentiæ poſitionum ex natura re,& qua illa.

QVAERITVR vtrum in cęlo moto ſine fatigatione reperiant̄ ſex dr̄iæ poſitionum ex natura rei diſtinctæ ita,ꝙ ſurſū ſit in polo antartico,deorſum in polo arctico,ante in meridie, retro in parte oppoſita, quę dicitur angulus noctis, dextrū in oriente,ſiniſtrum in occidente.

¶ Arguitur

A ¶Arguitur primo contra ſuppoſitũ, quia cœlum mouetur cum reſiſten tia, alias non moueretur ſucceſſiue, cum omnis ſucceſſio in motu naturali proueniat ex aliqua reſiſtentia, vt vr habere Philoſ. in 4. Phyſi. ſed omnis reſiſtentia nata eſt cauſare fatigationem, igitur. ¶Secunda ſic. In eodem cœlo ſunt reperibiles duo motus quorum vnus rapiat ſphęras iſeriores, & ſphæra lunæ rapiat ſphę ram ignis, qui ignis hẽt naturalem inclinationem ad quieſcẽdũ in ſuo loco naturali ergo reſiſtit cuilibet, mouenti ipsũ ſimiliter orbes planetarum hẽnt inclinationẽ ad motuũ, in zodiaco, qui eſt ab occidente in oriens, ergo reſiſtunt primo mobili ꝙ mouet eos ab oriente in occidens & per conſequens erit ibi fatigatio'.

B ¶Tertio ſic probando, ꝙ in cœlo nõ ſint differentiæ poſitionum, niſi in ordine ad nos. ¶ Primo, quia cœlũ eſt inanimatum. modo in rebus ſolum animatis reperiuntur differentiæ poſitionũ. ¶Item cęlum eſt homogeneum, aut ſaltem eius dem figuræ aut æqualis diſtantiæ ſecundũ oẽs partes a centro mundi, ergo in ipſo non ſunt deorſum, nec ſurſũ ex natura rei diſtincta. Quarto ſic. In cęlo non eſt motus augmentationis nec ſenſationis, nec principium motus localis, cũ motus localis cœli ſit ſempiternus, ergo in cęlo non ſunt, drïæ põnum ex natura rei. Tenet cõ ſequentia, quia ſurſum, & deorſum ſunt principia motus augmentationis. ¶Qunto ſic. Duo poli non ſunt in cęlo extrema longitudinis, nec habent diuerſas virtutes, quarum vna ſit nobilior altera, igitur. ¶Item C in cęlo eadem pars ſucceſſiua eſt dextra, & ſiniſtra, ſicut eadem pars ſucceſſiue eſt in oriente, & in occidente. ¶Itẽ ſecundum orizõtem vnius regionis attenditur vnum oriens, & ſecundum orizontem alterius attẽ ditur aliud, ergo in pdictis partibus cœli non ſunt differẽtiæ poſitionũ ex natura rei. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In qõne erũt tres articuli. Quantum ad primum.

Primo ſciendum, ꝙ pro declaratione primæ partis qõnis ſuppo nitur primo, ꝙ fatigatio eſt dimi nutio potẽtiæ actiuæ propter diutur nam eius actionem reſtaurabilis per quietem. ¶Ex quo ſequitur primo, ꝙ nulla potentia pure paſſiua eſt fatigabilis, ideo materia non fatigat, in recipiendo formam. ¶ Secundo ſequitur, ꝙ virtus indiuiſibilis eſt, fatigabilis, & etiam virtus infinita, qa nulla talis eſt diminuibilis. ¶Tertio ſequitur, ꝙ nulla virtus pure naturalis eſt fatigabilis, vnde ignis in comburendo non fatigatur. ¶Sequi tur quarto, ꝙ homo proprie non fatigatur, ſi ſit factus impotens ex ſenectute, vel ægritudine, vel ex defectu alicuius membri, quia fatigatio fit pp diuturnam actionem. Supponit ſecundo, ꝙ fatigatio ſic cãtur: nam natura emittit ad ſingula membra laborantia quoſdam ſpiritus, & humores diſponentes membra ad operationem, qui ſpiritus, & humores propter longam actionẽ corrumpũtur, & tunc corpus dicitur fatigatũ, nec erit ſine fatigatione, donec per quietem, vel requiẽ fuerint recuperati

Art. 1.

Fatigatio quid, & inde.

D

E rati tales humores, & ſpiritus. ¶ E quo ſequitur ꝙ fatigatio non ſit ſine actione diſpoſitiua ad corruptionē, quia fatigatio fit cum tales ſpiritus, vel humores corrumpuntur. Ex quo videtur ſequi, quod cauſa principalis fatigationis dicitur eſſe contrarietas. ¶ Et ſi quis dicat, ſenſus fatigatur, & tamen non agit cum aliqua contrarietate, igitur. Reſpondetur, quod in ſenſu concurrunt plures actiones. Vna eſt actio obiectiua, qua ſcilicet obiectum partialiter cum ſē ſu cauſat cognitionem, & ſecundū iſtam ſenſus non corrumpitur, immo magis perficitur. Alię ſunt ibi actiones alteratiuæ diſpoſitæ ad corruptionem organi, & per conſequēs ad corruptionem potentię. ¶ Sequitur etiam ex prædictis, quod intelle F ctus per ſe non fatigatur, licet bene per accidens pro quanto non poteſt intelligere ſine miniſtratione ibi facta a ſenſu, qui ſenſus poteſt fatigari. ¶ Ex iſtis dicitur primo, quod cęlum non eſt fatigabile, quia non habet tales ſpiritus, & humores, ratione quorum virtus eius fatigaretur; ¶ Dicitur ſecundo, quod intelligentiæ mouenti cęlum nihil reſiſtit, ēt in cęlo non eſt contrarium aut aliqua diſpoſitio habens contrarium. ¶ Dicitur tertio, ꝙ in motu cęli ſucceſſio non prouenit ex reſiſtētia, ſed ex determinatione intelligentiæ, q̄ eſt ſic determinata ad mouendum orbem tanta, vel tanta velocitate.

¶ Quarto dicitur, ꝙ licet vnus orbis moueatur velocius, & alius tardius hoc non eſt, quia virtus motiua ſit aliquando fatigata, ſed quia non moueretur ab eadem virtute, ſed a diuerſis, quarum vna eſt maior alia. ¶ Dicitur quinto quòd licet vnus, & idem planeta in vno tempore citius pertranſeat vnum ſignum, quàm in alio hoc tamen non eſt propter velocitatem, vel tarditatē vnius ac eiuſdem motus, ſed propter pluralitatem talium motuum.

Secundo ſciendum, quod circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima. ¶ Vtrum in cęlo ex natura rei ſint ponendæ ſex differentiæ poſitionum, puta ſurſum, deorſum, ante, retro, dextrum, & ſiniſtrum. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, quod iſtæ duæ differētiæ, ſcilicet ſurſum, & deorſum non dicuntur proprie attribui alicui ex natura rei, niſi ſecundum diuerſas, partes habentes diuerſas potentias, & virtutes, ſicut i nobis ſurſum eſt, H principium augmentationis, & nutritionis, & ſic caput dicitur ſurſum & radices in arbore dicuntur ſurſū, ex natura rei, tamen in reſpectu ad loca elementorum dicuntur deorſum aliis aūt corporibus inanimatis attribuuntur iſtę duæ differentiæ ſolum reſpectiuæ ad loca elementorum vnde in lapide illa pars dicitur ſurſum, quæ eſt verſus locum leuiū elementorum, & alia deorſum, quæ eſt verſus locum grauium. ¶ Sed dubium eſt vtrū in cęlo ex natura rei, inueniantur illæ duæ differentię ſic, quod polus antarcticus dicatur ſurſum, & polus arcticus deorſum. Reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima propoſitio, non apparet ex parte motus cęli, quare vnus po-

An in cęlo in natura rei reperiantur ſex differentia poſitionū.

A polorum magis debet dici ſurſum, & alter deorſum, quia non apparet qualiter illi poli differenter faciant, vel deſeruiant ad motum cęli. ¶ Secunda propoſitio, propter motum ſenſus, vel nutritionis non debet dici vnus polus magis ſurſum, quàm alter, ex eo, ꝙ tales motus non inueniuntur in cęlo. Tertia propoſitio, ſi in cęlo inueniat̄ ſurſum, & deorsū hoc debet eſſe pp nobilitatem partiū, ſic ꝙ nobilior pars vocet̄ ſurſū minus nobilis deorſum, vnde dicūt aſtrologi, ꝙ circa polum antarcticū ſunt nobiliores ſtellæ, quàm circa, polum arcticum, ideo vocant illam partem ſurſum. ¶ Supponitur ſecūdo, ꝙ dextrum, & ſiniſtrum inueniūtur etiam in aliquibus dupliciter, ſ. ſimpliciter, & reſpectiue, vn̄ illa pars

B dicit̄ dextra ex natura rei, a qua incipit motus, & pars ſibi oppoſita dicitur ſiniſtra in aliis autem inanimatis ſolum reperiuntur reſpectiue & quo ad nos. Vnde dicit Sco. lib. 2. diſt. 2. q. 5. ꝙ ſi primū cęlum ponatur mobile, & non quieſcens nullus pūctus eſt in cęlo magis oriens quā alius, ſed quilibet punctus eſt oriēs ſucceſſiue, nullus etiam punctus eſt magis capax motus quàm alius, ideo ī cęlo ex natura rei nō eſt dextrum, & ſiniſtrum, ſicut in animali vbi pars, quæ eſt magis capax virtutis animæ dicitur extra, & alia oppoſita ſiniſtra. ¶ Supponitur tertio, ꝙ iſtę duæ differentiæ ante, & retro in aliquibus corporibus reperiūtur ſimpliciter, & in aliquibus reſpectiue, vnde in animati illa pars dr̄ ante, in qua magis vigent virtutes, ſenſitiuę, & pars ſibi oppoſita dr̄ retro,

C ſed in aiatis illæ drię ſolū reperiunt̄ reſpectiue, & cum iſtę virtutes non reperiantur propriè in cęlo, ideo proprie non eſt ante, neque retro.

Tertio ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum mēs Philoſophi fuerit ponere cęlum eſſe formaliter animatum. Reſpondet Sco. lib. 4. diſt. 14. quòd non vr̄ eſſe mēs Philoſophi ponere cęlum formaliter animatum, & hoc anima intellectiua cum non aliter poneret. Et hoc probatur, quia vel eſſet anima tantum, quod non eſt dicendum. quia tunc intellectus eſſet formaliter quātus, cum ipſum cęlum ſit formaliter quantum, vel propter animam, quæ eſt de eſſentia cęli erit aliquid aliud per ſe perfectibile per animam, & ita erit ibi potentia paſſiua

An cœlū de mē e Ariſt. ſit formaliter animatum.

D & potentia contradictionis, & ita cęlum non eſſet perpetuum, & neceſſarium. ¶ Et ſiquis dicat, quid ergo dicemus ad eum cum dicat in textu cęlum eſſe animatum. Reſpondetur, ꝙ vbicunque vocat animam cęli debet intelligi quo ad conditionem, quia anima eſt motrix nō, qa eſt forma, & illa anima eſt intelligētia propria motiua huius orbis coniuncta huic, vt motrix propria, & talis non eſt niſi vnica vnius orbis.

¶ Et ſi quis dicat, quid dicerent, theologi. ¶ Reſpōdetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima eſt, mere eſt creditum cęlum non eſſe animatum ſupple per informationem, non. n. vr̄ eſſe aliqua condicio in illo corpore, ita perfecto manifeſte apparens repugnare animationi corporis.

¶ Se-

E ¶Secunda propoſitio mere eſt cre-
ditum cœlum eſſe animatum per aſ
ſiſtentiam, videntur tñ multi dicere
quod fuerit mens Philoſophi dice-
re cęlum eſſe animatum per aſſiſten
Dubiũ. tiam. ¶Alia difficultas qualiter eſt
ſaluabile conſequentias quas facit
Philoſophus in tertio capitulo vale
re. ¶Pro cuius ſolutione ſupponit,
quod neceſſe poteſt dicere duplicẽ
neceſſitatem, ſcilicet conſequentis,
& conſequentiæ, & hoc dupliciter,
vel ſimpliciter, vel ſecundum natu
ram ſi ſecundum naturam, adhuc
dupliciter abſolute, & conditionali
ter tunc dico, ꝙ illæ conſequentiæ
ſunt bone ſi neceſſe dicat neceſſita-
tem conſequentiæ ſecundum natu
ram, & conditionem, & non aliter,
vñr eſſe bonæ. Vnde quando dr̃ ibi,
F quod ſi vnum contrariorum ſit in re
rum natura, ꝙ neceſſe eſt reliquum
eſſe, debet intelligi ſi cõtraria deant
agere, & pati adinuicem. ¶Ideo ſi-
quis quærat quomodo iſta conſe-
quentia eſt bona in iſtis inferiorib.
ſunt generationes, & corruptiones,
ergo oportet, cęlum moueri, cum cę
lo quieſcente poſſint moueri iſta in
feriora, & fieri generationes & corru
Cœlum qño agit in hæc inferiora. ptiones. ¶Reſpondetur, ꝙ cęlum a-
git in hæc inferiora triplici inſtru-
mento, ſ. lumine, motu, & influen-
tia, aſtra enim illuminant hæc infe-
riora, & cęlum ſecum mouet ſphæ-
ram ignis, etiam in viſceribus terrę
generantur multi effectus, vt aurũ,
& argentum, ad quorum generatio
nem oportet corpora cœleſtia con-
currerę, & non concurrunt median
te lumine, nec mediante motu ergo
mediante influentia, quæ eſt quædã G
qualitas ſpiritualis nobis ignota ſe-
cundum ſenſum, mediante qua di-
riguntur actiones quorundam infe
riorum, ideo dato, ꝙ cęlum non mo
ueretur adhuc poſſet fieri generatio
nes, & cauſari influẽtię ab ipſo cęlo.

QVARTO ſciendum, ꝙ alia eſt An põt cęlũ ſtellatum ſit aliud in cęlũ mobile.
difficultas vtrum præter cęlum ſtel-
larum ſit ponendum aliud cęlum
mobile. Reſpondet Sco. per aliquas
propõnes. ¶Prima nulla ſtella habet Sco. li. 2. d. 14. q. 3.
proprium motum localem, i. nõ ha-
bet alium motum a motu ſui orbis
cuius eſt pars, & iſtud poſtea in tex-
tu probabitur. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ
illæ ſtellæ, quæ non ſemper æquali-
ter diſtant, non ſunt in eodem cęlo,
quia talis diſtantia in diuerſis tem-
poribus non poteſt eſſe ſecundũ mo
tum proprium ſtellę, ſed tm̃ per mo H
tum cęli, in quo ipſa eſt, & ſi ſic di-
ſtet difformiter ſtella a ſtella, ſequi-
tur, ꝙ cęlum illius difformiter moue
tur a cęlo alterius. ¶ Vnde ſeptẽ ſtel
læ difformiter mouentur, ſic ꝓ non
ſp æque diſtant a ſtellis illis fixis, q̃
ideo dicuntur fixæ, quia inter ſe sũt
ſemper æque diſtantes. ¶ Et ſi quis Obiectio.
dicat nos neſcimus, neque ſumus,
certi de loco illarum ſtellarum fixa-
rum, quia radius viſualis propter di
uerſitatem mediorum refrangitur,
ergo de ipſis non poſſumus bene iu
dicare. ¶ Rñdeo, ꝙ ſumus certi de
loco viſuali, & ſi ſecundum locum,
viſualem æqualiter diſtant, propor
tionaliter diſtabunt ſecundum ve-
rum locum. ¶Ex iſtis ſequitũ, quod Corrolarium.
ſaltem præter ſeptem cœlos planeta
rum ponendum eſt aliud cœlum, ſ.
ſtel-

A latum. ¶Conceditur vlterius communiter nonum cęlum ſuperius cęlo ſtellato, quia vnius corporis cœleſtis eſt vnus motus proprius ſed illud cœlum ſtellatum mouetur duobus motibus. ¶Vñ motus diurnus, non eſt proprius motus cęli ſtellati, cum illud cœlum moueať alio motu, etiam quęcunque ſtella fixa non æque diſtat a polis immobilib. neq; a capite arietis vel libręergo iſte motus diurnus eſt proprius alicuius alterius corporis, & nō niſi ſuperioris non.n. moueť aliqđ cęlum motu alterius niſi illud ſit altero ſuperius.

An ſit aliqđ cœlũ mobile p̃ ter nonũ.

¶Et ſi quis quærat vtrum pręter nonum cœlum ſit aliud cœlum mobile. Dico, ꝙ de hoc diſcrepant aſtrologi inter ſe. ¶Dicunt enim aliqui, ꝙ B non docti tñ & experti dicunt ꝙ immo eſt aliud cœlum, quod mouetur motu diurno. vnde dicunt, ꝙ octauum cœlum mouetur tribus motibus, ſ. motu primi mobilis, qui eſt diurnus, & motu nonæ ſpheræ, qui eſt ſecundum ſucceſſionem ſignorum contra motum primi ſuper polos zodiaci, ita ꝙ inducentis annis per vnum gradum & vigintiocto minuta fere progreditur, tertius eſt ſibi proprius, qui vocatur motus trepidationis ſiue acceſſus, & receſſus, & de hoc magis ſpectat ad aſtrologos, q̃ ad philoſophos. Et hęc de primo articulo. Quantum ad ſecundũ.

Arti. 2. An ſint ponendi circuli eccentrici, concẽtrici, & epicicli.

Dvbitatvr primo, vtrum ad ſaluandum ea, quæ apparent in motibus planetarum ſint ponendi, circuli eccentrici, concentrici, & epicicli. ¶Reſpondetur breuiter, quod ſic, quia planetę, qui æqualiter moueñ aliquando citius pertranſeunt C vnum ſignum, quàm aliud. ¶Similiter aliquando tranſeunt vnum ſignum in vno tempore citius, quã illud idem ſignum in alio tempore. Sed vř, ꝙ iſta non poſſunt ſaluari ſine circularis ecentricis, concentricis & epiciclis, ideo tales ſunt ponendi. ¶Vnde circulus cõcentricus dř circulus habens idem centrum cum centro mundi. Sed circulus eccentricus dř, qui continet centrum mundi, & habet ſuum centrum extra cẽtrum mundi. Et tales circuli eccẽtrici ſunt duplices, quia quidam ſunt eccentrici ſecundum duplicem ſuperficiem, ſ. conuexam, & concauã, alii ſecundum ſuperficiem conuexã, vel concauam tm̃. ¶Vnde ſecundum aſtro. pro quolibet planeta imaginantur tres circulos ecentricos, ſ. D duos ecẽtricos ſecundum quid quo ad vnam ſuperficiem tantum, alius vocatur circulus deferens, & eſt ecẽtricus quo ad vtranque ſuperficiem & in illo imaginantur quattuor pũcta. ¶Vnum, ꝙ eſt maxime propinquum centro terræ, & vocatur oppoſitum augis. ¶Secundum ſibi oppoſitum, ꝙ maxime diſtat a centro mũdi, & vocatur aux, quod idem eſt ꝙ eleuatio, quia quando planeta eſt in illa parte dicič eſſe in maxima eleuatione. ¶Et ſunt alia duo puncta ſibi inuicem oppoſita quæ imaginantur æqualiter diſtare ab auge & oppoſito augis & dicuntur eſſe mediæ latitudines. ¶Et aduerte ꝙ pro quolibet planeta excepto ſole præter circulos eccẽtricos imaginantur circulum epiciclum, in quo planeta eſt fi-

xus

Exus, & ad eius motū mouetur. Vnde epiciclus eſt quidam paruus circulus non continens centrum mundi, ſed eſt in circunferentia circuli, deferentis, & ibi habet centrum ſuū & dr̄ ab epi, quod eſt ſupra, & ciclus quod eſt circulus, quaſi circulus exiſtens ſupra circulum differentem, & in huiuſmodi epiciclo quatuor ſūt, puncta imaginanda. ¶ Primum, qđ eſt magis propinquum cētro terrę, & vocatur oppoſitum augis. ¶ Secūdum eſt ſibi oppoſitum, & vocatur aux epicicli. ¶ Tertium eſt quod æqualiter diſtata duobus primis verſus oriens, & vocatur ſtatio prima, & ſibi oppoſitum vocatur ſtatio ſecunda, vnde planeta ratione ſui epicicli dr̄ qn̄q; ſtationarius qn̄q; directus & qn̄q; retrogadus. ¶ Vn̄ quan

F do planeta eſt in aliqua ſtationū dicitur ſtationarius, quia tunc apparet ſtare & non apparet velocitari ꝓpter motum epicicli, ſed quando eſt in oppoſito augis epicicli tunc dicitur retrogradus, eo quòd mouetur contra motum eccentrici, & quando eſt in auge epicicli dicitur directus, qꝛ motus eius apparet velocitari: nam tunc motus eius iuuatur, per motum epicicli. ¶ Et ſi quæratur cum luna ponatur epiciclus quomodo, poteſt ſaluari, ꝙ ipſa moueatur in eo ſine diuiſione condenſatione vel penetratione. ¶ Rn̄detur ꝙ bene ſaluatur, quia non eſt imaginandum ꝙ epiciclus lunæ exeat concauum, vel conuexum eccētrici. ¶ Similiter luna non exit ſuperficiem conuexā epicicli, ideo nō oportet fieri diuiſionē cōdēſationē, vel penetrationē orbis.

b

Dubitatur ſecundo. Vtrū coelum ſit ſphericæ figuræ. G

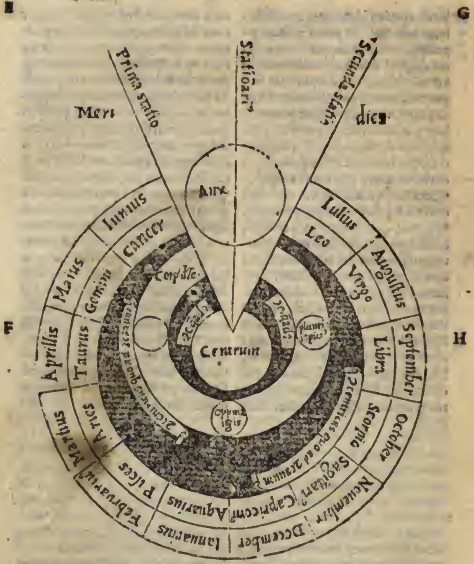
An cęlū ſit ſpherica figu.

¶ Et arguitur primo ꝙ non, quia eſt orbiculare, ergo non eſt ſphericæ figurę. ¶ Item figura ſpherica eſt minima figura omnium figurarum yſoperimetrarum, igitur. ¶ Item aliquę partes cęli non ſunt ſphericæ figuræ, vt patet de orbibus eccētricis qui claudunt intra ſe orbem deferentem planetam, tales enim in vna parte ſunt ſpiſſiores & in alia parte ſunt magis tenues in oppoſitū eſt philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima non eſt demonſtrabile cęlum vltimum quantum ad eius ſuperficiē conuexam eſſe ſphericę figuræ, quia poſito ꝙ quo ad illam ſuperficiem eſ-

ſet figuræ oualis vel columnaris nullum ſequeretur inconueniens contra principia naturalia, igitur, tamē non poteſt eſſe figuræ angularis poſito ꝙ moueatur, quia tūc aliquo tali angulo moto extra ſpacium imaginarium quod occuparet relinqueretur vacuum. H ¶ Secunda propō, nō eſt demonſtrabile cęlum quantum, ad eius ſuperficiem concauam infinitam non eſſe angularis figuræ, qꝛ motum talis anguli aliud dr̄ corpus ſicut ignis ſuccederet & repleret locum propter ꝙ non ſequitur vacuū. ¶ Tertia propoſitio, neceſſe eſt ſecūdum principia naturalia orbes inter medios inter primum & infinitum, eſſe ſphericos quo ad vtraq; ſuperficiem & hoc ſuppoſito ꝙ orbes medii moueantur ſuper aliis polis motu ꝓprio quàm primum mobile & ſuppoſito etiam ꝙ cęlum non ſit frangibi-

le

A le nec condenſabile nec rarefactibi-
le,& tunc faciliter poſſet probari ꝓ-
poſitio,quia illis ſuppoſitis oporte-
ret aliquod cęlum eſſe condenſabile
vel rarefactibile, vel oporteret fieri
penetrationem dimẽſionum. Quar
ta propõ,rationabilius eſt ponere cę
lum quo ad omnes ſuperficies , eſſe
ſphęricæ figuræ, quàm alicuius alte
rius.¶ Primo,quia illa figura eſt pul
chrior & cęlum pulchrius corpus.
¶Secũdo , quia illa figura eſt ſimpli
ciſſima& cęlum eſt corpus ſimplex.
¶Tertio, quia cœlum eſt perfectũ ,
& illa figura perfectiſſima.¶ Quar-
to,quia cœlum debet habere figurã
quæ eſt magis apta ad motum circu
larem.¶Quinto,quia cœlum conti
net omnia ideo rationabile eſt ipsũ
habere figurã capaciſſimam. Vnde
B figura ſpherica eſt maxima quo ad
continere, ſed quo ad occupationẽ,
loci dr̃ minima.¶Et ſiquis arguat ſi
cęlum eſſet ſphericæ figuræ ſequere
tur ꝙ omnes partes æqualiter diſta
ret a terra,quod nõ videtur verum, C
cum ſol nobis appareat maior in o-
riente vel in occidente,quàm in me
ridie.¶ Reſpõdetur concedendo ꝙ
partes æqualiter diſtant a centro, &
ad improbationem dico ꝙ ſol appa-
ret nobis maior in oriente,quàm in
meridie,non propter propinquitatẽ
ſed quia inter nos & ſolem ſunt qui
dam vapores per quos videtur ſol ꝑ
rarefactionem,ideo apparet maior.
¶Ad rationes.Ad primam dicitur
ꝙ illa nomina quo ad proprias eorũ
ſignificationes differunt, tamen v-
num communiter accipitur pro a-
lio.¶Vnde ſphericum dicitur ꝙ ha
bet tantum vnam ſuperficiem, ſicut
ſtophus & bula,ſed orbiculare eſt ꝙ
habet vnam ſuperficiem conuexam
ſiue habeat aliquam concauam ſiue
non.¶Ad ſecundam patet ſolutio. D
¶Ad tertiã dicitur ꝙ adhuc illi or-
bes ſunt ſphericæ figuræ, dato ꝙ nõ
ſit idem centrum quo ad ſuperficiẽ
concauam & conuexam .

Motus naturalis an velocior in fine, quam in principio.

Dvbitatvr tertio. Vtrum omnis motus naturalis ſit velocior in fine quàm in principio. ¶Et videtur ꝙ non, quia motus augmentationis & etiam motus alterationis ſunt motus naturales, & tamen non ſunt velociores in fine quàm in principio igitur. ¶ Secundo ſic, ſi hoc eſſet verum ſequeretur ꝙ nullus motus diceretur regularis, quod eſt falſum, igitur.

A igitur. ¶ Item ſequeretur q̃ ſi graue diſtaret diſtantia infinita q̃ in deſcendendo moueretur velocitate infinita antequam tangeret centrum, ſed illud eſt falſum: igitur. ¶ Item quando motus naturalis non eſt, non eſt velocior, ſed motus naturalis in fine non eſt, quia tũc deſinit eſſe; igitur. ¶ In oppoſitum videtur eſſe philoſophus, & poſſet etiã ratione probari, quia in fine graue magis lædit q̃ in principio igitur &c. ¶ Pro ſolutione ſupponitur q̃ illud dictũ commune, motus naturalis eſt velocior in fine, quam in principio, debet intelligi de motu naturali locali recto & non de aliis motibus & etiã facto per idẽ medium. ¶ Supponitur ſecundo q̃ motũ naturalem intendi in fine poteſt dupliciter intelligi. Vno modo proprie accipiendo ly in fine, quãdo

Quot modis intelligitur motum naturalẽ intendi in fine.

B talis motus deſinit eſſe, & ſic motus naturalis non intenditur in fine, quia tunc non eſt. Alio modo capitur in fine .i. verſus finem, & ſic capitur in propoſito. ¶ Tertio ſupponitur q̃ motum intendi poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per duplũ, triplũ, quadruplũ, & ſic deinceps. Alio modo q̃ primo ſit aliquantus, & ſecundo addatur ſibi aliquis gradus velocitatis, & tertio medietas illius gradus velocitatis, & quarto quarta pars illius gradus velocitatis, & ſic deinceps. ¶ Tunc ſit prima concluſio, ſi motus intenderetur primo modo fieret infinitus, ex quo primo eſſet aliquantus & deinde in duplo, in triplo, & ſic deinceps. ¶ Sc̃dã propoſitio, ſi intẽderet ſcd̃o modo nõ oporteret ipſum fieri in infinitũ velociorẽ immo in caſu poſſet in infinitum

C intendi, & adhuc nunq̃ fieri triplus ad ſeipſum, ſicut ſi eſſet aliquod lignũ pedale & adderetur ſibi primo medietas ſemipedalis, & deinde medietas reſidui, & ſic deinceps, tunc lignũ q̃d prius erat pedale ĩ infinitũ augeretur ꝑ infinitas partes proportionabiles ligni ſibi additas, & tñ nõ eſſet ſic auctũ q̃ fieret duplũ aut triplũ ad ſe ipſum. ¶ Tertia propoſitio, motus naturalis in fine hoc eſt eundo verſus finẽ & ſtatim qñ incipit, vel ſaltem qñ vadit verſus finẽ, bene intẽditur ſecũdo modo. ¶ Ex quo ſequitur q̃ motus naturalis non intenditur per duplum, triplum, & ſic de aliis, ſic q̃ in prima parte proportionabili horæ ſit aliquãtus, & in ſecunda parte in duplo velocior, & ſic deinceps, quia

D tunc ſequeretur q̃ quilibet motus naturalis qui per quodcunque tempus paruũ duraret, vel qui quantũcunq; paruũ ſpaciũ tranſiret, quẽcũque gradũ velocitatis ꝑtingeret, quia talis motus fieret per aliquod tempus, in cuius prima parte ꝓportionabili eſſet aliquãtus, & in ſecũda duplus, & ſic deinceps. ¶ Põt tamẽ dici q̃ intẽditur per duplũ triplũ ad bonũ ſenſum .ſ. q̃ quãdo ipſo ꝑtrãſitũ eſt aliquãtũ ſpaciũ eſt aliquãtus, & quãdo ipſo eſt ꝑtrãſitũ duplũ ſpaciũ eſt duplo velocior, & quãdo ipſo pertrãſitum eſt triplum ſpacium eſt in triplo velocior, & ſic deinceps. Qualiter autem cauſetur velocitas & tarditas in motu, alias viſum eſt, & quomodo etiam ibi puta in mobili continuæ intenditur impetus ſeu qualitas motiua, et viſum eſt alias. ¶ Ad

E rationes. Ad primã patet ſolutio. ad ſecundam negatur cõſequentia: nã poſſet medium ſic diſponi ꝙ motus in ipſo maneret per totũ regularis, dato ẽt ꝙ concederetur nõ eſſet magnum inconueniens. ¶ Ad alias patet quid ſit dicendũ. Et hoc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Cœlũ mouetur ſine fatigatione, in quo ex natura rei nõ inuenitur dextrũ & ſiniſtrum, licet ſecundum virtutes diuerſas poſſit ſibi attribui ſurſum & deorſum. Quid ſit dicendũ ad rationes patet in quæſtione: Nã multæ magis probant cõcluſionem quàm contra eam arguant.

T. c. 42. & inde. *DE vocatis autem aſtris conſequens vtique erit dicere ex quibus conſtant &c.*

F ISTE eſt tertius tractatus huius libri in quo philoſophus determinat de partibus integralibus cęli: & cõtinet ſex capitula. In primo ponit tres concluſiones. ¶ Prima: aſtra ſunt de natura corporum, in quibus ſunt. quod probat dupliciter. ¶ Primo: quia aſtra mouentur circulariter ſicut orbes in quibus ſunt: ergo ſunt de natura eorum. ¶ Probat ſecũdo opinione antiquorũ dicentiũ aſtra eſſe ignea ſicut cœlum, ac ſi dicerent ꝙ vnumquodque eſt de natura eius in quo eſt. ¶ Secunda cõcluſio: Ab iſtis aſtris cauſatur calor & lumẽ in iſtis inferioribus, ꝙa motus localis eſt calefactiuus: nã calefacit & ligna & lapides, ſed aer eſt magis diſpoſitus ad calorẽ, cum ſit propinquior igni, ergo calefit ꝑ motũ aſtrorũ. Patet ẽt: ꝙa ſagitta plũbea põt cũ tanta velocitate moueri ꝙ liquefiet, & hoc nõ eſt niſi ab aere calefacto ꝑ eius motionẽ, igitur. ¶ Tertia cõcluſio: A ſole magis cauſatur calor, ꝙ ab alijs aſtris, vt patet per experientiã: nã ſole appropinquante ad nos ſiue per motũ propriũ eius ſiue non fit apud nos calidius, & ꝓp hoc dico eſt calidior noctæ & æſtas hyeme. G

Aſtra cuius natura ſunt. lumẽ, & calorẽ in his inferioribus cauſant.

T. c. 43. & inde. *QVONIAM autẽ videntur, & aſtra tranſlata, & totum cęlum neceſſarium aut quieſcentibus &c.*

ISTVD eſt ſecundũ capitulũ huius tractatus in quo phyloſophus determinat de motu aſtrorum intẽdẽs talẽ a concluſionẽ. Aſtra non mouẽtur motu proprio, ſed ſolũ ad motũ ſuorũ orbiũ probat tribus rõnibus. H ¶ Prima, quia vel aſtrum & orbis ſimul quieſcerent, vel ambo mouerẽtur motibus diuerſis ſecundũ ſpẽm, vel aſtrũ moueretur & orbis quieſceret, vel orbis moueretur & aſtrũ moueretur ad motũ ſui orbis, non primũ vt notum eſt, neq; ſecũdũ, quia cũ aſtrum & orbis ſimul compleant ſuas circulationes nõ apparet: quòd moueantur motibus diuerſis, neque poteſt dici tertium, ſcilicet quòd aſtrum moueatur, & orbis quieſcat, quia tunc ſequeretur ꝙ aſtrum diuideret orbem, quod eſt falſum. Relinquitur ergo quartum membrum ſcilicet quòd aſtrum mouetur ad motum ſui orbis. ¶ Secunda ratio, aſtra ſunt ſpherica, ſed corporis ſpherici non ſunt niſi duo motus circa medium mundi, ſcilicet voluta-

Aſtra ad motũ ſuorũ orbiũ mouentur.

A lutatio, & circungyratio, ergo ſi aſtra motu proprio moueantur hoc erit aliquo iſtorum motuum, quod tamen eſt falſum: igitur. Et quòd nō moueantur motu circungyrationis patet, quia luna non ſic mouetur; ergo nec ēt alia. Antecedens patet, quia tunc ſequeretur ꝙ facies, ſiue macula apparens in luna verteretur, quod eſt falſum vt patet per experientiam, & conſequentia patet, qa non maior videtur ratio de vno aſtro, ꝙ non ſic moueatur, quàm de alio; & quòd non moueantur motu volutationis patet, quia tunc etiā oporteret maculam lunæ verti, ꝙ tamen eſt falſum: igitur. ¶Tertia ratio, ſi aſtra mouerentur motu proprio. & non ad motum ſui orbis, &
B non moueantur motu circungyrationis, nec volutationis, ſequeretur ꝙ mouerentur motu progreſſiuo, quod eſt falſum, quia illa quæ dicuntur moueri tali motu debēt habere inſtrumenta & figuram aptam ad talem motum, ſed aſtra non habent inſtrumenta, nec figurā aptam ad talem motum cum habeant figuram ſphericam, quæ eſt ineptiſſima ad motum progreſſiuū; igitur aſtra non mouentur motu progreſſiuo.

T.c.52. & inde. *MANIFESTUM autem ex his quoniam & dicere fieri latorum Harmoniam tanquam conſonantibus &c.*

Sonus Harmonicus haud ex motu aſtrorum cauſatur. ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus oſtendit quòd eſt motu aſtrorum non cauſatur ſonus harmonicus. Et primo narrat opinionem Pythagoricorum dicentium ex motibus aſtrorum cauſari C ſonos harmonicos, quod probāt duabus rationibus. ¶Prima eſt, nam ex motibus corporum apud nos fit ſonus; ergo magis debet fieri ex motibus corporum cœleſtium, cum illa corpora ſint maiora, & velocius moueantur. ¶Secunda ratio: corpora cœleſtia ſunt adinuicem bene proportionata in magnitudinibus, diſtantijs, & velocitatibus motuum, & ex talibus prouenit Harmonia in ſonis: igitur. ¶Et ſi quærat aliquis quare ergo non percipimus tales ſonos. Reſpondent quòd eſt propter conſuetudinem: quia conſueti ſumus illos audire a natiuitate, & hoc declarat per vnum ſimile, nam videmus quòd aſſueti audire magnos ſonos ſicut malleatores, pro- D pter conſuetudinem audiendi ſonos ſuorum malleolorum non iudicant audire illos ſonos, hoc deſtruit philoſophus, quia videmus ex magnis ſonis magnas violentias fieri in plantis, ſed ex talibus motibus non fiunt iſtæ violentiæ, igitur, etiā ſi malleatores ſonos ſuorum malleorum non ſentiant: ita nec alios ſentient, quod tamen eſt falſum: igitur. ¶Deinde ponit concluſionem quam intendit in hoc capitulo. Orbes & aſtra ſuis motibus non cauſant ſonos harmonicos, quod probat, quia quandocūq; corpora cauſant ſonū harmonicū ſuis motibus diuidūt & frangūt aliquod medium citius, q̄ frangi debet, ſed orbes vel aſtra non diuidūt aliquod medium cū per mediū nō moueantur: igitur. ¶Et ſiquis quærat, quare hic philo-

E ſophus determinat de ſonis harmonicis. Reſpōdeo q̄ hoc facit ad oſtēdendum, q̄ aſtra non mouētur motu ꝓprio diſtincto à motu ſui orbis.

T. cō 57. & inde. *DE ordine aſtrorum autem ipſorū quo quidem modo ſingula ponantur, & hæc quidem &c.*

Aſtra diſpariaſūt in motu. ISTVD eſt quartum capitulū, in quo philoſophus determinat de velocitate, & tarditate in motibus aſtrorum, dicens primo quòd de ꝓpinquitate, & diſtantia orbium adinuicē pertinet determinare ad aſtrologiam, ſed de differentia velocitatis, & tarditatis ſuorum motuū philoſophia habet determinare, & poni, hanc concluſionem. ¶ Quanto orbes ſunt propinquiores primo orbi, tanto velocius mouentur motu diurno quod probat, quia orbes mōuentur motu diurno ad motum orbis primi: ergo quāto aliquis orbis erit propinquior illi orbi tāto velociori mō tali motu mouebitur. ¶ Ex quo infert q̄ quanto orbes ſunt propinquiores primo orbi, tātò tardius mouentur motu proprio, cum tales motus aliqualiter ſe impediant adinuicem.

T. c. 59. & inde. *FIGVRAM autē vniuſcuiuſque aſtrorum ſphericā maxime vtique quis rationabiliter exiſtimabit &c.*

Aſtra ſphericę ſunt figuræ. ISTVD eſt quintū capitulū, in quo philoſophus determinat de figuris aſtrorū, & intendit hanc concluſionē: Aſtra ſunt ſphærica, & probat duabus rationibus. ¶ Prima, illa quæ nō ſunt mobilia motu progreſſiuo & habent figuram ineptiſſima ad illum motū ſunt ſphęricæ figurę: ſed aſtra ſunt huiuſmodi: igitur. Secunda ratio, ſicut eſt de vno aſtrorum ita debet eſſe de alijs, ſed luna eſt ſphærica: ergo alia aſtra ſunt ſphericæ figuræ. Minor patet duplici ſigno. ¶ Primum eſt, quia luna creſcit & decreſcit ſecundum portiones actuales, ita q̄ quando primo augetur ſit primo arcuoſa donec appareat ſemicirculus, donec augeatur in tantum q̄ appareat circularis figuræ. ¶ Secundum ſignum eſt quādo fit eclypſis ſolis propter interpoſitionem lunæ fit circularis propter ſphericitatem lunæ: ergo ſignum eſt q̄ luna eſt ſphericæ figuræ.

T. c. 60. & inde. *DVABVS autem dubitationibus entibus de quibus merito vtiq; quilibet dubitabit, &c.*

Dubia de primo mobili. ISTVD eſt ſextum capitulum huius tract. in quo philoſophus mouet duas dubitationes. ¶ Prima dubitatio eſt, an ſit principium mobile ſolum moueatur vno motu, & ſecūdum duobus, quare eſt q̄ alij orbes plus diſtantes à primo mobili non mouentur pluribus motibus, puta tertius tribus, & quartus quatuor. ¶ Secunda dubitatio, propter quam cam in primo cœlo eſt tāta multitudo aſtrorum, cum in quolibet aliorum eſt tantum vnum. ¶ Soluit prædictas dubitationes, & primos primam dicens, q̄ ſicut in animalibus quædā habent ſanitatē abſq; ſui mutatione, & quædā p vnicā mutationē, & quædā per plures, ſic cęlū primū vnico motu attingit ſuū eſſe ꝓprium,

A priũ,& planete medij pluribus moti bus attingũt ſuũ finẽ. ¶ Deinde ſoluit ſcdam dubitationẽ aſſignando tres cãs. ¶ Prima, quia primũ cœlũ eſt excellentiſſimũ, & perfectiſſimũ eo ꝙ eſt propinquius primo mouẽti,& alios orbes reuoluit cõtine:, & mouetur motu ſimpliciſſimo, & velociſſimo. ¶ Secũda cauſa, quia alij orbes excedũt primũ in motibus, iõ natura ordinauit vt in primo cœlo eſſent plura aſtra, cũ nõ ſit niſi vnus motus. ¶ Tertia cã eſt, quia primum cœlũ mouet oẽs orbes inferiores: iõ oportet ipſum habere plures, & diuerſas virtutes, per quas poſſet influere in orbes inferiores.

T. c. 73. & inde.

RELIQVVM autẽ de terra dicere vbi exiſtat poſita, et vtrũ quieſcẽtiũ, aut motorũ &c.

B

Veterum philoſophantiũ ſententia de ſitu motu, quiete,& figura terræ.

ISTE eſt vltimus tractatus huius libri qui diuidit̃ in duo capitula. ¶ In primo determinat de ſitu, motu, quiete,& figura terræ ſcdm opinionẽ antiquorũ. & dicit primo ꝙ Pytagorici poſuerunt ignem eſſe in medio mũdi, & ẽt terrã per modum vnius aſtri circa ignem, & ex motu ſuo cauſare nobis diẽ & noctẽ,& iſti adhuc poſuerũt aliã terrã oppoſitam illi terræ quã vocabant Antichthona.i.cõtra terrã. Sed iſti deficiebant: q̃a non quærebant rationes concordantes apparentijs noſtris, ſed intendebant habere apparentias ad ſuas rõnes,& iſtã poſitionẽ probabãt duabus rõnibus. ¶ Prima, honorabiliori corpori debetur honorabilior motus, ſed ignis eſt honorabilius corpus inter elemẽta, ergo debet habere l c honorabiliorẽ cuiuſmodi eſt C locus medius. ¶ Scda rõ: ignis ĩ medio mundi valde bene cõſeruat: igitur ignis debet eſſe in medio mundi. Soluit philoſophus iſtas rõnes, dicẽs, ꝙ duplex eſt mediũ.ſ. magnitudinis ꝙ eſt centrum, & illud nõ eſt nobilius. Aliud eſt mediũ virtutis qđ eſt cœlo propinquus, & illud debet habere ignis. ¶ Cõſequenter determinat de motu terræ, & dicit ꝙ aliqui imaginati ſunt terram circunferri circa mediũ & ẽt aliam terram antichthona, propter quod dicebant lunã eclypſari & iſti fuerunt Pythagorici. ¶ Alij dixerunt terrã eſſe in centro & dixerunt eã moueri circulariter ſecundũ polos mundi, quem admodũ fuit Plato. ¶ Conſequẽter determinat de figura terræ dicẽs, qđ aliqui antiquorũ dixerũt terrã eſſe D rectã lineã & non circularem ꝓpter duas cauſas ¶ Prima ſol oriẽs & ſol occidens videtur habere deciſionẽ ſecundum lineam rectam, ſed talis deciſio fit a terra, igitur terra eſt rectæ figuræ. Soluit hanc rationẽ philoſophus dupliciter primo, quia a longe videmus ſolem ſed multa a longe viſa non bene diſtinguimus. Secundo, quia terra eſt valde magna, modo põ magni circuli videtur eſſe recta. ¶ Secunda cã, terra ſemper quieſcit: ergo eſt latæ figuræ, quia figura ſpherica nõ bene quieſcit. Cõſequẽter philoſophus narrat opinionẽ antiquorum de quiete terræ,& dicit ꝙ omnibus fuit dubium, quomodo tota terra exiſtens grauiſſima, non cadit, cũ videamus quãlibet partẽ terræ deſcendere, ſi non detineatur, &

E narrat quinque opiniones. ¶Prima fuit Zenonis dicentis terrã quieſcere propter eius infinitã profunditatem deorſum, & hanc opinionẽ nõ reprobat philoſophus. ¶Secũda fuit Thaletis Mileſij, dicentis terram ſupernatare aquis, vt lignum deſcendens per aerẽ, quieſcit ſuper aquã, & hanc opinionẽ reprobat philoſophus tribus rationibus. ¶Prima, qa ſimiliter dubitatur de aqua a quo ſuſtentaretur ſicut de terra. ¶Scd̃a rõ, qa ſicut aer eſt leuior aqua: ita aqua eſt leuior terra, ergo magis debet eſſe ſuper terrã, q̃ econtra. ¶Tertia ratio, quia ſi tota terra nataret ſuper aquam, ita & pars eius, cuius oppoſitum videmus. ¶Tertia opinio fuit Anaximenis, Anaxagore & Democriti dicentiũ ꝙ terra ꝑꝑ ſui latitu-

F dinem non diuidit aerem, ſed multũ aerem ſub ſe continet, qui multum cõpræſſus ſuſtinet terrã, ne cadat. ¶Quarta opinio fuit Empedoclis dicentis, ꝙ velocitas motus cęli prohibet terram deſcẽdere, & dat exemplum de aqua in vaſe, quia ſi vas plenum aqua velociter circungiretur, aqua non cadet. Hanc reprobat tripliciter. ¶Primo, quia tũc terra violẽter quieſceret in medio, & ꝑ conſequens violenter moueretur ad ipſum, quod eſt falſum. ¶Secũdo, qa ſecũdum Empedoclem elemẽta aliquando fuerunt congregata & per litem inceperũt diſgregari, & tunc nõ erat gyratio. Tertio qa gyratio cœli nõ impedit partes terræ ferri ad mediũ. ¶Quinta opinio fuit Anaximãdri dicẽtis, ꝙ terra ſimiliter ſe habet ad oẽs partes cęli: ipſa.n. æqualiter diſtat ab omni parte cœli, iõ ipſa q̃eſcet. Hanc reprobat quintupliciter. ¶Primo, quia per eãdẽ cãm quodcunque corpus poneretur in medio oportet ipſum q̃eſcere, & ita ſi ignis ibi poneretur, quieſceret. ¶Secũdo, quia ſi pars terræ ſit elõgata a terra, naturaliter mouebitur ad medium, ergo ẽt tota terra. ¶Tertio ſic, inconueniẽs eſt q̃rere ꝑꝑ q̃d terra manet in medio, & nõ quærere quare ignis quieſcit in ſupremo. ¶Quarto ſic, mirabile eſt quare iſti quærunt de cã quietis terræ & nõ de cã motus. ¶Quinto ſic, ſicut terra ſimiliter ſe habet ad oẽm partẽ circũferẽtię cęli, ita & ignis, & tñ ſi ignis non eſſet in extremo naturaliter, moueret̃ ad extremũ naturaliter. G

H *NOS autem dicamus primum vtrũ habet motũ, aut manet, quemadmodum enim &c.* T.c.96. & inde.

ISTVD eſt ſcd̃m capitulũ huius tractatus in quo philoſophus determinat de ſitu, motu q̃ete, & figura terrę ſcd̃m ꝓpriã opinionẽ, & diuidit in duas partes. ¶In prima intẽdit talẽ cõcluſionẽ, terra non moueṫ circulariter ſicut dixerũt Plato & Pythagoras, probat quatuor rõnibus. ¶Prima, qa vel hoc eẽt ſcd̃m naturã vel pter naturã, non primũ, qa terra ſcd̃m naturã moueṫ motu recto deorſum. nec pter naturã, qa nõ videretur ꝙ ſempiterno ſic moueretur neque a quo ſic moueretur. ¶Secunda ratio, qa tũc ſequeretur ꝙ moueret̃ pluribus motibus, quia oẽ corpus circulare præter primum cęlum mouetur pluribus motibus. ¶Tertia ratio: Propria ſenetntia de motu, ſitu, q̃ete & figura terræ.

quæ-

A quælibet pars terræ naturaliter mo-
uetur ad medium mundi ergo & to
ta terra.¶ Quarta ratio, illud quod
eſt medium mundi non mouet cir-
ca medium mundi, ſed terra eſt me
dium mundi igitur. Et ſubdit ꝙ par
tes terræ mouentur ad medium mũ
di, vt ex mediũ mũdi & nõ vt eſt cẽ
trũ terræ. In ſcđa parte ꝓbat ꝙ terra
ſit ſphericę figuræ duabus rõnib. &
duob. ſignis.¶ Prima rõ, q̃libet pars
terræ habet grauitatem per quam
recedit a circunferentis cœli & acce
dit ad medium, ſic ꝙ maior pars pel
lit minorem quouſque æqualiter di
ſtet a medio, ſed omne tale eſt ſphæ
ricum, igitur.¶ Secunda ratio om-
nes partes terræ a quacunque parte
cœli deſcendant, mouentur ſecun-
dum angulos rectos, ergo terra eſt
B ſphericæ figuræ.¶ Primum ſignum
quia eclipſis lunæ fit ſecundum li-
neam circularẽ per hoc ꝙ luna ſub
intrat vmbram terræ, ergo ſignũ eſt
ꝙ terra eſt ſpherica. ¶ Secundum ſi
gnum procedentibus a ſeptentrio-
ne ad meridiem variatur circulus
orizontis & aliæ ſtellæ incipiunt ap
parere, ſed hoc non fieret niſi terra
eſſet ſphericæ figurę, igitur. Ex iſtis
infert vnam concluſionem ꝙ terra
non eſt ſolum ſphærica, immo etiã
eſt parua in ordine ad cœlum, cum,
per paruam viam apparet nobis tã
ta differentia ſitus aſtrorum.¶ Et ex
iſtis infert dictum quorundam hñe
probabilitatem, puta ꝙ in fine terrę
habitabilis verſus orientem & in fi-
ne terrę habitabilis verſus occiden-
tem, vbi Hercules poſuit columnas
generantur elephantes.¶ Ex quo vr̃
C ꝙ illa loca ſint ſimilis complexionis
& per conſequens non multum di-
ſtantia, cum regiones ſimilis com-
plexionis videntur eſſe propinque.
¶ Finaliter infert ꝙ quidam mathe
maticorum dixerunt rotunditatem
terræ habere quadraginta milia de-
cem ſtadiorum. i. quadrageſies decẽ
milia, ſed ſecundum. Aſtronomos
modernos totus ambitus terrę dicit̃
continere ducentum quinquaginta
milia ſtadiorum.

An quodlibet, aſtrum habeat lunam à ſole.

Qvaeritvr ſecundo. Vtrũ
quodlibet aſtrum habeat lumẽ ſuũ
a ſole arguitur primo ꝙ non, quia
luna habet lumen ſuum a ſe: nam ae
re exiſtente ſereno & luna exiſtente
prima quadra videtur tale corpus,
D lunę, licet illa pars quæ eſt verſus ſo
lem videat̃ lucidior, quàm alia pars
& cum illa pars quæ nõ eſt verſa ver
ſus ſolem videatur & non per colo-
rem, igitur per lunam, & non per lu-
men ſolis quia radii non protendũ
tur ad illam partem, igitur.¶ Secun
do ſic, ſi alia aſtra a ſole haberent lu-
men ſequeretur ꝙ per acceſſum ſo-
lis ad ipſa, vel ipſorum ad ſolem de
berent apparere cornuta ſicut ipſa lu
na, ſed hoc eſt falſum, igitur. Tertio
ſic inferiora corpora non illuminãt
ſuperiora, ſed multæ planetæ ſunt
ſupra ſolem, igitur.¶ Quarto ſic, lu
mina aſtrorum apparent diuerſa: nã
lumen vnius tendit ad rubeita-
tem & non aliud, igitur non ſunt
omnia cãta ſole.¶ Quinto ſic. Si oĩa
aſtra tam ſuperiora, quàm inferiora

E habereric lumen a ſole tunc ſequeretur ꝙ interpoſitionem alicuius illorum puta ſuperiorum inter nos, & ſolem fieret eclypſis ſolis, ſicut quãdo inter nos & ſolem interponitur luna. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Ar. 1. Primo ſciendum, ꝙ pro declaratione quæſtionis ſupponitur ꝙ ad hoc ꝙ aliquod corpus luceat requiruntur duo ſcilicet quòd habeat in ſe lumen. Secundo lumen in tali corpore ſit bene vnitum, ideo aer q̃ eſt rarus non lucet, licet habeat lumen, quia ibi tale lumen non eſt cõpactum & vnitum. ¶ Supponitur ſecundo, ꝙ omnes fere aſtrologi concedunt illam concluſionem ꝙ luna recipit lumen ſuum a ſole, quo ipſa nos notabiliter illumininat, & iſtud ſatis patet ex augmento & decremẽto per acceſſum, & receſſum a ſole patet etiã per eius ecclypſim: nam q̃n terra interponitur diametraliter inter ſolem, & nos tunc luna deficit, patet etiam: nam quando luna eſt creſcens vel decreſcẽs nõ illuminat, nos niſi ſecundum partem illam ad quam attingunt radii ſolares. ¶ Sed dubium eſt quomodo luna recipit, lumen ſuum a ſol. Reſpondetur, ꝙ eſt opinio aliquorum dicentium ꝙ hoc ideo eſt quia ſuperficies lunę eſt multum leuis ſine aliqua aſperitate ſic, quòd ab ea bene reflectitur lumẽ ſolis ad nos ſicut a ſpeculo bene terſo & polito reflectuntur ſpecies ſolis, & per talem reflectionem ſolis, ſupra lunam ipſa luna, videtur lucere. ¶ Sed iſtud non videtur eſſe,

Qnid requiriť ad hoc ꝙ aliqd corp⁹ luceat.

F

Luna quõ recipit lumẽ a Sole.

G verum, quia licet a corpore leui, & bene polito reflectantur radii ad viſum, tamen hoc non eſt ab omni, parte illius corporis leuis ſicut patet de ſpeculo: nam cum facies veſtra, vel mea eſt obiecta ſpeculo, licet a qualibet parte ſpeculi reflectatur radius vel ſpecies cuiuslibet partis faciei veſtræ vel meæ, non tamẽ a qualibet parte ſpeculi fit reflectio cuiuslibet partis faciei, radii ad oculum veſtrum, vel meum, quia radius nõ reflectitur ad viſum noſtrum ab illa parte ſpeculi, in qua radius a faciæ noſtra cadens ſuper ſpeculum & radius veniens ad oculum cauſant angulos æquales ad ſuperficiem ſpeculi, ideo moto ſpeculo, vel mota facie ad latus, apparet pars facie in aliis, & aliis partibus ſpeculi. ¶ Ideo dicitur aliter, quòd lumen ſolis incorporatur in luna, ita quòd luna, eſt corpus perſpicuum, & tranſparens ſaltem circa ſuperficiem eius, & forte per totum, licet propter magnitudinem corporis lunaris lumen ſolis non poſſit totum corpus lunare penetrare, ſic quòd æque intenſe appareat lumen in parte lunæ verſa ad ſolem, & ſic lumen lunę ꝙ vidimus, eſt ibibitum in corpore lunæ. H

Secundo ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas. ¶ Vtrum alia aſtra a luna accipiãt lumen ſuum a ſole ſicut ipſa luna. Reſpondetur ꝙ de hoc multi doctores diſcrepant, puta Ariſto. & Auerrois contra multos aſtrologos, & contra Auicenn. ¶ Vnde Ariſt. in libro de proprietatibus elementorum vult dicere, quòd omnes ſtellę habent lumen, ſuum

An alia aſtra a luna accipiãt lumẽ ſicut ipſa a ſole.

A ſuum à ſole, ſicut luna, & quòd de ſe non ſunt notabiliter lucidæ, quia apparet ſibi, quod conſimili modo, debeat eſſe de aliis aſtris ſicut de luna. ¶ Auicenna, tamen & multi alii dicunt, ꝙ licet luna habeat lumen ſuum, a ſole, tamen alia aſtra hn̄t lumen ſuum proprium a ſe. ¶ Et iſtud probant, quia tunc ſequeretur ꝙ per acceſſum, & receſſum eorum a ſole deberent creſcere, & decreſcere per figuras arcuales ſicut luna, cuius, tamen oppoſitum videmus. ¶ Item non videt̄ quomodo ſtellæ ſuperiores, & planetæ habeant ſuum lumē, a ſole, ex eo quòd corpora quanto, ſunt ſuperiora, tanto videntur eſſe nobiliora, & multas alias rationes faciunt, quæ ſunt factæ in quæſtione ante oppoſitum. ¶ Pro cuius ſolu-B tione eſt aduertendum, ꝙ iſtud videtur eſſe problema neutrum inter doctores, puta vtrum omnes ſtellæ capiant lumen ſuum a ſole, ſic ꝙ pro vtraque parte poſſunt fieri rationes & ſolui, & ideo ſuſtinendo Ari. ſoluam rationes aliorum. ¶ Ad primam dr̄, ꝙ non eſt ſimile de luna, & aliis ſtellis, quia aliæ ſtellæ ſunt tantæ perſpicuitatis, & tranſparentiæ, ꝙ lumen imbibitur in eis ſm̄ oēs ſuas partes, non autem ſic eſt de luna, & propter hoc etiam non pn̄t facere eclypſim ſolis, dato ꝙ interponerent̄ inter nos, & ſolem. ¶ Aduerte ēt, ꝙ terra nunq̄ pōt poni diametraliter inter ſolem, & aliud aſtrum a luna, ideo non poſſunt alia aſtra eclypſari ſicut eſt Mercurius vel Venus ꝑpter hoc ꝙ ſemper ſunt prope ſolem. Ad aliam reſpondetur, quòd licet alia aſtra ſuperiora ſint nobiliora quoad ſitum, & motum, tamen quia ſol eſt C in medio, ſicut cor in homine, ideo primus motor magis influit in ipſū ſicut aīa ipſi cordi, propter quam influentiam poteſt agere in corpora ſuperiora. Dico vlterius, ꝙ lumen omnium eſt eiuſdem rationis, & ꝙ vnū appareat rubeum, & aliud alterius coloris, hoc non eſt ex parte luminis, ſed propter aliquas reflexiones radiorum exiſtentium inter nos, & ipſa. ¶ Aduerte tamen vlterius, ꝙ luna, & quodlibet aliud aſtrum ex ſe habet lumen debile, & remiſſum, ſed ꝙ habeat lumen notabile, quo nos illuminet, hoc eſt a ſole.

Tertio ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum omnia aſtra ſint generatiua caliditatis per lumen in iſtis inferioribus. Et vr̄ quòd D non, quia tunc nulla eſſent aſtra frigefactiua, quod eſt contra Aſtrologos, qui dicunt aliqua Aſtra eſſe actiua frigiditatis, aliqua humiditatis, aliqua ſerenitatis. Conſequētia probatur, quia aſtra non agunt in iſtis inferioribus niſi ſuo lumine, & ſuis motibus, igit̄ ſi ſint aliqua, quæ agant frigiditatem in iſtis inferioribus, hoc erit ꝑ lumen, vel per motū non vr̄ per motum, cum motus ſit calefactiuus. ¶ Item ſequeret̄ ꝙ magis calefacerent montes altos, q̄ valles & magis mediā regionem aeris, quàm inferiorem, quia lumen eorū prius illam attingit, ſed conſequens eſt falſum, vt videbitur in libris Metheororum. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. Vnde dicit ꝙ noctes in pleni lunio ſunt calidiores, quàm

An omnia aſtra ſint generatiua caliditatis.

E in alio tempore, & hoc non eſt niſi propter lumen, igitur. Pro ſolutione ponuntur aliquę concluſiones. ¶ Prima ſol per ſuum lumen cauſat calorem: nam exiſtens in radiis ſolarib. ſtatim calefit. ¶ Secunda concluſio, omnia alia aſtra per ſua lumina calefaciunt. nam ſecundum mẽtem Ariſtotel. lumen aliorum aſtrorum eſt eiuſdem rationis cum lumine ſolis & cauſatur ab ipſo ſole. ¶ Tertia concluſio, hoc non obſtante, aliqua aſtra ſunt cauſatiua frigiditatis: nam ſola remotio caloris non ſufficeret ad frigiditatem ita intẽſam cauſandũ, ſicut tamen multotiens patet, ꝙ euenit, ideo talis frigiditas vr̃ cauſari, ab aliquibus aſtris. ¶ Quarta cõcluſio, oportet ſtellas habere alias virtutes a ſuis luminib. nam aliquæ ſtel-

F læ frigefaciunt, & nõ per earum lumen cum lumen debeat calefacere, ideo oportet ponere in ipſis alias virtutes. ¶ Sed reſtat dubium, quomodo lumen cauſat calorem in iſtis inferioribus. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſicut naturalis proprietas, grauis eſt mouere deorſum, ita naturalis proprietas luminis eſt calefacere ſubiectum, in quo recipitur, ſi ſit calefactibile, & reſiſtentia non ſit fortior, quam actiuitas luminis, & ita ſicut non oportet quærere quare grauitas mouet deorſum, niſi quia eius natura eſt talis ſimiliter oportet r̃ndere de lumine. ¶ Aduerte tamen, ꝙ lumen non eſt calefactiuum qualitercunque, ſed ſolum per reflexionem ideo ſi non eſſet aliqua reflexio luminis, lumen non calefaceret nos. Tunc r̃ndetur ad rationes. ¶ Ad primam dico, ꝙ multæ ſtellæ frigefa- G ciunt, ſed hoc non eſt per lumẽ, ſed per alias virtutes. ¶ Ad ſecundam dico, ꝙ lumen non magis calefacit montes, quã valles, quia per reflexionem luminis in vallibus fit maior congregatio radiorum, quã in montibus.

Lumen quõ cãt calorẽ in his inferioribus.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas quid ſit illa macula, quæ apparet in luna, & quomodo cauſatur, vtrum ex diuerſitate ſuarum partium, vel ab aliquo extrinſeco. ¶ Et arguitur ꝙ nõ ex diuerſitate partium lunæ, quia ipſa luna eſt corpus ſimplex, ſed corporis ſimplicis partes ſunt ſimiles, & eiuſdem rationis, igitur. ¶ Secundo ſic, parte ſolis & aliorum aſtrorũ ſunt ſimiles, & vniformes in raritate, & denſitate, ergo ſimiliter partes H ipſius lunæ debent eſſe ſimiles. Tertio ſic luna eſt corpus terſum, & politum, ergo terra ſibi oppoſita debet ibi cauſare ſuam ſimilitudinem, ſicut facies hominis in ſpeculo. ¶ Pro reſpõſione ſupponitur, ꝙ multæ fuerunt opiniones de illa macula, dicebant enim aliqui, ꝙ erat vapor ibi eleuatus ab ipſa luna interpoſitus, inter nos & lunam, & iſti probabãt propter hoc ꝙ luna habet magnam virtutem ſuper aquas, ideo ab ipſis videtur attrahere vaporem. ¶ Alii dicunt ꝙ eſt imago aliquorum corporum, ſicut terræ, vel mõtium. Sed iſtæ duæ opiniones, ſunt falſæ, ideo aliter dicitur cum Cõmentatore, ꝙ talis macula ꝓuenit diuerſitate partium lunæ ſecundum raritatem, & denſitatem maiorem, & minorem: nam

Macula, q̃ in luna apparere ſolet, qd & vnde.

nam

A nam partes in quibus apparet macula ſunt rariores, ideo minus bene poſſunt lucere, partes autem iuxta illas ſunt denſiores, & magis poſſũt lucere. Et ſi quæratur, cuius figuræ, eſt talis macula. Dicit Albertus, ꝙ ē ibi quaſi figura leonis cuius caput eſt verſus orientem, & ſuper dorſũ eius eſt quaſi arbor tranſuerſaliter ſita, & ſimiliter imago hominis lateraliter appoſita, cuius pedes ſũt verſus poſteriora leonis, & dicit ꝙ talis figura multum bene poteſt apparere poſt pleniluniũ. Ad rõnes. ¶ Ad primam dr̄, ꝙ corpus lunæ, eſt corpus ſimplex ſubſtantialiter, cũ hoc tñ ſtat ꝙ poteſt habere diuerſitatē, in ſuis partibus quantum ad raritatē, & denſitatem. ¶ Ad ſecundam dico, ꝙ non oportet aſſignare, aliquã B cãm, niſi quia ſic eſt de natura iſtorum aſtrorum, luna.n. magis hēt illam maculam, q̃ alia aſtra, quia luna eſt talis naturæ. Et hęc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An terra vndequaque ſit ſphærica.

DVBITATVR primo. Vtrũ totalis terra ſit ſphærica. ¶ Arguit ꝙ non, quia ſequeretur, ꝙ oculus eleuatus ſuper ſuperficiem terræ, ſicut eſt oculus alicuius hominis ſtãtis ſuper terram videret pluſquam medietatem cœli, ꝙ eſt contra aſtrologos. Conſequentia patet, quia ſi oculus eſſet directe in centro terrę, & vna medietas terræ eſſet amota, tunc videret pcíſe medietatē cęli, ergo oculus exiſtens ſuper ſuperficiem terræ videbit pluſq̃ medietatem. ¶ Itē ſequeret ꝙ terra eſſet totaliter cooperta aquis, cuius falſitas patet ad ſenſum. Sed pro probatione conſequentiæ ſupponatur, ꝙ aqua ſit ſphærica C vel tendens ad ſphæricitatem. Secundo ſupponat, ꝙ terra & aqua tendãt ad idem centrum tunc impoſſibile eſt ambo eſſe ſpherica niſi vnum circundet aliud. ¶ Itē in terra apparent multæ gibboſitates, cõcauitates, mõtium & vallium, & vbi non ſunt mõtes, & valles apparet eſſe plana, ꝙ nõ eſſet ſi eſſet ſpherica. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. Pro cuius, ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, terra non eſt perfectæ ſphærica, ſed tendens ad ſphericitatem, quia multos hēt mõtes, & valles, & per hoc ſoluitur tertia rõ. ¶ Secunda concluſio terra eſt rotunda inter orientem & occidentem, q̃a alias eędem ſtellæ ęque cito orirent, & occiderent habitãtibus verſus occidentem, ſicut habitantibus in oriē D te, ꝙ eſt falſum, cuius totalis cã non vr̄ eſſe alia niſi tumor terræ. ¶ Tertia concluſio, terra habet rotunditatem a ſeptentrione ad meridiem: nã aliquis poteſt a meridie procedere tm̃ verſus ſeptentrionem, ꝙ polus ſibi ſenſibiliter magis eleuatur, quod nõ vr̄ prouenire, niſi propter quendam tumorem terrę exiſtentem inter meridiem, & ſeptentrionem. ¶ Quarta concluſio, terra vndique eſt rotunda ſic, ꝙ eleuationes montium propter paruitatem nõ faciunt quin terra ſit rotunda. Probatur iſta concluſio, quia partes terræ æqualiter tendunt ad medium mundi & deſcendunt ad loca decliuiora, niſi vna aliã ſuſtineat, nihilominus tamen per lapſum temporis quęlibet deſcēdit verſus medium mundi, quod videt

eſſe

A moueri dẽt orbis q̃b. idiget ad attingendum finem. Vnde dicunt ꝙ ſphera Saturni, Iouis, & Martis habent, proprietatem ſuper eſſe durationem rerum & omnem habitudinem earum, & ad iſtud conſequendũ ſphæra ſtellata propter eius mobilitatem perficit ſuum officium vno motu, & aliis tres. ſ. Saturnus. Iupiter & Mars indigẽt pluribus motib. Sed Sol. Venus & Mercurius intendunt alium finem. ſ. motus & mutationes rerũ; & illum finem pauca actione attingit ſol: ſed venus, & Mercurius qui non ſunt ita mobiles indigent maiori actione, luna intendit alium finẽ, ſ. ad diſponẽdum materiam in iſtis inferioribus ad bene recipiendum influentias ſtellarum, & ad illum finem attingendũ non indiget multa B actione. ¶ Et ex iſtis ſequit̃ ꝙ ſol & luna paucioribus motib. mouentur q̃ orbes aliorum planetarum, & ex iſtis nõ ſequit̃, prima ſphæra mouet̃ vno motu ſecunda duob. tertia trib. ergo quarta quatuor, q̃a motus attribuunt cęlis ſm ꝙ pñt attingere fines ſuos. ¶ Alii vero dicũt ꝙ orbes planetarũ nõ mouent̃ motu proprio totali ab occidente in oriens, ſed ſolũ in ipſis ſunt q̃dã circuli deferẽtes, q̃ mouent̃, ad quorũ motũ mouet̃ planeta, & iſti faciliter ſoluunt rõnes, & multũ probabiliter dicunt. Suppoinit̃ ſecũdo ꝙ aliquid moueri ſimul plurib. motib. circularib. pt intelligi duob. modis. Vno mõ ſu p eiſdẽ polis alio mõ ſup diuerſis polis, ſic ꝙ vno motu mobile moueat̃ ſup aliquib. polis, & alio motu ſuper aliis. ¶ Tũc ſit prima cõcluſio impoſſibile eſt eundem orbẽ moueri ab oriẽte C in occidens, & cum hoc ab occidẽte in oriens ſuper eiſdem polis. ¶ Sc̃da cõcluſio, orbes planetarum mouent̃ ab oriẽte in occidẽs ſup polos mũdi ad motum primi mobilis, ſed cũ hoc mouẽt̃ ab occidente in oriens ſuper aliis polis prima pars cõcluſionis eſt nota, & ſecunda pars probat̃, quia nos videmus ꝙ aliquis planeta ſit mõ in Ariete poſtea in Tauro, & poſtea in ſigno geminorum & ſic de aliis ſignis zodiaci, ſed hoc non põt ſaluari niſi per motum planetarũ ab occidente in oriens. ¶ Et aduerte, ꝙ iſti motus non proueniunt ab eadẽ intelligentia, ſed imaginandum eſt ꝙ orbes planetarum, mouentur ab oriente in occidens ex influentia, q̃ recipiunt a primo mobili, & cũ hoc quilibet orbis planetæ habet intelli D gentiam ſibi appropriatam, quę mouet ipſũ ab occidẽte in oriens, & ille motus eſt illi orbi proprius, & per hoc ſatis patet quid ſit dicẽdum ad rationes. ¶ Ad ſecundam tamen põt dici, ꝙ non oportet, ꝙ ſi alicui mobili in ſint plures motus locales, quod ſi vnus illorum ſit ei naturalis, ꝙ alter ſit ei violentus, ſ d ſufficit, q̃ eſt inſit præter naturam.

Dvbitatvr tertio. Vtrum omnia aſtra ſint eiuſdem ſpeciei. ¶ Et videtur, quod ſic, quia omnes orbes cœleſtes, ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo & omnia aſtra parẽt conſequentia, quia aſtra ſunt eiuſdem ſpeciei cum orbibus, quorum ſunt aſtra, ergo ſi orbes ſint eiuſdem ſpeciei, ita & aſtra. ¶ Et, quod aſtrum ſit eiuſdẽ ſpeciei cũ orbe cuius

An oĩa aſtra ſint eiuſdem ſpeciei.

Eius eſt aſtrum, patet, quia videtur dicere Ariſt. quòd aſtrum eſt dẽſior pars ſui orbis modo rarum, & denſum non diuerſificant ſpeciem, ſed aſtrum, & orbis eodem motu mouẽtur, igitur. Et ꝙ orbes ſint eiuſdem, ſpeciei, patet, quia magis conueniũt orbes inter ſe, quàm orbis & aſtrum eius, ſed orbis, & aſtrum ſunt eiuſdem ſpeciei, igitur patet ẽt, qa motus ſimplices orbium ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo illi orbes ſunt eiuſdem ſpeciei. ¶Secundo ſic, omnis ignis, eſt eiuſdem ſpeciei cum quolibet, alio igne, & ſimiliter eſt de aliis elementis, ergo a ſimili quælibet portio cęli eſt eiuſdem ſpeciei cum qualibet alia parte cęli. ¶Item ſi ſtellæ, & aſtra differant ſpecie abinuicem, ſequeretur, quod eſſent plura corpo F ra diſtincta ſpecie, quam quinq; qđ T.c. 5. & inde. eſt contra Ariſt. in primo huius igitur. ¶In oppoſitum arguitur, quæcunq; ſunt eiuſdem ſpẽi ſpecialiſſimæ debent habere conſimiles proprietates naturales ſed ſic non eſt de ſtellis, quia quædam ſtellæ influunt in iſta inferiora calidiatem, quædã frigiditatem, quędam humiditatẽ, quædam ſiccitatem, quædam inimicitias, & quædam amicitias, & ſic de diuerſis proprieatatibus, quæ in iſtis inferioribus inueniuntur. ¶Itẽ natura non facit ſub vna ſpecie plura indiuidua, niſi propter corruptibilitatem indiuiduorum, ſed orbes nõ ſunt corruptibiles, igitur. ¶ Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſionis. Prima, orbes cęleſtes, & ſtellę ſeu aſtra non ſunt eiuſdem ſpẽi, ſpecialiſſimæ, qđ ſatis probat ratio

poſt oppoſitum, & quando dicit Ari. G ſtellam eſſe de natura ſui orbis intellexit, ꝙ eſſet ſecum eiuſdem naturæ non ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam, ſed ſecundum ſpeciem ſubalternam. ¶Secunda concluſio, probabile eſt intelligentias mouentes orbes eſſe diuerſarum ſpecierum ſpecialiſſimarnm, quia ſi eſſent eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſſimæ omnes eſſent ſimiles ſecundum virtutes, & operationes quaſcunq;, quod non vr̃ verũ igitur. ¶Tertia concluſio, orbes moti a diuerſis intelligentiis ſunt adinuicem diuerſarum ſpecierum, ſpecialiſſimarum, quia non omnes orbes habent conſimiles proprietates mobiles, vt patet de primo mobili, & de ſphęris planetarum, & de cęlo ſignorum. ¶Item ſi orbes non differrent abinuicem ſpecie, tunc non eſſent ordinati adinuicem niſi accidẽtaliter vnus ſupra alium. Item ſi eſſent eiuſdem ſpeciei non videretur quare non eſſent continui adinuicẽ. H ¶Et ex iſti ſequitur, ꝙ ſol eſt alterius ſpeciei a luna, & ab aliis ſtellis, ſecundum quod omnes planetæ, & omnes ſtellæ fixæ adinuicem, ſunt diuerſarum ſpecierum, cum hẽant proprietates, & virtutes naturales valde diuerſas, & actiones effectuũ ſpecie diuerſorum. ¶Sequitur ſecũdo, ꝙ orbes ſunt alterius ſpeciei ab aſtris, & iſta omnia vr̃ dicere Ari. & probare in lib. de proprietatibus elementorum. Ad rõnes. ¶Ad primam negatur antecedens, i. quòd omnes orbes ſint inter ſe & eiuſdem ſpeciei negatus etiam, quod aſtrum ſit eiuſdem ſpeciei cum ſuo orbe, & quãdo dici-

A dicitur, quod aſtrum eſt deſior pars ſui orbis, dico, quòd verum eſt, ſed dico, quòd plus differunt abinuicē, ſcilicet ſecundum virtutes ſuas naturales. ¶ Dico vlterius, quòd dato, quòd mouerentur vno motu non tamen propter hoc ſequitur quin ſint alterius naturæ. ¶ Poteſt etiam negari, quòd motus ſimplices ipſorū orbium ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimę, quia ſicut dictum eſt in primo, non omnis motus deorſum omni motui deorſum eſt eiuſdem ſpēi ſpecialiſſimæ, licet bene ſubalternæ, ita nec omnis motus circularis omni motui circulari eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. ¶ Poſſet etiā dici, quòd licet diuerſitas motuum arguat diuerſas naturas corporum, ſimplicium, non tamen oportet, ꝙ B ſimiles motus arguant eandem naturam ſaltem ſecundum ſpeciem. C ¶ Et ex iſtis ſequitur, quod cœlum non eſt homogeneum ſicut ſunt elementa. ¶ Dico vlterius, quòd plura ſunt corpora ſimplicia ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam quàm quinque cum quo ſtat, quòd non ſunt niſi quinque corpora ſimplicia ſecundum ſpeciem ſubalternam. Ex quo ſequitur, ꝙ cęlum nō eſt ſpecies ſpecialiſſima, ſed ſubalterna. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertiū ſit.

Art. 3. Conclvsio reſponſalis. ¶ Alia aſtra a ſole habent lumen ſuum, quo notabiliter illuminant iſta inferiora a ſole, & hæc concluſio relinquitur probata in argumentis. ¶ Ad rationes patet quid ſit dicendum. D

ARISTOTELIS DE COELO, ET MVNDO.

LIBER QVARTVS.

T.cō.1.& inde.

De graui autem, & leui quid eſt vtrunque, & quæ natura ipſorum, conſiderandum & propter quam cauſam habent virtutes eſt enim quæ de ipſis contēplatio his qui de motu ſermonibus propria, &c.

Iste eſt quartus liber de Cœlo, & Mundo, in quo Philoſophus oſtendit determinare de natura grauis, & leuis, & diuiditur in duos

Quid veteres [illegible] ſint de graui, & leui

A prius enim oportet eſſe factum graue per generationẽ, & alterationẽ, quàm ꝙ moueatur.

T. c. 36. & inde. *DIFFERENTIAS autem & accidentia circa ipſa nunc dicamus, &c.*

Graue, & leue duplex. ISTVD eſt ſecundũ capitulũ, in quo oſtendit quid ſit graue, & quid leue, & dicit, ꝙ duplex eſt graue, ſcilicet ſimpliciter, & in reſpectu: & etiam duplex eſt leue, ſcilicet ſimpliciter, & in reſpectu. ¶Graue ſimpliciter eſt, quod omnibus alijs naturaliter ſubſtat. ¶Sed leue ſimpliciter eſt, quod omnibus alijs naturaliter ſupereminet, ſed grauia, & leuia in reſpectu, dicuntur, quæ nec omnibus alijs ſubſtant, nec omnibus alijs ſuper ſunt, ſed in medio

B ſunt. ¶Et ſubdit, quòd mixta dicuntur grauiora, vel leuiora, ſecundum ꝙ plus, vel minus participãt de iſtis lemẽtis grauibus, vel leuibus. ¶Subdit ſecundo, quòd propter differentias elemẽtorũ eadẽ mixta apparent eſſe adinuicẽ grauiora, & leuiora, vt magnũ lignũ ſentitur eſſe grauius in aere, q̃ paruũ plumbũ: Et in aqua ecõtrario mõ, & huius dat cãm, q̃a omnia elemẽta p̃ter ignẽ habẽt de grauitate, de terra, & aqua manifeſtum eſt, de aere probat: nam ipſe vbique habet grauitatem præter quàm in terra, & aqua, etiam veſica plena aere plus ponderat, quàm ſi eſſet vacua, diuerſitas ergo illorũ mobiliũ accidit propter differentiã corporũ ſimpliciũ, nam ſi aliquid habet plus aeris, q̃ terræ, & aquæ, illud erit leuius in aqua, & grauius in aere.

QVOD autem eſt ſimpliciter leue, & ſimpliciter graue ex his eſt manifeſtum &c. C T. c. 31. & inde.

ISTVD eſt tertiũ capitulũ, ĩ quo intendit talẽ concluſionẽ: Aliqd eſt ſimpliciter leue, & aliquid ſimpliciter graue. ¶Vnde graue ſimpliciter eſt, quod natũ eſt ſemper ferri deorſum, vt terra. ¶Sed leue ſimpliciter eſt, qđ natũ eſt ſemper ferri ſurſum, vt ignis. ¶Et infert primo, ꝙ cẽtrũ eſt terminus ad quẽ mouentur grauia, & terminus, a quo mouẽtur leuia. ¶Ex quo infert ſecũdo, ꝙ grauia, & leuia feruntur ad loca contraria. ¶Tertio infert, ꝙ nihil mouetur in infinitũ, cum cuiuslibet motus ſit terminus, vltra quem nõ fit motus. ¶Quarto infert, ꝙ ſunt ponẽda grauia, & leuia in reſpectu, cũ graue, & leue ſimpliciter non ſint immediate coniuncta. D

Simpliciter graue ſimpliciterq; leue quid.

Quoniã aũt eſt vnũ ſolũ, qđ omnibus ſuperfertur, & vnum, quod omnibus ſubſtat &c. T. c. 37. & inde.

ISTVD eſt quartũ capitulũ, in quo Philoſophus oſtẽdit numerum elemẽtorũ ex numero motuũ: dicẽs, ꝙ oportet eſſe vnũ, qđ oibus ſuperferatur, vt ignis, & vnũ qđ oibus ſubſtet, vt terra & iſta ſunt cõtraria, inter q̃ oportet eſſe alia duo media, ſ. aerẽ, & aquã, igiť ſunt quatuor elemẽta. ¶Ex quo infert, ꝙ motuũ naturaliũ ſurſum, & deorſum neceſſe eſt eſſe quatuor materias ꝓprias, i. quatuor corpora ſimplicia, q̃ determinãtur ad ſua loca p ſuas grauitates, & leuitates. Tunc ſic arguit, tot ſunt elemẽta, quot motus naturales

Quatuor ſunt elementa.

E grauiũ & leuium, ſed quatuor ſunt tales motus, igitur quatuor ſunt elemẽta. Ex quo infert vlterius, ꝙ neceſſe eſt eſſe quatuor differẽtes naturas, quibus determinatur grauia, & leuia ad ſuos motus naturales, & ad ſua loca naturalia. ¶Ex quo infert, ꝙ non ſufficit vna natura pro omnibus grauibus, vt dicebant aliqui antiqui, nec vna natura pro omnibus leuibus.

T.c.42 & inde. *FIGVRA autem nõ cauſa eius, quod eſt ferri ſimpliciter, aut deorſum, aut ſurſum.*

Figura nõ eſt cã ſuffiçiẽs motus ſurſum, & deorſũ. ISTVD eſt quintum, & vltimũ capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit, quòd figura non eſt ſufficiẽs cauſa motus ſurſum, & deorſum: dicẽs, ꝙ figuræ nõ ſunt cauſa huius, quod eſt ferri ſurſum, aut deorſum, licet F bene eius, quod eſt velocius, aut tardius, ideſt velocitatis, aut tarditatis. ¶Et mouet vnũ dubiũ, quare eſt quòd aliqua corpora lignea ſupernatant, alia vero minoris quantitatis Dubiũ. deſcendunt. ¶Soluit Philoſophus dicens, quòd cauſa omnium iſtorũ, eſt, ꝙ quanto corpus motum fuerit maioris virtutis in diuidẽdo mediũ, q̃ ipſum mediũ fuerit virtutis reſiſtẽtiæ, tanto corpus citius diuidit medium, & deſcẽdit ſi ſit graue, & aſcẽdit ſi ſit leue. Similiter cum fuerit debilioris virtutis, tunc graue ſupernatabit. Vnde corpus latum multũ comprehendit de corpore ſubiecto: & ideo non poteſt diuidere illud faciliter, ſed corpus rotundũ non tãtũ cõprehendit, ſicut corpus latũ, ideo faciliori modo non diuidit mediũ.

An detur elementum ſimpliciter graue, ſimpliciter leue, & medio modo? G

QVAERITVR vtrum aliqđ elemẽtum ſit ſimpliciter leue, & aliquod ſimpliciter graue, & aliqđ graue, & leue ĩ reſpectu. ¶Arguitur primo, ꝙ non, quia ſi ſic terra maxime eẽt graue ſimpliciter, ignis leue ſimpliciter, alia aũt in reſpectu, ſed hoc non, quia qualibet terra data maior terra eſt grauior. Et ſimiliter patet de igne, ergo illa terra non erit grauiſſima, ¶Secundo ſic, Quia de aere, & aqua dicimus ſine addito, ꝙ aer eſt leuis, & aqua grauis: ergo sũt grauia, & leuia ſimpliciter, nam niſi aqua eſſet ſimpliciter grauis, & aer ſimpliciter leuis oporteret, ꝙ grauitati aquæ eſſet aliquid leuitatis admixtum, & leuitati aeris aliquid grauitatis, quod eſt falſum: igit. ¶Tertio ſic, Sequeretur, ꝙ quodlibet elementum præter ignẽ haberet grauitatem, & quodlibet præter terrã leuitatem, quod eſt falſum, quia contraria non poſſunt eſſe ſimul: igitur. ¶Quarto ſic, Nullum elementũ in proprio loco habet grauitatẽ, cũ ibi non moueatur: ergo nullum elemẽtum eſt graue ſimpliciter. ¶Quinto ſic, Si eſſet aliquod elementũ graue, & leue in reſpectu ſequeretur, ꝙ vbicunque poneretur aſcenderet, & deſcenderet, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶In oppoſitũ eſt Philoſophus in text. In quæſtione erunt tres art. ¶Quantum ad primum. H

Art. 1. PRIMO ſciendũ, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates.

Pri-

A ¶Prima, quid intelligendũ eſt per graue ſimpliciter, & graue in reſpectu, & per leue ſimpliciter, & leue in reſpectu. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod quatuor modis aliqd poteſt dici graue ſimpliciter. Vno modo, quia ipſum eſt graue, & nihil eſt eo grauius, & ſic ſolũ illud, quod eſt aggregatũ ex omnibus grauibus dicitur graue ſimpliciter. Secundo modo dicitur graue ſimpliciter, qa nihil habet leuitatis admixtũ, & ſic quælibet pars terræ eſt grauis ſimpliciter. Tertio modo dicitur graue ſimpliciter de quo graue ſimpliciter, id eſt ſine addito pōt verificari. Quarto modo dicitur graue ſimpliciter, quia natum eſt deſcendere per tria elementa, & ſic quælibet pars terræ eſt grauis ſimpliciter. ¶Tunc dicitur, ꝙ nulla pars terræ qualitercunque bene diſpoſita eſt grauis ſimpliciter primo modo, quia data quacunque parte terræ eſt aliquid grauius, puta tota terra. ¶Dicitur ſecũdo, ꝙ quælibet pars terrę bene diſpoſita eſt grauis ſimpliciter tribus vltimis modis, ¶Dicitur tertio, ꝙ tota terra eſt elementum graue ſimpliciter primo modo, ſaltem ad hũc ſenſum, ꝙ eſt omni elemento grauior, licet forte nō ſit omni graui grauior. ¶Et ſi dicatur aliquæ particulæ terræ non deſcendunt per aerem: immo aſcendũt, vt patet de pulueribus viſis per radios ſolares. Reſpōdetur, ꝙ licet aliquæ particulæ terræ non deſcendant per aerem, quia nō ſufficiunt ipſum diuidere, tamẽ quælibet talis nata eſt ꝑ ipſum deſcẽdere. ¶Aduerte tñ, ꝙ nulla pars terræ q̃tũcũq; parua aſcẽdit per aerẽ niſi ab extrinſeco moueatur, puta a vento, vel ab aliqua qualitate. Vnde ꝓp alterationẽ factã in eis per calorẽ ſolis inducentẽ in eis leuitatẽ tales particulæ terræ dñr moueri ſurſũ. ¶Supponit̃ ſcđo, ꝙ ſicut graue ſimpliciter dr̃ quatuor modis, ita leue ſimpliciter: ideo diſtinguat̃ de leui ſimpliciter, quod eſt ignis ſicut de graui ſimpliciter, & de ipſo ponuntur aliquæ concluſiones. ¶Prima, nulla particula ignis dr̃ leuis ſimpliciter primo mō, qa non eſt omni leui leuior. ¶Secunda concluſio, quælibet particula ignis eſt leuis ſimpliciter ſecundo, tertio, & quarto modis.

Simpliciter graue ſimpliciterq; leue quadrupliciter.

C

SECVNDO ſciendum, quòd graue in reſpectu dr̃ duobus modis. Vno modo, quia ſuę grauitati eſt aliquis gradus leuitatis admixtus. Secũdo modo, qa in aliquo elemento natũ eſt deſcẽdere, & in aliquo natũ eſt aſcendere. Tunc ponũtur aliquę concluſiones. ¶Prima, aer, & aqua nō ſunt grauia, & leuia in reſpectu primo modo, quia tunc in aqua eſſet aliquis gradus leuitatis, & in aere aliquis gradus grauitatis, qđ tñ eſt falſum, quia tunc ſequeretur, ꝙ aqua non eſſet elementum ſimplex, quia ſua qualitas motiua non eſſet ſimplex, & ſimiliter diceretur de aere. ¶Et ſiquis dicat, dicit Ariſt. in textu, ꝙ quodlibet elementũ aliud ab igne habet aliquẽ gradũ grauitatis, & hoc ꝓbat de aere. Reſpondetur, ꝙ Philoſophus nō intelligebat de aere puro, & in ſua propria diſpoſitione, ſed de aere indiſpoſito. ¶Secunda concluſio, aqua eſt grauis in

Graue in reſpectu dupliciter.

B D

A re, & ſic quãto aliquid velociori modo deſcendit, tanto dicitur eſſe grauius, & ſic videtur ibi accipere graue, vel grauius. ¶Et ſi qs dicat, qualiter debeo cognoſcere, ꝙ aliqua sũt æqualiter grauia, ſaltem ſecundum ſpeciem. Reſpondetur breuiter, ꝙ illa dicuntur æqualiter grauia ſecundum ſpeciẽ, quæ ſic ſe habent, quòd æquales portiones eorũ in magnitudinæ æqualiter ponderant. Et illa dicuntur inæqualiter grauia ſecundũ ſpeciem, quæ ſic ſe habent, qđ æquales portiones eorum inæqualiter põderant, & proportionabiliter dicatur de duobus corporibus ſolidis, puta ſi capiantur duo ſolida, & a quolibet capiantur æquales portiones in magnitudine, ſi æqualiter deſcendunt, tunc ſunt eiuſdem grauitatis

B ſecũdũ ſpeciem, ſi aũt nõ æqualiter deſcendunt, tunc non ſunt eiuſdem grauitatis in ſpecie. Et ex iſtis videtur haberi, ꝙ non omnis grauitas eſt omni grauitati eiuſdẽ ſpeciei, ſed de hoc magis aliàs videbitur. ¶Sed reſtat alia parua difficultas: Vtrũ quãdocunque aer aſcendit, aſcendat violenter. Dico, ꝙ non niſi aſcenderet ſupra leuius ſe. Et ſimiliter dicatur de aqua, ꝙ non quandocunque deſcendit, deſcendit naturaliter, niſi quando ſub ea eſt corpus leuius.

An aer ſemp violenter aſcendat.

QVARTO ſciendũ, qđ incidit alia difficultas. ¶Vtrũ aliquod elementum in ſuo proprio loco habeat grauitatem. ¶Et videtur ꝙ non, qa tunc ſequeretur, ꝙ homo exiſtẽs in fundo maris perciperet illã magnã grauitatẽ aquæ exiſtentis ſupra eũ, cuius tamen oppoſitum videtur.

An aliqđ elemẽtũ in ſuo ꝓprio loco hẽat grauitatem.

¶In oppoſitum arguitur, quia elementum in ſuo proprio loco habet qualitates naturaliter conſequentes formam eius ſubſtantialem, ſed grauitas eſt qualitas conſequẽs formã ſubſtantialẽ grauis: igitur. Reſpondetur breuiter, ꝙ elementum habere grauitatẽ in ſuo proprio loco põt intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ habeat formã accidentalẽ ſeu qualitatem, per quam natum eſt moueri deorſum, ſeu per quam ſi eſſet extra proprium locum moueretur, & ſic dico, quòd illam habet, quæ vocatur grauitas. Alio modo poteſt intelligi, quòd elementum graue in ſuo proprio loco actualiter trahat deorſum ſeu moueatur, & ſic verum eſt, ꝙ non habet ſic grauitatem in ſuo ꝓprio loco, id eſt grauitas in ſuo proprio loco non trahit deorſum, neq; leuitas ſurſum. ¶Et ſi quis arguat: inſtantiã poſito, ꝙ aqua ſit in ſuo loco proprio, & dimittatur ire vna pars terræ, illa aqua trahet ſurſum, & non niſi per ſuam grauitatem: igitur. Itẽ ſi ſuper ignem remoueatur vna pars ipſius ignis, tunc ipſe ignis aſcendet, aliàs eſſet dare vacuum, & non niſi per leuitatem, igitur leuitas in ſuo proprio loco trahet ſeu mouebit ſurſum. ¶Ad primam concedo, quòd tunc aqua trahet ſurſum, & dico, ꝙ per eandem qualitatem, per quam deſcenderet naturaliter ad ſuum proprium locum ſi eſſet extra ipſum, per eandẽ aſcenderet ſupra terram demiſſam in ea. Vnde nõ eſt imaginãdum, quòd in aqua ſit vna qualitas, ſcilicet grauitas, per quam deſcendit infra aerem, & alia qua-

C

D

E litas,quę ſit leuitas per quam aſcendit ſuper terram, quia tunc aqua non eſſet ſimplex elementum, cum haberet duas primas qualitates motiuas. Et aduerte, ꝙ tam cito, ꝙ terra ponitur ſupra aquam, aqua deſinit eſſe in ſuo proprio loco naturali, ideo tũc incipit trahęre, & moueri. ¶Ad ſecũdam dr̄, ꝙ tunc ignis moueretur ſurſum, & hoc a natura vniuerſali, nec eſſet dare vacuũ. Et hæc de primo arti. Quantũ ad ſecũdum.

Art. 2.

An grauitas, & leuitas ſint formæ ſubſtantiales.

DVBITATVR primo. Vtrum grauitas, & leuitas ſint formæ ſubſtantiales grauis, & leuis. vel ſolum ſint qualitates motiuæ. ¶Et videtur quod ſint formæ ſubſtantiales, quia ſunt natura, & non materia, ergo forma, patet conſequentia a ſufficienti diuiſione, cum natura non dicatur,
F niſi de materia, & forma. ¶Et quòd ſint natura, patet, quia diffinitio naturę conuenit grauitati, & etiam leuitati, quia grauitas eſt principium mouendi, & quieſcendi eius in quo eſt. nam grauitas eſt principium motus localis deorſum, & leuitas principium motus localis ſurſum. ¶Secundo ſic ponatur terra in aere, omni acciden te circũſcripto, quæritur vtrum deſcenderet, vel ſtaret, ſi ſtaret ergo ibi eſſet locus naturalis eius & ibi reſiſteret alteri corpori ſi deſcẽderet hoc eſſet a grauitate, quæ non eſſet añs per caſum poſitũ, ergo ſubſtantia, & nõ materia, ergo forma, & ꝓ cõſequens illa grauitas erit ſubſtãtia, & nõ niſi forma, igiť. Item aqua aliq̃do aſcendit, aliquando deſcendit ſine aliqua mutatione in ſuis accidentibus, & hoc non eſt niſi per formam ſubſtantialẽ eius, q̃ eſt grauitas, ergo. In oppoſitũ arguitur grauitas, & leuitas ſunt qualitates per ſe ſenſibiles, ſ. ſenſu tactus: nã aliqs ſecundum tactum ſentit grauitatẽ, lapidis, ſed nulla forma ſubſtantialis, nec aliqua ſubſtãtia eſt per ſe ſẽſibilis, igitur. ¶Item ſubſtantia non eſt contraria ſubſtantiæ, ſed leuitas cõtrariatur grauitati, ergo ſequitur, ꝙ non ſunt ſubſtantię. ¶Itẽ ſubſtantia nõ ſuſcipit magis, & minus, ſed grauitas, & leuitas ſuſcipiunt magis & minus, patet, quia aliquod graue eſt altero graui grauius, ſicut terra eſt grauior aqua. ¶Itẽ manẽte eadẽ forma ſubſtantiali variatur grauitas, & leuitas, ergo grauitas, & leuitas non ſunt formæ ſubſtantiales.
¶Pro ſolutione ponũtur aliquæ cõ H
cluſiones. Prima grauitas nõ eſt forma ſubſtantialiter grauis, nec leuitas leuis, quod patet per rõnes poſt oppoſitum. ¶Secunda concluſio grauitas, & leuitas ſunt qualitates ſecũdę naturaliter poſteriores caliditate frigiditate, humiditate, & ſiccitate: nam calefaciẽs intẽdit primo ꝓducere caliditatem, ad quam ſequitur grauitas, & leuitas ſm̃ exigentiam formæ ſubſtantialis. ¶ Vel ẽt pt̃ dici, ꝙ tales qualitates conſequuntur formas ſubſtantiales illorũ, quorum ſunt qualitates ſm̃ exigentiam talis formæ. ¶Ad rõnes ad primam dico ꝙ illud argumentum procedit ex vna falſa imaginatione: nã imaginať, ꝙ principium in diffinitione naturæ dicatur de principio actiuo, ꝙ non eſt verũ, ſed de principio paſſiuo, ꝙ non eſt aliud, q̃ illud, per qđ

graue

A graue natū eſt ſic moueri, quod non eſt niſi forma ſubſtantialis, & ſi ſecū dum grauitatem graue natum eſſet ſic moueri, tamen non eſſet primo, ſed ſolum inquantum ſequitur talē formam ſubſtantialem. ¶ Ad ſecun dam dr̄ cum ipſo. Adam in quarto Sn̄iarū, in materia de corpore Chriſti, ꝙ terra in illo caſu non reſiſteret pellendo magis, quam corpus neutrum, nec, quam vna particula cœli, ſi ibi poneretur. ¶ Et ſi dicas retineat ibi Deus illam particulam immobiliter, tunc reſiſteret manui meę, vel non. Dicit, ꝙ manus veniens ad talem terram non procederet, nec illam ſubintraret, ſed ibi ſiſteret impedita, & non acciperet, nec tangeret tractu ſenſationis, ſed ſolum tractu applicationis. ¶ Ad aliud ſatis B patet ſolutio in art. præced.

Grauia & leuia quō mouentur. DVBITATVR ſecūdo. Vtrū grauia, & leuia moueantur actiue a grauitate, & leuitate, vel a ſuis formis ſubſtantialibus. i. vtrum motus deorſum, vel ſurſum grauatum, vel leuium ſit a grauitate, vel leuitate, vel a ſuis formis ſubſtantialibus,

¶ Et arguitur primo, ꝙ a formis ſubſtantialibus, quia motus grauium, & leuium, ſunt naturales, ergo ſunt a natura, & non materia, ergo a forma, modo grauitas, & leuitas nō ſūt naturæ, cum natura non dicatur niſi de materia, & forma. ¶ Item ſi graue moueretur a grauitate, & cum ad motum grauis oportet mouere grauitatem, ſequeretur, ꝙ grauitas moueretur a grauitate, & ſic idem moueretur a ſeipſo, ꝙ vr̄ eſſe falſum. In oppoſitum arguitur, ab illo mouet graue, quo intenſo intenditur mo- C tus cęteris partibus, & quo remiſſo remittitur motus, ſed ſic eſt de grauitate. Vn̄ videmus, ꝙ cęteris parib. grauius velocius deſcēdit, & minus graue minus. ¶ Itē ſicut ſe hēnt caliditas, & frigiditas ad alteratione͂, ita leuitas, & grauitas ad motum localem, ſed caliditas, & frigiditas ſunt principia alterationis, ergo grauitas & leuitas ſunt principia motus localis. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ de hoc ſunt multi modi dicendi. ¶ Dicunt enim aliqui, ꝙ quādo aliquod corpus agit, ſecundum ꝙ natum eſt naturaliter agere, tūc illius actionis forma ſubſtantialis eſt principalius agens, & qualitas inſtrumētale agens, vt quando aqua frigeſacit, forma ſubſtātialis aquæ eſt principale principium illius frigefactio D nis, & frigiditas minus principale ſeu inſtrumentale, ſed quando aqua calefacis per caliditatem, quam habet tunc caliditas eſt totale agens, & non forma ſubſtātialis. ¶ Similiter, dicerem, ꝙ quando aqua habet leuitatem, vt puta quando eſt vapor vel fumus tunc mouet ab illa leuitate, & non a forma ſubſtantiali. Dn̄t tn̄ aliter aliqui ponendo duas concluſiones. ¶ Prima motus grauium, & leuium naturales nullo modo proueniunt a grauitate, & leuitate tanq̄ a principiis actiuis principalibus. Secunda concluſio dicti motus proueniunt a formis ſubſtantialibus grauium, & leuium tanquam ab agentibus principalibus, & a grauitate, & leuitate tanquam ab agentibus inſtrumentalibus, ita ꝙ iſti volunt, ꝙ

E quando deſcendit per lineam obliquam, ſed hoc non eſt, niſi quia magis inclinatur ad deſcẽdendum per illam lineam, q̃ per lineam obliquã. ¶ Dr̃ ad hoc, ꝙ bene verũ eſt, ꝙ qñ graue deſcendit per lineam rectam, difficilius arreſtatur, q̃ quando deſcendit per lineam obliquã, ſed hoc non eſt, quia magis inclinatur deſcẽdere per illam lineam, q̃ per lineam obliquã, ſed hoc eſt propter hoc, ꝙ qñ deſcendit per lineam rectã, minorem hẽt reſiſtentiam q̃ q̃do deſcẽdit per lineam obliquam. ¶ Propter tamen talem rõnem, & multas alias dicunt aliqui, ꝙ graue appetit magis deſcendere per lineam rectam q̃ per lineam obliquam. Nam ſi lapis poneretur in vacuo, vbi nulla eſſet reſiſtentia, adhuc deſcenderet per lineã rectam, & non aliq̃, & hoc non eſt, niſi quia appetit deſcendere per talem lineam: iõ, quilibet modus multũ vr̃ eſſe probabilis. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit. G

CONCLVSIO reſponſalis. Aliquod elementum eſt ſimpliciter graue, & aliqđ ſimpliciter leue & aliqđ graue, & leue in reſpectu, q̃ concluſio relinquitur ſatis eſſe probata in primo art. ¶ Ad rationes patet quid ſit dicendũ etiam in j. arti.

F

PETRI TATARETI

H

PARISIENSIS,

In libros Ariſtotelis de Ortu, & interitu eruditiſſimæ Lucubrationes.

LIBER PRIMVS.

T.cõ.1.& inde.

DE generatione autem, & corruptione, & natura generatorum & corruptorum, & vniuerſaliter de omnibus, & cauſas diuidẽdum, & rationes ipſorum determinandum, amplius de alteratione, & augmentatione, qd vtrunque ſit, & vtrum exiſtimãdum ſit, &c.

ISTE eſt liber de generatione, & corruptione, qui diuiditur in duos partiales libros. ¶ In primo, determinat de generatione, & Varianti quorum philoſophãrium iudicia ḡ gñatiõe.

E & corruptione,& aliis mutationib. eis annexis.In ſecundo determinat de generalibus, & corruptibilibus, & principiis generabilium, & corruptibilium. ¶ Primus, diuiditur, in quatuor tract. Primus continet, quatuor cap. ¶ In primo determinat de generatione ſecundum opin. antiquorum, & primo narrat, opin. antiquorum in generali, dicens,quòd quidam antiquorum dixerunt generationem eſſe alterationem, alii vero dixerunt generationem non eſſe alterationem.¶ Vnde qui poſuerunt tantum vnum primum materiale, non potuerunt ſaluare differentiam inter generationem,& alterationem, ſed qui po ſuerunt principia habuerunt ponere ea differre,ideo Anaxagoras, qui F poſuit plura principia materialia, non poſuit differentiam inter generationem, & alterationem, vocem ignorauit,id eſt quid nominis generationis. ¶ Differenter tamen poſuerunt antiqui plura principia materialia,quia Empedocles poſuit quatuor elementa. Anaxagoras, Democritus, & Leucippus poſuerunt infinita principia materialia,ſed dlfferunt,quia Anaxagóras poſuit homogenea,vt os, carmen eſſe principia heterogeneorũ,ſed Democritus & Leucippus poſuerunt homogenea eſſe ab heterogeneis. ¶ Conſequenter comparat Philoſ.opin.Anaxagoræ opinioni Empedoclis, dicit enim Empedocles quatuor elementa eſſe corpora ſimplicia,& os,& carnem componi ex ipſis. Sed Anaxagoras dicit iſta non eſſe magis ſimplicia,quàm alia,ſed omnia,quę apparent, dicit eſſe compoſita ex infinitis,& diuerſarum rationum, & iſta G infinita vocabant eſſe panſperma.i. vniuerſale ſemen aliorum. ¶ Dicit conſequenter,ꝙ illi,qui dicebant tãtum eſſe vnum principium materiale hẽbant dicere, ꝙ generatio non differt ab alienatione, q̃a illud principium dicebant eſſe hoc aliquid in actu,& ipſum ſemper manere, ſed q̃ñ manet hoc aliquid in actu,nõ pt̃ fieri niſi alteratio.Sed dicentes plura eſſe principia hẽbant dicere,ꝙ generatio,& alteratio differunt, quia generationem dicebant fieri per ſegregationem, & congregationem illorum principiorum, ſed alterationem dicebant fieri manentibus eiſdem principiis. ¶ Conſequenter dicit,ꝙ ponentes plura principia, non H potuerunt ſaluare alterationem, q̃a alteratio eſt mutatio qualitatum,eodẽm ſubiecto in actu manente, & hoc erat impoſſibile apud eos, quia dicebant elementa non poſſe ad inuicem tranſmutari ſubſtantialiter, neque per conſequens ſecundum qualitates.Dicebant elementum determinare ſibi proprias qualitates,& ſic non poterat eſſe mutatio in qnalitatibus.¶ Finaliter oſtẽdit, ꝙ ad poſitionem Empedoclis ſequunt̃ duo inconuenientia.¶ Primum, quia cõtradicebat apparentiis,quia dicebat nullum quatuor elementorum fieri ex altero,& oĩa fieri ex ipſis, & iſta ſunt contraria ſenſui.¶ Secundũ inconueniens eſt, quia contradicebat ſibiipſi,quia dicebat nullũ elementũ fieri ex altero, & tamen ponebat

ipſa

A ipſa eſſe generabilia, & corruptibilia, quia dicebat ipſa eſſe aliquando facta ex vno confuſo cahos.

T. cō. 4. & inde.

VNIVERSALITER itaque de generatione, & corruptione ſimplici elementorum dicendum, &c.

Proſequitur in recitandis veterū opinionib.

ISTVD eſt ſecundum capitulū in quo Philoſophus determinat de generatione, & corruptione ſecundum opiniones antiquorum, ponē do aliquas concluſiones. ¶ Prima. Plato inſufficienter locutus eſt de mutationibus ſecundum formam, quia ipſe ſolum locutus eſt de generatione, & corruptione, prætermittens augmentationem, & alterationem. ¶ Secunda concluſio, oēs antiqui præter Democritum inſufficiē B ter locuti ſunt de prædictis mutationibus, quia ipſi non profunde quæſiuerunt, ſed ſolum dixerūt ea, quæ vulgares dicunt, puta, ꝙ augmentatio fit per additionem ſimilis ſimili. ¶ Tertia cōcluſio. Democritus vr̄ ſufficienter fuiſſe locutus de mutationibus ſecundum formam, quia de oībus talibus maxime curam habuit. ¶ Quarta concluſio, de prædictis mutationibus ſecundum formā ad philoſophū naturalem pertinet, determinare: nā de ipſis multæ fiūt dubitationes. ¶ Quinta concluſio, opin. Platonis de generatione rerū eſt irrationabilior, q̄ opinio Democriti. ꝙ probat quadrupliciter. ¶ Primo ſic, quia rōnabilius eſt corpora, componi corporib. ſicut dicit Democritus, q̄ ex nō corporib. ſicut dixit Plato, qui poſuit res naturales componi ex triangulis, ſuperficiebus, & C lineis. ¶ Secundo ſic: Plato ex dictis ſuis non poterat ſaluare generationem, & corruptionem, quas intēdebat ſaluare Democritus, igitur. Tertio ſic: Democritus erat expertus circa naturalia, quia multum eis inſudauerat: Plato vero inſudauerat circa diuina, & vniuerſalia, propter ꝙ Platonici ex multis ſermonibus imbuti multa falſa dixerunt, ad pauca enim reſpicientes facile falſum enūciant. ¶ Quarto ſic, quia Democritus proſpexit rationes naturales, & proprias: Plato vero rōnes cōes & logicas. ¶ Vnde Democritus ponebat duplices rōnes, per quas volebat oſtendere corpora non componi ex non corporib. ſ. principales, & minus principales. Principales tantum ponit vnam, & eſt hęc, ſi corpus ponatur eſſe diuiſum, quantumcunq; D ſit diuiſibile, nihil ſequitur impoſſibile, ſed omne corpus eſt diuiſibile in indiuiſibilia, ergo poſito in eſſe, nullum ſequitur impoſſibile minor probatur, quia facta diuiſione omnimoda alicuius corporis, ſecundum, quodlibet ſignum vel remanent corpora indiuiſibilia vel magnitudines diuiſibiles, vel puncta, vel nihil, vel ſuperficies vel qualitates ſine magnitudine ſed quodlibet iſtorum eſt impoſſibile præter primum. ¶ Quod ſecundum ſit impoſſibile, patet, qa nō eſt diuiſum ſecūdum quodlibet ſui ſignum. ¶ Quod tertium ſit impoſſibile. ſ. ꝙ remaneant puncta, ꝓbat quatuor rōnibus. ¶ Prima quia vnicuiq; illorum oporteret aſſignare locum propriū, ꝙ eſt impoſſibile, igitur.

A corrumpi, & aliqua dñt generari, & corrumpi ſecũdum quid. Reſpōdet ꝙ diuerſitas generationem eſt ſecũdum diuerſitatem pdicamentorum ſi enim ſiat mutatio ſm pdicamentum ſubſtãtiæ, dr̃ generatio, vel corruptio ſimpliciter, ſi vero fiat ſcdm pdicamētũ q̃titatis, vel vbi vel qualitatis, vel alicuius alterius pdicamẽti, dr̃ generatio, vel corruptio ſcdm quid. Quarta qō, pp quid ſp ita eſt ꝙ illud quod generatur, ex aliquo corrupto generat̃. Reſpondet ꝙ hoc eſt, quia generatio eſt ex, non ente, & corruptio in non ens, illud tamen non ens non dr̃ non ens, quia nullo modo ſit ens, ſed quia non eſt illud ens, quod generatur, quamuis ſit aliud ens. Quinta, qō, cũ generatio ſit inter contraria. Vtrũ illud nō ens B ſi aliquod illorũ cōtrariorũ. Reſpondet ꝙ non ens, ex quo ſubſtantialiter aliquid generat̃, eſt materia q̃ dr̃ non ens in actu. ¶ Sexta qō. Vtrũ eadem materia numero ſit in genito, & corrupto. Reſpondet ꝙ ſic, aliter illa non haberent adinuicem tranſmutationem.

T.c.23 & inde. *DE generatione autem, & alteratione quid differunt dicamus &c.*

Dĩa inter generõnem, & corruptionẽ. IN hoc quarto capitulo determinat philoſophus de differentia inter generationem, & alterationem, & diuiditur in duas partes. In prima ponit duas differentia inter generationem, & alterationem. Quarũ prima eſt. Subiectum generationis, eſt ens in potentia, ſed ſubiectum alterationis eſt ens in actu. ¶ Secunda differentia, quę ſumitur ex parte diffinitionum, quia alteratio eſt quando ſubiecto ſenſibili manente eodẽ C fit tranſmutatio in paſſionib. eius, aut a contrariis, aut a mediis. Generatio vero eſt tranſmutatio huius totius in hoc totum nullo ſenſibili manente eodem vt ſubiecto, vt ſi ex ſemine fiat ſanguis, aut ex tota aqua fiat aer, vel ecõtra. ¶ Et ſubdit ꝙ ſubiectum generationis, ꝙ manet idem & mutatur de vna forma ſubſtantiali in aliam, dr̃ hyle. i. materia prima q̃ nullum actum ſubſtantialem hẽt ex ſe, ſeu ex natura ſui. Sed ſubiectũ alterationis quod dr̃ tranſmutari de vna qualiate in aliam vnum, & idẽ manens, eſt ſubſtantia per ſe exiſtẽs quæ dr̃ hoc aliquid ¶ In ſecunda D parte ponit differentia alterationis, ab aliis motibus, dicens, ꝙ ſi manente eodẽ ſubiecto, fiat mutatio ſecundum quantitatem talis dicitur augmentatio, vel diminutio. Si vero ſecundum quale, eſt alteratio, ſi ſecundum vbi, eſt loci mutatio.

DE augmentatione autem reliquum dicere quid differt a generatione, & alteratione, &c. T.c 27 & inde.

ISTE eſt ſecundus tractatus, in quo philoſophus determinat de augmentatione & diminutione. Et diuiditur in tria capitula. ¶ In primo ponit differentiam augmentationis ab aliis motib. vel mutationib. mouẽs duas q̃ones. Prima, cum ſit notum augmẽtationem differre ab aliis mutationibus penes terminos vtrum ẽt differat ab ipſis penes modũ tranſmutandi. Reſpondet philoſophus ꝙ ſic, Augmentatio in quo differt a cęteris mutationib.

E ꝙ ſic, quia quod alteratur, vel generatur, non oportet mutare locum, licet bene quod augmentatur. ¶ Differt etiã mutatione localis, quia ꝙ moueatur ſaltem motu recto oportet totum locum mutare, non autẽ oportet, ꝙ illud quod augetur ſm ſe totum, mutet locum. ¶ Dr̃ et̃ a motu circulari, quia ꝙ mouetur circulariter retinet eundem locum non accipiens maiorem, vel minorem non ſic autem eſt de eo quod augetur. ¶ Secunda qõ. Vtrum augmẽtatio fiat ex actu corporeo vel ſolum in potentia corporea & non actu, & probat tribus rõnibus ꝙ non fiat ex incorporeo. ¶ Primo, quia ſi materia, ex qua fit augmentatio eſſet in corporea, tunc̃ ſequeret̃ ꝙ ipſa eſſet indiuiſibilis ſicut punctum, & ſic ex F ipſa nihil fieret maius. ¶ Secũdo ſequeret̃ ꝙ ipſa non eſſet in loco, nec ꝑ ſe, nec per añs quod eſt inconueniẽs cum illud qđ g̃natur, vel augmentatur ſit in loco. Et ꝙ ſequeret̃ probat, quia vel eſſet in vacuo, vel in pleno. ¶ Non in vacuo, quia vacuum non eſt nec in pleno, quia eẽt penetratio dimenſionum, cum non ſit locus ſine corpore. ¶ Secunda rõ, quia qđ g̃natur, & augmentatur, g̃natur & augmentat̃ ex aliquo & ab aliquo & nullum illorum eſt incorporeũ igit̃. ¶ Tertia rõ, quia ſi augmentatio fieret ex aliquo incorporeo, non fieret ꝑ additamẽtũ magnitudinis ađ magnitudinem, ꝙ eſt falſum, quia per hoc differt a g̃natione ſimpliciter. conſequenter oſtendit ꝙ fiat ex aliquo corporeo ponendo talẽ concluſionem, augmentatio fit ex aliquo actu corporeo quia non ex aliquo in G corporeo, ergo ex aliquo actu corporeo. ¶ Et ſubdit ꝙ eadem eſt materia numero generationis & augmentationis, eo, ꝙ augmentatio nõ fit ſine quadam generatione.

Suſcipiendum, itaque magis quaſi tangentes quæſtionẽ a principio, qualis &c. T. cõ. 32. & inde.

In hoc ſecundo capitulum mouet Philoſophus duas qões. Prima vtrum ſit poſſibile proprie aliquid augeri. Et arguit primo ꝙ nõ, quia ſi aliquid augeret, hoc eſſet adueniẽte aliquo extrinſeco, vel ergo corporeo vel incorporeo, non incorporeo, quia per talem nihil augeretur, nec corporeo, quia tunc duo corpora eſſent in eodem loco, vel fieret penetratio dimẽſionũ, ſed quodlibet eſt H impoſſibile, igit̃. ¶ Secũda, qõ quid eſt quod auget̃. Vtrũ ſit cibus adueniens, vel corpus cui aduenit vel mẽbrum, vel totum aggregatum ex his & vr̃ ꝙ totum aggregatum, quia ipſum efficitur maius ſicut fit de aqua & vino qñ miſcentur adinuicẽ. Rñdet philoſophus ponendo talẽ concluſionem, corpus aĩatum cui addĩtur cibus, auget̃. Et probat quatuor rõnibus. ¶ Prima illud quod auget̃, manet idem ante tranſmutationem & poſt, ſi. n. vna gutta aquæ ponat̃ in vaſe vini, nos non dicimus aquã augeri, cũ ipſa corrumpatur, ſed dicimus vinum augeri, ꝙ manet idem ante tranſmutationem & poſt. Scđa rõ, qa ſi caro calefiat aut frigefiat, dicimus carnẽ alterari quæ manet, ſimiliter dicẽdum eſt de illo ꝙ auget̃.

Aũ ſit poſſibile ꝑprie aliquid augeri.

¶ Tertia

A ¶Tertia ratio, illud augetur, in quo eſt primum mouens, ſed in corpore aĩato, & non in cibo eſt primum mouens.ſ.aĩa. ¶ Quarta ratio, illud ꝙ aduenit alicui non augetur, ſed magis illud cui aduenit, cum augmentatio fiat aliquo adueniente, ſed cibus aduenit corpori, igitur.

T.cō.35. & inde. *QVONIAM autem de his quæſitum eſt ſufficienter oportet quæſtionis tentare ſolutionē inuenire, &c.*

Augmẽtationis cōditiones & modus. IN hoc tertio capitulo oſtendit, philoſophus quō fit augmẽtatio ſupponens primo ꝙ ſex ſunt conditiones augmentationis, tres affirmatiuæ & tres negatiuæ. ¶Prima, illius, qđ augetur, qualibet pars augetur. B ¶Secunda eſt, auctum ante augmẽtationem & poſt manet idem numero. ¶Tertia augmentatio fit aliquo extrinſeco adueniente. ¶Quarta ad hoc ꝙ fiat augmentatio, non oportet ponere vacuum in corpore quod augetur. ¶ Quinta augmentatio nō fit adueniente aliquo incorporeo. ¶Sexta pp augmentationẽ nō oportet ponere duo corpora in eodem loco. Hoc ſuppoſito declarat modum, per quem fit augmentatio ex parte illius ꝙ augetur, dicens ꝙ partes heterogeneæ augmentantur per hoc, ꝙ partes homogeneæ augmentãtur cũ ex ipſis cōponatur heterogeneæ. Et ſubdit, ꝙ partes homogeneę ſũt duplices, q̃dam ſunt formales, & q̃dam materiales. ¶Deinde ponit talem concluſionem, illius, ꝙ augetur q̃libet pars ſ̃m formam ſeu formale augetur, & non q̃libet ſ̃m materiam probat duob. exemplis. ¶ Primum, C vt ſi per aliq̃ menſuram puta per doliũ tranſeat aliqua aqua ſp manet eadem ſ̃m ſpẽm, & figurã, ſed non eſt eadẽ ſ̃m materiam, hoc eſt ſ̃m identitatem numeralem. ¶Secundũ exẽplum eſt de heterogeneis, quia illæ ſp manent eadem ſ̃m ſpẽm, & figuram, licet aliqd adueniat, & aliquid defluat. ¶ Deinde oſtẽdit qō ſe hẽt, nutrimentum ad illud ꝙ augetur dicens ꝙ corpus aĩatum fit maius adueniente nutrimento cōtrario, vel diſſimili, qđ per digõnem alteratur & tandem in ſubſtantiam viuentis, traſmutatur. ¶Et quo patet ꝙ illud qđ augetur, augetur a quodam aliquo modo ſimili, & aliquo mō diſſimili, in principio enim eſt diſſimile & poſtea factum eſt ſimile. ¶Et ſubdit ꝙ anteq̃ aliqđ corpus augeat cibus eſt in potẽtia illud & actu aliud D materia. n. nutrimenti primo, ſtat ſub vna forma, ſubſtantiali, poſtea ſub forma nutriti. ¶Deinde oſtẽdit q̃ō fit augmentatio ex parte illius, quòd augetur & ex parte cibi, & hoc per duo exempla. ¶ Primum, quia cibus digeſtus miſcetur corpori qđ augetur, ſicut modica aqua poſita, cum multo vino, q̃ conuertitur in ſubſtantiam, & naturam vini. ſic etiã corpus aĩatum in ſui naturam cōuertit nutrimentum. ¶Secundum exẽplum, quia ignis conuertit ligna ſibi oppoſita in ignem, & fit maior, ſic corpus aĩatum virtute aĩæ conuertit cibum in ſubſtãtiam ſuã. ¶Deinde comparat augmentationem ad alias mutationes, dicens ꝙ ſicut non gñatur vniuerſale, puta homo vel aĩal, ſed

A dē deficerēt corruptiones. ¶In oppoſitū eſt philoſophus ī textu. In qō ne erūt tres ar. Quantū ad primum.

Art. 1. Generatio, & eiꝰ terminus quotuplex.

PRIMO ſciendū, ꝙ præter ea quæ dicta ſunt alias de generatione & corruptione, duplex eſt generatio.ſ.ſimpliciter & ſm quid. ¶Generatio ſimpliciter eſt, qua aliqd accipit eſſe ſimpliciter, & cognoſcit: qñ acquiritur aliqua ſubſtantia, ſeu qñ terminus ad quē eſt ſubſtātia. ¶Ex quo ſequitur ꝙ non dr̄ iō generatio ſimpliciter, eo ꝙ fiat ex nō ente ſimpliciter, ſed quia aliquid ſimpliciter per ipſam accipit eſſe. ¶ Vel vt dicit Sco. in 4. d. 1. ꝙ generatio ſimpliciter, dr̄ iō ſimpliciter, quia eſt ad formā, puta ſubſtantialē, quæ dat eſſe ſimpliciter. ¶Sed generatio ſm qd

B eſt, qua aliquid accipit eſſe ſcd̄m qd idest accn̄tale, vt eſſe albū, vē nigrū, & cognoſcit qñ acquiritur aliqđ accidēs, ſeu aliqua forma accn̄talis. ¶Et aduerte ꝙ terminus generationis dr̄ eſſe duplex.ſ. totalis, & eſt totū cōpoſitū ex materia, & forma, ſed terminꝰ partialis eſt ipſa forma ſubſtātialis, q̄ informat materiā. ¶Vñ ī eodē inſtāti tpis aliqd corrūpit, & aliquid generatur, & forma informat ipſam materiā, vt quādo ex aere ſit aqua, in eodē inſtanti in quo generatur aqua corrūpitur aer, & eſt eadē materia numero quæ erat ſub forma aeris, ſaltē ſcđ̄m partē & quæ eſt ſub forma aquæ, ideo materia dr̄ eſſe ſubiectū generationis: qa recipit formā & manet ſemper eadē vel ſm totū vel ſm partē, qđ notāter dr̄: qa aliquādo diuiditur materia corrupti in duas partes, quæ informant duabus formis ſubſtantialibus. ¶Et ex C

iſto ſequit ꝙ oē qđ generatur ſimpliciter fit ex aliquo ſuppoſito.ſ. materia, & illi ſubiecto addit forma ſubſtātiale de nouo, cuius formæ ſubſtātialis nihil præfuerat in materia, ſed ex hoc nō ſequit ꝙ forma generet ex nihilo, qa ñ dr̄ aliqd gñari ex nihilo ex eo ꝙ nihil eius p̄fuerit, nec qa nō gñat ex aliqua parte ſui, nec qa generat ex nihilo tanq̄ ex oppoſito, ſed qa gñat ſine ſubiecto p̄ſuppoſito de cuius potētia ipa forma educit, & qa qñ forma generat ſemp p̄ſupponit materia, de cuius potētia educit ipſa forma. iō non dr̄ gñari ex nihilo. ¶Et aduerte ꝙ ipſa materia dr̄ ens ī pura potētia ſupple ſubiectiua, licet ſit vere ens ī actu exiſtēdi, ſed nō in actu formali, nō qdē qa nō hēat for D

mā, qa nunq̄ eſt materia ſine forma, ſed qa ex ſe nō hēt ꝙ ſit informata, ſed ab alio putā a creāte vel generāte: iō dicit Sc. in 2. di. 1. q. 3. ꝙ materia prius natura ē priuata q̄ īformata, qa ex ſe hēt ꝙ ſit priuata, ex alio ꝙ ſit īformata. Vñ ipſa ſola ſine alia cā poſitiua ſufficit ad hoc ꝙ ipſa ſit priuata, eſſet. n. ſemꝑ priuata, niſi eſſet aliqua cā poſitiua īpediēs eiꝰ priuationē, puta dādo ſibi formā. Et ſi qs arguat cōtra p̄dicta, qa qñ aliqd alterat, aliqd accipit eſſe ſimpl̄r: qa aliqua qualitas, qua ſubiectū dr̄ alterari, ergo alteratio erit generatio. Reſpondetur ꝙ verum eſt, ꝙ quādo aliquid alteratur, aliqd accipit eſſe ſimpliciter, ſed non illud qđ alterat, ſed in generatione aliquid accipit eſſe ſimpliciter.ſ. illud quod generatur.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa

E textũ incidũt aliq̃ difficultates. ¶ Prima: Vtrũ iſta ſit cõcedẽda: generatio vnius eſt corruptio alterius. Et vr ꝙ nõ, q̃a iſta eſt falſa, generatio eſt corruptio, ergo iſta eſt falſa, generatio vnius ẽ corruptio alterius. ¶ Pro ſolutione eſt aduertẽdum, ꝙ iſtæ duę ꝓpõnes ſunt verę. ſ. corruptio vnius eſt gñatio alterius, & ẽt iſta, gñatio vnius eſt corruptio alterius, prima tñ eſt magis ꝓpria, q̃ ſcđa, q̃a nullũ agẽs naturale ꝑ ſe intẽdit corrũpere aliq̃d, ſed ꝑ accidens corrũpit illud, q̃d eſt incõpoſſibile gñato, q̃d per ſe intẽdit. Accidit. n. ꝙ generãs corrũpat, corrũpit. n. ſolũ pp incõpoſſibilitatẽ termini corrũpendi cũ termino, ſeu forma generanda. ¶ Vnde generãs aquã ex aere corrũpit aerẽ per accñs, q̃a forma aquæ eſt incõpoſſibilis cũ forma ignis, ſupple in eadẽ materia. ¶ Et aduerte vlterius ꝙ q̃ñ dr̃ corruptio vnius eſt generatio alterius, ibi eſt ꝑdicatio concomitatiua: q̃a ſi eſſet ꝑdicatio formalis illa eẽt falſa, vt bene ꝓbat argm̃ prius factũ, & eſt ſenſus, generationẽ vnius ſequitur, ſeu cõcomitatur corruptio alterius, & corruptionẽ vnius cõcomitatẽ generatio alterius, ſupple, vel mediatẽ, vel immediatẽ. ¶ Qđ notãter dr̃ pp corruptionẽ aĩalium, ſeu viuentiũ, in quibus immediatẽ nõ ſequitur generatio alterius, vt poſtea magis videbitur. ¶ Et ſiquis quęrat: Vtrũ illę propõnes ſint vniuerſaliter veræ. R̃ndeo breuiter ꝙ ſm̃ mentẽ Ariſt. ſunt vniuerſaliter veræ: q̃a Ariſt. qui ponebat æternitatẽ mũdi, dixiſſet ante oẽm generationẽ fuiſſe corruptionẽ, & ante oẽm corruptionẽ fuiſſe generationẽ, & poſt omnẽ corruptionẽ fuiſſe gñationem. ¶ Sed ſm veritatẽ dabilis eſt vltima corruptio, vel ſaltẽ vltimæ corruptiones, & vltimæ generationes, puta quãdo mixta in die iudicij reſoluentur in elementa. ¶ Ex quo ſequitur contra Ariſto. ꝙ erit aliq̃d corruptibile, vel corruptibilia, q̃ nunq̃ corrũpentur, neq; ſcđm ſe totũ, neq; ſcđm partẽ, q̃a poſt diẽ iudicij remanebũt elemẽta, q̃ ſunt corruptibilia, & tñ nunq̃ corrũpẽtur.

Marginalia (left): Generatio vnius corruptio alterius quõ. — Inſtãtia.

E … G

¶ Scđa difficultas: Vtrũ in generatione ſcđm q̃d ſeu in generationibus accidentium, corruptio vnius ſit generatio alterius. ¶ Reſpõdeo primo, ꝙ in accñtibus ſpiritualibus nõ oportet, non. n. oportet ꝙ ſi generetur notitia alicuius, ꝙ corrũpatur notitia alterius. ¶ Dico ſecundo ꝙ in accidentibus corporalibus non ſemper oportet, niſi illa accidẽtia ſint contraria immediata, in alijs autem forte non oportet.

Marginalia (right): Dubitatio. — H

Tertio ſciendum, ꝙ circa textu incidit alia difficultas, vtrum generatio ſit alteratio. ¶ Et arguitur ꝙ ſic, q̃a omnis motus, quo aliquod aliter ſe habet nunc q̃ prius ſe habuerit, eſt alteratio, vel ſaltẽ aliquis motus, ſed generatio eſt huiuſmodi, nã in generatione materia aliter ſe hẽt q̃ prius ſe habuerit. ¶ Itẽ omnis motus ſucceſſiuus qui non eſt augmentatio, vel diminutio, vel loci mutatio, eſt alteratio, ſed generatio eſt huiuſmodi, cum multa ſucceſſiuẽ generentur. ¶ Etiã multæ ſunt formæ ſubſtãtiales diuiſibiles, quæ ſucceſſiuẽ acquirũtur, & nõ niſi per gñationem: igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſo-

Marginalia (right): An generatio ſit alteratio.

A Ioſophus in tex. Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ generatio quandoq; capitur pro diſpoſitione prævia diſponente materiam ad informationẽ formæ ſubſtãtialis, & ſic non differt ab alteratione. Alio modo capitur pro introductione formæ ſubſtãtialis, & ſic dicitur generatio ſimpliciter, quę non eſt alteratio. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ differentia eſt inter generationẽ ſecundum quid, & alterationem, quia generatio ſecundũ q̃d dicit ſimplicẽ productionẽ ſecundũ aliquod prædicamentũ aliud a prædicamento ſubſtantiæ, quodcunque fuerit illud, ſed alteratio dicit ſimplicem productionem ſecundũ p̃dicamentũ qualitatis. ¶ His ſuppoſitis ponitur talis cõcluſio. Generatio B ſimpliciter dicta non eſt alteratio, q̃ põt probari per multas differentias inter generationem & alterationẽ. Vnde quod per generationem generatur accipit eſſe ſimpliciter, ſed q̃d alteratur accipit ſolum eſſe quale. Itẽ generatio nõ eſt mutatio ad qualitatem ſed ab ſubſtantiam: igitur. ¶ Vnde illud dicitur proprie generari, quod eſt & ante nõ fuit, ſed illud dicitur alterari quod nunc eſt quale & ante erat, & ſic non fuit quale. ¶ Item ſubiectum alterationis dicitur alterari, ſubiectum vero generationis quod eſt materia non dr̃ propriè generari, vt alias viſum eſt. Et iſtius põt eſſe aliqua rõ, quia vulgares materiã primam, quæ eſt verè ſubiectum generationis percipiunt: iõ ſibi generari non attribuunt. ¶ Item illud quod per generationẽ acquiritur ſemper eſt perfectius, q̃ ſubiectũ generationis, ſed econtra eſt in alteratione, quia illud q̃d acquiritur ꝑ alterationẽ ſemper eſt iperfectius, q̃ ſit ſubiectũ alterationis. C ¶ Aduerte ẽt ꝙ in generatione nunq̃ eſt ſucceſſio ſecundũ intenſionẽ & remiſſionẽ gradualẽ, in alteratione vero eſt ſucceſſio ſaltẽ vt in plurimum ſecũdũ intenſionẽ, & remiſſionẽ gradualẽ. Et cã huius eſt, quia ſubſtãtia nõ ſuſcipit magis & minus, ſicut qualitas. ¶ Aduerte ẽt ꝙ nõ eſt poſſibile aliquã rem totalem generari in aliquo toto tp̃e, & in qualibet eius parte, ſed bene alterari, vnde dato aliquo igne, in aliquo tp̃e põt alterari, ſed generatus in vna medietate temporis nõ põt generari in alia. ¶ Aduerte finaliter ꝙ oẽm generationẽ præcedit aliqua alteratio diſponens D ſubiectũ ad generationẽ, ẽt ad vnius formę generationẽ ſequitur alterius formæ corruptio. ¶ Ad rationes. Ad primã dr̃ ꝙ procedit ex inſufficiẽti aſſignatione. Ad ſecundã põt dici ꝙ motus põt capi dupliciter. Vno modo large pro omni mutatione ſucceſſiua, & ſic bene ad ſubiectum poteſt eſſe motus, & generatio põt eſſe motus. Alio mõ accipitur ſtrictè pro mutatione ſucceſſiua facta in ſubiecto exiſtente hoc aliquid in actu, & ſic ad ſubſtantiam non eſt motus, neque generatio eſt motus.

QVARTO ſciendũ, q̃d incidit talis difficultas. ¶ Vtrũ in corruptione rei naturalis fiat reſolutio vſque ad materiã primã. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ reſolutionẽ fieri vſq; ad materiã põt dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ in corruptione ſub- An ĩ corruptione naturali fiat reſolutio, vſque ad materiã primã.

A ſtantiali fiat tãta reſolutio ꝙ materia manet abſq; omni forma, & ſic nõ intelligendũ. Alio mõ põt intelligi ꝙ nihil illius corrupti remaneat in genito niſi ſola materia ſic ꝙ nulla forma, nec ſubſtãtialis, nec accidẽtalis maneat, & ſic ad iſtum ſenſum mouetur difficultas, ita ꝙ ſit ſenſus: ¶ Vtrũ quãdo res naturalis corrũpitur, maneat aliqua forma corrupti ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis. ¶ Supponitur ſecũdo, ꝙ adhuc reſolutionẽ fieri vſq; ad materiã primã, dupliciter põt intelligi. Vno modo ſtatim, ſic ꝙ in eodẽ inſtanti in quo forma corrũpitur, nulla forma ſubſtãtialis, neq; accidẽtalis maneat in materia per aliquod tẽpus. Alio mõ non ſtatim, ſic ꝙ poſt corruptionem vel ſeparationẽ formæ ſpecificæ corrupti B materia maneat ꝑ aliqđ tẽpus ſub aliquibus formis, anteq̃ generetur ex ea nouus effect⁹. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ duplicia ſunt genita, & corrupta, quædam habent vnam formam ſubſtantialẽ tãtum, ſicut ſunt elementa mixta inanimata. Alia habent plures formas ſubſtantiales ordinatas adinuicẽ, ſicut ſunt animata, & hoc magis videbitur in 2. de Anima. ¶ His ſuppoſitis dr̃ primo, ꝙ in habentibus tm̃ vnam formam ſubſtantialẽ fit reſolutio ſtatim vſq; ad materiam primam, quando corrumpitur, id eſt in talibus nihil remanet ipſius corrupti niſi materia prima, vt quando ignis corrũpitur, ipſius ignis nihil remanet niſi materia prima. ¶ Dicitur ſecundo ꝙ in habentibus plures formas ſubſtantiales, ſicut ſunt animata, & viuentia, non fit reſolutio ſtatim vſq; ad C materiam primã, quia corrupta, vel ſeparata forma ſpecifica, materia adhuc manet ſub aliqua forma, vel ſub aliquibus formis ſubſtantialibus. ¶ Vnde quando interficitur bos, adhuc manet materia eius ſub forma carnis, vel ſub multis alijs formis, ſeu ſub forma corporeitatis, q̃a adhuc manet corpus, quod non eſt præciſe materia prima. ¶ Ex iſtis patet, ꝙ in corruptionem rei naturalis fit reſolutio vſq; ad materiã primã ſtatim, vel nõ ſtatim. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An in genito, vel corrupto maneat aliqua forma ſubſtãtialis, vel accidentalis.

DVBITATVR primo. Vtrũ ĩ genito, & corrupto maneat aliqua forma ſubſtãtialis, vel accidentalis. ¶ Pro cuius ſolutione reſpondetur, ꝙ duplex eſt corruptũ, & genitum, quoddam eſt viuens ſeu animatum, aliud eſt inanimatum, ſicut lapis, ignis & aqua. ¶ Tunc reſpondetur, ꝙ in corruptione animati manet eadem forma ſubſtantialis, & eadem D accidentia, vt quando corrumpitur bos, adhuc manent ſua accidẽtia, & manet ſuum corpus, quod non eſt præciſe materia prima, ſed aliquod compoſitũ ex materia, & forma ſubſtantiali, ſeu corporeitatis, & in eo manent accidentia eadẽ, quæ prius erant, vt videmus ad ſenſum, ꝙ in homine corrupto, & mortuo manet eadem albedo, & eædem cicatrices, quæ prius fuerant in ipſo. ¶ Et non poteſt dici, ꝙ de nouo talia generẽtur quia non videtur modus ꝑ quẽ talia generarentur cũ interficiens, vel percutiens non eſt per ſe natus generare colorẽ, ſeu talem figuram,

neq;

A neque talia accidentia, quæ ibi re- manent. ¶ Et ſi dicas, quomodo põt ergo ſaluari diffinitio generationis, in qua dicitur, ꝙ eſt mutatio huius totius in hoc totum, nullo ſenſibili manẽte eodẽ, & tamen dicis nũc, ꝙ manẽt eadem accidentia ſenſibilia, & eadem forma mixti, & tamẽ mixtum eſt ſubiectum ſenſibile. ¶ Reſpondetur, ꝙ diffinitio debet ſic intelligi, eſt mutatio huius totius in hoc totum nullo ſenſibili ſupple ſpecifico manente eodem, ita, ꝙ nõ maneat aliquod totum ſenſibile, vt ſubiectum, ꝙ ſit compoſitum ex materia, & forma ſpecifica, ſeu ꝙ non ſit in potentia ad aliquam formam, licet ibi poſſit manere aliquod ſenſibile, vt accidentale, & etiam aliquod ſenſibile, vt ſubiectum compoſitum ex materia & forma generica ſeu corporeitatis. Inſtãtia.

B ¶ Alia ſunt compoſita inanimata, & de illis dicitur ꝙ in corruptione alicuius talis non manet neque forma ſubſtantialis neque accidentalis. Vnde quando ex aere generatur aqua, nihil ipſius aeris manet niſi ipſa materia. Similiter dicatur de mixtis inanimatis, vt ſi ex lapide generetur terra, nihil ipſius lapidis manet niſi materia. ¶ Vnde imaginor (ſicut alias viſum eſt) ꝙ ipſa forma ſubſtantialis in talibus inanimatis informat materiam nudam, i. nõ habentem aliquod accidens abſolutum, neq; aliquã formam ſubſtantialem. ¶ Imaginor etiam ꝙ nullum accidens abſolutum immediatè inhæreat ipſi materiæ, ſed quãdo deſtruit forma ſubſtãtialis in talibus, deſtruit totũ cõpoſitũ, & oĩa accidẽtia abſoluta, q̃ ibi præfuerant. ¶ Ex C quo ſequitur, ꝙ licet materia ſit ſubiectũ vnicuiq; primũ. i. principale, nõ tamẽ immediatũ. ¶ Imaginor ẽt ꝙ in nullo inanimato ponẽdæ ſunt plures formæ ſubſtãtiales, ſed præciſe ponitur forma ſpecifica, quæ virtualiter cõtinet formã mixti vel corporeitatis, de qua alias videbimus. In animatis aũt ponendæ ſunt plures formæ ſubſtantiales. ¶ Et ſiquis quærat, vnde prouenit hoc ꝙ in ipſis animatis ponuntur plures formæ & non in alijs. ¶ Reſpondet ibi Sco. quod eſt propter contradictionem: nam forma animæ non manente, manet corpus: Ideo in quolibet animato neceſſe eſt ponere illam formam, qua corpus eſt corpus, aliam ab illa quæ eſt animatũ. ¶ Et aduerte ꝙ per talẽ formam corporeitatis D corpus nõ eſt indiuiduũ, neque ſpecies in genere corporis, neque in genere ſubſtantiæ, ſed tantum per reductionem. ¶ Vnde corpus ꝙ eſt altera pars manẽs in ſuo eſſe proprio ſine anima, habet formã qua eſt corpus, illo modo non habet animam, ideo illa neceſſario eſt alia ab anima, ſed hoc corpus vt eſt indiuiduũ corporis quod eſt genus, dicitur eſſe corpus ab eadem forma, a qua eſt homo, vel equus. Ex quo ſequitur, ꝙ nõ oportet ponere tot formas ſubſtantiales in aliquo animato, quot sũt pdicata dicta qdditatiuè de illo qd tamen multi antiqui aſſeruerũt. Obiectio

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ eius quod augetur, quælibet pars augeatur. ¶ Pro cuius ſolutione ſuppo nit qđ ibi quærit de augmẽtatione An quolibet pars eius, qđ augetur, augeat.

E proprie dicta, quæ fit per cõuerſionẽ nutrimẽti in ſubſtantiã aliti, priuſquã fuerit deperditũ de eius ſubſtantia, facta ab anima, & calore naturali, vt viuens ſuam debitam quantitatẽ attingat. ¶Et aduerte ꝙ iſti augmentationi, annectitur generatio, corruptio, alteratio, & loci mutatio, generatio quidẽ partialis, qua materia nutrimenti de nouo informatur forma nutriti, & corruptio qua corrũpitur nutrimẽtũ, & alteratio, qua alteratur cibus ſeu nutrimentum, vt ſit in proxima diſpoſitione vt cõuertatur in ſubſtãtiã aliti, loci mutatio, per quam nutrimẽtum mittitur ad ſingula membra. ¶Dicit enim Sco. ꝙ in nutritione eſt aliqua generatio extendẽdo generationẽ ad inductionẽ formæ ſubſtantialis in materia

F poſt priuationẽ, quia materia nutrimenti non manet ibi ſub forma alimenti, nec ſub aliqua alia forma, q̃ ſub forma nutriti. ¶Et ſi quis dicat, verum ibi fit generatio ſimpliciter. Reſpondetur ꝙ ſic, quia eſt ad formam, quæ dat eſſe ſimpliciter ſcilicet ad formam ſubſtantialẽ, licet nõ ſimpliciter, ſic ꝙ illud quod generatur non ſit pars alterius, & ideo põt ibi dici generatio, quia illud qđ generatur, fit idẽ ſupple in ſpecie alicui ꝑexiſtẽti cui adiungitur: Vel põt dici in generatio, vel generatio partis in toto, & quia nunq̃ põt fieri generatio, niſi terminus ad quem, ſeu forma de nouo accipiat eſſe, iõ forma carnis quæ introducitur in materia nutrimẽti noua eſt. Dicit ibidẽ ſecũdo ꝙ pars aduenieus per nutritionẽ eſt aliquo mõ ſimilis parti prę-

G exiſtenti, quæ fuit ꝑ generationẽ, & aliquo mõ diſſimilis, ſimilis in forma ſpecifica, nõ tm̃ intellectiua, ſed corporeitatis, diſſimilis in hoc, quia eſt impurior, q̃ pręexiſtens fuerat, qa quanto agens naturaliter magis cõtinuat actionẽ in contrarium, tanto magis debilitatur eius virtus, qa tale repatitur in agendo, quanto ergo caro prius habita ex generatione agit in nutrimentũ vt in contrariũ, tanto magis debilitatur eius virtus, & ex hoc dicitur impurior. Et cũ genitũ non poſſit eſſe perfectius generãte, illa caro genita erit impurior carne pręexiſtenti, ſimile patet de vino. ¶Vnde quanto vinũ magis agit in aquam mixtã, tãto eſt impurius, ita ꝙ propter eius impuritatẽ quaſi totum fit aqua, & talis impuritas in

H carne eſt ꝑꝑ imperfectionẽ qualitatum naturalium conſequẽtium formam, quæ ſunt principium alterandi nutrimentum, & non ideo quòd forma carnis intendatur & remittatur, vt volunt aliqui dicere. ¶ Vnde pars conſeruat ſe in toto tantum quantum per ſuas qualitates reſiſtit corrumpenti. ¶Et ex iſtis ſequitur quòd maior periodus eſt in parte primo genita, quàm poſterius genita, cæteris, paribus hoc eſt ſi pars carnis genita fuerit ex tali alimento, ꝙ natũ fuerit conuerti in carnẽ æque purã, ſicut illud ex quo generata eſt illa caro. Vnde alteratione ꝓportionata alimento caro nata eſt generari purior q̃ ex alio. ¶Dicit vlterius, ꝙ duplices ſunt partes in illo, quod augmẽtatur, vel nutritur, ſcilicet pars ſecundum formam, & pars

A & pars ſecundum materiam. ¶Et dicit quod pars ſecundum formā pōt dici dupliciter. Vno modo quia habet formam, & ſic quælibet pars q̄diu eſt in toto dr̄ pars ſecundū formam. Alio modo, quia competit ſibi actio ſecundum formam puta cōuertere nutrimentum in ſubſtantiā aliti. ¶Dici. ulterius, ꝙ pars poteſt intelligi habere actionem dupliter. Vno modo, quia concurrit ad actionem totius, ſic ꝙ ſi ſeparata eſſent, non conueniret ſibi actio. Alio modo, quia in toto habet propriam virtutem ad agendum & ad conuertēdum nutrimentum in ſubſtantiam aliti, & dici ꝙ ad hoc ꝙ aliqua pars habeat talem virtutem, requiritur, ꝙ ſit ſubdeterminata intenſione, & extenſione, quia non quęlibet pars
B modica in toto poſſet ibi habere actionem propriam, ſed tantum concurrere ad actionem totius. ¶Et per oppoſitum pars dr̄ ſecundum materiam, quia in toto non habet ſuam propriam actionem ad conuertendum nutrimentum in ſubſtantiam aliti, licet bene concurrat ad actionē totius. ¶Sed quæreret aliquis, vtrū quando nutrimentum conuertitur in ſubſtātiam aliti, generetur de nouo aliqua forma vel non. ¶ Dico ꝙ duplex eſt forma, quædam eſt, quæ modo inextenſibili & non extenſibiliter reſpicit materiam; ſicut anima intellectiua, & talis nullam partem nouam habet per hoc ꝙ ipſa informat aliam partem materiæ. ¶ Alia eſt extenſibilis in materia, ſicut forma carnis, & talis non informat aliā partem materiæ ſeu materiam nutrimenti ſine noua parte formæ. Ex C quo ſequitur ꝙ illud per quod aliquid immediate augetur tali, augmentatione eſt aliquid mixtum, & quantum, ſicut caro, vel os quod efficitur pars integralis totius ſicut pars ſecundum formam dr̄ eſſe pars integralis totius habens actionem propriam in toto, & etiam pars ſecundum materiam dr̄ pars integralis, ſed nō habet virtutem propriam in toto. ¶Ex quo ſequitur ꝙ pars formalis ſeu ſecundum formam nō dr̄ ideo formalis ꝙ ſit præciſe pars formę nec pars materialis ꝙ ſit pars materiæ, quia quęlibet eſt quoddam, compoſitum ex materia, & forma, ſed ad videndum quæ pars dr̄ augeri, & quæ pars dr̄ fluere in illo, quod augetur, & quomodo ſunt ibi pori.

An cū nutrimentū cōuertit in ſubſtātiā aliti, generat de, nouo aliqua forma.

DVBITATVR tertio. Vtrum D aliquid augetur. ¶Et vr̄, ꝙ nō, quia tunc ſequeretur ꝙ ſemper in duplo augeretur, vel ſaltem ſecundum q̄titatem notabilem, cuius tamen oppoſitum videmus, & conſequentia, probatur, quia illius quod augetur, quælibet pars augetur, ergo in duplo debet eē maius. ¶Pro ſolutione iſtius dubii, & etiam dubii præcedentis ſuppoit̄ ꝙ pars ſecundum, materiam ſunt illę partes quæ dicūtur flere ideſt ſunt in proxima diſpoſitione ad fluendum propter defectum quantitatis virtutis, quia non habet virtutem conuertendi nutrimentum in ſubſtantiam aliti, & tales nō dicunt̄ proprię augeri, ſed partes ſm formam dicuntur augeri, q̄a tales nō fluunt, quia hēnt virtutem conſeruandi ſe in toto, cum habeāt

An aliqd augeat.

 quan-

E quantitatē virtutis ſufficientē, vt aliqua pars ad ſui conſeruationē ſibi aggeneret, ſed de modo augmentationis & nutritionis dī ꝙ in tali augmentatione eſt quędā iuxta pō. Pro cuius declaratione accipiat aliqua pars ſecūdum formā q̄ ſit a, iſta hēt multas partes, & ponatur ꝙ hēat decem, ſ. b c tunc ſupponatur ꝙ quando nutrimētū eſt ſub forma proxima formę nutriendæ ſiue hoc fuerit anteq̄ mutetur localiter ad partes nutriendas, ſiue poſtq̄ miſſum fuerit per quaſdā vias ſubiectiles, cuiuſmodi ſunt venę approximatæ parti nutriēdæ, & receptū in quibuſdā poris qui ibi ſunt ex fluxu aliquarum partiū ſ̄m materiam, plenis humore ſubtili, conuertitur tūc nutrimentum in ipſum nutriendum, & ſicut,
F ante cōuerſionem iuxta ponebatur contiguè partib. nutriēdis, ita poſt conuerſionem iuxta ponit contigue aliquib. partib. manentib. ¶ Ex quo ſequit, ꝙ nutrimētum non iuxta ponitur toti nutriēdo, quia ſunt intra ipſum totū, licet vna pars de nouo genita ſit aliquid intra aliam partē illius partis nutritę. Et ſic patet q̄uo in nutritione eſt iuxta pō alicuius. i. partibus, q̄ propriæ non nutriunt, ſed non eſt iuxta pō illi, quod proprie nutritur, cuius vna pars fluit, alia pars noua reſtauratur. Ex quo ſequitur, qd̄ non quælibet pars aucti augetur, quia tūc neceſſe eſſet, ꝙ auctum ſp̄ augeretur in duplo, vel ſaltē in notabili quātitate. ¶ Ex iſtis poteſt colligi, ꝙ auctio viuentis eſt duplex, quędam eſt per iuxta ſucceſſionē nutrimenti in partibus poroſis, & formalibus, & ſolum illæ ꝓprie augētur. Alia ſit iuxta pōnem, ſicut in partibus non poroſis, non quidem per ſolam iuxta poſitionem nutrimenti, ſed per conuerſionem nutrimenti in ſubſtantiam aliti. ¶ Sequitur etiam, ꝙ quando dī, q̄libet, pars poroſa ſecundum formam augetur, debet intelligi in corpore ſano, & dūmodo illa pars ſit, ſana, q̄a ſi eſſet ægra, poſſet diminui. Ex iſtis etiam ſequitur ꝙ partes ſecundum materiam non propriæ augent, ſed ſit ipſis quædam iuxta poſitio nutrimenti conuerſi in ſubſtantiam aliti. ¶ Sed reſtat parua difficultas, qualiter eſt ſaluabile, omne viuens q̄diu viuit nutriri, cum ſint multa aīalia, quę tota hyeme nullum ſumunt alimentū. Pro ſolutione ſupponit, ꝙ nutritio pt̄ capi dupliciter. Vno mo- *Omne viuens quādiu viuit nutritur quō.* H do pro conuerſione, nutrimenti in ſubſtantiam aliti, & ſic non oportet, ꝙ omne viuens quandiu viuit nutriatur. Alio mō capitur pro actione caloris naturalis in humidū radicale vel cibale & ſic bene oportet oē viuens quandiu viuit nutriri. ¶ Et ſi quis arguat ꝙ nō, quia prope inſtās mortis, humores habent tantūm dominiū ſupra calorē naturale, ꝙ non pn̄t pati a calore, ſed extinguūt ipſū calorem, ergo talis actio caloris naturalis non ſp̄ erit, quandiu viuens viuit. ¶ Reſpondet, ꝙ hoc argumentum vr̄ concludere, iō aliter poſſet dici, ꝙ Ariſt. voluit dicere ꝙ viuens quandiu viuit nutritur, ſic ꝙ nō poteſt multo, & notabili tempore viuere, ſiue nutritione. Et hęc de ſecūdo art. Quantum ad tertium ſit.

Con-

E Art. 1. CONCLVSIO responſalis. Aliquid poteſt ſimpliciter generari, quæ concluſio relinqᵘ ſatis probata in primo art. ¶Ad rōnes ante oppoſitū, ad duas primas patet ſolutio. Ad tertiā negatur cōſequētia, arguit. n. ibi a minus amplo ad magis amplū cum diſtributione magis ampli, ¶Ad quartam patuit alias ſolutio in logica. ¶Ad quintam dr ꝙ ex parte materiæ nulla dicitur generatio neque corruptio violenta, licet bene reſpectu illius quod corrūpitur, & hoc comparando ad primū actiuum corrumpens.

T.c6.43. & inde. *QVONIAM autem oportet primum de materia, & de vocatis elementis dicere ſiue ſint ſiue non &c.*

F Simul tāgentia q. & quotuplicitер. ISTE eſt tertius trac. in quo philoſophus determinat de tactu actione & paſſione, & continet quatuor, capitula. ¶In primo determinat de tactu, & diuiditur in duas partes in prima tangit intentum ſuum ponēdo duas cōcluſiones. ¶Prima in hoc lib. terminandum eſt de actione, paſſione, mixtione & tactu, quia in iſto lib. determinandum eſt de generatione & corruptione, ſed generatio, & corruptio non poſſunt fieri ſine actione & paſſione, nec actio & paſſio ſine tactu, igiř. ¶Secunda concluſio inter prædicta prius determinandū eſt de tactu, quām de actione & paſſione, quia quæcunq; proprie agunt & patiuntur, tangunt ſeinuicem, & non ecōntra, quia tactus eſt communior, quam ſit actio & paſſio, & per conſequens prius dicendum eſt de tactu, quām de actione & paſſione. G ¶In ſecunda parte ponit conditiones requiſitas ad tactum ſeu ad ſimul tangentia, & ſunt tres. ¶ Prima quod illa, quæ ſe tangunt, habeant extēſionem. Ex quo patet quòd tactus proprie non eſt niſi habentium magnitudinem. ¶ Secunda conditio, quòd ſimul tangentia habeant vltima ſimul. ¶Tertia, quòd ſint ad inuicem actiua & paſſiua. ¶Ex quibus elicitur diffinitio ſimul tangentium dicens, ꝙ ſimul tangentia ſunt quorum diuerſis exiſtentibus magnitudinibus, vltima ſunt ſimul actiua & paſſiua, motiua & mobilia. ¶Deinde ponit conuenientiam & differentiam inter agere & moueре, conueniunt enim in hoc ꝙ ſicut eſt aliquod mouens immobile, & aliquod mouens motum, ita eſt aliquod agēs impaſſibile, puta cælum, H & aliquod agens paſſibile puta terra & aqua, ſed differunt, quia mouens eſt in plus, quàm agens, & hoc proprie capiendo agens, quia agens dr reſpectu patientis, ſed patiens nō dr proprie niſi ſecundum paſſiones & paſſibiles qualitates, ideo illud ꝙ ſolum mouetur localiter, non dicitur pati. ¶ Finaliter dicit ꝙ ſimul tangentia capiuntur tripliciter. Vno modo proprie, quæ habent diuerſas magnitudines, & vltima ſunt ſimul & agunt & patiuntur adinuicē. Alio modo large, quæ habent vltima, ſimul ſine agant, & patiunt adinuicē ſiue non. Alio modo largiſſime quorum vnum eſt mouens & aliud motum, ſiue illa habeant magnitudinē ſiue vltima ſunt ſimul, ſiue non.

E T.c.46.& inde. *DE facere, & pati dicendum deinceps, ſuſcepimus autem a prioribus ſubcontrarios.&c.*

Antiquorũ, & propria opinio de qualitati b'agẽtiũ & patientium.

IN hoc ſecundo capitulo determinat philoſophus de actione & paſſione, & qualitate agentis & patientis, & diuiditur in duas partes. ¶ In prima tangit duas opiniones antiquorum. ¶Prima fuit quorundam, dicentium ꝙ ſimile non põt agere in ſibi ſimile, quia nõ videretur rõ quare vnum magis ageret in aliud quã econtra. ¶Secunda opinio fuit Democriti dicẽtis, ꝙ ſimile agit in omnino ſimile, & patitur a ſimili. Vnde dicit, ꝙ ea, quæ ſunt ſic diuerſa, ꝙ non habẽt ſimilitudinem in aliquo nõ poſſunt agere, vel pati adinuicẽ.

F ¶In ſecunda parte ponit philoſophus propriam eius opinionem ponendo quatuor concluſiones. Prima nihil patitur ab omnino ſibi ſimili. Probat duabus rõnibus. Prima quia qua rõne hoc pateretur ab alio eadẽ ratione aliud pateretur ab ipſo. Secunda ratio, quia tunc ſequeretur ꝙ idem ageret in ſe, & pateretur a ſe, cum non eſſet diuerſa rõ agendi, & patiendi. ¶Secunda concluſio. Nihil patitur ab omnino ſibi diſſimili. Probat dupliciter. Primo, quia linea non patitur ab albedine, neque econuerſo niſi forte ſm accñs puta ſi accidat lineam eſſe albam aut nigram. Secunda rõ, quia quod patiť, patitur a ſuo contrario, modo cõtraria conueniunt in gñe, ergo nihil patitur ab aliquo niſi cũ eo aliquo mõ conueniat. ¶Tertia concluſio. Agẽs & patiens ſunt ſimilia genere, & diſ G ſimilia ſpecie, quia non agũt, nec patiuntur adinuicem niſi contraria, q̃ ſunt eadem genere & diuiſa ſpecie. ¶Quarta concluſio. Agere eſt aſſimilare ſibi paſſum, & pati eſt aſſimilari agenti. Quod probat paſſum in principio eſt contrarium agenti, ſed in fine tranſmutationis paſſum eſt, ſimile agẽti. ¶Deinde oſtendit quæ agentia, & paſſa repatiuntur, adinuicem dicens, ꝙ quædam agentia in agendo repatiuntur, & quædam nõ. Probat per ſimile de motore: nam ſicut motor ſe habet ad mobile ita actionum ad paſſum, ſed eſt dare motorem motum, & motorem immobile, ergo eſt dare agens paſſum, & agẽs impaſſibile. Et ſubdit ꝙ in agẽtibus ordinatis primum eſt impaſſibile, & vltimum paſſibile. ¶Deinde ponit talem concluſionem. H Agẽs communicans in materia cum paſſo repatitur ab eo, ſed agens non cõmunicans in materia cum paſſo, nõ oportet ꝙ repatiatur ab eo. ¶Prima pars patet, quia quæcunq; communicant in materia ſic ſe habẽt, ꝙ materia vnius eſt in potentia ad formã alterius, & econtra, ergo præſentib. agente, & patiẽte ſufficienter approximatis vnum ab alio tranſmutatur ſecunda pars patet, quia illa quæ nõ communicant in materia, non ſunt diſpoſitã vt vnum recipiat formam alterius, igitur. ¶Et ſubdit ꝙ agens agit per formam, & non per ſuam materiam, quia materiæ eſt pati, & & non agere, agens enim eſt in actu tale quale patiens eſt in potentia. Agens enim agit propter finẽ actionis

A nis, qui eſt forma, quam producit, quia habito fine, ceſſat motus, ergo agens agit per ſuam formã, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentalem. ¶ Et ex iſto textu elicitur hęc auctoritas. Habitibus præſentibus in materia, ceſſat motus. Et ſubdit finaliter, ꝙ paſſum patitur, quia habet materiã & non quia habet formam. Ignis eſt calidus, ideo patitur a frigido, quia eſt potentia ad frigiditatem, & hoc eſt per ſuam materiam, & non per ſuam formam, & ſi caliditas eſſet ſeparata a materia ipſa eſſet impaſſibilis a frigiditate, quia philoſophus reputauit impoſſibile, ꝙ aliqua qualitas ſit ſeparata.

T. cõ. 55. in fine. *QVOMODO autem contingat hoc accidere rurſus dicamus, his quidem videtur pati vnumquodque, &c.* B

Antiquorum ſententię de modo actionis, & paſſionis.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinat de modo agendi, & patiendi, ponendo tres opiniones. ¶ Prima fuit Empedoclis dicentis, actionem, & paſſionem fieri per poros vacuos per quos dicebat agens proximũ intrare paſſum. ¶ Secunda fuit Democriti, & Leucippi, qui dixerunt actionem, & paſſionem fieri per atomos, ſiue per contactum corporum indiuiſibiliũ. ¶ Tertia fuit Parmenidis, & Meliſſi negantium multitudinem entium, & per cõſequens actionem & paſſionem, ponebant enim tantum vnum ens immobile, quod dicebant eſſe infinitum. ¶ Deinde comparat illas opiniones adinuicẽ, ponendo duas cõcluſiones. ¶ Prima, Opinio Leucippi, & Democriti eſt rõnabilior opione aliorum, quia Leucippus, & Democritus fundauerunt ſuas opiniones in apparentiis ipſius ſenſus, non negando multitudinem entiũ ſicut Parmenides & Meliſſus. ¶ Secũda concluſio. Poſitio Empedoclis eſt minus ſufficiens poſitione Democriti & Leucippi, quia ſecundũ Empedoclem nõ eſt manifeſtum a quo res fiant, cum ipſe poneret omnia entia in vno confuſo chaos, ſed ſecundum Democritum res fiunt ex attumis, ſeu corporibus indiuiſibilibus tanquam ex primis principiis & irreſolubilibus. Conſequenter reprobat illas opiniones, ponendo duas concluſiones. ¶ Prima, Leucippus irrationabiliter ponit corpora indiuiſibilia eſſe actiua & paſſiua adinuicẽ. quod probat tribus rõnibus. Prima, quia accepto aliquo indiuiſibili, vel ipſum eſt ſuſceptibile vnius ſolius, qualitatis, vel qualitatum contrariarum. Si primum non erit alterabile, cum alteratio fiat per qualitates contrarias. Si ſecundum, tunc non erit, diuiſibile. Secunda rõ, quia indiuiſibile & diuiſibile ſecundum Democritum & Leucippum non differunt niſi ſicut magnum, & paruum, ideo non eſt rõ quare paruum eſt indiuiſibile magis quam magnum. Tertia ratio, ſi corpora indiuiſibilia ſint actiua, & paſſiua adinuicem, aut ergo alterum patitur ab altero, aut vnum a ſe. Si primum, tunc oportet, ꝙ ipſa conueniant in materia, & differant in formis, & ſic non erunt indiuiſibilia. Si ſecundum, hoc eſſet ſecundum idem, & ſic contraria eſſent in C D

eodem

E eodem, vel ſm aliud, & aliud, & ſic indiuiſibile erit diuiſibile.¶ Secūda concluſio nō ſunt ponendi pori, per quos fiat actio & paſſio, ſicut dicit, Empedocles, quia non eſt ponenda pluralitas rerū ſine neceſſitate, ſed ſine poris pt fieri actio & paſſio, quia vel illi pori ſunt pleni, vel vacui, ſi pleni tunc agens non poterit eos ſub intrare, ſi vacui, hoc erit vt per ipſos agens tāgant paſſum licet tactus cor porum poſſit fieri ſine po ris, igitur.

T.cō.77. & inde. *QVOMODO autem exiſtat generare entibus, & facere, & pati dicamus &c.*

Quę requiruntur, vt aliquid agat patiatur vt. ISTVD eſt quartum capitulū, in quo philoſophus determinat de modo agendi, & patiendi ſecūdum eius propriam opinionem, ponens, F quinque conditiones actionis & paſſionis, proprie dictæ.¶ Prima, paſſū debet eſſe in potentia tale, quale eſt agens in actu. ¶ Secunda conditio eſt ꝙ paſſum patitur ſecundum quā libet eius partem quantitatiuam, ſuppoſito, quòd ſecundum quamlibet talem partem ſit infra ſpheram ſui agentis.¶ Tertia conditio eſt, qđ illud magis patitur, quod eſt magis diſpoſitum, ſuppoſita æquali actiuitate agentis.¶ Quarta condō, totaliter ſimile nō patit a totaliter ſimili. ¶ Quinta conditio, vnū corpus non agit in alterum, niſi tāgat ipſum vel corpus medium, per quod agit.¶ Et ex iſtis infert tria corollaria. Primū ſi corpus debeat pati requiritur, ꝙ fuerit vndiquaque diuiſibile, ſic ꝙ eius nulla pars ſit indiuiſibilis, quia aliter eſſet impaſſibile, cum indiuiſibile ſit impaſſibile.¶ Secundū cor G rolarium, quòd actio & paſſio non fiunt per diuiſionem paſſiuorum, & introitum aliorum corporum, quia videmus idem corpus manens continuum, & non diuiſum, eſſe modo humidū, poſtea ſiccum, poſtea calidū, poſtea frigidū ſine introductione corporū exteriorū. Tertiū corrolariū augmentatio nō fit per ſolū introitū corporū ſimiliū & iuxta pōnem ſine tranſmutatione ſubſtantiali vt aliq crediderūt quia tūc non qlibet pars aucti ſecundum formam eſſet aucta cuius oppoſitū vr̃ habere Ari. in qō. præcedenti. Conſequentia patet, quia ſecundum iſtos iſta corpora atomalia non eſſent aucta, ſed ſolum eſſent iuxta poſita aliis corporibus, & tamen ſecundum iſtos iſta corpo H ra atomalia debent dici partes ſecundum formam.

RELIQVVM autem videndum de mixtione ſecundum eundem, modum methodi, &c. T.cō. 82. & inde.

ISTE eſt quartus tractatus huius libri, in quo ipſe determinat de mixtione, & cōtinet vnicū capitulū ꝙ diuidit in duas partes. In prima mouet quaſdā qōnes, quarū. Prima eſt qd ſit mixtū. Scđa qd ſit mixtibile.¶ Tertia qb. entib. cōueniat mixtio. Quarta, qōo fit mixtio. Quinta, vtrū ſit poſſibilis vel nō & rn̄det primo ad vltimā ſm antiquos. Dixerūt n. antiqui ꝙ nō erat poſſibilis, quia vel fieret ambob. mixtibilib. manentib. vel corruptis, vel vno manēte, & alio corrupto. Nō primū, qa illa quę om- Quia mixtum, qd mixtibile, qb' mixtio cōuenit, qōo an ſit paſſibilis. 16.

A oīno eodem modo ſe hēnt, & nullo mō ſunt tranſmutata, nō dēnt dici mutata. Nec ſm. quia illa q̄ nō ſunt nō poſſunt miſceri. Nec tertiū mixtio.n. eſt eorum, q̄ ſilr ſe habent. Pro ſolutione qōnis oſtendit vtrū mixtio differat a generatione, & alteratione, & augmentatione. ¶Pro quo ponit talē cōcluſionē. Mixtio nec eſt generatio, nec alteratio, nec augmētatio. Prima pars patet, quia in generatione ſolū concurrunt materia, & forma, ſed non dicimus formā miſceri materiæ, igitur. Secunda pars patet, quia in augmētatione cōcurrūt alimentū, puta cibus, & corpus, auctū, ſed cibus non miſcet corpori aucto, cū corrumpat, igitur Tertia, pars patet, quia in alteratione ſolū

B cōcurrunt ſubiectū & qualitas, ſed illa non miſcent adinuicem, igitur. Ex hoc infert, ꝙ aliqui antiqui, puta Anaxagoras, male dixerunt omnia eſſe mixta in vno confuſo chaos, q̄a non omne ens poteſt miſceri omni enti, illa enim non poſſunt miſceri, adinuicem, quæ non poſſunt exiſtere, vt accidentia. His præmiſſis, ſoluit prędictam qōnem, dicens, quòd mixtio eſt poſſibilis. Ad argumentum reſpondet, ꝙ mixtibilia aliquo modo manent, & aliquo modo non manent in mixtis, manent.n. potentia & virtute, actu vero non manēt, ſed ex his actu generatur aliquod, aliud, ſ. mixtum, in quo ſunt in virtute. ¶In Secunda parte ſoluit quartam quæſtionem in qua quærebat, quomodo fit mixtio, narrando aliquas opiniones. ¶Prima fuit illorū qui dixerunt mixtionem fieri ꝑ iuxta poſitionem minimorum ſecundū

C ſenſum. ¶Secunda fuit, ꝙ mixtio fit per iuxta poſitionem minimorum, ſecundum formam. ¶Tertia fuit ꝙ mixto fit per iuxta poſitionem indiuiſibilium. Has opiniones reprobat, primo ſecundam, dicens, ꝙ ad eam ſequuntur duo inconuenientia. Primum, quod in mixtione mixtibilia nullo modo tranſmutarentur. Secūdum, ꝙ quælibet pars mixti nō eſſet mixta, quia mixtibilia ſolum eſſent iuxtapoſita ſibiinuicem. ¶Secundo reprobat primam opinionem dicēs ꝙ ad eam eadem ſequuntur inconuenientia, ſicut ad ſecundam. ¶Tertio reprobat tertiam, dicens, quod non ſunt dabilia talia indiuiſibilia, eo ꝙ omne corpus eſt diuiſibile, in ſemper diuiſibilia, & non in aliqua

D minima. ¶Deinde ponit modum, mixtionis ſupponens primo, ꝙ entium quædam ſunt actiua, & paſſiua adinuicem, vt quæ habent eandē materiā. Alia vero nō ſunt actiua, & paſſiua, vt illa, q̄ non habent eādem materiam, & illorum nō eſt mixtio vt ars medendi non miſcetur ſanitati. Secundo ſupponit, ꝙ actiuorum, & paſſiuorum adinuicem quædam, de facili ſunt diuiſibilia, quędam vero non. ¶Tunc dicit Philoſophus ꝙ actiuorum, & paſſiuorum adinuicem, quæ faciliter diuiduntur, ſi plura, vnius ponantur cum pauco alterius non fit mixtio, ſed potius augmentatio, ideo vna gutta vini non miſcetur mille amphoris aquę, quia ſpecies vini diſſoluitur, & conuertitur in aquam. In tertia parte ſoluit alias tres q̄ſtiones. ¶Primo, tertiam

dicens,

E dicens, ꝙ ex dictis ſatis patet, ꝙ mixtio ſolum conuenit entibus actiuis, & paſſiuis adinuicem ſola enim entia actiua, & paſſiua adinuicem contrarietatem habentia ſunt adinuicē mixtibilia. ¶ Secundo ſoluit ſecundam dicens, quod humida bene sūt mixtibilia, quia ſunt de facili diuiſibilia, modo actiua, & paſſiua, ſunt maxime mixtibilia, niſi fuerint lubrica, vel viſcoſa, quia talia non bene poſſunt miſceri cum aliis, quia non faciliter diuiduntur, vt oleum non miſcetur aquæ, ſed ſupernatat ei, & magis facit cum ea alterationē. ¶ Dicit vlterius, quòd ſi mixtibilia ponantur in paruis particulis, facilius miſcentur, quàm ſi ponantur in magis, quia tunc melius poſſunt agere, & pati adinuicem. ¶ Ter F tio ſoluit primam quæſtionem, dicens quod mixtio eſt mixtibilium, alteratorum vnio.

An elementa maneant formaliter, vel virtualiter in mixto.

QVAERITVR vtrum elemēta maneant formaliter in mixto. ¶ Et arguitur primo, ꝙ ſic, quia vnū quodq; componitur ex his, in quę reſoluitur, ſed vnumquodque mixtum reſoluitur in quatuor elementa, igitur vnum quodque elementorum eſt in mixto. ¶ Secūdo ſic ſi elementa non manerent formaliter in mixto, ſequeretur, ꝙ mixtum eſſet ita ſimplex, ſicut elementum, quod eſt falſum. Patet conſequentia, quia ſicut elementum habet ſolam formam in materia, ita & mixtum. Tertio ſic, ſi elementa non manerēt, hoc eſſet, quia corrumpuntur quando ex G ipſis generatur mixtum, ſed hoc nō, quia tunc non eſſet mixtio, vt habet Philoſophus in tex. ¶ Quarto ſic, ꝑ quaſdam experientias, prima, videmus enim ex lignis poſitis in igne, exire aquam, & cum ignis non ſit naturaliter generatiuus, aquæ, ſed potius corruptiuus, oportet dicere, ꝙ in ligno ſubſtantialiter erat aqua, videmus etiam exire fumum loco aeris, videmus etiam de roſis, & aliis floribus extrahi aquam, etiam qn̄ lapis cōfricat̄ ferro, exit ignis ꝙ nō eēt niſi igins fuiſſet ī aliquo illorū videmus ēt quoſdā lapides, ex qbus fiunt vitra, & ex illis extrahitur aqua. ¶ Quinto ſic auctoritatibus, prima eſt. Commentatoris dicentis ipſa elementa formaliter manere, in mixto. ſecunda eſt Phyloſophi. 5. H Metaphyſic. cap. de elementis vbi dicit, quòd elementum eſt, quo exiſtente fit aliquid. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres art. Quantum ad primū.

PRIMO ſciendum, ꝙ de propoſita quæſtione multæ fuerunt opiniones. ¶ Prima fuit Auicennę, quā recitat Commentator. 3. Cœli, commento. 77. dicentis, ꝙ formæ ſubſtātiales elemētorum nullo modo poſſunt intendi, & remitti, quia ſubſtātia non ſuſcipit magis, & minus. ¶ Sed qualitates eorum poſſunt intendi, & remitti, quia habent contrarium. ¶ Ex quo infert Auicenna quòd elementa manent in mixto ſecundum ſuas, formas non mutatas, neque remiſſas, bene tamen qualitatibus eorum remiſſis exiſtētibus.

Art. 1.

Opi. Auicenna.

A tibus. Sed contra hoc arguit Commen. ſi qualitates eorum poſſunt remitti ſubſtanuia eorum non remiſſa, ſequeretur ꝙ formæ ſubſtantiales poſſent totaliter denudari a ſuis qualitatibus, idem enim eſt iudiciũ totius, & partis, ergo ſi aliqua pars qualitatis eſt ſeparabilis, tota qualitas eſt ſeparabilis, quod eſt falſum. Ex quo infert contra Auicennam ꝙ inexercitatio, & in experientia Auicennæ in naturalibus, & bona confidentia in proprio ingenio induxit ipſum ad iſtos errores. Secunda opinio fuit Commentatoris dicentis, quòd forme ſubſtantiales elemẽtorum ſunt realiter intenſibiles, & remiſſibiles, ſicut qualitates ipſorũ, ideo quantum remittitur de quali tate elementi, tantum remittitur de

3. de cœ. & mun.

Cõmen. Opinio. 3. cœl. 65 & .1. de generat. cap. de mixtione.

B ſua forma ſubſtantiali. ¶ Dicit vlterius, quod elemento manent in mixto formaliter ſecundum eſſe remiſſum, & ſecundum qualitates remiſſas, nec eſt inconueniens formas diminutas, cuiuſmodi ſunt formæ elementorum, quæ ſunt mediæ inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia, ſuſcipere magis, & minus. ¶ Sed contra hanc opinionem arguitur primo, quia ſecundũ Philoſophum in prædicamentis nulla ſubſtantia ſuſcipit magis, & minus immo quæcunque ratio concludit de formis ſubſtantialibus elementorum, etiam concludit de forma, mixti. ¶ Item non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, ſed nulla neceſſitas cogit ponere pluralitatẽ elementorum in mixto. Tum, quia nulla operatio mixti eſt eiuſdem ſpeciei cum operatione elemẽti, etiam C forma mixti, & forma elementi habent ſufficientes entitates vt ſint termini diuerſarum generationum. ¶ Item forma elementi eſt nata cõſtituere ſuppoſitum per ſe exiſtens, in genere ſubſtantiæ, ergo ſi ſint plures formæ ſubſtantiales in mixto, ꝙ libet conſtituit compoſitum, conſequens eſt impoſſibile, igitur. ¶ Itẽ omnem formam ſubſtantialem cõſequitur ſua propria quantitas, ergo ſi in mixto ſint formæ ſubſtãtiales, & elementorum, ibi erunt diuerſæ quantitates, quod tamen appatet eſſe falſum, igitur.

Secundo ſciendum dimiſſis illis opinionibus, aliter reſpõdet Scotus. Pro cuius declaratione ſupponit primo, ꝙ elementa non manent in mixto ſecũdum ſubſtantiã, ſiue remiſſam, ſicut dixit Commentator, ſiue non remiſſam, ſicut dixit Auicenna. ¶ Et ſi quis dicat ꝙ Ari. videtur dicere, ꝙ elementa manent in mixto. Reſpondet ꝙ in quolibet genere eſt inueſtire medium eiuſdẽ rationis cum extremis, & tale medium dicitur compoſitio ex extremis, vt rubor ex albo & nigro, talis tamen compoſitio non eſt extremi vnius cum alio, ſed eſt conueniẽtia naturalis medii cum extremis, quæ non eſt extremi ad extremum, non quod media qualitas habeat ꝑ partibus ſuis extrema, ſed eſt ita ſimplex ſicut extremũ, & ita ſicut qualitates extremæ dicuntur manere in medio ita dicitur, ꝙ in mixto dicũtur manere formæ ſubſtantiales elẽmẽtorum propter naturalem conuenientiam,

Opi. Sco. in 2. diſt. 15. q. vnica.

D

A uenientiam, quę eſt formæ mixti cũ elementis, qualis non eſt vnius elementi ad aliquid elementum. ¶ Supponitur, ſecundo, q̃ ſecundum Ari. forma mixti eſt actualior, & perfectior forma elementi, ideo dicũtur, elementa virtualiter manere in mixto ſicut imperfectum manet in perfecto, nec eſt etiam intelligendum, q̃ maneat in mixto ſecundum ſuas qualitates, licet in mixto ſint qualitates ſimiles qualitatibus elementorum. ¶ Ex iſtis dr̃ primo, q̃ elementa non manent ſecundum ſubſtantiam, & entitatem in mixto. ¶ Dr̃ ſecundo, q̃ in mixto manens qualitates ſimiles qualitatibus elementorũ dr̃ tertio, q̃ elemẽta manent in mixto virtualiter, quod poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quia ſuę qua-
B litates remiſſę maneant, & ſic nõ eſt intelligendũ. Alio modo, quia mixtum ſuis qualitatibus ſimilibus caleſaciat, infrigidat humectat, & exſiccat, & ſimiles operationes operationibus elementorum producit, mixtum, ideo elementa dicuntur, manere virtualiter in mixto. ¶ Dr̃ quarto, q̃ quatuor elementa manẽt in vno mixto virtualiter habente, formam ſubſtantialem continenti, in virtute formas elementorum, nõ tamen ſecundum ſubſtantiam, vt partes ſui, ſed propter prædictam cõuenientiam, & continentiam virtualem, & hoc videtur habere Philoſ. in text. cum dicit, q̃ elementa manent in potentia, & virtute.

TERTIO ſciendum, q̃ circa tum incidunt aliquæ difficultates. Prima, quid debemus intelligere p̃ mixtionem. Pro cuius ſolutione ſup- C
ponitur primo, q̃ mixtio tripliciter primo modo, pro aggregatione, & iuxta poſitione mixtibilium adinuicem ſecũdum paruas partes ſuas ſicut eſt mixtio vnius lanæ cum alia lana. Secundo modo capitur pro alteratione mixtibilium cum remotione formarum ſubſtantialium, & continuatione materiarum eorundem. Tertio modo, pro generatione mixti præſupponente mixtiones, prædictas, & hoc modo capiendo mixtionem omnis mixtio eſt generatio, cum omnis talis, ſit producto formæ ſubſtantialis in materia tamen non omnis generatio eſt mixtio, quia non omnis generatio præſupponit tales mixtiones, nec hoc eſt etiam de ratione generationis;
nam ad generationẽ ſufficit, q̃ ma- D
teria recipiat formam ſubſtantialẽ, qua prius carebat, hoc autem non ſufficit ad mixtionem, ſed cum hoc requiritur, q̃ materia, in qua introducitur forma mixti habeat diuerſas partes, quæ prius ſtabant ſub diuerſis formis elemẽtorum, quia elementa prius fuerunt congregata ad inuicem, & alterata, & tandem corrupta, & ex materiis eorum adinuicem continuatis fit vna materia, in qua introducitur forma mixti. Supponitur vlterius q̃ mixtum tripliciter capitur. Vno modo pro mixtibilibus adinuicẽ congregatis, & ſic mixtum non eſt aliquid vnum ſimpliciter, ſed ſolum aggregatione. Secũdo modo capitur pro totali materia, cuius vna pars fuit materia vnius elementi, & alia materia alierius elementi.

Mixtio quid, & quotupliciter.

Mixtũ tripliciter.

A menti. Tertio modo capitur pro eo, quod generatur ex illa materia, & illud dicitur proprie mixtum. ¶Et ſi quis quærat, quomodò generatur mixtum ex talibus elementis? Reſpondet Sco. ibidem, ꝙ non oportet neceſſario quatuor elementa cõcurrere ad cõpoſitionem mixti, aliquando enim mixtum fuit factũ ex vno

Cap. 1. elemento, vt habetur in Gen. ꝙ piſces fuerunt producti ex aqua. ¶Et

Dubitatio. ſiquis iterum quærat: Vtrũ quando ex elemẽtis generatur mixtum, elementa concurrant ad generationẽ mixti. Reſpondetur breuiter, quòd non, quia in illo inſtanti, in quo ex ipſis generatur mix tum, illa elemẽta nõ ſunt, ſed ſunt corrupta, nec eſt dicendum, ꝙ corrumpant ſe ad inuicem, quia oporteret vnum illorũ

B formaliter remanere, quia aliàs non videtur quomodo corrũpet aliud, ſed illud cõſequens eſt falſum igit.

QVARTO ſciendum, quòd adhuc incidit alia difficultas: ¶Quomodo intelligitur diffinitio mixtionis, vbi dicitur, quòd mixtio eſt mixtibilium alteratorum vnio, vbi videtur haberi, quòd in mixtione mixtibilia alterantur, & quòd non corrumpuntur adinuicem. ¶Reſpondetur breuiter, quòd talis diffinitio debet capi in ſenſu improprio, ideſt materiarũ mixtibilium prius alteratarum vnio: nam mixtibilia corrumpuntur, & materia eorum continuatur, & informatur vna forma mixti. Vel poteſt dici, ꝙ mixtio eſt mixtibiliũ alteratorũ, & non tantum alteratorũ, ſed prius corruptorum vnio. ¶Vel ideo dicitur mixtibilium vnio, nõ quia mixtibilia maneant formaliter, & realiter, ſed q̃a dicuntur manere ſecundum virtutem, licet non ſecundum ſubſtantiam, ita quòd aliqua forma producitur ex illis, quæ continet vnitiuè qualitates eorum in virtute, & non ſubſtantias. ¶Et ſi quis arguat, ꝙ ibi elementa maneant ſecundũ ſubſtantias, quia ſi elementa non manerent in mixto, ſequeretur, quòd nullus eſſet ordo formarum, quia quælibet immediate perficeret materiã. Dicit ibidem Scot. ꝙ nihil prohibet formam mixti æque immediate perficere materiam primam, ſicut formam elementi, & hoc loquendo de immediatione perfectionis, ſcilicet, quòd perficit materiam nõ mediante alia forma, ſed non perficit immediate immediatione trãſmutationis, natura enim ſeruat ordinem in tranſmutando, quia vna forma præcedit aliam in materia quantum ad fieri & tranſmutari, ideſt quando, ex aliquo generatur aliqđ mixtum perfectum, nõ primo mutatur illud ad formam illius mixti, ſed ad aliquam aliam, vt patet in generatione hominis, prius enim producitur ſemẽ, & ex ſemine ſanguis, & ex ſanguine caro, & ſic de alijs. ¶Et ſic dico, ꝙ ſeruatur ordo in trãſmutando, ſed non in perficiendo, & ita vult habere, ꝙ quãdo generatut mixtum, eſt ordo formarum in trãſmutando, quia materia prius tranſmutatur in formã elementi, quàm mixti, ita ꝙ non inducitř forma mixti niſi præceſſerit forma elementi. ¶Et ſiquis iterum arguat, animata,

Margin notes: Qũo intelligitur diffinitio mixtionis. — C — Inſtãtia. — D

E & viuentia habent corruptionẽ intrinſecam, & non niſi propter elementa contraria, quæ ſunt in ipſis, Reſpondet Scot. quòd viuentia habent corruptionem intrinſecam, quia nutriuntur propter reſtaurationem deperditi, ſed hoc non eſt ideo quòd ibi ſint elementa. ¶Et ſi quis quærat, quomodo ergo ſit talis corruptio? Dico, quòd animata habent multas partes organicas, & diuerſas, & in iſtis partibus nihil prohibet eſſe qualitates contrarias alterantes ſeinuicem, cor enim eſt calidum, cerebrum frigidum, & ẽt epar, quando autem debitam proportionem excedit qualitas vnius ſupra qualitatem, & virtutem alterius, accidit infirmitas in animali,
F ſi ſit pars minus principalis, & erit mors, ſi ſit pars principalis, niſi apponatur medicina iuuans partẽ debiliorem. ¶Et ſiquis dicat, videtur ergo, quòd ſolum illæ partes organicæ, & diuerſæ deberent fluere, & refluere, cum ſolum illæ dicantur ſe alterare? Reſpondeo negando cõſequentiam. Et ratio eſt, quia in eadem parte non organica poſſunt eſſe diuerſæ qualitates, propter quas fiet alteratio, & tandem corruptio illius partis. Et hæc de primo artic. Quantum ad ſecundum.

Scot. vbi ſup. poſt ſol. ar. 4. prin.

Art. 2. DVBITATVR primo: Vtrum ſimile poſſit agere in ſibi ſimile. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd hic eſt ſermo de actione proprie dicta, quæ eſt inter qualitates primas contrarias, & non de actione ſpirituali, vel aliarum qualitatum. ¶Secundo ſupponitur, quòd cum ſimilitudo ſit conuenientia aliquorum G in qualitate, nullum eſt inconueniens aliqua eſſe ſimilia in vna qualitate, & diſſimilia in alia, vt ignis eſt ſimilis aeri in caliditate, & diſſimilis aeri in ſiccitate, & ſic dubium poteſt intelligi vtrum ſimile ſecundum illam qualitatem ſecundum quam eſt ſimile, poſſit agere in ſibi ſimile. ¶Et arguitur, quòd ſic, quia ſimile fortificat ſuum ſibi ſimile, ergo agit in ipſum, conſequentia tenet, quia fortificare eſt agere. ¶Secundo ſic: Vnum contrarium fortificat aliud: ergo a fortiori vnum ſimilium fortificabit reliquum. ¶Item magis calidum agit in minus calidum, igitur ſimile agit in minus ſimile, quia duo calida ſunt ſimilia. ¶Item vnus oculus H agit in alium oculum, ergo ſic agit in ſimile. ¶Item ignis, & aer ſunt ſimilia, & tamen ignis agit in aerẽ, & ſic viderentur concludere iſta argumenta, quòd ſimile ſecundum illam qualitatem, ſecundum quam eſt ſimile poſſit agere in ſibi ſimile, cuius tamen oppoſitum videtur dicere Philoſophus in textu, nullus enim dubitat quin ſimile poſſit agere in ſuum ſimile ſecundum illam qualitatem, ſecundum quam eſt ſibi diſſimile. ¶Tertio ſupponitur, quòd aliquid poteſt dici ſimile alteri dupliciter. Vno modo quia conuenit cum eo in qualitate ſolum. Alio modo magis proprie, quia eſt ſimile in qualitate, & gradu. Tertio modo, quia conuenit cum eo in qualitate, & gradu, & in agendo per illam qualitatem, quemadmodum dicimus,

An ſimile poſſit agere in ſibi ſimile.

Quotupliciter aliquid dicitur ſimile alteri.

A cimus, quòd ille ignis ſimiliter calefacit ſicut iſte. ¶Quarto ſupponitur, quòd caliditas nunquàm generat frigiditatem, qualitates enim cõtrariæ nunquàm ſunt generatiuæ qualitatum contrariarum licet bene vnum contrarium circunſtans poſſit eſſe cauſa fortificationis alterius contrarij, quia eſt cauſa coadunationis, & vnionis alterius contrarij, vt quando circa aliquod corpus frigidum ſtat caliditas, ipſa caliditas nõ patitur tranſitum graduum frigiditatis in ſuum ſubiectum, ſed reflectit eos in ſubiectum frigidum, & ibi magis vniuntur, & multiplicantur, quia de nouo alij producuntur a corpore frigido, ideo fortificãt dupliciter. Vno modo, quia vniuntur, virtus enim vnita eſt fortior ſeipſa B diſperſa, quia veriſimile eſt, & credo, quòd ſimiliter ſit verum, quòd in aere ſit intenſior caliditas, quàm in manu hominis, quia propter eius intenſam caliditatem aer eſt leuis, tamen caliditas manus ſenſu magis percipitur. Fortificantur ſecundo, quia multiplicantur. ¶Similiter poſſet dici de frigiditate, quod ipſa nõ patitur caliditatem tranſire in ſuũ ſubiectum, ipſa etiam concuſat ſuũ ſubiectum, propter cuius condenſationem caliditas non poteſt tranſire, ideo per antiperiſthaſim, & per iuxta poſitionem ſui contrarij reflectitur ad ſuum ſubiectum, & ibi magis vnitur, & multiplicatur, propter, quod fortius agit. ¶Supponitur. Quinto, ꝙ eadem caliditas numero ſine eius intenſione, vel remiſſione poteſt quandoque eſſe in materia rara, & denſa, cum per ſolã cõ- C preſſionem poſſit fieri condenſatio, & tamen per talem compreſſionem nulla portio materiæ acquirit plures gradus formæ quam ante habuerit, & tamen fortius agit, q̃ prius. ¶His ſuppoſitis ponuntur aliquę cõcluſiones. ¶Prima, ſimile alteri in qualitate bene agit in ſimile, quia magis calidum ſua caliditate bene calefacit minus calidum, & per hoc ſoluitur vnum argumentum. ¶Secunda concluſio, actione reflexa eadem caliditas bene intendit ſeipſam, vt patet de caliditate in puteo, quę per antiperiſtaſim in hyeme intendit ſeipſam, vel ſaltem fortificat ſeipſam. ¶Tertia concluſio, actione reflexa ſimile alteri in qualitate, & gradu poteſt agere in ſibi ſimile, quia tali actione reflexa poteſt agere D in ſeipſum, vt dicebat præcedẽs propoſitio, ergo poteſt agere in ſibi ſimile. ¶Quarta concluſio, actione directa ſimile alteri in qualitate; & gradu poteſt agere in ſibi ſimile, nã caliditas exiſtens in materia denſa poteſt producere caliditatem intenſiorem, q̃ ipſamet ſi ſit in materia rara: ergo poteſt agere in ſibi diſſimile in gradu. ¶Quinta concluſio, ſimile alteri in qualitate gradu, raritate, & denſitate, & in modo agendi actione reali, & non reflexa non agit in ſibi ſimile. Et illam concluſionẽ volebat habere Philoſophus in textu, qa omnis actionis naturalis eſt propter aliquem finẽ, & maxime agens agit, vt aſſimiles ſibi paſſum, ſi ergo paſſum ſit omnino ſimile, non videtur ratio neque cauſa quare debeat age-

E re in ipſum, per iſtas propoſitiones, & ſuppoſitiones faciliter ſoluuntur rationes.

An a proportione æqualitatis, vel minoris fiat actio.

Dubitatur ſecundo: Vtrũ a proportione æqualitatis, vel minoris æqualitatis fiat actio, id eſt poſito, ꝙ a & b ſint virtutum æqualiũ, vtrum vnum poſſit agere in aliud, vel ſi vnum ſit minoris virtutis, q̃ aliud, vtrum poſſit agere in aliud, quod eſt maioris virtutis. ¶ Arguitur primo pro prima parte, quia ſi aqua proijciatur in igne, vtrumq; videtur agere in reliquum, & corrumpere reliquum, ergo videtur, ꝙ ſint æqualium virtutum. ¶ Pro ſecunda parte probatur quia quando gutta aquæ ponitur in dolio vini, gutta agit in vinum debilitando ipſum F vinum, & tamen eſt minoris virtutis, quam ipſum vinum. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ triplex eſt potẽtia, vt ad propoſitum ſufficit, ſcilicet actiua, paſſiua, & reſiſtiua. Tunc dico ꝙ non oportet potentiam actiuã eſſe maiorẽ potentiã paſſiua, ſeu receptiua, ita ꝙ virtus actiua potẽtiæ actiuæ ſit maior, quàm virtus paſſiua potentiæ paſſiuæ, immo quanto virtus potentiæ paſſiuæ eſt maior, tanto magis poteſt recipere, oportet ergo intelligere de potentia reſiſtiua, id eſt ꝙ ſi potentia actiua agentis ſit æqualis potentiæ reſiſtiuæ paſſi, vel minor, vtrum tunc fiet actio, & hoc ſemper intelligendo de agente naturali, & nõ libero, quod agit quãtum vult, & non quantum poteſt.

Potentia triplex.

¶ Supponitur vlterius, ꝙ licet a, & b ſint æqualium virtutum actiuarum in agẽdo, adhuc poſſunt agere adinuicem, immo licet b ſit minoris virtutis in agendo, quam a adhuc tamen poſſet agere in a, & hoc patet G per experientiam de igne, & aqua, quæ agũt adinuicem, & tamẽ aqua eſt minoris virtutis in agẽdo. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ ſi debeat eſſe actio, oportet ꝙ potentia actiua ſit maior in agendo, quã potentia reſiſtiua in reſiſtendo, quia aliàs non poſſet dari vnde veniret maior, vel minor velocitas in agendo. ¶ Et ſi quis quærat, quomodo ergo vnum aget in aliud, & econtra. ¶ Reſpondetur, ꝙ quanto aliqua qualitas eſt maioris virtutis in agendo, tanto eſt minoris virtutis in reſiſtẽdo, & ecõtra, puta quanto eſt maioris virtutis in reſiſtendo, tanto eſt minoris virtutis in agendo. Vnde caliditas eſt maioris virtutis in agendo, ideo eſt H minoris virtutis in reſiſtendo, & ſiccitas eſt maioris virtutis in reſiſtendo, ideo eſt minoris virtutis in agendo. Ex quo ſequitur, ꝙ licet ignis ſit maioris virtutis in agendo, q̃ aqua, tamen eſt minoris reſiſtentiæ, ideo vnum bene poteſt agere in aliud, & econtra. ¶ Et ex iſto ſequitur, ꝙ aliqua, quæ ſunt æqualis virtutis actiuæ, vel reſiſtiuæ poſſunt agere adinuicẽ, ſed nõ ſi virtus actiua ſit æqualis virtutis, vel minoris, quàm ſit virtus reſiſtiua, & per hoc ſoluuntur rationes, quia talia poſſunt eſſe æqualia in agendo, vel in reſiſtendo licet non æqualia in agendo, & reſiſtendo. ¶ Et ſi quis dicat de gutta aquæ, quæ agit in doliũ vini, quia virtus reſiſtiua dolij vini eſt maior, q̃ virtus actiua guttæ aquæ, ergo non vr quo-

Inſtãtia.

A quomodo aget? Reſpondetur, quòd virtus reſiſtiua totius dolij vini eſt maior, q̃ virtus actiua guttæ aquæ, non tamen pars vini ſeu portio vini cui apponitur illa gutta aquæ.

An agens & patiẽs debeant participare in materia. Sco. li. 4. d. 1. q. 3.

DVBITATVR tertio: Vtrum agens, & patiens debeãt communicare in materia? ¶Et videtur, ꝙ nõ, quia ſi accidens, puta qualitas eſſet ſeparata a ſubiecto, ageret in paſſum, & tamen non cõmunicaret in materia cũ paſſo: igitur. ¶Itẽ Deus agit in iſta inferiora, & tamen non communicat in materia cum iſtis inferioribus: igitur? ¶Reſpõdetur, ꝙ talis propoſitio Agens, & patiens debẽt communicare in materia, debet intelligi de communicatione aptitudinali, vel actuali, modo accidentia ſeparata nata ſunt cõmunicare cũ paſſo in materia ſui ſubiecti: B Vel ꝙ non eſt vera niſi de agẽte vniuoco, nam Deus, & cœlum non cõmunicant in materia cum iſtis inferioribus, & tamen agunt in iſta inferiora. ¶Dubitatur vlterius, vtrũ omne agens in agendo repatiatur? ¶Et videtur, ꝙ non, quia cœlum, & corpora ſuperiora agunt in iſta inferiora, & tamen non repatiuntur ab ipſis. ¶Item ſequeretur, ꝙ qñ agens ageret in paſſum, ꝙ ibi eſſent infinitæ actiones, & paſſiones, vel ꝙ vna actio eſſet infinita, nam a agat in b, & b in a: iterum in a b, & ſic in infinitum. ¶In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ hic loquimur de actione proprie dicta, quæ eſt inter quatuor qualitates primas. ¶Supponitur ſecundo, ꝙ a proportione maioris inæqualitatis fit actio, vt iam C ſatis viſum eſt in pręcedenti dubio. ¶Tertio ſupponitur, ꝙ ordo in qualitatibus primis in agendo eſt talis, ꝙ caliditas eſt maioris actiuitatis, poſtea frigiditas, poſtea humiditas, & finaliter ſiccitas. Et ꝙ caliditas ſit maioris actiuitatis, quàm frigiditas patet per experientiam: nam quis aquam frigidam poteſt pati ſupra manum ſuam, & tamen non calidã, & hoc non eſt, niſi quia caliditas eſt maioris actiuitatis. Et, ꝙ humiditas ſit maioris actiuitatis, quàm ſiccitas patet, nam experimur corpora humida magis humectare, quam ſicca deſiccare, ſed ordo talium qualitatum in reſiſtendo eſt euerſus: nam ſiccitas eſt maioris reſiſtẽtiæ, poſtea humiditas, poſtea frigiditas, & finaliter caliditas. D His ſuppoſitis ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, Aliquod agens in agẽdo repatitur, vt patet ſi quis habeat manum, & recipiat pomũ frigidum in manu, experitur, ꝙ frigiditas pomi remittit caliditatẽ manus. patet ẽt, nã cibus alterat̃ a calore naturali, & eundem calorem naturalem alterat cibus, immo ſi cibus ſit multum frigidus, remittit notabiliter in aliquo corpore calorẽ naturalẽ, & tñ nõ eſt dubiũ quin ẽt eius frigiditas a calore ſuo remittatur. ¶Scd̃a concluſio. Si virtus actiua fuerit fortior in reſiſtẽdo, q̃ virtus paſſiua in agẽdo, vel æque fortis, tunc agens in agẽdo nõ repatietur. ¶Tertia cõcluſio, Si agẽs nõ fuerit infra ſphęrã actiuitatis paſſi, in agendo nõ repatiet̃. Verbi gratia, ſi agẽs ſufficiat agere ꝑ decẽ pe-

An omne agens in agẽdo repatiatur.

E dalia,& paſſum ſolum per quinque, tunc agens non repatietur. ¶Quarta concluſio: Si virtus reſiſtiua agentis ſit debilior, quàm virtus actiua paſſi,aliunde tamen fortificetur, nõ oportet,quòd in agendo repatiatur. ¶Quinta concluſio : Si agens fuerit infra ſphæram actiuitatis paſſi, & eius virtus reſiſtiua non ſit maior neque æqualis virtute actiua paſſi, & non fortificetur aliunde, agens in agendo repatietur, & de hoc iã aliàs fuit viſum in 3.Phyſi.¶Et ad rationes. Ad primam patet ſolutio. ¶Ad ſecundam negatur conſequentia, qua infertur, ꝙ tales actiones eſſent infinitæ, vel vna actu infinita. ¶Ad probationem dicitur,ꝙ agẽs agit in paſſum vna actione finita continua,
F & paſſum reagit vna actione finita continua,ideo non fit reactio, eo ꝙ agens in paſſum agit,ſed quia agens eſt paſſo contrarium. Et hæc de ſecũdo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſpõſalis: Elementa non manent formaliter in mixto, ſed tantum virtualiter, quæ concluſio relinquitur probata in primo art. Ad rationes. Ad primam reſpondetur, quòd aliquid dicitur reſolui in aliquid dupliciter. Vno modo tanquam in partes ſuas, & ſic nõ

Reſolui I aliud dupliciter.

eſt intelligendum, ꝙ mixtum reſoluatur in quatuor elemẽta. G Alio modo tanquàm in aliquid vel aliqua, quæ ex ipſo generantur, & ſic bene dico, quòd mixtum poteſt reſolui in quatuor elementa, ideſt ex mixto poſſunt generari quatuor elementa. ¶Ad ſecundam reſpondetur, quòd elementa,& cœli non dicuntur ideo corpora ſimplicia, quia non componuntur ex materia,& forma, ſed dicuntur ſimplicia propter negationẽ mixtionis quatuor qualitatum primarum. ¶Ad tertiam patet ſolutio in primo artic.¶Ad quartam negatur,ꝙ experiamur formas elementorum manere in mixto.¶Ad probationem dicitur, ꝙ cineres remanentes generantur in ligno,nec erãt ante ibi. Similiter debet dici de fumo, qui generatur actione ignis ab H
humorib. ligni, & ſimiliter dicatur de flamma, quæ generatur ex lignis corruptis, ſed de aqua exeũte dr̃, ꝙ in poris ligni includebatur quædã humiditas nutriẽs lignũ. Et quia illa frigiditas in ligno poſito ad ignẽ, fugit ſuũ cõtrarium, ſ. calorẽ ignis, ideo exit per poros. ¶Ad quintam dicitur, ꝙ negandus eſt Commentator,& ad Ariſt. dicitur,ꝙ capit elementum pro materia prima.

A ARISTOTELIS C

DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE.

LIBER SECVNDVS.

T.cõ 1.& inde.

DE mixtione quidẽ igitur & actu, & de facere & pati dictum eſt quomodo exiſtunt in rebus tranſmutantibus ſecundum naturam amplius autem, & de B *generatione, & corruptione aliqua &c.*

Opin. antiquorũ de principio materiali elemẽtorũ.

ISTE eſt ſecundus lib. de Generat & corrup. in quo Philoſ. determinat de generatione, & corruptione elementorum, & mixtorum, & cõtinet tres tract. Primus continet tria cap. ¶ In primo inquirit de principio materiali elementorum, circa quod primo tangit intentionem ſuam dicens quod poſtq̃ determinatum eſt de mixtione, tactu agere, & pati, generatione, & corruptione elementorum in cõi, conſequenter determinandũ eſt in ſpāli de generatione, & corruptione elementorum. Et narrat aliquas opiniones antiquorum, dicens, ꝙ quidam antiquorũ dixerunt materiam omnium generabilium, & corruptibilium eſſe vnam, quæ erat hoc aliquid in actu. ¶ Et horum quidã dixerunt ignem, alii aerem alii aquã, & aliqui mediũ, alii vero poſuerunt plura principia materialia, puta ipſa quatuor elementa, & ex eorum actionibus, & paſſionibus fieri generationes, & corruptiones: ¶ Deinde D reprobat ipſos in generali, dicens, ꝙ ponentes principium materiale generationis, & corruptionis eſſe ens, in actu ſiue plura principia per ſe exiſtentia peccant, quia quodlibet, ens per ſe exiſtens determinat ſibi, aliquas qualitates, ſed principium, materiale generationis, & corruptionis non determinat ſibi aliquas qualitates, ergo, tale non poteſt eſſe ens per ſe exiſtens. ¶ Præterea reprobat opinionem platonis, ponẽtis vnum principium materiale, ꝙ vocabat receptaculum oĩum formarũ, & oſtendit ipſum defeciſſe in tribus. ¶ Primo, quia non determinat in Timęo vbi loquitur de tali principio. Vtrũ ipſum ſit diſtinctũ ab elementis, aut non. ¶ Secũdo, quia dicit tale ſe hr̃e ad formas naturales, ſicut aurum ſe habet ad figuras, ſed hoc eſt inconue-

A ueniens. Tertiò, q̃a dicebat materiã
primã eſſe planitiẽ.i.ſuperficiẽ, eo ꝙ
ſm ipſum corpora vltimate reſoluũ
tur in ſuperficiẽ. Conſequẽter deter
minat de principio materiali gene-
rabilium,& corruptibilium ſm ve-
ritatem,dicens, ꝙ materia corporũ
ſenſibilium eſt vna non ſeparabilis
a contrariis, ſed cum contrarietate
exiſtens,ex qua gn̄ant dicta elemẽ-
ta.Et ſubdit,ꝙ ipſa materia eſt pri-
mum principium materiale. Sc̄d͞o,
qualitates contrariȩ.ſicut caliditas,
frigiditas.Tertio quatuor elemẽta,q̃
licet ſint poſteriora materia, & for-
ma præcedũt tamen corpora mixta.

T. cõ. 7. &.inde.

SED non minus, & vt corporis qualia, & quanta dicendum principia,alij enim ſup
B *ponentes &c.*

Pęnes qd euendẽdus eſt elemẽtorum numerus.

ISTVD eſt ſecundũ cap.in quo
Philoſ.inquirit,penes, quas qualica
tes ſumiẽ numerus elemẽtorũ ponẽs
talẽ concluſionẽ.Penes qualitates tã
gibiles dẽt ſumi numerus elemento
rũ.Quod ꝓbat,quia pęnes illa ſumẽ
dus eſt numerus elementorũ,q̃ cõue
niunt oĩbus gn̄abilibus,& corrupti-
bilibus & ſm q̃ generabilia,& corru
ptibilia agũt & patiunẽ adinuicẽ,ſed
illa ſunt qualitates primæ tãgibiles,
& nõ aliæ, quia aliæ qualitates, vt
ſũt ſapores calores,& ſic de aliis, nõ
cõueniunt oĩb.generabilib.igiẽ. Sed
cõtra hoc obiicit,quia viſus eſt prior
tactu,ergo qualitates viſibiles ſunt
priores qualitatib.tangibilib. & per
cõſequẽs ab ipſis dẽt ſumi numerus
elementorũ.R n̄det, ꝙ licet viſus ſit
prior tactu obiecto tñ tact⁹ eſt prior
ſubiecto,quia eſt ſubiectum oĩum, G
ſenſibilium,& ſuæ qualites ſunt cãȩ
aliarũ qualitatũ.¶Deinde oſtendit,
ſm quas qualitates tãgibiles dẽt ſu-
mi numerus elemẽtorũ.Et enume-
rat ſeptẽ cõtrarietates qualitatũ tan
gibiliũ,ſ.calidũ,frigidũ,humidũ,ſic
cum,graue,durũ,molle,lubricũ, ari
dum aſperũ leue,groſſum, & ſubti-
le.¶Deindẽ ponit talẽ concluſionẽ.
Sc̄d m grauitatẽ, & leuitatẽ non eſt
ſumendus numerus elementorum,
quia grauitas,& leuitas nõ ſunt qua
litates actiuæ,& paſſiuæ alterationũ
requiſitarũ ad generationes, & cor-
ruptiones.¶Deinde ponit aliã con-
cluſionẽ. Solũ pœnes iſta quatuor q̃
ſunt frigiditas,caliditas,humiditas
& ſiccitas, ſumiẽ numerus elemẽto
rũ,ꝙ ꝓbat ex dictis antiquorũ.Pro-
bat ẽt,quia ſecundum illas qualita- H
tes ſumẽdus eſt numerus elemẽtorũ
ſecũndum quarum actiones,& paſ
ſiones fiunt generationes, & corru-
ptiones,iſte ſunt hmõi.Quod ꝓbat
quia ſm caliditatem fit ſegregatio,
ſecundum frigiditatem fit cõgrega-
tio.Deinde dicit, ꝙ humidũ eſt ma
le terminatũ termino proprio,eſt tñ
bñ terminabile termino alieno ſiccũ
vero ecõtrario ſe hẽt. Probat ſecũdo
p̃dictam cõcluſionẽ,quia ſc̄d m qua
litates priores debet ſumi numerus
elementorum,ſed quatuor qualita-
tes prius dictæ ſunt hmõi, quia aliæ
reducuntur ad ipſas:nam ſubtile re
duciẽ ad humidũ, groſſum reduciẽ
ad ſiccũ,quia male terminabile ter-
mino alieno,licet bene termino pro
prio,ſicut ſiccum,lubricum reduciẽ
ad humidum, nõ quidem ad humi
dum

Cõtrarie tates qualitatũ tãgibilium ſeptem.

E dum aqueum, ſed ad humidū aereū, q̧ eſt bene inflammabile. ¶ Siſr aridum reducitur ad ſiccū, quia aridū, fit per compreſſionem humidi, ſiſr, molle reducitur ad humidum durū reducitur ad ſiccum. ¶ Et dicit q̧ aliquid dr̃ humidum dupliciter. Vno modo humiditate intrinſeca, q̄ conuenit ex natura ipſius humidi. Alio modo humiditate extrinſeca, & ſimiliter ſiccum dicit̃ duobus modis.

T. cō. 10. & inde. *QVONIAM autem quatuor elementa ſunt, eorum antē quatuor ſex coniunctiones. &c.*

Quatuor & nō plura ſunt elemēta demū eorum proprietates

ISTVD eſt tertium cap. in quo Philoſ. primo inquirit numerū elementorum, ponens talem concluſionem. ¶ Quatuor ſunt elementa, & non plura, q̧ probat dupliciter. ſ. F ratione, & auctoritate antiquorum. ¶ Rōne probat, quia tot ſunt elemēta, quot ſunt combinationes, vtiles quatuor qualitatum primarum, ſed ſolum ſunt quatuor combinationes vtiles quatuor qualitatum primarū ergo ſolum ſunt quatuor elementa. Minorem probat dicens primo, q̧ caliditas, & frigiditas nunquam ſimul ſunt ſimiliter nec humiditas & ſiccitas, quia illæ contrariantur, vel ergo in vno elemento eſt caliditas cū ſiccitate, & ſic eſt ignis, vel caliditas cū humiditate, & ſic eſt aer, vel frigiditas cum ſiccitate, & ſic eſt terra, vel frigiditas cum humiditate, & ſic eſt aqua. Probat ſecundo auctoritate, quia nullus antiquorum poſuit elementa in maiori numero, quam in quaternario. ¶ Finaliter ponit quinque proprietates elementorum. ¶ Prima, licet vnumquodq; e- C lementum q̄doque reperiatur ſimplex, non tn̄ ſp̄ immo aliq̄do reperitur mixtum, vt aer, cui ſæpe miſcētur vapores, & aquæ terreſtreitates, & illa tota proprie non dēnt dici aer aut aqua, ſed plus habēs de aere, dr̃ aereū, & de aqua, aqueum, de terra, terreū, de igne igneum. ¶ Secunda proprietas, ignis eſt inſup abūdātia caliditatis, & aer humiditatis, aquæ frigiditatis, & terra ſiccitatis. ¶ Tertia proprietas, loca naturalia ignis, & aeris ſūt ſurſum aq̄ vero, & terræ deorſū. Et ſubdit q̧ ignis habet locū ſurſum ſincere, & pure, & terra hēt locum deorſum ſincere, & pure, ſed aer impure, & permixte hēt locū ſurſum, & aqua locū deorſum. Quarta proprietas, igni contrariat̃ aqua, & aeri terra, quia habent qualitates cō D trarias. ¶ Quinta aliquæ qualitates primæ cōueniunt elementis in ſummo, vt caliditas igni humiditas aeri frigiditas aquę, & ſiccitas terræ.

An quatuor ſint primæ qualitates.

QVAERITVR vtrū ſint quatuor qualitates primę, quarum duæ ſcilicet caliditas frigiditas ſint actiuæ, & humiditas, & ſiccitas paſſiuæ & ſecūdum has ſint quatuor elemēta. Arguitur primo cōtra primā partem, quia non eſt niſi vna qualitas, prima, igitur. Antecedens probatur quia illud, quod per ſuperabundantiam dr̃, vni ſoli conuenit modo prima dicit̃ per ſuperabundantiā, quia eſt ſuperlatiui gradus, igitur. ¶ Secundo ſic: Lux, & lumē ſunt qualitates,

E tates primę priores iſtis,cum videã tur eſſe æternæ,igitur ſunt plures,q̃ quatuor,vel illæ quatuor non erunt primæ. ¶ Tertio ſic contra ſecundã partem, illæ qualitates ſunt magis paſſiuæ, quæ magis,& facilius patiũtur,ſed caliditas,& frigiditas magis & facilius patiuntur, quia ſunt minoris reſiſtentiæ,igitur. Quarto ſic, Omne elementum eſt principium, intrinſecum,ſed non ſunt niſi duo principia intrinſeca rerum naturalium,igitur ſolum erunt duo elemẽta. ¶ Quinto ſic, Aqua non eſt elementum ergo non ſunt quatuor elementa. Antecedens patet,quia elementum debet eſſe ſimplex,& purũ, ſed non reperitur aliqua aqua pura, quia maxime reperiretur in mari, quia ille locus maris ſit locus natu-

F ralis talis aquæ,ſed hoc nõ, quia ibi non eſt aliqua pars, aquæ pura,cum aqua ſit ſibi ſalſa. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. in queſtione erunt tres art. Quantum ad primũ.

Art. 1. PRIMO ſciendum,ꝙ de numero qualitatum quædam ſunt qualitates ſenſibiles, quædam inſenſibiles. ¶ Senſibiles, quæ ab aliquo ſenſu percipi poſſunt,vt omnes colores lux,lumẽ,omnes ſoni,& voces,omnes odores,omnes ſapores, & quatuordecim,qualitates tangibiles.

Qualitatum multiplex diuiſio.

¶ Aliæ ſunt qualitates inſenſibiles, vt omnes qualitates,quæ recipiũtur in anima influentiæ cœleſtes, quæ ſun quædam qualitates cauſatæ in iſtis inferioribus a corporibus ſuperioribus. ¶ Quædam ſunt virtuales de quibus eſt dubium vtrum ſint aliquæ res diſtinctæ a rebus,quæ dicũ-

G tur habere tales qualitates virtuales. ¶ Item qualitatum ſenſibilium, quædam generantur ſine actione cõtrarietatis de per ſe concurrente, ſ. ex ſolo motu, vt ſonus. ¶ Aliæ generantur mediante actione contrarietatis de per ſe concurrente, vt odor, color, & ſapor. ¶ Item quædam sũt de per ſe actiuæ actione corruptiua, ſicut ſunt caliditas frigiditas, humiditas,ſiccitas. ¶ Aliæ ſunt, quæ non ſunt de per ſe corruptiuæ, ſicut ſapores,odores & colores. ¶ Vnde licet odor ſapor,& calor agant multiplicando ſuam ſpeciem in medio, vel organo ſenſus,hoc tamen non eſt agere corruptiue,quia actio corruptiua non ſit ſine abiectione alicuius cõtrarii,etiam licet grauitas,& leuitas agant,quia vere producunt motus,

H tamen non ſunt actiuæ actione corruptiua. ¶ Vlterius aduertendum ꝙ qualitatum ſenſibilium, quædam conſequuntur qualitates primas nõ commixtas in aliqua contrarietate, vt raritas conſequitur caliditatem, & ſiccitatem,vel humiditatem, denſitas conſequitur frigiditatem,& ſiccitatem, vel humiditatem. Vtrũ tamen denſitas,& raritas ſint qualitates,vel vtrum ſolum ſint ſpecies ſitus,de hoc alias viſũ fuit in 4. Phyſic. ¶ Aliæ ſunt, quæ conſequuntur qualitates primas in aliqua mixtione contrarietatis, ſicut ſunt calores, odores,& ſapores, qui conſequũtur mixtionem qualitatum primarum in aliqua contrarietate, & ſecundũ diuerſas mixtiones illarum qualitatum in contrarietate fiũt diuerſitates colorum. ¶ Et ex iſto pt ſequi, ꝙ

cum in

A cum in elementis non inueniantur tales mixtiones contrarietatum, ſaltem ſi ſint in naturali diſpoſitione, elementa non ſunt alicuius coloris, nec odoris, neq; ſaporis. ¶ Et ſiquis arguat contra, quia videmus aqua, & terram, ergo habent colorem. Reſpondetur, ꝙ iſta non videntur niſi per reflexionem radiorum ſolis quẽ admodum vř ſpeculum. ¶ Et ſiquis dicat dixit Ariſt. ꝙ omne corpus eſt coloratum, igitur quatuor elementa ſunt colorata dico ꝙ Ariſt. capiebat ibi colorem large, vt ſe extendit ad omnem qualitatem viſibilem, ſicut ſunt colores, lux, & lumen, modo dico, ꝙ quatuor elementa bene habent lumen, non quidem per inherentiam, ſed per reflexionem.

¶ Et ſi quis vlterius dicat, aliqua a- B qua eſt dulcis, & etiam aliqua amara. Reſpõdetur ꝙ non eſt verum de aqua in ſua propria natura exiſtẽte.

Quare calliditas frigiditas humiditas, & ſiccitas dicuntur qualitates primæ.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ, paruæ difficultates. Prima quare iſtæ quatuor qualitates, ſ. caliditas, frigiditas humiditas, & ſiccitas dicuntur, primæ qualitates, cum multæ aliæ præcedant eas ſicut eſt lux, & lumẽ. Reſpondetur, ꝙ non dicuntur ideo primæ quin ſint, vel poſſint eſſe aliquæ aliæ priores ipſis, ſed quia naturali generatione ſunt cauſæ aliarũ qualitatum ſenſibilium, ſicut ſapõrum colorũ, & odorum, & non econtrario. ¶ Secunda difficultas, quõ intelligitur vnum dictum Ari. in quo vř habere, ꝙ humiditas, & ſiccitas, ſunt qualitates paſſiue cum dicatur communiter, ꝙ ſunt quatuor quali-tates primæ, & etiam cum tales qualitates ſint maioris reſiſtẽtię, q̃ aliæ. C Reſpõdetur bř dimittendo multas, reſponſionis, ꝙ non dicunt paſſiuæ, quin agant, & corrũpant ſe adinuicẽ ſed quia non ſunt tãtæ actiuitatis ſicut aliæ duæ. Tertia difficultas, vtrũ lux, quæ inuenitur in iſtis inferioribus, conſequatur mixtionem qualitatum primarum contrariarum. Reſpondet, ꝙ lux, q̃ inuenitur in iſtis inferioribus, ſicut eſt lux ipſius ignis, conſequitur commixtionem, qualitatum primarum contrarium.

Lux, que uiſitur in ſublunaribus his an ſequat mixtione primarũ qualitatum.

¶ Ex quo ſequitur, ꝙ cum in nullo elemento exiſtente in propria, & naturali diſpõne eſt talis commixtio, ꝙ nullum elementum in ſua ꝓpria, diſpõne lucet, ideo ignis in ſuo proprio loco non lucet & quia iſte ignis inferior lucet, ideo ſequitur, ꝙ non D eſt in ſua propria diſpõne. ¶ Sequit vlterius, ꝙ lux quę inuenitur in iſtis inferiorib. non eſt qualitas prima, cum conſequetur commixtionem, qualitatum contrariarum primarũ. ¶ Sequitur vlterius, ꝙ lux, corporũ ſuperiorum, & inferiorum nõ ſunt, eiuſdem ſpeciei, quia lux corporum ſuperiorum non conſequitur mixtionem qualitatum primarũ, tamen bene lux corporum inferiorum. Itẽ lux ſuperiorũ eſt calefactiua, nõ tñ lux corporũ inferiorum. ¶ Alia difficultas, vtrum quęlibet qualitas prima agat in alia. Rñdetur bř, ꝙ ſolũ qualitates contrariæ dñr agere adinuicem, quia actio ſolem fit rõne contrarietatis. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ caliditas nõ agit de ꝑ ſe in ſiccitatem, nec in humiditatẽ cũ tales qualitate

An vna pria qualitas agit in alte.

ſint

E ſint compoſſibiles in eodem. ¶ Et ſi quis arguat, calor ſolis, vel ignis videutur multum deſiccare, vt patet, per experientiam, & hoc non eſt niſi quia caliditas agit in humiditatem. ¶ Itē frigiditas vr̄ corrumpere ſiccitatem, vt patet de frigiditate noctis. Rn̄detur ꝙ caliditas ſolis, vel ignis de per ſe agit in frigiditatē, qua corrupta, generatur leuitas, quia partes humidæ, & ſubſtantiales euaporant & manent partes groſſæ, ſiccæ, & terreſtres, & ſic de per accidens deſiccat & hoc maxime in mixtis, quia in elementis nunquam caliditas deſiccat, niſi ſiccitas coagat. ¶ Vnde radii ſolares nunquā deſiccarent niſi concurrente ſiccitate, ſimiliter frigiditas noctis nūquam humectat de per ſe, niſi coagentibus influentiis, frigefactiuis, vel rarefactiuis.

F An ponēda ſint in elemētis qualitates virtuales.

Tertio ſciendum ꝙ incidit talis difficultas, vtrum ſint ponēdæ qualitates virtuales in elementis diſtinctæ ab actualibus qualitatibus, & a formis ſubſtiantialibus eorum. ¶ Et arguitur ꝙ ſic, quia tales qualitates virtuales inueniuntur in mixtis, ergo etiam in elementis. Añs patet quia piper quando eſt actualiter frigidum, adhuc eſt virtualiter calidum. ¶ Item in aqua calefacta generatur frigiditas, & non poteſt eſſe niſi a frigiditate virtuali igitur. ¶ Item elementa in ſuis propriis locis naturalibus cōſeruantur, & non vr̄ a quo niſi a ſuis qualitatibus virtualibus, igitur. ¶ In oppoſitum arguitur quia ſi tales qualitates eſſent ponendæ in elementis, ſequeretur ꝙ octo eſſent qualitates primæ. ſ. quatuor actuales & quatuor virtuales, ſed iſtud eſt falſū, ergo. ¶ Pro ſolutione ſupponit ꝙ de hac difficultate ſunt duo modi dicendi. ¶ Dicunt aliqui, ꝙ in elementis ponēdę ſunt tales qualitates virtuales, puta in igne vna caliditas virtualis & vna ſiccitas virtualis, & ſimiliter dicat̄ in aliis elementis, & iſti mouēt pp rationes prius factas. Mouentur ſecundo: quia non vr̄ a quo corrumpat caliditas aquæ calefactæ, niſi a frigiditate virtuali. Et dn̄t iſti ꝙ iſte qualitates virtuales non poſſunt intendi, nec remitti. ¶ Dn̄t vlterius ꝙ iſtę qualitates virtuales gn̄antur per modum ſequelæ ad gn̄ationem formæ ſubſtantialis. ¶ Dicunt vlterius, ꝙ iſtæ qualitates agunt principaliter in materiam cō ſeruando in ea qualitates actuales, ſed iſte motus non multum vr̄ eſſe, H probabilis. ¶ Iō pro alio modo ponūtur aliquæ cōcluſiones. in nullo elemento ponenda eſt qualitas virtualis diſtincta ab actuali & forma ſubſtantiali ipſius elementi. Probatur, quia hoc maxime eſſet, eo, ꝙ aqua calefacta reducit ſe ad priorē frigiditatem, ſed pp hoc non oportet ponere, quia vinum calefactum reducit ſe ad frigiditatem, & tn̄ in eo nō ponitur qualitas virtualis frigefactiua: nam ſi vinum haberet talē frigiditatem virtualem non plus deberet calefacere corpus, quā frigefacere, immo ēt ſequeret̄ ꝙ in vino eſſent qualitates virtuales oppoſitæ. ſ. caliditas virtualis, & frigiditas virtualis. ¶ Et ſi quis quærat, qūo ergo aqua reducit ſe ad frigiditatem, & qūo corrūpit ibi caliditas. Rn̄ detur

bre-

A br, ꝙ poſſet dici probabiliter, ꝙ nõ eſt inconueniens, ꝙ aliquid corrumpatur, & tñ nullo effectiue corrumpit, vt ſcia in aĩa intellectiua, q̃ corrumpitur pp defectum conſeruantis. ¶ Dr̃ tamen in propoſito, ꝙ talis caliditas corrumpitur a forma ſubſtãtiali aquę, cui eſt diſconueniens. ¶ Dr̃ vlterius, ꝙ forma ſubſtantialis aquæ contrariatur virtualiter ipſi caliditati aquę, ſicut lux frigiditati. ¶ Poſſet etiam dici, ꝙ talis calidi tas corrũpatur a frigiditate, quæ de nouo producitur a forma ſubſtantiali ipſius aquæ. ¶ Secunda concluſio, quam maxime vñr tenere Medici: In mixtis diuerſarum ſpecierũ ſunt ponendæ qualitates virtuales diſtinctę ab actualibus, ſicut patet de vino & pipere, q̃ licet ſint actualiter frigi B da tñ ſunt virtualiter calida ideo ſuſcepta in corpus humanum calefaciunt ipſum corpus. ¶ Tertia concluſio, tales qualitates virtuales ſuſcipiunt magis, & minus, & hoc patet per medicos. ¶ Quarta concluſio, tales qualitates virtuales diſtinguuntur realiter a formis ſubſtantialib. illorum, in quibus ſunt. Quinta concluſio, qualitates virtuales ſnnt qualitates ſecũdę totam proportionem qualitatum primarum conſequentes, & iſta vñr probare per vnam rõnem, puta, ꝙ agens naturale nõ agit in materiam extrinſecam niſi mediante aliquo inſtrumẽto. i. niſi mediãte aliqua qualitate. Aliqui tamẽ nolunt ponere iſtas qualitates virtuales in mixtis immo dicunt, ꝙ forma ſubſtantialis eorum eſt cauſa talium effectiuum. ¶ Dicunt etiam, ꝙ dicuntur virtuales qualitates, cum C ibi realiter inhereant. ¶ Sed rõnes primæ opiniones dictæ, ſunt ſolutę, niſi vna, quæ probat de locis naturalib. Ad quã rñdet, vt alias viſum eſt, ꝙ talia elemẽta cõſeruan̄t a qualitatib. influxis a corporib. ſuperiorib.

QVARTO ſciendum, ꝙ adhuc incidit alia difficultas, vtrum caliditas igni, & aeris ſint eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi probabiles. ¶ Primus dixit, ꝙ caliditas ignis, & aeris differũt ſpecie, ꝙ probat, quia ſi eſſent eiuſdem ſpẽi, tunc caliditas aeris eſſet remiſſa reſpectu caliditatis ignis, ꝙ eſt falſum, quia tunc oporteret in aere eſſe aliquos gradus frigiditatis, q̃ remitterent caliditatem eius, & ſic aer nõ eſſet ſimplex in qualitatibus D vel oporteret ꝙ ignis approximatus aeri ſubito faceret eum eſſe ſumme calidum cũ aer reſpectu caliditatis, ignis nullam habeat reſiſtẽtiam. Itẽ caliditas ignis contrariatur humiditati aeris, & non ipſa calitas aeris cõtrariatur eius humiditati, igitur differunt ſpẽi. ¶ Item humiditas aeris & aquæ differunt ſpẽ, quia vna eſt extinctiua ignis, puta humiditas aq̃ & non humiditas aeris, igitur. Prima pars patet, quia aqua vehementer calida corrumpit ignem & non per frigiditatem ſuam, quia tunc non hẽt, ergo erit per humiditatem eius. Secunda pars patet, quia humiditas olei, q̃ eſt aerea nutrit ignem, ergo vr̃ ꝙ tales humiditates differãt ſpẽ, quia naturaliter agentium eiuſdẽ ſpeciei non ſunt contrarii actus,

An vnũ elemẽtũ, ſit alteri elementi materia.

&

E & operatione.¶ Poſſet etiã idẽ probari de ſiccitate ignis quæ determinat ſibi ſummam raritatem, & ſummã caliditatẽ,& tñ ſiccitas terræ determinat ſibi ſummam frigiditatẽ, & ſummam denſitatem, ergo vr ꝙ tales ſiccitates differant ſpecie.¶ Et ſic ſm iſtos calor nõ eſſet ſpecies ſpãliſſima. Vñ caloris animalis eſt nutrire,& augere ſecundum figuram aïalis non autem caloris ignis, calor etiam viui reſeruat a putrefactione,ſed calor mortui diſponit ad putrefactionem. nam quanto cadauer eſt calidius, tanto citius tendit ad putrefactionem.¶ Et dñt iſti ꝙ non eſt inconueniens vnum, & idem cõtrariari pluribus ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam, tñ bene ſecundum ſpẽm ſubalternã, ideo qñ dixit Phi-
F loſophus tantum vnum vni eſt contrarium hoc eſt intelligendum, de vno ſecũdum ſpẽm ſubſtantialiter. nam ideo frigiditas aquæ contrariatur tam caliditati aeris q̃ ignis,quæ ſecundum eos differũt ſpẽ. ¶ Dicũt etiam ꝙ caliditas ignis non intẽdit caliditatem aeris per ſe, ſed ſolum ꝑ accidens, quia corrũpendo humiditatem,fortificat̃ caliditas aeris vel dicũt, ꝙ ibi introducitur calor differens ſpẽ a caliditate aeris. Alius eſt modus dicendi qui dicit, ꝙ caliditas ignis & aeris ſunt eiuſdem ſpẽi ſpecialiſſimæ quod probat.¶ Quia alias vni & eidem eſſent plura contraria, ꝙ eſt falſum.¶ Item ſequeret̃ ꝙ eſſent plures qualitates primæ, q̃ quatuor, ꝙ eſt falſum.¶ Itẽ illa non differũt ſpẽ quorũ vnũ intẽdit aliud ſed caliditas ignis intendit caliditatem aeris igitur.¶ Item omnis albe- G
do omni albedini eſt eiuſdem ſpẽi, ergo omnis caliditas omni caliditati eſt eiuſdẽ ſpẽi. Item illa ſunt eiuſdẽ ſpẽi ſpãliſſimę quorum effectus, ĩmediate sũt eiuſdẽ ſpẽi ſpãliſſimę, ſed effectus caliditatis aeris,& ignis sũt hmõi: nã caliditas cãta in manu mea a caliditate aeris eſt eiuſdẽ ſpẽi cũ caliditate cãta in alia manu mea a caliditate ignis, & iſte modus vr eſſe probabilior & communior quã modus præcedens.¶ Ideo reſpondẽdum eſt ad rõnes alterius modi. Ad primam dr, ꝙ caliditas aeris eſt bene remiſſa reſpectu caliditatis ignis & poteſt intendi a caliditate ignis. ¶ Dr etiam negando, ꝙ in aere ſint gradus frigiditatis, negatur etiam quod ſubito & in inſtanti ignis intenderet caliditatem aeris: nam re- H
pugnat latitudini graduali ſubito generari.¶ Ad aliam dr, ꝙ humiditas aeris & aquæ non differunt ſpẽ. ¶ Dr vlterius, ꝙ aqua nõ extinguit ignẽ ratione frigiditatis, cum aqua calida ita bene extĩguit, ſicut aqua frigida. Vlterius dr ꝙ nõ extinguit principaliter ratione humiditatis cũ etiam aer ratione humiditatis non extinguat. Vlterius dr ꝙ extinguit, per modum ſuffocationis propter eius denſitatem, vnde ignis reſoluit a lignis continue quendam fumum ſubtilem per cuius continuationem continuatur, ideo aqua ſuperfuſa claudit poros,& conſtringit fumum ſub tanta denſitate, ꝙ non põt ſub tanta manere.¶ Dr vlterius, ꝙ humiditas aeris non nutrit ignẽ. ¶ Dr vlterius, ꝙ oleum nutrit ignẽ,

non ꝙ

A non ꝙ ſua humiditas differat ſpẽ ab humiditate aquę, ſed propter ſiccitatem ſibi admixtam eſt mul ũ igni bile. ¶ Ad aliud dr̃ negando ꝙ ſiccitas ignis determinet ſibi ſummam caliditatem, vel ſummã raritatem. ¶ Vlterius dr̃ ꝙ tales effectus nõ proueniunt ſolum ex parte caliditatis, ſed aliunde veniũt. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2.

An quodlibet elementum determinet ſibi vnã qualitatẽ in ſummo.

DVBITATVR primo. Vtrũ quodlibet elementum determinat ſibi vnam qualitatem in ſummo ſic ꝙ ignis ſit primo calidus, aer primo humidus aqua primo frigida, & terra primo ſicca. ¶ Pro ſolutione dr̃ primo, ꝙ igni conuenit ſumma caliditas poſſibilis per naturam ſic, ꝙ per naturam eius caliditas non poſſet intẽdi. ¶ Ex quo ſequitur quod B ignis non habet ſiccitatem in ſummo. ¶ Dr̃ ſecundo ꝙ ignis eſt primo calidus, & non primo ſiccus. Dr̃ tertio, ꝙ ignis exiſtens in ſua naturali diſpõne determinat ſibi maximam raritatem per naturam poſſibilem, quia determinat ſibi maximã cãm, raritatis, puta caliditatem. Et ſiquis contra iſta arguat, quia ſi ignis non haberet ſiccitatem in ſummo vt ibi dicitur, ſequeretur ꝙ poſſet magis, dſiccari, ſed hoc eſt falſum, igit. Dr̃ ꝙ ignis exiſtens in ſua naturali diſpõne non p̃t magis deſiccari, quia hoc repugnat ſuæ naturæ, & maxime ſuę formæ ſubſtantiali, puta, ꝙ informet materiam magis raram.

¶ Dicitur quarto ꝙ aeri exiſtenti in naturali diſpõne conuenit ſumma, humiditas, q̃ per naturam p̃t eſſe. ¶ Et ſi quis arguat contra hoc, quia aqua magis humectat q̃ aer, igitur C aer non eſt maxime humidus. Añs, apparet eſſe notum per experientiã. ¶ Reſpondetur ꝙ hoc ꝙ aqua magis humectat quam aer, eſt propter denſitatem ſuę materiæ, ratione cuius denſitatis fortificatur eius actio. ¶ Et ſi dicatur vlterius, ſenſus iudicat aquam eſſe magis humidam quã aer, igitur. Reſpondetur ꝙ hoc eſt, propter eandem cauſam pura propter eius dẽſitatem. ¶ Quinto dr̃ ꝙ aquæ exiſtenti in naturali ſua diſpõne conuenit ſumma frigitas, quæ ꝑ naturam poteſt eſſe. ¶ Et ſi quis arguat contra hoc, quia aqua eſt magis humida q̃ frigida, quia eius humiditas difficilius remouetur ab aqua q̃ eius frigiditas igitur magis vr̃ eſſe humida. ¶ Reſpondet ꝙ non ſequitur, hoc difficilius remouetur D ab hoc ergo, intenſiori modo ſibi cõuenit, vñ ꝙ frigiditas faciliori modo ſeparetur ab aqua quam humiditas prouenit ex eo ꝙ frigiditas eſt minoris reſiſtentiæ, quam ſit humiditas licet ſit maioris actiuitatis.

¶ Sexto dicitur ꝙ terra exiſtens in ſua naturali diſpõne habet ſummã ſiccitatem, q̃ per naturam poteſt ineſſe. ¶ Et ſiquis arguat quia terra eſt maxime frigida, quia maxime diſtat a fonte caloris puta ab igne, ergo non erit ſumme ſicca, quia vni elementorum non conueniunt duæ qualitates in ſummo ſupple primę. ¶ Item in terra apparet maximus effectus frigiditatis, quia denſitas eſt effectus frigiditatis, & terra eſt maxime denſa inter omnia elementa, igitur. ¶ Item maxima pars terrę apparet

G paret eſſe humida igitur nõ erit sũ-
me ſicca.¶Ad primum rñdetur, ꝙ
procedit ex falſa imaginatione, pu-
ta ꝙ quicquid habet caliditatem ha
beat ab igne,& quod habet frigidi-
tatem,ſit ꝑꝑ remotionem illius ab
igne,quod eſt falſum: nam qualita
tes naturales quas habet aqua, vel
aliquod elementum, hẽt a ſua na-
tura,conſequũtur,enim tales quali-
tates formam ſubſtãtialem talis ele
mẽti & quaſi ſic poſſet argui de igne
puta, ꝙ poſſet magis calefieri ab in-
fluentiis corporum ſuperiorum.Rñ
detur ꝙ non,quia non eſt ſuſcepti-
uus maioris caliditatis.¶Ad ſecũdũ
dr̃ ꝙ ſumma denſitas nõ cõſequitur
ꝑciſe frigiditatẽ ſed frigiditatẽ & ſic
citatem,alias oporteret aquam quæ
eſt ſumme frigida, habere ſummã
H denſitatem.¶Ad tertium dr̃,ꝙ quã
do terra eſt humida hoc non eſt ip-
ſa exiſtente in ſua naturali diſpõne.
¶Sed reſtat vna parua difficultas.
Vtrum qualitates elementorum a-
gant & patiantur adinuicem, ſicut
caliditas & ſiccitas ignis.Reſponde
tur breuiter ꝙ non quia actio maxi
me fit ratione contrarietatis,licet ta
les qualitates non contrariantur ad
inuicem,igitur.¶Dico vlterius ꝙ ſi
in aliquo ſubiecto qualitates con-
trariæ inueniantur,ꝙ tales bene a-
gunt & patiuntur adinuicem ſupple
terminatiue.

Vtrum prĩcipiũ effectiuũ poſſit eẽ accidẽs.
Obiectio.

DVBITATVR ſecundo.Vtrũ
accidens poſſit eſſe principium effe
ctiuum generandi ſubſtantiam ſic
videlicet,ꝙ eius actiõe attingat ſub
ſtãtiam ¶Et arguitur primo ꝙ ſic,
quia ſi non hoc maxime eſſet, quia
cauſans non poteſt eſſe imperfectius E
cauſato, ſed hoc non, quia albedo
eſt imperfectior ſua ſpecie ſenſibile
& intelligibile, & tamen eſt cauſa
eius igiur.¶Item natura dignifican
da eſt tantum,ſicut poteſt niſi appa
ret de oppoſito,ſed videmus,ꝙ poſi
tis accidentibus aliquibus genera-
tur,ſubſtantia, & non poſitis non ge
neratur,igitur.¶Item ſi tota calidi
tas ignis ſeparetur ab ipſo igne,& in
ipſa ponarur vna gutta aquæ, illa
caliditas corrumperet illam guttã,
aquæ,& cum corruptione vnius ſit
generatio alterius,ſequitur ꝙ illa ac
cidentia generarent ſubſtãtiam, igi
tur.¶Item accidentia poſſunt agere
in ſubſtantiam ſecundum quemli-
bet gradum exiſtentem in ſubſtan-
tia.i. poſſunt corrumpere oẽm qua-
litatem ſibi contrariam exiſtentẽ in F
paſſo ſm quemlibet gradum, ſed ad
corruptionẽ vltimi gradus ſequitur
corruptio ſubſtantiæ, igit̃.¶Itẽ acci
dentia poſſunt inducere gradũ in cõ
poſſibilẽ ipſi paſſo igit̃ poſſunt corrũ
pere paſſum.¶Pro reſpõſione huius
dubii ſupponit̃ ꝙ triplex ꝑt imagi-
nari actio conuenire ipſi accidenti.
¶Prima reſpectu ſubſtantiæ gene-
randæ,& de tali ponitur talis cõclu
ſio.Accidẽs nõ ꝑt eſſe principiũ effe
ctiuũ generandi ſubſtantiam,ꝙ pro
bat,quia omne agens vel eſt vniuo-
cum vel æquiuocum, ſi vniuocũ eſt
eſt quę perfectum ſicut productum,
ſi æquiuocum,ergo eſt perfectius,&
hoc ſi ſit totale agens, modo ſi acci-
dens eſſet principium effectiuum ge
nerandi ſubſtantiam eſſet totale a-
gens ęquiuocum ſaltẽ in ſuo ordi-
ne,

A ne, quia nullũ eſt ibi aliud agẽs ęquiuocũ particulare. ¶ Et per hoc poteſt ſolui primũ arg. & aliæ duæ rõnes, vnde duplices ſunt actiones reſpectu accidẽtiũ cauſandorum, vna eſt reſpectu ſenſationis, & alia realis in paſſum realiter habens contrarium. ¶ Et de iſtis duabus ponitur talis cõcluſio, accidentia poſſunt eſſe principiũ illarum duarũ actionis ſcilicet & ſenſationis & ſpecierum ſenſibiliũ & intellectionis & ſpecierũ intelligibiliũ, poſſunt etiam eſſe principium actionis realis corrũpẽdo ſuũ contrarium in paſſum, vt caliditas poteſt frigiditatem corrumpere inducendo in paſſum caliditatẽ. Alia cõcluſio; alterans inquantum alterans nunquam poteſt inducere gradũ incompoſſibilem alterabili, quia
B mouens non põt inducere gradum incompoſſibilẽ mobili, quia mobile manet in toto motu: ergo non inducitur ſibi aliquis gradus incompoſſibilis, quia tunc non maneret ipſum mobile, & per hoc ſoluit vnũ argumentum. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ alterans nunq̃ per alterationem corrumpit alteratũ. ¶ Sequitur vlterius ꝙ nulla ſubſtantia põt corrũpi niſi a ſubſtantia, ſicut oppoſitũ ſubſtantiæ corrũpendæ non poteſt induci niſi a ſubſtantia. Ex quo ſequitur ꝙ ſi omnia accidentia ignis eſſent ſeparata ab igne, non poſſent corrũpere vnã guttã aquæ: iõ ſi poneretur gutta aq̃ in medio illorũ accidentiũ nunquã corrũperet ab illis accidẽtibus, q̃a ab ipſis nõ põt ſubſtãtia generari, & ſi talis gutta aquæ ibi corrũperet, hoc nõ eet ab illis accidẽtib. ſed tũc ſugere oportet ad primã cãm q̃ induce- C
ret ibi formã ad quã agens naturale diſponit. ¶ Sequitur vlterius, ꝙ nullus eſt gradus in alteratione, ad quẽ neceſſario ſequit corruptio formæ ſubſtãtialis alterabilis, ſed talis vltimus gradus quẽ determinat ſibi alteratũ, corrũpitur a forma ſubſtãtiali ipſiuſmet alterãtis. ¶ Et ſiqs q̃rat, Obiectio
quare accñia nõ pñt ita bene corrũpere illũ vltimũ gradũ ſicut alios pcedẽtes, cũ ſint eiuſdẽ rõnis. Reſpõdetur q̃ rõ eſt, q̃a ſubſtãtia alterati reſiſtit actioni accñtis qñ venit ad illud gradũ, quẽ determinat ſibi, ſed ſubſtãtia plus reſiſtit q̃ accidẽs poſſit agere, iõ accñs ſe ſolo nõ põt corrũpere illũ gradũ, ſed ſi corrũpatur oportet ꝙ corrũpatur a ſubſtãtia, q̃ corrũpit ſubſtantiã alterati. ¶ Et ſiqs dicat ſubſtãtiã ſolũ corrũpit ſubſtan- D
tiã. Rñdetur ꝙ ſubſtãtiã de per ſe nõ corrũpit niſi ſubſtãtiã de per accñs, tñ corrũpit accñs. Et ſiquis quærat, qd eſt ille gradus incõpoſſibilis alterato. Reſpondeť ꝙ eſt gradus, ſeu qualitas geniti, quã determinat ſibi genitũ, q̃ pducit ab ipſomet genito, ſeu forma eius ſubſtãtiali, q̃ forma ſubſtãtialis determinat ſibi illũ gradũ ad hoc ꝙ ipſa informet materiã & maneat in materia, immo quælıbet forma ſubſtantialis determinat ſibi aliquẽ, vel aliquos gradus qualitatis, vel qualitatum, ad hoc quòd ipſa informet materiam, & producuntur tales gradus ab ipſamet forma ſubſtantiali entis, & nunquam poſſunt corrumpi, niſi a forma ſubſtantiali alterantis, vel corrumpentis. ¶ Et per hoc ſoluuntur om-

B nia argumenta niſi vnum puta ſecũdum, ad quod dr̃, ꝙ natura dignificāda eſt tantũ quantum poteſt, niſi appareat oppoſitũ, vel ſit aliqua ratio in oppoſitum, modo dico ꝙ multæ ſunt rationes oſtendentes ſubſtãtiam non poſſe corrumpi neque generari ab accidente.

An aliqđ elemẽtũ ſit purũ.

DVBITATVR tertio. Vtrũ ſit dare aliqđ elementũ purũ. ¶Et arguitur ꝙ nõ, q͂a non eſt aliqua aqua pura, igitur nullum elemẽtũ eſt purum, patet conſequentia, quia non vr̃ maior ratio de alijs, q̃ de aqua, ſed aqua non ſit pura, patet, quia aqua maris eſt ſalſa; igitur non eſt pura. Et ꝙ nulla alia aqua ab aqua maris ſit pura patet, quia quælibet alia ab aqua maris eſt ſapida: igitur non eſt pura. ¶Item nullus aer eſt
F purus, quia vel eſſet aer ſupremæ regionis, quod non, quia ille eſt nimis calidus propter caliditatẽ ignis circundantis, vel eſſet aer mediæ regionis, quod non, quia ille eſt frigidus, nec infimæ regionis, quia talis eſt cõmixtus vaporibus, igitur non eſt purus, nec videtur aliqua ratio quare aliquod aliud elementum ſit purum, igitur. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu, vbi ponit quatuor elementa eſſe corpora ſimplicia, quod non eſſet verum niſi eſſent pura. ¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ elementum poteſt dici purũ dupliciter. Vno modo ſubſtantialiter, q͂a ſuæ ſubſtãtiæ nihil ſubſtãtialiter eſt admixtũ. Secundo mõ qualitatiuè, quia habet ſuas qualitates tã primã, q̃ ſecundam in naturaliſſima diſpoſitione. ¶Ex quo ſequitur ꝙ voco ignẽ purũ qualitatiuè, qui hẽt maximã caliditatẽ intenſiuè cum ſiccitate proportionata illi caliditati.
G
Ex quo videtur ſequi ꝙ omne illud elementũ dicitur pure qualitatiuè quãdo habet ſuas qualitates in ſua naturali diſpoſitione, ſiue hẽat alias qualitates ſiue non, & ſic diceretur ꝙ non ſequitur aer habet aliquos gradus frigiditatis: ergo non eſt purus. ¶Dicũt tamẽ aliqui ꝙ elementũ dr̃ purũ qualitatiuè, quia non eſt mixtio qualitatũ primarũ alia a duabus qualitatibus ſibi cõnaturalibus; & iſte modus vr̃ eſſe communior, ideo ſi aer habeat aliquos gradus frigiditatis non dr̃ eſſe purus qualitatiuè. Tunc ponuntur aliquæ concluſiones.

Concluſiones.

¶Prima, quodlibet elemẽtorũ dr̃ eſſe purũ ſubſtãtialiter ſiue totale ſiue partiale, q͂a quodlibet tale
H
hẽt formã ſubſtãtialẽ ſimplicẽ: igitur quodlibet tale eſt ſubſtãtialiter purũ. ¶Secũda cõcluſio, nullũ totale elementũ eſt purũ qualitatiuè, de terrã patet, q͂a vt in plurimũ eſt humida, de aqua ẽt ſatis patet cũ aliqua aqua ſit ſalſa, & aliqua ſapida, ẽt de aere patet cũ multæ eius partes ſunt nimis calidæ, vt partes cõtiguæ ipſius ignis; multæ ẽt eius partes ſunt frigidæ, de igne patet, quia quo ad partes eius inferiores alteratur ab aere, igitur nõ habet ſiccitatẽ quo ad ſuam naturalem diſpoſitionem, ergo non eſt purus qualitatiuè. ¶Sed quæreret aliquis, verum ſit aliquis ignis purus qualitatiuè. Dicitur ꝙ ſic, quia in aliqua parte ignis denominatur influentiæ calefactiuæ & deſiccatiuæ igitur &c: etiã poſſet probari de ter-

An ſit aliq͂s ignis purus qualitatiuè.

A ra. ¶Sed de aqua & aere eſt dubiũ, poteſt tamẽ dici probabiliter ꝙ aliquis aer & etiam aliqua aqua eſt pura qualitatiuè, quod probatur, quia in aliqua parte aquæ & etiam aeris poteſt eſſe influentia ſecundũ naturalẽ diſpoſitionem ipſius partis aeris, & alia ſecundũ naturalem diſpoſitionem aquæ. Et ſic dr̃ ꝙ dabilis eſt aliqua pars aquæ ſine aliquo ſapore, & ẽt aliqua pars aeris ſine frigiditate & in ſua propria naturali diſpoſitione, & ꝑ hoc poſſunt ſolui argumenta faciliter. Sed reſtat aliud dubiũ, vtrum grauitas terræ & aquę ſint eiuſdem rationis, & etiã leuitas aeris & ignis. Ad quã breuiter reſpõdetur vt iam viſum eſt in libris de Cœlo, ꝙ non. ¶Ex quo ſequitur ꝙ grauitas & leuitas ſunt ſpecies ſubalternæ, & iſtud probatur, quia niſi
B ſic, tunc leuitas aeris & ignis mouerent ad eundẽ locũ, cum eſſent eiuſdẽ rõnis: igitur. Nec valet dicere ꝙ leuitas aeris in ſuo loco naturali nõ trahit propter formã ſubſtantialem aeris prohibẽtẽ, eo ꝙ ipſa eſt in ſuo loco naturali. ¶Dicitur ꝙ hoc non valet, quia grauitas & leuitas mouet ſecundum ſuum impetum & inclinationem naturalem, ſiue conueniat formæ ſiue non, vt patet de vapore aſcendente, quia eſt de natura aquæ, immo forte ipſa aqua. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis, ꝙ tantum ſunt quatuor qualitates primæ, quæ concluſio ſatis patet ex dictis in primo art. ¶Ad rationes etiã ſatis patet quid ſit dicendum.

QVONIAM, quidem igitur omnia innata ſunt adinuicem tranſmutari manifeſtũ. C T.c. 20.

ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de tranſmutatione elementorum adinuicem. Et diuiditur in quatuor capitula. In hoc intendit quatuor concluſiones. ¶Prima, omnia elementa poſſunt adinuicem tranſmutari, ita ꝙ quodlibet poteſt generari ex quolibet, quod probat, quia quæcunq; habent cõtrarietatẽ adinuicem nata ſunt adinuicem trãſmutari, cũ omnis trãſmutatio ſit de cõtrario in contrarium, ſed quodlibet elementũ habet cũ quolibet contrarietatẽ, igitur quodlibet elemẽtum poteſt ab alio tranſmutari. ¶Secunda concluſio, elementa habẽtia ſymbolũ, id eſt conuenientem in aliqua qualitate facilius tranſmutantur, vt puta aer, & ignis, terra & aqua: Qđ probat, quia illa elementa facilius tranſmutantur, in quibus vna ſola qualitas trãſmutatur, q̃ illa in quibus oportet plures tranſmutari, ſed in habentibus ſymbolũ ſolum trãſmutatur vna qualitas, & in habentibus ſymbolũ tranſmutãtur plures: igitur. ¶Tertia concluſio, ex duobus elementis non ſymbolizãtibus poteſt fieri tertium elementum ab vtroque diſtinctũ, quod patet, quia ex igne & aqua corrupta ſiccitate ignis & manente caliditate, & corrupta frigiditate aquæ remanẽte eius humiditate, fit aer, ſimiliter corrupta caliditate ignis remanentẽ eius ſiccitate & corrupta humiditate

Concluſiones de elemẽtorũ tranſmutatione.

D

E aquæ remanente eius frigiditate, fit terra. Quod etiam ex terra & aere fit ignis, probat per quoddam ſignum, quia fumus videtur participare aerem per hoc ꝙ habet ſubtilitaté, & terram per hoc habet groſſitudiné, & tamen ex fumo facillime generatur ignis per inflammationem, ergo ſignum eſt ꝙ ex aere & terra poteſt fieri ignis. ¶ Ex quo habetur hic auctoritas: Flamma eſt fumus ardens. ¶ Quarta concluſio, ex duobus elementis ſymbolizantibus non poteſt fieri elementũ tertiũ diſtinctum ab eis, quia tũc vnũ ageret in reliquũ, & tunc vel ſolũ remaneret vna qualitas, & aliæ duæ corrumperentur, vel corrumperetur qualitas ſymbola, & aliæ duæ manerent, ſed neutrum poteſt fieri, quia in vno elemẽto nõ eſt niſi vna qualitas vnius ſpeciei, etiam in vno elemento nõ poſſunt eſſe duo qualitates contrariæ: igitur. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ in tráſmutatione vnius elementi habentis ſymbolum, fit tranſmutatio de vno in alterum vna qualitate corrupta, ſed in non habentibus ſymbolũ fit tranſitus, duabus qualitatibus corruptis.

F

T.c.31.& inde. *SED tamen adhuc ſic inſpicimus de eis, ſi enim naturaliũ eſt corporum materia &c.*

Quatuor elementa ſunt adinuicẽ generabilia & corruptibilia.

Istvd eſt ſecundum capitulũ, in quo philoſophus probat quatuor elementa eſſe prima generabilia & corruptibilia, & mouet hãc q̃õnem, vtrũ vnũ dictorũ elementorũ ſit materia alterius elemẽti. Pro cuius ſolutione ponit ſex cõcluſiones. ¶ Prima, nullũ dictorũ elementorum eſt materia aliorũ, quod probat ſex rationibus. ¶ Prima ſubiectũ tráſmutationis manet idem ſub vtroq; termino, ſed cum ex vno elemento fit aliud, ipſum non manet: igitur. ¶ Secũda ratio, aer determinat ſibi aliquas qualitates contrarias alijs: iõ nõ põt naturaliter manere ſub alijs contrarijs. ¶ Tertia ratio, quia cum ex aere fieret ignis aut aqua, ſemper maneret ratio aeris, & ſic aer eſſet aqua. ¶ Quarta rõ, quia tũc cõtraria eſſent ſimul & ſemel in eodẽ, qđ nõ videtur poſſibile igitur. ¶ Quinta ratio, quatuor elementa habent adinuicem contrarietates, quas ſibi determinant: ergo naturaliter vnũ nõ poteſt eſſe materia alterius. ¶ Sexta ratio, quorumcunq; eſt vna materia cõmunis, vnũ non eſt materia alterius, ſed omniũ elementorũ eſt vna materia communis: igitur. ¶ Secũda concluſio, materia quatuor elementorũ non eſt corpus medium quod ſit hoc aliquid & in actu, quia omne quod eſt hoc aliquid determinat ſibi aliquam qualitatem contrariam, quod nõ facit materiã: igitur. ¶ Tertia concluſio, materia eſt priuatio. i. materia eſt carens actu ſubſtantiali. i. quantum eſt de ſe, eſſet carens forma ſubſtantiali. ¶ Quarta concluſio, materia elementorũ non poteſt per ſe ſubſiſtere, quia omne qđ per ſe ſubſiſtit, eſt hoc aliquid: igitur. ¶ Quinta concluſio, quatuor elementa ſunt inter corpora generabilia & corruptibilia prima, quia nulla alia videntur eis priora: igitur ſunt prima. ¶ Sexta concluſio, omnia

G

H

A nia elementa ſunt tranſmutabilia adinuicē, quod probat, quia medijs exiſtentibus finitis & trāſmutabilibus adinuicē, neceſſe eſt extrema eſſe finita & adinuicē tranſmutabilia, ſed elementa media ſunt huiuſmodi, qđ probat, quia aer & aqua quæ ſunt elementa media, ſibijnuicē cōtrariant. Sed ꝙ ſint finita ꝓbat tribus rōnibus. ¶ Prima, qa ſi eſſent infinita, ſequeret ꝙ infinitę eſſent qualitates, qa quodlibet elementū hēt ꝓpriā qualitatē, per quā diſtinguit ab alijs. ¶ Scđa rō, qa ſi eſſent infinita ſequeretur ꝙ nō oīa eſſent adinuicē trāſmutabilia, qđ eſt falſum igit. ¶ Tertia rō, ſi elemēta eſſent infinita, ſequeretur ꝙ nullū elementum poſſet tranſmutari in aliud, quia in quolibet elemēto eſſent infinitæ qualitates, ſed infinitæ qualitates non B poſſunt tranſmutari igitur.

Elementa ſunt finita.

T.c.37.& inde

ADMIRABITVR aūt aliquis dicens corporum elementa plura vno, vt non tranſmutent &c.

Reprobatio ſex errorū Empedoclis.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus reprobat ſex errores Empedoclis. ¶ Primus error eſt, ꝙ nulla elementa erant adinuicem tranſmutabilia. Cōtra quē arguit philoſophus, quia quæcūq; habent eandē materiā ſunt adinuicē tranſmutabilia, ſed elementa ſunt huiuſmodi, igitur. Minor patet, qa vnum elementū generatur ex alio: nā ex vno pugillo terræ fiunt decem pugilli aquæ & ex vno pugillo aquę fiunt decem aeris, & ex vno aeris decē ignis. ¶ Secundus error fuit, quòd generatio rerum naturaliū eſt a fortuna. Sed contra hoc arguit philoſophus, quia genaratio rerum naturaliū vt in plurimū fit eodē mō, ſed fortuna eſt eorū q̄ fiunt extra ſp, & frequēter igit. Tertius error fuit ꝙ corpus cęleſte eſt mixtū, & ꝙ mixtio eius erat facta ꝑ amicitiā, iō erat laudabiliſſima. Sed cōtra hoc arguit philoſophus, quia tūc ſequeret ꝙ cœlū eſſet diſſolubile & corruptibile ꝙ eſt falſum igitur. Quartus error fuit, ꝙ lis & amicitia ſunt cauſæ motus videt amicitia cā congregationis elementorum, lis vero cā diſgregationis. Contra hoc dicit philoſophus ꝙ omnia iſta ſunt falſa & Empedocles dicit illa, ſed nō demōſtrat ea. Quintus error, lis, & amicitia ſunt cāę vniuerſales motus. Sed contra hoc dicit philoſophus, ꝙ hoc eſt contra eū, qa ipſe poſuit fortunā eē cām motus, ergo iſta duo nō ſūt cāę vniuerſales cuiuslibet motus. Sextus error fuit ꝙ omnia ex elementis componuntur. Contra hoc dicit philoſophus, ꝙ per iſta principia ſolum potuit ſaluare alterationes corporales, & non ſpirituales puta de non ſciente ſciēs & non memorante memorans.

C D

T.c.46.& inde.

DE elementis autem ex quibus corpora conſtituta ſunt, quib' qdē vr̄ materia eē aliqđ &c.

Quomodo generant̄ mixta ex elementis.

ISTVD eſt quartum capitulū, in quo philoſophus determinat de gn̄one mixtorū ex elemētis. Et diuidit in tres partes. In prīa ponit duas cōcluſiones. Quarū prima eſt ponentes elemēta eſſe intrāſmutabilia adinuicē nō pn̄t ſaluare verā genera-

 tio-

E tionem mixtorum ex elementis, qa tunc ſequerētur duo inconuenientia. Primum, ꝙ mixtio nō eſſet aliud quam iuxta poſitio elementorū adinuicē. Secundū non, quælibet pars mixti eſſet mixta, ꝙ eſt falſum. ¶Secunda concluſio, ponentes omnium elementorum eſſe eandem materiā communem, & omnia elementa eſſet tranſmutabilia adinuicem, bene poſſunt ſaluare generationē mixtorum ex elementis licet hoc ſit difficile quia vel elementa ponuntur in mixto, & tunc ſequuntur eadem inconuenientia, quę prius, vel non ponuntur manere ſed corrumpi, & tūc videtur ꝙ mixtio non ſit aliud, quā corruptio elementorum, vel vnum manet, & aliud corrumpitur, & tūc

F nō erit mixto ſed generatio vel augmentatio. ¶In ſecunda parte dat vnum modum gñationis mixti qūo ſ. mixtum gñatur ex elementis. Et dicit primo ꝙ contingit aliquid eſſe magis & minus calidum ſi ergo vnū mixtibilium ſit in actu ſimpliciter, & aliud in potentia, hoc eſt ſi vnum omnino denominetur ſupra aliud, tunc non ſit mixtio ex eis, ſed ſi neutrum mixtibilium denominetur ſupra aliud ſed medio modo ſe hēant ita videt ꝙ quodlibet illorum ſit aliquo mō in potentia & aliquo mō in actu, ita ꝙ quodlibet poteſt agere in aliud & econtra, tunc ex eis generatur tertium, quod vocatur mixtum. ¶In tertia parte ponit talem cōcluſionem, quodlibet corpus mixtum perfectum naturaliter exiſtens circa locum terræ cōponitur ex quatuor, elementis, quod probat dupliciter, ſcilicet rōne & ſigno. ¶Rōne ſic, qa G quodlibet mixtū pfectū naturaliter exiſtit circa locū terræ, ergo quodlibet tale cōponitur ex terra, & vltra cōponit ex terra: ergo ex aqua. Prima cōſequentia patet, quia quicqd eſt circa locū terræ, in eo denominatur terra. Secundā cōſequētiā ꝓbat, qa qđlibet mixtū pfectū debet eſſe bene terminatū & debet habere partes adinuicē bene cōpactas, ſed hoc fit p humidū aqueū: igitur. ¶Signo ꝓbat ſic qa quodlibet mixtū perfectū exiſtens naturaliter circa locum terræ nutritur ex quatuor elementis: ergo ēt cōponitur ex quatuor elementis, tenet cōſequētia qa vnumquodq; cōponit ex his ex qbus nutrit, ex eiſdē.n. ſumus & nutrimur. Añs patet primo de terra & aqua, ſi H enim eſſent aliqua mixta, quæ non nutrirentur ex terra & aqua, maximæ eſſent plantę, qđ eſt falſum, nutriūtur.n. ex aqua & terra, qđ patet, qa ruſtici volētes irrigare plātas miſcēt aliqđ cum aqua. Scđo ꝓbat de aere & igne, qa in nutritione oportet nutrimentū cōuerti in ſubſtātiā nutriti, hoc aūt fit p calorē, & calor eſt ipſius ignis & aeris: ergo in nutritione concurrūt ignis & aer.

QVIA vero ſunt quadā generabilia, & corruptibilia, & generatio contingit eis &c. T.c.55.& inde.

ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo philoſophus determinat de cauſis tranſmutationis generabiliū & corruptibiliū: Et cōtinet duo capitula. Primū eſt de cauſa efficiente ſecundum opinionem antiquo- Cauſa efficiēs generationis, & corruptionis quæ.

tiquo-

A tiquorũ. Et diuidit̃ in duas partes. ¶ In prima narrat duas opiniones, de cauſa efficiente generationis & corruptionis. ¶ Prima fuit Platonis ponentis ſolum duo principia rerũ, ſcilicet materiam & formam. Alia fuit Leucippi & Democriti ponentium ſolum principium materiale, ſcilicet materiam, & dicunt eam eſſe ſufficiens principium generationis & corruptionis. Et præter materiam non ponunt aliã cauſam efficientem. ¶ Deinde reprobat dictas opiniones ponendo tres concluſiones. ¶ Prima ad generationem rerũ non ſufficiũt formæ, i. ydeæ cũ materia, quia ſi ſic ſequeretur ꝙ res ſemper generaretur. Conſequens eſt falſum. Et conſequentiam probat, qa huiuſmodi forma ideſt idea & ma-B teria ſemper ſunt. ¶ Secũda concluſio, quanuis ponentes materiã eſſe cãm efficientẽ melius loquantur, q̃ ponẽtes formã. i. ydeam: tamen irrationabiliter loquuntur, quia materiæ eſt pati, ergo eius non eſt agere, & per conſequens non efficit generationem. ¶ Tertia concluſio, tria ſunt principia generabilium & corruptibilium. ſ. forma, materia & efficiens, quod probat, quia principia debent eſſe in eodẽ numero in corporibus ſuperioribus & inferioribus, ſed ĩ ſuperioribus ſunt tria principia ſiue cauſæ motus, ſ. materia & forma & efficiẽs, ergo & in iſtis inferioribus. ¶ In ſecunda parte determinat philoſophus de cauſa efficiẽte generationis & corruptionis ſm̃ opinionẽ propriam, & intendit aliquas concluſiones. Prima, motus cę li eſt cauſa generationis, & corru- C ptionis in iſtis inferioribus, probat duabus rationibus. ¶ Prima illud qđ adducit & abducit generans, eſt cauſa generationis & corruptionis in iſtis inferioribus, ſed motus cœli eſt huiuſmodi, igitur. Secunda ratio rationabilius eſt qđ illud qđ ſemper eſt ſit cauſa illius qđ aliquando eſt & aliquando non eſt, quam econtra ergo motus cęli qui ſemper eſt, debet magis poni cauſa generationis aliorum, q̃ econtra. Secunda concluſio, ad ſaluandũ perpetuitatẽ generationũ & corruptionum in iſtis inferioribus præter motum cœli, requiritur motus cœli factus in obliquo circulo. ¶ Pro cuius probatione ſupponit duo. Primum ꝙ idem ſimiliter ſe habens ad ſuum paſſum, ſemper natũ eſt facere idem. ¶ Secũdum eſt, quia contrariorũ cõtrariæ D ſunt cauſæ: ergo præter motum primum ponendus eſt alius motus. Ex quibus ſequuntur duo corollaria. ¶ Primũ eſt, tempus generationis eſt æquale tempori corruptionis, qa tempus generationis eſt ipſe acceſſus ſolis ad nos, & tẽpus corruptionis ipſe receſſus ſolis a nobis. ¶ Corollarium ſecundum, omne viuens habet determinatam periodum, ſiue menſurã ſuæ durationis. ¶ Tertia cõcluſio, generationes, & corruptiones ſunt perpetuæ, quod probat duabus rõnibus. ¶ Prima ſumit̃ ex parte cauſæ finalis, quia in omnibus videmus appetere & deſiderare quod melius eſt, ſed melius eſt eſſe, quã nõ eſſe, ergo natura appetit ſemper eſſe, ſed non poteſt ſemper eſſe ſecũ

E dum numerum ergo ſecundum ſpeciem.¶ Secūda ratio ſumit ex parte cauſæ efficientis, ſi motus cœli ſit cōtinuus, & perpetuus, etiam motor, erit perpetuus, ergo oportet generationem & corruptionem eſſe perpetuas in iſtis inferiorib. cum hoc ſufficiat ad perpetuitatem generationū & corruptionū, ſed motus cęli perpetuus, & ſilr motor eius, igitur gñationes & corruptiones erūt ꝑpetuæ.

T.c.61.& inde.

QVONIAM autem incōtinue motis ſecundum generationem, aut alterationem, aut vniuerſaliter tranſmutationem.

Quinque qones circa generatiōnē incidentes.

Istvd eſt ſecundum capitulū in quo philoſophus ſoluit quinque qōnis.¶ Prima, vtrum de neceſſitate omnia generabilia generabuntur. Soluit philoſophus dicens ꝙ aliqua F de neceſſitate generabuntur & aliqua non qd probat, quia ſicut eſt de fore & nō fore, ita eſt de generari & nō generari in futuro, ſed aliqua neceſſario e runt, vt conuerſio ſolis ad tropicos, & aliqua non neceſſario erunt, vt inciſio veſtis.¶ Secunda qō, vtrū illud ꝙ generatur prius de neceſſitate inferat illud quod eſt poſterius. Ad hoc reſpondet pręmittendo talem ſuppoſitionem ꝙ in eſſentialiter ordinatis ſi poſterius eſt, primus eſt vel fuit. Hoc ſuppoſito reſpōdet philoſophus, dicens ꝙ in illis iu quibus neceſſarium eſt poſterius eſſe vel eueniret, tunc ad eſſe prioris ſequit eē poſterirois, ſed in illis in quib. poſterius non de neceſſitate ponitur, in eſſe tunc ad eſſe prioris non ſequitur eſſe poſte. ioris.¶ Tertia qō vtrū generationes perpetuentur ſecundū G rectum aut ſm circulum. Rñdet, ꝙ non perpetuanť ſecundum rectum, ſed ſecundum circulum. Primum patet quia vel formæ ſubſtantiales, generandæ ſunt finitæ, ſecundum ſpeciē, vel infinitæ, nō infinitæ, quia ibi eſt ſtatus, ſi vero dicatur ꝙ ſint finitę, ergo poterunt pertranſiri & per conſequens aliquando ceſſarent generationes, niſi fieret circulus ergo, oportet ipſas generationes ꝑpetuari ſm circulum.¶ Quarta qō, an idem corruptum numero poſſit reproduci. Ad hoc rñdet philoſophus ꝙ nō, ſed bene in ſpē.¶ Quinta qō, vtrum eadem generabilia eodē mō reuertanť. Rñdet philoſophus ꝙ nō, & dicit aliqua eadē numero reuertunť ſicut ſol & cæteri planete qui mouenť ab occidente in oriens & reuertanť H de vno in aliud idem numero: nam idem eſt ſol numero qui oritur, & q occidit, ſed de iſto reducit non eſt, hic principaliter ſermo, ſed de reduci illorum, quæ fiunt per generationem, & in illis non redeunt eadem numero, ſed ſolum in ſpecie.

An omne elementum, poſſit immediate in quodlibet tranſmutari.

Qvaeritvr vtrum quodlibet elementum poſſit immediate, in quodlibet tranſmutari.¶ Et arguitur primo ꝙ non, quia nullum elementum pt̄ tranſmutari in ignē, igitur non quodlibet elementum pt̄ tranſmutari in aliud. Antecedens patet, quia in illud quod actu eſt nihil pt̄ tranſmutari, ſed oīs ignis actu eſt,

A eſt ergo ſequitur ꝙ nullum elemē-tum pōt in ignem tranſmutari.¶ Secundo ſic, ſi vnum elementum trāſmutaret̄ in aliud, ſequeretur ꝙ in aliquo inſtanti, vel in aliquo tp̄e non eſſent quatuor elementa, ſed conſequens eſt falſum, igitur & añs Cōſequentia probatur, quia illud, quod tranſmutatur in aliud in illo inſtanti, in quod tranſmutatur non eſt, ergo ſi vnum elementum tranſmutetur in aliud in illo inſtanti non erit, & per conſequens non erūt quatuor elementa.¶ Tertio ſic, ignis non pt̄ immediate tranſmutari in terrā, igitur non quodlibet elementum pōt tranſmutari in aliud. Conſequentia patet, & añs probatur, quia nimis diſtantur mō agēs & patiens debent eſſe proxima cuiuſmodi nō sūt ignis
B & terra, igitur.¶ Quarto ſic, ignis, non pōt tranſmutari in aerem, igit̄, conſequentia tenet, & añs probatur quia ſi ignis in aerem debeat tranſmutari, oportet eius caliditatē corrumpi vel remitti, cum aer non ſit ita calidus ſicut ignis, ſed hoc nō eſt poſſibile, quia vel remitteretur a caliditate aeris, quod eſt falſum, quia non contrariatur caliditati ignis vel ab humiditate aeris, & hoc nō, quia eadem rōne caliditas, & humiditas, non habent contrarietatē.¶ Quinto ſic non quodlibet mixtum pōt immediate tranſmutari in quodlibet mixtum, igitur nec quodlibet elementum. Conſequentia tenet, quia elementa ſunt magis contraria inter ſe in qualitatib. q̄ mixta, quia mixta non ſunt contraria niſi per contrarietatem elementorū, igitur ſi mixta, quæ minus ſunt contraria, adinuicem tranſire non poſſunt, neq; elementa poterunt.¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres arti. Quantum ad primū. C

Art. 1. Reſolutio q̄onis

PRIMO ſciendum ꝙ q̄ō non quærit de tranſmutatione qualitatiua vnius elementi in aliud, ſed de tranſmutatione ſubſtantiali, ita ꝙ ſit ſenſus. Vtrū vnū elemētū ſubſtātialiter trāſmutet̄ in aliud.¶ Et ꝓ declaratione huius ſupponit̄ primo, ꝙ elemēta cōicant in materia, & ſunt cōtraria in qualitatib.¶ Scdo ſupponit̄ ꝙ dupl̄r pōt intelligi ex quolibet elemēto fieri quodlibet. Vno mō ex totali totale. Alio mō ex partiali partiali.¶ His ſuppoſitis dr̄ primo, ꝙ ꝑ potentiam naturalē nō pt̄ quolibet, 11
totali elemento fieri quodlibet neq; D
mediate neque immediate, quia tūc deficeret vnum elementum in vniuerſo, & deſtrueret̄ ordo vniuerſi ꝙ non permittit natura.¶ Dr̄ ſcdo, ꝙ ex aliqua parte vnius elementi ſm naturam nō pt̄ immediate fieri qdlibet aliud elementum, ꝙ patet, quia pars ignis exiſtens in ſua ſphera nō pt̄ immediate conuerti in terrā quia vel hoc eſſet per actionem terræ, & hoc non cū ipſa terra non poſſit naturaliter applicari igni, nec per influentiam cœli, cum non poſſit talē partem ignis ad terrā approximare. Dr̄ tertio, ꝙ vnūquodq; pedale cuiuslibet elementi q̄tū eſt ex ſe, & ex natura ſua pt̄ immediate tranſmutari in qdlibet aliud elementū, quia quodlibet cum quolibet habet contrarietatē, & quodlibet cōicat in materia cum alio.¶ Ex quo ſequitur, ꝙ di-

E diſtantia ignis, & terræ nõ impedit quin vnum quantum eſt de ſe poſſit immediate conuerti in alterum, vbi approximaretur.¶Sed reſtat alia difficultas, an elementa ſymbolizantia facilius tranſmutentur quàm non ſymbolizantia.¶Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ illa elementa dicuntur ſymbolizantia quę conueniunt in aliqua qualitate prima, vt aer & ignis.¶Secundo ſupponitur, ꝙ ex vno elemento facilius, fieri alterum poteſt intelligitur tripliciter. Vno modo ex parte potentiæ actiuæ, vel reſiſtiuæ elementorũ. Secundo ex parte conditionis qualitatum primarum. Tertio ex parte cõditionis qualitatum ſecũdarũ, ſicut ſunt denſitas raritas durities & mollicies. Primo modo adhuc multipliciter poteſt intelligi. Vno modo ex

An elemẽta ſymbola facilius tranſmutẽtur quam aſymbola.

F parte potentiæ actiuæ tantum, non habendo reſpectum ad reſiſtentiã. Alio modo ex parte reſiſtentiæ tantum non habendo reſpectum ad potentiam actiuam. Alio modo ex parte vtriuſque. His ſuppoſitis ponunt aliquæ propõnes.¶Prima ex parte, actiuitatis tãtum cęteris paribus in non habentibus ſymbolum non eſt facilior tranſitus, quia in non habẽtibus duę qualitates agunt in aliis, vero tantum vna.¶Secunda propõ, ex parte reſiſtentiæ tantum in habẽtibus ſymbolum eſt facilior tranſitus, quia in illis eſt minor reſiſtẽtia, cum vna ſola qualitas reſiſtat.¶Tertia propõ, quantũ eſt ex parte actiuitatis & reſiſtentiæ ſimul cęteris paribus, in habentibus ſymbolũ, & non habentibus eſt æque facilis trãſitus, quia in non habentibus duo agunt, G & duo reſiſtunt, in habentibus autẽ vnum agit, & vnum reſiſtit, modo, qualis eſt proportio duorum agentium ad duo paſſa, vel reſiſtentia, talis eſt vnius agentis ad vnum paſſũ, vel reſiſtens cęteris paribus. Quarta propõ, inter elementa habentia ſymbolum facilior eſt tranſitus, ad iſtũ ſenſum, i. pauciora agunt & pauciora reſiſtunt, ſed ex parte qualitatum ſecundarum, ſ. denſitatis, & raritatis duriciei & molliciei, ſic ignis, & terra ſunt difficillime adinuicem, trãſmutabilia, quia difficile eſt ignẽ vel materiam ipſius ignis tantũ condenſari ſicut terra, & terram tãtum rarefieri ſicut ignis.¶Ex quo ſequitur ꝙ ex parte illarum qualitatum, elementa magis conuenientia in raritate facilius tranſmutantur, quàm H diſconuenientia.¶Ex quo poteſt cõcludi probabiliter, ꝙ oib. ceteris frequẽter elementa nõ hñtia ſymbolũ ſic citius nata ſunt trãſmutari adinuicem, q̃ qdã habentia ſymbolũ, quia multo citius ignis & aqua ſunt tranſmutabilia quàm ignis & terra.

SECVNDO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum ex quibuſcunque duobus elementis non habẽtibus ſymbolum poſſit tertium elementum generari.¶Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ex duobus elementis poſſe fieri tertium, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ hoc fiat per actionem propriam ipſorũ. Alio modo virtute alterius agentis. hoc ſuppoſito ponuntur aliquæ propoſitiones.¶Prima, ex duobus elementis, ſiue ſymbolizantibus, ſiue non po-

An ex quibuſcũq; elemẽtis aſymbolis poſſit tertiũ elementum generari.

A non poteſt fieri tertium elementum diſtinctum ab eis ſpecie, virtute alicuius agentis concurrentis, poteſt n. intenſus ignis generare ignem expedali terræ, & pedali aeris. ¶ Secunda propõ, ex tribus elementis virtute alterius coagentis poteſt tertium generari à quolibet eorum ſpecie diſtinctum, poteſt enim fortis ignis ex vno pugillo terræ, & vno aquæ, & vno aeris ſibi ſufficienter approximatis generare ignem. ¶ Tertia propõ, ex duobus elementis habentib. ſymbolum per actionem propriam non poteſt generari tertium, a quolibet eorũ ſpecie diſtinctum, & hoc ſufficienter fuit probatum in textu.

¶ Sed reſtat alia difficultas, vtrum quãdo ex vno elemento generatur aliud remaneat aliquod accidẽs ab-B ſolutum, vt puta quando ex aere fit ignis. Vtrum in materia aeris remaneat aliquod accidens abſolutum.

¶ Et vr̃ ꝙ ſic, quia caliditas aeris remanet cum non vr̃ à quo poſſet corrumpi, & hoc ſi ignis ſit generans, & hoc vr̃ velle. Ariſt. cum dicit ꝙ elementa ſymbolizantia facilius tranſmutantur, quia eſt vna qualitas quę non corrumpitur cum in tali nõ habeant contrarietatem. ¶ In oppoſitũ tamen arguitur, quia quando ex aere generatur ignis, ipſe aer corrumpitur, ergo etiam ſua accidentia. Vel opporteret ponere illa accidẽtia immediate inhærere ipſi materiæ primæ, & ꝙ forma non informaret materiam nudam, cuius tamen oppoſitũ alias dictum eſt. ¶ Reſpondetur probabiliter, ꝙ quando ex aere generatur ignis, nullum accidens abſolutum aeris manet, ſed forma ignis in C format materiam nudam producendo accidentia ſecundum ſuam propriam exigentiam. ¶ Dr̃ ſecundo, ꝙ ipſa caliditas aeris, ex quo aere generatur ignis corrumpitur, vel directæ ſi generans habeat qualitatẽ ſibi contrariam, vel indirecte, ſeu mediate, puta a corrumpente ipſum aerẽ. Dr̃ tertio, ꝙ forma ignis, & aeris quodã modo virtualiter contrariantur, q̃a producunt effectus, qui formaliter, contrariantur, ſicut ſiccitas & humiditas, ideo vno poteſt corrumpere alium, ad cuius corruptionẽ corrumpuntur accidentia, ipſam conſequentia.

Tertio ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. Vtrũ ſi eſſent infinita elementa eſſent infinitę contrarietates qualitatum. Et arguitur primo ꝙ non, quia hoc maximè eſſet eo, ꝙ numerus contrarietatum ſequitur numerum elemẽtorum, ſed hoc non, quia quatuor sũt elementa, & tamen nõ ſunt niſi duæ contrarietates, igitur. ¶ Item ſequẽretur vnum infinitum eſſe maius alio conſequens eſt falſum. Conſequẽtia probatur, quia quælibet duæ contrarietates faciunt quatuor combinationes, ergo eſſent plures combinationes, quàm contrarietates, & contrarietates ſunt infinitę, igitur. ¶ Item ſi eſſent infinita mixta, non oportet eſſe infinitas contrarietates, cum duæ ſufficerent pro omnibus, ergo nec pro elementis infinitis, patet conſequentia a ſimili. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro reſponſione ponuntur aliquæ propoſitiones.

An ſi infinita eẽnt elemẽta, infinitæ eẽnt contrarietates qualitatum. D

E ſitiones.¶ Prima propoſitio nullum elementum contrariatur duob. elementis diuerſis in ſpecie æque primo ſeu totaliter eiſdem contrarietatibus, quia tūc oporteret, ꝙ illa duo elementa quibus contrariarentur, eſſent eiuſdem ſpecie i ſpecialiſſime quod eſt contra ſuppoſitum. ¶ Et ſi dicatur aer cōtrariatur igni, & terræ in humiditate.¶ Dr̄ ꝙ hoc non eſſet æque primo & totaliter, quia principaliter contrariatur terræ, quia ambabus qualitatibus, & minus principaliter cōtrariatur igni, ſ. in vna qualitate.¶ Et ex iſtis ſequitur ſecunda propō, quod ſi vnum elementū medium cōtrarietur duobus extremis oportet illa extrema contrariari inter ſe, quia ſi eſſent ſimilia omnino, tunc non eſſet medium inter illa, cū F medium ꝓprie differat ſpecie, & eſt diſſimile cum extremis, hoc patet ēt de aere qui cōtrariatur aquæ, & igni & eſt medium, & ignis & aqua contrariantur adinuicem.¶ Tertio propoſitio, omnia elementa habent cōtrarietatem, quia omnia elementa, ſunt proxima, vel diſtantia, ſed proxima habent contrarietatem, igitur & diſtantia.¶ Quarta propō, ſi infinita eſſent elementa, infinitæ eſſent contrarietates, quia quodlibet cum quolibet habet contrarietatē, & nullum contrariatur plurib. eadem cōtrarietate æque primo, ergo oportet ꝙ quodlibet elemētū contrarietur cuilibet ſecundum aliam, & aliam contrarietatem. Tunc reſpondetur ad rōnes.¶ Ad primam dr̄, ꝙ numerus contrarietatum non ſequitur numerum elementorum, quia quādiu

elemēta ſunt finita ſemper ſunt pauciores contrarietates, ſed ſi elementa eſſent infinita etiam eſſent infinitæ contrarietates, & tñ nō eſſent pluras elementa, quia infinito non eſt plus nec maius niſi acciperetur magis improprie, de quo alias viſū eſt, quemadmodum conceditur, ꝙ vnū infinitum eſt maius alio, ideſt continet tot & aliud, & cū hoc aliqua, & per hoc ſoluitur ſecunda rō. Ad aliā dicitur ꝙ non eſt ſimile, quia mixta non determinant cōtrarietates ſimplices, ſicut elemēta, ſed ſufficit mixta diſtinguit per eiſdem qualitates ſecundum magis, & minus.¶ Sed reſtat alia difficultas. Vtrū ſi eſſent infinita elementa, quodlibet haberet infinitas qualitates. Reſpondetur br̄ ꝙ ſic, ſecundum mentem Philoſophi in textu, quia quodlibet elementū erit cuilibet aliorum contrariū per vnam qualitatem, ſed nullum contrariat̄ pluribus ęquæ primo p. r vnā qualitatem, ergo oportet, ꝙ exiſtentibus infinitis elementis, ꝙ quodlibet habeat infinitas qualitates.

G Quæſtio. H

An quodlibet mixtū exiſtēs circa medium, cōponatur, ex quatuor elementis.

QVARTO ſciendū, ꝙ circa textum incidit talis difficultas. Vtrum quodlibet mixtum exiſtēs circa medium, ſeu circa terram componatur ex quatuor elementis.¶ Et arguitur ꝙ non quia multa ſunt mixta in fundo maris, & talia non componunt ex igne, quia ſi ibidem eſſet ignis ſtatim corrumperetur propter nimium dominium aquæ ſibi contrarie. ¶ Item multa ſunt mixta in quibus non ſunt elementa leuia, quia multa ſunt mixta grauiora quàm terra, quod eſſe non poſſet, ſi in his eſſent ele-

A elementa leuia. ¶ Item aurum eſt vnum mixtum, & tamen in ipſo nihil eſt aquæ, quia aurum durat longiſſimo tempore in igne, quod eſſe nõ poſſet, ſi in eo eſſet aliquid aquæ quia ignis fortiſſimus propter contrarietatem reſolueret, & corrumperet illud aquę. In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ non oportet q̃rere qualiter elementa maneant in mixto, quia hoc iam alias declaratum eſt, puta, quod manent in mixto virtualiter, & non formaliter, quod tamen poteſt intelligi, vel virtualiter quo ad virtutes alteratiuas, vel quo ad virtutes motiuas. ¶ Et nota, quod nullum debet habere illas virtutes naturaliter, quia ſi haberet eas violenter tunc diceretur mixtum ſolum qualitatiue, & non ſubſtantialiter immo dico ꝙ elementa poſſunt, dici mixta qualitatiue, ſed non ſubſtantialiter. ¶ Ex iſtis, & alijs dictis ſequitur primo, quod ſi mixtum debeat dici compoſitum ex quatuor elementis, hoc debet intelligi virtualiter, & non formaliter. ¶ Sequitur vlterius ꝙ mixtũ componi ex quatuor elementis nihil aliud eſt, quam ad eius generationẽ virtualiter, vel actualiter elementa concurrere, & in eo virtualiter manere. Vnde elementa dicuntur concurrere virtualiter ad generationem mixti, quñ qualitates illorum elemẽtorum, vel ſimiles concurrunt ad generationem talis mixti. ¶ Sequitur tertio ꝙ ex vno elemento per eius actionem non poteſt generari mixtum, quia ad mixti generationem ex elemento ſequitur corruptio ipſiuſmet elementi, idẽ C non poteſt generari mixtũ. ¶ Quarto ſequitur, ꝙ ex duobus elementis non ſymbolizantibus non concurrẽte aliquo extrinſeco, non poteſt generari mixtum, quia vel vnũ ſuperat aliud in vtraq; qualitate, & ſic conuerteret aliud in ſuam naturam vel ſuperat aliud in vna qualitate, & ſuperatur ab eo in alia, & tunc magis generatur tertium elementum quã mixtum vel ſuperat aliud ſolum in vna qualitate, & in neutra ſuperat, & ſic adhuc generatur tertium elementum, vel neutrum eorum ſuperat aliud, & ſic neutrum corrumpet & per conſequens non fieret mixtũ. & ſimiliter poteſt dici de elementis ſymbolizantibus, puta, ꝙ ex duob. elementis ſymbolizantibus non cõcurrente alio extrinſeco, non poteſt D generari mixtum. ¶ Vlterius ſequit̃ probabiliter, ꝙ ex tribus elementis non concurrente extrinſeco diſponente materiam, nõ poteſt fieri mixtum, quia ibi oporteret eſſe duo elementa ſymbolizantia, & ſic ſuperabunt aliud, & conuertent in ſui naturam, & per conſequens non generatur mixtum. ¶ Ex quo ſequitur, quod quando mixtum debet generari ex elemẽtis alteratione propria, & non concurrente extrinſeco, debet eſſe concurſus quatuor elementorum. ¶ Dico tñ, ꝙ his non obſtantibus ex vno ſolo elemento, ſicut ex terra concurrente influxu cęli poteſt generari mixtum, & ſi ad talem generationem concurrat, caliditas, & ſiccitas, ignis dicitur concurrere virtualiter, ſi humiditas, & cali-

Margin notes: Sco. li. 2. diſt. 19. q. vnica. — B — Mixtum cõponi ex quatuor elementis, quõ.

E caliditas, tunc aer dr̃ concurrere virtualiter, & ſimiliter dicatur de aliis. ¶ Dico vlterius, ꝙ mixtum reſidens circa terram eſt compoſitum virtualiter ex quatuor elementis quia, ad eius generationem virtualiter concurrunt quatuor elementa. Et ad rationes. ¶ Ad primam dicitur ꝙ mixta in fundo maris adhuc videntur componi ex igne virtualiter, quia in eo ē aliqualis caliditas, & frigiditas. ¶ Ad ſecūdam dr̃, ꝙ nulla ſunt mixta ita grauia, ſicut terra, ſi inueniatur in ſua ꝓpria natura, & diſpoſitione. ¶ Ad tertiam negatur, ꝙ in auro nō ſit virtualiter aqua, & ad probationem dr̃, ꝙ verum eſt, ꝙ durat multum in igne ꝑ temperatam eius mixtionem, & conſeruationem formæ ſubſtantialis. Et hęc de primo

F art. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2. DVBITATVR primo. Vtrum ſit poſſibile aliquod mixtum eſſe ſimpliciter, & perfecte temperatum in qualitatibus. Reſpondetur, ꝙ de hoc dubio difficultauerunt. Commentator, & Auicenna. ¶ Vnde Auicenna tenet partem affirmatiuam, pro qua arguit, ꝙ ſi eſt dare mixtū, intemperatum: ergo & mixum temperatum: nam ſi vnum contrariorum eſt in natura, poſſibile eſt reliquum eſſe. ¶ Secundo ſic, ſanitas, conſiſtit in debito tēperamento qualitatum, ſed ſanitas eſt poſſibilis, igitur ¶ Sed contra ipſum arguit Commentator, quia tale mixtum nō haberet locum naturalem, quia qua ratione locus ſurſum eſſet ſibi naturalis eadem ratione locus deorſum, & ſic non haberet locum naturalem, & per conſequens nec quietem. ¶ Se-

An ſit aliqd mixtū perfecte temperatū in qualitatibus.

Vide. 1. de Gene. com. vlt. & 3. cœ. cō. 67.

G cundo ſic, quia tale corpus quātum eſt de ſe eſſet perpetuum, quia nec caliditas vinceret frigiditatem, nec econtra, & ſic eſſet de aliis qualitatibus, & ſic non alteratur illud mixtū & per conſequens nō corrumpetur. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ temperamentum ſecundum medicos eſt duplex. Vnum eſt ad iuſtitiā, quod conſiſtit in debita proportione qualitatum, quæ eſſet conueniētiſſima illi mixto ad eius ſubſtantiā & eius operationes exercēdas, & tale temperamentum aliud eſt in homine, equo, & boue. ¶ Et pro maiori declaratione ſupponitur, ꝙ duplex eſt complexio, ſ. radicalis, quam determinat ſibi forma ſubſtantialis eius, & alia accidentalis, quam mixtum habet ab extrinſeco, ſicut a ſole, vel nutrimento. Et ad mutationem cōplexionis accidentalis ſequitur variatio complexionis ſubſtantialis, licet non totaliter. ¶ Nota vlterius, ꝙ mixtum certæ ſpeciei ſtat naturaliter ſub aliqua diſpoſitione, & ſub aliqua violenter, ſub prima dr̃ eſſe ſanum, ſub ſecunda dr̃ eſſe ægrum. Tunc ponūtur aliquę propoſitiones. ¶ Prima, cuilibet ſpēi conuenit aliqua latitudo proportionis qualitatum primarū, ſub qua nullum mixtum alterius ſpeciei naturaliter poteſt eſſe cum talia determinant ſibi diuerſas complexiones. ¶ Secunda propoſitio vnaquæque ſpecies determinat ſibi maiorem latitudinem, ſub qua pt̃ ſtare violēter, quām ſub qua poteſt ſtare naturaliter quia maior eſt latitudo, ſub qua poteſt ſtare ho-

Temperamentum duplex.

Complexio duplex.

H

A homo infirmus, quàm ſub qua poteſt ſtare homo ſanus. ¶ Tertia propoſitio, non eſt poſſibile mixtum, diu permanere ſub vtraque optima diſpoſitione, cùm continue fiat alteratio a medio, & a partibus inter ſe. ¶ Quarta ꝓpoſitio, poſſibile eſt mixtum ſtare aliquo tempore paruo ſub complexione temperata ad iuſtitiā; quia dabile eſt mixtum diſtemperatum flegmaticum; igitur eſt dabile mixtum temperatum ad iuſtitiā, quia vbi cōtingit reperire poſterius, contingit reperire prius modo complexio temperata præcedit intemperatam, igitur. ¶ Quinta propoſitio, ſicut mixtum determinat ſibi complexionem eſſentialem, ſeu radicalē ita accidentalem ſibi congruam, & proportionatam eſſentiali quia mix-

B tum aliquando melius ſe habet in vna regione, quàm in alia melius in vno tempore, quàm in alio, quod non eſſet niſi quia complexio, eius accidentalis eſt ſibi conuenientior. ¶ Aliud eſt temperamentum ad pōdus vbi non eſt plus de gradibus vnius qualitatis, quàm alterius, vt frigiditatis, quàm caliditatis, & de iſto dicitur, quod temperamentum, ad pondus eſt poſſibile, quantum ad duas qualitates contrarias poteſt.n. aqua continue moueri de intenſa caliditate ad intenſam frigiditatem, in qua mutatione ſtabit habere, tot gradus caliditatis, ſicut & frigiditatis, & conſimiliter poſſet dici de aliis qualitatibus. ¶ Ex quibus concludi poteſt, ꝙ temperamētum quo ad pōdus eſt poſſibile quo ad omnes qualitates primas.

C DVBITATVR ſecundo. Vtrū omne viuens habeat determinatam periodum ſuæ durationis. ¶ Et videtur, ꝙ non, quia tunc ſequeretur, ꝙ vita non poſſet prolongari, ſed conſequens reputatur falſum, igitur, & antecedens. ¶ Item ignis in ſua ſphęra exiſtens eſt corruptibilis, & tamē non habet determinatam periodū; quia quantumcunq; durat, adhuc diutius poteſt durare. ¶ Item poſſibile eſt vitam hominis perpetuari, igitur non habet determinatam periodum. Antecedens probatur, quia poſſibile eſt humidum radicale cōtinue per artem medicinæ tātum reſtaurari quantum fuerit deperditum per actionem caloris naturalis. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſuppo-

An oē viuēs hēat deminatā periodum.

D natur primo, ꝙ in propoſito periodus, eſt tempus determinatum ſecundū reuolutiones corporum cœleſtium, vltra quod res non poteſt eſſe naturaliter. ¶ Supponitur ſecundo, quod entium corruptibilium quædā ſunt ſimplicia, quędam mixta. ¶ Item mixtorum quædam ſunt homogenea quædam heterogenea. Supponitur tertio, ꝙ quęlibet res diligit ſe permanere, quia quęlibet res reſiſtit corrumpenti, quod non faceret niſi diligeret ſe permanere. ¶ Iſtis ſuppoſitis ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, omnis corruptio ſubſtantiæ fit a ſuo contrario, quia omnis corruptio ſubſtantiæ fit per alterationem diſconuenientem rei quæ corrumpitur, & hoc maxime loquendo de corruptione naturali, & non violenta extrinſece exhibita.

¶Et

E Et ſi quis dicat, ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, igitur non corrumpitur a ſuo contrario. Reſpondetur, ꝙ contrarietas proprie dicta, & formalis ſolum eſt inter quatuor qualitates primas, contrarietas virtualis poteſt eſſe inter duas ſubſtantias, & etiam inter ſubſtantiam, & accidens, vt alias viſum eſt. ¶ Et dicitur notanter ſubſtantiæ, quia accidentia frequenter corrumpantur, non a ſuo contrario, ſed defectu conſeruantis, vt lumen, & ſcientia. Et de hoc dicũt aliqui, quod ſubſtantia non poteſt ſic corrumpi puta propter defectũ ſui conſeruantis, cuius tamen oppoſitum dñt aliqui. ¶ Dicũt. n. ꝙ cęlũ pt deſinere eſſe p rõnẽ cõſeruantis, cũ tale ñ hẽat determinatã periodũ, cũ ex ſua natura nõ hẽat cõtrarium

F formaliter, vel virtualiter. ¶ Ex iſtis ſequiť, ꝙ ſi ſit aliqua ſubſtãtia, q̃ nõ hẽat cõtrariũ, ipſa nõ eſt corruptibilis. ¶ Sequitur ſecundo, quod quanto aliquid habet minus de contrarietate cęteris paribus, tanto magis durat. ¶ Secunda propoſitio, nihil dicitur alterare ſeipſum alteratione corruptiua, vt patet: inductiue primo in ſimplicibus, ſecundo in mixtis, in quibus pars alterat partem, & non eadem pars, ipſammet partem, nec totum, totum. patet etiam ratione, quia quodlibet ens diligit ſeipſum ergo non alterat ſe alteratione corruptiua, ad quam ſequitur corruptio ſubſtantiæ. ¶ Tertio propoſitio nullum ſimplex, vel mixtum homogeneum habet in ſe principium actiuum ſuæ corruptionis, quia non habet contrarium, & hoc ſi ſit naturaliter diſpoſitum. ¶ Et ex iſto ſequitur, quod talia non poſſunt corrumpi G

niſi ab extrinſeco, a quo diſponũtur ad ſui corruptionem. Ex quo ſequitur, quod quãto aliqua ſunt magis homogenea, tanto ſunt maioris durationis cæteris paribus. ¶ Et aduerte quod ſex poſſunt aſſignari cãę durationis corruptibilium.

Cauſę durationis corruptibilium.

¶ Prima eſt ſimilitudo partium in qualitate. ¶ Secunda eſt debilitas corporis cõtinentis in contrarietate. ¶ Tertia, eſt durities per quã aliquid eſt difficilius ad diuidendum. ¶ Quarta eſt mixtio humidi cum calido, & ſicco terreſtri. ¶ Quinta, eſt latitudo proportionis qualitatum primarum. ¶ Sexta eſt temperamentum calidi & humidi. Ex quo ſequitur, quod ſecundum diuerſitatem iſtarum cãrum aliqua magis permanent, & ali-

H qua minus. ¶ His ſuppoſitis dicitur primo, quod nõ eſt dare maximum tempus, per quod homo poteſt viuere naturaliter, quia quocunque dato, per quod poteſt viuere, eſt dare, maius, vltra quod poteſt viuere nec eſt dare minimum, in quod poteſt, nec maximum, in quod non poteſt ſed tantum eſt dare minimum in ꝙ non poteſt. ¶ Ex quo patet, ꝙ per periodum in propoſito non intelligit maximum tempus, per quod poteſt eſſe nec maximum, per quod res poteſt nõ eſſe, nec minimum per quod res poteſt eſſe, ſed minimum vltra quod res poteſt non eſſe, & ex quo hõ ſine miraculo non poteſt perpetuari ideo eſt aliquod tempus determinatum ſpeciei humanæ, vltra ꝙ nullum indiuiduũ talis ſpẽi p naturam

ram

A ram viuere poteſt, nec vltra illũ terminum poteſt prolongari per artẽ: & illud tẽpus vocatur periodus ſpeciei humanæ, quodlibet tamen indiuiduum ſpeciei humanæ habet determinatam periodum ſecundũ cõplexionem ſuam naturalem, & talis bene poteſt prolongari per artẽ medicinæ. Ex quo ſequitur, quod quęlibet ſubſtantia viuens habet determinatam periodum ſuæ durationis ex natura ſua. ¶ Dicitur ſecundo, ꝙ quælibet ſubſtãtia corruptibilis alia a ſubſtantia viuente habet determinatam periodũ ex natura ſua ex reuolutionibus cœli, cum nulla talis ſemper maneat vna, & eadem. ¶ Dicitur tertio, quod accidẽtia, quæ nõ ſunt nata eſſe niſi in ſubiectis corruptibilibus & habent cõtrarium per B ſe vel per accidens, habent determinatam periodum ex natura ſua, ſed accidentia, quæ ſunt in ſubiecto incorruptibili ex ſua natura non habent determinatam, cum talia poſſint ſemper manere. Ad rationes: ¶ Ad primam patet ſolutio. ¶ Ad ſecundam dicitur, quod ignis in ſua ſphæra non habet determinatam periodum, cum oporteat ipſum ſemper manere, tamen quodlibet pedale eius habet. ¶ Ad tertiam dicitur, quod vita hominis non poteſt perpetuari, ad probationem dicitur, qđ impoſſibile eſt quantuncunque fuerit bonus medicus reſtaurare humidum poſt tẽpus ſtatus vitæ quin cõtinue deficeretur, quia humidum, quod ipſe apponit, non eſt ita purũ ſicut humidum præcedens.

Sco. in 2. di. 19. de immortalitate hominis in ſtatu nocentiæ.

DVBITATVR tertio: Vtrum corruptum poſſit redire idem in numero. ¶ Et arguitur, quod ſic, quia homo corruptus idem in numero redibit: igitur. ¶ Secũdo ſic, illa ſunt eadem numero quorum materia eſt vna, ſed corrupti, & geniti materia eſt vna: ergo genitum, & corruptum ſunt idem numero. ¶ Tertio ſic, materia eſt in potentia ad formam corruptam, igitur illa poteſt reuerti. Antecedens patet, quia materia eſt in potentia ad formam generandã: & non eſt differentia inter generandam, & corruptam, cum illæ ſint nihil: igitur. ¶ Quarto ſic, materia exiſtente vna, & agente exiſtente eodem, erit vnum, ſed poſt corruptionem rei materia manet vna, & agẽs eſt idem: igitur. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, quod de hoc dubio poſſumus loqui dupliciter. Vno modo ſupernaturaliter, & ſic dico breuiter, quod idem numero poteſt redire ſeu generari: nam fide tenemus omnes homines in die iudicij redire. Alio modo poſſumus loqui naturaliter, & adhuc dico, quod duæ fuerunt opiniones. ¶ Fuit enim opinio quorundã Philoſophorum, quod omnia redibũt, & videtur eſſe opinio Platonis, qui videtur dicere, quod poſt magnum annum, ideſt poſt triginta ſex milia annorum eadem numero redibunt, quia redeunte eadem cauſa, redibit idem effectus, ſed in illo anno redibunt omnia corpora ad eundem ſitum: igitur. Sed hæc opinio non eſt vera immo ad eam ſequuntur multa inconuenientia. ¶ Primum, quod

An corruptũ poſſit redire idẽ in numero.

D Sco. li. 4. diſt. 43. q. 3. art. 1.

B quod noſtrum addiſcere nō eſt niſi quoddā reminiſci. Sequitur ēt, quod actus liberi arbitrij ſubeſſent cauſalitati cœli, qđ tamen eſt falſum, nā actus voluntatis noſtrę non ſubſunt alicui cauſalitati, vel influentiæ corporū ſuperiorum ſaltē per ſe. ¶ Alia eſt opinio Ariſt. quod impoſſibile eſt generabile pluries generari ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiue, quia corruptū non poteſt idem in numero redire: igitur non pōt idem numero bis generari. Antecedens probatur, quia ſi corruptum poſſet redire idem in numero, hoc maxime eſſet propter idētitatem cauſarū concurrentium ad ſuam generationē, ſed hoc nō, quia non videtur propter quid rediret, niſi forte, quia poſſunt omnes cauſæ
F eædem reuerti, ſed hoc non conſtat, ꝙ poſſunt omnes eædem cauſę redire, & eſſe eo, ꝙ influentiæ, & motus cœleſtes eædem in numero nō poſſunt redire per naturam. ¶ Item materia non plus eſt in potentia ad formam corruptam, quia nulla eſt potentia ad præteritū. ¶ Itē maior eſt interruptio in eſſe, quam in magnitudine, ſed interruptio in magnitudine facit, ꝙ magnitudo nō eſt vna, ergo ēt interruptio in eſſe facit, ꝙ rediens non erit vnum numero, & per faciliter poſſunt ſolui rationes. ¶ Et ſiquis dicat, idem in quantum idem ſemper eſt natum facere idem: ergo ſi redeant eædem cauſæ redibit idē effectus. Reſpondetur, ꝙ idē inquātum idem ſemper eſt natum facere G idem in ſpecie, & non in numero, quāuis enim primus motor ſit ſemper idem, & ſimiliter ſe habeat ad idem mobile, tamen non perducit ſemper eundem motum, ſed bene ſimilem. ¶ Sed reſtat adhuc parua difficultas, vtrū in generationibus ſit proceſſus in infinitū. Reſpondetur breuiter, quòd difficultas nihil aliud quærit, niſi vtrum non ſit deuenire ad vltimā generationē poſtquàm non erit vlterior. Et aduerte pro ſolutione, ꝙ in generationibus procedere in infinitum, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundū rectum, alio modo ſecundum circulum. ¶ Vnde generatio dicitur procedere ſecundum rectum, quando nō redit idē, ſicut ī circulo redit idē, H ſed generatio procedit in infinitū ſecundū circulū, quando redit idē ſicut in circulo redit idem. ¶ Tunc ponitur talis concluſio, generatio non vadit in infinitū ſecundum rectū in ſpecie, licet bene in numero, generatio etiā procedit bene infinitum ſecundum circulum in ſpecie, ſed nō in numero. Et hæc de ſecundo arti. Quantum ad tertium ſit.

An in generationibus ſit ꝓceſſus in infinitū.

CONCLVSIO reſponſalis: Quodlibet elementum quantum eſt de ſe poteſt immediate tranſmutari in quolibet elementum, quæ concluſio ſatis patet in primo articulo, patet etiam quid ſit dicendum ad rationes. Art. 3.

PE-

A

PETRI TATARETI

C

PARISIENSIS,

In Meteorologicos libros Ariſtotelis Commentarius.

LIBER PRIMVS.

T.c. 1. & inde.

DE primis quidē igitur cauſis naturæ, & de omni motu naturali, et adhuc autem de ſecundū ſuperiorem lationem per ornatis aſtris, & de elementis corporalibus, quot & quæ, & de ea, quæ inuicē permutatione, & de generatione, & corruptione cōi dictū eſt prius. Reliqua autem pars huius methodi eſt adhuc conſideranda, quam omnes priores meteorologiam vocabant &c.

B

Quid in his Meteorologicis libris agendum.

ISTE eſt liber Meteororum Ariſt. in quo ipſe determinat de impreſſionibus meteoricis, & diuiditur in quatuor libros. ¶ In primo, determinat de impreſſionibus ignitis & diuiditur in quatuor tractatus. Primus diuiditur in tria capitula. In primo determinat de cauſa materiali, & efficiente ipſarū impreſſionū, & diuiditur in duas partes. In prima recapitulat ea, quæ dicta ſunt, dicens primo, quòd dictū eſt prius de principijs, & cauſis naturæ, ſeu entis naturalis, & de omni motu naturali, & de aſtris, & quatuor elementis, & generatione, & corruptione in communi. ¶ Conſequenter oſtendit de quibus dicendum eſt in iſtis libris: dicens, quòd hic dicendum eſt de hoc, quòd antiqui vocabant meteorologiam, qđ idem eſt, quòd ſermo ſcientificus de eleuatione, & dicit, quòd illa fiunt per naturam inordinatiorem, quàm ſit natura primi elementi, ideſt cœli, ideſt impreſſiones fiunt magis inordinatæ, quam ſit natura, ſecundum quam fiunt motus cœli. ¶ Et dicit, quòd impreſſionū quædam, fiūt circa locum propinquum aſtris, ſicut patebit de galaxia, & de cometis, & de alijs impreſſionibus ignitis motis, & apparentibus ſuperius. ¶ Quædam fiunt in medio aeris, vt nubes, & venti: ¶ Et quædam in aqua, ſicut ſalſedo maris. ¶ Quędam in terra, ſicut terrę motus. Et de omnibus iſtis cōſiderabūtur cauſæ. ¶ Determinabitur etiam de cir-

D

Μετεωρα ſublimitas.

cula-

E cularibus paſſionibus, quæ fiũt per coagulationem, ideſt in ſpiſſatione, cuiuſmodi sũt halo, & iris. ¶ De terminabitur etiã de plantis, & de animalibus, & in hoc comprehẽdit librũ de anima, & paruos libros naturales. ¶ In ſecunda parte ponit quinque ſuppoſitiones. ¶ Prima, præter quatuor elementa ponendũ eſt vnum corpus ſimplex, quod eſt cauſa efficiens omnium impreſſionũ: ponenda ſunt quatuor elementa, quæ ſunt cauſæ materiales iſtarum impreſſionum. ¶ Secunda ſuppoſitio, neceſſe eſt hunc mundum inferiorem eſſe contiguum lationibus ſuperioribus, vt omnis virtus eius inde gubernetur. ¶ Tertia ſuppoſitio, ignis, terra, aqua, & aer ſunt principia materialia omnium impreſſionum. ¶ Quarta ſuppoſitio, in iſto libro determinandum eſt de circulo lacteo, ideſt de galaxia, cometa, & alijs huiuſmodi impreſſionibus. ¶ Quinta ſuppoſitio, omnia elementa ſunt adinuicem tranſmutabilia, & vnumquodque eſt in potentia ad aliquid, ſic quod materia, quæ nunc ſtat ſub forma vnius elementi, poteſt poſtea ſtare ſub forma alterius elementi.

Suppoſitiones.

F

PRIMVM quidem igitur dubitabit vtique quis circa vocatum aerem, quam oportet accipere, &c.

Elementorũ adinuicem quãtitas quæ.

ISTVD eſt ſcdm capitulũ huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de quãtitate elemẽtorũ adinuicẽ, & diuidit in duas partes. ¶ In prima mouet vnã dubitationem de aere, quærẽdo quãta ſit moles ipſius aeris. In ſcda parte nititur ſoluere hanc dubitationem. Et primo ponit opinionem Anaxagoræ, dicens, ꝙ vt prius dictũ eſt, præter quatuor elementa oportet ponere quintum corpus ſimplex, puta cælum, quod eſt alterius naturæ ab ipſis cũ ſit ingenerabile, & incorruptibile, vt patet per antiquos appellãtes ipſum æthera, quaſi æterno tpe currens. ¶ Et ſiquis quærat, quare hic narrat hãc opinionẽ cũ alias fuerit narrata. Reſpondetur, ꝙ non oportet tantum ſemel neque bis eaſdẽ opiniones recitare, ſed infinities. ¶ In ſecunda parte ponit tres cõcluſiones. ¶ Prima, cælum & terra non ſunt de natura ignis, quia tunc omnia iſta inferiora fuiſſent totaliter deſtructa, cũ corpora cœleſtia ſint valde magna. ¶ Secunda cõcluſio, ſpaciũ intermediũ inter cælũ, & terrã nõ eſt plenũ ſolo aere, qa tũc aer multũ excederet quantitatẽ aliorũ elemẽtorũ. ¶ Tertia cõcluſio, ſpaciũ intermediũ inter cælũ, & terrã nõ eſt plenũ duobus elemẽtis tñ, ſ. igne, & aere, qđ pbat duabus rõnibus. ¶ Prima, terra nõ põt attingere aquam ſcdm oẽs partes ſui, immo videmus, ꝙ multæ partes aquæ ſunt extra terram, ergo ſpacium inter cælum, & terram, non eſt ſolum plenũ aere, & igne, ſed etiam aqua. ¶ Secunda ratio, qualis eſt proportio partis ad partem, talis eſt proportio totius ad totum, ſed partes aeris habent proportionem decuplam ad partes aquæ, quia ex vna parte aquæ fiunt decẽ aeris: ergo motus aer excedit aquam in eadem proportione,

G

ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν.

H

A ne, ꝙ non faceret ſi tantũ inter cœlũ & terram eſſet ignis, & aer. ¶ Ex quo infert, quod elementa non ſolum ſunt proportionata adinuicẽ in virtute, ſed etiam in magnitudine.

RELIQVVM autem perſcrutantes dicere, quomodo ordinata ſunt duo ad primi corporis poſitionem, &c.

Quomodo ignis, & aer ſiti ſunt.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus determinat, de ordine elementorum adinuicẽ, mouendo tres qõnes. ¶ Prima, qualiter ignis, & aer ſint ordinata reſpectu cęli. ¶ Secunda quomodo a cęlo, & ab aſtro puta a ſole tantum inferius cãtur caliditas, cum cœlum & aſtrum non ſint formaliter calida. ¶ Tertia, quare nubes non generantur in ſu- B prema regione aeris cum ſuprema regio aeris ſit frigidior. ¶ Ad primã quęſtionem dicit philoſophus, qd ſunt duo elementa inter concauum orbis lunę, & aquam, ſ. aer. & ignis, & quia ignis eſt magis purus, ideo eſt ſupra aerem, & cõtiguatur cœlo, lunę, igitur ignis in ſua ſphęra mouetur circulariter, aer etiam quo ad partem ſuperiorem mouetur circulariter ad modum ipſius, cui contiguaẽ. ¶ Oſtẽdit vlterius quid eſt vapor, & quid exhalatio dicẽs ꝙ vapor eſt corpus ſubtile humidum, & calidum & eſt materia omniũ impreſſionũ humidarum, ſed exhalatio eſt corpus calidũ, & ſiccum cum ſiccitate terreſtri. ¶ Conſequenter ſoluit, tertiam quęſtionem dans triplicem cauſam, quare in ſuprema regione aeris non gñanẽ nubes. ¶ Prima, qa illa regio eſt velut ignis ratione exceſſiuæ caliditatis, per quam prohibet vaporem condenſari, & conuerti in nubem. ¶ Secunda cauſa, quia aer ſupremæ regionis mouetur circulariter, ideo dato, quod vapores ibi aſcẽderent propter velocitatem motus diſgregarentur ſic, quod non poſſent condenſari, nec conſtituere nubem. ¶ Tertia cauſa, quia in ſuprema regione aeris non poſſunt fieri venti: ergo neq; nubes. cõſequẽtia patet per locum a maiori, quia venti ſunt exhalationes calidę, & ſiccę, quę natæ ſunt magis aſcendere, quàm vapor, qui eſt calidus, & humidus. Et antecedens probat ſigno, quia ſacrificantes in altis montibus, anno reuoluto, quando iterum ibant ad faciendum ſacrificium, inueniebant cineres anni prę- D cedentis, quod non feciſſent, ſi illic flaſſet ventus. ¶ Ad ſecundam quæſtionem dicit Philoſophus, quod nõ eſt inconueniens hæc inferiora caleſieri a ſuperioribus non habẽtibus caliditatem, quia cęlum ſuo motu trahit ſecum quædam inferiora, ſcilicet ignem ad ſuperiorem partẽ aeris per motum ſuum, & motus localis de ſua natura natus eſt calefacere, ideo ſol, & cœlum calefaciunt iſta inferiora. ¶ Finaliter probat, ꝙ cęlum, & aſtrum non ſunt calida, & hoc duobus ſignis. ¶ Primum, quia talia velociſſime mouentur, & tamen non igniuntur, nec videmus ibi gñari aliquas impreſſiones ignitas ſicut in iſtis inferioribus: igitur. ¶ Secundum ſignum, quia ſol apparet albus, & non rubeus, ergo

C In ſuprema aeris regione, cur nõ generantur nubes.

Superiora corpora quõ calefaciunt hæc inferiora.

E ſignum eſt, quod non eſt formaliter calidus.

HIS autem determinatis, dicamus propter quam cauſam flammæ accenſæ apparent circa cœlum, &c.

ISTE eſt ſecundus trac. huius, libri in quo philoſophus determinat de impreſſionibus ignis, dicens, quod materia remota impreſſionū ignitarū eſt corpus terreſtre habens aliquid de corpore igneo pingui, & faciliter inflammabili, ſed materia, propinqua eſt exhalatio calida & ſic ca cauſa vero efficiens eſt calefaciēs huiuſmodi corpora cuiuſmodi ſunt ſol, & agra, finis autem talium impreſſionum eſt generatio ignis, finis autem remotus eſt ſalus animātiū.
F & cuiuſmodi impreſſiones ſic generantur. nam a calore ſolis eleuatur, exhalatio calida, & ſicca, quæ poſtea per calorē ignis inflāmatur, & ſecundum diuerſitatem exhalationis in caliditate, & ſiccitate, raritate, & dēſitate grauitate, & leuitate diuerſificātur hmōi impreſſiones ſecūdum, diuerſas figuras, non enim generantur omnes iſtæ impreſſiones in eodem loco: nam quædam generātur infra terram, quædam in infima regione aeris quædam in media, & q̄dam in ſuprema. Omnis. n. impreſſio ignita fit ex exhalatione calida, & ſicca, vel ergo illa exhalatio eſt multum calida, & per conſequēs leuis, itaq; ſufficit aſcendere vſque ad ſupremam regionem aeris, & talis, exhalatio aut eſt æqualiter ſubtilis in omnibus ſuis partib. aut inæqualiter. ¶Si inæqualiter, aut magis habet de groſſo, quàm de ſubtili, & tūc G quando inflāmatur apparet per modum figuræ piramidalis. ¶Si vero tantum habet de groſſo, quantum de ſubtili, tunc apparet per modum lanceæ ardentis. ¶Si vero talis exhalatio ſit æqualiter ſubtilis in omnibus ſuis partibus, aut eſt continua, aut diſcontinua, ſi diſcōtinua apparet per modū ſtipularum ardentiū, ſi vero ſit continua, & parua, & ſit accenſa in vna parte, & non in alia, tūc apparet per modum candelæ ardentis, & huiuſmodi impreſſiones generātur in ſuprema parte aeris. ¶Sed ſi talis exhalatio ſit mediocriter calida ſic, q non moueatur niſi ad mediā regionem aeris, aut ergo eſt cōtinua, vel non continua, ſi ſecundū, tunc apparebit per modum ſtipularum ardentium, ſi primum, vel materia eſt conglobata ſic, q vnus globus primo inflāmatur, poſtea alius, H tunc vocantur capræ ſaltantes, quas vocat Ariſt. Eges. ¶Contingit etiā, quòd talis exhalatio condenſetur in nube frigida, & cum inflammabitur per antiperiſthaſim franget nubem, & tunc apparent ſcintillæ ardentes. ¶Si talis non ſit globata, vel eſt compacta, vel non, ſi ſecundum, tunc candelæ apparent ardentes, ſi vero ſit compacta, & ſibi non accidat aliquid frigidum, & inflammetur, tunc ſolet vocari ignis fatus. ¶Si vero occurrat aliquod frigidū, aut ſit inferius, aut ſuperius, ſi ſecundū, & propter impedimentum talis exhalatio non poſſit aſcendere, ſed moueatur lateraliter, tunc vocatur

ſydus

A ſydus volans,& quandoque contingit, quod tale frigidum concurrat, ante inflammationem,& tunc talis exhalatio inflammatur inferius, & apparet per modum draconis exuſflantis ignem.¶ Si vero tale frigidũ obuiet inferius, tunc exhalatio aſcẽdit,& apparet ignis aſcendens, ſi vero exhalatio ſit debiliter calida & moueatur in infima regione aeris, tunc ſi materia ſit ſimul continua,& ſimul accenſa, apparet ꝑ modum ſtipulæ ardentis. Si autem materia ſit ſubtilis,& leuis, ita ꝙ poteſt moueri faciliter ad modum aeris, tunc apparent impreſſiones ignitæ, per modum candelarum. Vnde candelę ardãtes generãtur ex fumo pingui aliquando etiam ex ſudore equi. & huiuſmodi impreſſiones aliquan-
B do apparent minores, & aliquando maiores ſecundum magnitudinem exhalationis.

APPARENT autem aliquando nocte ſerenitate exiſtẽte conſiſtentiã multa flamma in cœlo &c.

Hyatus, vorago & ſangui- nei colo- res vnde, & q̃uo cãtur.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ in quo philoſophus determinat de hiatu,& voragine, quæ apparent per colorem,& illuminationem exhalationis,& de alia impreſſione, quę vocatur Sanguinei colores,& habent ꝑ materia propinqua exhalationem, calidam,& ſiccam,& cauſa efficiens eſt planeta, vel aſtrum lumine ſuo ſic mouens,& inflammans tales exhalationes.¶ Et ſic generãtur: nam per calorem ſolis, vel aſtri eleuatur exhalatio calida,& ſicca a terra, quæ propter frigiditatem inſpiſ- C ſatur, & ſecundum ꝙ diuerſimode, lumen in aere recipitur apparent diuerſi colores.¶ Vnde aliquando partes extremales apparent albæ & media nigra,& cum nigrum minus immutet viſum, quam album, vel ſanguineum, ideo illa partes nigra apparet magis diſtans, quam pars extremalis, ideo apparet quædam ruptura, ſiue feneſtra in cœlo, quæ ſi ſit magna, vocatur Vorago, ſi parua, vocatur Hiatus. ¶ Ex quo patet, ꝙ hiatus,& vorago differunt ſicut magnum & paruum. Sanguinei autem colores cauſantur ex lumine trãnſeunte exhalationem opacam: nam album viſum per nigrum apparet rubeum & quanto lumen magis dominatur ſupra exhalationem, tanto apparet illa exhalatio magis alba, quã D to vero minus, minus apparet alba. ¶Vnde quando lumen medio modo dominatur, tunc apparet rebedo: quando vero totaliter, tunc apparet albedo, quando vero remiſſe, apparet nigredo.¶ Vnde iſtæ impreſſiones fiunt in aere, licet propter diſtãtiam videantur eſſe in cœlo, & apparent magis de nocte, quàm de die, quia lumen ſolis impedit ne videatur minus lumen,& fiunt tempore, ſereno, quia tempore obſcuro venti,& nubes impediunt viſionem iſtarum impreſſionum.

DE cometis autem & uocato lacte dicamus dubitantes ad dicta alijs &c.

ISTVD eſt tertium capitulum in quo philoſophus, determinat de

E cometis, & diuiditur in duas partes. In prima determinat de cometis ſecundum opinionem antiquorum, & narrat tres opiniones. Prima fuit Anaxagoræ & Democriti dicētium cometam eſſe apparitionem pluriũ ſtellarum errantium. ¶ Dicebant, enim ꝙ cum ſtellæ errantes appropinquabant adinuicem, apparebant facere cometam. ¶ Alia fuit opinio Pythagoricorum, dicētium cometã eſſe vnam de ſtellis errãtibus, q̃ multo tempore radiat ſub radiis ſolis, apparet per modum cometę. Alia fuit opinio Hypocratis dicentis, ꝙ cometa q̃tum ad corpus erat ſtella erratica, & de natura cęli, ſed quãtum ad caudam erat de natura elementorũ. Iſtam opinionẽ reprobat duabus rõnibus, ¶ Prima, quia tunc aliquãdo F appareret ſine cauda, ꝙ eſt cõtra experientiam. ¶ Secunda ratio, quia tunc eſſent plures planetæ, quam ſeptem, quod falſum eſt. ¶ Secundam opinionem reprobat duabus rõnib. ¶ Prima, quia omnes ſtellæ erraticæ videntur ſub zodiaco, ſed multę cometæ apparent extra illum circulũ igitur. ¶ Secunda rõ, quia ſi ſic eſſet, tũc nõ poſſent apparere plures cometæ, quod eſt falſum, quia aliquando viſi ſunt plures cometæ. Primã opinionem improbat tribus rõnibus. ¶ Prima, quia tunc ſequeret, ꝙ diſſoluto cometa, plures deberent apparere planetæ, quod eſt falſum. ¶ Secũda rõ, quia planetę aliquando coniũguntur aliis ſtellis & tamen propter illam coniunctionẽ non apparet cometa igitur. ¶ Tertia rõ, q̃libet ſtella per ſe videtur indiuiſibilis ergo plures ſtellæ coniunctæ non põt facere G tantam apparentiam. ¶ In ſecunda parte determinat de cometa ſm opinionem propriam dicens, ꝙ cometa ſic generatur: nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorum a corporib. terreſtrib. exiſtentibus hic inferius, & viſcoſis eleuatur exhalatio terreſtris calida, & ſicca vſq; ad ſupremam regionem aeris, & ibi pp vicinitatem ignis inflammatur, & ſecundum diuerſam diſpoſitionem materiæ diuerſimode apparet. ¶ Vnde q̃do illa materia extenditur in longum vocatur ſtella caudata, quando enim in medio eſt groſſior, & in extremis ſubtilior, tunc in medio apparet lumẽ, & in extremis magis clarum, & tunc vocat̃ ſtella comata, & quando inferius hẽt partes continuas, & ſubtiles tunc vocatur ſtella barbara. Cõ H ſequenter determinat de motu cometę dicens, ꝙ quando cometa inſequitur vnam ſtellam vel planetã cœli, tunc mouetur ad motũ ipſius ſed qñ per ſe mouetur, tunc non mouetur ita velociter, immo retardat multum, ita ꝙ ſi hodie ſit cum vna ſtella cœli craſtina die tardius ibit ad occaſum. ¶ Deinde determinat de ſignis cometę, ſeu q̃d ſignificat cometa, dicens, ꝙ eſt ſignum magnæ caliditatis, & multorum vẽtorum. Scd̃o eſt ſignum traditionum, mortalitatũ, bellorum, & magnæ peſtis, quia tẽpore generationis cometę viget caliditas ignea, ita ꝙ calor multũ augẽt in hominibus, & etiam colera, & tunc incitantur homines ad iurgia, & bella. ¶ Tertio eſt ſignum mortalitatis principum, quia principes ſunt

Cometa quid quotuplex, quo mouetur, & quæ portenta indicit.

A ſunt ſubtilioris complexionis propter nutrimentum ſubtilius, & magis delicatum, ideo facilius inflamantur, & iraſcuntur. ¶ Quarto, eſt ſignum magnorum ventorum: nam, expertum eſt ſępe, quod quando fuerunt multi cometæ, tūc fuerunt anni multum ſicci, & multum ventoſi. ¶ Vnde dicit, quod quodam tempore fuit ventus ita impetuoſus, quod lapis eleuatus eſt a vento, & deportatus per magnum iter, & immediate apparuit magnus cometa.

CIRCVLVS autem lacteus, &c.

ISTVD eſt quartum capitulum in quo Philoſophus determinat de galaxia, ſeu de via lactea. Et primo B narrat tres opiniones antiquorum. ¶ Prima, fuit aliquorum dicentium ꝙ ſol ſemel ductus a Phætonte exiuit viam ſuam, & tunc combuſſit illam partem cœli, quæ nunc apparet alba, ſed iſta opinio eſt fatua, & eam improbat philoſophus, quia tunc zodiacus, ſub quo mouetur ſol, eſſet iā combuſtus. ¶ Secunda opinio, fuit Anaxogoræ, & Democreiti dicentium galaxiam eſſe lumē quorundā aſtrorū aggregatorū. Hanc opinionē improbat Philoſophus, quia tūc galaxia aliquando appareret prope aliquas ſtellas, & aliquādo prope alias ſed hoc eſt falſum. ¶ Tertia opinio, fuit aliquorum dicentium, ꝙ lumē aſtrorum immiſcetur vapori humido verſus cœlum ſtellarum. Hāc opinionem reprobat Philoſophus, quia tunc ſequeretur, ꝙ galaxia ſemper deberet apparere in alio, & alio loco C cuius tamen oppoſitum vr. ¶ Finaliter determinat de galaxia ſecūdum propriam eius opinionem, dicens ꝙ ꝙ ab iſtis inferioribus per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum eleuātur multæ exhalationes calidæ, & ſiccæ vſque ad ſupremam regionem aeris, in quibus recipitur lumen aſtrorum, iō apparet claritas magna, ſiue albedo, quę vocatur galaxia, & ꝙ ſic generetur, probat Philoſophus rōnē & ſigno. Rōne ſic quia virtute vnius aſtri eleuatur materia, ex qua generatur cometa, ergo virtute multorū aſtrorum poteſt eleuari multa materia, ex qua poteſt generari galaxia. Signo probat ſic, quia galaxia non apparet inter tropicos, propter nimiam caliditatem, igitur. D

Galaxia & via lactea dicitur, quid.

An de impreſſionibus meteoricis ſit ſcientia.

QVAERITVR vtrū de imp̄ſſionib. meteoricis ſit ſcientia. Et arguit primo, ꝙ nō, q̄a de ip̄ſſionib. ſolum eſt opinio, igitur de ipſis non eſt ſcientia. ¶ Conſequentia eſt nota, quia ſcientia, & opinio ſunt habitus diſtincti abinuicem. ¶ Antecedens probat̄ inductiue de omnibus, quæ fiunt, & traduntur in iſtis libris, quæ videntur eſſe, concluſiones contingentes, & conſequētiæ non videntur valere, vt non ſequitur tonitruum eſt, ergo extinctio ignis in nube eſt, quia tonitruum pōt aliter fieri ſine his. Secundo ſic ¶. Impreſſiones meteoricæ non ſunt termini, neque concluſiones, ergo de ipſis nō eſt ſcientia. patet

E tet conſequentia, quia omnis ſcientia eſt de concluſione, vel determinis illius concluſionis, nec eſt dicendum, ꝙ ſit de rebus ſignificatis per terminos, cum illæ res ſint mutabiles, & poſſunt aliter eſſe. Tertio. Impreſſiones, vt in plurimum non ſūt, ergo de ipſis non eſt ſcientia, patet, conſequentia, quia deſtructo ſcibi deſtruitur ſcientia, vt patet in p̄dicamentis. ¶ Quarto ſic. Scientia proprie dicta eſt de ſignificato totali cōcluſionis ſcitæ, ſed nulla impreſſio eſt ſignificatum totale concluſionis ſcitæ ergo. ¶ Quinto ſic. Omnis ſciētia eſt verorum, ſed nulla impreſſio eſt vera, cum ſola propoſitio dicatur vera, igitur de impreſſione non eſt ſcientia. ¶ In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textu, tradens nobis
F ſcientiam de huiuſmodi impreſſionibus. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione huius termini. Scientia ſupponitur, quod de aliquo poteſt, haberi ſcientia tripliciter. Vno modo tanquam de concluſione demonſtrata, vel demonſtrabili, & ſic nec de impreſſionibus, neque de aliis rebus eſt ſcientia, & de hoc intelligebatur primo Poſteriorum, cum dicebatur, ꝙ ſcīa erat verorū, & neceſſariorū, i. concluſionū verarū, & neceſſariarum, & non quidem neceſſariarum, ꝙ non poſſunt non eſſe, ſed neceſſariarum, quia non poſſunt eſſe falſæ, ſaltem terminis ſupponentib. ¶ Secundo modo, ſcientia eſt de aliquo tanquam de termino, vel terminis, ex quibus concluditur cōcluſio demonſtrata, vel demonſtrabilis, &
G ſic etiā de impreſſionibus, non eſt ſcientia, cum impreſſiones non ſint termini. ¶ Tertio modo, ſcientia eſt de aliquo, vel de aliquibus tāquam de rebus ſignificatis per terminos cōcluſionis demonſtratæ, & ſic ſcientia poteſt eſſe de oībus rebus ſiue ſint, perpetuæ ſiue corruptibiles, ſiue caſuales ſiue fortuitæ, quia omnes tales res poſſunt ſignificari per terminos concluſionis, & ſic de impreſſionibus eſt bene ſcientia. Et de hoc ſatis alias viſum eſt in 1. Poſter. ¶ Et ſi quis quærat. Vtrum notitiam, quæ habetur de concluſionibus demonſtratis in hac ſcientia ſit certa, & euidens. Reſpondetur, ꝙ aliquæ cōcluſiones huius libri ſunt ita terræ, & veræ, ſicut geometricæ, vel perſpectiuæ, vt patebit, in tertio vbi determinabitur de halone, & iride. H ¶ Aliæ ſunt concluſiones huius ſcientię certe certitudine naturali, ad quas ſufficiunt rōnes probabiles & perſuaſiones naturales, ſicut patet in 1. huius de ſtellis cadentibus, & de capris ſaltantibus, & in 2. de fluxu, & refluxu maris. ¶ Sed pro declaratione huius termini, impreſſio, ſupponitur, ꝙ impreſſio tripliciter accipitur. Vno modo communiter, pro quocunq; derelicto ex coniunctione, vel commixtione duorum corporum, ſicut dicimus, ꝙ in cera remanet impreſſio ſigilli. ¶ Secundo modo capitur, pro quacunque alteratione qualitatum primarum, ſiue etiam pro quibuſcunq; qualitatib. derelictis ex alteratione qualitate primarum. ¶ Vltimo capit̃ p̄ corpore naturali mixto im-

Quotmodis ſcientia poteſt de aliquo haberi.

T. c. 9. 28. & alibi.

Impreſſio tripliciter.

A to imperfecto compoſito ex materia & forma cuiuſmodi ſunt pluuię grãdines, impreſſiones ignitæ, & ſic de aliis, & dicuntur talia mixta imperfecta propter eorum ſubitam mixtionem, & generationem, & nõ propter eorum breuem corruptionem, quia in mari eſt aliquis piſcis, qui quando de mane generatur de ſero corrumpitur, & tamen non dr̃ corpus mixtum imperfectum. Vel dicũtur mixta imperfecta quia talis mixtio vr̃ ſolum eſſe ſecundum qualitates, & non ſecundum ſubſtantiã, cum pluuia ſit ſubſtantialiter aqua. ¶Et aduerte vt dictum eſt in textu, ꝙ impreſſiones fiunt ſuper terram, in media regione aeris in ſuprema tamen illa ſcientia magis denominatur ab impreſſionibus, quæ fiunt B ſupra, ideo dicitur ſciẽtia de impreſſione meteorica, qa de ipſis fuit maior difficultas inter Philoſophos vel communiter, quia ſunt perfectiores aliis impreſſionibus, & dicitur a meta, quod eſt trans, & teoros, quod eſt apparitio, quaſi apparitio vltra naturalem habitationem, vel dicitur a, meteores, qđ eſt eleuatio quaſi impreſſio eleuata.

Ephimeris, vnde & febris ephimera.

Imaginariũ ethimon.

S E C V N D O ſciendum, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, vtrum ſit neceſſe hunc mundum inferiorem eſſe continuum lationibus ſuperioribus, vt eius virtus inde gubernetur. ¶Et videtur, ꝙ non, quia actus humani non reguntur a lationib. ſuperiorib. igitur. Añs probatur quia tũc nõ eſſent liberi. ¶Itẽ multę ſun tactiones in iſtis inferioribus, q non reguntur illis ſuperioribus, vt

An neceſſe ſit mũdũ hunc inferiorẽ eſſe cõtinuum lationib. ſuperiorib. vt inde eius virtus gubernet.

combuſtio ſtupæ: nam dato, ꝙ cęlũ C non moueretur, non minus ignis applicatis ſtupę cõbureret ſtupam. ¶Item hoc maxime videretur fieri mediante lumine, ſed hoc nõ, quia multa ſunt in profundo maris, ad q̃ non attingit lumẽ. ¶In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutiõe ſupponiĩ primo de intellectu illius dicti. Neceſſe ẽ hũc mũdũ, &c. ꝙ ly neceſſe non dicit neceſſitatem, ſimpliciter: nam põt eſſe iſte mũdus inferior ſine mundo ſuperiori, ſed dicit neceſſitatem ſecundum quid, puta naturalem, & ſignificato ordine in potentiis naturalibus & adhuc forte ſimpliciter non eſſe vera, vt ſtatim dicetur. ¶Dr̃ ſecundo, ꝙ mundus inferior eſt aggregatum ex quatuor elementis, & corporibus contẽtis in ipſis. ¶Dicitur tertio, quodlibet continuum capitur pro contiguo. ¶Dicitur, quarto, ꝙ per lationes intelliguntur motus corporum ſuperiorum, vel ipſamet corpora ſuperiora. ¶Dicitur, quinto, quod per virtutem intelligitur potentia, ſiue actiua, ſiue paſſiua, & hoc potentia naturali & non libera, & ꝑ ly gubernetur, intelligiĩ agat vel patiaĩ, ita ꝙ ſit ſenſus neceſſe eſt hũc mũdũ inferiorẽ eſſe cõtinuum. i. cõtiguũ lationib. ſuperiorib. i. corporib. ſuperiorib. ſeu motib. eorũ, vt virtus. i. potẽtia naturalis gubernetur. i. agat vel patiatur. ¶Supponitur vlterius ꝙ cęlũ agit in iſta inferiora tripliciter. ſ. per motum lumẽ, & influentiã per motũ non ꝙ motus ſit cã effectiua, ſed per motum adducitur generans, & agens, ita quòd illud dicitur, fieri a moti-

D

Cęlum quõ agit in hæc inferiora.

E à motibus ſuperioribus quod fit a cęlo,& ab intelligentiis mouentibus, cœlum. Quòd agat per lumē notū, eſt. Et ꝙ agat per influentiā patet: nā in profundo terræ multa mineralia generant virtute planetarū. ¶ Et ſi quis quęrat, quæ res eſt illa influentia. Reſpondet ꝙ eſt quędā qualitas diffuſa per totum mediū, quemadmodum multiplicātur ſpēs coloris, vel lucis,& hoc viſum eſt in lib. de Generatione. ¶ Et aduerte ꝙ multū differunt lumen,& influentia: nam lumē eſt qualitas ſenſibilis, ſed non illæ influentiæ. ¶ Secūdo, quia talis influentia non impeditur, ſaltem totaliter ſi aliquod corpus interponāt ſed tranſit per corpora opaca, quæ non pt pertranſire lumen. ¶ Tertio differt, quia lumē ſolū gnāt a corpore luminoſo, ſed influētiæ bene cāntur ab aliis partibus cœli. ¶ Ex omnibus iſtis fit concluſio reſponſalis, oīs virtus naturalis huius mundi inferioris gubernatur a cęlo. i. agit vel patitur virtute cœli, quia cœlū agit aliqua hic inferius, ergo cōcurrit ad actionem illorum inferiorū, non tñ eſt imaginandum ꝙ iſta inferiora & motus illorum inferiorum habeant dependentiam eſſentialem a motu, & corporibus ſuperioribus, & ſic ꝙ non poſſit fieri motus in iſtis inferiorib, ſine motu ſuperiorum, nā dato ꝙ cęlum non moueretur, & ſtupa appropinquaretur igni, ignis adhuc combureret, ſed hoc forte non concederet Ariſt. ¶ Vltima cōcluſio, nō obſtantibus iſtis, actus humani, qui fiūt libere, ſicut velle, nolle non regūtur a cęlo, ideo dicitur in concluſio ne pręcedēti omnis virtus naturalis excludendo virtutes rōnales, vt intellectus,& voluntas. Et ex iſtis faciliter reſpondetur ad rationes.

F

G

TERTIO ſciendum, ꝙ adhuc de actione corporum ſuperiorum in iſta inferiora ponuntur aliquę cōcluſiones. ¶ Prima concluſio, corpora ſuperiora habent actionem in elementa,& hoc dupliciter. ſ. quo ad alterationem,& quo ad generationem, aſcendente enim ſole, & aliis ſtellis calidis ad zenith alicuius regionis, elementa ſuperiora, ſcilicet ignis & aer augmentantur,& inferiora, ſcilicet terra,& aqua minuuntur & conuertuntur, in ſuperiora,& econuerſo recedente ſole,& accedentibus ſtellis, ſeu planetis effectiuæ frigidis, vt eſt Saturnus,& Mercurius accidit generatio elementorum aquę & terræ. Et ſi dicatur ſi hoc eſſet verum, ſequeretur, ꝙ ſphæra aquę aliquando eſſet maior,& aliquando minor. ¶ Videtur etiā ꝙ eſſet dabile vacuum, niſi vnum proportionabiliter tātum augeretur, quantum aliud diminuit. Reſpondetur ꝙ quādo ſol, aſcendit ad zenith alicuius regionis, tūc recedit ab alia regione,& tunc ſicut diminuitur in vna parte, proportionabiliter augmentatur in alia. ¶ Secunda, concluſio, ſtellę habent actionem in iſta inferiora quo ad loci mutationē ſuperior. n. pars aeris mouetur circulariter ad motum cęli, quod patet, quia impreſſiones ignitæ,& cometę quæ ibi generantur, apparent moueri circulariter,& multo magis ſphera ignis cum ſit ꝓpinquior cęlo cāt etiam motum in iſtis inferioribus, vt in

Concluſiones ad idem.

Sco. li. 2. d. 14. q. 3.

H

A vt ī aqua, de quo magis poſtea vide bit. ¶ Tertia concluſio, planetę hn̄t actionē ſupra mixta imperfecta: nā impreſſiones quędam generātur ab ipſis: nam materia illarum, impreſſionum cuiuſmodi eſt vapor, nō eleuatur niſi per calorem ſibi incorporatum, vel virtute alicuius ſtellę, vt patet de cometa qui non ſolum mouetur ad motum cęli, ſed in ſequendo motum alicuius planetæ. ¶ Et ſi quis quęrat quare ergo Aſtrologi nō bene iudicant de iſtis effectibus, qui cauſantur ab illis corporibus ſuperioribus? Reſpondetur ꝙ ratio eſt, quia non cognoſcunt perfectè qualitates & virtutes cœlorum & ſtellarum concurrentium ad talem effectum, quia ſi cognoſcerent poſſet de ipſis bene iudicare, quemadmodū, B Angeli qui perfecte cognoſcūt illas virtutes. ¶ Quarta concluſio, ſtellæ, habent actionem in mixta perfecta inaiata, vt ſunt metalla, de quibus alias magis dicetur. ¶ Quinta concluſio ſtellæ habent actionem ſuper aīata, alterando ſcilicet corpora mixta ad qualitatem conuenientem vel diſconuenientem aīæ perficienti tale corpus, & ita poſſunt agere ad generationem & corruptionem, pn̄t etiam in ſenſitiuis: nam organa ſenſuum quę ſunt corpora mixta poſſunt alterari ad aliquem gradum cōuenientem illis vt nata ſunt eſſe organa ſenſuum, & ēt ad gradum diſconuenientem ſenſui, & ita poſſet organum corrūpi, & lędi. ¶ Ex quo infertur ꝙ poſſunt habere actionē, ſupra intellectum, quia ſi deordinet ſenſus in actu ſuo ita & intellectus vt in phreneticis & lunaticis, poſſūt C etiam eſſe cauſa deordinationis in voluntate, poſſunt enim appetitum ſenſitiuum alterare, vt magis inclinetur ad hoc, quam illud, & quia voluntas noſtra inclinatur ad illud qđ efficaciter appetit ab appetitu ſenſitiuo, ideo iſto modo planetę inclināt voluntatem.

QVARTO ſciendū, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. Prima vtrum motus calefaciat hęc inferiora. Ad quam reſpondetur breuiter ꝙ motum calefacere hæc inferiora, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod ſit cauſatiuus & productiuus caliditatis in hęc inferiora, & ſic non eſt calefactiuus, cum non ſit niſi quantitas ſucceſſiua, quæ non eſt productiua caliditatis. Alio modo poteſt intelligi quod ſit calefactiuus D idest quod mediante eo, tanquam inſtrumento mobile calefaciat, & ſic bene motus eſt calefactiuus. Dicit enim Commentator, quod motus localis diſgregat rarefacit, ideo motus eſt calefatiuus, ad iſtum, ſenſum quod mediante motu adducitur calefaciens, vel quod calefaciens mediante motu calefacit. ¶ Alia difficultas, quomodo eſt poſſibile cum impreſſiones generantur valde remote a cœlo, nos credere, ipſas eſſe in cœlo. ¶ Reſpondetur, quod propter nimiam diſtantiam, viſus iudicat viſibile eſſe, vbi non eſt, & iudicat interdum viſibile eſſe, quod non eſt, vt quando a longe videmus animal, quod eſt equus iudicamus eſſe leonem, vel hominem. ¶ Alia difficultas, vtrū vapor &

Mot⁹ an calefaciat hæc inferiora.

Vide. 8. phyſ 55. & inde.

Qūo per ſuaderi poſſum⁹ impreſſiones eē in cœlo.

E & exhalatio ſint corpora mixta imperfecta, ſeinuicem & a quolibet elemento ſpecifice diſtincta. Reſpondetur bꝛ ꝙ relictis multis opinionibus ꝙ vapor & exhalatio ſunt mixta imperfecta a ſeinuicem ſpecifice diſtincta. ¶ Dicitur ſecundo quod exhalatio diſtinguitur ſpecifice a quolibet elemento, & quando dicitur eſt ſubſtantialiter ignis dꝛ ꝙ falſum eſt, immo ex ipſa generatur ignis immo in exhalatione ſenſibiliter videmus ꝓprietates duorum elementorum, eſt enim exhalatio ſicca terreſtris calida, ideo videtur virtualiter continere formam ſubſtantialem terre, & ignis. ¶ Dicitur tertio probabiliter, quod vapor ſpecifice diſtinguitur a quolibet elemento. ¶ Et ſi dicatur, quod vapor eſt ſubſtantialiter aqua.

F Reſpondetur quod non eſt verum, ſed bene ex ipſo generatur aqua.

¶ Alia difficultas, quare eſt ꝙ media regio aeris dicitur eſſe frigida cũ aer ex natura ſua debeat eſſe calidus & humidus. ¶ Reſpondetur breuiter ponendo aliquas concluſiones. ¶ Prima media regio aeris eſt frigida, quia ſemper conuertit vapores in aquam, puta in pluuiam, nubem & grandines, & hoc in omni tempore anni quod non faceret niſi eſſe frigida. ¶ Secunda concluſio, media regio aeris nõ eſt ſumme frigida, quia hoc conuenit aquæ, igitur. ¶ Tertia concluſio, quæcunque cauſa frigiditatis mediæ regionis aeris aſſignetur, iſta videtur eſſe melior, ſcilicet, quod eſt propter influentiam cœleſtem & aſpectus aſtrorum, qui infrigidant naturaliter illam regionem, vt fiant generationes mixtorum, G quæ non poſſunt alibi generari. ¶ Et hoc de primo articul. Quantum ad ſecundum.

Art. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum materia omnium impreſſionum ſit vapor, vel exhalatio. ¶ Et videtur, ꝙ non, quia vapor, & exhalatio nihil, ſunt igitur nõ ſunt materia impreſſionum. Antecedens probatur, quia vapor nec eſt elementum nec elemẽtatum nec eſt accidens. Primo non eſt elementum, quia maxime eſſet aqua, quod tamen non eſt, quia habet caliditatem, & humiditatem, & non aqua, nec eſt elemẽtorum, quia non videtur cauſari, nec componi ex his. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ terra hic apud nos eſt poroſa & habens foramina, & ex talibus foraminibus terre propter calorem ſolis exeunt aliquando duplices fumi, quidam calidus & ſiccus & vocatur exhalatio, q̃dam humidus & calidus, & vocatur vapor, & iſta quandoque videmus ad ſenſum. ¶ Supponitur vlterius ꝙ cum terra calefit a ſole & corporibus ſuperioribus, aliquæ partes eius calefiunt & rarefiunt, ex quibus exit quidam fumus calidus & ſiccus & contingit ꝙ talis fumus, aliquando includitur intra terram, & propter frigus & pluuiam clauduntur, pori, & propter hoc quandoque cãtur terremotus, de quo poſtea videbitur. ¶ Supponitur vlterius ꝙ in tali productiones exhalationis ex terra, eſt vna generatio ſubſtantialis & vna corruptio terre vel aliquarum partium

An materia oĩum in ſi vapor pſſio nũ ſit vapor vel exhalatio.

H

A partium terræ.¶ Ex quo patet quid ſit materia talium exhalationum, iō quandoque exhalatio dicitur de natura terræ, quia generatur a terra, vel quia habet ſiccitatem terream & non igneam.¶ Et ſi quęras, nonne poſsūt generari ex aqua ſicut ex terra. Reſpondetur, ꝙ ſic, & hoc ſaltem ſi aqua non ſit pura, ſed mixta ex aliquo terreo.¶ Tunc ſit iſta concluſio, omnium impreſſionum ignitarum exhalatio eſt materia capiendo materiam pro illo quod tranſit in aliud manente tamen materia in generatione alterius.¶ Aduerte, vlterius ꝙ vapor proprie ſit ex aqua vel corporibus humidis, & habet humiditatē & calidiratem, & non eſt aqua, ſed eſt vnum mixtum, tamen quandoque cum ipſo eleuātur quædam par-

B ticulę aquæ, ſicut cum ex exhalatione eleuantur quædam partes terræ. ¶ Et tunc ſit ſecunda concluſio, ꝙ omnium impreſſionum humidarū vapor eſt materia tranſiens. ¶ Sed quæreret aliquis vtrum impreſſiones ignitæ generātur naturaliter vel violente.¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ iſtæ impreſſiones ignitæ, differunt multipliciter.¶ Primo magnitudine & paruitate.¶ Secundo multitudine & paucitate.¶ Differūt etiam figura, quia aliquando ſunt ſicut capræ ſaltantes, aliquando ſicut lanceæ, aliquando ſicut cauſa dalæ, aliquando ſicut ſtellæ cadentes. ¶ Differunt etiam in raritate & denſitate: nam aliquę ſunt rariores aliis. ¶ Differunt etiam in caliditate quia aliquæ ſunt calidiores aliis & etiam in leuitate.¶ Differunt etiam in motu: nam aliquę ſunt faciliter mobiles

Imp̄ſſiones ignitæ q̄uo generantur naturaliter, an violēter

C ita ꝙ quando homo vult ipſas capere, videtur ꝙ fugiant propter mobilitatem materiæ, quæ mouetur per aerem motum per manum, qui aer pellit ipſas.¶ Differunt etiam quia aliquæ ſunt ex materia viſcoſa.¶ Iō dicit Albertus ꝙ aliquādo ſunt multum venenoſæ, & quandoque homines leduntur ab eis, & quandoq; decipiuntur ab ipſis, quia quandoque ſequuntur eas, ac ſi eſſent candelę & tantum inſpiciunt eas, quod tādem obliuiſcuntur viam, & veniunt ad aquas.¶ Differunt etiam quia quædam mouentur ſurſum, quædam deorſum, quędam ad latus, & quandoque quaſi ſaltando, differunt ét duratione, quia quædam diu durāt & quædam pauco durant. ¶ Et aduerte, ꝙ magis generantur in Vere,

D & in Autumno, quam in aliquo alio tempore.¶ Differunt etiam loco quia quædam fiunt in locis calidis, & humidis humiditate aerea & pingui, & maxime vbi fuerunt cadauera, & q̄nq; ſupra naues, & maxime ſup malū nauis, & q̄nq; ſup comā equorū q̄nq; in ſuprema regione aeris, quandoque in media, & quandoq; in infima, & omnino illorum exhalatio eſt cauſa propinqua. Sed cauſa formalis, eſt quædam forma ſubſtātialis mixti imperfecti, cui non eſt, nomen impoſitum.¶ Et aduerte, ꝙ omnes impreſſiones ignitę ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed differunt accidentaliter per ſua accidentia vel per cāſas extrinſecas. Cauſa autem efficiens quandoque eſt caliditas, ſicut quando generantur in ſuprema parte aeris,

E ris: quandoq; frigus, circunſtans, ſicut quando generãtur in media vel in infima regione, fugiunt enim frigus tanquam contrarium, & mouendo inflammantur. ¶ Ex quibus, ponitur concluſio reſponſalis. Omnes impreſſiones ignitæ vbicunque fiant fiũt naturaliter, quia omnes earum cauſæ ſunt naturales ideo fiunt naturaliter.

An in ſerenitate noctis appareãt hiatus, & voragines.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ de nocte exiſtente ſerenitate appareant hiatus & voragines. ¶ Et videtur ꝙ non quia illa apparent exiſtẽte aliquo vapore & nube, ergo non apparent in ſerenitate. Conſequentia patet, quia ſerenitas dicit priuationem nubis. In oppoſitum eſt philoſophus in tex. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ſerenitas in propo F ſito denotat priuationem nubium, licet non ſimpliciter omnium tamẽ multarum & groſſarum, ſicut tranquilitas non ſignificat priuationem omnium ventorum, ſed magnorum. ¶ Supponitur vlterius ꝙ hiatus, vel vorago non generantur per corruptionem vaporis vel exhalationis, ſicut aliæ impreſſiones, ſed ſolum ꝑ illuminationem & pluuiam cadentem ſupra illum vaporem diſſimilẽ in raritate & denſitate: nam mediũ, debet eſſe denſum, ideo apparet ibi, nigrum, & hoc ſatis viſum eſt in textu, etiam patet quid ſit dicẽdum ad rationem. ¶ Sed de cometa, quæritur, vtrum ſit de natura elementari, puta exhalatio ignita vel de natura cœli. ¶ Et arguitur primo, ꝙ non ſit de natura elementari, quia nulla exhalatio elemẽtaris durat tantum quantum durat cometa, igitur. ¶ Item cometa G mouetur circulariter, ſed impreſſio ignita mouetur ſurſum, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ de iſto dubio multæ fuerunt opiniones, quæ ſatis patent in textu, ideo pro nunc ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, cometa non eſt aliqua ſtella, neque de natura cœleſti, quia tunc ſemper appareret, quod eſt falſum, igitur. Secunda concluſio, cometa eſt de natura, elementari, puta exhalatio, vt ſatis patet in tex. ¶ Et aduerte ꝙ cometæ multipliciter differunt adinuicem, quod maximẽ probatur, per experientias, & fiunt tales diuerſitates, ſecundum diuerſitatem exhalationum. ¶ Primo differunt magnitudine: nam aliquę ſunt ita magnæ, ꝙ apparent quaſi ſol, aliquæ, ita paruæ ꝙ quaſi non videntur. H ¶ Differunt ſecundo multitudine, quia aliquando apparent multæ, aliquando vna. ¶ Differunt etiam figura, quia aliqñ habent caudã, aliqñ non. ¶ Dr̃nt etiã colore: nam aliq̃ ſunt cãdidę, & aliquæ rubicundæ. ¶ Differunt etiã motu, quia aliquæ ſunt, quę nõ mouentur ſicut illę quæ nõ habent caudam, ſed comam, & quędam diuerſimode mouentur quandoque verſus orientem, tamen vt in plurimũ mouent verſus occaſum & ſepæ trãſuerſaliter. ¶ Differunt etiam loco, apparent enim aliquando altæ, aliquando prope nos. Differunt etiam duratione, quia aliquæ multum durant, aliquæ paucum debent tamen durare ad minus per ſeptem dies.

Cometa multiplices, lum quę eaiã ꝑſtigia.

Ad

A Ad rationes. ¶Ad primam dico, ꝙ cometæ diu durant non quidem in eadem materia, ſed continuæ eleuatur alia, & alia materia. Ad ſecundā dicitur, ꝙ mouetur circulariter propter motum aeris, & aliquando ad motum vnius planetæ dominantis

Dubium. ſupra eum. ¶Sed quæreret aliquis de ſignis cometæ: Vtrum ſignificent mortem principum, & ſiccitatem. ¶Et arguitur quòd non, quia maxime eſſet eo, quòd eſſet cauſa omniū illorū, ſed hoc eſt falſum, ergo. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Pro cuius declaratione ſupponitur, quòd cometa ſignificat futurū malum, & hoc in aliquibus partibus, quia non ſemper oportet, quòd ſit in omnibus partibus. ¶Secundo ſignificat ſiccitates & ventos, quia ali-

B quæ partes materiæ ex qua generatur cometa, ſemper remanent in ae-

In quæſt. Natura- lib. re, ex quibus cauſantur venti. ¶Tertio ſignificat terremotum. Vnde dicit Seneca, quòd ſemel poſt apparitionem cometæ per terremotū fuerunt duæ inſulæ ſubmerſæ. ¶Quarto ſignificat deſtructionem fructuū, quia ſignificat ſiccitatem, ſed quando eſt magna ſiccitas, non bene poſſunt augeri fructus. ¶Quinto ſignificat mutationem legum & plurium ſectarum. Legitur enim ꝙ tempore Neronis viſi fuerunt tres cometæ, & poſt apparitionem illorum immediatè ſequebatur mutatio legum, & plurium ſectarum. ¶Et aduerte ꝙ cometa non eſt cauſa illorum effectuum, ſed aſpectus planetarum tūc vigentium. ¶Sexto ſignificat mutationem regum, & tranſlationem regnorum, vt patet per hiſtorias Anglicanas, vbi dicitur ꝙ poſt apparitionem vnius cometæ, puta anno domini milleſimo ſexageſimo: Anglici lucrati ſunt Alemaniam, quādiu tenuerunt, ideo dicitur in textu, ꝙ cometæ ſignificant magna guerras. 10.

An galaxia ſit de natura cœli.

DVBITATVR tertio. Vtrum galaxia ſit de natura cœleſti vel de natura elemētari, puta exhalatio vel vapor. De hoc dubio diuerſi diuerſimode loquunt̄. Dicunt aliqui ſicut Albertus, & multi alij, ꝙ galaxia eſt de natura cęleſti, nam in illa parte cęli in qua apparet galaxia, eſt magna multitudo ſtellarum, ideo illa eſt dēſior, quàm aliæ partes, ideo lumen ſolis magis refrangitur in illa parte cœli, quam in alia, ideo lumē aſtrorum magis apparet in illa parte, quàm in alia, & illud ſpacium vocatur galaxia. D ¶Alij dicunt ꝙ eſt de natura elementari, & generatur ſecundum modum expoſitum in textu, & iſti fundāt ſe in textu, nam dicit Ari. in textu ꝙ eſt de eadem natura ſicut cometa. Probant etiam, quia vna ſtella poteſt eleuare tantam materiam quòd apparebit cometa, ergo plures ſtellæ poterunt tantum eleuare quòd apparebit galaxia. ¶Sed contra iſtam viam arguitur, quia ſi galaxia eſſet de natura elementari, poſſemus aliquando ſenſibiliter percipere exhalationem aliquando maiorem, & aliquando minorem, quod tamen non apparet, igitur. ¶Item nunquam poſſumus ſenſibiliter percipere talem exhalationem conſumi, quod tamen fieret, ſi eſſet

E de natura elementari. ¶Item videtur ꝙ aliquãdo deberet apparere in diuerſis locis, quod non tamen fit, ideo propter iſtas rationes & multas alias primus modus videtur eſſe verior, puta ꝙ fit de natura cęli. ¶Et ad rationes iſtorũ, ad primam dicitur ꝙ Ariſt. in textu loquebatur ꝓbabiliter & diſputatiue. ¶Ad ſecundam conceditur antecedens & negatur conſequentia & conſequens, ſed tamen plures ſtellæ propter lumen & denſitatem faciunt apparere galaxiam. Et hęc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: De impreſſionibus meteoricis eſt ſcientia, tanquam de ſcibili remotiſſimo, quę concluſio relinquitur probata ex dictis in primo artic. patet ẽt quid ſit dicendum ad rõnes. F

DE loco autem & tempore ponere poſt hoc, primo autem circa terram dicamus &c.

ISTE eſt tertius tract. in quo Philoſophus vult determinare de impreſſionibus humidis, quæ generantur ex vapore, & continet duo capitula. ¶In primo determinat de generatione pluuiæ, dicens ꝙ materia eius eſt vapor calidus & humidus, cauſa vero efficiens eſt ſol & alia aſtra & media regio aeris per ſuam frigiditatem. Sed finis eius eſt bonum vniuerſi. Et generatur ſic: nã per calorem ſolis & aliorum aſtrorum a corporibus humidis aqueis exiſtẽtibus hic inferius eleuatur vapor vſque ad mediam regionem aeris, vbi propter loci frigiditatem condenſatur & conuertitur in nubem, G & nubes in pluuiam deſcendentem per guttulas propter ſalutem animantium, & ſi illæ guttulæ ſint parue, vocantur pſecades, & ſi ſint mediæ, vocantur labroceres, ſi magnæ vocantur pluuia. De ſignis autem & actionibus eius videbitur in quæſtione. ¶Deinde determinat de rore: vnde ros ſic generatur, nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorum a corporibus humidis eleuatur vapor ſubtilis vſque ad infimam regionem aeris, qui propter frigiditatem noctis temperatam condenſatur & cõuertitur in aquam deſcẽdentem per guttulas & adhęret herbis, & folijs arborũ. ¶Et differũt ros, & pluuia, q̃a ros generatur ex vapore magis calido q̃ pluuia, & ille vapor, ex H quo fit pluuia eleuatur magis, q̃ ille ex quo fit ros, ideo pluuia fit in media regione aeris, & ros in infima. ¶Deinde determinat de generatione pruinæ, dicẽs ꝙ pruina ſic generatur, nã de die per calorẽ ſolis eleuatur vapor ſubtilis habẽs debilẽ calorẽ vſque ad infimam regionẽ aeris, qui adueniẽte frigiditate noctis ingroſſatur & congelatur, & deſcẽdẽs adhæret folijs herbarum & arborũ. Et dicit ꝙ ros & pruina conueniũt, & differunt. ¶Primo conueniunt, quia generantur ex vapore ſubtili. ¶Secundo, quia fiunt tempore ſereno. ¶Tertio, quia fiunt in infima regione aeris. ¶Et differunt primo, q̃a vapor ex quo generatur pruina, conuertitur in aquam & poſtea congelatur, ſed vapor ex quo generat̃ ros cõuertitur in aquam & non congelatur.

Pluuia, res pruinæ, pariter, & vix quõgenerantur.

A latur. ¶Secundo differunt, quia ros generatur tempore temperato, ſed pruina generatur in locis frigidis & tempore frigido. ¶Tertio differunt, quia ros generatur flante vento auſtrali, pruina vero generatur ſlante vento boreali vt in plurimum. ¶Deinde determinat de generatione niuis vnde nix ſic generatur. nam per calorem ſolis & aliorum aſtrorum eleuatur vapor calidus & humidus vſque ad mediam regionem aeris, vbi propter magnam frigiditatem aeris conuertitur in nubem, & nubes in niuem per groſſas partes deſcendentem, & motus congelationis talium partium conuertit niuē in aquam. ¶Vnde nix & pruina cōueniunt, quia vtrunque ſit per cōge B lationem, ſed differunt quia generantur in diuerſis locis, & nix generatur ex vapore groſſiori quàm pruina, de accidentibus autem, & ſignis harum impreſſionum videbimus in quæſtione.

GRANDO autem ibi quidem fit, in propinquo aut ē terra vaporante hoc deficit &c.

Istud eſt ſecundum capitulū, in quo philoſophus determinat de grandine, mouens primo duas quæſtiones. ¶Prima: vtrum grando debeat magis apparere in æſtate q̄ in hyeme. ¶Secunda vtrum ſurſum poſſit generari grando. ¶Et arguit ꝙ non, quia vel vapor congelaretur anteq̄ ex ipſo fieret aqua, vel poſt. Primum non videtur poſſibile, quia tūc nō deſcēderet ꝑ partes rotūdas, nec ſm vī poſſibile, q̄a aqua ꝑp ſui grauitatē debet deſcendere. C ¶Ad hanc qōnem reſpondebāt antiqui, ꝙ vapor anteq̄ congeletur cōuertebatur in minutiſſimas partes, quæ propter paruitatem ſua nō pellebantur deorſum, ſed remanebant in aere, & illæ paruæ guttæ congelatæ congregabantur in vnum globū. Sed hanc opinionem reprobat philoſophus, quia nunq̄ videmus congelata congregari. ¶Deinde reſpōdet ad primam quęſtionem ſecūdū antiquos, dicebant enim ꝙ grando generatur ex groſſo vapore eleuato vſque ad mediam regionem aeris qui ibi congelatur. Hanc opinionem reprobat tribus rationibus. ¶Prima, grandines non inueniuntur in altis montibus, ergo non generantur in media regione aeris. ¶Secunda rō, D quia quando generantur grandines apparent quandoq; nubes nigræ & ſpiſſæ ꝑpe terrā. in quibus ſit magnus & terribilis ſonus, ſed hoc non contingeret ſi grādo generaretur in media regione aeris, quia tunc non poſſent ibi audiri illi ſoni. ¶Tertia ratio, ſi grando generaretur in media regione aeris, tunc per motum ſuum fieret rotundæ figuræ, ſed aliquando videmus grandinem eſſe figuræ angularis, ſiue latę figurę: ergo non generatur in media regione aeris. ¶Ad videndum ergo quō generatur, ſupponit philoſophus quòd in ęſtate media regio aeris eſt frigidior, q̄ in hyeme, quia in æſtate ſuprema regio eſt multū calida & ſimiliter infima: ergo media regio aeris ex quo circundatur maiori caliditate, erit multum frigidior, q̄ in alio

De grandinis natura, loco ac tēpore.

E tempore. ¶Et ſignũ huius aſſignat, quia in æſtate ſontes & putei ſunt frigidiores, quàm in hyeme, quia in hyeme calor eſt ad interiora terræ, in æſtate autem frigiditas. Inde eſt ꝙ pluuia deſcendit in diebus calidis per groſſiores guttas, quàm in frigidis, inde eſt etiam quòd in Arabia fiunt multæ pluuiæ & vehemẽtes in æſtate & non in hyeme. ¶Dicit conſequenter, ꝙ grando ſic generatur: nam per calorem ſolis a corporibus humidis eleuatur vapor calidus & humidus vſque ad mediam regionem aeris, & propter frigiditatem loci conuertitur in nubem, & nubes in aquam deſcendentem per guttulas, quæ guttulæ per antiperiſthaſim infrigidantur, propter caliditatem infimæ regionis aeris, & cõgelantur, & quanto congelatio illa fit magis prope terram, tanto magis ſubito fit & grandines fiunt maiores. ¶Ideo reſpondet ad quæſtionẽ ꝙ grandines magis fiunt in Vere & Autumno, quam in ęſtate & hyeme, quia in vere & Autunno eſt maior abundantia vaporis, quam in ęſtate, & adhuc magis fiunt in ęſtate, quàm in hyeme, eo quod non eſt ſufficiens calor ad eleuandum vaporem ſurſum, nec eſt tanta frigiditas in media regione aeris per antiperiſthaſim, ſicut in æſtate, de accidentibus vero eius videbitur in quęſtione.

DE fontibus autem diximus prius, quod oportet intelligere nõ tanquam ex vaſe &c.

ISTE eſt quartus tract. huius libri, in quo Philoſophus determinat de impreſſionibus genitis ſub terra, & continet duo capitula. In primo determinat de fontibus & fluuijs. In ſecundo de duratione eorum. ¶Et primo narrat opinionem antiquorum, quę talis eſt. Quidam enim antiquorum dicebant, ꝙ aquę fontales & fluuiales erant aquę pluuiales receptę in foraminibus terrę, & hoc confirmabant duobus ſignis. ¶Primũ, quia aquę fontales & pluuiales ſunt maiores in hyeme, q̃ in ęſtate, quia tunc magis pluit igitur. ¶Secundum ſignum eſt, quia quidam fluuii ſunt perpetui, & ẽt quidam fontes, eo quòd eorum receptacula ſufficiunt ad recipiendũ aquã pluuialem pro tota eſtate vſque ad aliam hyemem ſequentem. ¶Alię ſunt aquę fontales & fluuiales non perpetuę, eo ꝙ non habent receptacula ſufficientia ad recipiendum aquam pro tota ęſtate vſque ad hyemem ſequentem. ¶Sed contra hanc opinionẽ arguit philoſophus, quia multitudo aquarum fontalium ſiue fluuialium decurrentium per totũ annum eſt maior tota terra: ergo nõ poteſt eſſe ſufficiens receptaculum ad recipiendum huiuſmodi aquas, ideo dicit ꝙ fontes & fluuii ſic generantur: nam in viſceribus & concauitatibus terrę includitur aer, qui propter frigiditatem terrę inſpiſſatur & conuertitur in guttulas deſcendentes per poros terrę ad vnum locum, in quo conueniunt, a quo fons & fluuius habent ortum. Idud declarat duobus ſignis. ¶Primum, nam foſſores terrę non reperiunt aquam

Fontiũ, & fluuiorũ origo.

A aquam in vno loco congregatã, ſed eam vident guttatim per diuerſos poros terrę deſcendere, ac ſi terra ſudaret. ¶ Secundum ſignum eſt, quia a maximis montibus maximi oriũtur fluuii, eo ꝙ in illis montibus magnę ſunt concauitates, in quibus eſt magna frigiditas ſufficiens ad ingroſſandum aerem exiſtentem in illis montibus, etiam prope montes inueniuntur fontes, in locis autem planis raro inueniuntur. Et ꝙ in terra ſint concauitates, patet: nã per calorem ſolis & aliorum aſtrorum eleuatur multum de humido a terra, & multi vapores in terris exiſtentes. ¶ Dicit etiam quòd ſub vno mõte eſt vnum ſtagnum, cuius nullus vnquam potuit terminos inuę-B nire, & ingrediuntur multi fluuii: ergo ſignum eſt ꝙ in montibus ſunt concauitates & etiam in terra.

NON autem ſemper eadẽ loca terræ neque aquoſa ſunt, neque arida &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulum & vltimum, in quo Philoſophus determinat de duratione fontium, & oſtendit quòd aliquando eadem loca terrę ſunt arida & humida ſicca & aquoſa, quia ſicut eſt in plantis & animalibus quantum ad ſtatum ſenectutem, & iuuentutem, ita videtur eſſe in terra, ſed ſic eſt, quòd videmus aliquas plantas & animalia aliquando habere humiditatem, aliquando ſiccitatem ſicut in ſenectute, ergo etiam ita eſt in terra, quòd ipſa aliquando eſt arida & aliquando humidę. ¶ Cœlum etiam in aliquo tempore adducit aliquos planetas, qui habent virtutem deſiccandi, & aliquos qui habent virtutem humectandi eam, nõ enim ſemper viget eadem influentia ſuper eandem regionem terræ, ſed in diuerſis partibus terrę vigent diuerſæ influentiæ, & aliquando ſupra eandem ſucceſſiue vigent diuerſę. ¶ Et ſubdit, ꝙ differentia eſt inter augmentationem, & defectum aĩalium, & plantarum, & ipſius terræ, quia animal, & plantæ ſecundum quamlibet ſui partem augmentantur, vel diminuuntur, ſed non ſic eſt de terra immo vna pars poſt aliam ſiccatur, vel humectatur. ¶ Et ſi dicatur, quòd nulla eſt memoria, ꝙ vbi nunc habitamus fuerit mare, ergo parſ terræ quæ nunc eſt ſicca, & aqs D diſcooperta nũquam fuit cooperta aquis. Rñdet ꝙ talis tranſmutatio, fit per longam ſucceſſionem tẽporis ideo talis trãſmutatio latet homines dixerunt tamen aliqui, ꝙ tales trãſlationes terræ, non poſſent fieri niſi per nouam generationẽ totius vniuerſi, vel mundi, hoc reprobat philoſophus, dicens, ꝙ magnitudo totius terrę nihil eſt in ordine ad totum cęlum. Vnde in qualibet hyeme viget influentia humectatiua, faciens augere fluuios per aliqua tempora, & in alia parte viget influentia deſiccatiua, ſufficiẽs diminuere aquas. Et ꝙ terra ſit aliquando arida, ſecundum aliquam ſui partem, & poſtea humida, ſiue cooperta aquis, probat duabus experientiis. ¶ Prima quia terra Aegypti fuit cooperta aquis, & inhabitabilis, & poſtmodum, facta eſt

 ſicca, &

A dico, quod in media regione aeris, virtute alicuius corporis superioris ex aere poteſt generari aqua quę deſcendens deorſum vocatur pluuia. ¶Sed reſtat alia parua difficultas. Vtrum vapor naturaliter moueatur ſurſum, vel violenter, & videtur quod naturaliter, quia hẽt leuitatem, quod violẽter patet, quia eſt de natura aquę, quę naturaliter mouetur deorſum. Reſpondetur primo, quod vapor non eſt aqua, vt iã viſum eſt neque eſt de natura aquę, niſi quia generatur ex aqua, vel quia eadem eſt materia aquę, & vaporis. ¶Dicitur vlterius, ꝙ ſi leuitas conſequatur propriam formam ſubſtatnialem ipſius vaporis, ſic ꝙ ille, vapor ex natura ſua ſit natus eleuari ſurſum, etiam dico quod moue-B tur naturaliter. Si autem illa leuitas conuenit ſibi ſolum accidentaliter, & non ſecundum naturam eius, poſſet dici quod mouetur violẽter, vel ſaltem preter naturam propriã, poteſt tamen probabiliter dici, quod vapor eſt vnum mixtum cui ex natura ſua conuenit mouetur ſurſum.

Grando vbi generatur. SECVNDO ſciendũ, ꝙ de loco generationis grandinis eſt difficultas inter doctores. ¶Vnde cõueniũt omnes in materia grandinis: nam dicunt omnes, quod materia grandinis eſt vapor groſſus, & fit conſimili modo ſicut pluuia, ſed forma eſt ſicut aqua congelata, vel vapor congelatus. Vnde vapor prius cõuertit̃ in aquam, & poſtea congelatur, & propter hoc differt a niue differt ẽt a niue, quia prius conuertitur in aquam, quam nix propter virtutem aliquam intrinſecam calidi. Sed de C loco, generationis eius videtur dicere Ariſt. in textu quod generatur in infima regione aeris ſatis baſſa non multum diſtante a terra. ¶Et hoc probat in textu tribus ſignis. Dicit tamen Albertus, quod locus grandinis ſit magis altus, quam locus, vbi ſit pluuia, quia ille vapor a quo generatur grando, eleuatur a calido forti, & ideo poteſt eleuari valde ſurſum. Et dicit, quod propter calorem intrinſecum ille vapor ſit rarior, iõ ſtatim congelatur in illo magno frigore. Sed tenendo hoc, quid dicendum eſſet ad Ariſt. diceretur, quod Ariſt. nolebat negare ſimpliciter q̃n generatio grãdinis poſſet fieri in media regione aeris, ſed ꝙ non fiebat in tali regione, ita regulariter, ſicut in infimã regione vbi congelatur p D antiperiſthaſim, habet enim quelibet impreſſio humida aliquam frigiditatem connaturalem, ideo illę, guttę deſcendentes habent aliquam frigiditatem, quę a caliditate infimę regionis per antiperiſthaſim fortificãtur, & tandem congelatur. ¶Et ſiquis dicat, quare vapor ex quo generatur grando non congelatur in infima regione aeris cum aſcendit ſicut pluuia cum deſcendit. Reſpondetur quod hoc eſt, quia in vapore eſt calidum eleuans, & mouens ſurſum, ideo, ita cito non poteſt condẽſari, niſi quodammodo calidum ſit corruptum, & ideo diu aſcendit antequam conuertatur in grandinẽ. ¶Et aduerte quod quando grando generat̃ in media regione aeris tunc ſit multum ſurſum, & non ſit tunc

E per antiperiſtaſim quia ille locus eſt valde frigidus, & ideo infrigidat illũ vaporẽ, & quia ille vapor eſt calidus, iõ facilius cõgelatur, ſicut aqua calida.

Signa pluuiam imminere demoſtrãtia.

TERTIO ſciendum, ꝙ pluuię ab Ariſt. aſſignantur octo ſigna. Primum ſignum eſt apparitio nubis, & aſcenſus vaporis ſurſum. ¶ Secundũ eſt diminutio fluuiorum, fontiũ & rorum q̃do enim prædicta diminuũtur, tunc vapores eleuãtur ex quib. generatur pluuia. ¶ Tertium eſt humectatio parietum & lapidum, quia tunc viget conſtellatio conuertens aerem in aquam. ¶ Quartum eſt, cũ lampades ardentes ſcintillant, & ferè extinguuntur, tunc enim aer circũdans oleum conuertitur in aq̃, vel eſt ſaltem plenus vaporibus humidis. ¶ Quintum eſt rubedo matutina ſolis. Signum enim eſt, quia tũc ſunt multi vapores, per quos faciliter nunc pertranſeunt radii ſolares. ¶ Sextum quando non videntur aſtra, quia tunc impeditur viſio propter vapores exiſtẽtes in aere. ¶ Septimum eſt cãtus ranarum & auium. Octauum eſt quãdo pulices & muſcę fortius pungunt, & oues auidius paſcunt, & diligentius nutrimentũ quærunt, quia tunc corpora eorum ſunt alterata, & ſic ex inſtinctu naturæ mouentur ad prouidendum ſibi de neceſſariis.

Accidentia pluuia

¶ Sed aduerte, ꝙ ipſius pluuię ſecundum Ariſt. in textu aſſignantur quinque accidentia. ¶ Primum eſt quòd pluuia ſemper deſcendit per guttulas, vt aer non poſſit ſibi tantum reſiſtere. ¶ Secundum eſt quod huiuſmodi guttulæ quandoque ſunt groſſæ, quandoq; mediocres, quandoque paruæ. Tertium eſt, quia pluuia quandoq; eſt dulcis, & quandoque amara, & hoc contingit propter diuerſam commixtionem vaporis, quandoque. n. vapor eſt multum terreſtris, & tunc eſt amarus, & quandoque eſt multum aereus tunc eſt dulcis. ¶ Quartum accidens eſt ꝙ citius generatur pluuia, quàm quæcunque alia impreſſio aquea, quia media regio aeris omni tempore anni eſt ſufficienter diſpoſita ad generationem pluuiæ. ¶ Quintum eſt quando pluuiæ cadunt, aliquando cadunt paruæ ranæ, vermes, & piſces, quod contingit ex eo, quia cum vapore aqueo, eleuatur exhalatio viſcoſa, quæ virtute ſolis poteſt tranſmutari ad recipiendum formam prædictorum.

Accidentia roris,

QVARTO ſciendũ, ꝙ multa ſunt accidentia roris ſecundum philoſophum in textu. ¶ Primum eſt ꝙ generatur in locis temperatis, & tẽpore temperato. ¶ Secundum eſt ꝙ ros quandoque eſt dulcis, & quandoque amarus. ¶ Tertium eſt quod blada collecta in rore, cito putreſcũt quia ibi eſt quædam materia viſcoſa & calida agens in humidum, viſcoſum enim eſt cauſa putrefactionis. ¶ Quartum eſt quod oues comedentes herbas plenas rore ſæpe moriuntur ex fluxu ventris, & hoc eſt propter viſcoſitatem ipſius materię.

Pruinae accidentia.

Sed etiam ipſius pruinę aſſignantur quatuor accidentia, a philoſopho in textu. ¶ Primum eſt ꝙ ipſa generatur de nocte & in aurora tempore frigido & in locis frigidis, quia hoc requirit congelationem. ¶ Secundum eſt quòd

A quòd fit ex materia fetida, quia vt in plurimum fit ex commixtione exhalationis calidæ cum vapore humido. ¶ Tertium eſt quod materia pruinæ aliquãdo aſcendit ſurſum & conuertitur in nubem, & tunc eſt ſignum pluuiæ, quando vero deſcendit eſt ſignum ſerenitatis. ¶ Suppo-

Niuis ꝓprietates.

nit vlterius ꝙ ipſius niuis ſunt q̃dã proprietates vel accidentia. Prima, ſi q̃s lauet manus niue, reddit eas firmas, eo ꝙ nix generatur ex vapore, quodammodo ſicco & terreſtri. Secũda nix reddit aerem turbidum & aliqualiter clarum ꝓp humiditatẽ claram exiſtentẽ in vapore, ex quo generatur humiditas, quæ clarificat. ¶ Tertia nix nutrit oues & alia aĩalia, quia nix generatur ex humido aereo, in quo cõſiſtit vita. Quarta B nix augmentat blada & alia naſcentia in terra. ¶ Quinta, nix fit magis in hyeme, q̃ in aliis temporib. anni. ¶ Sexta, nix ẽ figuræ latę. ¶ Septima, nix deſcẽdit cum tps eſt calidius, eo ꝙ nubes ex qua generant, eſt calida. ¶ Octaua, nix eſt coloris albi mollis & manu compreſſibilis, eo ꝙ debili frigore condenſatur. Sed ipſius grandinis ſecundum Ariſt. in textu ſex

Grãdinis proprietates.

ſunt proprietates. ¶ Prima ꝙ grando congelatur ad modum cryſtalli. ¶ Secunda grando mortificat vegetabilia propter eius frigus & eius duriciem. ¶ Tertia tempore grandinis audiuntur magni ſoni, eo quòd in nube includuntur multæ exhalationes calidæ, & ſiccæ, quæ petunt exitum, & mouentur per talem nubem frangendo eam, & tunc cauſãt ſonum. ¶ Quarta, cum grandine quandoque cad[it] pluuia, & hoc fit C propter paruam antiperiſtaſim. ¶ Quinta grãdo q̃ñq; eſt rotũda, & q̃ñq; angularis. Rotũda, q̃ñ gñantur remotè a terra. ¶ Angularis, quando generatur prope terram. ¶ Sexta quandoque in grandine apparent imagines porcorum, & hominum, propter virtutes cæleſtes tunc vigentes, ſimiliter in grandine multoties inueniuntur pili, quia vapor nunq̃ aſcendit, ſine terreſtri, ſed ex ſicco terreſtri ſtatim generantur pili. ¶ Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An pluuia, ros, & pruina differant ſpecie.

Dubitatur primo. Vtrum pluuia, ros, & pruina differant ſpecie ſpecialiſſima. Et arguitur quod ſic, quia in diuerſis locis temporibus, & materiis, diuerſis generantur, igitur differunt ſpecie. D Conſequentia patet quia quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, in eodem loco generari debent, & antecedens patet in textu. ¶ Secundo ſic. Complexiones naturales iſtorum inferiorum differunt ergo videtur quòd iſta debeant differe, quia ſecundum diuerſas cõplexiones fit diuerſitas ſpecifica. Et antecedens probatur, quia complexio niuis eſt magis frigida, quàm cõplexio pluuię, etiam complexio grãdinis eſt frigida, & ſicca, igitur. ¶ Itẽ iſta fiunt a diuerſis agentibus, igitur ſunt diuerſa. Conſequentia patet, quia agentia naturalia aſſimilant ſibi effectus ergo a diuerſis diuerſi fiũt effectus. ¶ Item effectus illarum impreſſionum differunt ſpecie, ergo illa differunt ſpecie. Patet conſequentia, q̃a effectus ſunt conſimiles cauſis.

E ſis.¶In oppoſitum videtur eſſe Philoſophus in textum, putá, ꝙ omnes impreſſiones humidæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Sed pro ſolutione huius dubitationis ſupponitur, quod arguitiuè, ex diuerſitate operationem, & & accidentium aliquorum in totá, ſpecie venimus in diſtinctionem, ſpecificam illorum, non tamen demóſtratiue,& efficaciter. Et hoc vr̃ velle Sco. in 4.d.2.vbi dicit, ꝙ vinũ, & acetum ſunt alterius ſpeciei, quia operationes eorum a tota ſpecie ſũt alterius ſpecie:nam vinũ a tota ſpecie habet calefacere, & acetum habet frigeſcere. ¶ Non obſtante tñ hoc ponitur talis propoſitio ꝙ pp diuerſitatem accidentium, & operationum non poſſumus ſufficienter, probare diuerſitatẽ ſpecificam ſub-
F ſtantiarum:nam videmus frequẽter ꝙ ſubſtantiæ diuerſæ ſpeciei habẽt accidentia diuerſa, & aliquando ſimilia. Exemplum primi, vt ignis, & aqua habent diuerſa accidentia. ¶Exemplum ſecundi ignis, & aer, differunt ſpecie, & tamen habent accidentia eiuſdem ſpeciei. Similiter, homo,& Angelus differunt ſpecie, & tamen eorum volitiones,& intellectiones ſaltem de eodem obiecto, videntur eſſe eiuſdem ſpeciei, videmus etiam, ꝙ ſubſtantiæ differunt ſpecie,& ſunt principia accidentiũ, drium ſpecie,& etiã accidentia eiuſdem ſpeciei. Nam aqua calefacta calefacit ſicut ignis, & tamen differũt ſpecie, videmus ẽt ꝙ ſubſtantiæ ſũt eiuſdem ſpẽi,& tñ accñtia erunt alterius ſpeciei,& aliquã do eiuſdem. ¶Exemplum primi, vt duo poma, ſunt eiuſdem ſpeciei, & tñ vnũ na- G
turaliter eſt dulce & aliud amarum. Similiter duo homines vnus erit albus,& alius niger.¶ De ſecundo notum eſt, videmus etiam ꝙ ſubſtantiæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & erunt principia accidentium alterius ſpeciei,& aliquando eiuſdem ſpeciei. Exemplum primi, vt duæ voluntates hominum ſunt eiuſdem ſpeciei, & tñ illud idem obiectum quod eſt volitum ab vna, eſt nolitum ab alia. ¶Exemplum ſecundi, vt ſi duæ voluntas hominum diligãt idem obiectum. Et ex omnibus iſtis patet ꝙ diuerſitas accidẽtium vel identitas in ſpecie non probat ſimpliciter diuerſitatem, vel identitatem ſpecificam ſubſtantiarum ergo a ſimili non ſequitur, ꝙ diuerſitas accidẽtium, vel operationem illarum, impreſſionũ H
inferat ſimpliciter diuerſitatem ſpecificam eſſentialem illarum impreſſionum, ideo poteſt faciliter teneri, ꝙ licet accidẽtia, & operationes illarum impreſſionum differant ſpecie, non tamen illæ impreſſiones. Dicũt tamen, aliqui ſubtiliter ꝙ ros & pluuia bene ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed pluuia,& nix differunt ſpecie, & ſimiliter grando.

Aqua quõ aſcẽdit ad orificium montis.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ aqua fontalis naturaliter, aſcendat ad orificium fontis. ¶ Et vr̃ ꝙ non, quia aqua naturaliter deſcendit, ergo non naturaliter aſcendit. ¶ In oppoſitum videtur eſſe philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ graue naturaliter poteſt quadrupliciter aſcendere, puta aqua.¶ Vno modo ſi ſupponatur ſibi

bi

A bi aliquod grauius, vt ſi in vno poto eſſet aqua, & intra poneretur lapis, tunc illa aqua aſcenderet naturaliter, eſt enim ordo entium ꝙ grauiora ſunt deorſum. ¶ Secundo modo ad fugandum vacuum, ſicut patet de aqua frigida, cui ſupponitur os, phialę calefactæ, in qua erat aer calefactus, & etiam rarefactus, per caliditatem, talis, enim aer phialæ propter frigiditatem aqua condenſatur, & ne fiat vacuum aqua naturaliter aſcendit per phialam. ¶ Tertio modo ad fugandum contrarium, ſicut aqua exiſtens in poris ligni viridis poſiti in igne aſcendit ad extremitatem ligni. ¶ Quarto modo propter æquilibrationem, aqua enim appetit, vt ſecūdū quamlibet ſui partem ęqualiter diſtet a cētro, & ſit ęque alta: nam ſi fiat foramen in fundo nauis, tunc aqua aſcēdit donec ſit ita alta, ſicut aqua, quæ eſt in fluuio & ſecundum iſtum modum, ſ. æquilibrationem aqua naturaliter aſcendit ad orificium fontis, aqua enim appetit naturaliter æquari loco, a quo ſumpſit originem. Ex quo ſequitur ꝙ orificia fontium artificialium, nō debent fieri altiora, q̄ ſit locus originis ipſius fontis. ¶ Vlterius ſequitur, ꝙ per orificium artificiale fontis poſſums ſcire altitudinem originis alicuius fontis. Vnde ſi origo fontis ſit in loco ſatis alto, vt in cacumime montis, & deſcēdat aqua fontis ad locum inferiorē, dico ꝙ ſi fiat orificium vſque ad altitudinem montis, aqua tunc ibi aſcēdet. ¶ Et ſiquis quæriat vtrum aqua fontium, & fluuiorum ſit naturaliter maior in ęſtate, quàm in hyeme. Reſpondetur, ꝙ ſic, quia calor exiſtens extra terram facit per antiperiſtaſim terram interius eſſe magis, frigidam, ideo facilius aer, & vapor in aquam conuertuntur. ¶ Aduerte tamen, ꝙ ratione aquarum pluuialium, & aliarum impreſſionum humidarum aqua in hyeme eſt maior, quam in æſtate. ¶ Quæreret etiam aliquis, vtrum vbi nunc eſt mare aliquando fuerit terra arida, & econtra. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ montes quatuor modis generantur in terra. Primo ex fluxu maris, & aliarum aquarum impetuoſarum cōgregantium multam terram in vno loco. ¶ Secundo, ex ventis impetuoſis congregantibus multas arenas, & multas terreſtreitates. ¶ Tertio ex motu terræ faciente magnam apertionem in terra, ad quam ſequitur, vallis. ¶ Quarto, ex influentia deſiccatiua, & rarefactiua terræ, mediante qua eleuatur quædam gibboſitas in terra. Tunc reſpondetur probabiliter, quód vbi nunc eſt mare aliquādo fuit terra arida, & econuerſo, & hoc per generationem, & corruptionem montium, & ſi non ſecundum totum locum, tamen ſecundum, partem loci.

A — Graue quot modis poteſt aſcēdere.

B — Aqua fluuiorū … ac fontiū quando maior.

C — An vbi nūc mare aliqū fuit terra, & viciſſim.

D — Rubide matutina, an ſignificat pluuiam.

Dvbitatvr tertio. Vtrum rubedo matutina ſignificet pluuiam futuram. ¶ Et arguitur, ꝙ non, quia rubedo veſpertina, ſignificat ſerenitatem, ergo & rubedo matutina. connſequentia patet a ſimili ex eo, quód eſt ſimilibus cauſis ſimiles effectus proueniunt. ¶ Item rubedo, circa lunam non ſignificat pluuiā, ſed

Sed ſerenitatem, vel ventum, ergo nec rubedo matutina circa ſolem. conſequentia patet ſicut præcedens. Et antecedens probatur per experiẽtias. ¶ Item videmus per experientias ſæpe poſt rubedinem matutinã non ſequi pluuiam, ergo non eſt ſignum futuræ pluuiæ. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in tex. Pro ſolutiõne ſupponitur, quòd impreſſionum multiplicia ſunt ſigna. ¶ Quædã sũt ſigna, quæ ſunt cãã cum hoc, ꝙ ſunt ſigna, ſicut ſunt conſtellationes cœleſtes. ¶ Alia ſunt ſigna, quæ nõ ſunt cã ſignatorum, ſed ſunt effectus cãrum, & ex ipſis inducimur in cognitionem cauſarum, ſicuti fumus eſt ſignũ ignis & eſt effectus eius. ¶ Alia ſunt ſigna, quorum vtrunque eſt effectus, & vnum eſt ſignum alterius, quia vnus communiter euenit poſt alium, ſicut vapor, & nubes. ¶ Hoc ſuppoſito ponit talis concluſio. Rubedo matutina apparens in cœlo ſignificat pluuiam futurã, quia talis color cãtur, quando ſol eſt in ortu, vel prope ortum ex eleuatione vaporum interpoſitorum inter viſum noſtrũ & ſolem qui vapor de ſe eſſet niger, & opacus, ſed lux apparẽs per nigrum facit apparere rubedinẽ, ſicut etiam quando videmus candelã per flammam albam, & cum tales, vapores ſint eleuati, & tandem in aq̃ poſſint conuerti per frigus mediæ regionis, in illa die conuertuntur in pluuiam. ¶ Secunda concluſio rubedo ſerotina apparens in cœlo circa ſolem, ſignificat ſerenitatem, quia ſignum eſt, ꝙ vapores, qui fuerunt eleuati de die iterum cadunt de noctc, & ſi non ceciderint ſunt ita prope terram, cum ſint inter ſolem, & aſpectum noſtrum, quoniam ſol eſt prope ſuperficiem orizontis quod ex ipſis non põt fieri pluuia, ſed magis ros, vel pruina. Aduerte etiã, quòd magnum ſignum pluuiæ eſt quãdo ſol, & luna apparent pallidi, vel fuſci coloris, q̃ fit pp vapores, qui vapores ſunt multum aquei, & parum habentes de fumo terreſtri, ideo nõ apparet rubedo, ſed potius pallor. ¶ Etiam quando oritur, & apparet maior, q̃ ſit ſolitum quod fit propter interpoſitionem vaporum, in quibus vaporibus radii ſolares dfregãtur, & faciunt ſolem apparere maiorem. ¶ Quando etiam in nouitate lunæ cornua lunæ apparent obtuſa, & nigra, tunc ſignificant pluuiam in illo menſe. ¶ Quando et ortus ſolis eſt nimis matutinus ſignificat pluuiam. Tunc reſpõdetur ad rationes. ¶ Ad primam negando conſequentiam, quia non eſt ſimile. ¶ Ad ſecũdam conceditur añs, & ad probationem dicitur, quod non eſt eadem cauſa, quia rubedo circa lunam, eſt ſicut rubedo veſpertina, quæ ſignificat ſerenitatem. ¶ Ad aliam dicitur, quod non eſt ſignum neceſſarium, quandoque enim poteſt impediri, puta quando calor ſolis eſt tãtus, ꝙ conſumit vaporem, vel quando vapor per ventum remouetur. Et hæc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Signum pluuia.

Art. 3.

Conclvsio reſponſalis: Pluuia, & nix generantur in media regione aeris. Ros grando, & pruina in infima, quæ concluſio relinquitur

A tur ꝑbata in articulis. Ad rationes. ¶Ad primam, & ſecundam patet, ſolutio. ¶Ad tertiam dicitur negando, quod ros generetur in ſuprema regione aeris. ¶Ad probationem dicitur, quod licet vapor roris ſit ſub- C tilior, quàm vapor pluuiæ, non tamen aſcendit ratione pauci caloris. ¶Ad quartam, & quintam patet qđ ſit dicendum.

METEORORVM ARISTOTELIS.

LIBER SECVNDVS.

DE mari autem, quæ natura ipſius, & propter quam cauſam eſt ſalſa, & tanta aquę mul- B *titudo, adhuc autem de ea, quæ a principio generatione dicamus: Antiqui quidem igitur, & verſãtes circa theologias faciũt ipſius fontes, vt ipſis ſint principia & radices terrę & maris &c.*

Maris ſitus natura, & generis.

ISTE eſt ſecundus liber Meteororum, in quo Philoſophus determinat de mari, de ventis, de motu terræ, de tonitruo corruſcationibus, fulminibus, & typhonibus. Et diuiditur in tres tractatus. in primo determinat de mari & cõtinet duo capitula In primo, narrat opiniones antiquorum de mari. ¶Dixerunt enim aliqui, quòd mare fiebat hoc modo quia mare habet multos fontes in terra, qui ſunt principia eius, ita ꝙ terra per ſuos fontes eſt principium maris. ¶Alia fuit opinio dicentium, quòd terra fuit, olim cooperta aquis, & poſtea per calorem ſolis, & aliorum corporum calefactiuorum paulatim deſiccata eſt & tandem tota deſiccabitur, & illud D ꝙ remanſit humefactum dicitur mare. ¶Alii dixerũt, ꝙ terra fuit ſemel ita calefacta a ſole, & ab aliis aſtris ꝙ tantum ſudauit ꝙ mare ex illo ſudore ortum ſuum habuit. Primam opinionẽ reprobat ꝑmittens diuiſionem aquarum, quarum prima eſt, aquarum quædam ſunt fluxibibiles, vt fontes, & fluuij. Aliæ ſunt ſtationariæ. Fluxibiliũ qđã ſunt fluxibiles ſpontaneè ſine arte. Aliæ ſunt fluxibiles artificioſe. ¶ Hoc ſuppoſito probat, ꝙ mare non hẽt fontes in terra tanquam principia eius, quia fontes fluunt extra locum eorũ, ſed mare nõ mouet̃ extra ſuũ locũ, igit. ¶Et ſi quis dicat, mare fluit, & refluit. Reſpondet, quòd hoc eſt a cauſa extrinſeca, puta a luna, & aliis corporibus cœleſtibus, habentibus, domi-

E dominium ſuper humidá. ¶ Deinde determinat de natura ipſius maris, narrãdo opinionem antiquorũ, quidã enim dixerunt mare eſſe principium omnium aquarum. ¶ Dicũt vlterius, ꝙ fluuii non ſolum fluunt ad mare, tanquam ad terminum, ſed fluunt ab ipſo tanquam a principio. ¶ Sed contra hoc arguit Philoſ. quia principium debet eſſe prius, & ſimplicius principato, ergo cum mare ſit turbidum, & ſalſum non eſt prius, & ſimplicius aliis aquis, & per conſequens non eſt principium aliarum aquarum. ¶ Alia opinio fuit, ꝙ ſol nutritur humido aqueo eleuato ab iſtis inferioribus. Hanc opinionẽ reprobat quinque rationibus. ¶ Prima, ſi ſol nutriretur humido aqueo ſequeretur, ꝙ non eſſet vnus, & idẽ F ſol in diuerſis diebus, ſed fieret quotidie alius, & alius. ¶ Secunda ratio, ignis eleuans aliquod humidum ab aqua calefacta, non nutritur illo humido, ergo nec ſol nutritur humido eleuato per ipſum. ¶ Tertia rõ, ſi ſol nutriretur tali humido eadem rõne alia aſtra deberent nutriri humido, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶ Quarta ratio, ſi ſic, ſequeretur, ꝙ ſol, & cœlũ augmentarentur, & per conſequens mouerentur velocius. ¶ Quinta rõ, vapores eleuati non pertingunt vſq; ad ſolem, ſed iterum deſcendũt deorſum, igitur. ¶ Tertia opinio fuit Platonis dicentis, ꝙ circa medium mundi eſt magna multitudo aquæ, quæ Tartarus vocatur, a quo ipſum mare venit. ¶ Sed contra hoc arguit Philoſ. quia ſi ſic, ſequeretur, ꝙ ſemper deberet eſſe eadem quantitas aquarũ, quod eſt falſum, igitur. Iſtis G opinionibus poſitis dicit Philoſ. ꝙ locus in quo eſt mare, eſt locus naturalis aquæ, & eſt locus maris ſecundum accidẽs. Primum probat, quia aqua naturaliter locatur circa terrã cum ibi vigeat virtus generatiua, & & conſeruatiua aquæ, ergo ibi eſt locus naturalis aquæ. ¶ Secundum patet, quia in mari ſunt quædam terreſtreitates, quæ magis debent locari in terra, quàm extra terram, & per conſequens locus, in quo eſt mare, eſt locus maris ſecundum accidens ſiue ſecundum partem. ¶ Et ex iſtis infert Philoſophus, quòd omnes fluuii naturaliter fluunt ad mare, quia locus maris eſt locus naturalis aquæ etiam ille locus eſt multum baſſus, igitur alii fluuii ad ipſum fluunt. ¶ Et ſiquis dicat, ergo mare notabiliter deberet augeri ꝑ ingreſſũ aliorum fluuiorum. Reſpondet philoſophus, quòd verum eſt, ſi nihil a ſole iterum eleuaret. Sol enim per ſuam caliditatem eleuat, aquas ſubtiles maris, & dimittit groſſas, & terreſtreitates, & ex illis ſubtilioribus fiunt nubes. H

DE ſalſedine autem ipſius dicendum, & vtrum ſemper eſt idem &c.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ in quo Philoſophus determinat de perpetuitate, & ſalſedine maris. ¶ Et diuiditur in duas partes. ¶ In prima determinat, de perpetuitate ipſius maris, dicens, ꝙ mare eſt perpetuũ. Quod probat, quia nulli dixerunt mare eſſe genitum, niſi illi, qui poſue-

Mare quaudiu eurabile, & vnde falſum.

A fuerunt mundum eſſe genitum, ſed mundus non eſt genitus immo perpetuus igitur.¶Deinde determinat ꝑpetuitate maris ſecundum opinionem antiquorum, dicens, quod opinio Democriti fuit, quod mare non eſſet perpetuum, ſed quod continue fieret minus, & quod tandem totū, conſumetur. Hanc opinionem reputat Philoſophus fabuloſam, dicens, ꝙ eſt ſimilis opinioni, quæ dicit, ꝙ in terra a principio creationis mundi eſſet quædam vorago, quæ bis abſorbuiſſet mare, & ĩ prima abſorbuitione fecerat montes, & in ſecunda, inſulas. Iſtas opiniones reputat omnino fabuloſas.¶ In ſecunda parte, determinat de ſalſedine ipſius maris, & diuiditur in duas partes. ¶In prima narrat opiniones antiquorū.

B ¶Quarum prima fuit illorum, qui dixerunt mundum eſſe factum, & etiam mare dixerunt terram in principio creationis mundi fuiſſe totam coopertam aquis, & poſtea per calorem ſolis magnam partem aquæ eē euaporatam, & illud quod relictum eſt dixerunt eſſe mare, & quia hoc eſt groſſum, & terreſtre, ideo dixerunt ipſum eſſe ſalſum. Hanc opinionem reprobat, dicens, quia tunc ſequeretur, quod mare, nunc eſſet paruum, vel ꝙ illa quæ eleuanͣ, iterum reuerterentur in mari.¶Secunda opinio fuit illorum, qui dixerūt mare eſſe ſalſum propter terram cōmixtam ipſi mari. Hanc reprobat tribus rōnibus. Prima ratio, quia tunc ſequeretur, ꝙ fontes, & fluuii eſſent ſalſi cum terra ita bene deferatur ad ipſos, ſicut ad mare.¶ Secūda ratio, quia videtur eſſe inconueniens, ꝙ C tanta multitudo aquę ſit ſalſa propter talem paruam commixtionem terræ.¶Tertia rō, quia iſti dixerunt fontes, & fluuios eſſe eiuſdem naturæ cum aqua maris, ſed aqua fluuii & fontes non eſt ſalſa, igitur. ¶Tertia opinio, eſt eorum, qui dixerunt ꝙ mare eſt ſudor terræ, quia ſudor eſt ſalſus ideo mare eſt ſalſum. Hāc reprobat tribus rationibus.¶Prima quia iſti non aſſignauerunt cauſam, propter quam ſudor debeat eſſe ſalſus ¶Secunda ratio, ſudor eſt ſuperfluitas illius, cuius eſt, ſed mare non eſt ſuperfluitas terræ cum eſſet minus terra, igitur.¶Tertia ratio ſi terra quandoque ſudaſſet propter calorem ſolis, eadem ratione nunc ſudaret, ſed hoc non apparet, igitur. Deinde determinat de ſalſedine maris D ſecundum propriam opinionem, ponens tres ſuppoſitiones.¶Prima, duplices ſunt fumĩ quidam ſunt humidi, & calidi, qui vocantur vapores. Alii ſunt ſicci, qui vocantur exhalationes.¶ Secunda ſuppoſitio, licet mare maneat vnum, & idem ſecundum ſpeciem, mutatur tamen ſecūdum partes.¶Tertia ſuppoſitio, ſiccum terreſtre paſſum calido mixtū cum humido aqueo cauſat ſalſedinem eo quod ſiccum terreſtrę non eſt totaliter digeſtum, ſed combuſtū & quando dominatur tale combuſtum ſuper humidum, tunc cauſatͣ ſalſedo.¶Tunc ponit talem concluſionem. Exhalationes terreſtres aduſtæ deſcendentes ad mare, permixtæ cum humido aqueo, cauſant ſalſedinem maris. Et probat ſeptem ſignis.

E gnis. ¶ Primum quia aquæ auſtrales ſunt magis ſalſæ, quam boreales, & hoc niſi, quia flante vento auſtrali eleuantur plures exhalationes calidæ, & ſiccæ terreſtres, quæ admiſcẽtur aquis. ¶ Secũdum ſignum, quia aqua maris eſt calidior aliis aquis, & hoc propter commixtionem exhalationis calidæ, & ſiccæ. ¶ Tertiũ ſignum eſt, ſi aliquis poſuerit in mari vas ſubtile vndique clauſum, tũc aqua ingrediens per poros erit dulcis, & hoc propter ſeclusionem groſſi terreſtris. ¶ Quartum ſignum eſt, quia aqua maris eſt groſſior, & grauior aliis aquis ideo maius pondus portat. ¶ Quintum ſignum eſt quia

F eſt quoddam ſtagnum in Palæſtina ita ſalſum, ꝙ nullus piſcis ibi naſcit & eſt ita groſſum, ꝙ ſi equus proiiceret in ipſum, non ſubmergeret. Sextum ſignum eſt, quia veſtimenta lota in mari rõne terreſtreitatum efficiuntur ſordida. ¶ Septimum ſignũ eſt: nam in Arabia eſt quidam locus vbi naſcuntur calami, quibus combuſtis, homines accipiunt cineres, & cõmiſcẽt aquę, & totum ſimul decoquunt, ita, ꝙ vna parte aquæ euaporata, reſiduum efficitur ſal. ¶ Et ſi quis quæreret, an aliqui fontes, & fluuii poſſint eſſe ſalſi: R̃ndet, ꝙ ſic, quia per virtutem ſolis, & aliorum aſtrorum poſſunt eleuari a terra multæ exhalationes terreſtres, quę poſſunt commiſceri cum talibus aquis.

Lacus Aſpaltic⁹ auius meminerelo ſephus, & Seneca.

An mare in ſuo naturali loco debeat fluere, & refluere.

Qvaeritvr. Vtrum mare in ſuo loco naturali exiſtens debeat fluere, & refluere. Arguitur primo contra ſuppoſitum, quia mare eſt, mixtum ex humido aqueo, & ſicco terreſtri, ergo non debetur ſibi, locus naturalis aquæ. ¶ Secundo ſic. Vnumquodque corpus naturale debet naturaliter quieſcere in ſuo loco naturali, ſed mare fluit, & refluit igitur non eſt in loco ſuo naturali. ¶ Tertio ſic. Mare nec fluit naturaliter, nec violenter, igitur. Quod non violenter, patet, quia nullum violẽtum eſt perpetuum. Quod non naturaliter, patet, quia agentia naturalia ſunt determinata ad vnam partẽ & non mouent motibus contrariis, igitur. ¶ Quarto ſic. Locus maris eſt decliuior, ergo ſi mare fluat, & refluat exeundo locum, in quo eſt ipſum aſcenderet, quod eſt falſum. H

¶ Quinto ſic. Si mare flueret, hoc maxime eſſet ab aquilone verſus auſtrum, ſed hoc non; quia in auſtro magis viget cauſa generationis mõtium, & eleuationis terræ, quia ibi viget calor ſolis, & aliorum aſtrorũ, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in textu. ¶ In q̃one erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1.

Primo ſciendum, ꝙ pro declaratiõe quæſtionis ſupponit primo ꝙ licet aqua, & mare ſupponant ꝓ eodem, tamen mare aliquid connotat, quod non connotat aqua, ſ. terreſtreitatem, & ſalſedinem annexam, ideo licet omne mare ſit aqua, tñ nõ omnis aqua eſt mare. ¶ Supponitur ſecundo, ꝙ de ipſo mari aliquæ ſunt difficultates. Prima, vtrum mare ſit generabile, & corruptibile? Et videtur, ꝙ non quia ſecundum Ariſt. oẽ corru-

Mare an generabile, & corruptibile.

A corruptibile ſemel corrumpetur: ergo ſi mare ſemel corrumpatur, tunc non erunt niſi tria elementa, quod non concederet Philoſophus. ¶ In oppoſitum arguitur, quia omne habens materiam eſt generabile, & corruptibile, ſaltē corruptibile, mare eſt huiuſmodi: igitur. Reſpōdetur breuiter, ſicut dictum eſt alias de alijs elementis, ꝙ ſunt corruptibilia ſecū dum partem, cū partes eorum corrū puntur, & aliæ generantur, ſed non ſecundum ſe tota, quia non eſt aliquod agens, quod habeat virtutem ſupra totum elementum, & hoc forte eſt propter ſalutem viuentium, & ordinem entium. ¶ Et ſi quæratur, cum multæ partes ipſius maris corrumpantur, & multæ generentur, Vtrum ſit idem mare numero, quod fuit heri, & hodie, vel ante centum B annos: Reſpondetur breuiter, ſicut alias reſponſum eſt de aliis, quorum aliquę partes ſemper fluunt, & aliquæ refluunt, ſicut eſt de corpore hominis, vel animalis, quod non videtur eſſe vnum numero, niſi quia cōſimiles partes manent in conſimili loco, ſitu, & figura. ¶ Et ſi quis quærat, poſtquàm mare eſt generabile, vel ſaltem genitum: Vtrum generetur, vel fuerit genitum ex fontibus? ¶ Et videtur ꝙ non, quia fontes nō corrumpuntur in generatione maris: ergo non generatur ex fontibus. Patet conſequentia, quia generatio vnius eſt corruptio alterius. ¶ In oppoſitum videtur eſſe experientiam, experimur enim multos fontes ſubintrare mare. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ mare generari ex fontibus

Dubium

Inſtātia.

pōt intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ aliqui fontes corrumpantur, & ꝙ tunc generetur aqua maris, ſic ꝙ materia aquæ fontis informetur forma aquę maris, & ſic non eſt intelligendum. Alio modo capiendo generationem large pro compoſitione, vel conſtitutione, quemadmodū dicimus, ꝙ aliqd generatur ex ſuis partibus, & de hoc adhuc eſt dubium. Nam pōt adhuc intelligi dupliciter: Vno modo, ꝙ conſtituatur ex aquis fontium genitorū in fundo maris. Et ſic dico, ꝙ non, quia in fundo maris non poſſunt generari fontes, quia tūc ſequeretur, ꝙ aqua eorum violenter aſcenderet: cum origo eſſet decliuior, quàm ipſa aqua genita. D Alio modo poteſt intelligi ſic, quòd aquæ fontium intrent mare, & efficiantur partes maris: & ſic bene cōceditur, quòd mare generatur ex fontibus, id eſt multi fontes intrāt mare, & etiam multi fluuij.

SECVNDO ſciendum, ꝙ aliæ ſunt difficultates de mari. ¶ Prima: vtrum mare ſit perpetuum? Ad quā breuiter poteſt dici, quòd mare non eſt perpetuum, licet perpetuum ſit mare. Vel poteſt dici, quòd mare non eſt perpetuū: ſic videlicet, quòd omnes eius partes, quæ fuerunt ante centum annos, adhuc ſint. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ conſimiles partes eius ſint in cōſimili loco, ſitu, & figura ſicut partes, quæ fuerunt ante centū annos, & ſic bene poteſt concedi, quod mare eſt perpetuum ſecūdū mētem Philoſophi, quemadmodum concedimus, ꝙ eſt vnus, & idē Sequana numero nunc,

10.

An mare ſit perpetuum.

E & a centum annis. ¶Secunda difficultas, vtrũ mare fluat & refluat? Et vr, quòd ſic per experiẽtiam: In oppoſitum tamen videtur eſſe Philoſ. in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod ipſius maris eſt triplex fluxus. Primus eſt, qui cauſatur ex agitatione ventorum, & ſic bene fluit. ¶Alius eſt quo mare ſeptẽtrionale fluit ad mare meridionale, & talis fluxus ſit ratione decliuitatis, eo enim, ꝙ aqua eſt grauis, ſemper nata eſt moueri ad locũ decliuiorem, modò mare ſeptẽtrionale eſt altius, q̃ ſit mare meridionale. ¶Tertius fluxus eſt fluxus diurnus, quo mare ſaltẽ ſemel in die fluit, & refluit, & de cauſa iſtius fluxus reſpondetur, ꝙ cauſatur ex virtute lunę. ¶Et ex hoc dicunt aſtrologi, ꝙ luna habet dominiũ ſuper humida, ſicut ſol ſuper ſicca: ſupra quancunq; enim regionem eleuatur luna, ibi aſcẽdit aqua contra lunam tanq̃ verſus cauſam ſuam, ita ꝙ aqua maris in illo loco, qui directe ſupponitur centro lunæ, eſt altior, quam in quocunque alio loco, & hoc ſit per virtutẽ quandam connaturalem ipſi lunæ attrahentem ad ſe aquas maris, ſicut magnes attrahit ferrum: & iſtius opinionis fuit Albumaſar. ¶Et aduerte, ꝙ illa pars aquæ, quæ ſupponitur directe lunę, vocatur tumor aquæ, & ſic circumit ille tumor tantam terram in tanto tempore, quanto luna circumit ſuum orbem per motum firmamenti, ꝙ ſit in vigintiquinq; horis minus duobus gradibus.

An mare fluat & refluat.

Scot. li. 2. d. 14. q. 3.

F

TERTIO ſciendum, quòd ad videndum qualiter mare fluat, & refluat bis in die. ¶Supponitur primo, quòd pars aquæ tumeſcentis in oceano fluit ad alueos humiles vicinos propter naturam grauitatis, & tunc fluunt maria mediterranea, recedẽte enim luna à tali aſpectu, vel ſitu, recedit tumor ille; & per conſequens in loco oceani vbi prius aqua erat altior, ſit humilior terra, & etiã in maribus mediterraneis; & ideo aquæ inundantes ad loca illorum fluuiorum propter loci humilitatẽ ex eadem lege naturæ fluũt ad oceanum, & hæc eſt cauſa in generali fluxus, & refluxus maris, ſed qualiter fluat, & refluat bis in die. ¶Reſpondet Albumaſar, quòd luna in quartis cœli habet effectum conſimilem in quartis terræ oppoſitis, ita ꝙ ſint in quarta orientali inter orientem, & meridiem, dum luna eſt in aſcendendo ſuper hemiſpherium, tunc habet fluxum in hac quarta, & deſcendente luna à puncto meridiei ad occidentem, continue incipit mare deſcendere in illa quarta, in qua prius creuit, & fluit in alia quarta occidentali, & deſcendente luna ab occidente ſub terra vſque ad angulum mediæ noctis fluit mare in quarta orientali ſuper terram oppoſitam illi quartæ in qua tunc eſt luna, & ita iam bis in illa die ſit fluxus in illa quarta, & ſic de alijs dicat. ¶Sed reſtat alia difficultas, vtrum luna habeat dominium ſupra humidum. Pro cuius ſolutione.

Quare mare bis in die fluat & refluat.

G

H

QVARTO ſciendum, quòd vt alias viſum eſt in 1. Poſte. duplicia ſunt humida. ¶Quædam ſunt cito conſumptibilia à ſole, & ſuper illa non

An luna dominetur humidis.

A non habet dominium luna, ſupple augmētādo, vel diminuendo eā licet poſſit habere d̄niū quo ad motū. ¶ Alia ſunt humida, non cito conſumptibilia a ſole, ſicut ſanguis, & medulla. Et de iſtis dico, ꝙ luna habet dominiū ſuper talia augmentando, vel diminuendo, vt patet per experientiam. ¶ Aduerte vlterius pro maiori declaratione ſupradictorū, ꝙ duplex eſt mare, ſcilicet magnū mare, quod dicitur Oceanū, & mare mediterraneum, quod in aliqua parte coniungitur oceano. ¶ Vnde legitur, ꝙ ſub Iulio Ceſare facta ſunt triginta maria mediterranea, inter quę eſt vnum, quod non fluit, neque refluit propter ſui groſſitudinem, & iſtud vocat Mare mortuū. ¶ Aliud eſt, quod fluit, ſed non percipitur a nobis propter eius ſubtilem diſpoſitionē. ¶ Aliud eſt, quod ſemel fluit in die. ¶ Aliud bis. ¶ Aliud ſemel in menſe. ¶ Et ſi quis quærat: An omnis aqua poſſit fluere, & refluere? Reſpondetur breuiter, ꝙ non. immo ad hoc, ꝙ aliqua aqua fluere, & refluere poſſit, quinque cōditiones requiruntur. ¶ Prima, ꝙ ſit groſſa, & ſpiſſa, vt vapores ipſius per caliditatē ſolis non poſſint cito euaporari. ¶ Secunda eſt, ꝙ aqua debet eſſe multa, q̄a ſi eſſet modica, vapores q quodāmodo requiruntur ad fluxū, & refluxum, non poſſent in ipſa congregari nec agitari huc, & illuc, ſed cito diſpergerentur. ¶ Tertia, ꝙ bene poſſit reſpici a Luna, vt radij lunares poſſint ab ea eleuare vapores. ¶ Quarta, ꝙ ſit ſalſa. ¶ Quinta, ꝙ ſit ꝓſunda, & concaua, alias cito euaporaretur. Et hæc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Mare duplex.

B

Aqua, vt fluat, & refluat, q d requirit.

C

Art. 2.

Dvbitatvr primo, quę ſit cauſa diuerſitatis fontiū, & fluuiorū in ſaporibus, & aliis qualitatibus, & virtutibus productiuis diuerſorum effectuū. ¶ Vnde narrat Iſidorus, ꝙ eſt quidam fons, cuius potus abbreuiat vitā. ¶ Alius cōmouet ad libidinē. ¶ Alius prodeſt oculis. ¶ Alius ſanat multas antiquas infirmitates. ¶ Alius reddit capillos aureos. ¶ Refert etiam Seneca, ꝙ etiā ſunt quædam aquæ infectiuæ, de quibus, ſi aliquis bibat, moritur, & quæ faciūt herbas, ſuper quas aſperguntur, deſiccari. ¶ Refert ēt, ꝙ eſt quoddā ſtagnum, in quo ſi homines proſpiciūt, moriuntur. ¶ Dicit etiā, ꝙ eſt quidā fons tantæ virtutis purificatiuæ, ꝙ mutat lignū in lapides, & ſi aliqs biberit, mutat viſcera in lapides. ¶ Dicit ēt, ꝙ eſt alius fons de quo bibentes inebriantur. ¶ Narrat etiam, ꝙ eſt quidam fons, de quo ſi quis bibat, reddit bonæ memoriæ. ¶ Aliud de quo redditur obliuioſus. ¶ Alius qui mulieres ſteriles fœcundat. ¶ Alius, ꝙ ſanat phreneticos. ¶ Alius de quo ſi amator bibat, manifeſtabitur ſua malitia. ¶ Etiam ſunt aliqui fluuij, qui ſunt ſalſi, alij dulces, alij acetoſi. ¶ Et de cauſa omniū iſtorū ponūtur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, in viſceribus terræ non ſolum agit calor igneus, ſed ēt cœleſtis, qui multū diuerſificatur, nā igneus deſiccat, adurit cœleſtis vero viuificat, & iſte pōt dici calor naturalis terrę, ſicut calor retinens vitā noſtrā. Vnde ſm quod terra eſt bonę digeſtionis, adu-

Vnde aquis varię qualitates.

Lib 3. & 9. Quæſt. natural.

D

E aduſtionis receptibilis, generatur in ipſa dulcedo, aut ſalſedo. ¶ Vñ fontes, & fluuii trãſeũtes per aliquã terram, accipiunt ſaporem illius terræ: ſicut aqua colata per cineres propter aduſtionem cinerum capit amaritudinem. ¶ Vnde refert Seneca, ꝙ eſt quidam fons, qui habet ſaporem vini. Et Philoſophus dicit, ꝙ eſt quidam, qui habet ſaporem aceti. Et cã diuerſitatis ſaporum diuerſorũ in fontibus, & fluuiis, eſt ex diuerſitate terræ, in qua generantur, vel per quã tranſeũt vna cũ mixtione diuerſa terreſtreitatũ indigeſtarum ſuper digeſtas, vel aduſtarum cũ humido aqueo. ¶ Secunda propoſitio, aquarũ fontalium, & fluuiorum aliquæ ſunt nigræ, aliquæ albæ, aliquæ rubeç, ſicut mare rubrum. cuius cauſa F eſt diuerſitas colorum terræ, in qua recipiuntur, vel per quam tranſeũt, & etiam diuerſitas mixtionis qualitatum primarum in corpore fontis. ¶ Vnde narrat Iſidorus, ꝙ in India eſt quidam fons qui quater in anno mutat colorem, aliquãdo enim eſt ſanguineus, aliquando albus, aliqñ viridis. ¶ Tertia propoſitio, aquarũ fontalium, & fluuiorũ aliquç exeũt frigidç, aliquç calidæ, omnes tamẽ aquæ fontales, quæ non accipiũt caliditatẽ ex ſpeciali diſpoſitione terræ, in qua oriuntur, vel per quã trãſeunt, ſunt frigidç. Quod aũt exeũt calidæ, hoc eſt ex diſpoſitione terræ, in qua ſunt, vel per quã trãſeũt, & ẽt ex multa exhalatione calida, & ſicca incluſa in viſceribus terrç, quç non põt exire, mouetur hinc, & inde calefaciendo terrã. ¶ Ex iſtis põt

Lib. 3. q. natural.

inferri quare aquæ fontales bibitæ G in orificio fontis ſæpe cauſant ſtrumẽ in collo, eo ſcilicet ꝙ in orificio aliquorum fontiũ viget magna frigiditas illarum aquarũ, ideo ſi bibãtur, faciũt deſcendere ſuperfluitates a cerebro, quæ ſimiliter cõgregatæ faciunt ſtrumẽ in collo. Quarta propoſitio, aquarũ fontalium quçdã ſunt graues, quædã leues. ¶ Vnde narrat Seneca, ꝙ eſt quoddã ſtagnum, in quo natãt lapides, & hoc, quia grauitas illius aquç excedit grauitatẽ lapidis propter commixtionẽ terreſtreitatum, & quanto aqua eſt leuior, tãto eſt melior, ideo illç, quç fluũt ad aquilonẽ a meridiç, ſunt leuiores, quia tranſeunt per regiones calidas, illç quç fluunt ad occidens, adhuc ſunt meliores, quia cõtinue ſol inſequens eas purificat meliores H tamen ſunt adhuc illç, quç fluunt verſus oriens, quia ſol ſemper opponitur eis, & eas per radios ſuos ſemper purificat. ¶ Et ex iſtis poteſt inferri, ꝙ natura terrarũ, a quibus, & per quas fluũt fontes, & fluuii, eſt vna cauſa diuerſitatum fontium, & fluuiorum. ¶ Ad hoc etiam concurrit diuerſitas influentiarũ cœleſtiũ, & concurſus illarũ ſuper aquas, aut ſuper loca, a qbus, & per, quç fluũt, facit etiã ad hoc diuerſa commixtio qualitatum primarum. ¶ Nam ꝙ aliquç aquç aliquorum fontiũ faciunt aues albas eſſe nigras & aliç ecõtra, hoc eſt propter diſpoſitionem eius in qualitatibus primis. ¶ Vnde cum aqua eſt multũ frigida, humida, & ſubtilis, tũc ipſa potata per calorem naturalẽ pellitur ad cutem, q̃ laſſat,

&

A & humectat deſtruendo fumos groſſos,& ex conſequenti dealbat ſi vero ſit calida,& ſicca denigrat, & qa ad variationem pellis in colore,ſequtur variatio pilorum in ouibus, & in alijs animalibus,ideo qn̄ cutis de nigratur,etiam pili denigrantur.

An mare debeat eſſe ſalſum.

Dvbitatvr ſecundo: Vtrū mare debeat eſſe ſalſum.¶Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ſalſedo ſicut,& aliꝗ qualitates ſecūdꝗ cauſantur ex actione qualitatum primarū. ¶Dicitur enim in textu, ꝙ ex mixtione ſicci terreſtris adusti cū humido aqueo cauſatur ſalſedo, & debet eſſe tale terreſtre multū aduſtū, & ēt multū terreſtre, quia parua aduſtio, & parua terreſtreitas poſſunt cauſare alios ſapores: dulce enim fit in humido ſubtili bene permixto cū B ſicco,temperato a calido bene digerēte humidum,ſalſum vero, & amarū fiunt in ſicco terreſtri paſſo a calido adurāte illud ſiccū. ¶Vnde ſicut ſæpe viſum eſt ab iſtis inferioribus eleuatur duplex fumus, ſcilicet humidus, & calidus q vocatur vapor, & calidus, & ſiccus qui vocatur exhalatio, qui permiſcētur adinuicē, non ſolum extra terram, ſed etiam in terra,& hoc propter actionē diurnam ſolis,& aliorum aſtrorum in viſceribus terrꝗ, aut propter fortificationē caloris ſolis in viſceribus terrꝗ p antiperiſtaſim generātur exhalationes calidꝗ,& ſiccꝗ, per tales exhalationes deportatas in mare,& fluuios cauſat̄ ſalſedo maris, ēt ad ſalſedinē maris cōcurrit ſol,q cōtinue per caliditatem ſuam eleuat ſubtile a mari dimittendo ibi groſſum, quod maxime facit ad ſalſedinem C maris.¶Et hoc ſuppoſito dr̄ primo, ꝙ mare eſt ſalſum.¶Dr̄ ſecundo,ꝙ eſt ſalſura ex admixtione multi ſicci terreſtris,fortiter aduſti cum humido.¶Dr̄ tertio,ꝙ mare nō eſt elementum purum nec eſt in cōueniēs pp ſalutem viuentium,elementum aquæ non eſſe purum. ¶ Dicunt tñ aliqui,ꝙ in fundo maris inuenitur, aqua pura, tñ non eſt verum, quia cum illa ſit leuior aqua ſalſa, deberet aſcendere naturaliter ſupra eam.

Sed cur aquæ paludales non item ſalſedinē ſapiunt?

An aquæ fontales poſſint eſſe ſalſa.

Dvbitatvr tertio. Vtum aquꝗ fontales poſſint eſſe ſalſꝗ.¶ Et ærguitur ꝙ non,quia tunc ſequeretur,ꝙ elementa haberent qualitates ſecundas puta ſaporem, odorem,& ſimilia, ſed conſequens eſt falſum, quia corpora ſimplicia non habent, niſi qualitates prima. Et conſequentia probatur,quia aquæ fontales, & D fluuiales ſunt elementum aquæ, cū mare non ſit purum elementum.Itē ſequeretur,ꝙ eſſent ſalſꝗ eodē mō,ſicut mare eſt ſalſum, ſed hoc eſt falſum,quia ſol non p̄t ab ipſis eleuare dulce,terreſtri remanente,igit̄. Itē ſequeret̄,ꝙ aqua fontalis poſſet nutrire, ſed hoc eſt falſum, quia nullū elemētū ſeu corpus ſimplex nutrit. ¶In oppoſitū eſt Philoſophus in textu.Pro ſolutione ſupponitur,ꝙ vt vi ſum eſt alias, fontes generantur guttatim,i.p guttas,ita ꝙ anteꝗ veniāt ad vnum locum, tranſeunt per multa loca,& in illis attrahunt ſapores, & eis poſſunt commiſceri exhalationes ſiccæ, & terreſtres, vel ſaltem tranſeunt per multa loca ſicca terreſtria,quod ſufficit ad hoc,ꝙ tales a-

Fontes quō generantur.

B quæ fontales ſint ſalſę vel amare: Ex quo ſequitur, ꝙ non oportet illas aquas eſſe ſalſas eodem modo, ſicut mare. ¶ Sequitur etiam, vt iam viſum eſt, ꝙ aquę fontales qualitates, quas non hēnt in loco originis, accipiunt a locis per quę tranſeunt, ſicut patet de aqua colata per cineres, q̃ accipit amaritudinem. Ad rōnes. ¶ Ad primum dr̃, ꝙ aquæ ſaporoſæ ſunt aliqualiter mixtæ ideo non ſunt elementum purum. ¶ Ad tertiam negatur conſequētia, quia alio modo fontes ſunt ſalſi quam mare. Ex quo ſequit ꝙ nō eſt ſolum vnus modus quo aq̃ dicantur ſalſæ. ¶ Ad aliam conceditur, ꝙ poſſunt nutrire cum non ſint aq̃ puræ, ſed mixtæ. ¶ Ex quo patet, ꝙ de iſtis diuerſitatibus aquarum, multa fiūt naturaliter, de quib. cām & rōnes neſciremus dicere, quia tales cāę multum ſunt nobis occultę & ſimiliter dicatur de multis naturalibus. Videmus enim carbones extra terram cito cōſumi, in terra magno tempore durare. Inde eſt, ꝙ illi, qui faciunt fundamenta ponunt in fundo carbones, vt fundamentum ſit fortius, & perdurabilius. ¶ Et ſiquis contra prædicta adhuc arguat, quia ſapor inſequitur mixtionem qualitatum primarum, vt alias viſum eſt ſed in illis aquis fontalibus non eſt talis commixtio, quia aliter contraria viderentur eſſe in eodem, aqua etiam ex natura ſua debet eſſe frigida. Reſpondetur, quod ſapor cauſatur ex mixtione qualitatum primarum, vel ex actione, vel commixtione aliquorum habentium illas qualitates. ¶ Dico vlterius, ꝙ in aqua pōt eſſe talis commixtio. ¶ Dico vlterius, ꝙ illæ qualitates, quę dicuntur contrarię, poſſunt eſſe in eodē. ¶ Dico vlterius, ꝙ aqua in loco ſuę originis eſt frigidę, ſed ꝙ ſit calida, vel amara habet a locis per quę tranſit. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit. G

Inſtātia.

CONCLVSIO reſpōſalis: Locus, quē mare occupat, eſt locus naturalis maris inquantū eſt aqua, & eſt locus naturalis aquę, cum ad ipſum oēs alię aquę fluant. Ad rōnes. ¶ Ad primam, & ſecundam patet ſolutio. ¶ Ad tertiā dicitur, ꝑ ille fluxus eſt perpetuus, nec eſt inconueniens idem mobile a diuerſis agentibus naturalibus moueri motibus contrariis, vno quidem naturaliter & alio pręter naturā propriā. ¶ Ad quartam dicitur, ꝙ mare non aſcēdit ſcd̃m naturam propriam, ſed ab aliquo extrinſeco, puta a luna, & influentia. Ad quintam patet ſolutio. Art. 3. H

DE Spiritibus autem dicamus ſumentes principium, dictū nobis iam prius &c.

ISTE eſt ſecundus tract. huius libri, in quo Philoſophus determinat de ventis, & diuiditur in tria capitula. Primū diuiditur in tres partes. In prima parte præmittit duas ſuppoſitiones. ¶ Prima duplex eſt exhalatio, ſcilicet calida, & humida, quę dicitur vapor, alia calida, & ſicca, quę dicitur fumus. ¶ Secūda eſt, quod per motū ſolis, & approximatione eius ad zenit capitis noſtri tales exhalationes eleuantur. ¶ Iſtis ſuppoſitis infert quid ſit principiū ven- Ventorū origo, & cauſa.

A ventorum dicens, ꝙ ſicut exhalatio humida & calida eſt principium omnium aquarum, ita exhalatio calida & ſicca eſt principium ventorum, & hoc probat triplici ſigno. ¶ Primum quia propter ſuperabũdantiam multorum ventorum regiones aeris efficiuntur calidæ, & ſiccę, & huius nõ videtur eſſe alia cauſa niſi, quod ventus generatur ex exhalatione calida & ſicca. ¶ Secũdum ſignum eſt, quia venti faciunt ceſſare pluuias. Tertiũ ſignum eſt, quia veniunt plures venti a polis mundi Septentrione, Meridie, & Occidente, quàm ab Oriente & hoc eſt, quia ibi eſt maior multitudo exhalationis. ¶ Dixerunt tamẽ aliqui antiqui, ꝙ ventus nihil aliud eſt quàm aer motus, & quòd aer, & ventus non differebant niſi per hoc, B ꝙ eſt moueri, & quieſcere. Sed contra iſtos dicit Philoſophus, ꝙ multi populares melius dixerunt ſine inquiſitione quàm iſti cum inquiſitione. ¶ Vnde ventus ſic generatur: nã per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum eleuatur exhalatio calida, & ſicca non cito inflammabilis a corporibus humidis vſque ad mediam regionem aeris, quæ propter frigiditatem mediæ regionis aeris repercutitur inferius, & propter leuitatẽ eius nititur aſcendere ſurſum, & mouetur lateraliter. Et ex hoc poteſt videri qualiter cauſatur motus ventorũ: nam frigiditas medię regionis aeris quæ repellit exhalationem calidã, & ſiccam motam ſurſum, eſt cauſa motus ventorum. ¶ Præterea oſtendit quomodo ſucceſſiue generatur ventus dicens, ꝙ ſicut fluuius in principio eſt paruus, & recedendo a ſua origine fit maior per ingreſſum aliorum fluuiorum in ipſum, ita ventus C prope locum, a quo eleuatur, fit paruus, & recedendo, fit maior, propter ꝙ continue inuenit nouas exhalationes, quę ſimul congregatę vna cũ aere faciunt ipſas maiores.

SOL autem, & ceſſare facit & commouet ſpiritus, &c.

Istvd eſt ſecundum capitulũ in quo Philoſophs determinat de cauſa motionis, & ceſſationis venti, dicens, quod pluuia aliquando commouet ventos, & aliquando facit ceſſare. ¶ Nam aliquando terra eſt nimis ſicca, ita quòd ab ea nulla exhalatio eleuari poteſt, & aduenięte pluuia diſponitur ad hoc vt ex ea poſſit eleuari exhalatio, q̃ pt̃ fieri ventus, & D ſic pluuia eſt cauſa commotionis vẽtorum. Sed ſi terra ſit bene diſpoſita, vt ex ea poſſint eleuari exhalationes calidæ, & ſiccæ, tunc adueniente magna pluuia multum frigida & humida conſumitur materia vẽtorum & ſic pluuiæ faciunt ceſſare ventos. Similiter ſol facit ceſſare ventos dupliciter. ¶ Primo quando propter intenſam eius caliditatem conſumũtur exhalationes. ¶ Secundo quando calor ſolis eſt ita vehemens, ꝙ tã tum deſiccat terram, quòd ab ea nõ poſſunt eleuari exhalationes. Ceſſãt etiam venti aliquando propter nimiam frigiditatem, per quam conſumitur exhalatio calida, & ſicca, vt quando fit magnum gelu. Sol etiam eſt cã commotionis ventorum, eo ꝙ mediãte calore eſt ſufficiens ad ele-

Cã motionis, & ceſſationis ventorum.

E uandum a terra exhalationem calidam,& ſiccam.¶Ex quo infert Philoſophus,ꝙ ventus autumnalis & borealis flant,quando ſol incipit recedere a nobis,& flãt in die,& ceſſant de nocte,quia q̃do ſol eſt in cancro tunc exhalatio,quę eſt materia venti ꝑ caliditatem ſolis conſumitur, ſed quando recedit a cancro, tũc nõ cauſatur ita vehemens caliditas a ſole,quæ ſufficiat deſtruere illam exhalationem ideo tunc poſſunt generari venti.¶ Vnde omnis ventus circa principium ſuæ originis eſt plus, & q̃to plus recedit ab eo, eſt maior, quia q̃do fluit per diuerſa loca tunc reperit aliquas exhalationes a quib. augetur.Ex iſto infert Philoſophus, ꝙ boreas eſt maior verſus auſtrum, quàm verſus ſeptentrionem.

F *DEPOSITIONE autem ipſorum. & qui contrarij quibus, & quos ſimul flare contingit,&c.*

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo philoſophus determinat de numero ventorum,præmittẽs duas ſuppoſitiones. ¶Prima ꝙ orizon eſt quidam circulus magnus imaginatus a ſuperficie terrę,diuidens partẽ cœli viſam a non viſa.¶ Secunda eſt ꝙ illa,quæ plurimum diſtant ſecundum locum ſunt contraria ſecundũ locum. ¶His ſuppoſitis ſignet vnũ punctũ in orizonte, ſcilicet b, & ſit oriens æquinoctiale, & ſignet aliud punctum, ſ.a.& ſit oriens eſtiuale. Deinde ſignetur aliud punctum, & ſit c,ꝙ ſignet oriens hyemale.Deinde ex oppoſita parte orizontis ſignẽtur tria alia puncta, quorum primũ ſit d,ꝙ eſt occidens eſtiuale aliud e, ꝙ ſit occidens ęquinoctiale,& aliud f,& ſit occidens hyemale.Siſr verſus ſeptentrionem ſignent tria alia puncta quorũ vnũ ſit g,aliud h,& aliud, i,Deinde ex oppoſita parte videlicet verſus auſtrũ ſignent tria alia, puncta,ſcilicet K l m.¶Vnde ĩ ꝓpoſito occidens æquinoctiale dr̃ punctus ille in quo occidit ſol quando eſt ęquinoctium,& per oppoſitum dicantur de oriente ęquinoctiali. Sed oriens æſtiuale eſt punctus,in quo oritur ſol quando eſt in ſolſtitio æſtiuali,ſ.in cancro.ſ.quãdo maxime aſcẽdit ſupra orizontem noſtrum aut zenit capitis noſtri.¶Sed occidens eſt punctus,in quo occidit ſol,quando eſt ſolſticium æſtiuale.¶Sed oriens hyemale eſt punctus, in quo oritur ſol,quando eſt ſolſtitium hyemale, puta quando eſt in capricorno,& occidens hyemale eſt punctus in oppoſitum.¶Vnde tunc eſt ſolſtitium hyemale,quando ſol in meridie maxime recedit a zenit capitis noſtri, accedendo ad orizontem noſtrum. ¶Cõſequenter nominat ventos.Vnde ventus,qui fit ab oriente æquinoctiali,puta a pũcto b, vocatur ſubſolanus,& eſt ſubtiliſſimus.calidus,& ſiccus,& cõplexionis cholericę multũ conueniens.¶Sed vẽtus q flat ab oriente æſtiuali dr̃ vulturnus, & eſt calidus & humidus.¶Alius qui flat ab oriente hyemali,puta a puncto c, dr̃ Eurus,& eſt calidus & ſiccus.¶Et qui flat a puncto d,quod eſt occidẽs æſtiuale vocatur africus auſter,& eſt calidus.¶Ille vero,qui flat a puncto e, quod

Ventorũ numerus ac nõia.

A e, quod eſt occidens æquinoctiale, dicitur fauonius, & eſt frigidus, grã dinoſus, conueniens complexioni flegmaticæ. ¶ Et ille, qui flat a pũcto f, dicitur corus, & eſt ſiccus. ¶ Et ille qui flat a puncto g, quod mediat inter oriens æſtiuale & ſeptentrionẽ, dicitur aquilo, & eſt frigidus. Et ille qui flat a puncto h, dicitur ſeptẽtrio nalis ſiue boreas, & eſt frigidus, & ſiccus multum conueniens complexioni melancolicæ. ¶ Et ille, qui flat a puncto i, quod mediat inter occidens æſtiuale, & ſeptentrionem, dr̃ circitus, & eſt calidus. ¶ Sed ille, qui flat a puncto K, quod mediat inter, oriens hyemale, & meridiẽ dicitur eurus auſter, & eſt frigidus, & humidus. ¶ Et ille, q̃ flat a puncto l, qđ dr̃ meridies, vocat auſter, eſt calidus &
B humidus cõueniens complexioni ſanguineæ. ¶ Et ille, qui flat a pũcto m, quod mediat inter occidens hyemale, & meridiem, dicitur eurus africus, & eſt humidus. ¶ Et aduerte ꝙ ſubſolanus dr̃ eo, ꝙ ſub ortu ſolis naſcitur. ¶ Et eurus, quia ab oriente flat. ¶ Et vulturnus quia alte ſonat. Et fauonius, quia eſt principalis ventus. ¶ Corus dicitur, quia circulum ventorum claudit. ¶ Sed auſter C dicitur, qui habet ad dextrum eurũ auſtrum, & a ſiniſtro eurum africũ, & dicitur ab hauriendo aquas. Sed eurus auſter dicitur qui ex vna parte habet eurum, & in alia habet auſtrum. ¶ Sed eurus africus dicitur, quia eſt coniũctus africo, & auſtro. ¶ Sed ſeptẽtrionalis dicitur à ſeptẽtrione. ¶ Et circinus dicitur, quia eſt coro coniunctus ¶ Aquilo dicit, quia aquas reſtringit. ¶ Et aduerte, ꝙ venti poſſunt diſtingui quadrupliciter. ¶ Vno modo penes puncta in circumferentia orizontis, & ſic in finiti eſſent venti. ¶ Alio modo penes puncta ſignificabilia in circumferentia orizontis notabiliter diſtãtia abinuicem, & ſic a nautis ponuntur triginta duo venti. ¶ Secundo, modo poſſunt diſtingui penes com D binationes quatuor qualitatum primarum, & ſic ſunt tm̃ quatuor, qui flãt a punctis principalibus orizõtis ſcilicet ſubſolanus, fauonius boreas & auſter. Alio modo poſſunt diſtingui penes diſtinctionem partium zodiaci, qui ſunt duodecim ſigna, ſub quibus ſol habet virtutem ad eleuã dum naturam eorum.

B Septentri. G

Oriens. Occidens.

F H

Meridies.

DE agitatione autem & motu terræ poſt hac &c.

ISTE eſt tertius tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de motu terrę, corruſcatione & aliis impreſſionibus & diuiditur in tria capitula. In primo determinat de motu terræ, & primo ſecundum opinionem antiquorum, recitando tres opiniones. ¶Prima, fuit Anaxagorę dicētis terram eſſe ſpongioſam, & infra terram, ingredi aerem, qui natus eſt ferri ſurſum, & propter illum aerem incluſum infra terram, mouetur terra Sed hanc opinionem improbat, quia ſecundū illam opinionem non poteſt, reddi cauſa quare motus terræ magis fiat in vno tempore, quàm in alio. ¶Secunda, fuit dicentium, ꝙ aqua pluuialis recipitur in viſceribus terrę, & quando amplius recipi non poteſt, frangitur propter violentiam, & ex conſequenti fit terremotus. ¶Tertia fuit Anaximenis ponentis, terram

eſt

A eſt deſiccatam a ſole, & propter nimiam ſiccitatem rumpitur & partes diſtantes abinuicem coniunguntur & tunc fit terremotus Hanc opinionē improbat philoſophus, quia tunc deberet apparere multiplex ſubmerſio terrę, quę tamē non apparet. Etiā non videtur rō quare in vna regione magis fieret motus terræ, quàm in alia. ¶ Conſequenter determinat de cauſa motus terræ ſecundum opinionem propriam præmittens duas ſuppoſitiones. ¶ Prima ē ꝙ terra de ſua natura eſt ſicca, ſed efficitur humida per pluuias, per quas redditur apta ad fumandum, & tunc virtute ſoli, & aliorum aſtrorum generatur magna multitudo exhalationum infra terram, quæ petit exitum per poros terræ, & tunc quando exit, fiunt

B venti. ¶ Sed quādo retinetur, fit motus terræ, aliquādo vero partim exit, & partim retinetur, & tunc fiunt parui venti, & parui motus terræ. Tunc ſubdit, ꝙ motus terrę ſic generatur: nam per calorem ſolis, & aliorum aſtrorum in viſceribus terræ generatur exhalatio calida, & ſicca, quę petens exitum, mouetur de concauitate in concauitatem, rumpens aliquādo inter media concauitatum, & in tali motu cauſatur motus terræ, & hoc probat ſeptem ſignis. ¶ Primū, quia in tēpore, quo flat Aquilo fiūt multi motus terræ, & hoc eſt, quia materia venti, quæ eſt exhalatio incluſa infra terram multum generatur. ¶ Secundum ſignum, tales motus terræ fiunt tam de nocte, quàm de die & in qualibet hora. Tertium ſignum, motus terræ magis fiunt in locis ſpongioſis, & cauernoſis, quia C in illis fiunt multæ exhalationes.

¶ Quartum ſignum eſt, quia motus terrę maxime fiunt in vere & autunno, & magis fiunt in temporibus pluuioſis, quàm ſiccis, quia in illis tēporib. plures cauſantur exhalationes, q̄ in aliis, & in tempore pluuioſo aq̄ intrant terram, & tūc exhalationes, ibi exiſtentes comprimuntur, & petunt exitum. ¶ Quintum ſignū eſt, quia ſicut in corpore humano ſpiritus moti incluſi in venis cauſant tremorem, ita multæ exhalationes incluſæ intra terram cauſant tremorē terræ. ¶ Sextū ſignum eſt, quia qn̄q; apparent magni motus terrę qui nō ceſsāt quouſq; terra ſit fracta & eius fractura exit ventus, & flamma. Septimum ſignum, quia antequam ap- D pareant motus terræ audiunt parui ſoni in terra propter hoc, ꝙ talis exhalatio mouetur circa latera concauitatis terræ. Dicit etiam ꝙ aliquando ante terremotum apparet quędā parua nubecula ad modum lantiæ, & hoc eſt ſignum, ꝙ ventus abſorbetur a terra, & exit per loca ſtricta.

¶ Conſequenter ponit quædam accidentia motus terræ. ¶ Primum eſt ꝙ quando motus terræ fiunt magni & fortes, tūc cito non recedunt, ſed durant per longum tempus, aliquādo per quadraginta dies, aliquando per annum, aliquando per duos. Et huius cauſa eſt magnitudo concauitatum & multitudo exhalationis incluſæ, quod probat per ſimile in corporibus aīaliū: nam videmus ꝙ qn̄ motus febris eſt fortis non cito recedit. ¶ Secundum accidens eſt, ꝙ tpe mo-

E motus terrę modicum ante audiunt magni ſoni in terra,& aliqñ accidit ꝙ audiatur ſonus abſque hoc,ꝙ poſtea fiat terremotus cuius cã eſt paucitas,& debilitas exhalationis,quæ non ſufficit mouere terram licet bene cauſare ſonum.¶Tertium accñs eſt,ꝙ aliquando poſt terremotum, fiunt inundationes aquarum extra terram cuius cã eſt quia exhalatio,q̃ eſt cã terremotus exeundo terram, aliquando inuenit aquam & eã eleuat.¶ Quartum accidens eſt,ꝙ terremotus fit ſm partem terræ ad modicũ locum. ¶ Quintũ accidens, ꝙ terremotus rarius fiunt in inſulis circundatis mari,quàm in aliis locis ꝓpe mare,& hoc intelligendo de paruis inſulis,cuius cauſa eſt,quia multitudo aquæ circundantis inſulam, F in frigidat exhalationem,etiam ibi concauitates terræ potius replentur aqua quàm exhalatione.

DE Choruſcatione autem & tonitruo adhuc autem de Typhone & Incenſione & Fulminibus &c.

Tonitrui & Corruſcationis origo naturã quę.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ in quo philoſophus determinat de Choruſcatione,& Tonitruo, primo ſm opinionẽ propriã pmittendo aliquas ſuppõnes.¶Prima , duplex eſt exhalatio.ſ.calida & humida q̃ vocatur vapor,& alia eſt calida & ſicca,q̃ vocat exhalatio.¶Secũda ſuppõ, vapor eleuatus vſq; ad mediã regionẽ aeris ſgroſſat,& in nubẽ cõuertitur. His ſuppoſitis dicit philoſophus, ꝙ tonitruũ ſic gñat. Nã aliqñ cum vapore eleuatur exhalatio calida, & ſicca per calorẽ ſolis, quę exhalatio G poſtq̃ vapores ingroſſati,ſunt,& facti ſunt nnbes, includuntur in nube per antiperiſthaſim fortificatur & ipſa petens exitum,& percutiens ad latera nubis,cãt ſonum , qui dr̃ tonitruum. ¶Ex quo patet,ꝙ tonitruũ, eſt ſonus factus in nubib.ex violẽta ꝑcuſſione exhalationis calidæ & ſiccæ,ad latera nubes.¶Iſtud declarat philoſophus per quoddam ſile de ligno viridi poſito in igne:nã ꝑ calorem ignis pellit humor calidus , & exit ꝑ extrema ligni, & ꝙ eſt groſſũ & terreſtre vnitur ad intra,qđ petẽs exitum , frangit lignum cãndo ſonum.Et ſubdit ꝙ ſoni tonitruum diuerſificant ſm diuerſam diſpõnẽ nubis in raritate,& denſitate. Deinde tangit modum gñationis choruſcationis,dicens,ꝙ choruſcatio fit q̃do per fortem motum exhalationis nubes frangitur,& exhalatio pellitur a nube quæ ꝑꝑ velocem motum inflãmatur,quæ inflammatio dr̃ choruſcatio. H ¶Sed quæreret aliquis. Vtrũ tonitruum præcedat choruſcationẽ vel ecõtra?Dr̃ ꝙ tonitruum præcedit choruſcationem , licet choruſcatio prius percipiatur,eo,ꝙ viſus eſt magis perceptiuus ſui obiecti, quàm auditus, & quia viſibile citius mouet, medium , quàm ſonus , quia ſonus diffunditur cum motu locali qui eſt ſucceſſiuus. ¶Et ſubdit ꝙ tonitruũ, cuius nubes eſt nigra eſt timẽdum, quia tunc ſignum eſt ꝙ exhalatio faciliter inflammabitur. Si autem alba & parua, ſignum eſt debilitatis. Sed ſi nubes ſit rubea, multum eſt timendum, quia ſignum eſt ꝙ exhalatio

A latio eſt magna, & multum intenſa. Etiã ſi nubes ſit viridis, maximeeſt timendum, quia tunc exhalatio eſt fortis. Finaliter determinat de choruſcatione & tonitruo, ſecundũ opinionem antiquorum, dicens ꝙ Anaxagoras & Empedocles dixerunt in nube eſſe quendam ignẽ, cuius ſplẽdorem dicebant eſſe coruſcationem, & extinctionem illius ignis a frigiditate, & humiditate nubis dicebãt eẽ tonitruũ. Sed de mõ quo ille ignis erat in nube diuerſificant, quia Anaxagoras dicebat illum ignem deſcẽdiſſe de ſphera ignis in nubem, qui tñ nõ videbatur exiſtere in nube pp ſuam raritatem, in nube autem condenſatur, & poteſt terminare viſum noſtrum. Sed Empedocles dicit illũ generari in nube ex radiis ſolaribus

B interceptis, & congregatis in nube. Iſtas opiniões reprobat philoſophus. ¶ Primo opinionem Anaxagorę: nã ignis eſt leuis de natura, cuius eſt aſcendere, ergo irrationabile eſt dicere illum ignem deſcendere. ¶ Secũdo reprobat Empedoclem, quia tũc ſequeretur, ꝙ in qualibet nube eſſet talis ignis, ꝙ eſt falſum. ¶ Tertia opinio, Coruſcatio eſt claritas radiorũ luminoſorum cõgregatorum in nube. Hoc reprobat philoſophus, quia tunc ſequeretur, ꝙ coruſcatio magis deberet apparere in die quàm de nocte, quod eſt falſum, igitur.

DE reſiduis aũt dicam⁹ operibus ſegregationis, huiuſmodi prainducto. iam modo &c.

ISTVD eſt tertium capitulum huius tractatus, in quo philoſophus determinat de Ecnephiã, Typhone, & Fulmine. ¶ Primo tangens differentiam Ecnephiæ a tonitruo, & cõruſcatione, dicens ꝙ quando exhalatio calida, & ſicca fuerit ſegregata ꝑ modicas, & ſubtiles partes diffuſas diuiſim ſubintrantes nubem fiunt coruſcationes, & tonitrua, ſed ſi exhalatio fuerit multum ſpiſſa, & non fuerit ſegregata, tunc vocatur Ecnephias. ¶ Ex quo ſequitur, quòd Ecnephias eſt magnus ventus motus verſus terram propter frigiditatem nubis. ¶ Vnde ſic generatur, quando magna exhalatio ſpiſſa non potens ſubintrare nubem, violenter, repellitur inferius a nube ad terram & eius ſunt duo accidentia. ¶ Primum, eſt quòd tempora generationis Ecnephiæ fit magna, obſcuritas circa terram, & hoc eſt, quia il- D le ventus ſecum, multum adducit de nube groſſa, & obſcura. ¶ Secundum accidens eſt, quia poſt Ecnephiam, accidit pluuia, & aquæ multitudo ratione multi vaporis, & magnæ nubis exiſtentis. ¶ Deinde determinat de generatione Typhonis, qui eſt ventus deſcendens deorſum a nubibus, & ſic generatur ex exhalatione calida, & ſicca repercuſſa a nube ad modum turbinis mota de loco amplo in anguſtum, vt in portis obuiis & gyrans circa terram, ex hoc, quòd pars repercuſſa a terra reuoluitur in partem ſibi ſequentem, obuiando ſibi, cum qua iterum impellitur ad terram, & deinde cauſatur gyratio illius venti. ¶ Deinde ponit duas differentias inter Typhonem, & Ecnephiam.

C De Ecnephia, Typhonis ac Fulminis generatione.

¶ Prima,

E ¶Prima, ꝙ Ecnephias eſt magis vē-
tus continuus, quàm Typho. ¶Secū-
da eſt, quia Typho mouetur circula-
riter. Ecnephias vero directè. ¶Præ-
terea ponit effectum Typhonis di-
cens ꝙ Typho aliquando ſecum ele-
uat illa quibus obuiat, & ſupra quæ
reflectitur, vt eradicando arbores.
¶Conſequenter tangit motum ge-
nerationis fulminis, dicens ꝙ cum
fuerit exhalatio multum ſubtilis, &
repercuſſa a nube, inflammatur, &
tunc fulmen, ſeu fulgur fit. Et differt
a coruſcatione quia coruſcatio fit tē-
pore tonitrui & non fulgur. Et ſic ge-
neratur, puta quando multa exha-
latio ſubtilis incluſa in nube, violē-
ter expellitur ab ipſa nube vſque ad
terram fit fulmen, quod ſi non fue-
rit adurens propter nimiam ſubtili-
F tatem, tunc vocatur fulmen pene-
trās, ſi vero materia eius ſit groſſior
& adurans, vocatur fulmen adurēs.
¶Conſequenter ponit differentiam
illorum duorum penes ſuos effectus
dicens, quòd primum fulmen pro-
pter ſuam ſubtilitatem per magnā
velocitatem pertranſit, & penetrat il-
la ſuper quæ cadit, antequem igniat
& ſi faciat morā, denigrat, ſed aliud
propter eius tarditatem comburit.
¶Ex hoc infert corollarie cauſam
aliquorum, dicens. ſ. ꝙ corporalia,
& dura ſæpe patiuntur a fulmine, il-
la vero quæ non ſunt reſiſtentia aut
dura nihil patiuntur. Probat duob.
exemplis. ¶Primum, quia ferrum,
& calybs fuerunt à fulmine liqueſa-
cta, & tamen lignum eorum nihil
patiebatur. ¶Secundum exemplum
eſt, quia aliquando fulmen pertran-
ſit veſtimenta, & non adurit ea, & ta- G
mē lędit & interficit homines, & frā-
git oſſa eorum, eo ꝙ inuenitur ibi re-
ſiſtētia, ratione, cuius ſuper ipſa mo-
ram facit, & non in veſtibus. ¶Ali-
quando etiā fulmen eſt ita debile,
ꝙ comburit pilos hominis, non le-
dendo carnem. ¶Aliquando etiam
rōne ſuæ magnæ ſubtilitatis interfi-
cit animal & tamen nullum ſignum
aduſtionis apparet. ¶Deinde mo-
uet duas dubitationes, quare illi qui
percutiuntur a fulmine, videntur
moueri antequam percutiantur.
¶Soluit dicens, ꝙ fulmen ſequitur
& pręcedit aliquis ventus qui non
videtur, & ille mouet illa quæ debēt
percuti a fulmine. ¶Secūda dubita-
tio, vtrum diuiſio, quę fit tempore
tonitrui fiat propter ſonum? Reſpō-
det ꝙ non, quia ſonus non diuidit H
ſed talis diuiſio fit ab exhalatione ex-
eunte nubem, & velociter mota de-
orſum, nō comburit tamen arbores
quia non eſt ſatis intenſe calida.

An ventus ſit bene definitus.

QVAERITVR vtrū ventus ſit
exhalatio calida, & ſicca lateraliter
mota circa terram. Et arguitur pri-
mo, ꝙ non, quia ſi ventus eſſet exha-
latio calida, ſequeretur ꝙ maioris
venti deberent magis fieri in ęſtate, q̃
in hyeme, vel in aliis temporibus,
cum tunc magis vigeat calor, ſed
hoc eſt falſum, & contra experien-
tiam: nam in vernali tempore, aut
autumnali, aut hyemali frequen-
tius ſunt maiores venti, q̃ in æſtate.
¶Secundo ſic: Si ventus eſſet exhala-
tio calida & ſicca, tunc maiores vēti

deberent

A deberent flare ab oriente ad meridiem, quàm à ſeptentrione & occidente, ſed hoc eſt falſum. Conſequẽtia patet, quia in in partibus orientalibus ſũt plures & maiores calores, ꝙ in aliis partibus, igitur. ¶ Tertio, ſi ſic, ſequeretur ꝙ ventus nõ eſſet impreſſio meteorologica, quia materia impreſſionũ meteorologicarũ nõ eſt ipſæ impreſſiones, ſed exhalatio calida, & ſicca eſt materia talium impreſſionum, igitur. Quarto ſic. Nos ponimus & diſtinguimus ventos pẽnes calidum, humidum, ſiccum, & frigidum ſecundum quatuor complexiones, aut tempora anni, ergo non omni ventus eſt ſicca exhalatio & calida. ¶ Quinto ſic. Si ventus moueretur lateraliter, vel hoc eſſent naturaliter, vel violente. Non naturali B ter, quia exhalatio eſt calida, & ſicca, quæ naturaliter mouetur ſurſũ. Nec violenter, quia non videtur aliquod extrinſecum ſcilicet violentãs a quo moueatur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu: In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum:

Art. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione quæſtionis ſupponatur, ꝙ ventus non eſt aer motus, licet tamẽ cum vento moueatur aer. Verum eſt etiam ꝙ aliquando aerem motũ vocamus ventum: nam ſolemus dicere ꝙ folles emittunt ventum, quãdo comprimuntur, & tamen non eſt ventus, ſed eſt aer, qui propter ſimilitudinem in motu cum vento dicatur ventus. ¶ Vnde ventus non eſt niſi exhalatio calida & ſicca, lateraliter mota circa terram propter reuerberationem à frigiditate mediæ regionis aeris. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ licet in tempore ventorum vigeat maior frigiditas, quàm in tempore tranquilitatem, cæteris paribus, hoc tamen non eſt per ſe ab ipſo vẽto, quia C ipſe ventus de per ſe eſt calidus, & ſiccus, ſed hoc eſt per accidens, & ab extrinſeco.ſ. ex mixtione eius cũ vaporibus frigidis, & humidis, quibus obuiat, & etiã ex aere frigido cũ quo miſcetur, vel ex eo ꝙ ſecum adducit vapores frigidos vel aerem frigidiorem, quàm ſit aer in quem venit, ratione cuius boreas qui ad nos venit a loco frigido, & tranſit per loca frigida, dicitur eſſe frigidus. ¶ Dicunt tamen aliqui ꝙ ventus eſt etiam frigidus quia quando talis exhalatio eleuatur, tunc per frigidus mediæ regionis aeris corrumpitur, D caliditas eius, & tunc mouetur per aerem frigidum. ¶ Et ſiquis dicat hominis calefacti petunt ventilari, ꝙ non eſſet niſi ventus eſſet frigidus. Reſpõdetur ꝙ hoc ideo non ſit, ſed quia per ventilationem commouetur aer, qui eſt frigidior corpore humano, ſeu corpore hominis calefacti. Quod etiam venti eradicent arbores & proſternant magna ædificia, non arguit ipſos non eſſe exhalationes, quia ſunt raræ, & ſubtiles & a nobis non perceptibiles, vnde corpus ſubtile in velociori motu & impetuoſiori modo mouetur, quàm aliud corpus. ¶ Ex illis ſequitur ꝙ vẽtus præter exhalationem calidam & ſiccam pro qua ſupponit, connotat, motũ lateralem illius exhalationis circa terram, propter quod exhalatio

E latio quieſcens non dicitur ventus nec etiam exhalatio mota infra terram, quæ facit motum terræ.

Cã effectiua motus lateralis ventorum quę.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro maiori declaratione ſoluendæ ſunt aliquę difficultates.¶ Prima, quę eſt. cauſa effectiua motus lateralis ventorum. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ exhalatio calida & ſicca habet duplicem motum. Vnum habet ſurſum & illo mouetur omnis exhalatio calida & ſicca naturaliter. Poteſt moueri alio motu, qui eſt motus lateralis, vel etiam deorſum. Et de cauſa primi quæritur hic. ¶ Ad quod reſpondetur breuiter, ꝙ duæ ſunt partiales cauſæ talis motus lateralis.¶ Vna eſt leuitas & caliditas exhalationis, quæ nata eſt mouere ipſam exhalationem ſurſum.¶ Alia F eſt frigiditas medię regionis aeris, quæ per antiperiſthaſim expellit exhalationem deorſum, & ipſa nitens ex natura ſua moueri ſurſum, & nõ poteſt, ideo mouetur ad latus. ¶ Et ſiquis dicat, cum frigiditas non pellat exhalationem niſi deorſum, non videtur adhuc qualiter debeat moueri lateraliter, vel ſi moueatur lateraliter, videtur, quòd nõ debeat moueri niſi circa terram, vbi habet reflexionem. Reſpondetur negando conſequentiam. & cauſa eſt. quia q̃do repellitur deorſum a frigiditate mediæ regionis, inueni talias exhalationes aſcendẽtes ſurſum propter quas pellitur ad latus, cum non poſſit moueri ſurſum propter frigiditatem aeris, nec deorſum ꝓpter alias exhalationes ipſis obuiantes.¶ Secũda difficultas propter quam cauſam talis exhalatio magis, mouetur ad G vnum latus, quàm ad aliud. Reſpondetur, quòd hoc eſt a frigiditate mediæ regionis, cum. n. frigiditas fuerit fortior in Septentrione expellit exhalationem ad Meridiem, & ſi fuerit fortior in meridie, tunc expellit eam ad ſeptentrionem, mediante tamen aliquo alio cum ipſa ſolũ deberet repellere deorſum.

Pluuijs, & ſole, quõ commouẽtur & q̃ſcunt venti.

TERTIO ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas quomodo pluuiæ, & ſol dicuntur facere commouere ventos, & quomodo dicuntur facere ceſſare ventos. Et primo videtur quòd pluuia non faciat commouere ventos, quia pluuia eſt frigida, & grauis igitur. Reſpondetur, quòd pluuiam facere per mouere ventos poteſt intelligi dupliciter.¶ Vno modo quòd ipſa ſit cauſa effectiua venti, & ſic non eſt intelligendum quod ipſa faciat commouere ventos, id- H eſt, ꝙ ipſa generet ventos. Alio modo poteſt intelligi, quòd ipſa faciat commouere ventos, ideſt moueat vẽtos, & ſic etiam non intelligitur, niſi forte dicatur quòd virtute pluuiæ, groſſę exhalatio ad latus, vel deorſum moueretur. Alio modo poteſt intelligi, quòd ipſa diſponit terram vt ex ipſa virtute caloris ſolis eleuetur exhalatio, & ſic ipſa facit commouere ventos.¶ Supponitur vlterius, ꝙ ipſam pluuiam facere ceſſare ventos poteſt multipliciter intelligi. Vno modo quòd ipſa faciat qeſcere ventos ipſis ventis remanentibus, & ſic non eſt intelligendũ. Alio modo poteſt intelligi, quòd virtute ſuæ frigiditatis corrumpat exhalationes,

A tiones, & ſic bene poteſt intelligi ꝙ
faciat ceſſare ventos, ideſt virtute
ſuę frigiditatis corrumpuntur exha
lationes, quę dicuntur venti. Alio
modo pôt intelligi, quòd ipſa facit
ceſſare ventos, quia ipſa diſponit ter
ram ne ab ipſa eleuentur exhalatio-
nes. ¶Sed qualiter ſol facit commo-
uere ventos. Reſpondetur ꝙ multi-
pliciter. Primo modo quia virtute
ſolis generantur exhalationes, quæ
poſtea dicuntur venti. Secũdo, quia
virtute caloris ſolis poſſunt illæ ex-
halationes eleuari. ¶Sed de hoc ta-
men eſt dubium. Vtrũ ipſis exhala-
tionibus genitis, ſol virtute caloris
poſſit eleuare exhalationis ſurſum,
cum nõ videatur, ꝙ alias res eleuet.
¶Sed qualiter facit ceſſare ventos.
Reſpondetur ꝙ non facit ceſſare vẽ
B tos ſic, ꝙ ipſis remanentibus quie-
ſcant, ſed qa virtute ſua poſſunt cor
rumpi exhalationes, & ideo propter
hoc dicitur, quod faciat ceſſare ven-
tos. ¶Et ſi dicatur; ergo ſemper de-
beret facere ceſſare ventos, cũ idem
inquantum idem ſemper ſit natum
facere idem: ergo nunquam debe-
ret facere commouere. Reſpõdetur
ꝙ idem eodem modo diſpoſitum, &
alijs concurrentibus eodem modo
diſpoſitis ſemper faciunt idem ſup
ple in ſpecie, ſed ſi alia non vnifor-
miter diſponantur, non oportet, mo
do exhalationes non ſemper ſunt
vniformes, vt ſol ſemper eas cor-
rumpat.

Vẽti quõ mouẽtur naturali[ter], an vio[lenter] Q V A R T O ſciendum, ꝙ adhuc
ſunt alię paruæ difficultates. ¶Pri-
ma, vtrum venti moueantur natu-
raliter vel violenter. Ad quam reſpõ
C detur breuiter ꝙ non mouentur na-
turaliter, quia non eſt de natura ex- lenter, & an oẽs
halationis moueri ſic lateraliter, ſed ſint eiuſdem ſpe-
moueri ſurſum, mouetur ergo late- ciei.
raliter contra inclinationem eius,
quare violenter mouetur vel ſaltem
præter naturam. ¶Secunda difficul-
tas, vtrum omnes venti ſint eiuſdẽ
ſpeciei Et videtur ꝙ non: nam vt vi
ſum eſt in textu, venti habent diuer
ſas proprietates, nã aliqui ſunt grã-
dinoſi, aliqui frigidi, aliqui pluuio-
ſi: igitur. ¶In oppoſitum tamen ar-
guitur, quia omnis ventus dicitur
eſſe exhalatio, ſed omnis exhalatio
omni exhalationi eſt eiuſdem ſpe-
ciei; igitur. Reſpondetur breuiter, ꝙ
oẽs vẽti ſunt eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſ
ſimę eſſentialis, ſicut omnes homi-
D nes ſunt eiuſdem ſpeciei eſſentialis,
ſunt tamen alterius, & alterius ſpe-
ciei accidentalis, ſic etiam venti ſunt
alterius ſpeciei accidentalis. ¶Et ſi- Obiectio
quis arguat contra hoc, quia ventus
nõ ſolum dicit exhalationem, quia
non omnis exhalatio eſt ventus; er-
go videtur quòd eſſentialiter ha-
beat aliam formam, quam exhala-
tio. ¶Dicitur etiam in textu, ꝙ ex-
halatio eſt materia venti, ſed mate-
ria non eſt illud cuius eſt materia:
igitur. Reſpõdetur breuiter, ꝙ ven-
tus ſupra exhalationem nõ dicit ali
quam formam ſubſtantialem, ſed
tantum accidentalem, puta motum
lateralẽ circa terrã. ¶Et ſiquis dicat: Inſtãtia.
ergo impreſſio aliqua conſtituetur
in eſſe impreſſionis per formam ac-
cidentalẽ. Reſpondetur ꝙ hoc non
eſt inconueniẽs. ¶Dicitur vlterius,
quòd exhalatio dicitur materia non
 tran-

E tranſiens, ſed immanens ipſius venti, nam ipſa exhalatio ſic mota dicitur motus. Et hæc de primo articu. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo. Vtrũ terremotus ſit naturaliter poſſibilis. ¶Et arguitur primo, ꝙ non; quia terrá neceſſario quieſcit in medio mũdi. igitur nõ mouetur. ¶Secũdo ſic, quia vel moueretur naturaliter, vel violenter, non naturaliter, quia terra eſt corpus graue natum quieſcere in ſuo loco. Nec violenter, quia non videtur eſſe aliquod corpus extrinſecum, quod poſſit mouere terram. ¶Tertio ſic, quia vel moueretur motu circulari, vel recto, ſed nullum illorũ eſt dicẽdum: igitur. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur

An terremotus ſit naturaliter poſſibilis.

F primo, ꝙ terra multis modis dicitur moueri. Vno modo aſcendendo, vel deſcendendo propter naturam grauiorem, vel leuiorem. Secundo poteſt moueri circa centrum quieſcẽs propter eius æquilibrationem. Alio modo propter rarefactionem. Alio modo propter motum alicuius ſuper terram: vt videmus quòd tranſiens ſuper terram, & maxime circa aquam, facit tremere vnam magnã partem terræ. Alio modo propter generationem lapidum infra terrã. Alio modo ꝓpter exitũ aquę. Alio modo ꝓpter exhalationẽ incluſam in ipſa terra, & per iſtam fit terremotus: de quo ſatis viſum eſt in textu. ¶Supponitur ſecundo, quòd terremotus eſt violentus: quia contra inclinationem terræ. Dico vlterius ꝙ motus exhalationis, per quem fit motus terræ eſt ẽt violẽtus, cũ fiat in G plurimũ lateraliter. ¶Ex quo ſequitur ꝙ terrę motus particularis eſt naturaliter poſſibilis, nã per naturã videmus terræ motũ fieri in aliquo loco, ſed terremotus vniuerſalis non eſt naturaliter poſſibilis, cũ nõ poſſit naturaliter fieri tanta multitudo exhalationis, ꝙ tota terra poſſit moueri. Et ad rõnes. ¶Ad primam dicitur, ꝙ cętum mouetur circulariter circa ſuos polos. ¶Ad ſecundã patet ſolutio. ¶Ad tertiã dicitur, ꝙ mouetur motu tremoris, qui nõ eſt proprie vnus motus. ¶Sed reſtat vna parua difficultas, quaſi incidentalis: Vtrum plaga terræ ſub æquinoctiali ſit habitabilis: ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ terra multis modis poteſt fieri inhabitabilis. ¶Primo H ꝓpter aquas. ¶Secundo propter mõtes, & hoc tamẽ principaliter intelligitur de inhabitatione terrę propter rationẽ intẽperamenti in qualitatibus primis nõ cõuenientibus cõplexioni humanę. ¶Hoc ſuppoſito vñ ꝙ plaga terræ ſub ęquinoctiali non eſt regio tẽperata, nec conueniẽs naturæ humanę, quia quãdo ipſis eſt maxima hyems, ſol nõ mouetur ab eis niſi per 24. gradus, ideo ſol i maxima hyeme eſt ipſis ꝓpinquior, q̃ nobis in maxima ęſtate, in qua diſtat a nobis per 25. gradus, ıõ plus habent de calore in fortiſſima hyeme q̃ nos in maxima ęſtate. ¶Dicunt tamen aliqui vt Ptolomæus & Auicenna, ꝙ ſub æquinoctiali eſt terra habitabilis. ¶Illius tñ opinionis nõ eſt Sco. ſed primæ opinionis. ¶Dicit ẽt ꝙ paradiſus terreſtris nõ eſt

An terræ plaga, q eſt ſub ęquinoctiali ſit habitabilis.

A eſt ſub ęquinoctiali, ſed vbicunque ſit, eſt in loco amęniſſimo multum conuenienti, tam naturæ inſtitutæ ſicut Adæ & Aeue, q̄ naturę reſtitutę, vt Enoch & Heliæ.

An tranquillitas ſit ſignũ terremotus.

Dvbitatvr ſecundo: Vtrũ tranquillitas ſit ſignum terręmotus. ¶Et arguitur primo ꝙ non, q̄a tunc ſequeretur ꝙ vbicunque eſſet tranquillitas, ibi eſſet terręmotus, & cũ in mari appareat maxima tranquillitas, in mari eſſet magnus terręmotus, quod eſt falſum & cõtra experiẽtiam. ¶Itẽ ſequeretur ꝙ bene ſequeretur, trãquillitas eſt, ergo terrę motus erit, ſed hoc eſt falſum, cũ oppoſitũ multotiens eueniat. ¶In oppoſitũ eſt philoſophus. ¶Pro cuius declaratione ſupponitur quod trãquillitas, (vt alias viſum eſt) non eſt niſi priuatio magnorũ ventorũ, & nõ ge B neraliter omniũ. ¶Supponitur ſecũdo ꝙ ipſius terręmotus multa ſunt ſigna. ¶Primũ eſt: qñ aues ſupra terram non audent diu ſtare, ſed continuo volant, & hoc habent ex inſtinctu naturæ & influentia cęleſti, vnde aues habent capita aerea & mutabilia ſecundum influẽtiã cœli. ¶Secundum ſignum eſt turbatio aquarũ in puteis, & ſalſedo in mari. Et huius ratio eſt, quia tunc exeunt exhalationes per venas terrę, quę miſcẽtur cum aquis & faciunt tales ſapores in aqua. ¶Tertium ſignũ eſt tranquillitas, & huius cauſa eſt, quia cã venti ſcilicet exhalationes includuntur infra terram, ideo non fiunt tunc venti. ¶Et aduerte ꝙ iſtud ſignũ nõ eſt ſignum neceſſarium, ſed ſignum probabilitatis talis motus terrę, & per hoc ſoluuntur rationes dubij. C ¶Quartum ſignum eſt, quando manus hominis tremunt, quamuis nõ ſit ventus nec tempeſtas, & huius cã eſt, quia tunc exeunt quędam exhalationes ex foraminibus terræ, quæ faciunt tremere manus. ¶Quintũ eſt tumor aquę inconſuetus ſine tẽpeſtate, & ratio huius eſt, quia exhalationes exeunt terram, & intrant mare, & faciunt tumorem in mari. ¶Sextum ſignum eſt, quidã ſonus infra terram, & hoc dicit Ariſt. in textu, & cauſa huius eſt, quia tunc exhalationes incipiunt fortificari & percutiunt latera terræ. Dicit.n. ꝙ appareat quędam nubecula ad modum lanceæ. ¶Septimum ſignũ, eſt incõſueta frigiditas anteortũ ſolis, quia tunc eſt ſignum, ꝙ nõ ſint exhalationes, quę ſunt calidæ quę deberent calefacere aerem. D De effectibus aũt terręmotus ſatis viſum eſt in textu. ¶Vnde dicunt doctores ꝙ poſt terręmotum multotiens fiunt mortalitates & peſtilentiæ, quia tũc exeunt multæ exhalationes, q̄ ſunt deſiccatiuæ aeris in tantum, ꝙ homines non poſſunt ibi morari. Et dicit Plinius, ꝙ contra terremotum bonum eſt morari in vallibus & haberẽ domos baſſas.

An tonitruum ſit extinctio ignis in nube.

Dvbitatvr tertio. Vtrum tonitruum ſit extinctio ignis in nube vt volebat dicere quædam opinio antiquorum. ¶Et videtur ꝙ ſic, quia dicit Ariſt. in 2. poſteriorũ, ꝙ tonitruũ eſt extinctio ignis in nube. ¶Item ſi hoc non eſſet ſequeretur ꝙ poſſet fieri tonitruum ſine extinctione ignis in nube, quod eſt falſum,

E ſum, quia tunc nunquam ceſſarent tonitrua niſi exhalationes inflāmarent & ibi extinguerętur. ¶ In oppoſitum vr̄ eſſe philoſophus, in textu. Pro cuius declaratione ſupponitur primo quid ſit tonitruum. Vnde tonitruum eſt ſonus factus in nubibus ex violenta percuſſione exhalationis calidæ & ſiccæ incluſa in nube, ad latera nubis. Et de hoc multi diuerſificantur, puta vtrū tonitruū ſit ipſe ſonus, vel exhalatio cauſans illum ſonum. ¶ Dicunt aliqui ꝙ eſt præciſe ipſe ſonus alii quod eſt exhalatio, aliqui quòd eſt vtrunque, ſecūdum tamen communiter loquentes dicitur ꝙ eſt ille ſonus. ¶ Sed dubiū eſt, quia ſonus non videtur eſſe impreſſio, ideo oporteret dicere ꝙ to-

E nitruum nō eſſet impreſſio, oporteret iam dicere quod non oportet quia omnia, de quibus determinat philoſophus in iſtis libris, ſint veræ impreſſiones, ſed ſufficit ꝙ aliqua ſint vere impreſſiones, & aliqua habeāt ſimilitudinem cum impreſſionibus vel quo ad generationem, vel quo ad aliquid aliud, vnde ventus de quo ſatis dicendum eſt non eſt proprie impreſſio, quia eſſet impreſſio ignita vel aquoſa. Similiter diceretur de tonitruo tenendo ꝙ eſt ſonus. ¶ Dicunt tamen aliqui quod ſicut ventus eſt exhalatio lateraliter mota circa terram ſic tonitruum eſt exhalatio mota ad latera nubis.

¶ Et aduerte quod quando dicitur, quòd exhalatio eſt materia tonitrui & etiam venti, non debet ibi capi materia pro altera parte compoſiti, ſed pro illo, quod eſt ſubiectum alicuius accidentis ſub quo talis exhalatio ſic vocatur. G ¶ Sed dubiū eſt vtrum ille ſonus qui venit ad nos ſit tonitruum, cum ille non videatur cauſari in nube. ¶ Dico quòd de hoc magis uidebitur in ſecundo de Anima. ¶ Supponitur finaliter ꝙ tonitruum aliquando cauſatur ex percuſſione exhalationis ad latera nubis, aliquando ex fractione nubis propter impetum exhalationis, aliquando per extinctionem exhalationis inflammatæ impetuoſæ mota per aerem, & ſic capiebat Ariſt. cū dicebat ꝙ tonitruum eſt extinctio ignis in nube, & per hoc ſoluuntur rationes ante oppoſitum. Et hæc de ſecundo articu. Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: vētus eſt exhalatio calida & ſicca lateraliter mota circa terram. H Hæc concluſio patet ex dictis. Ad rationes. ¶ Ad primum dicitur negando conſequentiam, quia in æſtate eſt tanta caliditas quòd prohibet terram exhalari, & etiam conſumit totam exhalationem eleuatam a terra. ¶ Etiam in hyeme eſt tanta frigiditas ꝙ terra tantum conſtringitur ꝙ ex ipſa non poſſunt eleuari exhalationes, & per hoc patet ſolutio ad ſecundam. ¶ Ad tertiam etiā patet ſolutio, nam ventus non ſolum importat exhalationem, ſed connotat ipſam lateraliter eſſe motam circa terram. ¶ Ad quartā dicitur quòd omnes venti naturaliter & intrinſece ſunt calidi & ſicci, & extrinſecæ tamen ſunt frigidi. ¶ Ad quintam patet ſolutio.

A METEORORVM C
ARISTOTELIS.
LIBER TERTIVS.

DE Halone autem, & Iride quid vtrunque & propter quam cauſam fit dicamus, & de Parahelijs, & Virgis: etenim omnia hęc fiũt propter eaſdem cauſas inuicem. Primo autem oportet accipere paſſiones, & accidentia circa vnumquodque
B *ipſorum &c.*

Halonis, Iridis, Paralelio rũ, & Virgarũ accidentia.

ISTE eſt tertius liber Meteororum Ariſt. in quo Philoſophus determinat de impreſſionibus cauſatis ex reflexione & rarefactione radiorum, & continet duos tractatus. Primus continet quatuor capitula. In primo oſtendit accidentia iſtarum impreſſionum. Et primo ponit quatuor accidentia halonis. ¶Primum eſt, quòd halo ſępe apparet circulus completus. Vnde halo eſt ille circulus clarus, qui apparet circa ſolem & lunam aut circa alia magna aſtra, immo aliquando apparet circa candelas. ¶Secundum accidens, halo fit circa ſolem & lunam, & circa ſplendida ſydera. ¶Tertium accidens, halo non minus fit de nocte ſupra lunam aut alia aſtra, quàm de die circa ſolem. ¶Quartum accidens, halo rarius fit de ſero, vel de mane, q̃ in alijs horis. ¶Deinde tangit accidentia iridis. ¶Primum eſt, quòd iris nunquàm fit circulus completus, ſed admodum arcus. ¶Secundum iris nunquam fit in maiori portione quàm in ſemicirculo. ¶Tertium eſt: ſole oriente, vel occidente fit maxima portio D
circuli, ſub qua poſſit apparere iris: ita quòd quanto ſol magis eleuatur ſupra orientem, tanto iris apparet ſub maiori portione circuli. ¶Quartum eſt, in autumno a breuioribus diebus poteſt iris apparere omni hora diei. ¶Quintum, raro apparent plures irides ſimul, quàm duæ. ¶Sextum, omnis iris habet tres colores, ſcilicet puniceum, viridem & alurgum. ¶Septimum eſt, quando apparent plures irides: iris ſuperior habet colores obſcuriores, quàm iris inferior. ¶Octauum, quando apparent plures irides, eorum colores ſunt econtrario poſiti, ſecundum ſitum. ¶Conſequenter ponit accidentia paraheliorum & virgarum. ¶Primum eſt, quòd para-

E parahelij,& virgæ ſemper fiunt à latere ſolis,& non ſub ſole, neque ex oppoſito ſolis.¶Secundum nunquã fiunt de nocte eo ꝙ ſemper fiunt circa ſolem. ¶Tertium, ſemper, vel vt in plurimum fiunt circa ortum, vel occaſum ſolis.¶Deinde mouet vnã dubitationem quæ eſt: Vtrum iris poſſit fieri de nocte a luna, ſicut de die a ſole. Reſpondet philoſophus ꝙ ſic hoc tamen raro fit,quia iris nõ fit à luna niſi in plenilunio,& ꝑ conſequens ſolum ſemel in menſe.

PRIMO autem de figura dicamus ,& quare circulus ſit, & quare circa ſolem &c.

Halo cuius figura. ISTVD eſt ſecundum capitulũ huius tractatus, in quo vult determinare Philoſophus de figura Halonis præmittens aliquas ſuppoſitiones.¶Prima eſt, exiſtente vapore in aere fit refractio viſus noſtri ex tali vapore,& ſi talis vapor ſit regularis tunc fit halo. quod probat philoſophus a ſigno, qa ſi illud in quo apparet halo conſiſtat, & condenſetur, ſignum eſt pluuię: Si vero marceſcat & conſumatur,eſt ſignum ſerenitatis. Et ſi diſpergatur huc & illuc, eſt ſignum ventorum, quod non ita fieret, niſi in halone concurreret vapor interpoſitus inter aſtrum & nos. ¶Secunda ſuppoſitio, vapor a quo fit refractio eſt inter viſum & aſtrum, & propter hoc non apparet halo ex oppoſito aſtri ſicut iris.¶Tertia ſuppoſitio, conſimiliter fiet refractio a puncto medio vaporis ad omnem eius partem. ¶Tunc ponit talem concluſionem: G Neceſſe eſt halonem eſſe circulum aut partem circuli. Probat duabus rõnibus.¶Prima eſt naturalis,quia radii incidentes ab eodem pũcto in idem punctum refranguntur vndique ſm æquales angulos, & circulariter ſed radii incidentes ſuprã vaporem in quo apparet halo ſunt huiuſmodi igitur.¶Secunda rõ eſt mathematicalis,pro qua ſupponitur, ꝙ a ſit viſus,& ſol ſit b, & protrahatur linea perpendicularis a b, per medium caliginis,quod eſt c,deinde ſignentur tria puncta in caligine æqualiter diſtantia,quæ ſunt g,d, & z, a quibus refrangatur radij luminoſi ad lineã perpendicularem, & concurrent in puncto a,& tunc ibi intelligant tres trianguli,qui ſunt a,b,g.a,b,d, & a,b,z. Et ſunt iſti trianguli æquales, H quia omnium triangulũ quorũ duo latera vnius ſunt ęqualia duobus lateribus baſi alterius, & baſis vnius, neceſſe eſt angulos illi æqlateribus cõtentos eſſe ęquales, & per conſequens totius triangulus eſt ęqualis, toti triangulo,ſed ꝑdictorũ triangulorũ duo latera ſũt æqualia, ſcilicet a,g,a,d,& a,z. Et habent baſim communẽ,ſcilicet.a,c.ergo oẽs illi trianguli ſunt ęquales.¶Ducantur ergo tres lineæ perpendiculares ſuper lineam a,b,ad punctum c,ab illis tribus pũctis,ergo d,& z, in nube ſignatis,tunc conſtituũtur tres parui triãguli, ſcilicet a, g, c.a,d,c,& a,z,c,& iſti triangnli ſunt æquales, & lineæ rectæ ducuntur a diuerſis punctis in idem punctum & ſunt plures quam duæ, ideo oportet illud, punctum eſſe centrum circuli, quod patet

A per propoſitionem Geometriæ, ſi plures lineæ, quàm duæ a diuerſis partibus venientis in idem pũctum ceciderunt, tale punctum eſt centrũ circuli. Finaliter aſſignat cuius coloris eſt halo, dicens ꝙ debet habere colorem album circa quem apparet quædam nigredo, quia halo apparet propter lumen incidens propter vapores, ideo pars vaporis, ſupra quã incidit lumen appparet alba, & pars circunſtans apparet nigra. C

B ¶ Deinde dicit ꝙ halo ſæpius apparet circa lunam, quàm circa ſolem, quia ſol vaporem eleuatum magis, conſumit, quàm luna.

IRIDIS autem, quod quidem eſt rareſactio, dictum eſt prius &c.

Istvd eſt tertium capitulum huius trac. in quo philoſophus determinat de Iride & caloribus eius, & primo de coloribus eius, præmittens aliquas ſuppoſitiones. ¶ Prima eſt omnibus corporibus planis, cuiuſmodi ſunt aer & aqua poteſt fieri rarefactio radii viſualis. De aere probat quatuor ſignis. Primum eſt quia aliquando cõtingit debilem viſum videre faciem ſuam in aere ſicut Antiphon qui dum ambularet videbat faciem ſuam in aere, & hoc erat propter debilem viſum, & hoc non poterat eſſe niſi radii viſuales ad ipſum refrangerentur. ¶ Secundum ſignũ eſt, quia aliquando mali nauium videntur eſſe maio es, & groſſiores quando ſunt in mari, quàm ſint. ¶ Tertium eſt, quia omnes magnitudines videntur eſſe maiores ſlanto vento, quàm non flante. ¶ Quartum ſignum eſt, quia aſtra orientia, & occidentia apparent maiora, quã in medio cœli, & hoc eſt propter refractionem radiorũ a vaporibns ſurſum eleuatis, & ꝙ ab aqua fiat refractio patet, quia aqua eſt dẽſior aere, ſed ab aere fit refractio ergo ab aqua. D

Iris quid & eius colores.

ſupponitur ſecundo, ꝙ halo & iris apparent per refractionẽ, tamẽ iris appparet in oppoſito ſolis, halis vero eſt circa ſolem. ¶ Tertia ſuppoſitio, halo, & iris differunt in variatione colorum, quia quando halo apparet fit refractio a nube denſa, ideo

Halo, & Iris, quo differũt.

E halo clarius apparet quā iris. Quarta ſuppoſitio, album viſum per nigrum apparet rubeum, quod patet de igne viſo per fumum, qui apparet puniceus. Vnde ignis ſic generatur, quia aliquando aliqua nubes aquoſa, vel rorida apparet ex oppoſita parte Solis, vel Lunę ad quam ꝑtingunt radii ſolis, vel lunæ qui nō potentes penetrare ipſam reflectuntur à nube ad oculos, & ibi apparēt tres colores ſecundum diuerſas partes iridis. ¶ Vnde vbi lumen plus abundat cauſatur color accedens ad albedinem, qui dicitur puniceus, q̄do vero minus ſuper abundat apparet nigredo quæ dicitur alurgus, & quando lumen medio modo ſe habet in ordine ad nubem, apparet color minus accedēs ad nigredinem, q̄

F alurgus, qui vocatur color viridis.

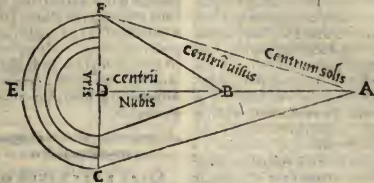
¶ Ex quo ſequitur, ꝙ iris eſt apparitio trium colorum in nube rorida oppoſita ſoli. ¶ Conſequēter probat quòd diuerſi ſint colores iridis, quia vbi eſt fortior reflexio ibi apparet color, qui dr̄ puniceus, vbi vero eſt debilior apparet alius qui dicitur alurgus, & vbi eſt medio modo apparet viridis. ¶ Et ſubdit, quòd per iuxta poſitionem illorum colorum apparet vnus alius color, qui dicitur. Xanthus, ꝙ autem illud appareat, ꝓbat aliquibus ſignis. ¶ Primū, quia cum nubes eſt nigerrima tunc color eſt multum viridis, & tunc ille color, qui dicitur xantus multum apparet, ¶ Secundum eſt, ꝙ cum iris marceſcit, tūc deficit puniceus color & mutatur in xāthum. ¶ Tertium eſt, ꝙ flores variantur in colore ſecun-

G dum apparentiam per iuxta poſitionem aliorum colorum vel iuxta poſitionem luminis lucernæ. Et ſubdit ꝙ multi colligentes flores ad lucernam ſæpe decipiuntur, accipientes flores vnius ſpeciei pro floribus alterius ſpeciei. ¶ Subdit conſequenter, ꝙ aliquando apparent duæ irides, vna ſuperior, & alia inferior, & dicit ꝙ ſuperior eſt magis obſcura, quam inferior, & habent colores oppoſito modo ſituatos. Sed quęrit conſequēter. Vtrum duo homines poſſint eandem iridem videre. Rn̄det, ꝙ non quia radius, reflexus eſt æqualis radio incidentiæ, & anguli ab eo cāti ſunt æquales, & cū ad alium, & aliū hominem alius, & alius radius reflectatur, & iris apparet per reflexionē,

H iō eſt alia, & alia iris, quā plures homines vident. ¶ Deinde probat, ꝙ iris appareat per modum ſemicirculi, & hoc rōne naturali, & mathematica. ¶ Rōne naturali ſic, quia cētrum iridis eſt punctus, quem tangit a rdius procedens a centro ſolis, iō ſi ſol eſt in pūcto orizontis maior eſt iris, q̄ eſſe poſſet, & cētrum illius iridis erit puncto orizontis ex oppoſita parte corporis luminoſi & ſic nō relinquitur niſi ſemicirculus ſupra orizōtē. Pro rōne mathematica ſupponit, ꝙ oculus mediat inter centrū ſolis, ꝙ cētrū iridis. ¶ Supponit ēt ꝙ ſi linea recta rectè cecidit ſupra lineā rectā cābit angulos rectos, aut ęquales duobus rectis, fiat ergo figura, &. ſit cētrū ſolis a, cētrū oculi b, centrū nubis d, & ꝑ illa tria puncta ꝑtrahatur linea a,b,d, tūc ſignēt ī nube tria pūcta ęq; diſtantia a centro nubis, q̄

ſint

A ſint c,f,g,& ꝙ illa ẽt æq; diſtẽt a cẽtro oculi,& a cẽtro ſolis,& ab iſtis ꝑ trahantur tres lineæ,a centro nubis a centro oculi,& a centro ſolis,& tũc intelliguntur tres magni trianguli quorum vnus eſt, a,b,g. alius a,b,f, & alius a,b,c,qui ſunt ęquales, quia latera ſunt æqualia & baſes æquales ergo illi trianguli erunt ęquales. Deinde intelligantur tres parui trianguli,qui ſut b,g,d. b, f, g.b, c.& d, C quorum duo latera vnius ſunt ęqualia duobus lateribus alterius, & anguli illis æquilateribus cõtenti ſunt æquales, igitur baſes erunt æquales per ſuppoſitionem euclidis, & cum tangant centrum nubis, ſequitur ꝙ linea tangens extremitates illarum triũ linearũ erit ſemicircularis, igiť iris apparet per modum ſemicirculi.

B D

EASDEM autem dictis cauſas exiſtimandum & de parahelijs & virgis &c.

ISTVD EST quartum capitulum, in quo philoſophus determinat de paraheliis,& Virgis.¶ Vnde virgæ dicuntur radii ſolares directè protenſi per nubem circundãtem ſolem, ac ſi eſſent chordæ tenentes tentorium ſolis, & cauſatur dupliciter. ¶ Vno modo quando nubes eſt vndique continua, ſed tamen eſt groſſior in vna parte, quam in alia. & tunc radii ſolares tranſeuntes per partem nubis ſubtiliorem, apparent lineæ albæ. ¶ Alio modo apparent quando nubes eſt groſſa, & non continua, tunc radii ſolares penetrantes nubem, aliquando apparent virides, & aliquando tendentes ad rubedinem, ſecundum diuerſitatẽ nubis.¶ Sed parahelius dicitur imago ſolis, & dicitur a para, quod eſt iuxta, & helios quod eſt ſol, quaſi apparens iuxta ſolem, & cauſatur per interpoſitionem nubis inter viſum noſtrum, & ſolem. ¶ Vnde quando eſt nubes rorida, in aliquo loco perforata, tũc radii ſolares in illo foramine cõgregantur, & per refractionem diffunduntur ad viſum, & ſic apparet eſſe vnus ſol. παρα ἥλιος.

QVAECVNQVE igitur opera accidit exhibere ſegregationi in locis &c.

Iste eſt

Minerali eq, quo tuplicia, & qũo genua.

E Iste eſt vltimus tractatus, in quo philoſophus determinat de his quæ generantur circa terram, & pręmittit duas ſuppoſitiones ¶ Quarũ prima eſt, duplex eſt exhalatio, vt iã alias viſum eſt. ¶ Secunda ſuppoſitio, eorum quę generantur infra terram, quædam ſunt foſſibilia, q̃ fiunt ex exhalatione calida & ſicca, & sũt a dominio terra, alia ſunt metallica & ſunt a dominio aqua. ¶ Metallica ſunt duplicia, quia quædam ſunt fluxibilia & ductibilia ſicut plumbũ. Alia ſnnt ductibilia tantum, quæ caleſacta poſſunt extendi, ſed non ſunt fluxibilia humectatiua, vt ferrum. ¶ Mineralia vero foſſibilia generantur ex exhalatione calidi, & terreſtri incluſa infra terram, quæ non habet exitum & condenſatur a

F frigiditate loci, & poſt talem condẽſationem conuertitur in lutum, & decoquitur mediante caliditate vaporis ad mixti tali exhalationi in tãtum, ꝙ aliquando fit lapis, vel aliqđ aliorum poſſibilium. ¶ Sed metallica generantur ex exhalatione vaporoſa, quę poſtquam longo tempore decota eſt in terra, per frigiditatem loci conſtringetur. ¶ Et ſunt ſeptem genera metallorum, ſ. aurum, argentum, plumbum, ferrum ſtannum, cuprum, & es, & talia ſolent aliquando nominari nominibus planetarũ concurrentium ad eorum generationem. ¶ Aurum enim generatur ex ſulphure, & vino argẽto puris & mũdis, concurrente ſoſe. ¶ Argentum generatur ex ſulphuie & argento viuo, puris & mundis, concurrente luna, quę eſt humida, & frigida. Plum-

Libellũ Ariſto de mineralibus. non habemus quinto tamen Me-

G bum vero generatur ex groſſo ſulphure, & argento viuo, concurrente ſaturno, q. eſt frigidus, & humidus. ¶ Stannum generatur ex groſſo ſulphure, & viuo argento concurrente ioue qui eſt calidus, & humidus. ¶ Ferrum generatur ex ſulphure terreſtri, & argento viuo lutoſo, cõcurrẽte marte, qui eſt calidus, & ſiccus. ¶ Cuprum, & æs generantur ex ſulphure, & groſſo argento viuo, cõcurrente venere, qui eſt planeta calidus & humidus. Et ad generationem argenti viui concurrit Mercurius qui eſt ſiccus, & frigidus. Et de iſtis mineralibus, ſpecialiter, determinat Ariſtotel. in 4. libro, qui ordinarie non legitur.

taphyſ. 5. vř Philo. innuere aquã eſſe principiũ metallorum.

An omnis radius viſualis refrangatur in occurſus medij &c.

H

Qvaeritvr vtrum omnis radius viſualis refrangatur in occurſu medii rarioris, aut denſioris aliquorum corporum, & reflectatur ꝑ medium vniforme. ¶ Et arguitur, ꝙ neutro modo. Primo ſic radius perpendicularis non refrangitur, vt cõcedunt omnes perſpectiui, ergo nec obliquus. tenet conſequentia, quia omnes radii procedente ab eodem lucido ſunt eiuſdem virtutis. ¶ Secũdo ſic, ſi ſic nulla res appareret eſſe, vbi eſt, nec ſub eadẽ quãtitate, ꝙ eſt falſum, igitur. Tenet conſequentia, quia res viſa per radium refractum non apparet vbi eſt, nec q̃ta eſt. Tertio ſic, non videtur eſſe aliqua cauſa talis refractionis, niſi propter maiorem reſiſtentiam medii denſioris, & minorem reſiſtentiam medii rario-

ris,

A ris, ſed propter hoc non fit talis refractio,quia nulla eſt reſiſtentia medii,alias cauſaretur ſucceſſio in multiplicatione radii.¶ Quarto ſic omnis refractio,vel reflexio radii debet fieri a ſuperficie actuali corporum, ſed ſi medium ſit vniforme,ibi nulla eſt ſuperficies actualis,igitur nulla poteſt eſſe reflexio in medio vniformi. Minor patet, quia medium vniforme eſt continuum non diuiſum ſecundum aliquas ſuperficies actuales.¶ Quinto ſic,ſi fieret reflexio a medio vniformi,tunc ſicut homo exiſtens in aere ſuper aquam videt ſe per reflexionem, ita ſi deſcenderet in aqua oculis apertis adhuc deberet ſe videre, quod tamen eſt falſum.¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres
B arti. Quantum ad primum.

Art. 1.

PRIMO ſciendum, ꝙ vt habet Sco.lib.2.diſt.13.q.1. triplex eſt radius,ſ.rectus refractus & reflexus.

Radi⁹ eſt triplex.

¶Rectus eſt qui diffunditur a corpore luminoſo per medium eiuſdē diaphaneitatis quantum durat virtus luminoſi, & ille fit ſecundum lineam rectam, & relinquit angulos, æquales in vtraque parte, & poteſt dici perpendicularis. ¶ Sed radius reflexus eſt,qui occurrēte opaco,antequam terminetur virtus actiua luminoſi, diffunditur in partem oppoſitam. Cuius ratio eſt,quia agens naturale agit quantum poteſt in rectū & quādo non poteſt plus agere in rectum,agit in obliquum. Sed radius refractus eſt, qui occurrente medio alterius diaphaneitatis, non tamen omnino opaco,multiplicatur in illo medio non tamen ſecundum lineā rectam, ſed incidit ibi angulus. Et ex iſtis ſequitur,ꝙ triplex eſt linea, ſ.recta,ſeu pendicularis, linea incidentiæ,ſeu fracta, & linea reflexa. ¶Iſtis ſuppoſitis ponitur talis propoſitio,lumen multiplicatum ſecundum iſtos tres radios,immediate gignitur ab ipſa luce, ita ꝙ lumen nō eſt aliud, quàm ſpecies ſenſibilis ipſius lucis immediata.& de hoc magis videbitur.¶Secunda propoſitio, inter omnes iſtos radius perpendicularis eſt fortiſſimus cęteris parib. quia eſt fonti ſuo ꝓpinquiſſimus. ¶Tertia propoſitio, per radium reflexum videtur res in ſe in ſpeculo, & non aliqua ſpecies exiſtens in ſpeculo reflectente.¶ Sed difficile eſt cognoſcere, qualiter fiunt tales radii. Sed pro declaratione talium radiorum. D

SECVNDO ſciēdū,ꝙ ꝓbando,ꝙ nullus ſit radius reflexus,vel refractus.¶ Quia ſequeretur,ꝙ accidens migraret de ſubiecto in ſubiectum, ſed hoc eſt falſū.Qđ ſequeret, ꝓbat quia prius eſſet in vno ſubiecto, & poſtea in alio,alias non videtur qualiter reflectatur, vel oporteret dicere,ꝙ de rigore ſermonis nullus eſſet radius reflexus. Reſpondetur breuiter, ꝙ de hoc eſt magna difficultas. ¶Sed pro declaratione ſupponitur primo,quid per radios viſuales nos debemus intelligere, & etiam quid per radios ſolares.¶ Vnde radiis viſualibus dico, ꝙ non ſunt niſi ſpecies ſenſibiles colorum,vel corporis colorati, vel luminoſi, quæ diffunduntur per mediū diaphanū,vt ſpecies

An detur radius reflexus, vel refractus.

cies

E cies viſibiles Petri.i.quibus median tibus video Petrum dicuntur radii viſuales Petri & ſimiliter dicatur de quolibet ſenſibili,& illę ſpecies sūt vera accidentia de prima ſpē qualitatis, ideo videndum eſt qualiter diffunduntur,& reflectantur.¶ Pro cuius declaratione ſupponitur,ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi, multū, probabiles.¶ Primus eſt.qui dicit,ꝙ obiectum viſibile, vel ſenſibile diffundit,ſeu cāt ſuas ſpecies in corpore diaphano propinquo, & illi inhærent,& illæ ſunt alicuius virtutis ita,ꝙ producunt alias in alio ſubiecto propinquo ſi ſit ſuſceptibile illarum ſpērum,& illæ iterum alias,.& & ſi non pñt producere ſecūdū lineā rectam,tunc producuntur ſecundū lineam reflexam, vel refractam, & F tunc illi radii,qui ſic producuntur, vocantur radii reflexi,vel refracti iō non migrāt de ſubiecto in ſubiectū. ¶Et ſiquis dicat. Si iſte modus eſſet bonus ſequeretur, ꝙ videremus viſibile in quocunq; diſtātia, qa primæ ſpēs cānt alias,& iterum aliæ alias. ¶Dico, ꝙ primæ ſunt perfectioris virtutis,quam aliæ, & iterum aliæ, quàm aliæ, ita,ꝙ tādem deuenietur ad ſpēs, quæ propter debilem virtutem non poſſunt cāre alias ſaltē quæ ſint ſufficientes ad percipiendum viſibile.¶ Alius eſt modus,dicens, ꝙ omnes iſtæ ſpecies cauſantur ab obiecto viſibili immediate,ſic ꝙ obiectum cāt in ſubiecto propinquiori, & in omnibus aliis tantum,quantū eius virtus poteſt durare, & ſi inuenit impedimentum, puta aliquod medium denſum,tunc cauſat ſecundum lineam reflexam, vel refractā G tantum,quantum ageret ſecundum lineam rectam,vel eo circa, & ſic patet,ꝙ vterque modus ſoluat, quod non eſt migratio accidentis de ſubiecto in ſubiectum.¶Sed de radiis ſolaribus iam viſum eſt: nam nō ſunt niſi ſpecies lucis,quæ non eſt aliud, quàm ipſum lumen per quod aer illuminatur,& eodem modo dicūtur reflecti,vel refrangi, ſicut aliquando alii radii viſuales. Sco.vbi ſupra.

Tertio ſciendum,ꝙ pro ampliori declaratione ſupponit,ꝙ oculus videns obiectum per lineam rectam,ſed non iudicat obiectum vbi eſt,immo apparet eſſe extra ſuperficiem ſpeculi,vbi linea reflexa termiraretur, vel eo circa,ſi in rectū protraheretur,vel non inueniret obſtaculum. ¶ Ex quo ſequitur quare cū hō videat ſe in ſpeculo,vt in plurimum videt ſe vltra ſpeculum.¶Supponitur ſecundo, ꝙ ſi radius incidat per duo media contigua diuerſarū diaphaneitatum,vt per aerem,& aq̄ ſuperficies medii ſolet vocari ſpeculum,cum ibi fiat reflexio. Aduerte tñ,ꝙ aliter radii refranguntur de medio denſiori in ſubtilius,aliter econtrario:nam ſi de medio ſubtiliori veniant in denſius,franguntur ad perpendicularem,eo enim,ꝙ inuenit maiorem denſitatem magis appropinquat ad radiū fortiorē,ſ. perpendicularem.Ex iſto ſequit, ꝙ qñ aliquid vr̄ a medio rariori per medium denſius tanto minus videtur, ſed ſi veniat ad medio dēſiori in ſubtilius, frangitur a perpendiculari, magis recedendo a tali radio perpēdiculari. Suppōnet ad idem. H

Radius viſualis, an poſſit refl:ecti a medio vniformi.

A diculari.¶Sed reſtat vna difficultas.
Vtrum radius viſualis poſſit reflecti
a medio vniformi, vt puta ab aere
vniformi non condenſato, nec mix-
to cum vapore. Et videtur, ꝙ non,
quia tunc ſequeretur, ꝙ lumen fie-
ret in quacunq; parte aeris cum ibi
poſſet reflecti.¶In oppoſitum tñ ar
guitur de illo, qui videbat faciẽ ſuã
in aere: nam ſi ſolum fuiſſet facta re
flexio in aere denſo, tunc non ſem-
per vidiſſet faciem ſuam, ꝙ non vr̃
verum.¶Ideo ponitur talis propõ,
radius viſualis poteſt reflecti ad ocu
lum vidẽtis in aere vniformi, & hoc
maxime ſi oculus videntis ſit in me
dio rariori.¶Põt etiam fieri reflexio
in aere denſo, & permixto cum va-
porib. dummodo ſuperficies eius ſit
terſa, & polita.¶Et aduerte, ꝙ vr̃ cẽ
B regula per ſpectiuorũ, ꝙ ab aere vni
formi non poteſt fieri reflexio ad o-
culum exiſtẽtem in tali aere ſine ad
iutorio ſpeculorum, vel aliorum ex
trinſecorũ, & hoc ſi oculus non ſit lu
minoſus.¶Ex quo inferunt, ꝙ ſi o-
culus eſſet luminoſus, radius viſua-
lis poſſet cõprehendi in medio licet
non figura, iõ cãti, vel lupi pñt vide
re in medio lumine ſuorũ oculorũ,
ſed nõ eſt ſic de homine, quia homo
non habet oculos luminoſos.

Exiſtenti in eodẽ loco & ſitu, an aliqd poſſit apparere, ꝙ pri⁹ ei dẽnõ apparebat.

QVARTO. ſciendũ, ꝙ adhuc
incidunt aliquæ difficultates.¶ Pri
ma an alicui exiſtenti in eodem lo-
co, & ſitu appareat aliquid cui tamẽ
prius non apparebat. Reſpondetur, ꝙ
ſic, & hoc eſt propter refractionem
radiorum viſualium in occurſu me
dii difformis. patet: nam ſi in fundo
peluis ponatur denarius, & ibi non
ſit aqua, tunc nõ videbitur denarius C
ſed ſi ponatur aqua videbitur dena-
rius, eo, ꝙ radius incidens oblique
a denario ad ſuperficiem aquæ in ex
tremitate peluis refrangitur a perpẽ
diculari ad oculum, & hoc propter
occurſum medii rarioris, ſ. aeris qui
non refrangitur quando in pelui nõ
eſt aqua.¶Vnde res viſa per lineam
fractam non apparet eſſe vbi eſt im
mo apparet, vbi linea procederet ſe-
cũdum rectitudinem, ideo fundus
peluis apparet altior, quã ſine aqua,
& groſſior, propter etiam eandem
cauſam baculus apparet fractus, ſi
vna pars ſit in aqua, & alia extra, &
per eandem cauſam ſol apparet ma
ior in oriente, quam in meridie, vbi
altius eleuatur nam res, quę videtur
per radium fractum videtur ſub ma
iori angulo.¶Secunda difficultas, D
quare reflexio in aere facit rem vi-
deri ab habente oculos debiles ma-
gis, q̃ ab hñte oculos fortes, & lim-
pidos. Reſpõdetur, ꝙ ille de quo lo-
quitur Philoſophus in textu, qui vi
debat faciem ſuam in aere, propter
ægritudinẽ habebat ſuperficies ocu-
lorum, vel tunicas exteriores plenas
fumis, & humoribus extraneis ob-
fuſcantibus lumen intrans per eas
in oculos, ideo apparebant eſſe colo
res extra terminantes viſum, quia
imaginatio non iudicat hmõi colo-
res eſſe in oculo, ſed vñ venit lumen
in oculo.¶Dicunt tñ aliqui, & for-
te melius, ꝙ talis habebat oculos de
biles ſic, quod virtus trahebatur in
aerem multum prope, in quo refle-
ctebantur radii viſuales ſui, ideo vi-
debat ſe, quemadmodum videmus

Oculi debiles cur melius videant in reflexione q̃ oculi per ſpicaciores.

nos

A videt̃,quod ſic,quia color puniceus viridis, & alurgus ſunt vericolores, & illi ſunt colores iridis,igitur.¶Secundo ſic,nullus ſenſus decipit̃ circa ſuum proprium ſenſibile, ergo viſus nō decipitur circa colorem, ſed viſus iride iudicat eſſe veros colores ergo in iride ſunt veri colores.¶Pro ſolutione ſupponitur pro nūc,ꝙ color non eſt obiectum adæquatum potentię viſiuæ,ſed qualitas ſenſibilis communis ad lumen,lucem,colorem,& forte ad ſpecies coloris, iō non oportet,ꝙ omne illud,quod vr̃ ſit color,vel coloratum,quia lux, & lumen poſſunt videri,eſt tamen differentia,quia lux poteſt videri ſine colore,ſed color non poteſt videri ſine lumine.Sed dubium ẹſt. Vtrum videamus lumen,vel lucem in aere.

Dubium.

B Poſſet probabiliter dici, ꝙ per ſpēs lucis,quæ ſunt lumen videmus lucē ſicut per ſpecies coloris videmus colorem.¶Et ſiquis quęrat vtrum corpora perſpicua ſicut aer,& aqua,ſint colorata.Et vr̃,ꝙ ſic, quia videmus aquam aliquando nigram aliquādo viridem,igitur.Reſpondetur dr̃, ꝙ nullius ſunt coloris,ſed tamen apparent eſſe alicuius coloris propter diuerſam reflexionem radiorum ſupra aquam,vnde ſi aqua ſit groſſa,& profunda apparet nigra ſi autem parua,& tenuis,apparet alba.¶Iſtis ſuppoſitis dr̃, ꝙ colores in irride non ſunt veri colores, ſed ſunt ſolum colores ſecundum apparentiam propter diuerſam reflexionem in nube rorida, quia ſi eſſent veri colores, vel eſſent ſubiectiuæ in nube, vel in medio, non in nube,quia nubes non eſt ſuſceptiua coloris cum ſit de

C natura aquę nec in medio,quia medium,quod eſt aer non eſt ſuſceptiuum coloris.Item omnis verus color cātur ex mixtione qualitatum primarum,ſed ibi non eſt talis mixtio,igitur.¶Et ſiquis quærat, quid ergo videmus videndo iridem. Rn̄detur,ꝙ lumen,vel lucem vnde lux ſic viſa per talia media apparet eſſe color,& tamen non eſt.

An oīs iris neceſſario appareat tricolor nec magis, q̄ gemina.

Dvbitatvr tertio. Vtrum omnis iris debeat formaliter apparere tricolor, & vtrum ſolum poſſint apparere duæ irides. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ colores quæ apparent in iride apparent propter diuerſum dominium, & diuerſam reflexionem quam habet lumē ſupra nubem. Vnde quando lumen habet dominium ſupra nubem, tūc apparet albus color, vel ſaltem tendens ad albedinem,ſed quando mediocre habet dominium tunc apparet aliquis color medius ſicut viridis,vel rubeus,ſed quando non habet dominium,ſed nubes fortiter reſiſtit,tunc apparet nigrum. ¶ Hoc ſuppoſito dr̃, ꝙ regulariter, & vt in plurimum iris apparet trium colorum propter illam triplicem diuerſitatem luminis,ſupra nubem.¶Dr̃ vlterius,ꝙ poſſibile eſt iridem habere tantum duos colores, vel etiam tantum vnum: nam poſſibile eſt nubem habere tantum duas diuerſitates in raritate,& denſitate,quęre nō erit niſi duorum colorum poſſibile eſt etiam habere tantum vnam diuerſitatem,quare tunc erit tantum vnius coloris. Dr̃ vlterius, quod in

D

iride

E iride quandoque apparent quatuor colores, nam propter diuerſam mixtionem colorum apparet alius color ſicut patet de coloribus, qui ſunt in cauda pauonis, in collo columbę, & vocatur xatus & poteſt diuerſificari ſicut diuerſificatur mixtio ſeu iuxta poſitio colorum. ¶ Sed ꝓ ſolutione ſecundæ partis dr̃, ꝙ duæ irides poſſunt ſimul apparere, ſicut viſum eſt in textu, viſum eſt etiam in textu de diuerſitate colorum & de ſitu illorum colorum viſum eſt etiã quo modo duobus exiſtentibus in diuerſis partibus hemiſphęrii non apparet eadem iris quod poteſt imaginari eſſe propter diuerſitatem diametri: nam ad oculos eorum protrahũtur diuerſi diametri a nube, ſi autẽ poſſint apparere tres, non legitur, ꝙ F aliquis viderit tres. ¶ Sed reſtat vna parua difficultas. Vtrum halo, & iris apparẽs circa cãdelas, ſit in aere circa cãdelas, vel alibi. Rñdet ꝓbabiliter ꝑ aliquas propõnes. ¶ Prima, irides apparẽtes circa cãdelas, qñq; ſũt circa ipſas candelas, quia ſenſus mouetur a talibus ergo ibi ſunt, quia ex nihilo non poteſt moueri ſenſus igit. ¶ Secunda propõ tales irides apparẽtes circa candelas quandoq; nõ ſunt extra in aere realiter exiſtẽtes, quia ſiquis videat candelam per foramẽ aeris, per quod nihil iris a pparet ad G huc apparebit iris. ¶ Tertia propõ, tales irides, vt in plurimum ſunt in circunferentia foraminis oculorum, ꝓpter reflexionẽ luminis ad quoſcũque humores oculis exiſtentes, ideo hominibus, qui multum biberunt ſępe apparent tales irides, quia tunc abundant humoribus, in oculis. ¶ Quarta propõ, irides apparentes circa candelas, apparent, vt in plurimum quãdo cãdela habet paruam flammam ſicut cerei quibus dicunt horæ, & etiam circa lucernas. Quinta propõ irides poſſunt quandoq; apparere ſine candela & ſine nube puta ſiqs claudat omnia foramina camerꝫ, & rimulas feneſtrarũ, & faciat vnũ foramẽ, in quo ponat ſpeculum, tunc in parte oppoſita propter reflexionem apparebit iris. Et hęc de ſecundo art. quantum ad tertium ſit. H

Halo, & iris apparẽtes circa candelas, vbi ſunt.

Conclusio reſponſalis I Art. I.

Omnis radius viſualis in occurſu medii denſioris, vel rarioris refrangitur, vel reflectit. Hęc concluſio relinquitur ſatis probata in articulis, in quib. ſatis patet quid ſit dicendũ ad rationes. Finis tertii libri Meteororum. ¶ Et quartus non ſcribitur, nec proprie legitur, quia in illo ſolũ determinatur de mineralibus, de quibus ad nos non ſpectat.

PETRI

PETRI TATARETI C

PARISIENSIS,

In libros Ariſtotelis de Anima luculentiſſima expoſitio.

LIBER PRIMVS.

T. c.1.& inde. *BONORVM honorabiliũ notitiã opinãtes, magis aũt alterã altera, aut ſecũdũ certitudinẽ, aut ex eo, quod meliorũ*
B *quidẽ, & mirabiliorũ eſt, propter vtraque hac anima hiſtoriã rationabiliter vtique in primis ponemus. Videtur aũt ad veritatẽ omnem cognitio ipſius multum proficere, maxime autem ad naturæ ſcientiam, eſt enim tanquã principium animalium &c.*

ISTE eſt primus liber de Anima Ariſtot. qui in prima ſui diuiſione diuiditur in partẽ proœmialem, & executiuam. ¶In proœmio tria facit. Primo, reddit auditores beniuolos, oſtendendo bonitatem, & honorabilitatem huius ſcientiæ. ¶Secundo, reddit auditores dociles per hoc, quòd proponit conſideranda in hac ſcientia. ¶Tertio reddit eos attentos, per hoc, ꝙ oſtendit difficultatem huius ſcientiæ. ¶Prinio ꝓbat iſtã cõcluſionem, ſciẽtia de anima præponẽda eſt alijs ſcientijs naturalibus, propter eius nobilitatẽ, & certitudinem. Quod probat: quia vna ſcientia redditur honorabilior, aut propter nobilitatẽ conſideratorum, aut propter certitudinẽ demonſtratorũ, ſed ſcientia de Anima inter ſciẽtias naturales cõſiderat de nobilioribus rebus, & hẽt certiſſimũ modũ procedendi, quia procedit ex his, quę ſunt nobis nota experimentaliter. ¶Secunda concluſio ſciẽtia de anima eſt multũ vtilis, qa multũ valet ad oẽm veritatẽ cognoſcendã, eo ꝙ ipſa eſt de operationibus, in quibus eſt veritas. ¶Deinde oſtendit, de quibus determinandum eſt in hac ſciẽtia: dicens, ꝙ determinandum eſt de eſſe ipſius animę, ſde paſſionibus, & operationibus eius. ¶Et ſubdit, quòd iſtarum operationum, quædam ſunt propriæ ipſi animę, aliæ ſunt communes corpori, & animæ. ¶Vnde per proprias intelligit paſſiones, & operationes: ad quas

Scientia de aĩa, q̃ õſtãs, vtilis, & difficili, tũ cuius artificis mun⁹ eſt de ea pſcrutari. D

E exercendas anima non indiget or-
gano corporeo, ſicut ſunt intellige-
re,& velle, & per communes intelli
git illas, quę conueniunt homini-
bus,& brutis, vt videre, audire.
¶Tertia concluſio, hæc ſcientia val
de eſt difficilis,quod probat ponen-
do difficultates huius ſcientiæ. Pri-
ma,eſt de modo inueſtigandi diffi-
nitionem animæ:nã quis poſſet du-
bitare, vtrũ in omnibus ſit vna me-
thodus ad inueſtigãdum, quod q̃d
eſt, ſicut eſt vna ad inueſtigandum
paſſiones de ſubiectis, vel vtrum in
alia, & alia ſpecie ſit alius, & alius
modus ad inquirẽdum, quod quid
eſt,ſi ſit vna, difficile eſt dare illam,
ſi vero ſit alia,& alia, adhuc diffici-
lius eſt.¶Deinde mouet dubitatio-
nes de partibus, quæ debent poni in
F diffinitione animę. ¶Primo opor-
tet ſcire, de quo genere ſit anima v-
trũ.ſ.ſit ſubſtãtia, qualitas, aut quan
titas.¶Etiam conſiderandum eſt de
differentia eius, vtrum ſit diuiſibi-
lis, vel indiuiſibilis. ¶Etiam vtrum
omnis anima ſit omni animæ eiuſ-
dẽ ſpeciei, vel nõ, ſi non, vtrum ſint
omnes eiuſdẽ generis, quidã enim
antiquorũ crediderunt oẽs animas
eſſe eiuſdem ſpeciei, determinantes
ſolum de animali rationali.¶Dein-
de mouet dubitationes de vnitate
diffinitionis animæ, dicens, ꝙ du-
biũ eſt, vtrum ſit danda diffinitio cõ
munis omni animę, ſicut datur diffi
nitio cõis animalis, vel vtrũ cuiuſli-
bet animæ ſit danda alia, & alia dif-
finitio, ſicut cuiuslibet ſpeciei ani-
malis eſt dãda vna diffinitio ꝓpria,
alia.n.eſt diffinitio equi, & alia aſi-
ni, ratio enim animalis ſecundũ vnũ G
quodq; animal eſt altera, & altera,
vniuerſale.n.nihil eſt, aut poſterius
ſuo ſingulari eſt. ¶Cõſequenter mo
uet dubitationem de modo procedẽ
di in tali ſciẽtia, & eſt talis: Si nõ po
natur niſi vna anima, quæ tñ habet
plures potentias. ¶Vtrũ primo de-
terminandum ſit de ipſa, aut de ſuis
potentiis, aut econtra.¶Dubium eſt
ẽt vtrum ſit prius determinandũ de
operationibus, q̃ de obiectis, vel ecõ
tra.Reſpondet primo, ꝙ prius vide-
tur determinandum eſſe de ſubſtan
tia anima, q̃ de eius potentijs,& ope
rationibus, quia potentiæ, & opera-
tiones ſunt quaſi accidentia animæ,
ſcibilia de ipſa anima per demon-
ſtrationem: ſed in demonſtratione
propter quid oportet prius cognõ-
ſcere, quod quid eſt ſubiecti, quàm H
ipſas potentias, vel operationes.
¶Deinde probat oppoſitũ, quia po-
tẽtiæ, & operationes ſunt nobis no-
tiores, q̃ ſubſtantia, quia ſunt acci-
dentia, modo dicit Philoſophus, ꝙ
accidentia magnam partem confe-
runt ad cognoſcendum, quod quid
eſt. ¶Deinde infert, ꝙ ſi per diffi-
nitionẽ ſubiectorũ non poſſint co-
gnoſci accidentia de ſuis ſubiectis,
tunc illę diffinitiones ſunt dialecti-
cæ, & malę.¶Deinde mouet dubi-
tationẽ de paſſionibus animæ: Vtrũ
omnes paſſiones animæ ſint cõmu-
nes animæ,& corpori: vel aliquæ ſint
propriæ ipſi animæ Reſpõdet, quòd
multæ ſunt operationes manifeſtè
cõuenientes animæ,& corpori: vide-
mus.n.quòd corpora pallent,& eru-
beſcũt,& ꝙ ſenſus ab excellẽti ſenſi
bili

A bili corrũpitur,ſed inter cęteras operationes intelligere magis vĩ eſſe ꝓpriũ animę,& tñ ad intellectionem concurrit phantaſia ſiue ſenſus, qui nõ eſt ſine corpore,& ſic vĩ,ꝙ in oĩbus nulla ſit operatio animæ, quin in illa indigeamus corpore.¶Deinde ſubdit ꝙ ſi anima nulla habeat operationẽ ſine corpore,tũc videt,ꝙ ipſa nõ eſt ſeparabilis a corpore ſed ei ſemper inhæreat, & ſi habeat operationẽ ſine corpore,tũc ipſa eſt ſeparabilis ab illo corpore. ¶Deinde declarat Philoſophus vnũ,quod prius dictũ eſt, dicẽs, ꝙ de multis paſſionibus animæ manifeſtũ eſt, ꝙ non ſunt ſinẽ corpore, ſicut apparet de ira,timore,odio,verecũdia, & ſic de aliis, videmus.n. in his paſſionibus corpora ſemper mutari, & in colo-
B re,& in geſtis,aliqua.n. corpora habent ex cõplexione,ꝙ nõ timẽt,alia vero ex complexione habent, ꝙ de facili timẽt.Ex his patet, ꝙ tales paſſiones non ſunt animæ tm̃, ſed etiã corporis.¶Deinde ſubdit,ꝙ ad phyſicũ pertinet conſiderare de aĩa, qa ad phyſicũ pertinet determinare de formis naturalibus,quarum paſſiones, & operationes fiunt per motus corporum,ſed ſic eſt de anima, igĩ, & quia nondũ oſtenſum eſt, vtrum omnis anima habeat tales paſſiones corporeas,ideo concludit, ꝙ phyſicus debet conſiderare de eis.¶Pro cuius probatione ponit dr̃ias inter diffinitiones naturales,& alias diffinitiones: dicens, ꝙ phyſicus diffinit per cauſas materiales, & agẽtes, ſimiliter per cauſas finales, ſ&d dialecticus diffinit per genus,& differentias.Vnde dicit dialecticus,ꝙ ira eſt C appetitus vindictæ,ſed naturalis dicit,ꝙ eſt ebulitio ſeu aſcẽſus ſanguinis circa cor.¶Cõſequenter enumerat tres modos diffiniẽdi.¶Primus eſt per formã,& finẽ, dat exẽplũ de domo,dicens, ꝙ domus eſt cooperimentum prohibens corruptionẽ viuentis.¶Alia eſt, quę datur per materiã,& dat Philoſophus exẽplũ de domo, dicẽs domus conſtituitur ex lignis lapidibus,& lateribus. ¶Alia eſt,quæ cõtinet iſtas ambas diffinitiones,& infert,ꝙ diffinitio naturalis debet dari per vtranque cauſam, ſcilicet materialẽ,& finalem in ordine ad motũ.¶Finaliter dat modum diffiniendi in alijs ſcientijs, dicens, ¶Quòd aliquę ſcientiæ diffiniunt per materiã, & formã in ordine ad operationẽ voluntariã,& talis perti D net ad artẽ practicã.¶Aliæ vero abſtrahũt a motu ſicut metaphyſica, aliæ vero abſtrahũt a motu,& materia ſenſibili,ſicut mathematica.

PRINCIPIVM autem quæſtionis eſt apponere, quæ maxime videntur ipſi ineſſe ſecundum naturam, &c. T.c 20.& inde.

ISTA eſt pars executiua huius libri,in qua Philoſophus narrat opiniones antiquorũ de anima, dicens ꝙ ens qui diuerſificati ſunt in inueſtigatione animę,quidã.n. inueſtigauerunt animã ex parte motus, quidã ex parte ſenſus. ¶Sed illi qui inueſtigabãt ex parte motus adhuc diuerſificati ſunt, qdã.n. ſicut Democrit.& Leucippus,qui poſuerũt corpora cõponi ex talibus atomis rotũ- Antiquorum opiniones de anima.

E dis: alio vero ſicut Archelaus magiſter Socratis dicebat animā non eſſe atomos: ſed motiuam ipſorum atomorum, in quibus conſiſtit vita. ¶ Alia fuit opinio Anaxagoræ dicentis animam eſſe intellectum mouentem, & ipſam eſſe in brutis. Sed illi ; qui inueſtigauerunt naturam animæ ex parte ſenſus, etiam diuerſificati ſunt quidam enim ſicut. Empe. dixerunt animam componi ex quatuor elementis. Secunda fuit Plato. dicentis animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. ¶ Tertia fuit Thaletis Mileſij dicentis animā non eſſe aliud q̄ virtutē motiuā corporū, ideo cū videret magnetem trahere ferum, dicebat magnetē habere animam. ¶ Quarta fuit Diogenis dicentis animā eſſe aerem. ¶ Quinta fuit Heracliti dicentis animā eſſe F vaporem. ¶ Sexta fuit Alemeonis dicētis animā eſſe immortalem, & de natura cœli. ¶ Septima fuit Hiponis dicētis animam eſſe de natura aquę, eo quod aqua maximè eſt mobilis. ¶ Octaua fuit Critiæ dicentis animā eſſe de natura ſanguinis. ¶ Cōſequenter Philoſophus relictis opinionibus dicit, ꝙ iraſci, gaudere, triſtari, non conueniunt animæ ſine corpore, nā dicere animam iraſci: ſimile eſt ac ſiquis diceret eam texere, vel ędificare. ¶ Etiam operationes, quæ debilitantur propter debilitatē organi non ſunt animæ tantum, ſed totius compoſiti, ſed prædictæ ſunt huiuſmodi: igitur. Maiorem probat, qa aīa nō debilitat p ſe, ſi .n. ſenex accipiat oculū iuuenis, videbit vtique ſicut iuuenis; Probat ēt, qa intelligēmen, vtrum ipſa anima poſſit infor- G mare, & cōſiderare marceſcūt quodā interius corrupto. Deinde dicit contra illos, q dicebāt animā cōponi ex oībus, eo ꝙ oīa cognoſcit: Dicit, ꝙ pp hoc nō oportet: nā ad cognitionē vnius pōt ſe q cognitio alterius, vt ad cognitionē habitus ſequit̄ cognitio priuationis, nā rectū eſt iudex ſui obliq. Et hęc ſunt, q̄ de textu primi de aīa leguntur: nā in toto reſiduo nō eſt niſi recitatio opinionum antiquorū, & reprobatio eorundē.

An ſcientia de Anima ſit præſtantiſſima inter partes philoſophiæ naturales.

QVAERITVR vtrū ſciētia de anima hńs pro ſubiecto adęquato corpus ſub ratione animati, ſit inter partes Philoſophię naturaliter dignior, & honorabilior. H ¶ Arguitur primo cōtra ſuppoſitū, qa aīa eſt ſubiectū huius ſciētię igitur nō eſt corpus animatū. Añs patet qa dicit Ariſto. hāc ſciētiā eſſe nobiliorē, qa eſt nobilioris ſubiecti, ꝙ eſt aīa. ¶ Scdō ſic, Illud eſt ſubiectū in aliqua ſcientia, cuius principia inquirunt, & de quo paſſiones tā cōes q̄ ppię demōſtrantur, ſed anima eſt huiuſmodi: igitur: Minor patet p philoſophū in textu inueſtigantē naturam, & ſubſtantiā ipſius animæ, & poſtea paſſiones ipſius aīæ. Tertio ſic: De corpore animato nō eſt ſciētia: igitur nō eſt ſubiectū huius. Antecedens patet, quia de ipſo nō poſſunt formari ppoſitiones neceſſariæ, iſta .n. eſt contingens, omne corpus animatum eſt compoſitum ex corpore, & anima,

cum

A cum illa vnio animę cum corpore ſit contingens. ¶ Quarto ſic. Illa ſciẽtia eſt dignior, & honorabilior, quę eſt de digniori, & honorabiliori ſubiecto, vt vult philoſophus in textu, ſed aliqua ſcientia alia ab iſta eſt de digniori, & nobiliori ſubiecto, vt patet de ſcientia octaui libri Phyſ. quę eſt de primo motore. ¶ Quinto ſic. Illa ſcientia eſt honorabilior, quę eſt firmioris, & certioris demõſtrationis, ſed iſta ſcientia nõ eſt cęteris dignioris, & certioris demonſtrationis, cũ ipſa ſit de numero difficillimorum, vt dr̃ in textu, de quibus non poſſumus hr̃e firmam, & certam demonſtrationem. ¶ In oppoſitũ poteſt argui quo ad primam partem, quia ſicut ſe habet ſcientia ad ſcientiam, ita ſubiectum ad ſubiectum, ſed hęc

B ſcientia eſt pars Philoſophiæ naturalis, ergo ſubiectum huius ſcientiæ erit pars ſubiecti philoſophię naturalis, ſed illud nõ poteſt eſſe anima, igitur. ¶ Sed quo ad ſecundam partem arguitur auctoritate Philoſophi in textu. In quęſtione erunt tres

Art. 1. arti. Quantum ad primum.

Primo ſciendum, ꝙ pro declaratione quæſtionis mouentur aliquæ difficultates. Prima. Vtrum anima ſit de conſideratione Philoſophi. ¶ Et arguitur, ꝙ non, quia mouentia non mota non ſunt philoſophicæ conſiderationis, ſed anima vr̃ eſſe mouens non motum, igitur. Reſpondetur breuiter, quòd anima, ſicut etiam aliæ res, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, ſecundum eius entitatem, & eius, quod quid eſt, & ſic eſt metaphyſicæ conſiderationis. Alio modo poteſt capi in ordine ad proprietates naturales, & ad ſuas operationes, & ſic eſt philoſophicæ conſiderationis. ¶ Vnde animæ conuenit informare, vel aptam eſſe informare corpus, quod eſt proprietas naturalis. ¶ Vnde anima inclinatur ad informandum ſuũ corpus, immo quælibet anima hẽt ſuã propriam aptitudinem, puta, ꝙ iſti conuenit hæc aptitudo ad iſtud corpus, & alij alia ad aliud corpus.

An aĩa ſit de conſideratiõe philoſophi.

C

Sc. quot. 3. q. 2.

¶ Vnde licet animæ conuenit informare corpus, tamẽ huic animę conuenit hęc aptitudo ad hoc corpus, q̃ non conuenit alteri. Et ad rationem dicitur, ꝙ iam multotiens eſt ſoluta. ¶ Dico vlterius, ꝙ ſecundũ veritatem anima eſt mobilis. ¶ Primo, eſt mobilis per accidens ad motum corporis, & iſtud concederet Philoſophus. ¶ Dico etiam, ꝙ eſt mobilis per ſe, puta quãdo eſt ſeparata a corpore, licet forte hoc non concederet Philoſophus. ¶ Aduerte vlterius ꝙ anima noſtra differt ab aliis formis, quæ producuntur de potentia materię, nam ipſa anima poteſt habere eſſe ſuum extra materiam, ꝙ nulla alia forma poteſt habere, ſaltem naturaliter, vel ſaltem nunquã habebit. ¶ Vnde equo mortuo deſtruitur anima ſenſitiua eius, & mortua arbore, deſtruitur anima vegetatiua ſua. ¶ Differt ẽt, quia anima ꝓpter ſui perfectionem præſupponit aliã formam in materia, ſ. formã corporeitatis, nã ipſa anima nunquam informat, nec informare poteſt, niſi aliquod cõpoſitũ ex materia, & forma corporeitatis. ¶ Dubium eſt tamare

D

Aĩa nr̃a quõ differt ab aliis formis.

E mare corpus non quantum, puta ſi Deus ſepararet oẽm quantitatem à me, vtrum aĩa adhuc poſſet informare corpus, vel vtrum defineret informare. ¶ Et videtur, ꝙ defineret, quia non poteſt informare, niſi corpus organizatũ, ſed tunc illud corpus non eſſet organizatum. Reſpondetur ꝓbabiliter, ꝙ ſicut Deus poteſt potentia abſoluta ſeparare a me omnem q̃titatem, me remanente, ſic poteſt facere aĩam informare corpus non q̃tum. ¶ Dico vlterius, ꝙ adhuc illud corpus eẽt organizatum, licet illa organa non eſſent quanta, dico ẽt ꝙ poſſet facere aĩam informare corpus ſine aliquo accidente abſoluto, & omnia iſta fundantur in hoc, ꝙ F Deus poteſt omne accidens abſolutum ſeparare a ſubiecto, ipſo ſubiecto remanente.

Subiectũ in libris de Anima qd. SECVNDO ſciendum, ꝙ de ſubiecto huius ſcientiæ diuerſificantur aliqui doctores inter ſe. ¶ Dicũt enim aliqui, ꝙ aĩa dr̃ eſſe ſubiectum & faciunt rõnes ante oppoſitum. Et dicunt ad rõnem poſt oppoſitum, ꝙ non oportet ſubiectum alicuius ſciẽtiæ partialis ſe habere, ſicut pars ſubiectiua, reſpectu ſubiecti ſcientiæ totalis, ſed ſufficit, ꝙ ſit, vel ſubiectiua, vel eſſentialis. ¶ Alii dicunt, ꝙ corpus aĩatũ eſt ſubiectũ huius ſciæ, non qdẽ corpus aĩatũ, ꝙ eſt pars totius cõpoſiti, ſed ꝙ eſt cõpoſitũ ex corpore, & aĩa, de quod dr̃, ꝙ hõ eſt corpus aĩatum: nã ſi diceret, ꝙ corpus animatum, vt eſt pars totius cõpoſiti, non poſſet ſaluari, quomodo iſta ſcientia diceretur nobilior, cũ anima ſit nobilior, quam ſit corpus pro altera parte cõpoſiti, ſed non ꝙ G ſit corpus primo mõ dictũ, q̃a omne totũ dr̃ pfectius ſua parte: Et iſti habent dicere, ꝙ iſta ſciẽtia non dr̃ de aĩa tanq̃ de ſubiecto, ſed tanquã de parte principaliori, & principio formali ſubiecti. ¶ Dñt ẽt, ꝙ qñ dr̃, ꝙ corpus aĩatũ eſt ſubiectũ, accipit ibi corpus aĩatũ ꝓ vno ꝑ ſe cõpoſito, cui nõ eſt nomẽ impoſitũ, & nõ ꝓ aggregato ex aliq̃bus, & iſte modus multũ eſt probabili, ſed tñ quicquid, ſit de hoc parũ eſt curãdũ. Ideo mouet̃ alia difficultas. ¶ Vtrũ oĩs ſciẽtia ſit de numero bonorũ i. vtrũ oĩs ſciẽtia ſit bona. Et vr̃ ꝙ nõ, q̃a leges prohibẽt multas ſciẽtias, igit̃. ¶ Itẽ multę ſciẽtię additę malis, faciũt ipſos peiores, cũ ipſę ſint malę, ꝓ regulã topicã, ꝙ ſi aliquid additũ alteri faciat ipſum magis tale, illud eſt tale. ¶ In oppoſitũ videtur eſſe Philoſ. in textu. Põt ẽt ꝓbari, ꝙ oẽs homines deſiderãt ſcientiã, ergo eſt bona, q̃a omnia appetunt bonũ. ¶ Itẽ quicquid eſt volitũ a Deo eſt bonum, ſed omnis ſciẽtia eſt volita a Deo, ergo omnis ſcientia eſt bona. ¶ Sed quęreret aliquis: Vtrũ omnis notitia ſit bona habenti eam. Reſpõdetur breuiter, quòd notitia falſa eſt mala habenti eam, & melius eſſet ipſam non habere: ſicut ſunt notitiæ erroneæ: ¶ Sed quæreret aliquis: Vtrum notitia vera ſit bona homini malo. Et videtur, quòd ſit mala, quia illud videtur eſſe malum, per quod male operatur, ſed homo malus per veras notitias male operatur. ¶ Item cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt, ſed malus hõ ordinat ſuas ſcien-

An omnis ſcientia ſit de numero bonorũ. H

A ſcientias ad malum finem, igitur. Iñ oppoſitum arguitur, omnis vera notitia perficit intellectum, igitur. Pro reſponſione ponuntur duæ propoſitiones. ¶ Prima, omnis notitia vera eſt bona ſimpliciter homini habẽti eam, quia illud dicitur bonũ ſimpliciter habenti, per quod perficitur anima habentis, ſed per omnem notitiam veram perficitur anima habẽtis, igitur. Item per notitiam malam poteſt malus dirigi ad bonum. ¶ Secunda propoſitio ſcientia dicitur ſecundum quid mala homini malo. Vnde illud dicitur malum ſecundũ quid, quod ſecundum ſe non eſt malum ſed vt coniũctum alteri, modo notitia vera coniuncta propoſitioni falſæ eſt mala habenti, quia ex ea, & propoſitione falſa credita per malã

B voluntatem, ſequitur concluſio ducens ad prauum effectum. ¶ Sed q̃reret finaliter aliquis. Vtrum omnis notitia ſit bona omni homini bono. Et videtur, ꝙ non, quia ars ſutoria non eſt bona. Regi, cum Regi nõ eſſet bonum facere ſotulares, quia per hoc impediretur a nobilibus operationibus. Vnde ſi ſint duo bona incompoſſibilia alicui, minus bonum redditur illi tanquam malum. Reſpondetur ergo, ꝙ ſi ſine impedimẽto aliis melioribus operationibus. Rex poſſet habere artem ſutoriã, bonum eſſet cauſa habere, ſed quia non poteſt, ideo non eſt ſibi bona. Et ad primas rationes. ¶ Ad primã poteſt dici, ꝙ leges non prohibent veras ſcientias, ſed libros in quibus continentur multi mali errores. ¶ Ad aliam dicitur ꝙ ſcientia addi

Dubiũ.

tã malo non reddit ipſum peiorem C quantum eſt ex ſe, ſed ſolum per accidens, propter falſitates quas annectit illi ſcientiæ veræ per ſuam malam voluntatem.

An oĩs ſcientia ſit honorabilis.

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit talis difficultas, vtrum omnis ſcientia ſit de numero honorabiliũ, ſiue vtrum omnis ſcientia ſit honorabilis. ¶ Et arguitur ꝙ non quia tũc ſequeretur ꝙ omnes ſcientes deberent honorari, ſed hoc eſt falſum, quia nullus eſt honorandus niſi bonus, ſed multi ſcientes non ſunt boni, igitur. ¶ Item ſequeretur ꝙ omnis homo eſſet honorabilis quia omnis homo habet aliquam ſcientiam cum nullus homo videatur eſſe totaliter ignorãs. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur quòd honorabile, & honeſtum idem ſunt. ¶ Vnde bonum diuiditur in bonum honeſtum, ſeu honorabile, vtile, & delectabile, non ꝙ illa ſit diuiſio tanquã inter res realiter diſtinctas, q̃a aliq̃n vna, & eadem res dicitur honeſta, vtil. & delectabilis, tamen hoc eſt, ſub alia, & alia ratione, ideo eſt magis diuiſio in rationes, ſecundum quas vnum, & idem poteſt dici bonum honeſtum, & vtile, & delectabile. ¶ Vnde aliquid dicitur appetibile dupliciter. Vno modo, quia recta rõ hoc dictat, & omne tale eſt honeſtũ ſeu honorabile. Alio modo aliquid dicitur appetibile, quia eſt conueniens appetẽti, & omne tale dicitur delectabile. ¶ Adhuc alio modo aliquid dicitur appetibile, quia circũſcripta omni ordinatione ad aliud

D

Bonum multiplex.

E adhuc eſt appetibile & ſic etiam dr honeſtum. Alio modo, quia ordinat ad habendum aliud, & ſic tale dicit vtile. Hoc ſuppoſito ponuntur aliq̃ propoſitiones. ¶ Prima omnis ſciẽtia in bonis eſt honeſta ſeu honorabilis, quia recta rõ dictat omnem talem eſſe perpetendã & volendã, eo ꝙ intellectus per eam perficitur. Secunda propõ omnis ſciẽtia eſt delectabilis, quia oẽ cõueniens appetẽti eſt delectabile, ſed oĩs ſcientia eſt hmõi, igitur, quia omnis ſciẽtia eſt conueniens intellectui, modo ꝙ eſt cõueniens intellectui eſt cõueniens volũtati, igi. ¶ Tertia propõ oĩs ſcĩa eſt vtilis, quia quælibet ordinatur, ad aliquod bonum, puta ad actũ practicãdi ſi ſit practica ſpeculãdi ſi ſit ſpeculatiua. Ad rõnes. ¶ Ad primã

F dr ꝙ viſum eſt qualiter ſcĩa in malis dr eſſe mala. ¶ Ad aliã dico ꝙ oĩs bonus habens ſcientiam eſt honorabilis. Dico vlterius ꝙ nullæ artes ſecundum ſeipſas ſunt vtiles, licet aliquando opera extrinſeca ſint vilia. ¶ Alia difficultas eſt vtrum ſcientia de aĩa ſit nobilior inter omnes alius ſciẽtias naturales. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ aliqua ſcientia dr̃ nobilior alia dupliciter. Vno modo, quia eſt de nobiliori & perfectiori ſubiecto, & ſic dicitur ꝙ ſcientia de Anima inter omnes partes philoſophiæ naturalis eſt nobilior, quia eius ſubiectum ſiue ſit anima, ſiue corpus animatum eſt nobilius inter ſubiecta aliarum ſcientiarum naturalium. ¶ Ex iſto ſequitur, ꝙ ſcientia practica ſimpliciter eſt nobilior ſcientia ſpeculatiua, vt patet de

Sciã de aĩa q̃ue nobilior, inter ſciẽtias naturales.

Thelogia cuius ſubiectum eſt Deus. G ¶ Secundo modo aliqua ſcientia dicitur nobilior alia, quia illa, de quibus conſideratur in illa ſcientia, sũt nobiliora & perfectiora, licet non ſubiectum, & ſic dicitur, quòd Metaphyſica hoc modo, eſt nobior, quia ipſa conſiderat de Deo, & intelligentiis, quæ inter omnia, aliã entia ſunt perfectiora, & nobiliora.

Qũo ſaluat. Qũo aĩa eſt de numero, difficillimorum

¶ Qvarto ſciendũ, quòd incidit alia difficultas, quomodo eſt ſaluabile quòd anima ſit de numero difficillimorum & tamen ſcientia de anima dicitur eſſe certior inter omnes ſcientias naturales. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ ſcientiã eſſe difficilem poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quia ipſamet ſcientia eſt difficilis, & ſic non eſt intelligendum aliquam ſcientiam eſſe, difficilem. Alio modo, quia eſt de re difficiliter cognoſcibili, & ſic eſt intelligendum. Sed dubium eſt cui intellectui res ſint difficiles aut faciles ad intelligendam. ¶ Pro cuius ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, res non ſunt difficiles ad cognoſcendum intellectui diuino: nam ille omnia perfecte, & diſtincte intelligit vnica intellectione, & ſimplici. ¶ Secunda propoſitio res non ſunt difficiles ad cognoſcẽdum intellectui Angelico, quia ex virtute propria non tamen in quacũque diſtantia, ſed in diſtantia debita poteſt omne ens creatum ſiue abſolutum ſiue reſpectiuum, cuius terminus non eſt Deus, diſtincte cognoſcere. ¶ Tertia propoſitio, res nõ H

ſunt

A ſunt difficiles intellectui humano ſeparato, vel coniuncto corpori glorificato, quia talis ex virtute ſua perfecte, & diſtincte poterit intelligere omnia, quæ intellectus angelicus ex virtute ſua intelligit. ¶ Quarta propoſitio, res ſunt difficiles ad cognoſcendum intellectui humano coniuncto cum corpore corruptibili, quia non poteſt intelligi ſaltem ſenſibilia niſi mediantibus ſenſibus, & phantaſmatibus, ideo quantocunque res ſunt minus ſenſibiles difficiliori modo cognoſcuntur a nobis licet forte in ſe ſint magnæ cognoſcibilitatis. ¶ Tunc dicitur ad difficultatem, quod ſcientia de anima dicitur certior, & facilior inter alias ſcientias naturales quantum eſt ex parte nobilitatis & excellentię conſideratorum, eo ꝙ

B anima inter ceteras formas naturales eſt excellentior, & tamen ex parte cognoſcentis eſt difficilior inter formas naturales, quia minus eſt ſenſibilis. ¶ Sed reſtat alia parua difficultas, an accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum, quod quid eſt: Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ nulla ſubſtantia immutat immediate intellectum noſtrum ad aliquam intellectionem ſui, ſed tantum accidens ſenſibile. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ nullum conceptum quidditatiuum valemus habere de ea, niſi conceptum, qui poteſt abſtrahi a quidditate accidentis, qui non eſt alius, quàm conceptus entis. ¶ Secundo ſequitur, ꝙ nullius ſubſtantię eſt propria ſpecies ſenſibilis, neque proprium phantaſma neque propria ſpecies intelligibilis. ¶ Sequitur tertio,

Acciden-tia an cõferat ad cognoſcẽdam ſubſtantiã.

Sc.li. 1.d. 3. arti. 2.

ꝙ nullus conceptus quidditatiuus, nec connotatiuus habetur naturaliter de ſubſtantia, immediate cauſatus a ſubſtantia; ſed tantum cauſatus, vel abſtractus primo ab accidente. ¶ Ex quo ſequitur etiam, ꝙ per accidentia venimus in conceptum quidditatiuum ſubſtantiæ ſupple communem, cum hoc tamen dicitur; ꝙ per nulla accidentia poſſumus deuenire immediate ad aliquẽ conceptum ſimplicem proprium, & quidditatiuum ſubſtantiæ, quia nullum accidens continet virtualiter aut eſſentialiter propriam quidditatem ſubſtantiæ. Ex quo patet quid ſit dicẽdum ad difficultatem. Et hęc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

C

Dubitatur primo. Vtrum anima poſſit cognoſci a nobis proprio concepto, & quidditatiuo. Pro cuius ſolitudine ſupponit, ꝙ anima noſtra pro ſtatu iſto nõ poteſt diſtincte, & perfecte cognoſci a ſe, vel a nobis, ſed tantum pro ſtatu iſto poteſt cognoſci quantum ad rationes ſuas generales, & communes, quæ poſſunt aſtrahi ab imaginabilibus, & ſenſibilibus. ¶ Et ſiquis dicat, anima eſt ſibi debite pręſens perfectæ cognoſcatur a ſe, igitur. Reſpondetur; quòd licet anima in ratione entitatis ſit ſibi præſens, non tamen in ratione, obiecti, niſi forte quo ad rationes generales quæ poſſunt abſtrahi ab imaginabilibus. ¶ Et ſiquis iterum dicat anima poteſt ſe cognoſcere intuitiue pro ſtatu iſto, ergo diſtinctè poteſt ſe cognoſcere. Rñdet concedendo antecedens; nam intuitiuè

Artic. 2.

D

An aĩa poſſit a nobis cognoſci.

E tuitiue, & euidéter cognoſcit ſe eē, & negando conſequentiam. Cuius ratio eſt, quia ad cognitionem intuitiuam alicuius non requiritur diſtincta cognitio eius, ſed, ꝙ cognoſcatur vt exiſtens eſt, notū eſt enim ꝙ quis cognoſcit ſe intuitiuę eſſe, & tamen de ſe ipſo non habet notitiam diſtinctam. ¶Et ſi arguitur, intellectus noſter intelligendo abſtrahit ab hoc, & nunc, ergo pari ratione ab omni conditione exiſtentis, ergo nō poteſt aliquid cognoſcere, vt exiſtens eſt, & per conſequens nihil poterit cognoſcere intuitiue. Reſpondetur, ꝙ quæcunque diſtinctio ponitur inter cognitionem intellectiuam, & ſenſitiuam ex parte obiecti, puta, ꝙ intelligimus vniuerſale, ſentimus ſingulare, & quæcunque alia diſtinctio iſti correſpondens, non debet intelligi tanquam inter potētias diſparatas, ſicut eſt inter viſum, & auditum, ſed dēt intelligi diſtinctio intellectus a ſenſu, ſicut potentiæ ſuperioris cognitiuæ ab aliqua cognitiua, ſubordinata ſibi, ſic videlicet, quòd potentia ſuperior poteſt cognoſcere obiectum ſub aliqua ratione, ſub qua non poteſt potentia inferior, ſed non ecōtra, immo quicquid cognoſcit ſenſus, & ſub quacūcunque ratione cognoſcit, intellectus poteſt cognoſcere, & cum hoc ſub aliqua ratione, vel ſub aliquo modo perfectiori. Et ſic conceditur ꝙ intellectus poteſt intelligere obiectum non hic, & nunc, quia ſub ratione quidditatiua abſoluta, ſenſus autem nō poteſt ſic cognoſcere obiectum, quia eſt virtus limitata ad cognoſcendum eum ſub ratione exiſtentis, propter hoc intellectus non determinatur ad cognoſcēdum ſub oppoſito modo, immo eſt indifferēs ad oppoſitum modum, & ad alium ideo quando dicitur, ꝙ intellectus, abſtrahit ab hoc, & nunc, non vult negare quin intellectus poſſit cognoſcere rem ſub ratione exiſtentis.

Inſtātia.

co.q.13 quotli.artic.2.

F

G

¶Et ſiquis iterum arguat, ſequeret, ꝙ ipſius animę poſſent eſſe duæ notitiæ, vna abſtractiua, & alia intuitiua & ſic duo accidentia ſola numero differentia eſſent ſimul in eodē quia illę duæ notitiæ, de eodem obiecto non videntur differre niſi ſolo numero. Reſpondet Sco. per aliquas ꝑpoſitiones. ¶Prima tales duæ cognitiones poſſunt eſſe eiuſdem obiecti ſimul idest idem obiectum poteſt cognoſci, ſimul & intuitiuè, & abſtractiuè. ¶Secunda propoſitio, ſicut eſſentia rei abſtractiuæ poteſt cognoſci, ita & exiſtentia eius. ¶Tertia ꝑpoſitio notitia intuitiua, & abſtractiua de quocunque obiecto ſint, differūt ſpecie. ¶Quarta propoſitio talis diſtinctio non eſt propter diuerſitatem obiectorum, ſed propter rationes formales motiuas hinc & inde, quia in cognitione intuitiua res in propia exiſtentia eſt per ſe motiua obiectiue, ſed in cognitione abſtractiua per ſe motiuum eſt aliquid, in quo res habent eſſe cognoſcibile, quod non eſt aliud, quam ſpecies, vel ſimilitudo rei.

Obiectio.

Scot. vt ſ.

H

Dubitatur ſecundo. Vtrū res cognita ſit in cognoſcente ſecundum eſſe reale. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ creatura antequam pro-

Res cognita, quō eſt I cognoſcēte.

A producatur nullum verum eſſe hēr, neque quidditatiuū neque eſſentiæ, neque exiſtentiæ, & hoc vult habere Scotus. ¶ Hoc ſuppoſito reſpondetur ꝑ aliquas propoſitiones. ¶ Prima, ad hoc ꝙ res cognoſcatur non oportet, ꝙ habeat aliquod verum eē reale niſi forte cognoſceretur cognitione intuitiua, quæ requirit obiectum eſſe præſens, & exiſtēs non quidem præſentialitate locali, ſed præſentialitate proportionabili cogniti ad cognoſcens. ¶ Secūda propoſitio, Deus ab æterno non minus cognouit pręterita, futura poſſibilia, quā pręſentia, & tamē notum eſt, ꝙ multa poſſibilia nihil ſunt, nec aliquid erunt, nec aliquid fuerunt. ¶ Tertia propoſitio: Deus ab æterno non minus cognouit eſſe exiſtentiæ alicuius, quàm eſſe eſſentię. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ ſicut Deus ab ęterno aliquid cognouit ſaltem futurum, etiā eius exiſtentiam cognouit. ¶ Sed dubium an Deus cognouerit ab æterno exiſtentiam poſſibilium, quæ nūquam erunt. ¶ Et ex iſtis ſequitur vnum ꝙ res non ponuntur in prædicamento ſecundum eſſe cognitum, ſaltem vt ly ſecundum capitur reduplicatiue, cum eſſe cognitum quodā modo videtur accidere rei, ſed res reponitur in prædicamento ſecūdum eius eſſe eſſentiæ cognitum, cum tale eſſe ab æterno fuit cognitum, ideo res ab ęterno fuerunt in prædicamēto, ſaltem ſecundum cognitionem ipſius Dei. ¶ Sequit͛ vlterius ex hoc, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquis ſit ſubiectū ſcientiæ realis non oportet ꝙ habeat eſſe reale, ſed ſufficit, ꝙ habeat eſſe cognitum, vt patet de roſa, de qua nūc C poteſt haberi ſcientia. ¶ Sequitur vlterius, ꝙ non oportet terminos, ex quibus componuntur propoſitiones ingredientes demonſtrationem ſupponere pro præſentibus, ſed ſufficit ꝙ ſupponant pro præſentibus, præteritis, & futuris vel poſſibilib. ¶ Et hoc eſt quod dicitur communiter, quod copula in talibus propoſitionibus ab ſoluitur a tēpore, ideſt extrema indifferenter capiuntur in ordine ad quamcunque differentiā temporis, ideo quando dico homo, eſt animal rationale, homo accipitur pro præſentibus, præteritis & futuris, & poſſibibilibus, ſaltem diſiū ctiue vel diſiunctim. ¶ Vlterius ſequitur ꝙ omnes res ſunt productæ ab ęterno in eſſe cognito. ¶ Vnde rē producti in eſſe cognito nō eſt aliud D quàm ipſam eſſe actualiter cognitā. ¶ Et aduerte, ꝙ eſſe cognitum dicitur eſſe actuale, quia res ipſo actualiter, cognoſcitur, non quidem eſſe actuale ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. ¶ Et ſi quæras quid eſt iſtud eſſe cognitum. Reſpondetur, quod non eſt aliud, q̃ res cognita. Ex quo ſequitur ꝙ iſtud eſſe cognitum non eſt aliquid verum eſſe rei, nec eſſentiæ, nec exiſtentiæ. ¶ Sequitur etiam ꝙ iſtud eſſe cognitum nō eſt formaliter eſſe poſſibile, immo ipſum eſſe poſſibile concomitatur ipſum eſſe cognitum, ita ꝙ eſſe cognitum præcedit natura eſſe poſſibile. Vnde quia res habet eſſe cognitū, ideo habet eſſe poſſibile, & non ecōtra. ¶ Et aduerte tamen, ꝙ iſtud eſſe cognitū & eē poſſibille, diſtinguunt͛ for-

Sco. li. 1. diſt. 3.

B

Corollaria.

Eſſe cognitū qd & quo differt ab eſſe poſſibile.

ſ formaliter abinuicem. ¶ Et ſiquis quærat, an illud eſſe cognitum ſit Deus. Reſpondetur, ꝙ non formaliter, nec realiter eſt Deus, quia non eſt niſi ens dimininutum, licet tamẽ bene participatiuè, & extrinſecè ſit Deus. ¶ Dr vlterius ꝙ non eſt intellectio, ſed eſt res cognita quæ terminina; intellectionem. Vnde tale eẽ cognitum continuè dependet ab ipſa intellectione, ita ꝙ illa deſtructa, deſtruitur illud eſſe cognitum.

Dubiũ.

An aĩa hẽat aliquas operationes pprias q bus non coicet corpori.

DVBITATVR tertio. Vtrum anima habet aliquas operationes ꝓprias quibus non communicet corpori. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur primo ꝙ dubium non habet difficultatem de anima vegetatiua, vel ſenſitiua, quia certum eſt, ꝙ illæ nullã habent operationem, quam poſſint

F exercere ſine corpore, ſeu ſine organo corporeo, ideo illæ nõ ſunt ſeparabiles a corpore, & dato ꝙ Deus ꝑ ſuam potentiam abſolutam illas ſeparatet a corporibus ſuis, certe extra corpus nullas poſſent habere operationes. ¶ Et ſiquis quærat, nonne adhuc anima ſenſitiua poſſet recipere viſionẽ. Reſpondetur ꝙ non, quia actus, ſeu operationes animæ ſenſitiuæ licet producantur ab anima, tamen non recipiuntur in anima, ſed in potentiis, quæ non ſunt anima, ſed quædam tota partialia, compoſita ex quibuſdam realitatibus animę & quibuſdam partibus corporis. ¶ Supponitur ſecundo ꝙ licet anima rationalis ſit forma, ſeu actus ipſius corporis, tamen non extenditur ad extenſionem ipſius corporis propter eius perfectionem, ſed ex tota in toto, & tota in qualibet eius parte de quo alias magis videbitur. Omnes autem aliæ formæ ab anima rationali ſunt extenſe ſecundum, ꝙ tenditur illud in quo recipiuntur, iõ aĩa ſẽſitiua extẽdit ꝑ totũ corpus, ſic ꝙ illa pars animæ ſenſitiuæ, quæ informat caput, non eſt illa quæ informat pedes, & ſic de aliis. ¶ Tertio ſupponitur ꝑ triplex eſt ſpecies, ſeu ſimilitudo vel ratio per quam res cognoſcitur. ſ. ſpecies ſenſibilis ſpecies phantaſtica, quæ vocatur phantaſma, & ſpecies intelligibilis. ¶ Differunt tamen iſtę ſpecies, & quantum ad ſubiectum, & eſſe repręſentatiuũ: nam tam ſpecies ſenſibilis, quã phãtaſtica recipitur, in aliquo corporeo puta in organo, ideo ſunt extenſibibiles, ſicut illud organum corporeũ,

G

Quot ſũt tres per quas res cognoſcitur.

H ſed ſpecies intelligibilis in nullo corporeo recipitur ſed in intellectu poſſibili præciſè recipitur. ¶ Sed ꝙ differant quantum ad eſſe repręſentatiuum patet, quia ſpecies ſenſibilis ſolum repręſentat rem in pręſentia obiecti, & non durat, neque permanet in organo niſi quamdiu ſẽſatio manet, vel obiectum eſt pręſens, vel ſi maneat parum poſt manet, ſed ſpecies phãtaſtica repræſentat rem tam in pręſentia, quàm in abſentia, ideo phantaſia phantaſiatur, quamuis obiectũ non ſit pręſens. ¶ Conueniunt tamen iſtę duę ſpecies, quia quælibet repręſentat rem ſub conditionibus ſingularibus. ¶ Et aduerte, ꝙ pro ſtatu iſto ab iſta ſpecie phantaſtica, & intellectu agente cauſatur ſpecies intelligibilis in intellectu, poſſibili, quæ repręſentat rem tam

in

A in abſentia, quàm in præſentia, ſed non repræſentat eam ſub conditionibus ſingularibus, & hoc eſt quod volebat dicere commentator, ꝙ intellectus agens eſt, qui facit vniuerſalitatem in rebus, ideſt cauſat ſpeciem intelligibilem, per quam vniuerſale repræſentatur vt vnum obiectum numero prædicabile de pluribus prędicatione dicēte hoc eſt hoc. ¶ Iſtis ſuppoſitis reſpondetur ad dubium, ꝙ anima habet aliquas proprias operationes quas exercet, ſine organo corporeo ſicut eſt intelligere & velle, & iſtas poteſt habere tam coniuncta corpori, quam non coniuncta. ¶ Vnde ad hoc, quòd intellectus intelligat, non requirit aliquod organum corporeum, ſed ſufficit ibi, quòd obiectum ſit ſibi debite præſens vel in eſſe, vel in ſua ſpecie. ¶ Et aduerte, quòd operationes quas non poteſt exercere ſine organo corporeo, nunquam recipiuntur in anima, ſed in aliquo cōpoſito partim corporeo, & partim ſpirituali, puta in potentia, quę componitur ex quadam realitate animę, & parte corporis. Et hęc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit. C

CONCLVSIO reſponſalis: Scīa de Anima habent pro ſubiecto attributionis corpus aīatū ſub rōne aīati īter ptes philoſophię naturalis eſt certior & honorabilior. ¶ Et ad rōnes patet, quid dicēdū in primo art.

B D

ARISTOTELIS DE ANIMA.

LIBER SECVNDVS.

T. c. 1. & inde.

QVAE quidem a prioribus tradita de aīa dicta ſunt, iterum aūt tāquā ex principio redeamus tentantes determinare, quid eſt anima, & quæ vtique erit communiſſima ratio ipſius, dicimus vtique vnum quoddam genus eorum &c.

ISTE eſt ſecundns liber de anima, in quo Philoſophus determinat de ſubſtantia animę, ſecundum eius propriam opinionem. ¶ Et diuiditur in quatuor tractatus primus diuiditur in quinque capitula. In primo ponit diffinitionem ipſius animę, ponendo quaſdam diuiſiones. ¶ Prima, entium quoddam eſt ſubſtātia, aliud eſt accidens

Anima ex menſe Ariſtotelis quid.

E cidens. ¶ Secunda ſubſtantiarũ alia eſt materia, quæ non eſt ſecundum ſe hoc aliquid, alia eſt forma ſecundum quam res dicitur hoc aliquid, & alia eſt compoſita ex his. ſ. ex materia, & forma. ¶ Tertia diuiſio, duplex eſt actus, quidam eſt actus, primus, ſicut ſcientia, alius eſt actus ſecundus, ſicut conſiderare. ¶ Quarta ſubſtantiarum alia eſt corporea, alia incorporea.

¶ Quinta corporum quædam ſunt phyſica, alia nõ ſunt phyſica, ſed magis artificialia. ¶ Sexta corporum phyſicalium alia habent vitam. quæ alimentum augumentum & decrementum ſuſcipiunt, alia vero nõ habent vitam. ¶ Deinde infert diffinitionem animæ dicens, ꝙ anima eſt actus corporis phyſici in potentia vitam habentis. F Probat quia anima eſt ſubſtantia, & non eſt compoſitum, nec materia, ergo eſt forma. Quod nõ ſit corpus probat, quia omne corpus habet vitam, ſed anima non habet vitam, igitur. Secundo, quia aĩa eſt eorum, quę ſunt in ſubiecto, ſed corpus non eſt in ſubiecto, igitur.

¶ Deinde declarat diffinitionem aĩę quo ad ſingulas partes & intẽdit tres concluſiones. ¶ Prima, anima eſt actus primus, quia anima eſt actus, ſicut ſcientia, ſed ſcientia, ſed ſcientia eſt actus primus ergo anima eſt act. primus. ¶ Secunda concluſio, anima eſt actus primus corporis organici, quia anima eſt actus corporis viuentis, & omne talẽ eſt organicum hẽns partes diuerſarum rationum ad diuerſas operationes exercendas, vt plantæ habent folia ad cooperiendũ fructum, & radices ad ſuſcipiendũ G alimentum, & ſimiliter animalia habent caput aut pedes, & ſic de aliis, ad diuerſas operationes exercendas igitur. ¶ Et ſubdit, ꝙ non debet quęrere, vtrum anima & corpus ſint vnum, ſicut neque de cera & figura, nec de actu & potentia, quia actus, & potentia habent ex ſuis natnris vt conſtituant vnum totum. ¶ Et iſto textu elicitur hic auctoritas. Nõ eſt quærenda cauſa ſupple extrinſeca, quare ex actu, & potentia fit vnum, niſi quia hoc eſt actus aliud vero potentia. ¶ Tertia concluſio, anima eſt actus ſubſtantialis per quod ſubſtãtia eſt talis, ſed per animam aliqua ſubſtantia eſt talis, igitur. ¶ Ex prædictis infert ꝙ anima eſt actus corporis vitam habentis in potentia, ꝙ probat per ſimile, quia ſicut ſe habẽt H ſemen, & fructus, ſic anima ſiue habens animã & operatio animæ, ſed ſemen, & fructus ſic ſe habent ꝙ hãbens ſemen habet in potentia fructum ergo a ſimili habens animam habet in potentia vitam. ¶ Finaliter ſubdit ꝙ ſicut viſus & pupilla ſunt oculus, ita anima, & corpus ſunt animal.

Quoniam autem ex incertis quidem certius, certius autem fit quod certum, & ſecundum rationem notius. T. c. 12 & inde.

Iſtud eſt ſecundum capitulũ in quo philoſophus demonſtrat diffinitionem animæ per aliam diffinitionem nobis notiorem, & dicit ꝙ ex notioribus nobis (tamen ſecundum naturam minus notis) fit nobis Altera aĩæ diffinitio.

bis

A bis notius, ꝙ ſecundum naturam & ſimpliciter eſt notius, vt per effectus qui ſunt nobis magis noti fiunt nobis cauſę notiores, quæ tamen ſimpliciter & ſecundum naturam ſunt notiores. Et ſubdit ꝙ duplex eſt diſſinitio animę, vna quæ datur quodã modo per cauſam, ſicut illa quæ dicta eſt prius, & alia per effectus, puta in qua dicitur anima eſt principiũ viuendi. Et dicit ꝙ non ſufficit ſcire illam quæ eſt nobis notior ſed oportet per illam demonſtrare aliam. ¶Et ſubdit ꝙ non eſt inconueniẽs, vnam diffinitionem demonſtrari ꝑ aliam: nam contingit vnam diffinitionem eſſe principium demonſtrationis, aliam conclusionem, & aliã totam demonſtrationem ꝑ õne differentem. ¶Et dat aliud exemplum, B in mathematicis, vt tetragonus eſt, ortogonũ æquilaterale ęquale quadrangulo alia parte longiori, & iſta vr̃ dicere effectum, ſed iſta Tetragonus eſt medię rei inuentio, vr̃ dicere cauſam. ¶ Conſequenter ponit philoſophus aliquas concluſiones. ¶Prima eſt ꝙ aĩa eſt principiũ quo viuimus, i. quo aliquid viuit, & per hoc differunt aĩata ab inanimatis, in aĩatam non habent principium vitæ aĩata vero habent principium vitæ. ¶Ex quo infert ꝙ opera vitę sũt multiplicia. ſ. intellectus. i. intelligere ſenſus, i. ſentire, & motus ſm locum, non quicunque ſed qui a principio intrinſeco eſt ad diuerſa loca vel ſitus, vt augmentatio vel diminutio per ſumptionem alimenti, & omnes alii motus progreſſiui aĩaliũ etiam volatiui natatiui, & in aĩalib. imperfectis, ſ. dilatio & conſtrictio. C Et ſubdit ꝙ omne viuens aliquo ꝑdictorum modorum viuendi viuit. ¶Secunda concluſio, oſtendit quibꝫ conueniat primus modus viuendi, & hæc eſt, omnia vegetabilia habẽt primum modum viuendi, quia omnia habent principium per quod ſuſcipiunt augmentum, & decrementum ſecundum contraria loca, & contrarios ſitus, quia non augerentur ſic ſurſum, quin etiam augeanẽ deorſum, omnia enim vegetabilia, aluntur, & viuunt vſque in finem, & quouſq; poſſint alimentum ſuſcipere. ¶ Tertia concluſio, poſſibile eſt primum modum viuendi ſeparari ab aliis, ſed non econtra, vt patet in plantis, quæ non intelligunt, nec ſẽtiunt, tamen mouentur ſm diuerſa loca. ¶ Deinde ponit dr̃iam inter ſẽ D ſitiuum, & ſm locum motiuũ, quia multa ſunt aĩalia, quæ ſecundum locum non mouentur, quæ tñ dicũtur viuere. ¶Ex hoc infert ꝙ ſenſus tactus ineſt omnib. aĩalibus, quia ſicut vegetatiuum poteſt ſeparari a ſẽſitiuo, & ab aliis, ita ſenſus tactus ab aliis ſenſibus, ſed non econtra, ergo ſicut vegetatiuum eſt vna pars aĩæ, quam omnia vegetabilia participãt ita ſenſus tactus eſt vnus ſenſus quẽ omnia ſenſibilia participãt. Ex quo infert ꝙ ex prædictis poſſunt elici, quatuor gradus, viuendi, ſ. vegetatiuum ſenſitiuum, intellectiuum, & ſecundum locum motiuum. Conſequenter mouet duo dubia. ¶ Primũ, vtrum ſenſitiuum, vegetatiuum, & intellectiuum ſint diuerſæ potentię eiuſdem animę. ¶ Secũdum ſi vnũquodq;

E quodque iſtorum ſit pars animę, v-
trum vnum ſeparatur ab alio ratio-
ne ſolum, vel etiã loco, & ſubiecto.
¶ Ad ſecundum reſpondet philoſo-
phus, dicens ꝙ in aliquibus non eſt
difficile videre prędictam ſeparatio-
nem in aliquibus autẽ eſt dubium
videre; nam in plantis partes ſepa-
ratæ, & deciſæ videntur viuere, & ſi-
militer in aliquibus animalibus, pu-
ta annuloſis; vt ſunt anguillæ &
ſerpentes, quorum partes deciſæ vi-
uunt, habent enim ſenſum, & phan-
taſiam, & appetitum, quia vbicunq;
eſt lætitia & dolor ibi eſt appetitus.
Et ꝙ partes deciſę habent ſenſum,
probat; quia ſi pungantur, ſe retra-
hunt. Et in iſtis ſenſitiuum, motiuũ
ſecundum locum, & vegetatiuum
non videntur diſtingui loco, & ſu-
F biecto. ¶ Sed de intellectiuo dubiũ
eſt. Vtrum differat ab aliis ratione
ſolum vel etiam loco, & ſubiecto,
quia intellectiuum vr̃ eſſe quoddã
genus diſtinctum & ſeparatum ab
aliis, ſicut perpetuum a corruptibi-
li. ¶ Deinde ſoluit primum dubiũ,
dicens ꝙ quatuor gradus viuendi,
inſunt quibuſdam viuentibus, vt
hominib. aliquibus aliqui, vt brutis
inſunt vegetatiuum, & ſenſitiuum,
& ſecundum locum motiuum, qui-
buſdam ineſt ſolum vnus, vt vegeta-
tiuum plantis ¶ Ex quo infert ꝙ in
diuerſis prędicta ſunt diuerſæ ani-
mę, vel potentię ab inuicem eſſentia-
liter diſtinctæ, ſed in eodem ſunt
Corollaria. partes ipſius animæ. ¶ Ex omnibus
prædictis vult inferre ſecundam diſ-
finitionem animæ, & dicit primo, ꝙ
ſicut duplex eſt principium quo ſci-
mus. ſ. ſciẽtia & anima ſimiliter du- G
plex eſt principium quo ſanamur. ſ.
ſanitas, & ſanabile quo materiali-
ter ſanamur, ita ſimiliter illud quo
viuimus & ſentimus dr̃ dupliciter:
quia aliquo principio viuimus tãq̃
forma, & aliquo tanquam ſubiecto
tunc dicit ꝙ anima eſt principium,
quo viuimus, ſentimus, mouemur,
& intelligimus primo. Ex quibus o-
bus infert aliqua corollaria. ¶ Pri-
mum anima eſt actus corporis, quia
non eſt materia nec totum compoſi-
tum, ergo eſt actus ſeu forma. ¶ Se-
cundũ, corpus non eſt actus aĩæ, ſed
aĩa eſt actus corporis. ¶ Tertium ani-
ma neque eſt corpus, neque ſine cor-
pore. ¶ Quartũ aĩa nõ eſt actus cu-
iuſlibet corporis ſed corporis organi-
ci, quia vniuſcuiuſq; actus eſt ſua ꝓ-
pria materia, in qua natus eſt ſic fie- H
ri: nam actus actiuorum ſunt in pa-
tiente prædiſpoſito, ideo materia
aĩæ eſt corpus phyſicũ vitã habens.

An diffinitiones animæ ſint ſufficienter aſſignatæ.

QVAERITVR. Vtrum diffi-
nitiones animę ſunt ſufficienter aſ-
ſignatę. ¶ Arguitur primo, contra
primam diffinitionem, quia anima
non eſt actus corporis, igitur prima
diffinitio non eſt bona. Añs probat̃
quia aĩa nõ eſt pars corporis, igĩt nõ
vr̃ eſſe actus corporis. ¶ Scđo ſic. Aĩa
eſt actus corporationis, ergo non eſt
actus corporis. Antecedẽs patet, qa
anima eſt actus ſicut ſcientia, ſed
ſcientia eſt actus conſiderationis igi-
tur. ¶ Tertio ſic. Multa ſunt corpora
animata, quæ non ſunt organica, i.
in

A in quibus non apparet aliqua diuerſitas organorũ, ſicut ſunt vegetibilia, conchæ, & ſpongiæ marinæ: ergo male dicitur quòd eſt actus corporis organici. Quarto ſic: Corpus eſt principiũ quo viuimus cum ſit proprium ſuſceptiuum vitæ: ergo iſta diffinitio conuenit alijs à diffinito. Antecedens patet quia ſine corpore non viuimus. ¶Quinto ſic: Vnius rei eſt tantum vnum eſſe: ergo vnius rei videtur eſſe tantum vna diffinitio. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. Primo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates.

An ſanima oĩs dicatur eſſe ſubſtãtia. ¶Prima: vtrum omnis anima dicatur eſſe ſubſtantia. Et videtur ꝙ nõ, quia commune eſt omni ſubſtantiæ B in ſubiecto nõ eſſe, ſed anima eſt in ſubiecto, quia in corpore, ergo. ¶Secundo ſic: anima poteſt adeſſe & abeſſe ſubiecto, id eſt corpori præter ſubiecti, id eſt corporis corruptionẽ: igitur. ¶In oppoſitũ arguitur, quia omnis pars ſubſtantiæ eſt ſubſtantiam, ſed anima eſt pars ſubſtantiæ: ergo anima eſt ſubſtantia. ¶Pro ſolutione ſupponitur ꝙ omnis anima ſiue ſit rationalis, ſiue ſit ſenſitiua, ſiue vegetatiua, dicitur eſſe ſubſtantia, non quidem ſubſtantia vt eſt genus generaliſſimum, ſed capiendo ſubſtantiam large pro omni illo, quod non eſt accidens, ſeu pro omni illo, quod non inhæret, neque natum eſt inhærere. ¶Et ſi dicatur, anima non dicitur per ſe ens: ergo non dicitur eſſe ſubſtantia. Reſpondetur ꝙ aliquid dicitur per ſe ens ſimpliciter. ¶Vno modo, vt idem eſt ꝙ C ſolitariè: & ſic accidens poteſt dici ens per ſe, id eſt ens ſolitariè captũ; et in ſacramento altaris accidens dr̃ ibi per ſe, id eſt ſolitariè & nõ in ſubiecto: anima etiam rationalis iſto modo dici t eſſe ens per ſe, id eſt ſolitarè quæ eſt ſeparata à corpore. ¶Et aduerte ꝙ aliter, & aliter accidens, & forma materialis dicuntur eſſe per ſe, quàm anima rationalis, quia accidens & forma materialis ſolũ dr̃ per ſe, id eſt ſolitarie per virtutẽ cauſæ extrinſecæ, ſed anima rationalis nõ ſolũ dr̃ ſic ens per ſe, ſed virtute ſuæ naturæ ſibi derelictæ, quia nõ neceſſario dependet à materia in proprio ſuo eſſe. ¶Secũdo modo dr̃ ens per ſe prout diſtinguitur contra ens in alio, & ſic per ſe ens eſt idẽ ꝙ D nõ inhærens, nec actualiter, nec aptitudinaliter, & hoc modo, quæcunq; ſubſtantia, non ſolũ compoſita, ſed ẽt materia & forma eſt ens per ſe, quia licet forma ſubſtãtialis inſit materiæ informando ipſam, non tamen inhæret, quia inhærere dicit non per ſe informare, quia inhærens, neque eſt actus ſimpliciter, ſed ſcd̃m quid; nec cũ illo cui ĩhæret facit ꝑ ſe vnũ, ſicut illud qđ informat. Et ſi quis quærat, quare ex forma ſubſtantiali, & materia magis fit vnũ per ſe quàm ex ſubiecto & accidente. Reſpondet ibi Scot. cum Ariſtot. 8. Metaphyſi. ꝙ non eſt aliqua ratio, niſi quia hoc eſt per ſe actus, & illud per ſe potentia, & huius non eſt aliqua vlterior ratio niſi propria ratio huius & illius. ¶Alio modo capitur ens per ſe, illud quod habet vltimam actualita-

Inſtãtia.

T. c. 5.

E litatem, ita ꝙ non eſt per ſe ordinabi le ad aliquem actum ſimpliciter, & tunc idem eſt ꝙ per ſe ſubſiſtẽs, ſeu ſuppoſitum, vel hoc aliquid, & iſto modo anima nõ dicitur eſſe ens per ſe. ¶Et ſi quis quærat, quomodo ani ma dicitur actus primus, Reſponde tur ꝙ ideo dicitur actus primus cor poris, quia eſt principium operatio num ipſius corporis, ſicut ſcientia dicitur eſſe principium conſidera tionis ſeu cognitionis, vel quia per ſectiori modo informat corpus, q̃ quodcunque aliud.

Anima q̃uo dicitur actus primus.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro declaratione diffinitionum animæ ſupponitur, ꝙ prima diffinitio ani mæ eſt cõis omni animæ tam rõnali ſenſitiuæ, quam vegetatiuæ. ¶Ex quo ſequitur ꝙ anima vr̃ eſſe vniuo cum ad animam rationalem ſenſiti uã & vegetatiuã. ¶Et ſi quis dicat, ꝙ anima rõnalis directè ſit in prædi camẽto cũ cõtineatur ſub aĩa, quæ vr̃ eſſe genus. Rñdet facil ter, ꝙ nõ ſequit, ſed oporteret ſic argui, cõti net ſub genere qd eſt genus genera liſſimũ, vel contentũ ſub genere ge neraliſſimo, ergo eſt directè in præ dicamẽto, mõ anima non eſt genus generaliſſimum, neq; cõtinetur ſub genere generaliſſimo, immo forte nõ eſt genus, licet ſit vniuocum ad illas tres animas. ¶ Sed dubium eſt q̃uo contrahatur ad illas animas: Vtrum per differentias, vel per mo dos intrinſecos. ¶Et ſi arguatur: ani ma vegetatiua, non eſt actus corpo ris organici, cũ in plantis non appa reat diuerſitas organorũ, ẽt non vr̃ ꝙ ibi ſint ponẽda illa organa, cũ non

Vtriuſq; diffinitionis animæ explicatio. F

Dubium.

ponãtur niſi ad diuerſas operationes G exercendas, ſed iſte arbores nõ vidẽ tur habere diuerſas operationes: igi tur. Reſpondetur ꝙ plantę habẽt di uerſa organa, licet tñ paruã diſtin ctionem habeãt, põt ẽt dici ꝙ per il la diuerſa organa exercentur aliæ, & aliæ operationes, vel ſaltem magis exercẽtur per vnã partẽ, q̃ per aliã, & per radices magis exercetur actus nutritionis, quàm per alias partes. ¶Et ſiquis iterum dicat, ꝙ non con uenit animę cęli, quia in cęlo nõn ſunt diuerſa organa, cum cęlum ſit vniforme in omnibus ſuis partibus. Reſpondetur (vt alias viſum eſt) ꝙ ſecundũ veritatẽ ibi nõ ſunt animę. ¶Poſſet dici, quod non fuit mens Ariſto. cœlos eſſe animatos, & quan do vocat animam cœli, debet intel ligi quantũ ad conditionem, quia H anima eſt motrix, & non quia ſit for ma, ſed eſt intelligentia propria mo tiua illius orbis. ¶ Et ſiquis iterum quærat de anima rationali, quæ poſt ſeparationem non eſt actus corpo ris. Rñdetur ꝙ licet actu non ſit a ctus, tamen bene aptitudine, qa in clinatur adhuc ad informandum ſuum corpus ¶Et ſiquis iterum di cat. videtur quod in illa diffinitione illa particula, phyſici, fruſtra ponatur, cum omne corpus ſit naturale. Re ſpõdetur ꝙ licet omne corpus ſit na turale, dato tamen quòd cum hoc ſit artificiale, ibi ponitur illa particula ad denotandum, quòd anima non conuenit ei vt artificiale, ſed vt na turale. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ ſecũ da diffinitio animæ propiè conuen nit ſoli animæ rationali: cum detur

1. Cœl. 1. 61. & 12. Met. 39.

per

A per quatuor gradus viuendi, qui in ſolo homine inueniuntur, & hoc ſi ly &, capiatur copulatiuè: videtur etiã, ꝙ ly viuere in illa diffinitione, non debet capi generaliter pro omni operatione vitali, quia tũc videretur, quòd aliȩ particulæ fruſtra ponerentur, niſi diceretur, ꝙ ponuntur pro maiori explicatione, debet ergo capi pro aliqua operatione vitali, ſpeciali diſtincta contra alias, ſicut operatio animæ vegetatiuæ, debet etiam in illa diffinitione numerus pluralis accipi pro numero ſingulari, ita quod ſit ſenſus, anima eſt principium quo viuimus. i. quo aliquid viuit.

An intelligere ſit operatio materialis, vel immaterialis.

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidit vna difficultas: Vtrum intelligere ſit operatio materialis, vel immaterialis. Reſpondetur breuiter, ꝙ ipſa eſt immaterialis. ¶Et ſi arguatur, quia ſi hoc eſſet verum, maxime B eſſet ideo, quod intellectus ad eam eliciendam non indigeret organo corporeo, ſed hoc non, quia eadem ratione diceretur, quod operationes ignis eſſent immateriales: quia ignis non requirit determinatã partem ad exercendum ſuas operationes. ¶Vnde forma, quæ eſt vniformis in toto, & in qualibet eius parte non dr̃ operari per organũ. Reſpõdetur breuiter, quod non dr̃ ſõ immaterialis, ſed quia eius immediatũ receptiuũ dr̃ eſſe immateriale, puta ipſe intellectus, vel ipſa anima. Et ſi quis dicat, anima nõ eſt receptiuum ipſius intellectionis, ſed hõ, cũ homo dicat intelligere, ꝙ nõ eſſet niſi intellectus reciperetur in homine.

C Reſpondet Sco. ad hoc, & etiam ad omnia, quæ in iſto notabili ponuntur, quòd operatio immanens poteſt conuenire alicui dupliciter. Sco. q 14. q quotl. Vno modo tanq̃ ꝓximo ſuſceptiuo & ſic intelligere dr̃ cõuenire animȩ. Alio mõ tanq̃ ſuſceptiuo remoto & ſic bene dr̃ conuenire homini. ¶Et ſi quis quærat, nõne operationes ſenſitiuæ dicuntur ẽt immateriales, quã vr̃ quod recipiatur in anima, quæ eſt immaterialis. Reſpõdetur quod quȩlibet operatio ſenſitiua eſt primo compoſiti ex materia, ſicut proprij receptiui, ipſa enim anima non eſt immediatum receptiuum ipſius viſionis, ſed ipſa potẽtia viſiua, quȩ eſt quoddã cõpoſitum ex anima, & quadam determinata parte corporis. ¶Et ſi quis petat, nonne anima eſt ratio proxima recipiendi illã viſionem. Rñdetur ꝙ anima ſit princi- D piũ productiuum illius operationis, nõ eſt tñ ratio proxima, neq; includit aliquid quod ſit ratio proxima recipiendi viſionem, ſed forma totius organi, eo modo quo humanitas dr̃ forma totius hominis, eſt ꝓximaratio recipiẽdi viſionem. ¶Et ex iſto ſequitur: quare anima poſt ſeparationẽ non põt ſentire, quia nõ habet receptiuũ ſenſationis, neque rõnem recipiendi. ¶Et ſiquis quȩrat, quare aĩa melius requirit diuerſas partes, vel diuerſa organa ad producẽdũ ſuas operationes, q̃ aliȩ formæ. Reſpõdetur ꝙ ratio eſt, quia ipſa eſt quodãmodo illimitata in agẽdo, cũ ſit principiũ multarũ operationũ diſſimilium & difformarum, quæ non põt elici niſi mediantibus

E partibus diſſimilibus, ſed hoc non inuenitur in aliis formis.

An anima ſenſitiua, & vegetatiua extendatur ad extenſionē corporis.

QVARTO ſciendũ, ꝙ circa textũ incidũt adhuc aliquæ paruæ difficultates. ¶ Prima an anima ſenſitiua ſit extenſa ad extẽſionem corporis, & ſimiliter vegetatiua. Ad quã reſpõdetur breuiter ponẽdo talẽ ꝓpoſitionẽ, anima ſenſitiua eſt extenſa ad extenſionẽ corporis, ita ꝙ eſt ſola in toto, ſed nõ tota ĩ qualibet parte, ſed pars in parte, quia oĩs aĩa ſenſitiua corrũpitur ad corruptionẽ ſubiecti extẽſi, vel ad corruptionem illius cuius eſt pars, diuiditur ẽt aĩa ſenſitiua ad diuiſionẽ ſubiecti extenſi, vt patet de animalibus annuloſis, quorũ partes deciſæ viuunt. ¶ Dñt tñ aliqui ꝙ eſt in extẽſa, quod probant, qa nulla operatio in vna parte ſubiecti remittit aliã operationẽ factã in alia parte ſubiecti, ſed operatio animę ſenſitiuæ facta in vna parte ſubiecti extenſi remittit operationẽ factam in alia parte, vt ſi animal multũ intenſe aſpiciat aliquam rẽ, non ita bene perciperet potẽtia auditiua ſonum alterius. ¶ Sed iſta ratio non concludit, quia talis operatio non remittit aliam operationẽ, ſed potentia non tantum agit propter nimiam actionẽm alterius, vel propter aliqđ aliud impediens. ¶ Secunda difficultas: Vtrũ animę ſenſitiuę, ſiue vegetatiuę ſit idẽ eſſe cum eſſe totius. Et videtur ꝙ ſic, quia aliter nõ corrũperetur vnũ ad corruptionẽ alterius, immo videtur ẽt ꝓpter hoc ꝙ eſſe animę rõnalis diſtinguatur ab eſſe totius, cũ remaneat poſt corruptionẽ totius. Reſpõdetur breuiter ſecundũ mẽtem Scoti, ꝙ quęlibet anima habet ſuũ propriũ eſſe diſtinctum realiter ab eſſe totius, & hoc loquendo de teſte, per quod res recedit formaliter a ſuo non eſſe, qđ nihil aliud eſt, q̃ illud, per quod aliquid eſt extra intellectũ & potentiã ſuæ cauſę. ¶ Et ponitur talis regula, omnis res realiter diſtincta ab alia habet proprium eſſe diſtinctũ ab eſſe alterius, nam ſic & res habet ſuũ proprium eſſe. Nã eſſe rei nõ eſt alia res ab illo cuius eſt eſſe, ideo ſicut eſt res diſtincta ab alia ita habet ſuũ proprium eſſe. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ anima ſeparata a corpore habet illud, & idem eſſe, quod habebat qñ informabat corpus. Et ex iſto ſequitur ꝙ non eſt inconueniens vnã rẽ habere plura eſſe partialia componẽtia vnum totum eſſe. ¶ Et qñ dicitur de anima rationali ꝙ eſſe eius manet. Dico ꝙ verum eſt, quia eſſe eius eſt omnino incorruptibile per ſe, & per accidens, ſed alię formæ nõ manent in ſuo eſſe corrupto toto, non quia eſſe earum non ſit aliud ab eſſe totius compoſiti, ſed quia corrũpuntur per accidens, & hoc quia corrũpens per ſuum principium actiuũ contrarium illis attingit illas, vel qa attingit totum cõpoſitum a quo tales formę ſunt inſeparabiles in eſſendo. Et hęc de primo artic. Quãtum ad ſecundum.

Alæ ſenſitiuæ & veget. eſſe an idẽ cũ eſſe totius.

Scot. q. 5. quotlib.

Regula.

Art. 2. An ĩ qualibet parte corporis aĩati ſit tota anima.

DVBITATVR primo. Vtrum in qualibet parte corporis animati ſit tota anima. ¶ Arguitur primo ꝙ nõ, quia ſequeretur ꝙ qualibet pars animalis eſſet animal, & ꝙ quælibet pars hominis eẽt homo, ſed illa ſunt in-

A inconuenientia. Prima pars patet, quia qualibet pars animalis eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ergo quęlibet pars animalis eſt animal. Conſequentia patet per locum a diffinitione ad diffinitum. Secūda pars patet, quia quælibet pars hominis eſt quid compoſitum ex corpore & anima rationali. ¶ Secūdo ſic, ſi anima eſſet in qualibet parte corporis hoc maxime eſſet intellectiua ſed hoc nō, q̃a ipſa eſt indiuiſibilis, ergo nō habet partes, & per conſequens non eſt tota in toto, & in qualibet parte eius. ¶ Item ſi anima eſſet tota in toto ſequeretur, ꝙ abſciſo digito, ſeparatet anima, ſed hoc eſt falſum: igit. ¶ Itē ſequeretur ꝙ idē diſtaret a ſeipſo qđ vr̄ falſum. Patet cōſequētia, q̃a anima intellectiua, in pede hominis diſtaret a ſeipſa i capite. ¶ Itē

B ſequeretur ꝙ idē ſimul moueretur & quieſceret, nam poſſet anima moueri in capite, & quieſcere in pede ad quietem pedis. ¶ Itē ſequeretur ꝙ idem eſſet in diuerſis locis, quia in infinitis partibus. ¶ Sequeretur etꝙ idē moueretur ſimul motibus cōtrārijs, q̃a ſtat pedē moueri ſurſū, & manū deorſum: ergo. ¶ In oppoſitū arguit & præcipue de aīa rōnali, quia anima rōnalis informat quamlibet partē corporis, vel ergo informat ſcđm ſe totā, & ſic hr̄ intētū, vel ſcđm aliā, & aliā partē, quod non eſt dicendū, quia anima rōnalis eſt omnino indiuiſibilis, igitur non habet partes. ¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ ſicut iā viſum eſt, dubiū nō eſt de anima ſenſitiua, neque vegetatiua, cū dictum ſit quod ęg

extendūtur ſm̄ extenſionem corporis, & ſunt diuiſibiles, & vna pars C informat vnam partē, & alia aliā, ſic ꝙ non tota aīa ſenſitiua, vel vegetatiua informat quamlibet, dubiū ergo eſt de aīa intellectiua. ¶ Supponitur ſecūdo, ꝙ totum capitur dupliciter. Vno modo ſyncathegorematicè, & ſic eſt ſignum diſtributiuum partiū alicuius totius, vt tantum valet dicere totus ſortes, ſicut quęlibet pars ſortis quemadmodem ſolet dici, totus ſortes eſt minor ſorte. Alio mō capitur cathegorematicè, & hoc dupliciter. Vno mopo negatiuè, vt idē eſt ſicut perfectum, cui nulla pars deeſt pertinens ad ſuam naturam quēadmodum non diceretur totus hō, ſi haberet brachiū abſciſum, & iſto modo dicimus, totus Deus, tota aīa D & ſic capitur cum dr̄ ꝙ aīa eſt tota in toto. Alio modo idem eſt ꝙ habens partes, & ſic quælibet pars continui eſſet vnum totum, & ſic nō dicimus, quòd tota anima intellectiua ſit in qualibet parte, & per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. ¶ Supponitur tertio, quòd vna difficultas inducit aliā difficultatem, puta. Vtrum quælibet pars animalis ſit animal, & Vtrum quælibet pars hominis ſit homo. Ad quam [illegible] detur, quod non. ¶ [illegible] tione [illegible] ne [illegible] [illegible]

Totum quotupliciter.

Séſibile, qđo capitur in diffinitione aĩalis.

Euare dicendo, ꝙ ſenſibile diffinitione animalis capitur actiuè, ſed non vt ꝙ tales termini importent actionem, quia communiter exponuntur per paſſiuum, vt viſibile, natum videri. ¶ Et voco ſubſtantiam totalem, quæ cum ſit vnum totum non eſt pars alterius totius, ꝙ ſit per ſe vnum, & voco ſubſtantiam partialẽ quę eſt pars alicuius totius, ꝙ eſt p ſe vnũ. ¶ Similiter dr̃ ꝙ ad hoc, ꝙ ſit homo non ſufficit ꝙ ſit compoſitum ex corpore, & anima ſed requiritur ꝙ ſit compoſitum totale, exponendo totale ſicut prius, & hoc certe idem, quod dicũt aliqui ꝙ ſit cõpoſitum ex corpore tanquam ex ſuſceptibili adęquato, & totali, modo nulla pars hominis eſt ſic compoſita, & per hoc ſoluuntur argumenta.

G F ¶ Et ſi quis quærat, vnde eſt ꝙ ipſa anima intellectiua informat totũ, cum ipſa ſit indiuiſibilis. Reſpondetur, ꝙ hoc ideo eſt, quia non determinat ſibi aliquem ſitum, ideo poteſt toti corpori adhærere. Ad alios rationes. ¶ Ad primam dicitur, ꝙ per abſciſionem digiti nihil remouetur de anima, ſed ſolum anima illa deſinit eſſe in digito, & deſinit informare illum digitum. Ad alias rõnes quęre ſolutionẽ in 4. Phyſic. vbi tractabatur. Vtrum idem corpus poſſit eſſe in diuiſis locis.

An in homine ponenda eſt

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ in homine ſit ponenda forma corporeitatis realiter diſtincta ab aĩa intellectiua. Rñſpondet ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi. ¶ Vnus dicit, quòd in homine præter animam intellectiuam non eſt ponenda aliqua alia forma ſubſtãtialis, nec ſequens nec præcedens animã, ſed adueniẽte anima intellectiua, omnis forma ſubſtantialis præcedens corrũpitur, quod probat multipliciter. ¶ Primo ſic forma ſubſtãtialis eſt perfectior forma accidentali, ſed eadem forma accidentalis dat eſſe generaliſſimum ſubalternum & ſpecificum, vt albedo dat eſſe quale, coloratum, & album: ergo etiam eadẽ forma ſubſtantialis dat eſſe ſubſtantiale corporeum & humanũ, & per cõſequẽs ſuperfluũ eſt ponere plures formas ſubſtãtiales in eodẽ. ¶ Secũdo ſic, in vno cõpoſito eſt tm̃ vna materia. ergo tm̃ vna forma, nã vnius materię nõ poſſunt eſſe plures formę, aliter ſimul eſſent duo compoſita. ¶ Item forma hominis eſt perfectior quàm forma ignis, ſed in igne forma dat eſſe ſpecificũ, genericum, igitur. ¶ Itẽ vnius entis eſt tm̃ vnum eſſe ſubſtantiale, quod eſt ab vnica forma: ergo vnius entis eſt tantum vna forma. ¶ Aliter dicit Sco. ꝙ in quolibet animato ponenda eſt forma corporeitatis reali ter diſtincta a forma ſpecifica, & pro iſta opinione poſſunt adduci aliquę rationes. ¶ Prima corpus hominis poſt mortẽ eſt verè corpus, & nõ niſi per formã corporeitatis: igitur. ¶ Itẽ hõ eſt cõpoſitus ex anima rationali, & corpore, aut ergo corpus ex quo cõponitur eſt materia tãtum, aut materia cũ accñte, aut materia cum forma ſubſtantiali, nõ materia tm̃, quia poſſemus ſic dicere de quolibet eſto, ꝙ eẽt cõpoſitũ ex corpore, & forma ſubſtãtiali, qđ tñ nullus dicit, nec põt eſſe materia cum acci-

A forma corporeitatis.

H

Sco. li. 4. d. 11. q. 3. ar. 2.

ccidente tantum, quia eſt corpus numero hominis ante mortem, & oſt mortem, licet poſt mortem nō ſt materia tantum, nec cum accidē e, ergo nec ante mortem. ¶ Tertio, ic, quando aliquod animal moritur unc corpus non eſt ſine forma corporeitatis, aut ergo illa præerat in nimal dum viueret, & ſic habetur ntentum. aut nouiter introducitur, quod rationabiliter non poteſt dici, quia nullus effectus vnus ſecundū peciem producitur indifferenter a quolibet. Etiam non vr̄ a quo illa ac cidentia producerentur. ¶ Itē ſi non eſſet talis forma corporeitatis, ſequeretur, ꝙ in canone eſſet falſitas vbi dr̄. Hoc eſt corpus meū: nā ly corpus ſupponit, vel pro materia tm̄, quod eſt falſum, quia non eſt corpus neq; pro compoſito ex materia & forma de nouo producta, quia tunc non eſſet corpus ſuum, quod non eſt dicē dum. ¶ Ideo reſpondet, Sco. ꝙ neceſſe eſt ponere formam corporeitatis in animato realiter diſtinctam a forma ſpecifica. ¶ Sed quæreret aliquis quid intelligis per iſtam formā corporeitatis. Vr̄ dicere Scot. quod de forma corporeitatis tres ſunt modi dicendi. ¶ Primus ꝙ totius corporis & omnium partium heterogenearū eſt tantum vna forma ſubſtantialis corporeitatis. ¶ Secundus modus, eſt ꝙ forma corporeitatis eſt vna to talis forma diſtincta realiter a formis ſubſtantialibus partium principalium. ¶ Alius eſt modus dicendi, ꝙ omnium partium heterogenearū ſunt aliæ, & aliæ formæ diſtinctę, cū videamus iſtas partes habere alias,

C & alias qualitates, & præter iſtas formas partiales non eſt ponenda forma totius corporeitatis diſtincta ad aliis, ita ꝙ ſi quis quærat quid eſt forma corporeitatis, dr̄ ꝙ non eſt aliqua vna, ſed eſt aggregatum ex omnibus illis formis partialibus omnium partium principalium, ita ꝙ forma corporeitatis non importat, aliquid vnum, ſed aggregatum ex omnibus illis formis partialibus cō notando diuerſam extenſionem in illis partibus heterogeneis, & iſtæ modus vr̄ eſſe verior & magis iſtum vr̄ tenere Sco. li. 3. d. 4. q. vnic. Reſtat ergo ſoluere rōnes alterius opinionis. ¶ Ad primam dr̄ ꝙ non ponitur forma corporeitatis vt ab ipſa ſumā tur aliqua alia prædicata. ¶ Et ſiquis petat, cur, ergo ponitur. Reſpondet, D ꝙ cauſa neceſſitatis, quia neceſſe eſt ponere formam per quam corpus eſt corpus, cum maneat corpus, anima ſeparata, immo in quolibet animato neceſſe eſt ponere formā qua corpus eſt corpus, aliam ab illa, qua eſt animatum, & hoc loquendo de corpore pro altera parte compoſiti: nā loquendo de corpore vt eſt ſuperius ad animal, ab eadem forma, puta ab anima habet homo, ꝙ ſit homo, ꝙ ſit animal, ꝙ ſit corpus & quod ſubſtantia. ¶ Ad ſecundam dr̄, ꝙ vnius materiæ poſſunt bene eſſe plures formæ ſubordinatę. ¶ Dico etiā quod anima rationalis non informat materiam nudam, ſed immediatum receptiuum eius eſt vnum compoſitū ex materia, & forma corporeitatis. ¶ Ad tertiā dr̄ (ſicut alias viſum eſt) quod in animatis non eſt ponenda

E forma corporeitatis diſtincta a forma ſpecifica, ſed tātū eſt ibi ponenda vna forma ſubſtantialis, cum non videatur ibi aliqua neceſſitas ponendi plures formas ſubſtātiales. ¶ Ad aliam reſpondetur, quod vnius rei eſt vnum eē, ſed ſicut ens diuiditur in ſimplex, & compoſitum, ita eſſe, & ſic vnum eſſe & vnum compoſitū includit multa eſſe partialia, cū hoc tamen conceditur, quod eſſe illud totale eſt compla iuè ab vna forma, quæ dat toti illud, quod eſt, ſed ex illo non ſequitur, ꝙ in toto includatur præciſè vna forma, vel quin in toto includantur plures formę non tanquam ſpecificæ conſtituentes illud totum, ſed tanquam incluſę in potentiali illius compoſiti, ſic ꝙ totum compoſitum diuiditur in duas F partes, ſ. in actum proprium, puta vltimam formam, quę eſt illud ꝙ eſt, & propriam potētiā illius actus, quę includit materiam primam cū omnibus formis præcedentibus.

An aīa ſēſitiua cū hoīe realiter diſtinguat ab intellectiua.

DVBITATVR tertio. Vtrum in homine propter diuerſas operationes vitales ſit ponenda anima ſenſitiua realiter diſtincta ab anima intellectiua. ¶ Arguitur primo ꝙ ſic, quia impoſſibile, eſt in eodem inſtāti contraria eſſe in eodem, ſed ſi aīa intellectiua, & ſenſitiua non diſtinguerentur realiter, contraria eſſent in eodem, igitur. Minor patet, quia ſimul & ſemel in eodem homine eſt actus appetendi aliquid & actus renuendi illud igitur. ¶ Secundo ſic, eadem forma ſubſtantialis non pōt ſimul habere duos actus appetendi, reſpectu eiuſdē ſubiecti, ſed frequēter in homine ſunt duo actus appetē G di ſimul, puta id quod homo appetit appetitu ſenſitiuo appetit etiam appetitu intellectiuo ergo illis actus non ſunt in eadem anima. ¶ Tertio ſic, eadem forma numero non elicit ſimul & ſemel actum appetendi aliquid naturaliter, & actum appetendi illud libere, ſed in homine voluntas libere, vult, & illud appetitus ſēſitiuus appetit naturaliter, ergo non eſt in eadem forma. ¶ Quarto ſic: ſēſationes ſūt ſubiectiuè in anima mediatè, vel immediatè, ſed non in anima intellectiua, igitur in anima ſenſitiua, & per conſequens in eodem anima ſenſitiua, & intellectiua diſtinguuntur. ¶ Pro ſolutione huius dubii eſt aduertēdum, ꝙ de hoc dubio duo ſunt modi dicendi. ¶ Vnus eſt modus dicendi aliquorum, qui H in homine ponunt duas animas realiter diſtinctas puta, ſenſitiuam, & intellectiuam, & iſti faciūt rationes prædictas. ¶ Alius eſt modus dicendi verus, ꝙ in nullo animato ſūt ponendæ plures animæ, ſed tantū vna anima licet bene vt viſū eſt, in quolibet animato, ſint ponendæ plures formæ ſubſtantiales, & illius opinionis eſt Scotus, Gregorius, & Petrus de aliato, & ferè omnes præter Ochā qui eſt primæ opinionis. ¶ Vnde habet Scotus iſtam regulam ꝙ quandocunque ſunt duæ formæ ſic ſe habentes, ꝙ vna virtualiter cōtinet aliam illę in eodem ſunt ſimpliciter incompoſſibiles ideo dicit Sco. ꝙ elementa manent in mixto virtualiter ſicut ſenſitiua, & vegetatiua manent intellectiua, ergo videtur habere, ꝙ in-

Sco. li. 2. di. 15. q. vnica.

A intellectiua virtualiter continet ſenſitiuam, & vegetatiuam, ergo ſunt incompoſſibiles in eodem, per regulam primam. ¶Et aduerte quòd vnam formam virtualiter continere aliam non eſt aliud, quàm illam formam principiare omnes effectus, & operationes, quas poteſt alia forma principiare. Et qui tenēt iſtam opinionem, quæ eſt vera, arguunt contra primam opinionem. ¶ Et primo ſic, ſi in homine eſſet anima ſenſitiua, ſequeretur, quòd anima rationalis informaret aliquod brutum, cũ informaret compoſitum ex materia & anima ſenſitiua. ¶Secundo ſic, ſequeretur, quòd Chriſtus aſſumpſiſſet vnum brutum, quod eſt falſum. ¶Sequeretur etiam, ꝙ homo eſſet compoſitus ex anima rationali, &

B aliquo animali, ſed hóc eſt falſum, igitur. Relinquenda eſt ergo prima opinio, cuius rationes contra nos nihil faciunt, cum dicamus ſenſationes, & actus appetitiuum ſenſitiuorum non recipi in aĩa, ſed quibuſdã potentiis ſenſitiuis realiter diſtinctis ab anima. Et hæc de ſecũdo arti. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis: Diffinitiones animæ ſunt à Philoſopho ſufficienter aſſignatæ, quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo arti. Ad rationes ſatis etiam ſolutio patet.

T. cõ. 27. & inde. *Potentiarum autem animæ quæ dictę ſunt, aliis quidem inſunt omnes, aliis vero quædam harum &c.*

Potentia ISTE eſt ſecundus tractatus huius libri in quo Philoſophus determinat de potentiis animę. Et diuiditur in duo capitula. Primum diuiditur in duas partes. ¶In prima ponit duas concluſiones, quarum prima eſt. Potentiæ animæ ſunt quinque in generali, ſ. vegetatiuum ſenſitiuũ, appetitiuum ſecundum locum motiuum, & intellectiuum. ¶Et ſubdit ꝙ iſtarum potentiarum q̃dã inſunt aliquibus, quibus non inſunt alię & quædam omnibus. ¶ Secunda concluſio, oibus aĩalibus ineſt appetitiuum. quod probat duabus rõnibus. Prima, omne habens ſenſum habet appetitum, ſed omne animal habet ſenſum, ergo omne animal habet appetitum. Minorem probat, quia omnia animalia habent ſenſum tactus. ¶Secunda rõ omne aĩal habet ſenſũ alimenti, ſed oẽ habens ſenſum alimenti habet appetitum, quia oẽ habens ſenſum alimẽti, hẽt eſuriem, & tamem ergo oẽ tale habet appetitũ. Aſſumptum probat, quia fames eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis vero eſt appetitus frigidi, & humidi. ¶ In ſecunda parte comparat animam ad figuram, & primo, tãgit quatuor cõuenientias inter iſta. ¶Prima ſicut figura nõ eſt aliquid pter figuras particulares, ſic aĩa non eſt aliquid præter aĩas particulares. ¶Secũda, ſicut eſt vna communis rõ figure, quę cõuenit omnibus figuris, & nulli eſt ꝓpria, ſic etiam eſt vna communis diffinitio animæ, quę conuenit omnibus animalibus, & nulli eſt ꝓpria. ¶ Tertia ſicut ridiculum eſt quærere vnam communem rationem figuræ, & non aſſignare propriam cuiuſ-

C animę & quot.

D

Comparatio aĩa ad figurã.

B iuslibet, ſic ridiculum eſt ponere tã-tum diffinitionem communem animæ, & non ponere propriam cuiuſlibet. ¶ Quarta ſicut in figuris poſterior continet priorem ſic in animabus, vt vegetatiuum in ſenſitiuo. ¶ Deinde infert duo corollaria. Primum quærendum eſt, quid ſit anima vniuſcuiuſque viuentis. ¶ Secundum ſenſitiuum non eſt ſine vegetatiuo, licet bene ſenſitiuum ſine intellectiuo.

T.cõ.33. paulo poſt prĩc. & inde. *S I autem oportet dicere, quid vnumquodque ipſorum, vt quid intellectiuum, aut ſenſitiuum, &c.*

Aĩa vegetatiua qd qui eius actꝰ, & qꝫ obiectũ. I s t v d eſt ſecundum capitulũ in quo Philoſophus determinat de aĩa vegetatiua & actibus eius, & eius obiecto. Et intendit primo quatuor concluſiones. ¶ Prima, oportet primo dicere de actibus animę, quàm de ipſa anima. Patet, quia prius eſt dicendum de his, quæ ſunt priora ſecũdum cognitionem noſtram, ſed actus, & operationes ſunt priores potentiis igitur. ¶ Secunda concluſio, prius dicendum eſt de obiectis potẽtiarum, quàm de actibus earũ, quia obiecta ſunt priora actibus. Ex quo infert, qꝫ prius determinandum eſt de alimento, quod eſt obiectum potentię vegetatiuæ, & degenerare ſibi ſimile, quod eſt actus eius, quàm de ipſa anima vegetatiua. ¶ Tertia concluſio, prius determinandum eſt de anima vegetatiua, quàm de aliis, qa talis ineſt omnibus viuentib. quod probat, quia omnibus viuentibus in eſt viuere, & non niſi per animam vegetatiuam, igitur. ¶ Quarta concluſio, naturaliſſimum operum in viuentibus eſt generare ſibi ſimile, quod probat dupliciter. ¶ Primo inductione, vt animal generat animal & planta plantam, igitur. ¶ Secundo probat rõne, quia omnia viuentia illud appetunt, per quod participãt eſſe diuinum, ſed hoc fit generando ſibi ſimile, & quia nõ poſſunt ſemper in ſeipſis communicare in eſſe diuino, eo, qꝫ non contingit aliquod corruptibilium vnum, & idem numero perpetuo manere. ideo vnumquodque eorum communicat ſuum eſſe, ſecundum quod poteſt, & non põt in vnum numero, ergo in vnum ſecundum ſpeciem. ¶ Deinde ponit talem concluſionem anima eſt cauſa, ſiue principium viuentis corporis ſecundum triplex genus cãæ. ſ. H formalis efficiens, & finalis. ¶ Quod ſit cã formalis probat, quia p ipſam corpus actu dr̃ eſſe animatum, & per ipſam corpus viuit, ergo per ipſam habet eſſe. quia viuere in viuentibus eſt eſſe. ¶ Et qꝫ ſit cauſa finalis probat quia illud eſt cã finalis corporis, gratia cuius fiunt organa corporea in viuentib us, ſed gratia animæ fiunt organa corporea in ipſis animatis, igitur. ¶ Quod ſit cauſa efficiens probat, quia eſt principium mouendi motu locali, motu augmentationis, motu diminutionis, & eſt cauſa ſenſationis & intellectionis. ¶ Deinde narrat opinionem Empedoclis, dicebat enim Empedocles, plantas deorſum augeri propter motum terre, & ſurſum propter motum ignis. Iſtam reprobat tribus rationibus. ¶ Prima eſt:

A eſt: Empedocles male ſumit in plantis ſurſum, & deorſum dicens, radices eſſe deorſum, & ramos ſurſum, cum radices in plantis ſe habeant, vt os in animalibus. ¶ Secunda rõ, ſi ſolum ſecundum virtutes elementorum moueretur alimentum, tunc: niſi eſſet aliquod detinens alimentum graue moueretur ad ſuum locũ naturalem, & leue ad locum oppoſitum, quod eſt falſum, igitur. ¶ Tertia ratio, quia ignis non eſt principaliter cã augmentationis, & nutritionis, vt aliquibus videbatur, ꝙ ignis nutriebatur, & augmentabatur oppoſito combuſtibili. Quod reprobat quia ignis non determinat ſe ad certam magnitudinem, niſi prohibeat: nam ſi apponantur combuſtibilia in in infinitum, augebitur in infinitũ,

Vid. 2. de cœlo, & mundo.

B & tamen omnia viuentia ſunt naturaliter determinata ad certam magnitudinem. ¶ Ex quo habetur hæc auctoritas. Omnium natura conſtã tium certus eſt terminus augmentationis, & deminutionis. ¶ Deinde determinat de obiecto potentiæ vegetatiuæ, & intendit talem concluſionem. Determinandum eſt prius de alimento, quàm de ipſa potentia quia potentia vegetatiua diſtinguit ab aliis per ſuam operationem, quæ eſt circa alimentũ. ¶ Vnde tres ſunt conditiones alimenti. ¶ Prima alimentum vr̃ eſſe contrarium alito. ¶ Secunda, non omne contrarium eſt elementum, quia oportet elemẽtum per tranſmutationem conuerti in alitum. ¶ Tertia, alimentum eſt aliud ab eo, quod alitur, quod manifeſtum eſt in corporibus ſimplicibus. ¶ Deinde mouet vnam dubitationem. Vtrum alimentum ſit cõtrarium alito vel ſimile ſibi? ¶ Et vr̃, ꝙ ſit ſimile, quia ex eodem aliquid augetur & nutritur, ergo aliquid augetur per ſimile, ſed ꝙ ſit cõtrarium, probat, quia oportet alimẽtum alterari antequam conuertatur in ſubſtantiam aliti, ſed omnis alteratio ſit inter contraria, quia nihil patitur niſi a ſuo contrario, igitur. Soluit iſtam dubitationem, dicens, ꝙ alimentum in principio eſt contrarium alito, & in fine eſt ſibi ſimile, quia alitum tranſmutat nutrimentum digerendo, & decoquendo ipſum donec conuertatur in ſuã naturam. ¶ Deinde determinat de operationibus potentiæ vegetatiuę, & primo de nutrire, dicens, ꝙ nutritio ſit per hoc, ꝙ alitum conuertit a- D limentum in eius ſubſtantiam. Deinde ponit differentiam inter augmentationem, & nutritionem dicẽs ꝙ alimentum, ſecundum quod eſt hoc, aliquid nutrit, & ſecundum, ꝙ eſt quantum, augmentat. ¶ Deinde dicit, ꝙ generatio ſit ex eodem alimento, ſiue ſimili ex quo ſit nutritio ſiue augmentatio. ¶ Deinde deſcribit nutritionem, dicens, ꝙ nutritio eſt conuerſio nutrimenti, ſecũdum ꝙ ipſum eſt in potentia corpus animatum in ipſum corpus animatum per potentiam vegetatiuam propter ſalutem corporis viuentis. ¶ Ex quo habetur diffinitio potentiæ vegetatiuę. Potentia vegetatiua eſt potentia nata conuertere alimentum exiſtẽs in potentia animatum in ipſum corpus aĩatum ꝑꝑ ſalutem ipſius aĩati.

Auctoritas.

C

¶ Ex

E cidens.¶Secunda ſubſtantiarũ alia eſt materia, quæ non eſt ſecundum ſe hoc aliquid, alia eſt forma ſecundum quam res dicitur hoc aliquid, & alia eſt compoſita ex his.ſ.ex materia, & forma. ¶ Tertia diuiſio, duplex eſt actus, quidam eſt actus, primus, ſicut ſcientia, alius eſt actus ſecundus, ſicut conſiderare. ¶ Quarta ſubſtantiarum alia eſt corporea, alia incorporea.

¶Quinta corporum quædam ſunt phyſica, alia nõ ſunt phyſica, ſed magis artificialia. ¶ Sexta corporum phyſicalium alia habent vitam, quæ alimentum augumentum & decrementum ſuſcipiunt, alia vero nõ habent vitam. ¶ Deinde infert diffinitionem animæ dicens, ꝙ anima eſt actus corporis phyſici in potentia vi-
F tam habentis. Probat quia anima eſt ſubſtantia, & non eſt compoſitum, nec materia, ergo eſt forma. Quod nõ ſit corpus probat, quia omne corpus habet vitam, ſed anima non habet vitam, igitur. Secundo, quia aĩa eſt eorum, quę ſunt in ſubiecto, ſed corpus non eſt in ſubiecto, igitur.

¶Deinde declarat diffinitionem aĩę quo ad ſingulas partes & intẽdit tres concluſiones. ¶Prima, anima eſt actus primus, quia anima eſt actus, ſicut ſcientia, ſed ſcientia, ſed ſcientia eſt actus primus ergo anima eſt act' primus. ¶Secunda concluſio, anima eſt actus primus corporis organici, quia anima eſt actus corporis viuentis, & omne talẽ eſt organicum hẽns partes diuerſarum rationum ad diuerſas operationes exercendas, vt plantæ habent folia ad cooperiendũ

G fructum, & radices ad ſuſcipiendũ alimentum, & ſimiliter animalia habent caput aut pedes, & ſic de aliis, ad diuerſas operationes exercendas igitur. ¶Et ſubdit, ꝙ non debet quęrere, vtrum anima & corpus ſint vnum, ſicut neque de cera & figura, nec de actu & potentia, quia actus, & potentia habent ex ſuis naturis vt conſtituant vnum totum. ¶ Et iſto textu elicitur hic auctoritas. Nõ eſt quærenda cauſa ſupple extrinſeca, quare ex actu, & potentia fit vnum, niſi quia hoc eſt actus aliud vero potentia. ¶Tertia concluſio, anima eſt actus ſubſtantialis per quod ſubſtãtia eſt talis, ſed per animam aliqua ſubſtantia eſt talis, igitur. ¶Ex prædictis infert ꝙ anima eſt actus corporis vitam habentis in potentia, ꝙ probat per ſimile, quia ſicut ſe habet H
ſemen, & fructus, ſic anima ſiue habens animã & operatio animæ, ſed ſemen, & fructus ſic ſe habẽt ꝙ habens ſemen habet in potentia fructum ergo a ſimili habens animam habet in potentia vitam. ¶Finaliter ſubdit ꝙ ſicut viſus & pupilla ſunt oculus, ita anima, & corpus ſunt animal.

Quoniam autem ex incertis quidem certius, certius autem fit quod certum, & ſecundum rationem notius. T.c.12.& inde.

Istvd eſt ſecundum capitulũ in quo philoſophus demonſtrat diffinitionem animæ per aliam diffinitionem nobis notiorem, & dicit ꝙ ex notioribus nobis (tamen ſecundum naturam minus notis) fit nobis Altera aĩæ diffinitio.

s notius, ꝙ ſecundum naturam & nplicíter eſt notius, vt per effectus ui ſunt nobis magis noti ſiunt no- s cauſę notiores, quæ tamen ſim- ci ter & ſecundum naturam ſunt tiores, Et ſubdit ꝙ duplex eſt dif. itio animę, vna quæ datur quodã odo per cauſam, ſicut illa quæ di- eſt prius, & alia per effectus, puta quæ dicitur anima eſt principiũ, endi. Et dicit ꝙ non ſufficit ſcire am quæ eſt nobis notior ſed opor per illam demonſtrare aliam. it ſubdit ꝙ non eſt inconueniẽs, am diffinitionem demonſtrari p. am: nam contingit vnam diffini- nem eſſe principium demonſtra- nis, aliam conclusionem, & aliã am demonſtrationem p õne dif- entem. ¶ Et dat aliud exemplum, nathematicis, vt tetragonus eſt, ogonũ æquilaterale ęquale qua- ngulo alia parte longiori, & iſta dicere effectum, ſed iſta Tetrago eſt medię rei inuentio, vt di- e cauſam. ¶ Conſequenter ponit loſophus aliquas concluſiones. rima eſt ꝙ aĩa eſt principiũ quo imus, i. qua aliquid viuit, & per differunt aĩata ab inanimatis, in am non habent principium vi- iata vero habent principium vi ¶ Ex quo infert ꝙ opera vitę sũt tiplicia. ſ. intellectus. i. intellige- enſus, i. ſentire, & motus ſm lo- , non quicunque ſed qui a prin- o intrinſeco eſt ad diuerſa loco itus, vt augmentatio vel dimi- o per ſumptionem alimenti, & es alii motus progreſſiui aĩaliũ: m volatiui natatiui, & in aĩalib. imperfectis, ſ. dilatio & conſtrictio. Et ſubdit ꝙ omne viuens aliquo p- dictorum modorum viuendi viuit. ¶ Secunda concluſio, oſtendit quibꝫ conueniat primus modus viuendi, & hæc eſt, omnia vegetabilia habẽt primum modum viuendi, quia om nia habent principium per quod ſu ſcipiunt augmentum, & decremen tum ſecundum contraria loca, & contrarios ſitus, quia non augeren- tur ſic ſurſum, quin etiam augeanẽ deorſum, omnia enim vegetabilia, aluntur, & viuunt vſque in finem, & quouſq; poſſint alimentum ſuſcipe re. ¶ Tertia concluſio, poſſibile eſt primum modum viuendi ſeparari ab aliis, ſed non econtra, vt patet in plantis, quæ non intelligunt, nec ſẽ tiunt, tamen mouentur ſm diuerſa loca. ¶ Deinde ponit dr̃iam inter ſẽ ſitiuum, & ſm locum motiuũ, quia multa ſunt aĩalia, quæ ſecundum lo locum non mouentur, quæ tñ dicũ tur viuere. ¶ Ex hoc infert ꝙ ſenſus tactus ineſt omnib. aĩalibus, quia ſi- cut vegetatiuum poteſt ſeparari a ſẽ ſitiuo, & ab aliis, ita ſenſus tactus ab aliis ſenſibus, ſed non econtra, ergo ſicut vegetatiuum eſt vna pars aĩæ, quam omnia vegetabilia participãt ita ſenſus tactus eſt vnus ſenſus quẽ omnia ſenſibilia participãt. Ex quo infert ꝙ ex prædictis poſſunt elici, quatuor gradus, viuendi, ſ. vegetati uum ſenſitiuum, intellectiuum, & ſecundum locum motiuum. Conſe quenter mouet duo dubia. ¶ Primũ vtrum ſenſitiuum, vegetatiuum, & intellectiuum ſint diuerſæ potentię, eiuſdem animę. ¶ Secũdum ſi vnũ- quodq;

E quodque iſtorum ſit pars animę, vtrum vnum ſeparatur ab alio ratione ſolum, vel etiã loco, & ſubiecto. ¶ Ad ſecundum reſpondet philoſophus, dicens ꝙ in aliquibus non eſt difficile videre prędictam ſeparationem in aliquibus autẽ eſt dubium videre; nam in plantis partes ſeparatæ, & deciſæ videntur viuere, & ſimiliter in aliquibus animalibus, puta annuloſis; vt ſunt anguillæ & ſerpentes, quorum partes deciſæ viuunt, habent enim ſenſum, & phantaſiam, & appetitum, quia vbicunq; eſt lætitia & dolor ibi eſt appetitus. Et ꝙ partes deciſę habent ſenſum, probat, quia ſi pungantur, ſe retrahunt. Et in iſtis ſenſitiuum, motiuũ ſecundum locum, & vegetatiuum non videntur diſtingui loco, & ſubiecto. ¶ Sed de intellectiuo dubiũ eſt. Vtrum differat ab aliis ratione ſolum vel etiam loco, & ſubiecto, quia intellectiuum vr̃ eſſe quoddã genus diſtinctum & ſeparatum ab aliis, ſicut perpetuum a corruptibili. ¶ Deinde ſoluit primum dubiũ, dicens ꝙ quatuor gradus viuendi, inſunt quibuſdam viuentibus, vt hominib. aliquibus aliqui, vt brutis inſunt vegetatiuum, & ſenſitiuum, & ſecundum locum motiuum, quibuſdam ineſt ſolum vnus, vt vegetatiuum plantis. ¶ Ex quo infert ꝙ in diuerſis prędicta ſunt diuerſæ animę, vel potentię ab inuicem eſſentialiter diſtinctæ, ſed in eodem ſunt partes ipſius animæ. ¶ Ex omnibus prædictis vult inferre ſecundam diffinitionem animæ, & dicit primo, ꝙ ſicut duplex eſt principium quo ſcimus. ſ. ſcietia & anima ſimiliter duplex eſt principium quo ſanamur. ſ. ſanitas, & ſanabile quo materialiter ſanamur, ita ſimiliter illud quo viuimus & ſentimus dr̃ dupliciter, quia aliquo principio viuimus tanq̃ forma, & aliquo tanquam ſubiecto tunc dicit ꝙ anima eſt principium, quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primo. Ex quibus infert aliqua corollaria. ¶ Primum anima eſt actus corporis, quia non eſt materia nec totum compoſitum, ergo eſt actus ſeu forma. ¶ Secundũ, corpus non eſt actus aïæ, ſed aïa eſt actus corporis. ¶ Tertium anima neque eſt corpus, neque ſine corpore. ¶ Quartũ aïa nõ eſt actus cuiuſlibet corporis ſed corporis organici, quia vniuſcuiuſq; actus eſt ſua propria materia, in qua natus eſt ſic fieri: nam actus actiuorum ſunt in patiente prædiſpoſito, ideo materia aïæ eſt corpus phyſicũ vitã habens.

Corollaria.

An diffinitiones animæ ſint ſufficienter aſſignatæ.

QVAERITVR. Vtrum diffinitiones animę ſunt ſufficienter aſſignatę. ¶ Arguitur primo, contra primam diffinitionem, quia anima non eſt actus corporis, igitur prima diffinitio non eſt bona. Añs probat quia aïa nõ eſt pars corporis, igit̃ nõ vr̃ eſſe actus corporis. ¶ Scd̃o ſic. Aïa eſt actus corporationis, ergo non eſt actus corporis. Antecedẽs patet, quia anima eſt actus ſicut ſcientia, ſed ſcientia eſt actus conſiderationis igitur. ¶ Tertio ſic. Multa ſunt corpora animata, quæ non ſunt organica, i.

in

A in quibus non apparet aliqua diuerſitas organorũ, ſicut ſunt vegetibilia, conchæ, & ſpongiæ marina: ergo male dicitur quòd eſt actus corporis organici. Quarto ſic: Corpus eſt principiũ quò viuimus cum ſit proprium ſuſceptiuum vitæ: ergo iſta diffinitio conuenit alijs a diffinito. Antecedens patet quia ſine corpore non viuimus. ¶Quinto ſic: Vnius rei eſt tantum vnum eſſe: ergo vnius rei videtur eſſe tantum vna diffinitio. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. Quantum ad primum.

Art. 1. Primo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶Prima: vtrum omnis anima dicatur eſſe ſubſtantia. Et videtur ꝙ nõ, quia commune eſt omni ſubſtantię

An ſani- ois di areſſe ſtãtia.

B in ſubiecto nõ eſſe, ſed anima eſt in ſubiecto, quia in corpore, ergo. ¶Secundo ſic: anima poteſt adeſſe & abeſſe ſubiecto, id eſt corpori præter ſubiecti, ideſt corporis corruptionẽ: igitur. ¶In oppoſitũ arguitur, quia omnis pars ſubſtantiæ eſt ſubſtantiam, ſed anima eſt pars ſubſtantiæ: ergo anima eſt ſubſtantia. ¶Pro ſolutione ſupponitur ꝙ omnis anima ſiue ſit rationalis, ſiue ſit ſenſitiua, ſiue vegetatiua, dicitur eſſe ſubſtantia, non quidem ſubſtantia vt eſt genus generaliſſimum; ſed capiendo ſubſtantiam large pro omni illo, quod non eſt accidens, ſeu pro omni illo, quod non inhæret, neque natum eſt inhærere. ¶Et ſi dicatur, anima non dicitur per ſe ens: ergo non dicitur eſſe ſubſtantia. Reſpondetur ꝙ aliquid dicitur per ſe ens tripliciter. ¶Vno modo, vt idem eſt q̃ C ſolitariè: & ſic accidens poteſt dici ens per ſe, ideſt ens ſolitariè captũ, vt in ſacramento altaris accidens dr̃ ibi per ſe, ideſt ſolitariè & nõ in ſubiecto: anima etiam rationalis iſto modo dici t eſſe ens per ſe, ideſt ſolitarè q̃n eſt ſeparata a corpore. ¶Et aduerte ꝙ aliter, & aliter accidens, & forma materialis dicuntur eſſe per ſe, quàm anima rationalis, quia accidens & forma materialis ſolũ dr̃ per ſe, ideſt ſolitarie per virtutẽ cauſæ extrinſecæ, ſed anima rationalis nõ ſolũ dr̃ ſic ens per ſe, ſed virtute ſuæ naturæ ſibi derelictę, q̃a nõ neceſſario dependet à materia in proprio ſuo eſſe. ¶Secũdo modo dr̃ ens per ſe prout diſtinguitur contra ens in alio, & ſic per ſe ens eſt idẽ q̃ D nõ inhærens, nec actualiter, nec aptitudinaliter, & hoc modo, quæcunq; ſubſtantia, non ſolũ compoſita, ſed ẽt materia & forma eſt ens per ſe, q̃a licet forma ſubſtãtialis inſit materię informando ipſam, non tamen inhæret, quia inhærere dicit non per ſe informare, quia inhærens, neque eſt actus ſimpliciter, ſed ſcd̃m q d; nec cũ illo cui ĩhæret facit p ſe vnũ, ſicut illud qđ informat. Et ſi quis q̃rat, quare ex forma ſubſtantiali, & materia magis fit vnũ per ſe quàm ex ſubiecto & accidente. Reſpondet ibi Scot. cum Ariſtot. 8. Metaphyſi. ꝙ non eſt aliqua ratio, niſi quia hoc eſt per ſe actus, & illud per ſe potentia, & huius non eſt aliqua vlterior ratio niſi propria ratio huius & illius. ¶Alio modo capitur ens per ſe, illud quod habet vltimam actua-

Inſtãtia.

T.c.ſ.

E litatem, ita ꝙ non eſt per ſe ordinabile ad aliquem actum ſimpliciter, & tunc idem eſt ꝙ per ſe ſubſiſtēs, ſeu ſuppoſitum, vel hoc aliquid, & iſto modo anima nō dicitur eſſe ens per ſe. ¶Et ſi quis quærat, quomodo anima dicitur actus primus. Reſpondetur ꝙ ideo dicitur actus primus corporis, quia eſt principium operationum ipſius corporis, ſicut ſcientia dicitur eſſe principium conſiderationis ſeu cognitionis, vel quia perfectiori modo informat corpus, ꝗ quodcunque aliud.

Anima quō dicitur actus primus.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro declaratione diffinitionum animæ ſupponitur, ꝙ prima diffinitio animæ eſt cōis omni animæ tam rōnali ſenſitiuæ, quam vegetatiuæ. ¶Ex quo ſequitur ꝙ anima vr̃ eſſe vniuocum

Vtriuſq; diffinitionis animæ explicatio.

F ad animam rationalem ſenſitiuā & vegetatiuā. ¶Et ſi quis dicat, ꝙ anima rōnalis directè ſit in prædicamēto cū cōtineatur ſub aīa, quæ vr̃ eſſe genus. Rñdet faciliter, ꝙ nō ſequit, ſed oporteret ſic argui, cōtinet ſub genere qd eſt genus generaliſſimū, vel contentū ſub genere generaliſſimo, ergo eſt directè in prædicamēto, mō anima non eſt genus generaliſſimum, neq; cōtinetur ſub genere generaliſſimo, immo forte nō eſt genus, licet ſit vniuocum ad illas tres animas. ¶ Sed dubium eſt quō contrahatur ad illas animas: Vtrum per differentias, vel per modos intrinſecos. ¶Et ſi arguatur: anima vegetatiua, non eſt actus corporis organici, cū in plantis non appareat diuerſitas organorū, ēt non vr̃ ꝙ ibi ſint ponēda illa organa, cū non

Dubium.

G ponātur niſi ad diuerſas operationes exercendas, ſed iſtæ arbores nō vidētur habere diuerſas operationes: igitur. Reſpondetur ꝙ plantę habēt diuerſa organa, licet tñ paruā diſtinctionem habeāt, pōt ēt dici ꝙ per illa diuerſa organa exercentur aliæ, & aliæ operationes, vel ſaltem magis exercētur per vnā partē, ꝗ per aliā, & per radices magis exercetur actus nutritionis, quàm per alias partes. ¶Et ſi quis iterum dicat, ꝙ non conuenit animę cęli, quia in celo nōn ſunt diuerſa organa, cum cęlum ſit vniforme in omnibus ſuis partibus. Reſpondetur (vt alias viſum eſt) ꝙ ſecundū veritatē ibi nō ſunt animę. ¶Poſſet dici, quòd non fuit mens Ariſto. cœlos eſſe animatos, & quando vocat animam cœli, debet intelligi quantū ad conditionem, quia

1. Cœl. 1. 61. & 12. Met. 39.

H anima eſt motrix, & non quia ſit forma, ſed eſt intelligentia propria motiua illius orbis. ¶ Et ſi quis iterum quærat de anima rationali, quæ poſt ſeparationem non eſt actus corporis. Rñdetur ꝙ licet actu non ſit actus, tamen bene aptitudine, qa inclinatur adhuc ad informandum ſuum corpus. ¶Et ſi quis iterum dicat. videtur quod in illa diffinitione illa particula, phyſici, fruſtra ponat, cum omne corpus ſit naturale. Reſpōdetur ꝙ licet omne corpus ſit naturale, dato tamen quòd cum hoc ſit artificiale, ibi ponitur illa particula ad denotandum, quòd anima non conuenit ei vt artificiale, ſed vt naturale. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ ſecūda diffinitio animæ propriè conuenit ſoli animæ rationali: cum detur

per

er quatuor gradus viuendi, qui in ſolo homine inueniuntur, & hoc ſi & , capiatur copulatiuè: videtur tiā, ꝙ ly viuere in illa diffinitione, non debet capi generaliter pro omni operatione vitali, quia tūc videretur, quòd aliȩ particulæ fruſtra ponerentur, niſi diceretur, ꝙ ponuntur pro maiori explicatione, debet ergo capi pro aliqua operatione vitali, ſpeciali diſtincta contra alias, ſicut operatio animæ vegetatiuæ, debet etiam in illa diffinitione numerus pluralis accipi pro numero ſingulari, ita quod ſit ſenſus, anima eſt principium quo viuimus. i. quo aliquid viuit.

Tertio ſciendum, ꝙ circa textum incidit vna difficultas: Vtrum intelligere ſit operatio materialis, vel immaterialis. Reſpondetur breuiter, ꝙ ipſa eſt immaterialis. ¶Et ſi arguatur, quia ſi hoc eſſet verum, maxime eſſet ideo, quod intellectus ad eam eliciendam non indigeret organo corporeo, ſed hoc non, quia eadem ratione diceretur, quod operationes ignis eſſent immateriales: q̄a ignis non requirit determinatā partem ad exercendum ſuas operationes. ¶Vnde forma, quæ eſt vniformis in toto, & in qualibet eius parte non dr̄ operari per organū. Reſpōdetur breuiter, quod non dr̄ iō immaterialis, ſed quia eius immediatū receptiuū dr̄ eſſe immateriale, puta ipſe intellectus, vel ipſa anima. Et ſi quis dicat, anima nō eſt receptiuum ipſius intellectionis, ſed hō, cū homo dicat intelligere, ꝙ nō eſſet niſi intellectus reciperetur in homine.

Reſpondet Sco. ad hoc, & etiam ad omnia, quæ in iſto notabili ponuntur, quòd operatio immanens poteſt conuenire alicui dupliciter. Vno modo tanq̄ ꝓximo ſuſceptiuo & ſic intelligere dr̄ cōuenire animȩ. Alio mō tanq̄ ſuſceptiuo remoto & ſic bene dr̄ conuenire homini. ¶Et ſi quis quærat, nōne operationes ſenſitiuæ dicuntur ēt immateriales, q̄a vr̄ quod recipiatur in anima, quæ eſt immaterialis. Reſpōdetur quod quȩlibet operatio ſenſitiua eſt primo compoſiti ex materia, ſicut proprij receptiui, ipſa enim anima non eſt immediatum receptiuum ipſius viſionis, ſed ipſa potētia viſiua, quȩ eſt quoddā cōpoſitum ex anima, & quadam determinata parte corporis. ¶Et ſi quis petat, nonne anima eſt ratio proxima recipiendi illā viſionem. Rn̄detur ꝙ anima ſit principiū productiuum illius operationis, nō eſt tn̄ ratio proxima, neq; includit aliquid quod ſit ratio proxima recipiendi viſionem, ſed forma totius organi, eo modo quo humanitas dr̄ forma totius hominis, eſt ꝓxima ratio recipiēdi viſionem. ¶Et ex iſto ſequitur: quare anima poſt ſeparationē non pōt ſentire, quia nō habet receptiuū ſenſationis, neque rōnem recipiendi. ¶Et ſi quis quȩrat, quare aīa melius requirit diuerſas partes, vel diuerſa organa ad producēdū ſuas operationes, q̄ aliȩ formæ. Reſpōdetur ꝙ ratio eſt, quia ipſa eſt quodāmodo illimitata in agēdo, cū ſit principiū multarū operationū diſſimilium & difformarum, quæ non pn̄t elici niſi medianibus

C Sco. q. 14. q. quotl.

D

E partibus diſſimilibus, ſed hoc non inuenitur in aliis formis.

An anima ſenſitiua, & vegetatiua extendatur ad extenſionē corporis.

QVARTO ſciendū, q̄ circa textū incidūt adhuc aliquæ paruæ difficultates. ¶Prima an anima ſenſitiua ſit extenſa ad extēſionem corporis, & ſimiliter vegetatiua. Ad quām reſpōdetur breuiter ponēdo talē ppoſitionē, anima ſenſitiua eſt extenſa ad extenſionē corporis, ita q̄ eſt ſoſa in toto, ſed nō tota ī quālibet parte, ſed pars in parte, quia oīs aīa ſenſitiua corrūpitur ad corruptionē ſubiecti extēſi, vel ad corruptionem illius cuius eſt pars, diuiditur ēt aīa ſenſitiua ad diuiſionē ſubiecti extenſi, vt patet de animalibus annuloſis, quorū partes deciſæ viuunt. ¶Dīt tñ aliqui q̄ eſt in extēſa, quod probant, qa nulla operatio in vna parte ſubiecti remittit aliā operationē factā in alia parte ſubiecti, ſed operatio animę ſenſitiuæ facta in vna parte ſubiecti extenſi remittit operationē factam in alia parte, vt ſi animal multū intenſe aſpiciat aliquam rē, non ita bene perciperet potētia auditiua ſonum alterius. ¶Sed iſta ratio non concludit, quia talis operatio non remittit aliam operationē, ſed potentia non tantum agit propter nimiam actionē alterius, vel propter aliqđ aliud impediens. ¶Secunda difficultas: Vtrū animę ſenſitiuę, ſiue vegetatiuę ſit idē eſſe cum eſſe totius. Et videtur q̄ ſic, quia aliter nō corrūpetur vnū ad corruptionē alterius, immo videtur ēt ꝓpter hoc q̄ eſſe animę rōnalis diſtinguatur ab eſſe totius, cū remaneat poſt corruptionē totius. Reſpōdetur breuiter ſecundū mētem Scoti, q̄ quęlibet anima habet ſuū propriū eſſe diſtinctum realiter ab eſſe totius, & hoc loquendo de eſſe, per quod res recedit formaliter a ſuo non eſſe, qđ nihil aliud eſt, q̄ illud, per quod aliquid eſt extra intellectū & potentiā ſuæ cauſę. ¶Et ponitur talis regula, omnis res realiter diſtincta ab alia habet proprium eſſe diſtinctū ab eſſe alterius, nam ſic & res habet ſuū proprium eſſe. Nā eſſe rei nō eſt alia res ab illo cuius eſt eſſe, ideo ſicut eſt res diſtincta ab alia ita habet ſuū proprium eſſe. ¶Ex quo ſequitur q̄ anima ſeparata a corpore habet illud, & idem eſſe, quod habebat qñ informabat corpus. Et ex iſto ſequitur q̄ non eſt inconueniens vnā rē habere plura eſſe partialia componētia vnum totum eſſe. ¶Et qñ dicitur de anima rationali q̄ eſſe eius manet. Dico q̄ verum eſt, quia eſſe eius eſt omnino incorruptibile per ſe, & per accidens, ſed alię formæ nō manent in ſuo eſſe corrupto toto, non quia eſſe earum non ſit aliud ab eſſe totius compoſiti, ſed quia corrūpuntur per accidens, & hoc quia corrūpens per ſuum principium actiuū contrarium illis attingit illas, vel qa attingit totum cōpoſitum a quo tales formę ſunt inſeparabiles in eſſendo. Et hęc de primo artic. Quātum ad ſecundum.

Scot. q. 5. quotlib.

Regula.

Aīæ ſenſitiuæ & veget. eſſe an idē cū eſſe totius.

Art. 2. An ī qualibet parte corporis aīati ſit tota anima.

DVBITATVR primo. Vtrum in quālibet parte corporis animati ſit tota anima. ¶Arguitur primo q̄ nō, quia ſequeretur q̄ qualibet pars animalis eſſet animal, & q̄ quælibet pars hominis eēt homo, ſed illa ſunt in-

inconuenientia. Prima pars patet, quia qualibet pars animalis eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ergo quælibet pars animalis eſt animal. Conſequentia patet per locum a diffinitione ad diffinitum. Secūda pars patet, quia quælibet pars hominis eſt quid compoſitum ex corpore & anima rationali. ¶ Secūdo ſic, ſi anima eſſet in qualibet parte corporis hoc maxime eſſet intellectiua ſed hoc nō, q̄a ipſa eſt indiuiſibilis, ergo nō habet partes, & per conſequens non eſt tota in toto, & in qualibet parte eius. ¶ Item ſi anima eſſet tota in toto ſequeretur, ꝙ abſciſo digito, ſepararet anima, ſed hoc eſt falſum: igit. ¶ Itē ſequeretur ꝙ idē diſtaret a ſeipſo qđ vr̄ falſum. Patet cōſequētia, q̄a anima intellectiua, in pede hominis diſtaret a ſeipſa ī capite. ¶ Itē ſequeretur ꝙ idē ſimul moueretur & quieſceret, nam poſſet anima moueri in capite, & quieſcere in pede ad quietem pedis. ¶ Itē ſequeretur ꝙ idem eſſet in diuerſis locis, quia in infinitis partibus. ¶ Sequeretur ēt ꝙ idē moueretur ſimul motibus cōtrarijs, q̄a ſtat pedē moueri surſū, & manū deorſum: ergo. ¶ In oppoſitū arguit & præcipue de aīa rōnali, quia anima rōnalis informat quamlibet partē corporis, vel ergo informat ſcđm ſe totā, & ſic hr̄ intētū, vel ſcđm aliā, & aliā partē, quod non eſt dicendū, quia anima rōnalis eſt omnino indiuiſibilis, igitur non habet partes. ¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ ſicut iā viſum eſt, dubiū nō eſt de anima ſenſitiua, neque vegetatiua, cū dictum ſit quòd illę extendūtur ſm̄ extenſionem corporis, & ſunt diuiſibiles, & vna pars informat vnam partē, & alia aliā, ſic ꝙ non tota aīa ſenſitiua, vel vegetatiua informat quamlibet, dubiū ergo eſt de aīa intellectiua. ¶ Supponitur ſecūdo, ꝙ totum capitur dupliciter. Vno modo ſyncathegorematicè, & ſic eſt ſignum diſtributiuum partiū alicuius totius, vt tantum valet dicere totus ſortes, ſicut quęlibet pars ſortis quemadmodum ſolet dici, totus ſortes eſt minor ſorte. Alio mō capitur cathegorematicè, & hoc dupliciter. Vno modo negatiuè, vt idē eſt ſicut perfectum, cui nulla pars deeſt pertinens ad ſuam naturam quēadmodum non diceretur totus hō, ſi haberet brachiū abſciſum, & iſto modo dicimus, totus Deus, tota aīa & ſic capitur cum dr̄ ꝙ aīa eſt tota in toto. Alio modo idem eſt ꝙ habens partes, & ſic quælibet pars continui eſſet vnum totum, & ſic nō dicimus, quòd tota anima intellectiua ſit in qualibet parte, & per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. ¶ Supponitur tertio, quòd iſta difficultas includit aliā difficultatem, puta. Vtrum quælibet pars animalis ſit animal, & Vtrum quælibet pars hominis ſit homo. Ad quam breuiter reſpondetur, quòd non. ¶ Et pro declaratione ſupponitur, quòd in diffinitione animalis debet intelligi totalis, ita quòd ſit ſenſus animal eſt ſubſtantia. ſ. totalia animata, ſenſitiua. ¶ Dico vlterius probabiliter, quòd debet poni ſenſitiua, & non ſenſibiliſcum certe planta ſit ſubſtantia aīata ſenſibilis. ¶ Volunt tn̄ aliqui ſal-

C

Totum quotupliciter.

D

Sẽſibile, qđo capitur in diffinitione aĩalis.

Euare dicendo, ꝙ ſenſibile diffinitione animalis capitur actiuè, ſed non vt ꝙ tales termini importent actionem, quia communiter exponuntur per paſſiuum, vt viſibile, natum videri. ¶ Et voco ſubſtantiam totalem, quæ cum ſit vnum totum non eſt pars alterius totius, ꝙ ſit per ſe vnum, & voco ſubſtantiam partialẽ quę eſt pars alicuius totius, ꝙ eſt ꝑ ſe vnũm. ¶ Similiter dr̃ ꝙ ad hoc, ꝙ ſit homo non ſufficit ꝙ ſit compoſitum ex corpore, & anima ſed requiritur ꝙ ſit compoſitum totale, exponendo totale ſicut prius, & hoc certe idem, quod dicunt aliqui ꝙ ſit cõpoſitum ex corpore tanquam ex ſuſceptibili adęquato, & totali, modo nulla pars hominis eſt ſic compoſita, & per hoc ſoluuntur argumenta.

G F ¶ Et ſi quis quærat, vnde eſt ꝙ ipſa anima intellectiua informat totũ, cum ipſa ſit indiuiſibilis. Reſpondetur, ꝙ hoc ideo eſt, quia non determinat ſibi aliquem ſitum, ideo poteſt toti corpori adhærere. Ad alios rationes. ¶ Ad primam dicitur, ꝙ per abſciſionem digiti nihil remouetur de anima, ſed ſolum anima illa deſinit eſſe in digito, & deſinit informare illum digitum. Ad alias rõnes quęre ſolutione in 4. Phyſic. vbi tractabatur. Vtrum idem corpus poſſit eſſe in diuiſis locis.

An in homine ponenda eſt

Dubitatur ſecundo. Vtrũ in homine ſit ponenda forma corporeitatis realiter diſtincta ab aĩa intellectiua. Rñſpondet ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi. ¶ Vnus dicit, quòd in homine præter animam intellectiuam non eſt ponenda aliqua alia forma ſubſtãtialis, nec ſequens nec præcedens animã, ſed adueniẽte anima intellectiua, omnis forma ſubſtantialis præcedens corrũpitur, quod probat multipliciter. ¶ Primo ſic forma ſubſtãtialis eſt perfectior forma accidentali, ſed eadem forma accidentalis dat eſſe generaliſſimum ſubalternum & ſpecificum, vt albedo dat eſſe quale, coloratum, & album: ergo etiam eadẽ forma ſubſtantialis dat eſſe ſubſtantiale corporeum & humanũ, & per cõſequẽs ſuperfluũ eſt ponere plures formas, ſubſtãtiales in eodẽ. ¶ Secũdo ſit, in vno cõpoſito eſt tm̃ vna materia. ergo tm̃ vna forma, nã vnius materię nõ poſſunt eſſe plures formę, aliter ſimul eſſent duo compoſita. ¶ Item forma hominis eſt perfectior quàm forma ignis, ſed in igne forma dat eſſe ſpecificũ, genericum, igitur. ¶ Itẽ vnius entis eſt tm̃ vnum eſſe ſubſtantiale, quod eſt ab vnica forma: ergo vnius entis eſt tantum vna forma. ¶ Aliter dicit Sco. ꝙ in quolib't animato ponenda eſt forma corporeitatis realiter diſtincta a forma ſpecifica, & pro iſta opinione poſſunt adduci aliquę rationes. ¶ Prima corpus hominis poſt mortẽ eſt verè corpus, & nõ niſi per formã corporeitatis: igitur. ¶ Itẽ hõ eſt cõpoſitus ex anima rationali, & corpore; aut ergo corpus ex quo cõponitur eſt materia tãtum, aut materia cũ accñte, aut materia cum forma ſubſtantiali, nõ materia tm̃, quia poſſemus ſic dicere de quolibet eſto, ꝙ eẽt cõpoſitũ ex corpore, & forma ſubſtãtiali, qđ tñ nullus dicit, nec põt eſſe materia cum acci-

A forma corporeitatis.

H

Sco. li. 4. d. 11. q. 3. ar. 2.

ccidente tantum, quia eſt corpus numero hominis ante mortem, & oſt mortem, licet poſt mortem nō ſt materia tantum, nec cum accidē e, ergo nec ante mortem. ¶ Tertio, c, quando aliquod animal moritur unc corpus non eſt ſine forma cororeitatis, aut ergo illa præerat in nimal dum viueret, & ſic habetur ntentum. aut nouiter introducitur, uod rationabiliter non poteſt dici, uia nullus effectus vnus ſecundū peciem producitur indifferenter a uolibet. Etiam non vr̄ a quo illa ac identia producerentur. ¶ Itē ſi non ſſet talis forma corporeitatis, ſequeetur, ꝙ in canone eſſet falſitas vbi ſr̄. Hoc eſt corpus meū: nā ly corpus upponit, vel pro materia tm̄, quod ſt falſum, quia non eſt corpus neq; ro compoſito ex materia & forma le nouo producta, quia tunc non eſſet corpus ſuum, quod non eſt dicē lum. ¶ Ideo reſpondet, Sco. ꝙ neceſſe eſt ponere formam corporeitatis n animato realiter diſtinctam a forma ſpecifica. ¶ Sed quæreret aliquis uid intelligis per iſtam formā corporeitatis. Vr̄ dicere Scot. quod de orma corporeitatis tres ſunt modi licendi. ¶ Primus ꝙ totius corporis & omnium partium heterogenearū ſt tantum vna forma ſubſtantialis orporeitatis. ¶ Secundus modus, ſt ꝙ forma corporeitatis eſt vna to alis forma diſtincta realiter a formis ſubſtantialibus partium princi alium. ¶ Alius eſt modus dicendi, ꝙ omnium partium heterogenearū unt aliæ, & aliæ formæ diſtinctę, cū videamus iſtas partes habere alias, & alias qualitates, & præter iſtas formas partiales non eſt ponenda forma totius corporeitatis diſtincta ad aliis, ita ꝙ ſi quis quærat quid eſt forma corporeitatis, dr̄ ꝙ non eſt aliqua vna, ſed eſt aggregatum ex omnibus illis formis partialibus omnium partium principalium, ita ꝙ forma corporeitatis non importat, aliquid vnum, ſed aggregatum ex omnibus illis formis partialibus cō notando diuerſam extenſionem in illis partibus heterogeneis, & iſtæ modus vr̄ eſſe verior & magis iſtum vr̄ tenere Sco. li. 3. d. 4. q. vnic. Reſtat ergo ſoluere rōnes alterius opinionis. ¶ Ad primam dr̄ ꝙ non ponitur forma corporeitatis vt ab ipſa ſumātur aliqua alia prædicata. ¶ Et ſiquis petat, cur, ergo ponitur. Reſpondet, ꝙ cauſa neceſſitatis, quia neceſſe eſt ponere formam per quam corpus eſt corpus, cum maneat corpus, anima ſeparata, immo in quolibet animato neceſſe eſt ponere formā qua corpus eſt corpus, aliam ab illa, qua eſt animatum, & hoc loquendo de corpore pro altera parte compoſiti: nā loquendo de corpore vt eſt ſuperius ad animal, ab eadem forma, puta ab anima habet homo, ꝙ ſit homo, ꝙ ſit animal, ꝙ ſit corpus & quod ſubſtantia. ¶ Ad ſecundam dr̄, ꝙ vnius materiæ poſſunt bene eſſe plures formæ ſubordinatę. ¶ Dico etiā quod anima rationalis non informat materiam nudam, ſed immediatum receptiuum eius eſt vnum compoſitū ex materia, & forma corporeitatis. ¶ Ad tertiā dr̄ (ſicut alias viſum eſt) quod in animatis non eſt ponenda

C

D

E forma corporeitatis diſtincta a forma ſpecifica, ſed tantū eſt ibi ponenda vna forma ſubſtantialis, cum non videatur ibi aliqua neceſſitas ponendi plures formas ſubſtātiales. ¶ Ad aliam reſpondetur, quod vnius rei eſt vnum eē, ſed ſicut ens diuiditur in ſimplex, & compoſitum, ita eſſe, & ſic vnum eſſe & vnum compoſitū includit multa eſſe partialia, cū hoc tamen conceditur, quod eſſe illud totale eſt compla iuē ab vna forma, quæ dat toti illud, quod eſt, ſed ex illo non ſequitur, ꝙ in toto includatur præciſè vna forma, vel quin in toto includansur plures formę non tanquam ſpecificæ conſtituentes illud totum, ſed tanquam incluſę in potentiali illius compoſiti, ſic ꝙ totum compoſitum diuiditur in duas F partes, ſ. in actum proprium, puta vltimam formam, quę eſt illud ꝙ eſt, & propriam potētiā illius actus, quę includit materiam primam cū omnibus formis præcedentibus.

An aīa ſēſitiua cū hoīe realiter diſtinguatur ab intellectiua.

Dubitatur tertio. Vtrum in homine propter diuerſas operationes vitales ſit ponenda anima ſenſitiua realiter diſtincta ab anima intellectiua. ¶ Arguitur primoꝙ ſic, quia impoſſibile, eſt in eodem inſtāti contraria eſſe in eodem, ſed ſi aīa intellectiua, & ſenſitiua non diſtinguerentur realiter, contraria eſſent in eodem, igitur. Minor patet, quia ſimul & ſemel in eodem homine eſt actus appetendi aliquid & actus renuendi illud igitur. ¶ Secundo ſic, eadem forma ſubſtantialis non pōt ſimul habere duos actus appetendi, reſpectu eiuſdē ſubiecti, ſed frequēter in homine ſunt duo actus appetē G di ſimul, puta id quod homo appetit appetitu ſenſitiuo appetit etiam appetitu intellectiuo ergo illis actus non ſunt in eadem anima. ¶ Tertio ſic, eadem forma numero non elicit ſimul & ſemel actum appetendi aliquid naturaliter, & actum appetendi illud libere, ſed in homine voluntas libere, vult, & illud appetitus ſēſitiuus appetit naturaliter, ergo non eſt in eadem forma. ¶ Quarto ſic: ſēſationes ſūt ſubiectiuē in anima mediatè, vel immediatè, ſed non in anima intellectiua, igitur in anima ſenſitiua, & per conſequens in eodem anima ſenſitiua, & intellectiua diſtinguuntur. ¶ Pro ſolutione huius dubii eſt aduertēdum, ꝙ de hoc dubio duo ſunt modi dicendi. ¶ Vnus eſt modus dicendi aliquorum, qui H in homine ponunt duas animas realiter diſtinctas puta, ſenſitiuam, & intellectiuam, & iſti faciūt rationes prædictas. ¶ Alius eſt modus dicendi verus, ꝙ in nullo animato ſūt ponendæ plures animæ, ſed tantū vna anima licet bene vt viſū eſt, in quolibet animato ſint ponendæ plures formæ ſubſtantiales, & illius opinionis eſt Scotus, Gregorius, & Petrus de aliato, & ferè omnes præter Ochā qui eſt primæ opinionis. ¶ Vnde habet Scotus iſtam regulam ꝙ quandocunque ſunt duæ formæ ſic ſe habentes, ꝙ vna virtualiter cōtinet aliam illę in eodem ſunt ſimpliciter incompoſſibiles ideo dicit Sco. ꝙ elementa manent in mixto virtualiter ſicut ſenſitiua, & vegetatiua manent intellectiua, ergo videtur habere, ꝙ

Sco. li. 2. di. 15. q. vnica.

ntellectiua virtualiter continet ſen ſitiuam, & vegetatiuam, ergo ſunt ncompoſſibiles in eodem, per regu am primam. ¶ Et aduerte quòd v- iam formam virtualiter continere lliam non eſt aliud, quàm illam for nam principiare omnes effectus, & perationes, quas poteſt alia forma principiare. Et qui tenēt iſtam opi- ionem, quæ eſt vera, arguunt con- ra primam opinionem: ¶ Et primo ic, ſi in homine eſſet anima ſenſiti- a, ſequeretur, quòd anima rationa is informaret aliquod brutum, cū nformaret compoſitum ex materia k anima ſenſitiua. ¶ Secundo ſic, ſe queretur, quòd Chriſtus aſſumpſiſ- et vnum brutum, quod eſt falſum. ¶ Sequeretur etiam, ꝙ homo eſſet ompoſitus ex anima rationali, &. liquo animali, ſed hoc eſt falſum, gitur, Relinquenda eſt ergo prima pinio, cuius rationes contra nos ni il faciunt, cum dicamus ſenſatio- es, & actus appetitiuum ſenſitiuo- um non recipi in aīa, ſed quibuſdā o tentiis ſenſitiuis realiter diſtin- tis ab anima. Et hæc de ſecūdo arti. Quantum ad tertium ſit.

Conclusio reſponſalis: Diffinitiones animæ ſunt à Philoſo ho ſufficienter aſſignatæ, quæ con luſio relinquitur ſatis probata in rimo arti. Ad rationes ſatis etiam olutio patet.

Potentiarum autem animæ uæ dictę ſunt, aliis qnidem in unt omnes, aliis vero quædam arum &c.

Iste eſt ſecundus tractatus huius libri in quo Philoſophus deter- minat de potentiis animę. Et diuidi tur in duo capitula. Primum diuidi tur in duas partes. ¶ In prima ponit duas concluſiones, quarum prima eſt. Potentiæ animæ ſunt quinque in generali, ſ. vegetatiuum ſenſitiuū appetitiuum ſecundum locum mo- tiuum, & intellectiuum. ¶ Et ſubdit ꝙ iſtarum potentiarum qdā inſunt aliquibus, quibus non inſunt alię & quædam omnibus. ¶ Secunda con- cluſio, oibus aialibus ineſt appetiti- uum. quod probat duabus rōnibus. Prima, omne habens ſenſum habet appetitum, ſed omne animal habet ſenſum, ergo omne animal habet ap petitum. Minorem probat, quia om nia animalia habent ſenſum tactus. ¶ Secunda rō omne aīal habet ſenſū alimenti, ſed oē habens ſenſum ali- menti habet appetitum, quia oē ha bens ſenſum alimēti, hēt eſuriem, & tamem ergo oē tale habet appetitū. Aſſumptum probat, quia fames eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis vero eſt appetitus frigidi, & humidi. ¶ In ſe cunda parte comparat animam ad figuram, & primo, tāgit quatuor cō- uenientias inter iſta. ¶ Prima ſicut fi gura nō eſt aliquid pter figuras par- ticulares, ſic aīa non eſt aliquid præ- ter aīas particulares. ¶ Secūda, ſicut eſt vna communis rō figure, quę cō uenit omnibus figuris, & nulli eſt ꝓ pria, ſic etiam eſt vna communis diffinitio animæ, quę conuenit om- nibus animalibus, & nulli eſt ꝓpria. ¶ Tertia ſicut ridiculum eſt quære- re vnam communem rationem figu ræ, & non aſſignare propriam cu- iuſſi-

C animę & quot.

D

Compa- ratio aīa ad figurā

B iuſlibet, ſic ridiculum eſt ponere tãtum diffinitionem communem animæ, & non ponere propriam cuiuſlibet. ¶ Quarta ſicut in figuris poſterior continet priorem ſic in animabus, vt vegetatiuum in ſenſitiuo.

¶ Deinde infert duo corollaria. Primum quærendum eſt, quid ſit anima vniuſcuiuſque viuentis. ¶ Secundum ſenſitiuum non eſt ſine vegetatiuo, licet bene ſenſitiuum ſine intellectiuo.

T. cõ. 33. paulo poſt pric. & inde.

S I autem oportet dicere, quid vnumquodque ipſorum, vt quid intellectiuum, aut ſenſitiuum, &c.

Aĩa vegetatiua qd qui eius act^9, & q̃ obiectũ.

I s t v d eſt ſecundum capitulũ in quo Philoſophus determinat de aĩa vegetatiua & actibus eius, & eius obiecto. Et intendit primo quatuor concluſiones. ¶ Prima, oportet primo dicere de actibus animę, quàm de ipſa anima. Patet, quia prius eſt dicendum de his, quæ ſunt priora ſecũdum cognitionem noſtram, ſed actus, & operationes ſunt priores potentiis igitur. ¶ Secunda concluſio, prius dicendum eſt de obiectis potẽtiarum, quàm de actibus earũ, quia obiecta ſunt priora actibus. Ex quo infert, ꝙ prius determinandum eſt de alimento, quod eſt obiectum potentię vegetatiuæ, & de generare ſibi ſimile, quod eſt actus eius, quàm de ipſa anima vegetatiua. ¶ Tertia concluſio, prius determinandum eſt de anima vegetatiua, quàm de aliis, q̃a talis ineſt omnibus viuentib. quod probat, quia omnibus viuentibus ineſt viuere, & non niſi per animam vegetatiuam, igitur. ¶ Quarta concluſio, naturaliſſimum operum in viuentibus eſt generare ſibi ſimile, quod probat dupliciter. ¶ Primo inductione, vt animal generat animal & planta plantam, igitur. ¶ Secundo probat rõne, quia omnia viuentia illud appetunt, per quod participãt eſſe diuinum, ſed hoc ſit generando ſibi ſimile, & quia nõ poſſunt ſemper in ſeipſis communicare in eſſe diuino, eo, ꝙ non contingit aliquod corruptibilium vnum, & idem numero perpetuo manere. ideo vnumquodque eorum communicat ſuum eſſe, ſecundum quod poteſt, & non põt in vnum numero, ergo in vnum ſecundum ſpeciem. ¶ Deinde ponit talem concluſionem anima eſt cauſa, ſiue principium viuentis corporis ſecundum triplex genus cãæ. ſ. formalis efficiens, & finalis. ¶ Quod ſit cã formalis probat, quia p̄ ipſam corpus actu dr̃ eſſe animatum, & per ipſam corpus viuit, ergo per ipſam habet eſſe. quia viuere in viuentibus eſt eſſe. ¶ Et ꝙ ſit cauſa finalis probat quia illud eſt cã finalis corporis, gratia cuius fiunt organa corporea in viuentibus, ſed gratia animæ fiunt organa corporea in ipſis animatis, igitur. ¶ Quod ſit cauſa efficiens probat, quia eſt principium mouendi motu locali, motu augmentationis, motu diminutionis, & eſt cauſa ſenſationis & intellectionis. ¶ Deinde narrat opinionem Empedoclis, dicebat enim Empedocles, plantas deorſum augeri propter motum terre, & ſurſum propter motum ignis. Iſtam reprobat tribus rationibus. ¶ Prima eſt:

ſt:Empedocles male ſumit in plan
is ſurſum,& deorſum dicens,radi-
ces eſſe deorſum, & ramos ſurſum,
um radices in plantis ſe habeant,
t os in animalibus. ¶ Secunda rō,
i ſolum ſecundum virtutes elemen-
orum moueretur alimentum, tunc
niſi eſſet aliquod detinens alimen-
um graue moueretur ad ſuum locū
aturalem,& leue ad locum oppoſi-
um,quod eſt falſum,igitur.¶ Ter-
ia ratio,quia ignis non eſt principa-
ter cā augmentationis, & nutritio
is,vt aliquibus videbatur, ꝙ ignis
utriebatur, & augmentabatur op-
oſito combuſtibili.Quod reprobat
uia ignis non determinat ſe ad cer
am magnitudinem, niſi prohibeat:
am ſi apponantur combuſtibilia in
n infinitum, augebitur in infinitū,
t tamen omnia viuentia ſunt natu
aliter determinata ad certam ma-
nitudinem.¶ Ex quo habetur hæc
uctoritas.Omnium natura conſtā
um certus eſt terminus augmenta
onis, & deminutionis. ¶ Deinde
eterminat de obiecto potentiæ ve-
etatiuæ,& intendit talem conclu-
onem. Determinandum eſt prius
e alimento,quàm de ipſa potentia
uia potentia vegetatiua diſtinguit
 aliis per ſuam operationem, quæ
t circa alimentū.¶ Vnde tres ſunt
onditiones alimenti. ¶ Prima ali-
entum vr̄ eſſe contrarium alito.
Secunda, non omne contrarium
t elementum,quia oportet elemē
im per tranſmutationem conuerti
 alitum. ¶ Tertia, alimentum
ſt aliud ab eo, quod alitur, quod
anifeſtum eſt in corporibus ſim-
plicibus.¶ Deinde mouet vnam dū C
bitationem. Vtrum alimentum ſit
cōtrarium alito vel ſimile ſibi.¶ Et
vr̄,ꝙ ſit ſimile, quia ex eodem ali-
quid augetur & nutritur, ergo ali-
quid augetur per ſimile,ſed ꝙ ſit cō
trarium,probat,quia oportet alimē
tum alterari antequàm conuertatur
in ſubſtantiam aliti,ſed omnis alte
ratio ſit inter contraria, quia nihil
patitur niſi a ſuo contrario, igitur.
Soluit iſtam dubitationem, dicens,
ꝙ alimentum in principio eſt con-
trarium alito, & in fine eſt ſibi ſi-
mile,quia alitum tranſmutat nu-
trimentum digerendo,& decoquen
do ipſum donec conuertatur in ſuā
naturam. ¶ Deinde determinat de
operationibus potentiæ vegetatiuę,
& primo de nutrire,dicens, ꝙ nutri
tio ſit per hoc,ꝙ alitum conuertit a- D
limentum in eius ſubſtantiam. De-
inde ponit differentiam inter aug-
mentationem,& nutritionem dicēs
ꝙ alimentum, ſecundum quod eſt
hoc,aliquid nutrit,& ſecundum, ꝙ
eſt quantum,augmentat.¶ Deinde
dicit, ꝙ generatio ſit ex eodem ali-
mento,ſiue ſimili ex quo ſit nutritio
ſiue augmentatio.¶ Deinde deſcri-
bit nutritionem,dicens, ꝙ nutritio
eſt conuerſio nutrimenti, ſecūdum
ꝙ ipſum eſt in potentia corpus ani-
matum in ipſum corpus animatum
per potentiam vegetatiuam propter
ſalutem corporis viuentis.¶ Ex quo
habetur diffinitio potentiæ vegetati
uę. Potentia vegetatiua eſt potentia
nata conuertere alimentum exiſtēs
in potentia animatum in ipſum cor
pus aīatum ꝑꝑ ſalutem ipſius aīati.

¶Ex

E ¶Ex quo infert, ꝙ ad nutritionem tria requiruntur, ſcilicet agens, quod eſt anima vegetatiua, illud, quod alitur, puta corpus animatum, & illud quo aliquid alit idem alimentum. ¶ Et ſubdit finaliter ꝙ vegetatiua debet diffiniri per generare eſt finis potentiæ vegetatiuę, ſed iuſtum eſt vnumquodque a fine appellari. ¶Ex quo ſequitur ꝙ duplex eſt principium generationis, ſiue nutritionis. Vnum eſt mouens non motum, & illud eſt anima vegetatiua. Aliud eſt mouens ſecundario motum, cuiuſmodi eſt calor, ſiue ſpiritus.

An potentiæ animæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta.

QVAERITVR. Vtrum potentiæ animæ diſtinguantur per actus, F & actus per obiecta. ¶Et arguitur primo ꝙ non, quia dato, ꝙ a duabus potentiis nunquam produceretur actus, vt puta a potentia viſiua, & auditiua ad huc illę potentię diſtinguerentur, & non per actus, igitur. ¶Secundo ſic. Sequeretur ꝙ diuerſarum potentiarum eſſent diuerſi actus, ſed hoc eſt falſum: nam T.cō.20. dicit Ariſt. 3. Phy. ꝙ actiui, & paſſiui eſt vnus actus et mobilis, & moti. ¶Tertio ſic. Ab eadem potentia ſunt contrarii actus ergo ex diuerſitate actuum non debet poni diſtinctio potentiarum. Quarto ſic. Potentiæ ſunt priores tempore actibus, ergo non diſtinguuntur per actus, quia diſtinctiua dicuntur eſſe priora ipſis diſtinctis. ¶Quinto ſic. Potentię diſtinguuntur per ſuas proprias differentias, vel modos intrinſecos, ſed actus non ſunt huiuſmodi igitur in oppoſitum eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt G tres arti. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ potentia Art. 1. poteſt capi dupliciter. Vno modo pro Potentia dupliciter. denominato ſiue fundamento, & ſic eſt quid abſolutum quod eſt principium alicuius actionis, vel operationis, & ſic non refertur ad actum, cum ſit quid abſolutum, & ſic capitur in textu potentia puta pro eo, quod denominatur potentia. Alio modo capitur formaliter, ſeu pro per ſe ſignificato & ſic dicit ordinem ad actum, immo non eſt, niſi ille ordo alicuius producentis aliquem actum ad actum talem quem producit, & ſic capit Philoſophus potentiam. 9. meta. cap. 7. vbi probat, ꝙ actus eſt prior potentia, diffinitione, quia potentia diffinitur per actum, cum actus terminet relationem, quę eſt potentia ſub ratione H abſoluti, & non ſub ratione correlatiui, quia tunc etiam potentia diffinitet actum. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ actus non referatur ad potentiam, ſed eſt mere abſolutum. Et illud videtur habere Sco. li. 1. diſt. 30. q. 1. in principio. proprio reſponſ. ¶ Et aduerte, ꝙ licet actus multis modis capiatur, tamen in propoſito accipitur, actus pro operatione alicuius potentiæ ſicut videre, audire intelligere. ¶Supponitur vlterius, quòd vt vult habere Scotus, quòd potentias di- Sco. q. 13 quot. & ſtingui per actus, & actus per obie- ſub 2. diſt. cta dupliciter poteſt intelligi. Vno 24 in ſolut. 2. ar- modo tanquam per formalia diſtin- gu. prin. ctiua earum, & ſic non eſt intelligendum, quia actus non ſunt formalia diſtinctiua potentiarum, neque obiecta actuum: nam formalia diſtinctiua

ſtiuã aliquorum ſunt ſuæ differẽtię modi intrinſeci, vel ipſæmet differẽ tię, quæ omnia ſunt realiter eadem illis quæ per ipſa diſtinguuntur. Alio modo poteſt intelligi, quòd potentiæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta tanquam per aliqua extrinſeca, quę ſunt manifeſtiõ a ipſis, & ſic intelligendum eſt cum dicit Ariſt. ꝙ potentię diſtinguũtur per actus, & actum per obiecta, diſtinctio enim obiectorum manifeſtior eſt nobis, quàm diſtinctio actuum, & diſtinctio actuum, quàm diſtinctio, potentiarum, ideo ſatis patet, ꝙ diſtinctio illorum, ſ. potentiarum per actus, & actuum per obiecta non eſt diſtinctio per formalia diſtinctiua, ſed per quædam extrinſeca notiora ipſis.

Secvndo ſciẽdũ, ꝙ vt habet Sco. li. 4. diſt. 10. q. 7. ſicut homo cõponitur ex corpore, & anima ita habet aliquas potentias mere ſpirituales, quę conueniunt animæ, primo tamen toti per ſe per animam, vt sũt per intellectus, & voluntas, quæ dicuntur potentię non organicæ, quia ad exercendum operationes ſuas nõ requirunt aliquam determinatam partem corpris, & illę ſunt eadem realiter cum anima, licet bene formaliter diſtinguantur. ¶ Aliæ ſunt potẽtia corporeæ, ſeu organicę, quæ non ſunt animę per ſe, ſed totius ex anima, & corpore, & de iſtis dicitur quòd realiter diſtinguuntur ab anima nam anima poteſt eſſe realiter ſine illis potentiis, ſicut poteſt eſſe realiter ſine homine. Vnde anima poſt ſeparationem eius a corpore nullam habet potentiam organicam, neque poteſt exercere actum alicuius potẽtię organicę. ¶ Et ſi quis dicat anima poſt ſeperationem habet potentiam motiuam, quæ eſt organica igitur. Reſpondetur, ſecundum mentem Scoti. ibidem. q. 7. ꝙ duplex eſt potẽtia motiua, quædã eſt organica q̃dã nõ orgãnica. ¶ Et ſi q̃s dicat, ergo ipſius aię in hõie duplex erit potentia motiua, ſ. organica, & nõ organica, qđ eſt falſum, quia fruſtra poneretur non organica, cum corpus nõ poſſit moueri non organice. Reſpondetur, ꝙ nul i naturę debet negari, ꝙ eſſet in ea perfectio, niſi manifeſte appareat, qđ ta i ſibi repugnet, quia ſecundum philoſophum. 2. generatione in fine, dignificãda eſt natura ſemper ſecundum melius quãtum poſſibile eſt; & cum non videatur, quod aiæ repugnet talis potentia motiua non organica? ideo non eſt neganda ab ipſa anima. ¶ Et ſi quis quęrat vtrum tales potẽtię motiuę diſtinguantur. Dico quòd ſic; nam potentia motiua non organica quę mouet totum corpus ſimul, & non ordinat partes ſicut fit motu, progreſſiuo animalis, eſt alterius rationis a virtute progreſſiua, quia ipſa habet virtutem, mouendi totum corpus, immediate non partem poſt partem, ſed motiua organica primo, mouet quoſdam partes, & per illas alias. ¶ Deinde totum corpus. ¶ Et quando dicitur, quòd illa non organica, fruſtra ponitur nunc in homine, cum nullus ponitur actus exerceatur nũc in homine. Reſpondetur, quod propter

Potentia motiua duplex.

Dubiũ.

C

D

E propter hoc non ſequitur, ꝙ fruſtra ponatur: nam ipſa eſt neceſſaria in pfectione naturę humanæ, vſus tamē eius erit perpetuo in beatitudine, quia beati nō tantum poterunt mouere corpus ſuum progreſſiue mouēdo partem poſt partem, & poſtea corpus ſed immediate poterunt mouere totum corpus, ideo licet actus potentiæ motiuę non organicæ nunc non habeatur, tamen bene poſt ſeparationem, & quando erit in corpore beato.

Potentia adhuc duplices.

TERTIO ſciendum, ꝙ pręter ea, quæ dicta ſunt de potentiis. ¶ Supponitur, ꝙ adhuc duplices ſunt potentiæ, quædam ſunt omnino diſperatæ, cuiuſmodi ſunt ſenſus exteriores, & iſtæ, ſemper habent diuerſa obiecta, ſicut potentia auditiua, & F viſiua, ita ꝙ in iſtis bene ſequiť ſunt diuerſæ potentiæ, ergo actus ſunt diuerſi, & obiecta ſunt diuerſa. Alię ſunt potentiæ ſubordinatæ, & iſtæ ſunt duplices, quædam ſunt eiuſdē generis, ita ꝙ ambæ ſunt cognitiuę ſed inæquales, vt ſunt intellectus, & potētię ſēſitiuę, & iſtæ ſic ſe hēnt ad inuicē, ꝙ q̄cquid pt potētia inferior pt potētia ſuperior, & adhuc plus, & tales potentiæ habent obiecta diſtincta ſecundum magis & minus commune. ¶ Aliæ ſunt ſubordinatæ æquales, ſed non eiuſdem generis, qa vna eſt cognitiua, alia vero appetitiua, cuiuſmodi ſunt intellectus, & voluntas. Et de iſtis ponūtur aliquę propoſitiones.

Propoſitiones.

¶ Prima, cuiuslibet, potentiæ cognitiuæ correſpōdet potentia appetitiua, cuius ſunt duo actus. ſ. pro ſequi, & fugere, ſeu acceptare, & refugere. ¶ Secunda propoſi G tio, potentiæ cognitiuæ, & eius appętitiuæ eſt idē obiectū ſub eadē rōne formali, vt idem eſt obiectum pęnitus, & ſub eadem ratione formali ipſius intellectus, & voluntatis, & ſimiliter potentiæ viſiuæ, & ſuæ appetitiuæ. ¶ Tertia propoſitio, idem eſt organum potentiæ cognitiuæ, & ſuæ appetitiuę, ſi tales ſint organicæ, vt idem eſt organum potentiæ viſiuæ cognitiuæ, & ſuę appetitiuæ. Quarta propoſitio, potētia cognitiua, & ſua appetitiua exeunt in actum ſecundū vnam, & eandem ſpeciem, ſic, ꝙ nō oportet vnam ſpeciem, p quā potentia cognitiua exeat in actum, & aliā pro potentia appetitiua. ¶ Dico tamē, ꝙ hoc eſt ordine quodam, quia potentia appetitiua nūquam exit in actum, niſi ſua cognitiua prius exie H rit nihil enim eſt volitum, niſi prius fuerit cognitum, & ſimiliter dicatur de aliis potentiis appetitiuis, ꝙ nunquam exeunt in actum, niſi ſuę cognitiuę prius exierint. ¶ Aduerte tamen, quòd non ſemper oportet, ꝙ potentia cognitiua exierit in actum eodem modo ſicut potentia appetitiua exit. nam ex ſola notitia apprehenſiua voluntas efficaciter, & adheſiue poteſt aliquid velle, immo ſolis extremis apprehenſis voluntas poteſt componere vbi intellectus nūquam compoſuit. ¶ Quinta propoſitio, actus potentiarum appetitiuarum non dicuntur proprie conceptus, quia non dicuntur proprie notitiæ, vt velle non dicitur cōceptus, neque nolle. Et hoc eſt, quod dicitur, ꝙ voluntas in ſuis actib. eſt

Aug. 9. de Trin.

cęca,

ęca, ideſt ſui actus non ſunt ſimili-
udines rerum.

Qvarto ſciendū, quòd cir-
atextum incidunt aliquæ difficulta
es.¶Prima, Vtrum potentia nutri
iua generatiua & augmētatiua ſint
otentiæ animę. Et videtur, ꝙ non,
uia conueniunt alicui, ꝙ non eſt
ubſtantia animata neque viuens,
uiuſmodi eſt ignis. Vnde ignis ge-
erat ignem ignis augmentat, ignis
utritur per appoſitionem combu-
ibilis, igitur. In oppoſitum eſt Phi
oſophus in textu.¶ Pro cuius ſolu-
one ſupponitur, ꝙ nutritio pprie
icta fit per alimentum, aduenienſ
extrinſeco ipſi nutrito, & per cō-
erſionem illius nutrimenti in ſub-
antiam nutriti ſecundum ſingulas
us partes notabiles, & oportet fie-
hoc per virtutem in ipſo nutrito.
Ex quo infertur, quod ignis ex cā
ela non nutritur, vel ex lignis, quia
on eſt verum, ꝙ quęlibet pars flam
ę præexiſtentis rapiat ſibi par-
s, immo talis flamma prior euolat
exhalat, & alia noua generatur.
Ex quo ſequitur, ꝙ nutritio pro-
ie dicta eſt opus animę, & conue-
it ſolis animatis.¶ Supponitur vl-
rius, ꝙ augmentatio vno mo-
fit per rarefactionem ex calido
ſque aduentu, vel additione ex-
inſeci, & huiuſmodi augmentatio
on eſt propria aīatis, immo conue-
it inaīatis.¶ Alia eſt augmentatio
er appoſitionem, ſicut in ſumulo,
uemadmodum dicimus vinum au
eri, & ſic etiam non eſt propria aīa
s.¶ Alia eſt augmentatio, quę fit p
utritionem, quando in ſubſtantiā
nutriti plus conuertitur de nutrimē C
to, quam ſit reſolutum de corpore
nutrito, & hęc augmentatio eſt pro
pria animatis.¶ Supponit vlterius,
ꝙ dupliciter fit generatio ſibi ſimi-
lis: Vno modo ex materia aliena ſi-
cut ignis generat ignem ex lignis, &
iſte modus non eſt proprius aīatis.
Alio modo eſt generatio ſimilis ex
ſemine ab ipſo generante deciſo, &
de iſto verum eſt, quòd iſte modus
generationis non conuenit niſi aīa-
tis adhuc perfectis, ꝙ dico propter
iuuenes, & per hoc ſoluitur ratio fa
cta ante oppoſitum. Et hęc de primo
art. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. An opus naturaliſſimum in viuentib. ſit generare ſibi ſimile.

Dvbitatvr primo, Vtrum
opus naturaliſſimum in viuentibus
ſit generare ſibi ſimile.¶ Et videtur,
ꝙ non, quia nutrire cōuenit anima-
libus magis ſeparabiliter, quam ge-
nerare, quia generare non conuenit
omnibus animalibus, quia non con D
uenit niſi animalibus perfectis ideo
pueri non poſſunt generare.¶ Secū-
do non conuenit animalibus orba-
tis, ideſt in membris deficientibus,
nec animalibus maleficiatis, frigi-
dis, nec animalibus ſpontaneam ge
nerationem habentibus.¶ Vnde il-
la dicuntur habere ſpontaneam ge-
nerationem, quę generantur per pu
trefactionem.¶ Item illud per quod
vita ſaluatur, eſt magis naturaliſſi-
mum, quam illud per quod vita de
bilitat, ſed per generationē natura
debilitatur, & per nutritionem con-
ſeruatur, igitur.¶ In oppoſitum eſt
Philoſophus in textu. Pro cuius ſo-
lutione ſupponitur, ꝙ generare ſibi
ſimile non dicitur naturaliſſimum
ſeu

E ſeu nobilius ſimpliciter, ſed ſecundum quid puta inter opera potentiarum vegetatiuarum: nam ſi intelligeretur ſimpliciter illud eſſe falſum nam notum eſt, ꝙ intelligere eſt opus nobilius, quam ſit generare ſibi ſimile, cum in tali actu ſtet facilitas noſtra. ¶ Ex quo ſequitur cõcluſio, ꝙ generare ſibi ſimile eſt opus naturaliſſimum, non quia ſit perfectiſſimum ſimpliciter, ſed ſecundum q̃d ſ. inter operationes animę vegetatiuę, vel quia natura vniuerſalis magis intendit cõtinuationem ſpeciei, quam conſeruationem huius, vel huius indiuidui, & per hoc faciliter ſoluuntur rationes ante oppoſitum

Potentia aſa vegetatiua quot. Et ſiquis quærat, quot ſunt potẽtię animę, vegetatiuæ. Reſpondetur, ꝙ tres ſunt, quæ patent in textu. ſ. potẽ F tia generatiua, nutritiua, & augmẽtatiua. ¶ Et ſi quis quærat. Vtrum illæ dicantur organicę, vel non organicæ. Reſpondetur, quod dicuntur organicæ, non quia non poſſint exercere ſuas operationes ĩ qualibet parte, ſed quia non poſſunt habere ſuas operationes niſi mediante corpore. ¶ Et ſi quis quærat vtrum illę tres potentię diſtinguantur. Reſpondeť, ꝙ ſic.

Obiectio ne. ¶ Et ſi quis arguat, illæ potentię habent tantum vnum actum, ſeu vnam operationem, puta conuertere nutrimentum: nam operatio nutritiuæ eſt conuerſio nutrimenti inquantum eſt hoc aliquid in ſubſtantiam aliti, etiam operatio augmentatiuæ eſt conuertere nutrimentum inquãtum eſt in potentia quantum in ſubſtantiam aliti, etiam operatio generatiue eſt conuerſio alimenti, quod eſt ſemen in corpus animatum no- G uum ſimile illi, a quo ſemen eſt deciſum, ideo videtur, ꝙ ipſarum potẽtiarum eſt tantum vna operatio. Poteſt probabiliter reſponderi, ꝙ ſicut ipſius ipſius intellectus, & potentiarum ſenſitiuarum ſit idem actus inadęquatus, puta cognoſcere, ſic illarum trium potentiarum poteſt eſſe vna operatio inadequata, puta conuerſio nutrimenti, tamen cum hoc ſtat, ꝙ quęlibet habeat proprium actum adæquatum. ¶ Et ſi quis iterũ Inſtãtia. dicat, ipſarum potentiarum eſt idẽ obiectum, puta nutrimentum, igitur. Reſpondetur, ꝙ hoc nõ eſt ſub eadem ratione: nam nutrimentum inquantum eſt in potẽtia quantum eſt obiectum potentiæ augmentatiuæ, inquantum vero eſt in potentia hoc aliquid, eſt obiectum potentiæ H nutritiuæ, ſed inquantum eſt in potentia animarum, dr̃ eſſe obiectum generatiuæ. ¶ Et aduerte, ꝙ potentia nutritiua, eſt propter conſeruationem indiuidui, augmentatiua ꝓpter perfectionem ſubiecti, generatiua ad continuationem ſpeciei.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ aliquid poſſit nutriri? An aliqd poſſit nutriri. ¶ Et videtur, ꝙ non, quia maxime eſſet illud, q̃d recipit nutrimentum, ſed hoc non, quia illud, quod recipit nutrimentum, non eſt illud, quod prius fuerat, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Philoſophum in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ quatuor ſunt neceſſaria ad nutritionem, ſ. virtus nutritiua dans ſpeciem ſeu formã nutrito: ¶ Secundum eſt calor digerẽs qui eſt eſt inſtrumẽtũ illius virtutis.

¶ Tertium

[Tertiū eſt receptaculū nutrimēti. [Quartū eſt poroſitas corporis, ſi- e qua non ſuſciperetur nutrimen- im, & de hoc ſatis viſum eſt in li- ris de Generatione. ¶Supponitur lterius, ꝙ ipſi potentię nutritiuæ ubſeruiunt quatuor vires, ſcilicet ttractiua, Retētiua, Digeſtiua, Ex- ulſiua ſine quibus non pōt fieri nu- itio viuentis. ¶Vnde virtus attra- iua attrahit elementū ad ſingula nembra, ſicut magnes ferrum, & ta s inuenitur in ſingulis membris, iuuatur a calido eleuante cibum, cut ignis eleuat oleum in lampa- e. ¶Sed virtus retentiua requiri- ır ad hoc, vt cibus in ſuo loco rema eat vſquequo alımētum debite al- retur, vt conuertatur in ſubſtan- ā aliti. ¶Sed digeſtiua requiritur d digerendum, & decoquendū ſeu lterandum cibum, vt aſſimiletur utrito, & iuuatur a calido alteran- talem cibum. ¶Sed virtus expulſi a requiritur ad expellendū ſuper- uum alimenti, & iuuatur a calore refaciente, & aperiente venas, & uadam ventoſitate, & frigiditate ngroſſante materiam, & ſecundum oc communiter aſſignantur qua- uor digeſtiones. ¶Prima, quæ inci it in ore, & perficitur in ſtomacho, bi ſeparatur purū ab impuro. ¶Se- unda eſt quādo illud ſubtile, & pu um mutatur in colorem ſanguinis, ducitur ad extremitates venarū, n quibus fit. ¶Tertia eſt quādo mu atur in colorem album, & ab eo ſe- aratur quædā aquoſitas, quæ in vri antibus recipitur in veſica. ¶Quār a fit in mēbris ꝑ aſſimilationē nu trimēti, vbi virtus mēbri mutat nu- trimentū in ſubſtantiam ſuam, ſed de hoc magis pertinet videre medi- cis. ¶Sed reſtat vna parua difficul- tas: Vtrum animalia genita per pu- trefactionē ſine ſpermate, & genita per ꝓpriā generationē ex ſpermate ſint eiuſdē ſpeciei. De hoc fuit opi- nio Commen. 8. Phyſic. ꝙ nulla ani malia eadēm ſecundum ſpeciē gene rantur ex ſpermate, & ſine ſperma- te, quia vnius naturę eſt tantū vnus modus cōicandi ſe: ergo quæ habēt diuerſos modos cōmunicandi ſunt alterius, & alterius naturę. ¶Sed iſta opinio nō eſt vera, ideo aliter reſpō- detur, ꝙ propagata, & genita per pu- trefactionem ſunt eiuſdē ſpeciei cū illis, quæ ſunt genita mediante ſper mate, quia quod genitū eſt per pu- trefactionē ſicut rana, poteſt ex ſemi ne ſuo ꝓpagare alias, quæ ſunt eiuſ- dem ſpeciei. ¶Dico vlterius, ꝙ non omnia animalia poſſunt vtroq; mo do generari: quia nihil vniuoce ge- nerabile poteſt generari æquiuoce niſi ſit ita imperfectum, ꝙ cauſa æquiuoca ſufficiat ad eius genera- tionē ſine cauſa vniuoca: ideo ſolum imperfecta, ſicut plantę & quædam alia animata poſſunt generari vtro- que modo. Et ad rationem Cōmen- tatoris dicitur negando maiorem, nam modus diuerſus producendi rem, non videtur ponere diuerſita- tem ſpecificam in illa re, nec etiam diuerſitas materiæ.

C

Genita ex materia putri, & ex ſemine, an ſint eiuſdem ſpeciei.

Scot. in 2. d. 2. q. 7. reſpond. ad primum princip.

D

8. Phyſic. com. 46.

DVBITATVR tertio: Vtrū idē corpus poſſit ſimul informari duab. animabus eiuſdem rōnis, puta dua- bus rationalibus, vel ſenſitiuis, vel

An idem corpus poſſit ſimul duab. animab. informari.

E vegetatiuis? ¶Et videtur, ꝙ ſic, quia hoc magis non repugnat, quàm ꝙ duo contraria ſint ſimul in eodē ſubiecto adæquate, ſed duo contraria poſſunt eſſe ſimul, vt patet in aqua tepida. ¶Pro ſolutione huius dubij ſupponitur, ꝙ dubiū includit duas magnas difficultates. Prima eſt principaliter intenta de duabus animabus, de qua eſt magna controuerſia. ¶Vtrum Deus poſſit facere idē corpus ſimul informari duabus animabus. Et poteſt pro nunc probabiliter dici, ꝙ non, quia tunc duorum realiter diſtinctorum eſſet vna, & eadem materia. Et ſic vr̄, ꝙ eſſent duo realiter diſtincta, quorū vnū nō depēderet ex alio, neq; eſſent ſimul natura, quorū Deus nō poſſet vnū adnihilare, nō adnihilādo aliud, qđ videtur impoſſibile. F Secunda difficultas eſt de contrariis: Vtrū poſſint ſimul eſſe in eodē ſubiecto adæquate, & de iſta ſunt controuerſię inter Doctores. Videtur enim eſſe mens Scot. & ēt in Reportatis, ꝙ qualitates contrariæ poſſunt eſſe ſimul in eodē, ſaltem in gradibus remiſſis & etiā naturaliter. ¶Pro cuius tamen declaratione ſupponitur, ꝙ non eſt in entio loqui de cōtrarietate propoſitionū, vel terminorum, ſed rerum, ſeu formarum, cuiuſmodi eſt caliditas, & frigiditas, & ſecundū hoc ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶Prima, gradus caliditatis ſecū patiuntur gradus frigiditatis in eodem ſubiecto adæquato, vt patet in tepido, in quo quis iudicat ibi eſſe caliditatem, & frigiditatem. ¶Secunda propoſitio, hæc eſt impoſſibilis, contraria adin

Scot. in 2. di. 2. q. 9.

uicem ſtant ſimul in eodem ſubiecto adæquate in eſſe permanenti, & naturaliter, quia ſi ſtant ſimul, non ſunt contraria, cum contraria ſe expellant ab eodem ſubiecto, & ſic eſſent contraria, & non contraria. Et dicitur notanter naturaliter, qa miraculoſe contraria, vt ēt ſunt cōtraria, poſſunt eſſe in eodē ſubiecto adę quate, & ineſſe ꝑmanenti. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ cōtraria ſimpliciter non repugnant ad eſſe ſimul in eodem ſubiecto. ¶Sequit̄ ēt, ꝙ cōtraria formaliter nō inferūt contradictoria, vt vr̄ proba re Ariſt. in 4. Met. ¶Tertia propoſitio, non omnis frigiditas eſt omni caliditati contraria, qa aliqua caliditas, & aliqua frigiditas ſtant ſimul, ideo talia non ſunt contraria. ¶Ex quo ſequitur ꝙ contrarietas rerum non attenditur ſufficienter penes ſpeciem, quia tūc omnis frigiditas omni caliditati cōtrarietur, quod eſt falſum. ¶Alia ꝑpoſitio, contrarietas rerū attenditur penes ſpeciem tantorum, vel tantorū graduum: ita ꝙ illæ qualitates dicūtur contrariæ, quibus ſecundum tātos gradus, repugnant ſimul eſſe in eodem ſubiecto adæquate, & permanenter. ¶Et ſi quis quærat, qui erūt illi gradus, in quibus erunt incōpoſſibiles, ſeu in quibus erūt contraria: dico ꝙ ſunt gradus extra ſummum, puta ſi ſignetur, ꝙ caliditas in ſummo habet duodecim gradus: dico, ꝙ vltra illum numerū non poſſunt eſſe frigiditas, & caliditas, puta duo gradus frigiditatis non poſſunt manere cū vndecim caliditatis, nec vnus frigiditatis cū duodecim caliditatis, ſed

G

T. c. 13. & inde.

H

A ſed quatuor frigiditatis cũ octo caliditatis. Vnde nõ videtur, quòd aliquod corpus naturale poſſit habere pluresgradus qualitatum primarum, quàm ſi vnam haberet in ſummo: ideo ſi caliditas eſſet in ſummo, certe nõ poſſet habere aliquem aliũ gradũ frigiditatis. ¶ Alia ꝓpoſitio, in qualitatibus ꝓportionabiliter, ſicut vna expellit, alia intẽditur, vt ſi aqua calefiat, tũc ꝓportionabiliter remittitur de frigiditate, ſicut acquiritur de caliditate. ¶ Et ſi quis arguat cõtrà iſta, ſi frigiditas, & caliditas poſſint ſe cõpati in eodẽ ſubiecto ſcđm aliquos gradus, ſequitur, ꝙ nõ eſſent cõtraria, ſed hoc eſt falſum: igitur. Cõſequentia patet, quia
B cõtraria mutuo ſe expellunt. ¶ Secũdo ſic, ſequitur ꝙ idem ſimul eſſet calidũ, & frigidũ, cũ quęlibet forma det aliquã denominationẽ ſubiecto, in quo eſt. Ad rõnes. ¶ Ad primã patet qđ ſit dicendũ. ¶ Ad ſecundam negatur cõſequentiã, & hoc loquendo copulatiue. Et ad probationẽ dr̃ ꝙ quælibet qualitas dat aliquã denominationẽ ſuo ſubiecto ſimpliciter, vel ſecundũ quid, ſed nulla dat denominationẽ ſuã ſubiecto ſimpliciter, niſi quæ trãſit mediũ ſuę latitudinis totalis. Et hæc de ſecundo
Art. 3. art. Quantum ad tertium ſit.

Conclvsio reſpõſalis. Potentiæ diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta, tanq̃ per aliqua extrinſeca manifeſtiora ipſis, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis. ¶ Ad rationes ante oppoſitum patet, quid ſit dicẽdum in primo articulo.

DETERMINATIS Ç aũt his, dicamus communiter de omni ſenſu, & ſentire &c. T. c. 51. & inde.

Iste eſt tertius tract. huius libri, in quo Philoſ. determinat de potentijs aię ſenſitiuę. ¶ Et primo ponit talẽ cõcluſionẽ. Senſus fit per moueri, & pati, qđ ꝓbat dupliciter, qa cũ fit ſenſatio, fit alteratio in ſentiẽte: ergo eſt quædã paſſio. Aňs patet, quia ſenſus recipit ſpecies ſenſibiliũ, & recipiẽdo vr̃ alterari: igitur. Scđo, qa ſi ſenſus nõ eſſet potẽtia paſſiua, ſed actiua, tũc irrationabile eſſet, quare ſenſus nõ ſentiret ſe, qđ tñ nõ facit: igitur. ¶ Ex quo infert, ꝙ ſenſus nõ eſt potentia actiua, ſed paſſiua. ¶ Et ſubdit, ꝙ contingit aliquid ſentire duobus modis, ſ. in actu & in potentia, ſicut aliqđ dr̃ eſſe ſciẽs dupliciter, ſ. in potẽtia, & in actu Vnde hõ dr̃ ſciens in potẽtia, q a non dum habet ſcientiã, ſed eã põt habere, ſed qñ habet ſcientiã, ſed non operatur ſcđm eam dr̃ ſciens ſecũdũ actũ. Et differũt, qa ille, q eſt in potẽtia ſciẽs, primo mõ fit in actu, ꝑ hoc, ꝙ eſt alteratus, ſed ſecundo mõ fit in actu, eo ꝙ tranſit de non agere ad agere, qui. n. eſt in potẽtia ſciens, iſto ſecũdo modo põt operari qñ voluerit. Conſequenter ſubdit, ꝙ duplex eſt paſſio, quædã eſt corruptiua, quę fit a cõtrario, alia eſt perfectiua, per q̃ acquiritur qualitas, quæ eſt perfectio ipſius potentiæ. Et infert, ꝙ ſenſus patitur a ſenſibili paſſione per ſe ctiua, quę tranſit de potẽtia in actũ, & nõ paſſione corruptiua, quia non eſt rectũ dicere ſapientẽ alterari, cũ

De potẽtiis aïa ſenſitiua.

Senſus, q potentia.

D

Paſſio duplex.

E ſapiat.¶Conſequenter dicit, ꝙ mutatio de prima potentia ad primum actum fit a generante, vt cum ſenſitiuum generatū eſt, habet ſenſum, & cū habet actum ſentiendi, tunc dr̄ actu ſentire. ſicut ſciēs dicitur habere ſcientiam, quando habet habitū, ſed dicitur actu ſciens, quando actu operatur ſecūdū habitum. Eſt tamē differētia, quia principia actiua ſenſationis ſunt extrinſeca, ſicut viſibile, & audibile, ſed principium conſiderationis eſt intrinſecū.¶Finaliter ponit duas diuiſiones. Prima, de numero ſenſibilium quoddam eſt ſenſibile proprium, & quoddam commune. Secunda, ſenſibiliū aliud per ſe, aliud per accidens.¶Et ſubdit, ꝙ circa ſenſibile per ſe, & propriū non F contingit errare, vt viſus non errat circa colorem, nec auditus circa vocem, quia viſus non decipitur in colore, quis color ſit, nec auditus in voce, quę vox ſit. ¶Deinde numerat ſenſibilia cōia, quę ſunt quinque, ſ. motus, qes, numerus, figura, & magnitudo. Et, quòd illa ſint communia probat, quia nō ſunt propria alicui ſenſui, ſed cōmunia omnibus, aut pluribus: aliquis enim motus eſt ſenſibiliter tactu, & viſu. ¶Deinde oſtēdit quid ſit ſenſibile per accn̄s: dicēs, ꝙ eſt ſenſibile ſcūdū accidēs, vt ſi albus ſit Diarij filius, filius erit ſenſibile ſecundum accidens, quia album accidit Diarij filio.

T.c.65 & inde. *CVIVS quidem eſt viſus, hoc eſt viſibile, viſibile aūt eſt color, quidem, & quod uere, &c.*

ISTVD eſt ſecundū capitulum, in quo Philoſophus determinat de G potentia viſiua, & eius obiecto. Et diuiditur ī quatuor partes: In prima, ponit aliquas cōcluſiones ¶Prima, Color eſt per ſe viſibilis, quia color habet intra ſe cauſam, propter quā eſt per ſe viſibilis: igitur eſt per ſe viſibilis. ¶Secunda concluſio: Color non eſt viſibilis ſine lumine. Quod probat quia color eſt motiuus diaphani ſecundū actum, ſed diaphanū non eſt actu diaphanum ſine lumine: igitur color non eſt viſibilis ſine lumine. ¶In ſecunda parte determinat de diaphano, & intēdit tres concluſiones. ¶Prima, Diaphanū eſt viſibile, quia eſt receptiuum luminis: igitur eſt viſibile. ¶Secunda concluſio: Diaphanū non eſt primo, & per ſe viſibile, quia illud nō eſt viſibile, p ſe, qđ nō eſt viſibile niſi p aliqđ ex H traneū, ſed diaphanū nō eſt viſibile, niſi p colorē, vel lumē in eo receptū: igitur. ¶ Tertia cōcluſio: Diaphanū ex ſe non debet habere aliquod lumen actu, ſed ſolum in potentia. Quod probat, quia ſuſceptiuum colorum debet eſſe ſine colore, quia diaphanum eſt ſuſceptiuum luminis, ergo debet eſſe actu ſine lumine. In tertia parte determinat de lumine, ponens diffinitionem luminis, dicens, quòd lumen eſt actus diaphani, ſecundum quòd diaphanum. Quod probat, quia illud, in quo ſuſcipitur lumen, eſt diaphanum in potentia, & fit diaphanum in actu per lumen igitur. ¶ Deinde tangit reprobationem duorum errorum circa naturam, & motum luminis. Primus fuit

Potentia viſiua q. & eius obiectum.

ali-

aliquorum dicentium, quòd lumen eſt corpus defluens a corpore lucido per minutas partes. ¶ Contra hoc arguit, quia ſi ſic, ſequeretur, ꝙ duo corpora eſſent in eodẽ loco, quod eſt impoſſibile. ¶ Secũdus fuit Empedoclis, dicentis, ꝙ lumen ſucceſſiue multiplicatur per mediũ, ſed hoc eſt imperceptibile. Iſtud reprobat, quia dato, ꝙ talis multiplicatio luminis in paruo ſpacio eſſet imperceptibilis, non tñ in magno. ¶ In quarta parte determinat de viſibilibus innominatis, dicens, ꝙ ſunt quędam lucida innominata, quæ non videntur in lumine, ſed in tenebris, vt putredines quercuum, oculi catorum, & luporũ, & vnus vermis lucẽs de nocte. Et ſubdit duo corollaria. ¶ Primum, color non vr̃ ſine lumine, quia ꝑpria natura coloris, eſt, ꝙ non moueat, niſi mouendo diaphanum in actu, ſed non eſt diaphanũ in actu ſine lumine, igitur ¶ Secũdũ corollarium, ſi ponatur corpus coloratum ſuper viſum, non videbitur, & hoc eſt pp hoc, quòd inter coloratum, & viſum non eſt diaphanum. Ex quo infert, ꝙ ſenſibile poſitũ ſuper ſenſum, non facit ſenſationem. ¶ Finaliter reprobat opinionem Democriti, dicẽtis, ꝙ medium impedit viſionem, idõ dicebat, ꝙ ſi inter ſphęram & viſum noſtrum eſſet vacuũ, ſphæra videretur, & ẽt quodcunq; paruum viſibile exiſtens in ſphæra, videretur. Hanc opinionem reprobat, quia ad hoc, ꝙ fiat viſio, oportet colorem immutare medium, modo ſi eſſet vacuum, nullum eſſet mediũ, igitur. ¶ Ex quo infert, quòd in omni ſenſatione mediũ, eſt neceſſariũ, C dicit tamen, quòd non omnium ſenſibilium eſt idem medium, quia medium, per quod multiplicatur ſonus, eſt aer, ſed medium odoris non eſt tantum aer, quia piſces in aqua odorant.

Nũc autem primum de ſono, & olfactu determinemus, eſt autem duplex ſonus, &c. T. cõ. 77. & inde.

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinat de audibili, & auditu. Et diuidit in quatuor partes. ¶ In prima præmittit talem diuiſionem. ¶ Corporum quædam habent ſonum, vt æs, aurũ, & corpora dura. ¶ Alia vero nõ habẽt, vt ſpongia, & lana. Ex quo infert, ꝙ ad ſonum tria requiruntur, ſcilicet percutiens, percuſſum, & medium. D ¶ Quod probat, quia omnis ſonus fit cum percuſſione, & ictus, ſed in omni percuſſione ſunt illa tria, igitur. Dicit ſecundo ꝙ corpora, per q̃ fit ſonus, debent eſſe dura, & concaua, & leuia. Dura, quia mollia male ſonant, eo ꝙ male reſiſtunt. Leuia, quia aſpera non bene poſſunt tangi. Concaua, eo, quòd melius retineatur aer. ¶ Dicit tertio, ꝙ medium, ꝑ quod fit ſonus, eſt aer, & aqua, minus tamen aqua. Ex his patet, qualiter generetur ſonus: nam per hoc, quòd aer medius non poteſt de facili cedere percutienti, detentus a percuſſo reſiſtente percutienti, oportet aerem velociter, & violenter frangi. ¶ Deinde oſtẽdit, quomodo generatur ſonus per reflexionem, dicens, quòd ſonus per reflexionem,

De auditu, & audibili.

E qui vocatur ſonus Echô,fit hoc mo
do:nā per hoc,ꝙ aer motus, in quo
genitus eſt ſonus inuenit obſtaculū,
propter quod flectitur vnde moue-
batur & ille ſonus, qui reuerberatur
dicitur ſonus Echon. ¶ In ſecunda
parte determinat de ſono quantum
ad immutationem medii, & extre-
mi,dicens,ꝙ percutiens primo mo
uet aerem,qui eſt vnus,& cōtinuus.
Et quia in organo eſt quidam aer in
intrinſecus connaturalis,ideo quan
do coniungitur aeri intrinſeco deſe
renti ſonum,tunc dicimus audire.
¶Ex quo ſequitur quòd animal nō
audit in qualibet parte ſui, quia nō
in qualibet parte ſui eſt aer connatu
ralis.¶Dicit ſecundo,ꝙ ille aer qui
eſt in auribus,ſ.in miringa,ideſt pel
le illa,de ſe eſt immobilis,vt poſſit
F de ſe percipere omnes differentias
ſonorū. Et ꝙ ſit talis aer in auribus,
probat a ſigno, quia in aqua non au
dimus ſupple perfecte, eo ꝙ ſo-
nus non ingreditur vſque ad illum
aerem.Et, ꝙ talis aer nō moueatur,
probat, quia aliquando contingit,
ꝙ propter motum ſpiritum abſque
motiuo exteriori ille aer naturalis
moueatur,& tunc apparet nobis eſſe
quidam ſonus in auribus.¶Deinde
mouet vnam quæſtionem. Vtrum
percutiens ſonet,vel percuſſum? Re
ſpondetur, ꝙ vtrunque differenter
tamen,quia percutiens ſonat mouē
do,& pellendo aerem, & percuſſum
ſonat detinendo aerem, ita ꝙ aer
exiſtens inter percutiens,& percuſ-
ſum velociter frangitur.¶In tertia,
parte determinat de differentiis ſo-
norum dicens ꝙ ſicut color non per
cipitur ſine lumine, ita differentiæ G
ſoni non percipiuntur ſine ſono. Vn
de differentię ſonorum ſunt acutū,
& graue,& dicuntur hęc nomina de
ſonis propter ſimilitudinem ad tan
gibilia:nam ſicut tangibile acutum
mouet, & pungit velociter tactum,
ſic etiam ſonus actus velociter mo-
uet auditum, & ſicut tāgibile graue
non velociter mouet tactum, ſic ſo-
nus grauis nō velociter mouet audi
tum.In quarta parte determinat de
voce,& primo de cā efficiente eius,
dicens,ꝙ anima eſt cā effectiua prin
cipalis vocis.¶Ex quo infert, ꝙ nul
lum inanimatum vociferat, & licet
aliqua inſtrumenta muſicalia dicā
tur vociferare,tamen non vociferāt
ſed faciunt ſonum ſimilem voci.
¶Dicit ſecundo, ꝙ non habētia ſan H
guinem,non reſpirant, cuiuſmodi
ſunt ſpecies,quia non ſuſcipiunt ae
rem reſpirando, ideo talia non voci
ferant,cum vox non fiat ſine aere re
ſpirato.¶Dicit tertio, ꝙ vox eſt ſo-
nus animalis ſecundum illam partē
ſecundum quam ſuſcipit,& emittit
aerem Ex quo infert,ꝙ aer reſpira-
tus,& poſtea aſpiratus, eſt ſubiectū
vocis.¶Dicit quarto,ꝙ natura vti-
tur aere reſpirato propter duos fines
ſ.pp neceſſitatem vitæ vt refrigeret
calor naturalis ipſius cordis. Secū-
do, ad vociferandum, ſicut natura
vtitur lingua principaliter ad guſtā
dum,& ſecundario ad loquendum.
Dicit vlterius, ꝙ organnm formati
uum vocis, eſt vocalis artetia proce
dens ab ore vſque ad pulmonem ꝑ
modum fiſtulę, & pulmo eſt cauſa
principalis quare vocalis arteria eſt
for-

A formatiua vocis. Vnde pulmo eſt refrigeratiuum cordis attrahendo aerem.¶Ex omnibus infert deſcriptionem vocis,dicens, ꝙ vox eſt repercuſſio aeris reſpirati ad vocalem arteríam,moti ab anima,quæ eſt in illis partibus.Et dicit finaliter,ꝙ cauſa finalis vocis eſt alteri ſignificare conceptum mentis.¶Ex quo infert ꝙ non omnis ſonus, animalis dicitur vox,ſed quæ fit cum imaginatione ſignificandi.

T. cō.92. & inde.

DE odore autem,& olfactibili minus bene determinabile eſt dictis, &c.

De olfa, tu,& eius obiecto.

ISTVD eſt quartum capitulū, in quo Philoſophus determinat de odore,& olfactu dicens primo ꝙ difficile eſt bene determinare de odo-
B re,quia peiorem olfactum habemus inter alia animalia.¶Quod probat, quia nos non odoramus niſi delectādo aut triſtando, ſed delectatio, & triſtitia impediunt rectum iudiciū olfactus.¶Deinde oſtendit quomodo olfactus habet quandam ſimilitudinem cum guſtu,dicens,ꝙ proportionabiliter eſt dicendum de olfactu ſicut de guſtu ,quia proportionabiliter ſe habent ſpecies odoris & ſaporis,ita ꝙ ſpecies odoris ſequuntur ſpecies ſaporis, ſed ſapores ſunt nobis certiſſime noti, q̄a guſtus eſt quidam tactus, & inter cętera animalia habemus tactum certiſſimū.¶Ex quo infert, quod inter cætera animalia homo eſt prudentiſſimum animalium,quia homo habet certiſſimum tactum,& per tactum cognoſcimus ingenioſos ab aliis.Nam dicit Philoſophus,ꝙ duri carne, inepti mente dicuntur,ſed molles carne, C
apti mente dicuntur.¶Deinde oſtēdit quomodo nominantur ſpecies, odoris dicens ꝙ ſpēs odoris eiſdē nominib. noīant̄ q̄b. noīant̄ ſpēs,ſaporis.¶Deinde ſubiungit, ꝙ olfactus poteſt percipere non odorabile,quia viſus percipiet tenebram,& auditus ſilentium,ergo olfactus poteſt percipere non odorabile, licet hoc ſit per accidens.Et dicit,quòd non odorabile dicitur tripliciter. Vno modo, quia nullum odorem habeat. alio modo, quia paruum odorem habet. Tertio modo,quia paruum odorem habet.¶Deinde determinat de medio olfactus,dicens,ꝙ medium per, quod ſentitur odor eſt aer, vel aqua quia mediante aere contingit odorare,& etiam mediante aqua, vt patet D
de piſcibus,qui a longe proſequuntur alimentum. ¶ Deinde mouet vnam quęſtionem.Vtrum animalia non habentiam ſanguinem ſentiāt odorem per olfactum,vel per alium ſenſum?¶Et vr̄, ꝙ non per olfactū, quia non reſpirant,& perceptio odoris fit cum reſpiratione igitur.Soluit prædictam dubitatationem,dicens, ꝙ animalia reſpirantia percipiunt odorem per olfactum,quia talia animalia aliquando corrumpuntur & lędūtur a magnis odoribus, ergo ſignum eſt,quod talia aīalia percipiunt odorem,dicit tamen Philoſophus,ꝙ animalia reſpirantia ſanguinem habentia,& animalia non reſpirantia non ſimiliter percipiunt odores. Quod declarat per ſimile, quia quædam aīalia habent palpebras ad

E cooperiendum oculos, & talia non vident niſi mouendo palpebras, alia ſunt animalia nō habētia palpebras, ſicut ſunt illa, quę habent duros oculos, & talia vident ſine motu palpebrarum, ita ſimiliter ſunt quædā animalia ſupra organū olfactus pelliculam habentia, & talia non odorant ſine operatione talis pellicule, q̄ quidem opertio fit per reſpirationē, iō talia animalia odorant reſpirando, alia quæ non habent pelliculam ſupra organum olfactus, & talia odorant non reſpirando. ¶ Finaliter dicit, quòd ſicut organum guſtus eſt in potētia ad ſapores, ſiue ad recipiēdum ſpecies ſaporis, ita organum olfactus eſt in potentia ad recipiendū ſpecies odoris.

T.c.101. & inde. *Guſtabile autem eſt quoddā tangibile, & hoc eſt cauſa, quia non ſit ſenſibile, &c.*

De guſtu & guſtabili. Iſtud eſt quintum capitulū, in quo Philoſophus determinat de guſtu, & guſtabili præmittens primo talem concluſionem. Guſtabile eſt quodam modo tangibile, quod probat duabus rōnibus. ¶ Prima illud, ꝙ tāgitur, ſine medio extraneo, eſt tangibile, ſed guſtabile eſt hmôi, igitur ¶ Secunda rō, illud quod percipitur cum humido, vel in humido eſt quodammodo tangibile, cum humiditas ſit qualitas tangibilis, ſed guſtabile eſt hmôi, igit. Minor patet quia nō guſtatur niſi ſapor, & ſapor eſt de natura humidi. ¶ Ex quo infert Philoſophus, ꝙ guſtus eſt quidā tactus, itaꝙ guſtꝰ, & tactus cōueniūt in mō ſentiēdi, cum vtrunq; ſentiat ſine medio. ¶ De guſtu declarat, q̄a G ſi aliqꝛis eſſet in aqua, & eſſet quidā ſapor admixtus illi aquæ, & poneret ſupra linguā percipiet, quod tn̄ non fit de aliis ſenſibilibus: nā colore poſito ſupra oculum, non fit viſio, ergo guſtus fit ſine medio extraneo. Etiā per guſtum non percipimus ſaporē ſine humiditate, iō natura dedit in lingua ſaliuam, vt mediante illa poſſit percipi ſapor conſequenter determinat de obiecto guſtus, dicens, ꝙ ſicut viſus eſt perceptiuus viſibilis, & inuiſibilis, & ita guſtus eſt perceptiuus guſtabilis, & nō guſtabilis. Dicit tn̄, ꝙ guſtu magis pcipimus potabile, q̄ cōeſtibile, & hoc rōne humiditatis. Deinde determinat de organo guſtus, dicens, ꝙ organū guſtus non dēt eē actualiter humidū, quia recipiens debet eſſe denudatum a natura recepti, & cum organum guſtus, ſit receptiuum ſpērum guſtabilium, ſequitur ꝙ erit denudatum ab humido, vt poſſit iudicare de humido. Quod ꝓbat per quoddam ſignum, quia cum lingua eſt nimis ſicca, nō percipit ſaporem niſi fuerit humectata, & ſimiliter cū lingua eſt multum humida, & per multos ſapores humectata, non bene iudicat de ſaporibus, quia organum guſtus non debet eſſe multum humidum, neq; multum ſiccum. ¶ Ex quo patet, ꝙ infirmi habentes multam humiditatem, & amaram ſupra linguam, iudicant omnia amara. ¶ Finaliter enumerat ſpecies ſaporis, dicens, ꝙ ſunt ſeptem, ſcilicet duæ extremæ, ſcilicet ſapor dulcis, & ſapor amarus, & medii ſapores. ¶ Vnde ſpēs pro-

3. de anima. t. cō. H

A propinqua dulci eſt ſapor pinguis, & propinqua amaro eſt ſapor ſalſus, & inter iſtas ſpecies ſunt ſapor auſterius, acetoſus, acutus, & ſtipticus. Et ſubdit, ꝗ organum guſtus debet eſſe in potentia ad recipiendum ſpecies ſaporis.

T.c. 106. & inde. *D E tangibili autem, & tactu eadem ratio, ſi enim tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures, &c.*

De tactu, & tangibili. I S T V D eſt ſextum capitulum huius tractatus in quo Philoſophus determinat de tangibili & tactu. Et diuidit in tres partes. In prima mouet & ſoluit duas quæſtiones. ¶ Prima, vtrum caro in habentibus carnem ſit organum tactus, vel mediũ, vel vtrunque. ¶ Secunda, vtrum B tactus ſit vnus ſenſus vel plures. Pro cuius declaratione ponit talem conclusionem. ¶ Senſus tactus non eſt vnus, ſed plures. Probat, quia omnis ſenſus vnus videtur eſſe vnius cõtrarietatis tantum perceptiuus, ſed ſenſus tactus nõ eſt huiuſmodi, igitur. Maiorem probat inductiue in aliis ſenſibus. Minorem probat, quia tactus eſt pceptiuus calidi, & frigidi, humidi & ſicci. ¶ Et ſi dicatur ꝗ ſenſus auditus eſt etiã perceptiuus plurium contrarietatum, vt grauis & acuti, magnitudinis & paruitatis. Reſpondet philoſophus, ꝗ qualitates perceptibiles per auditũ ſunt reducibiles ad vnum commune obiectũ, ſcilicet ad ſonum, ſed ſic non eſt de qualitatibus, perceptibilibus a tactu. Conſequenter philoſophus ſoluit primam quæſtionem, dicens ꝗ caro non eſt organum tactus. ¶ Et ſi- C quis arguat ꝗ ſic, quia poſito tangibili ſupra carnẽ, ſtatim percipimus ipſum tangibile, ergo ſignum eſt quòd caro ſit organum tactus. Reſpondet philoſophus negando conſequentiam, quia ſi ſupra carnem extenderetur aliqua pellicula tenuiſſima, & ponatur tangibile ſupra eam, ſtatim perciperet tangibile, & tamen notum eſt, ꝗ illa pellicula nõn eſt organum tactus. Probat etiam ꝗ caro non ſit organum tactus duabus rõnibus. ¶ Prima, quia caro eſt mediũ tactus, ergo non eſt eius organum. Añs patet, quia in ſenſu tactus medium debe eſſe intrinſecum, ſed tale medium non poteſt eſſe aer neq; aqua, igitur oportet ꝗ ſit caro. ¶ Secunda rõ ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem, ſed tangibile poſitũ ſupra carnem facit ſen- D ſationem ergo caro non erit organũ tactus ſed erit mediũ. ¶ Et ſi arguat, ſi ſenſus tactus habeat vnũ medium, ſequitur ꝗ erit vnus ſenſus. Reſpõdet philoſophus ꝗ conſequentia nõ valet, quia viſus, guſtus, & olfactus percipiunt ſua obiecta per idem medium, & tñ manifeſtum eſt ꝗ illi sẽſus ſunt plures. ¶ Ex quo infert philoſophus ꝗ oportet tangibile, tãgere mediũ cõnaturale, quia inter tãgibile & tactũ debet eſſe mediũ. Secũdo infert ꝗ nulla corpora dura in aere vel aqua pñt ſe tãgere ſine medio. ¶ In ſecũda parte mouet dubiũ, qualiter dñt guſtus & tactus sẽtiẽdo ꝑ mediũ extraneũ & alii sẽſus. Rñdet philoſoph⁹ ꝗ mediũ extraneũ pure accidẽtaliter ſe hẽt ad sẽſationẽ q̃ ſit

per

F per guſtum, aut tactum, quia ſi tale medium non eſſet, non minus fieret ſenſatio, ideo tale medium ſolū eſt accidentale, ſed in aliis per ſe requiritur. ¶ In tertia parte determinat de obiecto ipſius tactus, dicens, ꝙ obiectum propriū ipſius tactus ſunt quatuor qualitates primæ. ¶ Deinde determinat de organo tactus dicens ꝙ organum tactus eſt, quidam neruus extenſus per totum corpus ad modum rectis, exiſtens in media diſpoſitione qualitatum primarum: & debet eſſe in potentia ad recipiendum ſpecies qualitatum ſenſibiliū, debet etiam eſſe in proportione media illarum qualitatum. ¶ Finaliter infert ꝙ illæ qualitates primæ ſecū dum excellentiam earum non ſentiuntur: quia ſenſus tactus conſiſtit
F in media proportione qualitatū, & ab excellētiis ipſarum corrumpitur.

An ſenſus ſit potentia paſſiua.

QVAERITVR vtrum ſenſus ſit potentia paſſiua. ¶ Et arguit primo ꝙ non, quia materiæ eſt pati, & formæ eſt agere, ſed ſenſus non eſt materia ſed magis forma, quia videtur ꝙ ſit ipſa anima, igitur. ¶ Secundo ſic. Sentire eſt agere, ergo ſenſus videtur eſſe potentia actiua, & per conſequens non erit potētia paſſiua. Antecedens patet, quia ſentire importatur per verbum actiuum, igitur videtur ꝙ ſit agere. ¶ Tertio ſic. Quia communiter dicitur ꝙ intelligere & ſentire ſunt actiones immanentes, igitur ſenſus erit potentia actiua. Quarto ſic. Baſiliſcus viſu ſuo interficit hominem & mulier menſtruoſa inficit ſpeculum, ſed hoc nō G
eſſet, niſi potentia viſiua eſſe actiua, igitur. ¶ Quinto ſic. Sequeretur, ꝙ virtus vegetatiua eſſe nobilior ſenſitiua, quia omne agens eſt nobilius paſſo, modo omnes concedunt virtutem vegetatiuam eſſe actiuam. ¶ In oppoſitum arguitur per philoſophum in textu. ¶ In quæſtione erunt tres articu. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ de actione & paſſiue multi diuerſimode locuti ſunt illis tamen modis omſſis ponuntur aliquæ concluſiones. Prima: Senſus eſt potentia paſſiua, quia omnis ſenſus eſt receptiuus ſuæ ſenſationis, igit eſt paſſiuus. ¶ Scđa cōcluſio. Nullus ſēſus ē receptiuus primo, & imediate ſpeciei ſēſibilis ſed ipſa ſpēs ſenſibilis imediate in organo ſenſus recipit. ¶ Tertia cōcluſio. Sēſus exteriores recipiūt ſuas ſenſationes ſaltem partialiter a ſenſibili: nam omnis ſenſatio ſenſus exterioris immediate cauſatur a ſenſibili, & ſenſu, ſeu potētia ſenſitiua. Quarta cōcluſio: Non omnis ſenſatio ſenſus interioris cauſat immediate à ſēſibili, ſed ſæpe a ſpē ſēſibili. i. a phātaſmatæ: nā ipſe ſēſus interior nō ſolū cognoſcit in pͥſentia obiecti, ſed ēt in abſentia, & hoc nō eſt niſi ꝑ ſpeciem, igitur. ¶ Quintā cōcluſio: Oīs ſenſus tam inferior, quām exterior eſt potentia actiua, quia omnis talis partialiter cauſat ſuam ſenſationē. Vnde viſio qua Petrus videt albedinem, partialiter cauſatur ab ipſa potentia viſiua & ab ipſa albedine ideo omnis potentia paſſiua dicitur eſſe acti-

Arti. I.
Cōcluſiones ppoſitū qūtum elucedātes.
H

A actiua, q̃ eſt productiua partialiter ſuæ ſẽſationis. ¶ Et ſi qs dicat, ergo ſequeretur, quod idem eſſet agens & patiens reſpondetur breuiter, q̃d idem reſpectu eiuſdſdem & ſimul, eſt agens & patiens, & hoc non eſt inconueniens, vt alias viſum eſt. Viſũ eſt etiam in logica quomodo ſentire & intelligere, & omnis operatio potentiæ animæ eſt vera qualitas, de prima ſpecies qualitatis. Viſum eſt etiam quare dicuntur actiones, non quidem ꝙ ſint in prædicamento actionis, ſed propter duas conditiones, quas habet operatio cum actiones. ¶ Prima eſt, quia operatio ſemper eſt in fieri, non quidem ſucceſſiuo, quia operatio eſt indiuiſibilis, ſed in fieri ideſt incontinua dependẽtia ad eandem cauſam conſer-B uantem, ideſt ad ipſum obiectum, quod eſt cauſa conſeruans huiuſmodi operationem. ¶ Secunda, quia operatio tranſit in obiectum ſicut in terminum, licet non accipiat eſſe per eam. Viſum eſt etiam alias, puta in 3. phyſic. quomodo operationes, ſicut ſenſationes dicuntur actiones immanentes, & quomodo illa diuiſio erat diuiſio æquiuoci in ſua ęquiuocata. Et omnia iſta vult habere Sco. quotl. q. 13.

An ſẽſus poſſit decipi circa ſuũ ſẽſibile proprium.

Secundo ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliæ difficultates. ¶ Prima, vtrum ſenſus poſſit decipi circa ſuum ſenſibile proprium? Et arguitur ꝙ ſic, quia viſus a longe & in obſcuro aliter iudicat de coloribus, quàm facit de prope, igitur. ¶ Item: infirmus iudicat dulce eſſe amarum, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Pro cuius decla-C ratione eſt aduertendum ꝙ dictum Ariſt. debet intelligi, ꝙ ſenſus non decipitur circa ſuum proprium ſenſibile, vt viſus circa colorem, quin ſit color, nec auditus circa ſonum, quin ſit ſonus, tamen bene decipitur iudicando quid eſt coloratum, & vbi eſt, aut quid eſt ſonans vel vbi eſt. ¶ Et aduerte quòd communiter dicitur quòd tres conditiones requiruntur ad hoc quòd ſenſus non decipiatur circa ſuum proprium ſenſibile. ¶ Primo requiritur, ꝙ organum ſẽſus bene ſit diſpoſitum, ęger enim propter infectionem linguæ male iudicat de ſaporibus, etiam habens oculos ęgros, male iudicat de coloribus. ¶ Secundo requiritur quod medium ſit purum propter hoc male iudicamus de luce ſolis propter fu-D mos exiſtentes inter nos & ſolem. ¶ Tertio requiritur quòd ſit debita diſtantia inter viſibile & viſum. Vnde ſi a longe videas colorem panni, non poteris de eo bene iudicare, & præter iſtas conditiones multæ adhuc certe requiruntur. ¶ Oportet.n. quòd ſenſibile ſit virtutis ſufficientis ad efficaciter mouendum ſenſũ, auditus.n. nõ poſſet bene diſcernere ſonos valde debiles. ¶ Oportet etiã quod medium ſit ſufficienter diſpoſitum ad ſenſationem: nam in tenebris color non apparet nobis, vel ſi apparet, apparet nobis obſcurior, q̃ ſit. ¶ Requiritur etiam quòd obiectum, de quo debemus iudicare, non appareat iuxta aliquod contrariorum quorum ipſum eſt medium: nam oppoſita iuxta ſe poſita ma-

E magis eluceſcūt. ¶ Aduerte vlterius ꝙ ſenſus adhuc decipitur circa ſuū proprium obiectum ſeu ſenſibile, oībus etiam illis conditionibus obſeruatis quantum ad certum gradum, ſi enim colores ſint in ꝓpinquo gradu albedinis, vel nigredinis nō iudicabilis eorum differentiam, immo valde eſt difficile iudicare de certo gradu coloris. ¶ Et aduerte ꝙ licet omnib. conditionibus poſitis adhuc ſenſus decipiatur quantum ad certū gradum, vel ſpēm, hoc tamen nō eſt in maiori parte, i. in multis. ¶ Aduerte finaliter, ꝙ Ariſt. ex ſuo dicto noluit habere, ſeu ponere differētiā inter ſenſibilia propria & cōmunia: nam ſicut viſus non decipitur de colore, quin ſit color, ſic nec de magnitudine quin ſit magnitudo, ſed vo-F luit ponere dr̄iam inter ſēſibilia per ſe, & per accidens, quia circa ſenſibilia per accidens ſenſus pōt decipi, non ſolū in pauco, ſed ēt in magno, etiam appoſitis omnibus conditionibus, vt aliquando propter colorem, iudicamus hoc eſſe mel.

An ad videndum requiratur lumen.

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum ad videndū, requiratur lumē? Ad quam r̄ndetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima, lumen requiritur ad videndum, vt patet per experientiam: nam in loco ſimpliciter, tenebroſo nihil videm⁹. ¶ Et ſiquis arguat, quia ſi in camera clauſa, & omnino tenebroſa ſpargeretur nix illa videretur, etiam multi lapides in loco tenebroſo viderent. ¶ Reſpondetur primo, ꝙ illi lapides precioſi ſunt lucidi, ita ꝙ habent lucem ſibi incorporatam, a qua procedit lumen, per quod videntur lapi- G des. ¶ Dicitur ſecundo, ꝙ colorata ſpecialiter alba habent lucem ſibi incorporatam. ¶ Secundo propoſitio, lumen cauſatum à corpore, lucido recipitur in medio, & in organo. Vnde lumen differt a luce, quia lux habet eſſe fixum in corpore lucido, ſicut color in corpore colorato, ideo mouetur cum corpore lucido ad motum eius, ſed lumē non habet ex ſixum in medio illuminato, ideo non mouetur cum eo. ¶ Vnde debemus imaginari, quòd lumen non eſt niſi ſicut ſpecies, quæ eſt repræſentatio lucis multiplicata a luce vſque ad viſum, per quam ſpeciem lucis videtur lux, ſicut per ſpeciem coloris videtur color. ¶ Vnde non eſt imaginandum, ꝙ proprie loquendo lumē videatur, ſicut enim ſpecies coloris H nō videtur, ſed ſicut per ſpeciem coloris, color videtur, ita per lumen, ꝙ eſt ſpecies lucis lux, videtur. Ex quo poteſt inferri, ꝙ iſta eſt vera, videmus lucē ſolis per lumen ab ea multiplicatum, licet hoc nō ſit per radios rectos. ¶ Tertia propoſitio, lumen cadens ſupra colorem, non reddit ex eo colorem viſibilem ſic, quòd aliquam formam ſibi imprimat, quia ſi corpus coloratum eſſe pęnitus opacū lumen non reciperetur in eo ad aliquam eius profunditatem, & tñ ſecundum illā poſſet videri. ¶ Quarta propō, lumen non requiritur in medio, vt diſponat ipſum medium ad recipiendum ſpēs coloris, quia in medio tenebroſo recipiuntur ſpecies coloris, ſaltem ita cito ſicut lumen. ¶ Quinta propoſitio, lumen non requiri-

A quiritur ad videndum, vt det colori bus formam inferentem per quam moueat ſenſum. ¶ Sexta propoſitio, lumen requiritur ad videndum ad ꝙ ſimul lumen & color ſufficiant ad mouendum viſum, & ad imprimendum organo ſpeciem, Vnum imaginor, ꝙ nullus color habet actum mouen di diaphanum niſi ratione, qua participant aliquomodo naturã lucis. Et quia colores ſpecialiter nigri valde modicum participant naturã lucis, ideo non ſufficiunt per ſe ad cãdum ſpeciem in medio, & organo ſufficientem ad viſionem, ſed adueniente lumine extrinſeco, tunc color ſimul cum illo lumine agunt.

Qđ ſit obiectũ adęquatũ potentię viſiuę. ¶ QVARTO ſciendũ, ꝙ circa textum eſt alia difficultas. vtrum color ſit obiectum adæquatum potentiæ viſiuæ, vel ipſa lux. Reſpondetur brẽ B quòd neq; lux, neq; color cum multa alia ſint p ſe viſibilia, ſicut lumẽ & magnitudo, de qua poſtea dicet. Reſpondetur ergo ꝙ obiectum adæquatum potentiæ viſiuæ dr̃ eſſe viſibile. ¶ Dicunt tamen aliqui, ꝙ qualitas ſenſibilis communis ad colorem lumen, & lucem, eſt obiectum adæquatum potentiæ viſiuæ, ſed hoc eſt multum difficile ſuſtinere quia potentia viſiua excederet ſuum obiectum, quia ſenſibilia communia ſũt per ſe viſibilia, vt magnitudo, & figura, & tñ non continentur ſub tali qualitate ſenſibili. ¶ Secunda difficultas, vtrũ ſenſibilia cõmunia quæ ſũt quinq;, ſ. magnitudo, figura, numerus, motus, & quies, ſint ſenſibilia, per ſe, vel per accidẽs. Et vr̃ quòd ſolum per accidens, quia magnitu-

Sẽſibilia cõia, quę & quot.

do non cadit ſub obiecto alicuius ſẽ C ſus. ¶ Item ſenſus non cognoſcit niſi mediante ſpecie, ſed magnitudo non cauſat ſpeciem igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in text. Pro cuius ſolutione ſupponitur (vt habet Sc.) quòd ſenſibilia communia ſunt per ſenſibilia. Aliquid tamen (dicit ipſe) dicitur per ſe ſenſibile ſimpliciter. Primo, quia habet rationẽ mouendi potentia ſine alio, & ſic ſẽſibilia communia non dicuntur ſenſibilia per ſe. Alio mõ aliqđ dr̃ ſenſibile p ſe, qđ nõ hẽt quo moueat, ſed tm̃ cum alio mouet, & ſic ſenſibilia communia dicuntur per ſe ſenſibilia, quia cum alio puta cum ſenſibili proprio mouent ſenſum, ſed ſine ipſis non poſſunt mouere, ita ꝙ ſi magnitudo eſſet ſine colore, nõ poſſet mouere aliquem ſenſum. ¶ Ad- D uerte vlterius, quòd quando dicitur, quòd quies eſt ſenſibile commune, non debet capi pro pura priuatione motus, quia illa, nec per ſe, nec cũ alio poteſt mouere ſenſum, ſed debet capi pro corpore quieſcente. ¶ Non oportet etiam dubitare de numero; nam videtur dicere Scotus, quòd numerus eſt per ſe ſenſibile. Dicit enim quòd mirum eſſet ſi ſenſus non poſſet iudicare de numero ſuorum ſenſibilium, cum numerus ſit ſenſibile per ſe, vt habetur in textu. Et hec de primo art. Quãtum ad ſecundum.

Lib. 2. di. 6. in ſolu. 2. arg.

Sco li. 4. d. 12. in 3. art. 1 art principalem.

DVBITATVR primo, Vtrum ſit dare maximam diſtantiã, a qua viſus poteſt videre ſuum obiectum? Reſpondetur ad dubium, ponendo aliquas propõnes. ¶ Prima, non eſt dare

Arti. 2.

An detur maxima diſtantia.

E dare maximam diſtantiam, per quã poſſemus videre aliquod obiectum, immo non eſt dare aliquã tantam diſtaniiã quin poſſemus aliquod obiectum videre per maiorem in duplo, quia maius viſibile ei correſpondens videmus. ¶ Sed iſta propoſitio ſolet reſtringi, ponendo certum viſibile. Verbi gratia faba, quę ſemper maneat in eiſdem diſpoſitionib. & ſecundum quantitatem ſuam, & ſecundum omnes qualitates, & ponendo certum medium, vt aerem, qui ponatur ſemper manere eiuſdẽ ſubtilitatis, & diaphaneitatis, & in omnibus aliis diſpoſitionibus requiſitis ad viſionem & ponendo certum obiectum cum ſuis diſpoſitionibus. ¶ Tunc quęſtio eſt, vtrum ſit dare maximam diſtantiam, per quam ſiue

F vltra quam illa faba poſſet videri. Et de hoc ponuntur aliquę cõclu-

Conclu- ſiones. ſiones. ¶ Prima, non eſt dare maximam diſtantiam per quam ſiue vltra quam illa faba poſſit videri, quia ſignetur illa maxima diſtãtia per aduerſarium, tunc per illam diſtãtiam faba videbitur, & erit viſio aliquantæ intenſionis, modo ſuppono quòd ſi obiectum ſit in maxima diſtantia ad oculum, tunc intensè videtur, & ſi elongetur minus bene & minus intensè videbitur, ſequitur ergo quòd ſi faba continue elongetur, non ſtatim corrumpetur illa viſio, ideo a maiori diſtantia videbitur, licet remiſſius. ¶ Secunda concluſio. Vltra ſpacium, in quo faba videtur, eſt dare minimam diſtantiam, per quàm ſiue vltra quam faba non videbitur, quia eſt dare ſpacium, quo non videbitur, & in quolibet maiori circa G illud poteſt videri. ¶ Tertia concluſio. Non eſt dabilis ſimpliciter minima diſtantia per, quam faba non poſſit videri, quia ſi faba poneretur valde prope oculum, non poſſet videri, etiam per medietatem illius diſtantiæ minus poſſet videri. ¶ Quarta concluſio non eſt dare minimam diſtantiã, per quam illa ſaba videatur, quia ſi in aliqua diſtantia videatur, ergo viſio illa eſt alicuius intenſionis, & poteſt remitti, & hoc ſi approximetur viſibile, igitur. ¶ Quinta concluſio. Infra ſpacium in quo faba videtur eſt dare maximam diſtantiam, per quam non videtur, quia imaginentur duo ſpacia coniuncta per punctum, tunc in vno non videtur propter propinquitatem, & in pũcto non videtur, & vltra poteſt videri elongando, igitur. ¶ Et aduer- H te ꝙ eſt magna differentia inter iſtũ modum locutionis, in qua videtur, & per quam, ſeu vltra quam videtur. Non enim eſt idem ſpacium in quo videtur, & per quod videtur, quia ſpacium per quod videtur, eſt præciſe contentum inter viſibile, & oculum, & in illo ſpacio non eſt faba, ſed vltra, ideo in illo ſpacio non videtur, ſed vltra, ideo oportet ponere alias concluſiones. ¶ Prima. Eſt dare maximam diſtantiam in qua faba videtur. ¶ Secunda concluſio. Vltra ſpacium in quo videtur, non eſt dare minimam diſtãtiam in qua non videatur, quia ſignato puncto, diſtantiæ in qua videtur, oportet ꝙ ſit terminata ad punctum vlteriorem, & tunc illa non eſt minima in

A qua nõ videtur, quia inter illa duo puncta eſt diſtantia diuiſibilis, in qua non videtur. ¶ Tertia concluſio. Vltra ſpacium in quo videtur, non eſt dare maximam diſtãtiam in qua non videatur, quia quacunque data adhuc in maiori non videtur, & ſic in infinitum procederetur. ¶ Quarta concluſio. Non eſt dabilis ſimpliciter minima diſtantia, in qua faba non videtur, quia ſi poneretur immediate ſupra oculum ibi non videretur, & ſi modicum elongaretur, adhuc non videretur, ergo illa non erit minima, quia adhuc eſt diuiſibilis in duas medietates, & in alia non videbitur. ¶ Vltima concluſio. Infra illud ſpacium in quo faba videtur, non eſt dare maximam diſtantiam in qua nõ videtur, quia dictum fuit

B ꝙ eſt dare maximam diſtantiam ꝑ quam non videtur, ideo ſignetur illa & terminetur ad punctum b, non oportet diſtantiam in qua videtur, eſſe minorem, quam illa per quam non videtur, ideo oportet eam terminari ad punctum propinquiorem, & tunc inter illa puncta erit diſtantia diuiſibilis in qua adhuc non videbitur, ideo omni diſtantia data in qua non videtur eſt dare maiorem, etiã in qua non vr̃, ergo non eſt dare maximam in qua non videtur.

An ¦hoſe loquẽte, ſit idẽ ſonus quẽ quilibet audit.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ me loquente ſit idem ſonus, quem quilibet veſtrum audit. ¶ Et arguitur ꝙ non, quia nullus videtur audire niſi ſonum perpetuum ad eũ, ſed non idem ſonus eſt perueniens ad auditum iſtius, & ad auditum illius immo ſunt ſeparati loco & ſubiecto ſicut iſti ſunt ſeparati, igitur. ¶ Item C non eſt idem lumen multiplicatum ad oculum meũ, & ad oculum tuũ, igitur non idem ſonus, veniens ad me & ad te, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu arguens ſic: Quia idem eſt color qui videtur, a me, & qui videtur a te igitur erit idẽ ſonus qui audietur a me & a te.

¶ Po ſolutione ſupponitur ꝙ vt cõmuniter dicitur, ſenſibile habet duplex eſſe. ſ. eſſe reale, & eſſe intentionale. ¶ Vnde eſſe intentionale, dicũtur habere ſẽſibilia, vbi ſunt ſpecies ſenſibiles eorum ſicut eſt medium, & organum. ¶ Sed eſſe reale, dicuntur habere vbi realiter inhergnt, vt lux dicitur habere eſſe reale in corpore lucido, ſed eſſe intentionale habet vbi ſunt eius ſpecies, ſicut lumẽ.

D ¶ Etiam ſonus dicitur habere eſſe, reale in aere velociter moto & fracto virtute percutientis, & percuſſi, & ſunt diuerſæ ſpecies ſonorum ſecundum diuerſam figuram illius aeris fracti, & hoc modo etiam ſunt diuerſi ſoni ſecundum diuerſas figuras percutientis & percuſſi, ſed poſt modum ille ſonus in aere circunſtante orbiculariter generat, ſiue multiplicat ſpeciem ſuam quæ eſt repreſentatiua ipſius, & illa ſpecies non eſt ſonus, ſicut ſpecies coloris non eſt color. ¶ Supponitur vlterius, quòd ſicut non videtur ſpecies coloris, ſed ipſe color, ſic non auditur ſpecies ſoni, ſed ipſe ſonus per eius ſpeciẽ venientem ad auditum. ¶ Tũc ponitur talis concluſio. Eundem ſonum meum ſiue eandem vocem meam quilibet veſtrum audit, quę realiter fuit

E fuit in aere fracto in gutture meo, ſed non per eandem ſpeciem ſed per aliam & aliam. ¶ Secunda concluſio. Sonus auditur, qui non eſt, ſiue quãdo non eſt. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſonus realiter conſiſtit in motu veloci aeris fracti, ſic oportet ꝙ ſpecies ſoni multiplicentur per quendã motum aeris licet non per talem fracturam non tamen intelligendo, ꝙ aer moueatur localiter idem numero de me vſque ad te, ſed ſicut in aqua, vbi ponitur lapis, fiũt quædam circulationes ſucceſſiue, ſic fiunt in aere. Nam aer motus, & fractus impellit vndiq; aerem ſibi propinquũ, & ille alium, & fiunt inundationes aeris, & in tali inundatione nata eſt multiplicari ſpecies ſoni, & ideo nõ auditur ſonus ita cito, prope, & re-

F mote ergo prius ceſſat ſonus realis, quam ad locum remotũ perueniant huiuſmodi inundationes aeris, & ꝑ cõſequens antequam generetur ibi ſpecies ſoni, per quam ille ſonus auditur, ideo manifeſtum eſt ꝙ bene ſonus auditur, quando corruptus eſt. ¶ Et ex iſto ſequitur ꝙ ſenſus exteriores percipiunt ſua obiecta in abſentia ipſorum ſenſibilium, non tamen ſicut phantaſia, quia non percipiunt ſua obiecta niſi per tempus modicum poſt, ſed phantaſia per lõgum tempus poſt.

An ſẽſus tactus ſit vnus ſenſus.

DVBITATVR tertio. Vtrum ſenſus tactus ſit vnus ſenſus? ¶ Et arguitur ꝙ ſic, quia ſi non eſſet vnus ſenſus ſequeretur ꝙ eſſent plures ſẽſus exteriores, quàm qnque, ſed hoc eſt falſum. ¶ Item ſi ſenſus tactus nõ eſſet vnus, vel hoc eſſet ex parte animæ vel organi, ſed nullum illorum G eſt dicendum cum quodlibet illorũ ſit vnum. In oppoſitum eſt philoſophus in textu. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ſenſus tactus poteſt capi multis modis. Vno modo pro ipſa potentia tactiua & ſic dico ꝙ eſt tantum vnus ſenſus tactus. Alio modo capitur pro organo, & ſic etiam eſt tantum vnus ſenſus. Alio modo capitur pro anima, & ſic etiã eſt vnus ſenſus. Et iſtis tribus modis nõ capiebat Ariſt. in textu ſenſum tactus, cum dicebat ꝙ eſt plures ſenſus. Alio modo capitur ſenſus tactus pro diſpoſitione qualitatiua ſecundum quam organum eſt in potentia, & diſpoſitum ad recipiendũ ſpẽs ſenſibilium. Et ſic poteſt dici ꝙ non eſt vnus ſenſus, id eſt non eſt vna diſpoſitio qualitatiua ſecundum quã H eſt diſpoſitum ad recipiendum ſpecies calidi & frigidi, humidi & ſicci, ſed ſaltẽ ſunt duę & ſic dicitˀ eẽ plures ſenſus. Diuerſitas ergo ſenſus tactus & pluralitas eſt ratione diſpoſitionum qualitatũ per quam organũ eſt ſuſceptiuum ſpecierum ſenſibilium, & non ratione animæ, nec rõne organi, nec ratione potentię. ¶ Et ſi quis quærat de obiecto ipſius potẽtiæ tactiuæ, quod non eſt vnum, cũ ſit quatuor qualitates primæ. Reſpõdent aliqui ꝙ ipſius ſenſus tactus eſt vnum obiectũ adæquatum, ſcilicet qualitas tangibilis. ¶ Alii dicunt ꝙ totum diſiunctum ex quatuor qualitatibus primis, dicitur eſſe obiectũ adæquatum ſenſus tactus. ¶ Sed reſtat alia difficultas, vtrum ſenſibile, poſitum ſupra ſenſum faciat ſenſatio-

Senſibile poſitũ ſupra ſenſum, &c.

A tionem, hoc eſt dictu, vtrum ſenſibili poſito in organo ſenſitiuo, vel immediate ſupra organũ ſenſitiuũ, ſentiatur? ¶Et videtur ꝙ ſic: quia agens naturale quãto eſt ꝓpinquius paſſo, tanto poteſt agere: ſed obiectũ ſenſibile eſt agens naturalem ad ipſam ſenſationem: igitur. ¶Item lumen eſt ſenſibile a uiſu, & tamen diffundit ſe vſq; ad organum viſus: igitur. ¶In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ponũt aliquæ propoſitiones. ¶Prima, ſenſibile immediate poſitũ ſupra ſenſũ, ſ. ſupra organũ ſenſitiuũ, nõ facit ſenſationem: ideſt nõ ſentitur. Et põt probari iſta concluſio inductiue, & præcipue probatur de tactu, de quo eſt maior difficultas: quia tu non ſentis qualitatem organi tui, ſi fueris B in bona diſpoſitione, quamuis in corpore tuo per totum ſit extenſus calor, etiam quãdo tu primo intras balneum, tu ſentis aquam ualde calidam, ſed poſtquam fueris ibi per tempus. tu nihil aut parum ſentis illam caliditatem, quod non eſt niſi quia organũ tactus eſt iam realiter calefactũ. ¶Secũda propoſitio, ſenſus non ſentit ſine medio. Vnde ſi os vel neruus fuerit denudatus a carne non ſentiet punctură vel inciſionẽ, & hoc non eſt, niſi q̃a nerui ſunt vere organa ſenſus tactus, ẽt indiget certo medio ad ſentiendum, ſcilicet carnem. Tunc reſpondetur ad rationes. ¶Ad primam concedo ꝙ agens naturale agit in ſibi propinquum prius, quam in remotum: & hoc ſupple formam, quam ibi eſt natum agere, modo dico ꝙ ſenſibile non eſt natum cauſare ſenſationẽ, C nec ſpecies niſi mediante medio. ¶Ad ſecundam rationẽ patet quomodo lumen debeat dici viſibile.

¶Sed reſtat alia parua difficultas, vtrum ſint tantum quinque ſenſus exteriores? ¶Et videtur ꝙ nõ, quia omnis ſenſus eſt ſenſus tactus, quia in omni membro, in quo eſt aliquis ſenſus, in illo eſt ſenſus tactus. ¶Reſpondetur breuiter ꝙ tantum ſunt quinque ſenſus exteriores ſpecie diſtincti. ¶Dicitur ſecundo ꝙ in omni membro, in quo eſt aliquis ſenſus, ibi eſt ſenſus tactus, hoc tamen non eſt ſecundum eandem diſpoſitionẽ qualitatiuã, ſed ſecundũ aliã & aliam, vt lingua guſtat & ſentit, ſed hoc eſt ſecũdum aliam & aliam diſpoſitionem qualitatiuam. Et hæc D de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit.

Senſus exterioris an tantũ quinq;.

Art. 3.

Conclusio reſponſalis ad quæſitum; Senſus eſt potentia paſſiua, quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo artic. Patet etiam quid ſit dicendũ ad rationes principales ante oppoſitum q̃onis. ¶Sed ad vnã rõnem, in qua dicebatur de baſiliſco & de muliere menſtruoſa. ¶Dico ꝙ verum eſt ꝙ inficiunt, ſed hoc nõ eſt per viſionem, ideſt quòd viſio extramittatur, ſed recipitur in potentia viſiua, ſed hoc fit ex veneno exeunte per oculos, quod diffunditur per aliquod ſpacium.

OPORTET autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere, quoniam ſenſu quidem eſt ſuſceptiuus ſpecierum &c. T. c. 121. & inde.

E ISTE eſt vltimus tra. huius libri, in quo Philoſophus determinat de ſenſibus interioribus, & diuidit in tria capitula. Primū diuiditur in tres partes. ¶In prima parte intēdit quatuor concluſiones, quarū prima eſt hæc: Omnis ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſenſibilium ſine materia. Quod probat per ſimile, quia cera recipit formam annuli ſine materia eius: igitur. ¶Secunda concluſio, excellentiæ ſenſibilium corrumpunt ſenſum. Quod ꝓbat, quia excellentiæ ſenſibilium corrūpūt proportionē qualitatum diſponentium ipſum organū: igitur. ¶Tertia concluſio: Plantæ nō ſentiunt q̄uis habeant animam. Probat: quia non habent illam proportionē qualitatū, quæ requiritur ſenſui tactus: igitur.

De ſenſibus interioribus.

F ¶Quarta concluſio tangit vnā quæſtionē; vtrum omne quod patitur a ſenſibili ſit ſentiens. Et probat ꝙ ſic, quia quicquid agit in olfactum, eſt odor; ergo quicquid patitur ab odore, eſt olfactus. Quæſtionē ſoluit ponendo differentiam inter tangibilia & alia ſenſibilia, quia omnia tā animata, q̄ inanimata patiuntur aliq̄d a qualitatibus tangibilibus, ſed non omnia patiuntur ab odoribus. ¶In ſecunda parte intendit talem cōcluſionem: Tantum ſunt quinque ſenſus exteriores. Quod probat, quia tot ſunt ſenſus exteriores, quod habet animatum perfectum, ſed animatum perfectū ſolum habet quinque. Minorē probat tripliciter. ¶Primo ex parte ſenſibilium propriorū, qa nulla ſunt ſenſibilia propria quę non percipiantur ab animato perfecto: igitur. ¶Secundo probat ex parte medij, quia omne mediū vel eſt coniunctum vt caro, vel extrinſecū vt aer vel aqua, & quodlibet habet animatum perfectum: igitur. ¶Tertio probat ex parte organorū, quia omne organum eſt a dominio alicuius elementorum, vel ergo eſt a dominio aquę, & ſic eſt oculus, vel aer, & ſic eſt auditus, ſi aliqualiter ignis, ſic eſt olfactus, ſi terra; erit tactus & guſtus. ¶In tertia parte intendit talem concluſionem. Propter ſenſibilia cōmunia non eſt ponendus aliquis ſenſus proprius & particularis ab aliis diſtinctus, probat tribus rationibus. ¶Prima, quia omnia ſenſibilia communia ſentiūtur ſenſibus particularibus: igitur. ¶Secūda: nullum obiectum habens ſenſum proprium ab alijs diſtinctum ſentitur ab alio ſenſu niſi per accidēs, ſed ſenſibilia communia ſentiuntur a pluribus ſenſibus per ſe: igitur. ¶Tertia ratio, illa non habent ſenſum ꝓprium ab aliis diſtinctum, quæ per ſe a pluribus ſenſibus percipiuntur, ſed ſenſibilia cōmunia ſunt huiuſmodi: igitur. ¶Finaliter mouet vnū dubium, quare percipimus ſenſibilia cōmunia pluribus ſenſibus. Soluit philoſophus dicens ꝙ eſt vt percipiamus diuerſitatem inter ſenſibilia propria & communia. G H

QVOD autem non ſit ſenſus alius ꝑter quinq;, dico autē hos, viſum, auditum olfactū &c. T. c. 128. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulum huius tractatus, in quo philoſophus oſtēdit numerum ſenſum exterio- Quòd detur ſenſus cōis, icus mu-

terio-

A teriorum. Et diuiditur in ſex partes. In prima parte intendit ſex concluſiones. ¶ Prima tangit vnam quæſtionem: vtrum ſenſus particulares percipiant ſuas operationes vel illa percipiātur ab alio ſenſu. ¶ Secunda concluſio tangit duas rationes probantes: ꝙ percipiantur a ſuis ſenſibus: & duas ꝙ percipiantur ab alio ſenſum. ¶ Prima ratio ꝓ prima parte talis eſt: nā ſi actiones ſenſuū particulariū pciperentur ab alio ſenſu, ſequeretur ꝙ vnius & eiuſdem obiecti eſſent duo ſenſus, qđ eſt impoſſibile: igitur. ¶ Secunda ratio, quia ſi actiones ſenſuū particularium pciperētur ab alio ſenſu, eadem ratio ne actio alterius ſenſus, perciperetur ab alio: & ſic eſſet proceſſus in infinitum. ¶ Pro ſecunda parte tangit duas rationes. ¶ Prima: quia ſi

tus & an ſit vnus ſenſus.

B ſenſus particulares ſentirent ſuas actiones ſequeretur ꝙ eſſet idē ſenſus ſuipſius, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶ Secūda ratio; ſequeretur ꝙ viſio eſſet colorata, vel eſſet color, qđ eſt impoſſibile igitur. ¶ Tertia concluſio tangit ſolutionem prædictæ, quæſtionis; dicens ꝙ eſt aliquis ſenſus qui percipit colorem tantum in præſentia coloris, & talis non percipit actionē per quā cognoſcitur color. Alius eſt qui percipit colorē in abſentia coloris, & ille percipit viſionem, & vocatur ſenſus cōis ſeu phātaſia. ¶ In ſecunda parte ſoluit vnā quæſtionem, cū ipſius ſenſibilis & ſenſus ſit idem actus, quare ſenſibile non ſentit ſicut ſenſus, ſoluit Philoſophus dicens, ꝙ cum motus actio & paſſio ſint in patiente, actus enim actiui & paſſiui ſunt in patiēte, ideo nō oportet mouēs moueri, nec agēs pati, ideo actus ſenſibilis non eſt in ſenſibili ſed in ſenſu. ¶ In tertia parte ſoluit aliā quæſtionem, vtrū ſenſus & ſenſibile ſimul corrumpātur. Soluit per diſtinctionem, dicens ꝙ duplex eſt ſenſus & ſenſibile, quia quoddam eſt in potentia, aliud in actu, & ille ſenſus in actu ſimul corrumpitur cum ſenſibili actu, qđ probat, quia eorum eſt idem actus: ergo quando corrūpitur actus vnus, corrumpitur etiam actus alterius, & ꝑ conſequens quādo vnū corrūpitur, alterū corrumpitur. ¶ In quarta parte ſoluit aliam quæſtionem quare quædam ſenſibilia corrumpunt ſenſum, & quædam delectant ſenſum. Soluit dicens ꝙ omnis ſenſus cōſiſtit in quadā media ꝓportione, modo quælibet ꝓportio corrūpitur per

D excellentiā, ideo excellens ſenſibile corrūpit ſenſum. ¶ In quinta parte ſoluit quintam quæſtionem qualiter differūt ſenſus particulares a ſenſu cōi ex parte actus. Soluit dicens, quod vnuſquiſque ſenſus particularis ſentit ſuum proprium ſenſibile & diſcernit differentias proprias eius, vt viſus diſcernit albū a nigro, & ſimiliter de alijs dicatur. Sed ſenſus cōis diſcernit inter obiecta diuerſorum ſenſuum, quod probat, quia nos diſcernimus inter albū & dulce, & hoc non fit per ſenſum proprium: ergo per ſenſum communē, igitur. ¶ In ſexta parte quærit aliam quæſtionem: Vtrum ſenſus cōis ſit vnus. Et arguit ꝙ non, quia impoſſibile videtur ꝙ vnus ſenſus ſimul iu-

E dicet de diuerſis ſenſibilib.& cõtrariis,ſed ſenſus cõis ſimul iudicat de diuerſis ſenſibilibus & cõtrariis:igitur nõ eſt vnus.Maiorẽ ꝓbat, qa impoſſibile eſt idẽ, & indiuiſibile moueri motibus diuerſis & contrariis, ergo idẽ ſenſus nõ pt moueri a ſenſibilibus cõtrariis,& diuerſis.Soluit dicẽs ꝙ ſenſus cõis eſt vnus, & indiuiſibilis, eſt tñ ſm eſſe quodãmõ diuiſibilis.¶Sed cõtra hoc arguit ſic philoſophus,quia licet indiuiſibile poſſit habere in potẽtia cõtraria, nõ tñ põt ſimul hr̃e cõtraria ſm actũ.Soluit dicẽs, ꝙ ſicut pũctus eſt quodãmodo vnus,& quodãmõ duo, ſm ſe acceptus eſt vnus,ſed ſm q eſt finis vnius partis, & principiũ alterius eſt quodãmõ duo, ſimiliter eſt de ſẽſu cõi.

F

T. c. 156. & inde. *QVONIAM aũt duabus differentijs diffiniunt maxime animam, motu quidem ſecũdum locum &c.*

Phantaſia quid, & quo differt ab opinione, & intellectu. IN hoc vltimo cap. Philoſophus determinat de ſenſibus interiorib. Et diuiditur in ſex partes. ¶In prima parte tãgit opinionẽ antiquorũ, dicens ꝙ antiqui ponebãt maxime duas dr̃ias animæ.ſ. motiuũ ſm locũ,& cognoſcitiuũ,cuius actus ſunt intelligere,& ſentire, iõ non diſtinguebãt inter ſentire & intelligere.Et hoc probabãt duabus rõnibus. ¶Prima,ſenſus cognoſcit, intellectus cognoſcit: ergo intellectus eſt ſenſus. ¶Secunda ratio, ſimile a ſimili cognoſcitur,ſed anima cognoſcit corpora:igitur eſt ſimilis omnibus corporibus, & ſic potentia intellectiua erit organica, ſicut ſenſitiua. Hãc re probat quinque rõnibus. ¶Prima cõ- G cluſio eorũ eſt inſufficiẽs eo,ꝙ oſtẽdit cãm ignorantiç.¶Secũda,qa ſm eos oportet dicere oia vera eſſe, quæ vr̃r.¶Tertia rõ, qa ſcd̃m eos oportet dicere,ꝙ deceptio cauſaretur ex cõtactu ſimili,ſicut ſcia ex cõtactu ſimili.¶Quarta rõ, illa diſtinguunt, q̃ pñt abinuicẽ ſeparari, ſed intelligere & ſentire pñt abinuicẽ ſeparari,nã ſenſus eſt in omnibus animalibus, intellectus vero ſolũ in hominibus.¶Quinta rõ, cõtingit intelligere recte,& nõ recte, ſed ſenſus reſpectu ſuorũ ſenſibiliũ ſemper eſt verus.¶In ſecunda parte ponit dr̃iam inter phãtaſiã & opinionem,ponendo talẽ concluſionem: Phantaſia nõ eſt opinio,qd̃ probat tribus rationibus. ¶Prima,in nobis eſt phãtaſiari cum volumus, ſed in nobis non H eſt opinari, cum voluerimus. ¶Secunda ratio; ad opinionem terribilis, aut delectabilis mouemur proſequendo, vel fugiendo, ſed phantaſia hoc mõdo ad nihil nos mouet; ſed habemus nos in conſideratione phantaſmatum, ac ſi ſolum videremus idolum. ¶Tertia ratio, opinio poteſt eſſe intelligibilis,cum ſciẽtia prudentia,& opinio ſint differentiæ intelligibilis, ſed phantaſia ad intellectũ nullo modo pertinet. ¶In tertia parte conſequenter oſtendit, ꝙ phãtaſia nõ eſt ſenſus qd ꝓbat tripliciter.¶Primo quòd phãtaſia non ſit ſenſus in actu, quia phantaſia in actu aliquando eſt nullo ſenſu habito actu. ¶ Secundo, quia omni animali ineſt ſenſus, ſed non omni animali ineſt phantaſia , vt animali-

A maalibus imperfectis. ¶ Tertio, quia ſenſus reſpectu proprii obiecti eſt ſẽper verus, ſed phantaſia aliquando eſt falſorum. ¶ In quartā parte ponit talem concluſionem: Phantaſia non eſt compoſita ex ſenſu & opinione, quod probat, quia eadem apparẽtia non eſt ſimul vera, & falſa; nec compoſita ſimul ex vero & falſo, ſed de eodem obiecto hẽmus ſimul apparentiam ſenſus falſam & opinionem verā, vt per viſum ſol apparet bipedalis, quod eſt falſum & opinamur ipſum eſſe maiorem tota terra. ¶ In quinta parte comparat phantaſiam ad intellectū intẽdens duas cõcluſiones. ¶ Prima phantaſia non eſt intellectus, nec ſciẽtia, quia intellectus & ſciẽtia ſemper ſunt verorum phantaſia autem ſæpe eſt falſorum.

B ¶ Scd'a concluſio phantaſia non eſt aliquid compoſitum ex intellectu, & ſcientia, cum illud totū ſi ſit, ſit ſp verorum phantaſia ſæpe falſorum. ¶ In ſexta parte & finali declarat naturam phantaſiæ, & dicit primo ꝙ ſenſus exteriores moti a ſenſibilibus mouent ſenſum cõem, & iterum ſenſus communis mouet phantaſiam imprimendo in eā ſimilem ſpeciem illi ſpeciei, quam habebat. ¶ Et ex hoc infert philoſophus ꝙ contingit phantaſiam eſſe verā & falſam, quia dependet ex ſenſibus, qui vt in plurimum ſunt veri vt puta circa propríum ſenſibile, & quandoque falſi, vt iudicando quæ ſit res album. ¶ Ex quo infert ꝙ phantaſia eſt motus a ſenſu factus ſecundum actum. Infert vlterius ꝙ contingit aialibus multa operari, & pati ſm phantaſiā.

An neceſſe ſit ponere ſenſum agentem. C

QVAERITVR vtrum ſit neceſſe ponere ſenſum agentem, a ſenſu paſſibili ſeu paſſiuo ex natura rei diſtinctū. ¶ Arguitur primo quòd non per Ari. dicentem omnem ſenſum eẽ virtutem paſſiuam, ergo nullus ſenſus eſt agens. ¶ Secundo ſic, vel eſſet agens reſpectu ſenſationis vel reſpectu ſpeciei ſẽſibilis, ſed nullum illorum eſt dicendum, cum qđ libet tale cauſetur ab obiecto. ¶ Tertio ſic, non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, idẽſt ſine ratione euidente aut ſine notabili auctoritate, aut certiſſima experientia, ſed nullum illorum eſt dicendum, ſcilicet propter quod debeat poni ſenſus agens, igitur. ¶ Quarto ſic, in quocunque manet viſio, illud eſt ſenſus paſſiuus, ergo non eſt ponendus ſenſus agens aliter oporteret ponere decem ſenſus exteriores, quinque paſſiuos & quinque agentes. D

¶ Quinto ſic, quia vel ille ſenſus agens eſſet aliquid diſtinctum a ſenſu paſſiuo, vel nõ, non eſt dicendum quòd ſic, quia nõ videtur quid eſſet eius operatio, ſi non haberetur propoſitum. ¶ In oppoſitum arguitur, quia intellectus agens eſt diſtinctus ab intellectu poſſibili, ergo etiā ſenſus agens erit diſtinctus a ſenſu poſſibili. In quęſtione iſta erunt tres arti. Quantum ad primum.

PRIMO ſciẽdū, ꝙ de iſta qõne iam in qõne præcedenti, ſatis fuit oſtenſum, quomodo ſenſus particularis vnus, & idem numero ma- Art. 1.

E nens, cauſat partialiter ſuam ſenſationem, & recipit eā, ideo ipſe vnus numero ſine quacunque diſtinctio ne ex natura rei dicitur ſenſus agēs, & ſenſus poſſibilis, ideo reſpectu sē ſationis non eſt ponendus ſenſus agens diſtinctus ex natura rei a ſenſu poſſibili, ergo ſi oporteat ponere ſenſum agentem oportet ipſum ponere reſpectu ſpeciei sēſibilis, ſed hoc nō, quia vt dicit Sco. ꝙ prima actio abſtrahendi quæ eſt cauſare ſpeciem, eſt magis propria intellectui quàm ſecunda, quę eſt cauſare intellectionem, quia illa poteſt cōpetere aliis potentiis: nam quęlibet potentia cāt partialiter notitiam rei, ſed nulla eſt quæ cauſet ſpeciem rei niſi intellectus. ¶ Et propter hoc non oportet ponere ſenſum agentem, quia maxime poneretur ad cauſandum illā ſpeciem ſenſibilem, ſed talis totaliter tanquam a cauſa ſecunda cauſatur ab obiecto, vel vna cauſat aliam ſm ꝙ viſum eſt alias. Et ex iſto paſſu videt̄ haberi ꝙ nullus ſenſus neque exterior neque interior cauſat ſpeciem ſenſibilem neque totaliter neque partialiter. ¶ Et ſiquis quærat quare ergo melius ponitur intellectus agens diſtinctus ab intellectu poſſibili, quàm ſenſus agens. Reſpōdetur ꝙ non eſt ſimile de ſenſu & in tellectu: nā intellectus dr̄ agēs, quia partialiter cum ſantaſmate cāt ſpeciem intelligibilē in intellectu poſſibili, & poſtea ipſe intellectus poſſibilis partialiter cū illā ſpē cā intellectionē, & recipit eam, ſic aūt non eſt de ſenſu cum ſenſus nullam actionem habeat circa ſpeciem ſenſibilē.

Sco. quot lib. q. 14.

F

SECVNDO ſciēdū, ꝙ pro minori declaratione quæſtionis ſupponitur, ꝙ differentia eſt inter ſenſus exteriores & interiores: nam ſenſus interiores ſiue ſint plures ſiue ſit tantum vnus habent actus ſuos tam in pręſentia obiecti, quam in eorum abſentia. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſenſus exteriores cognoſcunt intuitiue & abſtractiue, cognoſcunt enim quicquid eſt, ſenſus exteriores cognoſcunt & eodem modo, & cum hoc alio modo puta abſtractiue, vt patet in dormiētibus, in quibus eſt actus phantaſia in abſentia obiecti. Vnde in dormientibus de curſu communi nulla potentia alia a phantaſia habet actum ſuum, ſed ſenſus exteriores qui ſunt quinque ſpecie diſtincti, non habent actus ſuos niſi in p̄ſentia obiecti vel modicum poſt, vt in quæſtione præcedenti viſum eſt. ¶ Et aduerte ꝙ quando dr̄ quod quinque ſunt ſenſus exteriores intelligitur de ſenſibus cognitiuis. Nam ſimpliciter poteſt concedi, ꝙ decē ſunt ſenſus exteriores, quinque cognoſcitiui, & quinq; appetitiui, vt alias viſum eſt, ꝙ cuilibet potentię cognitiuæ correſpondet ſua propria potētia appetitiua. ¶ Differunt ſecundo ſenſus exteriores, & interiores: nam ſenſus interior, ſicut eſt phantaſia cū ſpecie phantaſtica, ſeu cum phantaſmate in abſentia obiecti cauſat ſenſationem. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ phātaſma habet actiuitatem reſpectu actus phantaſiæ, ſed ſic non eſt de ſpecie ſenſibili: nam ſpecies ſenſibilis nullam actiuitatem habet reſpectu ſenſationis, ſed ſenſatio cauſatur ab obie-

G Dr̄a inter sēſus exteriores, & interiores.

H

Qūo quinque ſunt ſenſus exteriores.

obiecto, & a potētia. ¶Et ſiquis quæ-
rat, cur ergo ponitur ſpecies ſenſibi-
li. Reſpondetur ꝙ ponitur tāquam
effectus præuius ad alium effectum
qui eſt ſenſatio: nam obiectum nun
quam cauſaret ſenſationē niſi prius
cauſauerit ſpeciem ſenſibilem, ſicut
ignis non comburere, niſi prius cale
faceret, non ꝙ calefactio, ſi cauſa
combuſtionis.

ſus
re
oti
m-
m.

Tertio ſciendum, ꝙ adhuc
incidit talis difficultas. Vtrum ſen-
ſus poſſit habere aliquam notitiam
complexam, & ex hoc ſoluetur alia
qō. Vtrum animalia irrationalia ha
bēt aliquam notitiam complexam.
Ad hoc reſpondetur per aliquas pro
poſitiones. ¶Prima, ſenſus, & aīalia
bruta habent notitiam ſimplicem,
vt viſus cognoſcit colorem, & talis
B notitia eſt incōplexa. ¶Secunda pro
pō, quamuis non ſit nobis plane no
tum naturaliter aīmalia bruta ha-
bere notitiam complexam de ſenſi-
bilibus, tamen ex his, quæ de hic
percipimus poſſumus inferre, ꝙ ha-
bēt notitiam complexam, videmus
enim, ꝙ aliquando brutum apprę-
hendit panem, & proſequitur eum,
& aliquando apprehendit & nō mo
uetur ad eum. ¶ Item aīal appetit
dulce, & qñ appræhendit, proſequi-
tur, quod non faceret niſi iudicaret
illud eſſe dulce, patet etiam de cani-
bus veneticis, qui poſtquam feram
ſequuntur ſi ad biuium vinirēt, odo
rant vnam partem & aliam non, &
vnam ſequunt, & alia non, quod nō
facerent, niſi iudicaret aīal tranſiſſe
per illam viam, & non per aliam, &
notū eſt, ꝙ omnes tales notitię, ſeu
iudicia ſunt notitiæ complexæ. ¶Et C
ſiquis inferat, ergo in talibus aīalib.
erit intellectus practicus iudicans
hoc eſſe proſequendum, & hoc eſſe
fugiendum. Etiam videretur, ꝙ ta-
lia animalia dicerentur rōnalia. Re
ſpōdetur ꝙ non ſequitur aliquod il
lorum, quia homo non tantū habet
iudicia particularia, ſeu ſingularia,
ſed etiam habet iudicia vniuerſalia
reſpectu quorum homo dr̄ rōnalis,
& non tantum circa ſenſibilia, ſed ēt
circa intelligibilia, & ex illis ratioci
natur. ¶ Similiter intellectus pra-
cticus nō ſolum eſt ex ſingularibus,
ex altera vniuerſali quandoque con
ſiliatur, confert etiam præterita præ
ſentibus & futuris, ſed bruta anima
lia habent ſolum iudicia ſingularia,
vel particularia, & non vniuerſalia,
ideoq; non dicuntur rationalia, niſi D
caperetur rōnale pro omni illo, qđ
diſcurrit, ſiue ex iudiciis vniuerſali
bus, ſiue ſingularibus. Ex omnibus
patet, ꝙ ſenſus ſaltem interiores ha
bent notitias complexas.

Quarto ſciendum, ꝙ circa Sēſus particularis an ſimul poſſit ſentire contraria.
textum incidit alia difficultas, an ſē
ſus particularis ſimul poſſit ſentire
cōtraria, vt ſenſus viſus poſſit ſimul
ſentire album & nigrum. ¶Et vide-
tur ꝙ non: nam impoſſibile eſt idē ſi
mul moueri diuerſis motibus, ſed ſi
ſenſus particularis ſimul ſentiret cō
traria, ſimul moueretur motibus cō
trariis igitur. ¶Item vel illa ſunt æ-
qualis virtutis, & tunc impedirent ſe
adinuicem, aut alterum eſt maio-
ris virtutis, & tunc ſentiretur, & nō
alterum. ¶ Reſpondetur breuiter
ad difficultatem, quòd ſenſus parti-

E cularis poteſt ſimul ſentire contraria, patet, quia poſſibile eſt duo contraria ſēſibilia ſiſ pn̄tari, ſēſui aut ergo ſentiret vtrunq; & ſic habet propoſitum, aut alterum, ergo eadem rōne & aliud ſuppoſito, ꝙ ſint eodē modo propinqua, & æqualis virtutis ad mouendum patet hoc etiā per experientiam, experimur enim, ꝙ legendo in libro videmus ſimul album & nigrū. Et ad rōnes. ¶ Ad primam negat minor, quia motus contrariorum ſenſibilium non ſunt cōtrarii in ſenſu, nec in medio, vnde licet album & nigrum cōtrarient, tamen ſpecies ſenſibiles eorum nō cōtrariantur. ¶ Ad ſecundam dr̄ ꝙ ſi illa obiecta ſint ęqualia, tamen tales motus pn̄t eſſe æquales, ſi ſint inæqualia, inæquales, & ad probationē
F dr̄ ꝙ duo motus reales bene ſe mutuo impediunt, non tn̄ intentionales. ¶ Aduerte tn̄ ꝙ qn̄ ſenſus viſus ſimul videt album, & nigrum, non ita perfecte videt, ſicut ſi tm̄ vnum videret. ¶ Et ſi q̄ras vtrum viſus ſentiat album, & nigrum vnica ſenſatione, aut pluribus, non vna, quia intellectus qui eſt potentia perfectior, nō pt diuerſa intelligere vnico actu, nec plurib. quia qua rōne poſſent eē ſimul duæ ſenſatione, ita & tres vſque in infinitū. Reſpondetur ꝙ ſenſus viſus pōt percipere album, & nigrum duab. ſenſationib. ſimplicibus & ēt vnica. Nam ponit dr̄iam inter album, & nigrum, & hoc per vnū actum, igitur. ¶ Ex quo pōt inferri, ꝙ ſenſus exteriores non ſolum hn̄t actus incomplexos, ſed etiam complexos, & per hoc ſoluitur prima rō: nam intellectus pōt ſimul etiā plura cognoſcere & vnico actu, & pluribus actibus. ¶ Ad ſecundam dr̄, ꝙ G
non eſt ſimule de duabus & infinitis, cum ſenſus viſus ſit potentia limitata. Et hęc de primo arti. Quantum ad ſecundum.

DVBITATVR primo, Vtrum ſit neceſſe ponere ſenſum communem, ex natura rei diſtinctum a ſenſibus particularibus, i. a ſenſibus exterioribus. ¶ Et arguit primo ꝙ non, quia actiones ſenſuum particularīū nō percipiuntur a ſenſu communi, igitur non eſt ponendus. Añs patet, quia ſenſationes ſenſuum exteriorū non ſunt qualitates ſenſibiles, igitur. ¶ Secundo ſic ſenſus cōis non pt ponere dr̄iā inter obiecta diuerſorū ſenſuum, ergo præter ſenſus particulares non eſt ponendus ſenſus cōmunis. Añs patet, quia ſi poneret differentiam inter obiecta diuerſorum ſenſuum, vel eſſet eodem actu, vel diuerſis non eodem, quia impoſſibile eſt eandem potentiam, eodem actu diſtincte cogſcere obiecta ſpecifice diſtincta, nec in pluribus, quia non vr̄, quod talis potētia ſimul poſſit habere plures actus. Tertio ſic, vel hoc eſſet pp ſenſibilia communia, vel propria, vel per accidens, non pp propria, quia talia ſufficiēter cognoſcuntur a ſenſibus exterioribus, & etiam communia & etiam ſenſibilia per accidens licet non per ſe, ſed per accidens, puta per hoc quod ſunt cōiuncta ſenſibilibus propriis. ¶ Pro ſolutionē ponitur talis concluſio, neceſſe eſt ponere ſenſum communem diſtinctum a ſenſibus exterioribus,

Art. 2.

An ponēdus ſit ſēſus cōis.

H

&

A & hoc ꝑpter multa. ¶ Primo, quia ſenſus exteriores non, cognoſcunt ſuos actus, & tamen illos experimur cognoſcere. Nō enim ſolū videmus album, ſed iudicamus nos videre album, & hoc non eſt niſi per ſenſum communem, igitur. ¶ Secundo, quia ſenſus exterior nihil cognoſcit, vel iudicat in abſentia ſenſibilis, quia non eſt reſeruatiuus ſpecierum niſi in modico tempore, ſed ſine ſpecie nihil cognoſceret, & tamen in abſentia ſenſibilium cognoſcimus ipſa ſenſibilia, igitur. ¶ Tertio, quia ſenſibus exterioribus clauſis in ſomno apparent nobis ſenſibilia, & hoc non eſt niſi per ſenſum communem, igitur. ¶ Quarto, quia de ſenſibilib. diuerſorū ſenſuū cōponimus, & diuidimus ponendo drīā, iudicamus.n. ꝙ
B hoc albū eſt dulce. ¶ Etiā ſiq̄s vocet canē iudicabit, ꝙ ille quē videt, eſt qui vocat eū, & hoc nō eſt niſi ꝑ ſenſum cōem, igitur. ¶ Et ſiquis dicat
Obiectio
contra hoc, ꝙ licet vnus ſenſus exterior non ponat illam drīam, tamen bene duo ſenſus. Reſpnndet, ꝙ non, quia tunc ſequeretur, ꝙ ſi eſſent duo homines, quorum vnus videret albedinem, & aliꝰ nigredinem, ꝙ poſſent ponere drīam inter albedinem, & nigredinem, quod eſt falſum: nā ponens drīam inter aliqua, oportet ꝙ cognoſcat illa ex omnibus illis pater, quare ſenſus communis eſt ponendus. ¶ Primo, ad cognoſcēdum ſenſationes ſenſuum exteriorū. ¶ Secundo, ad cognoſcendū ſenſibilia tā propria quam communia in abſentia eorum. ¶ Tertio, ad ponendum drīam inter ſenſibilia diuerſorū ſenſuum. Et ad rōnes. ¶ Ad primam dr̄, C
ꝙ ſenſationes non ſunt qualitates ſenſibiles a ſenſibus exterioribus, tamen bene a ſenſibus interioribus. ¶ Ad ſecundā dr̄, ꝙ ſenſus communis per eundem actum, & in eodem inſtanti tꝑis ponit drīam inter obiecta diuerſorum ſenſuum, vnde ſenſus communis primo per vnum actum cognoſcit vnū obiectū vnius ſenſus, & per alium actum aliud obiectū alterius ſenſus, & virtute iſtorum duorum actuum format vnum tertium actum virtualiter continētē noticias illorū duorū obiectorum. ¶ Ad tertiā patet ſatis qd ſit dicēdū.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū ſenſus communis ſit vnus, vel plures. ¶ Et videtur, ꝙ ſit plures, quia vna potētia habet tantum vnum organum, ſed ſenſus communis non D
An ſēſus cōis ſit vnus, vel plures.
habet tantum vnum organum, quia organum debet eſſe in media proportione qualitatum, quarum eſt ſuſceptiuus, ſed organum ſenſus communis no eſt huiuſmodi, igit̄. ¶ Itē organum ſenſus communis debet terminare organa aliorum ſenſuum exteriorum, ſed non vr̄ vbi eſſet ſituandum tale organum, igitur. ¶ In oppoſitū vr̄ eſſe Philoſophus in textu. Ad cuius difficultatem reſpondetur, ꝙ eſt vnus, & hoc tam ex parte organi, quam ex parte animę, etiam diſpoſitionis, qualitatiuæ. ¶ Et aduerte, ꝙ organum ſenſus communis ſic ſe debet habere, ꝙ ad eum copulantur omnia organa ſenſuum exteriorum, aliter nō perciperet actus eorum. ¶ Et aduerte, quòd ſenſus communis dicitur quodammodo,

plures,

E plures, quia apprehẽdit illa, quæ alii ſenſus exteriores apprehendunt, vnde in quantum apprehendit viſibile dr̄ eſſe viſus inquantum audibile auditus, inquantum guſtabile guſtus, & ſic de aliis. ¶ Et aduerte, ꝙ dicunt aliqui, quòd organum ſenſus communis dr̄ eſſe parte anteriori cerebri, vr̄ tamen ſecundum Ariſt. quod ſit in corde, quia omnia membra habent coniunctionem ad cor, & ab eo recipiunt ſpecies vitales, & ſenſibiles. ¶ Et ad rõnem primam dr̄ quicquid ſit de anima non concludit niſi in ſenſibus exterioribus. ¶ Sed reſtat alia difficultas, quot sũt ſenſus interiores. Ad quam reſpondetur br̄, ꝙ de hoc sũt duæ operationes, ſeu duo modi dicendi. ¶ Vnus eſt, ſ. medicorum, qui dicũt eſſe quinque ſenſus

Senſus interioris quot.

F interiores. ¶ Primus eſt ſenſus communis, cuius organũ eſt in anteriori parte cerebri, & eius actus eſt cognoſcere obiecta ſenſuum particularium, & eorũ ſenſationes, & cognoſcere tam ſenſibilia communia, quã propria, tam in eorum abſentia, quã in eorum præſentia. ¶ Secundus eſt virtus imaginatiua, & eius organum eſt poſt organum ſenſus communis, & eius actus eſt cognoſcere ſpecies rei ſenſibilis in abſentia eius. ¶ Tertius eſt æſtimatiua, cuius organũ eſt in media parte cerebri, & eius actus eſt elicere ſpecies nõ ſenſatas a ſpeciebus ſenſatis ſub ratione boni conſequendi, vel mali fugiendi. ¶ Quartus eſt potẽtia memoratiua, cuius organum eſt in poſteriori parte cerebri & eius actus reſeruare ſpecies ſenſibilium in eorum abſentia.

¶ Quintus eſt phantaſia, cuius orga- G num eſt in ſuperiori parte cerebri, & eius actus eſt componere, & diuidere ſecũdum ſpecies reſeruatas in memoria. ¶ Alius eſt modus dicẽdi q, vr̄ eſſe Ariſt. & verus, puta, ꝙ eſt tm̃ ponendus vnus ſenſus interior. ſ. ſenſus communis, qui vocatur phãtaſia æſtimatiua, & imaginatiua. Nullo n. modo experimur habere tot potentias diſtinctas, quia nullo modo experimur habere tantam diuerſitatẽ actuum, quia tanta diuerſitas poſſit eſſe ab vna potentia, & quia non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, non vr̄ eſſe neceſſe ponere tot ſenſus. ¶ Et ſiquis dicat, nonne ſaltem oportet ponere memoratiuã diſtinctam a cognitiua, quę reſeruet ſpeciem. Reſpondetur ꝙ ſic eſt ponendum aliquid reſeruatiuum ſpecierum, H ſed illud nõ eſt niſi organum, in quo conſeruantur, & reſeruantur ſpecies, ſeu phantaſmata.

An fortis imaginatis tranſmutet corpora.

DVBITATVR tertio. Vtrum ſit verum vnum, quod communiter dicitur, ſ. quòd fortis imaginatio. i. phantaſia tranſmutat corpora, ſicut de multis legitur, ꝙ per fortem imaginationẽ traſmutauerunt corpora. Reſpondetur, ꝙ de hoc dubio forte magis eſſet ſuperſtitioſe loqui, quã bene, & vere loqui, tamẽ quia illud communiter dr̄, dicam aliquas propoſitiones nihil aſſerendo, ſed quẽadmodum dicunt tenentes partem affirmatiuam, ſicut eſt Auicenna, & multi alii. ¶ Prima propõnes, licet omnes animæ humanæ ſint eiuſdẽ ſpẽi, nõ tamen omnes ſunt ęquales in virtutibus, & proprietatibus, accidit

Auic. in codicillo de diluuio.

A dit enim aliquē eſſe immerſum materiæ aliquem multum eleuatum in in materia.¶Secunda propó, anima humana quantumcunq; modicum eleuata in nobilibus proprietatibus poteſt tranſmutare corpus extrinſecum mediantibus quantitatib. intermediis.¶Et aduerte, ꝙ ad hoc, ꝙ aīa ſit potens, ad iſtas tranſmutationes requiritur formatis, & fixa affectio, & ꝙ illud ſubiectum ſit diſpoſitū ad tranſmutationem. Requiritur etiā, ꝙ talis anima nō ſit paſſionibus ſenſibilibus ſubdita.¶Ex quo infertur ſecundum Auice. ꝙ nō quælibet aīa humana quantumcunq; in ſuis imaginationibus, vel affectionibus fixa poteſt corpus alienum modo prædicto realiter tranſmutare, quia non quælibet eſt eleuata nobiliter, & a

B paſſionibus ſenſibilibus ſemota: Vnde non videtur, ꝙ corpora ſuperiora non poſſint producere virtutes nobiles in anima magis, q̃ in lapidibus precioſis, vel ſaltē diſponere corpora, ſed videmus mirabiles virtutes eſſe in lapidibus, igitur. ¶ Poteſt etiā illud declarari per experientiam. videmus enim, ꝙ aliquis ſuper anguſtam trabem extenſam ſuper terram ſecure ambulant, & tñ ſi eſſet ſuper profundam aquam nō ſic tranſiret. ¶Dicit etiam Auicē. ꝙ quando gallina vincit gallum in pugna, erigitur quaſi eſſet gallus, & eleuat ſuam caudam ſicut gallus, & quandoque C

illi neſcitur cornu in crure ſicut gallo, & iſta non ſunt niſi ex forte imaginatione, & extimatione.¶Dicit.n. Ariſt. octauo de Hiſtor. Animal. ꝙ cū gallina vicerit gallum, tunc conatur coire ſicut gallus.¶Etiam ſi quis fortiter cogitat de venere, erigitur ſibi virga, ita ꝙ aliquando ſemen expellit.¶Etiam puer genitus vt plurimum aſſimilatur illi, ſuper quem habuerunt fortem imaginationem, ſeu extimationem in coitu. ¶ Item quando homo videt alium oſcitare etiam oſcitat.¶Etiam pueri trahentes vinum de vaſe appetunt mingere, ſed iſta non videtur fieri, niſi ex forti imaginatione, igitur.¶ Et modus ponendi poteſt eſſe talis: nam ſicut lumen quod eſt ſpecies lucis, eſt productiuum caloris, ſic ſpecies albedinis & rubedinis exiſtētes in imaginatiua, ſunt ꝓductiuæ albedinis, & coloris in ſubiecto diſpoſito, ꝑ quod patientibus fluxum ſanguinis prohibetur res rubea. Et hæc de ſecūdo articulo. Quantum ad tertiū ſit. D

CONCLVSIO reſponſalis: Art. 3.
ad quæſitum. Non eſt ponendus ſenſus agens diſtinctus ex natura rei a ſenſu poſſibili, quæ concluſio relinquitur ſatis probata in primo arti. ¶Ad rationes omnes dicitur, quòd concludunt pro nobis, & non contra nos.

ARI-

E G

ARISTOTELIS DE ANIMA.

LIBER TERTIVS.

T. cõ. 1 & indẽ.

DE parte animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit ſiue ſeparabili exiſtente, ſiue non ſeparabili ſecundum magnitudinem, ſed ſecũdũ rationem conſiderandum, quam habet differentiam, &c.

F

Intellectꝰ ꝓprietates & quõ differt a ſenſu.

ISTE eſt tertius liber de Anima, in quo Philoſophus determinat de potentia intellectiua. Et diuiditur in duos tractatus. In primo, determinat de potentia rationali, & diuiditur in duo capitula. In primo tangit quinque cõcluſiones. ¶ Prima, conſiderandum eſt de parte animæ, per quam anima cognoſcit, & ſapit ſiue ſit ſeparabilis, ſiue inſeparabilis a corpore. ¶ Secunda concluſio, tangit proprietates intellectus. ¶ Prima, ſi intelligere ſit ſicut ſentire, contingit intellectum pati aliquid ab intelligibili, ſicut ſenſum a ſenſibili. ¶ Secunda, oportet intellectum eſſe impoſſibilem. ¶ Tertia, oportet intellectum eſſe receptiuum ſpecierum intelligibilium.

¶ Quarta, intellectus eſt in potentia ad ſuſcipiendum ſpecies, & nullam ex natura debet habere. ¶ Quinta, ſicut ſenſitiuum ſe habet ad ſẽſibilia, ita ĩtellectiuũ ad ĩtelligibilia. Sexta, neceſſe eſt intellectum eſſe mixtũ, quod ꝓbat, quia intellectus omnia intelligit, ergo oportet ipſum eẽ immixtum, quod probat, quia ſi in intellectu eſſet aliqua propria forma, illa prohiberet, ne intelligeret formas extraneas. ¶ Ex quo habetur hæc auctoritas, intus exiſtens prohibet extraneum. (Auctoritas.) ¶ Septima intellectus poſſibilis non habet aliquam determinatam naturam, ſed ſolũ habet naturam, quæ vocatur intellectus poſſibilis animæ. Octaua, rõnabile eſt intellectum non miſceri corpori, i. organo corporeo, quod probat, quia ſi eſſet aliquod organum, tunc quale eſſet ipſum organum, eſſet, ipſe intellectus, & ſic poſſet eſſe calidus. ¶ Nona, intellectus poſſibilis eſt locus ſpecierum. ¶ Tertia concluſio, tãgit duas differentias inter intellectum & ſenſum. ¶ Prima, impaſſibilitas ſenſitiui non eſt ſimilis impaſſibilitati intellectus, quod probat dupl'r. ¶ Primo ex parte ſẽſus, quia ſenſus non poteſt ſentire parua ſenſibilia, nec valde excellentia, ſed cũ intellectus intelligit valde intelligibilia,

H

non

A nõ minus intelligit infima intelligibilia. ¶ Secundo probat ex parte organi quia ſenſus non eſt ſine organo, corporeo intellectus vero eſt ſine organo corporeo. Scđa dřia eſt, qa intellectus ſuſcipit omnes ſpecies omnium intelligibilium, & dř in actu primo per ipſas, ſic non eſt de ſenſu. ¶ Deinde ponit dřiam, quæ eſt ex parte obiecti. ¶ Et primo ponit talē
T. cõ. 9. ſuppõnem. Aliud eſt magnitudo, i. indiuiduum magnitudinis, & magnitudinis eſſe, i. quidditas huius magnitudinis. Et ſubdit, ꝙ hoc non eſt verum in omnibus, quia in oib. idem eſt ſuppoſitum, & quidditas, vt dicimus hanc carnē, & carnē eſſe idem. ¶ Et per hoc ponit dřiam inter ſenſum, & intellectum ex parte obiecti, quia ſenſus cognoſcit indiui-
B duum cum conditionib. indiuiduãtibus, ſed intellectus cognoſcit quidditates abſtrahendo a conditionibus indiuiduantib. ¶ Quarta cõcluſio tãgit duas qõnes. Prima, ſi intellectus eſt ſimplex, & impaſſibilis, & nihil habeat commune alicui intelligibili non vř, ꝙ patiatur ab intelligibili, cum agens, & patiens debeant habere aliquid commune. ¶ Secunda qõ. Vtrum intellectus ſit intelligibilis; & ſi ſit, vtrum ſit intelligibilis, ſicut alia, aut aliter. ¶ Quinta concluſio, tangit ſolutionem iſtarum qõnum. Et primo ſoluit primam, dicens, ꝙ duplex eſt paſſio. ¶ Quædam eſt corruptiua, quæ eſt mediantibus qualitatib. contrariis, & tali paſſione non patitur intellectus. ¶ Alia eſt perfectiua, & receptiua, & tali bene patitur intellectus; intellectus enim eſt quodammodo omnia, quia eſt in pō- C
tentia ad ſuſcipiendum ſpecies omnium intelligibilium, & nullam habet a natura, qa intellectus eſt ſicut qdã tabula, in qua nihil depictũ eſt. ¶ Secundo, ſoluit ſecundam qõnē, & dicit, ꝙ intellect⁹ ē intelligibilis, ſicut alia intelligibilia. Et ſubdit, ꝙ in his, quę ſunt ſine materia, idem eſt intellectus, & quod intelligitur. Secundo ſubdit, ꝙ in habẽtibus materiam, vnumquodq; ſolum eſt intelligibile in potentia, quia intellectus eſt potentia ſine materia.

QVONIAM autem ſicut in omni natura, hoc quidem eſt aliquid; hoc quidem materia vnicuique generi, &c. T. cõ. 17. & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ huius tractatus in quo Philoſ. deter- D
minat de intellectu agente, & poſſibili. (Quod intellectus agẽs, & poſſibilis.) ¶ Et primo ponit talem concluſionem, neceſſe eſt in anima eſſe has duas potentias. ſ. intellectum agentem, & poſſibilem, quod pbat, quia in omni natura eſt aliquid, ſicut materia, quod eſt in potentia ad recipiēdum omnia receptibilia in tali natura, & eſt etiam aliquid, quod eſt productiuum omnium, quæ producuntur in tali natura, ergo in anima oportet ponere vnam potentiam receptiuam, & aliam productiuam. ¶ Secundo, ponit differentiam illorum adinuicem, dicēs, ꝙ intellectus poſſibilis eſt, quo poſſibile eſt omnia fieri, ſed intellectus agēs eſt, qui eſt potens omnia facere, quod probat per ſimile, quia ſicut lumen facit colores exiſtentes in potentia viſibiles

E biles eſſe actu viſibiles, ſic intellectus agens facit intelligibilia. ¶ Tertio, ponit proprietates intellectus agentis, quæ ſunt quinque, dicens, ꝙ intellectus agens eſt ſeparabilis, impaſſibilis, immixtus, actu ſubſtantia, & honorabilior intellectus poſſibili. Iſtam vltimam partem probat dupliciter. ¶ Primo, quia agens eſt ſemper honorabilius patiente. ¶ Secundo, quia principium effectiuum eſt honorabilius principio receptiuo cu iuſmodi eſt intellectus poſſibilis. Et ſubdit, ꝙ eadem eſt ſcientia ſecundum actum cum re ſcita. ¶ Quarto, ponit differentiam inter, virtutem cogitatiuam, & agentem dicens, ꝙ virtus cogitatiua, quę aliter dicitur æſtimatiua, præcedit intellectum agentem, ſic ꝙ intellectus agens præ-
F ſupponit eam in agendo, ¶ Finaliter dicit, ꝙ intellectu agẽs eſt ſeparabilis, incorruptibilis, immortalis, & ꝑpetuus, & non remiſcitur poſt ſeparationem, ſed vis cogitatiua, i. phantaſia corrumpitur quodam interiori corrupto. Circa textum.

An intellectus noſter ſit pure potentia paſſiua.

QVAERITVR. Vtrum intellectus noſter poſſibilis ſit pure potẽtia paſſiua. ¶ Et arguitur primo, ꝙ ſic, quia ſcdm Philoſ. in tex. ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ita intellectus ad intelligibilia, ſed ſenſus, eſt virtus paſſiua, ergo & intellect⁹. ¶ Secundo ſic, ſi intellectus eſſet potentia actiua cum hoc, ꝙ ſit paſſiua, ſequeretur, ꝙ poſſet intelligere ſine obiecto exteriori, quod eſt falſum. Probat, quia actiuum, & paſſiuum debite approximata ſine extrinſeco ſufficiunt ad actum. Secundo, probatur, quia ſi quæretur quòd omnes actiones, & paſſiones intellectus eſſẽt eiuſdem ſpeciei, cum maneret idẽ agens, & patiens. ¶ Tertio ſic, cognitio fit per aſſimilationem potentiæ cognitiuæ ad obiectum, ſed illa aſſimilatio fit tantum per impreſſionẽ ſimilitudinis, vel ſpeciei obiecti in potentiam, quæ cauſatur ab obiecto & recipitur in potentia, quæ talis potentia eſt tantum receptiua. ¶ Quarto ſic, ſi intellectus poſſibilis eſſet ꝓductiuus intellectionis, ſequeretur, ꝙ intellectus poſſibilis eſſet intellectus agens, quod eſt falſum, & contra Philoſophus in textu, qui ponit differentiam inter ipſos. ¶ Quinto ſic, ſi intellectus poſſibilis eſſet pro- H
ductiuus intellectionis, tunc ſequeretur, ꝙ intellectus agens non eſſet nobilior intellectu poſſibili, cuius tamen oppoſitum dicit Philoſophus in textum. ¶ In oppoſitum arguitur, quia operationes vitales ſunt effectiuę a principio intrinſeco vitali, ſed actus intelligendi ſunt operationes vitales, ergo ſunt a principio intrinſeco effectiuo vitali, & hoc non eſt niſi intellectus poſſibilis, igitur intellectus poſſibilis non eſt potẽtia pure paſſiua. In quęſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione, quæſtionis ſupponitur primo, vt habet Scot. ꝙ in parte intellectiua, idest in anima eſt aliquod principium actiuum reſpectu intellectionis, & illud non eſt voluntas, neque Arti. 1. Sc q. 15. quolib.

A neque ſenſus, igitur illud erit intellectus, vel aliquid intrinſecum ipſi intellectui, puta ſpecies intelligibilis. ¶ Secūdo ſupponitur, ꝙ ad actualem intellectionem cauſandum concurrit aliquid ipſius animæ intellectiuę, & obiectum aliquo modo pręſens, vel in aliquo repręſentāte. Sed dubium eſt quot illorum debet poni per ſe actiuum reſpectu intellectionis, vtrum potentia tantum, vel obiectum tantum. ¶ Ad hoc reſpondet Scotus, ꝙ nullum illorum eſt totaliter cauſa intellectionis. Primo modo non poteſt eſſe potentia, quia experimur, ꝙ quando aliquod obiectum eſt præſens intellectui, ꝙ de eo habemus notitiam quam prius non habebamus, ſed hoc non eſſet niſi intellectus haberet aliquam actiuitatem.
B Et, ꝙ obiectum non ſit cauſa totalis patet, quia intellectiones, ꝙ operationes potentiarum dicuntur actiones immanentes, quod tamen non eſſet ſi obiectum eſſet talis cauſa, ſed eſſent tranſeūtes. Et ex hoc ſequitur falſitas illorum, qui tenent, ꝙ intellectus pure paſſiue ſe habet ad intellectionem. ¶ Tertio ſupponit, ꝙ obiectum in ſe præſens, vel in ſua ſpecie, & intellectus integrāt vnam totalem cauſam ipſius intellectionis, ita quòd intellectio, qua intellectus noſter intelligit Petrum, cauſatur ab ipſo Petro pręſente in ſe, vel ſua ſpecie, & ab ipſo intellectu. ¶ Et aduerte, quòd obiectum eſſe in ſe præſens non eſt aliud quam ipſum habere verum eſſe in diſtantia ſufficienti ad cauſandum intellectionē, ſed ipſum eſſe pręſens in ſua ſpecie non eſt aliud quàm ſpeciem eius C intelligibilem eſſe in intellectu, ita quòd quando ipſius obiecti ſpecies intelligibilis eſt in intellectu, tunc obiectum dicitur eſſe, præſens in ſua ſpecie.

Secundo ſciendum, ꝙ circa dicta incidit talis difficultas quomodo iſta duo puta intellectus, & obiectum conſtituunt vnum principium. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponit Scot. ꝙ cauſæ concurrentes ad vnum effectum ſunt quandoq; eiuſdem rationis, & ordinis, vt ſunt plures homines trahentes nauem, quādoque ſunt alterius rationis, & ordinis, & hoc dupliciter. Vno modo q̄do poſterior habet virtutem ſuam a priore, cuiuſmodi ſunt ſol, & pater in generatione hominis, quandoq; poſterior non habet virtutem ſuam D a priore, nec dependet ab ea in habēdo ſuam virtutem, ſed tantum depēdet ab ea in agendo ſecundum ſuā virtutē, itaꝙ ſuperior principalius agit, & inferior minus principaliter agit. ¶ Exemplū forte poſſet eſſe de pre. & matre in generatione prolis. Ariſt. enim 6. de Animalibus expreſ ſe habet, quòd mater actiue ſe habet in generatione prolis, non tamē ſic, quòd ipſa mater habeat virtutem ſuam actiuam a patre, nec in habendo ipſam ab ipſo dependet, ſed dependet ab ipſo in agendo, & ſic dicitur agere minus principaliter. ¶ Ad propoſitum ergo dicendum eſt de intellectu obiecto, quòd non cō. urrunt primo modo, puta, ſicut cauſę eiuſdem rationis, quia virtus vnius poſſet tantum augeri, quòd ſe ſolo poſ-

Intellectus, & obiectū quō integrāt vnū principiū.

Sco, vbi ſup.

Vide 1. d gñatione aialiū circa finē.

E poſſet cauſare intellectionem, quod eſt falſum.¶ Nec ſecundo mõ, quia intellectus non habet virtutem ſuã actiuam ab obiecto, nec econuerſo. Rñdetur, ergo quòd tertio modo cõcurrunt ad producendum intellectionem, ſed quod illorum principalius concurrat an obiectum, vel intellectus. Reſpondetur per duas propoſitiones.¶ Prima, obiectum, & potentia ſunt duæ cauſæ principales concurrentes ad cauſandum intellectionem, ſic quòd neutrum eorum ſufficit.¶ Secunda propoſitio, inter illa duo principalior cauſa eſt intellectus, quia vbi cauſa vniuerſalior, & minus vniuerſalis ſimul concurrunt ad aliquem effectum, cauſa vniuerſalior eſt principalior, ſed intellectus eſt cauſa magis vniuerſalis: nã
F intellectus eſt illimitatus ad omnes, actus omnium ſpecierum, & oĩum intelligibilium, non autem obiectũ, quia eſt determinatum ad vnã ſpeciem, & vnam notitiam.

Obiectũ quare nõ dicitur intelligere, ſicut intellectus.

TERTIO ſciendum, ꝙ circa text. incidunt aliquæ paruę difficultates.¶ Quarum prima eſt, quare eſt, quòd poſtquam obiectum, eſt cauſa intellectionis, ſicut ĩtellectus, quare non dicitur ita bene intelligere, ſicut intellectus. Reſpondet Sco. quòd rõ huius eſt, quia intellectus non dicitur inteligere ratione, qua cauſat intellectionem, quia ſi Deus cauſaret illam intellectionem, non tamen diceretur intelligere illa intellectione, ſed dicitur intelligere intellectu, quia recipit intellectionem, quam non recipit obiectum, ideo dicit Philoſophus, quòd intelli-

Scot. vbi ſupra.

G gere eſt quodam pati, quia intellectum intelligere non eſt, niſi ipſum recipere intellectionẽ.¶ Secunda difficultas, an intellectus agens, & poſſibilis ſint duæ potentiæ animę realiter diſtinctæ.¶ Et videtur, quòd ſic, quia dicit philoſophus in textu, ꝙ intellectus agẽs eſt nobilior intellectu poſſibili, ꝙ nõ eẽt ſi eẽnt idẽcũ nihil ſit nobilius ſeipſo. In oppoſitũ arguit, nõ eſt ponẽda pluralitas ſine neceſſitate ex primo Phyſic. ſed nõ eſt neceſſitas ponendi illas potentias eſſe realiter diſtinctas, cum idẽ poſſit eſſe principium receptiuum, & productiuum reſpectu eiuſdem. ¶ Ideo reſpondetur breuiter ad diſ. ficultatem, quòd intellectus agens, & intellectus poſſibilis non diſtinguuntur realiter, quod patet, quia

An intellectus agens, & intellect' poſſibilis diſtinguatur.

H nõ poſſunt abinuicem ſeparari, nec aliqua alia via apparet, quã põt concludi diſtinctio realis inter ipſa, iõ non diſtinguuntur realiter, licet bene formaliter.¶ Et ad rõnem dicitur primo, ꝙ intellectus agens eſt nobilior intellectu poſſibili ſecundum. quid, & nõ ſimpl'r.¶ Dr̃ ſecundo, ꝙ idem diſtinctũ a ſeipſo formaliter poteſt bene eſſe nobilius ſeipſo.¶ Et ad probationem Ariſt. in qua dr̃, ꝙ omne agens eſt nobilius paſſo. Reſpondetur, ꝙ talis propoſitio eſt mediata, & dependet a duab. aliis ꝓpoſitionibus.¶ Prima, quòd agens ſit cauſa talis formæ, quam producit. ¶ Secũda, ꝙ illa forma ſit nobilior, quàm paſſum, in quo illa forma recipitur, & ſi vna illarum propoſitionum ſit falſa, tunc non eſt concedẽda talis propoſitio.

QVAR-

A Quarto ſciendum, ꝙ eſt alia difficultas, an intellectus agens, vel poſſibilis ſit cauſa intellectionis. Ad quam reſpondetur breuiter, ꝙ intellectus agens cum phantaſmate cauſat partialiter ſpeciem intelligibilẽ in intellectu poſſibili, & nihil aliud facit. ¶ Vñ de ipſo intellectu agente dicitur, ꝙ transfert de ordine in ordinem, id eſt de ordine ſenſibiliũ in ordinem intelligibilium, id eſt facit illa, quæ prius erant ſenſibilia actu intelligibilia, producendo ſpeciem. ¶ Dicitur etiam, ꝙ ipſe intellectus agens facit vniuerſalitatẽ in rebus, ſcilicet producit ſpeciem intelligibilem repreſentantem rem ſub ꝓpria eius ratione, & non ſub conditionibus indiuiduantibus. ¶ Dicitur ẽt ꝙ intellectus agens eſt, qui eſt potens B omnia facere, id eſt productiuus partialiter ſpecierum intelligibiliũ omnium rerum ſenſibilium, ideo omnes auctoritates, quæ videntur ponere intellectum agẽtem agere, debẽt ſemper intelligi reſpectu ſpeciei intelligibilis. ¶ Sed intellectus poſſibilis recipit primo ſpeciẽ intelligibilem & cũ ipſa partialiter producit intellectionem quam recipit. Et ex iſtis patet, ꝙ intellectus agens nullã intellectionẽ producit, neque aliq̃ recipit, neque etiam ſpeciem intelligibilem. ¶ Sequitur etiam, ꝙ intellectus agens poſt ſeparationem animæ a corpore nullum actũ habebit, quia tunc ſpecies intelligibiles non cauſabuntur in intellectu poſſibili mediante phãtaſmate, quia tũc nullũ erit phãtaſma, ſed imediate cauſabunt ab intellectu. ¶ Et ſi quis arguat cõtra iſta, nõ eſt ponẽda pluralitas ſine neceſſitate, ergo nõ eſt ponẽdus i intellectus agẽs aliquo mõ diſtinctus cõtra intellectũ poſſibilẽ, q̃a intellectus poſſibilis cũ phãtaſmate poteſt producere ſpeciem intelligibilem in ſeipſo, ſicut producit intellectionem in ſeipſo? ¶ Reſpondet Scot. quòd non eſt ſimile, quia potentia operatiua non eſt productiua ſui obiecti, licet ſit actiua ſui actus circa, obiectũ, ideo non eſt ſimile, ꝙ ſi intellectus poſſibilis poſſit cauſare ſuã intellectionem, ꝙ poſſit cauſare ſpeciẽ intelligibilem. ¶ Et ſi quis adhuc arguat, intellectus agens dr̃ eſſe actiuus reſpectu omnium, quorum intellectus poſſibilis eſt receptiuus, modo dicit Philoſophus in textu, ꝙ intellectus agẽs eſt qui põt omnia facere, ſicut intellectus poſſibilis eſt, quo poſſibile eſt omnia fieri. ¶ Reſpondetur, ꝙ intellectus agens dicitur omnia facere, ſupple intelligibilia: nam cum phantaſmate cauſat ſpeciem intelligibilem, per quam res dicitur actu intelligibilis, & per quam res dicitur in potentia propinqua intelligibilis, & reſpectu illius intellectus poſſibilis eſt receptiuus, ſed intellectus agens non facit omnia actu intellecta, ſed intellectus poſſibilis, ideo itellectus agens non eſt actus reſpectu huius, quod eſt facere omnia actu intellecta. Et hæc de primo articu. Quantũ ad ſecundum.

Dubitatur primo. Vtrum ad habẽdũ notitiã actualẽ ſit ponẽda ſpẽs intelligibilis ¶ Et arguitur primo, ꝙ non, quia quælibet ſpecies in-

An intellectus agẽs vel poſſibilis ſit cã intellectionis.

C

Sc. q. 15. quodl.

D

Art. 2.

An dẽtur ſpẽs intelligibiles.

inteligibilis ſi eſſet i intellectu, eſſet vt forma naturaliter agens ad intellectionem, ſed multæ poſſunt eſſe tales ſpecies in intellectu; ergo omnes illæ agerent ad intellectiones, ſibi correſpondentes; Vel ſi vna ageret, & tamen ſecundum eam non eſſet intellectio, ſequeretur. quòd nunquam ſecundum eã poſſet eſſe intellectio; quia cauſa naturaliter agens, quando agit, agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, ergo cito non poſſet habere effectum ſuum, neque poſt. ¶ Item omnis ſpecies impreſſa ab obiecto repræſentat illud ſub illa rõne, quã imprimitur ab eo, ſed imprimitur ab eo, vt ſingulare eſt, quia actio eſt ſingularis, ergo ſpecie impreſſa a quocunque, nõ po-
F teſt repreſentare vniuerſale. ¶ In oppoſitũ arguitur, quia ſtat intellectũ eſſe in potentia propinqua ad aliqd intelligendũ, qui tamen prius erat in potentia eſſentiali & remota ad illud intelligẽdum: ergo hoc eſt per aliam mutationẽ, & non obiecti quia in obiecto eſt tantum relatio rationis: ergo ipſius intellectus, ſed talis mutatio non videtur eſſe, niſi ad aliquam formã in intellectu, quæ eſt prior illa actuali intellectione, & illud non eſt niſi ſpecies intelligibilis, igitur. ¶ Sed forte dices, ꝙ hoc non eſt propter aliquid exiſtens in intellectu, ſed eſt propter phantaſma quod remanſit, a quo cauſatur talis intellectio. ¶ Contra illud arguitur, quia intellectus poteſt eſſe in potẽtia propinqua alicuius, cuius non eſt phantaſma, igitur non erit a phantaſmate. Antecedens probatur, nam intellectus poſt intellectionẽ ſuorũ G
actum, & volitionũ ſuarũ eſt in potentia propinqua ad illos intelligendũ, & tamen ipſorum non ſunt phãtaſmata, cum nullo modo ſint ſenſibilia. ¶ Reſpondetur ergo ad dubiũ ſecundum mentem Scoti ad tertiã partẽ diſtinctionis per aliquas ꝓpoſitiones. ¶ Prima ꝓpoſitio, ad actualem notitiam abſtractiuam, requiritur ſpecies intelligibilis tanꝙ partialis cauſa illius intellectionis, quę quidem ſpecies intelligibilis manet in intellectu poſſibili poſt actualem intellectionem. ¶ Secunda propoſitio, lata eſt differentia inter ſpeciem intelligibilem, & habitum, quia habitus, qui generatur ex frequẽti reiteratione actuũ nõ repreſentat obiectum, licet bene inclinet ad conſimiles actus, ex quibus generatur, ſed iſta ſpecies intelligibilis eſt repreſentatiua, & ſimilitudo ipſius obiecti. H
¶ Tertia propoſitio, licet ſpecies intelligibilis ſit ſpiritualis, vel accidens ſpirituale, tamen repreſentat rem corporalẽ, & hoc non eſt inconueniens. Et ad rõnes. Ad primam reſpondetur negando conſequentiã, vnde cuiuſcunque ſpeciei ſingulare fortius mouet ſenſum, eius phantaſmata efficacius imprimitur, & fortius mouet intellectũ, & quo ad iſtũ primum actum non eſt in poteſtate noſtra, quin intelligamus. ¶ Et cũ dicitur vlterius, vel ipſa ſpecies, poteſt mouere ad intellectionẽ, vel nõ. Dico, quod poteſt, ſed ſi alia ſpecies fortius moueat iſta impeditur, poteſt tamen poſtea per imperium volũtatis imperantis mouere ad cogni-

Sco. li. I. diſt. 3.

A gnitionem iſtius.¶Ad ſecundã dicitur primo, ꝙ dup ex eſt ratio, ſcilicet agendi, & agentis. ¶Singularitas enim eſt conditio agentis, & nõ ratio agendi, ſed ratio agendi eſt ipſa forma in ſingulari, ſecundũ quã ſingulare agit, & ſic bene dicitur, ꝙ ſpecies debet repręſentare ſecundũ illam rationem agendi, ſed non ſecundum rationem agentis. ¶Vel poteſt dici generaliter, quòd quando ſpecies generatur ab aliquo, ſicut a totali cauſa, repręſentat ipſum ſub ratione, ſupple agendi, qua gignitur, & concomitanter ſub ratione generantis.

Intelligẽtem oportet phantaſmata ſpeculari qũo.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ illud dictũ Ariſtotelis ſit verum, in quo dicitur, ꝙ neceſſe eſt intellectũ intelligentem phantaſma ſpeculari, & ꝙ intellectus ad intelligendũ B debet ſe conuertere ad phantaſmata. ¶Et videtur, ꝙ non, quia intellectus multa intelligit, quorum non ſunt phantaſmata, vt ſunt intellectiones, & volitiones. Reſpondetur, & pro ſolutione ſupponitur, ꝙ talis eſt connexio iſtarum potentiarũ, ſ. phantaſię, & intellectus ꝓ ſtatu iſto, quód nihil intellectus intelligit in vniuerſali, niſi cuius ſingulare phantaſiatur, nec eſt alia conuerſio intellectus ad phantaſmata, niſi ꝙ intelligens vniuerſale, ſaltem materiale, ſeu ſenſibile phantaſiatur eius ſingulare, & intellectus ſic intelligẽs vniuerſale, dicitur ſe conuertere ad phãtaſmata ſecundum illum ſenſum. ¶Sed reſtat alia difficultas, ſcilicet. Vtrum oporteat intellectum eſſe denudatum ab eo, quod ipſe intelligit, & videtur, quòd non, quia non C oportet ſenſum eſſe denudatũ a ſenſibili: ergo non oportet intellectum eſſe denudatum ab intelligibili. Antecedens patet de tactu, qui non eſt denudatus a quatuor qualitatibus primus. ¶Itẽ intellectus põt intelligere quodlibet ens, & tñ non eſt a quolibet ente denudatus, q̃a nõ eſt denudatus a ſeipſo. ¶In oppoſitũ eſt Philoſophus i textu, vbi dicit, ꝙ neceſſe eſt intellectum eſſe immixtum cum eo, quod intelligitur. Pro ſolutione ponuntur aliquæ concluſiones, ſeu propoſitiones. ¶Prima propoſitio, intellectus noſter non eſt denudatus ab omni eo, quod poteſt intelligere, quia poteſt intelligere ſeipſum, & tamen non eſt denudatus a ſeipſo. ¶Secunda propoſitio, intellectus noſter poteſt dupliciter aliquid intelligere. Intelligit enim ali D qua primo, ideſt ſine diſcurſu ex intellectione præuia, & poteſt intelligere aliquid mediante alio, puta per diſcurſum, poteſt etiam aliquid intelligere directe, & aliquid per reflexionem. ¶Tunc ponitur tertia propoſitio, oportet intellectum eſſe denudatum ab omni eo, quod primo, & directe recipit, vel intelligit. Et per hoc ſoluitur ſecunda ratio. ¶Ad primam, viſum eſt quomodo ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem.

Omne recipiens, qũo dēt eſſe denudatũ rece pto.

Vtrũ anima rõnalis ſit immortalis.

Dvbitatvr tertio, Vtrum anima rationalis ſit immortalis. ¶Et videtur quod non, quia homo verè corrumpitur: ergo forma eius deſinit eſſe, ſed forma hominis eſt anima: igitur. ¶Item dicit Philoſophus

E in textu, quod intellectus paſſiuus corrūpitur, ergo & ipſa anima cum ſint idem. ¶ In oppoſitum arguitur per Philoſophum, qui dicit ſecundo huius, ꝙ intellectus ſeparat a corpore ſicut perpetuum a corruptibili. ¶ Etiam dicit in hoc tertio, ꝙ pars intellectiua eſt immortalis. Ad dubiū reſpondetur ponēdo talem propōnem, ſecūdum veritatem & fidē, Anima rationalis, eſt imortalis, ſed quid de hoc ſenſerit Philoſophus dubiū eſt, nam in diuerſis paſſibus vr̄ adducere auctoritates ad vtranq; partem. ¶ Dicit.n. in hoc tertio, ꝙ intellectus eſt ſeparatus. ¶ Dicit etiā duodecimo Metaphy. ꝙ ſolus intellectus.i. ſola anima intellectiua manet poſt corruptionē totius. ¶ Etiā decimoſexto lib. de Animalibus dicit intellectum venire de foris: ergo non incipit eſſe per generationē, & per conſequens non poteſt accipere non eſſe per corruptionē. ¶ Dicit ēt, in 2. Ethicorū, ꝙ fortis debet ſe exponere morti pro republica, & loqui tur ſecundū iudiciū rationis naturalis: igitur ſecundū rōnem poteſt cognoſci immortalitas animæ. patet, quia propter quodcūq; bonū nō poteſt quis appetere omnino ſuū non eſſe: Ideo ex iſtis videtur velle Philoſophus, ꝙ itellectus ſit immortalis. ¶ Sed oppoſitum vr̄ velle in alijs locis, nam videtur dicere primo cœli, & mūdi, & ētoctauo Phyſ. ꝙ omne, quod incipit eſſe, deſinit eſſe. ¶ Vnde ibi vr̄ velle contra Platonem pro impoſſibili, ꝙ aliquid inceperit eſſe poſt nō eſſe, qđ ſit ꝑpetuū, & immortale: iō apparet, ꝙ Philoſophus fuit

Vide Sc. in 4. diſt. 43. q. 2. & 21. quoli.

F

multū dubius in hac materia, nō magis accedens ad vnam partem q̄ ad aliā. ¶ Vnde quantuncunq; aliquis eſſet magnus Philoſophus nō poſſet ſufficiēter lumine naturali ꝓbare immortalitatē animæ. Et ad rōnem, quæ fiebat dicitur, ꝙ in corruptione hominis corrūpitur ipſa humanitas, quę eſt tertia entitas diſtincta ab ipſa anima, & corpore, & non corrumpitur anima rationalis. Et hęc de ſecundo artic. Quantum ad tertium ſit. G

Conclusio reſponſalis: Intellectus noſter non pure ſe habet ad ipſam intellectionem, ſed effectiue tanq̄ cauſa partialis, quæ concluſio relinquitur no. ex dictis, etiā ex dictis ſufficienter patet quid ſit dicendum ad rationes. Art. 3.

H

INDIVISIBILIVM quidē igitur intelligentia in his eſt, circa quę nō eſt falſum, &c. T. cō. 21. & inde.

Iſte eſt ſecūdus & vltimus tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de intellectu, & actibus eius, & ēt de potentia motiua, & de differentia animatorum ab inanimatis. Et diuiditur in tria capitula. ¶ Primum diuiditur in tres partes, dicens, ꝙ duplex eſt operatio intellectus. ſ. ſimpliciū apprehenſio, quę eſt in his circa, quę nō eſt falſum. ¶ Secūda, eſt cōpoſitio, vel diuiſio & eſt eorū, quæ ſunt vera vel falſa. Et differunt iſtæ duę, quia ſimpliciū apprehenſio prior eſt, quā cōpoſitio, vel diuiſio, vt patet ex opinione Empedoclis, qui dicebat, ꝙ primo fuerant quædam capita ſine col

Duplex operatio intellectus & q̄uo is cō paratur ad ſenſū.

lo,

A lo, poſtea coniuncta ſunt ſuis collis. ¶Secundo differunt, quia in compoſitione, vel diuiſione eſt veritas, vel falſitas, ſed non ſimplici apprehēſione. ¶Tertio differunt, quia intellectus in ſua prima intellectione ſp eſt verus, non aūt in ſecunda. Et quia dicit, ꝙ prima operatio eſt intelligētia indiuiſibilium, oſtendit, ꝙ indiuiſibile dr̄ tripliciter. ¶Primo, quia eſt vnū cōminuitate, actu indiuiſū, vt magnitudo. ¶ Scd̄o aliquid dr̄ indiuiſibile ſecundum ſpeciem, puta quod eſt vnum ſecundum ſpeciē, vt homo animal, vel domus. ¶ Tertio modo dr̄ indiuiſibile ſimpliciter, ꝙ eſt indiuiſibile tam ſecundum actum, quàm potentiam, vt punctus. ¶In ſecunda parte ponit aliquas cōparationes intellectus ad ſenſum.

B ¶Prima, ſicut ſēſibile agit in ſenſū, & reducit eum de potentia ad actū, ſic etiam intelligibile agit in intellectum, & reducit eum de potentia ad actum. ¶Secunda, ſicut alteratio ſenſus a ſenſibili non eſt corruptiua, ſic, nec alteratio intellectus ab intelligibili. ¶ Tertia, ſentire eſt ſimile ipſi intelligere, ideſt ſimplici apprehenſioni: nam ſicut ſenſus circa ſuum proprium ſenſibile eſt verus, ſic etiā intellectus circa ſuum, quod quid eſt, eſt verus. ¶Quarta, tam in ſenſu, q̄ in intellectu ad apprehenſionē obiecti conuenientis, vel diſconuenientis, ſequitur proſecutio, vel fuga. ¶Quinta, in vtroq; apprehenſo obiecto conueniente, vel diſconueniente, ſequitur delectatio, vel triſtitia. ¶Sexta, in nulla earum potentia appetitiua eſt alia a fugitiua. ¶Septima, ſicut ſe habent ſenſibilia ad ſenſum, C ita phantaſmata ad intellectū: nam ſicut ſenſibile facit ſpeciem ſenſibilem, ita phātaſma facit ſpeciem intelligibilem, ſine qua intellectus non intelligit. ¶Octaua, ſicut prçter ſenſus particulares oportet ponere vnum ſenſum communem, quo apprehendantur obiecta omnium ſenſuum particularium, & ponat dr̄iā inter ipſa, ita etiam oportet ponere vnum intellectum intelligētem omnia. ¶Nona comparatio, tam in ſenſu, quā in intellectu eſt aliquādo iudicium practicum, quo intellectus mouetur ad aliquid proſequēdum, vel fugiendum, aliquando etiam eſt iudicium ſpeculatiuum, quod eſt ſine omni actione, hoc eſt, quod non mouet ad electionem, vel fugam.

¶Ex quo paſſu elicitur hæc communis auctoritas. Finis ſcientiæ ſpeculatiuæ eſt ſcire, finis vero practicæ eſt opus. D Auctoritas cōis. ¶Decima, ſicut per ſpēs reſeruatas in phantaſia imaginamur aliquid triſte, aut delectabile, ſic ēt per ſpēs reſeruatas ī ītellectu. ¶ Vndecima, intellectus intelligendo ea, quæ abſtracta ſunt a materia non intelligit ea eſſe ſine materia, ſed intelligit ea non intelligēdo materiā eorum, & ſic etiam de ſenſu. ¶Vltima, ſeu duodecima comparatio, operatio ſenſus nunquam eſt res ſenſata, ſed intellectus eſt res intellecta, intellectus enim poteſt ſe intelligere.

¶In tertia parte Philoſophus, intendit talem concluſionem, anima eſt quodammodo omnia. ¶ Quod probat, quia omne, quod eſt, eſt ſenſibile, aut intelligibile;

E ſed aīa habet in ſe ſenſum, per quem eſt omnia ſenſibilia, hoc eſt poteſt omnia ſenſibilia cognoſcere per ſenſum, & intellectum, per quem eſt omnia intelligibilia, hoc eſt per intellectum poteſt omnia intelligibilia cognoſcere, igitur. ¶Et ſubdit, ꝙ differentiæ, quibus diuiduntur ſciētiæ, ſunt ſimiles diuiſionibus quib. ſcibilia diuiduntur, ſecantur enim ſcientiæ quemadmodum, & res, de quibus ſunt. Vnde ſicut ſcientia, & ſenſus diuiduntur per actum, & potentiam, ſic ſcibile, & ſenſibile, ſi, n. ſenſus fuerit in potentia ſenſatum eſt in potentia, & ſi in actu, in actu, & ſimiliter eſt de ſcientia, & & de ſcibili, non tamen ſecundum quòd eſt extra animam, lapis enim non eſt anima, ſed ſpecies lapidis.

F ¶Ex hoc infert, quòd intellectus eſt ſicut manus, quia ſicut manus eſt organum organorum: nam homo, vtitur ea ad prothegendum alia organa, ſic intellectus, eſt ſpecies ſpecierum, ideſt, recipit ſpeciem omnium rerum.

¶Subdit etiam, quòd omnia intelligibilia ſunt in ſpeciebus, ſenſibilibus, quia nullum vniuerſale intelligimus, niſi prius ſingulare illius phantaſiemur. ¶Ex hoc infert, quòd intellectus nihil intelligit ſine phantaſmatibus, ſi enim intellectus ſpeculetur, neceſſe eſt aliquod phantaſma ſpeculari. ¶Ex quo infert finaliter, quòd actus intellectus, qui eſt ſimplicium apprehenſio, licet non ſit phantaſma, tamen non eſt ſine phātaſmate.

DE monente autem, quid forte ſit anima, ſpeculandum eſt, vtrum vna quadam pars ipſius ſit, &c. G T.cō. 40. circa medium, & inde.

ISTVD eſt ſecundum capitulū, in quo Philoſophus determinat de potentia motiua, & diuidit in duas partes. ¶In prima diſputat de diſtinctione potentiarum, dicens ꝙ dubitatio eſt quomodo diſtinguuntur partes animæ, quia videntur quodammodo eſſe infinitæ, cum videantur eſſe infiniti actus. ¶Conſequenter ſubdit quaſdam diuiſiones potentiarum, quas poſuerunt antiqui, quidam enim dixerunt, quòd potentiarum animę, quædam eſt ratiocinatiua, quædam iraſcibilis, & quædam concupiſcibili. ¶Alii dicebant, quòd potentiarum animę, alia eſt rōnalis, alia irrationalis. Has diuiſiones reprobat Philoſophus trib. rationibus. ¶Prima ratio, quia ſenſitiua, & vegetatiua plus differunt, quàm concupiſcibilis, & iraſcibilis, eo, quòd conſtituunt diuerſa genera viuentium, quod non faciunt cōcupiſcibilis, & iraſcibilis. ¶Secunda ratio, quia potentia vegetatiua neq; eſt rationalis, neque irrationalis, & tamen eſt potentia animæ. ¶Tertia ratio, phantaſia eſt quædam potentia animæ, & non apparet ſub quo membro diuiſionis contineatur, igitur. ¶Conſequenter ponit quatuor cōcluſiones. ¶Prima, potētia vegetatiua non eſt ſufficiens principium motiuum animalis ſecundum locū, quod probat duabus rationibus.

Potentia motiua, quid, & vñ fluit.

H

¶Prima, quia motus ſecundum locum

cum

A cum in aĩalibus eſt ſemper cum phã taſia, hoc eſt cũ aliqua cognitione, & appetitu ad proſequendum, vel fugiendum.¶Secunda rõ, quia tunc ſequeretur, ꝙ in plãtis in quibus eſt potentia vegetatiua, eſſet potentia motiua ſecundum locum, ꝙ eſt falſum.¶Secunda concluſio, potentia ſenſitiua nõ eſt ſufficiens principiũ motus localis, quod probat, qa multa ſunt animalia, quæ habent potẽtiam ſenſitiuam, quę tñ ſunt immobilia ſecundum locum,¶Et ſi dicaẽ, ꝙ omnia animalia habent potentiã motiuam ſecundum locum, ſed nõ mouentur, eo ꝙ non habent orgãnum diſpoſitum ad motum. Dicit Philoſophus, ꝙ hoc eſt incõueniẽs, quia natura nihil facit fruſtra, neq; deficit in neceſſariis.¶Tertia concluſio, intellectus nõ eſt ſufficiens principium motus localis, quod probat primo de intellectu ſpeculatiuo, qa aĩal nunquam mouetur localiter, niſi propter iudicium alicuius fugibilis aut proſequibilis, ſed intellectus ſpeculatiuus non dicit aliquid eſſe proſequibile, vel fugibile, igitur. Secũdo probat de intellectu practico, quia licet iudicet aliquid eſſe proſequendum, vel fugiendum, non tamen ſemper fit motus ſecundum tale iudicium: nam incontinens magis mouetur ſecundum concupiſcẽtiam, quam ſecundum rectam rationem.¶Quarta concluſio appetitus non eſt principium totalem motus localis. quod probat, quia abſtinentes non operantur ſecundum appetitum, ſed ſecũdum rationem. ¶Conſequenter ponit talem con- B

C cluſionem, intellectus, & appetitus videntur eſſe principia motus aĩalis ſecundum locum. & hoc capiendo intellectum vt ſe extendit ad omnẽ virtutem cognitiuã. Quod probat, quia omnis motus progreſſiuus aĩalis fit ad proſequendum vel fugiendum aliquid, quod oportet primo apprehendere tanquàm bonum vel malum, ſed apprehẽdere eſt cognoſcere, & per appetitum eſt inclinare corpus, ergo iſtæ duæ potentiæ ſunt principium motiuum aĩalis.¶Deinde oſtendit ex parte obiecti quid ſit principium motiuum aĩalis, dicens, ꝙ appetibile primo intellectum mouet ſub rõne boni, vel mali, & ad talem cognitionem ſequitur deſiderium vel odium, ergo appetibile eſt primo mouens intellectum ſub rõne boni vel mali, & conſequenter appetitum.¶Deinde ponit differentiã inter intellectum, & phãtaſiam ſiue ſenſum, dicens, ꝙ omnis intellectus eſt rectus, ſed phantaſia quandoque eſt recta, & aliquando non.¶Vnde aliquando iudicat aliquid eſſe proſequendum propter declarationem præſentem, quod tamen eſt valde malum, propter ſequentes circumſtantias, iõ appetibile aliqñ apparet bonũ, & tñ non eſt ſimpl'r bonum, dicit, tamen, ꝙ non oẽ bonum, vel apparens bonum mouet appetitum ad proſequendum vel fugiendum, ſed oportet, ꝙ tale ſit per nos agibile. D

VEGETABILEM quidem igitur animam neceſſe eſt habere omne, quodcunque viuum, &c. T.cõ.59. & inde.

E Potentia aiaſticæ, q̃uo cõparantur ad adinuicem.

ISTVD eſt tertium capitulũ, in quo comparat potentia animæ adinuicem,& ad diuerſa genera viuentium.Et diuidit in duas partes.¶In prima ponit aliquas concluſiones. Prima,in oĩbus viuentibus generabilibus,& corruptibilibus reperitur anima vegetatiua.Quod probat, q̃a in omnibus viuentibus reperitur potentia nutritiua, igitur. ¶Secunda concluſio,non in omnibus viuentibus reperitur anima ſenſitiua, quia non reperitur in plantis, cum in illis non reperiatur ſenſus tactus,ſine quo nullus alius ſenſus reperitur. ¶Tertia cõcluſio, in oĩbus animalibus reperitur anima ſenſitiua.¶Pro cuius probtione pmittit, ꝙ natura nihil facit fruſtra.Hoc ſuppoſito probat de animalibus progreſſiuis,quibus datus eſt motus progreſſiuus ad quærendum alimentum ſibi neceſrium,quod non poteſt inuenire ſine ſenſu. ¶ Deinde probat de aĩalibus terræ affixis,quæ non indigent q̃rere alimentum ſaltem a longe, quia habẽt ſuum alimentum ipſis coniũctum,iõ datus eſt eis motus dilatationis ad proſequendũ conueniens, & motus cõſtrictionis ad reſiſtendũ diſconuenienti, & iſta non poſſunt fieri ſine ſenſu,igitur.¶Deinde oſtẽdit,quod omne animal ſiue moueatur motu locali progreſſiuo, ſiue nõ habet ſenſum,tactus. Et dicit ꝙ omne habẽs ſenſum habet corpus, quia ſẽſus indiget organo corporeo.¶Ex quo ſequitur ꝙ impoſſibile eſt corpus ſimplex habere tactum.¶ Sequitur ſecundo ꝙ etiam impoſſibile eſt ſine tactu habere alium ſenſum. Vnde ſine tactu non poteſt animal proſequi conueniens & fugere diſconueniens ſecundum qualitates tangibiles,ideo eſt neceſſarius omni animali,quod tamen non eſt de aliis ſẽſibus. Nam ſenſus viſus,auditus,& olfactus, nõ ſunt neceſſarii omni aĩali, quia tales ſunt circa aliqua quæ non nutriunt.¶Ex quo patet ꝙ ſunt tantum duo ſenſus neceſſarii, ſcilicet guſtus,& tactus.¶Deinde oſtendit modum per quem animalia ſentiunt a longe, dicens ꝙ hoc fit iſto modo.Nam obiectum primo immutat mediũ, & medio immutato immutatur ſenſus ſicut in motu locali mouens mouet corpus ſibi propinquum,& per illud mouet aliud, ſ.diſtans ex omnibus iſtis infert aliqua corollaria.¶Primum impoſſibile eſt corpus aĩalis eſt ſimplex.ſ. igneum, vel aerem,quod probat,quia non cõtingit animal eſſe ſine tactu, ſed impoſſibile eſt corpus ſimplex habere tactum,igitur.Ex quo infert ꝙ ſenſus tactus non eſt de natura alicuius elementi ſicut alii ſenſus. ¶ Secũdũ corollarium,neque capilli, neq; oſſa,neq; plantæ ſentiunt, quia quodlibet eorum eſt terra a dominio. ¶ Tertium corollarium neceſſe eſt omnia aĩalia priuata ſẽſu tactus,mori.¶ Quartum,neceſſe eſt omne aĩal habere ſenſum tactus, qui ſolus eſt neceſſarius omni aĩali. Quintum excellentiæ tangibilium corrumpunt animal,ſed excellentiæ aliorum ſenſibilium non corrumpunt animal,licet bene corrumpãt ſenſum. Quod probat,quia excellentiæ tangibiliũ corrũpunt tactum,ergo animal quia animal

A animal non poteſt eſſe ſine tactu, ſed ad corruptionem aliorum ſenſuum, nõ ſequitur corruptio animalis, poſſunt tamen ſenſibilia aliorum ſenſibilium corrumpere animal per accidens vt ſonus, tonitruum, & odores infecti. Circa textum.

Vtrum quidditas rei naturalis ſit proprium obiectum intellectus.

QVAERITVR ſecundo. Vtrũ quidditas rei materialis ſit propriũ, & adęquatum obiectũ intellectus. ¶ Arguitur primo ꝙ ſic, quia potentia paſſiua tãtum ſe extendit ad illa recipienda ad, quæ potentia actiua ſe extendit faciẽda, ſed intellectus agens tm̃ poteſt facere illa intelligibilia actu, q̃ ſolum a phantaſmatib. repræſentant̃, igit̃ intellectus poſſibi B lis tantũ eſt in potentia ad illa intelligenda, ſed illa ſunt quidditates rerũ naturalium, igit̃. ¶ Scd̃o ſic. Si qd ditas ſenſibilis nõ eſſet obiectũ adæquatum, tunc poſſemus intelligere ſubſtantias ſeparatas, ꝙ tñ eſt falsũ, igit̃. ¶ Tertio ſic. Illud eſt obiectum propriũ alicuius potẽtię in ꝙ directe pfecte fert̃ illa potẽtia, & ſub cuius rõne oia apphendit, ſed ſic eſt de qd ditate rei naturalis reſpectu nr̃i intellectus: nã ſi intellectus noſter ĩterdũ cognoſcat ſuppoſitum immateriale, nõ eſt dir ecte ſed reflexe. ¶ Quarto ſic. Actio cuiuslibet agentis eſt ſecundum formam', quę eſt principiũ illius actionis, ſed ſpecies itelligibilis a particularibus abſtracta eſt forma intellectus noſtri & principium ſuæ actionis, quæ ſpecies eſt per ſe ſimilitudo rei materialis, ergo intellectus per ſe & directe intelligit huiuſ C modi quidditatem. ¶ Quinto ſic. Obiectum alicuius potentiæ debet eſſe proportionatum tali potẽtię, ſed intellectus noſter ſm eſſe eſt coniunctus & ſeparatus ſecundum rõnem, igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, qa ſi ſic, ſequeretur & intellectus corpori coniunctus, ꝙ ſeparatus differant ſpẽ, quia intellectus noſter coniũctus hẽt quidditatẽ rei materialis p obiecto, & ſeparatus poſt mortem habet quidditatem immaterialem pro ob iecto, ergo differunt cum potentiæ, diſtinguantur. In hac qõne erũt tres articuli. Quantum ad primum. Arti. 1.

PRIMO ſciẽdũ, ꝙ de hac qõne dicunt aliqui, ꝙ quidditas rei materialis eſt obiectum primum primitate adęquationis intellectus noſtri, & rõnes ante oppoſitum hoc probãt. D ¶ Sed contra illud arguit Scot. quia idem intellectus numero poteſt aliquid cognoſcere, ꝙ non cadit ſub quidditate rei materialis: nã ſm fidem anima ſeparata, & beata manẽs eadẽ, appręhendit quidditatẽ rei immateriali. ¶ Et ſi dicas, ꝙ tũc eleuatur lumine gloriæ ad hoc ꝙ cognoſcat illas ſubſtantias immateriales; Cõtra hoc arguit Scot. quia obiectũ primũ habitus cõtinet̃ ſub obiecto primo potẽtiæ, vel ſaltẽ nõ excedit, quia tunc nõ eſſet habitus illius potentiæ, ſed ens inq̃tum ens eſt ſubiectũ in Metaphyſica, igitur quidditas rei immaterialis nõ eſt obiectũ nr̃i intellectus cũ obiectũ habitus excederet potẽtiã. ¶ Itẽ nulla potentia pt cognoſcere obiectũ aliqd̃ ſub rõne cõiori, q̃ ſit rõ ſui obiecti primi, qa tunc

Scot. li. 1. d. 3. q. 3. Et Lib. 2. Metaph. q. 3.

E tunc ratio illius primi obiecti non eſſet adæquata per ſe, patet etiā per exemplum, viſus enim nō cognoſcit aliquid ſub ratione coloris, quàm rō coloris, vel lucis, vel viſibilis, nec imaginatiua aliquid ſub rōne colori, quā ſit rō imaginabilis, quod eſt ſuum obiectum, ſed intellectus cognoſcit aliquid ſub rōne cōmuniori, quàm ſit rō quidditatis materialis, ergo cognoſcit aliquid ſub rōne entis in communi, alioquin Metaphyſica non eſſet ſcientia intellectui noſtro proportionata.

An obiectum in intellectus ſit etiam obiectum voluntatis.

SECVNDO ſciēdū, ꝙ circa dicta incidit vna difficultas, vtrum illud, quod eſt obiectum adæquatū intellectus, ſit obiectum adæquatū voluntatis & ſub eadem rōne.¶Rñ-
F detur brꝭ ꝙ ſic, ſicut alias iam viſum eſt, ꝙ potentiæ cognitiuæ & appetitiuæ eſt idem obiectum ſub eadem ratione formali.¶Vnde ſicut voluntas non poteſt habere actum ſuum circa ignotum, ita non poteſt habere actum ſuum circa obiectum ſub aliqua ratione formali obiecti, quæ ratio eſt penitus ignota, ergo nihil pt eſſe obiectū volūtatis, ſub aliqua ratione, ſub qua intellectus non poſſet cognoſcere.¶Et ſi arguat, voluntas pōt in aliquid, in ꝙ nō poteſt intellectus: nam poteſt habere actum ſuum circa impoſſibile, vt patet de voluntate primi Angeli qui voluit impoſſibile, puta æqualitatem Dei ſibi ineſſe.Rñdetur ſecundum *Scotum*, ꝙ ſicut duplex eſt intellectio.ſ. abſoluta & comparatiua, ita duplex eſt volitio.ſ.abſoluta, & cōparatiua. ¶Vnde intellectio abſoluta eſt alicuius obiecti ſimplicis, & non pt eſſe G
niſi obiecti ſimplicis contenti ſub obiecto intellectus.¶Sed intellectio cōparatiua, ſiue collatiua poteſt eſſe ad quodcunque complexum, ſiue tali complexio ſit poſſibilis, ſiue impoſſibilis, intellectus.n.non ſolum componit ꝓpōnes poſſibiles, ſed impoſſibiles. Similiter volitio abſoluta eſt obiecti ſimplicis contenti ſub obiecto voluntatis, ſed volitione comparatiua poteſt comparare quodcūque volibile ſimplex ad quodcunque aliud, ſiue in tali comparatiooe includatur contradictio, ſiue non, & ſic impoſſibile eſt volibile volitione cōparatiua quando vtrūque extremū eſt per ſe volibile.¶Vnde impoſſibile de ſe non eſt intelligibile, neq; volibile, cum non habeat rōnem obiecti, tamē impoſſibile eſt ſimpliciter H
intelligibile & volibile, quia extrema ſunt ſimpliciter intelligibilia, & volibilia, & rōne extremorum eſt ſimpliciter volibile vel intelligibile, & per hoc ſoluitur difficultas.

Sco. li. 2. d.6. q. 1. in ſolut. arg. 1.

An intellectus noſter poſſit ſe intelligere.

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit talis difficultas. Vtrum intellectus noſter poſſit ſe intelligere.¶Et arguitur ꝙ non, quia dictum eſt textu ꝙ ſenſus nō poteſt ſe ſentire, ergo nec intellectus pt ſe intelligere.¶Item ſequeretur, ꝙ idem ageret & pateretur a ſeipſo, quod eſt falſum, igit.¶Item intellectus non eſt phantaſiabilis cum non ſit ſenſibilis, igitur nō erit intelligibilis.¶In oppoſitum arguitur, quia de intellectu habemus ſcientiam, ergo eſt intelligibilis. ¶Pro cuius ſolutione ponuntur aliqua propoſitiones.¶Prima propoſitio,

A tio intellectus poteſt ſe intelligere, illam propoſitionem concedunt oēs doctores.¶Secūda propoſitio, intellectus non intelligit ſe per ſuam eſſentiam ſicut dixerūt aliqui, ſed immediate intelligit ſe per ſuā intellectionē.¶Tertia ꝓpoſitio, intellectus non intelligit ſe ante quàm intellexerit aliud a ſe, quia oportet ipſum intellectum moueri a phantaſmatibus, ſed ipſius intellectus nō eſt phātaſma, igitur. ¶ Vnde intellectus ꝓ ſtatu iſto natus eſt moueri ad cognitionem ab intellectu agente & phantaſmate, ideo ſola illa itellectio dicitur naturalis, quæ ab iſtis agentibus poteſt imprimi in itellectu.¶ Quarta propō, omnes homines intelligūt ſuum intellectum vel ſaltem intellectum ſuum cognoſcunt, quia oēs ho B mines habent conceptus cōes, ſicut entis, vnius veri, ſub quibus oīa cognoſcuntur, igitur.¶ Quinta propoſitio intellectus poteſt ſe intelligere ſecundum conditionem vel rationem propriam, quia aliter non poſſemus ſibi nom n proprium imponere, ſed qualiter hoc fiat multum eſt difficile, poteſt tamen ſic declarari, experimur enim in nobis quoſdā actus cognoſcendi, & tunc ſyllogizando inquirimus, ꝙ tales actus nō poſſunt eſſe corpora nec virtutis extenſę, ideo inferimus ꝙ potētia qua ſic apprehendimus, nō eſt corporea, nec extenſa, & ſic de aliis conditionibus, per quas fit nobis noticia propria intellectus. Et ad rationes.¶ Ad primam dicitur ꝙ non eſt ſimile de intellectu, & ſenſu cum intellectus non ſit potentia organica.¶ Ad ſecundam dicitur ꝙ non eſt incon- C ueniens idem agere in ſeipſo, vt patet de igne qui producit in ipſomet caliditatem.¶ Ad tertiam dicitur ꝙ multa intelliguntur, quorum non ſunt phātaſmata, ſed hoc maxime eſt per diſcurſum ex noticiā eorum, quæ cadunt ſub ſenſu, & phantaſmatibus.

An guſt. & tactus ſint neceſſarij.

QVARTO ſciendum, ꝙ incidit alia difficultas, vtrum guſtus & tactus ſint ſenſus neceſſarii omni animali.¶Pro cuius ſolutione ſupponitur breuiter quòd guſtus capitur dupliciter. Vno modo vt eſt diſcretiuus ſaporum, qui faciunt alimentū delectabile & triſtabile, & iſto modo guſtus non eſt neceſſarius omnī animali. Alio modo capitur guſtus vt eſt diſcretiuus alimenti conuenientis & diſconuenientis, & ſic eſt neceſ D ſarius omni animali ſicut tactus, guſtus enim dicitur quidam tactus per modum immutandi, cum quilibet immutetur per medium intrinſecū, puta per carnem quæ eſt pars animalis.¶Hoc ſuppoſito dicitur prima ꝙ ſenſus guſtus ſecundo modo captus eſt omni animali neceſſarius: nam neceſſe eſt omni animali diſcernere alimentum conueniens ab alimēto diſconuenienti.¶Dicitur ſecūdo ꝙ viſus, auditus olfactus & guſtus, ſaltem vt eſt diſcretiuus ſaporum, nō ſunt neceſſarii omni animali, ſed ſolum inſunt ſibi de bene eſſe, ſaltem animalibus illis quæ mouentur motu progreſſiuo.¶ Et ꝙ requirantur de bene eſſe patet ſic, quia ſine ipſis nō poſſunt animalia bene & cōgrue recipere alimentum a longe, indigēt

tamen

E tamen animalia viſu, vt videāt quæ ſunt remota, guſtu vt percipiant delectabi.e & triſte in cibo, olfactu, vt percipiant odorem alimenti a remotis auditu vt aliquid eis ſignificetur, ideo neceſſaria eſt nobis lingua, q̃a eſt inſtrumentum vocis, quo vnus alterimentis conceptum manifeſtat. Et hęc de primo arti, &c.

Art. 2. · An ens ſit obiectū adęquatū noſtri intel lectus.

DVBITATVR primo. Vtrum ens in tota ſui latitudine ſit obiectū adęquatum noſtri intellectus. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ intellectum poſſe cognoſcere aliquot obiectum poteſt dupliciter intelligi. Vno mō ꝙ poſſit recipere cognitionē illius obiecti, & ſic intellectus noſter pōt omnia intelligere ſiue creata ſiue increata: nā intellectus F noſter ex natura ſua inclinatur ad recipiēdum cuiuslibet rei cognitionē tāq̃ ad ſuā pfectionē. Ex quo ſequit ꝙ intellectus noſter reſpectu cuiuſcūq; intellectionis non dr̄ violentari, & hoc vult habere Scotus. ¶ Secūdo modo ꝙ poſſit attingere & effectiue cāre cognitionē cum obiecto. Et iſto mō dico cū Scoto, ꝙ intellectus noſter ēt ex natura potētię non pt oē ens cognoſcere, q̃a nō pt iſto modo ens increatum cognoſcere: nā intellectus noſter pro quocūq; ſtatu etiam concurrentibus omnibus cauſis naturalibus facientibus ad intellectionem, ex ſua propria natura nō poteſt deuenire ad notitiam immediatā huius ꝙ eſt Deus neq; intuitiuā neq; abſtractiuā. ¶ Vnde lata eſt dr̄ia inter obiectum creatū & increatum, quia obiectum creatum neceſſario cauſat ſuam intellectionem ſi

q. 1. prolog. q. 4. quotli.

ſit p̄ſens ī ſe vel in ſua ſpecie, ſed obiectum increatum quantuncunque G ſit preſens potentiæ creatæ nūquam neceſſario cāt ſuam intellectionem, ſed ſolum contingenter, quia quicquid cauſat Deus ad extra mere contingenter cauſat. ¶ Et ſi quis arguat, quicquid cōtinetur ſub obiecto primo naturali alicuius potentiæ illud poteſt attingi a potentia, ſed Deus continetur ſub obiecto adæquato ipſius intellectus, quia continet ſub ente, quod eſt obiectum noſtri intellectus. Pro ſolutione huius argumēti ponuntur aliquæ propōnes. ¶ Prima obiectum naturale capitur dupliciter. Vno modo pro illo ad quod inclinat naturaliter potentia. Alio modo ꝑ illo ꝙ eſt naturaliter attingibile ab illa potētia. ¶ Secunda pro H pō, ens cōe Deo, & creature eſt obiectum adęquatum noſtri intellectus, ad ꝙ intellectus nr̄ naturaliter inclinat, & vocat ab aliquibus obiectum terminatiuū, ſed non motiuū. ¶ Tertium dictum, obiectum attingibile ab intellectu noſtro eſt ens finitū abſolutum, vel reſpectiuū, cuius terminus non eſt Deus, & hoc pro quocūque ſtatu, ꝙ notāter dr̄: nā pro iſto ſtatu quidditas rei meterialis eſt obiectū naturaliter attingibile ab intellectu. ¶ Et ſi aliqui vellēt ſic capere obiectū nr̄i intellectus, ꝙ pro illo ſtatu naturaliter eſt attingibile, nō male dicerent. ¶ Ex quo patet, ꝙ intellectus nr̄ pt dupl̄r cōſiderari. Vno mō pro ſtatu iſto, & ſic qudditas rei materialis eſt eius obiectū. Alio mō pōt cōſiderari ex natura potentię, & ex ꝑte ſui, & ſic ens finitū abſolutū, vel

reſpe-

A reſpectiuum cuius terminus non eſt ens infinitū,eſt obiectū adęquatū noſtri intellectus, vnde intellectus eſt.

DVBITATVR ſecūdo. Quid ſit principium adequatum motus in aiali.¶ Pro cuius ſolutione ſuppo-ni- Sco. li 3. d.34. tur,ꝙ in parte ſenſitiua vis irrationalis,& concupiſcibilis ſunt duæ potentiæ organicæ,hn̄tes in parte ſenſitiua duo orgaua. Principiū mot° in aiali quid. ¶ Vnde imaginandū eſt ꝙ circa cor.ſunt duæ pelliculę quarum vna cōſtringit̄,& dilatat̄,& illa eſt organum cōcupiſcentię, alia eſt q̄ firmatur & conſtringitur & facit ebulire ſanguinem,& talis eſt organum iraſcibilis.¶ Ex quo ſequit̄, ꝙ illæ duæ potentiæ in parte ſenſitiua non ſolum diſtinguuntur ex parte obiecti,ſed realiter diſtinguuntur tanq̄ duæ potentię organicæ ſed in B voluntate ſunt idem ita, ꝙ ipſamet voluntas ſine quacūq; diſtinctione ex natura rei eſt concupiſcibilis, & iraſcibilis.¶ Et aduerte, ꝙ concupiſcibilis reſpicit illud quod ex ſe natū eſt eſſe cōueniēs,vel diſcōueniēs, ita ꝙ nullo alio poſito circa ipsū niſi ſola apprehenſione facta,natus eſt ſequi actus delectandi, aut triſtandi, ſiue proſequēdi, aut fugiendi, talia enim non reſpicit iraſcibilis.¶ Vnde actus iraſcibilis,& iraſci,ita ꝙ obiectum iraſcibile eſt vindicabile,vel offendens,quod offendens non dicitur ſtatim diſconueniens concupiſcibili,ſed quia impedit illud, quod eſt primo conueniens appetitu i guſtatiuo,ſcilicet cibum,ita ꝙ iraſcibilis appetit remouere offendens & ipſum punire.¶ Vnde quando remouet,& punit,iraſcit̄ tunc ſine dolore, & triſtitia, ſed quando non po- C teſt ipſum punire, tunc iraſcitur, cum dolore,& triſtitia.¶ Supponitur ſecundo, quòd (vt alias viſum eſt) potentia motiua ſecundum locum eſt duplex,ſcilicet organica, & nō organica, & de iſtis amplè viſum eſt. Ideo reſpondet ad dubiū, quòd potentia motiua organica eſt principium adæquatum motus progreſſiui.Et ad Ariſtotel. qui dicit,quòd intellectus practicus,ſeu potentia cognitiua,& appetitus ſunt principia motus localis,debet intelligi, quòd ad actus iſtarum potentiarum potētia motiua exequitur ſuum actum, ideo dicuntur ſolum principia præuia , & non propriè productiua illius motus.

DVBITATVR tertio.Vtrum anima ſeparata poſſit intelligere D quidditates,ſibi notas, ante ſaparationem. An aīa ſeparata intelligat quidditates an ſeperationem ſibi notas,vel notas intelligere, poſſit. ¶ Et videtur quòd nō, quia habet Ariſto.ꝙ phantaſmata ſe hēnt ad intellectum , ſicut ſenſibile ad ſenſum,ſed ſenſus non poteſt habere aliquam ſenſationem niſi moueatur a ſenſibili,ergo nec intellectus niſi moueatur a phantaſmate. ¶ Tunc reſpondetur ad dubium ſecundum mentem Scoti, quòd anima ſeparata intelligere poteſt quidditates omnium illorum quorū habet ſpecies intelligibiles. Sco.li. 4. d.45.q 3. ¶ Dicitur vlterius, ꝙ ſpecies intelligibiles, quidditatum remanent in aia poſt eius ſeparationem a corpore,& etiam virtutes, & ſcientiæ quas prius habuit cōiuncta corpori,de quibus non eſt obliti,antequam ſeparetur a corpore.¶ Vnde ſciētia q̄tū eſt ex parte ſui innata eſt in cor-

E corruptibiliter permanere,& etiam ex parte ſubiecti, cum ſubiectum ſit incorruptibi e.¶ Vnde dicit Hierony. in prologo Bibliæ, diſcamus in terris, quorum nobis ſcientia remanebit in cęlis, valde.n. indignum eēt tm̄ laborare circa ſcientiam,& virtutes ſi deſinerent in morte, & valde irrationabile, ꝙ talia maneant,& ꝙ actus illarum nō valeamus habere. ¶Secundo de hoc videtur eſſe dubitatio, quia ſi multæ ſpecies intelligibiles ſint conſeruatæ in intellectu, tunc quælibet mouebit ad intellectionem, vel nulla, ſed de hoc ſatis viſum eſt alias. ¶ Sed dubium eſt. Vtrum anima ſeparata virtute propria poſſit acquirere notitiam alicuius prius ignoti. Reſpondetur breuiter quòd ſic, anima enim exiſtēs in
F debita diſtantia alicuius obiecti poterit habere, & acquirere notitiam illius obiecti virtute propria, & hoc G
tam intuitiuam quam abſtractiuā, & pro illo ſtatu obiectum immediate cauſabit duos effectus ſcilicet ſpeciem intelligibilem ſui & ſuam intellectionem, quia tunc non indigebimus phantaſmate. ¶Ex quo ſequitur vlterius, ꝙ anima poteſt recordari iam præteritorum,& eorum, quæ in hoc mundo nouit, gaudendo, & delectādo bonis operationibus quas in hoc mundo exercuit. Quantum ad tertium articulum ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: Art.3.
Quidditas rei materialis non eſt obiectum adæquatum noſtri intellectus ex natura intellectus, licet poſſit eſſe obiectum noſtri intellectus naturaliter attingibile pro iſto ſtatu,& hęc concluſio relinquitur probata in articulis. ¶ Ad rationes etiā H
patet quid ſit dicendum.

PETRI TATARETI

PARISIENSIS,

In Parua Naturalia Ariſtotelis elegantiſſimæ conſiderationes.

Libellus de Senſu, & ſenſili.

QVONIAM autem de anima ſecūdum ſeipſam determinatum eſt, & de virtute qualibet ex parte ipſius conſequens eſt facere demonſtrationem ſecundum conſiderationem de animalibus, & vitam habentibus omnibus, quæ ſunt propriæ, &

& communes, operationes eorum, &c.

ESt liber de Senſu, & Senſato Ariſtotel. in quo determinat de corpore ſenſitiuo. Et diuiditur in nouem capitula. Primum continet tres particulas. ¶ Et dicit primo in prima, ꝙ poſtquam determinatum eſt de anima, & de potentiis eius neceſſe eſt determinare de animalibus, & de omnibus habentibus vitam. ¶ In ſecunda parte intendit duas concluſiones. ¶ Prima, in hoc libro oportet determinare de operationibus tam communibus, quàm propriis animalium. ¶ Primo, quia conueniens eſt determinare de his, quæ ſunt communia animæ, & corpori, ſed operationes animalium tã proprie, quàm communes ſunt animæ & corpori, igitur de his determinandum eſt. Minorẽ probat exẽplo, quia hęc omnia quæ ſunt communia animæ, & corpori fere inſũt omnibus animalibus, puta ſenſus, memoria, ira, gaudiũ, appetitus ſcientiæ, & inter ea quædam inſunt omnibus vitam paticipantibus, & quædam inſunt maxime animalibus, & ſunt iſtę quatuor combinationes, vigilia, & ſonus, & iuuẽtus & ſenectus reſpiratio & aſpiratio, mors & vita, de quibus per ordinem conſiderandum eſt ſecunda cõcluſio, ad phyſicum ſpectat determinare de principiis ſanitatis, & ægritudinis, quod probat ratione, & ſigno. ¶ Ratione ſic quoniam ſanitas, & ægritudo ſũt paſſiones habentium vitam, ſed hic determinatur de omnibus vitam habentibus, ergo hic etiam determinandum eſt de ſanitate, & ægritudine. ¶ Signo ſic quia multi medicorũ dando artem medicinæ, maiorem partem illius artis cenſuere de his, quę pertinent ad philoſophiam naturalem, ergo ſignum eſt, ꝙ aliqua eorum, quæ ſunt philoſophię naturalis ſunt principia ſanitatis, & ægritudinis. ¶ Et ex hoc elicitur talis auctoritas, ꝙ vbi definit phyſicus ibi incipit medic⁹. ¶ In tertia parte philoſophus intendit tres cõcluſiones. Prima eſt, neceſſe eſt vnumquodq; animal, ſecundum ꝙ eſt animal habere ſenſum probat duabus rationibus. ¶ Prima, quia anima eſt animal per ſenſum, diſtinguimus enim animalia, & non animalia per ſenſum. ¶ Secunda ratio, omne animal neceſſario habet tactum & guſtum, igitur omne animal habet ſenſum: nã guſtus, & tactus ſunt quidam ſenſus. ¶ Secunda concluſio, ſenſus percipiẽtes ſua obiecta per medium extrinſecum, ſicut viſus, auditus & olfactus ſunt neceſſarii ad ſalutem animalium, quę mouẽtur progreſſiuę, quod probat, quia animalia, quę nõ habent alimentum ſibi coniunctum indigent quærere a longe, ſed hoc non poſſunt ſine viſu, auditu, & olfactu, igitur. ¶ Tertia concluſio, licet viſus ſit per ſe magis vtilis habentibus prudentiam, tamen per accidẽs auditus eſt eis magis vtilis. Primum probat dupliciter. ¶ Primo, quia viſus plures differentias rerum nobis oſtẽdit, quàm auditus, igitur eſt magis vtilis. ¶ Secundo, quia per viſum cogno-

Auctoritas.

E cognoſcimus ſenſibilia communia,
non autem per auditum, igitur. Se-
cundam partem probat, quia ſenſus
eſt cauſa diſciplinæ per accidens, &
eſt perceptibilis ab auditu, & non a
viſu, ergo auditus per accidens eſt
magis vtilis & diſciplinam, quàm
viſus. Et ex hoc infert philoſophus,
ꝙ cęci a natiuitate ſunt ſapientiores
mutis & ſurdis.

*IN qnibus autem habent ſie
ri corporis inſtrumentis, nunc
quidem quærunt ſecundum ele-
menta &c.*

ISTVD EST ſecundum capi-
tulum, in quo philoſophus determi
nat de organo ſenſuum ſecundum
opinionem antiquorum qui cōpara
bant ſenſus elementis. Et primo nar
F rat opinionē Platonis qui dicebar,
quòd oculus eſt de natura ignis, pa-
tet ſigno, quia ſi i tenebris palpebris
clauſis conſtringatur oculus, vel per
cutiatur apparet, ignis, ſed nō ignis
extrinſecus, quia sūt tenebrę. ¶ Cō-
tra hoc arguit philoſophus, quia tūc
ſequeretur quòd oculus poſſet ſe vi
dere, ſiue moueret ſiue quieſceret,
quia non contingit viſibile latere sē
tiētem vel videntem. Reſpōdet ergo
philoſophus ad illud ſignum, ꝙ ap-
paritio fulgoris in oculo non eſt, qa
oculus ſit ignis, ſed propter aliud,
quia nigrum oculi eſt perfectè lene,
& cerpora perfectè leuia in tenebris
nata ſunt fulgere, quemadmodum
capita piſcium. ¶ Conſequenter nar
rat opinionem Empedo. dicentis ēt
ꝙ oculus eſt de natura ignis, & ꝙ in
ter pelliculas oculi eſt ignis ſicut lu-
men in lucerna, & ꝙ ille ignis exit G
per pilliculas oculi, ſed tamen per
eum non videmus in tenebris, eo ꝙ
extinguitur propter ſui debilitatem
tenebris, ſed hoc opinio eſt falſa, &
eam reprobat Philoſophus eodē mo
do ſicur opinionem Plato. ¶ Tertia
opinio fuit Democriti dicentis ocu-
lum eſſe de natura aquæ, & in hoc
bene dicebat. ¶ Dicebat vlterius ꝙ
operatio fulgoris in oculo eſt viſio,
& in hoc male dicebat, quia illa ap-
paritio ſulgoris cauſatur propter
hoc ꝙ oculus eſt leuis, & tamen nō
eſt in vidente, ſed viſio eſt in viden
te, igitur. Conſequēter determinat
de organo viſus ſecundum opinio-
nem propriā, & intendit duas cōclu
ſiones. ¶ Prima, viſus eſt de natura
aquę, quod probat vna ratione & tri
bus ſignis. Ratio talis eſt, quia illud H
quod eſt terminus in oculo, eſt per-
ſpicuum ideſt receptiuum ſpecierū,
ergo eſt de natura aeris vel aquę, ſed
melius eſt quòd ſit de natura aquæ,
quam aeris, cum aqua ſit ſpiſſior ae
re. ¶ Primum ſignum eſt, quia ſi per
cutiatur oculus, aqua exilit. ¶ Secū-
dum ſignum, quia in embrionibus
oculi excedunt alias proprietates in
frigiditate & claritate, quę ſunt pro
prietatęs aqua. ¶ Tertium ſignum
eſt, quia album oculi in habentibus
ſanguinē factum eſt pingue & craſ-
ſum vt conſeruat humidum oculi.
¶ Secunda cōcluſio, impoſſibile eſt
quòd viſio fiat extra mittendo ſicut
dicebāt antiqui, quia vel illud exiēs
ab oculo ꝓcedit vſque ad res viſas,
vel vſque ad diſtantiam in qua lu-
men viſibile coniungitur ſibi, non

Antiquorum, & ꝓpria ſententia de organo sēſuum.

primum,

A primum, quia inconueniens eſt tã paruum lumen protendi ab oculo vſque ad aſtra: Nec ſecundum, quia tunc quereretur quid eſt lumen tãtum coniungi: quæritur etiã quomodo eſt poſſibile lumen coniungi lumini. Ex quo ſubdit duo. ¶ Primũ quod impoſſibile eſt videre ſine lumine. ¶ Secundum quòd potentia viſiua non eſt in extremitate oculi, ſed eſt extra oculum: quia accidit quibuſdam vulneratis in bello in tẽporibus, ꝙ nihil vident: dicit ergo ꝙ ſi organa ſenſuum comparantur elementis: tunc organum viſus comparatur aquæ: auditus aeri; odoratus igni; tactus & guſtus oportet comparare terræ.

B *De ſenſibus autem his, qui ſecundum vnumquodque ſenſitiuum, puta dico colore, & ſono, & odore &c.*

ISTVD EST tertium capitulũ in quo Philoſophus determinat de obiecto viſus. Et diuiditur in duas partes. ¶ In prima determinat de colore & de eius diffinitione: & circa hoc ponit talem concluſionem, Lumen eſt color. i. actus perſpicui ſecũdum actum. Quod probat: quia quando aliquid eſt lumino ſum potentia eius eſt lumẽ, & priuatio eius eſt tenebræ. ¶ Et ſubdit quòd perſpicuum nõ eſt propriũ aeris, vel aquæ; ſed eſt vna natura cõmunis, & virtus, quæ non eſt ſeparata à corporibus, & reperit in aere, igne, & aqua, & in corporibus cœleſtibus ſecundũ tamen magis, vel minus. ¶ Deinde inquirit particulas ponendas in diffinitione coloris: & primo primã: C ponens duas ſuppoſitiones. ¶ Prima perſpicui eſt aliqua extremitas. ¶ Secunda natura luminis eſt in determinato perſpicuo. His ſuppoſitis ponit Philoſophus aliquas concluſiones. ¶ Prima eſt, color eſt extremitas perſpicui; quia color, vel eſt extremitas corporis terminati, vel in extremitate; non primum; igitur eſt in extremitate corporis terminati: ſed illud quod eſt in extremitate corporis terminati eſt extremitas pſpicui: igitur color eſt extremitas pſpicui. ¶ Secũda cõcluſio, color eſt in corpore terminato. Pro cuius probatione ſupponitur, ꝙ pſpicuũ nõ eſt ſuſceptiuũ coloris, quia nullũ ſuſceptiuũ coloris vr colorari exterius & interius, vt patet de aere, & aqua. ¶ Sup D ponitur ſecũdo, ꝙ licet perſpicuũ videatur coloratũ, non tñ habet colores veros, quia colores perſpicui, puta aeris, & aquæ, aliter apparent de longe, & prope, ergo non ſunt veri colores. ¶ In ſecunda parte determinat de generatione coloris. Et dicit quòd ſicut ſe habent lumen & tenebræ in diaphano; ita ſe habent album, & nigrum in corpore terminato. Ex quo patet, quòd nigrum dicit priuationem albi. ¶ Secundo tãgit duas opiniones de generatione mediorum colorũ. ¶ Prima, fuit dicentium, quòd quandoque album, & nigrum ſunt intantum parua, ꝙ propter eorũ paruitatem ſunt inuiſibilia, ſed ſi componerentur adinuicẽ, cõſtituerent vnũ totalẽ colorem viſibilem, & ille erit medius color; ita ꝙ ſecundum diuerſam compoſitio-

Obiectũ viſus qd, & qualc.

Corollarium.

E tionem albi, & nigri adinuicē cōſtituuntur alij, & alij medii colores. ¶ Alia fuit aliquorū dicentiū, ꝙ qñ vnus color ſupponit alteri, & vnus videtur per alterum tunc ſpecies eorum ſimul confuſe multiplicātur ad viſum ita ꝙ nullus eorum diſtincte apparet, imo apparet color medius. Quod probat per ſignum de pictoribus, qui volentes depingere aerē vel aquam iuxta ponunt duos colores ſibi oppoſitos. Probat etiam per ſignum de ſole, qui videtur albus, ſecundum ſe & puniceus per fumum. ¶ Alia eſt opinio pro qua ſupponit, quòd duplex eſt mixtio; quædam eſt impropriè dicta, quæ fit per ſolam iuxta poſitionem aliquorum. ¶ Alia eſt propriè dicta, in qua quælibet pars vnius miſcetur cum qualibet parte alterius, tunc dicit ꝙ ſicut corpora contingit miſceri per totum, & non ſolum per iuxta poſitionem, ita etiam colores extraneos & propter diuerſam connexionem eorū multiplicatur ſpecies colorum mediorum. Ex quo patet quo modo generātur colores medij ſecundū intentionem philoſophi.

F

G

DE odore vero, & ſapore dicendum eſt, fere enim eadem eſt paſſio, non in eiſdem eſt &c.

Quid ſenſerint antiqui, q. de hoc ipſe Philoſopho de odore, & ſapore.

ISTVD eſt quartum capitulum in quo Philoſophus determinat de odore, & ſapore. Et diuiditur in quatuor partes. ¶ In prima ponit hanc concluſionē: Prius determinandum eſt de ſapore, quàm de odore, quia ſapores ſunt nobis manifeſtiores odoribus, cum guſtus in nobis ſit nobis certior ipſo odoratu. Deinde ponit tres opiniones antiquorum.

G

¶ Prima fuit Empedoclis dicentis, quod aqua, ex natura ſua eſt inſipida, & in aqua latent omnia genera ſaporū, & ſunt inſenſibilia in aqua propter eorum paruitatem, ita ꝙ ſecundum eum omnes ſapores generantur per exitum ab aqua. Contra eum dicit philoſophus ꝙ ipſe dicit multum apertum, apertum mendacium, dicēdo omnes ſapores generari per exitum ab aqua, nam videmus fructum habere alium, & aliū ſaporem ſecundum, ꝙ ſol aduenit ſupra eum. ¶ Secunda opinio fuit, quòd aqua eſt vniuerſale ſemen omnium ſaporum ita quòd ex diuerſis partibus aquæ generātur diuerſi ſapores. ¶ Contra hoc dicit philoſophus ꝙ impoſſibile eſt aquam eſſe vniuerſale ſemē omnium ſaporum: quia ex eodem cibo videntur generari multi, & diuerſi ſapores ¶ Tertia opinio eſt, ꝙ ſapores generantur ex diuerſitate caloris aduenientis, & ingrediētis aquam. ¶ De iſta opinione dicit philoſophus. ꝙ oportet concedere aquam tranſmutari ſecūdum ſapores eo ꝙ patitur aliquid à calore, nōn ꝙ accidat ſibi ſolum virtute eius, ꝙ alterentur a calido, quia aqua eſt omnium humidorum ſubtiliſſimum: ergo non poteſt immutari ſapores ex ſola alteratione a calido. ¶ In tertia parte determinat de generatione ſaporum ſecūdum virtutem & intendit quatuor concluſiones. ¶ Prima; terra facit ad generationē ſaporum, patet quatuor ſignis. ¶ Primū, quia ſcdm diuerſitatem

H

Sed nunquid ſubtilior oleo.

A tem terrarũ apparẽt diuerſi ſapores in fructibus. ¶ Secũdũ, quia omnes antiqui dicũt aquam eſſe talẽ, qualis eſt terra per quam tranſit. ¶ Tertium, quia aquæ colatæ per cineres ſunt amaræ. ¶ Quartũ, quia quidã fontes ſunt diuerſorum ſaporũ secũdum diuerſitatem terrarũ, per quas tranſeunt. ¶ Secunda cõcluſio, ſiccũ terreſtre paſſum a calido cauſat ſaporem in humido, quia humidum contrariatur ſicco: ergo natũ eſt pati a ſicco. Conſequentia patet, quia elementa ſunt actiua & paſſiua ſecundum ſuas contrarietates. Vnde terra eſt ſicca & ignis calidus, ideo humidum aliqñ patitur a terra & ab igne & per illam paſſionem generatur B ſapor. ¶ Tertia concluſio, ſapor eſt paſſio facta in humido a ſicco terreſtri alteratiua guſtus de potẽtia ad actum, nam guſtus antequam guſtet eſt in potentia ad ſentire, ſicut ſciens ante ſpeculationem dicitur in potentia ad ſpeculandũ. ¶ Quarta concluſio, ſapor conſiſtit in humido & ſicco, quod probat, quia ſapor eſt ſolum in nutrimento, ſed nutrimentum non eſt ſolum humidum, nec ſolum ſiccum, quia omne animal nutritur dulci vel ſecundũ qd, vel ſimpliciter: nã propter hoc calor naturalis nutrit, quia attrahit dulce, & relinquit amarũ: igitur ſolũ dulce nutrit. ¶ Et ſi quis quærat quare ergo ponimus ſal in cibis noſtris, cum ſolum dulcia nutriãt. Reſpondent philoſophus ꝙ hoc eſt vt reprimatur dulce, ne nimis nutriat, eo ꝙ faciliter attrahaẽ a calore ꝑꝑ ſuã leuitatẽ. ¶ In tertia parte determinat de ſpeciebus ſaporis dicẽs, D ꝙ ſicut medij colores ſunt ex mixtione albi & nigri, ſic ẽt medii ſapores ſunt ex mixtione dulcis & amari. ¶ Vnde octo ſunt ſpẽs ſaporis, ſ. pinguis, dulcis, amarus ſiue ſalſus, ponticus, auſterus, ſtipticus, & acutus. Quod probat, q̃a tot ſunt ſpẽs ſaporis, quot ſunt ſpecies odoris, ſed octo ſunt ſpecies odoris: igitur. ¶ In quarta parte reprobat tres errores antiquorũ. ¶ Primus erat Empedoclis dicẽtis, ꝙ a re viſa deffluũt quędam parua corpora vſq; ad viſum, & ibi fit quidã cõtactus: ita ꝙ volebat ꝙ omnia ſenſibilia eſſent tãgibilia. ¶ Cõtra hoc arguit philoſophus, q̃a tũc omnis ſenſus eſſet tactus, quod eſt falſum. ¶ Secũdo fuit antiquorũ vtentium ſenſibus communibus tã D quã propriis, eo ꝙ omnia ſenſibilia reducebãt ad magnitudinẽ & figurã. ¶ Contra hoc arguit primo, quia ſenſus nõ decipitur circa ſenſibilia propria, ſed decipitur circa ſenſibilia cõia: igitur. ¶ Tertius error fuit aliquorũ dicentium ꝙ album reducitur ad lenes & nigrum ad aſperũ, & ſapores ad figuras. ¶ Contra hoc arguit philoſophus, quia tunc guſtus maxime eſſet diſcretiuus figurarum, quod eſt falſum.

Cur cibos ſale cõdimu.

EODEM vero modo oportet intelligere & circa odores, quod enim facit in humido ſiccum &c.

ISTVD eſt quintum capitulũ, in quo philoſophus determinat de obiecto odoratus, & diuiditur in duas partes. Primo ponit duas con- Obiectũ odoratus quod.

 clu-

E cluſiones. ¶ Prima aer & aqua ſunt medium odoratus: & non ſecundum ꝙ perſpicua, ſed ſecundum ꝙ lauabilia vel mūdibilia ideſt in quã tum ſubaquoſitas deſiccata cõmiſcetur eis per modum lauationis. ¶ Secunda concluſio: ſi aer & aqua ſint humida, odor eſt de natura ſicci enchymi facta ab humido: & hæc eſt diffinitio odoris: conſequentiam probat ſex ſignis. ¶ Primum: quia elementa ſunt inodorabilia; eo ꝙ eorum humida non ſunt permixta ſicco terreſtri. ¶ Secundum: mare habet odorem, eo ꝙ humidum enchymū ideſt ſiccum mixtum cum humido. ¶ Tertium: ſal eſt odorabile propter ṗdictã cõmixtionẽ & magis quàm vitrum in quo humidum eſt F magis conſumptū quamuis non ſit perfectè ſiccū: quia ab eo effluit oleū ¶ Quartum, lapides vt in plurimum nõ ſunt odorabiles: quia ſunt ſine humore. ¶ Quintū, ligna ſunt odorabilia, & hoc maxime in aqua, eo quòd ſint enchymi. Sextum, aurū & argentum & ſtãnū ſunt inodorabilia propter defectū humidi. ¶ Cõſequenter tangit opinionem antiquorum de odore, dicens ꝙ aliqui antiquorum dixerunt odorem eſſe fumalem euaporationem cõmunẽ aeri & aquę. ¶ Sed contra hanc opinionẽ ponitur talis concluſio, odor non eſt fumalis euaporatio. Probatur, quia impoſſibile eſt fumalẽ euaporationem eſſe in aqua, ſed odor eſt in aqua, vt patet de animalibus odorantibus in aqua. ¶ Deinde oſtẽdit generationẽ odoris, dicẽs, quòd contingit humidū aquæ, & aeris pati a ſiccitate terreſtri, ex qua paſſione generatur odor. G Quod ꝓbat, qa ſapores ſunt proportionabiles odoribus, ſed ſapores fiunt ex hoc, ꝙ humidum aquæ patitur a ſicco terreſtri; igitur & odores. Ex quo infert ꝙ ſicut aliqui ſapores ſunt difficilis guſtationis vt putridi, ſic eſt de odoribus. ¶ Scđo, ſicut ſapor eſt in aqua: ita odor eſt in aere & in aqua. ¶ Tertio, quia frigus, & congelatio hebetant ſapores, & etiã exterminat odores. ¶ In tertia parte determinat de ſpeciebus odoris, dicens quòd duæ ſunt ſpecies odoris in communi. ¶ Nam quidam ſunt delectabiles, aut triſtabiles ſecundum accidẽs, & tales ſunt qui habent ſapores ſibi cõiunctos in nutrimẽto: nam quibuſcunque eſca eſt delectabilis, etiam odor eſt delectabilis, ſecundum accidens: H ſicut enim eſurientibus odores carnium, aut aliarum eſcarum ſunt delectabiles, ſic plenis & ſaturitatis ſunt abhominabiles. Et tales dicit Philoſophus eſſe communes omnibus animalibus perfectis, ſicut eſca. ¶ Sed alij ſunt odores delectabiles ſecundum ſe, aut triſtabiles, ſicut odores florū, & multa aromata, tales enim odores, vel magis, vel minus cõſequūtur nutritionem. Vñ tales odores nõ volumus rõne ſaporis, nec tales appetimus ꝑ eſcã. ¶ Deinde remouet dubium, ꝙ aliqui coqui admiſcent aliqua aromata, quod non facerent niſi facerent ad ſaporẽ, vel eſcam. Reſpõdet Philoſophus, ꝙ talis odorifera non apponuntur cibariis, eo quòd conferãt ad eſcam, ſed vt ſimul duo ſenſus dele-

An aromata conferant guſtui.

A delectetur, ſcilicet olfactus per odorem, & guſtus per ſaporem. ¶ Deinde ponit duas differentias inter prædictas ſpecies. ¶ Prima, quia odor ſecundum ſe delectabilis, vel triſtabilis eſt proprius hominibus, alius aũt eſt communis etiam aliis animalib. ¶ Secunda differentia, odores ſecundum ſe delectabiles, vel triſtabiles non diuiduntur ſecundum ſapores, ſicut odores ſecundum accidens. ¶ Et ſubdit cauſam propter quam odor ſecundum ſe delectabilis, aut triſtabilis, eſt proprius hominibus, quia ſcilicet cerebrum hominis eſt frigidum, & prope cerebrum, in locis anguſtis eſt ſanguis ſubtilis, qui eſt valde in frigidabilis a frigore cerebri, pp quam frigiditatem in hominib. generantur reumata, iō illæ

B ſpẽs odoris factę ſunt vt eorum caliditate impediant illas frigiditates.

ET propter hoc, fit per reſpirationem non omnibus, ſed hominibus, & ſanguinem habentibus, &c.

ISTVD EST ſextum capitulũ, in quo philoſophus dat modum odorandi in reſpirantibus, dicens, ꝙ in omnibus & aliis animalib. reſpirantibus, ſic fit odoratio, animali. n. reſpirante odor aſcendit ad cerebrũ & pertingit ad organum olfactus circa cerebrum in quo organo cauſatur ſpecies odoris, mediante qua vlterius fit ſenſatio. ¶ Et ſubdit ꝙ natura vtitur, reſpiratione propter duo. ¶ Primo, vt aer recepus refrigeret calorem cordis. ¶ Secundo, vt aer calidus temperet frigiditatem cerebris,

Animalia reſpirantia quō odorant.

propter hoc ꝙ homo habet cerebrũ C frigidius, & humidius, & maioris, quantitatis cæteris animalibus. ¶ Deinde ſubdit ꝙ odores qui non ſequũtur ſapores, appropriati ſunt hominibus, vt calor illorum odorũ temperet excellentiam frigiditatis, & humiditatis cerebri. ¶ Deinde declarat modum odorandi in non reſpirantibus, dicens ꝙ multa animalia non reſpirantia ſentiunt odorẽ patet, quia a longe proſequũtur nutrimentum, & non per viſum, ergo non videtur fieri niſi per ſenſum odoris, ſicut ſunt piſces, apes & muſcæ. ¶ Deinde mouet talem dubitationem, vtrum animalia nõ reſpirãtia habeant olfactum. Et videtur, ꝙ non, quia non poſſumus odorare niſi reſpirando, & ita videtur eſſe de aliis animalibus. ¶ In oppoſitum arguit philoſophus, piſces ſentiunt odorem, ergo habent olfactum. Soluit philoſophus, dicens, ꝙ omnia nimalia habẽt olfactum, ſed animalia reſpirantia habent olfactum coopertum quadam pellicula, & talia non pñt debite odorare niſi ꝑ reſpirationẽ, ꝗ quidẽ reſpiratio valet ad diſcooperiendũ illã pelliculam, ſed non reſpirantia, non habent huiuſmodi pelliculam, iō poſſunt odorare ſine reſpiratione. ¶ Deinde remouet aliam dubitationẽ. Vtrũ bruta ſentiant odores ſecundũ ſe delectabiles, ꝗ non conſequuntur ſapores, & vr̃ ꝙ non, quia nõ proſequunt̃ bonos odores, vt odores roſarum, nec fugiũt fetores. ¶ In oppoſitũ arguitur, quia bruta patiuntur ab aliquibus odoribus, puta ſulphureis, igitur.

Dubium. D

Dubium.

E Reſpondet Philoſophus, ꝙ bruta illos odores ſentiunt, ſed non curāt niſi de concurrentibus ad guſtum, vnde fumus ſulphureus habet qualitates ſenſibiles annexas quæ aggrauant caput, & oculos ideo bruta fugiunt non ratione odoris, ſed ratione qualitatum permixtarum cum odore.¶ Deinde comparat ſenſum olfactus ad alios ſenſus, dicens ꝙ ſēſus olfactus videtur eſſe medius inter alios ſenſus, participat enim cū viſu & auditu in ſentiendo a longe per medium extrinſecum, puta per aerem vel aquam, participat enim cum guſtu in hoc ꝙ ſapores, & odores magnam habent affinitatem.

¶Deinde remouet errorem dicentium ꝙ multa animalia tā in aere, quam in aqua nutriuntur odoribus,
F ſed inconueniens eſt hoc dicere, eo ꝙ oportet nutrimentum eſſe groſsū vt poſſit conuerti in ſubſtantiam nutriti, ſed odor non eſt huiuſmodi, igitur.

OBIICIET autem aliquis, ſi omne corpus in infinita diuiditur, & paſſiones ergo ſenſibiles, &c.

Istvd eſt ſeptimum capitulū in quo Philoſophus ſoluit aliquas dubitationes de qualitatibus ſenſibilibus.¶ Prima, vtrum qualitates ſenſibiles ſin in infinitum diuiſibiles cuiuſmodi ſunt color, & ſapor, & arguit dupliciter quòd nō, quia tunc ſequeretur quòd ſenſus in infinitum eſſet diuiſibilis, conſequens eſt falſum, igitur & antecedens, falſitas conſequentis patet, quia anima ad ſentiendum requirit organa de G terminata in qualitate & quantitate. conſequentia patet, quia ſenſibile mouens ſenſum, debet eſſe fortius ſenſu moto igitur quando ſenſibile diuiditur oportet vt ipſum mouet fortius ſenſum.¶Secundo ſic, ſequeretur, ꝙ omnis magnitudo eſſet ſenſibilis & nulla propter ſui paruitatem in ſenſibilis, quod eſt falſum, igitur.¶ Deinde arguat ad oppoſitum, primo ſic, ſi paſſiones ſenſibiles nō eſſent indiuiſibiles in infinitum, cum tamen cordus ſit in infinitum diuiſibile, ſequeretur ꝙ eſſet dandū corpus, quod neque eſſe calidum, neque frigidum neq; graue neq; leue, hoc eſt falſum, igitur.¶ Secūdo ſic, ſequeretur ꝙ corpus ſenſibile eſſet compoſitum ex corporibus non ſenſibilibus, & ſic corpus naturale eſſet H compoſitum ex corporibus mathematicis, id eſt abſtractis a ſenſibili, hoc tamen eſt inconueniens, igitur. ¶Tertio ſic ſequeretur, ꝙ ille magnitudines inſenſibiles eſſet īcognoſcibiles, quia non cognoſcunt a ſenſu, ergo nec intellectu, quia nihil eſt in intellectu quin prius fuerit in ſēſu.¶ Deinde philoſophus ſoluit prędictam quæſtionem quo ad partes ſubiectiuas, dicēs, ꝙ ſunt finitæ ſpecies colorum ſaporis &c. Quod probat, quia ſecundum quamlibet eſt dare qualitates contrarias ſiue ſpecies extremas, ſed determinatis extremis media ſunt finita, igitur. ¶Deinde ſoluit quæſtionem, quo ad partes quantitatiuas, ponens talē ſuppoſitionem, ꝙ continuum eſt in infinitum diuiſibile ſecundum partes

An qualitates ſēſibiles ſint in in finitum diuiſibiles.

tes

A tes eiuſdem proportionis, ſed non eiuſdem quantitatis. ¶ Deinde dicit quòd corpus ſenſibile non eſt in infinitum diuiſibile ſecundum partes diſtinctas ſenſibiles ab aliis, ſed tantum eſt in infinitum diuiſibile in partes indiſtinctè ſenſibiles ab aliis. ¶ Deinde dicit ꝙ non contingit ſenſibile in infinitum diuidi in partes, quę poſſunt per ſe naturaliter & notabili tempore exiſtere, ex quo aliqua pars eius propter nimiã paruitatem non eſt potens reſiſtere continenti. ¶ Et dicit ꝙ ſenſus fortior, vel melior poteſt ſentire in minorẽ magnitudinem ſed quia non eſt in infinitum fortificabilis, ideo non eſt poſſibile ꝙ ſentiat in infinitum minorem magnitudinem, licet in infinitum paruam magnitudinem ſen-
B tiat in poteutia, & indiſtinctè. ¶ Ex quo concludit ꝙ ex quo ſunt quędã magnitudines indiſtinctè, cum aliis quæ nos latent, & magnitudines, q̃ ſunt ſenſibiles diſtinctè non ſunt infinitę, ſequitur ꝙ paſſiones ſenſibiles in infinitum ſunt diuiſibiles, nõ in partes, quarum quælibet eſt ſenſibilis in actu & diſtinctè, ſed partes quarum quælibet eſt ſenſibilis, ſiue in actu, ſiue in potentia. ¶ Cõſequẽter mouet aliam quæſtionem. Vtrũ viſibile prius tempore moueat medium quàm viſum. ¶ Et arguit primo ꝙ ſic, quia odor & ſapor prius mouent medium, quàm ſenſum, igitur ſimiliter eſt de viſibili. Soluit qõnem ponendo differentiã inter multiplicationem luminis, & aliorum ſenſibilium. Dicit ꝙ ſonus multiplicatur per quẽdam motum localem aeris, & ſimiliter odor, ſed lumẽ nõ C multiplicatur per motum localem, ſed per ſolam præſentiam lucidi. ¶ Deinde mouet aliam quæſtionẽ: Vtrum ſit vnus, & idem ſonus, quẽ audit propinquus, & remotus. Reſpondet ꝙ ſic, ſed non eſt eadem ſpecies in numero, ſed in ſpecie, & ita dicendum eſt de coloribus & odoribus. ¶ Finaliter ponit differentiam inter alterationem & motum localem dicens ꝙ nihil prohibet quantum eſt ex parte alterationis omnes partes ſimul alterari, & hoc ſi alterans eſſet ita bene proportionatum vni ſicut alteri, ſed propter impoſſibilitatem penetrationis corporis repugnat, quòd per motum localem totum ſimul pertrãſeat, ſed motum localem fieri, totum ſimul non eſt impoſſibile. D

EST autem quædam obiectio, & alia talis circa ſenſus, vtrum contingit duo ſimul ſentire. &c.

ISTVD EST octauum capitulũ, in quo philoſophus monet aliã quæſtionem. Vtrum cõtingat ſimul plura ſenſibilia ſantiri in vno, & eodem tempore, vel non. ¶ Et arguit primo ꝙ non. Pro cuius argumento ponit duas ſuppoſitiones. ¶ Prima, motus maiores expellunt, vel impediunt minores, propter hoc homines timentes, vel ad aliquod vehementer intẽdentes nõ ſentiunt ſecũdum alium ſenſum. ¶ Secunda ſuppoſitio, vnumquodque ſenſibile ſimplex melius ſentit per ſe, quàm coniunctum alteri. ¶ Ex his ſic arguit, ſi

An cõtingat ſimul plura ſenſibilia ſentiri.

E plura ſenſibilia poſſint ſimul ſentiri, aut ergo motus, vel immutationes eorum erunt æquales, vel inæquales, ſi inæquales, maior impedit minorem, & ſic non vtrunque ſentietur, ſi ſint æquales, tũc vnus alteri coniũgetur, & impedirent ſe inuicē, & per cōſequens neutrũ erit ſenſibile, ſaltē diſtinctè, & ſubdit ꝙ illa ſunt bñ cōmiſcibilia, q̄ ſũt cōtraria, & ex ipſis fit vnũ. ¶ Secundo arguit ſic, ſi plura ſenſibilia vnius ſēſus, nō poſſint ſimul ſentiri, igitur nec plura ſenſibilia diuerſorũ ſenſuũ, quia magis, vř, ꝙ plura ſenſibilia vnius ſenſus ſimul ſentiantur, quàm ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum, vt acutũ, & graue magis, quàm acutum, & albũ, ſed non contingit vnius ſenſus plura ſenſibilia ſimul ſentire, igiť. ¶ Ter F tio arguit ſic, vel illa ſenſibilia eſſent eiuſdem ſpēi, & hoc nō, quia illa nō faciunt, niſi vnum actum in illo ſenſu, per quem actum non experiũtur diſtinctè, ſed con fuſe in toto, vel differunt ſpē, & tunc vel eſſent eiuſdē generis, vt album, & nigrum, & hoc non, quia illa ſunt cōtraria, & faciũt actus contrarios, qui non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſenſu, vel eſſent dr̃ia genere, & hoc nō, quia illa plus diſtant, q̄ illa, quæ ſunt eiuſdem generis. ¶ Conſequẽter tangit ſolutionem antiquorũ ad prędictam q̄ōnē, & eſt, ꝙ plura ſenſibilia nō ſimul pcipiuntur, ſed credimus ea ſimul ſētiri, eo ꝙ tēpus eſt inſenſibile propter ſui paruitatem, ſed hęc ſolutio eſt falſa, quia non contingit tempus eſſe inſenſibile, eo ꝙ in omni tempore poſſumus ſentire aliquid.

DE prius autem dicta obiectione conſiderandum vtrum cōtingit ſimul plura ſentire aut nō contingit, &c. G

I s t v d eſt vltimum capitulũ, in quo Philoſophus ſoluit prædictā q̄ōnem ſecundum veritatem, & dicit primo, ꝙ cōſiderandum eſt vtrũ contingat in vno, & indiuiſibili tēpore plura ſentire, aut non, oportet ēt conſiderare, vtrum oporteat ſentire in vno tempore indiuiſibili, ſecũdum r̃n aliam, & aliam partem aiæ, vel in vno tempore diuiſibili ſecundum eandem partem animæ. ¶ Vnde dixerunt aliqui, ꝙ pars ſenſitiua eſt, ſicut quoddā continuum hñs diuerſas partes, licet non in actu ſeparatas, & ſecundũ illas ſentit ſimul plura ſenſibilia. Cōtra eos ponit philoſophus talem concluſionem, non H contingit eundem ſenſum ſentire plura ſecundum aliam, & aliam partem, vt nō cōtingit viſũ videre aliũ, & alium colorem in alia & alia parte viſus, probat quia cum illi duo colores erũt vnius, & eiuſdē generis obiecti oporteret viſum hr̃e duas partes eiuſdē ſpēi. ¶ Et ſi quis dicat, ꝙ hoc non eſt inconueniens, cum duo oculi videantur eſſe duæ partes viſus. Reſpōdetur Philoſophus, ꝙ ex duobus oculis fit tantum vna operatio, & indiuiſibilis. ¶ Deinde oſtendit, ꝙ contingit eundem ſenſum ſimul plura ſentire. Primo contingit ſentire plura ſimul ſenſibilia dr̃ia genere vno ſenſu indiuiſibili, ergo a fortiori contingit ſentire quæcunq; nō differũt genere vno ſenſu. Antecedens

Solutio ppoſita q̄ōnis.

A cedens patet, quia anima per vnã potentiam ſentit album, & per aliam ſentit dulce, ergo neceſſe eſt, ꝙ illa reducantur ad vnũ ſenſum, qui omnia illa ſimul cognoſcat vel non. Secundũ non poteſt dici, cum ſit vnus ſenſus, qui ſimul ponit differentiam inter illa. ¶ Conſequenter tãgit vnitatem illius ſenſus cõmunis dicens, quòd ſi illud, quod ſentit ſenſibilia diuerſorum ſenſuum ſit vnum, & indiuiſibile, tunc ſecundum vnum actum cognoſcit ſimul plura eorum ſi autem fuerit diuiſibile tunc altero, & altero ſẽſu percipiet illa diuerſa. ¶ Conſequente tangit eius vnitatem, dicens, quod in anima ponendum eſt, vnum, & idem numero ſenſitiuum omnium ſenſibilium, cuius tamen eſſe eſt alterum, & alterũ B reſpectu ſenſibilium dñium genere, vel ſpẽ, quia ſicut eſt in rebus, ita eſt anima, ſed in rebus cõtingit vnum, & idem numero eſſe album dulce, quod tamen eſt alterum, & alterum ſecundum eſſe, ergo & in anima. ¶ Ex quo concludit Philoſophus, ꝙ anima ſentit omnia ſenſibilia vno, & eodem ſenſu, non tamen vno ſecundum rationem.

An requiritur ſcientia ſpecialis pro inueſtigandis operationibus, & paſſionibus animatorum.

Qvaeritvr. Vtrum aliq̃ ſcientiam oporteat eſſe præter ſcientiam librorum de Anima, & librorum de Animalibus, & plantis ad determinandum de operationibus, & paſſionibus animatorũ. ¶ Arguit primo, ꝙ non, quia ſolum de concluſione ſcientifica debet eſſe ſcientia, C eo ꝙ ſcientia non eſt niſi de impoſſibilibus aliter ſe habere, ſed hmôi operationes, & paſſiones ſunt poſſibiles aliter ſe habere igitur. ¶ Secũdo ſic, de contingentibus ad vtrumlibet non eſt aliqua ſcientia demonſtratiua, ſed iſtæ paſſiones, & operationes, vt dormire, vigilare, ſomniare, ambulare, & ſic de aliis ſunt huiuſmodi, igitur. Tertio ſic, idem eſt ſenſibile antequàm ſentiat, & poſtq̃ ſenſatum eſt, ſed in libro de Anima determinatũ eſt de ſenſibus, & ſenſibilibus, ergo etiam determinatum eſt de ſenſibus, & ſenſatis. Li. 2. per totum. ¶ Quarto ſic iſtarum operationum anima eſt cã, ſed eadem eſt ſcientia cauſę. & cãti, principii, & principiati, igit iſtarũ operationum, & ipſius aię eſt eadem ſcientia. D Vbi ſupr. ¶ Quinto ſic li. de Aĩa ita perfecte determinatum eſt de ſonis, ꝙ de ipſis non reſtat amplius, igitur fruſtra de ipſis fit alia determinatio. ¶ In oppoſitum arguitur Philoſophum tradentem aliquos libros de talibus paſſionibus, & operationibus. In quæſtione erunt tres arti. Quantum ad primum. Art. 1.

Primo ſciẽdũ, ꝙ ſenſus, & ſenſibile poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo q̃tum ad quod quid eſt eorum, & etiam inquantum ſunt principiũ actus ſentiendi, & ſic de ipſis determinatum eſt in lib. de Anima. Suppoſitiones. Alio modo poſſunt conſiderari, puta ipſe ſenſus in ordine ad organũ, oſtẽdẽdo quale dẽt eſſe organũ, & cuius diſpoſitionis, & ſic de eo ptinet determinare ad hunc librum.

¶ Se-

E ¶Secundo, ſupponitur, ꝙ operationes cõmunes animæ & corpori poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo, vt ſe tenent ex parte animæ, tanquàm ex parte principii, & hoc modo de ipſis determinatur in lib. de Anima. Secundo modo, vt ſe tenent ex parte corporis, & animæ, & hoc adhuc conſiderando ipſas in generali, & non deſcendendo ad aliquam certám ſenſationem, & hoc modo conſideratur in iſta ſcientia. ¶ Supponitur tertio, ꝙ qualitates ſenſibiles poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo quantum ad motũ ſuæ generationis. Alio modo, quantum ad modum immutandi ſenſationẽ, & hoc dupliciter. Vno modo, vt ſenſus ſe tenet ex parte corporis, & ſic pertinet ad iſtos libros, ſed ſi cõſide-
F rent quantũ ad modũ generationis, tũc de primis qualitatib. ptinet ad libros gñatione, eo ꝙ tales qualitates ſunt principia alterationũ. & corruptionũ corporũ naturalium, ſed de ſono quantum ad modum ſuæ generationis pertinet ad libros de Anima, ſed de coloribus, ſaporibus, & odoribus vr̃ ſatis ſpectare ad librũ. Meteororum quantum ad modum ſuæ generationis, ſed Ariſt. hic determinauit de illis propter opiniones quorundam antiquorum, qui crediderunt, quòd quædam qualitates non haberent eſſe fixum, & determinatum in ſubiectis, in quibus apparentias, ſed ſolum ſecũdm apparẽt, diuerſificãtur, ita ꝙ nihil dicit dulce, niſi quod apparet dulce.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit vna difficultas.

¶ Vtrum cæci a natiuitate haben- G tes auditum, debeant eſſe ſapientiores, quàm ſurdi a natiuitate habentes viſum. Et arguit, ꝙ habẽtes viſũ dato, quod ſint ſurdi, ſunt ſapientiores, quia habentes viſum, habẽt ſenſum certiorem, qui nobis plures rerum differentias oſtendit. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur ꝙ multæ ſunt artes quarum opus non poteſt exerceri ſine viſu, poſſunt tamen ſine auditu, ſicut ſunt artes fabrorũ, ſartorum & ſartarum, quæ non poſſunt addiſci ſine operando, & de talibus dicitur, ꝙ in illis ſurdi habentes viſum, ſunt ſapientiores. ¶ Aliæ ſunt artes, quarum operatio non poteſt ſciri, niſi per auditum ſicut ſunt ſcientiæ ioculatoriæ. Et de iſtis dicitur, ꝙ cæci habentes auditum, ſunt H ſapientiores, quàm ſurdi ſed quantum ad ſcientias naturales oportet determinare quantum ad principia, & quantum ad concluſiones. ¶ Plurima enim principia in ſcientijs naturalibus acquiruntur per ſenſum, experientiam, & memoriam, & ſine dubio quantum ad talia principia habẽtes viſum ſine auditu ſunt magis ſapientes, & ſcientes, quia viſus ad plura ſenſibilia ſe extendit, & quamuis talia principia per auditũ poſſent oſtendi, non tamen nobis eſſent ita certa, quia non omnia ſunt nobis certa, que ab aliis percipimus; ſed quantum ad concluſiones ſcibiles per ratiocinationem, vt in Logica, Grammatica, & Rhetorica, & ſcientiis ſpeculatiuis cæci magis poſſunt perficere, quàm ſurdi, quia modicum

An cęci natiuitate hẽntes auditum ſint ſapiẽtiores ſurdis a natiuitate, habentibus viſũ.

A dicum eſt, ꝙ homo ſolus ſeipſo põt acquirere in talibus ſcientiis.¶ Requiritur crgo in talibus doctrina, q̃ maxime hẽt fieri per ſermonem, ad quẽ requiritur auditus, & licet poſſet acquiri per figuras, non tamẽ ita prompte ſicut per ſermonem.

An fulgor, quo ocul' fulget, ſit in oculo.

TERTIO ſciendum, ꝙ incidit talis difficultas. Vtrum fulgor, quo oculus apparet fulgere ſit in oculo. ¶Et arguitur, ꝙ ſic, quia vbi apparet eſſe ibi eſt, ſed apparet eſſe in oculo, igitur. ¶In oppoſitum eſt Philoſophus in tex tu. Poteſt etiam ſic probari, quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem, igiẽ ſi ille fulgor eẽt in oculo nõ videret. Pro ſolutione ſupponiẽ, ꝙ fulgor dupliciter apparet in oculo. Vno mõ in ſuo oculo, alio mõ in oculo alterius, B ſicut ĩ oculis catorũ, & luporũ. ¶Pro cuius declaratione ſupponiẽ ſcdo, ꝙ lenia refrangunt vnita lumen, & ſpecies oculorum, ideo ſpecula fiunt lenia apparet etiam hoc de aqua, quæ ſi ſit quieta videbis in ea faciem tuã, non autem ſi ſit mota tũc enim multum diſperſe frangit faciem tuam, intantum quòd non poteſt percipi aliqua figura, eo ꝙ partes aquę non ſunt vniformiter iacentes. ¶Supponitur vlterius, ꝙ ſi lumen ſit debile, & refrangatur diſperſe, non eſt ſufficiens ad videndũ. Supponitur vlterius, ꝙ ſuperficies oculi eſt valde lenis, ideo ſi aſpicias in oculo ſocii tui, tu videbis faciem tuam ſicut in ſpeculo, & manifeſtũ eſt, ꝙ facies tua, quæ apparet non eſt in oculo ſocii tui, ſicut in ſpeculo non ſunt ſpecies viſibiles, ſed in aere propinquo multiplicantur per reflexionem ad ocu- C lum tuum. Similiter quando vides te in oculo ſocii tui, ille ſpecies non ſunt in oculo ſocii tui, ſed in aere ꝓpinquo. ¶ Sed nũc vidẽdum eſt de fulgore apparente tibi in oculo tuo. De quo dicitur primo, quòd ille fulgor non eſt in oculo tuo, quia tu nũquam videres, vel ſemper videres. ¶Dico ſecundo, quòd ille fulgor eſt lumen modicum ab extra, & diſperſum, quod non eſt ſufficiens videri, tamen ſupra nigrum oculum refrangitur vnite, & tunc fortificatur, & eſt ſufficiens videri. ¶Et ſi dicatur, quare eſt, quòd illud lumẽ non videtur in oculo quieſcente, ſicut in oculo percuſſo Reſpondetur, quòd oculus quieſcens refrangit ſe totum ad extra, ſed oculus percuſſus incuruatur ſic, quòd vna pars refrangit lumen D in aliã, ideo tũc videtur. ¶ Aduerte etiam, ꝙ apparet aliquando palpebris clauſis, quia valde bene poteſt ſubintrare palpebras.

Obiectio

An viſus ſit de natura aq.

QVARTO ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas, an viſus ſit de natura, aquæ. ¶ Ad quam reſpondetur breuiter, quòd organum viſus eẽ de natura aquæ poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quo ad ſubſtantiam, & ſic non eſt de natura aquæ, quia non eſt aqua. Alio modo quo ad qualitates, & hoc dupliciter. Vno modo quo ad qualitates primas, & ſic non oportet organum viſus eſſe de natura aq̃ cũ ſit quoddã mixtũ, hẽnt ſaltẽ virtualiter quatuor qualitates primas. Alio modo quo ad qualitates ſecundas, ſic videlicet, quòd habet qualitates ſimiles qualitatib. ſecundis

E dis repertis in aqua:nam ſicut aqua eſt clara,& diaphana,& tranſparés, ita etiam organum viſus eſt clarum perſpicuum,& tranſparens, & ſi'r di catur de organo aliorum ſenſuum: nã organũ auditus eſt de natura aeris quo ad qualitates ſecũdas requiſitas ad receptionẽ ſpẽrum ſoni, vt per illam fiat ſeparatio, cuiuſmodi ſunt diaphaneitas,& aliqualis pſpicuitas. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ organũ olfactus eſt quoddam membrũ deputatum in aĩali ad recipiendũ ſpẽs odoris, de quo ſatis viſum eſt in 2. de Aĩa. ¶ Aduerte etiam, ꝙ organũ olfactus non eſt de natura ignis niſi potentialiter, ſed magis actualiter eſt de natura aquæ, vel aeris a dñio, oportet enim organum eſſe in potẽtia tale quale obiectum eſt in actu,

F modo odor eſt paſſio actus calidi, & ſicci, ideo organum eius in potentia debet eſſe calidum,& ſiccum. ¶ Aduerte finaliter, ꝙ organum guſtus,& tactus ſunt de natura terræ, ſupple quantum ad qualitates ſecũdas motiuas,quia plus participãt de qualitatibus motiuis terræ,quàm alterius elementi, quia ſunt multum grauia,& etiam quantum ad ſecundas qualitates non motiuas,quia ad hoc,ꝙ organum guſtus,& tact ſint ſufficienter receptiua ſpecierum tangibilium,& guſtabilium, requirit, ꝙ ſint terreſtria,groſſa, dura opaca, & compacta,eo,ꝙ melius poſſint recipere ſpecies tangibilium,& guſtabilium. Et hæc de primo arti. Quantum ad ſecundum.

Artic. 2. DVBITATVR primo. Vtrum diffinitio coloris ſit ſufficiens, in qua dr̃, color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato. ¶ Et arguitur, ꝙ non, quia tunc lux eſſet color, quod eſt falſum, ẽt color eſſet in corpore perſpicuo, ꝙ etiam eſt falſum, cũ corpora perſpicua non videantͤ eſſe colorata. ¶ Pro ſolutione ſupponitur primo, ꝙ tripliciter aliquod corpus dr̃ terminatum. Vno modo, quia eſt finitum ſecundum quantitatem, & per oppoſitum dr̃ interminatũ, quia eſt infinitum ſecundum quantitatẽ. Secũdo modo dr̃ terminatum, quia eſt ſolidum,& firmum,& non fluxibile,& per oppoſitum dr̃ interminatum, quod non eſt ſolidum, & firmũ, ſed eſt fluxibile ſicut aqua. Tertio modo dr̃ terminatum, quia terminãt viſum, ita ꝙ vltra ipſum ſiue per ipſum non poſſumus videre aliqua corpora,& per oppoſitum corpus dr̃ interminatum, per quod poſſumus videre alia corpora, cuiuſmodi eſt corpus diaphanum ſiue tranſparens. Vnde talia corpora terminãtur, per lucem, vel opacitatem per lucem, vt ſol: per opacitatem, vt lapis, vel lignum. ¶ Differunt tamẽ lux,& opacitas, q̃a lux nata eſt multiplicare ſpẽm per corpus diaphãnũ ſibi coniunctum opacitas vero non. ¶ Vnde de opacitate dicũt aliqui, ꝙ non eſt niſi tenebroſitas,& ſic nõ capitur hîc, ſed capitur pro qualitate alia a luce, per quam corpus redditur terminatum, & non tranſparẽs. & de hoc eſt duplex modus dicẽdi, dicunt.n.aliqui, ꝙ opacitas eſt qualitas diſponẽs ſubiectum ad receptionem coloris. ¶ Alii dicunt, ꝙ nõ eſt alia qualitas a colore, ita ꝙ ſicut aliquod

G An diffinitio coloris ſit ſufficiẽs.

H Lux,& opacitas quo differunt.

quod

A quod corpus terminatur luce, ita ali quod corpus terminatur colore ſibi adueniente. Similiter de diaphanei tate duo ſunt modi dicendi. ¶ Dicūt enim aliqui, ꝙ diaphaneitas non eſt aliud, quam corpus tranſparens nō terminatum. ¶ Alii dicunt, ꝙ eſt q̄dam qualitas poſitiua inherens ipſi ſubſtantię corporeæ, ſecundum quā ipſa ſubſtantia corporea dr̄ tranſparens, & eſt qualitas contraria opacitati. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ color, tripliciter accipitur. Vno modo cōmuniter pro omni qualitate viſibili, & nullo alio ſenſu perceptibili, & iſto modo lux eſſet color, & etiam lumen, & ſic capit Philoſophus quādo dicit, ꝙ omne corpus eſt coloratum. Alio modo capitur pro omni qualitate viſibili, & non perceptibi B li ab alio ſenſu, diſtincta a luce, & lumine, & iſto mō eſt hic ſermo de colore. Tertio modo capitur pro aggregato ex colore, & luce exiſtentibus in eodem ſubiecto, & diffundentib. ſuas ſpecies per medium vſq; ad organum viſus, & hoc eſt multum improprie capere colorem. ¶ Supponit vlterius, ꝙ diffinitio coloris, q̄ poſita eſt in textu, non eſt niſi deſcriptio coloris. i. oſtēdens quę res ſit color, quia non cōuenit colori exiſtenti in profundo, ſed eſt q̄dā orō exprimēs aliqua requiſita ad hoc, ꝙ color videatur. ¶ Vń ad hoc, ꝙ color videatur requirit, ꝙ ſit ſubiectiue in corpore terminato. ¶ Secundo requiritur corpus perſpicuum, ſiue tranſparens illi corpori terminato coniunctum per quod diffunduntur ſpecies coloris vſque ad viſum, & ſic ſenſus

Color tripliciter.

diffinitionis eſt iſte, color eſt in cor C pore terminato coniuncto corpori perſpicuo ſecundum extremitatem eius, ſi ipſe color debeat videri. Tertio requiritur lumen in illo corpore perſpicuo, cum color non diſſundat ſuas ſpecies per medium, niſi ſit illuminatū. ¶ Et ſi quis quęrat, quomodo ergo debet diffiniri color. Rēſpondetur, ꝙ ſic, color eſt paſſio corporis opaci alteratiua viſus de pōtētia ad actum. Et ex iſtis patet quid ſit dicendum ad dubium.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū nigredo ſit priuatio albedinis. ¶ Et videtur, ꝙ non, quia nullum ſenſibile per ſe eſt priuatio, ſed nigrum eſt ſenſibile per ſe, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ nigredo eſt qualitas addita ſubiecto, quod eſt nigrū, ſicut albedo ſubiecto, quod eſt albū. D ¶ Ex quo patet, ꝙ hoc nomen nigredo, non eſt nomen priuatiuū, ſed poſitiuum, quia priuatio non reſiſtit receptioni huius, ſicut tenebra non reſiſtit receptioni luminis, ſed nigredo reſiſtit albedini. ¶ Et ſi dicas, quomodo ergo dr̄ priuatio albi. Dicit, quod improprie, quia eſt qualitas minus perfecta, & iſto modo amarum dicitur priuatio dulcis, & frigidum calidi. ¶ Vel pōt etiam dici, quia albū maxime participat de luce inter alios colores, & nigrū minus, ideo dicitur quodammodo priuatio albi. Alia eſt, difficultas. Vtrū colores medii componantur ex extremis coloribus. Reſpondeť, quod hoc iam multotiens viſum eſt, ꝙ illi medii colores non componuntur realiter ex extremis, ſed dicuntur

An nigredo ſit priuatio albedinis.

Inſtātia.

An colores medii componātur ex extremis.

E cuntur componi propter quandam naturalem cōueniētiā cū extremis maiorem quam ſit inter extrema. ¶ Et ſi dicatur dicit Ariſto. quòd medii colores generantur ex extremis. Reſpondetur, quod debet intelligi ex cauſis extremorum colorum concurrentibus ſimul adinuicem. ¶ Et ſimiliter dicatur de mediis odorib. & ſaporibus puta ꝙ non generantur ex dulci, & amaro, ſed generantur ex cauſis dulcis, & amari concurrentibus, vel commixtis, vel aliquo modo ſe habentibus inter illos modos, per quos generatur amarum, & dulce. ¶ Alia difficultas vtrum humidū ſit ſubiectum odoris. Reſpondetur breuiter, quod purum humidum, vt aer, vel aqua non eſt odoriferum, niſi aliud commiſceatur. ¶ Dico etiā, F quòd purum ſiccum non eſt odoriferum, quia nec terra nec ignis odoriferant niſi aliquid aliud ſit admixtū. Relinquitur ergo, ꝙ oportet odorem eſſe in aliquo admixto, ideo dico, ꝙ eſt in ſicco terreſtri paſſo a calido, & ſapor eſt in humido paſſo a ſicco. ¶ Alia difficultas vtrum odores conferant ad ſanitatem capitis temperādo frigiditatem cerebri. ¶ Et videtur, ꝙ non, quia ſicut ſapor eſt paſſio humidi facta a ſicco terreſtri, ita econuerſo odor eſt paſſio ſicci terreſtris facta ab humido, ſed tam humidum, quam ſiccum terreſtre ſunt naturaliter frigida, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ odores ſuaues non multum fortes, vt roſarum, violarum, & multorum aromatum multum pro ſunt cerebro, & cō

An hmōi dū ſit ſubiectum odoris.

An odores conferāt ad ſanitatem capitis.

ferunt ad eius ſanitatem, ideo medici conferunt tales odores, & conficiunt aliqua poma artificialia ex ſpeciebus aromaticis ad tenēdū in manu ad odorādū. ¶ Et ad rationem dicēdū eſt, ꝙ licet odor ſit ſubiectiue in ſicco terreſtri, tamē oportet illud ſiccum eſſe paſſum a calido, a quo odor contrahit vim calefactiuam. G

¶ Alia difficultas. Vtrum contingat ſimul plura ſentire Reſpondet breuiter, quod nunquam aliquis dubitauit vtrum poſſumus ſimul plura, ſentire, ſed vtrum poſſumus perfecte plura ſentire. Ad quam reſpondetur ponendo aliquas propoſitiones. ¶ Prima, non contingit ſentire vnū ſolum, quia omne ſenſibile eſt diuiſibile, habet partes, ergo ſi vnum, ſentiatur, & ſuæ partes. ¶ Secunda propoſitio, plura æque perfecte ſimul ſētiūtur ſicut vnum, quia illud vnum eſt plura, ergo ſi diſtincte ſentiatur, & plura, & ſunt veræ iſtæ duæ concluſiones tenendo, ꝙ totum integrale non diſtinguatur a ſuis partibus. ¶ Tertia propoſitio, non eſt poſſibile quodlibet illorum plurimum quę ſimul ſentiuntur ſentiri ita perfecte ſicut aliquod vnum ſentitur. Quarta propoſitio, poſſibile eſt ſentiendo ſentiri ſimul totum, & partem ſentire perfectius illam partem, quàm totum propter nimiam extēſionem totius. ¶ Quinta non eſt poſſibile ſentire plura ſimul, & quodlibet, eorum ita perfecte, ſicut poſſet ſentiri vnum illorum, & iſta volebat habere Ariſto. H

An cōtingat ſimul plura ſentire.

Dubitatur tertio. Vtrum poſſibile ſit aliquod totum ſimul, & ſemel

An ſimul & ſemel totum aliquod contingit alterari.

A ſemel alterari. ¶ Pro cuius ſolutiõe ſupponitur, ꝙ duplex eſt alteratio, quædam eſt, quæ fit per abiectionem formæ contrariæ, ſicut calefactio aquæ. Alia eſt, quę fit ſine abiectione formæ contrarię, ſicut illuminatio medii. ¶ Secũdo ſupponitur, ꝙ duplex eſt alterans, ſ. extrinſecum, cuiuſmodi eſt ignis reſpectu aquæ, aliud eſt intrinſecum cuiuſmodi eſt aqua producens frigiditatem in ſeipſa. His ſuppoſitis reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima, totum poteſt alterari ſimul ſimultate partium qualitatum quantum ad longitudinem, & hoc ab alterante extrinſeco: nam aliquod totum poteſt applicari paſſo ſecundum omnes ſuas partes. ¶ Secundum dictũ, totum poteſt ſimul alterari ſimulta-

B te partium quantitatiuarum quantũ ad longitudinem, latitudinem, & profunditatem ab alterante intrinſeco, ſic ꝙ non citius alterat vnam partẽ, quam aliam, cum ſit ipſis æque approximatum. ¶ Tertium dictum, totum poteſt ſimul alterari ſimultate partium quantitatiuarum quãtum ad longitudinem, & latitudinem ab alterante extrinſeco, ſed non quoad profunditatem, niſi paſſum eſſet æq̃ approximatum quoad omnes eius partes; & hoc etiam debet intelligi in alteratione non abiiciente formã contrariam, quia in abiiciente ſemper eſt ſucceſſio. Sed reſtat ſoluere aliqua quolibeta. ¶ Primum quare

Nonnullorũ problematũ explicatio.

calefacta magis fętent, quam infrigidata? Reſpondetur, ꝙ ideo eſt, quia odor multiplicatur per fumalem euaporationem, quæ fit per caliditatẽ, & non per frigiditatem. ¶ Secundum, C quare homo citius attingit timorẽ, ſi tangantur ab alio, quàm ſeipſum tangat? Reſpondetur, ꝙ iõ eſt, quia homo melius percipit extraneum, q̃ ſeipſum. ¶ Tertiũ, quare homo magis turbatur, ſi tangatur ſub aſcellis quàm ſi tangatur ſub aliis partibus? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia illa pars eſt multũ ſubtilis, ideo ibi melius ſentitur, etiam quia homines ſunt inconſueti ibi tangi. ¶ Quartum, quare eſt, ꝙ poſtq̃ homines potauerunt bona vina, ſi poſtea bibant debilia, iudicant illa nihil valere? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia illius vini fortioris in organo guſtus ſunt ſpecies, a quibus impediuntur ſpẽs debilis vini. ¶ Quintum, quare infirmi iudicant omnia cibaria eſſe amara, cum tamen ſint dulcia? Reſpon- D detur, ꝙ ideo eſt, quia habent linguam infectam multis humoribus fœtidis, ideo quando ſumũt cibum & potum, huiuſmodi humores amari comiſcentur cibo, & reddunt cibũ amarum. ¶ Sextum, quare ſurdi a natiuitate ſunt muti? Reſpondet, ꝙ ideo eſt, quia nunq̃ audiuerunt ſonum. ¶ Septimum quare aĩalia cęca melius impinguantur, quam videntia? Rñdetur, ꝙ ratio eſt, quia in aĩalibus cæcis potentia nutritiua non diſtrahitur a ſua propria operatione; ſicut in videntibus. ¶ Octauum eſt, quare eſt, quod carnes citius putreſcunt in æſtate, quàm in hyeme? Reſpondetur, ꝙ calor extrinſecus in humido alieno cauſat putrefactionem. & quia in hyeme pori carnium ſunt clauſi, ideo non poteſt bene calor extrin-

E extrinſecus intrare. ¶ Nonum, quare mulieres non ſunt ita bene barbatę ſicut viri? Reſpondetur, quod mulieres ſunt frigidæ, & in eis abūdat multa humiditas, & defectus caloris non expellentis illas ſuperfluitates, ex quibus generantur pili. ¶ Decimum, quare aues non mingunt? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia ſuperfluitas, a qua generatur vrina, mutatur in plumas. ¶ Vndecimum; quare vinum parum lymphatum citò inebriat? Reſpondetur, quia tunc G efficitur magis penetrabile. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. CONCLVSIO reſponſalis; Præter libros de Anima ponendus eſt iſte liber, ad determinandum de operationibus, & paſſionibus animæ, quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo. In quo etiam patet quid ſit dicendum ad rationes.

LIBELLVS DE MEMORIA, ET

F H

REMINISCENTIA.

DE memoria autem, & memorari dicēdum quid eſt, & proter quam cām ſit, & cui animæ partium hæc accidat paſſio, & reminiſci, non enim idem ſunt memoratiui, & reminiſcētes, ſed vt frequenter memorabiliores quidem, qui tardi, &c.

ISTE eſt liber de Memoria, & reminiſcētia Ari qui diuiditur in duo capitula. Primum eſt de memoria, Secundum eſt de reminiſcentia. ¶ Et dicit primo, ꝙ non eſt idem memorari, & reminiſci, quia quidam ſunt bene memoratiui, & non reminiſcitiui, & econtra, quia qui rude recipiūt, ſunt bene memoratiui, ſed ingenioſi ſunt multum reminiſcitiui. ¶ Deinde oſtēdit cuius obiecti eſt memoria, dicens, ꝙ non eſt futuri, nullus enim dicit memorari futura, nec etiam pręſentis, ſed præſentis eſt ſenſus, nullus enim dicit ſe memorari ea quæ præſentialiter videt. ¶ Concludit, ergo, ꝙ memoria eſt præteriti, quia nullus, dicit ſe memorari alicuius niſi dicat ſe audiuiſſe loqui, vel vidiſſe illud. ¶ Conſequenter infert diffinitionē memoriæ, dicens, quòd memoria eſt

Memoria quid, cuius, & in quib. eſt.

A eſt habitualis paſſio alicuius cũ factũ fuerit tẽpus. ¶ Infert ſecundo, ꝙ ſolũ illa quæ cognoſcũt tẽpus habẽt memoriã. ¶ Deinde inquirit cuius potẽtiæ ſit memoria, dicens, ꝙ memoria eſt paſſio primi ſenſitiui, ſ. ſenſus cõis per ſe, & per accidens intellectus. Quod probat, quia videmus multa animalia intellectum non habentia habere memoriam, quòd nõ eſſet ſi memoria eſſet ꝑ ſe paſſio intellectus. ¶ Deinde infert, ꝙ nõ omnia animalia habent memoriã, quia nõ omnia animalia cognoſcunt tempus præteritũ, eo ꝙ non cognoſcunt vel ſentiũt niſi illud, qd eſt pręſens. ¶ Deinde mouet dubitationẽ quomodo in intellectione rei memoriali re abſente, & deſtructa habemus memoriam de re abſente. Reſpon-B det Philoſophus, ꝙ ſicut pictura præſens in pariete repreſentat rem, quæ de longo tempore eſt præterita, ſic illud, quod reſeruatur in memoria, ſcilicet intentio vel ſpecies rei repreſentat illud quod longo tpe eſt pręteritũ. Quod probat ꝑ aliqua ſigna. ¶ Primũ, qa illi qui ſunt in magno motu virium interiorum, ſicut infirmi, ebrioſi, & timoroſi, non tamen memorantur, quia propter tales motus ſpecies impreſſę impediuntur: ita, ꝙ non habent virtutem mouendi ſenſum, ſimiliter propter ætatem pueri, non ſunt bene memoratiui, quia propter nutritionẽ multam, & augmentationem organi ſenſuum valde alterantur, ita, ꝙ ſpecies ſenſibilium reſeruatę impediuntur, & pereunt. ¶ Similiter ſenes ſunt male memoratiui, quia ſunt duræ carnis, & inepti ad recipiendũ ſpecies, C etiam organa in ſenibus propter diminutionẽ impediuntur, ſicut organa in iuuenibus propter augmentationem. ¶ Aliud ſignum, quia multum veloces ad cito intelligendum ſunt male memoratiui, qa tales habent organa nimis mollia, & ſubtilia, & per conſequens male retentiua ſpecierum. Deinde mouet aliam dubitationẽ, vtrum animæ memoretur ſecundam ſpeciem, quæ repreſentat rem abſentem. ¶ Et arguit, ꝙ non, quia memoria eſt præteriti: ſed illa imago vel ſpecies non eſt præterita, ſed præſens: igitur. Reſpondet Philoſophus, ꝙ ſi anima ſumpſit eũ ſecundũ ſeipſam, vt eſt quædã res, & non vt eſt repreſentatiua rei non memoratur eã, ſi vero ſumpſerit eã, ſecundũ ꝙ eſt ſimilitudo alterius, D tunc põt eam memorari. ¶ Finaliter ſubdit, ꝙ memoria ſeruatur, & augetur per frequentem meditationẽ, nam anima magis habituatur ad apprehendendum hoc per hoc quod multotiens memoratur. ¶ Ex dictis concludit, ꝙ iam patet quid ſit memoria; quid memorari, & cuius eſt paſſio, & quid eſt obiectum eius.

DE reminiſcentia autem reliquum eſt dicere, primum quidem igitur quæcunque in argumentatiuis, &c.

ISTVD eſt ſecundũ cap. huius libri, in quo Philoſ. determinat de reminiſcẽtia. ¶ Et primo, oſtendit qd eſt illud, ꝙ nõ eſt reminiſcentia, dicens, ꝙ de nouo ſentire, vel intelligere nõ eſt memoria, neque reminiſcen- Reminiſcẽtia qd, & quomodo fit.

E ſcentia,neque reſumptio memoriç, quia reſumptio memoriæ præſupponit memoriam fuiſſe.¶Ex quo ſequitur,ꝙ memoria nõ eſt prima acceptio ſenſus,vel intellectus, qa memoria,& reminiſcentia referunt, tẽpus præteritum.¶Vnde ad memoriã requiritur interruptio temporis inter actũ cognoſcendi rem,& actũ memorandi illam rem.¶Deinde ponit differentiam inrer memorari & reminiſci,quia ad memoriam ſufficit nouiſſe,& poſtea cognoſcere ſe hoc ſciuiſſe.¶Sed ad reminiſcentiã requiritur obliuio: ita quòd reminiſci eſt recordari poſt obliuionem. ¶Vnde ad memoriam requiritur, ꝙ ſpecies reſeruata ſit ita intenſa, ꝙ anima mediante ipſa poſſit cito,& prompte iudicare de memorabili.

F ¶Sed ad reminiſcẽtiam requiritur, quod talis ſpecies ſit ita remiſſa, qđ non prompte poſſit anima iudicare de memorabili.¶Subdit tamẽ, qđ memorari,& reminiſci non eſt ſolũ iterum cognoſcere, quia qñ aliquis homo iterũ alium hominem cito videt,quem prius viderat non reminiſci,neque recordari.¶Deinde oſtendit modum memorandi:dicens, qđ cum nos non poterimus memorari de aliqua re,nos debemus aſpicere ad aliquas alias res, de quibus memoramur: nam per memoriam aliquarum rerum citius memoramur de aliis,& hoc maxime fit propter naturalem ordinem illorum adinuicem,vt patet de illo, qui dicit verſus vnum poſt alium.¶Deinde mouet vnum dubiũ,quare eſt,quod aliquãdo memoramur de illo, qđ longo tẽpe tranſiuit,& de illo,quod hodie,vel heri tranſiuit, non recordamur. G Reſpondet Philoſophus quod hoc eſt propter aliquam apprehẽſionem nobis aduenientem, ad quam ſequitur cognitio illius, de quo memoramur.¶Deinde dicit, quod reminiſci differt ab addiſcere quia reminiſci eſt per proprium rememoratiuum reuerti ad memoriam obliti,ſed addiſcere non eſt iterum reuerti ad memoriam obliti.¶Conſequenter dat alium modum reminiſcendi,qui eſt ꝑ modũ diuiſionis: vt ſi quis dimiſerit cultellum in aliqua domo, debet cõſiderare vbi fuit illa die:& quid ĩ tali loco fecerit:& ſimiliter de aliis diebus.Ex quo patet,ꝙ ad reminiſcendum de aliquo debemus rememorari de aliquo priori:

H & per diuiſionem deueniemus ad intentum.¶Deinde dat modum reminiſcendi ex parte temporis:dicens, ꝙ oportet maxime cognoſcere tempus præteritum,eo quòd memoria, & reminiſcentia ſunt apprehenſiones præteritorum.¶Finaliter oſtendit qualis paſſio ſit reminiſcẽtia: dicens quòd eſt paſſio corporea,declarat tribus ſignis.¶Primum eſt:ſępe, nõ potentes reminiſci adhibentes diligentiam turbãtur, & acquirunt dolorẽ capitis.¶Scđm ſignũ,qa habentes ſuperiora nimis groſſa in ordine ad mẽbra inferiora non ſunt bene memoratiua:qa habẽt nimiã humiditatẽ in capite, ratione cuius nõ põt bene impreſſio remanere.¶Tertiũ, quia neq; pueri,neq; ſenes ſunt bene memoratiui: quia multum mouentur, & alterantur in organis.

A *An memoria ſit habitus, vel paſſio primi ſenſitiui.*

QVAERITVR vtrũ memoria ſit habitus, vel paſſio primi ſenſitiui. ¶ Arguitur primo contra primã partem: quia vel per primum ſenſitiuum, intelligitur ſenſus interior, vel exterior: non primum: quia per nullum talem dicimus memorari: nec ſecundum, quia vel ille eſſet ſenſus communis, vel aliquis alius ſenſus: ſed nullum illorũ videtur eſſe: igitur. ¶ Secundo ſic, Memoria eſt virtus animę: igitur memoria non eſt paſſio, vel actus primi ſenſitiui.

¶ Tertio ſic, Memoria eſt virtus, quę eſt actus memorandi: ſed illa non eſt actus, vel paſſio primi ſenſitiui: igi-
B tur. ¶ Quarto ſic, probando quòd non ſit ſolum præteritorum, illius tãquã obiecti eſt memoria, quod ducit nos ad actum memorandi: ſed illud eſt præſens cum ſit ſpecies ſenſibilis, quæ eſt præſens: igitur. ¶ Quinto ſic, Memoria eſt futurorũ: igitur non eſt prçteritorum. Antecedẽs patet, quia ſi quis diſputauerit cum aliquo de hoc, quod eſt Antichriſtum fore, & poſtea memoretur ſe alias diſputaſſe de hoc, quod eſt Antichriſtum fore, memorabitur de futuro.

¶ In oppoſitum eſt Philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres articu. Quantum ad primum,

Arti.1. PRIMO ſciendum, ꝙ pro declaratione qõnis ſupponitur, ꝙ memo-
Memoria quotupliciter & an ſit potentia di- ria põt capi tripliciter. Vno mõ pro potẽtia memorãdi. ¶ Secũdo modo pro actu memorãdi. ¶ Tertio modo pro ſpecie memorãdi. Vnde Philoſophus in iſtis duobus capitulis capit memoriam pro actu memorãdi, vel ſpecie memorãdi: cum dicit ꝙ eſt paſſio primi ſenſitiui. ¶ Secundo ſupponitur, quòd primum ſenſitiuum eſt ſenſus communis, & dicitur primum ſenſitiuum, quia quicquid ſentiunt alii ſenſus exteriores, hoc ſentit. ¶ Sed dubiũ eſt vtrũ memoria ſit aliqua potentia diſtincta a ſenſu cõi. C ſtincta a ſenſu cõmuni. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum, ꝙ Auicẽna, & Commen. & alii Philoſophi poſteriores. Ariſt. poſuerũt quatuor virtutes interiores ad ſentiendũ, habentes quatuor organa diſtincta loco, & ſitu. Auicen.6 Natur. par.2. ca. vlt.

¶ Prima eſt, ſenſus cõis, qui cognoſcit quicquid cognoſcũt ſenſus exteriores, & actus ſenſuum exteriorũ, & eorum ſpẽs ¶ Secunda eſt imaginatiua ſeu phantaſia reſeruãs ſibi impreſſas ſpecies a ſenſu cõi. ¶ Tertia eſt cognitiua, ſeu æſtimatiua. D

¶ Vnde ſecũdũ Commentatorem iſta vocatur in brutis ęſtimatiua, in hominibus cogitatiua, & iſta eſt cognitiua, & habet poteſtatem vltra ſenſum communem, puta iudicare de differentijs temporum: de quibus ſenſus communis non iudicat niſi per modum præſentis ſicut exteriores. 3. de Aīa com.6. ¶ Alia eſt virtus, quæ vocatur memoria, quæ reſeruat ſpecies ſibi impreſſas a cognitiua, per quas cogitatiua cognoſcit in abſentia rerũ. Et ſic iſti ponũt duas cognoſcitiuas, & duas reſeruatiuas ſpecierũ, ſ. phantaſiam, & memoriam. Ariſt. tamen non videtur poſuiſſe tot, virtutes interiores, ſed tantũ duas, ſcilicet ſenſum cõem, & memoriam, & iſtud

E magis videtur conſonum veritati.

An memoria ſit ſolū præteritorū.

SECVNDO ſciendum, ꝙ circa textum incidit alia difficultas: an memoria ſit ſolum præteritorum. ¶Pro cuius ſolutione ſupponitur, quòd ad hoc, quòd memoremur requiritur, quòd aliquis actus humanus ſit præteritus: qui quidem actus humanus cum obiecto eius eſt totaliter obiectū memoriæ. ¶Et dicitur notāter actus humanus ad excludendum actum potentiæ vegetatiuæ: & ſimiliter actus caſuales. Non enim recordatemur talem cecidiſſe, niſi qa recordor me vidiſſe illum cecidiſſe. ¶Ex quo ſequitur, quòd memoria ſeu recordatio eſt cognitio alicuius actus præteriti ipſius memorātis inquantum præteriti. ¶Sequitur etiā ꝙ memoria habet actū poſt tempus,

Scot. li. 4. diſt. 15.

F alioquin non eſſet præteriti. ¶Supponitur ſecundo, quòd in memoria tria debent eſſe repreſentatiua. ¶Primum eſt repreſentatiuum rei aliàs cognitæ. ¶Secūdum eſt repreſentatiuum actus cognoſcendi præteritum. ¶Et tertium eſt repreſentatiuum temporis, in quo cognoſcimus illā rem. Et ſic patet, quòd etiam ſunt tria repreſentata, ſcilicet res cognita: actus cognoſcēdi: & ipſum tēpus. ¶Supponitur tertio, quòd memoriā eſſe aliquorum poteſt dupliciter intelligi. Vno modo tanquàm repreſentantem: & ſic memoria eſt bene præſentium: cum ſenſus illorum, quæ memorantur ſint præſentaliter in memoria. Alio modo tanquàm repreſentatorem, & ſic ſolum eſt ipſius, præteriti, ſcilicet actus humani præteriti. ¶Et per hoc ſatis patet quid ſit dicendum ad difficultatem: nam G ipſa memoria ſemper eſt præteriti tāquam obiecti propinqui: ipſa tamen poteſt eſſe præſentis tāquam obiecti remoti: poteſt enim eſſe de obiecto vniformiter ſe habente, vt puta, ꝙ triangulus habet tres.

An iuuenes, & ſenes ſint male admiratiui.

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textum incidit alia difficultas: Vtrū iuuenes, & ſenes ſint male admiratiui ¶Et arguitur, ꝙ non: primo de iuuenibus: quia iuuenes ſunt multum admiratiui: igitur recordatiui. Item iuuenes habent potentias ſenſitiuas bene diſpoſitas: igi. ¶Secundo patet de ſenibus, qa dicit Ariſt. in lib. Rhetoricæ, ꝙ vita antiquorum regitur memorijs: videmus etiā antiquos multa narrare de præteritis. ¶In oppoſitū eſt Philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ H bonitas, vel malicia memorādi prouenit aliqñ ex motu, vel fluxu organi: aliqñ ex parte cōplexionis organi, aliqñ ex parte apprehēſionis. ¶De motu, & fluxu organi ponitur talis propoſitio, motus ſiue fluxus organi turbat ſpeciei impreſſionē: ideo impedit memoriā. ¶Et aduerte ꝙ talis motus aliquando prouenit propter paſſionem, vt in ebrijs, & in firmis, aliquando propter ætatem. ¶Et tunc dico, ꝙ in pueris eſt valde multus fluxus ꝑ totū corpus propter augmentationem & in ſenibus propter diminutionem. ¶Et dico, ꝙ pueri, & ſenes ſunt male memoratiui ex parte fluxus organi. ¶Sed ex parte cōplexionis ponitur talis propoſitio: cōplexio nimis ſicca, & dura non poteſt faciliter recipere impreſſiones.

A ſiones. ¶ Similiter complexio nimis humida licet bene recipiat impreſſiones, tamen non poteſt bene reſeruare, quia ſenes ſunt duri, & ſicci, & pueri humidi, vt patet ex parte complexionis ſunt male memoratiui. ¶ Sed ex parte apprehẽſionis eſt aduertendũ, ꝙ impreſſiones duob. modis ſumunt firmiter in memoria. ¶ Primo pp fortẽ attentionẽ, & ſic pueri poſſunt dici bene memoratiui; quia aliquando bene attendunt circa aliquod mirabile. ¶ Secundo pp multiplicationem meditationũ, & ſic ſenes dñr bene memoratiui. Et p hoc ſoluantur rõnes ante oppoſitũ.

Problemata aliquot naturalia.

QVARTO ſciendum, ꝙ circa textum incidunt aliqua quotlibeta. ¶ Primum, quare lotio capitis, & pedis iuuat ad bonam memoriam? Re- B ſpondetur, ꝙ rõ eſt, quia in tali lotio ne aperiuntur pori, per quos exeunt fumi, qui perturbabant cerebrum, & organum reſeruatiuum ſpecierũ. ¶ Secundum, quare volentes memorari non poſſunt memorari, & quando non appetunt, melius memorantur? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia tunc fit magna perturbatio, & motio ſpecierum reſeruatarum in organo, ſed quando non apponitur tanta diligentia, tunc non fit talis perturbatio, ideo tunc melius accipiũt, ſpeciem rei, de qua vult memorari. ¶ Tertium, quare volentes memorari mouent caput? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia quandoque in organo potentiæ, eſt quędam opilatio, quæ impedit liberum tranſitum ſpirituũ ſenſitiuorum ideo fit talis motio capitis. ¶ Quartum, quare homines groſſa capita habentes communiter C ſunt male memoratiui? Reſpondetur, ꝙ hoc eſt propter magnitudinẽ cerebri, quod eſt multum fluxibile, ratione cuius ſpẽs in organo memoriæ non bene radicantur. ¶ Quintũ, quare melius memoramur in tenebris, q̃ in luce? Reſpondetur, ꝙ ratio eſt, quia in luce motus ſenſibilium exteriorum, qui ſunt maiores impediunt motus interiores, qui ſunt debiliores. Et hęc de primo art. Quantum ad ſecundum.

Art. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum in nobis, ſeu in anima rationali præter memoriam ſenſitiuam ſit ponenda memoria intellectiua? ¶ Et videtur, ꝙ non, quia dicit philoſophus in textu, qd memoria eſt paſſio primi ſenſitiui. ¶ Secundo, obiectum intellect⁹ eſt vniuerſale, vt vult Philoſophus, primo poſteriorũ, ſed vniuerſale abſtrahit a hæc, & nunc, & fuiſſe, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ in nobis eſt ponẽda memoria intellectiua a ſenſitiua realiter diſtincta. Patet, quia quilibet experitur ſe reſeruare ſpecies intelligibiles in abſentia rerum intelligibiliũ, aliter intellectus non poſſet penitere de malis volitionibus, quod eſt falſum. ¶ Secundo ſupponitur, quod memoria intellectiua non eſt alia potentia ab intellectu poſſibili, ſed eſt ipſemet intellectus poſſibilis cũ ſpecie intelligibili reſeruata in ipſo intellectu, hoc vult habere Scot. His ſuppoſitis, reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima, in homine eſt ponenda memoria intellectiua, & ſenſitiua, non

An ponenda ſit memoria in intellectiua.

D

Sco. lib 4. diſt. 45.

Oo 3 enim

E enim oporter negare ſuperiori potē
tię cognitiuæ, quod eſt perſectionis
in interiori cognitiua, ſed memo-
ria de præteritis eſt quædam perfe-
ctio, ergo ſi attribuatur potentiæ ſen
ſitiuæ, etiam potentiæ intellectiuæ.
¶ Secunda propoſitio, Deus proprie
non habet memoriam neque ſenſi-
tiuā, neque intellectiuam, quia non
poteſt habere actum poſt tempus.
¶ Et ſiquis dicat contra, quia quoti-
die cātat eccleſia. Ne recorderis pec
cata noſtra. Reſpondetur, ꝙ hoc fit
quando ille actus cognoſcendi Dei,
qui in ſe non eſt poſt tempus conſi-
deratur, vt eſt coexiſtens priori tem
pore, & non iſti, & fit quaſi poſt tem
pus. ¶ Tertia propoſitio, angeli, &
animę ſeparate habent memoriam
intellectiuam, quia non habent om
F nes intellectiones perpetuas, ideo
poſſunt recordari. ¶ Fatuū enim eſt
dicere, ꝙ Lucifer non recordatur ſe
peccaſſe, & per hoc ſoluitur prima
ratio. ¶ Ad ſecundam dr̄, ꝙ intelle-
ctus non eſt ſic vniuerſalis quin poſ-
ſit cognoſcere ſingulare, vt alias vi-
ſum eſt. ¶ Et ſi arguatur, potentia
non cognoſcens ſingulare, vt ſingu-
lare, non recordatur, quia recor-
dans cognoſcit aliquid, vt hic, &
nunc, quod eſt proprium ſingulari.
Reſpondeo, ꝙ exiſtentia actiualis
primo conuenit naturæ, vnde hæc
natura non eſt exiſtens formaliter,
ſed per naturam illam, naturā enim
exiſtentem cognoſcit intuitiue in-
tellectus, & iſta cognitio eſt exiſten-
tis vt exiſtentis ad hoc poſſit eſſe re-
cordatio. Et hoc vult habere Scot,
loco præalleg.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrū G
ſic ponēda memoria ſenſitiua? ¶ Et
vr̄, ꝙ non, quia in illa parte non eſt
ponenda memoria, quæ non eſt
collatiua, ſed ſenſus non eſt poten-
tia collatiua, ergo in parte ſenſitiua
nō eſt ponenda memoria. Maior pa-
tet, quia memoria habet cognoſce-
re tempus, tempus autem eſt nume
rus motus ſecundum prius, & poſte
rius & hoc nō pōt cognoſci ſine cola
tione poſteriorum ad prius, igitur.
¶ Secundo ſic, oportet etiam memo
ratiuum percipere actum ſuum dū
eſt pręſens, ſed potentia ſenſitiua nō
poteſt percipere actum ſuum dum
eſt pręſens, igitur. ¶ Item in parte ſē
ſitiua noſtra oportet ponere aliquā
operationem ſenſitiuam, quæ non
poſſit concludi eſſe in bruto, ſed ta- H
lis memoria non poteſt concludi,
quia maxime eēt propter illos actus
qui vidētur eſſe actus prudentiæ, vt
sūt collectio granorū a formica, vin-
dicare, hoc ſeq, & diſciplinari, ſed
hoc non, igitur. ¶ Pro ſolutione ſup
ponitur, ꝙ in nobis eſt ponenda me
moria ſenſitiua realiter diſtincta ab
intellectiua. Et ad rationes. ¶ Ad pri
mam dicitur ꝗ potentia ſenſitiua p
cipit tempus. Dicit enim Ariſt. ꝙ ab
eodem ſenſitiuo percipitur tempus
& magnitudo, ſed à primo ſenſitiuo
cognoſcitur magnitudo, igitur & tē
pus. Dico vlterius, ꝙ potentia ſenſi-
tiua interior eſt collatiua nō ita per
fecte, ſicut intellectiua vt alias viſū
eſt. ¶ Ad ſecundam dicitur, quòd
omnes ſenſationes ſenſuum exte-
riorū ſunt cognoſcibiles ab aliquo
ſenſu ſuperiori, ſ. a ſenſu communi,
immo

An detur memoria ſenſitiua.

A immo dicit Ariſt. ꝙ viſus videt ſe videre, & dicit, ꝙ viſio eſt quodãmodo coloɾata. Dico tamẽ, ꝙ ſuprema ſenſatio non eſt ſenſibilis, quia nõ poſſet ſentiri a ſenſibus interiorib. nec a ſe, quia tunc eſſet reflexiua, ꝙ eſt falſum, quia nullus ſenſus eſt reflexiuus. ¶ Ad tertiam dicitur, ꝙ quatuor actus inueniuntur in brutis per quos videtur concludi potẽtiam in memoratiuam eſſe in ipſis. ¶ Primi ſunt actus prudentiæ, qui ſunt tres. ſ. recordari de prǽteritis, diſponere præſentia, & diſponere futura. ¶ Secundi ſunt actus quaſi iuſtitiæ, ſicut canes faciunt vindictam de verberantibus ipſos, & diligunt eos, q. faciunt eis bona. ¶ Tertii ſunt actus diſciplinabiles, ſicut ſimia, & multa alia animalia, quæ habent cõ-

Signa pro bãda memoratiuã ineſſe brutis.

B ſeruare ſpecies. ¶ Dico tamen, ꝙ (vt dicit Scot. in loco prællegato) omnes iſti actus poſſunt ſaluari in brutis ſine potentia memoratiua. ¶ Primo de formica dr̃, ꝙ hoc facit propter phantaſma alicuius delectabilis, & etiam diceret, de ſecundo, & etiã diceretur, ꝙ nõ cognoſcit præteritum, nec recordatur de præterito. ¶ Et de actibus iuſtitiæ diceretur, ꝙ hoc faciunt propter phantaſmata aliquorum delectabilium, vel nociuorum, vt ſiquis percutiat canem, imprimitur in eo phantaſma alicuius nociui, propter quod fugit illum. ¶ Ideo dico, quòd omnia iſta poſſunt ſaluari ex induſtria naturali, & complexione, & phãtaſmate, & diceretur, ꝙ bruta non cognoſcunt prǽteritum, vt præteritũ, & ꝙ in ipſis non eſt ponenda potentia memoratiua. ¶ Dico tamen, C cum Ariſtotele, quòd in brutis eſt potentia memoratiua, & quòd omnia illa facilius ſaluantur, q̃ non ponendo potẽtiam memoratiuam.

DUBITATUR tertio. Vtrum ad reminiſcentiam requiratur obliuio, & non ad memoriam. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ ibi capitur memoria pro actu memorandi, ita ꝙ eſt ſenſus, vtrum ad actum reminiſcendi requiratur obliuio. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ obliuio capitur tripliciter. Vno modo communiter, & ſic dicitur priuatio cuiuſcũque actus cognoſcendi, ſiue ſpecies repræſentatiua cognoſcibilis fuerit reſeruata, ſiue non. ¶ Et ſic dico, ꝙ tam ad memoriam quàm ad reminiſcentiam illo modo eſt obliuio. Secundo modo capitur vt eſt priuatio D actus cognoſcẽdi propter defectum ſpeciei ſufficientis de ſe mouere potentiam cognitiuam ad actum cognoſcendi, ita ꝙ licet fuerit reſeruata temen de ſe non eſt ſufficiens mouere potentiam cognitiuam, & iſto modo ad reminiſcentiam eſt bene obliuio, ſed non ad memoriam. Tertio modo capitur propriјſſime vt eſt priuatio actus cognoſcendi, quãdo totaliter eſt de leta ſpecies rei, & iſto modo non oportet etiam ad rminiſcentiam eſſe obliuionem. ¶ Tertio ſupponitur, ꝙ memoria fit hoc modo: nam quando animal aliquid cognoſcit, tunc ſpecies reſeruatiua cognoſcibilis, & ſpecies repræſentatiua actus cognoſcendi, & tempus in quo fiebat talis tactus remanẽt in virtute reſeruatiua, ſic ꝙ ſunt ſufficiẽ-

An ad reminiſcendum magis, quàm ad memorandũ requiratur, obliuio.

 tes

E tes de ſe mouere potentiam cognitiuã ſine adiutorio alicuius alterius phantaſmatis,& tempus interruptũ & poſt de nouo moueant potentiam cognitiuam ad actum cognoſcendi, tunc dicitur memorari de illo,quod tunc cognoſcitur.¶Sed reminiſcentia fit iſto modo, videlicet quando ſpecies cognoſcibiles ſunt reſeruatę ita remiſſæ & debiles ſunt, ſic quòd non ſufficiunt mouere potentiam cognitiuam,ſed indigent adiutorio alterius phantaſmatis,& fiat interruptio temporis ſi contingat, quòd G huiuſmodi ſpecies cum adiutorio alterius de nouo moueant potentiam cognitiuam ad actum cognoſcendũ tunc homo dicitur reminiſci.Et hęc de ſecundo articulo . Quantum ad tertium ſit.

CONCLVSIO reſponſalis: Art. 1. Memoria eſt paſſio primi ſenſitiui, quæ concluſio relinquitur probata in articulis,in quibus etiam ſufficiẽter patet quid ſit dicendum ad rationes ante oppoſitum.

LIBELLVS DE SOMNO, ET VIGILIA.

F H

DE ſomno, autem,& vigilia conſiderandum eſt quid ſint, & vtrum animæ, vel corporis ꝓpria ſint, vel communia. & ſi communia cuius particulæ animæ, vel corporis, &c.

ISTE eſt liber de ſomno & vigilia Ariſt. qui diuiditur in tria capitula: Primum diuiditur in duas partes.In prima ponit aliquas concluſiones.¶Prima.Somnus, & vigilia habent fieri circa eandem partem animalis.Probat, quia ſomnus & vigilia opponuntur priuatiuę,modo priuatiuæ oppoſita habent fieri, circa idem.¶Deinde oſtendit cuius partis animalis ſint, dicens ꝙ ſunt paſſiones ſenſus,probat. quia ſunt paſſiones illius partis animalis ſecũdũ quam iudicamus animal dormire vel vigilare,igitur. ¶Ex quo infert philoſophus ꝙ non ſunt paſſiones animæ tantum nec corporis tantum, ſed ſunt communes vtrique. Probat,quia ſentire non eſt propriũ aïæ neq; corpori,ergo neq; vigilare. ¶Secunda concluſio.Nihil eſt quod ſemper dormiat,vel vigilet ſemper. Pro-

Somnus quid cuius, & à quo effectiue.

A Probat quia cuicũque ineſt aliquod opus ſecundum naturam qñ exceſſit tempus, in quo põt fieri, neceſſe eſt ipſum deficere, vel ceſſare. ¶ Ex quo infert diffinitionem ſomni, dicens. Somnus eſt impotentia ſentiendi ꝓpter exceſſum vigilandi. ¶ Dicit vlterius ꝙ non eſt manifeſtum, vtrum omnia animalia ſomno communicent, quia quædam ſunt multũ breuis ſomni. ¶ Deinde infert ꝙ nulla planta vigilat, quia nulla planta habent ſenſum, ergo, nec ſomnum nec vigiliam, conſequentia patet, quia ſomnus, & vigilia non ſunt ſine ſenſu. ¶ Tertia concluſio. Sõnus eſt paſſio omnium ſenſuum exteriorum, quia ſenſibus exterioribus aĩal non poteſt ſentire qñ dormit. ¶ Quarta concluſio. Omnium ſenſuum exte-
B riorum eſt vnus ſenſus communis, vt probatum eſt in lib. de Aĩa. Quinta concluſio. Sõnus & primo & principaliter eſt paſſio ſenſus cõmunis. Probat quatuor rõnibus. ¶ Prima, quia ſenſus communis eſt vnus, & principalis inter omnes ſenſus, igit. ¶ Secunda rõ, ſi ſomnus eſſet paſſio alterius ſenſus a ſenſu communi ſequeretur ꝙ non oporteret omnes ſimul ligari in ſomno, quod eſt falsũ, igitur. ¶ Tertia rõ, illius ſenſus ſomnus eſt paſſio, quo paſſo, neceſſe eſt homines alios pati, ſed paſſu ſenſu communi, alii dicuntur, igitur.

¶ Quarta rõ, ſomnus non eſt quælibet in potentia ſentiendi ſed ſolum illa quæ naturaliter prouenit per ligationem omnium ſenſuum ſimul. ¶ Conſequenter inquirit ꝓp quàm cauſam dormire ineſt animalibus, dicens ꝙ ſomnus eſt neceſſarius oĩbus animalibus propter ſalutem ipſorum, probat, quia omnibus, quæ poſſunt moueri, neceſſaria eſt quies propter ſuam ſalutem. Deinde ſubdit ꝙ primum & principale ſenſitiuum eſt cor vel aliquid ꝓportionabile cordi. Probat, quia idẽ eſt principium principale ſenſus, & motus localis in animalibus, ſed principiũ principale motus localis eſt cor, igit. ¶ Ex quo ſequit ꝙ ſomnus eſt primo & principaliter paſſio cordis aut alicuius proportionabilis cordi. Probat, quia eſt principaliter paſſio primi ſenſitiui, tale autem eſt cor vel aliquid proportionabile corde, igit. ¶ Et ſubdit ꝙ dormiẽtes quandoq; faciunt multa quę faciunt vigilantes vt ſunt motus ꝓgreſſiui. ¶ In ſecunda parte inquirit de cauſa efficiẽ- D
te ſomni, dicens ꝙ ſomnus eſt impotentia ſentiendi cauſata ex euaporatione nutrimẽti aſcendentis ad cerebrum, q̃ a frigiditate cerebri ingroſſata deſcẽdẽdo obſtruit meatus ſpiritũ, & cãt ſomnum hoc probat multis ſignis. ¶ Primum, quia poſt ſumptionẽ cibi & potus ſępius fit sõnus. ¶ Scdm ex laborib. quibuſdã cãtur sõnus, eo ꝙ labor eſt reſolutiuus ciborũ. ¶ Tertiũ pueri vehemẽter dormiunt, eo ꝙ in eis maior pars nutrimenti mittit a partes ſuperiores cuius ſignum eſt, quia ſuperiora in ęta te iuuenili excedunt inferiora.

¶ Quartum ſignum, homines habẽtes venas ſtrictas, & habentes magna capita ſunt amatores ſomni, & ſunt longe dormitiones, eo ꝙ vene anguſte cito obſtruũtur. ¶ Quintũ, melan-

E melancholici non multũ dormiunt, quia propter frigiditatem ſtomachi fit parua euaporatio nutrimenti. ¶ Similiter flegmatici, propter debilitatem caloris cibi in ſtomacho non cito rareſit. ¶ Ex illis infert philoſophus aliam diffinitionem ſomni, dicens, ꝙ ſomnus eſt reciprocatio caloris naturalis intrinſecus propter vapores aſcendentes, & poſt ſuam ingroſſationem deſcendentes & obſtruentes meatus ſenſitiuos propter ſalutem animalis. Deinde infert tria corollaria. ¶ Primum, in dormientibus fiunt multis motus alterationis digerendo nutrimentum motus etiam aſcenſus vaporis motus infrigidationis, & motus deſcẽſus illius vaporis. ¶ Secundum propter frigiditatem clauduntur palpebre oculo F rum. ¶ Tertium, ꝙ in viuentib. partes exteriores, & ſuperiores infrigidantur, inferiores autem intrinſece calefiunt. ¶ Finaliter oſtendit cauſã expergefactionis, dicens ꝙ eſt conſumptio illorum vaporum vel diſſolutio eorum, ita ꝙ quando vapores ſunt conſumpti, & digeſtione complete facta tunc calor naturalis aſcẽdit, & apetit vias abſtractas per euaporationem.

POST hæc autem quærendum de ſomnio, & primo cui corum, quæ paſſio hoc ineſſe videtur, &c.

ſõniũ qd & vnde. ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo philoſophus determinat de ſomnio, ponendo talem concluſionem. ¶ Somnium non eſt paſſio ſenſus exterioris, probat, quia in ſomno in, quo eſt ſomnium, non eſt G aliquis actus ſenſus exterioris, ergo illa operatio, quæ eſt facta in ſomno non eſt alicuius ſenſus exterioris. ¶ Secunda concluſio. Somnium non eſt paſſio intellectus patet, quia in ſomnio non ſolum cognoſcimus hominem, vel equum, ſed hominem album, vel nigrum. ¶ Tertia concluſio. In ſomnio accidit deceptio: nam apparet alicui ꝙ videat, audit, & ſic de aliis. ¶ Quarta concluſio. Sõniũ eſt paſſio ſenſus communis: nã ſomnium illius eſt paſſio cuius eſt ſomnus, ſed ſomnus eſt paſſio primi ſẽſitiui, vt viſum eſt, ergo etiam ſomnium eſt paſſio primi ſenſitiui. Maior videtur eſſe nota, cum ſomnium videatur ſolum contingere in dormientibus. ¶ Conſequenter inquirit quid ſit ſomnium ponendo ali- H quas ſuppoſitiones. ¶ Prima, vniuſcuiuſque ſenſus ſenſibilia cauſant in nobis ſenſationem. ¶ Secunda paſſio facta a ſenſibilibus in ſenſu non ſolum manet in pręſentia ſenſibilium, ſed etiam in abſentia. Probat aliquibus ſignis. ¶ Primum, quia ſi diu aſpexerimus valde ſplendidum, & cõuertamur nos ad locum obſcurum, apparebit adhuc nobis, ꝙ videmus illud ſplendidum. ¶ Secundum, ſi quis diu aſpexerit corpus ſolis, & poſtea ſe conuertat ad alium colorem, puta ad album, vel nigrum, ille apparebit puniceus. ¶ Tertium, ſi aliquis fuerit diu motus, & poſtea qeſcat, adhuc apparebit ſibi ꝙ ipſe mo ueatur. ¶ Tertia, ſenſus non ſolum patitur a ſenſibilibus ſed etiam ſenſibile a ſenſu, probat ſigno, quia videmus

A mus oculos mẽſtruoſos inficere ſpeculum mundum, & purum, & hoc eſt propter multum ſanguinem indigeſtum a quo fumi procedunt, qui petentes exitum veniunt ad oculos qui ſunt partes valde rare. ¶ Quarta, recedente ſenſibili exteriori, manent in phantaſia phantaſmata ¶ Quinta homines paſſionati de facili decipiuntur circa obiecta illarũ paſſionum, quia ſi homo ſit timidus a modico terribili terrebitur. ¶ Sexta, aliqui homines decipiuntur, & tamen non latet eos, ſicut apparet in habentibus febres, quibus aliquãdo apparent animalia terribilia in pariete, & tamen bene ſciunt ꝙ nihil eſt, & hoc prouenit, quia quando aliquid cognoſcitur duplici potentia, quarum vna ſuperior ad aliam, vt in

B tellectus ad ſenſum ſuperior corrigit inferiorem, vt patet a ſigno de ſole qui ab aliquo ſecundum vnam potentiam dicitur pedalis, & ſecundũ

Obiectio. aliam maior. ¶ Et ſi quis dicat, nonne ſpecies, quæ mouent ſenſum in ſomno mouent in vigilia? Reſpondet philoſophus quòd hmõi ſpecies non æque mouẽt ſenſus interiores, ſed impediuntur per ſenſus exteriores. ¶ Septima, huiuſmodi ſpecies aliquando præſentantur ſenſui directe, aliquando indirecte, aliquando diſtorte. Ex quo infert ꝙ pueri, non ſomniant, q̃a in ipſis eſt multus motus impediens illas ſpecies. ¶ Octaua in ſomniis quãdoque decipimur, & nõ latet nos, & quãdoq; decipimur & non latet nos ſicut contingit in vigilantibus. ¶ Ex his omnibus infert philoſophus diffinitionem ſomnii;

C dicens ꝙ ſomnium eſt aliquod phãtaſma apparens in ſomno. ¶ Finaliter ponit cauſam propter quam aliqui nunquam ſomniant, alii autem in iuuentute, alii autem in ſenectute alii vero perſeuerant in ſomniis, quia (vt dicit Philoſophus) ſtatim poſt cibum aſſumptum in dormientibus nõ fit ſomnium, neque etiam in pueris propter velocem motum nutriendi, & propter eandem cauſam quæcunq; ſunt talis naturæ, vt multa euaporatio aſcendat, & iterũ deſcendens facit multitudinem motus, & nullum apparet phantaſma, nec habent ſomnia, & talis multitudo motuum eſt poſſibilis in vna ętate, ideo aliqui ſomniant in vna ætate & non in alia. Quare aliqui nunquam ſõniant.

DE diuinatione vero, quæ in ſomnijs fit, & dicitur accidere a ſomnijs, neque contemnere, &c. D

ISTVD eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus vult determinare de diuinatione, quę habet fieri circa ſomnia ponendo, aliquas concluſiones. ¶ Prima, non eſt inconueniẽs determinare de diuinatione ſomniorum, quod probat, quia inconueniens contemnere illud quod omnes, vel plures aſſerunt, ſed omnes vel plures aſſerunt diuinationes in ſomniis, igitur tales non ſunt contemnendæ. ¶ Secunda cõcluſio. Difficile eſt determinare de diuinatione ſomniorum, quod probat, quia difficile eſt determinare de illo qđ non videtur habere determinatam cauſam, ſed diuinatio in ſomnis eſt hu- Sõnia, q̃ difficilia interp̃ratu, & qs eorũ optimus interpres.

E huiuſmodi, igitur. ¶ Tertia concluſio. Somnia ſunt cauſæ vel ſigna vel accidentia futurorum, quod probat primo de his quę accidunt propter diſpoſitionem, & complexionē corporis, & hoc auctoritate medicorū dicentium, ꝙ hoies libenter sōniant de his, quę ſunt ſuæ cōplexionis, ſicut cholerici de calidis, ſanguinei de calidis, & humidis, & ſic de aliis cōplexionib. Probat ētidem, quia vidᵉmus hoies per ſomnia aliqua facere quæ non feciſſent, ergo aliqua sūt ſigna, & cauſę futurorum, & ꝙ ſint accidentia futurorum, probat, quia ſi ſit aliquod bellū futurum & sōniamus de illo, illud ſomniū non eſt cā belli, ſed accidens ipſius. ¶ Cōſequēter inquirit a quo prouenıāt ſomnia dicens, ꝙ nō ſunt immediate a Deo,

Nullum pſos sōniorum à Deo.

F quod probat duabus rōnibus. ¶ Prima, quia ſic bruta non ſomniarent, quod eſt contra experientiā. Conſequentia patet, quia illa q̄ immediate mittunt a Deo, vnr mitti ad ea q̄ ſuas operationes imediate dirigunt in Deum, cuiuſmodi non ſunt bruta. ¶ Secunda rō, quia valde ſtulti hoies p̄uidentes futura, & recte ſomniat, ꝙ non eſſet ſi ſomnia mitterentur immediate a Deo, debet. n. Deus eſſet magis ſollicitus de prudentiorib. q̄ ſtultis. ¶ Deinde ponit vnam diuiſionem ſomniorum, dicens ꝙ q̄dam ſunt quorum principium eſt in nobis, ſicut ſomnium quo flegmaticus cōſiderat aquas. ¶ Alia ſunt quæ non ſunt a principio intrinſeco, vt ſi homo ſomniat de bello futuro. Finaliter oſtēdit ꝙ optimus iudex, ſeu interpres ſomniorum eſt illē, qui bene p̄t ſimilitudines inſpicere, cuius G cā eſt, quia ſemper ſunt noſtra ſomnia diſtorta, licet aliquando ita ſiāt, & tunc non apparet bene, quādo eſt turbatio ſpecierum, ſeu phantaſmatum. ¶ Ex his ſatis concludit philoſophus per ea quæ dicta ſunt quid ſit ſomnus & quomodo cauſatur, & q d ſit ſomnium & quomodo cauſatur. Circa textum.

An ſomnus inſit omnibus animalibus, & Somnium ſolis dormientibus.

QVAERITVR. Vtrum ſomnus inſit oīb. aīalib. ſomnium vero dormientib. ¶ Arguit primo, ꝙ ſomnus non inſit oīb. aīalib. quia multa ſunt aīalia q̄ nō dormiūt cū ſint multa aīalia, q̄ non hēnt cor, neq; cerebrum, neq, caput, vt patet de cōchis & oſtreis. ¶ Secundo ſic. Hominibus H exiſtentibus in extaſi, non competit ſomnus, neque vigilia, cum tunc nō poſſint exercere operationes ſenſuū exteriorū, ergo non oībus aīalibus ineſt ſomnus. ¶ Tertio ſic. Somnus conuenit plantis, ergo non cōuenit ſolis aīalibus. Añs patet, quia plantæ aliquod opus faciunt in aliquo tpe, ergo neceſſe eſt eiuſdem tādem ceſſare ab illo opere, ſed talis ceſſatio eſt ſomnus, igitur. ¶ Quarto ſic. In vigilantibus, ita bene reſeruant ſpēs ſenſibiles, ſicut in dormientib. ergo ſomno æq; bene debent apparere in vigilantibus ſicut in dormientibus. ¶ Quinto ſic. Puer, melācholici vigilādo ſæpe dicūt multa ſe vidiſſe terribilia, & ſimiliter quidā flegmaticiꝫ ergo iſti vigilando ſomniāt. ¶ In oppoſitū eſt philoſophus in text. In qō

ne

A neerũt tres art. Quantum ad primũ.

Arti. 1. PRIMO ſciendum, q̃ pro declaratione primæ partis qõnis ſupponitur, q̃ omnis potentia fatigabilis in ſua operatione hẽt a natura, vt talis potentia per quietẽ fortificetur in ſua operatione, & quia potentia ſenſitiua qñq; ſic fatiga in ſua operatione, eo q̃ indiget calorib. & ſpiritib. miſſis a corde ad exercẽdum ſuas operationes, q̃ aliquando in iĩdiminuuntur, vt potentia ſenſitiua non poſſit exire in ſuas operationes idõ oportet illam potentiam aliquando ceſſare a ſua operatione, vt in tali ceſſatione, & quiete reſumantur ſpiritus. ¶ Et ſiquis quęrat quare potentia nutritiua non fatigatur, ſicut & ſenſitiua. Reſpõdetur q̃ rõ eſt, quia opus virtutis vegetatiuẽ, ſeu nutritiuẽ eſt ad continuationem vitæ, non autem opus ſenſitiue. ¶ Supponit ſecundo q̃ quacunq; potentia data, oportet etiam aliquãdo ipſa exire in actum ſuum, alias fruſtra eſſet. His ſuppoſitis ponuntur aliquæ propõnes. ¶ Prima, hoc diſiunctum ſomnus, vel vigilia conuenit oĩ aĩali ſano, & viuenti per notabile tp̃s, puta per tp̃s debitum ſuæ ſpẽi. Notanter dr̃ ſano, ſeu diſpoſito, ꝓpter aĩal exiſtens in extaſi, quod proprie non dr̃ nec dormire neq; vigilare, licet tñ non ſentiat ſed hoc non eſt propter aſcenſum vaporum ad cerebrũ, ſed propter paſſionem, vel ægritudinẽ. ¶ Ex quo patet q̃ non omnis impotentia ſentiendi eſt ſomnus, patet, etiam, quia multa ſunt aĩalia quibus neq; conuenit ſomnus neque vigilia. ¶ Et ſi dicatur priuatiue oppoſita circa idem ſubiectum ſunt immediata. ¶ Dicitur, q̃ verum eſt circa idem ſubiectum diſpoſitum. ¶ Dicitur etiam viuẽti per notabile tempus, quia multa fuerunt animalia, q̃ nunquam dormierunt, neq; vigilauerunt puta, quorum organa nõ fuerunt debitè diſpoſita ante mortem eorum. ¶ Secunda propõ, ſoli aĩali ineſt ſomnus vel vigilia, quia ſolum animal inter viuentia ceſſat a ſua operatione.. ¶ Et licet plantæ in hyeme non percipiantur viuere, & exercere ſuas operationes propter calorem remiſſum in ipſis, tamen tũc viuunt & exercent ſuas operationes, quamuis nos lateat.

Qua potẽtia fatigat in ſua operõne. (margin)

B (margin)

Somnus quorũ ẽ. (margin)

C (margin)

SECVNDO ſciendum, q̃ pro declaratione ſecundæ partis quæſtionis ſupponitur primo quod ſomnus eſt duplex, ſ. perfectus, & imperfectus. ¶ Somnus perfectus, eſt quando ſenſus exteriores ſunt perfectæ ligati, vel quando viæ, & meatus per quos habent mitti ſpiritus & calor a corde ſunt obſtructi. ¶ Somnus imperfectus eſt quando ſenſus exteriores ſunt imperfecte ligati. vel quando eſt facta aliqua apertura viarũm ita q̃ ſpecies reſeruatæ libere poſſũt venire ad ſenſum communẽ. ¶ Supponitur ſecundo quòd (vt viſum eſt in textu) ſomnus eſt impotentia ſentiendi, & vigilia eſt potentia ſentiendi, ſeu diſpoſitio ſecundum quã animalia poſſunt in operationes ſenſuum. ¶ Et aduerte quòd ſomnus naturalis ſic cauſatur: nam per calorem prouenientem, originaliter a corde, licet expanſe ad hepar, & ſtomachum, & ad alia membra de

D (margin)

Somnus quotuplex & quo cauſatur. (margin)

coqui

E coquitur, & digeretur nutrimẽtum propter cuius digeſtionem reſoluūtur ab ipſo nutrimento vapore,& fumi propter caliditatem & ſubtilitatem aſcendentem ad caput,propter frigiditatem cerebri ingroſſatur, iō reuertuntur circa cor & reuertendo obſtruunt meatus per quos ſpiritus ſunt nati diffundi a corde,& nō poſſunt tunc mitti,ideo potentię ſenſitiuæ non poſſunt habere ſua opera. ¶Et ſiquis quærat, quomodo iterū aperiuntur illi meatus? Reſpondetur breuiter quòd ſicut ſunt duplices dormitiones ſcilicet ſecundum conuenientem exigentiam naturæ, & quædam per aliqua accidentia;ita etiam ſunt duplices expergefactiones,quædam ſunt ſecundum conuenientem exigentiam naturæ,& quædā per accidentia. F ¶Tūc dico ꝙ expergefactiones ſeu apertiones,meatuū q̄ ſīt ſm exigētiā naturæ fiūt digeſtiōe & nutritione facta,ſ. cibo cōuerſo ī ſanguinē, qa tūc ſpiritus diffunduntur ad ſenſus exteriores, qa facta tali digeſtione, calor eſt fortificatus, & ſpiritus multiplicantur,qđ patet per exemptum de ligno,quod poſtquam ponitur in igne, ignis eſt debilis,ſed poſtquam alteratur & calefit,ignis fortificatur.Sed expergefactio quę fit per accidentia fit multis modis.¶Primo modo propter cōſuetudinem. ¶Secundo modo propter diligentem attentionem.¶Tertio modo propter ampliationem & diſtrictionem venarum. ¶ Quarto modo propter complexionem naturalem latentem,quia melancholici parum dormiunt,quia ſunt multū ſicci,& frigidi, ideo humores calidi G nō poſſunt bene reſolui a ſtomacho vt obſtruant meatus.¶Quinto modo propter caliditatem vel quantitatem nutrimenti.¶Sexto modo propter ſomnia. terribilia.

Somnus cuius ſenſus eſt paſſio.

TERTIO ſciendum, ꝙ circa textū incidit talis difficultas, Vtrū ſomnus ſit paſſio ſenſus communis vel ſenſuum exteriorum?¶Et arguitur ꝙ non ſit paſſio ſenſus communis niſi forte per accidens, quia ſomnus eſt impotentia ſentiendi,ſed ſēſus communis in ſomno non eſt in ſentiēte, igitur.¶Item omnia remedia quæ dantur ad prouocandum ad ſomnum vel vigiliam ponuntur in capite,quod non fieret niſi ſomnus & vigilia eſſent paſſiones cerebri. In oppoſitū eſt philoſophus in textu.Pro cuius ſolutione ponuntur H aliquæ concluſiones.¶Prima.Somnus non eſt paſſio potentiæ nutritiuæ,quia tunc conueniret plantis ſicut animalibus, quod eſt falſum. ¶Secunda. Somnus non eſt paſſio intellectus,quia tunc ſequeretur ꝙ non conueniret brutis.¶Tertia.Sōnus non eſt primo & per ſe paſſio potentiæ ſecundum locum motiuæ, quia tunc non conueniret omnibus animalibus,quia non omnia animalia habent potentiam motiuam ſecundum locum.¶Quarta. Somnus non eſt in paſſio per ſe & primo potentiæ appetitiue, quia ſi in ſomno potentia appetitiua fuerint impotēs & hoc ſolum per defectum potentię cognitiue. ¶Quinta ſatis probabilis.Somnus non eſt primo, & per ſe paſſio alicuius ſenſus exterioris, & hoc

A hoc manifeſtum de viſu & auditu & olfactu, quia multa animalia dormiunt quæ non habent illos ſenſus. ¶Probatur etiam ſic iſta concluſio, quia ſi ſit eſſ nt primo & per ſe alicuius ſenſus exterioris, ſequeretur, ꝙ non conueniret aliis ſenſibus, quia ſenſus exterior dependet ab alio ſenſu in ſua operatione. Relinquitur ergo ꝙ vel ſõnus vel vigilia non erunt paſſiones alicuius ſenſns, vel erunt paſſiones ſenſus communis. ¶ Et quando dicebatur ꝙ ſenſus communis operatur in ſomno? Reſpõdetur ꝙ verum, eſt phantaſiando, ſed non ſentiendo, phantaſiamur enim in ſomno, ſed non propriæ ſentimus. ¶Vnde differentia eſt inter ſenſationem & phantaſiationem. Senſatio.n. eſt appræhenſio ſenſibilium per ſenſus exteriores, & talis non fit in ſenſu communi in ſomno. ¶ Sed phantaſiatio eſt appræhenſio ſenſibilium per ſpecies reſeruatas in phantaſia, & illa eſt bene in ſenſu communi. ¶Dicunt tamen aliqui ꝙ Ariſto. in textu per primum ſenſitiuum intellexit cor, quod ideo dicitur primũ ſenſitiuum originaliter, quia ab eo originantur ſpiritus diſponẽtes ſenſus exteriores ad ſuas operationes, & quia in ſomno non poſſunt dimitti illi ſpiritus, ꝑpter hoc ꝙ meatus ſunt clauſi, ideo ſomnus dr̃ paſſio cordis. ¶Et ad illam rationem dr̃ ꝙ cerebrum bene facit ad cauſandũ ſomnum, ideo ad ipſum bene ponũtur remedia.

Sẽs⁹ cõis quõ operatur in ſomno.

B

QVARTO ſciendum, ꝙ reſtat alia difficultas, vtrum ſomnus & vigilia conueniant omnibus animalibus ſanis, & viuentibus per tempus notabile? ¶Et videtur ꝙ non, quia ſomnus & vigilia ſunt paſſiones cordis, vel ſenſus communis, ſed multa ſunt animalia, quæ non habent cor, neque ſenſum communem, igitur. Reſpondet breuiter ꝙ licet non omne animal habeat cor, tamen habet aliquid proportionabile cordi, & ſi non habeat cerebrum habet aliqd proportionatũ cerebro. ¶Poteſt etiam dici ꝙ ſi non omne animal habeat ſenſum communem, tamen habet aliquid proportionabile ſenſui communi, quod ſufficit. ¶ Alia eſt difficultas, vtrum omnis ſomnus cauſetur ex euaporatione nutrimenti? ¶Et videtur ꝙ non, quia aliqua ſunt animalia, quæ dormiunt per totam hyemem. ¶Item aliquæ egritudines cauſant ſomnum, igitur.

C

An ſomnus, & vigilia conueniãt oĩb⁹ aĩalib.

An ſenſus cauſetur ex euaporatiõe nutrimenti.

D

¶Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ non omnes impotentia ſentiendi eſt proprie ſomnus: nam ſomnus eſt paſſio naturalis conueniens ipſis animalibus naturaliter ad ſalutem eorum, ideo ſomnus proprie dictus debet ꝓuenire ex parte naturę ex ordine & prouidentia ipſius naturæ, ideo impotentia, ſentiendi, quæ eſt per aliquas ægritudines, non debet dici ſõnus proprie dictus. Poteſt etiam fieri ſomnus quidam debilis propter carentiam cibi, vt ſi homo careret cibo duobus diebus, certe fieret quidam paruus ſomnus. ¶ Tertia difficultas, quare infantes melius dormiunt quam viri, cum tamen hẽant magis de caliditate? R n̄detur ꝙ viri ſunt calidiores, ꝗ infantes tñ infantes habent multam humiditatẽ cito euapo-

Dubium

E euaporabilem, & propter hoc multum dormiunt. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Arti. 2. An ſomnii diffinitio ſufficiens.

DVBITATVR primo. Vtrum diffinitio ſomnii ſit ſufficiens. ¶ Et arguitur, ꝙ non, quia ſomnium nõ eſt phantaſma, ſed eſt apparitio, ſeu appræhenſio phantaſmatum. ¶ Pro ſolutione dicitur primo, ꝙ diffinitio ſomnii, in qua dicitur, ſomniũ eſt phantaſma quoddam factum in ſomnio, debet ſic exponi. Somnium eſt apparitio ſeu appræhenſio phantaſmatica facta in dormiendo, ita ꝙ ſomnium non eſt niſi illa cognitio, quæ fit in dormiendo per phantaſmata. ¶ Et aduerte ꝙ triplex ſit apparitio in ſomnio. ¶ Prima fit in ſenſibus exteriorib. vt ſi homo dormiens audiat, & in hoc decipitur. ¶ Secun F da poteſt fieri per intellectum, vt q̃do homo iudicat ſe diſputare, & ſyllogizare in ſomno, & in hoc etiam decipitur: nam in ſomno de curſu communi neque ſenſus exteriores, neque ipſe intellectus habẽt aliquã operationem. ¶ Tertia apparitio fit per ſpecies reſeruatas in phantaſia, mouentes ipſam phantaſiam ad operationem eius, etiam in iſta vt plurimum fit deceptio: nam ſenſus communis vtitur illis, ac ſi eſſent obiecta. ¶ Sed reſtat alia difficultas. Vtrũ dormientes poſſint exercere operationes vigilantium? ¶ Et videtur, ꝙ non, quia tũc ſequeretur, ꝙ dormiẽtes eſſent vigilantes, cũ operationes vigilantium ſunt circa ſenſibilia exteriora, & dormientes circa illa non exercent in aliquid operationem. ¶ In oppoſitum eſt philoſoph⁹ in textu. Pro ſolutione ponitur talis G propoſitio. Certum eſt, ꝙ multi dormientes exercent operationes vigilantium. ¶ Et aduerte, ꝙ licet tales benẽ memorentur ſuorum ſomniorum, tamen non memorantur illorum actuum exteriorum. Et mirabile eſt, quòd iſti nihil videant, cum vadant ad loca ſic determinata, & hoſtia apperiant, & tamen iſta non poſſunt ſcire. ¶ Ad illud poteſt dici, ꝙ licet ſenſus exteriores multum valeant ad dirigendum nos in noſtris operationibus exterioribus, cum poſſibile eſt nos ſine viſu ambulare propter magnam imaginationem, & memoriam, aut propter conſuetudinem.

Triplex apparitio in ſõnio.

Dubium.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ in ſomno debeant ſemper fieri ſomnia vel nunquam, vel aliquando ſic H & aliquando non. ¶ Arguitur, ꝙ nũquam debeant fieri, quia cerebrum eſt ita propinquum ſenſui communi, ſicut ſenſibus exterioribus, ſed in ſenſibus exterioribus non fit ſeratio, ergo neque in ſenſu communi. ¶ Item ſi ſomnia fierent, hoc eſſet per ſpecies reſeruatas in phantaſia, ſed hoc non, quia vel illæ ſpecies ſufficiunt ad phantaſiandum ſine obiecto extrinſeco, vel non ſufficiunt, ſi ſufficiant, ergo ſemper debent fieri ſomnia, ſi non ſufficiant, ergo nunquam debent fieri ſomnia. ¶ In oppoſitum eſt experiẽtia. Pro cuius ſolutione mouentur aliquæ difficultates. ¶ Prima, quare ſpecies in phãtaſia reſeruatæ faciunt magis ad apparitioné in ſomno, quam in vigilia? Reſpondetur ꝙ ſpecies in phantaſia

An in ſõno deãnt ſemp fieri ſonia.

Problemata.

taſia

A taſia in vigilia ſunt debiles, & motus qui fiũt ab exterioribus ſunt fortes, modo motus fortiores in apprę henſionibus triſtibus, vel delectabilibus, & vniuerſaliter in aliis paſſionibus animę obfuſcant minores & faciunt eos latere. ¶ Vnde aliqui clamant ſe aliquãdo valde læſos in manu, vel pede, qui ſi bene verberarentur, non plus ſentirẽt illud malum. Et hęc eſt ratio quare melius in ſomno fiunt tales apparitiones, q̃ in vigilia, quia in vigilia motus exteriores ſunt fortiores, ideo impediunt motus phantaſiæ. ¶ Secunda difficultas; quare in ſomno melius fiunt apparitiones in vno tẽpore quàm in alio? Reſpondetur ꝙ aliquando via phantaſiæ eſt obſtructa ex vaporibus ingroſſatis: ita quòd illę ſpecies B non poſſunt præſentari ſenſui communi, etiam per multum calorem in illis vijs eſt multus motus, & multa perturbatio: ideo non poſſunt illæ ſpecies præſentari: ideo magis ſomniamus in principio ſomni, & in fine, quàm in medio, quia tunc non ſunt tanti vapores eleuati. ¶ Alia difficultas, quare aliquæ ſpecies reſeruatæ in phantaſia faciunt apparitionem, & non aliæ? Reſpondetur, ꝙ in phantaſia eſt vna impreſſio fortior, quàm alia, vel propter frequentem meditationem, vel propter fortem attẽtionem, hoc eſt quia adiuta eſt delectatione, vel triſtitia, vel aliqua alia paſſione, & tunc illæ mouẽt ſenſationem, & non aliæ.

Dubium

DVBITATVR tertio: Vtrum ſit poſſibile præuidere futura p ſomnia? Pro ſolutione ſupponitur quòd ſomniorum quædam ſunt cauſę futurorum euentũ, vt quando ex his, quæ ſomniamus, mouemur in vigilia ad aliquid agendum, vt recitat Galenus de quodam ægroto, q ſomniauit, ꝙ ſi minueretur inter duos digitos, ſanaretur, qui cum euigilatus eſſet, hoc fecit & ſanatus eſt.

D An poſſibile ſit p uidere futura per ſomnia.

¶ Alia ſunt ſomnia, quę ſolum ſunt ſigna futurorum euentuum, & non cauſa, vt ſunt illa, quæ habent cauſam communem eis, & futuris euẽtibus, quæ cauſa eſt duplex, ſcilicet corporalis, & ſpiritualis. ¶ Corporalis, quidem; quando ex impreſſione corporum cœleſtium, & etiam aeris circundantis mutaĩ corpus, & imaginatio dormientis: ſic quod dormienti apparent aliquę viſiones conformes diſpoſitioni corporum cęleſtium: ſicut quando diſponuntur elemẽta ad ſerenitatem, vel pluuiam, aut aliqua huiuſmodi apparent dormienti, vt aliquæ phantaſiæ conformes illi diſpoſitioni. ¶ Spiritualis autẽ cauſa, eſt quãdoque Deus, & quãdoque diabolus. Deus quidem quandoque miſterio angelorum reuelat in ſomniis aliqua futura, quorum ipſe eſt futurus cauſa: Diabolus autem quandoque ad deceptionem hominum diſponendo interius phantaſmata facit apparere aliqua futura, quæ ipſæ eſt facturus. ¶ Alia ſunt ſomnia q̃ nec ſunt cauſę futurorũ euẽtuũ nec ſigna, ſed fiũt ſolum propter motus ſimulachrorũ, ſeu phantaſmatũ, ſicut ſunt omnia illa ſomnia, quæ cauſanĩ in dormiẽte ex aliqua cauſa interiori, quæ eſt duplex, ſ. naturalis, & corpo-

D

E ralis. ¶ Naturalis, vt quando occurrunt dormiēti phātaſmata cōuenientia eis certa, quæ cogitatio eorum in vigilia fuit timorata, vnde homines ſolliciti & cogitatiui circa aliqua frequenter ſomniant de illis. ¶ Corporalis aūt fit, quando ex aliqua interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in phantaſia dormiētis conueniens illi diſpoſitioni corporali, vt ſi quis abundat in frigidis humoribus, occurrit in ſomno phātaſia ꝙ fit in niue vel aqua, propter quod dicunt medici intendendum eſſe ſomniis ad cognoſcendas interioris hominis diſpoſitiones. ¶ Vnde ad hūc modū reducuntur omnia ſomnia ſequentia complexionem hominū: ſicut cholerici, flegmatici, & ſic de alijs. ¶ Etiam ad hunc mo-
F dū reducūtur ſomnia, quæ ſequūtur naturas ciborum. Nam complexio facit per naturā, quod faciunt cibi per accidens. ¶ Ad hunc etiam modū reducūtur omnia ſomnia ſequētia naturas & conditiones infirmitatū vnde per iſta ſomnia valemus iudicare aliquid de futuris, & etiā per alia. Et hæc de ſecundo art. Quantū ad tertium ſit. G

CONCLVSIO reſponſalis: Somnus ineſt omnibus animalibus ſanis, & hæc concluſio relinquitur probata ex dictis. Ad rationes. ¶ Ad primam dicitur negādo antecedēs, & ad probationem dicitur ꝙ illa habent aliqđ ꝓportionabile cordi, cerebro, & capiti, & hoc ſufficit. ¶ Ad ſecundā dr̄ ꝙ hoīes exiſtētes in extaſi vigilāt, licet pro tunc nō poſſint ſentire, hoc tñ nō eſt ꝑ aſcēſum vaporū ad cerebrū, ſed ꝑ paſſionē, vel ęgritudinē. ¶ Ad tertiam patet ſolutio: nā plātis nō cōuenit, neq; ſomnus, neq; vigilia. ¶ Ad quartā patet qđ ſit dicendū, & ēt ad quintā, nā ſi melācholici dicant illud videri, hoc eſt propter paſſionem eorum. H

Art. 3.

LIBELLVS DE LONGITVDINE, ET BREVITATE VITAE.

DE eo autem quod eſt, hoc quidem eſſe longa vita animalium, hoc autem breuis vita, &c.

ISTE eſt liber de Longitudine, & breuitate vitæ, q diuiditur in duo capitula. In primo ponit aliquas concluſiones. Prima, eorum quæ viuunt, quædam diſtinguuntur ſecundum ſua genera, & ali-

Breuitas vel longitudo vitę vnde.

A aliqua ſecūdum ſuas ſpecies in breuitate, & longitudine vitæ, vt homines communiter ſunt longioris vitę, quàm æqui vel aſini, eadem ſpecie etiam diſtinguuntur, eo ꝙ in diuerſis regionibus habitant, nam habitantes in regionibus calidis, cæteris paribus, ſunt longioris vitæ, q̄ habitantes in frigidis, & adhuc in eadē regione diſtinguuntur ſecundū diuerſas cōplexiones. ¶Secunda cōcluſio: inter corpora naturalia elementa ſunt magis adinuicem generabilia, & corruptibilia ꝑꝑ contrarietatē ſuarū qualitatū, & quāto aliquod mixtū magis accedit ad naturā vnius elementi, tanto citius corrumpitur ab alio elemento. ¶Deinde mouet vnum dubiū: Vtrū ſit aliquis locus, in quo ſi poneretur aliqđ

B corruptibile, poſſet ꝑpetuari, & eſſe īcorruptibile? Rn̄det Philoſophus, ꝙ ſi poneret aliquod corpus in aliquo loco, in quo non hēret cōtrariū, illud ſm quid eſſet incorruptibile, licet ſimpliciter eſſet corruptibile, cū habeat materiā, quæ eſt, qua res pōt eſſe & non eſſe. ¶Conſequēter ꝓbat aliqua nō eſſe cauſa lōgæ vitæ, neq; breues vitæ, & primo de magnitudine, dicens ꝙ maiora non ſunt longioris vitæ, quia equi ſunt multum maiores hominibus, & tñ non ſunt lōgioris vitæ. ¶Dicit ēt ꝙ paruitas non eſt cauſa longæ vitę, qa minora aliqñ ſunt breuioris vitæ lōgioribus. ¶Tertio dicit, ꝙ ſanguis nō eſt cā longæ vitæ, quia aliqua animalia nō habētia ſanguinē, ſicut apes ſunt lōgioris vitæ aliquibus hn̄tibus ſanguinē. ¶ Quarto dicit ꝙ habitatio ſupra terrā nō eſt cā longioris vitę, C qa aliqua aquatica ſunt longioris vitę, q̄ aliqua habitātia ſupra terram. Quinto dicit, ꝙ eſſe greſſibile non eſt cā lōgæ vitæ, quia q̄dā greſſibilia ſunt breuioris vitę q̄buſdā aliis. ¶Cōſequēter oſtēdit q̄d ſit cā lōgę vitę, pręmittens aliquas ſuppōnes. ¶Prima, omne animal eſt calidum, & humidū, in quibus conſiſtit vita: ſed frigida & ſicca ſunt cauſæ breuioris vitę. ¶Ex quo infert, ꝙ neceſſe eſt ſeneſcētia deſiccari. vnde ſi humidū debeat eſſe cauſa longę vitæ, non debet eſſe de facili deſiccabile, immo pinguia ſunt minus putreſactibilia, q̄ macra. ¶Deinde dicit, ꝙ ſi aliq̄d debeat eſſe cā longę vitæ, oportet eius humidū eſſe multum & magnum, eo ꝙ paucum humidū fa- D ciliter deſiccatur, ideo dicit ꝙ humidū bene ꝓportionatum tum calido eſt cauſa longæ vitæ, ꝑꝑ hoc homines ſunt quibuſdā animalibus maioribus longioris vitæ, eo ꝙ in hominibus humidū eſt melius proportionatum cum calido. ¶Dicit vltra ꝙ ipſum humidum non debet eſſe ſuperfluum, quia humiditas ſuperflua eſt ęxtinctiua caloris, propterea dicit, ꝙ animalia multi ſpermatis cito ſeneſcunt, quia ſperma eſt humidum ſuperfluum, ratione cuius mula eſt longioris vitæ quam equus. ¶Et ſubdit ꝙ maſculi ſunt longioris vitæ femellis, ſed quia ſunt multi coitus; in quo vacuatur humiditas propria, ideo in eodē cito ſeneſcunt. ¶Et ſubdit quod abſtinentia a coitu cæteris paribus ſunt longioris vitæ. ¶Dicit ēt quicunq; maſcu-

E lorum laborantes cito ſeneſcunt, eo quod labor deſiccat.¶Ex quo infert ꝙ maſculi ſunt longioris vitæ femellis,ſi non ſint coitiui, quia ſunt calidiores, modo caliditas eſt cauſa longæ vitæ.¶Subdit ēt, ꝙ tam animalia,quàm plantæ ſi non ſuſcipiāt nutrimentum,corrumpuntur,quia in viuētibus calor naturalis cōtinue agit in humidū, ideo quādo nō agit in humidum cibale,agit in humidū radicale ipſum corrumpendo.

AQVATILIA autē greſſibilibus minus.

ISTVD eſt ſecundum capitulū, in quo Philoſophus comparat viuentia adinuicem pœnes longitu-
F dinem & breuitatem.¶Et dicit primo ꝙ animalia aquatica ſunt breuioris vitæ,quàm gradientia, quia humidum eorum eſt de facili corruptibile,& de facili congelabile.¶Deinde dicit,ꝙ non habentia ſanguinem ſunt breuioris vitę quàm habentia, niſi in non habentibus ſanguinem fiat recompenſatio. ¶Dicit vlterius ꝙ plātæ minus aquoſæ ſunt longioris vitæ alijs; ideo dicit ꝙ cypreſſus & palma ſunt longioris vitæ alijs.¶Subdit etiam ꝙ in hoc cōueniunt animalia annuloſa cum plantis,quia partes eorum diuiſe viuūt, conueniunt & in hoc plantæ & animalia,quia maſculi in vtriſque ſunt longioris vitæ femellis. ¶Ex quo poſſet aliquis dubitare,quō in plantis diſtinguuntur maſculi a femellis,iō dicit ꝙ ſicut in maſculis animalib. ſuperiora ſunt groſſiora inferioribus, & econtra in femellis: ita

Quæ breuius,quę vel longius uiuunt.

etiā in plantis: quare autem maſculi habeāt partes ſuperiores groſſiores eſt, quia habent fortem calorē, qui multum de nutrimento pōt eleuare ad partes ſuperiores. ¶Finaliter dicit ꝙ reſtat determinare de ſenectute & iuuentute; morte & vitā; quibus determinatis, finietur iſta methodus; qui libri ordinariè non leguntur,alibi quære ſi vis. G

An calidum & humidum ſint cauſæ vitæ in uiuentibus.

QVAERITVR. Vtrū calidū & humidū ſint cauſa longæ vitę in viuentibus.¶Arguitur primo ꝙ non quia humidum & calidum nō ſunt cauſa vitę:ergo non ſunt cauſa longæ vitę. Antecedens patet de calido, quia carnes citius putreſcūt in ęſtate,q̄ in hyeme. De ſecundo etiā patet,quia ſtramina humida citius putreſcunt,quam ſicca.¶Secundo ſic: Calidum & humidum ſunt cauſa corruptionis:ergo non ſunt cā longe vitę,Antecedens probatur,qa caliditas febrilis corrumpit hominē, & humiditas hydropiſis corrūpit ipſum.¶Tertio ſic.Si calidū eſſet cauſa longæ vitæ vel eſſet aereum, vel igneū.Non igneū,quia eſt nimis deſiccatum.Nec aereum, quia eſt nimis debile.¶Quarto ſic:Cauſę mortis non debent poni cauſę vitę, ſed calidum & humidum ſunt cauſę mortis; nam mors prouenit ex eo quòd calidum conſumit humidum.¶Quinto ſic:Frigidum & ſiccū ſunt qualitates quę poſſunt magis reſiſtere cōtrariis nocumētis vi- H

A tæ, quam calidum & humidum, ergo frigidum & ſiccũ ſunt magis cãę vitæ.¶ In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articu. Quantum ad primum.

Art. 1. PRIMO ſciendum, ꝙ calidũ, & humidum ſi debeant eſſe cauſæ longæ vitæ, requirunt aliquas ſpecificationes.¶ Requiritur primo ꝙ calidum & humidum ſint multum & ſatis inteſa.¶ Secũdo ꝙ calidum, & humidum ſint in ſe bene proportionata, & non ſe excedentia taliter, ꝙ vnũ ſufficiat corrũpere alterũ.¶ Tertio, ꝙ humidum non ſit nimis infrigidabile, ſed firmum, & ſit nimis fluxibile.¶ Requiritur ꝙ etiam humidum non ſit ſuperfluum. Iſtis conditionib. obſeruatis dr̃ ꝙ calidum & humidum intrinſeca ſunt cauſa longæ vitę, quandiu enim in aliquo corpore eſt humiditas & calor naturalis, ipſum viuificãs, ibi eſt vita.

Quid requiritur, vt calidũ, & humidũ ſint cãę longę vitæ.

B ¶ Sed q̃reret aliquis in quo genere cãę calidũ & humidum ſunt cauſę vitę? Reſpondetur brĩ ꝙ aliud eſt dicere calidum & humidum ſunt cauſæ vitę, & caliditas, & humiditas ſunt cã vitæ: nam calidum & humidum ſunt ipſum ſubiectum vitæ, quia eſt ipſũ corpus calidum & humidum modo corpus eſt cã vitæ, vel animæ in genere cauſæ materialis, quia ſubiecti ue recipit animam.¶ Aduerte tamẽ ꝙ in corpore humano inuenitur aliquod calidum & humidum fluxibile, & non ſolidum, quod non eſt ſubiectum animæ, ſ. ſanguis & ſpiritus. Sanguis enim non eſt ſubiectum animæ ſpiritus vero ſunt cauſæ agẽtes ad cõſeruationem caliditatis cordis & etiã ad reſtaurationem, quod deperditur. Sed de caliditate & humiditate in corpore humano poteſt dici ꝙ ſunt cauſæ animæ & vitæ in genere cauſæ materialis ſaltem diſpoſitiuæ, quia caliditas & humiditas diſponunt corpus & materiam, ad recipiendum animam.

Dubitatio.

C SECVNDO ſciendum, ꝙ antequam calidum ſit cauſa vitæ longę non oportet ipsũ eſſe purè igneũ, nec purè aereũ, ſed oportet ipſum eſſe complexionale ad mixtum, oĩa n. corpora in inferiori mundo ſunt corpora mixta. Et ꝙ non debeat eſſe pure igneum patet quia tunc ſtatim corrumperetur humidum radicale, ſi etiam eſſet puræ aereum, non eſſet decoctiuum nutrimenti. Relinquit ergo ꝙ illud calidum ꝙ eſt cauſa lõgæ vitę habeat aliquas proprietates D ignis, puta actiuitatem & decoctiuitatem, & aliquas aeris, puta ꝙ ſit pinguis, debet tamen plures proprietates ignis participare, q̃ aeris, quia debet eſſe imputreſcibile, quod maxime conuenit igni, debet etiam eſſe ſufficientis actiuitatis ad decoquendum humidum.¶ Similiter dicatur de humido, quod non debet eſſe puræ aereũ, neque aqueum, ſed debet eſſe mixtum id eſt debet habere aliquas proprietates aquæ, & aliquas proprietates aeris, quia debet habere ſubtilitatem & facilitatem cõuerſionis, quæ ſunt proprietates aeris, debet eſſe bene terminabile & ſpiſſum, debet tamen magis eſſe aereũ, quàm aqueum: Ideo mulieres ſunt debilioris vitæ, quàm viri, licet ſint humidiores humiditate aquea, ſimiliter

E militer plnatæ cito creſcentes, cito moriuntur, vt blada, & aliæ herbæ.

Quæ aīalia ſunt longioris vitę.

Tertio ſciendum, ꝙ ad videndum, quæ animalia ſunt longioris vitæ, ſupponitur ꝙ animalia ſūt in duplici differentia. ¶ Quædam ſunt multi caloris, & magni corporis, vt hoīes, & equi. ¶ Alia ſunt parui corporis, & parui caloris, vt muſcę, & formicæ. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ calor natura fortificatur a frigido exteriori, ſi non nimis dominetur ſupra calidum: nam hēt claudere poros, per quos non poteſt exire calor extrinſecus, ſed fortificatur. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ animalia magni corporis & magni caloris naturalis ſunt longioris vitæ in locis frigidis, q̄ calidis, ideo dicit Ariſto. in ſuis problematibus, ꝙ verſus partes ſeptentrionales reperiuntur homines fortiores & maiores, q̄ verſus partes auſtrales, per antiperiſtaſim frigus fortificat calorem naturalem: ſed animalia parui caloris naturalis & parui corporis habitantia in locis frigidis non ſunt longioris vitæ. habitātibus in locis calidis, propter quod videmus multas ſpecies animalium mori in hyeme. ¶ Et aduerte vlterius ꝙ ſicut reperiūtur diuerſa genera animalium etiam & plantarum, quædam enim ſunt breuis, vitæ non viuentes per annum, vt blada, & ſimilia propter caliditatē corrumpentem humiditatem illarum plantarum, quædam corrumpuntur, quo ad partes exteriores, tamen in radicibus manet calor naturalis, & tales ſunt longę vitæ, & multæ aliæ diuerſitates plantarum inueniuntur.

An habitantes in locis calidis ſunt longioris vitæ, quā habitantes in locis frigidis.

Qvarto ſciendum, ꝙ reſtat talis difficultas, vtrum habitantes in regionibus calidis ſint longioris vitæ, quam habitantes in locis frigidis. ¶ Et arguitur primo ꝙ nō, quia caliditas regionis eſt ipſis viuentibꝰ extrinſeca, ergo corruptiua. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in tex. Poteſt etiam probari, quia ex defectu caloris ſequitur mors, & ex conſeruatione caloris ſequitur vita. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, quòd iſtud habet magis difficultatem: nā Ari. & alii doctores de ea videntur eſſe contrarii, ponuntur tamen aliquæ concluſiones. Prima. In regione temperata vel calida & humida homines ſunt longe vitæ dummodo non ſit ibi exceſſus, quia tunc per regionem non extinguitur calidum nec conſumitur humidum, ideo non prouocatur mors, quia omnis mors fit per extinctionem calidi vel per conſūmptionem humidi a calido. ¶ Ex quo ſequitꝰ ꝙ triplex eſt mors quędam eſt per conſumptionem humidi, & quædam per extinctionem calidi. ¶ Tunc ponitur ſecunda propoſitio in regionibus calidis & ſiccis homines ſunt longę vitæ per oppoſitum mortis, quæ vocatur extinctio, quia ibi minus viget cauſa extinctionis calidi ſcilicet frigiditas. ¶ Tertia propoſitio, in regionib. frigidis eſt longior vita per oppoſitum mortis quæ dicitur conſumptio humidi, quia ibi minus viget cauſa conſumptionis humidi, puta caliditas: & per hoc ſoluitur q̄ſtio. ¶ Aduerte

Mors du x[illegible]

A uerte tamen ꝙ quædam ſunt animalia pauci caloris: & illa magis viuunt in regionibus calidis, quàm in aliis. ¶ Etiam ſunt aliqui raræ cõplexionis, & tales ſunt cito penetrabiles a frigido. ¶ Alii ſunt fortis complexionis & denſæ, & tales non ſic penetrantur a frigido. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo quæ cõplexio eſt longioris vitæ. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur primo, ꝙ quatuor ſunt complexiones, ſcilicet ſanguinea, cholerica, flegmatica, & melancholica. Et iſte quatuor comparantur quatuor elementis quo ad earum qualitates, ita quòd ſicut ignis eſt calidus, & ſiccus, ita complexio cholerica eſt calida, & ſicca.

Quę cõplexio diuturniorem facit viuentem

B ¶ Complexio vero ſanguinea comparatur aeri, ita quòd ſicut aer eſt calidus, & humidus, ita complexio ſanguinea. ¶ Flegmatica comparatur aquæ, ideo eſt frigida, & humida. ¶ Melancholica comparatur terre, ideo eſt frigida, & ſicca. ¶ Et tamen aduertendum eſt, ꝙ non eſt aliqua complexio ſic calida quin participet aliquid de frigiditate, nec ſic humida quin participet aliquid de ſiccitate. ¶ Supponitur ſecundo, ꝙ in qualibet ſpecie viuẽtium duplex poteſt reperiri temperamentum. ſ. ad pondus, & iuſtitiam, & dr̃ temperamentum ad pondus, quando ſũt tot gradus de vna qualitate ſicut de alia. ¶ Sed temperamentum ad iuſtitiam, eſt quando huiuſmodi qualitates ſecũdũ gradus earũ ſunt in optima proportione, ſeu diſpoſitione ad exercendum opera vitæ, & ſecundũ C hoc poteſt dari complexio temperata, quæ conſiſtit in debita proportione calidi, & humidi ad debite exercẽdum ſuas operationes. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ cum non ſint æquales, operationes in omnibus viuentibus neque in omnibus membris, ideo non oportet eſſe æqualem complexionem temperatam in omnibus illis, immo in vno membro requiritur alia complexio calidi, & humidi, quam in alio membro. ¶ Et ſiquis petat, quæ iſtarum complexionum eſt nobilior. Reſpondetur, ꝙ complexio temperata ſi ſit poſſibile eam dari eſt complexio nobiliſſima.

¶ Ex quo ſequitur, quòd non attenditur nobilitas complexionis, ex multitudine ignis, vel terræ, aut alterius elementi, ſed in ordine ad D ſuum finem, ſed inter complexiones laxas ſanguinea eſt nobilior, q̃a in ea magis attenduntur principia, vitæ, ſ. calidum, & humidum poſtea cholerica, quia calor in viuentibus eſt qualitas nobilior, quàm humiditas, quia magis actiue ſe habet poſtea flegmatica, & melancolica eſt omnium in digniſſima, cum deficiat in vtroque principio vitalium. ſ. in calido, & humido. ¶ Dico tamen vlterius, ꝙ poſſibile eſt aliquam complexionem melancholicam eſſe aliqua ſanguinea nobiliorem, quia talis poterit magis tendere ad temperamẽtum, quam ſanguinea. ¶ Et ſi quis q̃rat, quæ iſtarum eſt longioris vitæ? Reſpondetur, ꝙ nobilior eſt ſimpliciter longioris vitę. ¶ Et aduerte, ꝙ cholerici communiter ſunt nigri, *Inſtãtia.*

E quia talis humor calidus dominat in tali corpore, & calor eſt cauſa nigredinis, ſanguinei.n.ſunt rubei coloris, flegmatici ſunt albi ꝓpͭ humorem dominantem in ipſis qui eſt cã albedinis, qui etiam eſt cauſatiuus frigoris, ideo mulieres communiter ſunt albæ, quia ſunt flegmaticæ, melancholici vero ſunt crocei coloris.

An ignis in concauo orbis lunę ſit corruptibilis pariter & terra in centro.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ vnum dictum textus. Vtrum ignis in concauo orbis lunæ ſit corruptibilis, & ſimiliter terra in centro. ¶ Et arguitur primo de igne, ꝙ non, quia ignis non corrumpitur niſi a ſuo cõtrario, ſed in concauo orbis lunæ nõ habet contrarium, & hoc de igne approximato cęlo. ¶ Itẽ, vel corrũperet a cęlo, vel a ſeipſo, vel ab aliquo alio elemento, non a cęlo, qui cęlum naturaliter locat ipſum, nec a ſeipſo, quia nihil corrumpit ſeipſum, nec ab elemento cum nullum elementũ attingat illam partem, & ſiſr pôt argui de terra, q̃ eſt in centro. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu, q̃ dicit, ꝙ inter corpora naturalia non ſunt aliqua ita adinuicem gñabilia, & corruptibilia ſicut elementa. Pro ſolutione eſt aduertendũ, ꝙ nullus dubitat quin ignis ſit generabilis, & corruptibilis, cum habeat materiã, quæ eſt quo res poteſt eſſe, & non eſſe. ¶ Sed dubium eſt de modo corruptionis eius, & ponitur talis propõ, probabile eſt, ꝙ ignis in illo loco nõ corrumpatur, quia licet ſint aliquæ conſtellationes frigefactiuæ, & humefactiuæ non velocitas motus cęli eſt tantæ potẽtiæ ad calefaciendũ, ꝙ illę conſtellationes non haberent poteſtatẽ cõtra illum motũ ad frigefaciendũ, & humefaciendũ. ¶ Itẽ nõ poſſet corrumpi niſi in aerẽ aq̃, ignẽ vel terram, ſed anteq̃ in aliquod illorum oportet ipſum multũ cõdenſari, ſed ibi nõ pt condenſari cũ ibi ſm naturam ſuã ſit rarior indecuplo aere, ergo oportet, ꝙ deſcenderet ad locum alicuius illorum, iõ in loco illo nunq̃ corrumperet, iõ ponẽdum eſt, ꝙ ibi ignis exiſtens eſt corruptibilis alibi, quia pt deſcendere donec tangat ſphęrã aeris, & ab illo aere pt alterari, & corrumpi in aerẽ. ¶ Sed qualiter deſcẽdat pt dari modus puta a cęlo: nã aliquæ conſtellationes frigefactiuæ, & humefactiuæ pñt habere ſuum aſpectum principaliter ad talem ignem, per quem diminuetur de caliditate, & ſubtilitate illius ignis, ideo illa pars ignis quodã modo aggrauata deſcendit naturaliter ab illo loco, & aliter ignis non aggrauatus aſcendet ad replendum locũ. ¶ Siſr dicẽdũ eſt de terra, ꝙ terra in centro exiſtens eſt corruptibilis alibi. quia qñq; veniet ad ſuperficiẽ exteriorẽ terrę, & ibi coniungeẽ ſuis contrariis a quibus nata eſt corrumpi. ¶ Sed qũo aſcendet? Rñdeẽ, ꝙ naturaliter, quia partes terrę diſcoopertę aqua ſemper alleuiantur, ideo partes terrę ſunt incõtinuo motu. Nam terra naturaliter inclinaẽ, vt oẽs partes eius ęqualiter librẽt in grauitate, & leuitate, ꝙ nunq̃ fit, iõ aliquę partes, quæ ſunt in centro aliquando ſunt in ſuperficie, & ecõtra.

An ſcẽtia poſſit corrũpi.

Dubitatur tertio. Vtrum ſcientia poſſit corrumpi. ¶ Et arguitur, ꝙ non, quia omne, quod corrũpitur

A pitur, corrumpitur pp actionem ſui cõtrarii vel propter corruptionẽ ſubiecti, vel propter corruptionem agẽtis cõſeruantis, vel eius abſentiam, ſed nullum eſt dicendum, primo nõ a ſuo contrario, quia ſcientia nõ habet contrarium, nec ad corruptionẽ ſubiecti, quia ſubiectum ſcientię nõ eſt corruptibile, nec propter abſentiam conſeruantis, quia vel illud cõſeruans eſſet actus intelligendi, vel obiectum, ſed nullum illorum eſt dicendum. Primo non actus intelligendi, quia poſt actum intelligendi multo tempore magis manet habitus etiam poſt abſentiam obiecti. ¶ In oppoſitũ tñ eſt experientia. Pro ſolutione dr̃, ꝙ aliquid dr̃ corrumpi dupliciter. Vno modo ſecundũ quid quando de eo negatur eſt tertiũ adiacens, & non eſt, ſecundum adia-
B
cens, vt quando ſortes deſinit eſſe albus dr̃ ſortes non eſt albus, vel ſortes corrũpitur albus. Alio modo ſimpliciter quando de eo bene negatur eſt ſecundum adiacens, vt dicendo ſortes non eſt ſortes deſinit eſſe. ¶ Et aduerte, ꝙ quatuor ſunt modi, quibus aliquid corrumpitur ſimpliciter. ¶ Primus eſt a ſuo contrario, vt caliditas à frigiditate, tamen ex hoc non credo, ꝙ omne habens contrarium corrumpatur a ſuo contrario, quia multa ſunt contraria, quę non ſunt innata agere, & pati adinuicẽ, vt qualitates, ſecundę albedo enim per ſe non agit in nigredinem, quia ſi lapis albus, & lapis niger eſſent ad inuicem approximati centum annis, non propter hoc lapis albus dealbaret lapidem nigrum. ¶ Secundus modus eſt ad corruptionẽ ſubiecti. C
¶ Tertius pp̃ter corruptionem, vel remotionem conſeruantis ſicut lumen remouetur, & corrumpitur ad corruptionem, vel remotionem luci di, & ita ſolet dici, ꝙ actus intelligẽdi corrumpitur ad corruptionẽ, vel remotionẽ actus ſentiendi, vel phantaſiandi, tamen propter hoc non corrumpitur habitus ſeu ſcientia habitualis, cum maneat poſt illos actus. ¶ Quartus modus eſt quo aliquid corrumpitur conſecutiue ad corruptionem diſpoſitionis ſibi naturalis, & conuenientis, vel per aduentum diſpoſitionis diſconuenientis, ſicut ſcientia corrumpitur per remotionẽ ſuarum diſpoſitionum naturalium, vel per aduentum oppoſiti. ſ. erroris.
¶ Sed certe magis eſt dubium quomodo ſcientia corrumpatur per obliuionem, ſeu per abſentiam conſeruantis quod non vr̃, quia abſente cõſeruante in vno die habitus nõ corrumpitur per abſentiam ſui conſeruantis, ergo neq; in cẽtũ. ¶ Poſſet pꝛobabiliter dici, ꝙ ſicut actus intelligẽdi dependet ab actu phantaſiandi, & ſentiendi in eſſe, & conſeruari, ita habitus dependet in eſſe, & conſeruari ab habitu phantaſiæ, ita ꝙ illo corrupto, corrũpitur habitus intellectualis. ¶ Et ſiquis dicat, ꝙ non vr̃ etiam quomodo corrumpatur ille habitus phantaſię. Rñdetur, ꝙ immo, quia ille habitus, & etiã ſpẽs illius potentiæ ſunt in alquo corporeo, ꝙ continue mutatur, & alteratur, & ſibi nouę partes aduenĩũt. iõ p mutationẽ eius põt corrũpi talis habitus. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertiũ ſit. Dubitatio. D

CON-

E Conclvsio reſponſalis. Art. 3. Calidum,& humidum proportionata adinuicem ſunt cauſæ longæ vitæ.Et hęc concluſio relinquitur pro G bata in articulis, in quibus etiam patet quid ſit dicendum ad rationes.

PETRI TATARETI

PARISIENSIS,

In Tranſnaturalem Ariſtotelis Philoſophiam elaborata fragmenta.

LIBER PRIMVS.

F T. cõ. 1. & inde. *OMNES homines natura ſcire deſiderãt, ſignum autem eſt ſenſuũ dilectio, prater.n. & vtilıtatem propter ſeipſos diliguntur, & maxime aliorum, qui eſt per oculos. Non enim ſolum, vt agamus, ſed & nihil agere debentes, ipſum videre præ omnibus, vt dicam, alijs eligimus, &c.*

Iste eſt primus liber Metaphyſicæ Ariſt. qui diuiditur in proœmiũ, & partem executiuam. Proœmium diuiditur in multas partes. ¶ In prima, ponit hanc concluſionem. Omnes homines natura ſcire deſiderant, probat a ſigno, quia ſenſus noſtros diligimus non ſolum, quia ſunt nobis vtiles ad proſequendum vtilia,& fugiendum nociua, ſed quia miniſterio ipſorum acquirimus ſcientias, inter quos maxime diligimus ſenſum viſus, viſũ H enim diligimus non ſolum, vt eo mediante dirigamur ad vtilia, ſed quia plures rerum differentias nobis oſtendit, cum omnia corpora colore participent. ¶ Conſequenter determinat de modo generationis ſciẽtiæ præmittens tres gradus animalium,& ponendo differentiam inter bruta,& homines, dicens, ꝙ omnia animalia in hoc conueniunt, quia habent ſenſum tactus, ſed non omnia animalia, rationem habent, vt homo. ¶ Deinde ponit gradus animalium, dicens, quod quædã ſunt animalia, quæ non habent memoriam, nec auditum, ſicut conchæ, & oſtreæ. ¶ Alia vero habent memoriã, ſed non auditũ, vt apes. ¶ Alia ſunt, quæ habent memoriam, & auditum, vt homines, & equi.

Scire homínib. a naturam datũ eſt, & quõ,

¶ Vnde

A ¶Vnde animalia, quæ ſunt in primo gradu, non ſunt prudentia, cum nō habeāt memoriā, neque diſciplinabilia, cum non habeant ſenſus diſciplinabiles. ¶Sed animalia ſecundi gradus non ſunt diſciplinabilia, licet bene prudentia, cum habeant memoriam. ¶ Sed animalia tertij gradus ſunt prudentia, & diſciplinabilia, cum habeant memoriam, & ſenſus diſciplinabiles. ¶Deinde ponit differentiam inter animalia bruta, & homines, q̃a anima bruta imaginationibus, & memoriis viuunt, & parū experimenti participant, homines enim viuūt ratione, & artib. ¶Conſequenter oſtendit, qualiter in hominibus fit ars, & experimentum, dicens, quòd ex pluribus memoriis fit experimentum, vt quan-

Hominis a brutis diſcrimē.

B do recordor, quòd iſte ignis, quem heri tetigi, erat calidus, & ille, quem tetigi, ante heri erat calidus, ex iſtis iudico, quod iſte ignis, quem video, eſt calidus, quamuis illū non tetigerim. ¶Conſequenter oſtendit qualiter in nobis generatur ars, & ſcientia, dicens, quòd generatur in nobis ex pluribus experimentis, vnde ſicut ex pluribus memoriis generatur experimentum, ita ex pluribus experimentis generatur ars, & ſcientia, experientia enim artem fecit, & in experientia caſum. ¶Conſequenter ponit tres differentias inter artem, & experientiam. ¶Prima, quia ars eſt vniuerſalium, & experimentum eſt ſingularium. ¶Secunda, q̃a non artifices experti certius operantur, quam artifices non experti, cuius cauſam reddit, quia ars eſt vniuer-

Ars ĩ quo ab experientia differt.

C ſalium, actus autem ſunt circa ſingularia. ¶Tertia differentia, quia artifices non experti ſunt ſapientiores expertis non artificibus, quod probat, ratione, & duobus ſignis. ¶Primum probat ratione ſimplici, quia illi ſunt ſapientiores, qui cauſam rei cognoſcunt, quod illi, qui ſolū, quia eſt cognoſcunt, ſed artifices nō experti ſunt huiuſmodi, igitur. ¶Primum ſignum, quia ſignū ſcientis eſt poſſe docere, ſed non experti artifices docere poſſunt, igitur. ¶Secundum ſignum, quia cognitio ſenſitiua non dicitur ſcientifica. ¶Conſequenter probat iſtam concluſionem, ſpeculatiui ſunt ſapientiores practicis q̃ inuē tores ſciarū ſpeculatiuarū p̄ aliis hēnt i honore, & reuerētia. ¶ Iſtis oībus declaratis

D ſic infert Philoſ. concluſionem principaliter intentam in hoc cap. Metaphyſica verſatur circa primas cauſas, & prima principia rerum, quod probat, quia ſapientia cōſiderat primas cauſas, & prima principia rerū, ſed ſcientia, quæ Meta. dicitur eſt ſapientia, ergo.

Quoniam autem ſcientiam hanc quærimus circa quales cauſas, & circa qualia principia ſcientia ſapientia ſit, &c.

T. nō habens cō

ISTA EST pars executiua, in qua philoſophus ponit ſex ſigna ſapientis, & ponit aliquas conditiones. ¶Prima, quia ſapiens debet ſcire omnia, vt contingit, ideſt in vniuerſali, quia non ſpectat ad ſapientem, quod habeat notitiam omniū ſingularium in particulari, & in pro

Signa, & cōditiones ſapiētis.

E pria forma,ſed ſufficit,ꝙ habeat in vniuerſali.¶ Secunda eſt, quod ſapiens debet cognoſcere difficilia.

¶ Tertia,quod debet habere certiorem ſcientia aliis, ex eo, quòd ſapiẽs habet notitiam ex primis, ex quibus prouenit certitudo in ſcientiis. ¶ Quarta,ꝙ ille eſt ſapiens, qui in qualibet ſcientia aſſignat, cauſam quęſiti.¶ Quinta,illa ſcientia eſt ſapientia,quę diligibilis eſt propter ſe & nõ propter aliud ſed ſapientia eſt diligibilis propter ſe igitur. ¶Sexta ſapientia debet eſſe dignior,& principalior ſcientia famulante. ¶ Deinde proportionabiliter ad ſex conditiones ſapientis ponit ſex concluſiones.¶ Prima, ad metaphyſicum pertinet omnia ſcire in vniuerſali,quia ad ſcientiam maxime vniuerſalem

F pertinet omnia ſcire vniuerſali, ſed metaphyſica eſt huiuſmodi, igitur. ¶Secũda concluſio, ad metaphyſicũ ſpectat conſiderare difficiliora.

¶Tertia concluſio,metaphyſica inter omnes ſcientias eſt certiſſima, quia illa ſcientia eſt certiſſima quæ eſt maxime conſideratiua primorũ ſcibilium,ſed Metaph. eſt huiuſmodi,igitur.¶ Quarta Metaph.eſt maxime determinatiua cauſarũ, quia illa eſt maxime determinatiua cauſarum,quæ maxime conſiderat cãs, ſed Metaph.eſt huiuſmodi, igitur. Quinta,Met. inter omnes ſcientias eſt magis eligibilis cũ ſit perfectior, & gratia ſui,& ꝓpter ſcire. ¶ Sexta, Meta.eſt principaliſſima ſcientiarũ, cuius eſt ordinare, & non ordinari ri,perſuadere, & non perſuaderi,qđ probat,quia illa ſcientia eſt principaliſſima, quę cognoſcit cuius cauſa G ſint agenda ſingula,ſed Metaph. eſt huiuſmodi,quia cõſiderat finem totius vniuerſi.

QVIA vero non actiua palam ex primum philoſophantibus:nam propter admirari homines,&c. T. fine c.

ISTVD EST ſecundum capitulum, in quo Philoſophus oſtendit qualis ſit iſta ſcientia ponendo aliquas concluſiones.¶Prima ſcientia Metaphyſica eſt ſcientia ſpeculatiua,&non practica, quia illa ſcientia, in qua quæritur ſcire propter ſe eſt ſcientia ſpeculatiua,ſed Meta.eſt huiuſmodi,igitur.¶ Secunda cõcluſio.Metaphyſica non eſt inuenta propter aliquam neceſſitatem vitę extrinſecam,quod probat a ſigno, qa H omnes fere artes quę ſunt ordinatæ ad voluptatem vitę, iã inuentę ſunt adiuuandum ſcientias ſpeculatiuas. Scīa Metaphyſica qualis.

¶Tertia inter omnes ſcientias ſola Meta.eſt libera, quod probat, quia illud eſt liberum,quod eſt gratia ſui met,& non alterius.Meta.eſt huiuſmodi,igitur.Maior patet, quia homo dicitur liber qui eſt cã ſui ipſius & non alterius.Minorẽ probat,quia hęc ſcīa cum ſit nobiliſſima, ad nullam ſciam refert.¶Ex quo infert corollariũ,ꝙ ipſa iuſte putatur nõ eſſe humana pô.¶Secundo infert,ꝙ ille non eſt vir dignus,neq, habet aīam virilẽ,qui non eligit hanc ſcīam,qa licet ab hoīe non poſſit perfecte poſſideri,pt tamen homo per ſtudium, & exercitium habere aliquã partẽ. ¶Vnde dixerunt aliqui antiqui, ꝙ

Deus

A Deus inuidet hominibus quia noluit eis dare hanc ſcientiam, ne parificarentur ei. ¶ Cōtra hos dicit Philoſophus, ꝙ diuinum ens non eſt natum inuidere: nā inuidia eſt paſſio doloris. Quarta cōcluſio, Metaphy. eſt omniū ſciarum nobiliſſima, qa eſt maxime diuina, quia Deus maxime habet eam etiam ipſa maxime eſt de maximis diuinis obiectis.

Vtrum ens inquantum ens ſit ſubiectum Metaphyſicæ.

QVAERITVR. Vtrum ens inquantum ens ſit ſubiectum Metaphyſicæ. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia ſubiectum huius ſciētię debet eſſe diffinibile, ſed ens non eſt diffinibile, igitur. ¶ Secundo ſic, ens non habet conceptum priorem, & notiorem, per quem de eo poſſint demonſtrari paſſiones, igitur. ¶ Tertio ſic, B cuiuſlibet ſciētię ſubiectum debet habere paſſiones de ipſo demonſtrabiles, ens non eſt huiuſmodi, quia paſſio eſt extra eſſentia ſubiecti, & ecōtra, ſed ens eſt de eſſentia cuiuslibet entis. ¶ Quarto ſic dicit Cōmē. ꝙ Deus eſt ſubiectum in hac ſciētia ergo non ens inqantum ens, vbi dicit, ꝙ hęc ſcientia ſpeculatur ens inquantum ens, ſed nulla eſt ab iſta, igitur. ¶ Quinto, hęc ſcientia dicitur ſapientia, vt patet in textu, ſed ſapientia eſt cognitio rerum diuinarum altiſſimarum, & cum Deus ſit res diuiniſſima, & altiſſima, ſequitur, ꝙ erit ſubiectum huius ſcientię. ¶ In oppoſſitum eſt philoſophus in tex. In quęſtione erunt tres art. Quātum ad primum.

1. Phyſi. vlt.

PRIMO ſciendum, ꝙ pro reſpōſione ad titulum quęſtionis ſupponenda ſunt aliqua pręter iſta quę poſita ſunt in Logica, & Phyſica de ente. ¶ Primum, ꝙ ens dicit conceptū communem Deo, & creaturę, ita ꝙ Deus, & creatura conueniunt in aliquo conceptu quidditatiuo, in quid prędicante de ipſis, ſed non conueniunt in aliqua realitate, cum Deus ſit ſumme ſimplex in ipſo nullo modo intelligendę ſunt duę realitates, cum talis conceptus non ſit communis Deo, & creaturę communitate reali, ſed ſolum communitate rationis. ¶ Et ſiquis quęrat. Vtrum talis conceptus ſit conceptus primę intentionis, vel ſecundę. Reſpondeo, ꝙ talis conceptus non ſolum ſit ab intellectu, ſed cauſatur ab illis rebus, a quibus abſtrahitur, ideo non eſt ſecunda intentio, quia non cauſatur per actum collatiuum noſtri intellectus. ¶ Et ſiquis iterum petat. Vtrū ille conceptus ſit intellectio, vel aliqua res cognita. Dico, ꝙ eſt res concepta, imperfecte tamen, quia debilitas noſtri intellectus non poteſt illa perfecte intelligere, ideo in conceptu quodam communi intelligit illa. ¶ Dico vlterius, quòd ens inquantū ens, vt ly inquantum tenetur ſpecificatiue eſt ſubiectum adęquatum totius Metaphyſicę, & ſic male dicit Commentator Deum eſſe ſubiectum in Metaphyſica. dato enim quod Metaphyſicus conſideret de Deo, & de intelligentiis, non tamen conſiderat de eo, vt de ſubiecto, ſed tanquam de perfectiori contento ſub ſubiecto.

C Art. 1.

Ens quē cōceptū dicit.

Sco. in 1. di. 8. q 2. & di. 3. q. 3.

D

Scot. vbi ſupra.

S E-

E Secundo ſciendum, quod ipſius entis duplices ſunt paſſiones, quædam ſunt vnitæ, ſeu ſimplices, vt vnum, verum, & bonum. ¶ Aliæ ſunt diſiunctæ, vt neceſſarium, vel contingens actus vel potentia, creatum vel increatum, cauſa vel effectus, & quęlibet illarum conuertitur cum ente. ¶ Aduerte tamen, quòd nulla paſſio entis vnita eſt demonſtrabilis de ente a priori, quia tunc oporteret illam demonſtrari diffinitionem ſubiecti, ſed ens non habet diffinitionē cum habeat conceptionem ſimpliciter ſimplicem, igitur. ¶ Nec valet dicere, quod vna paſſio entis immediate demonſtretur per aliam, & quod vna ineſt immediatius, quam alia, ſicut dicunt aliqui, quod vnum immediatius ineſt enti, quam aliæ paſſiones, & quod aliæ per ipſam poſſunt demonſtrari; hoc enim videtur eſſe contra Scotum, vbi dicit, quod talis ordo paſſionū non videtur eſſe probabilis, ſed quoddam ficticium. ¶ Nec oportet dicere, quod paſſiones entis demonſtrent, de ente per conceptum ipſius entis, vt dicunt aliqui friuoli Scotizantes; nam conceptus entis non eſt aliud, quàm ipſa entitas cognita, & tunc eſſet petitio principii. ¶ Et ex iſtis ſequitur, quod non omnis ſcientia habetur per demonſtrationem. ¶ Sequitur ſecundo quod Metaphyſica eſt ſcientia, quæ habetur de propoſitionibus immediatis. ¶ Sed reſtant duæ paruæ difficultates. Prima, vtrum paſſiones diſiunctę poſſint demonſtrari de ente a priori. ſ. finitū, vel infinitū. Dico, quod iſta propō, omne ens eſt finitum, vel infinitum eſt immediata, ideo nō poteſt demōſtrari a priori, nec ſibi ſimiles. ¶ Secunda difficultas. Vtrum alterum extremum poſſit demonſtrari per aliud. Dico, quod extremum nobilius poteſt demōſtrari per extremum ignobilius, vt iſta ens eſt infinitum poteſt demonſtrari per ens finitum ſaltem a poſteriori.

Entis paſſiōes quo tuplices, & quō de eo demō ſtrantur.

Sco. in 1. diſt. 39.

F

Sc. li 1. d. 39 & 1. Metaph.

Dobia.

G

Sco. in 3. di. 3. q. 1.

Tertio ſciēdum, quod pro maiori declaratione ſupponitur, quod experientia poteſt capi dupliciter. ¶ Vno modo pro omni noticia ſenſitiua, ſiue præſupponat aliam ſiue nō. Alio modo pro noticia proueniente ex multis memoriis cōſimilium prius ſenſatorum, quæ de conſimili conſimiliter iudicatur, & hoc alias viſū eſt in logica. ¶ Secundo ſupponitur, quod ars capitur dupliciter, Vno modo, vt diſtinguitur contra ſcientiam, & ſic non capitur hic. Alio modo capiē large pro notitia adheſiua propōnis vniuerſalis. Iſtis ſuppoſitis ponūtur aliquæ propōnes. ¶ Prima, ad habēdum artem ſupple per inuentionem neceſſe habuiſſe primo experimētū. ¶ Secunda propō, notitia experimētalis non eſt totalis cauſa noticię cōplexę, ſiue cā immediata, neque ſimpliciter neceſſaria, licet ſit vtilis, & occaſionalis, licet tn̄ ſit ſimpliciter neceſſaria ad notitiam complexam, & hoc etiam capiendo experientiā pro quacunque noticia ſenſitiua. ¶ Tertia propō, ad ſcientiam propōnis vniuerſalis non requiritur apprehenſio oium ſingularium, ſed ſufficit inducere in multis, & quod nō appareat inſtantia. ¶ Ex quo ſequitur, quod cognitio experimentalis multorum

Experientia dupliciter.

Ars dupliciter.

H

non

A non infert neceſſario vniuerſalem, ſed ſolum probabiliter.¶Ex quo ſequitur vlterius, ꝙ cognitio vniuerſalis multorum non eſt ſufficiens cã artis, ſed bene coadiuuans, & occaſionalis: nam per experientias datur occaſio inquirendi cauſas artis.

Operationes dupliciter ſciri poſſunt.

QVARTO ſciendum, ꝙ de operationibus poteſt haberi duplex ſcire. ſ. practicum, & ſpeculatiuum. ¶Practicum eſt duplex ſ. ordinatũ ad operationem, & ſcire operari. ¶Scire autem operari eſt ſcire omnia quæ requiſita ſunt de neceſſitate ad operationem debitæ faciendã, & ſcire et taliter, qualiter ad operationem habendam requiritur. ¶Sed ſcire ordinatum ad operationem, eſt cognitio vniuerſalis habitualiter directiua operationis, qua debi-

B te applicata ad partculiaria operabilia debita fit actio huiuſmodi autẽ applicatio non eſt de ratione artis, ideo cõtingit non expertos ſæpe errare in huiuſmodi applicatione. ¶Ex prædictis patet, quòd artifex circa operationem particularem habet vniuerſalem cognitionem, & ẽt circa circunſtantias, tamen operationes per cauſam cognoſcit, ideo melius ſcit docere, quam expertus, ſed expertus in membris exterioribus habet quandam promptitudinem, & particulariter, cognoſcit illud, circa quod eſt operatio, & circunſtantias eorum, quæ ad operationes requiruntur, ideo meliusq; ſcit manum conducere, & habilior eſt in operatione ſua, & certior. ¶Et hæc de primo articu. Quantum ad ſecundum.

C *Arti. 2. An oĩs actus ſit circa ſingularia.*

DVBITATVR primo. Vtrum omnis actus ſit circa ipſum ſingulare. ¶Et videtur, ꝙ non, quia actus intelligendi elicitur per ſe eſt circa vniuerſale, igitur. ¶Pro reſponſione ſupponitur primo, ꝙ ſingulare & ſuppoſitum differunt adinuicem, vt viſum eſt in Logica. ¶Secundo ſupponitur, ꝙ duplex eſt actus, quidã eſt tranſiens in materiam exteriorẽ, vt ædificare, alius eſt immanens, vt intelligere, & de iſta non intelligitur dictum Ariſt. ſed de primo. Omnis enim actus tranſiens in materiã exteriorem eſt circa ſingulare. ¶Poteſt tamen aliter reſponderi ſecundum quòd hæc propoſitio circa, poteſt dicere triplicem habitudinem, vnam ad principium effectiuum ſecundam ipſius actus ad ſuſceptiuũ. ¶Tertiã ipſius actus ad obiectum.

D Si dicat habitudinem actus ad principium effectiuum, vel ad ſuſceptiuum, tunc omnis actus eſt circa ſingulare, quod adhuc debet intelligi de actu intelligendi, qui producitur ab aliqua ſpecie ſingulari, & recipit in intellectu ſingulari, ſed ſi dicat habitudinem actus ad obiectum, non oportet omnem actum eſſe circa ſingulare.

Qũo metaph conſiderare habeat qdditates rerum.

DVBITATVR ſecundo. Vtrũ ad Metaphyſicum pertineat conſiderare omnium rerũ quidditates in ſingulari, & ſub propriis rationibus earum. Reſpondetur breuiter, ꝙ de hoc ſunt duo modi dicendi. ¶Dicũt enim aliqui, ꝙ ad metaphyſicum ſecundum ꝙ huiuſmodi non pertinet conſiderare omnes quidditates in particulari, ſed tantum in vniuerſali, &

Sco. 1. Metaph. q. 9.

E li,& ſub ratione entis, alias omnes aliç ſcientiæ ſuperfluerent,quod eſt falſum, ideo dicit Philoſophus in textu,ꝙ ſapiens omnia ſcit, vt contingit,quod ſic gloſſant,ideſt in vniuerſali,nec oportet ſapientem habere ſcientiam de omnibus particulari.¶ Et ſi dicatur,ꝙ ad eandem ſciẽtiam pertinet conſiderare ſuperius, & inferius,ergo ſi Metaphyſica cõſiderat ens, ergo etiam conſiderabit omnia inferiora eius.Reſpondetur, quòd licet ad eandem ſcientiam ptineat conſiderare ſuperius, & inferius,quantum ad rationem ſuperioris,& paſſionem eius,tamen de inferiori quantum ad ſuas proprias rationes, & proprias paſſiones poteſt eſſe alia ſciẽtia a ſcientia ſuperioris. ¶ Aliter tamen dicunt aliqui,ꝙ Me-
F taphyſicus inquantum Metaphyſicus habet conſiderare quidditates omnium rerum,& ꝙ nullus artifex habet ea inueſtigare, quam Metaphyſicus.Dicunt enim, quòd nullus artifex habet inueſtigare quidditatem hois niſi ipſe. Metaphy.

Metaphy. ꝗ ſciẽtia. DVBITATVR tertio.Vtrum Metaphyſica ſit ſciẽtia ſpeculatiua, vel practica.¶ Pro ſolutione ſupponitur,quòd practicum,& ſpeculatiuum non ſunt differentiç eſſentiales habitus,licet ſint differentiæ accidẽtales intellectus.¶ Vnde illa ſcientia dicitur ſpeculatiua, quia mediate, vel immediate inclinat ad ſpeculationem,& illa vocatur practica,quæ immediate inclinat ad praxim eligẽdam,vel fugiendam. ¶ Et aduerte, ꝙ quælibet ſcientia inclinat eliciti- Sc.li.1. Metaph. q.7.Sc.q.
ue ad conſimiles actus,ex quibus eſt generata.¶ Aduerte vlterius, ꝙ licet ſcientia practica ſit quandoque circa contingens tanquam circa directiuum,& regulatiuum,tamen eſt circa neceſſaria tanquàm circa obiectum ſicut, & ſcientiæ ſpeculatiuæ ſicut enim ſcientia ſpeculatiua eſt neceſſariorum,& impoſſibilium aliter ſe habere, ita & practica ¶ Aduerte vlterius,ꝙ aliqua noticia dicitur practica dupliciter.Vno modo formaliter, alio modo virtualiter. G vl. prolo. in ſolu. art. opinionis oppoſitæ cir ca finem.

¶ Formaliter adhuc dupliciter,ſcilicet mediate,& immediate.¶ Immediate ſicut eſt noticia concluſionis, quia immediate inclinat ad praxim eligendam,vel fugiendam,& cognoſcitur hoc modo,quando talis concluſio includit rem ſignificãtem praxim mediate, ſicut eſt noticia præmiſſarum ,quæ inclinat ad praxim H mediante concluſionis noticia, vt noticia harum præmiſſarum, omne ſumme bonum eſt eligendũ: Deus eſt ſumme bonum, igitur.¶ Virtualiter eſt noticia incõplexa alicuius ſubiecti vitualiter continentis noticiam præmiſſarum,& ipſius concluſionis practicæ,cuiuſmodi eſt noticia ipſius Dei,ideo notẽtia illius propoſitionis, Deus eſt ſumme bonus, eſt noticia practica.¶ Aduerte vlterius,ꝙ ſecundum Scot. nihil, quod Vbi ſupr. eſt ſubiectum ſcientiæ practicę poteſt eſſe ſubiectum ſcientiæ ſpeculatiuæ licet illud, quod eſt ſubiectum ſciẽtię practicę cuiuſmodi eſt Deus poſſit conſiderari in ſcientia ſpeculatiua,vt in Metaphy. ¶ Quid autẽ ſit praxis viſum eſt in Logica,iõ ibi recurrendum.¶ Iſtis ſuppoſitis rñdetur

A detur ad dubiū, ꝙ Metaphyſica eſt ſcientia ſpeculatiua, quia immediate inclinat ad ſpeculationem eliciēdam, cuiuſmodi eſt notitia huius, quod eſt ens eſt bonum. Et hæc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit. Conclvsio reſponſalis: Ens inquantum ens eſt ſubiectū totius Metaphyſicę, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis in primo art. & ibi patet quid ſit dicēdum ad rationes ante oppoſitum. Art. 3.

METAPHYSICAE ARISTOTELIS.

LIBER SECVNDVS.

Text. c. 1. & inde. B *De veritate theorica ſic quidē difficilis eſt, ſic vero facilis, ſignum autem eſt neque digne quemquam adipiſci ipſam poſſe, nec omnes exortes eſſe, ſed vnumquemque aliquid de natura dicere, &c.*

Veritas quā difficilis cognita, & quare. Iste eſt ſecundus lib. Metaphyſicę, qui diuiditur in tria capitula. ¶In primo ponit hanc concluſionē theorica .i. conſideratio de veritate; vno mō eſt facilis, alio mō eſt difficilis. Probat tali ſigno, qa principia ſunt per ſe nota adeo, ꝙ cognitis terminis non poſſumus eis diſſentire: iō vt ait Philoſ. in foribus, qs delinquet? nā principia ſunt ſicut fores, & ianuæ in domo, qa ſicut ꝑ ianuā intramus domū, & facile eſt illā ianuā inuenire: ita ꝑ principia habemus introitū in ſciam, & veritatē ipſorū principiorū facile eſt inuenire, difficile tñ eſt iuenire ſciētiā cōcluſionis, ſicut difficile eſt inuenire ea, q̃ in ſecretis domus ſunt recōdita. ¶Cōſequēter oſtēdit cām difficultatis cognitionis veritatis dicēs, ꝙ forſan difficultas ꝓuenit duobus modis, ſ. nō ſolū ex parte rerum ſicut dicebat Heraclitus ꝑp inſtabilitatē, & cōtinuū fluxū earū rerū, ſed ēt ex parte noſtri intellectus, & hoc circa rē hñtem multū de actu, & penitus immaterialē. D Quod aūt difficultas ꝓueniat ex parte nři intellectus declarat Philoſ. ꝑ exēplū, qa ſicut ſe hñt oculi Nycticoracis ad lumē ſolis, ita itellectus aīę nřę ad ea, q̃ ſunt manifeſtiora naturę. ſ. ad pſectiſſima entia, ſed difficultas in viſione luminis ſolis ab oculo nycticoracis non prouenit ex parte ſolis eo, ꝙ quantū eſt de ſe eſt viſibilis, ſed ꝓuenit ex parte noctuæ cuius oculi ſunt multum debiles, ita etiā difficultas intelligendi res prouenit ex parte

E te noſtri intellectus.¶ Deinde tãgit duplicem modum, quomodo vnus homo iuuat alium ad cognoſcendũ veritatem.¶ Primo directe: vt ille, qui ſine errore trahit ad veritatis cognitionẽ verbo, vel ſcripto.¶ Alio modo indirecte: ſicut ille, qui falſa docet.¶ Et ſubdit, ꝙ non ſolum gratias his debemus agere, qui bene dixerunt, ſed etiam illis, qui de veritate aliquid ſuperficialiter enunciauerũt: licet falſas opiniones habuerint: nam tales dederunt aliquid ad inquiſitionẽ veritatis, ſcilicet occaſionem inueniendi veras ſciẽtias.

T. c. 5. & inde.

AT vero, quod ſit principiũ quoddã, & nõ infinitę cauſę exiſtentium, nec in directũ, &c.

F

Non eſt procedẽdũ in infinitum in cauſis.

I s t v d eſt ſecundum capitulũ, in quo Philoſophus oſtendit nõ eſſe proceſſum in infinitum in cauſis, neque ſecundum directum, neq; ſecũdum ſpeciem.¶ Probat primo inductiue, nam in materialibus non eſt ꝓ ceſſus in infinitum, vt non eſt poſſibile carnem eſſe ex terra, & terram eſſe ex aere, & aerẽ eſſe ex igne, & in infinitum: nec in efficientibus, vt non eſt poſſibile hominem apparere moueri a ſole, & ſolem a luce, & ſic in infinitum.¶ Deinde oſtendit, quòd non ſit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus, & formalibus, ponendo aliquas cõcluſiones.¶ Prima, in cauſis finalibus non eſt proceſſus in infinitũ, quia vbicunque eſt aliqd, gratia cuius alia ſunt, & ipſum gratia nullius eſt, ibi nõ eſt proceſſus in infinitum: ſed in cauſis finalibus eſt aliquid, gratia cuius alia ſunt, & ipſum gratia nullius eſt: igitur Minor patet: quia ſi in eis nihil eſt tale, tunc in rebus nullus eſſet finis.¶ Secunda concluſio, in cauſis formalib. non eſt proceſſus in infinitum. Patet, quia non eſt proceſſus in infinitum in diffinitionibus, ergo neque in formis. Antecedens patet, quia prædicatorum poſitorũ in diffinitionibus, quę priora ſunt, magis ſunt poſteriora, quia ſi ſunt neceſſe eſt eſſe priora, & econtra: modo ſi ibi non eſt prius, ibi nõn eſt poſterius, cũ ergo & in diffinitionibus ſit principiũ in prius, & poſterius, ſequitur, quòd in eis non eſt proceſſus in infinitum.¶ Tertia, in ſpeciebus cauſarum nõ eſt proceſſus in infinitum, quia tunc nihil poſſemus cognoſcere, quia tũc ſcire putamus aliquid cùm cauſas eius cognoſcimus, ſed infinitum ſecundum aditionem non poteſt pertranſiri: igitur.

G

H

T. c. 14. & inde.

CONTINGVNT aũt auditiones ſecundum conſuetudines hominibus, nam vt conſueuimus ita, &c.

I s t v d eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus oſtẽdit quot ſũt impedimẽta in inquiſitione veritatis. Reſpõdet, ꝙ principaliter ſunt duo.¶ Primum eſt conſetudo, nam vt conſueuimus ita volumus dici & ſi aliqua dicuntur nobis contraria his, quæ conſueuimus audire nõ videtur veriſimilia nobis: ſed propter conſetudinem videntur nobis minus nota, & magis extranea.¶ Secundum impedimentum prouenit ex natura, quia quidã ſunt, qui nihil recipiunt

Quæ impedĩũt veritatis inquiſitionẽ & qño tandẽ inueſtiganda.

A cipiunt niſi dicatur eis per modũ demonſtrationis, & hoc contingit ex forti imaginatione & intellectu multum eleuato: aliquando tamen contingit pp diuturnũ ſtudium habere ſcientiã, aliquãdo nihil, niſi demonſtretur exẽplariter, alii volũt auctoritatẽ alicuius poetę, & alicuius auctoris, alii volũt oĩa inquirere ꝑ certitudinẽ. ¶Ex his infert conuenientẽ modũ in inquiſitione veritatis, & eſt, ꝙ oportet primo erudiri quomodo aliqua ſint recipiẽda. circa quod ponit duo documẽta. ¶Primum eſt quòd abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi. ¶Secundum, ꝙ certa demonſtratio non eſt in omnibus expectanda, quia in non habentibus materiam nõ fiunt B demonſtrationes per eam, quia in talibus non eſt naturalis modus demonſtrandi, quia forſan omnis res naturalis materiam habet.

Difficultas cognoſcendi rem vnde.

Qvaeritvr vtrum difficultas cognoſcendi res ſit ex parte cognoſcentis, vel ex parte rerum cognoſcibilium. ¶Arguitur primo cõtra præſuppoſitũ, cognitio veritatis nõ eſt nobis poſſibilis: igitur. Antecedens patet, quia alteratio non põt cõtingere circa intellectum, ergo nõ põt mutari de potentia ignorantiæ in ſcientiã. ¶Secundo, nullũ verum ſcitur ſine cauſa, ſed impoſſibile eſt nobis ſcire cauſas veritatis, cũ prima cauſa a nobis non poſſit cognoſci. ¶Tertio ſic, probando ꝙ difficultas eſt ex parte rerum, quia vnumquodque cognoſcitur ſecundum, ꝙ C eſt in actu & determinatũ, ſed multæ ſunt res, quæ de ſe ſunt potẽtiales, vt materia prima: igitur. ¶Quarto ſic ꝓbando, ꝙ difficultas nõ ſit ex parte noſtri intellectus, quia ſicut ſe habet materia ſumme diſpoſita ad ſuſceptionem formæ; ita intellectus ſumme diſpoſitus ad intellectionẽ rei, ſed materia ſumme diſpoſita nõ habet difficultatẽ recipiẽdi formã: igitur nec intellectus. Quinto ſic ꝓbando, ꝙ difficultas nõ ꝓueniat ex parte excellentiæ intellectus, qa dicit in ſecũdo de anima, ꝙ ſenſus diſfert ab intellectu, qa ſenſus corrũpitur ab excellenti ſenſibili, ſed intellectus nõ corrũpitur ab excellẽti intelligibili, immo perficitur, igitur. ¶In oppoſitũ eſt Philoſophus in textu. In quæſtione erunt tres articuli. D Quantum ad primum.

Art. 1.

Difficultas intelligendi dupliciter.

Primo ſciendum, ꝙ difficultas intelligendi res põt intelligi dupliciter. ¶Pro quo eſt aduertẽdum, ꝙ omnis res naturaliter eſt motiua intellectus ad notitiã ſui. ¶Quædã enim ſunt motiuæ ad notitiã excellẽtiorẽ aliis, & hoc ſcdm gradus ſuę entitatis; ſicut omnis ignis eſt cauſatiuus caloris: maior tñ maioris, & minor minoris: iõ põt dupliciter intelligi illam prouenire ex parte rei. ¶Vno mõ quantũ ad gradus cognitionis ęque perfectos, & tũc ꝓprie loquẽdo ibi nõ eſt difficultas, ſed magis impoſſibilitas, quæ ſi cõcedatur, difficultas cõceditur, ꝙ prouenit ex parte rei. Alio modo põt intelligi, ꝙ difficultas quæ eſt in cognitione cõpetente ſibi ſecundũ gradum ſuæ enti-

Sco. li. 2. Metaph. q. 2.

entitatis,& tunc dicitur, ꝙ prouenit ex parte noſtri intellectus. ¶ Vnde, ꝙ res non intelligatur tantum quãtum eſt intelligibilis, prouenit ex parte noſtri intellectus, quod autẽ intelligatur ſub nobiliori gradu cognitionis, quam alia, hoc prouenit ex parte rei.

Sco.lib.2. Metaph. q.1.

Secvndo ſciendũ, ꝙ circa ſecundũ capitulũ huius lib. incidit vna difficultas. Vtrum prima principia complexa, videlicet de quolibet eſt affirmatio, vel negatio ſint naturaliter nobis cognita, cum nõ cognoſcantur, neque per inuentionem neque per doctrinam. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ omnis notitia intellectiua ſaltem incõplexa, & eſſentialis ortũ habet a ſenſu. ¶ Secundo ſupponitur, ꝙ aliquid eſſe naturaliter cognitũ põt intelligi dupliciter. Vno modo quia notitia eius ineſt nobis a principio natiuitatis, & non poſtea acquiſita, & ſic non eſt intelligẽdũ, ꝙ prima principia ſint nobis naturaliter primo cognita. Nam anima noſtra a principio ſuę creationis eſt tanꝗ tabula, in qua nihil depictum eſt, depingibilis tamen eſt virtutibus, & ſcientiis. ¶ Alio modo poteſt itelligi, ꝙ a natura ineſt nobis quędam virtus ſeu potentia, quæ aſſentit illis principiis cognitis terminis, & ſic dico, ꝙ principia ſunt nobis bene naturaliter cognita, & ꝙ a natura ineſt nobis quædam poteſtas, per quam inclinamur naturaliter ad aſſentiendum primis principijs cognitis terminis.

An prima principia ſint naturaliter nobis cognita.

Tertio ſciendum, quòd in aliqua ſcientia totali non eſt quærendum vnum principium incomplexum tantum, neque duo ſed dico, ꝙ in qualibet ſcientia totali ſunt tot principia quot ſunt concluſiones demonſtrabiles in illa ſcientia: nam ſi ſint duæ concluſiones differentes termino vel terminis, etiam oportet pręmiſſas eſſe alias. ¶ Aduerte vlterius, quòd multiplicia poſſunt eſſe principia, quædã ſunt indemonſtrabilia accepta per intellectum, quę ſcilicet cognoſcuntur cognitis terminis. ¶ Quędam ſunt indemonſtrabilia accepta per ſenſum, vt quòd iſte ignis eſt calidus. quędam accepta ex pluribus memoriis, vt quia ego memoro quod ignis, quem ego heri tetigi erat calidus, & etiam quem ante heri erat calidus, infero, quòd ignis quem non tetigi eſt calidus. ¶ Quædam ſunt quę inferũtur ex pluribus experimẽtis, ſeu notitijs experimẽtalibus, vt ex pluribus memoriis infero, ꝙ ille ignis eſt calidus, & ꝙ ille eſt calidus: tunc virtute intellectus infero, ꝙ omnis ignis eſt calidus. ¶ Similiter, ꝙ omne reubarbarum eſt ſanatiuũ choleræ, & ꝙ omne, quod fit, fit ex aliquo, & ꝙ omne mixtum eſt corruptibile, & multa talia principia cõcedũtur in Philoſophia. ¶ Et aduerte, ꝙ talia dicũtur principia, nõ quia cognoſcantur cognitis terminis, ſed quia omnino ſunt indemonſtrabilia, quia non poſſunt probari per aliquam rationem formalem.

G Sco.lib.vi ſupr. q.1.

H

Qvarto ſciẽdũ, quod alia eſt difficultas, an intellectus noſter pro ſtatu iſto poſſit itelligere q̃ddítates ſubſtãtiarũ ſeparatarũ, i. ipſas ſubſtãtias

An Itellectus nr in hoc ſtatu

A tias ſeparatas.¶ Pro cuius ſolutione ſupponit, quod duplex eſt cognitio intellectiua, ſ. perfecta, & imperfecta. ¶ Perfecta eſt, qua attingitur obiectum ſub perfecta rōne ſuę cognoſcibilitatis, hoc eſt per ſe propria, & diſtincta. ¶ Alia eſt imperfecta, qua attingitur obiectum per accidēs, vel in aliquo conceptu communi, & cōfuſo. ¶ Item duplex eſt cognitio perfecta, ſeu diſtincta, ſ. immediata, & mediata. ¶ Immediata eſt quando obiectū non mediante alio obiecto intelligitur, ita quod ad iſtam excluditur medium cognitum, non autem medium quod ſit rō cognoſcēd cuiuſmodi eſt ſpecies intelligibilis.

intellige- re quęrat ſubſtan- tias ſepa- ratas.

Sco. li. vt ſupr. q. 3.

¶ Sed mediata eſt quādo obiectum mediante aliquo alio obiecto cognoſcitur, cuiuſmodi eſt noticia concluB ſionis, quæ. Habetur mediantibus pmiſſis cognitis. ¶ Hoc ſuppoſito reſpondetur ad difficultatem, quòd intellectus pro ſtatu iſto non poteſt habere cognitionem perfectam de ſubſtātiis ſeparatis, licet bene cognitionem imperfectam. ¶ Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo. Vtrum veritatis apprehenſio rerum ſit poſſibilis, quod non eſt aliud quærere niſi vtrum apprehenſio propōnis veræ ſit poſſibilis. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertēdum, quod apprehenſio, vel comprehenſio propoſitionis verę poteſt multis modis ſumi. ¶ Vno modo pro formatione propoſitionis vere in mente, & ſic eſt poſſibilis.

An appre henſio veritatis rerū ſit poſſibilis.

¶ Alio modo, vt idem eſt, quod intellectio propōnis verę, & ſic etiā eſt poſſibilis, quia nos intelligimus, & terC minos, & propōnes. ¶ Alio modo capitur pro aſſenſu, quo aſſentimus ppoſitioni verę, & ſic adhuc apprehenſio veritatis eſt nobis poſſibilis.

¶ Sed dubium eſt, vtrum aſſenſus veritatis cum certitudine ſit nobis poſſibilis. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod ad certitudinem aſſenſus requiritur firmitas veritatis, & firmitas aſſenſus. ¶ Vnde firmitas veritatis eſt qn̄ propō nullo modo pōt falſificari, vt iſta Deus eſt. ¶ Vel qn̄ nō pōt falſificari ſtante communi curſu naturæ, vt ignis eſt calidus, cœlum mouetur, ſed firmitas aſſenſus eſt qua aſſentimus propōni ſine formidine de oppoſito. ¶ Et hoc contingit tripliciter. Vno mō ex voluntate ſine apparentia aliqua naturali, quemadmodū aſſentimus articulis fidei D in quibus non eſt aliqua apparentia naturalis. ¶ Secundo modo pp aliquas apparentias naturales, & rōnes aliquas. ¶ Tertio modo prouenit ex euidentia, & eſt duplex euidentia, ſ. ſimplex ſiue abſoluta, & ſecundum quid de quibus ſatis viſum eſt alias. Viſum eſt etiam quomodo poteſt aliqua propō dici euidens euidentia intrinſeca, & euidentia extrinſeca, & omnibus iſtis modis apprehenſio veritatis, ideſt propoſitionis verę eſt nobis poſſibilis.

DVBITATVR ſecundo. Vtrū ſubſtantiæ ſeparatę ſint a nobis quidditate cognoſcibiles. ¶ Et videtur, quòd non, quia vt habetur in textu ſicut ſe habet oculus nycticoracis ad lumen ſolis, ita intellectus noſter ad illa quæ ſunt manifeſtiſſima in na-

An ſubſtātia ſeparatę a nobis ſint cognoſcibiles.

E in natura, ſed nullus oculus nyčticoracis poteſt intueri ſolem, igitur neque intellectus noſter ſubſtantias ſeparatas. ¶ Pro ſolutione ſupponit, ꝙ duplex eſt cognitio. ſ. ſimplex, & cõplexa pſupponit ſimplicem, & nõ econuerſo. Conſtat enim ꝙ multi philoſophi antiqui multas noticias complexas habuerunt de Deo, quare, & ſimplices. Ideo ad videndum qualem noticiam de Deo habere poſſumus, eſt aduertendum, quod aliquid poteſt cognoſci quidditatiue tripliciter. ¶ Vno modo, quia intuemur illud in ſeipſo. ¶ Secundo modo, quia habemus propriam ſpeciẽ, vel proprium conceptum repreſentatiuum eius naturaliter. ¶ Tertio modo, quia habemus de eo conceptus complexos, vel ſimplices, vel compoſitos non abſolutos, ſed connotatiuos, primus modus nõ eſt nobis poſſibilis, neque ſecundus pro ſtatu iſto, quia tunc in hac vita poſſemus eſſe beati. ¶ De tertio ſit prima concluſio, prima cauſa eſt cognoſcibilis in aliquo conceptu compoſito proprio patet, quia poſſumus aliquem cõceptum de Deo proprium componere ex conceptibus ſimplicibus abſtractis ab aliis rebus, & illum attribuere enti particulariter accepto, vt ens neceſſarium eſſe ens ſumme bonum, ens infinitum, & ſic de aliis. ¶ Secũda concluſio, prima cauſa eſt cognoſcibilis in aliquo conceptu ſimplici connotatiuo ſibi proprio, patet, quia aliquis eſt conceptus connotatiuus, cui correſpondet iſta vox creatiuum, & eſt propria Deo. ¶ Vnde aduerte, quòd de iſto conceptu connotatiuo dicũt aliqui, quòd non eſt naturaliter ſignificans, ſed ad placitum, ſicut & quodlibet ſignum vocale, quia conceptus naturaliter ſignificans praeciſe iſtam rem ſignificat pro qua poteſt ſupponere. ¶ Ex his patet, ꝙ prima cauſa eſt cognoſcibilis quidditatiue per conceptus quidditatiuos ab aliis rebus abſtractos, & quicquid dictum eſt de prima cauſa etiam dicatur de aliis ſubſtantiis ſeparatis. ¶ Ad rationem dicitur, quòd illa cõparatio intelligitur de noticia intuitiua, & non de noticia, quę fit per cõceptus proprios ſiue ſimplices, ſiue compoſitos non abſolutos, ſed connotatiuos.

Sc. 14. q. quol. ar. j. & in 3. d. 24. q. vnica rñ. ad quaſt. & in 2. d. 1.

F

G

Sc. in 1. d. 22. q. vnica inquirens, an Deus ſit nominabilis.

Dvbitatvr tertio. Vtrum in cauſis eſſentialiter. ſubordinatis, ſit procedere in infinitum. ¶ Et videtur, quòd ſic. Dicit enim Philoſophus. 8. Phyſico. motum nunquàm incepiſſe, & primo de generatione eſſe infinitas generationes, & quaelibet habet proprium efficiens, igitur. ¶ Pro ſolutione ſupponitur, ꝙ cauſarum quaedam ſunt eſſentialiter ſubordinatae, & quaedam accidentaliter, quaedam per ſe, & quaedam per accidens. ¶ Cauſae per ſe ſunt, quae ſecũdum ſuam propriam naturam, & non ſecundum aliquod accidens cauſant, vt aedificator per ſe ędificat. ¶ Sed cauſa per accidens eſt, quae non ſecendum propriam naturam, ſed ſecundum aliquod accidens dicitur cauſare, vt muſicus eſt cauſa per accidens domus. ¶ Cauſae autem eſſentialiter ſubordinatę dicuntur, quarum ſecunda in-

H

An ĩ cauſis eſſentialiter ſuordinatis ſit ꝓcedere in infinitũ.

Sc in 1. d. 2. q. 1. ad prim. ar.

A inquantum cauſa dependet a prima, ita quòd non agit niſi in virtute primæ, ideo cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ neceſſario requiruntur ad cauſandum. ¶ Sed cauſæ accidentaliter ſubordinatæ ſunt quarum ſecunda non dependet a prima inquantum cauſa licet dependeat in eſſe, ſicut patet de filio & patre, poteſt enim filius operari mortuo patre, ideo cauſarum accidentaliter ſubordinatarum non requiritur ſimilitudo in cauſando. ¶ Secundo ſupponitur ꝙ multæ ſolent aſſignari differentiæ inter cauſas eſſentialiter ſubordinatas, & accidentaliter. ¶ Prima, in cauſis eſſentialiter ſubordinatis ſecunda in cauſando dependet a prima, ſed non accidentaliter. ¶ Secunda, quia in cauſis eſ-
B ſentialiter ſubordinatis eſt cauſalitas alterius rationis, & ordinis, quia ſuperior eſt perfectior, nō autem in accidentaliter ordinatis. ¶ Tertia, quia omnes cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ neceſſario concurrunt ad producendum effectum, ſed non in accidentaliter ſuaordinatis. Iſtis ſuppoſitis dr̄ primo, ꝙ impoſſibile eſt eſſe proceſſum in infinitum in cauſis eſſentialiter ordinatis, quia tunc in ipſis non inueniretur potentia neq; C ſecunda cauſa, quod tamen eſt falſum. Dicitur ſecundo, quòd in cauſis accidentaliter ordinatis poteſt eſſe proceſſus in infinitum, quòd quidem in infinitum ſolum eſt in potētia, quia non requiritur ſimultas illarum cauſarum, ideo ibi non eſt actu multitudo infinita. Et per hoc ſoluitur ratio facta ante oppoſitum. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Sco lib. 2. Meta. in reſol pro pri 4. q.

CONCLVSIO reſponſalis: difficultas cognoſcendi res non eſt ex parte rerum ſed ex parte noſtri intellectus ad ſenſum datum in primo articulo. Arti. 3. Ad rationes ante oppoſitum. ¶ Ad primam dicitur negando antecedēs, & ad probationem dicitur, quòd ad cognitionem veritatis procedimus per motū rationis, D & non per motum phyſicalem. ¶ Ad ſecūdam dicitur ꝙ intellectus bene alteratur alteratione perfectiua, ſed non corruptiua. ¶ Ad tertiā patet ſolutio. ¶ Ad quartā dr̄, ꝙ bene probat, ꝙ intellectus noſter eſt receptiuus omnium intellectionum rerum, non autem probat, ꝙ ſit productiuus. ¶ Ad quintam patet ſolutio in primo articulo.

E

METAPHYSICAE

G

ARISTOTELIS,

LIBER TERTIVS.

T.cō. 1. & jnde.

NECESSE eſt ad quæſitam ſciētiam nos agredi, primū de quibus dubitare primū oportet, hæc autem ſunt quæcunq, de ipſis aliter ſuſceperunt quidam &c.

Veritas qūo inqrenda.

F

ISTE eſt tertius liber Metaphyſicæ Ariſtotelis, in quo determinat de conſideratione veritatis modo diſputatiuo. ¶ Et primo ponit hanc concluſioné volenti inquirere veritatem neceſſe eſt prius ꝑdubitare, ꝙ probat tribus rónib. ¶ Prima, illud eſt præmittendum ad cognitioné veritatis ex cuius ſolutione hétur manifeſtatio veritatis, ſed ex ꝑmiſſione dubitabiliū hétur manifeſtatio veritatis, quia qui bñ dubitat, bene inueſtigat, & qui bene inueſtigat bene īuenit, ergo dubitatio eſt vtilis ad cognitionem veritatis. ¶ Scđa rō, illud eſt valde vtile ad cognitionem veritatis per quod ſcitur vinculum mentis, ſed præmiſſio dubitationis eſt hmōi. ¶ Tertia ratio, illud eſt vtile ad inquiſitionem veritatis per quod datur via perueniendi ad veritatem & falſitatem iudicādi de veritate, ſed præmiſſio veritatis eſt huiuſmodi, igitur.

An inquirenti cognitionem veritatis conueniat primum dubitare.

QVAERITVR. Vtrum inquirendi cognitionem veritatis neceſſe ſit primum dubitare. ¶ Arguitur primo ꝙ non quia notitia concluſionis de qua eſt ſcia ſufficienter acquirit̄ per principia demōſtratiua, ergo ad inquirendum ſcientiam veritatis, non eſt neceſſaria dubitatio, nec neceſſe eſt inquirenti dubitare. ¶ Secundo ſic, in mathematicis nullę sūt dubitationes, & tñ de ipſis acquirit̄ ſcia. ¶ Tertio, ſic dubitatio ſe hēt vt quoddā vinculū mentis, ergo magis impedit cognitionem veritatis, q̄ iuuet. ¶ Quarto ſic, imperfectionis eſt in intellectu habere dubitiationes de aliquo, ergo homo non videtur requiri ad inquiſitionem veritatis. ¶ Quinto ſic, Deus habet ſummam ſcientiam de omnibus rebus, & tñ in ipſo nulla requiritur dubitatio, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in tex. In quæſtione erunt tres art. Qnantum ad primum. H

Art. 1.

PRIMO ſciēdum, ꝙ in hoc tertio mutet philoſophus plures diffi-

cul-

A cultates in hac ſcientia terminãdas, & ſunt in duplici differentia, q̃dam ſunt de conſideratione huius ſcientiæ aliæ ſunt de conſideratis in hac ſcientia.¶ De conſideratione huius ſcientię ſunt in duplici dña, quædã ſunt circa cauſas & principia, aliç ſecundum ſubſtantias aliæ ſecundum accidentia.¶ Circa cauſas & principia ſunt duæ quæſtiones. ¶ Prima, vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare omnes cauſas, vel diuerſarum ſcientiarum diuerſę ſint cãæ.¶ Secũda, vtrum ad iſtam ſciam ſolum p̃tineat conſiderare principia ſubſtãtiarum, & cum hoc etiam principia doctrinæ. ¶ Circa conſiderationes ſubſtantiarum ſunt aliquæ qõnes. ¶ Prima, vtrũ ſit eadem ſcientia circa oẽs ſubſtantia. Secunda ſi ſint plu-

Dubiã mota à Philoſopho in toto tertio li. Meta.

B res, vtrum ſint vnius generis, aut aliquę earũ diuidendæ ſint. ¶ Deinde ponit alias qõnes de conſideratis in hac ſcientia.¶ Prima, vtrum præter ſubſtantias ſenſiblies ſint aliq aliæ, ſubſtantiæ.¶ Secunda ſi ſint aliquæ aliæ, vtrum ſint vnius generis, vel ſint plura genera talium.¶ Circa cõſiderationem accidẽtium ponit tres qõnes.¶ Prima, vtrum hęc ſcientia habeat conſiderare accidẽtia ſubſtãtiarum.¶ Secunda, vtrum habeat cõſiderare de eodem & diuerſo ſimile & diſſimilis.¶ Tertia, vtrum ad hãc ſcientiam ſpectet conſiderare quid ſit vnum.¶ Sed circa conſiderata in hac ſcientia mouet aliquas qõnes. ¶ Prima, vtrum principia ſint genera vniuerſali vel ſingularia.¶ Secunda ſi ſint vniuerſalia, vtrum ſint genera vel ſpecies.¶ Tertia, vtrum præter

C materiam ſit alia cã, puta forma. ¶ Quarta quæſtio, vtrum ſi ſit ponẽda forma vtrum ſit inſeparabilis a materia.¶ Quinta, ſi ſit ſeparabilis a materia vtrum ſit vna tantum vel plures.¶ Sexta, vtrum vniuerſale ſit aliquid præter ſingulare.¶ Septima, ſi vniuerſale ſit præter ſingulare, q̃ritur quæ ſunt illa vniuerſalia. ¶ Octaua, vtrũ prima principia ſint eadem vel diuerſa numero genere vel ſpecies.¶ Nona, vtrum generabilium & corruptibilium ſint eadem principia vel diuerſa. Decima, vtrũ ens, & vnum ſint ſubſtantię rerum. ¶ Vndecima, vtrum principia ſint vniuerſalia, vel ſingularia.¶ Duodecima, vtrum vniuerſalia ſint in potẽtia vel in actu.¶ Tertia decima, vtrũ prima principia ſint prima in mouẽdo ſolum & non in eſſendo.¶ Quar-

D tadecima, vtrum lineæ numeri & figuræ ſint ſubſtantię vel non.

An eiuſdẽ ſcia ſit cõſiderare oĩa gña cauſarũ.

SECVNDO ſciendum, q̃ philoſophus mouet aliam difficultatẽ, vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare omnia genera cauſarum. ¶ Et arguitur quòd non, quia ad nullam ſcientiam pertinet conſiderare principia contraria, ergo ad nullam ſciẽtiam pertinet conſiderare omnia genera cauſarum, igitur.¶ In oppoſitum arguit Ariſto. duabus rationibus. ¶ Prima, aliquid idem inuenitur habere omnia genera, cauſarum, ergo ſcientia conſiderans de illo debet conſiderare quatuor cauſas. ¶ Secunda eſt, quia ſi diuerſæ ſcientiæ conſiderarent vniuerſas cãs magis dubium eſſe quæ earum eſſet dicenda ſcientia. ¶ Conſequenter diſputat

B diſputat ſecūdam quæſtionem, quæ eſt vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare ſubſtantiam, ideſt ſubiectū, & principia complexa demonſtrationis. ¶ Et arguitur primo q̀ nō, quia omnes ſcientię prę ſupponunt dignitates, vel ergo omnium erit conſiderare, vel nullus, ſed non eſt dicendū quòd omnium, ergo nullus. ¶ In oppoſitum arguitur, quia ſi conſiderare dignitates primas, & ſubſtantias, ad diuerſas ſcientias pertineret, non poſſet aſſignari cauſa quare aliqua earum eſſet prima.

An p̄ter ſubſtantias ſenſibiles ſint ponendę alię ſubſtantiæ.

TERTIO ſciēdum, q̀ ſecunda difficultas eſt hæc, vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles ſint ponendę, aliqui aliæ ſubſtantiæ. ¶ Et videtur q̀ ſic, quia ſcientia eſt de rebus ſeu de vniuerſalibus & non de ſingularib. F igitur, quia res ſingulares ſunt in cōtinuo fluxu ¶ In oppoſitum arguit Ariſt. quia qui poſuerunt ideas ſeparatas poſuerunt eas tanquam homines, & aſinos ſempiternos, vt ſeruarent ſempiternitatem ſpecierum in hoc mundo, ſed hoc eſt impoſſibile, quia valde difficile eſt q̀ idem ſecūdum naturam ſuam, & ſpeciem ſit corruptibile & incorruptibile.

Genera & ſpecies principia an partes rerū ſūt.

QVARTO ſciendum, q̀ tertia difficultas eſt hęc, vtrum genera & ſpecies ſint principia rerum, vel partes ex quibus vnumquodque componitur. ¶ Et arguit Ariſt. quòd ſic: quia quæ ſunt principia diffinitionum, ſunt principia diffinitorum, ſed genera & ſpecies ſunt principia diffinitionum ergo & diffinitorum. ¶ In oppoſitum arguit quatuor rationibus. ¶ Prima, principia vocum ſunt literæ, & ſyllabæ, & non ſunt G principia huius nominis, quod eſt vox in communi, ſed huius vocis. ¶ Secunda ratio, demonſtrationes, poſteriores reſoluuntur in priores, quarum præmiſſę ſunt principia, & non aliqua vniuerſalis demonſtratio, igitur. ¶ Tertia ratio, ſecundum Empedoclem elementa ſunt principia rerum, & illa non ſunt genera, igitur, ¶ Quarta ratio, principia domus ſunt lapides & ligna, & nō domus vniuerſalis, igitur. ¶ Cunſequēter diſputat quæſtiones motas circa conſiderata in hac ſcientia. ¶ Prima ſi principia rerum ſint vniuerſalia, vtrum ſint genera ſupræma, vel ſpecies ſpecialiſſimę. Probat primo, q̀ non ſiut aliqua vniuerſalia vel genera, quia ſi magis vniuerſalia ſint magis principia, cum tot ſint principia H quot ſunt huiuſmodi genera, ens & vnum erunt maxime principia cum ſint maximè vniuerſalia, ſed hoc eſt falſum, quia non ſunt genera, cùm non habeant differentias. ¶ Conſequenter diſputat, quòd ſpecies debeant magis dici principium, quia principia debent eſſe ſimplicia, ſed ſpecies ſunt ſimpliciores generrib. ¶ Item in ſpeciebus dabile eſt vniuerſale ſeparatum, & non in generibus, igitur ſpecies habet magis rationem principii eſt eſſe diſtinctum a principiato, ſed illud eſt magis diſtinctum, q̀ eſt ſeparatū cuiuſmodi eſt genus igitur. Et hæc de primo arti. Quantum ad ſecundum.

DVBITATVR primo. Vtrum Art. 2. ſingularium principia ſint eadē numero. ¶ Arguit primo Ariſto. q̀ ſic, quia

A quia ſi eſſent diuerſa numero ſeque rei ꝙ ſicut principiata ſunt infinita, ita & principia eſſent infinita, & ſic de rebus non eſſet ſcientia.¶ In oppoſitum arguit Philoſophus duab. rationibus. ¶Prima, ſi hæc ſyllaba, ba, componatur ex b, & a. & non ſit niſi vnicum b & vnicum a, tunc ille ſyllaba ba, non erit b neque.¶ Secunda ratio, ſi omnium ſingulariũ eſſet idem principium numero ipſum eſſet ſingulare & per conſequẽs omnia eſſent ſingularia ergo nõ eſt vniuerſale præter ſingularia.¶ Cõſequenter quærit, vtrum corruptibilium & incorruptibilium ſint eadẽ principia.¶ Arguitur primo ꝙ non, quia ſi ſic non poſſet aſſignari ratio, quare aliqua ſint corruptibilia, & aliqua ĩcorruptibilia.¶ In oppoſitũ

An ſingularium principia ſint eadẽ numero.

B arguitur, quia ſi ſint diuerſa, aut ergo principia corruptibilium ſunt, corruptibilia vel non, non primum, quia tunc quærenda eſſent alia principia, & ſic eſſet proceſſus in infinitũ ſi autem dicatur, ꝙ ſint corruptibilia, tunc reuertitur prior dubitatio, quare aliqua ſunt corruptibilia, & aliqua non.

Dubitatur ſecundo. Vtrũ ens & vnum ſint ſubſtantiæ rerum. ¶Et arguit primo Ariſto quòd ſic, duabus rationibus.¶ Prima, quia ſi ens & vnum non ſint ſubſtantiæ rerum, ſequeretur ꝙ nullum vniuerſale erit ſubſtantia, & ſic non eſſet niſi res ſingularis.¶ Secunda ratio, ſi natura vnius non eſſet ſeparata a ſingularibus, tunc natura numeri, non erit niſi in ſingularibus, quia numerus nõ eſt aliud, quàm vnitates, neç vnitas eſt aliud, quàm ipſum vnum.

An ens, & vnũ ſint ſubſtãtiæ rerum.

C ¶In oppoſitum arguitur quatuor rationib.¶ Prima, ſi ens & vnum eſſent ſubſtãtiæ ſeparatę, ex ſingularibus, omne ſingulare eſſet diuerſum ab ente & vno.¶ Secunda ratio, ſequeretur ꝙ non eſſent plura entia, quia illa ſubſtantia ſeparata eſſet ſubſtantia omnium, ſed quorumcunq; ſubſtantia eſt vna, illa ſunt vnum ſubſtantialiter.¶ Tertia ratio, ſi ſit vnũ, erit indiuiſibile, ſed indiuiſibile nihil eſt. Quod probat ratione Zenonis, quia omne ens additum alicui reddit ipſum maius, ſed indiuiſibile additũ enti nõ facit ipſũ maius, igitur.¶ Quarta ratio, vnum ſecundum eos eſt indiuiſibile & ſeparatũ, ergo ex eo non habet fieri magnitudo nec numerus.

D Dubitatur tertio. Vtrum lineæ, numeri ſuperficies, & puncta ſint ſubſtantiæ.¶ Et arguitur primo ꝙ ſint ſubſtantię, quia omnia alia a corpore videntur eſſe acccidentia, quibus circunſcriptis non remanet niſi corpus, ergo corpus eſt ſubſtantia.¶ Secunda ratio, corpus eſt ſubſtantia, ergo lineæ ſuperficies, & pũcta ſunt ſubſtantiæ conſequentia patet, quia iſta ſunt priora corpore. ¶In oppoſitum arguitur, lineæ, ſuperficies & puncta mutantur, ſubſtãtia manente eadem, igitur non ſunt ſubſtantię.¶ Secundo ſic, lineæ & ſuperficies dicuntur de ſubſtantiis in quantum ſunt menſuræ earum, igitur.¶ Tertia ratio, omnis ſubſtantia eſt hoc aliquid & per ſe ſubſiſtens, hoc autem non conuenit lineis, & ſuperficiebus, igitur. Et hæc de ſecũdo

An lineæ numeri, ſupficies ſint ſubſtantiæ.

E do articulo. Quantum ad tertiũ ſit.

Art. 3. CONCLVSIO rñſalis. Quęrẽti ſciam veritatis neceſſe ẽ prius dubitare q̃ concluſio relinquit probata in textu. Ad rõnes. ¶ Ad primam dr̃ ꝙ licet noticia concluſionis habeat̃ per principia, non tñ ex hoc ſequit̃ quin de ipſa ſit dubitatio. ¶ Ad ſecũdam etiã vr̃ ꝙ de mathematicis poſſunt eſſe dubitationes ſed forte nõ tot ſicut de aliis. ¶ Ad tertiam dr̃ ꝙ dubitatio quam non concomitatur inquiſitio veritatis eſt bene vinculũ G mentis, ſed illa quam concomitatur inquiſitio veritatis diſſoluit̃, & quodammodo eſt cauſa occaſionalis inquiſitionis veritatis. ¶ Ad quartam dr̃ ꝙ dubitare potius eſt ſignum perfectionis, & ſcientiæ, q̃ ignorantiæ, & hoc in illis qui habent ſcientiam per inuentionem. ¶ Ad quintã dr̃ ꝙ Deus non habet ſcientiam per inquiſitionem, ideo non oportet ipſum de aliquo dubitare.

METAPHYSICAE

ARISTOTELIS,

F

LIBER QVARTVS.

H

T. cõ. 1. & inde.

EST ſcientia quadam, quæ ſpeculatur ens inquantũ eſt ens, & q̃ huic inſunt ſecundum ſe, hęc autem nulli in parte dictarum eadem, aliarum. n. nulla intendit vniuerſaliter de ente inquantum eſt ens, verum partem eius abſcendentes aliquã, circa hanc ſpeculant̃ accidens, velut ſcientiarum mathematicæ, &c.

Propoſitionum q̃onum determinationes.

ISTE eſt quartus liber Metaphyſicæ Ariſtotel. in quo incipit terminare veritatem q̃onum motarum. ¶ Et primo ponit talem cõcluſionem, inter omnes ſcientias eſt vna, quæ conſiderat ens inquantum ens, & ea quæ ſibi inſunt ſecundum ſe, ſ. ſuas paſſiones. Et hanc cõcluſionem nõ probat. ¶ Secunda cõcluſio, nulla ſcientia, quę ſpeculatur ens inquantum ens eſt eadem cum alia, quæ ſpeculatur ſolum aliqđ ens particulare. ¶ Tertia concluſio, illa ſcientia, quę ſpeculatur ens inquantum ens, vocatur ſapientia. Probat, quia quæcunq, ſcientia, quæ quęrit primas cauſas & conſiderat principia eſt ſapientia, ſed illa quæ conſiderat ens in quantum ens eſt huiuſmodi, igitur. ¶ Et ſiquis dicat, ens dicit̃ multi-

A multipliciter, ergo de ipſo non poteſt eſſe vera ſcientia. Reſpondet philoſophus q licet ens dicatur analogicè de ſubſtantia & accidente, non tamen propter hoc, ſequitur quin de ipſo ſit ſcientia. ¶ Probat per exẽplum, ſalubre enim dicitur anlogicè de conſeruatiuo ſanitatis, ſicut in dieta, & productiuo ſanitatis ſicut eſt potio, & ſignum ſanitatis ſicut vrina, & ſuſceptibilis ſanitatis ſicut eſt corpus humanum, principaliter tamen ſignificat ſuſceptibile ſanitatis, ſicut eſt ens principaliter ſignificat ſubſtantiam. ¶ Cõſequenter dicit q aliqua dicuntur entia quæ sũt via in ſubſtantiam ſicut generationes, alia quæ ſunt corruptiones ſubſtantiæ, alia ſunt quæ priuationes vel negationes entis. Et q negationes poſſit dici entia probat p hoc quòd non ens dicimus eſſe non ens, quam tamen propoſitionem multi moderni negauerunt.

T. cõ 3. & inde. *SI igitur ens, & vnum idẽ & vna natura eo quod ſe adinuicem conſequuntur ſicut principium, &c.*

Ad quem ſpectat determinare d ente, de multitudine &c. ISTVD EST ſecundum capitulum in quo philoſophus primo intendit hanc concluſionem. ¶ Ad metaphyſicum ſpectat determinare de ente & vno, quæ ſunt vnius ſcientię, quia quæcunque important vnam naturam pertinent ad conſiderationem vnius ſcientiæ, ſed ens & vnum ſunt huiuſmodi, igitur. Minorem probat, quia quęcunque eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur illa ſunt eadem realiter, ſed ens & vnum ſunt huiuſmodi, igitur. Minorem probat, quia idem eſt homo & vnus homo quando generatur homo generatur vnus homo. ¶ Deinde dicit quod tot ſunt ſpecies vnius, quot ſunt ſpecies entis, quia talia ſunt cõuertibilia adinuicem. ¶ Ex quo infert quòd ad illam ſcientiam ſpectat conſiderare ſpecies vnius, puta de eodem & ſimili æquali, quia ad eandem ſcientiam ſpectat cõſiderare de genere, & ſpeciebus eius. ¶ Secunda concluſio, tot ſunt partes philoſophię quot ſunt partes ſubſtantiæ, patet, quia philoſophia licet primo ſit de ente tanquam de ſubiecto, tamen eſt de ſubſtantia tanquam de parte principaliori. ¶ Tertia cõncluſio, ad metaphyſicum pertinet determinare de multitudine, patet q a ad eandem ſcientiam pertinet conſiderare oppoſita, ſed vnum & multa ſunt huiuſmodi, igitur. ¶ Ex quo infert, quòd ad metaphyſicum etiã pertinet determinare de negatione, & priuatione quæ opponuntur habitui de quo conſiderat metaphyſica. ¶ Quarta concluſio, ad metaphyſicum pertinet conſiderare de contrarietate, de differentia, & diuerſitate, & demonſtratione, patet, quia ad nullam aliã ſcientiã ſpectat de iſtis determinare, igiẽ ad illã pertinet. ¶ Quinta cõcluſio, ad metaphyſicum ſpectat determinare de oĩbus paſſionib. entis, patet, quia oẽs dubitationes quæ pñt moueri in aliqua ſcientia ſoluẽdę ſunt in illa ſciẽtia, ſed de omnibus paſſionib. entis poſſunt fieri dubitationes, igitur.

DI-

E *DICENDVM aūt vtrum vnius aut diuerſæ ſcientiæ denotatis in mathematicalibus, &c.*

T. cō. 7. & inde.

Primum principiū quod, & quale.

ISTVD EST ſecundus tracta. huius libri, qui diuiditur in duo capitula. ¶In primo dicit ꝙ principiū ſimpliciter primum eſt hęc propoſitio, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe. ¶Deinde ſubdit ꝙ vnius & eiuſdem ſcientię eſt conſiderare, de ſubſtantia & de primis principiis ſcilicet ad metaphyſicam probat, qa ad illam ſcientiam pertinet conſiderare prima principia, quæ vniuerſaliter determinat de omnibus entibus, eo ꝙ prima principia ſunt omnibus entibus communia, ſed metaphyſica eſt huiuſmodi, igitur ad ipſam pertinet determinare de primis F principiis. ¶ Deinde ponit tres conditiones principii ſimpliciter primi. ¶Prima, primum principium ſimpliciter primum eſt circa quod impoſſibile eſt mentiri, quia tale principium eſt, notiſſimum, ergo circa ipſum non contingit deceptio. ¶Secunda conditio, ꝙ tale principium non ſit conditionale, ſic ꝙ veritas eius non dependeat ex alio præſuppoſito. ¶Probat, quia illud nō oportet eſſe conditionale quod oportet quemlibet intelligẽtem habere, ſed primum principium eſt huiuſmodi, igitur. ¶Tertia conditio eſt, quia noticia talis principii quaſi per naturam cognoſcendi cognoſcitur: nam cognoſcitur cognitis terminis.

¶Finaliter dicit, ꝙ tale principium eſt, ꝙ impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. ¶Dicit tamen philoſoph⁹ aliquos erraſſe circa illud prin- G cipium, quidam enim dicebant ipſū non eſſe firmiſſimum, alii volebant ipſum demonſtrare, & iſti opinabantur, quòd contraria poſſint ſimul verificari.

SVNT autem quidam, qui vt diximus, dicebant contingere, idem eſſe, & non eſſe, & exiſtimare ita, &c.

T. c. 9. circa mediū & inde.

Confutatio corū qui hmōi primū principiū negauerūt.

ISTVD eſt ſecundum capitulū; in quo Ariſt. incipit diſputare contra negantes huiuſmodi, primum principium. Et primo narrat duos errores. ¶Primus eſt negantium ipſum ore, licet non mente, eo ꝙ neſciebat ſoluere quaſdam rationes in diſputationibus. ¶Secundus, error eſt volentium ipſum demonſtrare, contra quos dicit Ariſto. ꝙ tale non H eſt demonſtrabile. ¶ Conſequenter diſputat contra negantes primum principium ſeptem rationibus. ¶Prima, neceſſe eſt hominem eſſe animal bipes, quia hæc eius eſt diffinitio, ergo impoſſibile eſt ipſum nō eſſe animal bipes, ergo non eſt poſſibile idem ſimul eſſe & non eſſe. ¶ Secunda ratio, ſi contradictoria eſſent vera ſequeretur ꝙ nulla eſſent prædicata quidditatiua, conſequens eſt, falſum, igitur. Aſſumptum patet, qa in prædicatione quidditatiua ſubiectum & prædicatum dicuntur idem, ſignificare. ¶Tertia ratio, ſi contradictoria eſſent vera ſequeretur quòd eſſent vnum, & idem & ꝙ neutra cōtradictoriarum eſſet vera. ¶ Primū inconueniens probat, quia ſi homo eſt animal & non eſt animal, nec eſt

homo

A homo nec animal,& per conſequẽs homo nec eſt murus;nec lapis,& ſic homo non eſt murus nec lapis,ergo contradictoria eſſent ſimiliter vera. ¶Secundum inconueniens probat, quia ſi eſt homo & non eſt homo, ſequitur nec eſt homo neceſſe,non homo patet conſequentia,quia ille duę contradicunt duabus prioribus. ¶Quarta ratio, vel omnia contradictoria ſunt ſimul vera vel aliqua, & aliqua non,ſi ſecundum,ſequitur ꝙ primum principium eſt verum in aliquibus, & cum nõ ſit maior ratio de aliquibus,quã de aliis, ergo erit verum in omnibus.¶Quinta rõ, cõcedens contradictoria habet concedere quodlibet eſſe aliquid & nihil, & ab eo ꝙ res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa. ¶Sexta ratio, B in agibilibus eſt veritas determinata,ergo & in ſpeculabilibus. Antecedens patet,quia nemo opinatur eſſe bonum cadere in puteum & non cadere.¶Septima ratio duos homines eſſe mille homines non equi verum eſt ſicut duos homines eſſe homines ergo duos eſſe mille eſt remotius a vero ergo ſequitur quod eſt falſum: nam quicquid eſt remotũ a vero eſt falſum.¶Cõſequenter diſputat cõtra aliquas opiniones, ad quas ſequebãt petitio principii primi. Erat enim opinio Pytagoræ, ꝙ omnia q̃ apparent ſunt vera,cum ergo vnum appareat vni & oppoſitum alteri, ſequitur oppoſita ſimul vera, & iſti negabant primum principium.

¶Deinde declarat motiuum eius,dicens ꝙ motiuum eius fuit iſtud, qa contraria ſunt in eodem, puta aqua & ignis ſunt in aere,ergo contradictoria ſunt ſimul in eodem.¶Deinde contra iſtos Ariſt.Dicit ꝙ illi neſciebant diſtinguere inter ens in actu,& ens in potentia.¶Conſequenter aſſignat motiuum eius, dicentis ꝙ omnia quæ apparent ſunt vera,dicẽs quod apparet ſanis ſapidum apparet infirmis inſipidũ. ¶Et ſi dicatur,quòd credendum eſt ſanis,quia tales ſunt plures. Secundo modo, quia in eis organum eſt melius diſpoſitum.¶Contra primum arguit ſic quia ſi ſecundum plures veritas ſit iudicanda,tunc rę non mutata,illud quod eſt hodie verum erit cras falſum.¶Item ſequeretur quòd ſol eſſet multo minor terra,quia hoc apparet pluribus.¶ Cõtra ſecundum D arguit,contraria ſepe apparent habentibus organum bene diſpoſitũ, vt cardones apparent aſinis boni ſaporis,aliis autem non,cauſa autem prædicti motiui eſt, quia credebant omne quod apparet intellectui eſſe verum, credebant etiam intellectũ, & ſenſum eſſe eiuſdem naturæ,ideo credebant ꝙ omne quod apparebat ſenſui eſſe verum,etiam verum appareret intellectui. ¶ Conſequẽter diſputat Ariſt.contra negantes primum principium propter rerũ mobilitatem, & hoc ſex rationibus.

¶Prima eſt,ſi omnia moueanẽ, hęc negatiua eſſet vera & neceſſaria nihil manet continentur in eadem diſpoſitione,& oppoſita eius eſſet falſa,ergo non omnia contraria ſunt ſimul vera. ¶ Secunda ratio, cum ſecundum eos continue fiant generationes,& corruptiones,iſta eſſet vera

E ra,& neceſſaria; aliquid eſt, & hæc eſſet falſa, nihil eſt, ergo aliqua contraria non ſunt ſimul vera. ¶ Tertia ratio, licet omnia ſimul ſemper moueantur ſecundum locum vel ſecundum qualitatem vel ſecundum ſubſtantiam, non tamen ſecundum quãlibet mutationẽ, quia nõ debet vniuerſaliter negari vniuerſalitas determinata. ¶ Quarta ratio hæc inferiora ſunt parua pars in comparatione ad totum vniuerſum, ergo pp hoc ꝙ ipſa ſunt gñabilia, & corruptibilia nõ debent dici taliter gñabilia. ¶ Quinta ratio poteſt demonſtrari non omnia ſemper moueri, vt viſũ eſt. 5. phyſicorum, igitur. ¶ Sexta ratio, dicentes omnia eſſe vera, habẽt dicere omnia eẽ in omnibus, & omnia eſſe vnũ, ergo habent magis di-

F cere omnia eſſe immobilia, quàm mobilia. ¶ Conſequenter diſputat cõtra dicentes omnia apparentia eſſe vera octo rationib. ¶ Prima, phantaſia credit apprehendere rem in abſencia ſenſibilis, ergo poteſt eſſe falſa. ¶ Secunda ratio, non equæ, ita bene iudicamus de remoto ſicut de propinquo, ergo poſſumus decipi in remoto. ¶ Tertia ratio, de futuris petuntur conſilia à ſuperioribus & nõ ab inferioribus, ergo non omnia, quæ apparent, ſunt vera. ¶ Quarta ratio, nullus, ita bene credit ſenſui de ſenſibilibus alterius ſenſus, ſicut de proprijs, igitur. ¶ Quinta ratio, nunquam per ſenſus iudicamus aliquid eſſe dulce, & non dulce igitur. ¶ Sexta ratio, ſi hęc opinio ſit vera, nullum eſt prædicatum neceſſarium, cum omne prædicatum ſecundum eos contingat aliter ſe habere. G ¶ Semptima ratio, ſi ſola apparentia eſſent vera ſequeretur ꝙ animatis, non exiſtentibus nihil eſſet verum. ¶ Octaua ratio, ſequeretur ꝙ nihil poſſet ſciri per demonſtrationem, hoc eſt falſum, igitur. ¶ Conſequenter diſputat contra eos qui gratia diſputationis dicunt contraria, ſimul eſſe vera, quia tales incidunt in inconueniens, ad quod nituntur ducere aduerſariũ ſcilicet ad redargutionem. ¶ Conſequenter diſputat contra ponentes contraria eſſe. ſimul falſa, dicens primo ꝙ contradictioni non eſt medium, immo neceſſe eſt vnam partem eſſe veram, & alteram falſam. Probat ſeptem rationibus. ¶ Prima falſum eſt dicere eſſe quòd non eſt, vel non eſſe quod eſt, ergo omne quod enunciatur, eſt verũ vel H falſum. ¶ Secunda ratio, ſi neutra cõtradictoriarum eſſet vera, ſequeretur, ꝙ nunquam fieret mutatio de vno contradictorio in alterum contradictorium, ſed cõſequens eſt falſum, igit. ¶ Tertia ratio, neceſſe eſt ita eſſe ſicut affirmando vel negando dicitur. ¶ Quarta ratio, ſi in aliqua contradictione eſſet medium, pari ratione & in qualibet, cum non videatur maior ratio de vna, quam de alia. ¶ Quinta ratio, ſi ſic ſequeretur ꝙ eſſet aliquis numerus qui nec eſſet par neq; impar, conſequẽs eſt falſum, igitur. ¶ Sexta ratio, ſi inter contradictoria eſſet medium, cũ illud mediũ cõtingat affirmare vel negare ſequeretur, ꝙ illius eſſet aliud medium, & ſic eſſet proceſſus in infinitum. ¶ Septima rõ, ſi interrogetur ali-

Diſputatio cõtra dicentes oia apparentia eſſe vera.

Diſputatio cõtra ponẽtes cõtraria eſſe ſimul falſa.

A aliquis an hoc ſit album, ipſe reſpondebit quòd ſic: & tunc ponet affirmatiuam, vel ꝙ non, & ſic ipſe ponet negatiuam. ¶Finaliter reprobat alias opiniones dicentium contradictoria eſſe ſimul vera & falſa, quia antiqui ponunt ambas opiniones, quæ iam ſunt reprobatæ: igitur eorum opinio eſt falſa.

An ens, & unum dicant eandem naturam.

Sco. li. 4. Metaph. q. 2.

QVAERITVR Vtrum ens & vnum ſignificent eandem naturam, & inter ſe conuertantur. ¶Arguitur primo ꝙ non, quia ens non dicit aliquam naturam vnam cum dicatur multipliciter: igitur. ¶Secundo ſic: Si ens diceret aliquid vnum ad omnia entia videretur eſſe vniuerſale B propriæ ſumptum & aliud, quàm genus, vt patet diſcurrendo per quinque vniuerſalia, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶Tertio ſic: Si ens & vnum dicerent vnam & eandem naturã, hæc eſſet nugatio, homo eſt vnum ens, quod eſt falſum igitur. ¶Quarto ſic: Si ens & vnum conuerterentur, ſequeretur quòd idem conuerteretur cum diuerſo, vnum enim & multa diuidunt ens. ¶Quinto ſic: Si ens & vnum conuerterentur, tunc iſta eſſet concedenda & vera, tantum vnũ eſt ens, quod eſt falſum, vt viſum eſt in primo phyſicorum cõtra Parmenidem & Meliſſum. ¶In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In quęſtione erunt tres artic. Quantum ad primum.

Art. 1

PRIMO ſciendũ, ꝙ pro ſolutione rationũ ſupponitur primo, ꝙ duplex eſt multiplicitas, ſcilicet ſignificatorũ & ſuppoſitorum. Significatorum quando terminus diuerſis rationibus diuerſa ſignificat: & iſta nõ facit ens. Sed multiplicitas ſuppoſitorum eſt quando aliquid communicatur in pluribus ſuppoſitis, & talem habet ens quem non facit æquiuocationem. Supponitur ſecundo, ꝙ triplex eſt vniuocatio, ſcilicet metaphyſicalis, phyſicalis, & logicalis, de quibus ſatis viſum eſt in logica: & qua vniuocatione ens ſit vniuocum ad Deum, & creaturam, & ad decem prædicamenta, de conceptu etiam entis ſatis viſum eſt in primo huius quid ſit talis conceptus. ¶Tertio ſupponitur quòd conceptus entis nõ includitur formaliter in paſſionibus vel differẽtijs vltimis, ſed realiter idẽ de paſſionibus & differentiis vltimatis eius non prædicet niſi denominatiue & non quidditatiuè.

C

Multiplicitas duplex.

D

Vnũ multipliciter Scot. in Met. li. 4. q 2.

SECVNDO ſciendũ, ꝙ pro maiori declaratione ſupponitur ꝙ vnũ multipliciter accipitur. Vno modo vt eſt principium numeri, quemadmodũ dicimus, ꝙ numerus prædicamentalis componitur ex vnitatibus, & tale vnum reponitur in prædicamento quantitatis ſicut totum cuius eſt pars, & ſolum in continuis a ſemuicem diuiſis inuenitur. Aliud eſt vnum quod conſequitur propriam naturam ſiue rationem alicuius rei: de quo vno dicitur, quòd quælibet entitas habet ſuã propriã entitatem, quę vocatur vnitas intrinſeca, quę eſt eadẽ realiter cum eo cuius eſt vnitas, & ſe habet quaſi pro-

Sco. li. 4. Met. 4 2.

pria paſſio ad ſubiectum, & quia ens eſt aliquid: ideo habet ſuam propriam quidditatem quæ dicitur de omnibus, de quibus dicitur ens, & illo modo conceditur iſta ꝓpoſitio. ¶Tñ Vnũ eſt, capiendo vnũ tranſcendenter.i. vt eſt paſſio entis.¶ Et iſtud vnũ quo dr̃ res vna vnitate intrinſeca, eſt quadruplex, ſcilicet vnũ numero, ſpecie, genere, proportionabile ſeu analogicum. ¶Vnde vnitas numeralis ē vnitas alicuius entis indiuiſibilis i parteſ ſubiectiuas.¶ Vnitas ſpecifica eſt vnitas alicuius communicabilis habentis ſub ſe plures partes ſubiectiuas ſolo numero differentes.¶ Vnitas generica eſt vnitas alicuius communicabilis prædicabilis in quid de pluribus differentibus ſpecie, & ad illã reducitur vnitas tranſcendentalis, quæ eſt alicuius conceptus cõmunicabilis pluribus generib. generaliſſimis.¶ Vnitas vero proportionabili ſeu analogica attenditur reſpectu aliquorum cõium ſimiliter ſe habentium reſpectu ſuorum inferiorũ in prædicando in quid de eis, & hoc mõ color & animal dicuntur vnũ proportionabile ſeu analogicum & talis non eſt alicuius conceptus vniuoci, ſaltẽ vt diſtinguitur contra præcedentes.

Vide in Formalit.c.1.

F

Tertio ſciẽdum, ꝙ circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶Prima, an inter contradictoria ſit dare medium. ¶Pro ſolutione ſupponitur ꝙ contradictoria ſunt duplicia. Quædam ſunt cõplexa, de quibus non eſt hic ſermo. ¶Alia ſunt incõplexa, quæ habent fieri inter terminum poſitiuum & ipſum ſumptũ cum negatione infinitante, vt homo & non homo.¶ Supponitur ſecundo ꝙ duplex eſt medium, quoddam eſt medium per abnegationẽ quod poteſt vere negari de duobus contradictorijs.¶ Aliud eſt per participationem, & de omnibus iſtis ſatis viſum eſt in logica.¶ His ſuppoſitis reſpondetur ad difficultatem ꝙ inter contradictoria incõplexa non eſt dare medium, neque per participationem neque per abnegationem: nihil enim poteſt dari quod vere affirmetur vel negetur de duobus cõtradictorijs & hoc capiendo contradictoria ſine determinationibus, nã ſi ſumeremur cum determinationibus poſſent vere negari de aliquo, vt homo nõ eſt per ſe albus, homo nõ eſt per ſe non albus, & omnia iſta ẽt viſa fuerunt in logica.

An inter contradictoria detur medium.

Scot.li.1. diſt. 2 q. vlt.& li.4. Met. q.4.

G

H

Qvarto ſciendum, ꝙ quarta difficultas eſt hæc, an aliqua veritas certa & ſincera poſſit naturaliter cognoſci ab intellectu noſtro pro ſtatu iſto.¶ Et videtur ꝙ non quia omne illud a quo abſtrahitur notitia, eſt mutabile, ergo non poteſt eſſe cauſa alicuius immutabilis cognitionis; ſed certa notitia alicuius de aliquo dicitur eſſe de re ſub ratione alicuius immutabilis: ergo non habebitur per ſpeciem abſtractam a talibus rebus.¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ de hac difficultate fuere multæ opiniones.¶ Vna henrici de gãdauo dicentis ꝙ pro ſtatu iſto virtute propria non poſſumus habere notitiam certam alicuius veritatis, & iſta eſt falſa, vt alias iam viſum eſt in logica in libris poſteriorum.¶ Ideo ponitur

Scot.lib 1. d.4.q.4.

Sco. in 1. di.3.q.4.

A nitur alia opinio quæ eſt Sco. in primo ſententiarum diſt. 3. quòd pro ſtatu iſto virtute naturali propria ſine influxu ſpeciali Dei poſſumus habere certam notitiam de veritatibus, vt in dicto libro poſteriorum viſum eſt, in quo ſolutæ ſunt rationes in oppoſitum factæ. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. DVBITATVR primo. Vtrum ens & vnum conuertantur. ¶Et arguitur primo quòd non, quia nullum diuidens conuertitur cum diuiſio, ſed vnum diuidit ens: igitur. ¶Secundo ſic, quia tunc multitudo eſſet non ens, patet, quia multitudo actu eſſet aliquid vnũ. ¶Tertio ſic: quia ens eſt commune omnibus generibus, ſed vnũ eſt de genere quãtitatis: igitur. ¶ Quarto ſic, quia ſi B conuerterentur, ſicut iſta eſt vera, tãtum ens eſt: ita & iſta tantum vnum eſt, quod tamen reprobatur ab Ariſto. in 1. Phyſi. ¶Ad dubium reſpondetur ꝙ ens & vnum conuertuntur capiendo vnum tranſcendenter, vt eſt paſsio entis, & de quocunque prędicatur ens ita & vnum. Et ſic dico quòd vnum nõ diuidit ens, ſed vnũ quod diuidit ens magis eſt vnum quod eſt principium numeri. ¶Poteſt etiam dici, quòd non eſt inconueniens aliqua diuidi per paſſionẽ, & de iſtis vnitatibus ſatis viſum eſt in primo articulo Ad rationes. ¶Ad primam patet ſolutio. ¶Ad ſecundam dicitur ꝙ multitudo quæ prædicatur de numero eſt ens vnum ſicut numerus eſt vnum de prædicamento quantitatis diſcrete. ¶Ad tertiam dicitur quòd vnum vt eſt paſſio entis bene põt prædicari de multitudine. C ¶Ad quartam patet qqid ſit dicendum in primo phyſi. nam Parmenides & Meliſſus volebant habere ꝙ omnia eſſent vnum numero, ideo contra eos arguit Ariſtot.

An ens & vnũ conuertãtur.

DVBITATVR ſecũdo. Vtrum in eadem re eſſe realiter diſtinguatur ab eſſentia & exiſtentia. ¶Arguitur primo quòd ſic, quia eſſe eſt accidens exiſtentiæ, igitur non eſt idẽ cum eſſentia. Antecedens patet auctoritate Auicennæ dicentis quòd eſſe cuilibet rei creatæ accidit. ¶Secundo ſic, omne quod fluit ab alio diſtinguitur ab illo a quo fluit, ſed eſſe fluit ab eſſentia: igitur. ¶Tertio ſic, quandocũque aliqua ſunt idem realiter: impoſſibile eſt oppoſitum vnius prædicari de altero, ſed oppoſitum D eſſe aliquando prædicatur de eſſentia: nam aliquando iſta eſt vera, roſa non eſt. ¶In oppoſitum arguitur, quia magis videtur ꝙ vnum addat aliquam entitatem ſupra ens, quam eſſe ſupra eſſentiam, ſed vnũ vt viſum eſt non addit aliquam entitatem ſuper ens: igitur. ¶Pro ſolutione dubij eſt aduertendum ꝙ duplex eſt eſſe. ſ. eſſe cognitum & eſſe reale, de eſſe cognito viſum eſt in 1. de Anima. ¶Sed de eſſe reali dico, ꝙ diuiditur in eſſe eſſentiæ & exiſtẽtiæ: ita ꝙ eſſe reale eſt eſſe eſſentiæ vel exiſtentiæ, & eſſe eſſentiæ vel exiſtentiæ eſt eſſe reale. ¶Dico vlterius ꝙ eſſe exiſtentiæ & eſſe eſſentię ſunt idẽ realiter, licet diſtinguantur formaliter ¶Dico vlterius ꝙ eſſe exiſtẽtię & eſſentiæ alicuius rei ſunt ẽt idẽ rea-

An eſſe diſtinguatur ab eſſentia, & exiſtẽtia.

Sco. in 3. d. 6. q. 1 & in 4. d. 1. q. 1.

E realiter. ¶ Vñ ſicut per eſſentiã rei nõ intelligo niſi ipſam rẽ realem: ita ẽt per exiſtentiã rei nõ intelligo niſi entitatẽ rei. ¶ Dicitur tñ ipſa exiſtẽtia accidere cuilibet rei creatę, quia ẽſt extra eius conceptũ & nõ q̃ ſit accidẽs capiendo accidens pro forma inhærente rei. ¶ Et dr̃ notãter, cuilibet rei creatę, quia exiſtẽtia Dei eſt de conceptu quidditatiuo Dei, iſta enim eſt in primo modo dicẽdi per ſe Deus eſt: & iſta eſt per accidens & in materia contingenti, homo eſt. nec opus ad hoc q̃ aliqua porpoſitio ſint in materia contingenti, q̃ prędicatũ diſtinguatur realiter a ſubiecto, ſed ſufficit q̃ prędicatũ nõ ſit de eſſentiã vel propriũ ſubiecti, multa ẽt alia requiruntur, vt ſatis põt vi deri in Summulis. ¶ Dicitur vlterius q̃ eſſe & eſſentia nullo modo diſtinguũtur, nec etiam dicitur fluere ab eſſentia niſi capiendo illa verba metaphorice, ſicut dicebãt antiqui paſſiones fluere a ſubiecto. Ad rationẽ. ¶ Ad duas primas patet ſolutio. ¶ Ad tertiam dicitur q̃ non eſt inconueniens aliquid quod eſt idẽ realiter cum aliquo quod eſt tamen extra conceptum eius negari de illo, & oppoſitum verificari.

Exiſtẽtia eſt de q̃ditate Dei.

F

DVBITATVR tertio. Vtrum hoc primum principium, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſint firmiſſimũ, notiſſimũ, & ſimpliciter primũ. Et vr̃ q̃ nõ, quia circa ipſum cõtingit errare, eo q̃ omnis nia cognitio intellectiua oritur a ſenſu circa que cõtingit errare. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu ¶ Pro reſponſione eſt aduertendũ q̃ circa illud primũ principiũ contingũt multæ paruę difficultates. ¶ Prima, vtrũ primũ principiũ ſit demonſtrabile. Reſpondetur q̃ primum principiũ quo ad inhærentiam prædicati ad ſubiectum non eſt demõſtrabile, cũ non ſit dubium: Poteſt tamen demõſtrari primũ principium quo ad aliquas conditiones conuenientes ſibi, vt puta vtrum ſit affirmatiuũ, vel negatiuũ, cathegoricũ vel hypotheticum. ¶ Poteſt etiam demonſtrari vt ſubiectum, ſed non vt concluſio, poteſt enim ſic demonſtrari, omne ſpeculabile eſt conceptibile, primũ principium eſt ſpeculabile: igitur. ¶ Secunda difficultas: Vtrum circa primũ principium contingat errare. Reſpondetur q̃ non quo ad veritatem, & falſitatem ipſius: cuius ratio eſt, quia ſi quis erraret circa primũ principium adhęrendo eius oppoſito, ipſe ſimul opinaretur contradictoria ſimul eſſe in eodem. Contingit tamen errare circa prima principia quo ad proprietates ſibi attributas. ¶ Tertia difficultas: Vtrum primum principium poſſit aliquo modo induci ex ſingularibus. Reſpõdetur q̃ cognitio ſingularium eſt occaſio cognitionis principiorũ, ideo ratio illa inductiua proprie non eſt probatio, ſed quædam inductio, vt dicit Sco. quia quandocunque intellectus intelligit primum principiũ magis adhærebit illi quam propoſitioni ſingulari inducenti. Rñdetur ergo ad dubium noſtrum q̃ primũ principium eſt firmiſſimũ, quia eſt maniteſtiſſimũ. Etiam circa ipſum non contingit errare. ¶ Ad rationẽ re-

Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, &c. an firmiſſimũ principium.

Sco. 4 Metaph. q. 3.

G

H

Sco lib. 2. Metaph. q. 1.

E reſpondet Scot. quòd omnis deceptio, quæ poteſt fieri, extra per ſenſum non falſificaret primum principium, nunquam enim aliquis ſenſus iudicaret, quod hoc ſit & non ſit in eodem inſtanti, nunquam etiam ſimul & ſemel iudicat hoc eſſe album & nigrum, licet tamen quandoq, bene iudicet illud quod eſt album eē nigrum, dato etiam quod ſenſus erraret, tamen per intellectum tanquam per nobiliorem potentiam pôt corrigi. G Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

Arti. 3. CONCLVSIO reſponſalis: ad quæſitum. Ens & vnus dicunt vnam & eandem naturam, & hæc concluſio relinquitur probata in textu. & etiam ex quæſtione ¶ Ad rationes ante oppoſitum, ad omnes ſimul patet quid ſit dicendum in primo articulo.

METAPHYSICAE ARISTOTELIS,

F LIBER QVINTVS. H

T. cō. 1. & inde. *PRincipium dicitur aliud quidem vnde vtique aliquid ſemouebitur primum, vt longitudinis & vię, hinc quidē hoc principium, ex oppoſito autem alterum, &c.*

Principiū quot modis dicit. ISTE eſt quintus liber Metaphyſicę: Ariſtotel. in quo diſtinguit multiplicia, pertinentia ad hanc ſcientiam. Et dicit primo, quòd principium dicitur ſex modis. ¶ Primo modo dicitur principium, a quo incipit motus, ſicut priuatio eſt principium generationis. ¶ Secundo modo dicitur principium à quo facilius incipit motus. ¶ Tertio modo à quo inexiſtente aliquid ſit, & hoc modo materia, & ſorma dicuntur principia ſic: & hoc modo materia & ſorma dicuntur principia. ¶ Quarto modo dicitur principium id, a quo ſit aliquid tāquàm ex parte quantitatiua, quæ eſt commune fundamentum aliorum, & hoc modo cor dicitur eſſe principium animalis. ¶ Quinto modo dicitur eſſe principium illud vnde motus, & ſic efficiens dicitur eſſe principium. ¶ Sexto modo dicitur eſſe principiū illud quod primo cognoſcitur & per quod alia cognoſcūtur, & ſic dicitur de principio doctrinę,

E Conſequenter ponit modos huius nominis cauſa & ponit eodem modo ſicut in 2. phyſ. poſitum eſt, ideo illi recurrendum eſt. ¶ Conſequenter ponit modos elemēti, primo deſcribens ipſum, dicens. ¶ Elemētum eſt ex quo componitur aliquid primo in exiſtēte diuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. Et dicit, ex quo componitur, ad differentiam compoſitorum, quæ non ſunt elementa, & dicit in exiſtente, ad differentiam cauſarum extrinſecarum, & dicit primo, ad differentiam illarum partium, quæ non ſunt per ſe, ſed compoſitæ ex aliis, ideo materia prima verè, & propriiſſimè dicitur elementum. ¶ Dicitur autem elemētum duobus modis, ſ. proprie, & tranſumptiuè, primo dicitur tripliciter. ¶ Primus modus eſt, ſecundum quem litteræ dicuntur elementa ſyllabarū. ¶ Secūdus eſt ſecundum quem aliquid dicitur elementum non ſimpliciter, ſed aliquo certo genere, vt aer & aqua dicuntur elementa mixtorum. ¶ Tertius eſt ſecundum quem fiunt demonſtrationes, & ſic præmiſſe dicuntur elementa. Ipſum elemētum tranſumptiuè dicitur omne, quod eſt paruum, indiuiſibile, & ſimplex, ad multa vtile. ¶ Conſequenter oſtendit, quot modis dicitur natura dicens ꝙ natura dicitur ſex modis. ¶ Primo modo dr̄ natura naſcentis generatio, ſiue natiuitas. ¶ Secundo modo dicitur id, in quo exiſtente fit id quod naſcitur. ¶ Tertio modo dicitur principium motus, & quietis, eius, in quo eſt primum, & non ſecundum accidens. ¶ Quarto modo dicitur de materia. ¶ Quinto modo dicitur ſpecialiter de forma, nullus enim actualiter dr̄ homo niſi habeat formam. ¶ Sexto modo dicitur metaphoricè de eſſentia cuiuslibet rei. ¶ Dicit vlterius neceſſarium dicitur quinque modis. ¶ Primo modo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt eſſe, vt reſpirare neceſſarium eſt animali. ¶ Secundo modo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt bene eſſe, vt veſtis neceſſaria eſt homini. ¶ Tertio modo dicitur id quod fit per violentiam, & hoc modo in actionibus voluntariis omne neceſſarium eſt triſte, & omne tale non eſt increpabile. ¶ Quarto modo qđ impoſſibile eſt non eſſe, & hoc modo Deus eſt ſummè neceſſarius. ¶ Quinto modo dicitur neceſſariū generaliter omne illud, quod non cōtingit aliter ſe habere, & hoc modo aliquę propoſitiones dicuntur neceſſariæ. ¶ Conſequenter diuidit vnum, dicens, ꝙ vnum diuiditur in vnum per ſe, & in vnū per accidens. ¶ Vnde aliqua dicuntur vnum per accidens tripliciter. ¶ Vno modo, quia vnum accidit alteri, vt ſortes & muſicum. ¶ Secundo modo, quia vnum accidit alicui, de quo alterū dicitur, vt muſicum eſt ſortes. ¶ Tertio, quia ambo accidunt vni tertio. ¶ Sed aliqua dicuntur vnum per ſe octo modis. ¶ Primo, quia ſunt continua ſiue per artem ſiue per naturā. ¶ Secundo, aliqua dicuntur vnum per ſe ſecundum ſubiectum, ita ſcilicet, quòd habent idem ſubiectum, vel ſaltem ſubiectum eſt in eis eiuſdem rationis, vt omnia generabilia dicuntur

Margin notes: Elemētū quid, & quotupliciter. — Natura quot modis dicit. — G — Neceſſarium quotupliciter. — H — Vnius diuiſiones, & ꝓprietates.

A dicuntur vnum in materia.¶Tertio modo aliqua dicuntur vnum ſecundum genus, ſiue ſit ſecũdum genus propinquum,ſiue remotum, vt iſoſceles,& iſopleurus dicũtur eadem figura. ¶ Quarto modo, quia ſunt eiuſdem rõnis.¶Quinto,quia eorũ ratio eſt indiuiſibilis,quemadmodũ ſunt omnia ſynonyma,quæ ſignificant idem ſecundum eandem rationem.¶Sexto modo,aliqua dicuntur vnum in illo,in quo non habent diuiſionem,vt diuerſæ partes lineæ dicuntur vnum in linea. ¶ Septimo modo,aliqua dicuntur vnum per attributionem ad aliquod vnum, vt exercitus dicitur vnus per attributionem ad vnum ducem.¶Octauo modo, aliquid dicitur vnum, quia eſt perfectum, vt domus dicitur vna

B quãdo eſt perfecta. ¶ Deinde ponit duas ꝓprietates vnius.¶ Prima eſt, ꝙ vnum eſt principium numeri. ¶Secunda eſt,ꝙ vnum,vt ſic eſt indiuiſibile.Deinde ſuper addit quatuor modos in Logica poſitos,dicẽs & vnum dicitur quatuor modis, ſcilicet vnum numero,ſpecie,genere, & analogia.¶Prima dicuntur, vnũ numero,quorum materia eſt vna, capiendo materiam pro differentia indiuiduali,vt alias viſum eſt.¶Sed illa ſunt vnum ſpecie, quorum eſt vnum genus.Illa,vero ſunt vnum ſecundum analogiam, quæ dicunt eũdem modum prędicandi in quid,reſpectu ſuorum inferiorum.¶Deinde dicit, ꝙ quæcunque ſunt vnum numero,ſunt vnum ſpecie, & non econuerſo,& q̃cũq; ſunt vnũ ſpecie, ſunt vnum genere,& non econuer-

ſo.¶Conſequenter dicit, quòd diuiſio entis eſt ſicut diuiſio vnius entiũ enim aliud eſt per ſe,aliud, per accidens. Deinde dicit ꝙ ſubſtãtia dicitᷣ quatuor modis.¶Primo modo, dicitur ſubſtantia omne illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens. ¶ Secundo modo dicitur ſubſtantia de forma,quæ eſt illud,per quod aliquid eſt per ſe ſubſiſtens.¶Tertio mudo dicitur de materia ſubiecto illius formæ. ¶ Quarto dicitur, quidditas, ſiue qđ quid erat eſſe,ideſt,quod per diffinitionẽ quidditatiuam ſignificatur, omnes autẽ ſubſtantiæ reducũtur ad duos modos,ſ.ad vniuerſales, & ſingulares.Eadem autem dicuntur dupliciter,ſ.ſecundum ſe,& ſecundum accidens. Eadem ſecundum accidens dicuntur tripliciter, ſicut vnum per accidens.Eadem ſecundum ſe dicũtur ſicut vnum ſecundum ſe.¶Conſequenter ponit modos huiuſquod eſt diuerſum,dicens,ꝙ diuerſa dicũtur eorum ſpecies ſunt plurium, aut nulla,aut ratio ſubſtantiæ eſt altera & generaliter diuerſum dicitur oppoſitis modis,quibus dicitur idem. ¶Differentia vero dicuntur quęcunque diuerſa ſunt idem,ideſt quę ſũt conuenientia in aliquo. ¶ Secundo modo illa dicuntur dr̃ia quorum genus eſt diuerſum.¶Tertiomodo illa dicunt̃ diuerſa,quarum genera ſunt contraria.¶Quarto modo dr̃ia dicuntur,quæcunque habent diuerſitatem in ſubſtantia.

C — Subſtãtia quot modis dicit.

Eadẽ dupliciter.

D — Modi diuerſi.

An neceſſaria habent cauſam ſui eſſe.

QVAERITVR vtrum neceſſaria habeant cauſam ſui eſſe.¶Argui- Sc. 5 Metaph.q. 14

E tur primo, ꝙ non, quia omne habẽs cauſam, circunſcripta illa cauſa poteſt non eſſe, ſed neceſſaria non pñt eſſe, igitur. Secundo ſic, ſi neceſſaria habeant cauſam, vel hoc eſſet ex ſe, vel ex ex alio, non ex ſe, quia tunc eſſent neceſſaria omni alio circunſcripto, ſi autem eſt neceſſarium ab alio non eſt neceſſarium illo circunſcripto. Tertio ſic, Oẽ cauſatum poſſibile fuit cauſari, ergo omne cauſatum aliquam poſſibilitatem icludit, ſed aliqua poſſibilitas repugnat neceſſario, igitur. Quarto ſic. Terminus productus eſt aliquo mõ poſterior termino producente, ergo ſi neceſſaria habeant cauſam in aliquo priori poternnt non eſſe. Quinto ſic, Omne productum, vel cauſatum eſt dependens, ſed neceſſarium non eſt dependẽs, igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in text. In quęſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

F

Art.3. PRIMO ſciẽdum, ꝙ conſequẽter dicit Ariſt. de modis oppoſitorũ, dicens, ꝙ oppoſita dicũtur quatuor modis, ſ. contraria, contradictoria, relatiua, & priuatiue oppoſita. Et dicit, ꝙ contraria dicũtur ſeptem modis. ¶ Primo, quia non poſſunt eiſdẽ adeſſe, & differunt genere, vt corruptione, & incorruptione. ¶ Secũdo, quia habent maximam differentiã, ſub eodẽ genere. ¶ Tertio modo, q̃a maxime differunt in eodem ſuſcepribili. ¶ Quarto modo, quia maxime differunt ſub eadem poteſtate. ¶ Quinto mõ, dicuntur contraria quorum eſt maxima differentia ſiue ſecundum ſpeciem ſiue ſecundum genus. Sexto modo dicuntur contraria ſecundum contradictionem, vt duæ vrinæ ſunt ſignificatiuæ contrariorum. Septimo dicuntur cõtraria, quia hñt aliqua talia, vel ſuſceptibilia, vel actiua, vel paſſiua, vel agentia, vt habitus, & priuationes. Deinde diſtinguit hoc nomen diuerſum ſpecie dicens, ꝙ aliqua dicuntur diuerſa ſpecie, quę ſub eodem genere ſunt, & vnum non continetur ſub alio. Secundo modo quæ continetur ſub diuerſis diuidentibus genus. Tertio modo q̃cunq; cõtinetur ſub differentiis contrariis eidẽ generi. Quarto modo dicuntur dña ſpecie, ſpecies vltimę, i. ſpecialiſſimę. Quinto modo dicuntur quæcunq; exiſtẽtia in eadem ſubſtantia differentiã habent. Aſſignat conſequenter philoſoph. modos prioris, & poſterioris & dicit primo, ꝙ ratio prioris conſiſtit in hoc, quod eſt eſſe ꝓpinquius alicui. Sunt autem octo modi prioris. Primo modo dr̃. prius ſecundum locum. Secundo modo ſecundũ tp̃s. Tertio mõ ſecundũ motum, & tunc illud eſt prius, quod eſt ꝓpinquius termino ad quem. ¶ Quarto modo dr̃ prius ſm poteſtatem, vt ille, qui excedit alios in poteſtate dr̃ prius. ¶ Quinto modo dr̃ prius ſecũdum ordinem ad aliquod primũ. ¶ Sexto modo dr̃ prius ſecundum cognitionem, ſiue viam doctrinæ. ¶ Septimo dicuntur priora, quæ ſunt paſſiones ſubiectorum priorum. ¶ Octauo dicuntur priora ſecũdum naturam, & ſubſtantiam, quę contingunt eſſe ſine aliis, & alia non ſine ipſis.

G

Contraria.

Oppoſita

Diuerſæ ſpecie.

Prius.

H

SECVNDO ſciendum, ꝙ conſequẽter Philoſophus ponit modos poten-

Potentia & potentis modo

A potentiæ,& ſunt tres.¶ Primus mo dus.i.primo modo dicitur potentia de potentia actiua,quę eſt principiũ motus,vel mutationis in altero inquantum alterum,& talis aliquãdo eſt extra paſſum,vt ars ædificatiua. ¶Secundo modo dr̃ potentia paſſiua quæ eſt principiũ trãſmutãdi ab altero inquantũ alterũ.¶Tertio mõ dr̃ depotẽtia reſiſtiua,& inde eſt, ꝙ q nõ poſſunt reſiſtere dicimus impotentes.¶Conſequẽter ponit tres modos potentis.¶Primo modo dr̃ potens ſecundum potentiam actiuã. ¶Secundo ſecũdum potentiam paſſiuam.¶Tertio ſecundum potẽtiam reſiſtiuam.¶Sed impotentia dr̃ duobus modis.Vno modo priuatiue,& ſic eſt carentia potentiæ in ſubiecto nato.Secundo dicitur impotẽtia per

B oppoſitum ad potentiam.¶Sñr impoſſibile dr̃ dupliciter.¶Primo mõ, quia caret potentia, ¶ Secundo mõ dr̃ cuius oppoſitum eſt neceſſariũ,& ſic impoſſibile conuenit propõnib. Sed poſſibile dr̃ trib.modis. Primo illud cui⁹ cõtrariũ nõ eſt neceſſariũ. ¶Secũdo mõ illud,ꝙ eſt verũ.¶Tertio mõ illud, ꝙ eſt cõtingẽter verũ. Cõſequẽter ponit modis q̃ti,& eius diffinitionẽ,dicẽs,q̃tum eſt,ꝙ eſt diuiſibile in ea,q̃ inſunt,quorũ ſingulũ natũ eſt eſſe hoc aliquid.¶ Deinde dicit,ꝙ duæ ſunt ſpẽs eius.ſ.multitudo,& magnitudo magnitudinis tres ſunt ſpẽs. ſ.linea ſuperficies, & corpus.¶ Item q̃torum quędã ſunt q̃ta ſecundum ſe alia ſecundum accidens. ¶Item quãtorum per ſe q̃dam ſunt eſſentialiter quanta, alia ſuut paſſiones,vt breue, & longum.

Magnitudinis ſpeciesquot.

¶Item q̃torum per accidens q̃dam ſunt quãtã pure per accidens,vt muſicum,alia per alterum. vt tempus, & motus,motus eſt quantus per terminum,& tempus per motum. C

Tertio ſciendum, ꝙ conſequenter philoſophus ponit modis ꝑfecti,qui ſunt quinq;. ¶ Primo mõ dr̃ perfectum extra,ꝙ non eſt accipere aliquid, q. ſit eius pars, vt tp̃s dr̃ perfectum cui nihil deeſt ꝙ eſt pars eius.¶Secundo mõ dr̃ ꝑfctũ, cui nulla diſpõ qualitatiua deficit, ſm ꝙ dicimus aliquẽ ſtudentẽ eſſe ꝑfecte ſtudioſũ.¶Tertio mõ dr̃ ꝑfctũ ꝙ attingit ad virtutem, vel propriã perfectionẽ eius.¶Quarto modo aliquid dr̃ ꝑfctũ, ꝙ pertinet ad finem propriũ, & ille modus transfertur, ad malam ſignificationem,quia dicimus aliquem eẽ perfecte corruptũ. D ¶Quinto aliquid dr̃ perfectum,q̃a hẽt aliquid horũ q̃ dicta ſunt.vel q̃a eſt ſignum,vel effectum aliquorum eorum,quę dicta ſunt. Præterea dicit,ꝙ terminus dr̃ nouem modis. ¶Primo modo dr̃ vltimũ rei. ¶ Secundo dicitur, vltra quod non cõtingit aliquid accipere.¶Tertio modo aliquid dicitur,in quo ſunt omnes res terminatæ. ¶ Quarto modo dr̃ forma magnitudinis, vt figura. ¶Quinto modo dr̃ finis, ad quem tendit motus.¶Sexto modo dicit̃ a quo motus incipit eſſe. ¶ Septimo modo dr̃ finis, gratia cuius aliquid fit.¶Octauo modo dicitur ſubſtantia.i.forma ſubſtãtialis.¶Nono modo dicitur terminus, quod quid erat eſſe,i.diffinitio quidditatiua.¶Secũdum autem dicitur quinq; modis.

Modi pfecti quot & qui.

Terminus.

Secũdũ.

¶Vno

E ¶ Vno modo dicitur ſecundum, illud, quod eſt ſpecies, & forma rei. ¶ Secundo modo dicitur de ſubiecto alicuius formæ. vt homo eſt coloratum ſecundum ſuperficiem. ¶ Tertio modo dicitur de cauſa efficiente. ¶ Quarto modo de cauſa finali. ¶ Quinto modo ſignificat põnem, vt ſecundum, quod cœpit, ſecũdum quod vadit. Per ſe dicitur quinq; modis. ¶ Primus eſt quando diffinitio quidditatiua prædicatur de diffinitio, vel de aliquo eius ſuppoſito. ¶ Secundus eſt quando pars diffinitionis prædicat̃ de diffinito. ¶ Tertius eſt, quando prædicatum ineſt ſubiecto primo tanquam paſſio eius. ¶ Quartus eſt, quod per ſe ineſt, & non per cauſam aliquam, vt homo per ſe eſt homo. ¶ Quinto capitur pro ſolitariè, vt homo per ſe.

Per ſe.

F

Qvarto ſciendum, ꝙ conſequenter dicit Ariſt. ꝙ poſitio accipit̃ dupliciter. ¶ Vno modo pro ordine partium inter ſe. ¶ Secundo pro ordine partium ad locum. ¶ Habitus dicitur quatuor modis. ¶ Primo, vt actio habentis, & habiti, mouentis & moti. ¶ Secũdo modo dicitur habitudo media inter continens, & contento, veſtem, & veſtitum. ¶ Tertio modo dicitur diſpoſitio ſecundum quã aliquis ſe habet bene, vel male. ¶ Quarto modo pro parte talis diſpoſitionis, quia virtus partiũ dicitur habit. ¶ Similiter paſſio tribus modis dicitur. ¶ Primo modo pro qualitatib. ſecundum quas fiunt alterationis corporum. ¶ Secundo ꝓ alteratione, quæ fit ſecundum huiuſmodi qualitates. ¶ Tertio modo ꝓ alteratione triſti, & notitia. Quarto modo pro magna calamitate.

Põ habitus priuatio Paſſio & habere quotupliciter dñr.

G

¶ Priuatio dicitur ſeptem modis. ¶ Primo dicitur carentia alicuius diſpoſitionis in aliquo. ¶ Secundo modo dicitur carentia diſpoſitionis in aliquo, quæ nata eſt inuenire in aliquo ſui generis, vel ſuę ſpeciei. ¶ Tertio modo pro carentia diſpoſitionis, quæ nata eſt haberi ab eo pro tempore pro quo nata eſt habere. ¶ Quarto modo dicitur priuatio ablatio alicuius rei per violentiam. ¶ Quinto modo dicitur habere, aliquam diſpoſitionem, ſed turpẽ. ¶ Sexto modo priuatio dicitur, habere parũ de aliqua diſpoſitione. ¶ Septimo dicitur difficultate haberi. ¶ Habere dr̃ quatuor modis. ¶ Vno modo habere eſt alterum ſecundum imperium ducere, vt febris habet hominem. ¶ Secundo dicitur habere formam ſibi inherentem. ¶ Tertio ſicut continens habet contentum. ¶ Quarto, ꝙ prohibet ipſum moueri, vt columna habet põdus ſupra poſitum. Ex alio autem dicitur tot modis quot modis dicitur habetur. ¶ Ex alio dicitur ſex modi. ¶ Primo aliquid dicitur ex alio tanquam ex materia ſiue propinqua ſiue remota. ¶ Secundo tanquam ex agente. ¶ Tertio ſicut pars eſt in toto, vel ſicut totum eſt in partibus. ¶ Quarto ſpecies ex genere, & differẽtia. ¶ Qinto modo, quia eſt ex aliqua parte eius, vt puer dr̃ eſſe ex patre & matre. ¶ Sexta, quia eſt poſt illud, vt ex mane fit meridies. Et hæc de primo art. &c.

Priuatio.

Habere.

H

Ex alio.

Dvbitatvr primo, quot ſunt modi totius, & partis. ¶ Ad ꝙ dicitur,

Arti. 2.

A dicitur, quòd pars dicitur quinque modis. ¶ Primo dicitur de parte aliquota, quæ aliquotiens ſumpta mẽſurat totum. ¶ Secundo dicitur de parte quantitatiua. ¶ Tertio dicitur de parte ſubiectiua. ¶ Quarto de materia, & forma reſpectu compoſiti.

Quot ſũt modi totius, & partis.

¶ Quinto de parte diffinitionis, vt ſunt genus, & differentia. ¶ Totum dicitur duobos modis. ¶ Primo, qđ eſt perfectum. ¶ Secundo, quod habet partes, & iſte modus diuiditur in totum quod ſub ſe multa continet, & totum integrale quod ex ſuis partibus componitur. ¶ Deinde ponit differentiam inter totum, & omne dicens, ꝙ vtimur iſto termino totum in illis, quæ habent partes, quarum diuerſitas ſitus ſubſtantialiter, diuerſificat ipſum, vt dicimus tota B domus, ſed vtimur iſto termino omne, quando illud, quod habet partes quarum diuerſitas in ſitu non diuerſificat ipſum, vt dicimus omnis aqua.

Dubitatur ſecundo, quot ſunt conditiones Colobom. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, quod colobom, vt communiter dicitur eſt illud, quod eſt diminutum in aliquo membro, & ſũt decem conditiones requiſitæ ad hoc, ꝙ aliquid ſit colobon. ¶ Prima oportet, ꝙ colobon ſit quantum. ¶ Secunda, quod ſit partibiles in multas partes. ¶ Tertia, ꝙ aliqua pars ab eo ablata ſit minor eo. ¶ Quarta ꝙ remaneat eiuſdem ſpeciei poſt ablationem partis. Quinta ꝙ ſit totum heterogeneũ. ¶ Sexta, ꝙ tale totũ faciat compoſitionem. ¶ Septima, ꝙ pars ablata non ſit de principalioribus. ¶ Octaua, ꝙ ſit continuum. Ex quo ſequitur, ꝙ harmonia non eſt colobon. ¶ Nona, ꝙ pars ablata ſit exterioribus, & non de interioribus. ¶ Decima eſt, ꝙ illa pars non ſit nata regenerari. ¶ Conſequẽter ponit modos generis, & ſunt q̃nque. ¶ Primo dicitur collectio eorũ, quæ adinuicẽ generatur ſub aliqua ſpecie. ¶ Secũdo dicitur illud, a quo multi deſcendunt, vt pater. ¶ Tertio pro ſubiecto reſpectu paſſionum.

Quot ſũt conditiones colobon.

C

Modi, & diuerſitates Generis.

¶ Quarto pro materia communi eorum, quæ adinuicem habent continuam tranſitionem. ¶ Quinto dicitur, quod ponitur in diffinitione q̃d ditatiua. ¶ Sed diuerſa genere dicuntur dupliciter. ¶ Vno modo ſecundum genus naturale, quod eſt materia. ¶ Alio modo ſecundum genus logicum, quia continentur ſub diuerſis generibus.

D

Dubitatur tertio. Quot modis dicitur falſum. ¶ Ad dubiũ reſpondet, ꝙ quatuor modis. Primo dicitur falſum in propoſitionibus. ¶ Secundo modo dicitur falſum de re falſa. Cintingit autem rem dupliciter eſſe falſam. ¶ Vno modo, quia non eſt. ¶ Secundo mõ, ꝙ licet ſit, nõ tamen apparet talis qualis eſt, vt deſcriptio vmbroſa apparet eſſe homo, & non eſt. ¶ Tertio modo dicitur falſum de diffinitionibus. ¶ Contingit tamen diffinitionem dupliciter eſſe falſam. ¶ Primo quia apparet diffinitio, & nullius eſt diffinitio. Alio modo dicitur diffinitio falſa non ſimpliciter, ſed reſpectu illius, cuius aſſignatur, vt ſi diffinitio hominis aſſignetur equo. Ex quo infert, ꝙ diffinitio

E *DICENDVM aũt vtrum vnius aut diuerſæ ſcientiæ denotatis in mathematicalibus, &c.*

T. cõ. 7. & inde.

Primum principiũ quod, & quale.

ISTVD EST ſecundus tracta. huius libri, qui diuiditur in duo capitula. ¶ In primo dicit ꝙ principiũ ſimpliciter primum eſt hęc propoſitio, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe. ¶ Deinde ſubdit ꝙ vnius & eiuſdem ſcientię eſt conſiderare, de ſubſtantia & de primis principiis ſcilicet ad metaphyſicam probat, qa ad illam ſcientiam pertinet conſiderare prima principia, quæ vniuerſaliter determinat de omnibus entibus, eo ꝙ prima principia ſunt omnibus entibus communia, ſed metaphyſica eſt huiuſmodi, igitur ad ipſam pertinet determinare de primis F principiis. ¶ Deinde ponit tres conditiones principii ſimpliciter primi. ¶ Prima, primum principium ſimpliciter primum eſt circa quod impoſſibile eſt mentiri, quia tale principium eſt, notiſſimum, ergo circa ipſum non contingit deceptio. ¶ Secunda conditio, ꝙ tale principium non ſit conditionale, ſic ꝙ veritas eius non dependeat ex alio præſuppoſito. ¶ Probat, quia illud nõ oportet eſſe conditionale quod oportet quemlibet intelligẽtem habere, ſed primum principium eſt huiuſmodi, igitur. ¶ Tertia conditio eſt, quia noticia talis principii quaſi per naturam cognoſcendi cognoſcitur: nam cognoſcitur cognitis terminis. ¶ Finaliter dicit, ꝙ tale principium eſt, ꝙ impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. ¶ Dicit tamen philoſoph⁹ aliquos eraſſe circa illud principium, quidam enim dicebant ipsũ non eſſe firmiſſimum, alii volebant ipſum demonſtrare, & iſti opinabantur, quòd contraria poſſint ſimul verificari. G

SVNT autem quidam, qui vt diximus, dicebant contingere, idem eſſe, & non eſſe, & exiſtimare ita, &c.

T. c. 9. circa mediũ & inde.

Confutatio eorũ qui hmõi primũ principiũ negauerũt.

ISTVD eſt ſecundum capitulũ; in quo Ariſt. incipit diſputare contra negantes huiuſmodi, primum principium. Et primo narrat duos errores. ¶ Primus eſt negantium ipſum ore, licet non mente, eo ꝙ neſciebat ſoluere quaſdam rationes in diſputationibus. ¶ Secundus, error eſt volentium ipſum demonſtrare, contra quos dicit Ariſto. ꝙ tale non eſt demonſtrabile. ¶ Conſequenter H diſputat contra negantes primum principium ſeptem rationibus. ¶ Prima, neceſſe eſt hominem eſſe animal bipes, quia hæc eius eſt diffinitio, ergo impoſſibile eſt ipſum nõ eſſe animal bipes, ergo non eſt poſſibile idem ſimul eſſe & non eſſe. ¶ Secunda ratio, ſi contradictoria eſſent vera ſequeretur ꝙ nulla eſſent prædicata quidditatiua, conſequens eſt falſum, igitur. Aſſumptum patet, qa in prædicatione quidditatiua ſubiectum & prædicatum dicuntur idem ſignificare. ¶ Tertia ratio, ſi contradictoria eſſent vera ſequeretur quòd eſſent vnum, & idem & ꝙ neutra cõtradictoriarum eſſet vera. ¶ Primũ inconueniens probat, quia ſi homo eſt animal & non eſt animal, nec eſt homo

A homo nec animal,& per conſequẽs homo nec eſt murus;nec lapis,& ſic homo non eſt murus nec lapis,ergo contradictoria eſſent ſimiliter vera. ¶Secundum inconueniens probat, quia ſi eſt homo & non eſt homo, ſequitur nec eſt homo neceſſe,non homo patet conſequentia,quia ille duæ contradicunt duabus prioribus. ¶Quarta ratio, vel omnia contradictoria ſunt ſimul vera vel aliqua, & aliqua non,ſi ſecundum, ſequitur ꝙ primum principium eſt verum in aliquibus, & cum nõ ſit maior ratio de aliquibus,quã de aliis, ergo erit verum in omnibus.¶Quinta rõ, cõcedens contradictoria habet concedere quodlibet eſſe aliquid & nihil, & ab eo ꝙ res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa. ¶ Sexta ratio, B in agibilibus eſt veritas determinata,ergo & in ſpeculabilibus. Antecedens patet,quia nemo opinatur eſſe bonum cadere in puteum & non cadere.¶Septima ratio duos homines eſſe mille homines non equi verum eſt ſicut duos homines eſſe homines ergo duos eſſe mille eſt remotius a vero ergo ſequitur quod eſt falſum: nam quicquid eſt remotũ a vero eſt falſum.¶Cõſequenter diſputat cõtra aliquas opiniones, ad quas ſequebãt petitio principii primi. Erat enim opinio Pytagoræ, ꝙ omnia q̃ apparent ſunt vera,cum ergo vnum appareat vni & oppoſitum alteri, ſequitur oppoſita ſimul vera, & iſti negabant primum principium.

¶Deinde declarat motiuum eius,dicens ꝙ motiuum eius fuit iſtud, qa contraria ſunt in eodem, puta aqua & ignis ſunt in aere,ergo contradi- C ctoria ſunt ſimul in eodem.¶ Deinde contra iſtos Ariſt.Dicit ꝙ iſti neſciebant diſtinguere inter ens in actu,& ens in potentia.¶Conſequenter aſſignat motiuum eius, dicentis ꝙ omnia quæ apparent ſunt vera,dicẽs quod apparet ſanis ſapidum apparet infirmis inſipidũ. ¶Et ſi dicatur,quòd credendum eſt ſanis,quia tales ſunt plures. Secundo modo, quia in eis organum eſt melius diſpoſitum.¶Contra primum arguit ſic quia ſi ſecundum plures veritas ſit iudicanda,tunc re non mutata,illud quod eſt hodie verum erit cras falſum.¶Item ſequeretur quòd ſol eſſet multo minor terra,quia hoc apparet pluribus.¶ Cõtra ſecundum arguit,contraria ſepe apparent ha- D bentibus organum bene diſpoſitũ, vt cardones apparent aſinis boni ſaporis,aliis autem non,cauſa autem prædicti motiui eſt, quia credebant omne quod apparet intellectui eſſe verum, credebant etiam intellectũ, & ſenſum eſſe eiuſdem naturæ,ideo credebant ꝙ omne quod apparebat ſenſui eſſe verum, etiam verum appareret intellectui. ¶ Conſequẽter diſputat Ariſt.contra negantes primum principium propter rerũ mobilitatem, & hoc ſex rationibus.

¶Prima eſt,ſi omnia moueanť, hęc negatiua eſſet vera & neceſſaria nihil manet continentur in eadem diſpoſitione,& oppoſita eius eſſet falſa,ergo non omnia contraria ſunt ſimul vera. ¶ Secunda ratio, cum ſecundum eos continue fiant generationes,& corruptiones, iſta eſſet ve-

ra

E ra,& neceſſaria; aliquid eſt, & hæc eſſet falſa,nihil eſt,ergo aliqua contraria non ſunt ſimul vera. ¶ Tertia ratio, licet omnia ſimul ſemper moueantur ſecundum locum vel ſecundum qualitatem vel ſecundum ſubſtantiam,non tamen ſecundum quãlibet mutationẽ, quia nõ debet vniuerſaliter negari vniuerſalitas determinata.¶ Quarta ratio hæc inferiora ſunt parua pars in comparatione ad totum vniuerſum, ergo pp hoc ꝙ ipſa ſunt gñabilia,& corruptibilia nõ debent dici taliter gñabilia. ¶ Quinta ratio poteſt demonſtrari non omnia ſemper moueri, vt viſũ eſt.5.phyſicorum,igitur.¶ Sexta ratio, dicentes omnia eſſe vera, habẽt dicere omnia eẽ in omnibus, & omnia eſſe vnũ, ergo habent magis dicere omnia eſſe immobilia, quàm

F mobilia. ¶ Conſequenter diſputat cõtra dicentes omnia apparentia eſſe vera octo rationib.¶ Prima, phantaſia credit apprehendere rem in abſentia ſenſibilis,ergo poteſt eſſe falſa.¶ Secunda ratio, non equæ, ita bene iudicamus de remoto ſicut de ꝓpinquo,ergo poſſumus decipi in remoto.¶ Tertia ratio, de futuris petuntur conſilia à ſuperioribus & nõ ab inferioribus, ergo non omnia, quæ apparent,ſunt vera. ¶ Quarta ratio,nullus, ita bene credit ſenſui de ſenſibilibus alterius ſenſus, ſicut de proprijs,igitur. ¶ Quinta ratio, nunquam per ſenſus iudicamus aliquid eſſe dulce,& non dulce igitur. ¶ Sexta ratio, ſi hęc opinio ſit vera,nullum eſt prædicatum neceſſarium,cum omne prædicatum ſecundum eos contingat aliter ſe habere.

Diſputatio cõtra dicentes oia apparentia eſſe vera.

G ¶ Septima ratio,ſi ſola apparentia eſſent vera ſequeretur ꝙ animatis, non exiſtentibus nihil eſſet verum. ¶ Octaua ratio, ſequeretur ꝙ nihil poſſet ſciri per demonſtrationem, hoc eſt falſum,igitur.¶ Conſequenter diſputat contra eos qui gratia diſputationis dicunt contraria, ſimul eſſe vera, quia tales incidunt in inconueniens,ad quod nituntur ducere aduerſariũ ſcilicet ad redargutionem.¶ Conſequenter diſputat contra ponentes contraria eſſe ſimul falſa, dicens primo ꝙ contradictioni non eſt medium, immo neceſſe eſt vnam partem eſſe veram,& alteram falſam. Probat ſeptem rationibus. ¶ Prima falſum eſt dicere eſſe quòd non eſt,vel non eſſe quod eſt, ergo omne quod enunciatur,eſt verũ vel

Diſputatio cõtra ponẽtes cõtraria eſſe ſimul falſa.

H falſum.¶ Secunda ratio,ſi neutra cõtradictoriarum eſſet vera, ſequeretur, ꝙ nunquam fieret mutatio de vno contradictorio in alterum contradictorium,ſed cõſequens eſt falſum,igitũ. ¶ Tertia ratio, neceſſe eſt ita eſſe ſicut affirmando vel negando dicitur.¶ Quarta ratio, ſi in aliqua contradictione eſſet medium, pari ratione & in qualibet,cum non videatur maior ratio de vna, quam de alia. ¶ Quinta ratio, ſi ſic ſequeretur ꝙ eſſet aliquis numerus qui nec eſſet par neq; impar, conſequẽs eſt falſum,igitur.¶ Sexta ratio, ſi inter contradictoria eſſet medium,cũ illud mediũ cõtingat affirmare vel negare ſequere, ꝙ illius eſſet aliud medium,& ſic eſſet proceſſus in infinitum.¶ Septima rõ, ſi interrogetur ali-

A aliquis an hoc ſit album, ipſe reſpondebit quòd ſic: & tunc ponet affirmatiuam, vel ꝙ non, & ſic ipſe ponet negatiuam. ¶ Finaliter reprobat alias opiniones dicentium contradictoria eſſe ſimul vera & falſa, quia antiqui ponunt ambas opiniones, quæ iam ſunt reprobatæ: igitur eorum opinio eſt falſa.

An ens, & vnum dicant eandem naturam.

QVAERITVR Vtrum ens & vnum ſignificent eandem naturam, & inter ſe conuertantur. ¶ Arguitur
Sco. li. 4. Metaph. q. 2. primo ꝙ nòn, quia ens non dicit aliquam naturam vnam cum dicatur multipliciter: igitur. ¶ Secundo ſic: Si ens diceret aliquid vnum ad omnia entia videretur eſſe vniuerſale
B proprię ſumptum & aliud, quàm genus, vt patet diſcurrendo per quinque vniuerſalia, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶ Tertio ſic: Si ens & vnum dicerent vnam & eandem naturã, hæc eſſet nugatio, homo eſt vnum ens, quod eſt falſum igitur. ¶ Quarto ſic: Si ens & vnum conuerterentur, ſequeretur quòd idem conuerteretur cum diuerſo, vnum enim & multa diuidunt ens. ¶ Quinto ſic: Si ens & vnum conuerteretur, tunc iſta eſſet concedenda & vera, tantum vnũ eſt ens, quod eſt falſum, vt viſum eſt in primo phyſicorum cõtra Parmenidem & Meliſſum. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu. In quęſtione erunt tres artic. Quantum ad primum.

Art. 1 PRIMO ſciendũ, ꝙ pro ſolutione rationũ ſupponitur primo, ꝙ duplex eſt multiplicitas, ſcilicet ſignificatorũ & ſuppoſitorum. Significato- G
rum quando terminus diuerſis rationibus diuerſa ſignificat: & iſta nõ facit ens. Sed multiplicitas ſuppoſitorum eſt quando aliquid communicatur in pluribus ſuppoſitis, & talem habet ens quem non facit æquiuocationem. Multiplicitas duplex.
Supponitur ſecundo, ꝙ triplex eſt vniuocatio, ſcilicet metaphyſicalis, phyſicalis, & logicalis, de quibus ſatis viſum eſt in logica: & qua vniuocatione ens ſit vniuocum ad Deum, & creaturam, & ad decem prædicamenta, de conceptu etiam entis ſatis viſum eſt in primo huius quid ſit talis conceptus. ¶ Tertio ſupponitur quòd conceptus entis nõ includitur formaliter in paſſionibus vel differẽtijs vltimis, ſed realiter iõ de paſſionibus & differentiis vltimatis eius non prædicet niſi denominatiue & non quidditatiuè. D

SECVNDO ſciendũ, ꝙ pro maiori declaratione ſupponitur ꝙ vnũ multipliciter accipitur. Vnũ multipliciter Scot. in Met. li. 4. q. 2.
Vno modo vt eſt principium numeri, quemadmodũ dicimus, ꝙ numerus prædicamentalis componitur ex vnitatibus, & tale vnum reponitur in prædicamento quantitatis ſicut totum cuius eſt pars, & ſolum in continuis a ſeinuicem diuiſis inuenitur. Aliud eſt vnum quod conſequitur propriam naturam ſiue rationem alicuius rei: Sco. li. 4. Met. q. 2.
de quo vno dicitur, quòd quælibet entitas habet ſuã propriã entitatem, quę vocatur vnitas intrinſeca, quę eſt eadẽ realiter cum eo cuius eſt vnitas, & ſe habet quaſi pro-

E pria paſſio ad ſubiectum, & quia ens eſt aliquid: ideo habet ſuam propriam quidditatem quæ dicitur de omnibus, de quibus dicitur ens, & illo modo conceditur iſta ꝓpoſitio. ¶Tñ Vnũ eſt, capiendo vnũ tranſcendenter. i. vt eſt paſſio entis. ¶ Et iſtud vnũ quo dr̃ res vna vnitate intrinſeca, eſt quadruplex, ſcilicet vnũ numero, ſpecie, genere, proportionabile ſeu analogicum. ¶ Vnde vnitas numeralis ẽ vnitas alicuius entis indiuiſibilis i partes ſubiectiuas. ¶ Vnitas ſpecifica eſt vnitas alicuius communicabilis habentis ſub ſe plures partes ſubiectiuas ſolo numero differentes. ¶ Vnitas generica eſt vnitas alicuius communicabilis prædicabilis in quid de pluribus differentibus ſpecie, & ad illã reducitur vnitas tranſcendentalis, quæ eſt alicuius conceptus cõmunicabilis pluribus generib. generaliſſimis. ¶ Vnitas vero proportionabili ſeu analogica attenditur reſpectu aliquorum cõium ſimiliter ſe habentium reſpectu ſuorum inferiorũ in prædicando in quid de eis, & hoc mõ color & animal dicuntur vnũ proportionabile ſeu analogicum & talis non eſt alicuius conceptus vniuoci, ſaltẽ vt diſtinguitur contra præcedentes.

Vide in Formali. c. 1.

F

TERTIO ſciẽdum, ꝙ circa textum incidunt alique difficultates. ¶ Prima, an inter contradictoria ſit dare medium. ¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ contradictoria ſunt duplicia. Quædam ſunt cõplexa, de quibus non eſt hic ſermo. ¶ Alia ſunt incõplexa, quæ habent fieri inter terminum poſitiuum & ipſum ſumptũ cum negatione infinitante, vt homo & non homo. ¶ Supponitur ſecundo ꝙ duplex eſt medium, quoddam eſt medium per abnegationẽ quod poteſt vere negari de duobus contradictorijs. ¶ Aliud eſt per participationem, & de omnibus iſtis ſatis viſum eſt in logica. ¶ His ſuppoſitis reſpondetur ad difficultatem ꝙ inter contradictoria incõplexa non eſt dare medium, neque per participationem neque per abnegationem: nihil enim poteſt dari quod vere affirmetur vel negetur de duobus cõtradictorijs & hoc capiendo contradictoria ſine determinationibus, nã ſi ſumeremur cum determinationibus poſſent vere negari de aliquo, vt homo nõ eſt per ſe albus, homo nõ eſt per ſe non albus, & omnia iſta ẽt viſa fuerunt in logica.

An inter contradictoria detur medium.

Scot. li. 1. diſt. 2 q. vlt. & li. 4. Met. q. 4.

G

H

QVARTO ſciendum, ꝙ quarta difficultas eſt hæc, an aliqua veritas certa & ſincera poſſit naturaliter cognoſci ab intellectu noſtro pro ſtatu iſto. ¶ Et videtur ꝙ non quia omne illud a quo abſtrahitur notitia, eſt mutabile, ergo non poteſt eſſe cauſa alicuius immutabilis cognitionis; ſed certa notitia alicuius de aliquo dicitur eſſe de re ſub ratione alicuius immutabilis: ergo non habebitur per ſpeciem abſtractam a talibus rebus. ¶ Pro ſolutione ſupponitur ꝙ de hac difficultate fuere multæ opiniones. ¶ Vna henrici de gãdauo dicentis ꝙ pro ſtatu iſto virtute propria non poſſumus habere notitiam certam alicuius veritatis, & iſta eſt falſa, vt alias iam viſum eſt in logica in libris poſteriorum. ¶ Ideo ponitur

Sco. lib 1. d. 4. q. 4.

Sco. in 1. di. 3. q. 4.

A nitur alia opinio quæ eſt Sco. in primo ſententiarum diſt. 3. quòd pro ſtatu iſto virtute naturali propria ſine influxu ſpeciali Dei poſſumus habere certam notitiam de veritatibus, vt in dicto libro poſteriorum viſum eſt, in quo ſolutæ ſunt rationes in oppoſitum factæ. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Art. 2. Dvbitatvr primo. Vtrum ens & vnum conuertantur. ¶Et arguitur primo quòd non, quia nullum diuidens conuertitur cum diuiſo, ſed vnum diuidit ens: igitur. ¶Secundo ſic, quia tunc multitudo eſſet non ens, patet, quia multitudo actu eſſet aliquid vnũ. ¶Tertio ſic: quia ens eſt commune omnibus generibus, ſed vnũ eſt de genere quãtitatis: igitur. ¶ Quarto ſic, quia ſi
B conuerterentur, ſicut iſta eſt vera, tãtum ens eſt: ita & iſta tantum vnum eſt, quod tamen reprobatur ab Ariſto. in 1. Phyſi. ¶Ad dubium reſpondetur ꝙ ens & vnum conuertuntur capiendo vnum tranſcendenter, vt eſt paſsio entis, & de quocunque prędicatur ens ita & vnum. Et ſic dico quòd vnum nõ diuidit ens, ſed vnũ quod diuidit ens magis eſt vnum quod eſt principium numeri. ¶Poteſt etiam dici, quòd non eſt inconueniens aliqua diuidi per paſſionẽ, & de iſtis vnitatibus ſatis viſum eſt in primo articulo Ad rationes. ¶Ad primam patet ſolutio. ¶Ad ſecundam dicitur ꝙ multitudo quæ prædicatur de numero eſt ens vnum ſicut numerus eſt vnum de prædicamento quantitatis diſcretæ. ¶Ad ter-

An ens & vnũ conuertãtur.

C tiam dicitur quòd vnum vt eſt paſſio entis bene põt prædicari de multitudine. ¶Ad quartam patet quid ſit dicendum in primo phyſi. nam Parmenides & Meliſſus volebant habere ꝙ omnia eſſent vnum numero, ideo contra eos arguit Ariſtot.

Dvbitatvr ſecũdo. Vtrum in eadem re eſſe realiter diſtinguatur ab eſſentia & exiſtentia. ¶Arguitur primo quòd ſic, quia eſſe eſt accidens exiſtentiæ, igitur non eſt idẽ cum eſſentia. Antecedens patet auctoritate Auicennæ dicentis quòd eſſe cuilibet rei creatæ accidit. ¶Secundo ſic, omne quod fluit ab alio diſtinguitur ab illo a quo fluit, ſed eſſe fluit ab eſſentia: igitur. ¶Tertio ſic, quandocũque aliqua ſunt idem realiter: impoſſibile eſt oppoſitum vnius prædicari de altero, ſed oppo-
D ſitum eſſe aliquando prædicatur de eſſentia: nam aliquando iſta eſt vera, roſa non eſt. ¶In oppoſitum arguitur, quia magis videtur ꝙ vnum addat aliquam entitatem ſupra ens, quam eſſe ſupra eſſentiam, ſed vnũ vt viſum eſt non addit aliquam entitatem ſuper ens: igitur. ¶Pro ſolutione dubij eſt aduertendum ꝙ duplex eſt eſſe. ſ. eſſe cognitum & eſſe reale, de eſſe cognito viſum eſt in 1. de Anima. ¶Sed de eſſe reali dico, ꝙ diuiditur in eſſe eſſentiæ & exiſtẽtiæ: ita ꝙ eſſe reale eſt eſſe eſſentiæ vel exiſtentiæ, & eſſe eſſentiæ vel exiſtentiæ eſt eſſe reale. ¶Dico vlterius ꝙ eſſe exiſtentiæ & eſſe eſſentię ſunt idẽ realiter, licet diſtinguantur formaliter ¶Dico vlteriusꝙ eſſe exiſtẽtię & eſſentiæ alicuius rei ſunt ẽt idẽ

An eſſe diſtinguatur ab eſſentia, & exiſtẽtia.

Sco. in 3. d. 6. q. 1 & in 4. d. 1. q. 1.

E realiter. ¶ Vñ ſicut per eſſentiã rei nõ intelligo niſi ipſam rẽ realem: ita ẽt per exiſtentiã rei nõ intelligo niſi entitatẽ, rei. ¶ Dicitur tñ ipſa exiſtẽtia accidere cuilibet rei creatę, quia ẽſt extra eius conceptũ & nõ ꝙ ſit accidẽs capiendo accidens pro forma inhærente rei. ¶ Et dr̃ notãter, cuilibet rei creatę, quia exiſtẽtia Dei eſt de conceptu quidditatiuo Dei, iſta enim eſt in primo modo dicẽdi per ſe Deus eſt & iſta ẽſt per accidens & in materia contingenti, homo eſt. nec opus ad hoc ꝙ aliqua porpoſitio ſint in materia contingenti, ꝙ prędicatũ diſtinguatur realiter a ſubiecto, ſed ſufficit ꝙ prędicatũ nõ ſit de eſſentia vel propriũ ſubiecti, multa ẽt alia requiruntur, vt ſatis põt vide F ri in Summulis. ¶ Dicitur vlterius ꝙ eſſe & eſſentia nullo modo diſtinguũtur, nec etiam dicitur fluere ab eſſentia, niſi capiendo illa verba metaphorice, ſicut dicebãt antiqui paſſiones fluere a ſubiecto. Ad ratione. ¶ Ad duas primas patet ſolutio. ¶ Ad tertiam dicitur ꝙ non eſt inconueniens aliquid quod eſt idẽ realiter cum aliquo quod eſt tamen extra conceptum eius negari de illo, & oppoſitum verificari.

Exiſtẽtia eſt de q̃dditate Dei.

Dvbitatvr tertio. Vtrum hoc primum principium, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſint firmiſſimũ, notiſſimũ, & ſimpliciter primũ. Et vr̃ ꝙ nõ, quia circa ipſum cõtingit errare, eo ꝙ omnis nĩa cognitio intellectiua oritur a ſenſu, circa que cõtingit errare. ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in textu ¶ Pro reſponſione eſt aduertendũ ꝙ circa illud primũ principiũ contingũt multæ paruę difficultates. ¶ Prima, vtrũ primũ principiũ ſit demonſtrabile. Reſpondetur ꝙ primum principiũ quo ad inhærentiam prædicati ad ſubiectum non eſt demõſtrabilę, cũ non ſit dubium: Poteſt tamen demõſtrari primũ principium quo ad aliquas conditiones conuenientes ſibi, vt puta vtrum ſit affirmatiuũ, vel negatiuũ, cathegoricũ vel hypotheticum. ¶ Poteſt etiam demonſtrari vt ſubiectum, ſed non vt concluſio, poteſt enim ſic demonſtrari, omne ſpeculabile eſt conceptibile, primũ principium eſt ſpeculabile: igitur. ¶ Secunda difficultas: Vtrum circa primũ principium contingat errare. Reſpondetur ꝙ non quo ad veritatem, & falſitatem ipſius: cuius ratio H eſt, quia ſi quis erraret circa primũ principium adhęrendo eius oppoſito, ipſe ſimul opinaretur contradictoria ſimul eſſe in eodem. Contingit tamen errare circa prima principia quo ad proprietates ſibi attributas. ¶ Tertia difficultas: Vtrum primum principium poſſit aliquo modo induci ex ſingularibus. Reſpõdetur ꝙ cognitio ſingularium eſt occaſio cognitionis principiorũ, ideo ratio illa inductiua proprie non ẽſt probatio, ſed quædam inductio, vt dicit Sco. quia quandocunque intellectus intelligit primum principiũ magis adhærebit illi quam propoſitioni ſingulari inducenti. Rñdetur ergo ad dubium noſtrum ꝙ primũ principium eſt firmiſſimũ, quia eſt manifeſtiſſimũ. Etiam circa ipſum non contingit errare. ¶ Ad rationẽ re-

Impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, &c. an firmiſſimũ principium.

Sco. 4 Metaph. q. 3

Sco lib. 2. Metaph. q. 1.

E reſpondet Scot. quòd omnis deceptio, quæ poteſt fieri, extra per ſenſum non falſificaret primum principium, nunquam enim aliquis ſenſus iudicaret, ꝙ hoc ſit & non ſit in eodem inſtanti, nunquam etiam ſimul & ſemel iudicat hoc eſſe album & nigrum, licet tamen quandoq; bene iudicet illud quod eſt album eē nigrum, dato etiam ꝙ ſenſus erraret, tamen per intellectum tanquam per nobiliorem potentiam pôt corrigi. Et hęc de ſecundo art. Quantum ad tertium ſit.

G

Arti. 3. CONCLVSIO reſponſalis: ad quæſitum. Ens & vnus dicunt vnam & eandem naturam, & hæc cõcluſio relinquitur probata in textu. & etiam ex quæſtione ¶ Ad rationes ante oppoſitum, ad omnes ſimul patet quid ſit dicendum in primo articulo.

METAPHYSICAE ARISTOTELIS,

F LIBER QVINTVS. H

T. cõ. 1. & inde. *PRincipium dicitur aliud quidem vnde vtique aliquid remouebitur primum, vt longitudinis & vię, hinc quidẽ hoc principium, ex oppoſito autem alterum, &c.*

Principiũ quot modis dicit. ISTE eſt quintus liber Metaphyſicę: Ariſtotel. in quo diſtinguit multiplicia, pertinentia ad hanc ſcientiam. Et dicit primo, quòd principium dicitur ſex modis. ¶ Primo modo dicitur principium, a quo incipit motus, ſicut priuatio eſt principium generationis. ¶ Secundo modo dicitur principium à quo facilius incipit motus. ¶ Tertio modo à quo inexiſtente aliquid ſit, & hoc modo materia, & forma dicuntur principia ſic: & hoc modo materia & forma dicuntur principia. ¶ Quarto modo dicitur principium id, a quo ſit aliquid tãquàm ex parte quantitatiua, quæ eſt commune fundamentum aliorum, & hoc modo cor dicitur eſſe principium animalis. ¶ Quinto modo dicitur eſſe principium illud vnde motus, & ſic efficiens dicitur eſſe principium. ¶ Sexto modo dicitur eſſe principiũ illud quod primo cognoſcitur & per quod alia cognoſcũtur, & ſic dicitur de principio doctrinę,

E conſequenter ponit modos huius nominis cauſa & ponit eodem modo ſicut in 2. phyſ. poſitum eſt, ideo illi recurrendum eſt. ¶ Conſequenter ponit modos elemẽti, primo deſcribens ipſum, dicens. ¶ Elemẽtum eſt ex quo componitur aliquid primo in exiſtẽte diuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem. Et dicit, ex quo componitur, ad differentiam compoſitorum, quæ non ſunt elementa, & dicit in exiſtente, ad differentiam cauſarum extrinſecarum, & dicit primo, ad differentiam illarum partium, quæ non ſunt per ſe, ſed compoſitæ ex aliis, ideo materia prima verè, & propriiſſimè dicitur elementum. ¶ Dicitur autem elemẽtum duobus modis, ſ. proprie, & tranſumptiuè, primo dicitur tripliciter. ¶ Primus modus eſt, ſecundum quem litteræ dicuntur elementa ſyllabarũ. ¶ Secũdus eſt ſecundum quem aliquid dicitur elementum non ſimpliciter, ſed aliquo certo genere, vt aer & aqua dicuntur elementa mixtorum. ¶ Tertius eſt ſecundum quem fiunt demonſtrationes, & ſic præmiſſe dicuntur elementa. Ipſum elemẽtum tranſumptiuè dicitur omne, quod eſt paruum, indiuiſibile, & ſimplex, ad multa vtile. ¶ Conſequentet oſtendit, quot modis dicitur natura dicens ꝙ natura dicitur ſex modis. ¶ Primo modo dr̃ natura naſcentis generatio, ſiue natiuitas. ¶ Secundo modo dicitur id, in quo exiſtente fit id quod naſcitur. ¶ Tertio modo dicitur principium motus, & quietis, eius, in quo eſt primum, & non ſecundum accidens. ¶ Quarto modo

Elemẽtũ quid, & quotupliciter.

H

Natura quot modis dicit.

dicitur de materia. ¶ Quinto modo dicitur ſpecialiter de forma, nullus enim actualiter dr̃ homo niſi habeat formam. ¶ Sexto modo dicitur metaphoricè de eſſencia cuiuslibet rei. ¶ Dicit vlterius neceſſarium dicitur quinque modis. ¶ Primo modo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt eſſe, vt reſpirare neceſſarium eſt animali. ¶ Secundo modo dicitur illud, ſine quo alterum non poteſt bene eſſe, vt veſtis neceſſaria eſt homini. ¶ Tertio modo dicitur id quod fit per violentiam, & hoc modo in actionibus voluntariis omne neceſſarium eſt triſte, & omne tale non eſt increpabile. ¶ Quarto modo qđ impoſſibile eſt non eſſe, & hoc modo Deus eſt ſummè neceſſarius. ¶ Quinto modo dicitur neceſſariũ generaliter omne illud, quod non cõtingit aliter ſe habere, & hoc modo aliquę propoſitiones dicuntur neceſſariæ. ¶ Conſequenter diuidit vnum, dicens, ꝙ vnum diuiditur in vnum per ſe, & in vnũ per accidens. ¶ Vnde aliqua dicuntur vnum per accidens tripliciter. ¶ Vno modo, quia vnum accidit alteri, vt ſortes & muſicum. ¶ Secundo modo, quia vnum accidit alicui, de quo alterũ dicitur, vt muſicum eſt ſortes. ¶ Tertio, quia ambo accidunt vni tertio. ¶ Sed aliqua dicuntur vnum per ſe octo modis. ¶ Primo, quia ſunt continua ſiue per artem ſiue per naturã. ¶ Secundo, aliqua dicuntur vnum per ſe ſecundum ſubiectum, ita ſcilicet, quòd habent idem ſubiectum, vel ſaltem ſubiectum eſt in eis eiuſdem rationis, vt omnia generabilia dicuntur

G

Neceſſarium quo tupliciter.

H

Vnius diuiſiones, & ꝓprietates.

A dicuntur vnum in materia.¶Tertio modo aliqua dicuntur vnum ſecundum genus, ſiue ſit ſecũdum genus propinquum, ſiue remotum, vt iſoſceles, & iſopleurus dicũtur eadem figura. ¶ Quarto modo, quia ſunt eiuſdem rõnis.¶Quinto, quia eorũ ratio eſt indiuiſibilis, quemadmodũ ſunt omnia ſynonyma, quæ ſignificant idem ſecundum eandem rationem.¶Sexto modo, aliqua dicuntur vnum in illo, in quo non habent diuiſionem, vt diuerſæ partes lineæ dicuntur vnum in linea. ¶ Septimo modo, aliqua dicuntur vnum per attributionem ad aliquod vnum, vt exercitus dicitur vnus per attributionem ad vnum ducem.¶Octauo modo, aliquid dicitur vnum, quia eſt perfectum, vt domus dicitur vna

B quãdo eſt perfecta. ¶ Deinde ponit duas ꝓprietates vnius.¶ Prima eſt, ꝙ vnum eſt principium numeri. ¶Secunda eſt, ꝙ vnum, vt ſic eſt indiuiſibile. Deinde ſuper addit quatuor modos in Logica poſitos, dicẽs & vnum dicitur quatuor modis, ſcilicet vnum numero, ſpecie, genere, & aualogia.¶Prima dicuntur, vnũ numero, quorum materia eſt vna, capiendo materiam pro differentia indiuiduali, vt alias viſum eſt.¶Sed illa ſunt vnum ſpecie, quorum eſt vnum genus. Illa, vero ſunt vnum ſecundum analogiam, quæ dicunt eũdem modum prędicandi in quid, reſpectu ſuorum inferiorum.¶Deinde dicit, ꝙ quæcunque ſunt vnum numero, ſunt vnum ſpecie, & non econuerſo, & q̃cũq; ſunt vnũ ſpecie, ſunt vnum genere, & non econuerſo.¶Conſequenter dicit, quòd diui C ſio entis eſt ſicut diuiſio vnius entiũ enim aliud eſt per ſe, aliud, per accidens. Deinde dicit ꝙ ſubſtãtia dicit quatuor modis.¶Primo modo, dicitur ſubſtantia omne illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens. ¶ Secundo modo dicitur ſubſtantia de forma, quæ eſt illud, per quod aliquid eſt per ſe ſubſiſtens.¶Tertio modo dicitur de materia ſubiecto illius formæ. ¶ Quarto dicitur, quidditas, ſiue qđ quid erat eſſe, ideſt, quod per diffinitionẽ quidditatiuam ſignificatur, omnes autẽ ſubſtantiæ reducũtur ad duos modos, ſ. ad vniuerſales, & ſingulares. Eadem autem dicuntur dupliciter, ſ. ſecundum ſe, & ſecundum accidens. Eadem ſecundum accidens dicuntur tripliciter, ſicut vnum per accidens. Eadem ſecundum ſe dicũ D tur ſicut vnum ſecundum ſe.¶Conſequenter ponit modos huiusquod eſt diuerſum, dicens, ꝙ diuerſa dicũtur eorum ſpecies ſunt plurium, aut nulla, aut ratio ſubſtantiæ eſt altera & generaliter diuerſum dicitur oppoſitis modis, quibus dicitur idem. ¶Differentia vero dicuntur quęcunque diuerſa ſunt idem, ideſt quę ſũt conuenientia in aliquo. ¶ Secundo modo illa dicuntur dr̃ia quorum genus eſt diuerſum.¶Tertiomodo illa dicunt diuerſa, quarum genera ſunt contraria.¶Quarto modo dr̃ia dicuntur, quæcunque habent diuerſitatem in ſubſtantia.

Subſtãtia quot modis dicit.

Eadẽ dupliciter.

Modi diuerſi.

An neceſſaria habens cauſam ſui eſſe.

QVAERITVR vtrum neceſſaria habeant cauſam ſui eſſe.¶Argui- Se. 5 Metaph.q. 1

E tur primo, ꝙ non, quia omne habēs cauſam, circunſcripta illa cauſa poteſt non eſſe, ſed neceſſaria non pñt eſſe, igitur. Secundo ſic, ſi neceſſaria habeant cauſam, vel hoc eſſet ex ſe, vel ex ex alio, non ex ſe, quia tunc eſſent neceſſaria omni alio circunſcripto, ſi autem eſt neceſſarium ab alio non eſt neceſſarium illo circunſcripto. Tertio ſic, Oē cauſatum poſſibile fuit cauſari, ergo omne cauſatum aliquam poſſibilitatem icludit, ſed aliqua poſſibilitas repugnat neceſſario, igitur. Quarto ſic. Terminus productus eſt aliquo mō poſterior termino producente, ergo ſi neceſſaria habeant cauſam in aliquo priori poternnt non eſſe. Quinto ſic, Omne productum, vel cauſatum eſt dependens, ſed neceſſarium non eſt dependēs, igitur. In oppoſitum eſt philoſophus in text. In queſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

F

Art. 1. PRIMO ſciēdum, ꝙ conſequēter dicit Ariſt. de modis oppoſitorū, dicens, ꝙ oppoſita dicūtur quatuor modis, ſ. contraria, contradictoria, relatiua, & priuatiue oppoſita. Et dicit, ꝙ contraria dicūtur ſeptem modis. ¶ Primo, quia non poſſunt eiſdē adeſſe, & differunt genere, vt corruptione, & incorruptione. ¶ Secūdo, quia habent maximam differentiā, ſub eodē genere. ¶ Tertio modo, qa maxime differunt in eodem ſuſceptibili. ¶ Quarto modo, quia maxime differunt ſub eadem poteſtate. ¶ Quinto mō, dicuntur contraria quorum eſt maxima differentia ſiue ſecundum ſpeciem ſiue ſecundum genus. Sexto modo dicuntur contraria ſecundum contradictionem, vt duæ vrinæ ſunt ſignificatiuæ contrariorum. Septimo dicuntur cōtraria, quia hēnt aliqua talia, vel ſuſceptibilia, vel actiua, vel paſſiua, vel agentia, vt habitus, & priuationes. Deinde diſtinguit hoc nomen diuerſum ſpecie dicens, ꝙ aliqua dicuntur diuerſa ſpecie, quę ſub eodem genere ſunt, & vnum non continetur ſub alio. Secundo modo quæ continetur ſub diuerſis diuidentibus genus. Tertio modo qcunq; cōtinetur ſub differentiis contrariis eidē generi. Quarto modo dicuntur dña ſpecie, ſpecies vltimę, i. ſpecialiſſimę. Quinto modo dicuntur quæcunq; exiſtētia in eadem ſubſtantia differentiā habent. Aſſignat conſequenter philoſoph. modos prioris, & poſterioris & dicit primo, ꝙ ratio prioris conſiſtit in hoc, quod eſt eſſe ꝓpinquius alicui. Sunt autem octo modi prioris. Primo modo dr̄. prius ſecundum locum. Secundo modo ſecundū tps. Tertio mō ſecundū motum, & tunc illud eſt prius, quod eſt ꝓpinquius termino ad quem. ¶ Quarto modo dr̄ prius ſm poteſtatem, vt ille, qui excedit alios in poteſtate dr̄ prius. ¶ Quinto modo dr̄ prius ſecūdum ordinem ad aliquod primū. ¶ Sexto modo dr̄ prius ſecundum cognitionem, ſiue viam doctrinæ. ¶ Septimo dicuntur priora, quæ ſunt paſſiones ſubiectorum priorum. ¶ Octauo dicuntur priora ſecūdum naturam, & ſubſtantiam, quę contingunt eſſe ſine aliis, & alia non ſine ipſis.

Oppoſita

Contraria.

G

Diuerſæ ſpecie.

Prius.

H

Potentia & potentis modo

SECVNDO ſciendum, ꝙ conſequēter Philoſophus ponit modos poten-

A potentiæ,& ſunt tres.¶ Primus mo
dus.i.primo modo dicitur potentia
de potencia actiua,quę eſt principiũ
motus,vel mutationis in altero in-
quantum alterum,& talis aliquãdo
eſt extra paſſum,vt ars ædificatiua.
¶Secundo modo dr̃ potentia paſſi-
ua quæ eſt principiũ trãſmutãdi ab
altero inquantũ alterũ.¶Tertio mõ
dr̃ de potẽtia reſiſtiua,& inde eſt, ꝙ
q nõ poſſunt reſiſtere dicimus im-
potentes.¶Conſequẽter ponit tres
modos potentis.¶Primo modo dr̃
potens ſecundum potentiam actiuã.
¶Secundo ſecũdum potentiam paſ
ſiuam.¶Tertio ſecundum potẽtiam
reſiſtiuam.¶Sed impotentia dr̃ duo
bus modis.Vno modo priuatiue, &
ſic eſt carentia potentiæ in ſubiecto
nato.Secundo dicitur impotẽtia per
B oppoſitum ad potentiam.¶Silr̃ im-
poſſibile dr̃ dupliciter.¶Primo mõ,
quia caret potentia . ¶ Secundo mõ
dr̃ cuius oppoſitum eſt neceſſariũ,&
ſic impoſſibile conuenit propõnib.
Sed poſſibile dr̃ trib.modis . Primo
illud cuiꝰ cõtrariũ nõ eſt neceſſariũ.
¶Secũdo mõ illud,ꝙ eſt verũ.¶Ter
tio mõ illud, ꝙ eſt cõtingẽter verũ.
Cõſequẽter ponit modis q̃ti, & eius
diffinitionẽ, dicẽs,q̃tum eſt,ꝙ eſt di
uiſibile in ea,q̃ inſunt,quorũ ſingu
Magnitudinis ſpecies quot. lũ natũ eſt eſſe hoc aliquid.¶ Dein-
de dicit,ꝙ duæ ſunt ſpẽs eius.ſ.mul
titudo,& magnitudo magnitudinis
tres ſunt ſpẽs. ſ.linea ſuperficies, &
corpus.¶ Item q̃torum quędã ſunt
q̃ta ſecundum ſe alia ſecundum ac
cidens. ¶Item quãtorum per ſe q̃-
dam ſunt eſſentialiter quanta, alia
ſuut paſſiones,vt breue, & longum.

¶Item q̃torum per accidens q̃dam C
ſunt quãtã pure per accidens,vt mu
ſicum,alia per alterum . vt tempus,
& motus,motus eſt quantus per ter
minum,& tempus per motum.

Tertio ſciendum, ꝙ conſe- Modi pfecti quot & qui.
quenter philoſophus ponit modis p
fecti,qui ſunt quinq;. ¶ Primo mõ
dr̃ perfectum extra,ꝙ non eſt acci-
pere aliquid, q ſit eius pars , vt tp̃s
dr̃ perfectum cui nihil deeſt ꝙ eſt
pars eius.¶Secundo mõ dr̃ pfectũ,
cui nulla diſpõ qualitatiua deficit,
ſm ꝙ dicimus aliquẽ ſtudentẽ eſſe p
fecte ſtudioſũ.¶Tertio mõ dr̃ pfectũ
ꝙ attingit ad virtutem , vel propriã
perfectionẽ eius.¶Quarto modo ali
quid dr̃ pfectũ, ꝙ pertinet ad finem
propriũ , & ille modus transfertur,
ad malam ſignificationem,quia dici
mus aliquem eẽ perfecte corruptũ. D
¶Quinto aliquid dr̃ perfectum,q̃a
hẽt aliquid horũ q̃ dicta ſunt.vel q̃a
eſt ſignum,vel effectum aliquorum
eorum,quę dicta ſunt. Præterea di-
cit,ꝙ terminus dr̃ nouem modis. Terminus.
¶Primo modo dr̃ vltimũ rei. ¶ Se-
cundo dicitur, vltra quod nõ cõtin
git aliquid accipere.¶Tertio modo
aliquid dicitur,in quo ſunt omnes
res terminatæ. ¶ Quarto modo dr̃
forma magnitudinis , vt figura.
¶Quinto modo dr̃ finis , ad quem
tendit motus.¶Sexto modo dicitr̃ a
quo motus incipit eſſe. ¶ Septimo
modo dr̃ finis , gratia cuius aliquid
fit.¶Octauo modo dicitur ſubſtan
tia.i.forma ſubſtãtialis.¶Nono mo
do dicitur terminus,quod quid erat
eſſe,i.diffinitio quidditatiua.¶Secũ Secũdũ.
dum autem dicitur quinq; modis.

¶Vno

E ¶ Vno modo dicitur ſecundum, illud, quod eſt ſpecies, & forma rei. ¶ Secundo modo dicitur de ſubiecto alicuius formæ. vt homo eſt coloratum ſecundum ſuperficiem. ¶ Tertio modo dicitur de cauſa efficiente. ¶ Quarto modo de cauſa finali. ¶ Quinto modo ſignificat pōnem, vt ſecundum, quod cępit, ſecūdum quod vadit. Per ſe dicitur quinq; modis. ¶ Primus eſt quando diffinitio quidditatiua prædicatur de diffinitio, vel de aliquo eius ſuppoſito. ¶ Secundus eſt quando pars diffinitionis prædicat de diffinito. ¶ Tertius eſt, quando prædicatum ineſt ſubiecto primo tanquam paſſio eius. ¶ Quartus eſt, quod per ſe ineſt, & non per cauſam aliquam, vt homo per ſe eſt homo. ¶ Quinto capitur pro ſolitariè, vt homo per ſe. F

Per ſe.

QVARTO ſciendum, ꝙ conſequenter dicit Ariſt. ꝙ poſitio accipit dupliciter. ¶ Vno modo pro ordine partium inter ſe. ¶ Secundo pro ordine partium ad locum. ¶ Habitus dicitur quatuor modis. ¶ Primo, vt actio habentis, & habiti, mouentis & moti. ¶ Secūdo modo dicitur habitudo media inter continens, & contento, veſtem, & veſtitum. ¶ Tertio modo dicitur diſpoſitio ſecundum quā aliquis ſe habet bene, vel male. ¶ Quarto modo pro parte talis diſpoſitionis, quia virtus partiū dicitur habit. ¶ Similiter paſſio tribus modis dicitur. ¶ Primo modo pro qualitatib. ſecundum quas fiunt alterationis corporum. ¶ Secundo ꝑ alteratione, quæ fit ſecundum huiuſmodi. qualitates. ¶ Tertio modo ꝑ alteratione triſti, & notitia. Quarto modo pro magna calamitate.

Pō habitus priuatio paſſio & habere quotupliciter dīr.

G

¶ Priuatio dicitur ſeptem modis. ¶ Primo dicitur carentia alicuius diſpoſitionis in aliquo. ¶ Secundo modo dicitur carentia diſpoſitionis in aliquo, quæ nata eſt inuenire in aliquo ſui generis, vel ſuę ſpeciei. ¶ Tertio modo pro carentia diſpoſitionis, quæ nata eſt haberi ab eo pro tempore pro quo nata eſt habere. ¶ Quarto modo dicitur priuatio ablatio alicuius rei per violentiam. ¶ Quinto modo dicitur habere, aliquam diſpoſitionem, ſed turpē. ¶ Sexto modo priuatio dicitur, habere parū de aliqua diſpoſitione. ¶ Septimo dicitur difficultate haberi. ¶ Habere dr̄ quatuor modis. ¶ Vno modo habere eſt alterum ſecundum imperium ducere, vt febris habet hominem.

Priuatio.

Habere.

H

¶ Secundo dicitur habere formam ſibi inherentem. ¶ Tertio ſicut continens habet contentum. ¶ Quarto, ꝙ prohibet ipſum moueri, vt columna habet pōdus ſupra poſitum. Ex alio autem dicitur tot modis quot modis dicitur habetur. ¶ Ex alio dicitur ſex modi. ¶ Primo aliquid dicitur ex alio tanquam ex materia ſiue propinqua ſiue remota. ¶ Secundo tanquam ex agente. ¶ Tertio ſicut pars eſt in toto, vel ſicut totum eſt in partibus. ¶ Quarto ſpecies ex genere, & differētia. ¶ Qinto modo, quia eſt ex aliqua parte eius, vt puer dr̄ eſſe ex patre & matre. ¶ Sexta, quia eſt poſt illud, vt ex mane fit meridies. Et hæc de primo art. &c.

Ex alio.

DVBITATVR primo, quót ſunt modi totius, & partis. ¶ Ad ꝙ dicitur,

Arti. 2.

A dicitur, quòd pars dicitur quinque modis. ¶ Primo dicitur de parte aliquota, quæ aliquotiens ſumpta mẽſurat totum. ¶ Secundo dicitur de parte quantitatiua. ¶ Tertio dicitur de parte ſubiectiua. ¶ Quarto de materia, & forma reſpectu compoſiti.

Quot ſũt modi totius, & partis.

¶ Quinto de parte diffinitionis, vt ſunt genus, & differentia. ¶ Totum dicitur duobus modis. ¶ Primo, qđ eſt perfectum. ¶ Secundo, quod habet partes, & iſte modus diuiditur in totum quod ſub ſe multa continet, & totum integrale quod ex ſuis partibus componitur. ¶ Deinde ponit differentiam inter totum, & omne dicens, ꝙ vtimur iſto termino totum in illis, quæ habent partes, quarum diuerſitas ſitus ſubſtantialiter, diuerſificat ipſum, vt dicimus tota B domus, ſed vtimur iſto termino omne, quando illud, quod habet partes quarum diuerſitas in ſitu non diuerſificat ipſum, vt dicimus omnis aqua.

Dubitatur ſecundo, quot ſunt conditiones Colobom. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, quod colobom, vt communiter dicitur eſt illud, quod eſt diminutum in aliquo membro, & ſũt decem conditiones requiſitæ ad hoc, ꝙ aliquid ſit colobon. ¶ Prima oportet, ꝙ colobon ſit quantum. ¶ Secunda, quod ſit partibiles in multas partes. ¶ Tertia, ꝙ aliqua pars ab eo ablata ſit minor eo. ¶ Quarta ꝙ remaneat eiuſdem ſpeciei poſt ablationem partis. Quinta ꝙ ſit totum heterogeneũ. ¶ Sexta, ꝙ tale totũ faciat compoſitionem. ¶ Septima, ꝙ pars ablata non ſit de principalioribus. ¶ Octaua, ꝙ ſit continuum. Ex quo ſequitur, ꝙ harmonia non eſt colobon. ¶ Nona, ꝙ pars ablata ſit exterioribus, & non de interioribus. ¶ Decima eſt, ꝙ illa pars non ſit nata regenerari. ¶ Conſequẽter ponit modos generis, & ſunt quinque. ¶ Primo dicitur collectio eorũ, quæ adinuicẽ generatur ſub aliqua ſpecie. ¶ Secũdo dicitur illud, a quo multi deſcendunt, vt pater. ¶ Tertio pro ſubiecto reſpectu paſſionum.

Quot ſũt conditiones colobon.

C

Modi, & diuerſitates Generis.

¶ Quarto pro materia communi eorum, quæ adinuicem habent continuam tranſitionem. ¶ Quinto dicitur, quod ponitur in diffinitione qđ ditatiua. ¶ Sed diuerſa genere dicuntur dupliciter. ¶ Vno modo ſecundum genus naturale, quod eſt materia. ¶ Alio modo ſecundum genus logicum, quia continentur ſub diuerſis generibus. D

Dubitatur tertio. Quot modis dicitur falſum. ¶ Ad dubiũ reſpondet, ꝙ quatuor modis. Primo dicitur falſum in propoſitionibus. ¶ Secundo modo dicitur falſum de re falſa. Cintingit autem rem dupliciter eſſe falſam. ¶ Vno modo, quia non eſt. ¶ Secundo mõ, ꝙ licet ſit, nõ tamen apparet talis qualis eſt, vt deſcriptio vmbroſa apparet eſſe homo, & non eſt. ¶ Tertio modo dicitur falſum de diffinitionibus. ¶ Contingit tamen diffinitionem dupliciter eſſe falſam. ¶ Primo quia apparet diffinitio, & nullius eſt diffinitio. Alio modo dicitur diffinitio falſa non ſimpliciter, ſed reſpectu illius, cuius aſſignatur, vt ſi diffinitio hominis aſſignetur equo. Ex quo infert, ꝙ diffinitio

E tio eſt quodammodo vnum, & quo dammodo multa.¶ Quarto dicitur falſum in hominibus, & hoc contingit dupliciter.¶ Vno modo aliquis homo dr̃ falſus, qui ex certa intentione aſſerit aliis falſas rationes, & hoc cum quadã delectatione, & intentione fallendi.¶ Secũdo dicitur homo falſus, qui ꝓfert rõnes falſas, licet non ex intentione fallendi. Ex quo infert, ꝙ non dicitur homo falſus, qui poteſt mentiri, quia tũc idẽ eſſet verus & falſus.¶ Finaliter dicit, ꝙ accidens dr̃ duobus modis.

Accidens quo modis dr̃. ¶ Vno modo pro illo, quod ineſt alicui, ſed non de neceſſitate, neq; in pluribus, & tale eſt contingens ad vtrumlibet, vel vt in paucioribus, vt ſunt caſualia, & fortuita.¶ Secundo modo dicitur accidens, quod ineſt

F

per ſe, neque eſt de ſubſtantia, neque G de quidditate ſubiecti. Et differt iſte modus a primo, quia illa, quæ ſunt accidentia. Secundo modo poſſunt eſſe perpetua, & non alia. Et hæc de ſecundo articulo. Quantum ad tertium ſit.

Art. 3. Conclvsio reſponſalis: Aliqua neceſſaria habẽt cauſam ſui eſſe, nõ tñ omnia. Prima pars patet, quia concluſiones demonſtratiuæ, ſunt neceſſariæ, & tamẽ habent cauſam. Secunda pars patet de primo principio.¶ Ad rationes ſimiliter dr̃ qđ illud, ꝙ eſt neceſſariũ effectiue, & non formaliter non poteſt habere cauſam, ſeu principium, tamẽ illud quod eſt neceſſariũ formaliter, ſed non effectiue poteſt habere cauſam, ſeu principium.

H

METAPHYSICAE
ARISTOTELIS,
LIBER SEXTVS.

T.cõ 1. & inde. *PRINCIPIA & cãe quærunt entiũ palã aũt qđ inquantũ entia, eſt. n. aliquacã ſanitatis, & conualeſcentiæ sũt Mathematicorũ principia elemẽta & cãe & vniuerſaliter oĩs ſcientia intellectualis & participãs aliqd intellectus circa cãs, & principia eſt, aut certiora, aut ſimpliciora &c.*

Iste eſt ſextus liber Metaphyſicæ Ariſto. in quo oſtendit quomodo hæc ſcientia habet determinare de ente.¶ Et primo ponit hanc

A hanc concluſionem, ad iſtam ſcientiam pertinet conſiderare cauſas entium inquantum entia ſunt. Probat quia ad aliquam ſcientiam pertinet cõſiderare cauſas, & principia entis in quantum ens ſed hoc non pertinet ad ſcientias ſpales, quia vnaquæque conſiderat cãs & principia circa aliquod determinatũ genus entis, vt medicina conſiderat principia ſanitatis, & mathematicá principia entium mathecalium. Ex quo infert, duo corollaria. ¶ Primum non eſt demonſtratio ſubſtantię, nec ipſius, ꝙ quidem eſt. ¶ Secundum eſt, nulla ſcientia oſtendit ſi eſt de ſubiecto, cum nulla oſtendat quid eſt. ¶ Conſequenter oſtendit diſtinctionẽ huius ſcientiæ ab aliis, rõne cuius oſtẽdit rõnes, ſeu conditiones phyſicæ,

Quõ metaphyſi. determinat chẽat de ente.

B quæ ſunt tres. ¶ Prima eſt, ꝙ ipſa nõ eſt factiua, ſiue actiua, probat, quia omnis ſcia factiua, ſiue actiua eſt de reb. quarum principium eſt in faciẽte, ſed ea, de quibus eſt phyſica, non ſunt huiuſmodi, igitur. ¶ Secunda conditio, phyſica eſt ſcientia ſpeculatiua patet, quia omnis ſcientia, vel eſt actiua, vel factiua, vel ſpeculatiua, ſed phyſica nõ eſt actiua, neq; factiua, ergo eſt ſpeculatiua. ¶ Tertia conditio, phyſica eſt ſcientia ſpecialis patet, quia eſt circa aliquod determinatum genus entis, puta circa es, quod poſſibile eſt moueri. Deinde declarat conditiones mathematicæ. ¶ Prima, mathematica eſt de abſtractis a motu, & materia ſenſibili, probat, quia ipſa eſt de his, quæ in ſuis diffinitionibus, nec motum, nec materiam ſenſibilem includũt, igitur.

Diſcrimẽ metaph ab aliis ſcientiis.

Mathematica ſcia cõditiones.

¶ Secunda conditio, eſt ꝙ mathematica eſt ſpeculatiua, probat, quia cõſiderat ea, quæ conſiderat vt immobilia, & ſeparata a materia, ergo ipſa eſt ſpeculatiua. ¶ Conſequenter oſtendit numerum ſcientiarum ſpeculatiuarum, dicens, ꝙ ſunt tres, ſcilicet Mathematica, Metaphyſica, & Phyſica, ꝓbat, quia ſi eſt aliquod immobile ſeparabile, & ſempiternum eius eſt aliqua ſcientia ſempiterna, quę nequæ eſt phyſica neque mathematica, ſed alia ab eis, & prior ipſis, ſed aliqd eſt ĩmobile, inſeparabile, & ſempiternum igitur. ¶ Secũdam partẽ probat, quia phyſica eſt de mobilibus, mathematica vero licet nõ ſit de mobilibus, tamen eſt de ſeparabilib. a materia. ¶ Ex quo infert ꝙ. hęc ſcientia, quæ Rhetorica dicitur, eſt honorabiliſſima, patet, quia ſi eſt D aliquid diuinum in natura ipſa de eo conſiderat Secũdo patet, quia ipſa eſt delectabilis, quia rhetoricę ſciẽtiæ ſunt delectabiliores aliis, igitur. ¶ Et ſi quæratur, vtrum mathematica ſit ſcientia ſpãlis, vel generalis. Reſpõdet philoſophus, ꝙ mathematicá, & aliæ ſcientiæ ſunt circa aliqd determinatum genus entium: igitur ſunt ſcientiæ ſpeciales. C

Sciarum ſpeculatiuarũ numerus.

An ſcientiæ ſpeculatiuæ rite ſecatæ ſint a Philoſopho.

QVAERITVR. Vtrum diuiſio, qua Philoſophus diuidit ſcietias ſpeculatiuam in phyſicam, mathematicam & metaphyſicam ſit ſufficiens. ¶ Arguitur primo, quòd nõ, quia ſcientia moralis nulla illarum eſt, & eſt ſpeculatiua, igit illa diuiſio

Sco 6. metaph. q. 1.

E ſio eſt inſufficiens. ¶ Secundo ſic, Ens ſecundum ſe diuiditur in decẽ prædicamenta, ergo ſicut vnum diuidens, ſicut quantitas facit ſcientiã ſpecialem, ſ. mathematicam, ita alia dicunt facere ſcientiam. ¶ Tertio ſic. Subſtãtia incorporea habet proprias paſſiones alias pa aſſionib. entis ſubſtãtiæ, corporeę ergo ſicut de ſubſtãtia corporea eſt ſcĩa ſpecialis, vt ſciẽtia naturalis, ita videtur de ſubſtantia incorporeæ. ¶ Quarto ſic. Metaphyſica habet conſiderare omnia ſecundum quidditatem, ergo non videntur ponendæ aliæ ſcientiæ a metaphyſica. ¶ Quinto ſic, ſecundum philoſophũ. 2. Phyſi. phyſica, & mathematica videtur eſſe de eodem, ſ. de quantitate, ergo nõ diſtinguunt. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. In F hac quæſtione erunt tres art. Quantum ad primum.

Art. 1. Primo ſciendum, ꝙ conſequenter Ariſtot. remouet ens, ſupple per accidens a ſua conſideratione, dicens, ꝙ nulla eſt ſpeculatio de ente per accidens probat ratione, & ſigno. [Sco. 6. metaph. q. 2.] ¶ Signo ſic nulla, ſcientia, vel ars aliquis de eo conſiderat, faciens enim domum non facit quęcunque accidunt domui, quia ſunt infinita. ¶ Ratione ſic, illius, quod non eſt, non eſt ſcientia, ſed ſic eſt de ente p accidens, igitur. Minorẽ probat dupliciter. ¶ Primo, auctoritate Plato. qui dicit ſophiſticam eſſe de non ente, quia rationes ſophiſticæ ſunt maxime circa accidens, ſicut hæc ratio. ¶ Quicquid eſt, & non ſemper fuit factum eſt, grãmaticus muſicus non ſemper eſt, ergo grammaticus muſicus factus fuit, ſed cõſequens eſt falſum G poſito, ꝙ prius ſit factus muſicus, & poſt grammaticus, ſiue econuerſo, quia quod factum eſt vnica factione factum eſt, ſed muſicus, grãmaticus factus eſt vnica factione, igitur. Secundo probat minorem p̃dictam, quia entis per ſe dicti eſt generatio, & corruptio, ſed entis per accidens non eſt generatio, & corruptio, igitur.

Secundo ſciendum, ꝙ conſequenter Phyloſ. de ente per accidens mouet vnam difficultatem, puta, quæ ſit ratio entis per accidens, & tunc facile apparebit quare eius, non eſt ſcientia. [Ens per accidens quid,] ¶ Ad quam reſpondetur, ꝙ ens per accidens accipitur dupliciter. ¶ Vno modo pro communi intentione huius, quod eſt eſſe ens per accidens. ¶ Alio modo p H illo quod denominatur ens per accidens & hoc quinque modis. ¶ Primo pro omni eo, qđ non eſt ſubſtantia, & ſic de eo bene eſt ſcĩetia. ¶ Secũdo pro aggregato ex ſubiecto, & accidente inſeparabili. ¶ Tertio pro illo, quod nec accidit nec eſt, vt in pluribus. ¶ Quarto pro propoſitione vera contingenti. ¶ Quinto pro ſubiecto & accidente ſeparabili. ¶ De aliquo etiam eſt ſcientia dupliciter. ¶ Vno modo tanquam de obiecto propinquo, ¶ Alio modo tanquam de obiecto remoto, tunc dicitur, ꝙ de ente eer accidens primo modo poteſt eſſe ſcientia. ¶ Dicitur ſecundo, quòd de ente per accidens ſecundo, & qnto modis accepto bene poteſt eſſe ſcientia tanq̃ de obiecto remoto, & hoc in ſcĩa ſubalternata de quo alias

TER-

A ſatis viſum eſt in poſ ter oribus.

An quæ eueniunt de neceſſitate eueniant.

TERTIO ſciendum, ꝙ conſequenter Ariſt. vult remouere falſam opinionem circa prędicta, & eſt, ꝙ omnia, quæ eueniunt de neceſſitate eueniunt, & hęc opinio fundatur in duobus. ¶ Primum eſt, ꝙ non eſt poſſibile aliquid fieri niſi præcedant cauſæ ſufficientes, i. quæ ſufficiunt ad hoc, ꝙ fiat. ¶ Secundum ꝙ poſitis cauſis ſufficientibus effectus, eo modo quo ſufficiunt ad producendum effectum, producitur talis effectus. ¶ Dicit, ergo, ꝙ principia, & cauſæ generabilium, & corruptibilium aliquando ſunt ſine eo, ꝙ ex eis ſequatur generatio. patet, quia ſi non ſic, tunc omnia de neceſſitate euenirēt, quod eſt impoſſibile, quod probat, quia ſi omnes effectus habeant cau-B ſam per ſe, ex qua de neceſſitate producerentur, requiritur ꝙ illi de neceſſitate mouērur, vel per īnfirmitatem, vel per violentiam: nam ſequeretur, quod, ſi exeat domum ex neceſſitate morietur ex eo, ꝙ inueniret latrones & de neceſſitate ſequeretur, ꝙ ſi ſitiat exiret domum ab habendam aquam, & ſi comedat mortificantia moreretur. ¶ Ex prædictis infert, ꝙ cauſarum quædam ſunt ex quibus de neceſſitate ſequeretur effectus. Vnde autem proueniat quòd ex aliquibus cauſis non ſemper ſequatur effectus, hoc eſt aut a materia, aut a fine, vel agente, vel aliquo alio.

In quo cōſiſtant verum, & falſum.

QVARTO ſciendum, ꝙ conſequēter Ariſt. determinat de vero, & falſo, & primo oſtendit, in quo conſiſtant. Secundo oſtendit differentiā veri ab ente. ¶ Circa primum dicit, C ꝙ ens acceptum pro vero, & nō ens acceptum pro falſo conſiſtunt in cōpoſitione, & diuiſione intellectus, & faciunt ſibi contradictionem, quia cuiuslibet entis altera pars eſt vera, & altera falſā, quod probat, quia ſi in omni compoſitione, affirmatiua eſt verum, tunc in omni diſiunctione negatiua eſt falſum. ¶ Et ſi quæratur. ¶ Vtrum verum, & falſum quæ ſunt oppoſita poſſint eſſe ſimul in aliqua anima. Reſpondetur, ꝙ poſſunt eſſe ſimul, & etiam ſeparatim, quia ſimul poſſint formari oppoſitæ propoſitiones, & ſucceſſiuæ. ¶ Differt autem bonū a vero, quia bonū, & malum ſunt in rebus, verum autem, & falſum ſunt in mente, non tamen in quolibet intellectu, ſed in illo, qui dicitur compoſitio, vel diuiD ſio. ¶ Ex quo infert, ꝙ ens acceptum pro vero differt ab entibus incōplexis, quæ ſunt decem prædicamēta. ¶ Ex prædictis infert, ꝙ ens acceptum pro vero, & ens per accidens, ptermittenda ſunt, patet, quia alterius eorum, ſcilicet entis per accidēs non eſt cauſa determinata, alterum vero eſt animę paſſio. Et hæc de primo articulo. Quantum ad ſecundum.

Inſtantia.

Art. 2.

DVBITATVR primo. Vtrum diuiſio ſcientię ſpeculatiuæ realis in Phyſicam Metaphyſicam, & Mathematicam ſit ſufficiens. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ prædicta diuiſio intelligenda eſt de ſcientia ſpeculatiua ſtricte capta, quę. ſ. ex natura ſui ſubiecti ordinatur ad ſcire tāquam ad finem immediatum:

Sco. vbi ſup. q. 1.

nam

A nam finis immediatus, cuiuſlibet ſcientiæ eſt ſpeculatio ſubiecti illius ſcientiæ, ita ꝙ non eſt circa aliquam operationem, quæ non ſit eſſentiali ter ſpeculatio, cuiuſmodi eſt ſcientia practica. ¶ Supponitur ſecundo, ꝙ hic eſt ſermo de ſcientia ſpeculatiua poſſibili acquiri ab homine ex naturali lumine itellectus, ſ. ex principiis cognitis via ſenſus, memoriæ vel experimenti, quia omnis noſtra cognitio oritur a ſenſu, ex primo poſteriorum, ideo non diuiditur hic ſcientia in aliquam ſcientiam, quæ ſit de ſubſtantiis ſeparatis tanquam de obiectis. ¶ Supponitur tertio, ꝙ hæc diuiſio ſumitur pęnes diuerſitatem eorum, quorum neutrum cõtinet veritates virtute alterius ſcientiæ, ſiue ſubiecti alterius ſcientię.

Ex lib. de ſenſu, & ſenſili.

B ¶ Quarto ſupponitur, ꝙ hęc diuiſio aliter etiam poteſt ſumi circa obiecta: nam Metaphyſica eſt maxime circa intellectualia Mathematica vero eſt circa imaginabilia, naturalis, ſiue Phyſica eſt circa ſenſibilia, qđ intelligitur ſecundum quandam appropriationem, omnis enim ſciẽtia eſt circa intellectualia, ſed Metaphyſicalia, nec in vniuerſali aut in ſingularibus ſunt proprie ſenſibilia, & licet mathematicalia ſint ſenſibilia, non tamen primo, phyſicalia autem primo ſunt ſenſibilia.

Dvbitatvr ſecundo. Vtrũ de ente per accidens ſit ſcientia. ¶ Et arguitur, ꝙ ſic, quia de quocunque poteſt eſſe demonſtratio, de illo poteſt eſſe ſcientia, nam de ente per accidens poſſunt multa demonſtrari, vt patet in textu, ergo de eo eſt

An de ente per accidens ſit ſcientia.

Sco. vbi ſup. q. 2.

ſcientia. ¶ Secundo ad idem, aſtrologia, & muſica ſunt ſcientiæ, & tamen ſunt de ente per accidens muſica, enim eſt de numero ſonoro, qđ eſt vnum per accidens. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. ¶ Pro ſolutione dubii ſupponenda ſunt ea, quæ dicta ſunt in Logica in primo Poſteriorum, quomodo. ſ. ſcientiæ ſubalternatæ ſunt de ente per accidens tã quam de ſcibili remoto, & hic non vult negare Philoſophus quin de ente per accidens non ſit ſcientia ſimpliciter, ſed ſolum, ꝙ de aliquo in ordine ad prædicatum accidentale, & nullo modo paſſionale ſit ſciẽtia. Et quia hęc materia ſatis tradita eſt in libris poſteriorum, ideo ibi recurrendum eſt.

C

Sc. vbi ſupra.

D Dvbitatvr ſecũdo. Vtrum verum debeat excludi a conſideratione metaphyſicæ. ¶ Arguitur, ꝙ non, quia ſcientia metaphyſicæ, id eſt metaphyſica eſt ſcientia prima & communiſſima maxime circa primum obiectum ſcibile, & intelligibile, ſed illud videtur eſſe verum, igitur. ¶ Item vnumquodque ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad intelligi, in ſecũdo huius, ergo verum conuertitur cum ente, & per cõſequens pertinet ad metaphyſicum ſcientia de ente. ¶ Item ſi verum deberet excludi a conſideratione metaphyſici, hoc videretur eſſe pro tanto, ꝙ verum dicit ens diminutum ſed hoc eſt falsũ: nam illud, quod diminuit de perfectione entis non attribuitur primo. ſ. Deo, igitur. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ aliqui dicunt verum eſſe obiectum adæquatum noſtri intellectus

An verũ debeat excludi a conſideratione metaphyſicę.

Sc. 6 metaph. q. 3.

A intellectus, qđ tñ eſt falſū, cū verū nõ ſit primū intelligibile, qđ autē ſit obiectū nr̃i intellectus, viſum eſt in libris de aïa. ¶ Vlterius eſt aduertēdū quot modis dr̃ verū, & hęc diſtinctio ſatis viſa eſt in ꝑdicamētis, vbi dr̃: Ab eo.n.qđ res eſt, vel nõ eſt, dr̃ oratio vera, vel falſa, ibi.n.dictū eſt, ꝙ verū a quo ꝓpoſitio dr̃ vera, non eſt niſi cõformitas actus intelligēdi ad rē, quæ fundat̃ in illo actu intelligēdi, cuius cõſideratio pertinet ad librū de Anima, cū ibi tractat̃ de omnibus actibus potētiarū. ¶ Aduertēdū eſt vlterius, ꝙ verū aliqñ accipit̃, C vt eſt paſſio entis, & cõuertit̃ cū ente & illo modo metaphyſicus hēt bene determinare de vero, ſed nõ primo mō. Et per hoc patet qđ ſit dicēdum ad dubiū in quo finitur ſecūdus art. Quantum ad tertium ſit.

Sco. li. 1. di. 3. q. 4.

Conclvsio reſponſalis ad quæſitum: Diuiſio ſcię ſpeculatiuæ in tria ꝑdicta membra eſt ſufficiēs, vt ſatis ꝓbatū eſt ex dictis. ¶ Ad rationes ante oppoſitū quæſtionis dicitur, ꝙ omnes eorum ſolutiones ſatis patent in ſecundo art. Art. 3.

PETRI TATARETI

PARISIENSIS,

B D

In ſex priores Ariſtotelis Moralium libros ſelectę Quæſtiones.

Quæſtiones Præambulæ.

An virtutes morales ſint in voluntate, vel in appetitu ſenſitiuo.

Sco. in 3. diſ. 33 q. vnica.

CIrca libros Ethic. Ariſt. mouetur talis queſtio: Vtrū virtutes morales ſint ĩ volũtate, vel in appetitu ſenſitiuo. ¶ Arguitur primo, qđ nõ ſint in volũtate, qa volũtas eſt determinata ad bonū igit̃ nõ indiget habitu iclinãte ad illud bonū. Arguitur ſcđo ſic, volũtas eſt libera: ergo ex ſe põt ſe determinare ad agēdū: ergo in ipſa nõ dēt poni aliqs habitus ad ipſam determinãdū. In oppoſitū arguitur, qa volũtas habet operationes ſuas in ſua poteſtate, & eſt illimitata, & indeterminata ad illas operationes: ergo indiget habitu determinante ipſam ad ſic agendū. ¶ Pro ſolutione huius quæſtionis.

Sciendvm eſt primo, quod bo- Bonū ſimpliciter.

A uis inueniantur habitus inclinantes ad operationes conformes rectæ rationi.

An de virtutibus ſit ſcientia.

QVAERITVR ſecundo, vtrũ de virtutibus ſit ſcientia. ¶ Et arguitur primo ꝙ non, quia de ſola cõcluſione hr̃ ſciẽtia. ſed virtutes nõ ſunt cõcluſiones, igitur. ¶ Secũdo ſic: Sciẽtia eſt eorum, quæ ſunt ſemper vel in pluribus, ſed virtutes nõ ſunt in pluribus, quia homines, vt in pluribus ſunt mali. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

De quo poſſit haberi ſciẽtia.

SCIENDVM eſt primo, ꝙ de omni illo, quod habet aliquam diffinitionem, & paſſionem põt haberi ſciẽtia, ſed virtus habet paſſionem,

B

& diffinitionem. ¶ Vnde virtus eſt, quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit. Vnde diffinitio facit ſcire rem ſecundum notitiam incõplexam, & eſt medium ad ſciendum rem ſecundum notitiam complexam. Virtus etiam habet paſſiones, ſcilicet eſſe circa difficilia & eſſe moderatiuam paſſionũ; ergo videtur, ꝙ de virtutibus poſſit haberi ſcientia tanquam ſupple de ſcibili remoto; nam de ſola concluſione habetur ſcientia tanquam de ſcibili propinquo, de quo aliàs in artibus viſum eſt: primo Poſteriorum, dubitatione ſecunda, circa quintum, ſextum, & ſeptimum capitulum. ¶ Et per hoc ſoluitur primum argumentum. & ẽt ſcd̃m. ¶ Vnde qñ dicitur, ꝙ ſcientia eſt eorũ, quæ ſunt ſemper, ideſt eſt de cõcluſione neceſſaria, q̃ quandocunque formatur ſemper eſt vera. ¶ Aduerte etiam, ꝙ virtus dicitur habere cauſas determinatas: q̃ ſunt ratio, ſeu intellectus diſtinguens inter bonum, & malum: voluntas eliciens bonum, & fugiens malum, & aſſuefactio in bonis operationib.

2 Ethic. cap. 5.

2. Ethic. cap. 3.

C

Scientia de virtutibus eſt neceſſaria.

SCIENDVM eſt ſecundo, ꝙ ſcientia de virtutibus eſt neceſſaria homini. non quidem neceſſaria ſimpliciter: ſic, ꝙ homo non poſſit bene eſſe, & viuere ſine ipſa: ſed eſt neceſſaria ſecundum quid, puta ad acquirendum finem debitũ homini, qui eſt ipſa felicitas: quæ conſiſtit in operatione perfecta hominis, ſ. in viſione Dei, & eius dilectione. in quo autem principaliter? dicitur, quòd in dilectione, licet aliqui oppoſitũ teneant. ¶ Vnde cognitio illius finis eſt homini neceſſaria: vnde ſicut ſagittator nõ recte ſagittaret ad ſignũ niſi cognoſcere ſignum: ita homo non recte tendet ad finem, niſi recte cognoſcat finem. ¶ Item virtutes etiam ſunt neceſſariæ homini quoad eius perfectionem: homo enim non dicitur perfectus, niſi habeat ſubiectionem virium inferiorum in ordine ad rationem, & hoc fit per virtutes. ¶ Dices, ſine virtutibus homo bene poteſt operari: Nam ad bene operandum ſufficit ratio, quæ diſtinguit inter bonum & malum, & ſemper ad optima deprecatur, & voluntas poteſt elicere bonum, & fugere malũ, & executio poteſt eſſe per membra: igitur. ¶ Reſpondetur ꝙ in homine præter rationem eſt appetitus ſenſitiuus, qui in plurimum inclinat in contrarium illius, quod

Sco. in 4. diſt. 49. q. 3. & 4.

D

Inſtãtia.

E rectaratio dictat, propter quod eſt multum difficile operari, ſecundũ quòd recta ratio dictat, quia omnino tædioſum, & diſplicens, niſi per conſuetudinem acquiſitus fuerit habitus virtuoſus moderans appetitum ſenſitiuum, & inclinans ad præcepta rationis. Et ex omnibus iſtis G prædictis ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: De virtutibus moralibus, quas pauci homines habent, poteſt eſſe vera ſcientia, quæ concluſio relinquitur probata in primò notabili.

ETHICORVM ARISTOTELIS.

LIBER PRIMVS.

F *OMNIS ars, & omnis doctrina, ſimiliter aũt et actus & dilectio bonum quoddã appetere uidentur. Ideòque bene enunciauerunt bonũ, q̃ omnia appetũt, &c.*

An omnia bonum appetant.

QVAERITVR tertio circa primum propoſitionem libri Ethicorũ: Vtrũ ſit vera, puta omnia bonum appetunt. ¶Arguitur primo, quòd non, quia malum non appetit bonum, cum ſit eius contrarium: igitur. ¶Arguitur ſecundo interficientes ſe non appetunt bonum. ¶Item appetitus contrarij in contraria feruntur: igitur non feruntur ambo in bonum. ¶In oppoſitũ eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius ſolutione.

SCIENDVM eſt primo, quòd duplex eſt bonum, ſcilicet verũ bonum; & bonum apparens. ¶Vnde verum bonum eſt, quod in ſe habet rationẽ boni, vt virtutes, ſcientiæ, q̃ habẽt in ſe rationem boni: ita quòd poſſunt appeti propter ſe, vt ly propter, dicit circunſtantiam formalẽ, ſed non vt dicit circunſtantiam finis ſaltem vltimi. Aliud eſt bonum apparens, quòd non habet in ſe rationem boni apparet tamen habere rõnẽ boni, vt fornicari, adulterari, & alia hmôi vitia. Tunc dr̃, ꝙ ibi capiĩ bonũ in ſua generalitate, vt ſe extendit ad verũ bonũ, & ad bonũ apparẽs. ¶Et aduerte, ꝙ differẽtia eſt inter iſtas ꝓpoſitiones, omnia appetũt bonũ, & bonũ omnia appetũt. ¶Nã appetũt, facit terminũ ſequentẽ appellare ſuã propriã rõnem ſed a parte ante facit appellare ſuâm propriã rationem ſub diſiũctione ad omnẽ aliam. ¶Ideo dicunt aliqui, ꝙ vna Bonũ duplex. H

A eſt vera,& reliqua falſa puta iſta omnia appetũt bonum,quia ſenſus eſt, omnia appetũt bonum ſub rõne bonitatis.¶ Dicunt etiam,ꝙ iſta eſt falſa,bonum omnia appetũt, quia nullum bonum eſt, quod omnia appetant,& dicunt iſtam eſſe veram oĩa bonum appetunt, quia ly bonũ ſupponit conſuſe tantum ꝑꝑ ly omnia. ¶ Eſt tamen aduertendum, ꝙ dicũt aliqui,ꝙ eſt aliquod bonum, quòd omnia appetunt,ſ.Deus.Deus enim primo appetit ſe,quia diligit ſe & entia vt entia rõne appetunt illud bonum,quia immediate ordinanť ad ipſum Deum,& ꝑꝑ ipſum Deum facta ſunt.¶ Sed alia non vtentia rõne appetunt Deum, non tñ vt illud adipiſcantur, ſed quia appetunt ſuã propriam perfectionem,vel quia ordinantur ad illa,quę Deũ appetunt.

B Appetit⁹ duplex. SCIENDVM eſt ſecundo, ꝙ duplex eſt appetitus,de quib. in primo Phyſ.ſufficiẽter tractatur. ¶ Vnde eſt aduertendum, ꝙ voluntas ante actum voluntatis appetit naturali appetitu bonum, ideſt inclinatur ad bonum ſed per actum ſuũ actualiter tendit in bonum,& hoc non eſt incõueniens.¶ Eſt vlterius aduertẽdum, ꝙ in malo duo ſunt aduertenda ſeu malum poteſt capi dupliciter.¶ Vno modo pro ſignificato materiali, & ſic eſt ipſum ſubiectũ ſeu res habens malitiam,vt homo,& ſic non eſt dubium quin malum appetat bonum.¶ Alio modo capitur pro ſignificato formali,puta pro malitia quæ non eſt niſi carentia bonitatis vel rectitudinis,quæ deberet in eſſe actui,& ſic malum nõ appetit bonũ, quia nihil eſt.¶ Et per hoc ſoluiť primum argumentum,malũ & bonũ ꝑ ſignificato formali opponunť priuatiue.¶ Vlterius eſt aduertendum,ꝙ homo ĩ anxietate poſitus appetit ab ea liberari,& ita appetit bonum. Et videt,ꝙ ab ea non poteſt liberari niſi per interfectionem ſui ipſius,iõ eligit ſeipſum interficere.¶ Vnde appetit primo bonum,& mediante rõne erronea illud,ꝙ eſt ſimpliciter malum apparet ſibi bonum, ideo non appetit ſub rõne mali, ſed ſub rõne boni.Et per hoc ſoluitur ſecundum argumẽtum. ¶ Eſt vlterius aduertẽdũ,ꝙ appetitus cõtrarii appetunt cõtraria,ſed non contraria, quæ ſe habent ſicut bonum,& malum, ſed bene alia cõtrarietate, vť ignis appetit moueri ſurſum & aqua deorſũ.¶ Et per hoc ſoluitur tertium argumẽtum. Ex quibus omnibus ſequitur. D

CONCLVSIO reſponſalis: Omnia bonum appetunt, licet multi malum appetant.

IDCIRCO politica non eſt proprius, auditor iuuenis. In expertus, enim eſt eorum, qui ſecundum, vitam ſunt actuum,&c.

An ſcientia moralis proſit iuuenibus.

QVAERITVR quarto. Vtrũ ſcientia moralis ſit vtilis iuuenibus. ¶ Et arguitur primo,quòd ſic, quia iuuenes proficiunt in aliis ſcientiis ſpeculabilibus, igitur in iſta. ¶ Arguitur, ſecundo ſic. ¶ Dicit enim Ariſtot. ſecundo huius, quòd non parum refert iuuenem ſic

E vel ſic aſſue fieri.¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione quæſtionis.

SCIENDVM eſt primo, ꝙ iſta ſciētia dicitur eſſe vtilis iuuenibus, quia conſuetudo audiendi aliquid in pueritia diſponit iuuenem ad audiendum talia magis, quàm audiendum extranea. Vnde dicit Commētator, quod cum quis aſſuetus fuerit a pueritia credere ſermones falſos, illa conſuetudo inducet ad negandum veritatem ideo multum prodeſt pueris, & iuuenibus bonos ſermones, & bonam doctrinam audire. ¶Item ſicut ſe habet medicina ad corpus, ita iſta ſcientia ad animam, ſed medicina, & præſeruatiua corporis ab ægritudine, ergo iſta ſcientia erit præſeruatiua animæ a peccato,
F quod eſt ægritudo animæ. ¶Sed du-
Dubium. bium eſt, vtrum iſta ſcientia ſufficit ad faciendum iuuenes bonos. ¶Ad quod reſpondetur, quod non, quia ratio multum impeditur in ipſis propter oppoſitionem potentiæ nutritiuæ, & augmentatiuæ. Vnde in iuuenibus natura totaliter dirigit, & inclinat iuuenes ad augmentum, & nutrimentum, propter quod impeditur ratio, ideo iſti non vtuntur ratione ad illa, quæ ſunt ipſis neceſſaria, ad nutritionem, vero ſe habent ſicut bruta animalia, & ex hoc trahunt quandam, conſuetudinem a qua non poſſunt retrahi niſi quadā violentia, ideo cum talis aſſueſactio trahit iuuenem, non poteſt hæc ſciētia ſuum effectum habere, niſi monitionibus parentum, vel magiſtrorum, vel opprobriis vitiorum, vel contumeliis, vel verberibus cogan- G
tur. ¶ Vnde finis huius ſcientiæ non eſt cognitio, ſed eſt operatio actus virtuoſi moderantis impetus illicitos. Vnde pueri propter inclinationem ad nutrimentum & augmentum, & ad coitū ſunt ſecutores paſſionum, iō niſi coacti nolunt audire iſtam ſcientiam. Iō dicebat Ariſt. ꝙ hæc ſcientia non eſt vtilis neq; cōueniens iuuenibus.

SCIENDVM eſt ſecundo, ꝙ principia huius ſcientiæ non ſunt euidentia iuuenibus propter inexperientiam actuum humanæ vitæ, ſed ſolum forte ſunt credita & accepta auctoritate doctorum. Vnde dicit Heſiodus conformiter ad Ariſto. in textu, ꝙ tria ſunt genera hominum. ¶Aliqui ſunt qui ꝑ ſe faciēda intelligunt & intelligenda perficiunt, & H
iſti ſunt optimi. ¶ Alii ſunt qui per ſe non intelligunt facienda, ſed intelligentibus obediunt, & iſti ſunt boni. ¶Alii ſunt qui nec per ſe intelligunt facienda nec intelligenti obediunt, & iſti ſunt male affecti, & pœnitus inutiles, & ex iſtis ſequuntur, aliquæ propoſitiones. ¶Prima iuuenes non ſunt proprii auditores huius ſcientiæ propter hoc, ꝙ non ſunt experti de actibus humanis. ¶ Secunda propoſitio iuuenes ſunt bene idonei ad habēdam aliquam credulitatem de his, quæ in iſta ſciētia tractantur per auctoritatem doctorum. ¶Tertia propoſitio iuuenes nō ſunt proprii auditores huius ſciētiæ quo ad exercendum actus virtuoſos, niſi concurrente correctione parentum vel magiſtrorum. ¶Ex quo ſequitur

A ꝙ iſti exiſtentes ſub debito regimine ſunt vtiles auditores huius ſcientiæ. ¶ Sed dubium eſt vtrum prouecti ſint ſufficientes auditores huius ſciētię. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ triplices inueniuntur prouecti, quidam ſunt deprauati iudicii & deprauatę volūtatis, & iſti non ſunt vtiles auditores huius ſciētiæ, tantum iſti poterunt fieri vtiles propter hoc, ꝙ tandem vitam ſuam cognoſcent turpem eſſe & vituperabilē, ideo ad alios actus ſe dirigent, niſi omnino ſint deprauati, & iſti vocantur ab Ariſt. iuuenes non ętate, ſed virtute, quia non ſunt moribus prouecti, ſed iuuenes. ¶ Alii ſunt habentes firmam volūtatem bene agendi, & in operibus virtuoſis aſſueti, & iſti ſunt perutiles auditores huius B ſcientiæ, & iſti ſunt qui principia ſine formidine acceptabunt. Alii ſunt qui habent rectum iudicium rationis & bonam voluntatem, aliquādo tamen ſuperatam & trepidantem ex impetibus paſſionum, & iſti ſunt ēt vtiles, quia licet impetus paſſionū non poſſint refrenare, tamē per hāc ſcientiam iſtud ſufficienter poſſunt ponere, & per iſta ſoluuntur rationes. Sequitur.

Dubium.

C o n c l v s i o rńſalis. Iuuenes non ſunt perutiles auditores huius ſcientiæ, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

MVLTI quidem & grauiſſimi voluptatem, ideo vitam diligunt voluptuoſam. Multi omnino beſtiales videntur eſſe vitam pecudum eligentes, adipiſcuntur autem rationem, quia C *multi eorum, qui in poteſtate patiuntur ſimilia ſardanapalo &c.*

An fœlicitas conſiſtat in bonis exterioribus.

Q v a e r i t v r vtrū fœlicitas conſiſtat in bonis exterioribus. ¶ Et arguitur primo ꝙ ſic. Quia conſiſtit in ſtatu pſectiſſimo, quia beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum agregatione perfectus, ſed per diuitias homo habet illum ſtatum, quia habet quicquid vult. ¶ Arguitur ſecundo ſic. In illo conſiſtit felicitas ꝙ maxime ab homine appetitur, ſed diuitię ab homine maxime appetuntur, igitur in oppoſitum eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolutione.

P r i m o ſciendum eſt, ꝙ felicitas non conſiſtit in bonis exterioribus, quod probatur quadupliciter ſecundum, quòd quatuor dicuntur cōuenire fecilitati. ¶ Primo probatur ex parte appropriationis ipſius felicitatis. Vnde felicitas debet eſſe ꝓpriū bonum homini, & in ipſo exiſtens, ſed bona exteriora non exiſtunt ipſi homini, quia iſta bona exteriora nō ſunt noſtra, ſed magis bona fortunæ vnde ſicut fortuna dedit nobis taliter poteſt nobis auferre. ¶ Secundo probatur ex parte acquiſitionis. Vnde bona exteriora, quādoque acquiruntur per violentiam, quandoque per fraudem, quandoque ex parentibus, ſed illa non conueniunt felicitati, igit. ¶ Itē bona exteriora cū labore acquirunt, cū timore cuſtodiunt, & cum maximo dolore relinquunt, D

E & iſta felicitati non conueniunt. ¶Tertio probatur ex parte excellentiæ fœlicitatis. Nā fœlicitas eſt ſummū bonorum humanorum, ſed bona exteriora nō ſunt ſemma bona, quia cōtingit eis male vti. ¶Quarto probatur ex parte ſufficientię: nā felicitas & bona felicitantia ſatiant appetitum habentis, quia felicitas eſt vltimus finis, vltra, quem nihil quæritur, ſed bona exteriora nō sūt hmōi, immo appetitus eorū eſt infinitus. i. inſatiabilis, vel ad infinita tēdēs, niſi ſuperiori virtute regat, pura Deo vel habitib. virtuoſis, per quos dirigitur homo ad bene agendum.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ felicitas non dicitur conſiſtere in honoribus. Quod probat, quia felicitas non cōſiſtit in poteſtate alterius, ſed

F ꝙ homo honoretur non eſt in poteſtate ſua, ſed in poteſtate alterius, igitur. ¶ Item honor non quæritur niſi tanquam ſignum. ergo magis virtutes quæruntur, cōſequentia eſt nota. Et añs probatur quia honor eſt exibitio reuerentiæ in ſignum virtutis vel excellentiæ. ¶Et ſiquis dicat, aliqui appetūt honores, & tamē non appetunt virtutes, igitur. Reſpōdetur ad hoc, ꝙ appetentes honores qui non debentur ipſis dicuntur vitioſi, ſ. ambitioſi. ¶Dico vlterius, ꝙ ſicut ſunt aliqui qui magis volunt videri ſapienter, quàm eſſe & non videri, ita aliqui magis volunt videri eſſe ſapientes vel boni, quam eſſe & non videri. ¶Sed dubium, eſt vtrum aliquis poſſit licite honores appetere. Reſpondetur, quod ſaltem indirecte, quia bonum eſt diffuſiuū ſui

Inſtātia.

Dubiū.

ipſius, ideo quis poteſt licite appetere

G re reuerentiam, vt facientes reuerentiam efficiantur meliores, aut conſeruentur in bonitate habita. ¶Sed dubium eſt vtrum in nummo conſiſtat felicitas. ¶Et videtur ꝙ ſic, quia per nummos habemus quicquid volumus. Reſpondetur, quod poſſumus habere quicqd volumus per nummos quo ad bona exteriora, ſed non interiora, ſed ex iſto non ſequitur, ꝙ in ipſo conſiſtat felicitas, quia nummus non amatur, niſi propter aliud, & felicitas ꝑ ſe, & ꝑ iſta ſufficienter ſoluuntur argumenta. ¶Dico vlterius, quod ſi aliquis in infinitum appetat, hoc non eſt niſi propter corruptionem appetitus, & eius deprauationem. Et ex omnibus iſtis ponitur.

Dubiū.

H CONCLVSIO reſponſalis: ¶ Felicitas humana non conſiſtit in bonis exterioribus, quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

An fœlicitas conſiſtat voluptatibus.

QVAERITVR Vtrum felicitas conſiſtat in voluptatibus. ¶ Et arguitur primo, quod ſic, quia quod eſt ſumme appetibile hoc eſt felicitas, ſed voluptas eſt huiuſmodi. ¶Nam tam ſapientes, quàm ratione carentes appetunt illam. ¶Arguitur ſecundo. Felicitas eſt qd delectabiliſſimum, ſed nihil eſt delectabilius, quam illud, quod eſt ipſa delectatio, igitur. ¶In oppoſitū eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ quatuor

A tuor dicuntur eſſe bona corporis,ſ. viuacitas ſenſuum, cui coreſpōdet in anima prudētia.¶Secundum bonū corporis eſt pulchritudo, cui reſpondet in anima temperātia. ¶Tertium eſt robur,cui in anima correſpōdet fortitudo.¶Quartum eſt ſanitas,cui correſpondet iuſtitia.¶Et ex iſtis ponitur talis concluſio, ꝙ in nullo bono corporis conſiſtit felicitas, quę concluſio poteſt probari.

Quatuor ſut bona corporis.

¶Primo quia felicitas non eſt communis hominibus & brutis, ſed iſta quatuor bona ſunt ipſis communia, igitur. ¶Item felicitas non præbet occaſionem ad peccandum, ſed iſta bona corporalia præbent occaſionē ad peccādum vt patet primo de pulcritudinem,quæ ſæpe trahit ad luxuriam,& viuacitas ſenſuum ad ociolitatē robur autem ad ſubiectionē,robuſtus vt in plurimū ſubiectos videmus eſſe. Et ſic patet, quòd fœlicitas nō conſiſtit in bonis corporis,

B patet etiam quod non conſiſtit in voluptatibus.¶Item ſanitas magis eſt ſignum alicuius turpis, vnde vt in plurimum ſanum corpore cōtingit eſſe fatuum, & impium. ¶ Et per hoc ſoluitur primum argumentum; frequentates enim voluptates ſunt omnino beſtiales, vitam pecudum eligentes. ¶ Et aduerte, quod voluptas proprie eſt in cibo, potu, & coitu,quæ maxime prębent occaſionem delinquendi, & corpus ipſum totaliter corrumpendi. Vnde dicit Ariſtoteles, quod raro infelices ſūt ſine voluptate.

Voluptas appetibilis eſt.

Secvndo ſciēdum eſt,ꝙ voluptas aliquo modo appetibilis eſt hoc eſt,quia eſt vitæ neceſſaria. Sed

C cauendum eſt ne multum in ſe appetatur,quia ſtatus turpis vitæ adeſſet. ¶Aduerte,ꝙ triſtitia magna de facto multum abhorretur, & maxime ab illis, qui non ſunt confirmati in virtutibus,& valde aggrauat ſenſū. ¶Aduerte etiam, ꝙ licet voluptas ſit delectatio,non tamen eſt ſumma delectatio. Nam delectatio, quæ ſequitur ad fęlicitatem, puta ad clarā viſionem Dei, & eius ſummam dilectionem,eſt ſumma delectatio iō nō ſequit̃,voluptas eſt delectatio, ergo in ipſa eſt fęlicitas.¶Et per hoc ſoluitur ſecundum argumentum. ¶Et aduerte, ꝙ licet multi delectationē propter ſe deſiderent,& rem delectabilem propter delectationem, hoc non eſt ſecundum ordinem naturę. Natura ordinauit, vt delectatio pro

D pter rem delectabilem appeteretur. Ex quo ſequitur, ꝙ res delectabilis eſt ſimpliciter melior, & appetibilior ipſa delectatione. Viſū eſt enim quomodo fęlicitas cōſiſtit principaliter in operatione,& non in illo qđ ſequitur operationem.¶Et ſi dicas, remota voluptate remouetur fęlicitas,& nunquam appeteretur. Reſpōdetur,ꝙ iſtud argumentū nihil concludit,quia ſi concluderet,concluderet,ꝙ media ad finē ſunt meliora ipſo fine, quia ipſis remotis remouet̃ finis. ¶ Et ſi dicas ſūme fugibile eſt mors,ergo ſummæ appetibile eſt vita. Conſequentia videtur eſſe nota. Et antecedēs probatur, quia omniū terribilium terribiliſſimū eſt mors, vt habet Ariſt. quarto huius. Rńdet ꝙ licet illud quod maxime fugitur appeti-

E appetitu ſenſitiuo, ſit mors, nõ tñ ſecundum rectam rationem, immo ſecundum rectam rationem eſt abhorendum plures vitiis animam depriueri quam animã a corpore aliquo modo ſeparari.

Conclvsio reſponſalis. Licet quælibet voluptas ſit delectatio, felicitas tamen neque in voluptate. nam in delectatione cõſiſtit, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

An fœlicitas conſiſtat in operatione, vel in virtute.

Qvaeritvr Vtrum fœlicitas conſiſtat in operatione, vel in virtute. ¶ Arguitur primo, quòd non in operatione, ſed magis in virtute, quia operatio eſt laborioſa, & per cõ F ſequens non eſt delectabiliſſima, ergo in ea non eſt felicitas. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Dirigens eſt nobilis directo, ſed virtus dirigit ad operãdum, igitur. ¶ In oppoſitum videntur eſſe doctores. Pro cuius ſolutione.

Sco. in 4. diſti. 49 ſparſim hic inde.

Sciendvm eſt primo ꝙ fœlicitas capitur duobus modis. Vno modo vt eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus & ſic felicitas non eſt aliquid per ſe vnum, ſed eſt aliquid aggregatum ex omnib. bonis. ¶ Vnde felicitas iſto modo omnia continet quæ vir bonus, habere mallet, quàm non habere, vt vir bonus magis vellet habere omnes virtutes ſcientias, & earum operationes & alias perfectiones, & de hac felicitate loquitur Ariſt. in multis paſſibus. ¶ Alio modo capitur pro vno ſimplici bono, quòd eſt melius, & perfectius inter cætera, quæ G homini conuenire poſſint. Ideo quærere vtrum felicitas conſiſtat in operatione vel virtute, nihil aliud eſt q̃rere, quàm quod illorum eſt perfectius. ¶ Vnde de numero actuum q̃dam ſunt tranſeuntes, alii immanentes, immanentes ſunt ſimpliciter perfectiores tranſeuntibus, idem in ipſis tranſeuntibus non oportet ponere felicitatem. ¶ Sed de actibus immanentibus ponitur talis concluſio cum Ariſt. ꝙ actus virtutis eſt melior, nobilior, honorabilior ipſa virtute, quia per actus homo magis laudatur, quam per virtutes, quia per ipſos magis attingitur obiectum, q̃ per virtutes. ¶ Sequitur ergo quòd poſtquàm actus ſunt perfectiores & nobiliores quam habitus, vel virtutes, quòd ipſis eſt ponenda felicitas, & non in virtutibus, vel habitibus. H

Fœlicitas duplici-ter.

Sciendvm eſt ſecundo, ꝙ ꝓ ſolutione rationum dicitur, ꝙ operatio in qua conſiſtit felicitas nõ eſt ex ſe laborioſa, immo eſt ſumme delectabilis. ¶ Sed ſi dicatur laborioſa hoc eſt ex parte corporis & virtutũ ſenſitiuarum, operationes enim potentiarum non organicarum, puta intellectus, & voluntatis non ſunt laborioſę niſi ꝓpter indiſpoſitionem virtutum ſenſitiuarum. ¶ Vnde aduerte, ꝙ operatio, in qua conſiſtit felicitas eſt delectabilis, ꝙ omnem triſtitiam & dolorem extinguit. ¶ Aduerte etiam, ꝙ licet virtus & quolibet habitus inclinet ad conſimiles actus quibus eſt genitus, tñ rõ principaliter regulat operationes noſtras

Operatio fœlicitatis nõ eſt laborioſa.

&

A & voluntas eas imperat & virtus minus principaliter. Et per hoc ſoluit ſecundum argumentum. ¶ Et ſi dicas, ſi fęlicitas conſiſteret in operatione, ſequeretur, ꝙ dormiens, & nō operans eēt infęlix, & miſer, ſed hoc eſt falſum igitur. Reſpōdetur, quòd miſeria & eſſe miſerum opponitur, ſelicitati dupliciter, ſ. cōtrarie & priuatiuè. Si contrariè, tunc eſſe miſerum eſt eſſe imbutum malitiis cautelis, & malis operationibus, & ſic nō oportet, quòd dormiens ſit miſer iſto modo. Si autem capiatur priuatiue, tunc eſt carentia ſelicitatis in ſubiecto apto nato quando, & quomodo natum eſt eam habere, & ſic dormiens, vel alia neceſſitate impeditus non dicitur miſer, ſicut dormiens, vel exiſtens in tenebris non B dicitur cæcus, quia taliter non eſt aptus natus videre. ¶ Similiter dormiens taliter, non eſt natus habere operationem, nec per conſequens ſelicitatem. ¶ Dico vlterius, quòd ad hoc, quod aliquis ſit fœlix, non oportet, quod ſemper, actu operetur, ſed requiritur neceſſario, & ſolum modo ſufficit, ꝙ ſit in habitu in potentia, vel in diſpoſitione ꝓpinqua ad operandum. Ex quibus conſequenter.

Instātia.

Conclvsio reſponſalis: Felicitas nō conſiſtit in bonis exterioribus neq; in virtute, ſed conſiſtit in operatione virtuoſa, quæ eſt diligere Deum ſuper omnia, & propter ſeipſum.

VIDEBITVR autem vtique melius eſſe forſitan, & oportere, & pro ſalute veritatis, & familiaria deſtruere, ſpecialiterque Philoſophos exiſtentes, ambobus enim exiſtentibus amicis ſanctum eſt præhonorare veritatem &c. C

An veritas præferenda eſt amicis.

Qvaeritvr Vtrum ſi amicus & veritas diſſentiant, vtrum veritas ſit pręferenda amicitiæ. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia illud eſt faciendum per quod politica communicatio magis cōſeruatur, ſed ipſa magis conſeruatur præferendo amicitiam veritati, quam econtra, igitur. Maior eſt nota, & minor probatur, quia quantum eſt inter ciues de politica cōmunitate inter eos oportet eſſe de amicitia. ¶ Arguitur ſecūdo ſic. Amicitia eſt præferenda iuſtitiæ, ergo veritati, conſequentia eſt nota, cum iuſtitia ſit excellentior virtus. Antecedens probatur, quia illud eſt melius, quod eſt magis per ſe ſufficiens, ſed amicitia eſt huiuſmodi reſpectu iuſtitiæ. Patet, quia minus indigemus iuſtitia, quàm amicitia, patet, quia amici non indigent iuſtitia, & tamen iuſti indigent amicitia, igitur. Pro cuius ſolutione. D

Primo ſciēdum eſt, ꝙ triplex eſt amicitia, ſ. propter vtile, propter delectabile, & propter honeſtum. ¶ Duæ autem primæ poſſunt quandoque eſſe prauæ, ideo de illis nō eſt mirandū, ſi veritas talibus amicitiis ſit pferēda. ¶ Tertia autem amicitia eſt, q̄ ſola eſt amicitia eſt bona, nec poteſt

Triplex ē amicitia.

E poteſt eſſe mala, vt videbitur in 8. & de iſta quærit quæſtio.¶ Aduerte ꝙ veritas, vt de ea loquimur, eſt cõſor mitas noſtræ cognitionis, aut etiam noſtri ſermonis ad rem, & hæc veritas eſt perfectio, & bonum noſtri intellectus, ideo intellectus ſemper deficit a complemento ſuæ perfectionis quamdiu eſt in opinionibus, falſis, & tamẽ non eſt imaginandũ, quod falſitas ſit peccatum in nobis, quia non prouenit ex culpa noſtra, ſed ex delectabilitate naturæ.¶ Vnde notum eſt, ꝙ amatores veritatis & ipſius profundi ſcrutatores incurrunt ſepe falſas opiniones, ideo videtur, ꝙ falſitas non eſt peccatum in nobis.

Sc. 6. met. q. 3. & in 1. d. 3. q 4 in 2. arti.

SECVNDO ſciẽdum eſt, quòd amicitia eſt virtus, aut non eſt ſine virtute ſic, ꝙ in nullùm amicorum ſtare poteſt cum vitio.¶ Ex quo ſequitur, ꝙ nullus amicorum vellet ſubſtinere falſum aliqnod ſcienter, immo vellet docere oẽ verum & relinquere omnes falſas opiniones.

Amicitia eſt: virt⁹.

¶ Ex quo ſequit̃, ꝙ ſi veritas, & amicus diſſonent, veritas eſt ſemper pferenda amico, ita ꝙ magis eſt ſuſtinẽdaꝗ̀ amici falſa opinio, quia bonum magis ſemper eſt faciẽdum, ꝙ̃ malum, igitur.¶ Eſt etiam aduertendum, ꝙ deſtructio amicitiæ eſt corruptio communitatis, ita ꝙ diſſentire amico in velle aut nolle, eſt corrũpere, amicitiã. Dico vlterius ꝙ pferre veritatem amico. i. opinioni falſæ amici non eſt diſſentire amico, ſed eſt deſſentire opinioni, amici & nõ voluntati amici, cum ipſe velit doceri omnem veritatem.¶ Et ſidicas, vo lo ꝙ amico placeat tm̃ opiniones falſę tunc offenderetur in reprobationib. earum, quid tunc faciendum? Rñdetur, ꝙ in hoc ille eſſet vitioſus & nõ amicus, & per hoc ſoluitur prima ratio. Notum eſt ꝙ corruptio amicitiæ eſt deſtructio communitatis ciuilis. ¶ Dr̃ etiam quod diſſentire in velle vel nolle amici eſt deſtruere amicitia, ſed non diſſentire opinioni falſæ.¶ Ad ſecundam dr̃ quod quado dicit Ariſt. ꝙ iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, intelligit de iuſtitia legali, & commimi quæ vr̃ eſſe omnis virtus, de qua in quinto tractabitur & non de iuſtitia particulari. Et per hoc ponitur.

Obiectio

CONCLVSIO reſponſalis: Non ſolum amico, ſed amicitiæ veritas eſt pręferenda, i. veritas eſt præferenda opinioni falſæ amici, quæ cõcluſio relinquit̃ probata ex dictis.

SI enim & eſt vnum quid communiter prædicatum bonũ, vel ſeparabile quid ſecundum ſe ipſum, manifeſtum ꝙ non vtiq; erit operatum, neque poſſeſſum homini, nũc autem tale aliquid quæritur, &c.

An fœlicitas conſiſtat in bono ſeparato.

QVAERITVR vtrũ fœlicitas conſiſtit in bono ſeparato.¶ Arguitur primo ꝙ ſic. Quia cõſiſtit in Deo cum Deus ſit finis omnium & Deus eſt bonum ſeparatũ, igitur.¶ Secundo ſic. Bonum magis conſiſtit in fine gratia cuius, ꝙ̃ in fine quo, quia finis

quo,

A quo, eſt propter finem gratia cuius, igit, & talis finis gratia cuius nō eſt niſi bonum, ſeparatum, igitur. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius declaratione.

Sciendum eſt primo, ꝙ difficultas huius queſtionis eſt propter æquiuocationem huius, ꝙ eſt bonū ſeparatum. ¶ Vnde ſi per bonum ſeparatum intelligat quandam quidditatem, vel naturam ſeparatam & diſtinctam a ſingularibus quę eſt de eſſentia illorum ſingularium, a qua tamen ſingularia dependet eſſentialiter ſecūdum ipſam permanens, & prædicatur de bonis, quemadmodū videtur ꝙ Plato imaginatus fuit tūc nullum tale eſt ponendum, nec per conſequens felicitas conſiſtit in illo bono, cum nullum ſit tale. ¶ Dico ēt

De his vide Sco. in 1.d.13 q. vnica.

B ꝙ dato ꝙ eſſet aliquod tale iſtud nō eſſet bonum poſſeſſum & operatum ab hoīe, & tamen nos quærimus tale bonum, iō nō poteſt dici felicitas hominum, ſaltem in rōne poſſeſſi, neque rōne exempli, vt patet in textu. ¶ Alio modo per bonum ſeparatum poſſumus intelligere bonum, quod eſt finis omnium aliorum bonorum, gratia cuius cetera operantur, & omnia ab eo eſſentialiter dependēs, & eſt omnium creator, & ſic capiendo bonum ſeparatum notum eſt, quod fœlicitas noſtra conſiſtit in illo, quia tale non eſt niſi Deus glorioſus.

Sciendum eſt ſecundo, ꝙ felicitas noſtra non conſiſtit in Deo ſubiectiue, quia tunc per eam nō ſic eſſemus formaliter felices. Deus ēt nullus pt eſſe ſubiectū. Dico ergo ꝙ

Felicitas noſtra nō cōſiſtit i Deo ſubiectiue.

felicitas noſtra non conſiſtit in Deo C vel bono ſeparato obiectiue, i. Deus eſt illud, ꝙ per operationē noſtram in qua conſiſtit felicitas noſtra attingit, iō dr felicitas noſtra cōſiſtere in Deo obiectiue. ¶ Notum eſt.n. ꝙ felicitas humana, nihil aliud eſt, quam operatio hominis ſecundum virtutem perfectiſſimam, quę ſecūdum Theologos eſt ipſa charitas ſed ſecundum philoſophos videtur eſſe ſapientia. Ideo ponitur.

Concluſio rñſalis. Felicitas noſtra non conſiſtit, in tali bono ſeparato quale Plato vr̄ poſuiſſe quę concluſio relinquitur ſatis probata in primo notabili, in quo etiam ſufficienter ſoluuntur rationes.

QVID igitur vnicuiq; bonum, aut gratia cuius reliqua operata ſunt hoc autem in medicinali quidem ſanitas, in militari vero victoria. In edificatiua autem domus. In alio vero aliud. In omni autem electione, & operatione finis, huius enim gratia reliqua, operatur omnes, &c. D

An appetibile propter ſe tantum ſit perfectiui appetibili propter ſe, & propter aliud.

Qvaeritvr Vtrum, qđ eſt appetibile propter ſe tantum, ſit perfectiui, quàm illud quod eſt appetibile ptopter ſe, & propter aliud. ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia melius eſt quod eſt tantum & amplius, ſed eligibile propter ſe, & propter alterum eſt huiuſmodi. ¶ Arguitur

E tur ſecundo ſic. Summum, bonum quod eſt Deus, non ſolum propter ſe, ſed propter aliud eſt eligibile, quia illud quod eſt gratia alterius, eſt eligibile propter aliud, ſed Deus eſt huiuſmodi, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ aliqd eligitur propter aliud dupliciter. Vno modo prima intentione. Secundo modo ſecunda intentione. ¶ Vnde illud quod appetitur prima intẽtione, eſt nobilius, & ſic dicimus ꝙ omnia appetũtur propter Deum prima intentione, ſed illud quod appetitur ſecunda intentione eſt perfectius altero, quemadmodum dicimus, ꝙ Deum appetimus propter iſta inferiorã ſecũda intẽtione, hoc eſt ꝙ Deus poteſt diligi propter alterum, minus tamen dilectum vel iterum illud in Deum referendo.

Electio pp aliud duplex.

F

¶ Ex quo ſequit, ꝙ finis ſemper eſt nobilior his, quæ ſunt propter ipſũ ſecundum primam intentionem, & alia non dicuntur bona niſi propter ipſum, & ſic dicitur ꝙ ſemper deterius eſt gratia melioris, & hoc aſt qđ communiter dicitur ꝙ duplex eſt finis, ſ. ſecundum primam intentionem, & ſecundum ſecundam intentionem. ¶ Finis ſecundum primam eſt ſemper melior his quæ ſunt propter ipſum, & ex eius bonitate alia dicuntur eſſe bona. ¶ Finis ſecundũ ſecundam intẽtionẽ eſt res inferioris ordinis ordinata ad finem principalem ſeu ad finem primum prima ria intentione.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ aliquid dicitur appetitus, ꝑpter alterũ dupliciter prima intentione. Vno modo ſecundum appetitum naturalem ſine recta ratione regulatum. Alio modo ſecundum appetitum diſtortum & naturalem, & ſecundum iſtum appetitum cõtingit prima in tentione appetere melius propter peius. ¶ Vnde amarus principaliter poſuit intentionem in pecunia, vnde non obedit Deo, nec deſiderat ſcientiam, nec habet niſi propter pecuniã & de iſtis non oportet ꝙ ſimpliciter ſint meliora, niſi ſolum ſecundum falſam opinionem appetentis. ¶ Ex quo infertur ꝙ illud quod eſt eligibile propter ſe, eſt melius eo, quod eſt eligibilius propter alterum tantum. ¶ Vnde illud dicitur eligibile propter ſe, ꝙ habet rationem bonitatis, vt puta, quia de ſe perficit nos vel decorat vos, & illud dicitur appetibile propter alterũ tantum quod non habet de ſe rationem bonitatis, ſed ſolum in relatione ad alterum, vt pecunia vel medicina amara, modo illud eſt melius ſimpliciter, quod habet in ſe rationem bonitatis, quã ꝙ non habet. Et loquitur hic de bono in nobis non ſecundum vniuſcuiuſque naturam, quia ſic omne ens haberet de ſe formaliter aliquam rationem bonitatis. ¶ Tunc dicitur ꝙ illud quod eſt eligibilius propter ſe tantum eſt perfectius, quam illud ꝙ eſt eligibilius propter ſe, & propter alerum, quia illud eſt ſemper vltimus finis. ¶ Dico vlterius, quòd illud, quod eſt eligibile, propter ſe & propter aliud, nõ diminuitur a ſua bonitate propter hoc, ꝙ eſt eligibile

G

Vnum pp aliorum appetitus dupliciter.

H

bile

A bile propter aliud,& per hoc ſoluũtur rationes. Et ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Illud quod eſt appetibile propter ſe tãtum appetitu recto eſt eligibilius illo quod propter ſe & propter aliud appetitur, quia quod eſt appetibile propter ſe & nunquam propter aliud, ſiue hoc ſit ſimpliciter ſiue in aliquo genere eſt vltimis finis qui nihil exigit ipſo melius, ſed quod eſt appetibile propter aliud dato ẽt, quod ſit appetibile proter ſe eſt vltimus finis.

SED forte felicitatem quidem & optimum dicere confeſſum quid vr, deſideratur autem manifeſtius quid eſt adhuc dici. Forte vtique fiet hoc ſi ſumatur opus hominis,&c. B

An fœlicitas ſit quid ſufficientiſſimum.

QVAERITVR Vtrum felicitas ſit quid ſufficientiſſimum. ¶ Arguitur primo, quod non, quia per ſe ſufficientiſſimum facit vitam ſufficientem, & nullo indigentem, ſed felicitas non eſt huiuſmodi, igitur. ¶ Arguitur ſecundo. Felicitas cum vno minimo bono eſt perfectior ſeipſa ſola, igitur non eſt quid ſufficiẽtiſſimum. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

Felicitas dupliciter capit. PRIMO ſciendum eſt, quod felicitas poteſt capi dupliciter, vt iam ſuperius viſum eſt, & tunc dico, ꝙ felicitas primo modo puta, pro ſtatu omnium bonorum,&c. eſt perfectior quam felicitas ſecundo modo C puta pro vno ſimplici bono, quod homo poſſit habere. ¶ Secundo dico ꝙ ipſa cum alio bono eſt, perfectior ſeipſa ſine illo bono ſumpta ideſt aggregatum eſt melius quam vnum illorum bonorum, quia plura bona ſunt ſemper eligibiliora paucioribꝰ bonis dummodo in illis pluribus includantur illa pauciora. ¶ Sed dubiũ eſt vtrum pecuniæ pſint aliquo modo ad vitam felicem. Dubiũ. Reſpondetur ꝙ bonum quod eſt gratia melioris boni eſt ſemper eligibile, quandiu prodeſt illi bono, ſed quando nocet non plus eſt eligibile, quemadmodum pecuniæ non in ſuperabundantia, ſed in aliquo termino proſunt. ¶ Et ſi dicas, ſi pecuniæ proſint felicitati, ſequeretur ꝙ felicitas non eſſet per ſe ſufficiẽs bonum. Obiectio. Ad hoc reſpondetur ꝙ in prima intencione, ipſa eſt per ſe ſufficiens, quia eſt vltimus finis, & tantum propter ſe, ſed in ſecunda intentione indiget multis, & ſic non eſt ſufficiens. ¶ Vnde felicitatis eſt ſubuenire indigentibus parentibus, liberis, & toti cõmunitati, ſed iſtud non poteſt fieri ſine pecunia, ſine amicis. Et per hoc ſoluuntur argumenta. Ꝑ

SECVNDO ſciendũ eſt, ꝙ ipſius felicitatis multæ ſunt proprietates. ¶ Prima eſt, ꝙ ipſa eſt vltimus finis, quod non eſt intelligẽdum ſimpliciter, quia Deus eſt vltimus finis, ꝙ non eſt intelligendum ſimpliciter, quia *Deus* eſt vltimus finis, ſed debet intelligi inter bona humana, ita ꝙ inter bona humana ſeu inter bona q̃ homini põt conuenire felicitas Multæ ſunt proprietates fœlicitatis.

B licitas eſt melius. ¶ Et ſi dicas felicitas hominis eſt accidens, quia nõ eſt niſi operatio per quam attingimus Deum, ergo videtur, quod homo, quia eſt perfectior ſua operatione ſit magis finis felicitatis, quàm econtra. ¶ Notandum eſt quod quandocunque ſunt aliqua bona ordinata adinuicem, melius ſemper dicitur, finis reſpectu aliorum. ¶ Vnde inter omnia bona homini appoſita felicitas eſt melius bonum, cum hoc tamen ſtat, quod homo eſt finis felicitatis, felicitatem enim diligimus propter noſmetipſos vt ipſa perficiamur. ¶ Secunda, quod ipſa eſt propter ſeipſam eligibilis, quia ipſa ex ſe ipſa perfectio nobilis. ¶ Tertia, qđ ipſa non eſt propter aliud eligibilis, quod debet intelligi prima intentio F ne & inter bona humana. ¶ Quarta quod omnia alia bona humana id eſt homini appoſita ſunt propter ipſam eligibilia, ¶ Quinta, quod ipſa eſt quid perfectiſſimum, quia a nullo habet excellẽtiam. ¶ Sexta, quòd ipſa eſt quid delectabiliſſimũ, quia perfectiſſima delectatio ſequitur ipſam felicitatem, quia ipſa operatio, quæ dicitur felicitas eſt de obiecto nobis conuenientiſſimo, puta de ipſo Deo. ¶ Vnde de felicitate primo modo capta notum eſt, ꝙ nõ eſt bonum ſufficientiſſimum, ſed ſecundo modo capta dicitur bonum ſufficientiſſimum, quia inter omnia bona homini appoſita ipſa eſt ſufficiẽtiſſima. Et per hoc ſoluuntur argumenta. Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis: Felicitas eſt quid ſufficientiſſimũ, quia ad reddendum hominem bonum & optimum ipſa ſufficit, & per ipſam tantum bonum oſtenditur, quod homo nihil omnino reputat alia bona. G

EODEM autem modo & iuſta amanti iuſtum, & omnino quæ ſecundum virtutem amanti virtutem. Multis quidem igitur delectabilia aduerſantur adinuicem, quia non naturalia ſunt &c.

An multorum delectationes ſibi inuicem contrarientur.

Qvaeritvr Vtrum delectationes multorum ſint ſibi inuicẽ contrariæ. ¶ Arguitur primo, ꝙ nõ, quia omnis delectatio eſt quoddam H bonum, ſed bonum non contrariatur bono, igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Delectatio eſt contraria triſtitiæ, ergo non delectationi. Patet, quia vni tantum eſt vnum contrarium. In oppoſitum arguitur auctoritate Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ paſſiones ſicut gaudium delectatio, triſtitia, dolor ſolum inueniuntur in entibus cognitiuis & non in rebus, non cognitiuis. ¶ Vnde delectatio Paſſiones vbi inueniuntur. conſequitur adeptionem conueniẽtis & eius apprehenſionem, & triſtitia, vel dolor conſequitur fugam alicuius, quod tamen euenit vel deſiderium alicuius quod non euenit.

¶ Dico vlterius, ꝙ ꝓprie iueniũtur in appetitibus. Pro cuius declaratione eſt aduertẽdum ꝙ triplex eſt appeti-

A petitus, ſcilicet rationalis, qui nõ eſt aliud, quam voluntas. Alius eſt ſenſitiuus, & alius naturalis. ¶ Vnde appetitus ſenſitiuus, poteſt capi tripliciter. Vno modo vt eſt delectiuus ſuę propriæ naturæ, & ſic eſt ſimilis appetitui brutorum. ¶ Alio modo vt eſt regulatus ratione, & ſic nunquã obuiat rationi. ¶ Alio modo vt eſt vitioſe deprauatus. ¶ Vnde appetitus deprauatus ſemper obuiat rectę rationi, ideo illud quod eſt delectabile appetitui ſenſitiuo deprauato vitio, eſt contrarium, vel ſaltem diſconueniens rectæ rationi, & hoc eſt qđ volebat dicere, Ariſtoteles ꝙ multorum delectationes ſunt contrariæ. ¶ Et quando dicitur bonum non cõtrariatur bono. Dico quòd bona, in B ordine ad ea quorum ſunt bona nõ contrariantur, ſed ſecundum ſuas proprias naturas bene cõtrariantur. Et per hoc ſoluitur primum argumentum.

Appetit⁹ triplex.

SECVNDO ſciendum eſt, quòd delectabilia vitioſis multotiens ſunt contraria: vt auaro commutatio pecuniæ eſt ſibi delectabilis, & prodigo conſumptio pecuniæ eſt ſibi delectabilis, & ſic delectationes eorum ſunt contrarię, ſaltem originaliter quia vitia eorũ ſunt contraria. ¶ Et per hoc ſoluitur ſecundum argumentum: licet enim delectatio formaliter contrarietur triſtitiæ, tamen vna delectatio orginaliter poteſt cõtrariari alteri. ¶ Vlterius eſt aduertẽdũ ꝙ reſpectu diuerſorum idem poteſt eſſe delectabile & triſtabile, vt aliquid poteſt eſſe delectabile guſtui iſtius, & triſtabile guſtui alterius, & hoc eſt propter diſpoſitiones contrarias illorum ſenſuum. ¶ Eſt vlterius aduertendum, quòd vt plurimum illud quod appetit ratio recta refugit appetitus ſenſitiuus. Ratio enim ſemper ad optima deprecatur, ſed in hominibus aliquid pu a ſenſualitas ſemper ſibi aduerſatur. ¶ Etiam eſt aduertẽdum ꝙ virtuoſis poſſint eſſe delectabilia contraria: vt indigenti delectabile eſt acquirere pecuniam, & eam ſeruare, ſed abundanti delectabile eſt pecuniam indigentibus, diſtribuere. Ex iſtis ponitur talis. C

Delecta-bilia vi-tioſis sũt cõtraria.

CONCLVSIO reſponſalis. Multorum ſæpe delectabilium delectationes multæ ſunt contrariæ, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

D *VIDETVR autem, & eorum, quæ exterius ſunt bonorum indigens, quemadmodum diximus, impoſſibile enim, vel non facile bona operari impotentem tribuere exiſtentem &c.*

An ad fœlicitatem requiratur vſus virtutis.

QVAERITVR vtrũ vſus, ſeu opus virtutis requiratur ad felicitatem. ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia tunc ſequeretur, ꝙ nullus diceretur fœlix, niſi haberet opus virtutis, ſed hoc eſt falſum: igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Quis poteſt habere felicitatem, dato ꝙ nullam habeat virtutem, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſtoteles. Pro cuius ſolutione. E

PRIMO ſciẽdum eſt, quòd duplices ſunt virtutes, ſcilicet intellectuales, vt puta quę fiũt intellectu, vt ſa-

Duplices ſunt virtutes.

laudabilis, maximè eſſet quia eſt qd optimum, ſed hoc non, quia Deum qui eſt optimus, laudamus. ¶ In oppoſitum eſt Ariſtoteles, dicēs quod optimorum non eſt laus. Pro cuius ſolutione.

Quid ſit laus. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ laus propriè eſt confeſſio alicuius boni; immo breuiter omnis confeſſio alicuius boni dicitur eſſe laus, & cum felicitas ſit bonum, videtur ꝙ poſſit laudari, & ſic erit de numero laudabilium. ideo laudabilior omni humano bono. Et dico ꝙ ſecundum ꝙ aliqua ſunt magis vel minus bona, ſic ſunt magis vel minus laudabilia. ¶ Eſt tamen aduertendum ꝙ laus quandoque capitur ſtricte, vt eſt cōfeſſio bonorum quæ ad bona opera ſeu meliora ordinantur, & iſto modo felicitas non eſſet laudabilis, cū

B nō ordinetur ad maius bonum, ſed eſt quid diuinus & melius. ¶ Vlterius eſt aduertendum quòd laus infimis bonis attribuitur. Vnde nō ſolum homo eſt laudandus, ſed etiā bos & lapides, & per hoc differt ab honore, quia honor nō debetur animæ niſi ratione bonorum excellentium. Vnde honor eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis excellentiæ, vel dignitatis. Abſurdū enim eſſet exhibere reuerētiā equis & lapidibus, ét hominibus fatuis & ſtultis. ¶ Ex quo poteſt poni differentia inter laudabile, & honorabile, qa laudabile ordinatur ad melius, ſed honorabilia ſunt, quæ ſecundū ſe ſunt bona. Illud etiam patet, nam laus, & vituperium contrariantur. Nam vituperium eſt de malo vt à malis retrahatur, ergo laus debet eſſe de bono vt ad melius excitetur. Vir autē optimus non indiget vt excitetur ad melius; ideo illi non ſunt laudabiles. C

¶ Et per hoc ſoluuntur argumenta. Notum eſt quòd felicitas, & etiam deus ſunt bene laudabilia capiendo laudabile largè; ſed non capiendo laudabile propriè, & ſtrictè.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ circa textum incidit vna difficultas. ¶ Quod iſtorū eſt permanentius puta virtutes, vel diſciplinæ, ſeu ſcientiæ. Ad quam reſpondetur breuiter, quòd virtutes ſunt permanentiores, quia per obliuionem non poſſunt deleri, quin de ipſis per ea, quæ in vita occurrūt habeamus continuū exercitium: ſed habitus per obliuionem, & per interruptionem actus perdi poſſunt. Videmus etiam illud per experientiam, nam antiqui actus virtutū magis, & promptius poſſunt exerceri, quàm actus habituū ſpeculabiliū (Quod permanentius virtutes, an diſciplinæ.) D

¶ Et ſi dicas; ſi hoc eſſet verum, vel hoc eſſet ex parte ſubiecti vel ex parte habitus: ſed nullum illorum eſt dicendum, igitur. Reſpōdetur quòd non eſt ex parte ſubiecti, ſed ex parte phantaſmatis, vel ſpeciei intelligibilis, vt à phantaſmate dependet. (Obiectio.) ¶ Vnde dicitur probabiliter, ꝙ ſicut actus intelligendi dependet ab actus phantaſiandi, & ſentiendi in eſſe, & conſeruari; ita habitus dependet in eſſe, & conſeruari ab habitu phantaſiæ: ideo ad corruptionem illius corrumpitur habitus in intellectu. ¶ Et ſi quis iterum dicat, actus ſpeculationis ſaltem circa diuina nos magis trahunt, quàm actus virtutum, (Inſtātia.)

E igitur. Reſpondetur ꝙ licet nos magis trahant, non tamen ſequitur ꝙ propter hoc ſint permanentiores, quia in actibus virtutum ſunt aliæ cauſæ permanentiæ fortiores. Ex omnibus iſtis ponitur.

Conclusio reſponſalis, capiẽdo laudem large felicitas eſt laudabilis; ſed non capiendo ſtrictæ.

VIDETVR vtique, & alia quędam natura animæ irrationalis eſſe, participans quidem aliqualiter ratione incontinentis enim, & cõtinẽtis rationẽ habens laudamus, recte enim & ad optima deprecatur ratio &c.

An ſenſus aduerſetur rationi.

Quaeritur Vtrũ appetitus ſenſitiuus aduerſetur, ſeu obuiet rationi. ¶ Arguitur primo quòd nõ, quia illud quod eſt obedibile rationi non aduerſatur rationi: ſed appetitus ſenſitiuus eſt obedibilis rationi: igitur. Arguitur ſecundo ſic: Illud quod ordinatur ad alterum non aduerſatur illi alteri, ſed appetitus ſenſitiuus ordinatur ad rationẽ: igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ intellectus, ſeu ratio dominatur appetitui ſenſitiuo dominio politicali & regali, modo notum eſt, ꝙ ſubditus in tali principatu, vel dominio non obedit niſi libere domino: Ideo non ſemper ſibi obedit, ſed aliquãdo ſibi aduerſatur, & aliquãdo nõ, ſic eſt de appetitu ſenſitiuo, ꝙ ſolum libere videtur obedire intellectui, ſeu rationi, ideo ſibi aliquando obedit. Et iſta poſſunt declarari, nã incontinẽs habet rõnem rectam, ſcilicet hoc eſt in honeſtũ facere, & quod ipſum eſt fugiẽdũ, tamẽ appetitus ad hoc fortiter inclinatus mouetur ad hoc faciẽdũ. Vnde incontinens vult ſeipſum reſcindere ab appetitu irrationali, ſed vincere non põt. Item ratio ſemper ad optima deprecatur & appetitus ſemper ſibi aduerſatur. ¶ Eſt tamen aduertendũ, ꝙ illud non eſt verum niſi in hominibus deprauatis. Nam praua conſuetudo in tantum obfuſcat rõnem, ꝙ omnino peruertit iudicium rationis. ¶ Dices ſi hoc eſſet verũ, ſequeretur ꝙ homo ſemper male operaretur. Reſpõdetur negando cõſequentiam, quia ratio aliquando vincit illũ appetitũ, vt patet in cõtinentibus. Vnde non propriè diceretur quis continens, ſed temperatus, niſi haberet concupiſcentias prauas, & tamen continens detẽtus ratione non ſequitur eas.

Rõ dominatur appetitui.

Obiectio

Secundo ſciendum eſt, ꝙ nihil dicitur inclinari ad oppoſita immediate & propter ſe, tamen bene ad vnum immediate & ꝓp ſe, & ad aliud grã alterius, vt in cõtinẽte appetitus ſenſitiuus immediate & ꝓp ſe inclinatur ad voluptuoſum, ſed gratia alterius puta voluntatis & rõnis inclinatur ad fugam, vt canis vidẽs cibũ, inclinatur propter ſe ad cibum, ſed propter timorem domini inclinatur ad fugiendum. ¶ Sed dubiũ eſt vtrum voluntas poſſit aduerſari rationi? Ad quod dicitur ꝙ ſic. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendũ ꝙ voluntas ſe habet ad appetitum:

Nihil inclinat ad oppoſita immediate.

A titum, ſicut dominus ad ſubditum, dominus autem natus eſt diligere ſubditum & ſibi compati, ideo ſæpe cum appetitus ſenſitiuus fortiter in tendit ad voluptuoſum, voluntas cõ ſentit ei, licet ratio dictet oppoſitū. ¶Sed quid de vegetatiua? Reſpondetur, ꝙ talis non eſt nata obedire rationi: nam accepto cibo & potu volumus, nolumus, ipſa operatur. Etiã in ſummo verum eſt ꝙ ratio & voluntas habent dominium ſupra vegetatiuam, quo adminiſtrandum obiectum, puta cibum, & in hoc pt deficere voluntas. ¶Finaliter eſt aduertendum ꝙ aia ſecũdum ꝑdictas potentias puta intellectũ & volũtatẽ principat corpori principatu diſpotico, oportet.n. corpus aię obedire, & ipſum duci ſecundũ exigentiã potẽtiarum aię, ſi non fuerit impediens & per iſta ſoluunt rõnes. Vnde licet appetitus ſenſitiuus ordinetur ad rõnem, tñ cum hoc ſtat, ꝙ poteſt ſibi aduerſari, vt viſum eſt, ideo ponit. C

dubium.

CONCLVSIO tñſalis. Niſi in omnibus omnino deprauatis, ratio ſemper ad optima deprecatur.

ETHICORVM
ARISTOTELIS,
LIBER SECVNDVS.

B D

CIRCA ſecundum librum. Ethicorum Ariſtotelis.

An detur virtus inclinans ad ſupremum appetibile.

QVAERITVR Vtrum ſit aliqua virtus, quę inclinet ad ſupremum appetibile. ¶Et arguitur primo, quod non; quia nullum eſt ſupremum appetibile, igitur. Antecedens probatur, quia quocunque appetibili dato, dabile eſt maius, igitur. ¶Arguitur ſecũdo ſicut ſunt diuerſi appetitus, ita diuerſa ſunt appetibilia, igitur nullum eſt ſupremum appetibile. ¶In opoſitum arguitur. Non eſt proceſſus in infinitum in appetibilib. ergo deueniẽdũ eſt ad vnum ſupremum appetibile. Pro ſolutione huius quæſtiouis.

PRIMO ſciendum, ꝙ appetibile, volibile, & amabile idem ſunt, ita ꝙ quando dicitur. Vtrum ſit aliquod ſupremum appetibile, ſenſus eſt, Vtrũ ſit aliquod ſupremum diligibile. Appetibile, volubile, & amabile idẽ.

E ligibile.¶ Pro cuius declaratione po nuntur aliquæ propoſitiones.¶ Prima, inter appetibilia nature intelle ctualis eſt vnum ſupremum appetibile, quod dicitur eſſe infinitum. Probatur, quia natura intellectualis nata eſt vltimate perfici in aliquo, vel ergo illud eſt finitum, vel infinitũ. Non finitum, quia quod libet tale, aliquid habet imperfectionis, ergo in illo non eſt nata vltimate perfici. Probatur, quia natura intellectualis nata eſt perfici in illo, quod propter ſe eſt volendum, & iſtud dicitur eſſe ſupremum appetibile, igitur. ¶ Ex quo ſequitur, quod natura intelle ctualis non perficitur vltimate, & cõ plete, niſi habeat illud ſupremum, appetibile, immo illo non habito, natura intellectualis ſemper manet imperfecta, & inquieta. Iſtud etiam probatur, quia in habentibus appeti tum, ſiue naturalem, ſiue animalem non habetur vltima perfectio, niſi habeatur illud, quod tali appetitu propter ſe appetitur. Et per hoc ſol uuntur ſufficiẽter argumenta. ¶ Et ſiquis quærat, quomodo poteſt haberi illud ſupremum appetibile? Reſpondetur, ꝙ non poteſt haberi, niſi attingendo eum. Et ſi dicas, quomodo poteſt attingi? Reſpõdetur, quòd attingitur, per operationem, puta videndo, & eum diligendo ſuper omnia. ¶ Et ſiquis dicat, quid eſt illud ſupremum appetibile? Dico, ꝙ eſt illud, quod propter ſe eſt appetibile, vt ſummus Deus. ¶ Vnde illud dicitur propter ſe appetibile cui ex natura ſua repugnat propter aliud eſſe volendum, vnde nulli alteri a ſupremo volibili repugnat, ꝙ ꝓpter aliud appetatur.

Propoſitiones.

Corollarium.

Q

Inſtãtia.

G

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ duplex dicitur eſſe perfectio, ſ. prima, & ſecunda. ¶ Vnde illud dicitur eſſe perfectum perfectione prima, quòd habet omnia pertinẽtia ad primum eſſe rei, vt ille homo dicitur eſſe pfectus perfectione prima, qui habet omnia requiſita ad eſſe ipſius hominis. ¶ Sed illud dicitur eſſe perfectũ perfectione ſecunda, quod habet omnia pertinentia ad ſecundum eẽ ſeu ad eſſe accidentale. ¶ Et eſt duplex perfectio ſecunda, ſ. extrinſeca, & intrinſeca, quæ recipitur in perfectibili, ſed perfectio extrinſeca eſt, q̃ non recipitur in perfectibili, ſed bene attingitur, per operationem ab ipſo perfectibili. Et ſic homo poſſet ſic, perfici ab obiecto, quod ab ipſo cognoſcitur, & ſic perficeretur Deo. Et iſto modo ignobiliora perficiuntur ignobilioribus, non, ꝙ ſint illa realiter, nec habendo illa formaliter per inherentiam, ſed attingendo illa.

Duplex Perfectio prima, & ſecunda.

H

¶ Ex quo ſequitur, ꝙ ſi appetitus alicuius eſt reſpectu ignobilioris, quã ſit illud cuius eſt appetitus non perficitur niſi ſecundum, quid. ¶ Sequitur vlterius, ꝙ ſi aliqua natura attingat aliquid nobilius, ea, quod nõ eſt ſupremum appetibile non perficitur complete, & vltimate ideo, oportet dare ſupremum, in quo vltimate perficiatur. ¶ Et ſi dicas, vtrum ſecũdum ordinem naturarum oporteat eſſe pfectiua extrinſeca cõplectiue, perficientia. Dico, ꝙ non, ſed ſufficit, ꝙ perfectiones intrinſecę, & ſecũdæ correſpondeant gradibus perfectio-

A ctionum primarum.¶ Vnde dria eſt inter voluntatem,& alios appetitus: nam alii appetitus non appetunt ali quid extrinſecum,niſi propter natu ram cuius ſunt appetitus. Voluntas aũt amat aliquid nobilius ſe,& plus, quam naturam cuius eſt. Ex omnib. iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

Conclusio reſponſalis. Aliqua eſt virtus, quæ inclinat ad ſupremum appetibile, quia eſt aliqua virtus, quæ inclinat ad ſumme diligendum Deum, qui eſt ſupremũ appetibile.

DVPLICI autem virtute exiſtente, hac quidem intellectuali, hac autem morali. Ea quidem, quæ intellectualis: plurimum ex doctrina habet, & generationem, & augmentum, ideo experimento indiget & tempore, &c. B

An virtutes generentur ex operationibus.

Quaeritur Vtrum virtutes generentur ex operationib.¶ Et arguitur primo, ꝙ non, quia ex vna operatione poteſt generari, ergo nõ ex operationibus generatur. ¶ Arguitur ſecũdo. Vel generatur ex prima, vel ex ſecunda, ſed nullum iſtorum eſt dicendum, igitur, quia non vr̃ eſſe maior ratio de vna, quam de alia ergo virtutes, non generantur ex operationib. ¶ In oppoſitum eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ ſicut alii habitus, qui ſunt ſpeculatiui generantur ex operationibus, ita habitus practici, ſicut ſunt virtutes morales, videmus etiam, ꝙ ex contrariis operationibus generantur cõtrarii habitus, quod non eſſet niſi illæ operationes generarent habitum. C Habitus practici. quo generantur.

¶ Aduerte, vlterius, ꝙ quando dicimus, virtutes fieri, vel generari ex operationibus, ly ex, poteſt dicere habitudinem cauſæ efficientis, ita quod eſt ſenſus virtutes fiunt ex operationibus tanquam a cauſis efficientibus, & iſtud communiter tenetur. Vel ly ex, poteſt dicere habitudinẽ cauſæ materialis, ſic quod ſit ſenſus, operationes ſunt materia ipſorum habituum, & ſic non tenetur. Vel poteſt dicere ordinem quemadmodũ dicimus, quod ex magnæ fit meridies, ideſt poſt mane fit meridies, & hoc poteſt teneri immo multi doctores hoc dicunt, ſed primus modus, eſt magis communis. D ¶ Sed dubium eſt a quo cauſantur iſtæ operationes reſpondetur breuiter, ꝙ cauſantur ab ipſa potentia ſicut a voluntate, ſi ſint operationes voluntatis. Vnde voluntas nõ ſolum paſſiue ſe habet ad recipiendum actum, ſed etiam actiue. Voluntas enim ſeipſam determinat ad agendum, quod non faciunt alia agentia. Vnde voluntatem ſeipſam determinare non eſt aliud, quã ipſam habere volitionem. Dubiũ. ¶ Secundo dubitatur, quomodo virtutes ſe habeant ad ſuas operationes. Reſpondetur breuiter, quod virtutes inclinant ad conſimiles operationibus illis a quibus generatæ ſunt. Et Dubiũ.

Sed in 1. d. 17. q. 2. E hæc conditio vera eſt de omnib. habitibus ſiue ſint infuſi, ſiue acquiſiti ¶ Secundo dico, ꝙ etiam virtutis ſaltem acquiſitę actiuè, & effectiuę ſe habent ad illas operationes, ſic videlicet, ꝙ partialiter cauſant illas operationes ideo vr ibi eſſe quędam circulatio de qua non eſt incoueniens. Ex operationibus generantur habitus, & ex habitu operationes concurrente tamen potetia.

Ex quib. operatio. nib. gñāt virtutes. SECVNDO ſciendum, ꝙ dubium eſt, a quibus operationibus generantur virtutes. Vtrum ſolum ex operationibus commenſuratis ſecūdum rectam rationem. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſic. Nam virtus eſt habitus bonus, ergo generatur ex operationibus bonis, ſed non ſunt operationes bonę niſi fiant ſecundum, ꝙ F recta rō dictat. ¶ Dicunt tamen aliqui, ꝙ hoc non eſt verum, quia poſſunt eſſe opera bona, quæ non fiunt ſecundum rectam rationem. ¶ Ideo pro declaratione eſt aduertendum, ꝙ quadruplices ſunt operationes virtutum. ¶ Quædam ſunt immanentes in voluntate. ¶ Quædam in appetitu ſenſitiuō ¶ Quædam in membris. ¶ Quædam tranſeuntes extra nos, vt in actu liberalitatis, q eſt dare bonum, poſtquam ratio dictauit, quod dandum eſt donum, voluntas vult dare, ideo impetat aliis potentiis hoc eſt dandum. ¶ Secundo appetitus ſenſitiuus conſentiens ipſi voluntati appetit illud idem facere, ideo mouet membra corporalia ad hoc faciendum. ¶ Tertio illa membra corporalia motum recipiunt ab appetitu ſenſitiuo. ¶ Quarto poſſibile eſt, quod tales motus a mem- G bris facti in res extra recipiātur, vel tranſeant. ¶ Et aduerte, ꝙ tales operationes dicuntur bonæ, quia ſunt commenſuratæ ſecundum rectam rationem, hoc eſt tales quales recta ratio decreuit. ¶ Et aduerte, ꝙ iſtæ operationes non neceſſario ſe conſequuntur in bonitate, & malitia, ſed aliquæ poſſunt eſſe bonæ, & commēſuratæ ſecundum rectam rationem, vbi alię erunt malæ, & voluntas poteſt habere actum conſonum rationi, & appetitus propter paſſionē, vel laborem, vel difficultatem rebellat ſibi, & ſi ex toto non poſſit ſibi rebellare, tamen non obedit ſibi niſi cum dolore. ¶ Etiam dato, ꝙ voluntas, & appetitus conſonent rationi, tamen forte membra propter inconſuetudinem non erunt ad exequendum H actum ad extra. Ecōtra poſſibile eſt, ꝙ opus in voluntate erit valde malum, & opus extra erit valde bonū, vt patet in hypocritis vbi opus voluntatis eſt malum, quia volunt facere propter vanam gloriam, & tamen opus extra erit valde bonum, quia erit tale, quale fuiſſe ab obtima ratione, & ſic patet, ꝙ ex dictis ſatis ſoluuntur rōnes. Vnde actus poteſt eſſe ita intenſus, ꝙ generabit virtutē, ſed ſi non ſit ſufficientes intenſus pt tunc habitus generari ex plutibus actibus, vt poſtea videbitur. ¶ Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Virtutes morales, generātur ex operationibus, non omnibus, ſed ex operationibus, commenſuratis ſecundum rectam rationem, quæ con-

A cõcluſio relinquitur probata ex dictis.

An quæſtiones præcedentes virtutẽ ſint eiuſdem ſpeciei cum conſequentibus eandem.

QVAERITVR. Vtrum operationes præcedentes virtutem, ex quibus generatur virtus, & ſequentes virtutem, ſint eiuſdem ſpeciei. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia operationes virtuoſæ, & non virtuoſæ non ſunt eiuſdem ſpeciei ſed operationes præcedentes virtutem non ſunt virtuoſæ, & ſequentes ſunt virtuoſæ, igitur. ¶ Arguitur ſecundo, ſic, Bonum, & non bonum non ſunt eiuſdem ſpeciei moris, ſed opus ſequens virtutem eſt bonum, & præcedens non, igitur. ¶ In oppoſitum B arguitur, quia actus præcedentes virtutem, & ſequentes ſunt de eodem obiecto, ergo ſunt eædem. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quod aliquæ operationes dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei dupliciter. Vno modo ſecundum naturam, & entitatem, & ſic nulli eſt dubium quin tales operationes non ſint eiuſdem ſpeciei. ¶ Alio modo in genere moris, & tunc dico, quod iſtæ operationes, ſunt eiuſdem ſpeciei. ¶ Vnde illæ operationes dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei ſecundum naturam, quæ habent omnino ſimile obiectum.

Aliq operationes ſũt eiudẽ ſpẽi dupliciter.

¶ Exemplum, volo dare elemoſynam Petro, & volo dare elemoſynam Ioanni, vt oportet, &c. Notum eſt, quod ſunt eiuſdem ſpeciei moris, ſed non ſecundum naturã, quia non ſunt de eodẽ obiec C cto. ¶ Sed reſtat dubium. Vtrum operationes præcedentes dicantur virtuoſæ. Ad quam reſpondetur, quod aliqua operatio dicitur virtuoſa tripliciter. Vno modo, quia elicitur ſecundum virtutem, & ſic operationes præcedentes non dicuntur virtuoſæ. Alio modo, quia ſunt generatiuę virtutis, & ſic præcedentes dicuntur virtuoſæ. Tertio modo, quia fiunt conformiter ad dictamen rectæ rationis, & ſic etiam præcedentes dicuntur virtuoſæ. ¶ Eſt tamen aduertendum, quod operationes, quæ ſequuntur virtutem, ſunt in plurimũ perfectiores, quam illę, quæ præcedunt, quia eliciuntur a duobus, & per hoc ſoluuntur rationes. ¶ Eſt tamen vlterius aduertendum, quod cuiuſlibet virtutis ſunt quatuor gra D dus. ¶ Primus vocatur gradus incipiendi, quo quis reſiſtit paſſionibus, tamen cum triſtitia propter paſſiones non ſedatas. Secundus vocatur gradus proficiendi, quo quis reſiſtit paſſionibus tamen, cum aliqui labore. ¶ Tertius vocatur gradus perficiendi, quo quis reſiſtit paſionibus prompte, delectabiliter, expedite faciliter, & ſine labore. ¶ Quartus vocatur gradus heroicus, quo quis reſiſtit paſſionibus prompte, expedite, delectabiliter ſine labore, & cum excellentia.

Dubiũ.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ adhuc eſt, vnum dubium. Vtrum in nobis poſſint generari virtutes ſine operationibus exterioribus. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ virtutes in voluntate poſ-

An in nobis poſſint gñari virtutes.

ſunt

E ſunt generari ſine operationibus exterioribus, vt ex multis velle dandi elemoſynam propter Deum, dato, ꝙ nulla ſit datio, vel operatio extra, poteſt generari virtus in voluntate, & hoc quando eſt impedimentum, in operationibus exteriorib. ¶ Unde dicunt aliqui, ꝙ non exiſtente impedimento extrinſeco, non eſt poſſibile virtutem in nobis ſine operationibus exterioribus acquiri, quia electio voluntatis nunquam eſt recta, ſed defectuoſa ſi non moueat ad opus exterius quando oportet, & ſicut oportet, & ſic de aliis. Et hoc quando nullum eſt impedimentum, vt puta a naturali neceſſitate puta quia oportet comedere, aut ex defectu obiecti, quia non occurrit obiectum circa, quod debeo exercere illum a-F ctum, vel inſtrumenti, vel aliquo alio obuiante. Et poteſt dari exemplũ de paupere, qui habet velle dandi elemoſinam, ſi tamen haberet vnde. & per hoc ponitur.

Conclusio reſponſalis: Operationes, ex quibus gigũtur virtutes. & operationes elicitæ a talib. virtutibus ſunt eiuſdem ſpeciei. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

An virtus poſſit generari ex vna tantum operatione.

Quaeritur Vtrum ex vnica operatione poſſit generari virtus. ¶ Et arguitur primo, ꝙ ſic, quia, vel generatur ex prima, vel non, ſi ex prima, tunc ſequitur, ꝙ ex aliis ſequentibus non generatur, ſi non ex prima, vel ergo ex ſecunda, & ſic habeo intentum, vel tertia, & ſic habeo G intentum. ¶ Arguitur, ſecundo ſic. Virtus vnita fortior eſt ipſa diſperſa, ergo ſi ex multis operationibus, poſſit generari, ergo etiam ex vna intenſa. ¶ In oppoſitum arguitur, quia dicit Ariſt. quod virtutes inſunt nobis per aſſuefactionem. Iſtud videtur concordare in primo vbi dicitur ꝙ vna hirũdo non facit ver: nec vna dies annum neque vna operatio facit hominem beatum, & felicẽ. Pro ſolutione quæſtionis.

Primo ſciendum eſt, ꝙ iſta quæſtio prouenit ex vno dubio, puta, vtrum virtutes poſſint augeri, id eſt intẽdi. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, quod capiendo virtutem, vt eſt habitꝰ moralis laudabilis, quo ſcienter, eligibiliter, firmiter, & laudabiliter operamur, ſic virtus non H conſiſtit in indiuiſibili, alioquin vnus non diceretur virtuoſior altero, quod falſum eſt. ¶ Unde ſicut ſanitas dicitur ſe habere ad corpus, ita virtus ad animam, ſed vnus homo dicitur ſanior alio, quia habet cõuẽtiorem proportionem quatuor qualitatum, & humorum, ita aliquis dicitur virtuoſior, quia habitum virtuoſum habet intenſiorem, & ſic virtus habet latitudinem. ¶ Et ſi dicas, quanta eſt illa latitudo? Reſpondet Ariſto. ꝙ difficile eſt hanc dicere. Ponit exemplum, non ſolum bene ſagitat qui ſignum attingit, ſed etiã qui prope. ¶ Unde ſicut dicimus aliquem eſſe factum bonum ſagittatorem per hoc, ꝙ ſæpe ſignum, vel prope ſignum attingit ita poſſibile eſt ꝑ frequẽs exercitium hominem effici melio-

An virtutes põt augeri, & intendi.

A meliorem,& magis virtuoſum & per conſequens virtus poteſt intendi. ¶Vnde proprie latitudo virtutis eſt ipſa virtus circa ſummum,vel(vt dicunt alii) citra terminum. Notum eſt enim, quod licet calidum intendat, tamen calidiſſimum non intenditur,quia ſi aliquid remoueatur,iam plus non erit calidiſſimum,& ſi aliquid poſſit addi, non erit calidiſſimum. ¶Sed de corruptione virtutũ dico,quod poſſunt diminui,vt puta remotione ſui conſeruantis. Vnde conſeruans virtutis dicitur eſſe ſimilis operatio illis, quibus generabatur. ¶Dico, etiam, quòd poſſunt diminui per actus malos illis operationibus virtuoſis oppoſitos,vel per operationes diſtortas,quę ſunt generatiuæ habituũ malorum. Et iſte B modus videtur eſſe verior,licet multi ſunt alii.

Modus gñatiõis, virtutis. SECVNDO ſciendum, quod tenendo iſtum modum poteſt poni modus generationes virtutis vnde ſicut candela incenſa aere illuminat;& alia addita magis illuminat, ita vna operatio virtutis, aliquam virtutem generat, & alia aliquid vnde ſit maior virtus,quam ante. Et ſicut ex corpore multum luminoſo generatur maius lumen, ita ea operatione magis intẽſa generatur maior virtus. ¶Et iſta opinio, videtur eſſe probabilior,quia,vel ſecundum primam operationem aliquid relinquitur,vel non,ſi ſic habeo intentũ, ſi non ergo homo non, ſe melius habet poſt operationem primam, quã ante,quod eſt falſum,quia non videtur ratio quare poſt primam magis eſſet diſpoſitus ad ſecundam operationem. C ¶Item ſi per primam operationẽ virtuoſam nihil relinqueretur non videtur quare magis per ſecundam, vel per tertiam, cum contingat illas aliquando eſſe minus intenſas. Et ſic patet, quod per vnam operationem poteſt generari vnus habitus virtuoſus,immo poteſt vna operatio eſſe ita intenſa, quod habitum perfectiorem generabit,quam multę aliæ minus intenſæ. Et iſtud probant argumenta an oppoſitum quæ ſunt pro parte vera. ¶Aduerte tamẽ quod difficile eſt aliquando habere illas operationes. ¶Vnde aliqui ſunt multum in potentia remota, vt ſunt iuuenes qui ſunt paſſionum ſecutores,& etiam illi qui ſunt malitiis habituati. ¶Aliqui ſunt in potentia propinqua,in quibus iam paſſiones sũt D ſedatæ,& qui iam ſunt virtutib. habituati. Et per iſta patet, quod aliud eſt ĩ ſpeculatiuis & virtutibus, quia intellectus noſter in ſpeculatiuis non habet potentiam recalcitrantem ſeu peruertentem iudicium rationis,ió per vnicam demonſtrationem, poteſt aliquis habere firmam adheſionem,ſed voluntas ſæpe habet appetitum ſenſitiuum rebellantem, & ſubuertentem,ſecundum quem appetitum ſenſitiuum voluntas nata eſt condelectari, & compati ſicut domino ſeruo. ¶Ad rationem poſt oppoſitum conceditur quod virtus acquiritur per aſſuefactionem, ſed tamen ex hoc non ſequitur, quin per vnam operationem aliquid virtutis vel ipſa virtus poſſit generari.

CONCLVSIO reſponſalis;

Vir-

E Virtutes generãtur per operationes, ſic ꝙ aliquid virtutis per quamlibet operationem generatur, quæ cnoclu ſiõ relinquitur probat. In ſecundo notabile &c.

SIGNVM autem oportet facere habituum ſupereminentem voluptatem, vel triſtitiam operibus, qui quidem enim recedit a voluptatibus corporalibus, & hoc ipſo gaudet, temperatus, qui autem triſtatur, intemperatus eſt, &c.

An virtutes morales ſint circa delectationes, & triſtitias.

QVAERITVR Vtrum virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias. ¶ Et arguitur primo ꝙ non, quia delectationes non ſunt obiecta virtutum, igitur virtutes non ſunt circa illa. ¶ Arguitur ſecũdo ſic: Virtutes non diſtinguunt per delectationes & triſtitias, ſed per obiecta, igitur non ſunt circa delectationes, & triſtitias. ¶ In oppoſitum eſt Ari. in text. Pro cuius q̃onis ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ iſtæ paſſiones, ſ. delectatio, & triſtitia, ſeu dolor, ſp ſũt in appetitu rõnali, ſicut in voluntate, vel ſenſitiuo. ¶ Vnde delectatio cãtur in appetitu ex pſentia obiecti apprehenſi ſub rõne cõuenientis, vel ex abſentia obiecti apprehenſi ſub rõne diſconuenientis. Et triſtitia contrario modo cãtur, puta ex præſentia obiecti apprehenſi ſub rõne diſconuenientis, vel abſentia obiecti apprehenſi ſub ratione conuenientis. ¶ Et eſt aduertendum, ꝙ ſenſus, vt viſum eſt in primo, vt in plurimum aduerſatur rationi, quia non poteſt ſufficienter conferre inter obiectum ſibi præſentatum, & illud, quod ſequitur illud obiectum, vel inter præſens, & futurum, quod tamen ratio poteſt, ideo ſenſus illud, quod ſibi de præſenti conuenit acceptat, & ideo delectatur, quãuis illud ſit ſibi inhoneſtum, vel quãuis noceat in futuro, intellectus autem omnia illa conſiderans, fugit illud propter mala ſequentia. Vnde prouenit aliquando, quod appetitus ſenſitiuus propter malam conſuetudinem, ſicut in malis nullo mõ obedit iudicio rõnis, immo (quod peius eſt) peruertit rõnem, & iudicium rõnis trahit ad iudicium ſenſus. Et per oppoſitum eſt in virtuoſis, appetitus ſenſitiuus obedit rationi, & trahitur ad rõnem, ſic ꝙ non ſiſtit in iudicio ſenſus, ſed expectat iudicium rationis, & ſequitur ipſum, dimittens ſenſum. ¶ Ex iſtis patet, ꝙ virtus moralis triplicem habet effectum ſuper appetitum ſenſitiuum. ¶ Primo, refrenat ipſum ne nimis cito ſequatur iudicium ſenſus, ſed expectet iudicium rationis. ¶ Secũdo, determinat ipſum ad obediendum iudicio rationis, quãuis iudicio ſenſus repugnet. ¶ Tertio, ordinat, & temperat delectationes, & triſtitias ſenſuales, vt impetus eorum nunquam trahat appetitum contra iudicium rationis. Vitium, autem, ſeu habitus vicioſus contrario facit.

Delectatio, & triſtitia ſũt in appetitu rõnali.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliq̃ con-

Concluſiones q̃ ſi tum dilucidantes.

A concluſiones. ¶ Prima, vt virtutes ſunt circa delectationes, & triſtitias per modum ſequelę, ideſt delectatio vel triſtitia ſequitur ſemper ad actũ virtutis, quia virtuoſis in omni opere virtutis delectatur, quia ſemper habens iudicium apprehẽdit ipſum opus virtuoſum ſub ratione conuenientis, & boni ſimpliciter, & impedimento virtutis triſtatur in opere vitioſo, & apprehendit ipſum ſub rõne diſconuenientis, & mali ſimpliciter. ¶ Secunda cõcluſio, virtus ſupple quo ad actum elicitiuũ, ſeu quo ad alimoniam actuum, eſt magis circa delectationes, quam circa triſtitias, quia maiorem habitudinem habet ad actum virtutis ad quem ſequitur delectatio, quam ad impedimẽtum virtutis, vel ipſius operis vitioſi in alio, ad quod ſequitur triſtitia,
B licet quo ad moderationem magis ſe habeat circa triſtitias, quam circa delectationes. ¶ Tertia concluſio eſt virtus ſe habet circa delectationes, & triſtitias ſenſuales tanquam circa obiecta, quia, vt dictum eſt virtus moderat paſſiones ſenſuum, vt impetus earum nunq̃ poſſit trahere iudicium rõnis. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum, ꝙ duplex eſt obiectum virtutis, ſ. exterius, & interius. ¶ Exterius eſt res exterius, circa q̃ operatur, vt ſunt cib. potus, pecunia &c. ¶ Interius ſunt delectationes, & triſtitiæ, quas res extra inferũt appetitui ſenſitiuo. Et illam concluſionẽ vr̃ intendere Ari. & ſuę rõnes vident eam probare Vna in. dicit, ꝙ ꝑp voluptates mala operañ & propter triſtitias a bonis recedimus.

¶ Quarta cõcluſio, aliq̃ virtutes magis ſũt circa delectationes, & aliquæ magis circa triſtitias. Vnde illę ſunt C magis circa delectationes, quarum obiecta magis nata ſunt ex pſentia ſua cãre delectationes. Et illę ſunt magis circa triſtitias, quarũ obiecta ſunt magis nata cãre timorem, vel triſtitiã ſicut eſt fortitudo. ¶ Et aduerte finaliter, ꝙ paſſio, quæ moderaĩ a virtute eſt duplex. ſ. inexiſtens, & illa debet moderari dupliciter. Vno modo, ſ. minuendo eam. ¶ Secundo referrendo eam in Deum. Futura etiam dupliciter moderantur, ſcilicet fugiendo obiectum, quod natum eſt delectari. ¶ Secundo accipiendo obiecta, quæ ſunt natã moderate delectari. Et per hoc ſoluuntur rõnes. ¶ Vnde dato, ꝙ virtutes non diſtinguantur per paſſiones, tamen, D ꝑpter hoc non ſequitur quin virtutes ſint circa ipſas.

Concl vsio reſponſalis. Virtutes morales nõ ſolum per modum ſequelæ, ſed tanquam circa obiecta ſunt circa delectationes, & triſtitias.

IDEOQVE determinant virtutes impatientes quaſdam, & quietes. Non bene autem omnia ſimpliciter dicunt; ſed non vt oportet, & quomodò non oportet, & quæcũquè alia opponuntur, &c.

An virtus excludat paſſiones.

Qvaeritvr Vtrum virtutes excludant in habente paſſiones.

E ¶Et arguitur primo, ꝙ ſic. Quia virtutes ſunt contrariæ paſſionibus, ergo oportet, ꝙ reprimantur per virtutes. ¶Arguitur ſecundo. Si paſſiones ſuperantur virtutes, ſequitur, quod iſte non eſt virtuoſus, igitur. ¶In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciẽdum eſt, ꝙ virtus moralis nõ excludit omnem paſſionem, quia non excludit ſuum proprium actum, ergo neque paſſiones. Patet conſequentia, quia ad actum, virtutis ſequuntur paſſiones, puta delectationes. ¶Item virtus operatur circa paſſiones mitigando, & refrenando eas. ¶Item virtus non excludit illud, quod recta ratio dictat, ſed recta ratio dictat amico dolenti eſſe compatiendum, & congaudendum de bono ipſius, igitur. F ¶Sed dubium eſt, vtrum excludat omnem paſſionem malam. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum, quod duplex eſt malum, ſcilicet pœnæ, ꝙ non eſt aliud, quam dolor, & triſtitia, & malum culpæ. ¶Tũc ponitur, talis concluſio. Virtus, a virtuoſo nõ excludit malum pœnæ, quia virtuoſus per inſortunia poteſt a tyrannis capi, & pati ſecũdum ſenſum, habet enim multam diſplicentiã de malitia eorum, & de ſua paſſione iniuſta & de hoc, quod impeditur a multis operationibus virtuoſis. ¶ Ex quibus poteſt inferri, quod virtuoſus triſtatur tribus rationibus. Vnde in primo huius dictum eſt, quod infortunia beatum tribulant, & triſtitiæ impediunt a multis operationibus. ¶Sed de malo culpæ dicitur probabiliter, quod excludunt malum culpæ, G id eſt vitia, & malos actus, quia virtuoſis appetitum ſenſitiuum tenet ſub ratione, & obedit rationi ꝑfectæ, ſic, quod virtuoſus nunquam dimittit appetitum ſenſitiuum niſi ſub regimine rationis. Dicunt tamẽ aliqui, ꝙ ſtat virtuoſum male agere patet, quia tentationes fiunt in optimis viris, & hoc non eſt niſi, quia patiuntur ſecundum ſenſum mala paſſione inclinante eos ad operationẽ malã, igitur &c. Sed pro maiori prædictorum declaratione.

SECVNDO ſciẽdum eſt, quod in hominibus inuenitur quintuplex ſtatus. (In hoīb. inuenit̄ q̄ntuplex ſtatus.) ¶ Primus ſtatus eſt animalis antequam vtatur ratione. Secundus ſtatus eſt incontinentiæ, in quo homo nõ vtitur ratione, ſed appetitus ſenſitiuus rebellat rationi, & tandẽ vincit ratione. H ¶ Tertius ſtatus eſt malitiæ, vbi appetitus ſenſitiuus ꝓpter aſſuefactionem ita trahit rationem quod omnia deprauat, & peruertit penitus. Inconueniens ergo operatur ſecundum iudicium ſenſus & contra iudicium rationis. Prauus autem operatur ſecundum ſenſum, & ſecundum iudicium deprauatę rationis. ¶Quartus eſt ſtatus continentię vbi ratio vincit ſenſum rebellantem ei. ¶ Quintus eſt vbi appetitus ſenſitiuus trahitur ad rationẽ, & in omni operatione ſua expectat iudicium rationis. ¶ Ex quo ſequitur, quod virtuoſus non patitur paſſione corrumpente iudicium rationis, neque etiam electionem voluntatis, quia tunc eſſet malus ſimpliciter, nec paſſione ſuperuę nien-

A niente, quia tunc eſſet malus ſimpliciter, vel paſſione rebellante, quia tunc non tranſcenderet ſtatum continentiæ, nec paſſione ſoli ſenſitiuo derelicta, quia hic eſſet ſtatus animalis. ¶ Et ſi dicas virtuoſus poteſt pati tentationes. Reſpondetur, ꝙ tentationes ſunt per præſentationem, & applicationem rerum, quæ natæ ſūt inordinate trahere appetitum ſenſitiuum cōtra rectum iudicium rationis, & iſtæ poſſunt bene accidere virtuoſis, ſed in eis nullum impetum in ordinatum faciunt. ¶ Et per hoc ſoluuntur rationes. Vnde in virtuoſo paſſiones non ſuperant virtutes, ſed ſi inſurgant paſſiones moderantur mediantibus virtutibus ſic, quod non vincunt rationem. Qua propter ponitur.

B CONCLVSIO reſponſalis. Virtutes excludunt paſſiones malas ſic, ꝙ non poſſunt vicere rationē, ſed ei obediunt. Quæ concluſio requitur probata ex dictis.

TRIBVS enim exiſtentibus, quæ circa electiones, & tribus, quæ in fugis bono conferente delectabili & tribus cōtrarijs malo, nociuo triſti, circa hæc quidem omnia bonus directiuus eſt malus autem peccans, &c.

An eligibile recte diuidatur in bonum delectabile, & honeſtum.

QVAERITVR Vtrum eligibile bene diuidatur in bonum delectabile, & honeſtum. ¶ Arguitur primo, quod, non quia delectabile eſt vtile, igitur. ¶ Item bonum honeſtum eſt delectatio, igitur iſta diuiſio eſt mala. ¶ In oppoſitum eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius ſolutione.

C

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ eligibile capitur dupliciter. Vno modo proprie, & ſtricte, & ſic ſolum illa, quæ ſunt ad finem ſunt eligibilia. Alio modo capitur large, & ſic omne appetibile dicit eligibile. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ ſicut ſanū capitur multipliciter, ſcilicet formaliter ſignatiue, & effectiue, ſimiliter honeſtum, poteſt capi multipliciter. Vno modo formaliter & ſic dicitur, quod honeſtum eſt, quod ſua vi nos trahit, & ſua dignitate nos allicit. Eligibile dupliciter.

D ¶ Et iſtud proprie non eſt niſi ipſa felicitas, q̄ omnes tam boni quam mali naturali deſiderant, & ad quā vel ad eius ſimilitudinem tam boni quam mali dirigunt ſuas operationes. Alio modo capitur ſimpliciter, & ſic dico, quam omnia, quæ dicuntur perficere animam, dicuntur honeſta, ſicut ſcientię virtutes, & actus virtutum. ¶ Et licet felicitas ſola ſit primum, & principaliter honeſtum tamen virtutes etiam morales, & earum operationes dicuntur honeſtæ ſecundum ſeipſas, & hoc tam propter propinquitatem, quam habent ad felicitatem, quam propter hoc, quod perficiunt animam, & ipſam reddunt ſimpliciter bonam, licet forte nō optimam, & etiam, quæ ſecundum ſeipſas ſunt eligibiles. ¶ Et ſi quæras, vtrum virtutes ſint appeti-

E appetibiles propter ſe? Dico, quod virtutes habent in ſe rationem boni, & ſic dico, quod ſi ly ꝓpter dicat habitudinem cauſæ formalis, ſunt propter ſe appetibiles, ſi autem dicat habitudinem finis non ſunt propter ſe appetibiles. Aduerte vlterius, quod aliqua etiam dicuntur honeſta per attributionem, puta quando habent habitudinem ad virtutes, vel ad operationes virtutum, non quidem diſconuenientiæ, ſed conuenientiæ; ſicut omnes operationes exteriores, vel exterius operata, quæ ſecundum virtutem procedunt, & ſigna virtutum ſicut ſunt honores, non quidem honores propter pecunias, ſed propter virtutes, & etiam omnia illa quibus virtuoſi vtuntur in ſuis operationibus, ſicut ſunt amici, & vni-

F uerſaliter omnia bona corporis, ſecundum quod ordinatur ad virtutes. Et iſto modo paupertates, iniurię paſſæ pp virtutes dicuntur eſſe honeſta. ¶ Et per contrarium illa dicũtur eſſe turpia, quę aĩam interius deturpant, ſicut vitia, & eorũ opera, & illa quæ habent habitudinem ad ipſa, ſicut ſunt omnia exterius operata ſecundum vitia.

Duplex finis hominum. SECVNDO ſciendum, ꝙ duplices poſſunt eſſe fines in humana vita. ¶ Quidam ſunt veri fines, qui vere ſunt boni, & optimi fines in humana vita. Vnde ratione finis, eſt, ꝙ ſit bonum, & quam optimum. Et iſti fines ſunt virtutes, vel operationes virtutum, & iſtis homo dicitur ſimpliciter bonus, & optimus. ¶ Alii ſũt fines falſi ſtatuti nobis, ſecundum corruptam rationem, & peruerſam electionem, & iſtos fines ſtatuunt ſibi vitioſi, & peruerſi, & variantur ſecundum exigentiam vitiorum. ¶ Similiter vtile dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, quod eſt ad bonũ finem. Alio modo ſecundum quid, quod eſt ad malum finem, quemadmodum dicimus, quod nox obſcura eſt vtilis latroni, & tale vtile eſt valde nociuum. Vnde illud dicitur eſſe nociuum, per quod mihi plus mali, quam boni acquiritur. Vnde inter bona animæ alius nullo modo ſunt comparabilia. ¶ Ex quo ſequitur corollarium, ꝙ nihil habet rationem vtilis ſimpliciter, niſi quod ordinatur ad virtutem. Iſtis ſuppoſitis ponuntur quatuor concluſiones de appetibili. ¶ Prima, ratio boni ſumitur ex eo, ꝙ aliquid dr̃ eſſe perfecte appetibile. ¶ Sc̃da, illud non dr̃ appetibile ſimpliciter, quia eſt appetibile prauis, ſed quia appetibile appetitui recto. ¶ Tertia appetitus dr̃ rect⁹, eo ꝙ eſt conſonus rõni rectæ. ¶ Quarta, rõ recta nihil iudicat eſſe appetibile, ꝙ non ſit bonum, & conueniens ipſi appetitui ſeu appetẽti. Et ex omnibus his ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Diuiſio appetibilis, eſt ſufficienter poſita, & vnum membrum nõ dr̃ de alio mediante iſto aduerbio formaliter, quod ſufficit ad bonam diuiſionem. Et per hoc ſoluuntur rationes. ¶ Vnde notum eſt, ꝙ vnum bonũ, vt puta honeſtum, poteſt dici bonũ delectabile, & vtile, tñ vnum nõ eſt aliud formaliter, quia vnum non ꝑdicatur de alio mediante iſto aduerbio, formaliter.

AD-

A *ADHVC difficilius voluptati pugnare, quàm iræ, quemadmodũ ait Heraclitus. Circa difficilius autẽ ars ſit, et virtus &c.*

Cui difficilius reluctatur uoluptati, an iræ.

QVAERITVR vtrum difficilius ſit pugnare voluptati, quàm irę. ¶ Arguitur primo, quòd non, quia ira eſt ſecũdum fortiorem impetum igitur. ¶ Arguitur ſecundo: Qui pugnat paſſioni, ſeu voluptati pugnat ſenſui tantum, qui autem pugnat iræ, pugnat ſenſui, & rationi ſimul. Dicit enim Ariſt. quòd ira conſequitur aliqualiter rationem, concupiſcentia autem non. ¶ In oppoſitum B eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

Pugnare eſt extinguere, vel moderare paſſionem.

PRIMO ſciendum, quòd pugnare in propoſito non eſt aliud, quàm extinguere, vel moderare paſſionem, vt non trahat appetitum ſenſitiuum contra iudicium rectę rationis. ¶ Vnde multæ ſunt cauſæ difficultatis pugnandi paſſionibus. ¶ Vna eſt ex eo, ꝙ impetus paſſionis eſt vehementior, & ſic pugnare, ſeu moderare iram eſt difficillimũ, quia ipſa ira eſt impetuoſiſsima propter ebulitionem ſanguinis. ¶ Secunda cauſa, quia illa paſſio eſt magis appetitui naturali connaturalis, & conueniens, & ſic difficilius eſt pugnare voluptati: quia voluptas, quæ eſt ſenſualis delectatio cauſatur ex cõuenientia ſenſibilis ad ſenſum, ira autem triſtitiam habet annexam, q̃ cauſatur ex diſconuenientia ſenſibilis ad ſenſum. ¶ Tertia cauſa eſt frequentatio operis, ad qđ paſſio inclinat, pp ꝙ dicit Ariſt. Difficile ē pugnare contra paſſionẽ, in qua multũ qs habituat. ¶ Dicit ēt, ꝙ magis difficile eſt pugnare contra illud, quod occulte euenit, ſicut ira, quàm contra illud, quod notorie euenit. ¶ Aduerte etiam, quòd dicit Ariſto. ꝙ ira aliqualiter conſequitur rationẽ, ideo difficile eſt contra eam pugnare, ſed cum iratus voluerit redire ad rationem, cito erit peccatum ſibi notum. ¶ Ex quo ſequitur, quòd aliud eſt pugnare contra voluptatem, & extinguere voluptatẽ. Vnde aliqua voluptas, vt puta ardor carnis dicitur extingui, quando ex longa caſtigatione carnis corrupte sũt malæ qualitates inclinãtes ad concupiſcẽdũ libidinoſe: etiã quando diminuta eſt materia ad libidinẽ incitãs, & D etiam per freque͂tes actus caſtitatis corrupti ſunt mali habitus, &c.

SECVNDO ſciendũ, ꝙ alia difficultas eſt; Vtrũ ars, & virtus ſemper ſint circa difficilia. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendũ, quòd in actibus humanis, de quibus ad præſens intendimus, difficultas aliquãdo prouenit ex parte materiæ, circa q̃ operamur, qa operationi reſiſtit, vt difficile eſt ſcindere lapidẽ durũ. Aliquando prouenit difficultas ex parte noſtri, & hoc tripliciter, ſecundum, quòd per tria operamur. ¶ Primo ex parte appetitus, quia non inclinatur ad illam operationẽ, vel quia habet inclinationem ad operationem oppoſitam, vt difficile eſt intemperato a voluptate recedere.

E dere. ¶ Secundo prouenit ex parte intellectus puta quando non habemus ſcientiam de modo faciendi, vel propter difficultatem acquirēdi illam ſciētiam. ¶ Tertio prouenit ex parte membrorum corporalium, qa talia membra exercitio laſſantur, vel quia non ſunt aſſueta in tali operatione. ¶ Ex quo ſequitur corollariū, quòd omnes operationes pertinentes ad artem, vel virtutē ſunt nobis difficiles, niſi habuerimus artē, vel virtutē. ¶ Sequit ſecūdo, ꝙ facilitas efficitur in nobis per artē, & virtutē. Ex omnibus iſtis, & maxime, quæ dicta ſunt in primo notabili patet quid ſit dicendum ad rationes prius factas. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis Aliqualiter difficile eſt pugnare iræ, & F etiam pugnare voluptati. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

OPORTET autem non ſolum ſic dicere: quoniam habitus, ſed & qualis quidem. Dicendum igitur quoniam virtus omnis cuius vtiq; fuerit virtus, & id bene habens perficit, & opus eius bonum redit, &c.

An virtus in medio conſiſtat.

QVAERITVR vtrū virtus cōſiſtat in medio? ¶ Arguitur primo, ꝙ non: quia eſt aliqua virtus quæ inclinat ad extrema: vt magnanimitas inclinat ad magnos honores, & magnificētia ad magnos ſumptus, & nō ad mediocres: igitur. ¶ Arguitur ſecūdo, dicit Ariſt. ꝙ quædam ſunt operationes, quæ ſunt ſic malæ ſecūdum ſe, quòd in eis non conuenit G dirigere, ſed ſemper peccare, quātūcunq; habeamus nos ad eas ſiue intenſiue, ſiue remiſſiue, ſiue mediocriter, igitur in ipſis virtus non conſiſtit in medio, ſed in omnimoda ſuga. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, quòd medium, vt hic ſumitur eſt illud, quod eſt inter defectum, & ſuperabundantiam: ſic videlicet, ꝙ nec excedit nec deficit. ¶ Vnde eſt aduertendum quòd bonitas attribuit habitui morali ratione cōformitatis ipſius, vel ſuæ operationis ad rectā rationē, & malitia ex diſformitate. Et ſic patet ꝙ bonitas, & malitia attribuuntur actui, vel habitui ab extrinſeco. Iſtis ſuppoſitis ponuntur aliquę propoſitiones. ¶ Prima, virtus ratione bonitatis ſibi attribute non conſiſtit in medio, ſed in extremo. Patet quia ratione bonitatis, & malitiæ optimū nō opponitur malo ſecundum medium, ſed ſecūdum extremum, ſed virtus eſt habituum moralium optimus, igitur. Vnde ſi virtus ratione bonitatis ſibi attributę conſiſteret in medio, ſequeretur, quòd extrema aliqd bonitatis haberēt, quod falſū eſt. ¶ Secunda propoſitio, virtus non eſt medium paſſionum, vel operationum ſecūdum eius ſubſtantiam, quia medium ſic acceptum eſt de genere extremorum. Notum eſt n. quòd moderate ſe habere circa cibū & exceſſiue ſunt eiuſdem rationis, quo ad ſubſtantiam. ¶ Tertia propoſitio, virtus eſt mediū paſſionum, vel operationū obiectiue: ſic intelligēdo,

Medium quid.

H

A do, quòd ipſa eſt circa paſſiones vel operationes medias, i. moderatas quia vna malitia quo ad ſubſtãtiam continet ſubſtantiam virtutis, & cũ hoc plus, & alia minus, ideo videtur eſſe in medio duarum malitiarũ ac ceptarum ſecundum ſuas ſubſtantias. Patet, quia virtus eſt circa paſſiones vel operationes in quibus habemus nos bene, vel male. Qui .n. iraſcitur, plus vel minus iraſcitur, qui plus vel minus dat, male dat.

¶Quarta propoſitio, virtus accepta ſcd̃m ſuã ſubſtãtiã eſt mediũ duarũ malitiarũ, quia ſicut operationes ad operationes, ita habitus ad habitus, ſed operationes virtutis ſunt mediæ inter operationes malitiarũ acceptarũ ſecundũ ſuas ſubſtantias: igitur.

B SECVNDO ſciẽdũ, ꝙ difficultas eſt: Vtrũ virtus cõſiſtit ĩ medio quo ad nos, an ſcd̃m rẽ. Pro cuius ſolutione eſt aduertẽdũ, ꝙ Ariſt. ponit duplicem differentiam inter medium rei, & medium quo ad nos.

Virtus qũo dicitur ĩ medio conſiſtere.

¶Prima eſt, quia medium rei ſumitur ſecundum æqui diſtantiam ab extremis, vt ſi extrema ponantur duo & decẽ, tunc medium erit ſex. ¶Sed mediũ quo ad nos eſt, quod nec erit minus debitũ, nec erit magis debitum. ¶Scd̃a dr̃ia eſt, q̃a mediũ rei eſt idẽ apud oẽs, ſed mediũ quo ad nos nõ eſt idẽ quo ad oẽs, quia gigãti comedere aucã eſſet mediũ, q̃a neque nimis neq; parũ nano aũt eſt nimis. Vnde proprie mediũ quo ad nos eſt debite proportionatũ nr̃æ diſpõni. Tunc ponitur talis propõ, virtus cõſiſtit in medio quo ad nos, & non in medio rei, niſi forte acciderit mediũ rei cũ medio quo ad nos. Probatur C quia ſicut ſanitas corporis nõ conſiſtit in medio rei, ſed quo ad nos, ali ter.n.oĩa eſſent æqualiter ſana, qđ falſum eſt, ita virtus debet cõſiſtere in medio quo ad nos. ¶Itẽ mediũ rei eſt idẽ apud oẽs, ſed opus virtutis nõ eſt idem apud oẽs. Nã ſi debilis aggrederetur illud, ꝙ robuſtus, tranſiret methas fortitudinis, & ſi robuſtus non aggrediatur illud, qđ debilis, dicetur eſſe timidus. Ex omnibus iſtis iam dictis ſequitur.

CONCLVSIO reſpõſalis: Virtus conſiſtit in medio ſecundũ ſubſtantiam, & non in ratione boni, & mali. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili. Ad rationes. ¶Ad primam dicitur, quod magnanimus non appetit magnos honores, nec eos proſequitur pluſquã D oportet, vel minus, ſed quomodo oportet, & quãdo, & vbi, vnde opus magnifici eſt extremum ſecundum ſubſtantiam in magnitudine, ſed ſecundum habitudinem ad rationem eſt medium. ¶Ad ſecundam dico, ꝙ circa tales operationes non eſt virtus, ſed ſolum circa fugam, in qua fuga eſt virtus, & medium, & talia oportet fugere ſecundum quòd oportet.

TRIBVS autem diſpoſitionibus exiſtentibus, duobus quidem malitijs, hac quidem ſecundum ſuperabundantiã, hac autem ſecundum defectum, vna autem virtute mediante omnes omnibus opponuntur aliqualiter, &c.

E *Vitia an magis opponantur inter ſe, quam virtuti.*

QVERITVR vltimo: Vtrum vitia magis opponantur inter ſe, quàm virtuti. ¶ Arguitur primo, ꝙ ſic, quia extrema plus diſtant inter ſe, quàm a virtute, igitur. Arguitur ſecūdo ſic, Facilius eſt ab extremis in medium venire, quàm ab extremo in extremum: igitur. ¶ In oppoſitū eſt Ariſt. in præſenti textu. Pro huius autem quæſtionis ſolutione.

Virt⁹ uitijs opponitur extreme. PRIMO ſciendum, quòd virtus vitiis opponitur extreme, & hoc in ratione bonitatis, & malitię. Patet quia virtus eſt quid optimū, & extremum eſt vitium: igitur. ¶ Dico ſecundo, ꝙ extrema non oponuntur adinuicem ſecundum rationem generalem bonitatis, & malitiæ. Patet

F quia ambo extrema ſunt vitia, & mala: igitur. ¶ Tertio dico, quòd vitia conſiderata ſecundum ſpeciales rationes ſuarum malitiarum opponuntur adinuicem extremæ, quia

Dubium difformitas in deficiendo, & in ſuper abundando. ¶ Sed dubiū eſt, Vtrum virtus, & vitia opponātur contrarię vel quomodo opponantur? Reſpondetur, quòd vitium poteſt capi tripliciter. ¶ Vno modo, vt dicit priuationē bōitatis, & ſic opponitur bonitati priuatiue. ¶ Alio modo, vt dicit ſimpliciter negationem virtutis, & ſic opponitur contradictoria virtuti. ¶ Tertio modo contrarię, vt dicit habitum cōtrarium virtuti, & ſic op-

Dubium ponitur uirtuti contrarie. ¶ Sed dubiū eſt: Vtrum extrema opponantur quo ad ſubſtantiā? Reſpondetur, ꝙ ſic, & dico, quòd extreme opponuntur, & medium puta virtus medio modo opponitur ipſis. ¶ Aduerte tamē, ꝙ virtus ſemper magis opponitur vni extremo, quàm alteri. Ex

G iſtud pōt videri accipiendo perfectum opus uirtutis.

Quomodo vitioſus uenit ad virtutem. SECVNDO ſciendū, ꝙ cum aliquis eſt uitioſus, & vult venire ad mediū, puta ad virtutem: prius recedere debet a vitio, qđ magis opponitur virtuti. ¶ Et ſi dicas, nos nō poſſumus illud medium cognoſcere? Reſpōdet, ꝙ nullus eſt vtens ratione, qui nō poſſit cognoſcere in generali extrema & mediū virtutis. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ cū iuuenes ducunt paſſionibus, p ſeipſos non fiunt virtuoſi: ſed indigēt caſtigatore, & in-

Obiectio ſtructore. Inſtructor enim magis

H videt quid in diſcipulo megis contrariatur virtuti. ¶ Aduerte vlterius, quòd nullis ſunt ita bene nati, quin appetitus ſenſitiuus, ſi eſſet ſibi derelictus, duceret ad malum: tamen aliquis ſunt magis inclinati ad malum, quàm ad bonū, & illos vocat Ariſto. male natos. Aliqui minus ſūt inclinati ad malū, & illos vocat Ariſto. bene natos. ¶ Et aduerte, ꝙ iſta debēt ſp accipi quo ad nos Vnde licet auaritia ſecūdū ſe magis opponatur liberalitati, q̄ pdigalitas, tū in illo, qui natus eſſet ad prodigalitatē eōtra eēt: iō requirit magna induſtria ad inueniēdū mediū. Et ponit.

CONCLVSIO reſponſalis ī Virtus magis opponitur extremis: rōne boni, & mali, q̄ extrema opponātur inter ſe. Ad rōnes patet ſufficēter qd ſit dicēdū ī primo notabili.

ETHI-

A ETHICORVM C

ARISTOTELIS.

LIBER TERTIVS.

An voluntas quando, quæ neceſſario velis. aliquid.

CIRCA tertium librũ Ethicorum.

QVAERITVR Vtrum voluntas poſſit ſic diſponi, qui ne B ceſſario velit aliquid. ¶ Arguitur primo ꝙ ſic, quia dicimus, quod homo poteſt cogi ad aliquid faciendum, ergo voluntas ſic vult aliquid quod non poteſt velle oppoſitum. ¶ Arguitur ſecundo, Deus vult aliqua neceſſario. Ergo & voluntas noſtra. ¶ In oppoſitum ſunt articuli. Pariſiẽſes, auctoritates, & rationes. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendum, quod volũtas noſtra eſt libera triplici libertate ſcilicet contrarietatis contradictionis, & diſparitionis. ¶ Contrarietatis, quia ad actus cõtrarios, puta, velle & nolle niſi circa duo puta Deum & miſeriam. Vnde non poteſt voluntas nolle Deum, quia Deus non eſt natus eſſe obiectum nolitionis, nec miſeria eſt nata eſſe obiectum volitionis. Vnde circa Deum voluntas noſtra non poteſt habere niſi vnum actum puta velle ſeu dirigere. ¶ Dico tamen quod illud non habet neceſſario circa Deum, immo mere libere, & contingenter. Vnde dato ꝙ D beatitudo vel Deus oſtendatur volũtati, etiam ſub ratione cuiuslibet boni adhuc in poteſtate voluntatis eſt elicere actum ſuum vel ſuſpendere Corollarium. actum ſuum ideſt non elicere. ¶ Ex quo ſequitur vnum corollarium, ꝙ voluntas dicitur eſſe libera circa qđcunque obiectum ipſi oſtenſum, ſaltem libertate contradictionis. ¶ Et ſiquis dicat, verum eſt quod voluntas quantum eſt de ſe eſt libere, tamen bene poteſt neceſſitari per aliquam cauſam. Reſpondetur, cauſa ſuperior non poteſt neceſſitari a cauſa inferiori, quia cauſa iuferior non poteſt, determinare modum agendi cauſę ſuperioris. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſi aliqua cauſa ſuperior neceſſario agat, hoc hẽt per aliquod intrinſecũ, & ꝑ propriã naturã. ¶ Et ſi Inſtãtia dicas, vnde ergo prouenit ꝙ volũtas

E ut in plurimum appetit beatitudinē cum ſit ſumme libera? Reſpondetur ꝙ ideo eſt, quia appetitus liber communius in ſequitur inclinationem, appetitus naturalis. Vnde impoſſibile eſt voluntatem habituari per aliquem habitum ad aliquid tantum quantum per naturalem inclinationem. ¶ Ex quo ſequitur corollariū ꝙ dato ꝙ iuſtus habeat multos habitus per quos poſſit habituari ad ſuſcipiendum mortem, tñ magis ꝑ naturalem inclinationem inclinatur, ad fugiendum mortem, quàm per illos habitus ad ſuſcipiēdum mortē.

Sco. in 3, d 36. ibi quātum ad illum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ ex dictis ſequuntur aliqua, pulchra, qui ſtante dictamine recto in intellectu voluntas poteſt in oppoſitum, vt dato ꝙ intellectus dictet ꝙ pauperi dāda eſt elemoſyna, volūtas poteſt oppoſitum velle. ¶ Secūdo ſequitur ꝙ ſtante, dictamine recto voluntas poteſt non elicere actum. ¶ Et ſi dicas, quomodo ergo voluntas dicitur excęcare intellectum? Reſpondetur ꝙ dupliciter voluntas poteſt excæcare intellectum, ſ. priuatiue & poſitiue. ¶ Priuatiue, quia voluntas poteſt aduertere intellectum a conſideratione recta. ¶ Vnde volūtas eliciens oppoſitum alicuius recti dictaminis nō permittit intellectum diu permanere in illo dictamine, ſed aduertit ipſum & conuertit ipſum ad conſiderandum rationes pro oppoſito. ¶ Secundo modo excæcat poſitiuè, vnde ſicut voluntas recte eliciens finem præcipit intellectui conſiderare illa quæ ſunt neceſſaria ad illum finem, ita voluntas eliciens ſibi malum finē, pręcipit intellectui inuenire media ad illum malum finem. ¶ Et aduerte ꝙ voluntas deprauata non in ſequitur iuſtitiam nec regulam rōnis, ſed coniuncta alicui appetitui ſēſitiuo ipſa appetit aliquid quod eſt ſumme delectabile ipſi appetitui. eſt aduertendum ꝙ in hominibus ſecūdū diuerſitatem complexionum eſt dominium appetituum ſenſitiuorum, vnde voluntas maxime inclinatur ad actum eius ſecūdum dominium appetitus ſenſitiui. Et inde eſt quod eorum quæ ſequuntur primam inclinationem ſine regula iuſtitiæ, quidam primo inclinanē ad luxuriā, quidam primo ad ſuperbiā. vnde ſi voluntas eſſet ſeparata ab appetitu ſenſitiuo & a regula iuſtitiæ, ſequeretur abſolutam inclinationē voluntatis, vnde voluntas eſt, puta ſuum maxime cōueniens. Ex his patet quid ſit dicendum ad rationes: Ideo ponit.

CONCLVSIO reſponſalis: Voluntas nunquam neceſſario elicit actum ſuum circa aliquod obiectum quantuncunque fuerit ſibi pręſentatum. Et iſta concluſio relinquitur probata ex dictis.

An voluntas ſit cauſa totalis ſuorum actuum.

QVAERITVR ſecundo. Vtrū voluntas ſit cauſa totalis ſui actus. ¶ Et arguitur primo ꝙ ſic, quia aliter voluntas non eſſet cauſa libera, ſed illud eſt falſum, igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic, quia ſi non eſſet cauſa totalis ſequerē ꝙ non poſſet peccare, ſed hoc eſt falſum, igitur. ¶ In oppoſi-

A oppoſitum arguitur, quia nulla cā creata poteſt aliquid cauſare niſi me diante cauſa prima. Pro cuius quæſtionis ſolutione.

Primo ſciendum, ꝙ impoſſibile eſt aliquam cauſam ſecundam ſeu creatam producere aliquid cuiuſcunque etiam ſit potentiæ niſi cā prima concurrente. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ Deus qui eſt prima, cā eſt actus ipſius voluntatis. ¶ Et ſiquis dicat quō ergo actus dr̄ malus cum producatur a Deo? Reſpondetur ponendo vnā regulam. Quando ad vnum effectū cō currūt duæ cāę, pt eſſe defectus in actu ex parte vnius ex nō pte alteri⁹ iō dato, ꝙ ad velle cōcurrat Deus & voluntas creata, tamen poteſt eſſe defectus ex parte voluntatis creatæ, & non ipſius voluntatis Dei ¶ Et ſi dicas, quomodo poteſt iſtud fieri? Dico ꝙ ſic fit, quia quando voluntas creata non dat rectitudinem actui quam poteſt ſibi dare & tenetur dare tunc eſt defectus ex parte talis cauſæ. ¶ Vnde aduerte ꝙ voluntas diuina non tenetur dare alicui actui rectitudinem, tamen quantumque eſt de ſe, daret rectitudinem actui, ſi voluntas creata cooperaretur. ¶ Vnde regula eſt. Quicquid dat deus antecedenter, dat conſequenter quantum eſt de ſe niſi eſſet impedimentum. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ defectus in actu non eſt propter defectū cauſæ ſuperioris, ſed inferioris ex iſtis etiam ſequitur, ꝙ volitio ſeu actus voluntatis cauſatur a voluntate, & non a re volita. ¶ Et ſi dicas cōtra appetibile mouet appetitum, ergo volibile mouet volūtatem. Dico, quòd verum eſt mediate, quia cauſat ſuam cognitionem in intellectu mediante, qua voluntas elicit actum, ſuum, res tamen immediate nō cauſat volitionem.

Sco in 2. di. 25. & d. 37.

B

C

Secundo ſciendum, quod de ipſa voluntate incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima. vtrum actum voluntatis præcedat alius actus, vt puta quando voluntas vult aliquid, vtrum illud, velle præcedat aliud, velle? Et videtur quod ſic, quia omne velle ipſius voluntatis præcedit determinatio ipſius voluntatis quæ determinat ſe ad illud obiectum, puta ad volendum illud, & ad nolendum aliud reſpondetur ꝙ voluntatem determinare ſe, non eſt alud, ꝗ ex libertate ſua velle vnum, & non reliquum, & ſeipſa ſeipſam determinat obiecto ſibi præsētato, & hoc pp perfectionem, & libertatem eius. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ voluntas non appetit per modum naturæ, immo mere libere, quia tunt non poſſet ſe ipſam determinare. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ magna dr̄ia eſt inter cauſam naturalem indeterminatam, & cām liberā, quia cā indeterminata libera ſicut voluntas determinat ſeipſam, ſed naturalis non determinat ſeipſam, ſed ab alio determinatur, ſed cā libera ſeipſam determinat, quod nō eſt aliud quam a ſeipſa habere actū ſuum. Et ſic patet quid ſit dicendū ad rationes. Ideo ponitur.

Dubiū

D

Conclusio r̄nſalis. Voluntas eſt cā totalis ſui actus, ſic videlicet, ꝙ actus eius non cauſatur a re volita. Quæ concluſio relinquitur, ex dictis probata &c.

E *An voluntas poſſit velle bonum minus neglecto maiore.*

QVAERITVR tertio: Vtrũ prę ſentatis duob. bonis volũtati, quorũ vnum eſt maius, & aliud minus, & incompoſſibilib. voluntas poſſit velle minus bonũ dimiſſo maiore bono. ¶Et arguitur primo, ꝙ ſic, quia aliter volũtas non eſſet libera, neq; domina ſui actus. ¶Arguitur ſcđo ſic. Si illud maius bonum eſſet ſibi præſentatum abſque minore bono, poſſet voluntas illud minus bonum non velle, ergo. ¶In oppoſitum eſt Ariſt. in textu dicit. n. ꝙ eligimus q̃ ſcimus maxime bona exiſtentia. Dicit etiam ꝙ malus ignorat, quę oportet operari, & a quibus fugiendum eſt. Pro ſolutione quæſtionis.

F PRIMO ſciendum, ꝙ aliquid præſentari voluntati nihil aliud eſt quam illud ab intellectu actualiter vel habitualiter intellecti. ¶Vñ dicũt aliq ꝙ p̃ſentatis duob bonis ipſi voluntati incompoſſibilib. & ſtante iudicio rõnis tam in vniuerſali, quã in particulari puta ꝙ vnum eſt altero maius bonum, voluntas põt tunc & pro tunc velle & acceptare minus bonum & dimittere maius bonum. ¶Et aduerte ꝙ iudicium in vniuerſali eſt, quo iudicamus vnum eẽ ſimpliciter maius altero. Et iudicium in particulari voco illud quo iudicamus ſecundũ oẽs circũſtantias apparentes vnũ eſſe pro tunc magis bonũ altero, & iſtud põt probari. Nam dictum eſt ſuperius, ꝙ ſi voluntati præſentetur ſummum bonũ in quo nõ apparet aliqua rõ malitiæ, voluntas non poteſt elicere actum circa actũ G circa illud. ¶Sed dubium eſt. Vtrũ voluntas poſſit proſequi, vel fugere aliquid, quod non eſt tamen iudicatum ab intellectu eſſe proſequendũ, vel fugiendum. Reſpondetur bř, ꝙ ſic, poteſt enim aliquid voluntas cõponere, quod intellectus nunquam compoſuit, ſufficit enim, ꝙ extrema ſint ſibi præſentata. ¶Eſt tamen aduertendum, ꝙ dicunt aliqui, ꝙ volũtas poteſt non velle minus bonum, præſentato ſibi maiore bono, quia minus bonum rõne maioris boni habet rõnem mali modo malũ ſub rõne mali non poteſt velle a volũtate.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro ſolutione qõnis ponuntur aliquę cõcluſiones. ¶Prima, ſtante caſu poſito, voluntas tunc & pro tunc non poteſt velle minus bonum. Et dicitur H notanter pro tunc, quia tunc poteſt velle minus bonum, ſed nõ pro tunc, ſed pro alio tempore, in quo non plus ſtabit illud iudicium, quo intellectus iudicat illud eſſe maius bonum. Et eſt in poteſtate voluntatis imperare intelectui, vt deſiſtat a conſideratione talis boni maioris, & tũc poteſt acceptare minus bonum. ¶Secunda concluſio, illo caſu poſito, voluntas non neceſſario fertur in proſecutionem maioris boni, immo poteſt differre actum volendi vt fiat inquiſitio, maior de his oĩbus quæ concomitari poſſunt, vel ſequi illud maius bonũ. ¶Tertia concluſio. Si volũtas dẽat elicere eliciet maius bonum, quia vel minus, vel maius non minus pro tunc, igitur. ¶Et Obiectio ſi dicas, quare eſt ꝙ oportet ꝙ eliciat actum

A actum circa maius bonum. Reſpondetur ꝙ rō eſt, quia tunc minus bonam pręſentatur ſub ratione mali. Vnde licet voluntas non neceſſario feratur in bonum ſibi præſentatum ſub ratione tamen maioris boni, nō tamen oportet ꝙ feratur in malum ſub rōne mali, & per hoc ſoluuntur rōnes qōnis. ¶ Vnde illi qui dicunt, ꝙ voluntas nō poteſt in malum ſub rōne mali. Dicūt ꝙ libertas ideo data eſt voluntati, vt poſſit non ferri in bonum ſibi oſtenſum ſub rōne boni & non vt poſſit ferri in malum ſub ratione mali, ponitur igitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Præſentatis duobus bonis voluntatis incompoſſibilibus voluntas non poteſt tunc & pro tūc ferri in minus bonum &c.

B *An voluntas aliquid velit abſque ad miniculo rationis.*

QVAERITVR quarto. Vtrum voluntas poſſit velle aliquid præter iudicium rationis vel contra iudicium rationis. ¶ Arguitur primo ꝙ ſic, quia aliter non eſſet libera. ¶ Arguitur ſecundo, quia appetitus ſenſitius poteſt aduerſari rations, ergo & voluntas. ¶ In oppoſitum eſt Ari. in in textu. dicēs ꝙ omnis malus ignorat, quæ oportet operari, & a quibus fugiendum eſt, quod non eſſet ſi voluntas poſſet eſſe obliqua, exiſtente recto iudicio, & dicit etiam. Qualiſcunq; vnuſquiſque talis finis ei videtur. Pro quæſtionis ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ appetitus ſēſitiuus & intellectiuus dn̄r cognoſcitiui, nō qa cognoſcūt, ſed quia nō pn̄t hr̄e actum niſi circa cognitū, & C per hoc differunt ab appetitu naturali qui fertur in obiectum abſque pręuia cognitione obiecti. ¶ Et aduerte ꝙ quęlibet potentia ante ſuū actum inclinatur ad ſuum actum tanquam ad eius perfectionem. ¶ Et ſiquis dicat ꝙ volentes aliquē finem, volunt media ad illum finem propter, quæ conſiliant, ergo tunc volunt ignotū, quia illa media nō ſunt ipſis cognita, qa tūc nō conſiliarent de ipſis mediis. ¶ Itē voluntas mouet intellectum ad conſiderandum obiectum tunc, qro, vel ergo illud obiectū eſt notum, vel ignotum. Si ignotum, habeo intentum, ſi notum, ergo nō mouetur ad conſiderandum illud. Reſpondetur ꝙ ipſa volūtas mouet intellectū ad cōſiderandū, vt inueniat medium valens ad attingendū ſuū D volitum, quod non eſt niſi mediante intellectu, qui præſentat ſibi ſub rōne boni hoc quod eſt conſiliari ad tale medium inueniendum, quemadmodū intellectus iudicat hoc eſſe bonum. ¶ Vnde ſicut intellectus nō cognoſcit determinate illud mediū quod inuenit, etiam voluntas non fertur determinatæ ad illud, ſed fertur in conſiliatiuū ad attingendū illud medium, & hoc cognoſcit intellectus, & iudicat eſſe bonum, cum autem intellectus inuenit hoc determinatū medium, & iudicat eſſe bonum tunc voluntas poterit determinate velle ipſum, & non ante. ¶ Dico etiam ꝙ voluntas nunquam mouet intellectū ad conſiderandū aliqui niſi intellectus primo dictauerit, ꝙ cōſiderare illud obiectum eſt bonum.

Obiectio

SE-

E SECVNDO ſciendum, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliquæ propoſitiones, quæ iam alias fere omnes terminatæ, ſunt. ¶ Prima, quod voluntas poteſt illud non velle quod intellectum iudicat eſſe bonum. ¶ Vnde voluntas poteſt differre actum volendi, vt fiat inquiſitio, ſi voluntati appareat, quod ſit aliqua malitia annexa, poteſt etiam voluntas iſtud non velle, propter annexam triſtitiam. ¶ Secunda propoſitio, voluntas poteſt non velle illud, in quo nulla apparet ratio malitiæ, & poteſt non nolle illud, in quo nulla ratio apparet bonitatis, quia in iſtis ſuſpendere poteſt actũ ſuum, & differre actum ſuum. ¶ Tertia propoſitio voluntas poteſt aliquo modo velle illud quod ſibi F præſentatum eſt ſub ratione mali, & poteſt nolle illud, quod ſibi præſentatum eſt ſub ratione, boni, & hoc eſt, quia illud põt habere rationem boni, & mali, vt adulterium habet rationem mali, quia inhoneſtum, & rationem boni, quia delectabile. ¶ Sed reſtat paruum dubium quomodo voluntas, aliquando aliquid vult, & appetitus ſeſitiuus aduerſatur rationi. Reſpondetur quod ideo eſt, quia appetitus intellectiuus inſequitur iudicium rationis, & appetitus ſenſitiuus inſequitur iudicium ſenſus. Et iſta iudicia vt in plurimum ſunt oppoſita, igitur, & per hoc ſoluuntur ſufficientes rationes. Vnde ponitur.

Propõ es rem explicantes.

Sco.in 4. d.49.q.9. in ſol.q.

Dubiũ.

CONCLVSIO reſponſalis. Voluntas poteſt velle aliquid cõtra iudicium rationis.

VIRTVTE itaque circa G *paſſiones, & operationes exiſtente, & in volũtariys quid eſt laudibus, & vituperiis factis. In inuoluntariys autem venia, quandoque autem & miſericordia, &c.*

An voluntas poſſit mouere potentias inferiores.

QVAERITVR Vtrum voluntas poſſit mouere potentias inferiores. ¶ Arguitur primo quod nõ, quia voluntas non poteſt cauſare aliquid in aliis potentiis, igitur voluntas nõ poteſt mouere alias potentias. ¶ Arguitur ſecundo ſic, quia ſi voluntas poſſet mouere potentias inferiores, ſequeretur, ꝙ non poſſem ſibi reſiſtere, ſed hoc eſt falſum igitur. ¶ In oppoſitum videntur eſſe omnes mo H rales. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ tam intellectus, q̃ voluntas ſine habitu præcedente poſſunt in ſuos actus tam complexos, quàm incomplexos, vt intellectus in rectum iudicium, & voluntas in actum bonum conformem dictamini recto. Vnde per recta iudicia in intellectu generatur prudentia, & etiam per actus conſonos illis dictaminib. ſeu per rectas, volitiones conſonas illis dictaminibus gñatur in voluntate habitus virtuoſus. ¶ Et aduerte vlterius, ꝙ volũtas primo naturaliter vult aliquid in ſe q̃ imperet ſenſui. ¶ Et aduerte ꝙ voluntas poteſt imperare appetitui ſenſitiuo moderando paſſionẽ eius, vel perſecutionẽ, vel fugã. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ voluntas non dr̃ moue-

Tã intellectus, q̃ voluntas, põt i ſuos actus,

re

A re potentiam inferiorem, eo ꝙ cauſet aliquid in potentia inferiori, ſed quia imperat potentiæ inferiori. Voluntatem autem proprie imperare potentiis inferioribus non eſt aliud quam voluntatem illud velle actualiter & efficaciter, vt voluntatem imperare potentiæ portatiuæ, vt portet lapidem, non eſt aliud, quam voluntatem actualiter, & efficaciter velle portare lapidem. ¶ Dicunt tñ aliqui ſatis probabiliter, ꝙ voluntas per actum volendi pt̃ agere in alias potẽtias, & in corpus, & mediante corpore in res extra, non quidem ꝙ agat actũ volendi extra ſe, ſed alium actũ ſicut intelligentia per actum volendi cauſat motum in orbe.

Secundo ſciendum, ꝙ reſtat vna difficultas. Vtrum operationes B violentæ ſint inuoluntariæ. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertẽdum, ꝙ nulla potentia dr̃ violẽtari reſpectu ſuę propriæ operationis, quia quælibet potentia inclinatur ad ſuam ꝓpriam operationem. ¶ Ideo videndum eſt quomodo aliquę operationes dicantur violente, vnde aliqua operatio poteſt dici violenta paſſo, quando paſſum mouetur cõtra eius inclinationem, vt quando lapis mouetur ſurſum, & etiam quando aliqua potentia mouetur contra eius inclinationem ex imperio voluntatis dicitur moueri violenter. ¶ Etiã poteſt dici operatio violenta ipſi agenti, quando mouetur in oppoſitũ ſuę operationis, vt ſi Petrus traheret nauem ad vnam partem, & alii mouerent eam ad aliam partem. Et ſic patet, ꝙ poteſt dici, ꝙ operationes,

Sco. q. 1. prolog. in prin.

voluntatis poſſunt dici violẽte dupliciter, ſ. ex parte paſſi & ex parte agẽtis. Prima non dicitur inuoluntaria, ſed bene ſecunda. ¶ Ex quo ſequitur quod omne illud quod conuenit nobis ex imperio voluntatis poteſt dici nobis naturale, & omne illud qđ conuenit nobis contra imperium voluntatis dr̃ violentum. Et ſic patet, qualiter dẽt intelligi diffinitio violenti vbi dicitur. ¶ Violentum eſt cuius principium &c. Debet enim ſic, intelligi, illud dr̃ moueri violenter quod mouetur contra eius naturalẽ inclinationem ¶ Vel vt dicunt aliqui in propoſito, ꝙ illud moueť violẽter, ꝙ mouetur cõtra imperiũ volũtatis. Et ex oib. iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur. C

Conclusio reſponſalis. Voluntas poteſt mouere potentias inferiores. Quæ concluſio relinquitur probata in primo, articulo ſeu notabili. D

QVAECVNQVE igitur propter timorem malorum operata ſunt vel propter bonum aliquod, puta ſi tyrannus præcipiat turpe operari, dominus exiſtens parentum, & natorum, & faciente, quidem ſaluabuntur, non faciente autem morientur &c.

An formidoloſæ operationes, dicuntur inuitæ.

Quaeritur Vtrum operationes, quæ propter metum fiunt dicantur inuoluntariæ. ¶ Et arguitur pri-

E primo ꝙ ſic,quia dicit Ariſt. ꝙ nullus voluntarius aliqd eligit pro eius ſalute.¶ Arguitur ſecundo ſic, dicit Ariſto.ꝙ nullus ſecundum ſe eligeret talia,igitur ſunt in voluntarię. ¶ In oppoſitum eſt Ari. qui dicit ꝙ in volũtariis laudes & vituperia ſũt, ſed in inuoluntariis venia & miſericordia.Pro ſolutione.

PRIMO ſciẽdum ꝙ nulla volitio dicitur eſſe inuoluntaria neque violenta.¶ Vnde breuiter voluntas nullo modo põt cogi vel violẽtari reſpectu alicuius eius.operationis cũ inclinetur ad quamlibet eius operationem.¶ Dico tamen ꝙ habens volũtatem poteſt cogi ad aliquam paſſionem,puta ligatus hic manere,vel etiam ad aliquam operationem inſtrumentalem, vt ſiquis manu percutiat ſe,ſed quo ad operationẽ volũtatis ſuam elicitam ſiue imperatam non p̃t cogi, niſi ſecundum quid.ſ. metu maioris mali q̃ ſit ille actus,& eſt iſta coactio in hoie virtuoſo, & hoc quando non leui exiſtimatione ſed certitudinaliter ſaltem certitudine ſufficienter in actibus humanis hoc facit.¶ Et ſi dicas, quid de proiiciente merces in mare.Reſpondetur ſecundum Sc.li 4.d.15. ꝙ proiiciẽs ſimpliciter vult proiicere & nõ vult proiicere ſecũdum quid puta ſi poſſet effugere periculum,ſed illud nolle conditionatum,quia quantum in ſe eſt nolle ſimpliciter tamen vult proiicere.Et ſi dicas,ꝙ non vult ſimpliciter proiicere,quia triſtatur de illa profectione.¶ Dico,ꝙ non triſtatur de illa proiectione, ſed de nolle conditionato, ꝙ habet de nolendo, periculum triſtatur,& tamẽ non cogitur inuitus proiicere. F G

SECVNDO ſciendum, ꝙ incidit vna difficultas,vtrum operationes,quæ fiunt propter timorem ſint laudabiles vel vituperabiles.¶ Reſpondetur ꝙ timor poteſt nos inducere ad operationem ſecũdum ſe bonam,& tunc dico ꝙ obedire timori eſt laudabile,vt fugere fornicationẽ propter timorem pęne tamen magis laudaretur ſi ſine timore, & propter Deum hoc faceret.Et poſſet dari exẽplum de pueris qui vadunt ad ſcholas propter metum verberum. ¶ Per contrarium poſſet dici de vitioſis,q̃ propter quencunq; timorem nolunt operari bonum, ſicut obſtinati, ſed qui cederent timori, illi eſſent magis reducibiles ad virtutem, & ideo de hoc poſſent laudari quodãmodo, & non ſimpliciter.¶ Si autem timor inducat ad malum, tunc vel ille timor eſt parua cã, ita ꝙ non caderet in cõſtantẽ virũ,& ſic vi vituperabile eſt & nõ laudabile. Vitioſi.n.& incontinentis eſt ex parua cã committere turpe.¶ Vel timor cadit in conſtantem virum, vel ergo malum in qđ cadit paucæ eſt turpitudinis, & ſic non ſolũ locũ habet venia, ſed & miſericordia,vł mediocris turpitudinis,& tunc hẽt locũ venia & non miſericordia,vł excellẽtis turpitudinis vt occidere patrẽ vel negare propriã fidem,tunc cedere timori eſt vituperabile & non habet locum venia neque miſericordia. Vnde ſemp laudabile eſt p̃ponere honeſtum pœnæ. ſ.plus diligere honeſtum,quã timere pœnam.¶ Ex quibus inferri differentia H

Quę motu agunt an laudabilia.

A ſeren tia inter conſtantiam & pertinaciam. Nam cõſtantia eſt quę tenet aīum immobilem pro ſalute virtutis ſed pertinacia tenet animum immobilem pro victoria propriæ voluntatis. Iō ſequitur ꝙ pati turpe non ordinatum ad aliquod bonum eſt vituperabile. ¶ Et per hoc patet qd ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Licet volitiones factæ ex timore ſecundum quid poſſint dici inuoluntariæ, tamen ſimpliciter dicuntur voluntarię.

QVOD autem ꝑꝑ ignorãtiam non volũtarium quidem oẽ eſt, inuoluntarium autem quod triſte & in plenitudine. Qui.n.
B *propter ignorantiam operatur, quodcunque nihil triſtatur in operatione, volens &c.*

Operationes quæ inſcite aguntur, an inuoluntariæ.

QVAERITVR Vtrum operationes animæ, quæ fiunt per ignorãtiam, dicantur inuoluntarię? ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia de operationib. inuolũtariis nõ punimur, ſed de illius quæ fiunt per ignorãtiã punimur. ¶ Arguitur ſcdo ſic, quia tũc ſequeretur ꝙ oẽ ignotum eſſet inuoluntariũ, & omne notũ volũtariũ, ꝙ falſum eſt, igitur &c. ¶ In oppoſitũ eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ ſecundũ morales dr̃ia eſt inter inuoluntariũ, & non voluntarium, quia inuoluntarium eſt actus oppoſitus actui volendi. ſ. nolle. Sed non voluntariũ, eſt C
negatio vel priuatio cuiuſcũq; actus volẽdi. ¶ Aduerte vlterius ꝙ aliqd dr̃ voluntariũ dupliciter. Vno mõ formaliter quia actus volũtatis directe fert̃ in illud vt ſi dicã volo comedere, comeſtio ibi dr̃ volũtaria formaliter. ¶ Alio mõ aliquid dr̃ voluntarium virtualiter, nõ quia actus voluntatis directe ferat̃ in illud, ſed fit mediante aliquo, in ꝙ voluntas ferebat actũ ſuũ, vt actus qui fit ab ebrio inebriatio eſt volũtaria virtualiter, q̇a nata eſt ſeq ad bibere, qđ bibere erat volitum formaliter. ¶ Siſr poſſemus dare exemplum de omiſſione, vt puta poſt cenam voluiſti ludere, & dormiẽs forti ſomno nõ vadis ad matutinas non ire ad matutinas eſt vna omiſſio, & eſt voluntaria virtualiter. Aliquid tamen dr̃ volũtarium D
formaliter dupliciter. Vno modo, quia actus volendi directe fert̃ in ipſum dum aliud fit. Alio modo, quia qñ fit non vult quia neſcit illud, ſed poſtquam factum eſt, vult, vt inuentio theſauri. ¶ Ex iſtis patet ꝙ dupliciter poſſumus habere ignorantiam de aliquo. ſ. formaliter virtualiter & qualitercũq; eſt voluntaria formaliter, vt ſi dicerem, noli mihi aliquid dicere de hoc, quia nihil volo ſcire. Virtualiter tripliciter. ¶ Primo quãdo volumus aliquod opus ad quod ſequitur impedimẽtum vſus rõnis. ¶ Secundo, quando volumus aliquã aliam operationem exercere, q̃ licet non tollat viſum rõnis, tamen impedit a conſideratione illius quod debemus ſcire vt ſiquis velit ludere dũ debet ſcire aliquid. ¶ Tertio ſi deſi-

des&

Dr̃ia inter voluntarium & non volũtarium.

Ignorare aliqd dupliciter.

E des & ocioſi eſſe volumus, ad quæ ſequitur nihil nos ſcire propter non conſiderare.¶Vnde ignorantia formalis dicitur affectata, ſed virtualis dicitur craſſa, & ſupina.¶Alia eſt q̃ nullo iſtorum modorum, dicitur voluntaria, & iſta dicuntur inuincibilis, vt puta quando quis ponit diligentiam tantam, quantam poteſt ad ſciendum aliquid ꝙ tamen non poteſt ſcire.

SECVNDO ſciendum, ꝙ pro ſolutione quæſtionis ponuntur aliquę concluſiones.¶Prima. Nulla operatio quæ fit per ignorantiam, dicitur eſſe voluntaria formaliter, dum fit. Patet, quia nihil dicitur eſſe voluntarium formaliter, niſi voluntas directe ferat actum ſuum in illud, ſed circa ignotum non poteſt directe ferre

Cõcluſiones qõnes diſſoluentes.

F actum ſuum, igitur. Et dicitur notanter dum fit, quia poſtquam factũ eſt poteſt placere.¶Secunda cõcluſio: Omnis operatio facta per ignorantiam affectatam, vel ſupinam, dicitur eſſe volũtaria virtualiter, quia talis fit vel ſequitur ad aliquod volitum formaliter. Eſt tamen poſſibile ꝙ poſtquam factum eſt, ſit inuoluntarium formaliter, vt ſi ebrius hominem interficiat, multum ſibi diſplicebit cum redierit in vſum rationis. ¶Tertia concluſio. Operatio facta ꝑ ignorantiam inuincibilem, non eſt voluntaria virtualiter, cum non ſequatur ad aliquod voluntarium, nec etiam formaliter, cum in illud non feratur voluntas.¶Ex quo ſequitur quod eſt operationem inuoluntariã ſimpliciter duo requiruntur ſ. ꝙ nullo iſtorum modorum dicat̃ eſſe voluntaria quia inuolũtarium ſimpliciter omni voluntario opponitur. G

¶Secunda requiritur ꝙ ſit nolita poſitiue poſt factum eſſe, quia cum nõ poſſit eē nolita poſitiuę in facto, nec ante factum, quia tunc ignoratur. Patet, ergo quod ſi nõ eſt nolita poſt factum ꝙ non opponeretur voluntario poſitiuæ, ſed ſolum negatiuę vel priuatinæ.¶Ex quo ſequitur ꝙ ſolum illa operatio dicitur inuoluntaria ſimpliciter, quæ fit per ignorantiam inuincibilem.¶Et nota quòd differentia eſt inter facere ignoranter, & propter ignorantiam: nam facere ignoranter, eſt quando faciẽs non habet omnino rectum vſum rationis.¶Sed facere propter ignorantiam, eſt quando ignorantia eſt cauſa principalis, ſic quòd ſi ipſa nõ eſſet, hoc non fieret. Et ſic patet quid H ſit dicendum ad rationes. Et etiam ſatis patet concluſio reſponſalis.

An operationes ex iracundia, vel concupiſcentia proficiſcentes, dicantur voluntariæ.

QVAERITVR Vtrũ operationes quæ fiunt propter iram, vel concupiſcentiam dicantur voluntarię.¶Et arguitur primo ꝙ nõ, quia illud non eſt voluntarium, quod fit a principio non voluntario, ſed ira non eſt volũtaria, igitur.¶Arguitur ſecundo ſic quia incontinens vult ſe reſcindere ab irrõnabili impetu, & non poteſt igitur.¶In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. Pro ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ mens, Ariſt. fuit ꝙ operationes quæ fiunt pro-

Quę fuerit mens Ariſt. de ꝓpoſito quęſito.

A propter iram, dicuntur eſſe voluntariæ. Et hoc probat multis rationib. ¶ Primo, quia tūc ſequeretur ꝙ pueri nihil agerent voluntarie, cum omnia agant propter iram vel concupiſcentiam. ¶ Pro cuius declaratione ſupponitur, quod hominum quidā ſunt qui ante aduentum paſſionis, habent vel poſſunt habere vſum rōnis, & in illis operationes quæ fiunt propter iram vel concupiſcentiam, poſſunt laudari vel vituperari, quia licet ira & concupiſcentia multum turbent & ligent vſum rationis, non tamen tollunt illum totaliter, nec totū dominium hominis quin poſſit impetum ire vel concupiſcentiæ reprimere. Secundo, quia homo ante aduentum paſſionis potens erat moderare paſſionem aduenientem B & eius impetum refrenare, & eam ſemper ducere ratione, ſicut fortem videmus vſque ad mortem habere plenum vſum rationis, qui tamen non bellat ſine paſſionę. ¶ Ideo ſi tales operationes laudentur vel vituperentur non eſt ex eo ꝙ fiant propter paſſionem, ſed ex eo ꝙ volūtas & ratio poterant rebellare, & non rebellant, vel ſi aliqualiter rebellant, non tamen omnino quantum poſſunt, & quantum deberent, vt in incontinentib. ¶ Alii ſunt qui ante aduentum paſſionis non habent vſum rōnis, ſicut pueri maniaci: i. mente alienati. Et in iſtis operationes quæ fiūt ꝑ irā non laudanť neq; ꝓprie vituperanť. ¶ Itē conſonū eſt aliqñ operari ſcďm irā & iraſci, vt in bello cōtra inimicos. Nā dicit Ari. virtutem immitte furori, & furorē erige. ſ. in bellis. ¶ Itē conſonum eſt con- C cupiſcere aliqua vt ſanitatem virtutem & ſic de aliis, & ſecundum concupiſcentiam hanc operari ad proſequendum. Sed dubium eſt, an inuoluntaria ſint triſtitia. Dicit Ariſt. ꝙ ſic, quia fiunt in penitudine. Vnde illa quæ fiunt per concupiſcentiā videntur eſſe delectabilia. ¶ Sed vtrum illa quæ fiunt per iram, ſint delectabilia, cum ira videatur eſſe cum triſtitia. Dico quod licet ira ſit cum triſtitia propter apparentem paruipenſionem eorum quæ ſunt in ipſum tamen in opere facto ſecundū iram magna eſt delectatio propter ſpecie punitionis.

Dubiū.

Operationis, q̄ fiunt ꝑp iram, vel concupiſcētiam, a quo ꝓſiciſcūtur.

SECVNDO ſciendum, ꝙ incidit vna difficultas, vtrum operationes quæ fiunt propter iram vel concupiſcentiam principaliter, fiant a paſſione vel a ratione & voluntate. D Reſpondetur ꝙ tales operationes in habente vſum rationis procedunt, principaliter, & originaliter a ratione & voluntate. ¶ Et poteſt poni exēplum de aliquo rege qui habet poteſtatem ſubiciendi ſibi ſubditos, tñ propter deſidiam vel amorem dimittit tm̄ potent iam eorum inualeſcere. ꝙ nō poteſt eam poſtmodum reprimere, ſed regnum accipiunt. Hę igitur inordinationes non dicuntur principaliter a ſubditis emanare & originaliter, ſed a Rege ſaltē virtualiter, quia voluit aliquid ad quod ſecute ſunt illę in ordinationes. ¶ Et ſi dicas iſtæ paſſiones non ſunt in poteſtate noſtra, ergo operationes q̄ fiunt propter illas non erunt voluntarię. Reſpondetur ꝙ paſſiones iſtæ ſunt in pote-

Obiectio

E in poteſtate noſtra ſaltē quo ad moderationem ipſarum & earum impetus refrenationem, ſed forte quo ad annallationem omnino earū non ſunt in poteſtate noſtra, propter qđ aliquando non ſponte timemus vel iraſcimur tamē ſponte timemus vel iraſcimur mediate vel immediate. poſſemus etiam totaliter euitare paſſionem, vt alias viſum eſt, ideo volūtas aliquo modo eſt cauſa operationis puta poſitiue ſi conſentias appetitui, ſenſitiuo aut priuatiue ſi non regat eum, vt dicimus nautam eſſe cauſam ſubmerſionis nauis per eius abſcentiam. ¶ Et nota pro iſta materia ꝙ appetitus ſenſitiuus non eſt ita potens, vt poſſit in contrarium volūtati operanti ſecundum eius totum conatum. pōt tñ ꝑ forte tractū paſ-
F ſionis contra conatum debilem voluntatis. ¶ Vnde incontinentibus voluntas trahit ad oppoſitum paſſionis, ſed non ſecundum totum ſuum conatum ideo permittit ſe vinci, id eſt permittit conatum paſſionis ſuperare conatum ipſius voluntatis & per hic omnia ſoluuntur rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Operationes quæ fiunt propter paſſionem, ſunt voluntariæ.

An homo poſſit, peccare mortaliter.

QVAERITVR Vtrum homo poſſit peccare mortaliter illo tempore quo non poteſt vti ratione. ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia tunc non poteſt deliberare, igitur. ¶ Secundo ſic arguitur, quia tunc non eſt domi- G nus ſuorum actuum, igitur. ¶ In oppoſitum videtur eſſe Ariſt. in textu. Dicit enim Ariſt. ꝙ ebrio debetur duplex increpatio vna, qa inebriat ſe, ſecunda de illo actu quem committit durante ebrietate, vt ſi occiderit. ¶ Item volo ꝙ ſeruitor teneatur aliquod opus facere hora prima, & nō poſſit facere niſi illa hora inebrietur, nōne peccat peccato omiſſionis. Pro ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ quæſtio iſta quærit de duplici peccato. ſ. commiſſionis & omiſſionis. Vnde duplex eſt ebrius quidam eſt in quo remanet aliquid de vſu rationis, & de iſto non eſt dubium. Notum eſt. n. ꝙ talis poteſt peccare. Alius eſt in quo nihil remanet de vſu rōnis pluſquā in fatuo. Et de iſto ſunt diuerſe opiniones. ¶ Vna dicit, ꝙ talis ebrius non peccat mortaliter, quia non vr quo peccato. ¶ Item ſi peccaret mortaliter hoc maxime eſſet, quia fuit cauſa ſuæ ebrietatis, ſed hoc eſt falſum, quia tūc ſequeretur ꝙ ille qui fuit cauſa egritudinis ꝑꝑ quam efficitur maniacus. id eſt mente alienatus, ꝙ etiam peccaret mortaliter, ꝙ non eſt dicendum, quia legiſlatores puniret eum. ¶ Pro huius qōnis ſolutione eſt aduertendum, ꝙ ex exceſſiuo potu ſequitur alienatio mentis quadrupliciter. ¶ Vno mō ſic, ꝙ ipſe neſciat, nec pro tunc ſcire teneatur potū illū eſſe exceſſiuū & cauſare ebrietatem, vt cū fit ex ignorantia ſecundum genus, ſicut. Noe, qui ignorabat vinum eſſe inebriatiuum. Vel ex ignorantia ſecundum ſpeciē, aut ſecun-

Peccatū duplex.

H
Ebri⁹ dupliciter.

A ſm quantitate, aut ſm virtutem., vt ſiquis ignorat vinum dulce, aut multum eſſe inebriatiuum, aut in tanta quantitate, ꝙ vinum vnius patriæ eſſet inebriatiuum. ¶ Et de illo dicũt aliqui ꝙ ſic ſe inebriare adhuc eſt peccatum, ſed non imputabile: ¶Secũdo quando talis ſcit potũ eſſe immoderatum, ſed neſcit ipſum ſe inebriare poſſe. Et ſic dicunt aliqui quòd eſt peccatũ imputabile, quia omnis intemperantia nullo modo excuſata eſt peccatum imputabile. ¶ Tertio, cum aliquis neſcit, ſed tamẽ ſcire tenetur, ita ꝙ hoc ipſum, quod neſcit proueniret ex ignorantia craſſa, vel affectata. Et tunc etiam eſt peccatum imputabile: quia ignorantia eius eſt craſſa aut affectata, q̃ non excuſat: igitur. ¶ Quarto: cum B quis ſcit potum eſſe immoderatum, & inebriare potantẽ, & nihilhominus vult bibere tale & tantum magis eligens bibere tale, & tãtum, & inebriari, q̃ abſtinere a tali & tãto & nõ inebriari, & tunc eſt peccatum. ¶ Nota tamen quòd nõ omnis vſus vini inebriantis qui ſcitur eſſe talis, eſt peccatum: quia non omnis talis vſus eſt immoderatus, & exceſſiuus vt patet de uſu vini inebriante, qui ideo præciſe fit, vt per hoc natura prouocetur ad vomitum, & purget. ¶Et aduerte, ꝙ non omnis ebrietas eſt peccatum mortale, ſed ſi ſit peccatum mortale, hoc ſibi conuenit ſecundum ꝙ vſus voluntarius vini eſt immoderatus.

SECVNDO ſciendum, quòd contrrouerſia eſt inter doctores: An peccatum factum ab ebrio ſit vere peccatum. ¶ Et pro nunc dico breuiter quòd ſic. ¶ Et ſi dicas omne peccatum eſt voluntarium, ſed ebrietas & illa quæ fiunt in ebrietate nõ ſunt voluntaria: igitur. ¶ Dico quòd aliquid dicitur volitum dupliciter. Vno modo ſimpliciter. Alio modo propter hoc. ¶ Dico ergo ꝙ alienatio mentis non eſt volita ſimpliciter, quia ſi ſola præſentaretur voluntati, voluntas non vellet. Eſt ergo volita volitione propter hoc, quia præſentato potu voluntati, & alienatio ne mentis ne deſerat primum vult ſecundum. ¶ Dico etiam ꝙ illa, quæ fiunt ab ebrio ſunt voluntaria virtualiter, quod ſufficit ad hoc, quod tales actus ſint mali. ¶ Vnde quando ebrius q ex culpa ſua eſt ebrius interficit alium, tunc primo peccat D peccato homicidij, quia licet illud non ſit voluntariũ formaliter, eſt tñ voluntarium virtualiter. ¶ Sed dubium eſt: Vtrũ illi qui inuitãt alios ad potum quo inebriantur, peccet? Dico ꝙ ſic, ſi inuitans ſciat, vel probabiliter credat potum illum eſſe inebriantem reſpectu illius quẽ inuitat ¶ Et ſi dicas: ille ebrius quando occidit, caret vſu rationis: ergo non videtur peccare. Dico quòd nõ valet cõſequentia. Dico etiam quod ebrij non carent omnimodæ vſu rationis, cum inter multa diſcernant. ¶ Vnde de iſta materia videndi ſunt doct. cum multum diſcrepent abinuicem. Et per iſta ſufficienter poſſunt ſolui rationes. Ideo ponitur.

Peccatũ factũ ab ebrio, an verè peccatum.

Dubium

CONCLVSIO reſponſalis. Homo poteſt mortaliter peccare illo tẽpore, quo non poteſt vti ratione,

E & hoc maxime quando hoc prouenit ſibi ex culpa ſua: actus enim qui fiunt ab ebrio ſunt voluntarij in cauſa, quia cauſa eorum, puta ebriatio fuit volita.

Operationes deliberatè, & voluntariè factæ, an ſint bonæ ex circunſtantia.

Qvaeritvr Vtrum operatio humana, quæ fit cum deliberatione; vel quæ eſt voluntaria dicatur eſſe bona ex circunſtantijs. ¶ Arguitur primo ꝙ nõ; quia circunſtantiæ non ſunt aliæ ab actu: igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Actus non habet entitatẽ ex circunſtantijs, ergo neq; bonitatem. In oppoſitũ eſt Ariſt. Pro cuius ſolutione.

F Primo ſciendum eſt, ꝙ cõiter Ariſ. vr̃ aſſignare ſeptem circunſtantias ad operationẽ bonam. ¶ Vnde operatio dr̃ bona quando eſt conformis dictamini recto ita, ꝙ iſta cõformitas eſt ꝑprie reſpectus extrinſecus, & fundat in operatione illa tanq̃ in fundamento remoto, & in operatione illa veſtita illis circunſtantijs tanquam in fundamento propinquo. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ ſi iſtæ circunſtantię deſint, deeſt ratio fundamentalis illius conformitatis, & per conſequens non eſt iſta conformitas. ¶ Vnde prima circunſtantia eſt quis, oportet. n. quòd ſi habens libertatem; ideo bruta nõ poſſunt bene agere, vr̃ tamẽ quod ꝑ ly quis non ſolum intelligat Ariſt. quod ſit homo, ſed qualis homo, vt vtrũ exoratus vel pſbiter, & ſic de alijs. ¶ Secunda cui. ¶ Tertia, cur. i. ꝑꝑ quẽ finẽ. ¶ Quarta, qũo vel qualiter. G ¶ Quinta, quando. ¶ Sexta, vbi. ¶ Septimã quo ſupple inſtrumẽto, vel quibus auxilijs. ¶ Et addunt aliqui octauam. ſ. quid. ¶ Vnde iſtæ circunſtãtiæ dñr q̃dã conditiones accñtales ſubiecti operationi: ita ꝙ remotis illis circunſtantijs adhuc tota entitas operationis remanet. ¶ Dicũt tamen ꝙ illæ requiruntur ad hoc ꝙ illa operatio dicatur bona, ſed non vt dicatur bona bonitate naturæ: immo iſtæ circunſtantiæ licet non ſint de eſſentia operationis: tamen videtur eſſe de eſſentia operationis virtuoſæ, quia ſine eis non erit operatio virtuoſa: neceſſario requiruntur ad operationem virtuoſam, ideo videtur ſimpliciter, quòd circunſtantia eſt quædam conditio concurrens ad H humanam operationẽ. ¶ Sed circunſtantia mobilis eſt, quæcunque conditio accidentalis ad operationem humanam per quam operatio poteſt reddi bona moraliter, vel mala, vel melior, vel peior.

Septẽ circunſtantia ad bonam operationẽ.

Secvndo ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt: Vtrum ad hoc quòd actus dicatur bonus moraliter oporteat, ꝙ actualiter referâtur in Deũ. ¶ Pro cuius ſolutione ponitur vna diffinitio ſm mentem Sco. l. 2. d. 41. quòd actus põt referri in finem. i. in deum tripliciter ſ. actualiter ſicut cogitans actualiter de fine, & diligit illũ, & vult aliquid ꝑꝑ eũ. ¶ Alio modo virtualiter: ſic qñ aliquis incipiẽdo actũ intẽdit facere ꝑꝑ deũ, ſi poſtea cõtinuãdo actũ nõ plus actualiter cõſiderat de deo qa difficile eſt ſꝑ actualiter cõſiderare de deo q̃ diu

Quid requiratur ad bonũ actum.

Sco. li. 2. d. 41. q. unica.

homo

A hō operat̄, tunc cōtinuādo illū actū illeactus refertur virtualiter i Deū. ¶Tertio mō habitualiter, qn̄ quis exiſtens in charitatefacit al quéactū ille actus habitualiter refertur in Deū, quia eſt cum charitate, quæ eſt principium referēdi. ¶ Et per oppoſitū actus dicit̄ non referri tripliciter ſ. negatiuè, puta quando non refertur, neq; actualiter, neq; virtualiter, licet bene habitualiter, quia faciens eſt in charitate. Et de iſto eſt dubiū

Dubium ¶ Vtrum talis actus ſit malus puta, qui nec actualiter, nec virtualiter refertur in deum. Et reſpondet Sco. ibidem ꝙ nō oportet, ꝙ ſit malus, ſed dr̄ actus indifferens. ¶ Vnde non vr̄ quod hn̄s charitatem teneatur, neq; tentione neceſſaria, contra quā eſt peccatū mortale, neq; tentione vtili

B contra quam eſt peccatū veniale ad referendū oēs actus quos facit actualiter, vel virtualiter in deū: Ideo non vr̄ ibi eſſe aliqua ratio, quæ ſufficiat ad rationē peccati, neq; mortalis, neq; venialis; ſed ex talibus actibus generatur habitus qui inclinat ad tales actus q ſunt indifferentes. ¶Ex quo ſeq̄tur quòd bonitas, & malitia non ſunt priuatiuè oppoſita circa actum bonum moraliter, vel meritoriè, ideo actus nō dicitur malus eo, quod careat tali bonitate ſed quia nō hēt bonitatē quā debet habere, mō non omnis actus quamdiu ſit dr̄ debet habere talē bonitatē. ¶Secūdo dr̄ nō referri priuatiuè, quia non eſt natus referri in deum, ſicut peccatum veniale. ¶Tertio cōtrariæ, qa tollit p incipiū referendi, puta grām ſicut eſt peccatum mortale, & per iſta, & per illa q̄ dicta ſūt

C in primo notabili, patet qd̄ ſit dicendum ad rationes. Ideo ponit.

Conclvsio reſponſalis, ad hoc ꝙ actus dicatur bonus moraliter requiruntur circunſtantiæ, quę enumeratæ ſunt in primo notabili.

DETERMINATIS autē uoluntario, & inuoluntario de electione ſequitur pertrāſire. Maxime enim proprium uidetur uirtuti eſſe, & magis mores iudicare electione, quam operibus.

Electio cuius eſt finis an mediorum ad finem.

Qvaeritvr Vtrum electio ſit ipſius finis, vel mediorū ad finē.

D ¶Et vr̄ quod ſit ipſius finis, quia eligimus quod non eſt ꝓpter alterū eligibile, ſicut melius inter duo bona melius eligeremus quamuis non eſſet referibile ad aliud. ¶ Secundo ſic, ſi eligamus media propter finem, ſequitur qd̄ magis eligimus finem, quia propter quod vnum quod tale, & illud magis. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in text. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, quòd electio ſe habet ad volitionem, ſicut inferius ad ſuperius, ita quod omnis electio eſt volitio, ſed non econtra. Electio ad volitionem quō; ſe habet. Vnde eligibile eſt bonū, vel apparens bonū. Eligimus. n. quæ maxime ſcimus bona. ¶ Vn̄ nota ꝙ electio multipliciter dīt a volitione. Primo. n. electio capitur ꝓ acceptatione alicuius boni de numero aliquo rūbonorū; & ſic requirit plura eſſe

E bona propoſita, & tunc acceptatio vnius illorum vocatur electio. Volitio vero non requirit plura bona, ideo oportet ꝙ illa bona inter quæ eſt electio habeant inter ſe quādam incompoſſibilitatem aliter vtrunq; accipimus, & ſic inter ipſa nulla eſſet electio. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ eligibile eſt bonum propoſitum incōpoſſibile cum alio bono. ¶ Differt et a volitione, quia volitio eſt tam poſſibilium quām impoſſibilium, vellemus enim perpetuo eſſe, ſed eligimus, quod credimus eſſe poſſibile, & per nos operabile. ¶ Aduerte tamen, ꝙ dicunt aliqui, ꝙ electio aliquādo, ſed raro eſt impoſſibilium, vt aliqui elegerunt aſcendere cęlū, & turres ad hoc faciendum cōſtruxerunt. ¶ Aduerte etiam ꝙ electio requirit primam conſiderationē & deliberationem, vtputa quod bonorum eſt melius & magis proſequibile, ideo quę per iram fiunt, cum repente fiant, non dicuntur fieri per electionem. Et illa cōſiliatio, vel collatio dicitur conſilium, ideo quod eſt actu eligibile debet eſſe præconſiliatum: ideo dicit Ariſt. ꝙ cōſiliabile, & eligibile idem ſunt. ¶ Ex quibus patet, ꝙ eligibile eſt bonū poſſibile operabile per nos, propoſitum cum alio poſſibili bono conſiliatum ſecundum, quòd in eius proſecutionem natus eſt fieri appetitus, & ſic patet, ꝙ electio eſt deſiderium tendens in proſecutionem talis boni, vel fugam alicuius mali: ¶ Eligimus. n. aliquando minus malū ſupple fugiēdo maius malum. ¶ Vnde nota ꝙ electio non eſt concluſio cōſilij, ſed eſt deſiderium illius, qđ per iudicem concluſum eſt: ita ſcilicet, ꝙ conſilium cōcludit hoc eſſe faciēdum, & volitio qua aliquis vult hoc facere eſt electio. ¶ Dico vlterius, ꝙ electio non eſt finis, ſed ordinatorū ad finē, quia electio eſt præconſiliati, ſed non cōſiliamur de fine, ſed de his, quę ſunt ad finem. ¶ Etiam eligibile eſt bonum incompoſſibile alteri, ſed finis ſaltē vltimus nulli eſt incompoſſibilis, licet fines non vltimi poſſint bene eſſe incompoſſibiles, vt fines diuerſarum artium.

Sco. in 2. diſt 6. q. vnica.

F

G

SECVNDO. ſciēdum eſt, quòd incidit vna difficultas: Vtrum conſiliabile, & eligibile idem ſint? ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendū, quòd conſiliabile eſt contingens humanum, operabile per nos, dubium magnum, & quæſitum propter finē. ¶ Dicitur contingens, quia de neceſſarijs, & impoſſibilibus nō quęrimus conſilium, ſi ſupple quærens conſilium reputet illud eſſe impoſſibile, per hoc ſoluitur argumētum de quęrentibus conſilium de conſtruendo turres tangentes cœlum: illi enim non crediderunt illa eſſe impoſſibilia, ideo debet ſic gloſari, conſiliabile eſt contingens ſupple ſecundum opinionem quærentis cōſilium. ¶ Dicitur notanter humanum: ideo de contingentibus naturalibus non quærimus conſilium, vt de pluere, niger, tonare, propter conſil um noſtrum non eueniret aliter. ¶ Quærimus tamen aliquando ſi aliqua naturália euenient tempore, quo volumus nr̃as operationes facere, & tunc cōſiliamur ſi ſit bonum tunc

An conſiliabile, & eligibile ſint idē.

H

A tunc facere.¶Dr̄ notanter operabile per nos, i. per illos qui quærūt cōſilium. ¶Et ſi dicas, quærimus aliqñ cōſilium pro amicis? Reſpondetur ꝙ ille, quæ pro amicis fiunt per nos aliqualiter fiunt. ¶Dr̄ notanter dubium, quia ſi quis ſcire quid ſit facturus, & qñ, & quō, &c. non quæreret conſilium, iō dicit Ariſt. ꝙ cōſilium eſt qō. ¶ Aliquando tamen de his q̄ ſcimus quærimus conſiliū ab amicis vt ipſi credant eſſe participes noſtræ operationis. ¶Dr̄ notāter magnū. i. notabilis bonitatis vel malitiæ, q a de illo, ꝙ nullius eſt bonitatis, vel malitiæ non q̄rimus cōſiliū. ¶Dr̄ notanter q̄ſitum pp finē, quia nullus q̄rit conſilium de fine, ſed ſta tuens ſibi finē q̄rit qualiter melius poterit aſſequi illū. Et hoc de fine vltimo, quia pōt eſſe bn̄ de aliis finib. Dico vlterius, ꝙ de fine tanq̄ de quo gratia cuius q̄rimus conſilium, poſſumus conſiliari. Et per iſta, & illa, q̄ dicta ſunt in primo notabili, poteſt ſatis videri quid ſit dicendum ad rōnes. ¶ Vnde ſi in aliquo paſſu inueniatur, ꝙ electio ſit ipſius finis dicendū eſt, ꝙ capitur electio large. ¶ Ad ſecundam alias viſum eſt in in artibus quid ſit dicendum. Ideo poniē.

Obiēti o

B

Conclvsio reſponſalis: Electio non eſt vltimi finis, ſed ordinatorum ad finem,

QVONIAM igitur medietas eſt circa timores, & audacias, iam & prius dictū eſt. Timemus autem terribilia, hac autem ſunt, vt ſimpliciter ſic dicere mala, &c.

C *An fortitudo ſit virtus.*

Qvaeritvr Vtrū fortitudo ſit virtus ſpecialis ab aliis diſtincta. ¶ Arguitur, ꝙ non, quia fortitudo conſiſtit in proportione neruorū & oſſium igitur. ¶ Itē quælibet virtus debet eſſe perfectio aīę, ſed fortitudo nō eſt huiuſmodi, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu, Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ fortitudo quatuor modis accipitur. Vno modo pro robore corporis, & ſic nō eſt virtus. Vnde robur eſt potentia mouendi alterum attrahentem aut pellentem. ¶ Eſt tamen aduertendū, ꝙ in ſubeundis periculis belli robur eſt aſpiciendum. Nam ſecundum robur ſtec et aliud, & aliud. ¶ Secundo capitur pro firmitate animi in omni bono rationis habēte difficultatem, & ſic non eſt virtus ſpecialis. Nam difficultas in bono rationis eſt communis cuilibet virtuti. Vnde ad hoc, quod aliquis virtuoſe operetur oportet, ꝙ ſit ſciēs, eliciens, & eliciēs pp hoc, & qđ firmiter, & immobiliter operetur. ¶ Ideo ad hoc, ꝙ aliqua virtus ſit virtuoſe elicita requiritur, quod tam immobiliter, & firmiter iudicio fiat, vt operans velit nullo modo dimittere eam pro quocunque, ſecundum rectam rationem, non debet dimitti neque etiā pro morte ſi hoc recta ratio dictet. ¶ Tertio modo accipitur pro firmitate animi in rebus grauibus difficilibus, & periculoſis ſiue ſit ibi contrapugnatio ſicut in bello ſiue non, & ſic eſt virtus communis, magnani-

Fortitudo quadrupliciter.

D

gnani-

E gnanimitati,& fortitudini, q̀a vtrique conuenit ſubire magna laborioſa,& periculoſa propter honeſtatem operis.¶ Quarto modo accipitur ꝑ firmitate animi ratione relata in his periculis,in quibus eſt contrapugnatio quemadmodum pericula mortis.Et iſto modo eſt virtús ſpecialis, quia in ſubeundo pericula belloꝝ, conuenit aliquando ſuperabundare aggrediendo aut ea,quæ non oportet,vt ſi decem aggrederentur mille,& eſſet alia via ſalutis, aut non ſecundum quod oportet,vt ſi in loco, vel tempore non oportunis fieret aggreſſio,non oportet quod oportet, vt ſi propter inferendum iniuriam, & non ad repellendum eam,aut ſi ꝑ cupiditate propria & non pro ſolute communi etiam contingit deficere,

F vt ſi quis nollet ſubire aliqua pericula, ergo ſi contingat in iſtis errare conuenit habere habitum quo inclinemur ad ſubeundum pericula in bello cum debitis circunſtantiis.

Forutudo ponit rectitudinē in operib. humanis.

2 SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ex dictis ſequitur, quòd fortitudo eſt virtus non quod tollat impedimentum quo impeditur recta ratio in operationibus ſuis, ſed quia ponit rectitudinem in operibus humanis.¶ Ideo male dicunt illi,qui dicunt quod fortitudo eſt virtus,quia tollit impedimentum quo impeditur ne recta ratio ponatur in operibus humanis propter aliquid difficile,quod incumbit.Et dices. Vtrum ſit virtus ſpecialis ab aliis dico quod ſic,quia. ¶ Habet ſpecialem materiam,& actus ſpeciales ab aliis virtutibus, Vnde materia eius eſt periculum contingens in bello, actus eius G ſunt ſubire, vel non ſubire huius pericula conformiter ad dictamen rectæ rationis.¶ Sed dubium eſt, vtrū ſit vna virtus, vel plures.¶ Et vr̄, ꝙ non ſit vna,quia ibi ſunt plures oppoſitiones extreme,ſ.audaciæ, & cohardiæ, & ex alia parte timiditatis, & intimiditatis, ergo erunt plures habitus medii.¶ Pro ſolutione ſupponitur, quod non oportet ſemper habitum medium tantum habere duo extrema immo poteſt habere infinita.ſ.tot quod ſunt circunſtantiæ obſeruandę,quia ſm̄ cuiuslibet obſeruationē contingit peccare,vel in maius vel in minus.¶ Aduerte vlterius,ꝙ ſi per audaciam intelligamus habitum inclinantem ad exceſſum in audendo & per timiditatem habitum inclinantem ad exceſſum H in timendo,tunc opponuntur, & ſimul ſtare non poſſunt, quia multa nomina virtutum,& vitiorum deficiunt,ideo homo non poteſt bene loqui ſine ſpecificatione. Vnde per audaciam debemus intelligere exceſſum in aggreſſu, & per codardiam defectum in aggreſſu, & per timiditatem exceſſum in fuga, vel defectū in expectatione,per intimiditatem defectum in fuga vel exceſſum in expectatione, & tunc audacia proprie non oponitur timiditati,ſed cohardiæ, & intimiditas timiditati. ¶Et quando tu dicis,ergo iſtarum oppoſitionum erunt diuerſi habitus medii dico ꝙ non;quia illi operationes ſunt diuerſę propter hoc ꝙ attendūtur ſecundum diuerſas circunſtantias, quas omnes ſimul vna virtus

de-

A debet obſeruare & ió nó oportet quã do extrema vnius virtutis opponuntur, ꝙ non ſemper ſint ſecundum eã dem circunſtantiam vt intimiditas & cohardia ſunt extrema vnius virtutis, & tamen non opponuntur.

¶Et ex iſtis patet quid ſit dicendũ ad rationes, vnde ambę rõnes procedunt de fortitudine corporali, q̃ conſiſtit in debita proportione neruorum, & oſſium. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Fortitudo eſt virtus moralis ſpecialis, & ab aliis diſtincta, quæ concluſio ſatis patet in ſecundo notab.

An fortitudo ſit virtus cardinalis.

QVAERITVR Vtrum fortitudo ſit virtus cardinalis. Et arguitur B primo, ꝙ non, quia magnanimitas non eſt virtus cardinalis, ergo neq; fortitudo patet conſequentia, quia magnanimitas eſt, melior, & principalior, quam fortitudo. Dicit enim Ariſt. q̃d magnanimus eſt optimus, & maxime dignus. ¶ Item virtutes dicuntur cardinalis, quia circa eas verſatur tota humana conuerſatio, ſed circa fortitudinem non, verſatur tota humana conuerſatio, quia fortitudo eſt ſolum circa terribilia in bello. ¶ In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ communiter ponuntur quatuor virtutes cardinales, ſcilicet prudẽtia temperantia fortitudo, & iuſtitia, & dicunt aliqui Doct. ꝙ vocantur cardinales, quia in ipſis voluitur tota humana conuerſatio ſicut in cardibus voluitur ianua. ¶Et poteſt rationa C biliter concedi, ꝙ hæc ſit ratio nominis, ſcilicet vnde virtutes cardinales nomen cardinalatus ſumpſerunt. ¶ Dicunt alii, ꝙ illæ virtutes vocatæ ſunt cardinales, quia ipſis habitus, dato ꝙ nullę aliæ haberentur homo diceret̃ ſimpliciter, & moraliter bonus, & vna deficiente homo nó dr̃ ſimplr̃ bonus moraliter, ió dicunt, ꝙ vocantur cardinales, quia circa ipſas voluitur tota moralis bonitas humana. ¶Et dicũt, ꝙ aliæ virtutes bene ſunt de congruitate, & de decore bonitatis humanæ, ſed non de eius neceſſitate. ¶Et nota, ꝙ omnis virtus vr̃ verſari aut circa vtile delectabile, aut honeſtum. Sed circa vtile, hoc poteſt eſſe tripliciter, ſ. conſumendo ſeu diſtribuendo, aggregã do ſeu accipiendo, retinendo ſeu ſeruando. Et quodlibet iſtorum poteſt D ſumi dupliciter, puta conſumendo ſuum vel alienum. ¶Primus modus pertinet ad liberalitatem, magnificentiam prodigalitatem vanoſam illiberalitatem, vel paruificentiam. Secundus modus pertinet ad iuſtitiã, vel iniuſtitiam. Nam proprio domino reddere alienum iuſtum eſt alteri autem diſtribuere eſt iniuſtum. Si autem virtus moralis fuerit circa delectabile aut triſtabile contingit dupliciter. ¶ Vno modo largiendo, & iſte modus non facit hominem ſimpliciter bonum aut malum niſi forte per iniuſtitiam aut in temperantiam largiretur delectationem, vel triſtitiam. ¶Alio modo in ſuſtinendo, & hoc iterũ dupliciter. Vno mõ, circa delectabile principaliter & circa triſta-

De his vide Sco. in 3. diſt. 4. ibi his ſuppoſitus.

E ea triſtabile ſecundario. Alio modo econuerſo vnde vſus, & exceſſiua ſuſceptio delectationum reddit hominem beſtialem, & viam ad ægritudines, & conſumptionem corporis, immo ad omnem priuationem omniũ bonorum animę. Si vero virtus moralis fuerit circa honeſtum, hoc eſt dupliciter. ¶ Vno modo ſecundum quod honeſtum pertinet ad virtutẽ cognſcitiuam ſpecialiter, cuiuſmodi habitus intellectuales. ¶ Alio modo, vt pertinet ſpãliter ad virtutem interpretatiuam, cuiuſmodi eſt veritas in colloquiis in humano conuictu, circa quem eſt uirtus moralis, quam vocat Ariſtoteles veritatem.

Quare dicunt cardinales virtutes.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ aliqui dicunt, ꝓ iſtæ virtutes dicuntur cardinales, quia habens eas hẽt F potiſſimos habitus virtutum, quia habet habitus inclinantes ad actus omnium aliarum virtutum. ¶ Et aduerte, ꝙ præter illa, quæ dicta ſunt de fortitudine, ꝙ fortitudo ſecundum quod eſt virtus ſpecialis nõ eſt virtus cardinalis, ſed fortitudo, vt eſt communis ad magnitudinem, & fortitudinem proprie dictam. ¶ Et nota ꝙ licet fortitudo ſit circa extremum, quia circa maxima pericula in bello tanq̃ circa materiam ſui actus, non tñ eſt circa extremũ tanq̃ circa actum ſuum. ¶ No. vlterius, ꝙ iſtæ virtutes dñr cardinales ꝑ excellentiã, quã habent ſuper alias virtutes. Et iſta conſiſtit in trib. conditionib. ¶ Prima eſt, quia ſunt potiores in regimine mentis. ¶ Scda, quia inclinant in actus aliarum virtutũ, & facilitant eos. ¶ Tertia, quia limitant actus, & opera aliarum virtutũ. G Prima ſatis patet & ſecunda probat: nam qui eſt iuſtus perfecte, & habet habitum prudentię facile acquirit ſibi manſuetudinem: nam iuſtus facile aſſueſcit ad tollendam iracundiã, per quam infertur iniuria alteri. Siſr qui eſt iuſtus perfecte, & faciliter vitat omnia vitia oppoſita virtutib. humane communicationis. ¶ Siſr qui eſt fortis & magnanimus faciliter fit liberalis ꝑ contemptum pecuniarũ quẽ habet. Et qui eſt magnanimus, faciliter eſt magnificus. ¶ Similiter qui eſt temperatus, faciliter exit in actus aliarum virtutũ. Nam tẽperatus paucioribus indiget, q̃ intemperatus. Et ꝙ ſint limitatiuæ actuum, & operationũ aliarũ virtutũ, patet, q̃a agere ſecundũ aliquã aliarum virtutum, & ꝑ circunſtantias occurrentes, H neceſſe eſt deſerere illud opus vel contra aliq̃ harum virtutum peccare. Vt puta ſi ſit ſuccurrendũ pauperi, & recta rõ dictet, ꝙ ergo nõ poſſũ ſuccurrere ſibi niſi detinendo alienũ aut alteri iniuriã faciẽdo, teneor nulli iniuriã facere. Et ſi aliter nõ poſſũ ſubuenire pauperi dicor ſuccurſũ illũ liberalẽ deſerere. Et per iſta, & illa, q̃ dicta ſunt patet quid ſit dicẽdũ ad rõnes. ¶ Ad primam dr̃ ꝙ bene ꝓbatur, ꝙ fortitudo ſpãliter capta nõ eſt virtus cardinalis. ¶ Ad ſecũdã patet quid ſit dicẽdum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Fortitudo large capta, vt eſt cõis ad fortitudinem proprie captam ſpecialiter captam & ad magnanimitatem eſt virtus cardinalis. Quę concluſio relinquitur probata in 2. notab.

CIR-

B CIRCA qualia igitur terribilium forte, vel circa maxima nullus em̃ magis ſuſtinet pericula, quàm fortis. Terribiliſſimum autem &c.

An fortitudo ſit ſolum contra pericula mortis in bello.

QVAERITVR Vtrum fortitudo ſit ſolum contra pericula mortis in bello. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, qa quis pōt aggredi magnum bellũ, vbi nõ erit periculũ, qa eſt fortis corpore igit. ¶ Itẽ fortitudo ponit virtus cardinalis, ſed virtus cardinalis eſt de integritate bonitatis moralis, mõ fuerũt multi boni viri, q nũquã exercuerunt actum fortitudinis. In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ tota difficultas vr̃ ſolui per diſtinctionẽ fortitudinis, vbi viſum eſt quomodo fortitudo quadrupliciter capit. Et dico, ꝙ fortitudo ſecundum, ꝙ eſt communis magnanimitati, & fortitudini propriæ dictę dicitur eſſe virtus cardinalis. Et illud fuit dictum in quæſtione præcedenti. ¶ Vnde omnes qui tractauerunt de moralibus nominauerũt, & acceperunt fortitudinem, & magnanimitatem pro vna virtute. ¶ Videtur tamen, quod Buridanus dicat oppoſitum, videtur enim dicere, quod fortitudo ſpecialiter dicta dicit virtus cardinalis, & in hoc male dicit, vt viſum eſt per conditiones virtutis cardinalis. Et notat ipſe Buridanus, quod ſicut triplex eſt bonum, circa quod verſatur omnis virtus, ita triplex eſt malum, ſ. in honeſtum nocíuum, & triſte. ¶ Vnde notum eſt, ꝙ nullus dicitur ſimpliciter bonus niſi præferat bonum honeſtum, i. bonũ virtutis bono vtili, & delectabili. C

& Vnde ſtultitia præfert bonum honeſtum bono vtili, & temperantiam bono delectabili, nulla eſt enim virtus, quæ præferat bonum ſuum bono honeſto, fortitudo enim firmat hominem, ne propter triſtitias corporales in periculum eminentes amittat bonum virtutis. i. bonum virtutis. ¶ Ideo videtur dicere, ꝙ fortitudo ſpecialiter car[illegible]dicatur virtus cardinalis, quod [illegible] eſt verum, quia alia ratione aliqua virtus dr̃ cardinalis, vt viſum eſt. ¶ Et eſt aduertendum, quod virtutes cardinales ſunt talis conditionis adinuicem, ꝙ quælibet ſeipſam, & alias tres defendit, ne per vitia oppoſita autem paſſiones per ipſas moderabiles corrumpantur. ¶ Et poteſt poni exemplum Buridani de muliere, quæ poteſt tentari per verba blandia, & laſciuia, & alias delectationes, & ſic temperantia defendit ſeipſam. ¶ Secundo per timores, puta ꝙ niſi ſic fecerit, verberabitur, & tunc per temperatiam defenditur fortitudo. ¶ Tertio per promiſſiones, & dona, & tunc defendit iuſtitiã, quia talis venditio eſſet iniuſta. ¶ Quarto, per falſas blanditias, vt dicitur, qui frangit fidem, licet vt frangatur eidem, ſed maritus frãgit fidem, igitur dẽs ſimul frangere. Et iſta fere oĩa pñt trahi a qſt. pcedẽti. D

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ p ſolutione qõnis ponuntur aliquę conclu-

E cluſiones.¶Prima fortitudo eſt tantum circa malum tanquam circa obiectum,quia eſt circa terribilia mortis in bello,patet etiam,ꝙ fortitudo eſt tantum circa illud,circa quod poteſt eſſe timor,& audacia;quia virtus,& habitus oppoſiti videntur eſſe circa eandem materiam,ſed timor,& audacia nata ſunt tantum eſſe circa mala,puta circa terribilia mortis in bello. Nam fortitudo eſt medietas inter timorem,& audaciam,capiendo timorem, vt includit codardiam,& timorem, & capiendo audaciam,vt includit ipſam audaciam propriam dictam, & cum hoc intimiditatem. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ non eſt fortitudo, vbi non eſt timor,neq; audacia,i.circa illud, circa quod nō poteſt eſſe neque timor,

Cō cluſiones dubitationē explicantes.

F neq; audacia.¶Secunda cōncluſio. Fortitudo non eſt circa infamiam, i. fortitudo non habet infamiam pro circunſtantia obiecti,quia circa infamiam cadit timor tantum: nam timere infamiam bonum eſt, ſed aggredi eam malum eſt.¶Tertia concluſio.Circa inopiam,ægritudinem iniuriam,inuidiam circa pueros,vel vxorē,ſiue cruciatum nō conſiſti fortitudo. Patet,quia vel illa poſſumus vitare;vel non,ſi non,ergo circa illa non cadit timor. Si ſic,aut ergo ſubimus illa per opus virtutis ſicut inopiam,& tūc circa ea nō cadit timor, ergo neq; fortitudo.Aut ſubimus p opus vitii,aut pp negligentiā, & tūc non eſt fortitudo. Et ſi tale nō poſſumus vitare per potētiam toleranda ſunt. Quarta cōcluſio.Fortitudo eſt circa pericula mortis quia fortitudo

G eſt circa maxima pericula, ſed mors eſt terribiliſſimū periculū,quia mortuis nil boni vr̄ eſſe ſed exiſtentib.in miſeria vr̄ eſſe aliquod bonum,quia adhuc habent eſſe, ſed mortuis non vr̄ ineſſe aliquod bonum,igit.¶Alii concluſio.Fortitudo nō eſt circa oīa pericula mortis,patet,quia non eſt, circa pericula mortis in mari, vel ægritudinib.quia non ſunt in poteſtate noſtra, modo virtus eſt circa illa,quæ ſunt in poteſtate noſtra in faciendo,fugiendo,aut proſequendo, cum hoc tamen poteſt ſtare ꝙ virtus eſt circa illa quo ſupplead aliquem gradum, quæ excedūt communem facultatem hominem,ſicut eſt heroica.¶Alia concluſio fortitudo eſt tantum circa pericula mortis in bello. Patet,quia fortitudo eſt circa maxima pericula,ſed talia ſunt pericula

H in bello,quia in talib.homines maxime honorantur a ciuibus, & regib. ¶Ex quo patet, ꝙ pericula in bello non dicuntur maxima pericula, eo, ꝙ circa ipſa magis immineat mors, ſed quia in ſubeundo talia pericula maxime laudantur a ciuibus,& regibus.¶Et ſi quis dicat mulier pudica cui comminatur mors,niſi fornicetur,ſi reſiſtat, fortiter agit,& tamen non eſt in bello,igitur. Reſpondet, ꝙ ille actus non dr̄ actus fortitudinis,ſed temperantiæ.¶Et ſi dicas cōtra,quia temperantia non eſt niſi circa tactum, & guſtum, ergo non eſt circa mortem.¶Dicitur,ꝙ licet temperantia ſimplex non ſit circa mortem,tamen bene temperantia in gradu heroico.¶Et ſi quis vlterius dicat martyrium pertinet ad fortitudi-

Obiectio

A dinem, & tamen non eſt circa pericula mortis in bello. Reſpondetur ꝙ non pertinet ad fortitudinem, ſed ad aliam virtutem, de qua alias videbitur. ¶ Et aduerte, ꝙ ſi ſint aliqua pericula mortis in rebus humanis ſine contrapugnatione, illa non pertinet ad fortitudinem ſtricte captã, ſed ad magnanimitatẽ, vel aliam virtutem. ¶ Vnde omnes actus recti, & ordinati circa perpeſſionem mortis aut grauiſſimorum periculorum ſine bello dicuntur pertinere ad magnanimitatem, aut tanquam ad virtutem elicientem, aut tanquam ad virtutem adiuuantem, aut tanquam ad virtutem inde genitam mediate, vel immediate, & per conſequens illi modi pertinent ad fortitudinem generaliter captam, & per hoc ſol-

B uuntur rationes. ¶ Vnde prima ratio ſatis oſtendit, ꝙ medium virtutis non attenditur, ſecundum medium rei, ſed ſecundum medium quo ad nos. ¶ Et ad ſecundam patet quod fortitudo, quæ eſt virtus ſpãlis non eſt virtus cardinalis, vt prius viſum eſt. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Fortitudo ſtricte capta, ſolum eſt circa pericula mortis in bello, ideo non eſt virtus cardinalis, ſed ſolum fortitudo large capta. Quæ concluſio, relinquitur probata ex dictis.

CIRCA audaciam autẽ & timores fortitudo exiſtẽs non ſimiliter circa ambo eſt, ſed magis circa terribilia. In his enim & imperturbatur, &c.

Quis proprior actus fortitudinis expectare, aggredi, vel fugere. C

QVAERITVR quis actus fortitudinis dicatur eſſe principaliter. Vtrum expectare, aggredi, vel fugere. ¶ Et arguitur primo, ꝙ aggredi. quia vti melius eſt, quam poſſidere, ſed aggredi eſt vti viribus ſuis, ſed expectare non videtur, niſi poſſidere vires ſuas, igitur. ¶ Arguitur ſecundo, bene facere melius eſt, quã bene pati, ſed aggredi videtur eſſe idem, quod bene agere, & expectare bene pati, igitur. ¶ In oppoſitum videtur eſſe Ariſtoteles in textu, vbi videtur dicere quod ſuſtinere eſt actus principalior fortitudinis. Pro cuius ſolutione.

D PRIMO ſciendum eſt, ꝙ ſex videntur eſſe actus fortitudinis, ſ. fugere, cunctari, expectare, aggredi, ſuſtinere, & inferri. ¶ Quid ſit fugere ſatis viſum eſt. ¶ Cunctari eſt pro tẽpore ſe a dimicatione ſubtrahere, vt attenuetur exercitus, & tandem facilius ſuperetur. ¶ Expectare eſt ſe ad pugnam paratam immobiliter, habere. ¶ Aggredi eſt in hoſtem. ¶ Suſtinere eſt vulnera, dolores ab aduerſariis in aciem perdurare. ¶ Inferre eſt huiuſmodi vulnera aduerſario inſligere. Et aduerte, ꝙ fugere, aliqñ eſt actus fortitudinis, qa aliqñ recta rõ dictant non eſſe aggrediendum, ſed fugiẽdũ, igiť, immo in aliquo caſu nõ fugere eſt actus temeritatis, & audaciæ. ¶ Dico tñ, ꝙ fuga licet ſit actus fortitudinis, eſt tñ act⁹ minus principalis, & minus difficilis,

Act⁹ fortitudinis ſunt ſex.

lis,

E lis, vt notum eſt. ¶ Sed cunctari eſt actus fortitudinis excellentior fuga, & minus excellens aliis tribus. ¶ Dico vlterius, quod expectare eſt actus minus principalis, quã aggredi, hoc eſt inuadi eſt actus minus principalis, quam inuadere, notum eſt enim ꝙ inuadere eſt magis difficilis, quã inuadi, illi enim qui expectant melius poſſunt ſeruare ordinem diſciplinæ militaris, quam qui inuadunt. ¶ Sed de ſuſtinentia ponitur talis ꝓpoſitio, ſuſtinere eſt actus fortitudinis difficilior, quam inferre. Probatur, quia bene pati malum, eſt virtuoſius, quam bene facere malum, ſed ſubſtinere eſt bene pati malum, igitur. Et aduerte, ꝙ aliquando Ari. cœpit expectare pro ſubſtinere, puta quando vr̃ dicere in textu, ꝙ expe-F ctare eſt melius, quam aggredi, notum eſt enim, ꝙ qui ſubſtinet vtitur maioribus viribus aĩæ cęteris parib. q̃ qui infert. ¶ Et per hoc ſoluitur prima rõ. ¶ Dico ſecundo, ꝙ qui ſuſtinet, vtitur virib. corporalib. repellẽdo, & tuendo ſe a nocumentis, & per hoc ſoluitur ſecunda rõ. ¶ Vnde ex omnib. iſtis poteſt videri, ꝙ duo ſunt actus principales fortitudinis, ſcilicet ſuſtinere, & aggredi.

ſi liceat forti ſe interficere.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ circa textum, incidit talis difficultas. Vtrum forti liceat ſe interficere ne veniat in poteſtatem inimici? ¶ Pro cuius ſolutione ponuntur aliquę cõcluſiones. ¶ Prima, pro nullo malo pęnæ fugiendo, licet ſe interficere. Probatur, quia nullum malum pęnę eſt tam malum, quantum eſt priuatio vitæ, quia inter quecunque mala pęnæ poteſt haberi vita plena virtutibus & poteſt vir ſimpliciter bonus haberi. G ¶ Item homo minus poteſtatem habet ſupra vitam ſuam, q̃ ſupra vitam alterius, ſed auctoritate propria nullam poteſtatem habet ſupra vitam alterius ergo neque ſupra vitam propriam. ¶ Secunda concluſio, nulli licet ſeipſum interficere ad vitandum aliquod malum culpæ. Probatur, quia odire ſe, & ſeipſum interficere eſt maximum peccatum. Nam ſicut poſt deum quis debet ſe magis diligere, ita poſt odium Dei maximum peccatum eſt odium ſui, & ſeipſum interficere. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ virgo pro virginitate ſeruanda non debet ſeipſam interimere. ¶ Tertia cõcluſio homo debet magis velle mori (nõ, ꝙ ipſe interficiat ſe, ſed ꝙ ab alio interficiatur) quam H committere peccatum mortale. Iſta concluſio probatur, quandocunque aliquis duabus regulis obligatur, ſcilicet ſuperiori, & inferiori magis eſt obediendum ſuperiori, quam inferiori, ſed ibi ſunt duæ regulæ, ſcilicet diuina, per quam prohibetur, nobis facere malum culpæ ſeu peccatum mortale. ¶ Et eſt regula naturalis, per quam inclinamur ad eſſe, melius eſt ergo ſeruare regulam ſuperioris, id eſt Dei, quam inferioris, id eſt naturę. Item virtuoſo melius eſt mori, q̃ committere aliquod turpe, & in hoc cõuenerunt omnes philoſophi tam pagani, quam chriſtiani, & per iſta ſufficienter poteſt ſolui dubitatio.

CONCLVSIO reſponſalis: Aggredi eſt principalior actus, quã expe-

A expectare,ſed ſuſtinere eſt ſimpliciter principalior.

FINIS autem omnis virtuoſi eſt, qui ſecundum habitum, & forti autem fortitudo bonum, talis autem finis determinatur autem vnumquodque fine &c.

Quis dicitur fortitudinis finis.

QVAERITVR quid ſit finis fortitudinis. ¶ Arguitur primo. ꝙ finis fortitudinis ſit eius operatio. Nam videtur dicere Ariſt. ꝙ fortitudo eſt bonum fortitudinis. ¶ Secundo ſic arguitur. Actus vr̃ ſemper eẽ finis ſui habitus, ergo operatio fortitudinis vr̃ eſſe finis ipſius fortitudi-
B nis. ¶ In oppoſitum autem videtur eſſe Ariſt. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ alicuius habitus duplex videtur eſſe finis. (Duplex finis alicuius habit.) ¶ Vnus eſt connaturalis, & iſte nihil aliud eſt quam actus ipſius fortitudinis. Notũ eſt, ꝙ habitus eſt ꝑ actum tanquam ꝑ finem cõnaturalẽ. ¶ Alius eſt finis præſtitus, qui nõ eſt aliud pro nũc q̃ finis intentus. Et iſte eſt duplex quidam ſit ſine conformitate ad rectam rõnem, ſicut finis medicinę eſt lucrum. ¶ Alius eſt qui ſit ſecũdũ dictamen recte rõnis. & iſte eſt duplex, quidam eſt vniuerſalis, & quidã eſt particularis. Tunc ponunt aliq̃ propõne. ¶ Prima nihil dr̃ eſſe finis pſtitutus fortitudinis ſecũdũ pſtitutionẽ, nec ẽt cõformiter ad dictamen rectũ, quia ſi aliter fieret, iam ibi non eſſet fortitudo. ¶ Secunda propõ, non quodlibet, quod C ſecundum rectam rõnem præſtitui poteſt actui, qui vr̃ eſſe fortitudo, eſt finis veræ fortitudinis patet de fortitudine politica, quæ non eſt vera fortitudo. & tamen præſtituit ſibi aliquid, quod ſecundum rectam rõnem videtur ſibi præſtitui. ¶ Tertia propoſitio, ille eſt vere finis fortitudinis, capiendo fortitudinem pro actu gratia cuius habitus verę fortitudinis natus eſt inclinare in huiuſmodi actum. Et hoc videtur habere Ariſt. in textu. ¶ Quarta propoſitio, ille eſt verus finis ſecundum præſtitutionẽ habitus fortitudinis, gratia cuius actus ſunt facti proprii, & per ſe boni. ¶ Quinta propoſitio, nihil niſi bonum eſt finis veræ operationis fortitudinis. Patet, quia fortitudo eſt bona forti ergo finis operationis eſt bonus. Et per hoc ſufficienter ſoluuntur rationes. D Ariſto. enim ibi potius loquitur de fine operationis, quam de fine habitus.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ circa textum incidit vna difficultas. (Si fortis ſe debeat ſaluare. ꝑ fugam.) Vtrum fortis, qui ſe poteſt ſeruare, per fugam, magis debeat eligere mori, quam fugere. ¶ Pro ſolutione notandum eſt, ꝙ ſupponendo fidẽ noſtram notum eſt, ꝙ pro integritate fidei & defenſione reipublice licet ſubire mortem non a ſe illatam, ſed ab alio, vt iã ſuperius viſum eſt. ¶ Dico ſcdo, ꝙ multa ſunt peccata, quæ magis ſunt fugienda, q̃ mors ita qđ potius vir bonus dẽt ſubire mortẽ, quã eam expectare. ¶ Dico tertio, ꝙ non quotienſcunque fortis certus eſt ſe non poſſe ſeruari niſi per fugam

E gam ſugere debet. Patet, quia ſi ad
eius fugam ſequatur fugato totius
exercitus, & deſtructio reipublicæ,
notum eſt, ꝙ tunc potius dēt ſubire
mortem, q̄ fugere. ¶ Dico quarto, ꝙ
aliqn̄ cum fortis videt, ꝙ per ſolam
fugā ſeruari pōt fugere tenet, & non
manere in acie. Et hoc dēt intelligi
dummodo ad eius fugam nō ſequa
tur fuga totius exercitus neq; deſtru
ctio reipublicę. ¶ Dico quinto, ꝙ vir
fortis pro defenſione patriæ debet,
& tenetur ſe non tantum periculis
mortis; ſed etiam ipſi morti expone
re. Probatur, quia aliqn̄ fortiter fa-
ciendo pulcrum eſt, & honeſtum fi-
dei, ſed nulla cauſa mortis vr̄ eſſe ho
neſtior, quam illa, quę ſuſcipitur ꝓ
defenſione reipublicę, igitur notum
eſt, ꝙ vnicuiq; recta rō dictat, ꝙ ma
F gis debet eligere ſolus mori, q̄ mori
cū cęteris, & cū deſtructione patriæ.
¶ Sed in aliquo caſu certum eſt ꝙ ꝑ
aliquam fugā vir fortis, & ipſe, & cę
teri omnes etiam vniuerſa regio pe
ribit. Et ex omnibus iſtis ponitur.

C O N C L V S I O reſponſa-
lis. Finis connaturalis ipſius fortitu
dinis dicitur eſſe actus fortitudinis,
quæ concluſio relinquitur probata,
in ſecundo notabili.

*M O R S quidem & vul
nera triſtitia forti, & uolenti
erunt, &c.*

*An fortis in actibus ſuis ſemper dele-
ctetur.*

Q V A E R I T V R Vtrū fortis
in omni actu fortitudinis delectet.
¶ Et arguitur primo, ꝙ ſic, quia vir- G
tutis eſt delectabiliter operari, ergo
fortis in omni opere ſortitudinis de
lectatur. ¶ Secundo ſic, arguitur for-
tis ſemper exiſtimat aliquod bonū
eſſe per opera fortitudinis, igitur
ſemper delectatur. ¶ In oppoſitum
videntur eſſe morales. Pro cuius de-
claratione.

P R I M O ſciendum eſt, ꝙ in for
ti multiplices ſunt actus qui poſſunt In forti
ſufficienter cognoſci ponendo ali- multipli-
quas propoſitiones. ¶ Prima propō, cetactus.
fortis in apprehenſione boni, ꝙ exi-
ſtimat eſſe ꝑ opera fortitudinis dele
ctatur. Et hoc tam in apprehenſione
quam in volitione ipſorum operū,
quia omnis exiſtimatio alicuius bo
ni deſiderati eſſe de prope futuri na
ta eſt cauſare delectationem. ¶ Et ſi H
dicas delectatio noſtra eſt cauſari ab
obiecto, ſed quando talis exiſtima-
tio eſt aliquando non eſt obiectum
neque actus fortitudinis, ergo tunc
non cauſatur delectatio. R̄ndetur, ꝙ
obiectū apprehenſum non eſt cā im
mediata delectationis, vel triſtitiæ,
ſed ipſa apprehenſio, vel viſio obie-
cti. ¶ Secunda propō, fortis in actu
ipſius fortitudinis cum certus ſit de
conſecutione boni delectatur etiam
dectatur in actu memorandi, actus
quibus cōſecutus eſt huiuſmodi bo
num. Vr̄ enim ꝙ omnes delectatio-
nes ſint in ſentiendo præſentia, aut
in memorando facta aut in ſperan-
do futura. ¶ Tertia propō, actus inſe
rendi, & percutiēdi in viro forti eſt
delectabilis, quia omne cupitum, &
deſideratum a viro forti cum eſt pn̄s
& nullam moleſtiam cāt eſt delecta
bile,

A bile, ſed vir fortis maxime cupit percutere, & delere hoſtem igitur. Etiã delectatur in recordando actus ſuſtinendi, tolerandi ictus & vulnera, vt ſatis patet per prædicta. ¶ Etiam delectatur fortis in cognitione tolerantię qñ habet ſpem bene ſe habẽdi in ea, & hoc maxime quando nõ exiſtimatur eſſe propinqua, hoc patet in nobis, ꝙ aliquãdo cogitamus nos multa grauia tolerare pro defenſione fidei, & in ſic cogitãdo delectamur vehementer. Et hæc ſunt, quæ forti videntur eſſe delectabilia.

Quia non videntur delectabilia forti.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ꝓ declaratione illorũ, quæ forti non videntur eſſe delectabilia, ponũtur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima propoſitio. Cogitatio finis in viro forti cum bellũ de prope imminet nõ eſt delectabilis, & hoc ſi ſpes conſequẽdi finem deſit. Probatur, quia deſiderium boni non ſufficit ad delectationem cauſandum, ſed cum hoc requiritur ſpes conſequendi ipſum etiam viro forti recordatio finis deperditi eſt triſtabilis. ¶ Secunda propoſitio, viro forti triſtabilis eſt actus tolerãdi, & ſuſtinendi, cum per illum actũ illatum eſt magnum damnũ, & irreparabile, patet, quia ex illo actu ſuſtinendi relictum eſt incommodum præſens, quod ſemper affligit. ¶ Et ſi dicas, nonne hmõi operationes procedunt ex habitu fortitudinis, qui agit per modũ naturæ, & omnes huiuſmodi operationes ſunt delectabiles, igitur. ¶ Dico, ꝙ talis operatio impedita eſt à dolore ſenſus ne delectationem cauſet. ¶ Tertia propõ, actus ſuſtinendi eſt viro forti triſtabilis, quia ſuſtinere grauia, & multam moleſtiam eſt triſtabile, ſed actus ſuſtinendi conſiſtit in tolerantiam grauium, & difficilium, igitur. ¶ Quarta propoſitio, fortis in actu exteriori fortitudinis, magis dicendus eſt triſtari, quàm delectari. Nã actus principalis fortitudinis eſt ſuſtinere, ſed in ſuſtinendo terribilia triſtatur fortis, igitur fortis magis dicendus eſt triſtari in actu exteriori fortitudinis, quam delectari, nec valet dicere, ꝙ triſtitia impediatur propter finem fortitudinis, qui eſt delectabilis, quia delectatio quã de ſiderium fortitudinis natum eſt cãre euaneſcit, vel obſcuratur a rebus circunſtantibus, ſ. triſtibus. ¶ Quinta propõ, ſecluſa veritate fidei vir fortis quanto eſt magis virtuoſus tanto magis triſtatur in actu, quia triſte eſt eum, qui eſt maxime dignus vita ſcienter priuari vita, & maximis bonis ſcilicet excellentiſſimis virtutibus: ¶ Etiam vir fortis in apprehenſione durarum paſſionum quas cognoſcit ſe prope paſſurum, triſtatur. ¶ Vltima propoſitio, licet in paſſione graui ipſius ſenſus, & ſenſus, & intellectus triſtetur, delectatur, tamen in æquanimi tolerantia, & ſuſtinentia eius. Prima pars eſt nota, & ſecunda probatur, quia illa æquanimis tolerantia eſt opus virtutis, ꝙ licet ſit circa malum, & diſconueniens, non tamen eſt ipſum malum. ¶ Et per hoc patet quid ſit dicẽdum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Fortis non delectatur in omni actu fortitudinis.

POST

31 18:31

E *POST hæc autem de temperantia dicamus. Videntur enim irrationabilium partium hæc eſſe virtutes, quoniam quidem igitur medietas circa delectationes temperantia, dictum eſt nobis, &c.*

An temperantia ſit virtus.

QVAERITVR Vtrum temperantia ſit virtus moralis? ¶ Arguitur primo, quod non, quia non conſiſtit circa medium, cum dicat Ariſto. ꝙ ipſa minus eſt circa triſtitias, quam circa delectationes. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Nulla virtus moralis dicitur eſſe ad aliqua, quæ ſunt contra naturalem inclinationem, ſed temperantia eſt ad aliqua, quæ ſunt contra naturalem inclinationem, igitur. ¶ In F oppoſitum eſt Ariſt. in textu, & omnes morales. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciẽdum eſt, ꝙ aliqui fuerunt mali, & peſſimi, ſicut videtur fuiſſe ille Mahumetus, & multi alii, qui prædicauerunt humanam felicitatem conſiſtere in voluptatibus, & delectatione, eſſe conſequendas tantum, quantum poterant, & iſti multos habent ſequaces. Tamen iſtos videtur dicere Ariſtot. in tex. eſſe miſeros, & peiores beſtijs. ¶ Nam iſti ſunt, qui ſpreta ratione, quæ eſt excellentior, quàm ſenſus dant ſe totaliter ſenſualitati, & iſti dicuntur congrue peiores beſtia, quæ non dicitur culpari, ſi ſequatur ſenſualia, cum non habeat rationem. ¶ Et dicit Ariſtot. quod incommoda mirabilia iſti conſequuntur. ¶ Primo iſti circa opera rationis, ſeu intellectus G non poſſunt intendere. ¶ Videmus enim, quod cum cibo, & potu, & coitu ſunt pleni, parum, aut nihil circa literas vacare poſſunt iſti enim in ſequuntur illa quibus beſtiis ſumus ſimiles, dimittunt enim, in quo ſimiles efficimur cum & intelligentiis. Et illud eſt mirabile, vnde tales ſunt, qui delectationes ſenſuales proſequuntur, & dimittunt opus philoſophiæ. Dicebat enim Seneca, quòd philoſophia ſibi promiſerat fieri æqualem Deo. Magnum enim detrimentum afferunt nobis tales affectiones, ſubſtantiam corporis, puta diuitias, & poſſeſſiones conſumunt, & corpus conſumunt, & maxime delectatio in coitu. ¶ Tales enim delectationes omne bonum animæ impediunt, & veræ phi H loſophiæ, & diſciplinæ contradicunt, dicente Ariſto. in morte ſua, Philoſophus purus, & diſciplinatus mortificauit omnia ſua deſideria, purus enim philoſophus cõtemnit omnes delectationes aurum, & argentum. ¶ Item certum eſt, quod tales delectationes non ſunt veræ delectationes, quia multas habent triſtitias annexas. ¶ Vnde qui concupiſcunt delectationes, triſtantur cũ illas conſequi non poſſunt, & nunquam talibus, ſatiantur, ſed ſemper vltra concupiſcunt, licet venter, aut membra plus ſuſtinere non poſſunt, tollunt itaque veras delectationes, quia tollunt delectationes conſequentes, veras cognitiones, in quibus eſt perfecta delectatio. Delectatio enim ſequitur cognitionem;

A nem: ergo perfectæ delectationes cõſequuntur perfectam cognitionem.

SECVNDO ſciendum eſt, q circa textum incidunt aliquæ difficultates. ¶ Prima, quomodo quis poteſt contra temperantiam: cum natura dedit nobis appetitum ad appetendum concupiſcibile. Reſpondetur, q natura dedit nobis appetitũ ad concupiſcendum, & delectandum, ſed non qualitercunque, ſed ſecundũ regimen rationis. Natura etiã dedit nobis rationem principantem appetitui, & ita erat appetitus contra vniuerſalem naturam hominis, ſi delectetur, vltra quã recta ratio dictet immo delectari, vltra quàm recta ratio dictat, eſt tollere differentiam hominis a bruto. ¶ Et ſi dicas cõtra, iſtę delectationes ſunt bonæ. Dico, B quòd verum eſt ſecundum ſe, ſed delectatio inordinata ſecundum ſe non eſt bona, ſed apparet bona habentibus appetitum vitiatum, & deprauatum. ¶ Ex quo ſequitur, quòd natura nõ inſtituit nobis delectationes exceſſiuas, cum tales corrũpãt naturam, ſed delectationes potẽtes ſeruare nos. ¶ Ex quibus omnibus poteſt nunc videri, quomodo temperantia dicitur eſſe virtus, quia cõtingit plus concupiſcere tales delectationes in cibo, potu, & coitu, quã oportet ſecundum vitam decentem. Contingit etiam ſe habere minus debite, quàm recta ratio dictat, & vita honeſta requirat: ideo oportet habere virtutem, quæ inclinet nos ad tenẽdũ mediũ circa huiuſmodi delectationes, vt circa eas non habeamus nos plus, vel minus, ſed omnino ſicut recta ratio dictat, & C illa vocatur temperantia. ¶ Et ſi dicas, quomodo poteſt eſſe, quia temperantia videtur eſſe virtus communis ad omnes virtutes: cum quælibet virtus inclinet ad moderate ſe habendum circa paſſiones. Reſpondetur, q temperãtia poteſt capi dupliciter. ¶ Vno modo pro tẽperie, & moderatione operationum, & ſic eſt cõmunis ad omnes virtutes. ¶ Alio modo p temperie, & moderatione triſtitiarum, & delectationum circa guſtum, & tactum, & ſic eſt virtus ab alijs diſtincta. ¶ Et per iſta patet quid ſit dicendum ad rationes, notum eſt, quòd medium virtutis non attenditur ſecundum æqualem diſtantiam ab extremis, ſed ſecundum conformitatem paſſionis, vel D operationis ad rectam rationem? Quodcunque enim euenerit conforme rectæ rationi, ſiue fuerit magnum, ſiue paruum, hoc erit mediũ virtutis. ¶ Dico vlterius pro ſecunda rõne, qd aliqua virtus põt eſſe contra naturalẽ inclinationem, i. cõtra illud, qd appetitus ſenſitiuus actualiter appetit. Ideo ponitur.

Quo valemus contra temperantiã.

Obiectio

CONCLVSIO reſponſalis. Temperantia eſt virtus moralis, circa triſtitias, & delectationes, quæ contingunt circa guſtum, & tactũ, quæ concluſio relinquitur probata in ſecundo notabili.

VIDENTVR vtiq; & guſtu in parũ vel nihil vti, guſtus enim eſt iudiciũ ſaporum, quod faciũt, qui vina ꝓbant, & pulmenta condiunt &c.

E *An temperantia ſit contra delectationes omnium ſenſuum.*

QVÆRITVR vtrũ tẽperantia ſit circa delectationes aliorũ ſenſuũ, quàm ſenſus, guſtus & tactus. ¶ Arguitur primo, quòd ſic: quia contingit errare circa delectationes aliorũ ſenſuum igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic: Aliqua eſt virtus moderatiua paſſionũ circa alios ſenſus, & nõ niſi tẽperantia; igitur, In oppoſitũ eſt Ariſto. in tex. Pro cuius ſolutione.

Concluſiones difficultates ſolutiõe condiſcẽ is.

PRIMO ſciendum eſt, qđ pro ſolutione ponuntur aliquæ propoſitiones, ¶ Prima: Temperantia nõ eſt circa delectationes animales, quia dicit Ariſt. in textu, ꝙ qui delectantur circa honores, pecunias, narrationes fabularum, vel amicos nõ dicuntur neque temperati, neque intẽperati. ¶ Secunda propoſitio: Circa F delectationes viſus, auditus, & olfactus, nõ eſt tẽperãtia: ideo dicit Ariſto. in textu, ꝙ qui delectantur circa figuras, ſonos, & odores non dicũtur neque temperati neq; intemperati niſi referantur ad tactũ. ¶ Tertia propoſitio. Circa delectationes guſtus, & tactus dicitur eſſe temperantia, quia circa tales dicitur eſſe intẽperantia: ergo, & temperantia, quia habent fieri circa idem. Patet etiam, quia omnes guloſos, & luxurioſos intemperatos dicimus. ¶ Sed dices: vtrum temperantia ſit circa omnes delectationes tactus, & guſtus. Reſpondetur ꝙ non, quia ſicut alij ſenſus non ſolũ dati ſunt nobis ad ſalutem vitæ, ſed etiam propter cognoſcere: ita tactus, & guſtus. ¶ Et nota, ꝙ multæ ſunt delectationes tactus G nobis propriæ, in quibus alia, animalia non delectantur ſicut forte ſunt delectationes in quibuſdam ludis liberalibus: qui ſolũ per tactum exerceri poſſunt ¶ Quarta propoſitio, circa delectationes aliorum ſenſuum pro vt referuntur ad delectationes, & concupiſcentias tactus eſt temperantia, quia virtus moderans circa finem, debet moderare circa media ad finẽ, & moderare illa, quæ dãt impedimentũ ad finem: ideo ponuntur duæ pulcherrimæ regulæ. ¶ Prima, omnis qui inclinat ad complacendũ in bono honeſto, inclinat etiam ad deteſtandum, & diſplicendum de malo inhoneſto ſibi oppoſito. ¶ Secũda regula; quicquid poteſt eſſe principium acceptandi aliquod H obiectum, poteſt eſſe principium ad acceptandum aliquid in ordine ad ipſum, ideo virtus, quæ inclinat ad aliquem finem, inclinat etiam ad media ad illum finem. Nã ſi ex charitate amatur Deus, ex charitate põt acceptari pœna inquantum eſt reductiua ad Dei amicitiam, notũ eſt enim quòd cum virtus ſit eorũ quæ ſunt ad finem, ꝙ neceſſe eſt ſecundũ virtutẽ ſe habere bene non ſolũ circa finem, ſed etiam circa illa quæ ſunt ad finem.

Si in concupiſcentiis ſit peccatũ.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ circa textum incidit talis difficultas, vtrũ in concupiſcentijs naturalibus poſſit eſſe peccatũ. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertẽdũ, ꝙ duplices ſũt concupiſcentiæ, ſcilicet cõmunes, & ꝓpriæ, ita, ſ. ꝙ iſta duo mẽbra continent ſub cõcupiſcẽtia naturali quã

aliqui

A aliqui vocant irrationalem. ¶ Et aduerte, quòd dicit Albertus, quòd isti Epicuri poſuerũt iſtas eſſe triplices. ¶ Dixerunt .n. quòd quædam ſunt naturales, & neceſſariæ, cuiuſmodi eſt concupiſcentia cibi & potus. Et dicitur naturalis; quia a natura habet ortum, & eſt neceſſaria, quia cibus, & potus ſunt neceſſarij ad ſalutẽ ſeu ad vitã. ¶ Aliæ ſunt naturales ſed non neceſſariæ, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ venereæ. Iſtæ enim habent ortum a natura; ſed non ſunt neceſſariæ ad ſuſtentationem corporis. ¶ Aliæ ſunt, quæ nec ſunt neceſſariæ, nec naturales, cuiuſmodi ſunt concupiſcentiæ ſequentes habitum acquiſitum: vt dicitur tertio huius, quòd vniuſcuiuſque habitus ſunt ꝓpria bona, & delectabilia. ¶ Vnde ad

B uerte, quòd concupiſcentiæ communes ſunt concupiſcentiæ cibi, & potus, & venereorum, ſed proprie ciborum ſpecialium vel mulierũ, vt puta, ꝙ aliqui concupiſcunt pulmẽta piſciũ. ¶ Quidã perdices. ¶ Quidam capones. ¶ Quidam vinum de tali, vel tali loco. ¶ Quidam claretũ. Alij mulieres ſimplices. ¶ Alij mulieres laſciuas. Ex omnibus iſtis poſſunt elici tres modi intemperatorũ. ¶ Aliqui enim nituntur ſemper replere ventrem qualitercunque repleãt, & de quo repleant, & illi vocãtur ſimpliciter guloſi, & vocat eos Ariſt. gaſtrimargos. ¶ Alij ſunt qui nõ curant de parua quantitate ciborum, dummodo illi ſint delicatiſſimi, & illos vocat Ariſt. leccatores. ¶ Alij ſunt peſſimi, qui delicatiſſimos quęrunt, & ſemper quærũt vẽtrem replere, & iſti ſunt ſimul guloſi, & leccatores. ¶ Et etiam eſt aduertendum, ꝙ in omnibus concupiſcẽtiis tam communibus, quã proprijs contingit errare, tã in ſuperabundãdo q̃ in deficiendo. ¶ In ſuperabundando ſi quis ſumat vltra quam requiratur ad eius ſuſtentationem naturæ, & decentiam ſtatus, in deficiẽdo in minus accipiendo quàm ſit oportunum ad ſuſtentationem naturæ, vel ſtatus. Natura enim quę nihil facit fruſtra, nõ inſtituiſſet cibis, & potibus delectationem niſi eſſet conueniens accipere cum moderatione. ¶ Cibus enim delectabilis melius nutrit corpus, ideſt virtutes corporis, & per conſequens vires animæ, cũ animæ ſequantur corpora, & iſti qui ſic deficiunt vocantur inſen-

D ſibiles. ¶ Contingit tamẽ magis peccare circa concupiſcentias proprias, quam cõmunes, quia proprie magis trahunt q̃ cões. ¶ Et ex iſtis, & alijs, quæ dicta ſunt in primo notabili, patet q̃d ſit dicẽdũ ad rationes. Notum eſt, ꝙ contingit errare circa delectationes aliorum ſenſuum, ſed non ſequitur, ꝙ virtus, quæ illa moderat dicatur tẽperantia, niſi capiẽdo tẽperantiam large. Et ſimiliter dicatur ad ſecundam. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Tẽperantia non eſt circa delectationes aliorum ſenſuum niſi in comparatione ad alios ſenſus, puta guſtus, & tactus. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

DEFICIENTES autem circa delectationes, & minus,

Yy 2 *quàm*

E *quàm oportet gaudentes nõ multum fiunt, non enim humana eſt talis inſenſibilitas, &c.*

An inſenſibilitas ſit vitium.

QVAERITVR Vtrum inſenſibilitas ſit vitium. ¶Et arguitur primo, ꝙ non, quia vitium homini diu poteſt ineſſe; ſed inſenſibilitas, ſaltē guſtus, & tactus, non poteſt homini diu ineſſe, quia tactus, & guſtus ſunt neceſſarii ad vitam, igitur. ¶Arguitur ſecundo ſic, Illud non eſt vitiū, quod prodeſt ad acquiſitionem virtutis, ſed ſenſibilitas, quæ cõſiſtit in totali fuga delectationū prodeſt ad acquiſitionē virtutis, quia dicit Ariſto ꝙ ſi nos velimus acquirere virtutē, oportet nos habere ad delecta- G tiones ſicut ſenes. F ¶In oppoſitū eſt Ariſt. in tex. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendū eſt, ꝙ per inſenſibilitates nos intelligimus habitum moralem, quo quis inclinatur ad minus concupiſcendum delectabilia guſtus & tactus, quã recta ratio dictet. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ ſi inſenſibilitas ſit poſſibilis inſenſibilitas eſt vitium, quia eſt contra rectam rationem, & ad vnū, ibi dico, ꝙ eſt poſſibilis, quia actus eius ſunt poſſibiles Poſſibile enim eſt, ꝙ quis minus appetat delectationes ciborum, & potuum, & etiam venereorum, quam exigat ſanitas ſua aut bona habitudo corporis. ¶Ex quo ſequitur, quòd inſenſibilitas non eſt ipſa mala complexio, poteſt tamen ex mala complexione oriri, & ſic patet, quòd poteſt eſſe vitium. ¶Et ſi quis dicat, quòd vitium, dico vitium temperantiæ in minus, quia tenet extremum in minus temperantiæ. ¶Et ſi quæras quomodo generatur iſta inſenſibilitas. Reſpondetur, quòd poteſt oriri, primo ex mala complexione: nam complexio poteſt eſſe ita mala, quòd inclinabit ad actus non diſcernendi inter cibos, & non gaudendi in delectationibus quantum oportet. ¶Poteſt etiam oriri ex ægritudine, & aliis malis qualitatibus inexiſtentibus a natura. Notum eſt, quòd infirmi multos cibos reiiciūt, qui ſunt neceſſarij ad ſanitatem. ¶Etiam poteſt oriri, ex qualitatibus inductis, ex aliquibus bonis cibis, & potibus: ex quibus ſit odium cibi, & odium potus, & aliquando deſiderium ciborum vilium, & aliquando ciborum non humanorum, ſicut contingit frequenter in mulieribus prægnantibus. ¶Poteſt etiam prouenire ex errore intellectus, vt aliquis cognoſcens turpitudines, & damna, quæ congeſtionibus nimiis & potationibus proueniunt, poteſt voluntate illa aſſumere ad quarum aſſumptiones frequentes ſequitur refutatio illorum, quæ ſunt nobis neceſſaria ad ſanitatem: immo aliquis poteſt contra iudicium rationis actus inſenſibilitatis exercere. ¶Et ſequitur ex hoc, quòd inſenſibilitas eſt vitium nocivum naturæ, & contra rationem rectam, quia ratio recta dictat corpus eſſe ſuſtentandū, & quod mediocriter indulgendum eſt delectationib. guſtus & tactus. ¶Et nota quòd regula huius medietatis

Quid ſit inſenſibilitas.

G Inſtātię

H

A tis eſt ꝙ non minus, ꝗ neceſſitas requirat, nec tãtum, ꝙ impediatur bona habitudo corporis, vel aīæ vel deſeratur honeſtas vel excedatur facultas, & quia inſenſibilis nõ vtitur huiuſmodi delectationib. tantum quãtum neceſſitas exigit, ideo inſenſibilitas deficit a regula rõnis. ¶ Et nota ꝙ illud vitium nõ ſolũ aggrauat naturam corporis, immo impedit actũ prudentiæ, & per ipſum ſenſus, tam interiores, ꝗ exteriores male diſponũtur, & ita minus deſeruiunt rõni, impedit ẽt fortitudiné, quia non eſt bene poſſibile actus bellicoſos geri a corpore ſic macerato, tollit ẽt decẽtiam corporis, quia nõ multũ pdeſt in actib. hoīs, tollit ẽt iucunditatẽ cõuiuiorũ iõ bene vr̃ dicere Ari. ꝙ inſẽſibilitas eſt vitiũ peius intemperãtia

B Secvndo ſciendũm eſt, ꝙ circa textum incidit talis difficultas vtrum temperantia ſit ſolũ circa delectationes guſtus & tactus. ¶ Pro cuius ſolutione notandũ eſt quod duplices ſunt paſſiones, ſ. aīales, & corporales. ¶ Vnde aīales ſecũdũ Ariſt. ſunt, quæ fiunt in aīa, nihil patiente corpore, ſicut in triſtitia. ¶ Sed paſſiones corporales ſunt, quæ ſenſui, vel appetitui ſenſitiuo inferũtur, patiente corpore. ¶ Vnde illa paſſio q̃ vocatur corporalis dr̃ dolor & iſtam non habent ſpiritus, ſicut demones, & aīæ. ¶ Sed illa, que vocatur aīalis dr̃ triſtitia, vel delectatio ſibi oppoſita, & iſtam habent animæ damnatæ, & ſpiritus, ſeu demones. ¶ Sed dices quomodo cauſantur iſtæ paſſiones in aliquo. Reſpõdetur ꝙ ad cauſandum iſtas paſſiones in aliquo nõ

Circa quos ſenſus ſit tẽperantia.

Inſtitia.

C ſufficit immutatio realis, quia tunc lignum pateretur, cum recipiat immutãtionem realem requiritur ergo immutatio intentionalis. ¶ Sed dubium eſt. Vtrum immutatio intẽtionalis ſine reali ſufficiat. Rñdetur, ꝙ ſic, ſed realis ſine intentionali nõ ſufficit, vt patet de ligno quod patit̃ paſſione reali, ſed intẽtionalis ſine reali ſufficit, quia excellens ſenſibile natum eſt inferre dolorem, quia eſt diſconueniens inquantum tale, & tñ inquantum excellens ſenſibile non imutat niſi intentionaliter, licet alia immutatio realis concomitet̃, qua diſſoluitur orgãnũ a media proportione in qua conſiſtit. ¶ Vñaduertẽdũ ꝙ delectationes guſtus, & tactus ſunt communes nobis & brutis, ſed aliæ delectationes propriæ non conueniunt brutis, ſed nobis tantum.

Dubitatio.

D ¶ Et dr̃ notanter propriæ, quia bruta propriæ delectantur non ſecundum auditum, viſum & olfactum niſi pro, quanto per viſum, & olfactũ manifeſtatur eis aliquid conueniẽs tactui, vel guſtui, iõ dicit Ariſt. ꝙ in aliis ſenſib. non eſt delectatio niſi ſecundum accñs. ¶ Vnde dicit in li. de ſenſu ꝙ quidã ſũ todores qui conſequuntur ſapores, & illi non ſunt delectabiles ſecũdum ſe, ſed ſolum ſcd̃m accidens. i. ſecundum relationem ad guſtũ vel tactum, vnde qa ſunt delectabiles guſtui iõ ſunt delectabiles olfactui. ¶ Ideo dicit ꝙ odores diſtinguuntur ſecundum ſpẽs ſaporis. ¶ Alii ſunt odores ſm̃ ſe delectabiles & non ſecundum relationẽ ad guſtum, vt odores roſarum, violarũ, & multorum iſtorum. Non. m.

 gaude-

B gaudemus gratia cibi in odoribus roſarum,& delectationes propriè circa odores ſunt nobis propriæ. ¶ Ex omnibus iſtis patet quid ſit dicendũ ad rationes, vitium enim inſenſibilitatis non conſiſtit in totali extirpatione ſenſus,ſed appetitus ſenſitiui, qa tollit ſtatim vitam. ¶ Ad ſecundam dicitur quod inſenſibilitas non prodeſt ad acquiſitionem virtutis. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Temperantia eſt circa delectationes,guſtus & tactus.

An virginitas ſit virtus.

QVAERITVR Vtrum virginitas ſit virtus. ¶ Et arguitur primo ꝙ non. Quia virtus non ineſt nobis F a natura, ſed virginitas ineſt nobis a natura,igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Virtus non corrumpitur ex operatione bona,ſed virginitas corrumpitur ex operatione bona igitur virginitas non eſt virtus. ¶ In oppoſitum videntur eſſe theologi,& vulgi, vulgus enim homines de ſua virginitate commendat, & non faceret niſi eſſe virtus,igitur. Pro ſolutione quæſtionis.

Virginitas tripliciter. SCIENDVM eſt primo, quod virginitas poteſt capi tripliciter Vno modo pro integritate corporis oppoſito corruptioni, quæ ſolet fieri per opus libidinoſum. ¶ Secundo modo capitur pro propoſito ſeruande virginitatis perpetuæ. ¶ Tertio modo pro propoſito non deſtruendi eam niſi per opus conceſſum & licitum, tunc ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima, virginitas primo modo non eſt virtus neque vitiũ, quia G talis integritas ineſt nobis a natura & non per aſſuefactionem. ¶ Et nota ꝙ non oportet ꝙ virginitas perdatur per quamcunque corruptionem illius integritatis. Nam ſi corrumperetur per infirmitatem vel aliquem exceſſum vel emittendo ſperma per aliquam magnam conſiderationem quam quis haberet circa actum libidinoſum,non propter hoc perderet virginitatem. ¶ Dico ergo ꝙ ſolum perditur virginitas quando corrumpitur integritas carnis per actum libidinoſum. ¶ Et hoc maxime i ſexu muliebri, in maſculis autem eſt ſatis difficile videre in quo conſiſtat virginitas,cum in maſculo nulla videatur corruptio ſignaculorum virginalium. ¶ Et nota ꝙ actus libidinoſus eſt qui fit per agitationẽ mẽbri H cum mẽbro,ſiue talis agitatio fiat a ſe vel ab alio. ¶ Secunda propoſitio, virginitas ſecundo modo eſt virtus,quia poſſumus deficere,& ſuperabundare in ſeruando integritatem corporis in ſuperabundando quidẽ vt puta in illo qui vellet eam ſeruare,vbi neceſſitas humanæ multitudinis immineret, contingit eam deficere, vt in illis in quibus actus ſũt in detrimentum ſanitatis & bone diſpoſitionis. ¶ Tertia propoſitio, virginitas tertio modo eſt virtus, quia caſtitas eſt virtus, ſed talis virginitas eſt caſtitas cum ſit abſtinentia a delectationibus venereis ſecũdũ, ꝙ rectã rõ dictat. Et aduerte ꝙ ex oib. ſupradictis, vr̃ ꝙ virginitas non dicat niſi totalem abſtinentiam a venereis,

A reis, & tunc vr̃ eſſe nomen tam vitij, quam virtutis. Nam propoſitũ perpetuæ abſtinentiæ in illo in quo recta rõ dictat non eſſe obſeruandum eſt malum, ſicut dr̃ in ſcriptura, ꝙ quedã ſunt fatue virgines. Sed ex illis in quibus recta rõ dictaret eſſe obſeruandum eet virtus, tñ ſecundum vſum doctorum accipitur pro virtutem. ¶Et ſic põt diffiniri, virginitas eſt propoſitũ ſeruandi integritatem corporis ſecundum ꝙ recte rõ dictat. ¶Ex quo vr̃ ſequi, ꝙ ad virginitatẽ non requiritur votum, quod eſt contra aliquos doctores, qui dicunt ꝙ illud propoſitum ſeruandi integritatem non eſt virtus niſi firmatum voto. ¶Nolo tñ dicere ꝙ virginitas firmata voto ſicut in virgine Maria non ſit virtus, ſed volo dicere ꝙ propoſitum B ſimplex & nõ firmatum voto de perpetuitate integritatis ſeruãdo non eſt virtus. ¶Sed diceres rõne cuius debet fieri illud propoſitũ ſeu pp quid. Rñdetur ꝙ aliqñ fit rõne finis creati, vt puta pp prolem, aut pp alia bona. ¶Secundo poteſt fieri vt homo commodius & liberius vacet rebus diuinis & contemplationi veritatis, a qua contemplatione vitia carnalia multum retrahunt. ¶Põt etiam fieri pp amorem Dei, & ſic eſt actus excellentiſſim⁹ virtutis, puta ſe abſtinere a delectationibus carnalibus non neceſſariis pp Deũ.

Erroneę opinio de virginitate.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ multi ſaltem detenti peccato luxuriæ tenẽt ꝙ virginitas nõ eſt virtus. Et ideo ꝓ declaratione falſitatis eorum ſoluentur aliquæ rõnes, quas nituntur pro ipſis accipere. ¶Prima quælibet virtus poteſt reparari per C penitentiam, ſed virginitas non põt reparari, quia poſt corruptionẽ integritatis non põt plus haberi propoſitum ſeruandi integritatem. Rñdei, ꝙ non oportet ꝙ quęlibet virtus poſſit reparari per penitentiã, quia ſunt aliquę virtutes, quę nullo modo pñt reparari, ſed per pœnitentiam bene deletur macula.i.ordinatio ad pœnã eternam, non oportet enim ꝙ quando quis deteſtatur peccata ſua ꝙ ſi prius amiſerit aliquam virtutem ꝙ per penitentiam eam recuperet. ¶Secundo ſic, virginitas opponitur illi præcepto. Creſcite & multiplicamini, igitur non eſt virtus. Rñdet ꝙ illud præceptum fuit datum pp neceſſitatem naturæ, ideo deficiente illa neceſſitate humanæ naturæ, ceſſauit illud preceptum, vel ſaltem D pro illo tpe, in quo non eſt neceſſitas, nos non obligemur, licet ſp obligemur ad illud præceptum, ſed non pro ſp, ſed ſolum pro tpe neceſſitatis nature procreandæ. ¶Item illud quod recedit a medio virtutis nõ eſt virtus, ſed virginitas eſt hmõi, quia iubet abſtinere ab oib. delectationibus venereis. Rñdetur ꝙ virginitas non recedit a medio virtutis, licet inclinet abſtinere ab oib. delectationibus venereis, ſed hoc eſt ſecundũ dictamen rectę rõnis. ¶Et dices da mihi ergo extrema illius virtutis.ſ.virginitatis. Rñdet ꝙ abũdãtia eſt indulgere delectationib. venereis corruptiuis ĩtegritatis ſine neceſſitate, ſed defect⁹ ẽ nullis indulgere cũ neceſſitas iubeat ¶Itẽ nulla virtute cõtingit male vti, ſed virginitate contingit

tingit male vti. Nam ſi primi parentes ea vſi fuiſſent, male vſi fuiſſent et ſi rex vteretur ea male vteretur. Rñdetur (vt iam viſum eſt) ꝙ illud propoſitum dēt fieri ſecundum rectā rōnem, alias eſſet vitium, ideo dico ꝙ illud propoſitum in primis paretib. vel rege, puta de ſeruanda integritate corporis, non fuiſſet cum recta rōne. ¶ Et ex omnib. iſtis patet quid ſit dicendum ad rōnes procedūt enim ex æquiuocatione huius termini virginitas, probant enim bene ꝙ virginitas pro integritate corporis corrūpitur, ſed non probant de aliis virginitate capta pro aliis: Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Virginitas eſt virtus moralis diſtincta ab aliis virtutibus. Quæ conclusio relinquitur probata ex dictis in primo notabili.

An caſtitas ſit pars temperantiæ.

QVARTITVR finaliter circa iſtum tertium. Verū caſtitas ſit pars temperantiæ. ¶ Et arguitur primo, ꝙ non, quia caſtitas vř cōuerti cum temperantia, igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Caſtitas pertinet ad corpus, igitur non eſt virtus, & per conſequens non eſt pars temperantiæ. ¶ In oppoſitū ſunt fere omnes theologi. Pro cuius declaratione.

Quid ſit caſtitas. PRIMO ſciēdum eſt, ꝙ caſtitas eſt propoſitum firmum reiciendi libidines turpes & inhoneſtas. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ cū illa poſſit fieri ſecundum rectam rationem, ꝙ ipſa eſt virtus cuius extrema ſtant in nimis admittere illas libidines turpes & inhoneſtas & in non admittendo tales libidines vel delectationes venereas. ¶ Ex quo ſequit ꝙ caſtitas eſt communis ad tēperātiā in virginib. viduis & cōiugatis, hoc eſt triplex eſt caſtitas, ſ. virginalis, coniugalis, & vidualis. ¶ Sed dices, vtrū diſtinguatur a temperantia. Reſpondetur, ponendo talem propoſitionē, caſtitas diſtinguitur ab abſtinentia. Patet, quia abſtinentia eſt circa vsū ciborum & non circa delectationes venereas. Inſtantia. ¶ Sed reſtat dubium, vtrū caſtitas diſtinguatur a pudicitia. Reſpōdetur ꝙ pudicitia eſt in ſignis actuum maxime pudendorum, ſicut ſunt actus venerei, circa quos verecundamur, ita ꝙ pudicus ſignificat illum qui maxime in ſignis actuum maxime pudēdorū moderationem habet, vt circa tactus, oſcula, & verba, quæ tria maxime ſunt pudenda. Dubiū. ¶ Sed dubium eſt, vtrum pudicitia diſtinguaſ a caſtitate. Pro ſolutione dico, ꝙ triplex eſt pudicitia ſicut triplex eſt caſtitas, ſ. virginalis, coniugalis, & vidualis. Dubiū. ¶ Et ſi dicas, in virgine non poteſt eſſe moderatio iſtorum pudendorum, ſed omnino relectio. Obiectio. ¶ Dico ꝙ pudicitia in virgine, & vidua eſt reiectio iſtorū ſignorū, inquātum ſunt ſigna pudendorum, ſed non inquantum ſunt ſigna amicitiæ, & pacis. Sed pudicitia coniugalis bene eſt moderatio iſtorū pudendorum & nō omnino reiectio. ¶ Sed caſtitas ſignat illum qui circa venerea ſecundum rōnem moderantem ſe habet, & ſic patet ꝙ differentia eſt inter caſtitatem & pudicitiam.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ difficultas

Quid ſit ſobrietas.

A ficultas eſt inter doctores quid per ſobrietatem poſſumus intelligere, vt eſt eſt ſpes temperantiæ. ¶ Pro cuius declartiaone eſt aduertēdū ꝙ ſobrietas poteſt capi tripliciter. ¶ Vno modo ꝓ omni vſu vini, vel alterius potus regulati & temperati. Et iſto modo non opponitur recte ebrietati. Et de ipſa ponitur propoſitio, ſobrietas eſt virtus, patet quia ſicut circa vſum ciborum temperatorum eſt virtus quæ vocatur abſtinentia, ita circa potus temperatos eſt virtus q̄ vocatur ſobrietas. ¶ Alio modo capitur pro vſu vini regulari vel temperati, vel ſaltem non taliter cadēs ex regula ꝙ reddat hominem impotē mentis, & ſic ſobrietas proprie opponitur ebrietati. Et iſto modo etiam ſobrietas eſt virtus licet tamē cu m ea ſtet intemperantia circa aliquos

B potus. ¶ Vnde quandocunque aliqua virtus ſecum permittit plura vitia, tanto ipſa eſt imperfectior. Alio modo capitur multum large, vt multi auctores videntur capere, puta ꝓ omni vſu cibi vel potus menſurato & regulato. Et ſic non eſſet proprie virtus diſtincta ab abſtinentia quæ videtur eſſe circa cibos, immo eſſet commune ad ſobrietatē, primo modo & ſecundo modo dictam, & ad abſtinentiam quæ videtur eſſe circa cibos. ¶ Et eſt aduertēdum ꝙ ꝓprie ſicut ebrietas non dicit quemcunq; vſum vini (vt alias viſum eſt,) ſed ſolum illū qui perturbat & impedit vſum rōnis, ita ſobrietas nō ſignificat quēcūq; vſum vini etiam regulati, ſed eum tm̄ qui habet temperamentum excellens, ita ꝙ ſobrietas

C ſe habet in potu ſicut abſtinentia in cibo. ¶ Circa ꝙ mouetur tale dubiū vtrum abſtinentia poſſit differri in caſu extreme neceſſitatis. ¶ Pro ſolutione cuius eſt aduertendum ꝙ aliquis dat operam alicui ex multiplici principio. ¶ Vno modo ex lege diuina, & de iſta nihil ad præſens.

¶ Alio mō ex lege poſitiua eccleſiaſtica & de iſta ponitur talis concluſio. ¶ Non poteſt rationabiliter ab eccleſia ſiue vniuerſali, ſiue particulari, ſiue prouinciali lex aliqua dari de nō vſu perpetuo alicuius cibi quia talis indicaret laqueos damnationis contra ſalutē hominum. Et per hoc ſoluitur dubium. ¶ Alio modo aliquis dat operam alicui rei ex priuato & proprio propoſito, & de iſto talis ponitur concluſio. Nullus poteſt

D habere propoſitum rectum de non ꝑpetuo vſu alicuius cibi, & hoc ſupple includendo extremam neceſſitatem, immo in extrema neceſſitate cōtra omnes iſtas leges particulares & propoſita priuata, licet comedere carnes & alia cibaria, ꝙ tū vr̄ contra cartuſienſes, & per iſta & illa q̄ dicta ſunt in primo notabili patet quid ſit dicendum ad queſtionem. Iō ponit.

Conclvsio reſponſalis: Caſtitas quę eſt pars temperantie cōtinens ſub ſe caſtitatem virginalem, caſtitatem coniugalem, & caſtitatē vidualem, eſt vere virtus quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad totam materiam tertii ethicorum.

E

ETHICORVM

ARISTOTELIS

LIBER QVARTVS.

G

DICAMVS deinceps de liberalitate. Videtur autem eſſe circa pecunias medietas, laudatur enim liberalis non in bellicis, nec in quibus temperatus, &c.

An liberalitas ſit virtus moralis.

F

CIRCA quartum librũ Ethicorum quærit̃ primo. Vtrum liberalitas, ſit virtus moralis. ¶ Et arguitur primo, quod non, quia actus vnius virtutis nõ impedit actũ alterius virtutis, ſed liberalitas impedit actum magnificentiæ, igitur. ¶Secundo arguitur ſic, virtus moralis dicitur eſſe circa paſſiones, ſed liberalitas non eſt circa paſſiones, ſed circa pecunias, quæ non ſunt paſſiones, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius declaratione.

Quæ ſit materia liberalitatis.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt apud aliquos doctores de materia liberalitatis pro cuius declaratione ponuntur aliquę propõnes. Prima liberalitas eſt circa pecunias, & hoc capiendo pecunias large vt ſe extendit ad propriam pecuniam & ad omnes illud cuius dignitas nummiſmata mẽſuratͬ. ¶ Et ſi dicas doctrina poteſt dari liberaliter, & tamẽ non menſuratur numiſmate. Reſpõdeo ꝙ doctos doctrinam nõ dat, ſed labores ſuos, notum eſt ꝙ aliquĩ labores ſunt aliis laboribus vtiliores dato, ꝙ non ſint ita difficiles, ideo congruum eſt immo licet pro aliquibus laboribus magis aſſumere quã H pro aliis. ¶ Item bonum corporis humani non poteſt menſurari nummiſmate, & tamen liberalitatis eſt ſi quis corpus ſuum exibeat gratis. Dico ꝙ nullus liberaliter dat corpus ſuum, ſed bene viſum corporis. Vnde dare liberaliter non eſt proprie niſi quod ſuum eſt transferre in dominium alterius quantum ad rem ipsã aut quãtum ad vſum rei. ¶ Et eſt aduertendum ꝙ quando dr̃ quod liberalitas eſt circa pecunias, debet intelligi tanquam circa obiectum remotũ, quia eſt circa dationes pecuniarũ tãquam circa obiectum propinquũ. ¶ Sed dices quid lucratur homo dãdo pecunias. ¶ Dico, ꝙ lucratur pro bonis temporalibus bona virtutũ. ¶ Et dices verum eſt, ſed tamen debet ſe magis diligere quam alium.

¶ Dico,

A ¶Dico, ꝙ verum eſt, modo dico ꝙ pro dando pecunias vbi oportet multum diligit ſe, quia dimittit bona temporalia pro bonis ſpiritualibus. ¶Secunda propoſitio, liberalitas eſt virtus moralis, probatur, quia per eã inclinamur ad bene vtendum pecuniis. Notum eſt quia circa vſum pecuniarum poſſumus deficere in ſuperabundando & indeficiendo, ideo neceſſe eſt circa talem vſum habere aliquam virtutem, quæ inclinet nos ad moderate nos habere circa talem vſum, & hoc non eſt niſi liberalitas, igitur. ¶Et ſi dicas, dico quod liberalitas non diſtinguitur a iuſtitia. Pro ſolutione ponitur talis propoſitio, liberalitas eſt virtus moralis diſtincta a iuſtitia. Probatur, quia paſſiones diuerſorum modorum & non oppo-

B ſitorũ & diſperatorum ſunt diuerſe virtutes, ſed ſic eſt, quod circa pecunias proprias circa, quas eſt liberalitas eſt alia paſſio, quam circa pecunias alienas circa quas eſt iuſtitia, igitur.

Act⁹ quatuor liberalitatis.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ipſius liberalitatis quatuor ſunt actus, ſ. dare conſumere, accipere, & cuſtodire, quorum duo, ſ. dare & cõſumere ſunt actus principaliores q̃a illi pertinent ad vſum pecuniarum.

Quõ debet exponi peccuniæ.

¶Ex quo ſequitur ꝙ bene vti pecuniis eſt dare vel cõſumere pecunias ſecundum ꝙ recta rõ dictat. ¶Et dices quomodo fiet iſta recta rõ. Reſpõdetur ponendo aliquas regulas.

¶Prima dans debet dare ſecundum ſubſtantiam, & facultatem, aliud. n. decet regem, aliud comitem. ¶Secũda regula reſpiciendum eſt cui dat, quia prauis aut vilibus non oportet dare, ſed indigentib. aut amicis honeſtis aliis dari prodigi eſt, malis dare eſt eos ad mala commouere. C

¶Tertia regula, in datione requirit, ꝙ detur res bene poſſeſſa, quia aliis eſſet dare reſtituendum & non dandũ. Etiam requiritur, ꝙ illud quod datur ſic conueniens ſtatui recipientis, vt clerico libros, ruſtico aliud, requiritur etiam quod illud quod dat non ſit nociuum illi cui datur, vt puta ebrio dare vinum. Sunt enim quædam nocitur a petẽtibus quæ non licet dare, ſed negare beneficium eſt. ¶Et nota ꝙ ad debite dandum reqritur tempus & locus, quædã enim palam decet dare, vt militaria dona quædam in ſecreto quæ infirmitati ſuccurrunt. ¶Requiritur etiam ꝙ cito detur, qui enim cito dat bis dat, D proprium eſt benefacientibus cito facere. ¶Debet etiam liberalis dare delectabiliter, dare humiliter dare ſine formidine amiſſionis. Oportet etiam liberalem dare gratia boni, i. propter finẽ boni, alias nõ eẽt actus liberalitatis. ¶Ex omnibus iſtis põt clare oſtendi quod ſicut dare & conſumere cum debitis circunſtantiis, ſunt actus liberalitatis, ita etiam accipere & cuſtodire, quia cuius eſt, dare & conſumere cum debitis circunſtantiis illius eſt accipere & cuſtodire. Sed dices, quomodo intelligis ꝙ dare & conſumere ſunt principaliores actus quam cuſtodire, & accipere. ¶Dico ꝙ ſic, quia bonum rei vtilis magis eſt in vſu quam in poſſeſſione. ¶Etiam magis eſt virtutis bene facere, quam bene pati ergo

ma-

E magis virtutis eſt dare quam accipere. ¶ Et nota q quando dr̃ q beneſacere eſt melius q̃ bene pati, dēt intelligi quo quo ad bona exteriora circa q̃ eſt liberalitas, & nō circa bona aīę, immo melius eſt bñ pati quo ad bona interiora q̃ beneſacere. ¶ Ex oib. iſtis patet quod ſit dicendum ad rōnes. Vnde notum eſt quod dare vbi oportet non impedit actum magnificentiæ. Ad tertiam viſum eſt, qūo ipſa eſt circa pecunias tanquam circa obiectum remotum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Liberalitas eſt virtus moralis, ſpecialis, & a iuſtitia diſtincta. Quę concluſio relinquitur probata in primo notabili.

F *QVI autem ſuperabundat prodigus, p.p quod tyrannos non nunc dicimus prodigos. Multitudine.n. poſſeſſionis nō videt̃ facile eſſe dationibus, & expenſis ſuperabundare, &c.*

An prodigalitas ſit extremū liberalitatis.

QVAERITVR de extremis liberalitatis, vtrū prodigalitas ſit extremū liberalitatis. ¶ Arguit primo, q non quia vel eſſet extremū in ſuperabūdādo vel in deficiēdo ſed nullum iſtorū eſt dicendū, igit̃, non in dando, quia nullus in dādo opponitur liberali, vt vr̃ dicere Ari. ¶ Arguitur ſcḋo ſic. ſicut illiberalitas eſt vitiū in deficiēdo, ita & prodigalitas cū prodigus deficiat in accipiendo & cuſtodiendo. In oppoſitum eſt Ari. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendum eſt, quod G prodigalitas & illiberalitas ſunt extrema ipſius liberalitatis. Vñ prodigalitas eſt habitus p quem quis contra rectam rōnē circa pecunias excedit in dando vel cōſumēdo, vel deficit in acceptione, vel cuſtodia. ¶ Ex quo patet q prodigalitas dr̃ eē vitiū cōtra liberalitatē, quia dat occaſionē peccandi, puta dat occaſionē accipiendi vnde non oportet, quia q dat vel conſumit vltra q̃ oportet ſępe cogitur accipe vnde non oportet. ¶ Itē tales rōnes, ſaltem quando ſunt circa illos quibus non oportet vt circa malos, ducunt alios ad male faciendum. ¶ Peccatur dando etiam non gratia cuius oportet, vt dās pp plus accipere cupidus eſt, & pp mechari mechus, & ſi propter occidere iniuſtus. ¶ Peccator etiam dādo, quę nō oportet, & ſilr dicatur de aliis circūſtantiis. ¶ Sed circa iſta eſt paruum dubium, vtrum aliquis poſſit licite dare & dimittere omnes ſuas pecunias. ¶ Et vr̃ q ſic, ſicut de Apoſtolis, qui omnia dimiſſerunt & Chriſtum ſecuti ſunt etiam de multis religioſis. Patet ēt de Socrate, qui cum magnus eēt philoſophus ſuas pecunias proiecit in mari patet etiam, quia cōtingit pecuniis male vti & cum ſolicitudine ſeruātur. ¶ Etiam pecuniæ ſunt multis occaſio delectationū inordinatarū. ¶ Etiā difficiliū eſt ſp bene ſe hr̃e circa pecunias, igitur bonū eſt pecunias dimittere ¶ In oppoſitum tñ arguitur, dimittere bona opportuna felicitati non eſt cōſonum rōni ſed pecunię ſunt hmōi, igitur. ¶ Item ille actus non eſt conſonus H rationi,

Quę ſint extrema liberalitatis.

Dubiū.

A rationi, qui tollit operationes multarum virtutū ſed dimittere omnes pecunias tollit actum liberalitatis, ergo &c. Reſpondetur ponendo talem concluſionem, circa haec ſcripta fide nō poteſt ratione humana conuinci ꝙ dimiſſio totalis pecuniae tamen ſit bona. ¶ Et per hoc ſoluitur rō de Apoſtolis, vnde nō eſt verū ꝙ Apoſtoli oīa ſua dimiſſerunt niſi ſecūdū affectum, & ſic debet intelligi quādo dr̄ ꝙ dimiſerunt omnia & ſecuti ſunt Chriſtum dēt intelligi quoad affectum, vel omnia exceptis quę requirebantur ad ſuſtentationem vitę. De Socrate dr̄ ꝙ non legitur, ꝙ omnes pecunias in mari proiecerit, ſed bene magnam partem, vel vt dicūt aliqui Socrates hoc fecit, vt induceret populum ad bonum, & tolleret ab

B eis errorē, quia tunc opinio populi ponebat felicitatem in diuitiis. ¶ Et ad rōnes dicitur ꝙ dimittere omnes pecunias eſt cadere in plura inconuenientia quam hr̄e pecunias, puta in ſollicitudines viuēdi, in triſtitias famē, & ſitim, tales.n. triſtitię plures pōt trahere appetitum praeter rōnē, quam delectationes. Vnde infirmi animi eſt nō poſſe ſuſtinere pecunias, id eſt nō poſſe bene vti pecuniis.

Quid ſit illiberalitatis.

S E C V N D O ſciendum eſt, qd illiberalitas dr̄ eſſe extremum liberalitatis, & eſt habitus quo quis contra rectam rationem deficit circa pecunias in dando & conſumendo & ſuperabundando, in recipiendo, & cuſtodiendo. ¶ Siquis enim vltra neceſſaria & exigentiam ſtatus pecunias habuerit, & pauperibus non diſtribuerit vel amicis odiatur, cū liberalis qui oppoſitum facit puta dat

C pauperibus & amicis amatur. ¶ Et eſt aduertentum, ꝙ deficimus per illiberalitatem in conſumptione pecuniarum ſicut in defectu expenſarum, ſicut qui propter nimiam affectionem pecuniarum non ſunt audaces exponere, neque pro ſe, neque pro aliis ſeruitoribus. ¶ Deficimus et per illiberalitatem in exceſſu acceptionis, puta quando accipimus ab illis quibus oportet dare etiam debita propria, deficimus etiam in exceſſu cuſtodiae, & iſte videtur eſſe principalis defectus, & error ſequitur ad iſtū videntur ſequi alii errores, puta non dare pecunias quibus oportet, vt parentibus indigentibus amicis, & magiſtris. ¶ Sed quęreret aliquis, quis iſtorū

Dubiū.

vitiorum ſit peius, vel prodigalitas, vel illiberalitas. Pro cuius de-

D claratione ſupponitur, quod illiberalitas quandoque componitur cum prodigalitate. Nam multi prodigi recipiunt vnde non oportet, & hoc vt poſſint ad voluptatem magis cōſumere. Et dices quō eſt poſſibile ꝙ prodigalitas componatur cum illiberalitate, cum ſint extrema virtutis. Rńdetur ponēdo talē regulā. In opere virtutis ſunt multae circunſtantiae ſecūdū quarū cuiuslibet exceſſum, vel defectū attendunt extrema vitia, iō ponit talē propōnem Si extrema vitia fuerint ſecūdum exceſſum, vel defectum eiuſdem actus, & eiuſdem circunſtaniae opponunt & tunc ſimul ſtare non poſſunt ſi autem ſint ſecundum aliam & aliam circunſtantiam, non oportet, quod componantur, ſed poſſunt ſimul ſtare, quia

tunc

E tunc nõ opponuntur, ſed ſolum virtuti. Iſtis poſitis ponitur talis propoſitio. ¶ Prodigus dicitur eſſe melior quam illiberalis, quia non dans, quibus oportet eſt peior quam dãs quibus non oportet, quia ille alicui prodeſt non autem alter. ¶ Et debet hoc intelligi de ſimplici prodigo, quia ſi intelligatur de prodigo mixto, qui non ſolum dat quibus nõ oportet ratione dationis, & honeſtatis ipſius dationis, ſed ratione alicuius alterius, vt quando quis dat meretricibus, vt fornicetur, iſte eſt prodigus, ſed non ſimplex, ſed mixtus cum alio vitio, & certe eſt peior, quam ſimplex illiberalis, ex quibus patet quid ſit dicẽdum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: F Illiberalitas eſt vitium peius prodigalitate. Quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

VIDEBITVR autem vtique conſequens eſſe, & de magnificentia pertranſire. Videtur enim & hæc ipſa circa pecunias quædam virtus eſſe non quemadmodum &c.

An magnificentia ſit virtus moralis.

QVAERITVR. Vtrum magnificentia ſit virtus moralis. ¶ Et arguitur primo quod non, quia quilibet vtens ratione poteſt habere actus virtutis, ſed pauper non poteſt habere actum magnificentiæ, igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Non eſt in poteſtate noſtra habere actum magnificentiæ, quia non eſt in poteſtatẽ noſtra habere pecunias quæ requirunt ad actum magnificentię, igitur. G ¶ In oppoſitũ eſt philoſophus in tex. Pro cuius ſolutione.

Quid ſit magnificentia.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ magnificentia eſt habitus inclinans ad magna opera, & magnos ſumptus circa magis opera, vt circa conſtructionem turrium ciuitatum & eccleſiarum. ¶ Sed dices, non cõtingit circa iſta opera errare, igitur circa ipſa non eſt virtus neceſſaria. Reſpondetur ꝙ certe immo contingit errare. Notum eſt enim ꝙ circa quæcunq; opera humana contingit peccare, propter exceſſum & propter defectũ ſed opus magnificentiæ eſt opus humanum, ideo circa ipſum contingit errare. ¶ Primo in ſuperabundãdo, vt ſiquis magnum opus incipiat vltra facultatem, quod non poteſt perficere. H ¶ Secundo in dificiendo, vt in paruis operibus, quæ ſunt paruæ vtilitatis aut inhoneſtatis, aut paruę honeſtatis magnos ſũptus facere, vt q histriones cibaret nuptialiter. Et ſic patet ꝙ peccamus, quando non fit quod honeſtum eſſet fieri, vel quia minus fit quam deberet, ſicut multi qui cum magnum opus, & magnos ſumptus fecerunt, propter paruum parcere pecuniis magnum opus perdunt. ¶ Sed dubium eſt. Vtrum ſit virtus diſtincta a liberalitate. Reſpõdetur brẽ ꝙ ſicut fortitudo generaliter, & communiter capta ſe habet ad fortitudinem ſpecialiter captam, & ad magnificentiam, ita illiberalitas ſe habet ad liberalitatem ſpecialiter dictam, & ad magnificentiam. ¶ Vñ ſicut

Dubiũ

A ſicut non decet quemlibet ire ad bellum, nec quemlibet eſſe virginem, ita nec decet quemlibet eſſe magnificum. ¶ Sed ſi quis quærat quare ergo Ariſtotel. determinat de illis. Dico ꝙ hoc fecit ad doctrinam vulgi. vulgus enim, & quaſi omnes maxime, ſe habent immoderatæ ad pecunias, & honores, & vltra quam oportet, & in illis maxime voluitur ciuilis communicatio, propter quod voluit oſtendere qualiter ſe habendum ſit circa ea, & ſpecialiter circa magna. ¶ Et nota pro maiori declaratione, ꝙ magnificentia poteſt capi dupliciter. ¶ Vno modo pro habitu, qui inclinat nos ad bene nos habendum circa magnos ſumptus gratis faciendo & ſic eſt virtus diſtincta a liberalitate. ¶ Secũdo modo accipitur pro ha-
B bitu qui inclinat habentem ad debite ſe habendum circa ardua facta cõcernentia vtilitatem reipublicæ, & iſto modo Chriſtus bene habuit magnificentiam, licet forte non primo modo, quia non ſequitur, ꝙ Chriſtus vnquam fecerit magnos ſumptus, & notum eſt ꝙ habuit excellentiſſimas operationes portantes vtilitatem ad rempubl. ¶ Eſt tamen notandum, quod non quælibet volitio magni, & difficilis eſt magnificentia vt patet de aliquibus iuſtis q̃ faciũt actus magnos, & heroicos aliarum virtutum. ¶ Dico ergo quod ſolum opera magna, & difficilia, quæ pertinent ad aliquam adminiſtrationem grauem publicam, & honorabilem pertinent ad magnificentiam. ¶ Et nota quod ego appello publicas adminiſtrationes pontificatum, cardinalatum, epiſcopatum, imperium, C regnum, ducatum, canonicatum, præfecturam, legationem, & omnia huiuſmodi.

Quæ sũt extrema megnificentia.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ipſius magnificentiæ, primo modo captæ duo ſunt extrema vitia, ſ. paruificentia & vanoſia. ¶ Vnde paruificentia eſt habitus inclinans ad non facienda magna, quæ oportet facere attentis circũſtantiis vel ad ea facienda minora, vel cum minoribus expenſis, aut tardius quam oportet. Et ſic patet quod paruificus dicitur errare quadrupliciter. ¶ Primo quando non facit magna quę oportet facere, vel quia facit minora quam debeat facere, vel quia facit cum minoribus expenſis, vel quia nimis expectat ad faciẽdum. Sed vanoſia eſt habitus inclinans ad faciendum magna, quæ non oportet attentis circũſtantiis, vel ad facere maiora, quam D oportet. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ tam paruificentia, quam vanoſia ſunt habitus inclinantes præter, vel contra iudicium rationis, ideo ſunt vitioſa. ¶ Sed dubium eſt, quod iſtorum vitiorum eſt peius. ¶ Pro cuius ſolutione ſupponitur, ꝙ eodem modo dicatur de vanoſo & paruifico ſicut de prodigo & illiberali. ¶ Dictum eſt enim quod illiberalis ſimplex eſt peior, quam prodigus, ſed compoſitus prodigus poteſt eſſe peior ſimplici illiberali, ita dico ꝙ ſimplex paruificus eſt peior ſimplici vanoſo. ¶ Ideo eſt aduertendum, ꝙ duplex eſt vanoſus, ſcilicet ſimplex & compoſitus, ſeu mixtus: Vnde vanoſia componitur q̃nque cum paruificentia, & de

Dubiũ

vanoſo

E vanoſo ſic compoſito dicit Ariſto. ꝙ iſte vbi oportet multa conſumere pauca conſumit, & vbi pauca multa & iſte eſt ſimpliciter peior, quã ſimplex vanoſus, vel ſimplex paruificus niſi ille paruificus eſſet omnino illiberalis. ¶ Vñ vanoſus cõpoſit⁹ nihil boni vr̃ intendere, non in expenſis multis intendit honeſtatem operis, vel decentiam, quia tunc plura exponeret, nec intendit ad bonum finem, & honeſtum parcere pecuniis, quia tunc magis parceret ei vbi non oportet multa expendere, quam vbi oportet. ¶ Vanoſus ſimplex poteſt intendere ad honeſtatem, credens in omni tempore ſuo eſſe magnitudinem operis; & multitudinem pecuniarum decem. ¶ Et nota de vanoſo, quod aliquis poteſt dupliciter excedere circa materiam magnificentiæ. Vno modo ex ſolo affectu magis faciendi, & tunc erit ibi ſimplex, & vera vanoſia. Alio modo gratia alicuius alterius vt puta lucri, luxuriæ, vani honoris, aut alicuius turpis dilectionis, aut fraudandi gratia, & tunc ibi non eſſet ſimpliciter vanoſia, ſed aliud vitium maius ſecundũ exigentiam finis principaliter intenti, licet tamen poſſet dici vanoſia ex conſequenti ſicut dicit Ariſto. quòd ſi quis gratia lucri mechatur, non dicitur luxurioſus, ſed magis auarus, vel iniuſtus. Et de illo vanoſo nulli eſt dubium quin ſit peior ſimplici paruifico. ¶ Et ſic poteſt ſatis patere, quod pauper non poteſt eſſe paruificus quia ſi parua exponat hoc eſt ſecundum eius decẽtiam, paruos enim parua decent, ideo diuites sũt paruifici, quod poteſt contingere dupliciter. Primo, quia circa pecunias tantam affectionem habent ꝙ ſunt illiberales, & in magnis, & in paruis & iſti ſunt multum mali. ¶ Secundo, quia licet ſatis bene ſe habeant in minoribus, & mediocrib⁹, in magnis tamen deficiunt. Vnde paruificus quandoque nihil facit eius, qđ oportet, ſed ab opere toto deſiſtit ꝓpter hoc, quòd abhorret expenſas, & ſi quid facit eius quod oportet, tñ men non facit ſemper totum, quod oportet, ſed minus. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Magnificentia eſt virtus moralis cuius extema ſunt paruificentia, & vanoſia. Quæ concluſio relinquitur ꝓbata in primo notabili.

MAGNANIMITAS autem circa magna quidem & ex nomine videtur eſſe. Circa qualia autem eſt primum accipiamus, differt autem nihil habitum, vel eum qui ſecũdum habitum intendere &c.

An magnanimitas ſit virtus.

QVAERITVR Vtrũ magnanimitas ſit virtus moralis. ¶ Et arguitur primo quòd non, quia diſpoſitio corporalis non eſt virtus, ſed magnanimitas eſt virtus corporalis, igitur. ¶ Item nullus virtuoſus debet habere conditiones oppoſitas ipſi felici, ſed magnanimus habet conditiones ei oppoſitas, igitur.

¶ In

A ¶In oppoſitũ eſt Ariſt. in tex. & etiã omnes qui de virtutibus locuti sũt. Pro cuius ſolutione.

SCIENDVM eſt primo, quòd Seneca dicit omnem virtutem, quæ firmat animum in opere bono circa difficilia, eſſe magnanimitatem, & capiendo ſic magnanimitatem non eſſet virtus ſpecialis ab alijs. ¶ Vnde capiendo magnanimitatem iſto modo non eſt aliud quàm habitus inclinans habentem ad bene ſe habendũ circa difficilia quæcunque etiam ſint illa difficilia. ¶ Sed quia Ariſto. diſtinguit magnanimitatẽ ab alijs, & dicit quòd eſt virtus ſpecialis diſtincta ab alijs, ideo videndũ eſt quid ſit magnanimitas. ¶ Vnde magnanimitas non eſt niſi habitus incli-
B nans ad moderãdum paſſiones appetitus circa honores & honorationes.

Quid ſit magnanimitas.

Et dicunt aliqui ꝙ eſt ſolum circa magnos honores & magnas honorificationes. ¶ Ex qua ſequitur, quòd magnanimitas eſt virtus moralis, quia eſt circa honorationes & honores, circa quæ contingit excedere & deficere, ideo congruum eſt habere habitum inclinantem ad medio modo ſe habendũ, & ille vocatur magnanimitas. ¶ Vnde notum eſt ꝙ honores ſunt appetendi ſecundum rectã rationẽ, notum eſt ꝙ virtus eſt habitus electiuus in medietate cõſiſtens, ſecundũ ꝙ recta ratio dictauit. ¶ Eſt tamẽ aduertẽdum ꝙ quãq; honores nocẽt hominibus, & ſic nõ sũt appetendi. ¶ Vlterius eſt aduertẽdũ ꝙ inter bona exteriora honor vr̃ eſſe maximũ bonorũ, ideo vr̃ ꝙ defectus appetẽdi honores dicat̃ eſſe malus &

C vituperabilis. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ ſiquis cognoſcat ſe eſſe dignum & idoneum ad aliquod bonũ occupãdũ, in quo poſſit multas operationes virtuoſas exercere & multum ꝓdeſſe populo vel communitati alicui, quod ſi non acceptet deficit, & videtur vitioſe agere. ¶ Et etiam notum eſt ꝙ contingit excedere in occupando beneficium, vtputa quando nihil, vel parum vtilitatis poteſt cõferre populo.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ magnanimi eſt dignificare ſe magnis honoribus exiſtentis digni eis, quibus honoribus nullus dicit̃ eſſe dignus niſi bonus & virtutibus plenus, ideo magnanimitas videt̃ præſupponere alias virtutes, ideo põt dici virtus cõis præſuppoſitione, q̃a vr̃ ꝙ nullus poſſit eſſe dignus magnis honoribus niſi ꝓꝑ virtutes. ¶ Vel põt D dici ꝙ eſt cõis, ſicut Seneca capiebat magnanimitatem, vt iã viſũ eſt.

Quid ſit opus magnanimi.

¶ Ex quo ſequit̃ ꝙ magnanimus nõ appetit honores ꝓꝑ ſe, ſed gratia virtutũ vt honorabilius poſſit in excellẽtes operationes virtutũ. ¶ Vlterius ſuponit̃ ꝙ tres ſũt proprietates ipſius magnanimi, ſ. motus lentus, vox grauis, locutio ſtabilis. ¶ Et ſi dicat aliquis, iſta ſunt operationes corporales, ergo non debent attribui virtuti. Reſpondetur quòd potentiæ ſuperiores animæ cum fuerint perfecte per virtutes ſibi debitas habent regulare potentias inferiores, ideo operationes corporales virtuti attribuuntur, quia regulari poſſunt per virtutes. ¶ Aduerte vlterius ꝙ magnanimus de bonis fortu-

Obiectio

B næ gaudet, & de malis triſtatur, ſed non intenſe, ſed remiſſe, quia parũ reputat omnia bona exteriora in ordine ad virtutes q̃ ſibi ſemper manent ſaluæ, & per hoc videtur magnanimus differre a ſuperbo, quia magnanimus dignificat ſe ex virtute, eo modo quo recta ratio dictat. ¶Sed ſuperbus non ſe dignificat, & exiſtimat ſe excellere alios ex virtute, & inde eſt ꝙ tales ſunt iniuriatores, nec poſſunt moderato ferre proſperas fortunas & cõtemnunt alios qui virtuoſiores ſunt nec operantur ſecundum virtutem. Vnde magnanimi ſunt deſpectores bonorũ exteriorum, vbi ſupple retentio, acquiſitio vel affectus oppugnat bonis operibus virtutum, ſunt etiam contemptiui adulationum & timorũ & omnium quæ a veritate poſſunt bene ſe ducere, quia magis volunt eſſe boni, quàm videri digni honoribus, quàm honorari, ſed non ſunt tamen contemptiui hominũ niſi malorum & paruorum, ſuperbi econtra ad adipiſcendos honores contẽnunt virtutes, deum, & homines ſpecialiter bonos & amplexantur adulatores, quia magis volunt videri eſſe magni, quàm vere eſſe magni & honorari, q̃ eſſe digni honoribus. ¶Etiã magnanimi volũt extolli in operibus virtuoſis, & ſuperbi in honoribus. ¶ Etiam magnanimi volũt excellere ex meritis, & ſuperbi ſine meritis. ¶Et aduerte quòd ſicut iuuenis non totaliter deprauatus retrahit ſe a turpitudine propter verecũdiã: ita magnanimus reddit ſe tardũ ad operatiões minoris honeſtatis vt operetur excellentiores, ideo cũ beneficiare ſit melius, quàm beneficiari, quando magnanimus beneficiatur, ſtatim beneficiat vt non excedatur in opere virtuoſo. Et ex iſtis & dictis in primo notabili, patet quid ſit dicẽdum ad rationes. ¶Ad ſecundam dico primo, ꝙ magnanimus non eſt ſuperbus, vt viſum eſt. ¶Vnde ſuperbus dignificat ſe propter fortunam & magnanimus propter virtutem. Et ſi dicas ꝙ Ariſt. dicit, ꝙ magnanimi ſunt deſpectores aliorum. ¶Dico ꝙ non dicit, ſed quod bene videtur eſſe deſpectores. ¶ Dico etiam ꝙ magnanimus iuſte contemnit, & illud non eſt cõtra humilitatem, quia contemnit alium qui magis ſe dignificat, quàm oportet, contemnit quidem ideſt minus exiſtimat, & ſic patet ꝙ magnanimitas, non eſt contra humilitate, non eſt enim humilitatis, quòd homo de ſe minus exiſtimet, vel minus dignificet, quàm ſit dignus. Sed humilitatis eſt, ꝙ homo non plus dignificet, ſe quàm ſit dignus dignificari. ¶Dico vlterius quòd magnanimus non verecũdatur ex turpi actu, ſed quia ipſe ſcit maiorem dignitatem in beneficiando, quàm in beneficiari ideo recuſat beneficiari & magis cupit beneficiare, & ideo dico ꝙ magnanimus frequentius memoratur de illis, qui bona fecerunt, quàm de illis qui bona ceperunt. ¶Dico vlterius, ꝙ magnanimus ĩ rebus arduis & ſibi commiſſis eſt diligẽtiſſimus, ſed in rebus paruis quas multi minores poſſũt recte facere eſt tardus. ¶Dico vlterius, ꝙ q̃nq; me moratã de

A de malis præteritis, vt valeant caue re futura & nõ vt vindicẽt. Dico ẽt ꝙ non multũ curãt laudari, ſed bene curãt ꝙ ſint digni laudari. Dico vlterius ꝙ non multũ loquuntur de hominibus in cõi ſermone, licet ſi emineat aliqua grauis adminiſtratio hoc non refugiant. Et illud non eſt cõtra eutrapeliam cũ nullũ in cõmunitate humana lædãt. Dico etiã ꝙ non odiunt quæ amanda ſunt ſed quæ odiẽda ſunt, vt vitia hominum & homines ſecundũ ꝙ vitioſi ſunt & hoc eſſe bonum. Ideo ponitur.

Conclvsio reſpõſalis: Magnanimitas eſt virtus ſpecies diſtincta ab aliis, quæ concluſio relinquitur probata ex dictis.

B *DEFICIENS aũt puſillanimis, ſuperabũdãs chaunus, non mali quidem igitur videntur eſſe, neque iniuſti, non. n. maleſactores ſunt &c.*

An actus chaunotis ſit extremum magnanimitatis.

Qvaeritvr Vtrum chaunotes ſit extremum magnanimitatis. ¶Et arguitur primo ꝙ non, quia cõuenit cũ magnanimitate, quia chaunus appetit honores magnos, ſicut magnanimus: igitur. ¶Arguitur ſecundo: Appetere bonum non vr̃ eſſe malum, ſed chaunus videtur appetere bonũ, q̃a appetit honores q̃ ſunt maximum bonum inter bona exteriora. ¶In oppoſitum eſt Ariſto. in tex. Pro cuius ſolutione.

Quę ſint extrema magnanimitatis. Primo ſciendũ eſt, ꝙ chaunotes & puſillanimitas ſunt extrema ipſius magnanimitatis: idõ ſunt extrema vitia. Vnde chaunotes eſt habitus inclinans ad defectum bonorũ ipſorũ. ¶Et eſt aduertendum ꝙ ſub chaunote continetur ambitio & pręſumptio. Vnde ambitioſus eſt circa honores, ſic videlicet ꝙ ille qui appetit honores pluſquã oportet vel aliter, quàm oportet, vt puta ſi appetamus honores magis, q̃ opera virtutũ talis vocat̃ ambitioſus, vnde ambitioſus appetit dignificari non propter virtutes, ſed propter honores exteriores. ¶Sed pręſumptuoſus eſt circa actus & opera ſic videlicet ꝙ ille dicitur præſumptuoſus qui opera vltra ſuam facultatem aſſumit, vt ſi medicus nondum expertus medicinam regi ſine conſilio aliorũ præſumeret dare. Et poſſent dari multa D exempla: ita valet, ꝙ ambitioſus qui aſſuma dignitates vel officia quibus non eſt dignus non tñ vult dignificari illis dignitatibus vel officiis, ꝑter honores exteriores ſimpliciter, ſed pp excellentiores operationes. ¶Sed dices quõ poteſt illud fieri ꝙ ſub chaunote contineantur duo vitia, & tamen ſub puſillanimitate cõtinetur ſolum vnum, dico ꝙ certe ſicut ſub chaunote continentur duo vitia, ita ſub puſillanimitate quorũ vnũ opponitur ambitioſitati, vt puta defectus in honoribus, vt ſiquis minus appetat honores, quàm oporteat, & ſecundum ꝙ opponitur pręſumptuoſitati, vt ſiquis, ad officium aliquod honorabile exercendũ vbi poſſet excellentes operationes virtutum exercere, & habet ſufficientiam in ſcientia amicis & pecuniis ad hoc re-

Instantia.

E requiſitis & habeat animam pigrũ in illis; dicitur vitioſus & opponitur præſumptuoſo. Et aduerte ꝙ iſte non eſt ita malus, ſicut chaunus ſibi oppoſitus; quia chaunus ſibi oppoſitus tendit ad ſuperbiam, inuidiam, diligit adulatores, ſubuertit ordinem morum & naturæ, præferens honores virtutibus. ¶ Dicunt tamen aliqui quòd chaunus qui eſt præſumptuoſus ſimplex, id eſt qui ambitione caret non eſt ita malus ꝙ ſicut puſillanimus ſibi oppoſitus; quia talis non ſolum priuat ſe honoribus exterioribus; ſed etiam illius q̃ poſſet & tenetur exercere, præſumptuoſus ſolum peccat, quia nititur ad illa, quę excedũt facultatem ſuã; qui tamen non ſunt quærendi niſi propter virtutes.

F SECVNDO ſciendum eſt, quòd difficultas eſt inter doctores vtrum philotimia ſit virtus, & ſi ſit, vtrum ſit virtus diſtincta a magnanimitate. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendum ꝙ dicitur communiter, ꝙ philotimia, eſt habitus inclinans ad moderate & debite ſe habẽdum circa paruos honores; & ſic philotimia dicitur eſſe virtus circa honores paruos, & magnanimitas circa magnos honores; & ſic diceretur quòd magnanimitas, & philotimia nõ eſſent proprie diuerſæ virtutes, ſed quaſi diuerſi modi eiuſdem virtutis, per quã. n. virtutem homo parui ſtatus operatur circa minores honores ſicut oportet, per eãdẽ virtutẽ homo cõſtitutus ſuis meritis exigentibus in maioribus dignitatibus operatur circa maiores honores ſicut oportet.

Philotimia an ſit virtus, & a magnanimitate diſtincta.

G ¶ Et eſt aduertendũ, ꝙ ſicut ipſius magnanimitatis, q̃ eſt circa magnos honores ſunt duo extrema, ita ipſius philotimiæ duo ſũt extrema, licet noĩa nõ ſint ipſis impoſita, tñ illud quod eſt in deficiendo cõiter vocatur aphilotimia ab a, qđ eſt ſine quaſi nõ amatiu⁹ honoris ita ꝙ aphilotimus dr̃, q̃ pter rõnẽ & deficit ab appetitu rõnis in paruis honoribus, tñ extremũ aliud vocamus qñq; nomine virtutis. ſ. philotimia; iõ dicit Ariſt. ꝙ philotimũ qñq; vituperamus, & hoc eſt capiẽdo philotimiã p extremo in abundãdo in appetitu paruorũ honorũ. ¶ Eſt tñ aduertẽdũ ꝙ philotimia, nõ ſolũ eſt circa paruos honores, ſed & circa mediocres. Et Ariſt. nõ nominauit eã, licet bñ fecerit mẽtionẽ, ꝙ in talibus honoribus erat ſuperabũdãtia defectus, & medietas. Et ſic patet quid eſt dicendum ad rõnes. ¶ Vnde ꝙ chaunus appetat honores, hoc nõ eſt ſm rõnẽ rectã: Vnde nota, ꝙ appetitus honoris ordinatus poteſt nos incitare ad virtutes, ſed inordinatus non incitat nos ad virtutes, ſed magis ad oppoſitum: Ideo ponitur.

H CONCLVSIO reſponſalis. Chaunotes eſt extremum magnanimitatis, & puſillanimitas alterũ extremum, quæ concluſio relinquitur probata in 1. notab.

MANSVETVDO aũt eſt quædã medietas circa iras, innominato aut exiſtente medio &c.

An manſuetudo ſit virtus.

QVAERITVR vtrum manſuetudo ſit virtus moralis.

A ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia ipſa eſſet virtus circa iras, ſed hoc eſt falſum, quia circa iras non eſt virtus. ¶ Arguitur ſecundo ſic. Ira impedit animum, & rationem, ergo circa ipſam non eſt virtus. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in textu. Pro cuius ſolutione.

Sco. in. 3. di. 14. ibi notandũ vlterius.

Dña iter iraſcibile & cõcupiſcibile.

Primo ſciendum eſt, ꝙ differentia eſt inter concupiſcibile, & iraſcibile. ¶ Vnde illud dicitur concupiſcibile, quod ex ſe natũ eſt eſſe conueniens, vel diſcõueniens, ita ꝙ nullo alio poſito circa ipſum natus eſt, ſequi actus delectandi, vel triſtandi ſeu proſequendi, vel fugiendi, & tale non reſpicit iraſcibilis. ¶ Vnde actus iraſcibilis eſt iraſci, quod nihil eſt aliud, quam appetere vindictam propter apparentem paruipenſionẽ, ita ꝙ offendens eſt obiectum talis actus, non quidem offendens, quod ex ſe ſit diſconueniens concupiſcibili, ſed quia impedit illud, quod eſt primo conueniens appetitui eius gratiuo, & circa illud iraſcibilis haberet quoddam nolle, non quidem proprie refugientis, ſicut concupiſcibilis mala refugit, ſed magis reſpuentis ſiue repellentis, ideo non ſolum concupiſcit amouere illud impediens, ſed etiam punire. ¶ Vnde quando obiectum non punitum eſt præſens, ſemper iraſci eſt cum triſtitia, ſed quando punitur eſt cum delectatione, ideo dicebat Ariſt. ꝙ ira viri eſt quaſi mel ¶ Vnde irati non punientes triſtãtur, ideo punire eſt ipſis delectabile. ¶ Vnde non ſequitur ira niſi vbi non eſt ſpes vindictæ. ¶ Vnde ſi rex faceret pauperi iniuriam, vir ille tũc bene triſtaretur, & odiret regem, ſed non iraſceretur, quia non ſperat vindictam. ¶ Et q̃a circa talia contingit excedere, & deficere, congruum eſt habere virtutẽ, quæ inclinet appetitum ad moderate, & bene ſe habendum circa iras & talis non eſt niſi manſuetudo. ¶ Eſt tamẽ dubium. vtrum clementia diſtinguatur a manſuetudine. Dicunt aliqui, ꝙ ſic, & dicunt, ꝙ manſuetudo eſt moderatiua paſſionis interioris, clementia vero moderatiua punitionis dicunt etiam ꝙ clementia eſt ſolum ſuperioris, & maſuetudo circa iras quaſcunque, & maxime circa perſonas æquales adinuicem conuenientes. ¶ Aliter dicũt aliqui, & melius, ꝙ clementia differt a mãſuetudine in hoc, quod clementia eſt moderatiua iræ, & punitionis ſuperioris aduerſus inferiores. Sed manſuetudo eſt moderantia earundem vniuerſaliter apud omnes. ¶ Ex quo poteſt ſequi, ꝙ non omnis datio veniæ, qua ſcilicet ſuperior abſoluit inferiorem a pœnæ debita ſecundum leges pro delicto eſt clemẽtia, quia talis datio veniæ non eſt cõformis rationi rectæ. Patet, quia ille cui ſit talis venia, interdum efficitur deterior. ¶ Etiam reſpubli. quandoque magna detrimenta patitur, propter dationem veniæ. ¶ Etiam, in datione veniæ remittitur quandoque ſatisfactio debita parti quod ad iniuſtitiam pertinet. ¶ Vnde Seneca in iniuriis alienis facile indulgemus in noſtris ſumus implicabiles, ſed datio veniæ ſiue remiſſio pœne a ſuperiore poteſtatẽ habente, ſecũdum

B

Dubia.

C

Quõ differt clementia a manſuetudine.

D

E quod eſt auctor legum conformiter ad dictamen rectum, eſt opus clemẽtiæ ſtrictè captæ. ¶ Vnde nota, ꝙ omnis, qui cõmittit cauſam in proximum ſecundum legem eſt puniẽdus duplici pœna. ¶ Vna quidem ad proximum cui ſic nocumentum intulit. ¶ Alia eſt ad cuſtodem legis qui offenſus eſt per huiuſmodi transgreſſionem legis, & iſta pœna a criminoſis ſolet repeti, & proprie ex clementia in remiſſione totali, vel partiali dummodo talis remiſſio fiat conformiter ad dictamen rectæ rationis.

Quæ sũt extremę manſuetudinis. SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ extrema manſuetudinis dicuntur eſſe iraſcibilitas, & iraſcibilitas. Iraſcibilitas in ſuperabundando, & inira ſcibilitas in deficiendo. ¶ Vnde no-
F tum eſt, quod contingit deficere in non iraſcendo, quia iraſci quandoque eſt bonum ergo tunc non iraſci eſt malum. ¶ Et nota, quod aliqui extremum in ſuperabundando, puta iraſcibilitatem vocant iracundiã ita, quòd iracundia nominat exceſſum iræ, & iſte exceſſus fit per hoc, quòd in ira peruertitur ordo rationis. Vnde peruertitur ordo rationis in appetitu vindictæ multipliciter.

Qualiter peruertiť ordo rationi. ¶ Primo, quando appetitur vindicta de re, de qua non eſt appetenda, ſicut cum appetitur vindicta de operè virtutis ſicut Iudęi de operib. virtuoſis Chriſti. ¶ Secundo appetitur vindicta contra ordinem rationis, quando appetitur a perſona, a qua non debet appeti, licet factum ſit punibile, vt ſi filius appeteret vindictã patris. ¶ Tertio quando appetitur ꝓpter malum finem, puta propter vl- G tionem, & non propter emendationem. ¶ Quarto, quãdo qui vult vindicare, & tamen ei non eſt commiſſa auctoritas. ¶ Quinto quando exceditur in pęna, puta quando datur maior pœna, quam vindicta exigat, Poteſt etiam fieri exceſſus ſecundũ circunſtantias loci, & temporis.

Tres ſpecies iratorum. ¶ Et nota, quod vt dicit Ariſt. in textu, nullus eſt qui poſſit diu iraſci, & intenſiſſime, quia ſiquis iraſceretur intenſiſſime, vel cito ceſſabit ira, vel deſtruetur iratus. Vnde ipſius iræ ſuperbundantis ſunt tres ſpecies, ſcilicet actus, amaritudo, & acerbitas illorum, qui ſuperabundandum iraſcuntur. ¶ Quidam ſunt acuti, qui velociter iraſcuntur, in quibus non oportet, & magis, quàm oportet, & parũ cuſtodiunt iram, ideſt non op- H primunt neq; occultant iram. Et iſti vocãtur acrochòli, id eſt acuti, & vehementes, & communiter tales sũt cõplexionis cholericę. ¶ Alij ſunt amari, in quibus ira cum difficultate ſoluitur, tamẽ ſoluitur ſine pũctione & iſti occultant iram intra ſe, & ab ea non diſcedunt, donec punierint, & punitione facta quietantur, & quã diu punitio non eſt facta ſunt ſibi graues a moleſti, & amicis, & quia occultant, ideo nullus mitigat eos. ¶ Alij ſunt exceſſiui, quorum ira nõ ſoluitur ſine punctione, & tales dici

Dubiũ. mus acerbos ſiue difficiles. ¶ Sed adhuc reſtat vnum dubium de manſuetudine, vtrum virtus mãſuetudinis ſit melior in cholerico, quam in flegmatico. Reſpondetur breuiter, ꝙ ipſa virtus in vtroque eſt æque

bona

A bona ſi ſit in vtroque extremum poſſibilis perfecta, patet: nam omnes cõcedunt, & ita eſt, quod voluntas regi non poteſt ad male aut etiam ad minus bene agendum per quancunq; paſſionem, vel inclinationem naturalem corporalem, & hoc habet ex dominio, aut quia eſt potentia abſoluta ab organis, & diſpoſitionib. corporalibus, aut quia eſt gradus ſuperioris quam illę potentię inferiores. ¶ Hoc ſuppoſito notum eſt quod voluntas tam in cholarico, quã in flegmatico, & in quolibet potenſ' vti ratione quacunque diſpoſitione corporali fuerit diſpoſitus poteſt ad extremum bene eligere, & æque bene in vno ſicut in alio. Et ſic in vtroque poterit virtus generari, ita perfecta. ¶ Concedendum eſt tamen, quod B ante generationem virtutis difficilius eſt eligere ipſi iracundo, quia in ipſo appetitus ſenſitiuus magis aduerſatur rectæ rationi. ¶ Vnde licet voluntas non neceſſitetur, neq; cogatur per appetitum ſenſitiuum, tamen propter quandam affectionem naturalem quam voluntas habet ad appetitum ſenſitiuum ſicut dominus ad ſubditum ipſa alicitur ad illud, in quod tranſit appetitus ſenſitiuus, & tunc dicitur duci appetitu ſenſitiuo. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. ¶ Notum eſt, quòd circa iras poſſumus errare, & in deficiendo, & in ſuperabundando, ideo neceſſe eſt circa ipſas eẽ aliquam virtutem, quæ eſt manſuetudo. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Mãſuetudo eſt virtus moralis, & ſpecialis ab aliis diſtincta. Quæ conC cluſio relinquitur probata in primo notabili.

IN colloquijs autem, & conuiuere, & ſermonibus, & rebus communicare, hi quidem placidi videntur eſſe omnia ad delectationem laudantes &c.

An affabilitas ſit virtus.

QVAERITVR Vtrum affabilitas ſit virt' moralis. ¶ Et arguitur primo, quod non, quia non videtur qualiter diſtinguatur ab aliis virtutibus, ergo. ¶ Arguitur ſecundo. Affabilitas videtur eſſe circa delectabilia, ſed illud videtur eſſe communeomni virtuti, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſtot. in textu. Pro cuius D ſolutione.

PRIMO ſciendum, ꝙ ad vitã humanam vtilis eſt, immo neceſſaria communicatio, natura enim, q̃ nihil facit fruſtra, dedit ſolis hominibus præter cętera animalia ſermonem, vt per ipſam ſignificẽt aliis nociuum iuſtum, & iniuſtum. ¶ Notum eſt, quòd homo pluribus indiget ad vitam ſeruandam, adhuc pluribus ad eam bene ducendam, quæ natura perficere non poteſt, ſed vt perficiantur, indigent artibus humanis, & diligentia, & vnus omnes habere nõ poteſt quamuis multiplicibus artib. indigeat. Magnum enim eſt homini ſi ſit bonus textor, bonus ædificator, & ſic de aliis, ſine quibus indigentia hominum repelli non poſſit. Oportet ergo, quòd ſit tanta

Innata hoĩ affabilitas.

E hominum communicatio, ꝙ indigẽ cię hominum adinuicem ſuppleant. ¶ Ideo dicit Ariſt. 1. Politic. ꝙ hõ natura aíal ciuile eſt, & qui eſt ciuilis ꝑ naturam, & non ꝑ fortunam, aut prauus eſt, aut melior quam hõ. ¶ Vlterius eſt aduertendum, ꝙ ſermones poſſunt tripliciter conſiderari. Vno modo ſecũdum, ꝙ deſeruiũt ad actus ſerioſos & ſic circa ipſos eſt affabilitas. Vnde illi actus ſunt ſerioſi, qui non ordinantur ad ſolacia iocoſa, nec ad manifeſtationem propriæ perfectionis, ſed ad aliquid vtile nobis aut aliis procurandum, vel proſequendum, vel contrarium fugiendum. ¶ Vnde contingit verbis, & guſtu ad alium, aliquando decenter, & delectabiliter ſe habere, aliqñ ruditer litigioſe, & indelectabiliter, licet non mutentur ſerioſi actus. Secundo poſſunt conſiderari, ſecũdum ꝙ deſeruiunt ad manifeſtationẽ alicuius interioris perfectionis noſtræ latentis, & ſic circa ipſos eſt virtus, quæ vocatur veritas. ¶ Tertio, ſecundum ꝙ deſeruiunt ad ludos, & ſolacia, & ſic circa ipſos eſt eutrapelia. Et notã, ꝙ quando dr̃, ꝙ affabilitas eſt circa actus curioſos, non debet intelligi tanꝗ circa proprium eius obiectum, quia illi actus ſunt etiam aliarum virtutum, ſed circa ſermones, & geſta, quib' vtimur in huiuſmodi actibus curioſis ad decentur, & delectabiliter communicandum.

Diſcholia quid, & ei' oppoſitum.

SECVNDO. ſciẽdum, ꝙ diſcholia ſiue proteruia eſt, qua cum viuẽtibus ad omnia, vel plurima contrariamur & contemnimus omnes. ¶ Vñ diſcholia reddit hoiem litigioſum, tollit pacem, & amicitiam, ꝗ tenet hoïs in communi congregatione, auertit naturalem appetitum hominis quem hẽt hõ ad communionẽ. ¶ Ex quo ſequit̃, ꝙ diſcholia eſt praua & contra bonos mores. ¶ Et aduerte, ꝙ placitas vr̃ eſſe ſibi contraria, qa placitas eſt qua quis ita vult oĩb. placere, & nullũ cõtriſtare, quia nulla aliorum dicta contemnit, ſed etiam oĩa ſi turpia ſint, & falſa commendat, & approbat, eſt tñ infectiua communicationis. Quod patet, qa vitium conuenientium inde auget̃ & etiam malorum per eã participes videmur eſſe. ¶ Ex oĩb. patet, ꝙ in communicatione humana circa ſermones, & geſtus ad ſerioſos actus indigemus virtute morali dirigente ſiue inclinante nos ad medium ſm rectam rõnem. ¶ Vñ circa tales ſermones, & geſtus contingit excedere, & deficere tam in delectando, ꝗ triſtãdo, iõ congruũ eſt hr̃e virtutẽ dirigẽtẽ ad mediũ. ¶ Et aduerte, ꝙ iſta virtus multis modis noiat̃. Aliqñ noiat̃ amicitia, nã amici adinuicem delectant̃, & cõuiuunt, & gaudẽt aliqui vocant eam ſocialitatẽ, vt Homerus, qui maledictũ dixit hoiem inſociabilẽ, i. diſcholũ, & ſocietatis turbatorẽ. Vocata ẽt fuit vrbanitas ad drĩã ruſticitatis, qa viuentes in vrbe magis ſolent cõuiuere, & colloqui gratioſe, ꝗ rurales. Et eadem rõne vocata fuit curialitas, nã qui in curiis viuunt prę cæteris ſciunt gratioſe conuiuere. Et antiquitus vocata eſt facetia, & hñtes eã faceti ſunt vocati. Et eſt idẽ facetia, & eloquẽtia, vel dicẽtia, vel ſuauitas in verbis. Et ex oĩb.

iſtis

A iſtis patet ꝙ affabilitas eſt virtus moralis circa ſermones, & geſtus ad ſerioſos actus, & p iſta ſufficienter ſoluũtur rõnes. ¶ Vñ licet oẽs virtutes morales requirant ad pfectã cõicationem, hoc eſt tñ ſcdm diuerſos actus, & diuerſa obiecta. Et licet iſta virtus locũ hẽat in oĩ cõicatione, ipſa tñ non reſpicit ad ſubſtãtiã actuũ noſtrorũ ſerioſorũ, neq; principiales circunſtãtia ipſorũ, ſed ſolũ ſermones, & geſtus, quib. vtimur in exercitio ſingulorum noſtrorum actuum ſerioſorum. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Affabilitas, q̃ multis aliis nominibus nominatur, eſt virtus moralis ſpãlis ab aliis diſtincta. Quæ concluſio relinquitur pbata in primo notabili.

B *DE veridicis autem, & falſidicis dicamus ſimiliter, & in ſermonibus, & in operationibus, & fictione videtur vtique iactator ſimulatiuus glorioſorum eſſe, & non exiſtentium, & maiorum, quam exiſtunt &c.*

An veritas ſit virtus moralis.

QVAERITVR Vtrum veritas ſit virtus moralis. ¶ Arguitur primo, ꝙ nõ, q. virtus moralis nõ ẽ in intellectu, ſed in volũtate, ſed volũtas ẽ in itellectu, igit. ¶ Arguit ſcdo ſic. Ironia, q̃ veritati opponit nõ eſt vitiũ ergo veritas nõ eſt virtus. Añs probat per Ari. in tex. ¶ In oppoſitũ eſt per Ariſt. in tex. Pro ſolutione.

Veritas multipliciter. PRIMO ſciẽdum eſt, ꝙ veritas capitur multipliciter. ¶ Vno mõ, vt eſt paſſio entis, vnde veritas, vt eſt C paſſio entis, nõ vĩ dicere niſi veram entitatem rei. Et ſic certe quodlibet ens eſt verũ, vt alias viſũ eſt, quia oẽ ens eſt vere productũ & vere hẽt ſuã entitatẽ. ¶ Scdo, vt eſt adequatio ſermonis ad rẽ ſignificatã, quemadmodum aliqua propõ dẽ eſſe vera, & ſic nõ capit hic. ¶ Alio mõ capit, vt eſt habitus inclinãs nos ad ſermones veros deſignatiuos noſtrarum cõditionum, prout recta rõ dictat, ita ꝙ veritas nõ eſt circa quoſcunq; ſermones, ſed circa ſermones, ſcdm q̃ ſunt deſignatiui noſtrę diſpõnis in humanis bonis, vt puta in nobilitate amicorũ, in abundantia diuitiarum, vel virtutũ, & ſcãrũ. ¶ Et aduerte, ꝙ eius extrema ſunt duo. ſ. iactantia, & ironia. ¶ Vñ iactãtia conſiſtit in ſignificando nobis glorioſa, q̃ non inſunt, D vel maiora, q̃ ſint. ¶ Sed ironia conſiſtit indeficiendo circa prędicta ab eo ꝙ recta rõ nõ dictat. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ iactantia eſt vitium in excedẽdo, & ironia indeficiendo circa prædicta. ¶ Sed dices vĩ ꝙ iactantia, & ironia ſint mẽdacia. Rñdetur, ꝙ verũ eſt. Vnde ſignando glorioſa de ſe, quæ non ſunt, vel maiora, q̃ nõ ſunt eſt mendaciũ, ꝙ vocatur iactãtia, & ſm defectũ negando non eſſe, quę inſunt, vel faciẽdo minora, q̃ ſint, & tale mendacium vocatur ironia. ¶ Et aduerte, ꝙ iactãtia multũ diſplicet audientib. ĩõ eſt vitiũ peius, q̃ ſit ironia. ¶ Notãdum, ꝙ dicunt aliqui, ꝙ ironia non opponitur virtuti, nec veritati, nec cuiuſcunq; virtuti, immo frequẽtiſſime valet ad veritatem cognoſcendã, & mores deprehendendos.

Quid iactantia, & quid ironia.

E dos. ¶ Sed pro concordia eſt notandum, quod duplex videtur eſſe ironia, ſ. verborũ, & ſentẽtiarum. Vnde ironia verborum eſt, quæ licet aliud dicat, quam ſentit, non tamen ſimulat, vt cum dico, ironice, tu bene agis, ego dico, te bene agere, & aliud ſentio. ſ. te male agere, ſe nõ aliud ſimulo, quia propter modum proferendi omnes audientes iudicant me ſentire, ꝙ ille male agit, & talis ironia proprie non eſt vitium ipſius veritatis. ¶ Sed ironia ſententiarum eſt totius voluntatis fixio, qua quis vnũ ſentit, & aliud ſimulat, & iſtius multæ ſunt ſpecies, vna dicitur antiphraſis ſicum negamus facere, quod maxime fecimus, alia eſt, quãdo ea, quę volum⁹ videri in nobis in aduerſariis eſſe cõcedimus, & multas alias
F ſpecies enumerãt Doctores. Sed iſtis modis non capitur ironia, cum dicitur, quod eſt extremum veritatis, ſed aliter viſum eſt.

De defectu, & exceſſu ludorum.

Secvndo ſciendum eſt, ꝙ circa ludos, & iocos poteſt eſſe defectus, & exceſſus, ideo indigemus virtute, quæ inclinet ad moderaet nos habendum circa ludos. Vnde quilibet poteſt experiri, & per longam, & continuam operationem corporis membra laxantur, & ſenſus per longam vigiliam indigent ſomno, ita etiam per longam, & ſtudioſam attẽtionem interiorem virtutes interiores animales laxantur, propter quod in eis requies eſt neceſſaria, & iſta quies non poteſt fieri niſi per ludos non enim poteſt fieri per ſonum, qa in vehementer ſtudẽtibus (vt in pluribus) non inueniuntur ſomni, immo paruum dormiunt, non poteſt G etiam fieri ceſſando ab operibus exterioribus, quia tunc intellectus magis laborat, ideo fit circa ludos. Vnde mens interior maxime vacat circa ludos, propter quod ludi ſunt vtiles homini. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ aliquando contingit praue deficere circa ludos, ſicut qui volunt eſſe quaſi triſtes ſine ſolatio, nõ eſt facile cum talibus conuerſari. ¶ Etiam contingit exceſſus, qui malus eſt. ¶ Etiam circa ludos quandoque cadit error, propter circunſtantias, vt ſi turpia verba, & illicita intermiſceantur cõgruum eſt ergo circa talia eſſe virtutem, & illa vocatur Eutrapilia ab eu, quod eſt bonum, & trepo trepas, qđ eſt verto vertis quaſi ad iocunditatem conuiuentium bene vertens facta, & dicta ipſorum. ¶ Vnde nota, H ꝙ ludus poteſt fieri de ratione medicinæ, & ſic poteſt bene fieri. ¶ Vel ad recreationem vitę, & requiem, & ſic põt eſſe opus virtutis, quia oẽ opus volũtariũ neceſſariũ ad bene eſſe humanæ vitæ poteſt eſſe opus virtutis, ſed ludus factus illis modis eſt huiuſmodi, ergo. ¶ Alio modo poteſt fieri ratione concupiſcentiæ, & propter laſciuiam, & diſſolutionem, & iſtis modis non poteſt eſſe opus, virtutis. ¶ Sed adhuc eſt dubium, in quo conſiſtit iſta virtus. Verum in actibus ludi, vel in verbis circa ludũ. ¶ Dico nihil aſſerendo, ꝙ in collocutione circa ludum. Vnde iſta virtus eſt circa ludos tanquam circa materiam. ¶ Vnde collocutio conſona rationi in audiendo, dicendo qualia oportet, & vt oportet, quæ eſt circa ludos,

Quid ſit. Eutrapelia.

Dubiũ.

A ludos, dicitur eſſe actus exterior eutrapeliæ. ¶ Et nota quod extrema ipſius ſunt duo bomolochus, & agreſtis. Vnde bomolochi videntur eſſe illi, qui ſuperabundant in deriſione aliorum qui etiam ſunt honeroſi, & non ſunt gratioſi in conſpectu aſſiſtẽtium, & iſti magis ſtudent ad prouocandum riſum, quàm verba decora, quæ decent hominem bonum. ¶ Sed agreſtes, ſeu ſilueſtres homines ſunt qui deficiunt in duobus, ſcilicet in iudicando, & audiendo, puta qui nihil riſu dicunt, & etiam ſunt moleſti contra illos, qui aliquid tale C dicunt. ¶ Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. ¶ Ad ſecundam tamen dicitur, quod ironia quandoq; cõſiſtit in minus dicendo non excludendo maius, vt ſi vir hñt magnos amicos dicat aliquos habeo amicos & ſic non eſt mendacium. Et per hoc ſoluuntur multæ auctoritates. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Veritas eſt virtus moralis circa ſermones. Quæ concluſio relinquitur probata in 1. notab.

ETHICORVM

B ARISTOTELIS. D

LIBER QVINTVS.

DE iuſtitia autem & iniuſtitia intẽdendũ. Et circa quales sũt exiſtẽtes operatiões, & qualis medietas eſt iuſtitia, & iuſtũ, quorum medium intentio nobis ſit circa eandem methodum &c.

An iuſtitia ſit virtus.

CIRCA iſtum quintum quæritur. Vtrum iuſtitia ſit virtus moralis? ¶ Arguitur primo, quod non, quia omnis virtus moralis eſt moderatiua paſſionum, ſed iuſtitia non eſt huiuſmodi, igitur. ¶ Arguitur ſecundo. Virtus moderatiua paſſionum debet poni in appetitu ſenſitiuo, ſed iuſtitia non ſic ponitur, igitur in oppoſitum eſt Ari. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quod quælibet virtus moralis prius habet moderare paſſiones, quam regulare operationes, quia quando paſſiones natę ſunt obuiare operi alicuius virtutis oportet prius vincere paſſiones, quam opus poſſit virtuoſe .i. delectabili- Virtutis moralis, munus.

B biliter & firme exerceri, ſed operi iuſtitiæ, ſunt aliquę paſſiones, q̃ natæ ſũt ſibi obuiare agitur oportet pri mo, moderare illas paſſiones, q̃ regule opus. ¶ Vt p exemplo, volo, q̃ ſit fortes indigens iſte ſecundũ rectã rõnem iudicat non accipere pecuniã alienam, & reddere iam acceptam & pp indigentiam concupiſcit accipe re pecuniam alienã, & non reddere iam acceptam. ¶ Vñ non vr̃ q̃ talis poſſit delectabiliter opus illud elicere, niſi illa concupiſcentia ſit prius, moderata vel expulſa. Vnde maxima pars diuerſitatis iuſtitiæ dr̃ eſſe odium & amicitia, vnde videbis iudicem iudicare ſecũdũ amorẽ, odiũ: vel ſecundum commoda ſunt anne xa. Vnde Tullius, Nemo.n. eẽ iuſtus, pt, qui mortẽ, q̃ dolorẽ, qui exiliũ, F q̃ egeſtatẽ timet. ¶ Et ex iſtis vr̃ primo q̃ iuſtitia primo reſpicit paſſiones quod poteſt adhuc probari, quia ars, & virtus, ſunt circa difficilia, ſed difficilius eſt moderare paſſiones, q̃ regulare operationes. ¶ Et ad uerte, q̃ facilius eſt regulare paſſiones, quæ ſunt ad ipſum, quã paſſiones, q̃ ſunt ad alterum, ſicut eſt iuſtitia, quæ ideo dr̃ preclariſſima virtutum qa habet moderare paſſiones, quę ſunt ad alterum, quæ difficiles ſunt ad moderandum. Et de hoc magis poſtea videbimus. Vnde difficultas in opere virtutis eſt in ſtatuendo ſibi bonum finem, quod aliquando impeditur pp paſſiones. ¶ Secundo in inueniendo modũ, & media qui bus talis finis poſſit cõgrue acquiri.

Secvndo ſciendum eſt, q̃ iuſtitia capitur dupliciter. ¶ Vno mõ large, & ſic dr̃, q̃ iuſtitia eſt rectitu- G do pp ſe ſeruata. Et ſic dico, q̃ quęlibet virtus poteſt dici iuſtitia, quia quælibet virtus eſt rectitudo ſupple habitualis propter ſe ſeruata, & amata, & hoc vt ly propter dicit circunſtantiam cãe formalis. ¶ Alio modo capitur ſpecialiter, & ſic eſt habitus, inclinans habentem ad bene ſe habẽdum circa alterum. Et iſta eſt duplex ſ. legalis, & particularis. Legalis eſt habitus inclinans habentem ad bene ſe habendum circa communitatem ad reddendum communitati illud, q̃ ſuum eſt ſecundum illã legẽ, ſecundum, q̃ reddẽs obligat. ¶ Alia eſt particularis inclinans hoĩem ad reddendum, q̃ ſuum eſt. Et eſt duplex, ſ. inclinans, vel determinans, ad reddendum alteri, vel quaſi alteri, q̃ ſuum eſt. Et ſic bene eſt in Deo H quia voluntas ſua determinatur ad reddendum, vel ad volendum, q̃ decet ſuã volũtatẽ. ¶ Alia eſt ſimpl'r ad alterũ & eſt duplex, ſ. cõmutatiua & diſtributiua. ¶ Commutatiua eſt duplex, ſ. punitiua, q̃ reſpicit corrñdẽtiã pœnę ad culpã. ¶ Alia eſt p̃miatiua, q̃ reſpicit corrñdẽtiã præmii ad meritũ. Sed diſtributiua, eſt q̃ inclinat ad reddẽdũ vnicuiq; ſcd̃m gradus ſuę pfectionis. Et p hoc patet q̃d ſit dicẽdum ad rationes. Iõ ponitur:

Conclvsio reſponſalis. Iuſtitia eſt virtus moralis. Quę concluſio relinquitur probata ex dictis.

VIDEMVS vtiq; omnes talem habitum volentes dicere iuſtitiam, a quo operatiui iuſtorum ſunt &c.

An

Iuſtitia quotuplex, & quotupliciter.

Sc. in 4. d. 46. q. 1. hęc pulchre declarat.

A *An iuſtitia vulgata diffinitio ſit bona.*

QVAERITVR vtrum diffinitio iuſtitiæ, quę communiter datur. Iuſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas ius ſuum, vnicuique tribuēs, ſit bona. ¶ Arguitur primo, ꝙ nō, q̄a virtutes non ſunt perpetuæ, igitur iuſtitia non eſt conſtans, & perpetua voluntas. ¶ Secundo arguitur ſic, iuſtitia eſt habitus voluntatis, ergo non eſt ipſa volūtas. In oppoſitū eſt cōis opinio. Pro cuius ſolutione.

Dñia inter ius, iuſtū legē iuſtitiam, & iuſtificationem.

PRIMO ſciendum, ꝙ dñia eſt inter ius, iuſtum legem, iuſtitiam, & iuſtificationem. ¶ Nam ius eſt præceptum dñi, vel ordinatio circa ſubditos, & ea, quæ poſſunt cadere ſub poteſtate ſubditorū. Et quia ille dñs pōt eſſe triplex puta Deus vt in iure diuino B natura, vt in iure naturali, hō vt in iure humano. ¶ Sed dices, inter quos debet eſſe ius? Reſpōdetur primo, ꝙ inter pares nullū pōt eſſe eius, ideo par in parē nullū ius pōt inſtituere. ¶ Et ſi dicas contra, quia dominus aliquando, vt rex ſubditis obligatur. Dico, ꝙ hoc ſolum eſt ex ordine domini ſuperioris, ſcilicet Dei, vel naturæ. ¶ Sed iuſtum eſt, ꝙ vnicuique ſecundum præceptum domini, vel ordinationem conceſſum eſt, vt dominus ordinauerit aliquæ eſſe communia iuſtum eſt illa eſſe communia, & iniuſtum eſt illa eſſe priuata, & econuerſo. ¶ Et ſcriptura, vel mentalis hoc manifeſtans dicitur eſſe lex. ¶ Iuſtitia eſt duplex, ſcilicet pertinens ad dominum, quæ inclinat dominum ad præcipiēdum ea, quæ prodeſſe poſſunt ſubditis, vel inhibendum, quæ obeſſe poſſunt. C ¶ Sed pertinens ad ſubditum eſt, ꝙ inclinat ſubditum ad obſeruandum ordinationem domini. ¶ Sed iuſtificatiō eſt operatio proueniens a iuſtitia. ¶ Eſt tamen aduertēdum ꝙ ſæpe pro vno alio vtimur, vt iuſtitia pro iuſto. ¶ Notum eſt tamen, ꝙ iuſtitia domini præcedit ius, & iuſtum, & eſt cauſa ipſorum, & ius præcedit iuſtum, & eſt cauſa eius. Dominus enim per iuſtitiam ſuam ordinat ſubditis, quod bonum eſt & regens diſcipulis, & diſcipuli, & ſubditi ſecundum iuſtitiam obediunt, & faciunt quando reſpectū ſuorum ſuperiorum faciunt, quę fienda ſunt, & operantur, quę operanda ſunt.

Cuiuſlibet virtutis duo actus.

SECVNDO ſciēdum, ꝙ ipſius iuſtitiæ, & communiter cuiuſlibet virtutis duo ſūt actus, ſ. interior, qui eſt elicitꝰ ab ipſa virtute, & exterior ad quem eſt illa electio. ¶ Electio. n. ſe in aliud opus tēdit. ¶ Vnde interior iuſtitiæ eſt velle iuſtum, ſed actus exterior proprie dicitur iuſtificatio. ¶ Sed reſtat vna difficultas, vtrum difficultas eliciendi actū faciat actū meliorē. ¶ Et vr̄, ꝙ ſic, quia tunc ille actus magis tēdit ad virtutem, q̄a magis difficile circa quod eſt virtus. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum ꝙ ſi difficultas proueniat ex parte ipſius operis, tunc illud opus quod eſt maioris difficultatis eſt melius. Si aūt proueniat aliunde, puta ex malo habitu non oportet, quia tunc ſequeretur ꝙ incōtinens virtuoſius operaretur, q̄ cōtinēs, q̄a pp malū habitū quē hēt difficiliori modo elicit actū, q̄ cōtinens. Vnde actus dicitur habere

E bere difficultatem dupliciter. Vno modo ratione oper s,& tnnc dicunt Doct. ꝙ actus conformis rõni recte eſt difficilior,& virtuoſior ſaltẽ melior. Alio modo habet difficultatem ex aliqua conditione, vel circunſtantia perſonæ, vel propter aliquod ſuperueniens, vt puta propter habitũ malum, & tunc dubitant Docto. an actus difficilior ſit melior. ¶ Dicunt aliqui, ꝙ non alii tenent oppoſitum. ¶ Aduerte inſuper, ꝙ ſi homo, qui paruam difficultatem habet in actu. faciat actum in loco, vnde maius bonum inde veniat, vt ſuſtinere mortẽ propter Deum coram malis, vt mali conuertantur, vel pęnam ſuſcipiant talis magis meretur, licet cum minori difficultate operetur. ¶ Sequitur ergo, ꝙ iſta conſequentia non,
F valet iſte cũ maiori difficultate operatur, ergo virtuoſius operatur, quia oportet ꝙ illud proueniat ex natura actus, & ꝙ multæ aliæ circunſtantię
Queſtio. ſeruentur. ¶ Et per hoc poteſt ſolui alia quæſtio. Vtrum aliquis magis mereatur, ſi pro aliis ita intenſe oret ſicut ſi pro ſe ſolo. Reſpondetur breuiter, ꝙ ſic, quia plura bona facit.ſ. ſibi, & aliis, quia talis tantum meretur pro ſe ſicut ſi pro ſe ſolo oraret, & etiam meretur ꝑ aliis. Et ex iſtis patet quid ſit dicendum ad queſtionem. ¶ Vnde illa diffinitio iuſtitiæ vr̃ eſſe diffinitio iuſtitiæ increatę, & non creatæ, ideo aliter vr̃ dicere Ariſt. in textu. ꝙ iuſtitia eſt habitus operatiuus iuſtorum, & a quo operantur iuſta. ¶ Et illa videtur eſſe bona, cum ibi ponatur genus actus tã intrior, quam exterior, & obiectum cnm dicitur a quo ſunt operatiui iu G ſtorum. ¶ Nota, ꝙ ipſius iuris tria, ſunt præcepta. ſ. honeſte viuere alterum nõ ledere ius ſuum cuique reddere, hęc aũt omnia ſunt iuſta poſt pręcepta iuris, & ea ſeruare eſt iuſtitiam facere. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Diffinitio iuſtitiæ, quæ communiter datur eſt ſufficiens. Quę concluſio relinquitur probata.

QVÆRITVR autem eam, quæ in parte virtutis iuſtitiam. Eſt enim quædam, vt dicimus. Similiter autem, & de iuſtitia, quæ ſecundum partem, &c.

An detur iuſtitia particularis.

H

QVAERITVR Vtrum pręter iuſtitiam legalem neceſſe ſit ponere iuſtitiam particularem. ¶ Arguitur primo, quòd non, quia iuſtitia legalis videtur eſſe omnis virtus, & continere omnem virtutem, igitur non diſtinguitur a iuſtitia particulari. ¶ Secundo ſic arguitur Ariſto. diffiniens iuſtitiam non videtur ponere duas diffinitiones vnam pro iuſtitia legali, & aliam pro iuſtitia particulari, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ari. in tex. pro cuius ſolutione.

SCIENDVM eſt primo, quòd quælibet virtus propter nomen iuſtitiæ accipere pro quanto ipſa eſt alterum, non quidem ad alterum, quia ad vxorem, vel filios, vel amicos, quia omnia iſta reputantur vt noſtra. Sed ad alterum, quia ad alienos Qualibet virtus ſortiť nomẽ iuſtitia.

nos

A nos nulla affinitate coniunctos. Vnde eſt notandum, quod aliqua virtus poteſt eſſe ad alienos dupliciter. ſ. procuratiue alio modo vſiue.

¶ Procuratiue, ſiue finaliter, quod idem eſt, quia dirigit opus ſuum ad alienum bonum procurandum, ſaluandum, & augendum. Et ſic penes illum modum ad alienos non ſumitur aliqua virtus ſpecialis, ideo non ſumitur iuſtitia, quæ ſit aliqua virtus ſpecialis. Quod probatur, quia a proprietate, quæ conuenit omni virtuti non ſumitur aliqua ſpecialis virtus, ſed operari ad bonum alteri⁹ augendum, conſeruandum, & procurandum conuenit omni virtuti, quia omni virtuti conuenit operari ad commune bonum, ſed operando ad commune bonum, operatur ad B alios inquantum non ſunt ex nobis, nec noſtris, ſed etiã ex alienis. ¶ Vnde ſecundum hoc, ꝙ eſt operari ad commune bonum augendum, conſeruandum, & procurandum, ſumit legalis iuſtitia, quæ eſt vera virtus, ideo non eſt diſtincta ab aliis, ſed dr̃ tota virtus, quia quælibet virtus poteſt dici iuſtitia legalis inquantum inclinat ad bonum commune augẽdum, procurandum, vel ſeruãdum. ¶ Alio modo virtus dr̃ eſſe circa alterum vſiue, quia opere ſui vtitur bono alieno ſibi vel aliis procurãdo & ſic circa alterum eſt vera virtus, ſpecialis, quę inclinat ad vtendum, vel non vtendum bonis alienis, ſecundum ꝙ non oportet. ¶ Et quia circa talia contingit eſſe exceſſus, & defectus vituperabiles, ideo congruum eſt, vt ſit illa virtus, quæ inclinet nos ad medium, & illa vocatur C iuſtitia particularis. ¶ Exemplũ de exceſſu, vt ſiquis bona alterius inuito domino velit vſurpare, nullam faciens illi de ſuis bonis recompenſationem. ¶ Exemplum de defectum, vt vituperium eſt, & ſeruile pati iniuriam potenti eam bene repellere. ¶ Et, ꝙ iſta iuſtitia particularis ſit virtus diſtincta ab aliis. Patet: quia contingit peccare contra eam non peccando contra alias, etiã contingit peccare contra alias non peccando contra ipſam, igitur. ¶ Exemplum, vt ſiquis rapuerit alienum inuito domino, & præter legem ipſe vituperatur, & dr̃ iniuſtus, & per iudicem cogitur reſtituendum tãquã male acceptũ. Et notum eſt, ꝙ illud peccatum non eſt contra fortitudinem, quę eſt circa pericula bellica, D nec contra temperantiam. ¶ Et ſi dicas, quomodo diſtinguetur iſta iuſtitia particularis a iuſtitia legali. Dico, ꝙ ſicut aliæ virtutes ſe habent ad iuſtitiam, legalem, ita iſta iuſtitia particularis. Notum eſt, ꝙ eſt alia rõ ſpãlis ipſius iuſtitiæ particularis, & legalis: nam alia eſt ratio eſſendi ad alterum procurando ei bonũ, & vtendo bono eius, quod inuenitur iniuſtitia particulari.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ incidit alia difficultas. Vtrum iuſtitia eſt præclariſſima virtutum. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum, ꝙ vt dicit Ariſt. in tex. Illa virtus dicitur maxime perfecta, qua habens virtuoſe ſe hẽt ad ſe, & ad alterum. Vnde difficultas poteſt intelligi de iuſtitia tam legali, quã particulari. Si iuſtitia ſit prę clariſſima virtutum.

Et de

E Et de iuſtitia legali ponitur talis propoſitio.¶ Iuſtitia legalis eſt præclariſſima virtutum.¶ Primo, quia vr ſe habere ad alias virtutes, ſicut totum ad partes, modo totum eſt perfectius ſuis partibus.¶ Sed dubium eſt. Vtrum habens tantum vnã virtutem ſpecialem dicatur ſimpliciter virtuoſus.¶ Pro cuius declaratione ſupponitur, ꝙ virtus ſpecialis poteſt capi dupliciter.¶ Vno modo prout exiſtit ſine aliis, & ſic dico, ꝙ non eſt poſſibile, vel ſaltem eſt multum difficile hominem bene ſe habere, & firme per vnam virtutem, quia non poteſt paſſione aliarum virtutum temperare. Etiã in proprio actu impeditur paſſionibus aliarum virtutum. ¶ Alio modo prout cõnexa eſt cum aliis virtutibus. Et ſic certe dico, ꝙ
F ipſa eſt tunc perfectior, quia tũc magis poteſt in actum ſuum, quam ante, ideo habet actum ſuum magis intenſum, cum non impediatur per paſſiones aliarum virtutum.¶ Dico vlterius, ꝙ iuſtitia legalis eſt perfectior, quia inclinat habentem ad bene ſe habendum ad ſe, & ad alterũ quod, difficile eſt, ideo dicitur præclariſſima.¶ Sed de iuſtitia particulari dubium eſt, dicunt enim aliqui, ꝙ fortitudo eſt perfectiſſima, quia eſt in actum difficiliorem. Etiam poteſt regulare fortiorem impetũ, alii dicunt oppoſitum propter conſiderationes quas facit Ariſto. in tertio. Topicorum: nam melius eſt, quod bonum in omni tempore, quam ꝙ eſt bonũ aliquo tempore.¶ Pro concordia tamen eſt aduertendum, ꝙ vna virtus poteſt dici melior alia dupliciter. Vno modo ſecundum ſeipſam, G
& ſic vr, ꝙ fortitudo dicatur eſſe melior, quam iuſtitia.¶ Alio mõ in ordine ad alia, in quibus ipſa prodeſt nobis, & aliis, & ſic iuſtitia dr̃ eſſe perfectior.¶ Et p iſta, & illa, quę dicta ſunt in primo notabili, patet quid ſit dicendum ad rõnes, notum eſt, ꝙ iuſtitia legalis non eſt virtus, diſtincta ab aliis, dixerunt tamẽ aliqui, immo erat, & dicebant, ꝙ illa virtus & per q̃ quis inclinabatur ad bñ ſe hñdum circa bonum commune ſeu circa bonum communitatis, erat iuſtitię legalis quod falſum eſt, quia hoc per iuſtitiam particularem fit. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis.

Licet iuſtitia legalis vna virtus ſpecialis eſſe non videatur iuſtitia, tamen particularis vna virtus ſpecia- H
lis ab aliis diſtincta eſſe dicitur. Quæ concluſio relinquitur probata in notabilibus.

EIVS autem ſecũdum partem iuſtitiæ, & ſecundum ipſam iuſti, quidem vna eſt ſpecies, quæ in diſtributionibus honoris, vel pecuniarum, vel aliarum quacũque partibilia communicatibus, vrbanitate, in his enim, & inæquale eſt habere, & æquale alterum ab altera, &c.

An iuſtitia diſtributiua, & commutatiua differant ſpecie.

QVAERITVR Vtrum iuſtitia diſtributiua, & communicatiua ſint diuerſę ſpecies.¶ Arguitur primo,

A mo, ꝙ non, quia non videntur differe niſi ſicut multum, & vnum, igitur. ¶ Arguitur ſecundo ſic, Iuſtitia habet ſeruare bona, communia, ergo nō debet diſtribuere, & per conſequens nulla videtur eſſe iuſtitia diſtributiua. ¶ In oppoſitū eſt Ariſtoteles in textu. Pro cuius declaratione.

PRIMO ſciendū eſt, ꝙ de hac quæſtione multæ fuerūt opiniones, ſed omnibus relictis videtur probabiliter dici, ꝙ iuſtitia diſtributiua, & commutatiua non ſunt diuerſæ ſpecies iuſtitiæ particularis, quia appetitus ſecundū eandem rationem, & eundem morem afficitur circa diſtribuibilia, & commutatiua. ¶ Et ſi dicas cōtra, quia princeps iniuſte diſtribuens magis peccat, quam in-
B iuſte commutās: Rn̄detur, ꝙ licet magis peccet, quia infidelis eſt toti communitati, & illis in ſpeciali quibus diſtribuit, non tn̄ ex tali motiuo peccat plus vnus q̃ alter, ſed ambo peccant ex affectione applicandi, vel retinendi ſibi aut ſuis, quod debitum eſt alij, vel aliis. ¶ Vnde licet aliter peccent fur, & raptor, tn̄ contra eandem virtutem peccant, & nō oportet, ꝙ ſi peccata ſint plura, ꝙ virtutes ſint plures. ¶ Et ſi iterū dicas, diſtribuere ſolum pertinet ad principem. Reſpondetur, quòd illud eſt falſum, immo ſingulares perſonæ aliquando intenſæ diſtribuunt, ſicut aliqui mercatores, qui pecuniā ſuam ſimul exponunt, & poſtea aliquod lucrum diſtribuunt. ¶ Et ſi dicas, quomodo ergo diuiditur iuſtitia in diſtributiuam, & commutatiuam. Reſpondetur, ꝙ omnes illæ diuiſiones iuſtitiæ ſunt ſecundum C diuerſos modos æquandi lucrū dāno, vel dānum lucro. ¶ Punitiua. n. æquat damnum lucro. ¶ Præmiatiua econuerſo. ¶ Diſtributiua ęquat ſecundū proportionem geometricā. ¶ Et commutatiua ſecundum arithmeticam. ¶ Et aduerte, ꝙ iuſtitia non ſaluat bona communia niſi, vt eis poſſint vti illi dę communitatę, & diſtribui illis, qui pro communitate laborauerunt, aliter nulli vellēt laborare pro communitate.

SECVNDO ſciēdum eſt, ꝙ difficultas eſt, ex parte cuius ſumit̄ diſtinctio iuſtitiæ particularis ab aliis virtutibus. Rn̄detur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima propoſitio. neque vnitas virtutū neque diſtinctio ſumitur ex vnitate, vel diſtinctione obiectorū exteriorum conſideratorum ſecundū ſuas ſubſtantias, & rationes proprias, quia temperātia eſt circa mulieres, circa pulmenta, circa vina, quæ ſunt genere diſtincta, ſimiliter iuſtitia particularis circa oues, boues, & ſic de aliis, & tn̄ tēperātia eſt vna virtus, & ēt iuſtitia particularis. ¶ Secunda propō. Diſtinctio virtutū vel vnitas non eſt ſumēda ex diſtinctione operationū ſumptarū ſm̄ ſuas ſubſtantias, quia eadē operatio ſm̄ ſubſtantiā pōt eſſe diuerſarū virtutū, vt ire ad eccleſiā ad inimicos repellēdos, erit fortitudinis, & ad fugiēdas carnales delectationes temperantię. ¶ Tertia propoſitio, probabile eſt virtutes ſumere ſuam diſtinctionem, vel vnitatem ex vnitate, vel diſtinctione paſſionum. Patet, quia virtus non

Propōnes q̃itū elucidantes.

D

E videtur propter aliud in appetitu, q̄ ꝙ appetitus ſubijciat rationi, & propte, & delectabiliter obedit ei, vnde magis trahitur, qui magis paſſionatur. ¶ Ideo virtutes non videtur poni communiter in appetitu niſi ad moderandum paſſiones, vt fortitudo ad moderandum timores, ad iuſtitia ad moderandum affectiones.

Obiectio ¶ Et ſi dicas ſequeretur, ꝙ iuſtitia particularis nõ eſſe vna virtus, quia eſt circa multas paſſiones, puta amorẽ, odium: Vnde amor, & odium peruertunt iudicium. Similiter ira, & timor delectabile triſte affectio lucri. Reſpondetur, ꝙ iuſtitia non reſpicit principaliter, & directe niſi vnã paſſionem, ſcilicet affectionem quã habemus ad noſipſos, & ad affines
F noſtros in habitudine ad extraneos, per hanc enim inclinamur ad applicandum nobis, & noſtris bona aliena, & hanc moderat iuſtitia quæ nõ permittit accipere rem alienam niſi ſicut de iure eſt accipienda, verum eſt tamen, quòd aliæ paſſiones poſſunt nos diſponere ad hoc, quòd illa paſſio inſurgat. ¶ Et per hoc patet quid ſit dicendum ad rationes, dictum eſt enim quomodo virtutes non diſtinguuntur principaliter niſi ex parte paſſionum. ¶ Multi tamen dicunt, quòd ex parte obiectorum, quod videtur eſſe multum probabile. Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis: Iuſtitia particularis, & etiam legalis eſt præclariſſima virtutum, & iuſtitia diſtributiua, cõmutatiua duæ ſpecies iuſtitiæ nõ videntur eſſe, vt ꝓbatum eſt in primo notabili.

Mæchans propter lucrum auarus an luxurioſus dicendus. G

Qvaeritvr Vtrum mechãs propter lucrum ſit auarus, vel luxurioſus. ¶ Arguitur primo, ꝙ ſit luxurioſus, quia luxuria eſt illud, quod primò ibi committitur, ergò talis eſt luxurioſus. Arguitur ſecundo ſic, Talis primo vult luxuriari, igitur. In oppoſitum videntur eſſe morales.

Primo ſciendũ ꝙ aliquis poteſt duplex luxuriari. ſ. propter delectationẽ tactus, & talis dr̃ luxurioſus. Alio modo propter lucrum, & non ꝑꝑ delectationẽ tactus, & ſic ille dr̃ auarus, licet tñ ille acceſſoriè peccet ſecundũ luxuriam. ¶ Supponitur vlterius, ꝙ cuiuſlibet virtutis duplices ſunt operationes. ſ. interiores quæ dicuntur operationes principaliores, & exteriores, q̄ ſunt minus principales. ¶ Tunc ponitur talis concluſio: Ille ſic mæchãs præciſe ꝑꝑ lucrũ, dr̃ eſſe auarus. Patet, q̄a ille eſt principaliter auarus cuius electiones finales ſpectãt ꝑ ſe ad auaritiã, & non ad luxuriam, ſed tales operationes ſunt huius, quia poſitũ eſt, ꝙ iſte mæchatur ꝑꝑ lucrũ. vñ ſi velimus cognoſcere qualiter operationes ſint vitioſæ, videamus ad q̄d ſunt affectiones noſtræ, ſi ad delectationes tactus ſunt operationes luxurioſæ, ſi ad lucrũ, ſunt operationes auaritiæ, vñ virtutes inclinãt ad operationes cõſonas rectæ rõni, vitia ad vitia, & ad paſſiones ſuas ſm̃ appetitũ ſenſitiuũ, ideo nos indigemus virtutibus propter duo. ſ. ad moderan- Poſt dupliciter luxuriã. H

dum

A dum paſſiones, & ad præſeruandũ appetitum ab impetu paſſionũ. ¶ Et nota, quod iſte modus vr̃ eſſe modus Buridani & aliquorũ aliorum, qui dicunt, ꝙ actus, & habitus ſpecificãtur fine. ¶ Dicunt tñ aliqui aliter puta illi, qui dicunt, ꝙ circunſtantię ſunt partes obiectorum, dicunt. n. ꝙ habitus, & actus ſpecificã tur fine inadæquate, licet non ădęquate. Et iſti dicunt duo. ¶ Primo, ꝙ non oportet, ꝙ vbicunque eſt idẽ finis, ꝙ ibi ſit idem habitus, ſed bñ vbicunque eſt alius, & alius finis, ibi eſt alius, & alius habitus ſecundum ſpeciem, maxime de actibus vel habitibus per ſe bonis, vel ꝑ ſe malis, cuiuſmodi ſunt actus voluntatis, & ideo dicerent, ꝙ ille, qui vult fornicari ꝓ lucrum non eſt ſimpliciter B auarus, nec luxurioſus, ſed mixtus. ¶ Et ſimiliter dicatur de aliis & hoc magis alias videbitur. ¶ Aduerte vlterius, ꝙ virtus nõ ſolũ tollit, vel reprimit inclinationem vitioſam, ſed ponit habitũ poſitiuũ contrariũ inclinationi: ideo per temperantiã non ſolum non volumus mechari, ſed ẽt volumus non mechari, ideo qualitercũq; homo męchetur ſemper peccat contra temperãtiam, ideo in illo caſu eſt contra temperantiam.

An cum iuſtitia ſtet lucrum.

Secvndo ſciendum, ꝙ talis inſurgit difficultas: Vtrum cum iuſtitia poſſit eſſe lucrum? ¶ Et vr̃, ꝙ ſic, quia iuſta commutatio aliquando eſt cum lucro. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendũ, ꝙ lucrũ dr̃ omne illud quo aliquis per aliquam operationem habet plus in bono, vel minus in malo, quã ante haberet. Sed damnum dicitur quo aliquis per aliquam actionem minus habet in bono, & plus in malo. C ¶ Et aduerte, ꝙ aliquando malũ in comparatione dicitur bonũ, puta minus malũ in cõparatione ad maius malũ. ¶ Aduerte etiam, ꝙ damnum, & lucrum ſecundum, quòd pertinent ad iuſtitiã non ſolum accipiuntur ſecundũ rei veritatem, ſed etiam ſecundum extimationem. Vnde licet ille, qui aliũ interficit non acquiſiuerit ſibi verũ bonum, tamen bene ſecundum extimationem. ¶ Vlterius eſt aduertẽdum, quòd diſtributiones, & commutationes ſunt, duplices, ſcilicet voluntarię, & inuoluntarię. ¶ Volũtariæ, quando vtriq; parti placet fieri commutatio, & etiam modus cõmutandi cum aliis circunſtantiis, & D non fraude occultata. ¶ Inuoluntarię dicuntur per contrarium. ¶ Et aduertẽ, quòd in voluntariis cõmutationibus, nullum accidit lucrum aut damnum contra iuſtitiam, dum modo nullus ponat in precium cuius non eſt dominus, quod dicitur propter vſuras, & quòd illarum lex permittat fieri permutationem, quia nõ licet viros commutare ſuas vxores. Et iſtis obſeruatis ſi lucrũ, & dãnum accidant non eſt contra iuſtitiam, immo tunc eſt vera mercatura ſecundum, quòd vtraque pars accipit, quod magis eſt vtile ſibi. ¶ Aduerte vltra, quod commutationes propriæ non poſſunt fieri cũ pueris aut fatuis, quia circunſtantiæ requiſitę nõ pñt ipſis euidẽter oſtẽdi: ideo cũ ipſis non poſſunt fieri commutationes voluntariæ, niſi vocato tuto-

E re ſi habuerint, qui ſit tanq̄ poſſeſſor eorum, & pro eis volens. ¶ Et ſi dicas aliq̄n cognoſcuntur illæ circunſtantiæ, & commutationes ſunt voluntariæ, & tñ accidit damnum contra iuſtitiam, vt ſi tu dares procuratori meo vnum par caligarum, & ipſe notis oĩbus circunſtātijs, ꝑp quas dabit tibi pro decem, de quo poſſet habere viginti, videtur eſſe ibi iniuſta commutatio. Rñdetur, ꝙ procurator meus eſt iniuſtus, quia capit lucrum de meo me inuito, alter etiã fraudulenter agit, & iniuſte pro quanto procurat iniuſtum mihi fieri. ¶ Et per iſta, & ea, quę dicta ſunt in principio patet quid ſit dicendũ ad rõnes. ¶ Vnde nota, ꝙ licet actus per ſe boni, vel mali ſpecificentur fine ſiue adæquate, ſiue inadæquatæ vt viſum eſt tamen actus, qui non ſunt per ſe boni, vel mali, ſicut actus exteriores non ſpecificantur fine, nec totaliter, nec partialiter. ¶ Nam ambulatio ad eccleſiam propter Deum eſt eiuſdem ſpeciei cum ambulatione ad eccleſiã propter vanã gloriã. Patet, quia eadẽ ambulatio continuatiua poteſt primo fieri ꝑp Deũ, & poſtea propter vanã gloriã. Vnde finis bonus de malo actu aliquando facit bonũ, & aliq̄n nõ. ¶ Exẽplũ primi, vt ſi in primo ambulationis vadam ꝑp vanã gloriam, & poſt mutẽ illã circũſtantiã, puta q̄a vadam ꝑp Deum, illa circumſtantia facit de actu malo bonum. ¶ Exemplum ſecũdi, vt ſi vadam ad eccleſiã loco tp̄e, & aliquibus finibus indebitis propter ſolam mutationem finis actus non erit bonus. Etiã finis malus, facit malum actum de bono, & aliquando non, vt ſi ego vadam ad eccleſiam propter vanam gloriã & mutem in aliam circunſtantiam malam, puta propter auaritiam, propter hoc nõ mutabitur actus bonus in malum, & hoc eſt quod dicitur communiter ꝙ idem actus exterior poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuæ. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Quod mechans propter lucrum dr̃ eſſe auarus, licet etiam dicatur luxurioſus, vt patet in primo notabili.

Quid ſentiendum de commutationibus, & diſtributionibus inuoluntariis.

QVAERITVR ſine argumentis quid dicendum eſt de commutationibus & diſtributionibus inuoluntariis. ¶ Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ plus debito & minus debito in commutationibus inuoluntariis ſunt lucrũ & damnum iniuſta. ¶ Et ſi dicas ſi ſit aliquis qui diſtribuat pecuniam Platoni debitam & ſorti, tñ ſecundũ minus debito, & tñ inde nullũ lucrum accipiat, quid iuris? Rñdetur ꝙ ſi diſtribuens hoc faciat, & nõ ꝑ ignorãtiã, hoc erit ꝑp eſſe affinem magis vni, q̄ alteri; qđ aũt affini noſtro acquirimus in ordine ad extraneos tanq̄ nobiſipſis acquiſiuiſſe reputamus. ¶ Vñ oẽs illum accuſant de iniuſto qui in bonis commutandis vel diſtribuendis capit plus debito vel affini & minus debito relinq̄t alteri ipſo inuito. Ex quo ſequitur

plus

A plus debito & minus debito ſunt in iuſta & hoc ex parte faciētis, & pariē tis.i.recipiētis, & ita ī operatione iuſta ſunt duo iuſta. Vnū ex parte facientis, alterum ex parte patientis, quorum nullum eſt plus debito neque minus debito. ¶ Et aduerte ꝙ qnque quilibet commutantium pōt eſſe faciens, & etiam qnq; patiens, vt ſi aliqus tribuat alteri donum, & alius tribuat iſti ſotulares tunc vterque eſt faciens & patiens. ¶ Ex quo ſequit̄ ꝙ illud quod neq; plus eſt neq; minus eſt medium pluris & minoris in his in quibus natum eſt eſſe plus & minus, & ſic patet ꝙ vtrūque iſtorum, puta, faciētis & recipiētis eſt medium duorum iniuſtorū, ſ. plus debito & minus. ¶ Et ſiquis inſtet quomodo eſt ꝙ duorum extremorum ſunt plura media. Rn̄detur ꝙ non eſt inconueniens in duobus ſubiectis inuenire duo ſuſca quorū quodlibet eſt medium albi, & nigri, ſilr reſpectu diſtribuētis pn̄t eē duo extrema & ēt reſpectu recipientis. B

An iuſtitia cōmutatiua, & diſtributiua hēant idem medium.

Secundo ſciendum eſt, ꝙ circa textum incidit talis difficultas vtrum iuſtitia diſtributiua, & commutatiua habeant idem mediū. Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ illorum quæ diſtribuuntur quædam ſolum diſtribuuntur per modum puri & liberalis doni quæ, ſ. diſtributio poſſet ſibi iuſte retinere & circa iſtum modum iuſtitia non habet locum neque iniuſtitia, ſed liberalitas. ¶ Alia ſunt quę ſunt digna diſtribui, ſed non omnibus, ſed certis perſonis, vt beneficia, & de iſtis dicitur quod diſtributor iuſte diſtribuit ſi iuſtis & dignis, ſiue idoneis, in iuſte ſi indignis, ſiue illi ſint de affininitate, ſiue non, vnde in diſtributione beneficiorum nō debet reſpici genus, vel ordo affinitatis, &, naturæ, ſed genus idoneitatis. ¶ Et ſi dicas contra, quia ſi detur beneficium indigno, nulli ſit iniuria, igitur. Reſpondetur ꝙ licet talis nulli perſonæ ſpeciali faciat iniuriam, tamen communitati facit iniuriam, &, ideo de iniuria poteſt contra eum agere, communitas. ¶ Alia ſunt quæ, ſunt etiam debita diſtribui certis perſonis, vt bona communia alicuius, communitatis, & iſta proprie pertinent ad iuſtitiam & iniuſtitiam. Et aduerte ꝙ diſtributor ſit iniuſtus tribus modis. ¶ Primo ſi retineat ſibi illud quod diſtribuere tenetur. ¶ Secundo ſi tantum diſtribuit non, tn̄ quibus debitū eſt diſtribuere. ¶ Tertio ſi totum diſtribuat qui huius debitum eſt diſtribuere, tamē vni plus debito, & alteri minus debito. ¶ Vnde ſicut ſe habent illi, quibus debet fieri diſtributio, in quantitate meritorum, ita ſe debet habere diſtributor illis quibus diſtribuuntur in quātitate pretii, & hoc ſecundum actū ſecundum quem ſunt meliores, vt militi non ſecūdum bonitatem moris, ſed ſecundum bonitatem militiæ, ideſt ſi militibus debeat fieri diſtributio ratione militiæ non debet aſpici bonitas moris, ſed bonitas militiæ. Et ſi ita nō fiat diſtributiones erūt pugnę, & accuſationes pp iniuſtitiā, puta ſi ęquales inęqualia, vel inęquales æqualia habeant. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ differentia eſt inter C D

E medium iuſtitię diſtributiuæ,& cõmutatiuæ.¶Nam medium iuſtitiæ diſtributiuæ attenditur pęnes meritã perſonarum.¶Sed medium iuſtitiæ commutatiuæ pęnes æqualitatẽ rerum.¶Differunt etiam, quia medium iuſtitiæ commutatiuę attenditur ſecundum proportionem geometricam. ¶ Vnde in proportione arithmetica ſeruatur æqualitas exceſſus, ſed in proportio geometrica, ſeruatur æqualitas proportionis. Ex omnibus iſtis ſeqnitur.

Conclvsio reſponſalis. Commutationes voluntariæ, & inuoluntariæ differunt in pluribus, vt viſum eſt in primo notabili.

DETERMINATIS autem his manifeſtum, quoniã F *iuſta operatio medium eſt eius, quod eſt iniuſtum facere, & iniuſtum pati, hoc quidem. n. plus habere: hoc autem minus eſt, iuſtitia autem medietas eſt non ſecundum eundem modum prędictis virtutibus &c.*

Iuſtitia an medium duarum militiarum.

Qvaeritvr Vtrum iuſtitia ſit medium duarum militiarum. ¶Et arguitur quod ſic, quia virtus ſtat in medio duarum militiarum, igitur.¶Arguitur ſecundo ſic. Iuſtitia videtur eſſe medium inter magis debitum, & minus debitum, ergo. ¶ In oppoſitum videntur eſſe multi morales. Pro cuius ſolutione.

Primo ſciendum eſt, ꝙ pro G declaratione ponuntur aliquæ propoſitiones. ¶ Prima iuſtitia eſt medium inter habitus cõtrarios. Patet, quia ex operationibus generatur habitus, & ex talibus operationibus generatur talis habitus, ideo ex operationibus extremis generantur habitus extremi, & ex mediis medius, modo iuſtitia eſt habitus ex operationibus mediis inter operationes, oppoſitas, igitur. Vnde ex iuſtis operationibus generatur iuſtitia, & ex iniuſtus quæ ſunt duæ, ſ. plus accipere de debito, & minus dare de debito generatur habitus iniuſtus, modo notum eſt ꝙ ex talibus vel talibus operationibus generatur tales vel tales habitus inclinantes ad conſimiles operationes, igitur. ¶ Vnde ex hoc quod eſt plus accipere ſibi, & H minus alteri tribuere generat̃ vnus habitus qui inclinat ad magis ſibi accipiendum & minus alteri dãdum. ¶Et ex hoc quod eſt minus dare ſibi & plus alteri, & de debito generat̃ vnus habitus inclinans ad minus ſibi accipiendum, & alteri plus tribẽdum. Et notum eſt ꝙ ille habitus opponitur extreme ipſi iuſtitiæ, & inter iſtos habitus dicitur eſſe iuſtitia, quę inclinat ad operationes medias inter operationes ad, quas inclinat illi habitus. Sed equaliter de debito affinibus, quam extraneis dicitur eſſe iuſtus. ¶ Secunda propoſitio, ambo illi habitus ſunt quædam vitia, ſeu malitiæ, quod poteſt oſtẽdi per paſſiones. Non poteſt eſſe nimia affectio ad bona aliena. Etiam contingit habere nimis remiſſam affectionem

Propoſitiones nego cium explicãtes.

A nem ad illa bona extranea.¶ Vnde multa incõuenientia poſſunt ex hoc accidere, puta defectus ſubſtantiæ, & etiam dare occaſionem iniuſtificandi notum eſt enim ꝙ circa affectionem bonorum aliorum poſſumus deficere & in ſuperabundando & in deficiendo. Et nota ꝙ dicunt aliqui ꝙ extremum iuſtitiæ in ſuper abundando vocat̃ iniuſtitia, ſed in deficiendo non habet nomen impoſitum eo ꝙ in pauciſſimis inuenitur. ¶ Tertia propoſitio, medium iuſtitiæ ſumendum eſt ſecundum rationem, & non quo ad nos. Quod probatur per communem diffinitionẽ virtutis, patet etiam, quia aliquãdo pro vno ſexterio frumenti habebis decem calceos, & aliquando non, igiturnon ſumitur medium quo ad rẽ;
B quia ſemper idem maneret. ¶ Item notũ eſt, ꝙ in iuſtitia oportet primo exiſtimere valorem rerum commutandarum & rerum diſtribuendarũ & meritorum pro quibus diſtributio eſt facienda. Sed iſta exiſtimatio non fit ſecundum naturam rerum, ſed quo ad nos & indigentiã humanam. ¶ Et nota ꝙ medium iuſtitię attenditur ſecundũ ꝙ ipſa eſt ad alterum diſtributiua vel commutatiua bonorum, quod medium attenditur ſecundum æqualitatem valoris rerum, vel ſecundum proportionem valoris rerum ad valorem meritorum.

Si iuſtũ, & ęquale cõtra paſſum ſint idem.

SECVNDO ſciendum, eſt ꝙ difficultas eſt, vtrum iuſtum & ęquale contra paſſum ſint idem. ¶ Pro cuius declaratione ſnpponitur, ꝙ in ꝓpoſito per pati nihil aliud intelligimus quam recipere damnum, vel C lucrum. Et per facere intelligimus inferre damnum, vel lucrum. Tunc dicitur ꝙ æquale contra paſſum poteſt intelligi dupliciter. ¶ Vno modo comparãdo paſſionem ad paſſionem, vt quantum aliquis recipiat lucri vel damni tantum alter recipiat. ¶ Alio modo comparando paſſionem vnius in lucro ad paſſionẽ eius in damno, vt ꝙ quantum damnum recipit tantum lucrum recipiet, vnde in diſtributionibus duplex habitudo eſt conſideranda, ſ. communitatis ad illos, quibus debet fieri diſtributio, & ſecundum iſtam propriæ eſt commutatio, quia communitas non tribuit niſi quia ab his accepit. ¶ Alia eſt eorum in quos debet fieri diſtibutio adinuicem & ibi proprię eſt diſtributio, ſed etiam bene ſecundum iſtam contrapaſſum, D
non habet locum, quia cõtrapaſſum ſupponit ante factum vel ante paſſũ modo nullus in alterũ ante egit vel ab altero paſſus eſt, ideo tunc ponitur talis propoſitio, cõtrapaſſum nõ habet locum in iuſtitia diſtributiua.

De iuſtitia cõmutatiua.

Pro iuſtitia commutatiua ponuntur aliquæ concluſiones. ¶ Prima, iuſtũ non ſemper fit ęquale contrapaſſum ad æqualitatem quantitatis rerum patet in voluntariis, quia percutiens principem vel primo alterum percutiens, non debet ſolum percuti æquali percuſione, neque æqualiter puniri, nec furtiuę rem tua accipiẽs, debet eam reſtituere ſolum, ſed vltra puniri. Patet etiam, quia æqualitas quantitatis non poteſt obſeruari inter ea, quæ non ſunt ſecundum

B quantitate cōmenſurabilia.¶Sed iuſtum inuenitur vbi commutabilia non ſunt cōmēſurabilia ſm q̄titatē vt ſi grauarum actiones dentur pro pro pecunia data.¶Alia cōcluſio iuſtum aliqñ fit per æquale cōtrapaſſum,ſed raro eſt iſta cōcluſio pt euidenter probari ſi cōſideremus ſingulas ſpēs commutationem. Vñ Ariſt. enumerat multas ſpēs commutationis voluntariæ.ſ.venditionē,emptionē, mutationē,fideiuſſionem, vſum depōnem conductionē &c.¶Tertia cōcluſio,iuſtū fit per æquale cōtrapaſſum æqualitate proportionis ad aliqua menſurā ſm ꝙ exiſtimari pt valor rerum commutabiliū,patet quia in talib.non oportet vnum doliū vinidare pro vno pare ſotulariū, oportet ergo exiſtimare q̄tum dolium vi F num valet,& calciamenta,& tunc commutare proportionabiliter adinuicē & hęc vocatur æqualitas proportionis ad mēſuram valoris.¶Eſt aduertendum ꝙ valor rerū attendit ſcdm indigentiā humanā, vt poſſibile eſt ꝙ dans decem libras eſt multum diues & indiget honore, iō vnus honor eſt ſibi melior,q̄ ſint decē libre. Et ex illis & dictis i primo notabili, patet quid dicēdū ad rōnes.¶Sed ꝓ commutationib. inuolūtariis eſt notandum ꝙ qui alterū pter eius volūtatem dānificat ipſe dupliciter iniuſtificat ſ.illum & in communitatem. ¶Primo,qa ille eſt ps cōitatis.Scdo, qa contra legē cōitatis facit.¶Tertio quia dat mlaum exemplū.¶Quātū ad primā iniuſtificationem, oportet exiſtimare nocumentum ꝙ ille paſſus eſt ad lucrum tanti valoris reſtituere.Non.n.ſufficit,ꝙ tantum dā- G num patiatur,vnde ſi quis cōbuſſerit domum meam non eſſet mihi ſaſcta ſufficiens recompēſatio, ꝙ domus ſua combureretur,quia nihil lucri inde haberē. Et ſic patet ꝙ æquale contra paſſum debet attendi comparando paſſionem in lucro ad paſſionem in damno,& non comparando paſſionem ad paſſionem.¶Sed etiam quātum ad ſecundam iniuſtificationem,oportet etiam nocumentum exiſtimare,magis enim nocuit ſi principem percuſſit, quàm ſi aliū & ſi liberum quam ſeruum, & ſi publicæ magis quam occultæ, quanto enim lædit maiorem, vel nobiliorē partem communitatis, tanto maius nocumentum intulit communitati. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: H Iuſtitia eſt habitus moralis iter duo extrema vitioſa.Quę cōcluſio relinquitur probata in primo notabili.

OPORTET omnia igitur vno commenſurari quod queadmodum dictum eſt prius, hoc autem ſecundum veritatem iuuprnbndigentia,quod omnia continet &c.

An omnia commenſurabilia eadem menſura menſurentur.

QVAERITVR Vtrum oīa cōmenſurabilia ſint eadē mēſura commēſurabilia.¶Et vr ꝙ non, quia nō oīa cōmēſurabilia ſūnt eiuſdē generis,igit.¶Arguitur ſcdo ſic.Cōmenſurabilia ſecundum legē prohiberi non

A non poſſunt, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in tex. Pro cuius ſolutione.

Cōmēſurabilia dupliciter & duplicia.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ cōmēſurabilia pn̄t conſiderari dupliciter. ¶ Vno modo ſecundum ſuas ſubſtātias, & ſic non ſunt commenſurabilia, quia oīa commutabilia per reduplicationem alterius, vel remotionem pn̄t adęquari, ſed ſic eſt, quod ſecundū ſubſtantiam adæquari non pn̄t, igitur conſequentia patet de boue & aſino. ¶ Et ſi dicas, Deus eſt mēſura omnium, igitur. Dico ꝙ poteſt intelligi dupliciter. Vno modo qđ habeant tantum de entitate q̄tum Deus dat eis, & ſic concedo. ¶ Alio modo poteſt intelligi ꝙ Deus ſit mēſura ſecundum q̄ commenſurabilia pn̄t adæquari adinuicem & ſic dico quod non. ¶ Vlterius eſt aduertēdum, ꝙ commenſurabilia ſcđm, qđ

B veniūt in vſum humanū ſunt duplicia. Aliqua ſunt, q̄ iuſtæ commutari non pn̄t, eo ꝙ eorum commutatiō eſſet cōtra leges, aut cōtra bonos mores, vt ſiquis commutaret alteri vxorem ſuam. ¶ Vn̄ aliqua dn̄r non cōmutari dupliciter. Vno modo, quia ſunt ſecundum legem prohibita. Secundō quia ſecundum cōditionem naturæ ſuæ commutari non pn̄t, vt bouem pro vita corporali. Nullus. n. eſt qui pro bobus, vel quib. vitā corporalem amittere velit, vel bona corporalia pro bonis aīæ quæ non pn̄t ſe attingere in bonitate. ¶ Alia ſunt quæ iuſte commutari pn̄t, & oīum iſtorum eſt vna menſura. Notum eſt enim quod ſi commutationes fieri non poſſent, quod natura non poſſet bene ſaluari. Patet, quia in vna patria eſt tantum bladum, in alia tan- C tum vinum, ſiue quibus natatura non poſſet bene eſſe, ideo congruum eſt tales commutationes fieri. ¶ Sed dubium eſt. Vtrum ſi ſortes daret ſuam vxorem ipſa volente pro decē libris ad mechandum quis damnificatur aut lucratur? Reſpondetur qđ quilibet damnificatur, ſecundum animam, quia quilibet peccat, ſed quātum ad bona exteriora quilibet lucratur, quia plus debito habet, qa quilibet habet, quod habere non debet, ideo habet plus debito. ¶ Dico etiam quod damnificat Rempublicam pro quanto dant aliis occaſionē male faciendi. Nota etiam quod aliquo modo damnum vnius poteſt adæquari damno alterius, licet damno non poſſit lucro æquari. ¶ Nota vlterius, quod quando dicitur quod D lucrum damno non poteſt æquari, debet intelligi maxime de damno communitatis, quia de damno facto perſonę particulari, vel ſingulari poteſt, vt, ſi pauper homo percutiatur modicum, & detur ſibi in reſtitutionem pecunia aliqua, forte lucrum poterit eſſe ęquatum damno, vel forte poterit excedere. ¶ Et ſi dicas, quid faciendum eſt vbi lucrum non poteſt adæquari damno. Dico ꝙ pęna erit apponenda ſecundum ꝙ erit poſſibile, ſecundum exigentiam nocumenti.

Dubiū.

Obiectio

SECVNDO ſciēdum, ꝙ reſtat alia difficultas. Vtrū indigentia humanæ naturæ ſit menſura commutabilium. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ indigentia humana eſt menſura rerū commutabilium

E lium. Patet, quia cõmutationes non fiunt niſi propter ſupplementum indigentiæ humanæ, vt poteſt poni exemplum de illo qui indiget blado, & de illo qui indiget vino. Patet ẽt, quia commutationes non æſtimantur ſecundum valorem rerum, ſed indigentiã hominum, quia alias muſca magis valeret, quam modium vini, videmus etiam, ꝙ illo tempore quo vina deficiunt, quia magis indigemus ipſis, ideo ipſa fiunt cariora. ¶ Et ſi dicas, ſi hoc eſſet verum, ſequeretur, ꝙ pauper homo magis deberet emere bladum, quam diues. Patet, quia paupueres magis indigẽt, quam diuites. Reſpondetur, ꝙ indigentia iſtius, vel iſtius hominis non menſurat valorem commutabiliũ, ſed indigentia communis eorum, q inter ſe commutare poſſunt. ¶ Et ſi dicas multa ſunt nobis cara, quibus parum indigemus quibus, diuites vtuntur, non in eorum indigentiis, ſed ſuperabondantiis voluptatum. ¶ Pro cuius ſolutione eſt aduertendũ, quod diuites, & pauperes dupliciter accipiuntur. Vno modo ſecundum habere multum de bonis fortunæ aut modicum, & ſic eos accipit vulgus. Alio modo ſecundum ſufficientiam, & non ſufficientiam, & ſic capiuntur veræ diuitiæ, & veræ paupertates. ¶ Vnde vtrique primi ſũt indigentes, pauperes enim concupiſcunt pp indigentiam, ſecundi pp delectationes, in ſecundis vero inuenitur vera paupertas. Nã diuites nõ indigent, ſed pauperes, diuites concupiſcunt pp delectationes non neceſſarias, pauperes pp indigentiam.

De indigentia humanę naturę. — *Obiectio* — F — *Nota de diuitib. & pauperib.*

¶ Et iõ nota ꝙ non ſolum indigentia neceſſariorum menſurat apud egenos commutabilia, ſed ẽt indigentia exceſſus apud diuites. Ex quo ſequitur ꝙ indigentia humana menſurat commutabilia non ſcd̃m ęquationem q̃titatis, ſed ſecundũ ſiſtudinem proportionis. Nam ſcd̃m, ꝙ plus, vel minus indigemus ſecundũ hoc, res eſt poſſibilis, vel minoris valoris. ¶ Vnde menſura ſcd̃m æquationem q̃titatis eſt, cum mẽſura poteſt æquari menſurato per ſui replicationẽ, & ſic vnitas eſt menſura numeri. ¶ Ex quo oĩb. iſtis patet quid ſit dicendum ad rõnes. ¶ Vnde licet cõmutabilia ſecundũ ſuas proprias rõnes non ſunt eiuſdem generis, tñ ſecundum ꝙ cadũt in vſum humanum, ipſa conueniunt in eadem rõne, ſ. ꝙ vtilia, vel quia ſatisfacientia indigentiæ humane. Ideo ponitur. G H

CONCLVSIO reſponſalis: Oĩa commutabilia ſunt commẽſurabilia eadẽ mẽſura. Quæ cõcluſio reliquit̃ probata in primo notabili.

SECVNDVM veritatem quidem igitur impoſſibile tãtum differentia commenſurata fieri ad opus aut conuenit ſufficienter, vnum vtique aliquid oportet eſſe, hoc autem ex ſuppoſitione propter, quod & numiſma vocatur &c.

An commutabilia numiſmate ſint comparanda.

QVAERITVR Vtrum commutabilia poſſunt numiſmate mẽſura-

ſura-

A furari? ¶ Et arguit primo quod nõ, quia indigentia cõmutabilium dr̃ eſſe menſura, ergo nõ numiſma. ¶ Secundo arguitur ſic. Illud quod eſt menſura commutabilium, vr̃ eſſe inſtitutum ſecũdum naturam, ſed numiſma non eſt huiuſmodi, igitur. ¶ In oppoſitum eſt philoſophus in textu. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum, quod numiſma dr̃ eſſe neceſſarium ad communicationẽ & ſuſtentationem hominũ, patet multis modis. ¶ Primo ex parte loci, vnde difficile eſſe ſemper portare, & ducere bladum pro vino, q̃a ſumptus nimis magni eſſent, ideo oportet portare aliquod portabile, & magni valoris, ſicut ſunt numiſmata. ¶ Secũdo ex parte temporis: nam in iſto anno habeo ſatis vi- B ni, & non poſſum ſeruare, ideo oportet, ꝙ commutem contra aliquid ꝙ ſit malum ſeruabile. ¶ Tertio patet, ex multiplici indigentia: nam ſi pauper laborauerit, oportet aliquid ipſum habere, & indiget pane carne, ſale, & ſic de aliis, & diues non habet ideo neceſſe eſt quod habeat aliquid quod ſit diuiſibile in illa parua, vt eſt numiſma. ¶ Et aduerte, ꝙ valor pecuniæ attenditur, ſeu menſuratur indigentia humana. ¶ Dicunt tamen aliqui ꝙ principes imponunt numiſmati valorem, & ſecũdum valorem ſibi impoſitum, commutabilia menſurantur. ¶ Tamen iſtud non videtur verum, quia poſito ꝙ nulla eſſent numiſmata & rex, faceret obolum, non poſſet facere ꝙ commutareẽ contra pintam vini, poteſt tamen bene nominare, ſed non

Numiſma, ad ſuſtentatiõẽ hoĩũ aptum.

ſic valorem imponere. ¶ Eſt tamen C aduertendum ꝙ iam aliqua currente moneta, ſi res aliam fabricaret, poſſet in ordine ad præcedentem precium imponere. Et dico ꝙ ſi ſecundum relationem ad humanam indigentiam non ta ntum valeat, peccabit rex & iniuſte ſuper communem populum lucraretur. ¶ Vnde notũ eſt quod numiſma non eſt circa mẽſura venalium, niſi ſecundum relationem ipſius, & illorum ad humanam indigentiam. ¶ Et ideo ſi rex faceret numiſma valere vltra indigentiam humanam, peccaret, niſi forte propter commune bellum, vel aliquam aliam neceſſitatem communem excuſaretur a peccato. Oportet enim quod valor pecuniȩ indigentiȩ humana menſureẽ. ¶ Et licet forte nos non indigeamus ad noſtras ne- D ceſſitates auro, vel argento, tamen diuites indigent ad exceſſus ſuos, & ad apparatus ſuos exteriores. Vnde cum valor pecuniæ menſuratus, fuerit ſecundum proportionem ad humanam indigentiam, omnia cõmutabilia poterunt appreciari ſecũdum proportionem ad pecuniam. ¶ Et ſic patet quòd licet ſit vna principalis menſura commutabilium, ſcilicet humana indigentia, tamen non eſt inconueniens eſſe mediam, quæ menſurata per primam poterit reliqua menſurare.

SECVNDO ſciẽdum, ꝙ reſtat vna difficultas, vtrum ius politicum differat a iure dominatiuo, paterno & vxorio. Pro cuius ſolutione eſt aduertendum quod ius politicum eſt ius ſeruandi debitum ordinem in- ter

Dfia Iter ius politicum, & ius dominatiuum.

E ter ciues. ¶ Vnde ciues ſunt qui ſub eodem principatu ſunt commorantes, vt puta in viuendo acquirendo, & poſſidēdo. ¶ Sed ius dominatiuū eſt ius ſeruandi debitū ordinē inter dominum & ſeruum, ita qđ ſicut ſeruus requirit bonum domino, & procurat, ita econuerſo oportet, ꝙ dñs ſeruum cuſtodiat & defendat. ¶ Ius vero paternum eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter parentem, & ꝓlem. ¶ Vñ ius eſt, quod pater præbeat nutrimentum & doctrinā filio, & econuerſo filius patri reddat honorem, reuerentiam, & obſeruātiā. ¶ Sed ius vxorium, eſt ius ſeruandi debitum ordinem inter virū & vxorem. ¶ Vñ ius eſt, ꝙ ſicut vir ꝓbet honorem vxori, quia vxor ꝓp virum honorat ſic mulier reddat viro debi-

F tum famulatum. Et ſic patet dña inter ius politicū ſeu ciuile & alia quia ius politicū eſt inter partes ciuitatis & inter ciues. Alia ſunt inter partes domus. ¶ Vnde proprie partes domus ſunt, ſeruus, maritus, vxor, filius, pr̄ &c. ¶ Etiam ius politicū eſt inter perſonas diuiſas improprie, & vſu bonorum, ſed alia ſunt inter perſonas cōiuncta in vtroruq; iſtorum, ſeruus eſt tanq̄ poſſeſſio dñi, filius ſicut pars patris, vxor vero eſt viro cōniuncta. ¶ Item iuſtum politicū eſt inter æquales perſonas quo ad dominari, ſed non alia iuſta. Vnde paterfamilias naturaliter principiatur ſeruo vxori, & liberis. ¶ Etiā iuſtum politicum ordinatur ad ſufficientiā vitæ, alia ad ſuſtentationem & conſeruationem vitę humanæ. ¶ Eſt tamen aduertendum, ꝙ quantum ad

G omnia bona diuiſa quæ habent pater filius, vxor, ſeruus, eſt ius politicum, & poſſunt ad inuicem hre legitimas actiōes, & recurrere ad inuicē politicę, quia vt ſic non ſe habens ſicut dominus, & ſeruus, vel pater & filius, ſed per modum ciuium. ¶ Sed quantum ad bona quæ habent vt cōiuncta, non eſt inter eos iuſtum politicū. Et iſtud probat Ari. quia non eſt iuſtum politicum ad quod non eſt iniuſtum, ſed inter iſta non eſt iniuſtum, quia omnia ſunt tanq̄ partes poſſeſſionis patris. Etiam ad illos non eſt iuſtum vel iniuſtum ſimpliciter, ad quos non fertur lex, ſed ad iſta nō fertur lex. ¶ Vnde per nullam legem pater punitur a principibus vel legibus, ſi percuſſerit filium ſaltem antequam ſit adultus, & ita ve domino & ſeruo. Et ex omnibus

H iſtis patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Numiſma eſt menſura ſaltem minus principalis rerum commutabilium. Quæ concluſio relinquitur ꝓpata in 1. arti.

POLITICI autem iuſti, hoc quidem naturale eſt, hoc autem legale. Naturale quidem quod vbique habet eandem potentiam, & non in videri, vel non &c.

An detur iuſtum naturale.

QVAERITVR vtrū ſit aliqđ iuſtum naturale. ¶ Arguitur primo ꝙ non, quia nulla eſt iuſtitia naturaliter,

A liter,cũ omnis iuſtitia ſit virtus mo
ralis quæ per conſuetudinẽ acquiri-
tur.¶Arguitur ſcđo ſic.Cõicationes
hoium non ſunt naturales ergo iura
non ſunt naturalia.¶In oppoſitũ eſt
Ariſt.in tex.Pro cuius ſolutione.

Hoĩes pñt tripli ces hñe do minos.

PRIMO ſciendum', ꝙ hoĩes
pñt triplices habere dominos, puta
Deum naturã, & principẽ reſpectu
Dei hõies dicũtur hñe iura diuina.
¶Vnde omnia quæ continentur in
ſacra pagina, q̃ non cognoſcũtur co.
gnitis terminis,vel q̃ non deducunt
ex illis principiis, vel quę non ſunt
ſtatim conſona illis principiis dicun
tur eſſe de iure diuino.¶Sed iura na
turalia ſunt ipſa principia practica,
quib.aſſentimus cognitis terminis,
ex naturali inclinatione intellectus.
B vel cõcluſionis deductę ex ipſis. Et
Aduerte ꝙ prima principia propriæ
dñr iura naturæ;& ſecunda.i. cõclu
ſiones dñr iura gentiũ, ita ꝙ iura gẽ
tiũ vel ius gẽtiũ nõ eſt niſi cõcluſio.
deducta eſt principiis practicis. Et
ambo pñt dici iura naturæ,& dñr iu
ra naturæ,quia anima rõnalis ex vi
naturæ ſuę determinatur ad ea,licet
differenter,a prima ſine ratiocinatio
ne, a ſecunda per ratiocinationem.
¶Aliter tamen aliqui vocant ius na
turale,& dicunt quod ordinationes
& pręcepta inſtituta circa vitam hu
manam,conſona tamen rationi vo-
cantur iura naturę, ſicut coniunctio
maris & fęminę procreatio liberorũ
vis illatę repulſio.¶Dicunt vlterius
quod ſuper illa ratio apponit nobi-
liores ordinationes per ratiocinatio
nem & tales vocantur ius gentium,
quia ratiocinatio propria eſt homi-
nibus.¶Aliter adhuc dicunt aliqui, C
& dicunt ꝙ quędam expediunt om
ni ciuitati bene ſe habenti, & obſer
uationes vocantur iura naturæ,quæ
congruunt ciuitati defectuoſę, quæ
alias ſibi non conuenirent, & in ob-
ſeruatione ipſorum inuenitur iuſtũ
legale.¶Quædã ſunt quę in differẽ
ter conueniunt ciuitati,& ſi ad alte
ram partem per principem, vel con
ſuetudinem determinentur tunc ẽt
vocatur iuſtum legale vel ciuile alia
tamen & alia ratione vt alias viſum
eſt.¶Alia ſunt iura legalia vel ciui-
lia,& alia rõne dicuntur legalia, &
alia ratione ciuilia.¶Legalia,quia a
lege poſita ſunt,& non habent vim a
natura.¶Sed dñr ciuilia, quia ſunt
alia & alia in alia & alia ciuitate. Et
aduerte vlterius ꝙ accipiendo natu
rale large omnia iura poſſunt dici na D
turalia.¶Primo aliqua ſunt natura-
lia,quia intellectus aſſentit eis co-
gnitis terminis ex naturali inclina
tione.¶Secundo, quia deducuntur
ex ipſis,ſicut concluſiones.¶Tertio,
quia oriuntur ex eis,non tamen tan
quam concluſiones, ſed tanquam
determinationes voluntarię; con-
cluſionum.

SECVNDO ſciendum, ꝙ inci- Diuiſio iuſti poli tici in na turale, & legale.
dit alia difficultas,vtrum iuſtum po
liticum bene diuidatur in iuſtum
naturalę,& iuſtum legale.¶Pro cu-
ius ſolutione ſupponitur ꝙ ſecun-
dum communem impoſitionem vo-
cum ciuile,& politicũ idem importãt,
tant,ideo quicquid dicetur de vno
dicendum eſt de alio.¶Et aduerte,
ꝙ iuſtum ciuile capitur tripliciter,
ſcilicet proprie communiter & cõ-
muniſſi-

E muniſſime. ¶ Communiſſime eſt omne illud, quod legiſlatores commune bonum reſpicientes pręcipiūt vel exortantur & ſic omne iuſtum, quod eſt opus voluntatis dicetur iuſtum politicum vel iuſtum ciuile. ¶Sed iuſtum politicum communiter captum eſt quod reſpicit bonum ciuitatis, ideo diſtinguitur cōtra ius paternum vxorium dominatiuum. ¶Sed proprię eſt quòd attēditur pęnes præcepta, ſeu ſtatuta vel conſuetudines alicuius ſpecialis politicæ, vel ciuitatis, vt puta ꝙ fur ſic puniatur. ¶Dicunt etiam quod Ius naturale tripliciter accipitur, ſcilicet proprie. ¶Communiter & communiſſime. ¶Communiter eſt omne ius quod ex ſe vim habet ante omnem legis poſitionem, quod ſcilicet ex vi

F naturæ, vel morum. Et de iſto dicit Tullius, quòd iſtud ius eſt quòd opinio genuit, ſed quædam vis in natura ingererit. ¶Sed propriæ eſt inſtinctus quidam naturalis quo ſine vſu rationis homines diriguntur in finem ſuum, vel omne illud cui intellectus practicus ſine ratiocinatione appræhenſis terminis aſſentit. ¶Et legiſtę contra iſtud ius naturale diſtinguunt ius poſitiuum, & vocant ius poſitiuum omne illud, qđ eſt contra inſtinctum aut principia practica naturaliter conceſſa, aut quod concludi ex dictis principiis per inquiſitionem ratiocinatiuam, vel quod tanquam eis, præconſonum præcipitur, & hoc eſt melius, quam illud, quod ex talibus principiis concluditur, quia illud vocatur etiam ius naturale vel ius gentium, vt iam, viſum eſt. Et iſtud puta G

poſitiuum aliqui legiſtæ diuidūt in ius gentium & ciuile. ¶Gentium omne quod recta ratio iubet quod dicunt idem apud omnes. ¶Ciuile quod ſpecialibus conſuetudinibus, neceſſitatibus, vtilitatibus introducitur. ¶Sed communiſſime eſt omne ius recte poſitum, ſiue ſit innatum ſiue innatis conſonum. ¶Et per iſta patet quid ſit dicendum ad difficultatem. ¶ Vnde ſi iuſtum politicum acciperetur communiſſime, membra diuiſionis coinciderent cū diuiſo, ſed ſi capiatur propriæ, vel communiter notum eſt, quod illa diuiſio eſt bona, & quid ſit dicendum poteſt ſatis videri in primo notabili. ¶ Vnde iuſtitia poteſt dici naturalis, quia conueniens humanæ naturæ, ſed non; quia ſit generata in. H

nobis per naturam. ¶Ad ſecundam dicitur, quòd humanæ communicationes ſunt naturales quo ad inclinationem, ſed perficiuntur per volūtatem, & aſſueſactionem. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Ponēdum eſt ius naturale diſtinctum a iure diuino & politico. Quæ concluſio relinquitur probata in primo articulo.

EXISTENTIBVS autem iuſtis, & iniuſtis dictis iniuſtum facit quidem, & iuſtum operatur, quando volens quis ipſa operatur quando autem nolens, neque iniuſtum facit, neque operatur iuſtum &c.

An

A *An omnes iniuſtificans, ſit iniuſtus.*

QVAERITVR Vtrum omnis iniuſtificans ſit iniuſtus.¶Arguitur primo ꝙ ſic, quia omnis iuſtificans eſt iuſtus, ergo.¶Arguitur ſecundo ſic. Quicunque facit iniuſtum volens eſt iniuſtus, ſed omnis iniuſtificans eſt huiuſmodi, ergo. In oppoſitum eſt Ariſto. in tex. Pro cuius ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, quod omne iniuſtum eſt alteri nocumentum inferre. Et nocumentum poteſt inferri, vel ex ignorantia, vel paſſione, vel electione.¶Et ſi ex ignorãtia, hoc eſt dupliciter, vel ex ignorantia vincibili vel inuincibili. Si vincibili, vel hoc eſt ex ignorantia craſſa vel affectatã. Et ſecundum hoc ſatis patet quid ſit dicendum.¶ Vnde ſi nocumentum ex ignorantia affectata inferatur, iam reducitur ad nocumentum ex paſſione vel electione, & iſtud eſt peius, quam nocumẽtum, quod infertur ex ignorantia craſſa.¶Si ex paſſione, hoc eſt dupliciter aut ex paſſione naturali, vel humana, ſeu neceſſaria, aut ex paſſione habituali. Et dicitur paſſio habitualis, quæ ab habitu prauo innaſcitur ſecundum quam homo ſtatim obiecto pręſente propter habitum inclinantem paſſionatur repentine, diuturne, vehementer, aut breuiter extra modum, & exigentiam obiecti, & naturæ. Et tale nocumentum reducitur ad nocumentum ex electione & habitum.¶ Sed paſſio naturalis dicitur quæcunque non propter habitum, ſed ex ſenſibilibus naturaliter infertur, vt timor, ſpes, gaudiũ & ſic de alijs humana, ſiue neceſſaria dicitur, quæ in ipſa natura hominis neceſſario habet originem, vt ſitis, fames, infirmitas aut huiuſmodi.¶Et eſt aduertendum, quòd iſtas paſſiones humanas diſtinguimus cõtra naturales, non quod non ſint naturals, ſed quia ſic, loqui videtur Ariſt. Et aduerte quod iſtarum paſſionum quędam ſunt ita vehementes, quòd natæ ſunt mouere conſtantem virum, vt timor mortis, extrema fames.¶Aliæ ſunt debiles, quæ non mouent conſtantem virum ad peccandum ſimiliter electio eſt quãdoque ex habitu firmato, & quandoque ex diſpoſitione ad habitum. Et ex ipſis poſſunt haberi ſex gradus nocumenti.¶Primus ex ignorantia inuincibili.¶Secundus ex ignorantia craſſa.¶Tertius ex humana, vel naturali paſſione cadente in conſtantem virum.¶ Quartus ex debili paſſione naturali, vel humana.¶ Quintus ex electione ſecũdum diſpoſitionem.¶Sextus ex electione ſecũdum habitum de nocumento illato per ignorantiam affectatam, dictum eſt quo modo reducitur ad nocumentũ illatum ex paſſione, vel electione.

Quid ſit iniuſtũ.

B

D

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ reſtat alia difficultas. Vtrum inferre nocumentum, & iniuſtificare cõuertantur adiuuicem. Reſpondetur breuiter, quod licet iſta ſint idem, non tamen conuertibiliter: nam licet omne iniuſtificare ſit nocumentum inferre, non tamen econtra. ¶ Vnde latroni qui ſuſpenditur, infertur nocu-

Iniuſtificare, & vim inferre an idẽ.

E nocumentum, non tamen ſibi infertur iniuſtum. ¶ Similiter licet mare mercatoribus nocumentum inferat non tamen iniuſtificat, neque tale nocumentum dicitur eſſe iniuſtum ſed infortuitum. Ideo mercator ſolū de ſola fortuna cōqueri debet Agit enim ibi mare tāquam res inanimata, ſicut agens per ignorantiam inuincibilem quod non dicitur, neq; bene neque male agere. ¶ Item ſi miles iniuſte obſideretur in caſtro ſuo, operaretur enim ſecundum iuſtitiā ſi ad defenſionem caſtri emitteret ſagitam in medio inimicorum, vbi forte pater ſuus captiuatus interficeretur, ille portat nocumentum, & tamen non iniuſte. ¶ Ex quo ſequitur quod iniuſtificare non eſt nocumentum inferre, ſed eſt cōtra rationem
F nocumentum inferre. ¶ Sed dices.
Obiectio Vtrum ille qui per ignoraniam craſſam infert nocumentum dicatur iniuſtificare. Dico, ꝙ dicitur iniuſtificare priuatiue quia nullum actum poſitiuum habet ſupra nocumentū, ideo dicitur iuſtificare priuatiue, & tale peccatum dicitur eſſe dignum venia, non autem illud quod fit propter debilem paſſionem. Et ſic patet ꝙ iniuſtificans ex electione vel leui paſſione dicitur eſſe iniuſtus, ſed ille qui operatur ex grauis paſſione non dicitur eſſe iniuſtus. Et per iſta patet, quid ſit dicēdum ad rationes. ¶ Vnde iniuſtificans peccat contra iuſtitiam, ſed nō tamen propter hoc ſequitur ꝙ hoc fiat per iniuſtitiam. Notum eſt enim ꝙ aliquis poteſt nō eſſe iuſtus, qui tamen non eſt iniuſtus. Vnde ſicut iuſtitia eſt habitus ita iniuſtitia. Vnde habitus eſt ꝓpin G
qua diſpō ad actum, & ideo poteſt dici ꝙ iniuſtificare non eſt proprius actus iniuſtitiæ; ſed iniuſtificare ex electione. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: iniuſtificans ex electione vel leui paſſione dicitur nocumentum inferre, & iniuſtus.

NEVTRVM enim vere eſt volentem iniuſtum pati vel non, ſed inuoluntarium omne quemadmodum, & iniuſtum facere, omne voluntarium &c.

An voluntariæ patiens patiatur iniuſte.

QVAERITVR Vtrum aliquis H
volens patiatur iniuſtum, ſeu vtrum volens iuſte patiatur, ideſt volens ſibi euenire, vtrum iniuſte per illud patiatur. ¶ Arguitur primo quòd ſic, quia volens antecedens vult conſequens, ſed per conſequens iniuſte pati, vt patet de volēte potare exceſſiue ad quod ſequitur ebrietas, per quam iniuſte patitur, igitur. ¶ Arguitur ſecūdo. Cōtractus vſurarius eſt iniuſtus & vnus iniuſte patitur, & tñ eſt voluntarius, igit. ¶ In oppoſitū eſt Ari. in tex. quia voluntarium & inuoluntarium ſunt oppoſita, ſimiliter iniuſtū facere & iniuſtū pati, ſed iniuſtum facere eſt voluntarium, ergo iniuſtū pati eſt inuoluntarium, ꝑ illam regulam topicam. Si oppoſitū in oppoſito, & propoſitum in propoſito. Pro declaratione.

A PRIMO ſciendū eſt, ꝙ quatuor modis aliquis dicitur iniuſte pati volens. ¶ Primo qn̄ voluntate tacita vult illud euenire, vt puta ſi Petrus vellet ꝙ ſuos vicinus furaretur ſibi æquum vt poſtea faceret ipſum capi, ſi vicinus caperet equum ſorti, ſortes iniuſte pateretur volens, & ꝙ iniuſte patet, quia ille a iuſtitia poſſet iuſte capi & puniri, quia voluntas tacita non dat licentiam accipiendi illud. ¶ Secundus caſus, ſi voluntas non ſit integra, ideſt non cadens ſupra totam actionem. Exēplum de martyribus, qui volebant pati pro Chriſto, nolebant tamen pati ab illo ne ille damnaretur finaliter, & ſic quamuis volebant pati, tamen iniuſte patiebantur. ¶ Tertio quando voluntati abſolutæ permixta eſt volitio conditionata, vt qui mutuat nollet ſoluere extra ſortem, ſi poſſet, ſed quia indiget plus vult incurrere illud damnum, quam ꝙ non habeat, licet iſte velit dare, tamē iniuſte ab eo accipitur. ¶ Quarto quando voluntas eſt ligata, ſicut eſt impueris ſi enim puer vellet vendere totum ſuum, & alter acciperet, iſte puer iniuſtæ damnatur, & tamen volens, ſimiliter diceretur de infirmis qui petunt ſemper nociua potum, ſi ille qui debet gubernare det ſibi quod petit iſte infirmus iniuſtæ patitur & volens, quia ipſe vult illud accipere &c. ¶ Et ſi dicas, ergo ſequitur, quòd exiſtens in paſſione temperantiæ dans alicui amaſiæ ſuæ quod iniuſtæ pateret. ¶ Dico quòd non eſt ſimile quia iſte peteret non ligari: Nam peteret impetui paſſionis reſiſtere: Et ſic diceretur de male habituato, qui patitur, quia iſte peteret non habituari. ¶ Ideo proprie iſte quartus caſus debet intelligi de illis, in quibus voluntas eſt ligata non ex culpa.

Quot modis dicitur aliqs iniuſte pati volens.

B

C SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ aliter loquitur Ariſt. hic de voluntario & in tertio. Nam in tertio vocat illud eſſe voluntarium cuius voluntas eſt aliquo modo cā. Sed hic vocat voluntariū illud, quod voluntate expræſſa integra ſimplici, & libera eſt volitum, & econtra loquitur de inuolūtario, quia hic vocat voluntarium, quod licet voluntas velit, tñ illa voluntas non eſt expreſſa integra, vel ſimplex, vel libera ſed in tertio vocat inuoluntarium, qđ nullo modo eſt volitum, ſicut eſt purū violentū, vel illud, quod eſt ignorātia, inuincibili ignoratū. D ¶ Sed dubium eſt: Vtrum prodigus poſſit repetere rem ſuam male expoſitam; Dico ꝙ non, quia quilibet poteſt dare rem ſuam pro nihilo, ſi velit. ¶ Vnde quī patitur damnum vel voluntate expreſſa non ligata, vel integra, vel ſimplici voluntariæ vult, & tunc nō pariter iniuſtum volens. ¶ Item nullus patitur iniuſtum, qui non habet minus debito, ſed iſte non habet minus debito, quia licet iſte voluerit ſecuudum primum iudicium, tamē eſt compos mentis, & non habet voluntatem ligatam. ¶ Similiter nullus vult ſe alienare à re ſua, niſi pp habere, quod ſibi placeat, aut honoris, aut delectationis, & ſic ſecundū ſuā exiſtimationem nō damnificaī, ſed lucraī, igitur iſte nō patitur iniuſtū,

Ariſt. aliter hic, & in tertio loquitur de voluntario.

E ¶Commutabilia enim ſunt appreciãda ſecundum exiſtimationem cõmutantium iuxta eorum indigentias, non ſolum indigentias neceſſariorum, ſed etiam ſuperfluorũ. ¶Nota tamen, ꝙ aliqua ſunt homini, q̃ homo non poteſt commutare, puta vitam, vxorem filios, quia iſto modo iniuſtum faceret legibus, & communitati, ideo in iſtis non poteſt alteri auctoritatem dare damnificandi ipſum in talibus, & ſic patet quid ſit dicendum ad quæſtionem, & ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſpõſalis: Nullus volens voluntate expreſſa integrã ſimplici libera patitur iniuſtũ, & hoc volebat habere Ariſto.

F *An iudex debeat iudicare ſecundum allegata ſciens factum aliter conſtare.*

QVAERITVR Vtrum iudex debeat iudicare ſecundum allegata, & probata, vbi ſcit oppoſitum. ¶Et arguitur primo, ꝙ ſic quia iudex debet iudicare ſecundum illam notitiã, q̃ habet vt iudex, ſed vt iudex non habet notitiã niſi ſecundum allegata & probata: igitur. ¶Secundo ſic: Quia iudex debet facere, quod ẽ cognitum lege, ſed cognitũ eſt lege condemnare ad mortẽ virũ innocẽtem ſi fuerit conuictus: igitur. ¶In oppoſitum arguitur quia melius eſt ſcandalum naſci, quàm quòd veritas relinquatur, igitur. Pro declaratione.

PRIMO ſciendum eſt, quòd iudex poteſt ſcire oppoſitum illius quod per teſtes probatur dupliciter. ¶Primo modo quadam ſuſpitione, & præſumptione, & tunc dic, quòd iſta non ſufficit ad iudicandũ cõtra teſtes neque ad non iudicandum. Patet, quia noticia non ſufficit in iudice, quæ non ſufficit in teſte, ſed in teſte non ſufficit, ꝙ ſciat quadam præſumptione, vel ſuſpitione, vel opinione, igitur nec illud ſufficit in iudice. ¶Secundo modo poteſt ſcire noticia certitudinali puta qa vidit, vel audiuit &c. Et tunc dico, quòd contra illam nunquam iudicare debet, quãuis oppoſitũ ꝑ teſtes ꝓbet. ¶Dicit enim ſoluator, non ſequeris turbã ad faciendum malũ, nec plurimorum acquieſcas ſententiæ in iudicio. ¶Item melius eſt homini pro veritate ſupplicium pati, quàm pro adulatione beneficiũ accipere. ¶Et ſi petas quid iudex in hoc caſu facere debet. ¶Dico primo ꝙ nõ debet cõmittere alteri illam cauſã, quia ita bene peccaret ac ſi iudicaret omnis enim actus, ſiue bonus, ſiue malus magis imputatur ꝑcipienti, quàm obedienti, ſed iudici eſt illicitum cõdemnare innocentẽ, igitur. ¶Secundo dico, quod ſi iſte iudex habeat ſuperiorem, bonum eſt, ꝙ cauſam remitat ſuperiori, cum tamen tali ſciẽtia, quam habet de illa cauſa, & ſi cogatur à ſuperiore, iudicet ſecundũ veritatem, ſi autem non habeat ſuperiorem, iudicet ſecundũ veritatẽ, & grauiter puniat teſtes tales.

G Iudex ꝑt ſcire oppoſitũ illius, qđ ꝑ teſtes probatur dupliciter.

H

SECVNDO ſciendum eſt, quòd circa iſtam materiam incidit vna difficultas communis, vtrum iudex corruptus ferens ſententiam magis peccet, quàm pars corrũpens.

¶Pro

Qui magis peccat iudex corruptꝰ, an pars, eũ corrũ pens.

A ¶Pro declaratione eſt aduertendũ, quod iudicium humanũ cõiter quatuor modis ſubuertitur. ſ. timore cupiditate, odio & amore. ¶In duobus primis iudex dr̃ corrũpi per partem, in alijs duobus iudex non corrumpi per partem ſed per ſe ipſum, ideo q̃ſtio proprie debet accipi in duobus primis modis. ¶Et aduerte tamen, qđ iudex cupiditate corruptus magis peccat, quàm corruptus timore, patet quia duorũ peccatorum eiuſdem generis illud, quod eſt magis voluntarium eſt peius, ſed illud, qđ fit per cupiditatem eſt magis voluntarium, igitur etiam peccatum ex induſtria eſt maius, quàm peccatum ex paſſione. ¶Tunc poteſt reſponderi ad quæſtionem, quod pars corrumpens incuriendo timorẽ magis peccat, quàm iudex corruptus. Patet,

B quia quando ſunt duo concurrentia ad vnum malum, ille magis peccat, cuius voluntas præualet, & cuius voluntatem alter ſequitur, ſed ſic eſt in caſu igitur. ¶Secundo dico, ꝙ iudex corruptus per cupiditatem magis peccat, q̃ pars corrumpens. Probatur, quia quando ſunt duo cõcurrentes ad vnum peccatum ille magis peccat qui ſua mala voluntate poteſt ſubuertere leges & iura, q̃ ille qui non poteſt ſubuertere, ſed iudex qui habet auctoritatem poteſt hoc facere alter nõ, igit̃. ¶ Itẽ in gñe peccati maius eſt peccatũ vẽdere rẽ nõ ſuã, q̃ emere rẽ nõ ſuã. Nã vẽdere rẽ non ſuã eſt totaliter cõtra naturã venditionis, ſed emere nõ ſuũ nõ eſt ſic cõtra naturã emptionis, quia ſemper emimus quæ noſtra nõ ſunt

C ſed iudex corruptus per cupiditatẽ vendit rem non ſuam, quia partem alterius partis. ¶Ex quo ſequitur ꝙ maius peccatum eſt Giezia ideſt vẽditio ſpiritualium, q̃ ſimoniæ id eſt emptio earum, quia giezia vẽdit nõ ſua, & ſimoniacus emit nõ ſua. ¶Ex iſtis ſequitur ꝙ quando duo concurrunt ad vnũ peccatũ ille magis peccat cuius opus eſt magis voluntarium. Et ſic patet quid ſit dicendum ad iſtam quæſtionem & ad rationes quæſtionis. Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis. Iudex certitudinaliter ſciens oppoſitum illorum, quæ teſtes adducunt, non debet iudicare ſecundũ allegata, & probata. Quæ concluſio, relinquitur probata in primo notabili.

DE epycia vero, & epycia qualiter hæc habent, epycia quidem ad iuſtitiam. Epyces autẽ ad iuſtum proximum eſt dicere, neque enim vt idem ſimpliciter, neque vt alterum genere videtur intendentibus, &c. D

Epyκia an ſit virtus.

Qvaeritvr Vtrũ epijκia ſit virtus. ¶Et arguitur primo non: Quia omnẽ virtutẽ quilibet volens operari põt habere, ſed ſoli iudices pñt habere epiciã, qa ſolũ illi hñt interpretari leges, igit̃. ¶Scđo argui tur, nulla virtus opponit alteri virtuti, ſed epiicia opponit iuſtitiæ, quia vr̃ facere aliquid cõtra iuſtitiã. ¶ In oppoſitũ eſt Ariſtoteles in hoc quinto. Pro declaratione.

E Primo ſciendum, quia circunſtantiæ ſingulares cadentes circa actus humanos ſunt quaſi infinitæ, ideo legiſlatores non tenētur neque poſſunt condendo lege reſpicere ad omnes iſtas circūſtātia, ſed ferunt leges cōiter aſpiciendo ad aliquas circūſtātias cōmuniores. ¶Eſt tñ aduertēdum quod dato quod leges ſint vniuerſaliter latæ, tñ vniuerſaliter non ſunt tenendę, nec etiā ferens leges intendit quod vniuerſaliter teneantur, ſed ſolū qñcunque non emergit caſus exigēs exceptionem legis, qñque immo vt in plurimum iuſtum eſt operari ſecūdum legem ſcriptā, & aliquando licet raro eſſet iuſtum, immo quandoque oportet operari præter legem, & aliquando contra legem ſcriptam. ¶Et ad videndum F quid ſit epijcia eſt notandum, quod dupliciter ſunt iuſta, quędam ſunt ſcripta, quæ ſcriptura ſunt determinata, quædam ſunt non ſcripta. ¶Et iſta ſunt duplicia, quædam ſunt cōmunia, quæ quaſi omnibus ſunt nota, vt quod oportet benę facere benefacientibus. ¶Alia ſunt particularia, quæ ſunt prætermiſſionis ſeu exceptiones iuſtorum communiū, & circa iſta iuſta eſt epijcia, ita, quod epijcia eſt habitus inclinans hominem ad recte ſe habendum circa exceptiones iuſtarum cauſarum. ¶Et dico, quod eſt virtus, quia omnis habitus electiuus dirigens habentē circa illa, quibus contingit bene, & male vti eſt habitus virtuoſus, ſed epijkia eſt huiuſmodi, igitur. ¶Vnde epijcia inclinat circa directionem legis ſcriptæ, qua contingit bene, & male vti tam ſecūdum exceſſum, minus inſiſtendo legi ſcriptæ, quam circa defectum, puta nimis recedendo a lege ſcripta, bene ergo vti circa determinationem legis ſcriptæ indiget virtute, & illa vocatur epijcia. G

Epijcia quid.

Secundo ſciendum, quod epijkia nō eſt ſolum interpretari legem, ſed ſolum in legiſlatore ad quē hoc ſpectat. Vnde lex debet interpretari qñ propter duplicitatem verborum eſt dubia ſententia, & determinare, in qua ſententia debet intelligi, ſpectat ad legiſlatorem, & hoc ſolum ſpectat ad legiſlatorem. Sed ſi lex in determinata ſententia fuerit intellecta, tunc quis poteſt iudicare, quod talis caſus ſub tali lege non comprehenditur, & quod intentio legiſlatoris non erat talem caſum per talem legem terminare, etiam poteſt H fieri iudicium de augmento, & diminutione delicti, & ita poſitione legis diminuere, vel augmentare, & iſtud non eſt interpretari legem, ſed eſt vti lege ſecundum intentionem legiſlatoris. ¶Et aduerte, quōd ſi aliquis caſus acciderit ſecundum legem, bonum eſt, quōd ſi ſit inferior iudex, quod habeat recurſum ad conditorem legis, ſed ſi conditor legis non ſit, tunc iudex inferior poteſt interpretari legem dubiam, & illum ſenſum accipere, qui videtur ſibi magis rationabilis, non tamen quōd interpretatio legis à iudice inferiori multum diſtet ab interpretatione legis a iudice ſuperiori, quia interpretatio a iudice ſuperiori dat vigorem illi ſenſui, ſed nō a iudice inferiori, ſed ſolū ſuę ſententiæ, &c.

¶Et

A ¶Ex quo ſequitur, ꝙ ſi ſecundum epiiciam iudicetur dari minor pœna quam lex, dictet hoc tamen non eſt contra legem, quia hoc fit ſecūdum rectam rationem. ¶ Eſt tamē aduertendum, quod dr̄ia eſt inter iuſtum legale ſcriptū & iuſtū ſimpliciter, q̄a iuſtum legale ſcriptū nō eſt iuſtum formaliter, ſed ſolum materialiter, & per accidens immo contingit ipſum eſſe iuſtum, & aliquando non. ¶Sed iuſtum ſimpliciter ſtat in opere interiori. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ iuſtum epiiciæ eſt melius iuſto legali pdicto modo. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

Conclusio reſponſalis: Epiicia eſt virtus moralis. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

B *An Epiicia ita ius naturale regulare poſſit ſicut ius legale.*

2. Quaeritur vtrum epiicia poſſit eſſe habitus dirigens ius naturale ſicut ius legale. ¶Et arguit primo, ꝙ ſic, quia ius naturale indiget directione, q̄a alias omnes eſſemus æqualis libertatis, quod nō bonum eſſet. ¶Secundo ſic arguit. Videmus mōſtra accidere, ergo in natura ſunt defectus, & per cōſequens indiget directione. ¶In oppoſitum videtur eſſe communis opinio doctorum.

Ius naturale dupliciter.

Primo ſciendū, ꝙ natura proprie non dr̄ peccare in ſuis operationib. quia ſi mōſtra euenirent, hoc nō prouenit a natura, ſed ab impedimētis cōtingētib. Notū eſt.n. ꝙ natura facit de poſſibilib. ꝙ melius eſt, igit non dr̄ peccare, quia ſp operatur ſecūdū ꝙ melius pōt operari. ¶Eſt tn̄ C aduertendū, ꝙ ius naturale pōt accipi dupliciter. Vno mō prout cōſonat operi naturæ ſm oēm caſum cōtingentē, & ſic non pōt determinari lege, quia infiniti caſus pp diuerſa impedimenta cōtingere poſſunt, in q̄b. ēt natura operat̄ ſcd̄m ꝙ melius eſt ideo ibi non pōt eſſe determinatio. Alio modo accipitur iuſtum naturale prout conſonat operi communi naturæ. ¶Vnde opus cōe naturæ eſt opus, in quo natura non eſt impedita, & tale iuſtum pōt bene comprehēdi lege, & tale iuſtum ſic acceptū non eſt ſp iuſtum, neque tenēdum. Natura.n. non ſp obſeruat in opere ſuo regulam cōem, immo illam modificat ſi impedimēta cōtingant, vt ſp faciat de poſſibilib. quod melius eſt. ¶ Vnde natura ſecūdū regulam D cōem facit qnq; digitos in vna manu tn̄ ſcd̄m impedimenta prouenietia q̄nq; facit quatuor, quādoq; ſex, ſcd̄m ꝙ melius eſt. Vnde licet ſcd̄m regulam cōem iuſti reddendum eſt vnicuiq; ꝙ ſuum eſt tamen ſecundū caſum contingentē quandoq; nō eſt reddendum, vt furioſo non eſt reddendus gladius. Et ſic patet, ꝙ ſi capiatur iuſtū materiale primo modo eſt ſemper iuſtum, & omne ſibi contrarium iniuſtum propter, quod in ipſo nulla eſt directio. Sed capiendū ſecundo modo indiget quandoque correctione propter caſus repugnantes regulæ communi, &c.

Si iuxta ius naturales oēs hoīes debeāt eſſe æqualis libertatis.

Secundo ſciēdū ꝙ circa dicta incidunt aliquæ difficultates. Prima, Vtrum ſcd̄m ius naturale omnes homines debeāt eſſe æquales liber-

E bertatis. ¶Pro ſolutione eſt aduertendum, ꝙ ſi omnes homines ſecundum virtutem viuere vellent, certe non video quin non eſſent æqualis libertatis, ſed ꝓꝑ peccata multorum oportuit illud ius moderare conſtituendo aliquos ſuperiores, vt defectus haberent corrigere, & regi conceſſa eſt ſuperioritas ſibi a communi auctoritate ciuium, & ſibi non licet lędere quemquam niſi delinquentē & ſic omnes ſūt ęque liberi ſicut rex, niſi per peccatum libertatem eorum perdant. ¶ Vnde dato etiam quod omnes eſſent æqualis virtutis, & ſimiles anima, adhuc non eſſet omnibus conceſſa æqualis libertas, quia non eſſent ſimiles in corpore, ideo ad hoc ꝙ ſint ęquales libertatis oportet, ꝙ ſint æquales, & in corpore, &
F in anima, ꝙ tamen natura non facit &c. ¶Et iō dicit Ariſto. quod aliqui ſunt naturaliter ſerui, aliqui liberi, ſecundum dn̄ias in corpore, & dn̄ias in anima. Secunda difficultas. Vtrū de iure naturali omnia debeant eſſe communia. Dico, ꝙ multi diuerſimode exponūt iſtud tamen pro nūc dico, licet terra, animalia, & cætera eſſent communia ante eorū appropriationem, ſed poſtquam ſunt appropriata, de iure naturali eſt, ꝙ omnia maneant appropriata. ¶ Vel pōt dici, ꝙ omnia ſunt communia iure naturali, ſi quilibet vellet viuere ſecundum, ꝙ oportet, ideo quādo dr̄, ꝙ omnia ſunt communia de iure naturali, debet intelligi conditionaliter, puta ſi omnes virtuoſe viuere vellent. ¶Tertia difficultas, Vtrum in legislatore poſſit eſſe defectus.

¶Dico proprie, ꝙ non, quia facit de G
poſſibilibus, quod melius eſt, nec intendit ponendo legem, ꝙ ipſa ſp obſeruetur ſecundum ſentētiam verborum, i. ſecūdum ꝙ verba ſonant, ſed ꝙ caſu exigente modificetur, vel nō teneatur. ¶Et per hoc patet, ꝙ etiā in lege non eſt defectus ſi intelligatur ſecundum intentionem legislatoris, & ſecundum ꝙ verba ſonant. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes, Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Epiicia non poteſt eſſe habitus dirigens ius naturale ſicut ius legale. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

VTRVM autem contingat ſibiipſi iniuſtum facere vel non manifeſtum eſt ex his, quæ H
dicta ſunt, quædā quidem enim ſunt iuſtorum ſecūdum omnem virtutem a lege ordinata, puta non iubet ſeipſum interficere lex, quę autem non iubet, prohibet, &c.

An quis ſibimet iniuſte agere poſſit.

QVAERITVR vtrum aliquis poſſit ſibi iniuſtum facere? ¶ Et arguitur, quod ſic, quia aliquis poteſt facere ſibi contra prohibitionem legis, vt puta interficiendo ſe, igitur. ¶Secundo arguitur. Ille iniuſtificat ſibi, qui volens infert ſibi nocumentum, ſed multi ſunt tales, vt patet de illis, qui diſperant, &c. ¶ In oppoſitum eſt Ariſto. in textu. Pro declaratione.

A Primo ſciēdum, ꝙ mens Ari. eſt, ꝙ nullus homo poteſt ſibiipſi in iuſtum facere. Patet, quia nullus hō patitur iniuſtum volens, ſed qui ſeipſum dānificat, vult illud damnum recipere, ergo nō patitur iniuſtū, & per conſequēs non facit ſibijpſi iniuſtū. ¶Itē iniuſtū facere eſt plus ſibi accipere de lucro vel minus de damno, & iniuſtū pati eſt minus hr̄e in lucro, vel plus in damno, ſi ergo aliquis faceret ſibiipſi iniuſtum plus acciperet de lucro, & minus de damno, ꝙ falſum eſt. ¶Exemplum pōt dari, vt ſi inuaſus ab alio tantum noceat inuaſori quātū inuaſor ſibi nocet non iuſtificat, ſed inuaſor in iuſtificat inquantum primo aggreſſus eſt iniuriam, ſed ſi vterq; ſimul aggreſſi ſunt, tunc neuter iniuſtificat

Nemo pt ſibi ipſi iniuſtum facere.

B alium, ſed ambo, iniuſtum tamen fecerunt ciuitati, vel principi, & compelluntur ad emendam. ¶Item non vr̄ ſecundum quam ſpeciem iuſtificationis aliquis damnum faciat ſibi ipſi. ¶Contra, aliquis ſuę mulieri iniuſtū poteſt facere, ergo ſibiipſi. Añs patet, quia ſiquis crederet de muliere propria aliam hr̄e iam mecharet, igitur. ¶Dico primo, ꝙ ille iniuſtificat, quia eligit alteri nocere licet nō mechetur, mores n. magis inducuntur electione q̄ operationib. imo dato, ꝙ nullum opus exeat electio, erit peccatum. ¶Et ſi arguas, non vr̄ cui iniuſtum fecerit. ¶Dico, ꝙ vel ciuitati cuius legem frangere voluit, vel illi cuius thorū credidit violare, ſibi autē non iniuſtū fecit. ¶Et ſi dicas nullus damnum ex hoc recipit, igit. ¶Dico, ꝙ licet aliquē iniuſtum alteri facere, tamen alter iniuſtum non recipiet, poteſt enim eſſe iniuſta actio ſine iniuſta paſſione, igitur. C

Secundo ſciendum, ꝙ adhuc incidit vna difficultas, vtrum iniuſtum facere ſit peius quam iniuſtum pati. ¶Vnde primo eſt difficultas, vtrum iniuſtum pati ſit malum? Ad ꝙ dico ꝙ, & iniuſtum facere, & iniuſtum pati ſunt duo mala. Patet quia ambo recedunt a medio iuſtitiæ. Medium. n. iuſtitiæ, eſt non hr̄e plus de debito, neq; minus, ſed iniuſtum pati, eſt minus hr̄e de debito, igit̄ recedit, a medio iuſtitiæ, & per conſequens eſt malum. Non tñ, ꝙ comparamus, iniuſtum facere faciēti, & iniuſtum pati patiēti, ita, ꝙ quō eſt iſta. ¶Vtrum iniuſtū facere ſit peius patienti, q̄ iniuſtum pati patienti, ideo videndum eſt quod illorum eſt maius malum. ¶Et hr̄ dico, ꝙ iniuſtum facere eſt peius. Patet, quia quando aliqua duo ſic ſe habent, ꝙ vnū ſit cum malitia, & aliud non, ꝙ ſit cum malitiā, peius eſt, ſed iniuſtū facere eſt hmōi. ¶Item illud dr̄ eſſe maius malū, ꝙ opponitur maiori bono, ſed iniuſtum facere opponit̄ maiori bono, puta bono honeſto, quia eſt vituperabile, ſed iniuſtū pati opponitur boni delectabili, & vtili, vt notum eſt. ¶Et ſi inferas omne delectabile eſt bonum, ſed iniuſtum facere eſt delectabile facienti, ergo eſt bonum. Negatur conſequentia, ſed oportet inferre, ergo eſt bonum, vel apparens bonum. ¶Item illud dr̄ eſſe pei⁹ homini, ꝙ reddit ipsū ſimplr̄ peiorē, ſed malū, facere, i. iniuſte agere eſt hmōi, igitur. Iniuſtum aūt

Quid peius iniuſtū facere, an pati.

D

E pati non reddit hominem ſimpliciter malum, quia non eſt voluntariū. Notum eſt, ꝙ iniuſtum facere aggrauat totaliter partem ſuperiorem, & infetidat, ſed iniuſtum pati ſolū infetidat partem inferiorem, modo notum eſt, ꝙ infici ſecundum partem, ſuperiorem eſt peius, q̄ infici ſecundum partem inferiorem, & ſenſitiuā aggrauat etiam quandoque partem ſuperiorem, ſed leuiter, vir enim iuſtus habet diſplicentiā de iniuſta paſſione. ¶ Primo ꝑ peccatum facientis quem vellet eſſe bonum. ¶ Secundo, quia per illud quandoque impeditur a bonis operationibus in ſuſtinendo tñ decenter iniuriam virtuoſe operatur, in quo multum delectatur, & magis quam in aliis triſtetur, G ſaltem ſecundum partem ſuperiorem ¶ Et ſic patet quid ſit dicendum ad rōnes. ¶ Vnde licet aliquis interficiat ſe vel deſperet, nullum tñ illorum eſt iniuſtum facere, quia quodlibet illorū vult ſibi ineſſe. ¶ Dico et (vt viſum eſt) ꝙ qui ſeipſum interficit, damnificat cōmunitatem inquātum eſt pars cōitatis, qa violat leges cōmunitatis, & vſurpat iuriſdictionem principis, ideo licet non iniuſtificet ſibi tamen bene iniuſtificat ciuitati, & principi. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Nullus poteſt ſibi ipſi iniuſtum facere, quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

F

ETHICORVM ARISTOTELIS, H

LIBER SEXTVS.

ANIMAE autem virtutes diuiſimus, & has quidem eſſe moris dicimus, has autem intellectus. De moralibus quidem igitur pertranſiuimus, de reliquis, autem, & de anima primum dicentes dicimus ſic, &c.

An omnis virtus ſit vel moralis, vel intellectualis.

CIrca ſextum librum Ethicorum, quæritur primo vtrum omnis virtus ſit moralis, vel intellectualis. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia aliquæ ſunt virtutes naturales, vt habetur in ſexto huius in fine. ¶ Secūdo arguitur ſic, virtus intellectualis

lis

Actis ita bene acquiritur ex conſuetudine, ſicut moralis, igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. in primo, ſecundo, & in ſexto. Pro cuius ſolutione.

Vnde dñr virtutes morales. PRIMO ſciendum, ꝙ in hoc conuenerūt, omnes Doctores, ꝙ omnes virtutes morales dicũtur morales amore, ſed diuerſificati ſunt in ſignificatiõe huius termini mos moris. ¶ Dixerunt aliqui, ꝙ mos eſt idẽ ꝙ conſuetudo. Vnde cõſuetudo nõ eſt niſi reiteratio actuum ſimiliũ, ita ꝙ eſt ſenſus, virtus moralis acquirit ex more. i. ex conſuetudine, ꝙ idem eſt ꝙ ex frequentatione actuũ. Alii dixerunt, ꝙ mos idem eſt, ꝙ inclinatio naturalis, vel quaſi naturalis ad aliquid operandum, & iſti dicunt, ꝙ virtus moralis dr̃ a more à naturali inclinatione ad aliquid operãdum.

B ¶ Et quia talis inclinatio proprie cõuenit voluntati, ideo virtutes, quæ ſunt in voluntate dicuntur morales & non illæ, quæ ſunt in intellectu, q̃a intellectui proprie conuenit iudicium de operationibus, & non inclinatio ad operãdum, ſed iſte modus non vr̃ eſſe de mente Ariſto. nã dicit in 2. huius, ꝙ virtus acquiruntur in nobis ꝑ aſſuetudinẽ, ergo vr̃ dicere, ꝙ mos ſit idem, ꝙ aſſuetudo. ¶ Et ſi dicas, ergo virtutes intellectuales dicentur ita bene morales, ſicut illæ, q̃ ſunt in voluntate. Patet, quia ita bñ acquiruntur ex more. i. ex reiteratione actuum, ſicut illæ q̃ ſunt in voluntate. ¶ Dico ad illud, ꝙ verũ eſt, ſed quia priores vſi erant iſtis nominib. ideo placuit Ariſt. ſic vti, vel quia voluntas ad acquirendum virtutem, eget maiori exercitatione, q̃ intellectus, iõ omnis virtus humana dicitur eſſe intellectualis, vel moralis. C Virtutes enim naturales non ſunt proprie humanæ, quia ſolum conueniunt pueris, & beſtiis.

Dña ĩter actus, & actus. SECVNDO ſciendun eſt, ꝙ actus per quos acquiruntur virtutes intellectuales multum differunt ab actibus, per quos acquiruntur virtutes morales. nam omnes tales actus, per quos acquiruntur virtutes intellectuales dicũtur eſſe aſſenſus, vt ex aſſenſibus maioris, & minores generatur intellectus, ex aſſenſibus concluſionis ſcientia, & ſic de aliis, vt alias viſum eſt. ¶ Et aduerte, ꝙ aſſenſus aliq̃n generantur in nobis ex notitiis ſimplicibus terminorum ſicut aſſenſus principiorum. Aliquando ex aſſenſibus præmiſſarum, vt ſcientia actualis, vel aliquando mediantibus experientiis, ſicut videtur acquiri prudentia. D ¶ Vnde dicit Ariſt. ꝙ iuuenes bene fiũt geometrici, ſed nõ prudẽtes, q̃a prudentia eſt ſingularium, quæ fiunt cognita ex experientia, modo iuuenis caret experiẽtia, & ideo nõ poteſt eſſe aliquis médicus bonus, aut nauigator bonus ſine multis operationibus, ex quibus accipitur experientia. ¶ Vnde dicit Ariſt. in 2. Metaph. ſicut conſueuimus, ita dignamur dici, iõ dicit. Cõmẽtator in prologo tertii Phyſi. Cõſuetudo eſt maxima cã impediens a rebus manifeſtis. ¶ Vnde qñ aliquis fuerat aſſuetus ad aliquas actiones, licet noceant ſibi erunt ſibi faciles, & credet, ꝙ ſint vtiles. ¶ Aduerte tñ ꝙ habitus, qui recipiuntur in intellectu multis aliis modis poſſũt acquiri.

E acquiri. Iſtæ tamen pro nunc nobis ſufficient. ¶ Et nota, ꝙ licet pruden tia nõ proprie ſit virtus moralis, q̃a tamen eſt directiua virtutũ moraliũ iõ inter virtutes morales determinatur, & per iſta patet quid ſit dicendum ad rões. ¶ Vnde illæ virtutes naturales non ſunt morales, nec sũt intellectuales, nec etiam debẽt dici humanæ propriæ, quia pueris conueniũt, & beſtiis, ſicut dictum eſt ſuperius. ¶ Ad ſecundam patet quid ſit dicẽdum in primo notabili. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Diuiſio, qua virtutes humanæ ne diuidunt in morales & itellectuales eſt ſufficienter poſita, vt patet.

CONTINGENTIS F *autẽ aliter habere eſt aliquid, & factibile, & agibile. Alterum autem eſt factio, & actio, credimus autem de ipſis, & exterioribus rationibus, quare & cum ratione habitus actiuus alterum eſt &c.*

An actio, & factio differant

QVAERITVR ſecundo. Vtrũ actio, & factio diſtinguantur. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia idẽ eſt agens, & faciens, igit. ¶ Secũdo arguitur ſic Agibile, & factibile nõ diſtinguuntur, patet, quia eligibile, & agibile idem ſunt & tamen eligibile eſt factibile, ſicut lectus eſt factibile, & eligibile. ¶ In oppoſitum eſt Ariſto. in tex. Pro ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ actio, & factio quandoque capiuntur communiter pro omni operatione, & ſic non diſtinguuntur, immo actio dr̃ factio, & econtra. Alio modo capiuntur ſpãliter, & ſic dr̃, ꝙ actio eſt operatio immanens, ſeu quia manet in agẽte, vt intellectio, volitio. Sed factio, quæ tranſit in materiam extrinſecam, vt eſt ædificatio. ¶ Et ſi dicas, ergo, ſequitur, ꝙ aliquę operationes virtutum eẽnt factiones, vt patet de fortitudine, quæ operatur circa inimicos temperantia circa cibos & tamen oppoſitum videntur dicere fere omnes morales. ¶ Pro ſolutione omnium iſtarum difficultatum eſt aduertendum, ꝙ actio principaliter dr̃ eſſe electio, ſeu actus voluntatis, ſic videlicet, ꝙ omnis operatio ẽt quæ ab electione procedit dr̃ eſſe actio, & ſic operationes exteriores inquantum dependent ab electione dicuntur actiones; ſed factio dr̃ principaliter operatio exterior, quæ aliqd facit extra mentem, & ſecundario omnis operatio ad huiuſmodi operationem exteriorem ordinata dr̃ eſſe factio, & ſecundum hoc ars, & prudentia diſtinguuntur: nam ars vr̃ attendi penes operationem, ſecũdum quam attenditur bonitas artis, ſed bonitas artis attenditur penes operationem exteriorem, & bonitas prudẽtiæ attenditur penes electionem, & operationẽ interiorem. ¶ Et ſi dicas ergo omnes operationes pertinentes ad artem debent dici factiones, & exteriores, quod falſum eſt, quia etiã multæ operationes interiores, vt volitio, per quam vult ſic diſponere; & frui damnum vr̃ pertinere ad artem igi-

G Actio, & fact. multipliciter.

H

A igitur. Reſpondetur, q non eſt incō ueniens eandem operationem eſſe actionem, & factionem, vt domificatio inquantum ordinatur ad rem ad extra, ideſt ad domum faciendā dicitur factio, ſed inquantum ordinatur ad felicitatem humanam dr̄ actio. Et p maiori declarōne iſti⁹.

An qd ordinet operē intellectus. SECVNDO ſciendum eſt, q operatio intellectus ordinata finaliter ad dirigendum operationē exteriorem, vt ipſa, vel res operata ſit in ſe bona dr̄ pertinere ad artem, & dr̄ factio, vel operatio factiua, ſed omnis operatio intellectus finaliter ordinata ad dirigendum electionem, vel volitionem, vt electio ſit bona, & honeſta dicitur eſſe actio. Et aduerte, q electio proprie eſt eorum, quæ ſunt ad finem, ſed ipſius finis eſt voluntas, ita q finis inquantum habet

B rōnem finis dr̄ volibilium, & ordinata in finem dicuntur elegibilium. ¶ Et nota, q ipſorum operabilium duplex eſt finis, ſ. communis, vt eſt ipſa felicitas humana, & ſic omnia ordinata ad illum finem, dicuntur eſſe eligibilia. Prudentia enim cōſtituit ſibi finem illum communem, ars vero finem particularem, ſicut lectum domum & ſic dico, q illa quæ ordinantur ad illum finem particularem dicunt̄ factibilia, vel eligibilia ſecundum quid, vt illa q̄ ordinatur ad hoc, vt domus ſit firma dn̄t factibilia, vel eligibilia ſcd̄m quid. ¶ Et aduerte, q ars, & prudentia habent hitus ſibi oppoſitos, vn̄ ſicut prudentia eſt habitus inclinans, intellectū ad dictandū de mediis ordinatis ad rectū finē, ita habitus eius oppoſitus qui dr̄ beſtialitas, vel imprudentia C ſicut dicit Sc. in 3. d. 36. vel ſcd̄m alios dr̄ aſtutia, & inclinat intellectū ad dictandū de mediis ordinatis ad malū finē, vel de mediis inordinatis & malis ad bonū finem, ſed habitus oppoſitus arti dicitur atechnia & eſt habitus inclinans intellectum ad dictandum de mediis ordinatis ad malum finem particularem, vel de mediis inordinatis ad bonum finem, vt habitus, qui inclinaret intellectum ad iudicandum domum fieri ex cineribus, palea &c. ¶ Et per hoc patet quid ſit dicēdum ad rationes. ¶ Vnde non eſt inconueniens, q idem ſit agens, & faciens, non tamen propter hoc ſequitur, q actio, & factio ſint idem. ¶ Ad ſecundam dicitur, q agibile, & factibile non ſunt idem: nā agibile eſt iudicium, per quod iudi D camus aliquid eſſe faciendum, vel fugiendum quo ad operationes voluntatis, vel quæ dependent ex imperio voluntatis, ſed factibile eſt aſſenſus, vel iudicium, per quod iudicamus de operationibus tranſeuntibus in materiam extrinſecam. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Actio, & factio diſtinguuntur ab inuicem. Quę cōcluſio relinquitur probata ex dictis.

DE prudentia autem ſic vtique aſſumamus, ſpeculantes, quos vtique dicimus prudentes, videtur autem prudētis eſſe poſſe bene conſiliari circa ipſi bona & conferentia, nō ſecundum partem &c.

An

An prudentia ſit virtus.

QVAERITVR tertio, Vtrum prudentia ſit virtus. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia virtus ſit conformiter ad dictamen rectum, ſed prudentia nõ eſt huiuſmodi, patet, quia eſt ipſummet dictamen rectũ. ¶ Secũdo illa, q̃ eſt regula virtutis non eſt proprię virtus, ſed prudentia eſt huiuſmodi igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ari. in hoc ſexto. Pro ſolutione.

Duplex eſt prudẽtia. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ duplex eſt prudentia, ſ. actualis, & habitualis. ¶ Actualis eſt dictamen ſeu operatio intellectus, per quam intellectus iudicat aliquid eſſe ſic agendũ ſicut oportet, & ex talibus actibus frequenter reiteratis generat habitus, q. vocatur prudentia habitualis. F ¶ Et aduerte, ꝙ prudentia propriè non eſt virtus moralis, ſed eſt regula virtutum moralium, non quod omnium virtutum ſit vna prudẽtia ſeu vna regula, ſicut dixerunt aliqui, qa quælibet virtus habet ſuam propriã prudentiam, & ideo ſi in aliquo doctore inueniatur, quod prudẽtia eſt virtus moralis debet gloſari, ideſt eſt regula virtutis moralis. ¶ Sed dubium eſt. Vtrum virtus neceſſario requirat prudentiam actualem ad hoc quod dicatur virtus. ¶ Dicunt aliqui, quod ſic, ſic videlicet, quod niſi actualiter conformetur prudentiæ, non dicetur virtus. ¶ Alii dicunt, ꝙ ſufficit, quod ille actus natus ſit elici conformiter ad rectam rationem. ¶ Et illud videt̃ haberi in diffinitione praxis, in qua dr̃, praxis eſt operatio alterius potentiæ, quam intellectus nata conformiter elicī rationi G rectę, vt recta ſit. ¶ Dicit ibi nata ad denotandum, ꝙ ſufficit, ꝙ ſit in potentia propinqua ad hoc, ꝙ elicīatur conformiter rectę rõni. ¶ Ex quo ſequit̃ etiam, ꝙ ſi quis hr̃et iſtud dictamen, quod caſte viuendum eſt, dato ꝙ non haberet volitionem cõformem illi. nam prudentia dicitur recta ratio conformatiua bonę operationis, vel regulatiua bonę operationis, & non, quod ſit actualiter regulans, & conformans. — Sco. in prolo. 1. ſen. q. 7.

An artes ſint virtutes. SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ circa prędicta occurrunt aliquę difficultates. ¶ Prima, Vtrum artes dicãtur eſſe virtutes. ¶ Et videtur, quod ſic, quia virtus eſt, quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit, ſed artes ſunt huiuſmodi, igitur. ¶ Vnde ipſi artis duplex eſt opus, ſ. H interius, & exterius, quod natum eſt regulari ab opere interiori, ideo ars ſecũdum actum interiorem reddit opus vere exterius bonum. ¶ Vnde eſt aduertendum, ꝙ differentia eſt inter virtutem hominis, ſecundũ quod homo & virtutem intellectus; nam virtus hominis ſecũdum quod homo, eſt quæ reddit hominem bonum ſimpliciter, & ſic illę artes non ſunt virtutes hominis, ſecundum quod homo. Notum eſt enim, quod per artem domificatiuam homo nõ dicitur ſimpliciter bonus, quia multi ſunt boni domifactores, & boni artifices, qui dicuntur mali homines, ſed virtus intellectus eſt, quæ determinat intellectum ad melius opus, quod poteſt. Et ſic certe dico, quod artes benedicuntur virtutes in

telle-

A tellectus, ſed non hominis, ſecundū quod homo, quia non faciunt homi nem bonum ſimpliciter. ¶ Secunda dubitatio. Vtrum prudentia ſit habitus veridicus. ¶ Et videtur, quod non, quia prudentiam contingit ſalſum dicere propter ignorantiam inuincibilem alicuius circunſtantiæ, etiam contingit falſum dicere, per habitum iudicantem de his, quæ latent, ſed prudentia quandoque iudicat de his, quæ latent. Patet, quia ipſa eſt circa ſingularia, quę nos quādoque latent. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, quod difficultas eſt magna ad quam dicunt aliqui, quod quandocunque falſe iudicamus per intellectum, quod illud iudiciū non eſt ipſius prudentiæ, licet tamen propter ignorantiam inuincibilem excuſetur a culpa. ¶ Aliter dicunt alii,
B quod licet iudicium prudentiale, quandoque decedat a vero propter ignorantiam inuincibilem aliquorū conſiſtentiū in facto hoc non obſtat quin prudentia ſit habitus actiuus ipſius intellectus. ¶ Vnde ſicut virtus naturę non attenditur ad producendum peccatū, ſed in faciendo de poſſibilib. quod melius eſt attentis circunſtantiis contingentib. ¶ Similiter virtus noſtri intellectus non attenditur in ſemper iudicando, vere, quod eſt ſimpliciter melius, aut peius, ſed in iudicando vere, qđ eſt melius, aut peius, ſecundum quod eſt poſſibile ſecundum naturam ſubiectam, ſecundum quod cognoſcere poſſumus. ¶ Et per iſta, & alia dicta in alio notabili, patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponit.

C CONCLVSIO reſpōſalis. Prudentia eſt regina virtutū moralium & non proprie dicitur virtus. Quę cōcluſio relinquit probata ex dictis.

An prudentia monaſtica, œconomica, & ciuilis ſint unus habitus.

QVAERITVR Vtrum prudētia monaſtica, œconomica, & prudētia ciuilis ſint vnus habitus, vel diuerſi. ¶ Et arguitur, ꝙ non ſunt diuerſi, quia virtus, quæ eſt circa bonum proprium & commune non di citur, igitur nec prudentia. ¶ Secundo, illa, quæ dicuntur, vel ordinantur ad bonum commune videntur eſſe idem, ſed iſtę prudentiæ ſunt ad bonum commune, igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, quia ſicut eſt de virtute boni viri, & ciuis ſtudioſi, ita D eſt de prudētia boni viri, & ciuis ſtudioſi, ſed eadem eſt virtus viri boni, & ciuis ſtudioſi, vt probatur tertio politicę ergo & prudentia eorum eſt eadem. Et pro ſolutione.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ prudentia monaſtica eſt dictamen, per quod intellect dictat recte aliquod bonum homini conuenire, vel ſeruari, vt dictamen, per quod quis dictat, quod bonum eſt ſibi ſtudere. ¶ Sed prudentia œconomica eſt dictamen, per quod quis recte, dictat de bono domus. ¶ Sed ciuilis eſt per, quam quis recte dictat de bono ciuitatis, & communitatis, modo notum eſt, quod iſtæ diuerſæ prudentiæ habent alia, & alia obiecta, iō iſta diſtinguūtur adinuicem. ¶ Sed bona hominis ſunt triplicia, ſcilicet

Quid ſit prudētia monaſtica.

E cet animæ, vt virtutes, & ſcientiæ, corporis, vt delectatio, pulchritudo, ſanitas, & exteriora, vt diuitiæ. Et inter iſta ſolum bona animæ ſunt bona ſecundum ſe, & alia nō ſimpliciter bona, niſi inquātum referuntur ad bona animæ, & bonum virtutis. ¶ Ideo prudentia monaſtica cōſiſtit in hoc, quod eſt bene conſiliari, & diſcernere ad acquirendum ſibi virtutes, & recte ordinare bona corporis & exteriora ad opus virtutis ſeu ad operandum bonum virtutis, iō dicit Ariſt. in nono huius, quod in opprobrium vocamus illos amatores ſui, qui ſibiipſis plus tribuunt, & ſi recte tribuat nullus vocabit eum philacem, ideſt amatorem ſui. ¶ Ex iſtis poteſt concedi quod prudentia monaſtica conſiſtit in poſſe bene cō-

F ſiliari, & diſcernere ad acquirendū ſibi virtutes, & opera virtutum, & in ſcire ordinare omnia, quę ſunt corporis, & exteriora ad operandum ſecundum virtutes. Habitus autem, quo quis ſcit bene conſiliari ad acquirendum ſibi bona corporis, vel bona exteriora abſq; reductione ipſorum in virtutes animæ non eſt proprie prudentia, ſed aſtutia, quæ eſt praua, & vituperabilis.

Secundo ſciēdum eſt, quod virtus quo ad actum exterius maxime conſiſtit in beneſaciendo vicinis amicis, & toti patriæ. ¶ Vũ bene cōſiliari ad procurandum bona amicis, & patriæ dicitur eſſe prudentia politica. Et quia quando aliis procuramus bona melius procuramus actum virtutis, ideo dixerunt aliqui quod iſtæ prudentiæ ſunt vnus

In quo conſiſtit, virtus in terius.

habitus, quod tamen non videtur G verum. ¶ Vnde, quia bona corporis exteriora ſunt manifeſtiora, bonis animæ, ideo multi in illis ſtatuerunt eorum finem, & tales vocantur amatores ſui. ¶ Et nota vlterius, quod quia prudens omnia, quæ ſub eius conſideratione, cadunt, ſiue propria, ſiue communia ordinat ad bonum ſibi proprium, videlicet, ad felicitatem, prudens enim ad vtilitatem communem operatur, & quæcunque alia ipſe agat, eſt, vt occurrat bonum virtutis. ¶ Ideo etiam dixerunt aliqui, quod prudentia ciuilis, & œconomica reducuntur ad prudentiam, monaſticam. ¶ Et licet prudens, ad diuerſos, & multos fines operetur, hoc tamen eſt ſecundum reductionem ad vnum vltimatum fi- H nem, ideo dixerunt aliqui, quod prudentia ad bonum, commune domus, vel ciuitatis, & ad bonum proprium dirigens eſt vnum, & eadem, nihilominus tamen dicitur ſicut prius, quod ſunt diuerſi propter hoc, quod ſunt diuerſi actus, quia ad diuerſa obiecta. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

Conclusio reſponſalis. Illæ tres prudentiæ ſunt diuerſæ ſibi inuicem &c. ¶ Et nota, ꝙ adhuc eſt alia prudentia, quæ vocatur legiſpoſitiua, & eſt prudentia principis, vel legislatoris. ¶ Et politica eſt prudentia ſubditi qua ſubditum dictat ſic eẽ operandum, & legiſpoſitiua, qua princeps, vel legislator dictat ſubditos hoc facere, & hoc ſugere.

NE-

A *NEQVE eſt prudentia vniuerſalium ſolum, ſed oportet, & ſingularia cognoſcere actiua enim, actio autem circa ſingularia propter quod quidem non ſciẽtes quibuſdam ſcientibus magis actiui &c.*

An prudentia conſiſtat circa ſingularia.

QVAERITVR vtrum prudẽtia ſit circa ſingularia. ¶ Et arguitur ꝙ non, quia ita bene poteſt intellectus habere iudicium de vniuerſalibus, ſicut de ſingularibus, igitur. ¶ Item ſicut ſcientia eſt habitus cõcluſionis demonſtratæ, ita prudentia eſt habitus concluſionis per ratiocinationem prudentialem concluſæ, ſed concluſio aliquando, eſt B vniuerſalis, igitur. ¶ In oppoſitum, videtur eſſe Ari. dicit enim, ꝙ actio eſt ſingularium, ſed prudentia eſt habitus actiuus igitur. Et adducit Ari. vnum ſignum, quia iuuenes poſſunt bene eſſe geometri, ſed non prudentes propter defectum experientiæ, q̃ eſt circa ſingularia, ſicut prudentia. ¶ Item de eodem iudicat prudentia ad quod inclinat moralis virtus, ſed moralis virtus inclinat ad ſingularia igitur &c.

Quid ſignificat, prudẽtiã eſſe circa ſingularia.

SCIENDVM eſt primo, ꝙ tota difficultas huius quæſtionis eſt intelligere quid eſt potentiam, vel habitum vel operationem eſſe circa ſingularia. ¶ Dico, ꝙ nihil aliud eſt quam ꝙ potentia, vel habitus, vel operatio reſpiciat determinatũ ſingulare, & diuiſum ab aliis ſingularibus, vel plura ſingularia determinata, & diuiſa ab aliis quantumcunq; etiam fuerint eiuſdem rationis, vt actus videndi quo video ſortem eſt circa ſingulare, quia determinate fit ad ſortem ſic, ꝙ non ad alium hominem. ¶ Sed potentiam, vel habitum vel operationem eſſe circa vniuerſale, vel vniuerſalia non eſt aliud quã ꝙ potentia, vel habitus, vel operatio reſpiciat non aliquod ſingulare diuiſum, ſed indifferenter plura, vt illud iudicium, quo intellectus iudicat hominem bene facere, vbi oportet &c. illud iudicium non magis determinate reſpicit ſortem quam Platonem, ſed quemlibet hominem indifferenter. ¶ Et ſi dicas, potentia, & habitus non magis inclinant ad aliquos actus, quam ad ſuos cõſimiles. igitur quælibet potentia, & habitus D erunt vniuerſalium, & non ſingularium. ¶ Pro ſolutione eſt aduertendum, quod potentia, & habitus poſſunt capi dupliciter. ¶ Vno modo ſecundum ſe, & ſic dico ꝙ potentia & habitus ſecundum ſe cõſiderata certe ſunt vniuerſalium, i. non magis ſunt ad vnum actum, q̃ ad ſuum cõſimilem. ¶ Alio modo poſſunt conſiderari ſcd̃m ſuos actus, vnde potẽtiam, vel habitum conſiderari ſecũdum ſuos actus, nihil aliud eſt dicere niſi vtrum actus eorum ſint circa ſingularia, vel circa vniuerſalia & de hoc eſt dubium. Ideo.

Propoſita q̃onis alieta ꝓpoſitio.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt. Vtrum actus potentiarum, & habitus ſint circa ſingularia, vel vniuerſalia. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum, ꝙ potẽtiæ

E tiæ appetitiuæ ſicut eſt ipſius voluntatis duplex eſt actus. ¶ Quidam eſt immanens, qui communiter vocat elicitus. ¶ Alius eſt imperatus, qui eſt communiter alterius potentiæ, puta potentię exterioris licet tamen aliquis actus voluntatis poſſet eſſe imperatus, & de iſtis actib exterioribus imperatis, dico, ꝙ ſunt circa ſingulare, nullus enim comedit actu, niſi hoc pomum, vel videt hunc lapidem, & ſic proprie de iſtis intelligitur, quod dr̃, ꝙ actus, & operationes ſunt ſingularium. ¶ Sed de actibus immanentib. qui vocãtur actus eliciti, dico ꝙ inſequuntur actus potentiæ cognitiuę: ideo ſi actus potentiæ cognitiuę non fuerit determinatus ad ſingulare neque actus potentiæ appetitiuæ. ¶ Ex quo ſequit,

F ꝙ cum cognitio noſtra de agibilib. quandoque non deſcendit ad ſingulare, ideo poſſibile eſt, ꝙ volitio ſit vniuerſale. ¶ Nota tñ, ꝙ ſi iſta volitio non deſcendit ad ſingulare, ſeu non determinetur ad ſingulare, certe non ſequitur aliquis actus exterior dr̃.n 3. de anima, ꝙ exiſtimatio vniuerſalis non manet. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ potentia, & habitus quo ad actus interiores quandoq; ſunt vniuerſalium, quandoque ſingularium, iuſtus enim per iuſtitiam non ſolũ vult iuſtum huic, vel huic, ſed omnibus. ¶ Similiter legiſlator per iuſtitiam legalem inclinatur ad ponẽdum leges vniuerſaliter circa materias omnium virtutum, vt inde omnes boni fiant. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ prudentia aliquando eſt circa vniuerſalia, aliquando circa ſingularia, magis tamen eſt circa ſingularia. G ¶ Prima pars patet, quia legiſpoſitiua eſt vna pars prudentiæ, & notum eſt, ꝙ ipſa eſt circa vniuerſalia, leges enim non ſolum aſpiciunt ſortem, vel Platonem, ſed omnes indifferenter. ¶ Secunda pars patet, quia quandoque iudicamus, ꝙ nocere huic eſt malum. ¶ Tertia pars patet, quia virtus eſt circa difficilia, ſed difficilius eſt bene iudicare in particulari, quam in vniuerſali, ideo virtus eſt magis circa particularia, quam circa vniuerſalia, ergo ſimiliter, & prudentia &c. Et per iſta patet q̃d ſit dicendum ad quęſtionem, & ad rationes. Ideo ponitur.

Conclvsio reſponſalis: Prudentia dr̃ eſſe cica ſingulare non ſic præciſe quin ſit circa vniuerſale, vt patet ex dictis. H

OPORTET autem aſſumere de eubulia quid eſt vtrum ſcientia quadam vel opinio, vel euſtochia, vel aliud quoddam genus &c.

Eubulia, ſyneſis, gnomæ, quæ virtutes.

Qvaeritvr Vtrum eubulia, ſyneſis gnõmę ſint virtutes a prudentia diſtinctę? ¶ Arguit primo, ꝙ nõ ſunt virtus. nã eubulia non eſt niſi operatio cõſiliatiua, igit, &c. Secũdo, ꝙ nõ diſtinguant a prudentia, quia habitus intellectuales q. diſtinguũtur a prudentia non ſunt niſi quatuor, ſ. intellectus, ſcientia ſapiẽtia, & ars, igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, quia habentem perficiunt &c. & non ſunt prudentiæ, vt notum eſt, igitur

A igitur diſtinguunt a prudentia. Pro cuius declaratione.

Quid ſit eubulia εὐ καὶ βουλή.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ eubulia eſt virtus intellectualis, & dr̃ ab eu ꝙ eſt bonum, & bolesis, ꝙ eſt conſilium quaſi virtus conſiliatiua. ¶ Vnde aduerte, ꝙ eubulia eſt habitus intellectualis inclinans ad recte conſiliandũ ad optimum finẽ attingendũ per optima media qñ, & vbi, &c. ¶ Et nota ꝙ in conſilijs contingit quandoque ad malum finem dare bonum conſilium, & illud nõ pertinet ad eubuliã. ¶ Et nota, ꝙ ſicut in ſpeculatiuis ex falſis ſequitur verum, ita in practicis per mala media contingit ſortiri bonus finis. Vnde

B ad bonum conſilium duæ conditiones requiruntur. ¶ Primo, ꝙ finis ſtatutus ſit bonus. ¶ Secundo requiritur inuentio mediorum honeſtorũ. ¶ Et aduerte, ꝙ quandoque oportet longo tempore conſiliari ne interueniat ignorantia, aliqñ parum ne idoneitas attingendi finem trãſeat, ideo prudentia iubet quãdoque nõ

εὐστοχία

vti eubulia, ſed euſtochia, vnde nota, ꝙ euſtochia & ſolertia ſe habẽt ſicut ſuperius & inferius. ¶ Vnde ſolertia eſt promptitudo inueniendi medium in non proſpecto tempore ſiue ſit in ſpeculatiuis ſiue in practicis, ſed euſtochia eſt promptitudo inueniendi medium in agibilibus, & practicis tantũ, & iſta dẽnt intelligi cũ debitis circunſtantijs, vt puta quanto tẽpore ſit conſiliandum vbi quibus, & ſic de alijs circunſtantijs. ¶ Et aduerte, ꝙ eubulia hẽt habitũ ſibi cõtrarium, ſ. cacobulia, qui eſt habitus inclinãs ad graue cõſiliãdũ.

C

Quid ſit ſyneſis.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ ſyneſis præſupponit eubuliã. Nam ſyneſis eſt habitus inclinans ad recte iudicandum de mediis per eubuliã inuentis. ¶ Et aduerte, ꝙ quandoq; capimus pro eodem euſyneſis, & ſyneſis licet differant, ſed aſyneſis eſt habitus proprie contrarius ſyneſi. Sed gnomæ eſt habitus inclinans ad recte iudicandum de medijs inuentis per eubuliam pertinentibus ad iuſtum epijcies. ¶ Vnde gnomæ ſe habet ad ſyneſim ſicut iuſtum epijcies ad iuſtum ſimpliciter, & vt epijcia ad iuſtitiam. Et aduerte, ꝙ quandoq; gnoma ſygnoma eugnoma accipiuntur pro eodem. ¶ Et nota, ꝙ prudẽtia totalis proprie nõ eſt vnus habitus, ſed aggregatum ex tribus habitus habentibus ordinem adin-

D

uicem, ſcilicet ex eubulia ſyneſi, & præceptiua, vel dictatiua magis, vt primo eſt eubulia, quæ inclinat ad conſiliandum, & ad inueniendum media, & poſtea ſyneſis iudicat, qđ illorum eſt honeſtiꝰ, & eſt alia pars, quæ dicit hoc eſſe ſic faciendum, & aliqui iſtam vocant prudentiã præceptiuam. ¶ Sed proprie non debet dici præceptiua, quia iſtud præcipere, vel imperare proprie conuenit voluntati, quæ poſtquam media ſunt inuenta, & iudicatum eſt, quod honeſtus, prudentia dicit eſſe faciendum, & voluntas imperat, id eſt vult efficaciter illud, quod prudentia dicit eſſe faciẽdũ, vnde dato, quod media ſint inuenta, & ſic dictat, quod iſtorum eſt honeſtius, adhuc nõ eſt dictatum, qđ hoc ſit faciendũ, ideo oportet habere vnã par

Item prudentię ad dictandum illud, & ſic patet quod prudentia habet tres habitus, ſcilicet conſiliatiuum, iudicatiuum, & dictatiuum ſeu executiuum, & iſte non poteſt ita bene exprimi ſicut alij, &c. ¶ Notum eſt enim quod conſilium parum valet ſine iudicio, & iudicium parum ſine executione, vel præceptis. Et per illa patet quid ſit dicendum ad rōnes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis, Eubulia, ſyneſis, gnomę, ſunt virtutes diſtinctę a prudentia.

An prudentia diſtinguatur à ſcientia morali.

QVAERITVR Vtrū prudentia diſtinguatur a ſcientia morali. ¶ Arguitur, ꝙ non, quia ſicut ſcientia moralis habetur de concluſione F practica, ita & prudentia, igitͤ. ¶ Arguitur ſecundo ſic, quia vel differūt ex eo, ꝙ prudentia eſt ſingularium, & ſciētia moralis eſt vniuerſalium, ſed hoc nō, quia (vt iam viſum eſt) prudentia etiam eſt vniuerſalium ſicut ſingularium. ¶ In oppoſitum arguitur per Ariſt. qui diſtinguit ſcientiam à prudentia, dicens, quòd ſunt duo habitus intellectuales. Pro cuius declaratione.

Ex quo proueniat diffi cultas q̄ ſtionis.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ difficultas huius, quæſtionis prouenit ex diſtinctione ſcientiæ, artis, & prudentiæ. ¶ Dicunt aliqui, ꝙ ſcientiæ vt diſtinguitur contra prudentiam, & artem eſt vniuerſalium, & prudentia, & ars ſingularium. ¶ Et dicunt iſti, ꝙ ſi aliquæ propoſitiones vniuerſales pertineant ad artem, vel ad prudentiam, hoc non eſt per mo- G dum concluſionum, ſed principiorum, puta maioris, vel minoris ad concludendum concluſionem ſingularem. ¶ Et dicunt, ꝙ illa principia vniuerſalia ſunt ꝑ ſe nota, vel ſunt probata per habitum ſcientificum. notum eſt enim, ꝙ ad concludendum ſingularē bene indigemus vniuerſali ſub qua ſumitur minor, ideo dicunt, ꝙ vniuerſales non pertinēt ad artem, vel prudentiam concluſiue, ſed ſolum præſuppoſitiue, & ſi ſit dubia debet probari per habitū ſcientificum ideo dicunt, ꝙ ars, & prudentia ſubalterna habitui ſciētifico, & ſic dicetur, quòd prudentia ſubalternatur ſcientiæ morali. Et ſic diceretur, ꝙ habitus in nobis acquiſitus ex doctrina librorum moralium non eſt prudentia, ſed moralis ſcientia, quæ eſt habitus circa H vniuerſalia demonſtratione acquiſitus. Et dicitur moralis, quia docet naturam, & conditiones operū moralium. ¶ Dicunt ergo reſolutione, quòd prudentia eſt ſingularium, & dicunt, quod illa, quæ ſecundum rationes ſingulares ſunt variabilia, ſecundum rationes vniuerſales non ſunt variabilia. Et ideo dicunt, qđ non eſt inconueniens de eodem eſſe ſcientiam, & prudentiam ſecundum tamen aliam, & aliam rationē dicunt etiam, ꝙ ſufficit cognoſcere illa, quæ non cadunt ſub opere noſtra ſecūdum rationes vniuerſales, ſed illa q̄ ſubſunt operi noſtro non ſufficit cognoſcere ſecundum rationes vniuerſales, ſed oportet deſcendere ad rationem ſingularem eorū.

Et

A Et iſta opinio videtur multas difficultates includere, ideo aliter dicunt aliqui. Pro cuius declaratione.

Prudentia,& ſciētia quō diſtinguūtur.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ alij dicunt, ꝙ prudentia, & ſcientia nō diſtinguuntur penes hoc, quod prudentia eſt ſingularium, & ſcientia eſt vniuerſalium, quia notum eſt, ꝙ conſilium, eſt prudentiæ, & tamen quādoque conſiliarum de vniuerſali, vt quærens in tali caſu q̄d debet facere homo, ideo etiam videtur quòd ex iudicio ſingulari ſtatim tanquam ex medio, & ratiocinationē conſimilis poteſt haberi iudiciū vniuerſale, ſi per prudentiam iudices me nunc hoc debere facere, &c. iudicabis ſtatim quem licet debere hoc facere poſitis eiuſdem circunſtantijs. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ
B omnis lex ſiue decretalis quantumcūque ponatur in caſu ſingulari habet vim vniuerſalis pręcepti, & documenti. ¶ Et pro maiori declaratione dicunt iſti, ꝙ eorū, quæ ſunt, quędam ſunt in poteſtate noſtra fieri, vel non fieri, ſic vel ſic fieri, & illa dicunt factibilia, vel agibilia, & iudicium de illis dicitur prudentia, vel ars. ¶ Alia ſunt, quæ non ſunt in poteſtate noſtra fieri, vel non fieri, ſic vel ſic fieri. Et iudicium de illis dicitur ſpeculatio, & dicunt, ꝙ de iſtis agibilibus, vel factibilibus formantur duplices propoſitiones. ¶ Quædam ſic ſe habent, quod ad eorum confeſſionem concedens non propter hoc mouetur ad operandum, & tales pertinent ad ſpeculatiuam, vt ſi concedatur, quod figura diſtinguitur a re figurata nō propter hoc concedens mouebitur ad aliquid operandum. ¶ Aliæ ſunt, quæ ſi conceduntur concedens mouebitur ad aliquid operandum, & iſtæ pertinent ad artem, vel prudentiam, quæ ſi ſint per ſe notæ pertinebunt ad artem, vel prudentiam non tanq̄ concluſiones, ſed per modum principiorum, vel concluduntur ex alijs propoſitionibus, & hoc dupliciter, vel ex propoſitionibus non pertinentibus ad artem neque ad prudentiā, ſed meræ ſpeculabilibus, & ſic erūt concluſiones meræ ſpeculatiuæ, & habitus eorum erit ſcientia, vel ſapientia, vel concluduntur ex propoſitionibus pertinentibus ad artem, vel ad prudentiam, tunc pertinebūt ad artem, vel ad prudētiam per modum concluſionum, & habitus eorū erit ars, vel prudentia ſiue ſint ſingulares, ſiue vniuerſales. D Et per iſta patet quid ſit dicendum. Ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis. Prudentia eſt habitus diſtinctus a ſententia morali.

DE eo autem, quod eſt nihil eſſe magis operatiuos ꝓpter prudentiam bonorum, & iuſtorum, parum ſuperius incipiendum ſumentes principium, &c.

An detur virtus ſine prudentia.

QVAERITVR Vtrū quis poſſit habere virtutem ſine prudentia? ¶ Arguitur ꝙ ſic, quia voluntas poteſt velle aliquid dato ꝙ intellectus nō dictauerit illud eſſe volendum, vt patet de lucifero qui voluit æqua-

E litatem Dei dato ꝙ intellectus eius non dictaſſet, igitur. ¶ Secundo arguitur ſic, multi ſunt virtuoſi q non habent prudentiam. igitur. ¶ In oppoſitum eſt Ariſt. qui dicit ꝙ virtus prudentialis ideſt moralis non poteſt haberi ſine prudentia. Pro cuius declaratione.

Cuiuslibet potẽtiæ pot eſſe duplex virtus.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ cuiuſlibet potentiæ poteſt eſſe duplex virtus ſcilicet naturalis & acquiſita. ¶ Naturalis non eſt niſi naturalis inclinatio in exiſtẽs nobis a natura & inſequens naturalẽ complexionem noſtram, & iſta poteſt eſſe bona & quędam mala, puta inclinans ad malos mores, multi enim a natiuitate inclinãtur ad luxuriam, quidam ad latrocinium. ¶ Et Aduerte ꝙ Ariſt. bo-

F nam inclinationem potentiæ cognitiuæ vocat dinoticam, ideſt induſtriam naturalem, & mala pōt vocari hebetudo. ¶ Et nota ꝙ homo in organo potentiæ, habet ſpiritus mobiles & fluxibiles ad qđ diſponit caliditas & humiditas ẽ inuentiuus modorũ multitudinis ad quemcunque finẽ voluerit. Et ſi organum fuerit bene receptiuum ad quod diſponit frigiditas & ſiccitas organi, tunc bñ erit iudicatiuus, & ſic erit bene diſpoſitus ad prudentiã ſi ſit ad bonum. Et ſi ſit ad malum erit diſpoſitus ad aſtuciam, & ſic contrariæ fuerit diſpoſitus vocatus habes. Et poteſt vocari aſinetus vel aſinus propter defectum iudicij. ¶ Et aduerte ꝙ contingit aliquos eſſe rudes in conſilio, profundos iudicio vel econtra ſecundum diuerſitatem diſpoſitionis naturalis in organis. Et de iſtis virtutibus non quærit liber noſter, G quia iſtę poſſunt eſſe ſine prudentia, & ſemper ad vnum opus inclinãnt, ideo videndum eſt de virtutibus abquiſitis per frequentationem actuum quæ dicuntur virtutes morales. Pro cuius declaratione.

Virtutes morales ſemp ad optimũ opus inclinant.

SECVNDO ſciendum, eſt ꝙ virtutes morales ſemper ad optimũ opus inclinant. Et de iſtis breuiter dicitur ꝙ non poſſunt acquiri perfectæ ſine prudentia. Acquiruntur. n. iſtæ virtutes ex conſuetudine ſeu ex frequentatione actuum, & operationum. ¶ Pro cuius declaratione eſt aduertendum ꝙ operationes dupliciter poſſunt eſſe ſimiles. Vno modo ſecundum ſubſtantiam ipſarũ, vt dare dare. Alio modo ſecundum

H ſimilitudinariam proportionem ad aliquam regulam, & ſic operationes ex quibus generatur habitus poſſunt dici ſimiles, ſed non oportet ꝙ ſint ſimiles ſecundum ſubſtantiam, quia tunc inclinarent in tales actus & talis regula eſt recta ratio de agibilibus diſtribuens ſecundum exigentiam circunſtantiarum, talis autem ratio recta prudentia eſt, vel opus prudentiæ, & ſine tali non poſſunt generari iſtæ virtutes morales, igitur. Virtus enim videtur ſemper ad operationes inclinare conformes rectæ rationi. ¶ Et aduerte, ꝙ aliquis dupliciter pōt aſſueſieri in operatiõibus bonis, & cõformibus rõni recte. Vno modo quòd non ſibi ſed alteri prudenti credat, & ſic habitus qui ſic generabitur in appetitu erit bonus, ſed nõ perfectus ſimpliciter, qa cũ deficeret doctor exterius non haberet

A habêret quomodo poſſet bene operari. ¶ Secundo dñr conformes rõni recte, quia in ipſomet eſt, & tunc ex talib. generãtur habitus pfectus. ¶ Et quãdo dr ꝙ nullus poteſt aſſentire principiis practicis pertinentib. ad prudentiam niſi per virtutes morales, & per conſequens virtus moralis pręcedit prudentiam. ¶ Dico, ꝙ homo poteſt aſſentire illis ſine virtute morali ſaltem perfecta, puta per bonam naturalem inclinationem, p aſſuefactionem doctrinalem a parentib. Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

CONCLVSIO reſponſalis: Nõ eſt incõueniẽs volũtatẽ hře actũ rectum ſine prudẽtia actuali, & fortẽ et ſine habituali. Quę concluſio poteſt ſufficienter videri ex dictis.

B *SED & ratio ſic diſſoluetur vtique qua diſputat quis, quoniam ſeparantur abinuicem virtutes, non enim idem optime natus, ad omnes, quare hanc quidẽ ſciuit, hanc autem nequaquam aſſumens erit, &c.*

An virtutes morales cõnectãt adinuicẽ.

QVAERITVR vtrum virtutem morales ſint connexæ adinuicem. i. vtrum ſic habeant ꝙ vna non poſſit eſſe ſine alia. ¶ Et arguit ꝙ ſic, primo quia hoc vř dicere Ari. in hoc ſexto, etiam Aug. ¶ Secundo arguit ſic: actus vnius virtutis non poteſt fieri nec perfecte fieri niſi mediante alia virtute coadiuuante, igitur. Patet. n. ꝙ ſi materia tẽperãtię occurrat non poterit homo circa illã hře actum prompte niſi mediante alia C vitute, vt mediante fortitudine vel aliqua alia igitur. ¶ In oppoſitum arguitur, aliquis poteſt eſſe naturalter inclinatus ad actus vnius virtutis & non ad alium alterius virtutis; igitur. Pro declaratione quęſtionis.

PRIMO ſciendum eſt, ꝙ relictis multis opinionibus rñdetur cũ Sco. ꝙ virtutis morales non ſunt cõnexę neq; quo ad ſua genera q̃ ſunt iuſtitia, fortitudo & tẽperãtia. i. ꝙ nõ oportet, ꝙ illa genera, ſeu illę virtutes ſint cõnexę adinuicem. Patet, q̃a notum eſt ꝙ vna virtus non eſt perfectio totalis, alias hoĩs, ſed ſolũ partialis, alias ſufficeret hře tm̃ vnã virtutem ad perfectã perfectionẽ hoĩs. ¶ Mõ ſic arguit, q̃ncunq; eiuſdẽ perfectibilis ſũt plures perfectiones partiales pt illud perfectibile hře vnam D illarum in ſummo, dato ꝙ aliam habeat in eſſe remiſſo, ſed virtutes morales ſunt huiuſmodi, igitur. ¶ Et ſi dicas ergo ſequitur, ꝙ qui haberet vnam virtute in ſummo eſſet ſimpliciter moralis. Dico ꝙ nõ ſequit, ſed bene eẽt ſimpliciter temperatus vel fortis vel aliquo genere vel ſpẽ virtutis bonus moraliter, ſed non eſſet ſimpliciter bonus moralis. Nullus enim poteſt dici ſimpliciter moralis niſi habeat omnes virtutes. ¶ Et ſi dicas, ſi virtutes non eſſent connexę ſequeretur ꝙ virtuoſus poſſet obliquari i deſt deficere circa materiam alterius virtutis. ¶ Dico ꝙ habẽs temperantiam propter defectum fortitudinis poteſt deficere circa materiã fortitudinis, ſed propter hoc temperantia nõ erit minus perfecta, quia ipſa

Sco. in 3. d. 36.

Q8 virtutes morales non ſunt connexæ.

E ipſa non habet dirigere hominem, circa omnem materiam. ¶ Et ſi dicas ſequit ꝙ habens vnam virtutem nó operat delectabiliter circa materiã illius virtutis. ¶ Dico ꝙ habens vnam virtutem, vt puta temperantiam delectabiliter operat circa materiã temperantiæ niſi de per accñs impediat per materiam alterius virtutis, quiã non eſt habituatus, iõ quis habens temperantiam delectabit circa materiam temperantiæ tamen poterit triſtari circa materiam fortitudinis pp defectum eius &c. ¶ Et quando dr ꝙ ſunt ſorores, dico ꝙ verum, ẽt quia poſſunt ſe iuuare adinuicem, ſed vna non eſt alia, neque vna eſſentialiter perficit alterã. Notum eſt. n. ꝙ vna virtus iuuat aliã. Vnde ſi multe materiæ virtutum ſimul concur-
F rent & homo ſolum vnam haberet certe non ita bene operaretur per illam ſicut eſt haberet alias virtutes, circa illas materias. ¶ Et forte p hoc ſoluunt omnes auctoritates ſonãtes ꝙ ſunt connexę debet ſic intelligi ꝙ iuuant ſe adinuicem, & ꝙ vna ſine alia non poteſt ita bene habere actũ ſuum ſicut cum alia &c.

An prudentia, & moralis virtus cõnectãtur, in ſimul. SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ aliæ incidunt difficultates, prima vtrum prudẽtia, & virtus moralis ſint connexæ adinuicem. ¶ Proculus declaratione dicunt aliqui ꝙ prudentia ſic eſt connexa cum virtute, ꝙ ſi iudicium præcedit electionẽ ꝙ tunc non erit prudẽtia ſed oppoſitũ dicit Scotus. Dicit. n. ꝙ prudentia poteſt eſſe ſine virtute & electione, & ꝙ aliquis poteſt dictare de mediis ad finem, & etiam de ipſo fine, dato ꝙ nõ
G habeat actum virtutis moralis. Et dicit ꝙ prudentia non ſolum eſt mediorum ad finem, ſed ẽt ipſius finis, ſic ꝙ ille habitus gñatus ex dictaminib. ſiue ſit circa finem ſiue mediorũ ad finem dr̃ eſſe prudẽtia. ¶ Alia difficultas, vtrum omnium virtutum moralium ſit vna prudentia. Rñdet Dubiũ. bñ ꝙ tot ſunt prudentiæ ſpecie differentes, quot ſunt virtutes morales ſpecie differentes, quęlibet enim virtus moralis habet ſuam propriam prudentiam. Non eſt enim veriſimile, ꝙ omnia agibilia ab vno habitu reſpiciantur, ſicut nec omnia factibilia ab vna arte. Notum eſt enim ꝙ aliquis poteſt eſſe bene affectatus circa aliquã agibilia, & non circa alia, quo facto notum eſt ꝙ poterit dictare de aliquibus agibilibus, & non de
H aliis, & habere prudentiam circa aliqua non habendo circa alia, ergo nõ omnium agibilium eſt vna prudentia. ¶ Et ſiquis dicat, dicit Ariſtot. ꝙ omnium agibilium, & omnium virtutum moralium eſt vna prudẽtia. Rñdetur, ꝙ illa auctoritas querit difficultatem vnitatis habitus. ¶ Sicut queritur quomodo philoſophia vel logica eſt vnus habitus, ita etiam quomodo prudentia dr̃ eſſe vnus habitus, & qa iſta materia alias fuit tractata in principio philoſophiæ, & in principio logicæ, ideo vide quomodo logica dr̃ vna, & philoſophia, ita etiam prudentia. Et ſic patet, quid ſit dicendum ad rationes.

GCONCLVSIO reſponſalis. Virtutes morales dicuntur eſſe cõnexæ adinuicem, i. dñr ſe iuuare adinuicem, & non ꝙ vna non poſſit eſſe

ſine

A ſine alia. Quę concluſio relinquitur probata in primo notabili.

An ſapientia ſit nobilior prudentia.

QVAERITVR Vtrum ſapientia ſit nobilior quam prudẽtia. ¶ Arguitur primo, ꝙ non, quia ſecundũ prudentiam homo dicitur eſſe magis fœlix. Vnde dicit Ariſt. in 7. politicę, ꝙ homo eſt tam fœlix quantũ eſt in eo virtus, & prudentia, igitur. ¶ Secũdo arguitur ſic, illa eſt melior ſine qua nullum opus dicitur eſſe bonum, ſed ſine prudẽtia nullum opus nec ciuitatis, nec dumus dr̃ eſſe bonum; igit. In oppoſitum eſt Ariſt. in iſto ſexto. Pro cuius declaratione.

Qualiter, ſapia eſt itellect⁹. PRIMO ſciendum eſt, ꝙ communiter dr̃, ꝙ ſapientia eſt intellectus, & ſcientia, & iſtud vr̃ dicere ↄ, B Ariſt. in text. Sed qualiter debet intelligi multum diuerſificãtur docto. ¶ Dicunt. n. aliqui, ꝙ ſapientia eſt illa cognitio per quam cognoſcit̃ ita eſſe, ſicut per cõcluſionem ſignificat̃ pṗ ita eſſe, ſicut per præmiſſas ſignificatur. ¶ Vnde aſſenſus p̃miſſarũ demonſtrationis dr̃ intellectus & aſſenſus concluſionis dr̃ ſcĩa; & aſſenſus ƥ quem cognoſcitur, ꝙ ita eſſe per concluſionem eſt pṗ ita eſſe ſicut ſignificatur per præmiſſas vocatur ſapientia & ſic ſapientia eſt intellectus & ſcientia non quidẽ formaliter, ſed materialiter, & quaſi pręſuppoſitiue & eſt hẽnt dicere ꝙ ſapientia in omni proceſſu demonſtratiuo ſaltẽ ſpeculatiuo, ſiue phyſico; ſiue in mathematico dr̃ inueniri. ¶ Aliter dicunt alii, ꝙ ipſa metaphyſica dr̃ eſſe ſapiẽtia, & iſtud vr̃ habere Ariſt. in 1. metaph. Dr̃ enim communiter ꝙ ſapiẽ G tia eſt ſpeculatio altiſſimarum cauſarum. ſ. Dei & ipſarum intelligentiarum in qua ſpeculatione eſt fęlicitas noſtra. ¶ Sed dubium eſt, quomodo erit intellectus, & ſcientia. ¶ Dicũt ꝙ erit intellectus inquantum ipſe cõcedit principia ſua, ſine probatione. ¶ Et dr̃ ſcientia inquantum hẽt viã ad arguendũ de ipſis elenchis cõtra negantes ea. Elenchus enim eſt ſyllogiſmus cõdictorius, id eſt ducens ad methã redargutionis. Et iſti fundãt ſe ẽt in hoc ꝙ dicit Ariſt. ꝙ ſapiẽtia eſt intellectus, & ſcĩa honorabiliſſimorum in natura. Vr̃ ergo dicere, ꝙ ſapiẽtia dr̃ eſſe de honorabilib. in natura, &c. ¶ Alii dñt ꝙ ſapientia eſt aſſenſus ꝑ quem aliqs aſſentit toti ſyllogiſmo demonſtratiuo qui eſt vna rõnalis vel conditionalis, ita valet ꝙ D ille aſſenſus per quẽ aſſentit toti illi propõni cõditionali dr̃ eſſe ſapiẽtia, & tũc ſapientia eſt intellectus & ſcĩa ſupple obiectiuæ: i. hr̃ de illis de quibus hr̃ intellectus & ſcientia, quia de præmiſſis & concluſione. Sed pro maiori declaratione quæſtionis.

SECVNDO ſciendum eſt, ꝙ difficultas eſt inter doctores. Vtrum prudentia ſit nobilior virtus, quam ſapientia. ¶ Poteſt tamen dici breuiter ꝙ ſi capiatur pro ſpeculatione ipſius Dei & intelligentiarum videtur ꝙ ſapientia ſit nobilior, quia illam ſpeculationem dixiſſet Ariſt. eſſe noſtram felicitatem & propter eã aliæ virtutes quæruntur. Notum aũt enim ꝙ ſapientia non ordinatur ad prudẽtiam, neq; ad virtutes morales cum finis eius proprie ſit ſcire, & ſpecu-

E lari, oportet ergo quod aliȩ virtutes ordinentur ad ipſam. Notum eſt. n. quod ſpeculatio qua Deum ſpeculamur eſt nobilior quam illa qua intellectus aliquis operatur eorum, q̄ ſub ſunt ſibi. ¶ Et nota ꝙ Ariſt. poſuiſſet duplicem fȩlicitatem. ſ. politicam, q̄ conſiſtit in operibus prudentiȩ. Aliā poſuiſſet fȩlicitatem ſimpliciter, quȩ conſiſtit in ſpeculatione, & contemplatione Dei, & iſte eſt opus ſapientiȩ, & illa eſt nobilior prudentia. Et aduerte, ꝙ licet prudentia ſit magis neceſſaria ad bene operandum quā ſapientia, quiā nō pōt eſſe virtus ſine prudentia, vnde non propter hoc ſequitur ꝙ ſit nobilior. Et ſi dicas, multi ſunt qui dicunt delectationes ſenſuales, & pecunias eē meliores ſapiētia. ¶ Dico ꝙ hoc dicunt, vel credūt

F pp imprudentiam, & malitiam moralem, & iſti ſunt qui credunt Deū nihil eſſe, q̄ ventrem ſuum vel diuitias, vel honores, vel credūt bonitatē eius, & excellentiam in hoc conſiſtere, ꝙ vtatur nectare, & manna, & cibis delicatisſimis, vel in hoc ꝙ hēnt indefectibiles theſauros, vel ꝙ plurimos habent ſeruitores, & certe ſi talia non dicerent ore, tñ talia dicunt habere in mente, propter quod videmus multos magis velle viuere in hac vita iuuenes, q̄ in aliam vitam tranſire. Et per iſta patet quid ſit dicendum ad rationes. Ideo ponitur.

Conclusio reſponſalis: Si ſapiētia accipiat pro ſcia q̄ eſt de honorabiliſſimis reb. quemadmodū capit Ariſt. in 1. metaphy. ipſa eſt nobilior prudentia. Quȩ cōcluſio relinquitur probata in primo notabili.

G *Medium virtutis, quod.*

Qvaeritvr Vtrum mediū virtutis ſit illud ſignum, ad quod intellectus operantis vniuerſaliter reſpicit. ¶ Arguitur primo, ꝙ ſic, quiā omnis ſciens opus bene perficit, qñ reſpicit ad mediū, igitur. ¶ Secundo ſic, quia boni artifices dñr operari cum ad medium dicūtur reſpicere. ¶ In oppoſitum arguitur, quia medium virtutis non eſt terminus mediatatum &c. quos eſſe dicimus iter medium ſuperabundantiȩ, & defectus ſed ſignum de quo loquitur hic Ariſt. eſt talis terminus, igitur, &c. Pro ſolutione.

Primo ſciendum, ꝙ in iſta qō ne nos loquimur de ſigno directiuo operātis, & iſtud pōt eē quadruplex, ſ. ſignum pcognitum, & ſignum, ꝙ eſt ipſa pcognitio, ſignū inquiſitū, & ipſa inquiſitio. ¶ Signum pcognitū eſt duplex, ſ. principale, ſeu vniuerſale, & vltimatū, & eſt illud propter quod recte operās operatur, & iſtud eſt ipſe Deus, propter quod operans debet operari, & vocatur vltimus finis. ¶ Aliud eſt ſpeciale alicui vel aliquibus. ¶ Pȩcognitum eſt lex, vel conſuetudo ſecūdum quā quis operatur iſtud eſt notum aliquibus, puta qui non habent iudicare de lege, ſed ſm legem, & ad legem reſpicienter iudicant ſignum, quod eſt cognitio finis, & vocatur principium practicū ſaltem virtualiter. ¶ Signū autem inquiſitum eſt medium virtutis. Et dantur quatuor documenta in ſecundo ad inueniendum tale medium, iſtud eſt difficile, ta-

H Signū directiuū quadruplex.

rum

A rũm laudabilẽ propter dignitatem, & bonum propter honeſtatem. ¶Primum ſignum eſt ꝙ fugiat extremũ virtuti magis oppoſitum, virtus. n. magis ab vno extremo, quã ab alio. ¶Secũdum eſt, quod qui vult inuenire medium virtutis fugiat illud vitium, ad quod eſt magis pronus. Et dico quod eſt magis pronus ad illud ad ꝙ operandum maxime delectat. ¶Tertium documentum eſt, ꝙ qui vult mediũ inuenire debet delectationem fugere. ¶Quartum documẽtum eſt, quia qñ quis parum recedit non vituperatur, ſed qui multum recedit, vituperatur & ideo volẽs inuenire medium oportet quandoq; excedere, quandoq; deficere propter, ꝙ medium faciliter inueniatur. ¶Sed ſignũ, quod eſt ipſa inquiſitio eſt ip-
B ſa conſiliatio, vel notitia inuentiuã medium inquiſiti. ¶Ex omnib. iſtis dicitur, ꝙ ſignum ad quod praeſpicit vniuerſaliter, omnis operans dr̃ eſſe finale bonum, & per conſequẽs non eſt medium virtutis, quia illud eſt difficile inueniri. Notũ eſt enim, ꝙ ſecundum exigentiam illius ſigni vniuerſa operã habent, vel plus, quã oportet, vel minus, quam oportet, vel tantum quantum oportet. ¶ Et dñr habere plus quando habent vltra, quam ſit neceſſarium ad conſequẽdum illum finem, & dñr hr̃e minus, qñ non haberẽt neceſſarium ad conſequendũ finẽ, & habent tantum quantum, quando hẽt omnia requiſita ad conſequendum finem, & nõ plura, nec pauciora, ita ꝙ mediũ eſt inuentum, quando non eſt addere nec minuere.

C SECVNDO ſciẽdum eſt, ꝙ medium virtutis eſt mediũ ꝙ eſt virtus ſic videlicet ꝙ operatio, quæ manet mouendo defectum & ſuperabundantiam dr̃ operatio virtuoſa, & iõ proprie quando dicitur ꝙ virtus eſt in medio dẽt ſic intelligi, ꝙ illa operatio quæ manet ſi remoueatur ſuperabundantia, & defectus dicitur virtuoſa. ¶ Et eſt aduertendum, ꝙ aliter ſumitur medium in virtutibus quę ſunt ad ſe, quam in virtutibus, quę ſunt ad alterum, ſicut eſt iuſtitia. Nam in virtutibus quę ſunt ad ſe, ſumitur medium rationis. Et dicitur medium rationis, non ꝙ exiſtat eius rationis, ſed quia dictatum a ratione recta, ſic ꝙ non oportet ꝙ ęqualiter diſtet ab extremis ſicut eſt mediũ rei. Iſtud medium ſp magis accedit ad vnũ extremũ, ꝗ ad
D aliud. Et dẽt iſte acceſſus ſp eſſe ſecũdum rõnem rectam, vt fortitudo ad audaciam, & temperãtia ad defectũ, magis ad ſuperabundantiam. Rõ. n. recta dictat ꝙ fortis magis debet elõgari a timiditate, ꝗ ab audacia, & tẽperatus a ſuperabundantia, quam a defectu, ſed iuſtitia eſt medium rei non ꝙ ſit dictatum a ratione recta, ſed quia tale medium diſtat ęqualiter ab extremis, ¶Et eſt notandum ꝙ medium iuſtitię vel ſit ſecundum proportionem arithmeticam, ſicut in commutatiua, vel ſecundũ proportionem geometricam, ſicut in iuſtitia diſtributiua. ¶Et pro declaratione eſt notandum ꝙ differentia eſt inter proportionem & proportionabilitatẽ, quia proportio eſt habitudo vnius ad alterũ, ſed proportionabilitas

Medium virtutis ẽ mediũ ꝙ ẽ virtus.

E litas eſt habitudo duarum proportionum. ¶ Et dico ꝙ iuſtitia diſtributiua accipitur proprie ſecundum ꝓportionabilitatẽ geometricam, puta quando proportiones ſunt æquales. ¶ Sed illud in quo extremum vnius proportionis diſtat ab extremo alterius proportionis, non eſt æquale, vt duo ad vnum eſt proportio dupla, etiam, quatuor ad duo eſt proportio dupla, ſed illud per quod illud extremum duo excedit, vnum non eſt ęquale ad quatuor, ideo eſt ibi proportionabilitas geometrica & ſecundum iſtam fit iuſtitia diſtributiua. ¶ Vnde per iuſtitiam diſtributiuam bona communitatis ſic debent diſtribui ꝙ ſit æqualis diſtributio pecuniæ ad pecuniam, æqualis perſonæ ad perſonam, & ſi perſona iſta ſit vti-

F lior in duplo, habeat in duplo de pecunia, &c. ¶ Non tamen oportet ꝙ differentia extremorum ſit æqualis vt notum eſt, quia plus datur vni, ꝙ alteri. ¶ Sed in proportionabilitate aritmethica proportiones ſunt inęquales, ſed differentiæ terminorum ſeu exceſſus ſunt æquales, vt eſt proportionabilitas inter tria ad duo & quatuor ad tria. ¶ Notum eſt ꝙ illæ proportiones ſunt inęquales, quædã vocatur Seſquialtera, & alia Seſquiquarta, & tamen exceſſus eſt æqualis puta vnum, & ſecũdum iſtam fit iuſtitia commutatiua, quæ reſpicit ęqualitatẽ dati, & accepti ſecundum valorem; & ita licet inter perſonas ſit inæqualitas proportionis, non tamen debet eſſe inter terminos proportionum; ſed debet eſſe æqualitas ſimpliciter dati, & accepti quaſi inter differentias terminorum. ¶ Et ſic patet quid ſit dicendum ad rationes quæſtionis. Ideo ponitur

¶ C O N C L V S I O responſalis. Medium virtutis non eſt illud ſi- H
gnum ad quod intellectus operantis vniuerſaliter reſpicit. Quæ concluſio relinquitur probata in primo notabili.

Finis commentariorum præclariſſimi viri, Magiſtri Petri Tatareti Pariſienſis, in triplicem Ariſtotelis philoſophiã cum quæſtis, quæ fuerunt ſummo ſtudio recognita per R. P. F. Saluatorem Bartolucium de Aſſiſio Theologum Franciſcanum atque in almo Gymnaſio Patauino Metaphyſicam publice profitentem.

QVAESTIO DE SVBIECTO *METAPHYSICAE,*

REVERENDI P. M. IACOBINI MALAFOSII BARGII, Scotiſtæ Clariſſimi.

A R. P. Saluatore Bartolucio de Aſſiſio recognita ac in lucem reſtituta.

An ens inquantum ens ſit ſubiectum in metaphyſica?

QVAERETVR, an ens inquantum ens, ſit ſubiectum in metaphyſica. ¶ Et videtur primo, quod non. Quia Ariſt. 6. metaphyſ. 2. diuidens ſcientias ſpeculatiuas penes ſubiecta, dixit phyſicam eſſe circa inſeparabilia mobilia. Mathematicam circa ſeparabilia ſecundum cōſiderationem, licet non ſecundum eſſe cuiuſmodi ſunt ſubſtantiæ abſtractæ ergo ſubſtantiæ abſtractæ sūt ſubiectum, ¶ Et cōfirmatur, tū, quia ibi appellat metaphyſicā Theologiā, qđ non eſſet, niſi eſſet circa Deū, tū, quia in prologo primi metaphyſ. appellat eam honorabiliſſimam ſcientiam, quia eſt circa honorabiliſſimū genus, quod eſt ens abſtractum per eſſentiam, vt eſt Deus, & intelligentiæ cæleſtes, & in prologo vocat eam diuinam, quia eſt diuinorum, & hoc idem dicit in 6. metaphyſ. 2. & primo de anima textu primo. ¶ Secundo, ſcientia capit denominationem à ſuo ſubiecto, iuxta illam Regulā, Qualis eſt proportio obiecti ad obiectum, talis eſt ſcientię ad ſcientiam. Sed ſi ens eſſet ſubiectum metaphyſicæ, eſſet ſcientia viliſſima, quia res quāto ſuperior tanto imperfectior, & per conſequens ens eſt viliſſimū, & ſic ſcientia eſſet viliſſima. ¶ Tertio, omne ſubiectum debet habere paſſiones demonſtrabiles de eo; Sed ens licet habeat paſſiones, non tamē ſunt paſſiones demōſtrabiles de eo, quia non habet (cum ſit ſimpliciter ſimplex) quod quid eſt, per quod, tā quam per medium poſſit demōſtrari: ¶ Quarto, cum noſtra beatitudo etiam ſecundum Theologos conſiſtat in actibus ſecundis animæ, maxime erit in actu perfectiſſime ſcientiæ, & ita ſecūdum philoſophū erit in actu ſcientię metaphiſicæ, & ita obiectum beatitudinis erit ens inquantum ens, ſi eſt obiectum metaphyſicæ, quod eſt omnino falſum, cum ſit

cum ſit viliſſimum obiectum inter omnia obiecta, vt iam viſum eſt.
¶ Quinto Ariſt. primo poſt. 43. dicit quod ſcientia eſt vnius generis ſubiecti, habentis principia, partes, & paſſiones. Sed ens cum ſit ſimpliciſſimum, & communiſſimum, non habet principia, nec intrinſeca, quia non eſt reſolubile, nec extrinſeca, vt puta finem, & efficiens, quia tunc omne ens haberet talia principia, quod eſt falſum, vt patet de Deo. ¶ Sexto, illud eſt ſubiectum, cuius cauſæ, & principia quæruntur: Sed tale eſt ſubſtantia, vnde. 8. metaphyſ. primo, & 7. metaphyſ. 5. & 12. metaphyſi. primo, ſubſtantiarum, quæruntur principia, & cauſę, ergo ſubſtantia eſt ſubiectum, ergo non ens, quia vnius ſcientię non poſſunt eſſe duo ſubiecta. ¶ Vltimo, Nullum æquiuocum eſt ſubiectum, ſed ens eſt æquiuocum, ergo non poteſt eſſe ſubiectũ minor pꝫ per Porphyrium in cap. de ſpecie, qui aut, ſi quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit.

In oppositvm eſt Ariſtoteles. 4. metaphyſ. primo, vbi inquit, eſt autem ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens inquantum ens, & quæ huic inſunt, & non de partibus eſt, & Auer. in principio commenti dicit, quod intendit ſtabilire ſubiectum iſtius artis. ¶ Secundo, Auicenna primo metaphyſ. inquit, primum ſubiectum huius ſcientiæ eſt ens inquantum ens. ¶ Tertio illud eſt ſubiectum, cuius cauſæ, & principia, quæruntur. Sed ens eſt tale vt patet per Ariſt. 4. metaphyſ. primo, & 6. metaphiſ. primo, ergo.
¶ Quarto illud eſt ſubiectum, cuius paſſiones quęruntur, & docentur: Sed ens eſt huiuſmodi, vt patet. 4. met. primo, & 3. textibus, & inde. & 5. met. tex. non habente commentum, & cap. 16. vbi tractat de eodem & diuerſo, & de aliis multis paſſionibus entis, vt ibi clare patet. ergo.

Pro claro intellectu dicendorum primo ſciẽdum eſt, quod dum quærimus an ens ſit ſubiectum, non quærimus de ente communi enti reali, & enti rationis, quia tale in via Scoti, vt communiter tenetur (quicquid dicat Nicolaus Bonetus) eſt æquiuocum. Nec quærimus de ente diuiſo in decem prędicamenta, ſeu in ſubſtantiam, & accidens, quia tale eſt finitum, nec ſub tali cõtinetur Deus: Sed quærimus de ente immediate cõmuni diuiſo in Deũ, & creaturam, quod eſt inferius ente diuiſo in ens reale, & ens rõnis, & ſuperius ente diuiſo in decem prædicamenta. ¶ Secundo ſciendum eſt, qđ ſubiectum primum dicitur dupliciter, ſcilicet primitate adæquationis, ſeu vniuerſalitatis, & primitate perfectionis. ¶ Quærimus nos de primo ſubiecto primitate adæquationis, & non de primo primitate, perfectionis, quia tale eſt Deus, vt communiter volunt Auerroiſtæ, & Metaphyſici. ¶ Tertio, ſciendum eſt, quod cum omne ſubiectum debeat eſſe vniuocum, præſens quæſtio, præſupponitur,

ens

ens eſſe vniuocum, de quo alias, ſeci quæſitum. ¶ Quarto ſciendum eſt, quod ſubiectum multipliciter accipitur, nam aliud eſt ſubiectum propoſitionis, aliud ſubiectum accidẽtis, Aliud ſubiectum forme ſubſtantialis, aliud ſubiectum tranſmutationis accidentalis, aliud ſubiectũ trãſmutatiõis ſubſtãtialis, aliud ſubiectum ſeruitutis, aliud ſubiectum conſiderationis, & de hoc vltimo eſt ſermo quod nihil aliud eſt, niſi materia pertractanda, & potius debet dici obiectum, quam ſubiectũ, & eſt notandum, quod aliud eſt eſſe ſubiectum potentiæ, & aliud eſt eſſe obiectum habitus. Vnde omne quod eſt obiectum habitus, ſeu ſcientiæ, eſt obiectum potentię intellectiuæ, & non econtra. Quærimus ergo hic ſubiectum. i. obiectum habitus, id eſt ſcientiæ Metaphyſicæ & docet Scotus in 24. ſecundi libri ſententiarũ, quod intellectui propter ſui illimitationem nõ poteſt aſſignari vnum obiectum terminatiuum. ¶ Quinto ſciendum eſt, quod iſtæ primitates. ſ. pfectionis, & vniuerſalitatis nunquam coincidunt in eodem ſubiecto, immo pugnant adinuicem, vt patet: Fatui ergo ſunt, qui coniunctim eas vni ſubiecto aſſignant.

¶ Sexto eſt ſciẽdum, quod Ioannes canonicus in primo phyſicorum, quæſtione prima dicit, Scotum, in primo libro ſententiarum, ſic deſcribere, ſubiectum. ¶ Primum ſubiectum ſcientiæ eſt, quod habet concepum quidditatiuum, non incluſum virtualiter in aliquo priori ad illam ſcientiam pertinente, primo notũ, ſecundum rationem formalem, & abſolutam, virtualiter primo continens notitiam omnium veritatum, adæquatarum toti illi ſcientiæ cuius eſt ſubiectum.

¶ Ex qua diffinitione eliciuntur ſex conditiones, neceſſario requiſitæ ad ſubiectum. ¶ Prima, quod habeat conceptum quidditatiuum, ſiue entitatiuum. ¶ Secunda, quod ille conceptus non ſit incluſus virtualiter in aliquo priori ad illã ſcientiam pertinente. ¶ Tertia, quod ſit primo notum. ¶ Quarta quod ſit primum ſecundum rationem formalẽ, & abſolutam. ¶ Quinta quod ſit primo virtualiter continens notitiam omnium veritatum. ¶ Sexta, quod ſit adæquatum totis illi ſcientiæ, cuius eſt ſubiectum, & Mauritius Hibernicus ſuper expoſitione tertiæ quæſtionis vniuerſalium dicit Scotum in primo Reputationum quęſtione prima ponere ſex cõditiones: Sed falſum eſt id quod dicit Ioannes Canonicus, videlicet quod Scotus ponat illam diffinitionem in primo: Secundo, falſiſſimum eſt id, qđ dicit Mauritius, videlicet quod Scotus in primo reputationum. q. prima ponat ſex conditiones, quia tãtũ ponit tres, quæ ſunt iſtæ. ¶ Prima, quod ſcientia a ſubiecto, habeat denominationem, ſeu determinationem. ¶ Secunda, quod ab eodem habeat dignitatem. ¶ Tertia, quod ſubiectum dicatur, de aliis determinatis in ſcientia. Hæc Scotus, Multum miror de iſtis duob. pręclariſſi-

riſſimis vitis, quod impoſuerint Scoto, quæ nunquam dixit.

¶ Et alii iſtis ſex, conditionibus, antepoſuerunt alias, duas, conditiones. ¶ Prima, quod ſit, ens reale. ¶ Secunda, quod ſit vnum non ſolum vnitate Analogiæ, ſed vnitate vniuocationis. Scotus in tertia quæſtione vniuerſalium ponit tres conditiones requiſitas ad ſubiectum. ¶ Prima, quod de eo prǽſupponatur quid eſt, & quia eſt. ¶ Secũda, ꝙ ſue paſſiones demoſtrẽt per ſuũ quod quid eſt. ¶ Tertia, quod omnia conſiderata in illa ſcientia habeãt attributionem ad ipſum. ¶ Sed his omiſſis eſt notandum, quod in tertia quæſtione prologi primi ſententiarum ſit definit ſubiectum.

¶ Ratio primi ſubiecti eſt continere in ſe primo virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius eſt. Hæc Scotus. ¶ Sed dubitabis, quomodo ſubiectum cõtineat omnes veritates, cum definitum, ſeu ſubiectum non contineat definitionem virtualiter. Reſpondet Gometius, & valde egregie, in quæſtione ſua de ſubiecto phyloſophiæ naturalis, quod ſubiectum continet eſſentialiter definitionem, & virtualiter paſſionem, tã in eſſe, quam in intelligi, & ita non intelligunt Scotum, qui dicunt definitum non continere definitionem, quia non dicit Scotus, quod contineat virtualiter, ſed eſſentialiter, vt alibi ſe declarat, ſed Gometius non dicit, vbi alibi hoc dicat Scotus.

¶ Sed ego dico quod Scotus hoc dicit. 5. quod ſubiectum eſſentialiter continet definitionem in primo ſententiarum, diſt. 3. q. 3. art. 2. in principio, & etiam. 13. diſt. primi. Sed clariſſime, & apertiſſime in 6. Metaphyſ. 9. prima vbi dicit. Concluſiones ſunt virtualiter in principiis, & principia ſunt virtualiter in ſubiecto, nam ſubiectum includit prædicatum imprimis principiis, & hoc eſſentialiter, ſi ſint ꝑ ſe primo modo, vel virtualiter, ſi ſint per ſe ſecundo modo: Sequitur, quod in ſubiecto incomplexo, quidditatiue cognito virtualiter contineantur principia, & concluſiones de tali ſubiecto. Hæc Scotus. ¶ Quia enim ſubiectum continet eſſentialiter definitionẽ, ideo ex hoc ſequitur, quod virtualiter cõtinet notitiam propoſitionis, in qua definitio prædicat de definito, quia virtute illorum terminorum cognoſcit talem complexionem. ¶ Et quia continet virtualiter paſſionem, tam in eſſe, quã in cognoſci, continet ex hoc virtualiter notitiam propoſitionis, in quã paſſio de ſubiecto prædicatur. & ita ſubiectũ quidditatiue, & diffinitiue cognitum cõtinet virtualiter omnes veritates, tã mediatas, q̃ immediatas, vt dicebat Scotus. Ex iſta definitione tradita a Scoto bene intellecta, infert doctiſſibus Gometius duo corollaria valde pulchra.

¶ Primum quod ponentes octo conditiones requiri ad ſubiectum, ponunt ſuperflua, & dimitũt, quod eſt neceſſarium ſimpliciter, nam poſitis illis octo conditionibus, non ponitur continentia virtualis, quæ eſt neceſſaria ſimpliciter ad rationem

for-

formalem ſubiecti, & illa continentia poſita ſufficit quia includit omnes conditiones requiſitas ad formalem rationem ſubiecti, quod declarat. ¶ Nam ſe habet continentiam virtualem neceſſario eſt ens reale, cum ens rationis nihil poſſit virtualiter continere, & non ſolum requiritur, quod ſit ens reale, ſed quod ſit abſolutum. ¶ Habet etiam ſecundã, quia ſi continet virtualiter, ergo eſt vniuocum, quia æquiuocum nullũ conceptum dicit, ergo nec continet virtualiter. ¶ Tertia conditio, videlicet, quod ſit vniuerſaliſſimum in ſcientia ſibi accidit, nec hoc eſt neceſſario requiſitum, quia Deus eſt ſubiectum in Theologia, & Homo in ſcientia morali, & in medicina, ſub alia tamen, & alia ratione, & tamen nec Deus, nec Homo, ſunt vniuerſaliſſima conſiderata in tali ſciẽtia. ¶ Habet etiam quartam conditionem, quæ eſt, vt ſit adequatum ſcientiæ, adęquatum intelligitur, ideſt primo, vt primo accipitur ab Ariſtotele primo poſteriorum cap. de vniuerſali, primo, ſeu adæquate, quod prædicatum in ſit ſubiecto inquantum tale, & cuilibet per ipsũ, aut per formalem eius rationem.

¶ Quinta conditio, quod ſit primo notum, competit ei per hoc, quod continet omnes veritates tam mediatas, quam immediatas. ¶ Sexta conditio. ſ. quod ſubiectum habeat partes ſubiectiuas, non habet veritatem niſi in ſcientiis cõibus, & ſic eſt intelligendus Ariſtoteles, in primo poſt. 43. ſed non habet veritatem in ſcientiis ſpecialibus, in quibus ſubiecta ſunt ſpecies ſpecialiſſime. ¶ Septima conditio, quod hẽat paſſiones, nullus eſt, qui dubitet in hoc, & ideo ſuperfluum eſt hoc, ponere data continentia virtuali per neceſſariam ſequælam, ſequitur quod habet paſſiones, quas virtualiter cõtinet. ¶ Octaua conditio, videlicet quod ſubiectum habeat principia, verum eſt de principiis complexis, per quæ paſſiones habent demonſtrari, vt dicit Doct. ſubtilis in 3. q. prologi primi libri ſentẽtiarum, ſed falſum eſt de incomplexis, videlicet quod habeat principia, ideſt cauſam efficientem, & finalem, quia ens, qđ eſt ſubiectũ in metaphyſica, & Deus qui eſt ſubiectum in Theologia non habent talia principia. ¶ Et hęc quãtum ad primum corollarium illatũ, ex definitione ſubiecti, videlicet ex eius continentia virtuali. ¶ Ad eſt nunc ſecundum corollarium, quod infert Gometius ex illa virtuali continentia, & eſt hoc videlicet, quod nulla ſcientia naturaliter acquiſita, ſecundum ſe totam, nec prima, nec ſubalterna ſecundum vniuerſalem rationem, ſecundum quam ſunt traditę vniuerſales, ſcientiæ, poteſt habere ſubiectum ſecundum propriam rationem ſubiecti, hoc illatũ ſic declaro, quælibet talis ſcientia eſt de pluribus quidditatibus, & genere, & ſpecie diuerſis, quarum quidditatum, vnaquaque ſecũdum ſuum quod quid eſt, ſeu per propriã rationem formalem, continet primo virtualiter omnes proprias paſſio-

ſiones, ſicut ſe habet homo ad ſuas paſſiones, & leo, & lapis ad ſuas, & ſingulæ ſpẽs ſpecialiſſime, ad ſuas rationes formales, & hoc ſiue phyſice, ſiue Metaphyſice, ſiue Mathematice conſideretur. ¶ Sed cum nulla vna natura, aut quidditas per ſe conſiderata in tali ſcientia poſſit continere virtute omnes quidditates in eſſe per ſe pertinentes ad talẽ ſciam manifeſtum eſt, quod eas non continebit in cognoſci. ¶ Quare non poterit ſecundum ſuam rationem formalem eſſe medium, propter quod ad veritates proprias, de huiuſmodi quidditatibus ſciendas. ¶ Ideo maxime eſt notandum, quod cum nulla vna quidditas ſit quæ contineat omnes veritates, pertinentes ad iſtam ſcientiam, ſubiectum in qualibet ſcientia debet poni illud, quod virtualiter primo per ſuam rationem formalem continet primas veritates ſcibiles illius habitus ſcientifici, & illud erit ſubiectum alicuius partis illius ſcientiæ, ſecundum rationem formalem ſubiecti, quia per virtualem continentiam, & erit etiam ſubiectum totius ſciẽtię, licet non ſecundum propriam rationem, quia nullum tale poteſt dari, ſed, quia illud magis accedit ad propriam rationẽ ſubiecti, quam aliud in iſta ſcientia per ſe conſideratum, ex eo quod ad primas veritates ſcibiles iſtius ſcientiæ, primas habet continentiam, virtualem. ſ. propter quid, & ad alias veritates per ſe conſideratas habet, & primitatem communitatis, & prędicationis, & propterea eſt ponendum primum ſubiectum talis habitus, & hoc eſt, quod aliqui dicunt (vt Scotus in tertia vniuerſalium, quod idem eſt ſubiectũ totius, & partis. ¶ Et Nota quod veritatum ſcibilium de vnaquaque ſpecie ſpecialiſſima in ſingulis ſcientiis datur ſubiectum ſecundum veram rationem ſubiecti. Hęc Gometius, & valde egregie. ¶ Vnde notat in eadem quęſtione, quod ad ſciendum ſubiectum alicuius ſcientię.

¶ Primo videndæ ſunt primæ paſſiones, illius ſcientię. ¶ Secundo, qđ eſt illud de quo primo demonſtrantur. ¶ Tertio, quæ eſt ratio formalis, per quam, tanquam per medium demoſtrantur paſſiones, tunc illud tale, de quo demõſtrantur, eſt ſubiectum. ¶ Exemplum in philoſophia naturali, prima paſſio eſt mobilitas, primum ſubiectum eſt ſubſtantia naturalis, ratio formalis demonſtrãdi illam paſſionem eſt naturalitas, ergo ſubſtantia ſub ratione naturalis eſt ſubiectum. ¶ Prima paſſio in Theologia eſt trinum, & vnum, Deus eſt illud, cui primo conuenit iſta, & aliæ paſſiones communes tribus, Deitas eſt ratio formalis, ergo Deus ſub ratione Deitatis erit ſubiectum. ¶ Prima paſſio in Mathematica eſt diuiſibilitas, ratio formalis eſt habere, partes ſubiectum, cui Hæc paſſio conuenit per iſtam rationem formalem eſt quantitas, ergo quantitas ſub ratione habentis partes, integrales erit ibi ſubiectum. ¶ Primæ paſſiones ſimplices in Metaphyſica, ſunt vnum bonum;

bonum, verum, Diſiūctę, idem, vel diuerſum. contingens vel neceſſarium. & ſic de multis alijs, & proportionabiliter dicas in omni alia ſcientia. & hæc erant præmittenda pro exacta intelligentia hius quęſiti.

CIRCA Corpus quæſiti eſt vna opinio, quæ (vt communiter tenetur) eſt Auer. primo phiſicorum vltimo, quo Deus, & intelligentię ſint ſubiectum, ſeu ſub alijs verbis, genus ſubſtantiarum abſtractarum. ¶ Et hoc probant duæ primæ rationes poſitæ in principio quæſtionis. ¶ Tertio ſic arguitur, in prologo primi Metaphyſi. Ariſt. dicit, Hæc ſcientia eſt ſpeculatiua, quia eſt circa prima principia, & primas cauſas, ſed huiuſmodi ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, ergo &c. ¶ Quarto ſic, ſubſtantiæ ſeparatæ non ſunt omnino nobis ignotæ, ergo cognitio eorum traditur in aliqua ſcientia naturali, ſeu naturaliter inuenta, ſed hoc non fit in ſcientia naturali, nec in Mathematica, ergo in Metaphiſica, ergo eſt ſubiectum. ¶ Vltimo ſic, ſcientia conſiderans aliqua plura, conſiderat per attributionem ad vnum, ſed Metaphiſica conſiderat plura, quia & ſuperiora, & inferiora, ſed talia ad vnum debent attribui, ſed illud ad quod omnia etiam atribuuntur non poteſt eſſe niſi genus ſubſtantiarum abſtractarum, ergo ſubiectæ abſtractæ ſunt ſubiectum.

SED contra iſtam opinionem arguitur. ¶ Primo ſic, ſubiectum ſcientiæ debet eſſe vnum, & non multa, quę non faciunt vnum per ſe, vt clariſſime patet. ¶ Secundo, ſic ſubiectum debet eſſe id, ad quod oīa attribuuntur, ſed tale eſt ſolum vnum, & non plura. ¶ Tertio, ſubiectum debet habere conceptum qdditatiuum, & habere conceptū vnū vniuocum, ſed omnia illa ſimul accepta non faciunt talem conceptū. ¶ Quarto, ſubiectum debet eſſe primum in illa ſcientia, ſed illud aggregatum non eſt illud primū. ¶ Quinto ſubiectum debet eſſe adæquatum ſcientiæ, ſed genus ſubſtantiæ non abſtractarum, non eſt adæquatum metaphyſicę, cum metaphiſica hoc, & alia conſideret. patet ergo quantū ſit irrationabilis illa poſitio, nec rationes allatę conuincunt. ¶ Ad primam, & ad ſecundam dicetur reſpōdendo ad principalia. ¶ Ad tertiam dicitur, quod non valet, hæc ſcientia cōſiderat hoc, ergo hoc eſt ſuum ſubiectum, cum ſcientia vltra ſuum ſubiectum conſideret ſua principia, ſuas paſſiones, ſuas partes (ſi habet partes) & multa alia quę attribuuntur ad primum ſubiectum. ¶ Ad quartam dicitur quod multa cognoſcuntur de entibus abſtractis, & ideo cadunt ſub conſideratione metaphyſica, ſed nō vt ſubiectum. ¶ Ad vltimum concedo maiorem, ſi illud tale habet conditiones requiſitas ad ſubiectum, quod non eſt in propoſito, vnde Ariſto. 4. Metaphyſic. 2. dicit, omnia attribui ad ſubſtantiam, & tamen non ſequitur ſubſtantiam eſſe ſubiectum. & ſic patet falſitas iſtius opinionis.

Ant. Andre. hoc tribuit Auer. Vide Gabrielem Zerbũ. i. Met. q. 3. artic. 2.

¶Sed quicquid dicant, alii nunquã fuit opinio Auer. q̃d genus ſubſtãtia rũ abſtractarũ eſſet ſubiectũ in metaphyſica. quoniam Auer. expreſſe in 3. Met. com. primo, & ſecundo, & quarto Meta. com. primo, & quinto dicit, q̃d ens ſimpliciter eſt ſubiectũ in Metaphyſica, & ad illud, q̃d allegatur de primo Phyſi. vltimo, rñdet q̃d Auer. p genus ſubſtantiarum abſtractarũ, nõ intellexit ſubiectũ adæquatum Met. cuius ſignũ eſt, quia loquit in plurali numero, cõſtat autẽ q̃d vnius ſcientiæ eſt vnũ ſubiectũ propriũ, & adæquatũ. ¶Sed dubitabis, ſi genus ſubſtantiarũ abſtractarũ nõ eſt ſubiectũ Metaphyſicæ, An Deus poſſit eſſe ſubiectũ? Nonnulli affirmarunt, quod ſic, moti his fundamẽtis. ¶Primo ſic, Nobiliſſimæ ſciẽtiæ nobiliſſimũ ſubiectũ eſt aſſignandũ, ſed Metaphyſica eſt nobiliſſima ſcientia, ergo nobiliſſimum ſubiectũ, ſibi debet aſſignari, ſed tale nõ põt eſſe niſi Deus ergo &c. ¶Secũdo ſic, In tota Metaphyſica nõ eſt aliq̃d, de quo tot proprietates doceãtur, ſicut de Deo, vt patet in 12. Metaphyſi. à 29. vſque ad finem, vbi de Deo longa, & curioſa fit mentio, & de nullo alio, ita curioſe tractatur, ſicut de Deo, ergo Deus eſt principale conſideratum, ſed principale conſideratum in aliqua ſcientia eſt illius ſcientiæ ſubiectum. ¶Tertio, habet virtualem continentiam, quę ratio formalis obiecti, vt iam viſum eſt, ergo eſt ſubiectum. ¶Et ſi quis diceret, non habet partes, neque principia, ergo non eſt ſubiectum, reſponſum fuit ſupra quod non eſt de eſſentia ſubiecti, quod habeat partes, ſed ſi habet tunc conſiderantur in illa ſcientia, cuius eſt ſubiectum, vt patet de ſpecialiſſima, quæ poteſt eſſe ſubiectum, vt patet de homine, qui eſt ſubiectum in medicina, & in morali ſcientia, & tamẽ nõ habet partes ſubiectiuas. ¶Sed dices nec habet principia, quod tamẽ eſt eſſentiale in ſubiecto, Reſpondetẽ vt habet Scotus in 3. q. prologi primi ſentent. quod habet complexa, ſi non incomplexa, & hoc ſibi ſufficit. ¶Sed contra iſtam opinionem. Deo adæquate, & per ſe primo non conueniunt paſſiones primæ Metaphyſicæ, nec ſimplices, vt ſunt vnũ, verum, bonũ: Nec diſiunctæ, vt dependens, vel in dependens, neceſſarium, vel contingens. Idẽ, vel diuerſum, & ſimiles, ergo non poteſt eſſe ſubiectum, ſed erit illud, cui per ſe primo, & adæquate conueniunt, & illud eſt ens, vt dicetur. ¶Secundo, ſubiectum ſcientię debet eſſe primo notum in tali ſcientia, ſed Deus nõ eſt primo notũ in Metaphyſia, ergo non eſt ſubiectum. ¶Tertio, ſubiectum debet eſſe adæquatum ſcientiæ, ſed Deus non eſt adæquatũ Metaphyſicæ, vt patet, quia in ea ſunt multi libri, & tractatus, in quibus nulla mentio fit de Deo. ¶Quarto, ſubiectum debet præſupponi in illa ſciẽtia, ſed Deus nõ pſupponit, quoniam. 12. Meta. 29. probat Ari. Deũ non poſſe corrũpi, ſed ſemper eſſe. ſic ergo cõcludo Deum nõ eſſe ſubiectum in Metaphyſica, Nec rõnes illius

lius opinionis cõcludũt. ¶ Ad primam dicitur: quod ens eſt nobiliſſimũ, ſaltẽ permiſſiue, vt patet. ¶ Secundo rñdetur, quod in Metaphyſica eſt duplex ſubiectum primũ, ſ. primitate adæquationis, & vniuerſalitatis, & tale eſt ens. & primitate pfectionis, & tale eſt Deus. Nec eſt incõueniens, alia, & alia rõne eſſe in aliqua ſcientia multa obiecta. ¶ Ad ſecundã dicitur, quod eſt principale cõſideratũ, ſed nõ adęquatũ. ¶ Ad tertiã, negat quod habeat virtualẽ cõtinentiã adæquatã reſpectu primarũ paſſionũ Metaphyſicaliũ, ſiue ſimpliciũ, ſiue disiũctarũ, & ſic patet qđ Deus nõ eſt ſubiectũ adæquatũ Metaphyſicæ. ¶ Nũc reprobatis his duabus opinionibus, oportet ſtabilire, qđ ſit ſubiectũ adæquatũ Metaphyſicæ, ad qđ rñdens dico & pono hãc cõcluſionẽ. ¶ Ens inquãtũ ens, cõe Deo, & creaturę eſt ſubiectũ adęquatũ Metaphyſicæ, & nõ ens, qđ diuidit in decẽ prędicamẽta, q a ſub tali nõ cõtinet Deus, vt patet. Nec eſt ens cõe enti reali, & enti rõnis, q a tale eſt æquiuocũ, & q a tale ens eſt nimis cõe, cũ hęc ſcientia nõ cõſideret enti rõnis. ¶ Et qđ ens inquãtũ ens cõe Deo, & creaturæ ſit ſubiectũ, pbat authoritatibus, & rõnibus. ¶ Sed primo aduertẽdũ, qđ iſta qõ duo ꝓſuppõnit, q̃ neceſſario requirunt, ad hoc, qđ aliqd ſit ſubiectum alicuius ſciẽtię. ¶ Primũ, qđ tale ſit vniuocũ. ¶ Scđm, qđ habeat paſſiones: Hæc duo de ente ꝓſuppõnit in iſto q̃ſito, His ꝓſuppoſitis, pbat cõcluſio. ¶ Primo auctoritate Ariſt. 4. Met. primo: Vbi dicit, eſt aũt ſcia qdã, q̃ ſpeculať ens inquãtũ ens, & Auer. i principio com. primi. 4. Met. dicit qđ Ari. intẽdit ſtabilire ſubiectum huius artis. ¶ Secũda auctoritas eſt Ari. 4. Meta. 5. q dicit, qđ ſicut numero ſolido, mobili, & immobili, graui, & leui in ſunt inquãtũ talia, ꝓprię paſſiones, ſic & enti inquãtũ ens ſunt qdã propria de qbus philoſophi primi eſt cõſiderare veritatẽ. ¶ Tertia auctoritas eſt in fine primi textus. 4. Meta. vbi dicit, Vnde & nobis entis inquãtũ ens primæ cauſæ ſunt accipiẽdę. Quarta authoritas eſt in textu. 2. quarto vbi ſic dicit, Quapp & entis ĩquãtũ ens, vnius eſt ſciẽtię. ¶ Quinta auctoritas eſt in tex. 3. vbi dicit, quot ſunt ſpẽs vnius, & entis de quibus eſt eiuſdẽ ſciẽtię genere ſpeculari. ¶ Sexta auctoritas eſt in principio textus quinti, vbi dicit, & philoſophi eſt poſſe de oĩbus ſpeculari, qđ nõ faceret ſciẽs nõ eſſe eius obiectũ. ¶ Septima auctoritas eſt, in eodẽ quinto tex. vbi dicit, qđ circa idẽ ſ. ens, verſať Metaphiſicus, Dialecticus, & ſophyſta, licet alio mõ cõſideratũ. ¶ Octaua auctoritas eſt ĩ tex. 6. palã eſt ex his, qđ vnius ſciẽtiæ eſt ſpeculari ens inquãtũ ens, & hoc bis dicit in illo textu. ¶ Nona auctoritas eſt in tex. 7. vbi dicit & de ente inquantũ ens eſt cognoſcere, & de his ſpeculatio. ¶ Decima auctoritas eſt in textu. 8. vbi dicit, & de entibus in quãtũ ſunt entia firmiſſima eſt &c. ¶ Vndecima auctoritas eſt. 6. Meta. 3. vbi poſtquam diſtinxit ſcientiam ſpeculatiuam in tres partes, mouet

dubitationem, vtrum prima philoſophia ſit vniuerſalis & ſoluit, quod ſit vniuerſalis, & dicit, de ente inquantum ens, vtique erit ſpeculari. ¶ Duodecima auctoritas eſt in 6. Metaphyſi. 3. vbi dicit, quod prima philoſophia vniuerſalis eſt quod non eſſet, niſi ſuum ſubiectum eſſet vniuerſale. ¶ Tertia decima auctoritas eſt Auicen. primo ſuę Metaphyſ. 2. vbi dicit, primum ſubiectum huius ſcientiæ eſt ens inquantum ens. ¶ Sunt etiam quatuor auctoritates Auer. videlicet in 3. Metaphyſ. com. primo & 2. Et 4. Met. com. 1. & 5. in omnibus his quatuor locis dicit, quod ens inquantum ens eſt ſubiectum in Metaphyſica. Hoc quoque tenet Ioannes Scotus Doctor ſubtilis, & omnes eius ſectatores & doctiſſimus Gabriel Zerbus. q. 2. primi Metaphyſ. dicit Auer. & Albertum tenere hanc opinionem, videlicet, quod ens inquantum ens ſit ſubiectum. ¶ Diuus Thomas in expoſitione primi text. 4. Metaphyſ. dicit ter, quod ens inquantum ens eſt ſubiectum. Paulus Soncinas hoc idem tenet in q. 10. primi Metaphy. & dicit Diuum Thomam ſic velle. viſis auctoritatibus, veniamus modo ad rationes. ¶ Prima ratio eſt iſta, Illud eſt ſubiectum in metaphyſ. cui primo, & per ſe, & non alii competunt paſſiones Metaphyſicales, ſed tale eſt ens, inquantum ens ergo ens, inquantum ens eſt ſubiectũ in Metaphyſica. Maior patet, & Minor probatur, quia paſſiones Metaphyſicales ſimplices ſunt iſtæ. Vnũ, verũ, bonũ. Diſiũctę āt sũt iſtę. Actus, vel potentia: Vnum vel multa; idem, vel diuerſum, neceſſarium vel contingens a ſe, vel ab alio, ſimplex, vel compoſitum, & ſimiles, licet multæ ex iſtis diſiunctis, non ſint paſſiones, ſed modi intrinſeci: Hæ paſſiones Metaphyſicales, vt patet competunt primo, & per ſe enti inquãtum ens. ¶ Secunda ratio. Niſi ens inquantũ ens eſſet ſubiectum in Metaphyſica, tunc eſſent quatuor ſcientię ſpeculatiuæ, quod eſt contra Ariſt. 6. Metaphyſ. 2. qui ſolum ponit tres. conſequentia probatur, quia ſi Metaphyſica non eſt de ente, ſed de aliquo alio, cum ens ſit ſcibile, & habeat proprias paſſiones, tunc oporteret eſſe ſcientiam vnam, quæ tractaret de ente, & de ſuis paſſionib. ¶ Tertia ratio, ſi Metaphyſica eſſet de aliquo determinato genere, vt de eius ſubiecto adæquato, & nõ eſſet de ente inquantum ens, ergo daretur aliqua ſcientia, ſuperior iſta, conſequens eſt falſum, quia vbique Ariſtoteles, appellat hanc, primam ſcientiam, probatur conſequentia, quia illud genus determinatum, de quo eſſet metaphyſica, haberet, aliquod ſuperius ad ipſum quod haberet paſſionem ſibi conuenientem per ſe, & primo, & iſta paſſio eſſet demonſtrabilis de ſubiecto Metaphyſicæ, accipiendo pro medio illud ſubiectum ſuperius: cuius eſſet paſſio. Sicut ſenſibile de homine poſſet demonſtrari accipiendo animal pro medio. ¶ Quarta ratio, iſta ſcientia eſt circa maxime ſcibilia, ex prologo

go Metaphyſicæ, ſed maxime ſcibilia ſunt duplicia, primo modo, quia primo oĩum ſciunt, & alia ſine ipſis ſciri non poſſunt, vt ſunt communiſſima, vt ens inquantũ ens & quicquid ſequitur ens in q̃tũ ens. Alio mõ dicuntur maxime ſcibilia, quia multum habent de entitate, vt ſunt prima principia, & primę cauſę rerum, & ex illis dependet tota certitudo paſſionum, ergo iſta ſcientia conſiderat maxime ſcibilia vtroque modo, non ſeorſum propter vnitatẽ ſcientiæ conſeruandam, ergo ſub aliqua ratione communi, & hęc eſt ratio entis inquantum ens, & nõ alia. ¶ Et ſic patet iſta concluſio probata, tam anctoritatibus, quam rationibus, quod ens inquantum ens eſt ſubiectum in Metaphyſica. ¶ Ex quo patet quod eſt corrigendus Dominicus de Flandria, qui in prima q. primi. Metaphyſ. art. 7. & 8. tenet, quod ens commune Deo, & creaturæ non eſt ſubiectum in Metaphyſica, ſed ens commune decem prædicamentis. Hęc opinio eſt falſiſſima, quoniam ſecundum iſtam opinionem Dens non contineretur ſub obiecto Metaphyſico, & ſic nõ eſſet Metaphyſicæ conſiderationis, quod eſt manifeſte falſum. Ad Argumenta principalia. ¶ Ad primum dicitur, quod ſciẽtia Metaphyſica diſtinguitur quandoque ab aliis per ſubiectũ primum adæquatum, & quandoq; per ſubiectum primum primitate perfectionis. ¶ Secundo reſpõdetur quod vna ſcientia diſtinguitur, ab alia multipliciter, quandoque per ſuum ſubiectum, quandoque per principia ſubiecti, quandoque per ſuas paſſiones, a poſteriori tamen. Quandoque per ſuas partes ſubiectiuas, & quandoque per aliquid cõſideratum ab ea, quod non conſideratur ab alia, & ſic per motum philoſophia a Mathematica diſtinguitur. Tunc dicitur, quod in diſtinctione ſcientiarum Ariſtoteles, nũc vtitur vno modo, & nunc alio. ¶ Ad ſecundum patet per diſtinctionem poſitã de duplici ſubiecto, eſt enim perfectiſſima ſcientia, non ratione ſubiecti, adæquati, & vniuerſalis, ſed ratione ſubiecti primi, primitate perfectionis, quod eſt Deus. ¶ Secundo reſpondetur, quod eſt perfectiſſima non ratione ſubiecti, ſed ratione partium ſubiectiuarum ſubiecti.

¶ Ad tertium dico quod ſufficit q̃d alterum ſubiectũ. ſ. primitate perfectionis, ratione cuius Metaphyſica eſt ſcientia, habeat paſſiones demõſtrabiles, ſed non aliud ſubiectum, nec ratione illius Metaphyſica eſt ſcientia. ¶ Ad quartum patet per idem, ſufficit quod obiectum primum in perfectione ſit beatificatiuum. ¶ Ad quintum, ſoluitur etiam per illam diſtinctionem de duplici obiecto. ¶ Ad ſextum dicitur, quod quæruntur principia ſubſtantiæ, nõ tnaquam principia ſubiecti adæquati, ſed tanquam principia principalis conſiderari contenti ſub adæquato, & vniuerſali ſubiecto.

¶ Vel dicitur, quod quęruntur principia ſubſtantie, non in tota Metaphyſica ſed in 8. Metaphyſ. in illa

parte, quæ, ſpecialiter eſt de ſubſtantia, cum ibi tractetur de materia, de forma, & de cōpoſito. ¶ Et ſi diceret aliquis Ariſtoteles. 4. Meta. 4. dicit ꝙ tot ſunt partes philoſophiæ, quot ſunt partes ſubſtantię, ergo videtur, quod ſit ſubſtancia. ¶ Reſpondetur, quod philoſophus diuiſiit ſubſtātiā, ad diuiſionē principalis conſiderati. ¶ Et ſi diceres, ſubiectū Metaphyſ. dēt diſtingui à ſubiectis aliarū ſciarū ſed non diſtinguit cum prędiceret de ſubiectis aliarū ſcientiarū. ¶ Reſpondetur, ꝙ diſtinguitur à ſubiectis aliarum ſciarum, cū ſyncathegoremate accepto, videlicet, inquantum ens. ¶ Ad vltimum, negat aſſumptū, & de tali materia copioſe locuti ſumus in noſtra q̄ſtiõe de vniuocatione entis, & ibi diximus iuxta ſententiā pariſienſium, ꝙ Porphyrius intelligit de ente communi ad ens reale, & ad ens rationis, & ſi intelligeret de ente reali, Dico, quod Porphyrius eſt negandum, & hæc dicta ſint de hac quæſtione.

QVAESTIO EIVSDEM, AN ENS, INQVANtum ens, quod eſt ſubiectum Metaphyſicę ſit ſcibile, & per conſequens an Metaphyſica ſit vera ſcientia.

Oritvr maxima difficultas, videlicet, an ens inquantum, ens ꝙ eſt ſubiectum Metaphyſicę, ſit ſcibile, & cõſequenter an Metaphyſica ſit vera ſcientia, & ne laboremus inequiuoco, loquor de ſcia proprie dicta, prout eā deſcribit Ariſtoteles primo lib. poſteriorum tex. 5. ¶ Scire aūt opinamur vnūquodq; ſimpliciter, ſed non ſophiſtico mō, qui eſt ſecundū accidens cum cauſā arbitramur cognoſcere ꝑp quā res eſt quoniam illius eſt cauſa, & non eſt contingere hoc aliter ſe habere. ¶ Ex iſta definitione Ariſtotelis dicit Sco. ꝙ quatuor conditiones requirūtur ad veram ſcientiam, quæ ibi ſūt explicatæ ab Ariſtotele. ¶ Prima cõditio eſt, ꝙ ſit cognitio certa, & ex hac excluditur opinio, & ſuſpitio. ¶ Secunda, ꝙ ſit de obiecto neceſſario, ex qua excluduntur propõnes contingentes, de quib. non hr̄ ſcīa. ¶ Tertia, ꝙ ſit cauſata à cā euidente intellectui, & ex hoc excludit̄ fides. ¶ Quarta, ꝙ ſit applicata ad cognitū per diſcurſum ſyllogiſticum, & ex hac excludit̄ notitia principiorum q̄ nō eſt ſcientia. ¶ Vnde ex verbis Ariſtotelis bene conſideratis ſcientia, poteſt ſic deſcribi. Scientia eſt cognitio intellectualis, certa, euidēs alicuius veri neceſſarii, cõplexi, euidēter deducti ex aliquibus neceſſariis mediate, vel immediate, vt patet primo Topicorum. ¶ Vr̄ ergo, ꝙ ens inquantum ens, cum non ſit diffinibile, careat medio demõſtrandi paſſiones ſuas de ipſo & ita nō erit ſcibile, nec

Vide Tata. ſuper Porphyr. q. 1.

nec conſequenter Metaphyſica erit ſcientia.

CIRCA hoc quæſitũ, ſunt quatuor modi dicendi. ¶ Primus eſt, ꝙ Metaphyſica non eſt ſcientia, ſed ſapientia quoniam in prohemio Metaphyſ. Ariſtoteles eã vocat ſapientiã. & vult, ꝙ Metaphyſicæ conueniant conditiones ſapientis ſ. ordinare &c. ¶ Sed contra iſtũ modũ dicendi, eſt Ariſtoteles. 6. Metaphyſ. qui diuidit ſciẽtiã ſpeculatiuã in Metaphyſicã, phyſicã, & Matematicã, vbi vult Metaphyſicã non ſolũ eſſe ſciam, ſed pfectiſſimam ſciam. Et primo de aïa tex. primo vult ſciam de aïa alias excellere, excepta Metaphyſica, vult ergo Metaphyſicã eſſe verã ſciam. Etiã Ariſtoteles vbiq;, & totus mũdus eſt huius ſnĩę, ꝙ non ſolum Metaphyſica ſit ſcia, ſed ꝙ ſit Regina omnium ſciarũ. ¶ Nec motiuũ ſuũ valet, qa Metaphyſica, ſua pfectione eſt ſcia, & ſapientia. Ex hoc enim ꝙ eſt ſapiẽtia, non dimittit rõnem ſciæ. ¶ Et ſi diceres contra ſapientia, & ſcia vt patet. 6. eticorum ſunt habitus diſperati, ſicut clarum eſt ex eorũ deſcriptionib. Dicit. n. ibi cap. 3. ꝙ ſcia eſt habitus demonſtratiuus, & ſapiẽtia ſic definitur in. 7. ca. ſapiẽtia eſt ſcia, & intellectus eorũ, q̃ Honorabiliſſima ſunt natura. Reſpondetur, quod quis ſint habitus diſperati, tñ alio, & alio reſpectu Metaphyſica dicet ſcia, & ſapientia. Quatenus. n. in ea fiunt demões vere ſic eſt ſcia, quatenus verſatur circa altiſſimas cãs, dr ſapientia, & quatenus habet illas conditiones ſapientiæ, quas Ariſtoteles docet in proemio Metaphyſ. videlicet verſari circa altiſſima cognoſcere difficilia, cognoſcere certius aliis reddere cãm, eſſe gratia ſui ipſius, ordinat, & nõ ordinatur, perſuadet, & non perſuadetur, nulli ſeruit, & alia ſibi ſeruiunt, & ad eam ordinantur, & ita ens eſt inconueniens eã eſſe ſapientiam, & ſciam alio, & alio reſpectu. ¶ Sed dices ex deſcriptione ſapiẽtiæ non vr̃, ꝙ ſit habitus diſtinctus à ſcientia, quia ſapientia comprehendit duo, ſ. notitiam principiorũ, quæ dr̃ intellectus, & notitiam concluſionis, quæ dicitur ſcientia, & ita ſapiẽtia videtur differe à ſcientia, non vt diſperatũ à diſperato, ſed vt totum per accidens ab vna ſua parte. ¶ Et nota, vt patet ex definitione ſapientię, ſi illi duo habitus debent appellari ſapientia, oportet, quod ſint circa optima entia. ¶ Vnde ſic Arguendo omnis triangulus habet tres, Iſocheles eſt triangulus, ergo habet tres, non eſt ſapientia intellectus & ſcientia, quia deficit illa conditio, quia non verſatur circa diuina. ¶ Ad argumentum, rñdet Tataretus ſectator Scoti, in 1. q. logicæ ſuper porphyrium quod ſapientia eſt vnus habitus numero, ſicut alii habitus intellectuales, & dicitur intellectus & ſcientia ſimul, non formaliter, nec identice, ſed ſolũ ęquiualẽter, & obiectiue, quia habetur de illo de quo habetur ſcientia, & de illo de quo habetur intellectus, & generatur in nobis ex freq̃ẽtatione actuũ, quorum qlibet eſt circa premiſſas & cõcluſiones, q̃ ſimul oia pñt itelligi.

Hæc Tataretus, & ſic patet primus modus dicendi.

Secundus modus dicendi, eſt Pauli Soncinatis in 4.met. q. 17. qui accepit ab Antonio Andrea primo met.q.1.ſcilicet quod prima paſſio, ſcilicet vnum immediate inſit enti, & aliæ tantum mediate, & qđ aliæ per primam poſſunt demonſtrari, & dcit, qđ ad hoc, quod aliquid ſit medium, ſufficit, quod ſit prius natura illos, & tunc demoſtratio talis erit per cauſam. ¶ Sed contra primo ſic medium in demoſtratione vera propter quid, debet eſſe per cauſam, & in eſſe, & in cognoſci. ¶ Secundo, Scotus in diſt. 39. primi dicit, quod omnes paſſiones conuertibilem cum ente immediate dicentur de ente, ergo vna per aliam demonſtrari non poterit. Et quod ens habet conceptum ſimpliciter ſimplicem, & ita non poteſt eſſe medium inter ipſum, & paſſionem ſuam.

¶ Tertio, dicit ibi Scotus quod ens, & ſuæ paſſiones ſunt ſimpliciter ſimplicia (ſecus eſt de paſſionibus inferiorum ad ens) & nullum eorum poteſt demonſtrari niſi alterum eo non eſſet diffinibile, quod non contingit cum vtrũque ſit ſimpliciter ſimplex Scotus in 3.di.primi.q.3.dicit quod omnes vltimæ differentiæ ſunt ſimpliciter ſimplices, & ſimiliter paſſiones entis, paſſiones enim inferiorũ, ſi non ſunt definibiles, ſaltem ſunt deſcriptibiles, ſed entis paſſiones nec ſunt definibiles, nec deſcriptibiles. ¶ Quarto arguitur aũctoritate, Scoti. in 39. primi, vbi dicit ſi etiam eſſet aliqua paſſio entis non prima, difficile eſſet videre per quam priorem, & per medium poſſit concludi de ente, quia nec ſecile eſſet videre ordinem paſſionum entis. Nec ſi ille ordo cognoſceretur, propoſitiones aſſumptæ ab eis pro prçmiſſis eſſent multum euidentiores concluſionibus, & ſic vides quomodo Scotus apertiſſime declinat ad hanc partem, quod omnes paſſiones ſimplices entis, immediate ei inſint.

¶ Et ſi diceres, Scotus in 17. diſt. prima.q.11.tenet iſtum ordinem, vbi ſic dicit, idem ſubiectum, in quo eſt neceſſario determinatus ordo, quia vna immediatius conſequitur ſubiectum quam altera & ſ. Metaphyſ. q.9. expreſſe tenet iſtum ordinem. ¶ Dico primo quod & ſi de hoc fuerit ſemper dubius, quod ibi loquitur exemplariter, ſiue conditionaliter. ¶ Secundo dico, quod ibi non eſt proprius locus talis materiæ, & ideo loquitur communiter, ſed proprius locus eſt in 39. primi. ¶ Tertio dico, ꝙ Scotus in diſt. 17. primi dicit hoc in parte, in qua arguit ad partem negatiuam, & hoc patet, qa argumenta, quæ ibi fiunt ſoluuntur ab eodem in illa quæſtione inferius. ¶ Et ad illud quod adducebatur in 5. Metaphyſ. q. 9. primo, dico quod Scotus ibi non loquitur de paſſionibus entis, ſed de paſſionibus quantitatis. ¶ Secundo dico, quod Scotus ibi poſuit hoc verbum (videtur) & ita non loquitur aſſertiue. ¶ Tertio dico, quod Scotus in logica, & Metaphyſica ſemper fuit ſecutus opinionem

nem communem, vt patet diſcurrẽdo per omnes materias. ¶ Et ſi dicéres, Sc. in prologo. q. 3. & in 3. di. 14. q. 2. & in 4. diſt. 2. q. 3. & in quolib. q. 14. art. 3. & in primo Reportationum. q. 1 dicit, quod paſſio poſterior poteſt per priorem demonſtrari. ¶ Reſpondetur, quod in omnib. illis locis loquitur exemplariter, vel conditionaliter, & etiam in illis locis non eſt proprius locus materiæ, & ideo communiter loquitur. Nam proprius locus, vt dictum eſt, eſt in 39. diſt. primi libri ſentent. & ideo ſuæ ſententiæ ibi ſtandum eſt, vbi vult, quod omnes paſſiones conuertibiles inſunt immediate. ¶ Et nota, quod Antonius Andreas, & alii, qui ſequũtur eũ, vt erat præceptor meus Gadius habent dicere, quod nõ eſt ordo cauſalitatis, ſed effectuum, vel quaſi effectuum, de quo ordine effectuum facit mentionem Scotus in primo diſt. 27. & in 2. diſt. 1. q. 1. & diſt. 13. & 25. eiuſdem. 2. & in 4. diſt. 1. q. 6. & in 7. quęſtioni quolibetali. Et ſic cum, iſta diſtinctione poteſt ſaluari opinio Antonii Andreę.

¶ Et iſti habent dicere, quod dum Scotus dixit, quod paſſiones entis, omnes immediate inſunt, intelligi de immediatione cauſæ, & non de immediatione effectus, vel quaſi effectus. ¶ Et ſic dicentes habent dicere, quod non eſt demonſtratio ſimpliciter, quia in demonſtratione ſimpliciter, præmiſſæ ſunt cauſæ in eſſendo, & in cognoſcendo, quod nõ eſſet ibi, quia præmiſſæ ibi tantum eſſent cauſæ in cognoſcendo, & non in eſſendo, & ſic tantũ eſt demonſtratio ſecundum, quid. ¶ Iterum dicunt, quod Scotus dixit, quod præmiſſæ non ſunt multum euidentiores, non ergo negat ibi aliquam euidentiam, ſed per illud verbum multum innuebat, quod tantum, vt quaſi effectus & non vt cauſæ eſt ordo, vt iam dictum eſt. Et hoc etiam intẽdebat, dum dixit, quod difficile eſt videre talem ordinem, ſed illo ordine poſito de quo eſt dubium, tunc adhuc præmiſſæ non eſſent multum euidentiores, ſed illo ordine negato, nullo pacto eſſent euidentiores. Et via Antonii Andreæ poteſt confirmari per doctorem in primo, vbi dicit. ¶ Intelligẽdum, quod vbi ſubiectum non eſt diffinibile, ſicut nec ens, oportet paſſiones eē ordinatas, ita quod vna demonſtretur per aliã aliter enim plures eſſent ĩ duplo propoſitiones immediate, quam concluſiones. Hæc ille, & in 3. q. prologi ſoluẽdo principia primę qõnis illius totalis tertiæ q̃ſtionis, ſic dicit. ¶ Quod dicitur de principio ſubiecti, dico quod non oportet principia ſcibilis eſſe principia in ſe ipſius ſubiecti, quia entis inquantum ens, quod ponitur ſubiectum Metaphyſicæ nulla ſunt principia, quia tunc eſſent cuiuslibet entis, ſed oportet cuiuslibet ſubiecti eſſe principia, per quę demonſtrentur eius paſſiones, de eo ex quibus principiis tanquam ex mediis demonſtrationis formantur principia complexa, ſicut propoſitiones per ſe notę, hoc modo cuiuſlibet ſubiecti poſſunt eſſe principia,

quam

quantumcunque in principiati reſpectu ſuarum paſſionum hæc Scotus ibi. ¶ Ex quo patet, quod ſit neceſſe venire ad illam diſtinctionem de duplici immediatione, videlicet cauſæ, & effectus, & ad illam de duplici demonſtratione, videlicet, cuius principia ſunt cauſæ eſſendi, & cognoſcendi ſimul, & cuius principia ſunt tm̃ cauſę cognoſcendi, ſed non eſſendi, & ſic conciliabitur Scotus, niſi velles dicere, quod in illis duobus locis citatis loquitur communiter, cum non ſit locus proprius illius materię, vide tamen in ſcriptis noſtris ſuper tertia quæſtione prologi, quamdam gloſam, quæ eſt Vigerii, ſed illa gloſa primo videtur extorquere literam Scoti ſecundo tantum ſoluit illam auctoritatem, quæ habetur in 3. prologi, ſed non illam, quæ habetur in prima, quęſtione primi reportationum, immo ſibi contra dicit. Ego tutius eſt tenere illas duas diſtinctiones, quas iam dixi, vt conciliantur omnia loca Scoti. ¶ Sed aliud maius ſequitur inconueniens ſequendo iſtam viam, ſecundum illam duplicem diſtinctionem iam dictam, videlicet, quod Metaphyſica non eſſet ſimpliciter ſcientia, ſed tantum ſecundum quid cum in ea ſint demõſtrationes ſecundum quid, & non ſimpliciter, quia tantum erunt demonſtrationes, quorum principia erunt tantum cauſæ in cognoſcẽdo, ſed non in eſſendo, & hæc dicta ſint quo ad hunc modum dicendi.

Tertius Modus dicendi eſt Tatareti ſuper primo Metaphyſ. q. vnica. art. primo, notabili ſecundo, qui ponit quinque propoſitiones. ¶ Prima, omnes paſſiones entis ſimplices, ſunt æquæ immediate, & vna per aliam demonſtrari non poteſt. ¶ Secunda, omnis paſſio diſiuncta dicitur immediate de ente, & non poteſt demonſtrari. ¶ Tertia, in paſſione diſiuncta extremum nobilius per ignobilius poteſt a poſteriori demonſtrari. ¶ Quarta non omnis ſciẽtia habetur per demonſtrationem. ¶ Quinta, Metaphyſica eſt ſcientia, quæ habetur de propoſitionibus immediatis. Hęc ille. ¶ Hic Modus dicendi quantum ad tres primas propoſitiones bene dicit, ſed cõtra eum arguitur quantum ad duas vltimas propoſitiones, quia tunc ſequeretur quod Metaphyſica, non erit ſcientia quantum, ad definitionem ſcientię, quam dat Ariſtoteles primo poſt. nec ſecundum quod ab omnibus deſcribitur, nec ſecũdum quod deſcribitur. 6. ethicorum. 4. & 6. vbi dicit, quod ſcientia eſt habitus demõſtratiuus, vt in reſolutiuis definiuimus hęc Ariſtoteles. ¶ Ex quo patet, quia hic modus dicendi eſt falſus, cum non ſit Ariſtotelicus.

Quartus & vltimus modus dicẽdi, cui adhęreo, & quem ſequor eſt iſte, quod in Metaphyſica eſt duplex ſubiectum, ſ. ratione adęquationis, & ratione perfectionis. ¶ Primũ eſt ens inquantum ens. ¶ Secundum eſt Deus. ¶ Tunc dico, quod ratione primi ſubiecti. ſ. adęquationis, & vniuerſalitatis, Metaphyſica nõ eſt ſciẽtia proprie capiendo ſcientiam. Et

illa

illa pars, in qua tractatur de ente, & eius paſſionibus, non eſt ſcientifica. ¶ Ratione vero ſubiecti principalis, quod eſt Deus, & ratione partium ſubiectiuarum ipſius entis, eſt vera ſcientia, cum talium paſſiones ſint demonſtrabiles per quod quid ipſorum & hunc modum dicendi tenet Frater Ioannes Vigerius Ianuenſis in primo lib. ſent. diſt. 39. ¶ Et ſi dicatur, quomodo tunc eſt vna ſcientia. ¶ Reſpondeo, quod eſt vna per attributionem ad principale ſubiectum, & ſic patet quomodo Metaphyſica poteſt dici ſcientia, & quomodo non. Laus Deo

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.
Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS.

Alexander Gryphius Excudebat, Sumptibus Hæredum Melchioris Seſſæ.

M. D. LXXXI.

LABORATORIO
DI
RESTAURO
S. FRANCESCA ROMANA
Via del Teatro
di Marcello 32
00186 ROMA